

गतयः षडुसुधसावाः तवंति सुधसावसे
 तीः कर्धगतयः स्वर्गलोककौ प्रमत्तवति
 होहैषलु निश्चैते ॥ १२ ॥ प्रह्लोकाः ॥ स्पाम
 गतीरगिरसुद्गलहे मरत्न ॥ सिंहासनस्य
 भित्तस्य सिंघडिनत्वाः आलोकयति रत्न
 सेननदंतस्यैः श्यामीकरादि शिरसीवन
 वंबुवाहं ॥ १३ ॥ अर्थः ॥ नोनाथ इह नम
 सिंघडिनः एतव्यज्जाता सिंघडिनः मोररु
 प्रासमोसरनविषैः आलोकयति ॥ उम्ह
 कौदेवैः कैसे होनुमास्पमं नीलमणिता
 दिसहै मशरबज्जरि कैसे हो गंगारगिरं
 गंगारगसमुष्टहै गिरंशानीनुम्हारीवज्ज

७.

रिनुमकैसे हो ॥ उद्गलहे मरत्न सिंहासनस्य
 ॥ उद्गल निर्मलहेमासुवर्नमर्दिरत्नजडित
 सिंघासनस्य ॥ सिंघासनपरवैठे होहै नाभ
 यह सोलाकैसीलागै है ऊथ ॥ चामीकरा
 दि सिरसीवारससेन उच्चैः नदंति नवंतुना
 हं चामीकरसौनैकेः अदि सिरसीवसुमे
 रपर्वतकीचोटी पररत्नसेना सितावही ॥ उ
 चैः अतिमै करि नदंति स्पष्ट करै है नवंतु
 वाहं लौतन मेहकी नां दि देवै है है नाथ तिह
 ॥ रौ सिंघासन मेरपर्वततनुज्याता परवैठे तहं
 ॥ तिहारभुनि अतिसुष्ट सोमानौ मेघगा
 डहै अरु नीलमणिता दिसहु है शरीर ॥

પૂર્વાચાર્ય વિરચિત

મહાપ્રાભાવિક નવરમરણ

ગુજરાતી ભાષાંતર, વિસ્તૃત વિવેચન, પાંચ પરિશિષ્ટો અને
ચારસો દશ ચિત્રો સહિત

મયાફક તથા મશોધક

સારાભાઈ મણિલાલ નવાળ એમ આર એ એસ (લકનૌ)

પ્રકાશક

અચર્યાગિત્વના સર્વ હક્ક પ્રકાગકને સ્વાધીન
કિંમત રૂપિયા પચીસ

પ્રકાશક સારાભાઈ મણિલાલ નવાળ, શ્રી જૈન પ્રાચીન સાહિત્યોદ્ધાર અન્યાવલિ, નાગભૂષ્ણની પોળ અમદાવાદ
મુદ્રક • પડિત ભગવાનદાસ હરખચંદ, શારદા મુદ્રણાલય, ૧૫ જૈન સોસાયેટી, એલિસબ્રિજ અમદાવાદ
ચિત્રો, ચિત્રો તથા લેકેટ વગેરેના મુદ્રક • બચુભાઈ રાવત, કુશાર પ્રિન્ટરી, ૧૪૫૪ રાયપુર, અમદાવાદ

મારી દરેક માહિત્યપ્રવૃત્તિને સૌથી શ્રેષ્ઠ ઉત્તેજન આપનાર
શ્રીયુત્ત માણિકલાલ ચુનીલાલ શાહ
૩ના ફવાલ રહેવાસી અમદાવાદ

સમર્પણ

હવેદ્યાના કામોમા આગળપડતો ભાગ લઇને
શ્રીમદ્ શંકરત્યાર્ય તરફથી 'દયાવારિધિ'ની પદવી મેળવનાર અને
મારી સાહિત્યપ્રવૃત્તિને નીચી શ્રેષ્ઠ ઉત્તેજન આપનાર
શ્રીયુત માણેકલાલ ચુનીલાલ શાહને

નિવેદન

॥ ૐ વીતરાગ્ય નમ ॥

મહારી ગ્રન્થાવલિના પાંચમા પુણ્ય તરીકે ‘શ્રી ભૈરવપદ્માવતીકવ્ય’ પ્રસિદ્ધ કૃત્તી વખતના મારા નિવેદનમા સૂચવ્યા મુજબ ગ્રન્થાવલિના છઠ્ઠા પુણ્ય તરીકે “મહાપ્રાભાવિક નવ-મરણ” નામનો આ ગ્રન્થ જાહેર જનના મમક્ષ મૂકતા મને અવર્ણનીય આનંદ થાય છે, અને તે પુસ્તકની તથા પ્રસ્તુત પુસ્તકની સૌથી વધુ નકલો ખરીદ કરીને મારા એક વખતના મહા-ધ્યાયી અમદાવાદવાળા શ્રીમાન્ દયાવાગ્ધિ માણેકલાલ સુનીલાલ શાહ, શેઠ માણેકલાલ પ્રેમચંદ તથા શ્રીયુત કરમચંદ સુનીલાલ શેરદલાલ તેમજ ખીજ પણ મુનિમહાગને અને મરયાઓએ અગાઉથી ગ્રાહક થઈને મને આ અમૂલ્ય પ્રકાશન જાહેરમા મૂકવા માટે ઉત્તેજિત કર્યો છે તે માટે તે સ્વખાનો આભાર માનવાની આ તક લઉં છું અને ઇચ્છુ છું કે માગ હવે પછીના પ્રકાશનોની પણ વધુ પ્રમાણમા નકલો ખરીદ કરીને ખીજ વધુ ગ્રન્થરત્નો જાહેર પ્રજા સમક્ષ મૂકવા માટે તેઓ મને વધુ તક આપશે.

શ્રીમાન્ કરમચંદ સુનીલાલ શેરદલાલ સાથે શેઠ માણેકલાલ પ્રેમચંદને પ્રથમ જ વાર તેઓના બગલે ન્યારે હું મલવા ગયો હતો ત્યારે તેઓશ્રીએ “નવમરણ”ની પ્રાભાવિજ્ઞાને લગતા કોઈ વિશિષ્ટ ગ્રન્થરત્નને તૈયાર કરવાની અમૂલ્ય સૂચના મને કરી હતી, ત્યારથી પૂર્વાચાર્યોએ વિશાળ દૃષ્ટિથી અને આત્મકલ્યાણની પવિત્ર ભાવનાથી સર્જન કરેલી અને જગતમાત્રના કલ્યાણની ભાવનાથી આશ્રય આપીને આજસુધી સાચવી રાખેલી “નવમરણ”ની મહાપ્રાભાવિકતાની સાક્ષી આપતી સાહિત્યસામગ્રીનો નાશ થતો અટકાવવા, તથા તેના વારસદારોને તેની ખરી કીમત સમજાવવા મને મલી શકી તેટલી સામગ્રી એકઠી કરીને આ પ્રકાશનદ્વારા જાહેરમા મૂકવા મેં નિશ્ચય કર્યો.

પ્રસ્તુત સંગ્રહ

આ ગ્રન્થમા છાપવામાં આવેલા યત્રો તથા ચિત્રો વગેરેના પ્રકાશનના સર્વ હક્ક પ્રકાશકને જ સ્વાધીન હોવાથી પ્રકાશકની લેખિત મજૂરી વિના કોઈપણ સરથા અગર વ્યક્તિએ એ નહિ છાપવા આગ્રહભરી વિનંતિ છે વળી આ અતિ દુર્લભ યત્રો તથા ચિત્રો પૂજનીય અને વહનીય છે, તેમજ જ્ઞાન સ્વયં પણ પૂજ્ય છે. એટલે વાચક અને દર્શક બંને પ્રત્યે નમ્ર વિનંતિ છે કે તેઓ કૃપા કરીને તેની જગપણુ અવગણુના ન કરે.

પ્રસ્તુત સંગ્રહમા ‘નમસ્કારમાહાત્મ્ય’ પૃષ્ઠ ૧ થી ૧૯ સુધી, પૃષ્ઠ ૨૦ થી ૬૭ સુધી ‘શ્રી નવકારમત્ર’ અને તેના વિપથમા આવશ્યક વિચારો’ તથા પૃષ્ઠ ૬૮ થી ૮૬ સુધી ‘શ્રી નમસ્કારમહામંત્રના મત્રામ્નાયો’ તથા તેને લગતા ચાર યત્રો, પૃષ્ઠ ૮૭ થી ૯૪ સુધી નદનની કથા, પૃષ્ઠ ૯૫ થી ૯૬ સુધી શ્રીદેવની કથા, પૃષ્ઠ ૯૭ થી ૧૧૪ સુધી સુદર્શન શેઠની કથા વગેરે કથાઓ નમસ્કારમહામંત્રની પ્રભાવિકતા દર્શાવવા આપવામા આવેલી છે, વળી પૃષ્ઠ ૧૧૫ થી ૧૧૮

સુધી 'અમરકુમારની સળાચ' તથા પૃષ્ઠ ૧૧૯ થી ૧૨૧ સુધી 'શ્રી નવકારમંત્રનો છંદ' પણ આપવામાં આવેલો છે તે ઉપરાંત પૃષ્ઠ ૧૨૨ થી ૧૩૪ સુધી કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રમુનિ વિરચિત યોગશાસ્ત્રમાંથી 'પદ્મસ્થ ધ્યાનનું સ્વરૂપ' દર્શાવતો આઠમો પ્રકાશ તેના ગુજરાતી ભાષાતર તથા તેને લગતી ચિત્રાકૃતિઓ ૧૯ યોગણીશ સૌથી પ્રથમ જ વાર આ ગ્રંથમાં રજૂ કરીને યોગશાસ્ત્રના અભ્યાસીઓની સુગમતા માટે મારા તરફથી પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે, વળી ચિત્ર નજર ૨૪ અને ૨૫માં દક્ષિણાવર્ત અને શંખાવર્તનું ધ્યાન ધરવા માટે બે પગની ચિત્રાકૃતિઓ પણ રજૂ કરવામાં આવેલી છે.

પૃષ્ઠ ૧૩૫ થી ૧૪૯ સુધી શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી વિરચિત 'હિમચ્છાદર સ્તોત્ર' તેના અર્થ સહિત તથા બારમી સદીમાં થએલા શ્રી ચન્દ્રાચાર્ય અને શ્રી પાર્શ્વદેવગણિવિગ્નિત બંને મંત્રમય ટીકાઓના આધારે સત્તાવીશ યત્રાકૃતિઓ પણ પ્રથમ જ વાર અત્રે રજૂ કરવામાં આવી છે, જે વાચકોમાંથી આ સ્તોત્રની મહત્તા કેટલી છે, તે તુરંત જ જણાઈ આવશે વળી ૧૫૦ થી ૨૨૮ સુધી 'હિમચ્છાદર સ્તોત્ર'ના પ્રભાવને દર્શાવતી 'પ્રિયકર નૃપકથા'નું શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાતર શ્રીયુત રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ પાસે કરાવીને આપવામાં આવ્યું છે. આ કથાનું ભાષાતર પ્રથમ 'શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા' તરફથી કરાવવામાં આવેલું છે, પરંતુ તેમાં ઘણી જ અશુદ્ધિઓ રહી ગએલી હોવાથી ભાઈશ્રી રતિલાલભાઈ પાસે ફરી નવેસરથી ભાષાતર કરાવ્યું છે.

પૃષ્ઠ ૨૨૯ થી ૨૪૯ સુધી તપાગચ્છાધિરાજ શ્રી મુનિસુદરસુરિ વિરચિત 'શ્રી મતિકર સ્તવન' તેના વિસ્તારાર્થ સાથે તથા તેને લગતા પ્રાચીન ચિત્રપટનું એક ચિત્ર અને તેમાં જણાવેલ ચોવીશ યક્ષો, ચોવીશ યક્ષિણી, નવ ગ્રહ તથા દશ દિગ્પાલના ચિત્રો 'નિર્વાણકલિકા' ગ્રંથના આધારે આચાર્ય મહારાજ શ્રી જયસિંહસુરિજી પાસે ચીતરાવીને પ્રથમ જ વાર રજૂ કરવામાં આવેલા છે. 'શ્રી સતિકર સ્તવન'માં વર્ણવેલ સોળ વિદ્યાદેવીઓના પ્રાચીન તાડપત્રના ચિત્રો મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ "જૈન ચિત્રકલ્પદ્રુમ" નામના ગ્રંથમાં ચિત્ર નજર ૧૬ થી ૩૧ સુધી પ્રસિદ્ધ થઈ ગએલા હોવાથી અત્રે તેના નવીન ચિત્રો આપવા યોગ્ય ધાર્યું નથી. પૃષ્ઠ ૨૫૦ થી ૨૫૪ સુધી 'શ્રી સતિકર સ્તવમંત્રાચ' વિધિ સહિત આપવામાં આવેલ છે.

પૃષ્ઠ ૨૫૫ થી ૨૫૯ સુધી 'શ્રી તિજયપહુત (સત્તરિસય) સ્તોત્ર' મૂળ તથા અર્થ સહિત અને પૃષ્ઠ ૨૬૦ થી ૨૭૧ સુધી શ્રી તિજયપહુત સ્તોત્રને લગતા મંત્રામ્નાયોનું વિવેચન તથા તેને લગતી જુદીજુદી જાતની ૨૦ વીશ યત્રાકૃતિઓ આપવામાં આવી છે.

પૃષ્ઠ ૨૭૨ થી ૨૮૭ સુધી શ્રી માનતુગસુરિવિરચિત 'શ્રી નમિજીયુ સ્તોત્ર' મૂળ, અર્થ તથા 'મંત્રાધિરાજ ચિંતામણિ' નામના ગ્રંથમાં છપાએલ મંત્રમય ટીકાનું ગુજરાતી ભાષાતર, તેને લગતા મંત્રો તથા ૨૦ વીશ યત્રોની ચિત્રાકૃતિઓ અને સ્તોત્રના ભાવને દર્શાવતા ભાઈ શ્રી નાથાલાલ જગનલાલ શાહ પાલનપુરવાલાના સંગ્રહની નવસ્મરણની સચિત હસ્તપ્રતમાના પાંચ ચિત્રો પણ સૌથી પ્રથમ અત્રે રજૂ કરવામાં આવેલા છે.

પૃષ્ઠ ૨૮૮ થી ૩૧૪ સુધી શ્રી નદિષેષુ મુનિવિરચિત 'શ્રી અન્નિત શાંતિસ્તવ' મૂળ, ભાવાર્થ તથા છંદોના લક્ષણો ભાવનગરની શ્રી આત્માનંદ સભાના 'પંચપ્રતિક્રમણ' ઉપરથી આપવામાં

આવેલા છે, તથા શ્લોકોનો ભાવ દર્શાવના પાંચ પ્રાચીન ચિત્રો પણ ત્રીયુત નાથાચાર્યભાઈ પાસનપુર-
વાળાના સંગ્રહની હસ્તપ્રતમાંથી સૌથી પ્રથમ વાગ રજૂ કરવામાં આવેલા છે

પૃષ્ઠ ૩૧૫ થી ૪૦૮ સુધી 'શ્રી ભક્તામરરતોત્ર'ના મૂળ ૪૮ કાવ્યો, તેનું મુખ્યશ્લોકી ભાષાતર, શ્લોકાર્થ તથા સ્તોત્રના પ્રભાવને લગતી ૨૮ અદ્વાવીન કથાઓ શ્રી ગુણાકરચંદ્રિ કૃત મરકૃત ટીકા ઉપરથી ભાષાતર કરીને તથા તેના મત્રામ્નાયો વિધિ સહિત રજૂ કરવામાં આવ્યા છે કથાઓની કૂટનોટા વાચવાથી આ કથાઓમાં કેટલેક સ્થળે ગાઓના નામોના રૂપાંતરો કરીને પદ્મીના લેખકોએ પોતપોતાના નામો ઉપર આ કથાઓને ચઢાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે તે તુરંત જ જણાઈ આવશે પૃષ્ઠ ૪૦૯ થી ૪૫૯ સુધી ભક્તામરના ૪૮ કાવ્યો પૈકી દરેક દરેક કાવ્યને લગતા પ્રાચીન બધાંએ યત્રોની વિધિ તથા તેને લગતી ચિત્રાકૃતિઓ સૌથી પ્રથમ જ વાર શુદ્ધ રૂપે આ ગ્રંથમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે અને સાથે સાથે શ્રી હરિભદ્રચરિત્ર તત્રો પણ દરેક કાવ્ય ઉપર રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. આ ગ્રંથમાં ભક્તામરને લગતા શ્લોકાનુરૂપ ચિત્રો રજૂ કરવાની મારી ત્રીન દ્વચ્છા દેવા છતાં પણ જે જે વ્યક્તિઓ પાસે તેની હસ્તપ્રતો હતી, તે તે વ્યક્તિઓ તરફથી ચિત્રો લેવા માટે મને મળૂંરી નહિ મલવાથી ચિત્રો રજૂ કરી શક્યો નથી તે માટે વાચકોની ક્ષમા માગુ છું

પૃષ્ઠ ૪૬૦ થી ૪૮૮ સુધી 'કલ્યાણમદિર સ્તોત્ર' મૂળ, ભાવાર્થ, મત્રામ્નાય તથા ત્રીયુત જસવતરાય જૈની દિલ્હીવાળાના સંગ્રહની હસ્તપ્રતના શ્લોકાનુરૂપ પચીસ ચિત્રો તથા ત્રીયુત મોતીલાલ ચંપાવાળાની હસ્તપ્રતના આજુબાજુના શાહજહા ગાદશાહના સમયની મોગલ કલમથી ચિતરાએલા સુદર ચિત્રો પણ સૌથી પ્રથમ રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. આ બંને હસ્તપ્રતો દિલ્હીથી પરમપૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી દર્શનવિજયશ્રીએ મને મોકલાવી આપી હતી, તે માટે તેઓશ્રીનો આભાર હું જેટલો માનુ તેટલો ઓછો જ છે પૃષ્ઠ ૪૮૯ થી ૫૦૨ સુધી 'કલ્યાણમદિર મત્રામ્નાયો' નામના પ્રકરણમાં કલ્યાણમદિરને લગતી ૪૩ તૈતાલીસ ચિત્રાકૃતિઓ કે જેના ચિત્રો પ્રગુત ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલા છે, તેના વિધિ, વિધાન તથા તેનાથી થતા ફાયદાઓ પણ સાથેસાથે દર્શાવવામાં આવેલ છે આ યત્રની હસ્તપ્રત ત્રીયુત નાથુરામજી પ્રેમીદ્વારા શ્રી સુખાનંદજી ધર્મશાળામાં આવેલ શ્રી પન્નાલાલજી ઐલક સ્થાપિત શ્રી સરસ્વતી જૈન પુસ્તકાલયમાંથી મને મળી હતી, તે માટે તેઓશ્રીનો તથા તે મર્યાના સેક્રેટરી ત્રીયુત રામપ્રસાદ જૈનનો પણ અત્રે આભાર માનુ છું.

પૃષ્ઠ ૫૦૩ થી ૫૦૮ સુધી બૃહત્ શાંતિ મૂળ તથા ભાવાર્થ સાથે આપવામાં આવેલ છે. આ ઉપરાંત 'શ્રી ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'ના કર્તા શ્રી મલ્લિષેણસુરિ વિરચિત 'વિદ્યાનુશાસન' નામના ગ્રંથ ઉપરથી પ્રાચીન 'શ્રી ઋષિમકલ સ્તવ' તથા તેનું ગુજરાતી ભાષાતર તેને લગતા એક નવીન પત્ર તથા અમેરિકાના બોસ્ટન મ્યુઝિયમમાં આવેલ પ્રાચીન યત્રના ચિત્ર સાથે પરિશિષ્ટ ૧ તરીકે, 'શ્રી નવગ્રહ મત્રાક્ષર સ્તવ' પણ મારી પાસેના એક હસ્તલિખિત પત્ર ઉપરથી તેના ગુજરાતી ભાષાતર સાથે અને નવે ગ્રહોની પીઠના નિવારણની જૈનમતાનુસારે વિધિ સહિત તદ્દન પહેલી જ વખત પરિશિષ્ટ ૨ તરીકે, 'શ્રી મહાલક્ષ્મી અષ્ટક' પરિશિષ્ટ ૩ તરીકે, 'માણિભદ્રજીનો છંદ' પરિશિષ્ટ ૪ તરીકે અને 'ભૈરવાષ્ટક' પણ મારા જ સંગ્રહના છુટા પત્રો ઉપરથી પરિશિષ્ટ ૫ તરીકે તદ્દન પહેલી જ

વાર 'ક્ષેત્રપાલ'ના પ્રાચીન ચિત્ર સહિત આપવામા આવેલ છે વળી પ્રસ્તુત ગ્રન્થમા ચોવીશ તીર્થકરના પ્રાચીન ચિત્રો શ્રીયુત ફૂલચંદ્ર જાળક (ફલોધીવાળા)ના મગ્ગદગાની હસ્તપ્રત ઉપરથી આપવામા આવેલા છે આ ગ્રન્થમા પ્રગટ કરવામા આવેલી કૃતિઓમાથી પ્રેરણા લઇને કોઇ મહાનુભાવ બતાવેલી વિધિ અનુસાર મત્રમાધના કરીને જિનશામનની કાર્તિ પ્રસંગવવા ઉચુકત થશે તો મારી આ મગ્ગ પ્રગટ કરવાની મહેનત સફળ થએલી લેખીશ

આ ગ્રન્થમા બતાવેલા પ્રયોગોમા કેટલેક ફેંકાણે મારણ, મોહન, વગીકરણ, ઉચ્ચાટન, વિદેષણ વગેરે કર્મોના ઉલ્લેખો કરવામા આવેલા છે, તેનો દુરુપયોગ નહિ કરવા વાચકોને મારી નમ્ર અને આગ્રહભરી વિનંતિ છે, છતાં પણ કોઇ તેનો દુરુપયોગ કરશે તો તેના પાપનો ભાગીદાર હું નથી, કારણકે આવા મત્રાભ્યાસના ગ્રન્થો પ્રગટ કરવાનો મારો ઉદ્દેશ મુખ્યત્વે કરીને આ છિન્નચિત્ર થઇ ગએલા સાહિત્યનો ઉદ્ધાર કરીને એકત્ર કરવાનો છે અને તે કચેલો ઉદ્ધાર જિન-શાસનની રક્ષા નિમિત્તે ભવિષ્યમાં કોઈક વખત ઉપયોગમા આવશે તે છે.

ઋણસ્વીકાર

આ ગ્રન્થમા જાપવામા આવેલી કૃતિઓ પૈકી જે જે કૃતિઓ બીજી મસ્થાઓની અથવા તો બીજી વ્યક્તિઓની છે તે તે સસ્થાઓનો તથા વ્યક્તિઓનો નામનિર્દેશ તે તે સ્થળે કરવામા આવેલો છે, છતાં પણ શરતચૂકથી કેઈ ફેંકાણે નામનિર્દેશ કરવાનું રહી ગએલ હોય તો તે બદલ તેઓની ક્ષમા ચાહું છું.

વળી ગ્રન્થમા જાપાવેલા પ્રાચીન ચિત્રો સિવાયના બધા યે થયે તથા ચિત્રોની આકૃતિઓ જ્યોતિષશિલ્પશાસ્ત્ર તથા મત્રશાસ્ત્રના બાણકાર વયોવૃદ્ધ ગુરુદેવ શ્રી જયસિંહસૂરિશ્વરજીએ પોતાની જાસક વર્ષની ઉંમરે પોતાના હાથે જ ચીતરીને આપવામા જે અયાગ શ્રમ લીધો છે તે માટે હું તેઓશ્રીનો જેટલો આભાર માનું તેટલો ઓછો છે

પ્રમુખ ગ્રન્થ દયાવારિધિ માણેકલાલ યુનીલાલ શાહ રૂના દલાલ અમદાવાદવાળાને તેટલા જ માટે સમર્પિત કરવામા આવેલો છે કે મારી સાહિત્યપ્રવૃત્તિને વધુમા વધુ ઉત્તેજિત કરવામા તેઓશ્રીનો મુખ્ય ફાળો છે તેમના જેવા ઉદાર ગૃહસ્થોની ઉત્તેજના વિના આવા આર્થિક સંકડા-મણના સમયમા આવા મહામૂલ્ય ગ્રન્થોનું પ્રકાશન થઈ શકે જ નહિ

આ પુસ્તકના ટાઈટલનું, ખલોકોનું તથા પલોકો જાપવાનું કામકાજ સુદર રીતે કરી આપવા તથા પુસ્તકને સુદર બનાવવા માટે વખતોવખત સૂચનો માટે 'કુમાર પ્રિન્ટરીના'ના સચાલક શ્રીયુત બસુભાઈ રાવતનો, મૂળ સંસ્કૃત તથા ગુજરાતી ભાષાતરનું જાપકામ કરી આપવા માટે તથા મશોધનાદિ કાર્યમા સહાય આપવા માટે 'શ્રી શારદા મુદ્રણાલય'ના વ્યવસ્થાપકોનો, તથા કવર ડીઝાઈન બનાવી આપવા માટે સુરજી શ્રી રવિશંકર રાવળનો અત્રે આભાર માનું છે

અતમા આ પ્રકાશન પછી મારા તરફથી 'શ્રી ઘટાકર્ણમત્ર યત્ર કલ્પાદિ સંગ્રહ' નામનું પુસ્તક તૈયાર થાય છે તે તરફ વાચકોનું ધ્યાન ખેંચીને માફ આ નિવેદન સમાપ્ત કરવાની રજા લઉં છું

ભાદરવા સુદી પચમી (મહામાર્ગદય પચમી)

તવી પત્થર ચાલ વડોદરા

સારાભાઈ મણિલાલ નવાખ

પ્રસ્તાવના.

—(૦)—

॥શ્રી ચોતરાગાય નમ ॥

આ ચરાચર સૃષ્ટિના દરેકે દરેક સપ્રદાયોના મહાપુરુષોએ પોતપોતાના ઇષ્ટદેવોના ગુણાનુવાદ ગાવા કાટે પ્રાતસ્તુતિઓ વગેરેની રચનાઓ કરેલી છે તેવી જ રીતે પ્રાતસ્મરણીય પંડિત પ્રવર જૈનાચાર્યોએ પણ દરેક સમયે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવને અનુસરીને સ્તુતિ-સ્તોત્રાદિક સાહિત્યની રચના વિશાળ પ્રમાણમાં કરીને, જૈનસાહિત્યને વધુને વધુ પ્રમાણમાં નવપલ્લવિત કરવામાં પોતપોતાનો ફાળો આપ્યો છે.

જૈન સાહિત્યરૂપી વિશાળ મહાસાગરના હિરમા છુપાએલાં એવા ૧૧૦ અપૂર્વ સ્તોત્રમૌકિત-કોનો સંગ્રહ કરી, દક્ષિણવિહારી સ્વર્ગસ્થ મુનિમહારાજ શ્રીઅમરવિન્યસના શિષ્ય શ્રીચતુરવિન્યસના હાથે સંશોધન કરાવી ઈ સ ૧૯૩૨ માં મારા તરફથી જૈનસ્તોત્રસંદોહના પ્રથમ વિભાગ (કિંમત. રૂ. ૫-૦-૦) તરીકે અને ઈ. સ. ૧૯૩૬ માં તેઓશ્રીના જ શુભહસ્તે સંશોધન કરાવી જૈનસ્તોત્રસંદોહના બીજા ભાગ (મત્રાધિરાજ ચિંતામણિ કિંમત. રૂ. ૭-૮-૦) તરીકે, પુરુષાર્થાની શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુને લગતાં મત્રયંત્રાદિ તેમ જ યમકશ્લેષાદિથી અલકૃત ૬૪ ચોસઠ સ્તોત્રો અને તેને લગતા ૬૫ પાસઠ યંત્રોના આર્ટ પેપર ઉપલબ્ધિમાં ચિત્રો સહિત તથા ઈ. સ. ૧૯૩૭ માં ગુજરાત કૉલેજના સંસ્કૃત તથા અર્ધ માગધીભાષાના અધ્યાપક પ્રોફેસર. કે. વી. અભ્યંકર પાસે સંશોધન કરાવી “ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ” નામે જૈન મંત્રશાસ્ત્રનો મહાન ગ્રંથ (કિંમત રૂ. ૧૫-૦-૦) તેને લગતા પ્રાચીન યંત્રોના ચિત્રો સહિત પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે. જે ગ્રંથોનો એતદેશીય તેમજ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોએ સાભાર સ્વીકાર કરી મારા ઉત્સાહમાં વધારો કર્યો છે અને મને આ ગ્રંથ બહાર લાવવા ઉત્સુક કર્યો છે.

જૈનાચાર્યોએ રચેલા સેકંડો સ્તુતિ-સ્તોત્રો પૈકી જુદા જુદા સમયે અને જુદા જુદા મહાપુરુષોએ રચેલા પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં છપાએલા ‘નવસ્મરણો’ જૈન સમાજમાં તેની પ્રાભાવિકતાને લીધે વધારે માન્ય અને પ્રચલિત હોવાથી જ પ્રસ્તુત ગ્રંથ પ્રસિદ્ધિમાં મૂકવા હું ઉત્સુક થયો છું. પ્રસ્તુત ગ્રંથનું નામ જે “મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ” રાખવામાં આવ્યું છે, તે ખરેખર વાસ્તવિક જ છે અને તેની વાસ્તવિકતાની ખાત્રી વાચકોને પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલી તે તે સ્મરણના પ્રભાવને લગતી કથાઓ સ્વયં આપશે અને વાચક પોતે પણ તે નવે સ્મરણોનો નિત્ય પાઠ કરીને તેના લાભ મેળવીને સ્વયં ખાત્રી કરી જોશે એટલે તેને તે બાળ્યતમા સદેહ જરાએ રહેશે નહિ; જૈન સમાજમાં જન્મેલો નાનામાં નાનો જૈન બાલક પણ આ નવસ્મરણથી અચાત નથી અને તેથી જ પ્રસ્તુત નવસ્મરણોને લગતું ધર્મ જ સાહિત્ય આજસુધીમાં પ્રકાશિત થયેલું મલી આવે છે, પરંતુ આ નવે સ્મરણોને લગતા યંત્રો, મંત્રો, તંત્રો તેના વિધિ, વિધાન તથા તેના પ્રભાવને લગતી કથાઓ એક જ ગ્રંથમાં એકત્ર કરીને પ્રકાશિત કરવાનો મારો આ પ્રયાસ પહેલાં કાષ્ઠપણ સરથા અથવા વ્યક્તિ તરફથી પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હોય એવું મારા ખ્યાલમાં નથી.

‘સ્મરણ’ એટલે જે વસ્તુની વારે ધરી હૃદયમાં યાદી આવ્યા કરતી હોય, જેને આપણે ચાહુ ભાષામાં સભારણા કહીએ છીએ અને એવા સભારણા તો વહાલામાં વહાલા ઈષ્ટ જનનાં જ હોઈ શકે, જ્યારે આ ‘સ્મરણો’ તો ઇષ્ટ જનોને પણ ઇષ્ટ એવાં ઇષ્ટદેવનાં છે એટલે તેનું નામ ‘સ્મરણ’ આપવું તે વાસ્તવિક જ છે હવે અહીંયા પ્રશ્ન એ થાય છે કે આવા સ્મરણોની સંખ્યા નવ જ કેમ રાખવામાં આવી, આઠ નહિ, સાત નહિ, દશ, અગિયાર નહિ પણ નવની જ સંખ્યા કેમ ? નવની જ સંખ્યા રાખવાનો પૂર્વપુરુષોનો હેતુ શો હશે તે તો મારા જેવાએ કલ્પના કરવી બહુ મુશ્કેલ છે, તો પણ મને તો લાગે છે કે નવકારના પદ નવ, તત્ત્વો પણ નવ, સિદ્ધચક્રજ્ઞના પદ પણ નવ, તેમ સ્મરણ પણ નવ જ રાખવાનો હેતુ નવનો અક અક્ષય છે તે પણ હોય કારણકે એકથી નવ અક્રમાં એકલો નવનો જ અક અક્ષય છે અને તેનો ક્ષય કદાપિ પણ થતો જ નથી દા ત. $૯ \times ૧ = ૯$ $૯ \times ૨ = ૧૮ = ૯$ $૯ \times ૩ = ૨૭ = ૯$ નવની સંખ્યાને ગમે તેટલી સંખ્યાએ ગુણુશો તો જે ગુણુકાર આવશે તેનો સરવાળો પાછો નવનો નવ જ આવીને ઊભો રહેશે, આ જ પ્રમાણે તમારી ઇચ્છા મુજબ સેકડો, હજારો અથવા લાખોનો અક લખો અને તે અકનો અતુકમે સરવાળો કરો જ્યાં નવાકે શેષ નહી આવે ત્યાં શેષાક તે લખેલી રકમમાંથી બાદ કરશો તો જે રકમ શેષ રહે તેમાંથી જ્યાં સુધી નવાક નહિ આવે ત્યાં સુધી ગણુશો એટલે છેવટમાં નવાક જ અવશેષ આવીને ઊભો રહેશે દા ત. ૧૭૭૩૭નો આક લીધો તેનો આખરે અવશેષ નવાક આ પ્રમાણે આવશે:—

$$\begin{array}{r} ૧૭૭૩૭ = ૨૫ \\ ૨૫ \\ \hline ૧૭૭૧૨ = ૧૮ = ૯ \end{array}$$

૧૭૭૧૨=૧૮=૯ આ પ્રમાણે નવાક હમેશાં અખંડિત છે, તે કદાપિ ખંડિત થતો નથી અને તેથીજ આ સ્મરણોની, તત્ત્વોની, નવકારના પદોની અને સિદ્ધચક્રના પદોની સંખ્યા પણ પૂર્વ પુરુષોએ નવની રાખી હોય એમ લાગે છે

૧ નમસ્કાર મંત્ર—

આ નવ સ્મરણોમાં પણ પ્રથમ સ્થાન નવકારને આપવાનું પણ તે જ કારણ છે અને આ નવકાર મંત્ર તે જૈન શાસનના સારભૂત યૌદ્ધ પૂર્વમાંથી ઉદ્ઘટત કરેલો છે અને તેથી જ તે ચિંતામણિ અને કામકુલથી પણ અધિક ફલને આપવા વાળો છે, વળી આ નમસ્કાર સહામન્ત્રના નવપદો માં અતુકમે અણિમા વગેરે અષ્ટ સિદ્ધિ સમાવેલ છે, જે આગળ વ્યાકરણના ન્યાયે પણ સાબીત કરી બતાવેલી છે. નવકાર મંત્રની શરૂઆત ક્યારથી થઈ તે સંબંધમાં લખતા એક પ્રાચીન કવિતમાં જણાવ્યું છે કે:—

“આગે ચૌવીશી હૂઈ અનતી, હોશે વાર અનંત,
નવકાર તણી કોઈ આદિ ન જાણે, એમ લાખે અરિહત.”

વળી તેના મહિમા સંબંધી સિદ્ધસેનસૂરિએ બનાવેલ ‘નમસ્કાર માહાત્મ્ય’ પણ શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભાએ વિ સ ૧૯૭૬ માં છપાવેલ ‘કૃત્તિપુત્ર ચરિત્ર અને શ્રી નમસ્કાર માહાત્મ્ય’

નામની પુસ્તિકા ઉપરથી 'નમસ્કાર મહાત્મ્ય' શરૂઆતમા જ પાના ૧ થી ૧૯ ઉપર અહીં પ્રસંગોપાત ઉપયોગી જાણી કોઈથી છપાવેલ છે, જે વાચી જવા વાચકોને લલામણ છે

૨ ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર—

નવ સ્મરણો પૈકીનું બીજું 'ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર' તેના નામ પ્રમાણે જ શુભવાળું સ્તોત્ર છે. અને તેના નિત્યપાઠ કરનારના ઉપસર્ગો તેનાથી દૂર થાય છે, તે વાતનો અનુભવ મને પોતાને જ ધણી વખત થયેલો છે. આ સ્તોત્રના કર્તા શ્રુતકેવલિ શ્રીભદ્રબાહુરવામી જ છે અને તેઓ જ્યોતિષી વરાહમિહીરના ભાઈ નથી એમ માત્ર પોતાનું માનવું છે અને તેથી જ માગ તરફથી જૈન સાધુ સંમેલનની કમિટી તરફથી છપાતા 'શ્રી જૈનસત્યપ્રકાશ' નામના માસિકમા 'ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર' એ નામથી લેખમાળા આલુ આવ્યા કરે છે, જે વાચી લેવા વાચકોને લલામણ છે.

૩ સતિકર સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્ર પણ તેના નામ પ્રમાણે શાંતિનું કરનાર છે અને તેની ઊત્પત્તિ પણ સધના ઉપદ્રવની શાંતિ માટે જ થઈ હતી જે હકીકત આ પ્રમાણે છે—

તપગચ્છ નાયક શ્રી સોમસુદરસૂરિના પદ્મપ્રભાવક સહઆવધાની શ્રીમુનિસુદરસૂરિએ મેવાડ દેશમા આવેલા દેવકુલપાટક નામના નગરને વિષે સંઘમા અકરમાત્ મરકીતો ઉપદ્રવ થવાથી પીડા પામતા લોકોને જોઈ અત્યંત કષ્ટાવાળા અને શૂરના પ્રસાદથી વિદ્યાને પામેલા તે મહાપુરૂષે સધમાં મરકીતી શાંતિને માટે સૂરિમંત્રના આશ્નાયવાળું શ્રી શાંતિનાથ જિનનું આ સ્તોત્ર રચ્યું છે અને તેની શરૂઆત 'સતિકર' શબ્દથી થતી હોવાથી સ્તોત્રનું નામ પણ 'સતિકર સ્તોત્ર' રાખવામાં આવેલું છે.

આ મહાપુરૂષ શ્રીમુનિસુદરસૂરિનો વિ સં ૧૪૩૬ ની સાલમાં જન્મ, વિ સ. ૧૪૪૩ ની સાલમા દીક્ષા, સ. ૧૪૬૬ મા ઉપાધ્યાય પદ અને સ. ૧૪૭૮ ની સાલમાં આચાર્યપદ અને વિ. સ ૧૫૦૩ ની સાલમાં શ્રીકાર ટા નગરે ૬૭ વર્ષની ઉંમરે સ્વર્ગવાસ થયો હતો, તેઓને શ્રીકૃષ્ણ સરસ્વતીનું બિરૂદ પણ મળેલું હતું

૪ તિજયપહુત સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રનું નામાભિધાન પણ તેના આઘપદ ઉપરથી પડેલું છે. અને તેનું 'સત્તરિસયથુત' એવું બીજું નામ તેમા એકસોને સિત્તેર જિનેશ્વરોની સ્તુતિ હોવાથી પડેલું છે શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ મહેસાણાવાળા પચપ્રતિકમણુમા આ સ્તોત્રના કર્તા તરીકે શ્રીમાનદેવસૂરિનો ઉલ્લેખ કરેલો છે, જે આ પ્રમાણે છે:—

“શ્રીમાનદેવસૂરિએ કોઈક વખતે શ્રીસધમાં વ્યન્તરે કરેલ ઉપસર્ગનું નિવારણ કરવા આ સ્તોત્ર રચ્યું છે, એવો સંપ્રદાય છે.” પરંતુ અજયબીની વાત તો એ છે કે પ્રભાવકચરિત્રમાં ઉલ્લેખાયેલ 'શ્રીમાનદેવસૂરિ પ્રબધ'મા અથવા તો 'વીરવંશાવલિ' વગેરે ઐતિહાસિક ગ્રંથોમાં આ વાતનો નામનિર્દેશ સુદ્ધા પણ કરવામાં આવ્યો નથી. મારી માન્યતા પ્રમાણે ઉપરોક્ત ઉલ્લેખ શ્રી હર્ષકીર્તિસંસ્કૃત સપ્તસ્મરણ ટીકા ઉપરથી કરવામા આવ્યો હશે ગમે તેમ, પણ

આ સ્તોત્ર પ્રાચીન તો છે જ કારણ કે તેના અનુકરણ રૂપે બે બીજા સ્તોત્રો હસ્તિમાં આવેલા છે, જે પૈકી પ્રથમ સ્તોત્ર શ્રી નન્દસૂરિ કૃત પ્રસ્તુત ગ્રંથનાં પાના ૨૬૦ ઉપર આપવામાં આવેલ છે, અને તેઓએ આ સ્તોત્રનું નામ ‘સત્સરિસય’ જ રાખ્યું છે, જે ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે—

“સિરિ નળસૂરિ પળય સત્તરીસય જિળવરાળં મત્તીદ્ ।

મવિયાળ કુળડ સંતિ રિદ્ધિદુદ્ધિધિદ્ધિકિત્તિ ॥૮॥

અર્થાત—શ્રીનન્દસૂરિથી નમસ્કૃત આ ૧૭૦ જિનેશ્વરો ભક્તિ કરનાર ભવ્ય જીવોને શાંતિ, ઋદ્ધિ, યુદ્ધિ, ધૃતિ અને કીર્તિ આપો ”

બીજું સ્તોત્ર શ્રીહરિભદ્રસૂરિએ રચેલું છે અને તેનું નામ પણ ‘સત્સરિસય’ જ રાખવામાં આવેલું છે, જે પ્રસ્તુત ગ્રંથના પાના ૨૬૧ અને ૨૬૨ ઉપર છપાવવામાં આવેલ છે. આ સ્તોત્ર ની શરૂઆત તેઓ નીચે પ્રમાણે કરે છે —

“આનંદોલ્લાસનમત્ત્રિદશપતિશિર પ્રસુતપૂજ્યપદ ।

જિનસત્તિશતમાનમ્ય વચ્ચિ તસ્યૈવ સસ્તવનમ્ ॥૧॥

અર્થાત—આનંદના ઉલ્લાસપૂર્વક નમસ્કાર કરતા ધન્દ્રોના મસ્તક ઉપર રહેલા પુખ્તોવડે પૂજા-એલા છે ચરણકમ્બો જેઓના એવા ૧૭૦ જિનેશ્વરોને નમસ્કાર કરીને તેઓનું જ સ્તવન રચું છું ”

તેઓશ્રીએ સ્તોત્રના અંતમાં પોતાનું નામ પણ સૂચવેલું છે —

“હિતિ સત્તિશતજિનપતિસસ્તવન ચે પ્રપઠ્ય પદ્મતય ।

ધ્યાયતિ મનસિ તેવા દુ હરિમદ્ પદ સુચિરમ્ ॥૧૫॥

અર્થાત—આ ૧૭૦ જિનેશ્વરોનું સ્તવન જે મનુષ્ય નિર્મલ યુદ્ધિપૂર્વક મનમાં ધ્યાવે છે તે દીર્ઘકાલીન સુખથી મનોહર (મોક્ષ) સ્થાન મેળવે છે ”

ઉપરોક્ત પ્રથમ સ્તોત્રાનુકૃતિના કર્તા શ્રીનન્દસૂરિ તે વિક્રમની નવમી સદીમાં વિદ્યમાન શ્રીઅપ્પભટ્ટિસૂરિજીના ગુરુભાઈ હોવા જોઈએ, અને તેથી આ સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ પણ વિક્રમની નવમી સદીમાં જ થઈ હોવાનું કહી શકાય, ન્યારે બીજું સ્તોત્રાનુકૃતિના કર્તા શ્રીહરિભદ્ર તે નીચે દર્શાવેલા ત્રણ હરિભદ્રસૂરિમાથી એક હોવા જોઈએ

૧ ૧૪૪૪ પ્રકરણોના કર્તા ‘ચાકિની મહત્તરા સુતુ’ ના નામથી પ્રખ્યાતિ પામેલા છે તે, તેઓનો સત્તા સમય વિક્રમની આઠમી શતાબ્દિનો છે.

૨ વડગચ્છીય શ્રીચન્દ્રસૂરિના શિષ્ય કે જેઓએ પરમાર્હત કુમારપાલના રાજ્યાવસરે અણહિલપુરપતનમાં વિ સં ૧૨૧૬ માં આઠ હજાર શ્લોક પ્રમાણુ પ્રાકૃત તથા અપભ્રંશ ભાષામાં શ્રીનેમિનાથચરિત્રની રચના કરી છે. વળી તેઓએ ચોવીશે તીર્થકરોના ચરિત્રો રચ્યા હોવાનું જણાય છે. તેમના ચન્દ્રપ્રભુ ચરિત્ર તથા મહિનાથ ચરિત્રની હસ્તપ્રતો તો પાટણ વગેરે સ્થળોના ભઠારોમાં વિદ્યમાન છે

૩ બૃહદ્ગચ્છીય શ્રીમાનદેવસૂરિના શિષ્ય શ્રીજિનદેવોપાધ્યાયના શિષ્ય કે જેઓ ગૂર્જરેશ્વર મહારાજધારાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહદેવના સમયમાં વિદ્યમાન હતા, કારણ કે તેઓએ વિ. સ.

૧૧૭૨ માં બધસ્વામિત્વ નામના ત્રીજા કર્મગ્રન્થની વૃત્તિ, વિ મં ૧૧૮૫ માં પ્રશમરતિ વૃત્તિ, સગ્રહણીસૂત્રવૃત્તિ, મુનિપતિ ચરિત્ર તથા શ્રયાસનાથ ચરિત્ર વગેરેની રચનાઓ કરેલી છે

આ ત્રણ હરિભદ્રસૂરિ પૈકીના કયા હરિભદ્રસૂરિએ આ ‘સત્તરિસય સ્તોત્ર’ ની તથા ભક્તામર સ્તોત્રના યત્ર, તંત્ર વગેરેની રચના કરી હશે એ નિશ્ચિતપણે કહી શકાય તેમ નથી જ, છતાં પણ જો તેઓ પ્રથમ વર્ણુવેલ હરિભદ્રસૂરિ હોત તો તેઓની કૃતિના પ્રાન્તે ‘વિરહ’ શબ્દ અંકિત હોત, અને તે પ્રમાણે નહિ હોવાથી તેઓ ઉપરોક્ત વડગચ્છીય જિનચન્દ્રસૂરિ શિષ્ય અથવા તો બૃહદ્ગચ્છીય શ્રીમાનદેવસૂરિ શિષ્ય શ્રીજિનદેવ ઉપાધ્યાયના શિષ્ય હોવા જોઈએ આ પુરાવા ઉપર થી એટલું તો સાબીત થઈ શકે છે કે આ તિજ્યપદુત સ્તોત્રના રચયિતા વિક્રમની નવમીશતાબ્દ પહેલાના કાષ્ઠપિણ મહાપુરુષ છે.

૫ નમિઊણ સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રનું નામ પણ સ્તોત્રની શરૂઆતના ‘નમિક્ષણ’ શબ્દથી પડેલું છે તેનું બીજું નામ ‘ભયહર સ્તોત્ર’ છે અને સ્તોત્રમા પણ જુદા જુદા શ્લોકોમાં ભયોનું વર્ણન છે આ સ્તોત્રના કર્તા શ્રીમાનતુગસૂરિ છે અને તેઓશ્રીને આ સ્તોત્રમા ગુપ્ત રહેલો ‘નમિક્ષણ પાસ વિસહર વસહ જિણ ફુલિંગ’ નામનો અઢાર અક્ષરનો મન્ત્ર નાગરાજ ધરજેન્દ્રે તેઓશ્રીના માનસિક રોગના નિવારણ માટે આપ્યાનો ઉલ્લેખ પ્રભાવકચરિત્રના ‘શ્રીમાનતુગસૂરિ પ્રબંધ’ નામના પ્યારમા પ્રબંધમા નીચે મુજબ કરેલો છે —

“કદાપિ કર્મવૈચિત્ર્યાત્તેષા ચિત્તરુજાભવત્ ।

કર્મ્મણા પીઢિતા યસ્માત્ શલાકાપુરુષા અપિ ॥૧૫૧॥

ધરણેન્દ્રસ્મૃતે રાજા પૃષ્ઠોડનશનહેતવે ।

અવાદીદાયુરથાપિ સ તત્સહિયતે કથમ્ ॥૧૬૦॥

યતો મવાદશામાયુર્વહ્લોકોપકારકમ્ ।

અષ્ટાદશાક્ષર મન્ત્ર તતસ્તેષા સમર્પયત્ ॥૧૬૧॥

હિયતે સ્મૃતિતોયેન રોગાદિ નવધા વયમ્ ।

અન્તર્યયૌ તત શ્રીમાન્ ધરણો ધરણીતલમ્ ॥૧૬૨॥

તતસ્તદનુસારેણ સ્તવન વિદધે પ્રમુ ।

હ્યાત મયહરં નામ તદથાપિ પ્રવર્ત્તે ॥૧૬૩॥

હેમંતશતપત્રશ્રીર્દેહે સ્તોમમહોનિધે

સૂરેરજનિ તસ્યાહો સુલભ તાદશા હ્યદ ॥૧૬૪॥

સાય પ્રાત. પઠેદેતસ્તવનં ચ શુમાશય ।

ઉપસર્ગા વ્રજતસ્ય વિવિધા અપિ દ્રુત ॥૧૬૫॥

અર્થાત્—કોઈકવાર કર્મની વિચિત્રતાથી તેઓશ્રીને માનસિક રોગ થયો, કારણકે જે કર્મોએ શલાકા પુરુષોને પણ છોડ્યા નથી તે કર્મોથી તેઓ પણ પીડા પામ્યા એટલે તેઓશ્રીએ નાગરાજ ધરજેન્દ્રનું સ્મરણ કર્યું અને તેને અનશનને માટે પૂછ્યું ત્યારે ધરજેન્દ્રે જવાબ આપ્યો કે ‘હે

લગવનું' અઘાપિ આપતુ આયુષ્ય બાકી છે, તો તે ક્ષીણ કેમ થઈ શકે ? કારણકે આપત્રી જેવાની વિદ્યમાનતા ઘણા પ્રાણીઓને ઉપકારરૂપ છે, એમ કહીને ધરણેન્દ્રે તેઓશ્રીને અઘાર અક્ષરો (ચિંતામણિ મંત્ર) આપ્યો, કે જેના સ્મરણરૂપી જલથી નવ પ્રકારના રોગોનો નાશ થાય. આ પ્રમાણેનો અઘાર અક્ષરો મંત્ર માનતુ ગસ્ટરિને અર્પણ કરી ધરણેન્દ્ર પોતાના સ્થાનમાં પાતાલલોકમાં આવ્યો ગયો.

પછી પરોપકારપરાયણ તેઓ શ્રીમાન માનતુ ગસ્ટરિએ તે મંત્રાક્ષરો ગર્ભિત નવીન લયહર સ્તવની રચના કરીકે જે અઘાપિ પર્યંત વિદ્યમાન છે તે મંત્રાક્ષરોના પ્રભાવથી આચાર્યમહારાજને દેહ હેમત ઋતુના ક્રમળની શોભા સમાન થઈ ગયો, કારણ કે અદ્ભુત ગુણોના નિધાન એવા તેઓને શુ દુર્લભ હોય ? જે લબ્યપુરુષ ! આ લયહર (નમિજીણ) સ્તવનો સવારે અને સાંજે શુભ ભાવથી પાઠ કરે છે તેના વિવિધ ઉપસર્ગો દૂર થાય છે ”

અત્યારના જમાનામાં કેટલાક સાધુવર્યો આ લયહર સ્તોત્રનો પાઠ સવારમાં નહીં કરવાનું કહે છે અને આ સ્તોત્રમાં પાર્શ્વનાથપ્રભુના ઉપસર્ગનું વર્ણન આવતું હોવાથી તેનો પાઠ કરનારને ઉપસર્ગ થાય છે એવી રીતે શ્રાવકોને સમજાવે છે, તેઓને આ ‘માનતુ ગસ્ટરિપ્રત્યંધ’ નો ૧૬૫ મો શ્લોક વાંચીને લક્ષમાં લેવા મારી નમ્ર વિનંતિ છે

પ્રસ્તુત સ્તોત્રની મંત્રમય સંસ્કૃત ટીકા સૌથી પ્રથમ મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ ‘મંત્રાધિરાજ ચિંતામણિ’ નામના ગ્રંથના પાના ૧૪ થી ૨૯ સુધી છપાવવામાં આવેલ છે, તેના ઉપરથી ગુજરાતી ભાષાતર કરીને પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં તેને લગતી ચિત્રાકૃતિઓ કે જેની સંખ્યા ૨૧ છે તે પણ આપવામાં આવી છે આ મંત્રમય ટીકા કયા મહાપુરુષે રચેલી છે તેનો ઉલ્લેખ કાંઈ મલી આવતો નથી, પરંતુ તેની પ્રથમ ગાથાની ટીકામાં દર્શાવેલા બીજા અને ત્રીજા યત્રમાં ‘સંપત્તિ શત યત્ર’ની રચના મલી આવે છે, તેથી આ મંત્રમય ટીકાના રચયિતા મહાપુરુષ ‘તિજયપ્રહુત સ્તોત્ર’ની ઉત્પત્તિ પછી થયા હોય એમ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે વળી બીજા યત્રની સાથે જ ટીકાકાર ઘટાકર્ણના મંત્રાક્ષરોનો ઉલ્લેખ વિસ્ફોટકના નામને માટે કરે છે, તે ઉપરથી એમ પણ સાબીત થઈ શકે છે કે તેઓશ્રી ટીકાકારના સમયમાં ‘ઘટાકર્ણ મંત્ર’ વધારે પ્રચલિત હશે, આ ટીકામાં મલી આવતા મંત્રાક્ષરો આ પ્રમાણે છે:—

“ૐ ઘટાકર્ણ ! મહાવીર ! સર્વવ્યાધિવિનાશક !

વિસ્ફોટકમયે પ્રાપ્તે રક્ષ રક્ષ મહાવલ સ્વાહા” — મંત્રાધિરાજ ચિંતામણી પાનું, ૧૫

પ્રસ્તુત મંત્રમય ટીકા ઉપરાત ‘ચિંતામણિ મંત્ર’ ગર્ભિત બીજા પણ નીચે મુજબના સ્તોત્રરોનો ‘મંત્રાધિરાજ ચિંતામણિ’ નામના પુસ્તકમાં પ્રગટ થયેલા છે —

“ ૧ શ્રી માનતુ ગસ્ટરિ શિષ્ય શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ વિરચિત ‘ચિંતામણિ કલ્પ’ પાનું ૩૦થી ૩૪, ૨ ‘ચિંતામણિ સપ્રદાય’, ૩ ‘ચિંતામણિ કલ્પસાર’, ૪ શ્રીતરણપ્રભસૂરિ વિરચિત ‘શ્રીપાર્શ્વજિન સ્તોત્ર’ ૫ શ્રીકમલપ્રભાચાર્ય વિરચિત ‘શ્રીપાર્શ્વપ્રભુ સ્તવન’ ૬ શ્રીરત્નકીર્તિસૂરિ વિરચિત ‘શ્રીપાર્શ્વ જિન સ્તવન’ ૭ શ્રીજિનપતિસૂરિ વિરચિત ‘શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર’ ગુજરાતી ભાષાંતર સહિત પાનું ૪૪થી ૪૭ ”

પ્રસ્તુત સાતે સ્તોત્રો ‘ચિંતામણિ મંત્ર ગર્ભિત’ છે અને તે ઉપરાત બીજા સ્તોત્રો પણ મંત્રામ્નાયોવાળા છે જેમાના કેટલાકના નામો આ પ્રમાણે છે —

“૧ શ્રીપાર્શ્વ પાતુ વો નિત્યં થી શરૂ થતુ ‘મત્રાધિરાજ સ્તોત્ર’ પાના ૪૧ થી ૪૪ સુધી મૂળ તથા પાના ૩૩૨ થી ૩૩૮ સુધી તેનુ ગુજરાતી ભાષાતર અને તે સ્તોત્ર ઉપરથી શ્રીજયમિદમ્નિગ્ન મહારાજ સાહેબે તૈયાર કરેલો ‘ચિતામણિયંત્ર’ તથા ૨ શ્રીમેરુગસુરિ વિગ્રચિત ‘ૐ નમો દેવદેવાયં’ થી શરૂ થતુ” મંત્રગર્ભિતસ્તોત્ર, ૩ શ્રીપૂર્ણકલશગણિ વિરચિત મન્ત્રયન્ત્રાદિ તથા ઔપધ બેપગ્નદિ ગર્ભિત સ્વોપન્ન દીકા તથા પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષામાં તેઓએ જ કરેલા ભાષાતર મહિત ‘ની સ્તભનપાર્શ્વજિનસ્તવ’ પાના ૫૦ થી ૬૯ સુધી, ૪ મહાશ્રાવક શિવનાગ કે જેઓએ ક્રાટિચગ્ન હોવા ઉપરાંત નાગરાજ ધરણેન્દ્રને આરાધીને સર્વ સિદ્ધિ કરનાર તથા જનપ કે હોમાદિક વિના તુરત જ વિષનો નાશ કરનાર એવો મત્ર ધરણેન્દ્રની પાસેથી મેળવ્યો હતો કે જે મન્ત્રના પ્રભાવથી તેઓ કૂંક અને પોતાના હાથના સ્પર્શમાત્રથી આઠે નાગકુળોના વિષનો નાશ કરતા હતા. અને તેથી જ ભવ્ય જનોના કલ્યાણને માટે તે મન્ત્રની રચના અને પ્રભાવયુક્ત ‘ધરણેરાગેન્દ્ર’ શબ્દથી શરૂ થતુ મહાપ્રાભાવિક ‘શ્રીપાર્શ્વનાથસ્તોત્ર’ બનાવેલુ હતુ તે પણ તેઓની પોતાની જ દીકા સહિત પાના ૭૦ થી ૮૭ સુધી અને તેને લગતી ઓગણીશ યત્રાકૃતિઓ પણ આપેલી છે વળી મહામન્ત્ર ગર્ભિત ‘શ્રી મરૂચેન્દ્ર’ થી શરૂ થતુ ‘શ્રી કલિકુલપાર્શ્વજિન સ્તવન’ શ્રી અન્નિતસિંહાચાર્ય વિરચિત ‘અદ્રે મદ્ મન્ત્ર ગર્ભિત શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર’ શ્રી સુધવિજયગણિ વિરચિત મત્રમય ‘શ્રી પાર્શ્વસંપત્તીથી’ સ્તવન’ વગેરે સ્તવનો પણ વાચકોને એક વાર જોઈ જવા મારી નમ્ર વિનંતિ છે.”

૬ અન્નિતશાંતિ સ્તવન—

આ સ્તવનનું નામ પણ તેની અદર કરવામા આવેલી શ્રીઅન્નિતનાથ તથા શાંતિનાથની સ્તુતિ ઉપરથી પડેલુ છે આ સ્તવનના કર્તા તરીકે શ્રીનંદિષેણ મુનિ છે તે બાબતમા તો બધાએ પૂર્વાચાર્યો એક મત છે, પરંતુ તેઓની પરંપરા માટે બે મત છે.

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મહાજ મહેસાણા તથા શ્રી જૈનઆત્માનંદ સભા ભાવનગર તરફથી પ્રસિદ્ધ અગ્રેલ ‘પત્રપ્રતિકમણસૂત્ર’ મા તેના રચયિતા સંબંધી નીચે મુજબ ઉલ્લેખ કરેલો છે—

“પૂર્વે વર્ધમાન જિન શિષ્ય શ્રી નંદિષેણુ શ્રી શત્રુજયતીર્થે યાત્રા માટે ગએલા ત્યા મૂળપ્રાસાદ મા પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીઆદિનાથને નમસ્કાર કરીને પછી બે પ્રાસાદમા રહેલા અન્નિતનાથ અને શાંતિનાથને નમસ્કાર કરી તે બંને પ્રાસાદની વચ્ચે કાયોત્સર્ગે રહ્યા યથાશક્તિ કાયોત્સર્ગ પૂર્ણ કરીને શ્રીઅન્નિતનાથ અને શાંતિનાથ જિનની એક સાથે સ્તુતિ કરી. આ વિષે કોઈ આચાર્ય એમ કહે છે કે—આ શ્રીનંદિષેણુગણિ શ્રીનેમિનાથ ભગવંતના શિષ્ય હતા, અને તેઓ જ્યારે શ્રીશત્રુજય તીર્થે યાત્રાર્થે આવેલા ત્યારે ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશામાં રહેલા શ્રી અન્નિતનાથ અને શ્રી શાંતિનાથના બે પ્રાસાદના અંતરાળે રહીને શ્રી અન્નિતનાથ અને શાંતિનાથની સ્તુતિ એક સાથે કરી શ્રી શત્રુજય મહાકલ્પને વિષે કહ્યુ છે કે:—

“નેમિવચ્ચેણ જત્તાગણ જર્હિ નદિસેણગણિવજ્ઞા ।

વિહિઓ અજિબસતિથઓ જયજ તય પુઠરિય તિત્થ ॥

આ પ્રમાણે શ્રીઅન્નિતશાંતિ સ્તવનના કર્તા શ્રી નંદિષેણુને કોઈ શ્રીમહાવીર જિનના શિષ્ય અને કોઈ શ્રી નેમિજિનના શિષ્ય કહે છે.”

આ સ્તવનના રચયિતા શ્રી નંદિષેષુ ગણિ તે શ્રીમહાવીર જિનના શિષ્ય નહિ પણ શ્રીનેમિ-
નાથના શિષ્ય હોવાના વધુ પુરાવા જે મને મલી આપ્યા છે તે નીચે પ્રમાણે છે—

૧ શ્રાવક ભીમસી માણિક તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ ‘પંચપ્રતિકમણ્ય સૂત્ર’ ના પાના ૨૮૨ ઉપર
અનિતશાંતિ સ્તવના ૩૭ માં શ્લોકના અર્થમાં આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે—

“અહીયા કેટલા એકે વૃદ્ધ પુરુષો એમ કહે છે કે શ્રી શત્રુજયની ગુફાએ શ્રી અનિત, શાંતિ
ચોમાસુ રહ્યા હતા, પછી તે અને તીર્થંકરના પૂર્વાભિમુખ દેરા થયા, તિહાં એકદા શ્રી નેમિનાથના
ગણધર, શ્રી નંદિષેણસૂરિ તીર્થયાત્રાથે” આપ્યા થકા શ્રીઅનિતશાંતિ સ્તવનની રચના કીધી”

૨ મારી અન્યાવલિના પહેલાં પુષ્પ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ ‘જૈનસ્તોત્ર સદોહ ભાગ ૧ લા’ ના
પાના ૧૧૨ ઉપર શ્રીધર્મધોષસૂરિ વિરચિત મહામન્ત્ર ગર્ભિત અનિતશાંતિ સ્તવના ૩ જા અને
ચોથા શ્લોકમાં આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે—

“વાસાણ વિહિવવાસા સુવિહિવસિત્તુજણ અ સિત્તુજે ।

તર્હિ રિદ્ધનેમિણો રિદ્ધનેમિણો વચણમ્મો જેઝ ॥૩॥

દેવિંદયુભા યુણિભા વરવિજ્ઞા પંદિસેણગણિવદ્ધના ।

સમય વરમતસધમ્મકિત્તિણા અજિયસતિજિણા ॥૪॥”

૩ મુનિમહારાજ શ્રી વીરવિજયજી દ્વારા સંપાદિત શ્રીજિનપ્રભસૂરિ વિરચિતાવચૂરિ સહિત
‘શ્રીઅનિતશાંતિ સ્તવન’ નામના પુસ્તકના ૪૧ માં તથા ૪૨ માં પાના ઉપર શ્રી જિનપ્રભસૂરિ એ
૩૭ માં કાવ્યની ટીકામાં કરેલો ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે—

“નન્દિષેણશ્વેદ શ્રેણિકપુત્રો નેમિગણધરો વા, શ્રેણિકપુત્રોડન્યો વા કથિન્મહર્ષિં ન સમ્યગવગમ્યતે, કેન્નિ-
ત્વાહુ. ? શ્રીશત્રુજયાન્તર્ગુહાયામજિતશાન્તિનાથૌ વર્ષારાત્રીમવસ્થિતૌ, તથોચ્ચૈત્યદ્વય પૂર્વાભિમુખં જાતમનુપસર-
સમીપેડજિતવૈત્ય ચ મસદેવ્યન્તિકે શાન્તિચૈત્ય, શ્રીનેમિનાથગણધરેણ નન્દિષેણાલ્યેન નેમિવચનાત્તીર્થયાત્રોપ-
ગતેન તત્રાજિતશાન્તિસ્તવરચના કૃતેતિ ॥૩૭॥

ઉપરોક્ત ત્રણે ઉલ્લેખો પૈકી ત્રીજા ઉલ્લેખના કર્તા શ્રીજિનપ્રભસૂરિ જેવા ઐતિહાસિક
પુરુષના સમયમાં પણ આ અનિતશાંતિના રચનાર શ્રીવર્ધમાન જિનશિષ્ય અને પૂર્વાવસ્થામાં શ્રી
શ્રેણિક મહારાજના પુત્ર શ્રીનંદિષેષુ મુનિ હોવા જોઈએ કે શ્રીનેમિનાથના ગણધર શ્રીનંદિષેણજી
હોવા જોઈએ તે આખતમાં મતભેદ ચાલતો હતો, અને તેથી જ આના રચયિતા કોના શિષ્ય હતા
તે સમ્બંધી નિશ્ચય કરવો મુશ્કેલ જણાય છે અને તત્વ તુ કેવલિગમ્યમ્ લખીને આ ચર્ચા સમાપ્ત
કરે છું, વળી પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં વાંચકોને ઉપયોગી ધારીને ‘અનિતશાંતિ સ્તવન’ ના છંદો નાં
લક્ષણોની સમજૂતી તે તે છંદની નીચેના ભાગની કુટનોટામાં આપેલી છે, જે શ્રી જૈન આત્માનંદ
સહા ભાવનગરવાળા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા પંચ પ્રતિકમણ્ય સૂત્ર ઉપરથી લેવામાં આવેલ છે
અને તે માટે તે સ્થાના કાર્યવાહકોનો અત્રે આભાર માનવાની તક લઉં છું

૭ ભક્તોમર સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રનું નામ પણ તેના પ્રારંભિક પદ ઉપરથી પડ્યું છે વળી આ સ્તોત્ર ઉપરોક્ત
છ સ્મરણોની માફક પ્રાકૃત ભાષામાં નહિ પણ સંસ્કૃત ભાષામાં ને વસંતતિલકા છંદમાં રચાયેલું

છે શ્રીહિમાસ્વાતિ વાયક વિરચિત શ્રીતત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્રની માદ્રક જૈનોના શ્વેતામ્બર અને દિગમ્બર એ બંને સંપ્રદાયોને માન્ય છે પરંતુ બંનેની માન્યતામાં પદ્યની નખ્યા વિશે મતભેદ છે શ્વેતામ્બરોની માન્યતા મુજબ આ સ્તોત્રના પદ્યની સંખ્યા ૪૮ છે, બ્યારે દિગમ્બરોની માન્યતા પ્રમાણે તે ૪૮ પદ્યનું છે, પ્રત્યુત ગ્રંથમાં તેથી જ ગમ્મીરતારં થી શરૂ થતા રૂઝ થી રૂપ સુધીના શ્લોકો સ્તોત્રના બીજા ૪૪ શ્લોકો પેટીના ટાઇપોથી ઝીણા ટાઇપોમાં છપાવવામાં આવેલા છે સ્તોત્રનું પદ્ય પ્રમાણ—

૪૮ પદ્યોની માન્યતા શ્વેતામ્બરોમાં પણ પહેલાં હતી અને જો તેમ ન હોત તો પ્રત્યુત ગ્રંથમાં આવેલા શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત યત્રોની સખ્યા ૪૮ની નહિ પણ ૪૪ની જ હોવી જોઈતી હતી, એટલે આપણને એમ માનવાને કારણ મળે છે કે ભક્તામરના ૪૮ શ્લોકો ઉપર જુદાજુદા ૪૮ યત્રો તથા તત્રોના રચયિતા શ્રીહરિભદ્રસૂરિ ના સમયમાં તે ભક્તામરના શ્લોકોની સખ્યા ૪૮ શ્વેતામ્બર સંપ્રદાયમાં પ્રચલિત હતી, કારણકે એમાં અમરણ તિજ્યપદ્મત્તની સ્તોત્રાનુકૃતિના રચયિતા હરિભદ્રસૂરિ સખધી ચર્ચા કરતા મેં જે ત્રણ હરિભદ્રસૂરિનો ઉલ્લેખ કરેલો છે તે ત્રણે શ્વેતામ્બરગાયાર્થો જ હતા, વળી દિગમ્બરોમાં તે નામના કોઈ આચાર્ય થઈ ગયા હોવાનો ઉલ્લેખ સુદ્ધ પણ નથી, હવે પ્રશ્ન એ થાય છે કે આ યત્રો તથા તત્રોના રચયિતા હરિભદ્રસૂરિ કયા હોવા જોઈએ? મારી માન્યતા પ્રમાણે તો ઉપર ઉલ્લેખાએલ ત્રણ પૈકી બીજા અથવા તો ત્રીજા હરિભદ્રસૂરિની જ રચેલી આ યત્રાકૃતિઓ તથા તત્રો વગેરે હોવા જોઈએ વળી આ ગમ્મીરતારં થી શરૂ થતા ચાર શ્લોકો ઉપરાંત બીજા પણ ચાર શ્લોકો મળી આવે છે જે નીચે પ્રમાણે છે.—

“વિષ્ણુવિમ્બો સુમનસ કિલ વર્ણયન્તિ ।

દિગ્વન્ધના સુમનસ કિમુ તે વદન્તિ ॥

ત્વત્સજ્જતાવિહસતા જગતી સમસ્તા—

સ્ત્યામોદિની વિહસતા મુદયેન ધામ્ન ॥૧॥

દ્વેધાપિ દુસ્તરતમ શ્રમવિપ્રણાશ—

ત્સાક્ષાત્સહસ્રકરમણ્ડલસમ્પ્રમેળ ॥

વીક્ષ્ય પ્રમોર્વપુષિ કચ્ચનકાચ્ચનામ ।

પ્રોદ્બોધન^૧ ભવતિ કસ્ય ન માનસાન્જમ્ ॥૨॥

ભાષાવિશેષપરિણામવિધૌ પટિછો ।

જીવાદિતત્ત્વવિશદીકરણે સમર્થ ॥

દિવ્યધ્વનિર્ધ્વનિતદિગ્વલયસ્તવાર્હ—

શ્રાકર્ષતિ પ્રવરમોક્ષપથે મનુષ્યાન્ ^૨ ॥૩॥

૧ ‘પ્રોદ્બોધિત’ એવો પણ પાઠ છે

૨ ‘દિવ્યો ધ્વનિર્ધ્વનિતદિગ્વલયસ્તવાર્હન્’,

વ્યાખ્યાતુસ્સુકયતે^૩ શિવાધ્વનીયામ્ ।

તત્ત્વાર્થદેશનવિધૌ નનુ સર્વજન્તુ,

ભાષાવિશેષમધુર સુરસાર્થપેય. ॥૩॥” આ પ્રમાણે પણ પાઠ છે

વિષ્ણુકૌતુભટમોહમહામહેન્દ્ર ।

સદ્યો જિગાય ભગવાન્ નિગદન્નિવેત્યમ્ ॥

સન્તર્જયન્ યુગપદેવ મયાનિ પુંસા ।

મન્દ્રધ્વનિર્નદતિ દુન્દુભિસ્ત્વકૈસ્તે ॥૪૧॥”

આ ચાર શ્લોકો સિવાય બીજી જાતના પણ ચાર શ્લોકો છે એવું સ્વર્ગસ્થ યતિ શ્રી બાલ-
ચંદ્રસૂરિ ખામગાવવાળા અને ગર્ધ સાલના શિયાળામાં મુંબાર્ધ મુકામે વાલકેશ્વર પર આવેલા બાણુના
દેરાસરની બાણુના ઉપાશ્રયે મળ્યા હતા ત્યારે કહેતા હતા અને તે ચાર શ્લોકો પોતે ખામગાવ
જમીને અને મોકલાવી આપવા પણ કહેતા હતા; પરંતુ ત્યાં પહોંચતા જ તેઓનો દુઃક વખતમાં
સ્વર્ગવાસ થવાથી તે શ્લોકો હું અહીં આપી શક્યો નથી

વળી લક્ષ્મીનામના શ્લોકોની સંખ્યા સુમાલીશ હોવાના સમર્થનમાં વૃદ્ધ પરપરા એવી છે કે
આ અવસર્પિણીકાળમાં ‘ભરત’ ક્ષેત્રમાં થઈ ગયેલા ૨૪ જિનેશ્વરો અને અત્યારે ‘મહાવિદેહ’ ક્ષેત્રમાં
વિહરતા ૨૦ જિનેશ્વરો મળી ૪૪ ની સંખ્યા થાય છે આ સંખ્યાત્મક જ આ સ્તોત્ર છે, અને
તે કારણને લીધે એવું એકેક પદ એકેક જિનેશ્વરની સ્તુતિ રૂપ છે આ વિષયની વિશેષ ચર્ચા
જાણવાની ઇચ્છા વાળાએ શેઠ દેવચંદ લાલચંદ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના ગ્રંથાક ૭૯ ની પ્રસ્તાવના
જોઈ જવા મારી લલામણુ છે વળી જૈન શ્વેતામ્બર ભડારોમાં આવેલી યત્રોવાળી લગભગ સો
ઉપરાત હસ્તલિખિત પ્રતો મેં તપાસી જોઈ છે, તે બધી પ્રતોમાં પણ અડતાલીસ ગાથાઓ અને
તેને લગતા અડતાલીસ જ યત્રો મળી આવે છે, આ અડતાલીસ યત્રો સિવાયના બીજા સુમા-
લીશ યત્રો વાળી પ્રત કોઈપણ શ્વેતામ્બર ભડારમાં મારા જોવામાં અથવા સાલજવામાં પણ
આવી નથી અને ઋદ્ધિના પદો પણ અડતાલીસ જ છે, તેથી યત્રો પણ અડતાલીસ અને કાવ્ય
પણ અડતાલીસ જ હોવા જોઈએ પછી ચાર કાવ્યો ગમ્મીતારાંથી શરૂ થતા હો કે વિષ્ણુવિમ્બોંથી શરૂ થતા
હો, યા ત્રીજા હો તે બાબતને વાઘો નથી, એટલે મારી માન્યતા પ્રમાણે તો લક્ષ્મીનામના પ્રાચીન
ટીકાકાર શ્રી ગુણાકરસૂરિના સમય પછી એટલે કે વિ સ ૧૪૨૬ પછીથી શ્વેતામ્બર સંપ્રદાયમાં
લક્ષ્મીનામના ૪૪ શ્લોકો હોવાની માન્યતા શરૂ થઈ હોવી જોઈએ અને તે માન્યતા શાથી શરૂ થઈ
હશે તે નક્કી કરી શકવું બહુ મુશ્કેલ છે, કારણકે તેઓએ ટીકા ૪૪ શ્લોક ઉપર રચી છે અને
ત્યાર પછીના લક્ષ્મીનામ પાદપૂર્તિ કાવ્યો પણ મોટે ભાગે સુમાલીશ જ શ્લોકો પર રચાયાં છે ગમે
તેમ હો અને માન્યતાઓ પ્રાચીન છે અને યત્રો પણ અને પ્રકારના અડતાલીસ કાવ્યો ઉપર મલ-
વાથી મેં પણ પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં અડતાલીસ જ કાવ્યો આપવા ઉચિત ધારીને અડતાલીસ કાવ્યો
છપાવેલા છે

લક્ષ્મીનામસ્તોત્રની કથાઓ—

લક્ષ્મીનામ સ્તોત્રના પ્રભાવને લગતી કથાઓમાં સૌથી પ્રાચીન કથાઓ ગુણાકરસૂરિની ટીકામાં
મળી આવે છે અને તે જ કથાઓનું અક્ષરે અક્ષર અનુકરણ ‘કરીને લક્ષ્મીનામ કથા સંગ્રહ’ નામની

કૃતિ રચાઇ છે, ક્રૂંત કથાઓમા ઠેકાણે ઠેકાણે ગામનું નામ અથવા તો રોહનું અગર મુનિનું નામ ફેરવી નાખવામાં આવ્યું છે, બાકી વાસ્તવિક રીતે બંને કથાઓ સાથે રાખીને વાચવાથી તુરત જ જણાઈ આવે છે કે કેટલાક નામોની ફેરબદલી કરવા સિવાય બહારથી રાયમંદલે નવીન કૃતિ રચી જ નથી. વળી રાયમંદલ વિરચિત ‘લક્ષ્મીમર કથા સંગ્રહ’ વિ. સ. ૧૯૧૪ માં હિન્દી જૈન સાહિત્ય પ્રસારક કાર્યાલય, મુબાઈ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ ‘લક્ષ્મીમર કથા’ નામના ગ્રંથમા હિંદી ભાષામાં તથા શ્રીયુત ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ તરફથી ગુજરાતી ભાષામા સ્વ. પૂ. લાધાજી સ્વામી ગ્રંથમાળાના મણકા ૫ માં તરીકે વિ. સ. ૧૯૭૮ માં ‘શ્રીલક્ષ્મીમર-મંત્ર-માહાત્મ્ય’ નામના પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિમા છપાએલ ‘શ્રીલક્ષ્મીમર કથા સંગ્રહ’ માં જે કથાઓ છપાવેલી છે તેની સાથે મેળવતા જ્યાં જ્યાં તે બંને પ્રકાશકોએ નામોનો ફેરફાર કર્યો છે, ત્યાં ત્યાં મેં પ્રસ્તુત ગ્રંથની પુટનોટામાં તે તે બાબતોનો નિર્દેશ કરેલો છે. અન્યબીની વાત તો એ છે કે બંને પ્રકાશકોએ શ્રીયુત રાયમંદલ બ્રહ્મચારીની કથાઓ છપાવી છે તો પણ પોતપોતાના સપ્રદાયને પ્રુષ્ટિ આપતાં નામની ફેરબદલી કરી નાખી છે. ગુણાકરસૂરિની ટીકાની કથાઓમાં આપેલા નામો ઘણા બરા ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ પુરવાર થઈ શકે તેવા છે, ત્યારે ‘લક્ષ્મીમર કથા સંગ્રહ’ ના બંને પ્રકાશનોમાં આપવામાં આવેલાં નામો કોઈપણ રીતે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ સત્ય પુરવાર થઈ શકે તેમ નથી, અરે! પોતપોતાના સપ્રદાયના મમત્વમા તો ગુજરાતની રાજધાની અણહિલપુરમા કુમારપાલ નામનો રાજા થઈ ગયો હતો અને જે વાત દીવા જેવી સત્ય છે તેને બદલે પણ એક ઠેકાણે ૧૦ માં તથા ૧૧ માં શ્લોકનો પ્રભાવ દર્શાવનારી કથામાં શ્રીયુત ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ દ્વારા પ્રકાશિત પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિના પાના ૨૮ ઉપર આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે,—

“અણહિલપુર નામનું એક લગ્ન અને સુંદર શહેર હતું તે શહેરનો ન્યાયી, નીતિમાન અને પ્રજાપાળક દયાળુ ‘અરિમર્દન’ નામે રાજા હતો. તે નગરમા ‘કમદી’ નામનો એક વણિક રહેતો હતો.”

હિન્દી જૈન સાહિત્ય પ્રસારક કાર્યાલય તરફથી પ્રકાશિત ‘લક્ષ્મીમર કથા’ નામના ગ્રંથના પાના ૨૫ ઉપર આ બાબતનો આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે —

“અણહિલ નામકો એક શહેર હૈ, ઉસકો રાજા હૈ પ્રજાપાલ, વહો એક કમદી નામકો વૈશ્ય રહતા હૈ.”

વાસ્તવિક રીતે ગુણાકરસૂરિની ટીકાના આધારે પ્રસ્તુત ગ્રંથના પાના ૩૩૨ ઉપર આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે:—

“શ્રીઅણહિલપુર પાટણ નામના લગ્ન અને સુંદર શહેરમાં ન્યાયી, નીતિપરાયણ અને ચૌલુક્ય વંશમાં ઉત્પન્ન થએલો કુમારપાલ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો” વગેરે.

આ એક જ ઉલ્લેખ ઉપરથી વાંચકોને મારુમ પડશે કે ટીકાકાર શ્રી ગુણાકરસૂરિની કથાઓ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ કેટલી બધી સત્ય છે, જ્યારે ઉપરોક્ત બંને પ્રકાશનોમાં છપાએલ કથાઓ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ કેટલી અસત્ય છે, આ લખીને ઉપરોક્ત બંને પ્રકાશકોને જિતારી પાડવાનો ઉદ્દેશ મારો જરાએ નથી, પરંતુ વિદ્વાનો પણ સપ્રદાયના મમત્વના અંગે કેટલી ગભીર બૂલો કરી એસે છે તે જ બતાવવાનો મારો ઉદ્દેશ છે. આ કથાઓમા આવા તો પુષ્કળ ફેરફારો કરેલા છે, પરંતુ તે બધાને માટે ચર્ચા કરવાનું આ સ્થાન નથી.

પ્રસ્તુત ગ્રથમા આપેલી કથાઓ માટે મેં જે જે પુસ્તકો નો ઉપયોગ કર્યો છે તેની સંજ્ઞા આ પ્રમાણે છે:—

ક ‘શ્રીભક્તામર સ્તોત્ર સાથ’ પ્રકાશક અમૃતલાલ સુખલાલ વહોરા, અમદાવાદ

ચ ‘શ્રીભક્તામર-મત્ર-માહાત્મ્ય’ પ્રકાશક યુનીલાલ વર્ધમાન શાહ. અમદાવાદ

ગ ‘ભક્તામર કથા’ પ્રકાશક હિન્દી-જૈનસાહિત્ય પ્રસારક કાર્યોલય, મુબાઈ

ભક્તામર સ્તોત્રના મંત્રો તથા યંત્રો—

ભક્તામર સ્તોત્ર નું બીજું નામ મત્રશાસ્ત્ર પણ છે. મત્રશાસ્ત્રના વિદ્વાનોનો મત છે કે ભક્તામરના દરેક શ્લોકોમા ભારે ખુબીની સાથે મત્રનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ તે સમાવેશ કેવી રીતે કરવામાં આવ્યો છે, તેનું જ્ઞાન નહિ હોવાથી તે બતાવી શકના હું અસમર્થ છું. પરંતુ એટલું તો નિર્વિવાદ કહી શકું છું કે ગુજરાતના દરેકે દરેક શ્વેતાખર જૈન ભગવાનોમા તેના યંત્રોની હસ્તલિખિત પ્રતિઓ મલી આવે છે જેની સખ્યા સો ઉપરની છે, વળી અન્યબીની વાત તો એ છે કે તે બધી પ્રતિઓમા ૪૮ કાવ્યો અને તેના ઉપર એકેક યત્ર આપેલો છે. આ બધી હસ્તપ્રતો એક જ જાતના યત્રોની છે અને તે યત્રો બીજા નહિ પણ ઉપરોક્ત ‘ભક્તામર કથા’ નામના હિન્દી પુસ્તકમા તથા ‘શ્રીભક્તામર-મત્ર-માહાત્મ્ય’ નામના ગુજરાતી પુસ્તકમા છપાએલા છે તે જ છે. પરંતુ તે યત્રો શિલા છાપમા છપાએલા છે અને મલી આવતી હસ્તપ્રતો સાથે મેળવતાં તેમાના યત્રોમા મોટા ભાગે ભૂલો રહી ગએલી છે એવું માલુમ પડવાથી તે અડતાલીસે યત્રોની આકૃતિઓ મત્રશાસ્ત્રના જાણકાર વિદ્વાન આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજી પાસે ફરીથી નવી તૈયાર કરાવીને પ્રસ્તુત ગ્રથમા છપાવવામાં આવી છે આ યત્રો માટે નીચે મુજબની પ્રતોનો મુખ્યત્વે ઉપયોગ કરવામાં આવેલો છે અને તે માટે તે તે પ્રતોના માલિકોનો અત્રે હું આભાર માનું છું

૧ મૂળ પાઠ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીના સંગ્રહની બે બે યત્રોવાલી હસ્તપ્રત

૨ ક સંજ્ઞાવળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની બે બે યત્રોવાલી હસ્તપ્રત

૩ ચ સંજ્ઞાવળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની એકેક યત્રવાલી હસ્તપ્રત

૩ ગ સંજ્ઞાવળી વડોદરા વાલા વૈદ્ય જમનાદાસ યુનીલાલના સંગ્રહની એકેક યત્રવાલી હસ્તપ્રત

૪ ઘ સંજ્ઞાવળી યુનીલાલ વર્ધમાન શાહે છપાવેલી ‘શ્રીભક્તામર-મત્ર-માહાત્મ્ય’વાળી પુસ્તિકા

ઉપરોક્ત યત્રો સિવાય શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૮ યત્રોવાળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીના સંગ્રહની અને આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની મલીને બે હસ્તપ્રતો ઉપરથી બીજા ૪૮ યત્રો પ્રથમ જ વાર પ્રસ્તુત ગ્રથમા છપાવવામાં આવેલા છે આ યત્રોની ચિત્રાકૃતિઓ પણ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજી એ તૈયાર કરી આપેલી છે, અને તે માટે તેઓશ્રીનો અત્રે ફરીથી આભાર માનવાની તક લઉં છું. આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીની હસ્તપ્રતમાં હરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૩ મા યત્રની આકૃતિ ન હતી અને આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની હસ્તપ્રતમા તો ૪૩ મા યત્ર ઉપરાંત ૪૬ મા ૪૭ મા અને ૪૮ મા યત્રની પણ ચિત્રાકૃતિઓ નહિ હોવાથી શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૩ મા યત્રની આકૃતિ મુબાઈના રહીશ મુરખી શ્રી મોહનલાલ ભગવાનદાસ સોલિસીટર ના સંગ્રહની હસ્તપ્રત ઉપરથી

અત્રે આપવામા આવી છે અને તે માટે તેઓશ્રીનો પણ અત્રે આભાર માનુ છું.

યત્રા ઉપરાત શ્રીગુણાકરસૂરિની ટીકામા આપેલા મન્ત્રામ્નાથો તથા તેની વિધિ પણ પ્રત્યુત્તર યથાં આપવામા આવેલી છે અને તે મન્ત્રામ્નાથો માટે ગૃહ દેવચંદલાલચંદભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ગ્રન્થાક ૭૯ માં છપાવેલી ‘ભક્તામર-કલ્યાણમ દિર-નમિભિજ્જુસ્તોત્રત્રય’ નામના પુસ્તકમાં ગુણાકરસૂરિની ટીકાનો તથા મારા પોતાના સંગ્રહની એક હસ્તપ્રતનો ઉપયોગ કરવામા આવેલો છે અને તેની વિધિ માટે આચાર્ય મહાગજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની નવ પાનાની ‘ભક્તામરવિધિ’ નામની હસ્તપ્રતનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલો છે અને તે માટે તેઓ સમજાના હુ અત્યંત ઋણી છું આ મન્ત્રામ્નાથો અને યત્રા ઉપરાત ભક્તામર સખ ધી બીજી કાંઈ મત્ર સાહિત્ય માગ જોવામા આન્યુ નથી, છતાં પણ પ્રસ્તુત પુસ્તકના કોઈ પણ વાચક મહાશયને જાણવામાં એવું બીજું સાહિત્ય આવે તો તે તરફ મારું ધ્યાન ખેંચવાની મહેરબાની કરશે તો ભવિષ્યમા તે છપાવવાનો પણ હું પ્રયત્ન કરીશ.

ભક્તામર સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ—

આ સ્તોત્રના રચનાર શ્રી માનતુગસૂરિજી છે. તે બાબતમા શ્વેતાબર અને દિગંબર સંપ્રદાયના બંધાયે વિદ્વાનો એકમત હતા અને છે પરંતુ તેઓ ક્યારે થઈ ગયા તે બાબતમા મતભેદ હોવાને લીધે તેઓશ્રીના સત્તા સમયને માટે મલી આવતો સૌથી પ્રાચીન પુરાવો પ્રભાવકચરિત્રના બારમા પ્રયધમાં છે તેનો, તથા ‘વીરવશાવલિ’મા આપેલી હકીકતોનો ઉલ્લેખ કરવાનું હું યોગ્ય માનુ છું અને વિશેષ જાણવાની ઇચ્છાવાળાને શેઠ દેવચંદલાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના ગ્રન્થાક ૭૯ની પ્રસ્તાવના વાંચી જવા ભલામણ કરું છું:—

“માનતુગસૂરિ ગૃહસ્થ અવસ્થામા બનારસના રહેવાસી ધનદેવ શેઠના પુત્ર હતા, તેઓએ પ્રથમ ચાકીર્તિ નામના દિગંબર મુનિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી, અને તે વખતે તેઓનું નામ મહાકીર્તિ રાખવામા આન્યુ હતું, પરંતુ પાછળથી તેઓએ પોતાની બહેનના કહેવાથી જિનસિદ્ધસૂરિ નામના શ્વેતાબરાચાર્ય મુનિ પાસે દીક્ષા ધારણ કરી હતી. આ વખતે બનારસમા હર્ષદેવ નામનો બ્રહ્મક્ષત્રિય જાતિનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, ત્યારે એજ રાજા હર્ષના માનીતા મંથૂર અને બાણ નામના બે બ્રાહ્મણ પંડિતો ત્યાં રહેતા હતા આ બંને પંડિતોએ પોતાની વિદ્યા અને કલાથી રાજા હર્ષદેવનું મન પોતાના તરફ આકર્ષિત કર્યું હતું.

એક વખત રાજાએ કહ્યું કે—‘આજકાલ બ્રાહ્મણોમા જેટલી શક્તિ છે તેટલી શક્તિ બીજા દર્શનના વિદ્વાનોમા જોવામા આવતી નથી.’

આ સાંભળીને મંત્રીએ કહ્યું કે—‘હે સ્વામિન્! આપ જે કહો છો તે સત્ય જ હશે, પરંતુ આજકાલ આપના જ નગરમાં માનતુગસૂર નામના એક જૈન આચાર્ય છે તેઓ પણ સારા વિદ્વાન અને સમાગમ કરવા યોગ્ય છે, જે આપશ્રીની ઇચ્છા હોય તો તેઓને બોલાવીયે’

રાજાએ આજ્ઞા આપી એટલે મંત્રી પ્રાર્થના કરીને માનતુગસૂરિને રાજસભામા લઈ ગયો. રાજાએ આચાર્યને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે—આજના વખતમાં બ્રાહ્મણો જેવી શક્તિ ધરાવે છે તેવી બીજા

પ્રસ્તુત ગ્રથમા આપેલી કથાઓ માટે મેં જે જે પુસ્તકો નો ઉપયોગ કર્યો છે. તેની સંજ્ઞા આ પ્રમાણે છે:—

ક ‘શ્રીભક્તામર સ્તોત્ર સાથ’ પ્રકાશક અમૃતલાલ સુખલાલ વહોરા, અમદાવાદ

ખ ‘શ્રીભક્તામર-મત્ર-માહાત્મ્ય’ પ્રકાશક યુનીલાલ વર્ધમાન શાહ, અમદાવાદ

ગ ‘ભક્તામર કથા’ પ્રકાશક હિન્દી-જૈનસાહિત્ય પ્રસારક કાર્યાલય, મુબાઈ

ભક્તામર સ્તોત્રના મંત્રો તથા યંત્રો—

ભક્તામર સ્તોત્ર નું બીજું નામ મત્રશાસ્ત્ર પણ છે. મત્રશાસ્ત્રના વિદ્વાનોનો મત છે કે ભક્તામરના દરેક શ્લોકોમા ભારે ખુબીની સાથે મત્રનો પણ સમાવેશ કરવામા આવ્યો છે, પરંતુ તે સમાવેશ કેવી રીતે કરવામા આવ્યો છે, તેનું જ્ઞાન નહિ હોવાથી તે બતાવી શકવા હું અસમર્થ છું. પરંતુ એટલું તો નિર્વિવાદ કહી શકું છું કે ગુજરાતના દરેકે દરેક શ્વેતાખર જૈન ભંડારોમા તેના યંત્રોની હસ્તલિખિત પ્રતિઓ મલી આવે છે જેની સખ્યા સો ઉપરની છે, વળી અજ્ઞયખીની વાત તો એ છે કે તે બધી પ્રતિઓમા ૪૮ કાવ્યો અને તેના ઉપર એકેક યંત્ર આપેલો છે. આ બધી હસ્તપ્રતો એક જ જાતના યંત્રોની છે અને તે યંત્રો બીજા નહિ પણ ઉપરોક્ત ‘ભક્તામર કથા’ નામના હિન્દી પુસ્તકમા તથા ‘શ્રીભક્તામર-મત્ર-માહાત્મ્ય’ નામના ગુજરાતી પુસ્તકમા છપાએલા છે તે જ છે પરંતુ તે યંત્રો શિલા છાપમા છપાએલા છે અને મલી આવતી હસ્તપ્રતો સાથે મેળવતાં તેમાના યંત્રોમા મોટા ભાગે ભૂલો રહી ગએલી છે એવું માલુમ પડવાથી તે અડતાલીસે યંત્રોની આકૃતિઓ મત્રશાસ્ત્રના જાણકાર વિદ્વાન આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજી પાસે ફરીથી નવી તૈયાર કરાવીને પ્રસ્તુત ગ્રથમા છપાવવામાં આવી છે આ યંત્રો માટે નીચે મુજબની પ્રતોના મુખ્યત્વે ઉપયોગ કરવામા આવેલો છે અને તે માટે તે તે પ્રતોના માલિકોનો અત્રે હું આભાર માનું છું

૧ મૂળ પાઠ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીના સંગ્રહની બંને યંત્રોવાલી હસ્તપ્રત.

૨ ક સ રાવણી આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની બંને યંત્રોવાલી હસ્તપ્રત

૩ જ સ રાવણી આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની એકેક યંત્રવાલી હસ્તપ્રત

૪ ગ સ રાવણી વડોદરા વાલા વૈદ જમનાદાસ યુનીલાલના સંગ્રહની એકેક યંત્રવાલી હસ્તપ્રત

૫ ઘ સ રાવણી યુનીલાલ વર્ધમાન શાહે છપાવેલી ‘શ્રીભક્તામર-મત્ર-માહાત્મ્ય’વાળી પુસ્તિકા

ઉપરોક્ત યંત્રો સિવાય શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૮ યંત્રોવાળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીના સંગ્રહની અને આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની મલીને બે હસ્તપ્રતો ઉપરથી બીજા ૪૮ યંત્રો પ્રથમ જ વાર પ્રસ્તુત ગ્રથમા છપાવવામા આવેલા છે આ યંત્રોની ચિત્રાકૃતિઓ પણ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજી એ તૈયાર કરી આપેલી છે, અને તે માટે તેઓશ્રીનો અત્રે ફરીથી આભાર માનવાની તક લઉં છું. આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીની હસ્તપ્રતમાં હરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૩ મા યંત્રની આકૃતિ ન હતી અને આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની હસ્તપ્રતમા તો ૪૩ મા યંત્ર ઉપરાંત ૪૬ મા ૪૭ મા અને ૪૮ મા યંત્રની પણ ચિત્રાકૃતિઓ નહિ હોવાથી શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૩ મા યંત્રની આકૃતિ મુબાઈના રહીશ મુરખી શ્રી મોહનલાલ ભગવાનદાસ સોલિસીટર ના સંગ્રહની હસ્તપ્રત ઉપરથી

અત્રે આપવામા આવી છે અને તે માટે તેઓશ્રીનો પણ અત્રે આભાર માનુ છું.

યત્રા ઉપરાત શ્રીગુણકરસૂરિની ટીકામાં આપેલા મન્ત્રામ્નાયો તથા તેની વિધિ પણ પ્રગ્તુત્રયમાં આપવામા આવેલી છે અને તે મન્ત્રામ્નાયો માટે ગેઠ દેવચંદલાલચંદભાઈ જૈન પુસ્તકાલય અન્નાક ૭૯ મા છપાવેલી 'લક્ષ્મીમર-કલ્યાણમ દિર-નમિગિણસ્તોત્રત્રય' નામના પુસ્તકમાં ગુણકરમૂર્તિની ટીકાનો તથા મારા પોતાના મંત્રકની એક હસ્તપ્રતનો ઉપયોગ કરવામા આવેલો છે અને તેની વિધિ માટે આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની નવ પાનાની 'લક્ષ્મીમરવિધિ' નામની હસ્તપ્રતનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલો છે અને તે માટે તેઓ મધ્વજાનો હુ અત્યંત ઋણી છું. આ મન્ત્રામ્નાયો અને યત્રા ઉપરાત લક્ષ્મીમર સંબંધી બીજી કાંઈ મંત્ર સાહિત્ય માગ જોવામા આવ્યું નથી, છતાં પણ પ્રસ્તુત પુસ્તકના કોઈ પણ વાચક મહારાજને જાણવામા એવું બીજી સાહિત્ય આવે તો તે તરફ મારું ધ્યાન ખેંચવાની મહેરબાની કરશે તો ભવિષ્યમા તે છપાવવાનો પણ હું પ્રયત્ન કરીશ.

લક્ષ્મીમર સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ—

આ સ્તોત્રના રચનાર શ્રી માનતુગસૂરિજી છે તે બાબતમા શ્વેતાખર અને દિગખર સંપ્રદાયનાં બંધાયે વિદ્વાનો એકમત હતા અને છે પરંતુ તેઓ ક્યારે થઈ ગયા તે બાબતમાં મતભેદ હોવાને લીધે તેઓશ્રીના સત્તા સમયને માટે મલી આવતો સૌથી પ્રાચીન પુરાવો પ્રભાવકચરિત્રના બારમા પ્રબંધમા છે તેનો, તથા 'વીરવશાવલિ'મા આપેલી હકીકતોનો ઉલ્લેખ કરવાનું હું યોગ્ય માનુ છું અને વિશેષ જાણવાની ઇચ્છાવાળાને શેઠ દેવચંદલાલભાઈ પુસ્તકાલયકરે ક્રમાંક ૩૭૯ની પ્રસ્તાવના વાંચી જવા ભલામણ કરું છું:—

“માનતુગસૂરિ ગૃહસ્થ અવસ્થામા બનારસના રહેવાસી ધનદેવશેઠના પુત્ર હતા, તેઓએ પ્રથમ ચાર્કીર્તિ નામના દિગખર મુનિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી, અને તે વખતે તેઓનું નામ મહાકીર્તિ રાખવામા આવ્યું હતું, પરંતુ પાછળથી તેઓએ પોતાની બહેનના કહેવાથી જિનસિદ્ધસૂરિ નામના શ્વેતાખરાચાર્ય મુનિ પાસે દીક્ષા ધારણ કરી હતી. આ વખતે બનારસમા હર્ષદેવ નામનો બ્રહ્મક્ષત્રિય જાતિનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, ત્યારે એજ રાજા હર્ષના માનીતા મયૂર અને બાણ નામના બે બ્રાહ્મણ પંડિતો ત્યાં રહેતા હતા આ બંને પંડિતોએ પોતાની વિદ્યા અને કલાથી રાજા હર્ષદેવનું મન પોતાના તરફ આકર્ષિત કર્યું હતું.

એક વખત રાજાએ કહ્યું કે—‘આજકાલ બ્રાહ્મણોમા જેટલી શક્તિ છે તેટલી શક્તિ બીજા દર્શનના વિદ્વાનોમા જોવામા આવતી નથી.’

આ સાંભળીને મંત્રીએ કહ્યું કે—‘હૈ સ્વામિન્! આપ જો કહો છો તે સત્ય જ હશે, પરંતુ આજકાલ આપના જ નગરમાં માનતુગસૂર નામના એક જૈન આચાર્ય છે તેઓ પણ સારા વિદ્વાન અને સમાગમ કરવા યોગ્ય છે, જો આપશ્રીની ઇચ્છા હોય તો તેઓને બોલાવીયે’

રાજાએ આગ્રા આપી એટલે મંત્રી પ્રાર્થના કરીને માનતુગસૂરિને રાજસભામા લઈ ગયો. રાજાએ આચાર્યને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે—આજના વખતમાં બ્રાહ્મણો જેવી શક્તિ ધરાવે છે તેવી બીજા

કાંઈનામાં છે ? મથૂર પંડિતે સૂચને પ્રસન્ન કરીને પોતાનો કાઢ રોગ મટાડ્યો અને બાણ કવિએ ચંડીને પ્રસન્ન કરીને પોતાના હાથપગ નવા પ્રાપ્ત કર્યાં. શુ આવી શક્તિ બીજા કાંઈનામાં છે ? ને તમે પણ કાંઈ જાણતા હો તો બતાવો.

રાજાનાં આવાં વચનો સાંભળીને આચાર્ય બોલ્યા કે—“હે રાજન્ ! અમે ગૃહસ્થ નથી કે વિદ્યા અને ગુણનું પ્રદર્શન કરીને રાજાઓની પાસેથી ધન પ્રાપ્ત કરીએ, અમે જે કાંઈ કરીએ તે કેવળ ધર્મને માટે જ. આચાર્યનાં આવાં નિરીહ વચનો સાંભળીને રાજાએ સેવકોને આજ્ઞા આપી કે— ‘આમને સાકળોથી બાંધીને અધારી કોટડીમાં પૂરીલો’ સેવકોએ રાજાની આજ્ઞાનું પાલન કરીને માનતુંગસૂરિને અંધારી કોટડીમાં કેદ કર્યાં, પરંતુ માનતુંગસૂરિએ ત્યાં જ પોતાના ઈષ્ટદેવ આદિનાથની ‘ભક્તામર’ આ શબ્દથી શરૂ થતાં સ્તોત્રથી સ્તવના કરી અને પોતે બંધનમુક્ત થઈ સ્વયં છૂટીને રાજાની પાસે આવીને રાજાને મળ્યા આચાર્યની આવી અદ્ભુત શક્તિ નજરે જોઈને રાજા ઘણો પ્રસન્ન થયો, અને તે જ સમયથી તે જૈનધર્મ અને જૈનસાધુઓનો ભક્ત થયો.”

પ્રસ્તુત પ્રભાવક ચરિત્રના ઉલ્લેખથી ‘વીરવશાવલિ’માં આ સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ સંબંધી ઉલ્લેખ જુદી જાતનો મળી આવે છે, જે આ પ્રમાણે છે —

“માલવ દેશના ઉજ્જવ નામના નગરમાં વૃદ્ધ ભોજદેવ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેની સલામાં મથૂર અને બાણ નામના બે બ્રાહ્મણ પંડિતો હતા, એક વખતે તે બંને જણાં વાદવિવાદ કરતા રાજસલામાં અહીં કાર કરવા લાગ્યા. એક કહે કે હું વિદ્વાન છું અને બીજો કહે કે હું વધારે વિદ્વાન છું, આ પ્રમાણે બંને જણને એક બીજા પ્રત્યે અદેખાઈ કરતા દેખીને રાજા ભોજે કહ્યું કે— ‘હે વિદ્વાનો ! તમે બંને જણાં કાશ્મીર દેશમાં જાઓ, ત્યાં રહેલી શારદાદેવી જેઓને વિદ્યાવત કહે તે મોટો પંડિત, આ પ્રમાણેના રાજાના વચન સાંભળી બંને જણાં કાશ્મીર તરફ ગયા, અનુક્રમે ઘણાં માર્ગ ઓળંગી શારદાના મંદિરે પહોંચ્યા ભોજન કરીને બંને જણાં સાજના વખતે સુતા હતા, તે વખતે સરસ્વતીએ પરીક્ષા કરવાને માટે અર્ધજગતા એવા મથૂરને સમક્ષ પૂછી કે—

“શતચ્ચદ્ર નમસ્તલમ્”

તે સાંભળી મથૂરે કહ્યું કે—

‘દામોદરકરાણાતવિહ્વલીકૃતચેતસા ।

દૃષ્ટ ચાણૂરમલ્લેન શતચ્ચદ્ર નમસ્તલમ્ ॥૧૧॥’

કૃષ્ણનાં કરાણાતથી આકુળબ્યાકુળ થએલ ચાણૂરમલ્લે આકાશતલમાં સેંકડો ચંદ્રો જોયા. આ પ્રમાણે મથૂરે સમક્ષ પૂર્ણ કરી.

તે સાંભળી પુનઃ બાણને પરીક્ષા માટે સરસ્વતીએ સમક્ષાનું પદ પૂછ્યું કે—

“શતચ્ચદ્ર નમસ્તલમ્”

તે સાંભળી અર્ધજગતા એવા બાણે કહ્યું કે—

‘યસ્યામુત્તંગસૌધાગ્રે વિલોલવદનાબુજે ।

વિરરાજ વિભાવર્યા શતચ્ચદ્ર નમસ્તલ ॥૧૨॥’

આ પ્રમાણે બાણે પણ સમસ્ત પૂર્ણ કરી. તે બંનેની વાણી સાંભળી સરસ્વતીએ કહ્યું કે તમે બંને વિદ્વાન છો. આ પ્રમાણે વિદ્વાનનું બિરુદ મેળવી કેટલાક દિવસે બંને ઘેર આવ્યા. બંનેને પંડિત જાણવા છતાં પણ મધુરને વૃદ્ધ જાણી બોળે ઘણા આદર સત્કાર કર્યો. એટલે દેવે ભરાએલો એવો બાણ પોતાના બંને હાથ અને પગો કપાવી 'નાખીને ચંડીના મંદિરમાં પેઠા, ચંડીદાની ૬૧ કાવ્યથી સ્તુતિ કરી એટલે ચંડી પ્રત્યક્ષ થઈ અને બોલી કે-‘હું તારા ઉપર તુષ્ટમાન થઈ છું તું વરદાન માગ’ આ સાંભળીને બાણે કહ્યું કે લોકોને આશ્ચર્ય પમાડવા માટે મારા હાથ અને પગ હતા તેવા કરી દો. દેવીએ તે પ્રમાણે કરી દીધા એટલે દેવીએ જોને નવા હાથપગ આપ્યા છે તેવા તે બાણ પંડિત નગરની મધ્યમાં થઈ રાજદરબારમાં આવ્યો. બાણને મહા પ્રતિભાશાળી જાણી રાજાએ તેનો આદર સત્કાર કર્યો અને આવો ચમત્કાર દેખી વૃદ્ધ ભોજરાજા સહા સમક્ષ સઘળા પંડિતોને ઉદ્દેશીને કહેવા લાગ્યો કે-‘શૈવ દર્શન વિના આવો ચમત્કાર ખીજા કોઈ દર્શનમાં નથી.’

રાજાનું આ પ્રમાણેનું બોલવું સાંભળીને રાજાનો એક કામદાર જૈન હતો, તેણે કહ્યું કે-‘હે રાજા! આ જ નગરમાં મહા મંત્રવાદી અને વિદ્યાપાત્ર એવા માનતુગસૂરિ નામના જૈનાચાર્ય નિવાસ કરે છે.’

તે સાંભળીને વૃદ્ધ ભોજરાજાએ શ્રી માનતુગસૂરિને રાજદરબારમાં તેડાવ્યા. અને વંદન-નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યો કે-‘હે દર્શનીય મહાપુરુષ’ તમે તમારો ચમત્કાર બતાવી જિનશાસનનો મહિમા વધારો.’

ત્યારે શ્રીમાનતુગસૂરિએ વૃદ્ધ ભોજરાજાને કહ્યું કે-‘પગથી કે કંઠ લગી અડતાલીસ તાળા સહિત બેડીઓથી મારા શરીરને મજબુત બાંધો, રાજાએ દરબારમાં બેઠેલા સઘળા મનુષ્યોના દેખતા તેમજ કંઈ અને તેઓને ત્યાંથી ઉપડાવી ઓરડામાં ધાલી બારણે તાળા દઈ રક્ષકો મૂક્યા અને રક્ષકોને કહ્યું કે સાવધાન રહેજો.’

ગુરુ મહારાજે ઓરડામાં બેઠા બેઠા શ્રીઋષભદેવની સ્તુતિરૂપ ‘ભક્તામર સ્તોત્ર’ની નવીન રચના કરી અને તે સ્તોત્રના પ્રભાવથી શ્રીઋષભદેવની કીકરી ચક્રેશ્વરીદેવી આવીને હાજર થઈ એટલે કાવ્યે એટલે તાળુ ઉઘડે એમ કહેતાં થકાં ‘આપાદકંઠમુરુશ્ચલવેષ્ટિતાગાન’ એ બેતાલીસમું કાવ્ય કહેતાં થકા સર્વ સાંકળો ભાગી ગઈ અને ઓરડાના બારણા ઉઘડી ગયા અને આચાર્ય મહારાજ રક્ષકની પાસે આવી જીભા રહ્યા. સેવકે આ પ્રમાણે આચાર્ય મહારાજને જોઈ, રાજાને ખબર આપી. ગુરુને કચેરીમાં આવેલા દેખી રાજાએ ગુરુને નમસ્કાર કર્યો, અને આશ્ચર્ય પામી કહેવા લાગ્યો કે-‘ધન્ય એ ધર્મ ! ધન્ય એ જૈનદર્શન ! કે જ્યાં આવા મહાપ્રભાવિક આત્માયના જાણકાર શ્રીમાનતુગસૂરિ જેવા રતનત્રયીના આરાધક છે.’

ગુરુમહારાજને મહાનિરપૃહી અને નિર્દોશી જાણી, વૃદ્ધ ભોજદેવે ગુરુને કહ્યું કે, આપે શેનું સ્મરણ કીધું ? ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે ભક્તામર સ્તોત્ર રૂપી શ્રીઋષભદેવ ભગવાનની સ્તુતિનું સ્મરણ કીધું.

વૃદ્ધ ભોજરાજાએ પછી ગુરુ મહારાજને કહ્યું કે-જે સ્તોત્રમાં બંધેના તુલ્યા એવા મંત્રાત્માયો છે તે કહો-તે વખતે આચાર્ય મહારાજે સ્વર પદ બાહ્ય મંત્ર યુક્ત દરબાર સમક્ષ પ્રગટપણે શ્રી

કોઈનામાં છે ? મથૂર પડિતે સૂર્યને પ્રસન્ન કરીને પોતાનો કાઠ રોગ મટાઝો અને બાણ કવિએ ચંદ્રીને પ્રસન્ન કરીને પોતાના હાથપગ નવા પ્રાપ્ત કર્યા શુ આવી શક્તિ બીજા કોઈનામાં છે ? જો તમે પણ કાંઈ જાણતા હો તો બતાવો.

રાજાનાં આવાં વચનો સાંભળીને આચાર્ય બોલ્યા કે—“હે રાજન્ ! અમો ગૃહસ્થ નથી કે વિદ્યા અને ગુણનું પ્રદર્શન કરીને રાજાઓની પાસેથી ધન પ્રાપ્ત કરીએ, અમો જે કાંઈ કરીએ તે કેવળ ધર્મને માટે જ આચાર્યના આવા નિરીહ વચનો સાંભળીને રાજાએ સેવકોને આજ્ઞા આપી કે— ‘આમને સાકળોથી બાંધીને અધારી કોટડીમાં પૂરીલો’ સેવકોએ રાજાની આજ્ઞાનું પાલન કરીને માનતુલ્યસૂરિને અધારી કોટડીમાં કેદ કર્યા, પરંતુ માનતુલ્યસૂરિએ ત્યાં જ પોતાના ઈશ્ટદેવ આદિનાથની ‘ભક્તામર’ આ શબ્દથી શરૂ થતા સ્તોત્રથી સ્તવના કરી અને પોતે બધનમુક્ત થઈ સ્વયં છૂટીને રાજાની પાસે આવીને રાજાને મળ્યા આચાર્યની આવી અદ્ભુત શક્તિ નજરે જોઈને રાજા ધણો પ્રસન્ન થયો, અને તે જ સમયથી તે જૈનધર્મ અને જૈનસાધુઓનો ભક્ત થયો.”

પ્રસ્તુત પ્રભાવક ચરિત્રના ઉલ્લેખથી ‘વીરવશાવલિ’માં આ સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ સબધી ઉલ્લેખ જુદી જાતનો મઠી આવે છે, જે આ પ્રમાણે છે —

“માલવ દેશના ઉજ્જવ નામના નગરમાં વૃદ્ધ ભોજદેવ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેની સભામાં મથૂર અને બાણ નામના બે બ્રાહ્મણ પડિતો હતા, એક વખતે તે બંને જણા વાદવિવાદ કરતા રાજસભામાં અહંકાર કરવા લાગ્યા. એક કહે કે હું વિદ્વાન છું અને બીજો કહે કે હું વધારે વિદ્વાન છું, આ પ્રમાણે બંને જણને એક બીજા પ્રત્યે અદેખાઈ કરતા દેખીને રાજા ભોજે કહ્યું કે— ‘હે વિદ્વાનો ! તમે બંને જણા કાશ્મીર દેશમાં જાઓ, ત્યાં રહેલી શારદાદેવી જેઓને વિદ્યાવત કહે તે મોટો પડિત, આ પ્રમાણેનાં રાજાના વચન સાંભળી બંને જણા કાશ્મીર તરફ ગયા, અનુક્રમે ઘણો માર્ગ ઓળંગી શારદાના મંદિરે પહોંચ્યા ભોજન કરીને બંને જણા સાંજના વખતે સુતા હતા, તે વખતે સરસ્વતીએ પરીક્ષા કરવાને માટે અર્ધજાગતા એવા મથૂરને સમશ્યા પૂછી કે—

“શતચ્ચદ્ર નમસ્તલમ્”

તે સાંભળી મથૂરે કહ્યું કે—

‘દામોદરકરાધાતવિહલીકૃતચેતસા ।

દૃષ્ટ વાણૂરમલ્લેન શતચ્ચદ્ર નમસ્તલમ્ ॥૧૧॥’

કૃષ્ણના કરાધાતથી આકુળવ્યાકુળ થયેલ વાણૂરમલ્લે આકાશતલમાં સેંકડો ચંદ્રો જોયા. આ પ્રમાણે મથૂરે સમશ્યા પૂછ્યું કરી

તે સાંભળી પુનઃ બાણને પરીક્ષા માટે સરસ્વતીએ સમશ્યાનું પદ પૂછ્યું કે—

“શતચ્ચદ્ર નમસ્તલમ્”

તે સાંભળી અર્ધજાગતા એવા બાણે કહ્યું કે—

‘ચંદ્રામુત્તગસૌંધાગ્રે વિલોલવદનાણ્ણે ।

વિરરાજ વિભાવર્યા શતચ્ચદ્ર નમસ્તલ ॥૧૨॥’

આ સાબળીને વૃદ્ધવાદીસૂરિ બોલ્યા કે-‘જો એમ હોય, તો પોતાના હૃદયને મતોપ પમાડવા માટે આપણે વિદ્વાનોની સલામા કેમ ન જઈએ ? કારણ કે સુવર્ણની પ્રાપ્તિ થતી હોય, તો પિત્તળને કોણ ગ્રહણ કરે ? એમ કહ્યા છતાં પણ બ્યારે તેણે ‘મારે તો અહીં જ વાદ કરવો છે, એવો પોતાનો કદાચ્રહ ન મૂક્યો, ત્યારે આચાર્ય મહારાજે એ વાત કબુલ કરી અને ત્યાં હાજર રહેલા એવા ગોવાળોને તે વખતે સલાસદો તરીકે નીમ્યા. પછી સિદ્ધસેને પોતાનો પક્ષ ચાપન કરતાં કહ્યું કે-‘સર્વસ કોઇ છે જ નહિ કારણ કે આકાશપુષ્પના દર્શાતની માફક પ્રત્યક્ષ, અનુમાનાદિક પ્રમાણથી ઉપલબ્ધ નથી’ એમ કહીને તે મૌન રહ્યો

તે વખતે ગોવાળોને સતોપ પમાડના વૃદ્ધવાદી કહેવા લાગ્યા કે-‘આ સિદ્ધસેનનું કથન તમે કાઈ સમજી શક્યા કે નહિ ?’

તેઓ બોલ્યા કે-‘કારસીભાષા જેવું અવ્યક્ત વચન શી રીતે સમજી શકાય ?’

આ સાબળીને વૃદ્ધવાદી બોલ્યા કે-‘હે ગોવાળો ! એનું વચન હું બરાબર સમજી શક્યો છું એ કહે છે કે-‘જિન-વીતરાગ નથી’ માટે તમે સત્ય કહી બતાવો કે તમારા ગામમાં વીતરાગ સર્વસ છે કે નહિ ?’

તે બધા બોલી ઉઠ્યા કે-‘જૈન ચૈત્યમાં જિન સર્વસ વિદ્યમાન છે, માટે એનું વચન મિથ્યા છે આ પ્રમાણુ વિનાના વિપ્ર વચનને અમે માન્ય કરતા નથી.’

પછી આચાર્ય મહારાજ પુનઃ કહેવા લાગ્યા કે-‘હે વિપ્ર ! હું સત્ય વચન કહું છું તે સાબળ-પ્રસાતિશય ક્યાંક તરતમતામાં વિરામ પામે છે, પરમાણુઓમાં જેમ ન્યુનાધિકતા છે, તેમ અતિ-શયમાં પણ તે સ્ફુટ છે. અને લઘુ કે ગુરુતર, પરમાણુ અને આકાશમાં પણ ઉપલબ્ધ છે પ્રજ્ઞાનો અવધિ તે કેવળજ્ઞાન સિદ્ધ જ છે. એ જ્ઞાન તો ગુણુ છે, માટે વિચાર કર, તેના આધાર રૂપ કોઈ દ્રવ્ય પણ હોવું જ જોઈએ. તે આધાર રૂપ દ્રવ્ય તે જ સર્વસ છે એમ સર્વસની સિદ્ધિ થઈ જ નાય છે’

આ પ્રમાણુ વચન વિસ્તારથી વૃદ્ધવાદીસૂરિએ પોતાને પંડિત માનનાર એવા સિદ્ધસેન બ્રાહ્મણને જીતી લીધો કારણ કે આવા સમર્થ વિદ્વાન આગળ તે શુ માત્ર છે ?

સિદ્ધસેન પણ હર્ષાશ્રુથી લોચનને આદ્ર બનાવતો કહેવા લાગ્યો કે-‘હે ભગવાન ! પ્રથમ તો તમે પોતે જ ખરેખરા સર્વસ છો કે મને જીતી લીધો, તો હવે મેં પૂર્વે કરેલ પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણુ તમે મને શિષ્ય થવાની અનુમતિ આપો અર્થાત્ મને આપશ્રીનો શિષ્ય બનાવો, કારણ કે મેં પૂર્વે એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે-‘જો હું ઉત્તર આપવા સમર્થ ન થાઉં, તેના શિષ્ય બનું’ એટલે ગુરુ મહારાજે પોતે તત્પર થએલ એવા સિદ્ધસેન બ્રાહ્મણને જૈન વિધિ પ્રમાણુ દીક્ષા આપી અને તેનું કુસુદયદ્ર એવું નામ પાડ્યું. પછી બાણુની માફક પોતાની તીક્ષ્ણ અને પ્રકૃષ્ટ પ્રતિભાના બળે કુસુદયદ્ર મુનિ તે કાળના સર્વ સિદ્ધાતના સત્વર પારગામી થઈ ગયા. ગુરુએ પણ પ્રમોદપૂર્વક તેઓને આચાર્યપદે સ્થાપન કર્યાં. પૂર્વે તેમનું નામ તો પ્રસિદ્ધ હતું જ અને આ વખતે વધારે વિખ્યાત થયું પછી ગુરુમહારાજે શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિને ગચ્છ ભળાવીને પોતે અન્યત્ર વિહાર કર્યો, કારણ કે ગુરુ દૂર રહીને જ શિષ્યનો પ્રભાવ જુએ છે.

ભક્તામર સ્તોત્ર કહ્યું. તે સાંભળીને વૃદ્ધ ભોજરાજાએ આચાર્ય મહારાજને મહામહોત્સવ સહિત શાલાએ મોકલાવ્યા. તે દિવસથી શ્રીભક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા પૃથ્વીને વિષે વિખતર્યો અને શ્રી જ્ઞાનશાસની કીર્તિ વધી. આ પ્રમાણે ભક્તામર સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ જાણવી

—વીરવ શાવલિ પાનુ ૧૮, ૧૯.

વીરવ શાવલિ ઉર્ફે તપાગચ્છ વૃદ્ધ પદાવલિ મૂળ પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષામાં જ છપાએલી હોવાથી ઉપરોક્ત ઉલ્લેખ ચાલુ ગુજરાતી ભાષામાં કરેલો છે.

પ્રખધમા માનતુગસૂરિના સમયનો નિર્દેશ કયો નથી, પણ માનતુગસૂરિના પ્રશસક રાજા શ્રીહર્ષનો રાજત્વ સમય વિ સ. ૬૬૩થી વિ સ. ૬૭૪ સુધીનો ગણાય છે તેથી માનતુગસૂરિનો સમય પણ વિક્રમની સાતમી સદીનો હોવો જોઈએ

વીરવ શાવલિમા તથા બીજી પદાવલિઓ વગેરેમા પણ ભક્તામર સ્તોત્રના કર્તા માનતુગસૂરિને ઉજ્જયિનીના રાજા વૃદ્ધ ભોજના સમકાલીન જણાવ્યા છે, અને કર્નાટોડના લખવા પ્રમાણે વૃદ્ધ ભોજનો સમય પણ વિક્રમનો સાતમો સૈકા (વિ સ. ૬૩૧) છે એટલે તેઓશ્રી સાતમી સદીમાજ વિદ્યમાન હોવાનો વધારે સબંધ છે, અને હું પોતે પણ તેઓશ્રીનો સમય સાતમી સદીનો હોય એમ માનું છું

૮ કલ્યાણુમંદિર સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રનું નામાભિધાન પણ તેના આઘપદ ઉપરથી જ પડેલું છે. પ્રસ્તુત સ્તોત્રમા પુરિ-સાદાણી શ્રીપાર્શ્વનાથની સ્તુતિ છે, અને તે સ્તુતિ કલ્યાણુના મંદિરરૂપ જ છે, તે બાબતમાં કોઈ જાતની શંકા નથી વળી આ સ્તોત્રના પદોની સંખ્યા પણ ભક્તામર સ્તોત્રના પદોની સંખ્યા બરાબર ૪૪ જ છે તેમા શરૂઆતના ૪૩ શ્લોકો વસંતતિલકા છંદમાં અને છેવટનો એક શ્લોક આર્યાવૃત્તમાં રચાયેલો છે શ્રીભક્તામર સ્તોત્ર તથા પ્રસ્તુત કલ્યાણુમંદિર સ્તોત્ર—યુગલનું તુલનાત્મક પર્યાલોચન દે. લા પુ કડના ગ્રન્થાક ૭૧ ની પ્રસ્તાવનાના પાના ૧૯થી ૩૧ સુધી વિસ્તારથી કરેલું હોય તે ચર્ચા અહીં ઉપસ્થિત કરવી અસ્થાને છે

ઉત્પત્તિ—

પ્રસ્તુત સ્તોત્રના રચયિતા શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરસૂરિ છે, અને તેની ઉત્પત્તિ સખધમા પ્રભાવક ચરિત્રમા ‘વૃદ્ધિવાદિ પ્રખધ’ નામના આઠમા પ્રખધમા આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે —

ઉજ્જયિની નગરીમાં દારિદ્ર્યરૂપી અંધકારનો નાશ કરવામાં સૂર્ય સમાન એવો વિક્રમાદિત્ય નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો ત્યાં કાલ્યાણ ગોત્રમા ઉત્પન્ન થએલ દેવર્ષિ બ્રાહ્મણની સ્ત્રી દેવશ્રી બ્રાહ્મણીની કુક્ષિમાંથી ઉત્પન્ન થએલ સિદ્ધસેન નામે એક વિદ્વાન વિપ્ર રહેતો હતો. તે સર્વશાસ્ત્રોમા પારગત એવો એકવાર માર્ગમા જૈનાચાર્ય વૃદ્ધવાદીસૂરિને મળ્યો એટલે તેણે પ્રશ્ન કર્યો કે—‘હું સુનિનાથ ! આજકાલ વૃદ્ધવાદી અહીં વિદ્યમાન છે ?

ત્યારે આચાર્ય મહારાજે જવાબ આપ્યો કે—‘હું પોતેજ તે વૃદ્ધવાદી છું, એમ સમજી લે’

સિદ્ધસેને કહ્યું કે—‘મારે તેમની સાથે વિદ્વદ્ ગોષ્ઠી કરવાની ઈચ્છા છે, માટે અહીં જ આપણે તે કરવા બેસીએ, કે જેથી લાખા વખતનો મારો સકલ સિદ્ધ થાય.’

આ સાલળીને વૃદ્ધવાદીસૂરિ બોલ્યા કે-‘જો એમ હોય, તો પોતાના હૃદયને મતોપ પમાડવા માટે આપણે વિદ્વાનોની સલામત કેમ ન જાણીએ ? કારણ કે સુવર્ણની પ્રાપ્તિ થતી હોય, તો પિત્તળને કોણ ગ્રહણ કરે ? એમ કહ્યા છતાં પણ ન્યારે તેણે ‘મારે તો અહીં જ વાદ કરવો છે, એવો પોતાનો કદાચ ન મૂક્યો, ત્યારે આચાર્ય મહારાજે એ વાત કમળ કરી અને ત્યાં હાજર રહેલા એવા ગોવાળોને તે વખતે સલામતો તરીકે નીમ્યા. પછી સિદ્ધએને પોતાનો પક્ષ સ્થાપન કરતા કહ્યું કે-‘સર્વજ્ઞ કોઈ છે જ નહિ. કારણ કે આકાશપુષ્પના દર્શાતની માફક પ્રત્યક્ષ, અનુમાનાદિક પ્રમાણોથી ઉપલબ્ધ નથી’ એમ કહીને તે મૌન રહ્યો

તે વખતે ગોવાળોને સતોપ પમાડના વૃદ્ધવાદી કહેવા લાગ્યા કે-‘આ સિદ્ધસેનનું કથન તમે કાંઈ સમજી શક્યા કે નહિ ?’

તેઓ બોલ્યા કે-‘દ્વારસીભાષા જેવું અવ્યક્ત વચન શી રીતે સમજી શકાય ?’

આ સાલળીને વૃદ્ધવાદી બોલ્યા કે-‘હે ગોવાળો ! એનું વચન હું બરાબર સમજી શક્યો છું એ કહે છે કે-‘જિન-વીતરાગ નથી’ માટે તમે સત્ય કહી બતાવો કે તમારા ગામમાં વીતરાગ સર્વજ્ઞ છે કે નહિ ?’

તે બધા બોલી ઉઠ્યા કે-‘જૈન ચૈત્યમાં જિન સર્વજ્ઞ વિદ્યમાન છે, માટે એનું વચન મિથ્યા છે આ પ્રમાણે વિનાના વિપ્ર વચનને અમે માન્ય કરતા નથી.’

પછી આચાર્ય મહારાજ પુનઃ કહેવા લાગ્યા કે-‘હે વિપ્ર ! હું સત્ય વચન કહું છું તે સાલળ-પ્રજ્ઞાતિશય ક્યાંક તરતમતામાં વિરામ પામે છે, પરમાણુઓમાં જેમ ન્યુનાધિકતા છે, તેમ અતિશયમાં પણ તે સ્ફુટ છે. અને લઘુ કે ગુરુતર, પરમાણુ અને આકાશમાં પણ ઉપલબ્ધ છે. પ્રજ્ઞાનો અવધિ તે કેવળજ્ઞાન સિદ્ધ જ છે. એ જ્ઞાન તો ગુણ છે, માટે વિચાર કર, તેના આધાર રૂપ કોઈ દ્રવ્ય પણ હોવું જ જોઈએ. તે આધાર રૂપ દ્રવ્ય તે જ સર્વજ્ઞ છે એમ સર્વજ્ઞની સિદ્ધિ થઈ જ નય છે’

આ પ્રમાણે વચન વિસ્તારથી વૃદ્ધવાદીસૂરિએ પોતાને પંડિત માનનાર એવા સિદ્ધસેન બ્રાહ્મણને જીતી લીધો કારણ કે આવા સમર્થ વિદ્વાન આગળ તે શું માત્ર છે ?

સિદ્ધસેન પણ હર્ષાશ્રુથી લોચનને આદ્ર બનાવતો કહેવા લાગ્યો કે-‘હે ભગવાન ! પ્રથમ તો તમે પોતે જ ખરેખરા સર્વજ્ઞ છોકે મને જીતી લીધો, તો હવે મેં પૂર્વે કરેલ પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે તમે મને શિષ્ય થવાની અનુમતિ આપો. અર્થાત્ મને આપશ્રીનો શિષ્ય બનાવો, કારણ કે મેં પૂર્વે એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે-‘જો હું ઉત્તર આપવા સમર્થ ન થાઉં, તેના શિષ્ય બનું’ એટલે ગુરુ મહારાજે પોતે તત્પર થએલ એવા સિદ્ધસેન બ્રાહ્મણને જૈન વિધિ પ્રમાણે દીક્ષા આપી અને તેનું કુંસુદયદ્ર એવું નામ પાડ્યું. પછી બાણુની માફક પોતાની તીક્ષ્ણ અને પ્રકૃષ્ટ પ્રતિભાના બળે કુંસુદયદ્ર મુનિ તે કાળના સર્વ સિદ્ધાંતના સત્તર પારગામી થઈ ગયા ગુરુએ પણ પ્રમોદપૂર્વક તેઓને આચાર્યપદે સ્થાપન કર્યા પૂર્વે તેમનું નામ તો પ્રસિદ્ધ હતું જ અને આ વખતે વધારે વિખ્યાત થયું પછી ગુરુમહારાજે શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિને ગચ્છ ભળાવીને પોતે અન્યત્ર વિહાર કર્યો, કારણ કે ગુરુ દૂર રહીને જ શિષ્યનો પ્રભાવ જુએ છે

એક વખત શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિએ પોતાની કવિત્વ શક્તિથી રિક્તમાલિય રાજાને ખુશી કર્યો હતો અને તે વખતે રાજાએ તેમને એક કોડ સોનૈયા આપવા માંગ્યા પણ તેઓએ તે દ્રવ્ય સાધારણ ખાતાના ફડમા અપાવ્યું અને તેથી ગરીબ શ્રાવકોનો અને જિનમદિરોનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો।

એકવાર તેઓશ્રી ચિતોડગઢ ગયા હતા, ત્યાં તેમની નજરે એક વિચિત્ર સ્તંભ પડ્યો, જે ન પત્થરનો હતો, ન માટીનો અને ન લાકડાનો, તેથી આચાર્ય મહારાજે તેની બારીક તપાસ કરી તો તે લેપમય લાગ્યો, આથી તેમણે વિરૂદ્ધ દ્રવ્યોથી ધસીને તેને એક છિદ્ર પાડ્યું તો તે પુસ્તકોથી ભરેલો જણાયો આચાર્ય મહારાજે તેમાંથી એક પુસ્તક કાઢીને તેનું એક પત્ર લઈને વાંચ્યું, એટલામા તો તે પુસ્તક તેમના હાથમાંથી અદૃષ્ટ દેવતાએ ઝુટવી લીધું, પણ તેમાંથી તેઓશ્રીને સુવર્ણસિદ્ધિયોગ અને સરસવોથી સુભટ નિપજવવાની વિધિ-આ બે પ્રયોગો થાદ રહી ગયા એકવખતે વિહાર કરતા કરતા તેઓશ્રી એક પૂર્વ દેશમાં ગયા, ત્યાં તેઓ કર્મોર ગામમાં ગયા, જ્યાં દેવપાલ રાજાની તેઓને મુલાકાત થઈ. ધર્મકથાથી આચાર્ય મહારાજે દેવપાલને જૈનધર્મ તરફ ખેંચ્યો અને પોતાનો મિત્ર બનાવ્યો આચાર્ય મહારાજ દેવપાલના આગ્રહથી ત્યાં જ રહ્યા હતા તેવામાં કામરૂદેશનો રાજા વિજયવર્મા મ્હોટી સેનાની સાથે દેવપાલના નગર ઉપર ચઢી આવ્યો શત્રુની ચઢાઈ અને તેના અધિક બલની વાત દેવપાલે સિદ્ધસેનસૂરિને કહીને જણાવ્યું કે આ પ્રબલ શત્રુ સામે ટકી રહેવા જેવું મહારી પાસે દ્રવ્ય અને સેનાનું બલ નથી, આ ઉપરથી સિદ્ધસેને સુવર્ણસિદ્ધિથી દ્રવ્ય અને સર્પપના પ્રયોગથી ધણા સુભટો ઉપજાવીને તેને સહાયતા કરી અને દેવપાલે આ અણધારી મદદથી વિજયવર્મા ઉપર જીત મેળવી પોતાને મુઝવણરૂપ અધકારમાં પ્રકાશ આપ્યો તેથી દેવપાલે સિદ્ધસેનને 'દિવાકર' એ વિશેષણથી બોલાવ્યા દેવપાલે એ પછી સિદ્ધસેનને અતિશય માન આપ્યું, તે એટલે સુધી કે તેમને આગ્રહ કરી કરીને પાલખી અને હાથી ઉપર બેસાડવા માડ્યા, દાક્ષિણ્યવાને વશ થએલા આચાર્ય મહારાજ પણ રાજાના આ આગ્રહને પાછો ઠેલી ન શક્યા અને શિથિલાચારમાં પડી ગયા

વૃદ્ધવાદીસૂરિએ સિદ્ધસેનની આ પ્રમાદિ અવસ્થાના સમાચાર લોકોના મુખથી સાંભળ્યા અને તેઓ વિહાર કરીને કર્મોરપુર આવ્યા અને પાલખીમાં બેસીને ફગતા સિદ્ધસેનને યુક્તિથી સમજાવીને શિથિલાચાર છોડાવ્યો અને તે પછી તેઓને ગચ્છનો ભાર સોંપીને વૃદ્ધવાદીસૂરિએ પરલોકવાસ કર્યો.

સિદ્ધસેનદિવાકર સૂરિએ એક વખત મૂલ જૈન આગમે જે પ્રાકૃત ભાષામાં બનેલા છે, તે સંસ્કૃત ભાષામાં ફેરવી નાખવાનો વિચાર કર્યો, પરંતુ એમના એ સંકલ્પથી શ્રમણસભે એમને ટપકા આપીને બાર વર્ષ પર્યન્ત ગચ્છ અને સાધુ વેષ છોડી દબને ચાલ્યા જવાની સજા ફરમાવી અને કહ્યું કે:—‘જો તમારાથી જૈનધર્મની કોઈ મ્હોટી ઉન્નતિ થએલી સધ જોશે તો બાર વર્ષની અન્દર પણ તમોને આ ગુન્હાની માફી આપીને સધમાં લઈ લેવામાં આવશે’ સિદ્ધસેને આ પારાયિત નામનું પ્રાયશ્ચિત સ્વીકાર્યું અને ગચ્છ છોડીને ગુપ્ત વેષમાં નીકળી ગયા, સાત વર્ષ સુધી આમતેમ જામણ કરીને અવધૂત વેષધારી સિદ્ધસેન ઉજ્જયિનીમાં ગયા અને કવિતાથી વિક્રમરાજાનું મનરંજન કરીને તેની સલાના પકિત થઇને રહ્યા

એક વખતે સિદ્ધસેન દિવાકર વિક્રમાદિત્ય રાજાની સાથે કુડોશ્વર નામના શિવમંદિરમાં ગયા. પરંતુ ત્યાં શિવને નમસ્કાર કર્યો નહિ, રાજાએ તેનું કારણ પૂછતા તેઓએ કહ્યું કે—‘મહારો પ્રણામ સહન કરે તે દેવ ખીજા જાણવા, આ દેવથી મહારો પ્રણામ મહન થઇ નહિ’ રાજાને આ સાંભળીને વધારે આશ્ચર્ય થયું અને આગ્રહ પૂર્વક કહ્યું, તે ઉપરથી સિદ્ધસેન દિવાકરે ‘કલ્યાણ મંદિર’ ઇત્યાદિ પદોથી શરૂ થતા અભિનવ સ્તોત્રની રચના કરીને સ્તુતિ કરવા માડી અને આ સ્તોત્રનું તેરમું કાવ્ય ખોલતા ધરણેન્દ્ર નામનો નાગરાજ ત્યાં આવ્યો અને તેના પ્રભાવથી શિવલિંગ કાટીને નીચેથી શ્રીપાર્શ્વનાથ તીર્થ કરની પ્રતિમા પ્રગટ થઈ, તે જોઇને સિદ્ધસેન વિશેષ ભક્તિથી સ્તુતિ કરીને રાજાને કહ્યું કે—‘અમારો પ્રણામ સહન કરે તે દેવ આ છે’ આ આશ્ચર્યથી રાજા સિદ્ધસેન દિવાકરનો પરમભક્ત બન્યો અને જૈનધર્મનો સહાયક થયો. શ્રમણસંઘે પણ શેષ પાત્ર વર્ષનું પ્રાયશ્ચિત્ત માફ કરીને સિદ્ધસેનને સંધ્યા લઈ લીધા.’

સિદ્ધસેનસૂરિના સમય માટે ઘણો જ મતભેદ છે, પરંતુ તે માટે શ્રીઆત્માનંદ જૈન સલા ભાવનગર તરફથી વિ. સવત ૧૯૮૭ માં પ્રસિદ્ધ થયેલા ‘શ્રીપ્રભાવક ચરિત્ર’ માં ઇતિહાસ પ્રેમી મુનિમહારાજ શ્રીકલ્યાણવિજયજીએ લખેલા ‘પ્રબંધપર્યાલોચન’ માં ઘણી ચર્ચા કરીને નિશ્ચિત કરેલો ચોથાથી પાંચમા સૈકાની વચ્ચેના સમય જ મને વધારે વાસ્તવિક લાગે છે.

કલ્યાણમંદિરના મંત્રો તથા યંત્રો—

કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રના મંત્રામ્નાયો જે પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં છપાવવામાં આવેલા છે તે આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીના સંગ્રહની હસ્તલિખિત પ્રત ઉપરથી લેવામાં આવેલા છે અને તે માટે તેઓશ્રીનો હું આભાર માનું છું આ મંત્રામ્નાયોના રચનાર વિક્રમની અગિયારમી સદી પછીના કોઈ વિદ્વાન હોય તેમ લાગે છે, કારણ કે આ મંત્રામ્નાયમાં આપવામાં આવેલા મોટા ભાગના મંત્રો મહાનમત્રવાદી શ્રીમદ્ધિષેણસૂરિ વિરચિત ‘શ્રીભૈરવપદ્માવતીકલ્પ’ નામના મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલા છે, જ્યારે મદ્ધિષેણસૂરિનો સમય વિક્રમની અગિયારમી શતાબ્દિનો છે.

વળી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રના ૪૩ તેતાલીશ યંત્રો જે પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં પ્રથમ જ વાર મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે તે મુખ્યોર્ધની શ્રીપદાલાલજી ઐલક દિગ્ગજર જૈન સરસ્વતી ભવનના સંગ્રહની હસ્તપ્રત ઉપરથી લેવામાં આવ્યા છે અને તેનો ઉપયોગ કરવા દેવા માટે તે સંસ્થાના કાર્યવાહકો તથા તે ભવનના સેક્રેટરી શ્રીયુત્તમ રામપ્રસાદજી જૈનનો પણ અત્રે આભાર માનું છું, પ્રસ્તુત યંત્રોને માટે ખીજી હસ્તપ્રતો મેળવવા માટે મારા તરફથી ગુજરાત, મારવાડ અને મેવાડના ધણાખરા ભડારોમાં તપાસ કરવામાં આવી હતી, પરંતુ તેની ખીજી પ્રતો નહિ મળવાથી એક જ હસ્તપ્રત ઉપરથી આ યંત્રાકૃતિઓ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજી પાસે જ તૈયાર કરાવી આપવામાં આવી છે, એટલે કદાચ અન્ય કોઈ વિદ્વાન મહાનુભાવોના જોવામાં આ યંત્રોની ખીજી હસ્તપ્રતો આવે તો મને લખી જણાવવાથી તેમાં રહી ગયેલી ભૂલોને માલુમ પડશે તો સુધારવા પ્રયત્ન કરીશ.

૯ બૃહત્શાંતિ સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રમા મુખ્યત્વે કરીને શાંતિનાથ ભગવાનની સ્તુતિ હોવાથી અને તેનો ઉપયોગ ખાસ કરીને પાશ્વિક, યૌમાસિક તથા સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણના અત્તભાગમા તથા સ્નાત્ર પ્રતિષ્ઠાદિક મહોત્સવોના માગલિક મહોત્સવોની શાંતિ અર્થે થતો હોવાથી તેનું નામ ‘શાંતિ સ્તોત્ર’ વાસ્તવિક જ છે, અને શ્રીમાનદેવસૂરિ કૃત યીજી શાંતિ સ્તોત્ર વિદ્યમાન હોવાથી અને તેનું નામ ‘લઘુશાંતિ’ સ્તોત્ર હોવાથી જ આ સ્તોત્રનું નામ ‘બૃહત્શાંતિ સ્તોત્ર’ રાખવામાં આવ્યું છે.

આ બૃહત્ શાંતિ સ્તોત્રના રચના કરનાર મહાપુરુષના સબધમાં પણ મતભેદ છે.

૧—બ્રહ્મ તિથ્યરમાયા એ ગાથાની ટીકા લખતા ટીકાકાર શ્રીહર્ષકીર્તિસૂરિ લખે છે કે—શ્રી-નેમિનાથ ભગવાનની માતા શિવાદેવી કહે છે કે—હું તીર્થંકરની માતા શિવાદેવી નામની તમારા નગરને વિષે રહું છું તે ઉપરથી શિવાદેવી માતાએ દેવીપણીની અવસ્થામાં આ શાંતિ રચી છે, એમ નિર્ણય થાય છે.

—શ્રીજૈન શ્રેયસ્કર મડળ, મહેસાણાના પંચપ્રતિક્રમણની ચોથી આવૃત્તિ પાનુ ૪૩૫

૨—વાદિવેતાલ શ્રીશાંતિસૂરિ વિરચિત ‘અર્હદ્ભિષેક વિધિ’ નામના ગ્રન્થના ‘શાંતિપર્વ’ નામના સાતમા પર્વરૂપે આ બૃહત્શાંતિ મઠી આવે છે તેની હસ્તલિખિત પ્રતિ પડિત સુખલાલજી દ્વારા સંપાદિત અને આત્માનંદ જૈન પુસ્તકપ્રચારક મડલ, આગ્રા દ્વારા પ્રકાશિત હિંદી પંચપ્રતિક્રમણની પ્રથમ આવૃત્તિના પાના ૨૮૭ માં જણાવ્યા પ્રમાણે પાટણના એક ભડારમા છે, જેના ઉપર સવત ૧૩૫૮ માં ઉપકેશગચ્છીય ૫૦ મહીયન્દ્રે લખ્યાનો ઉલ્લેખ છે.

ઉપરોક્ત પુસ્તકમાં પડિતજીએ તે હસ્તલિખિત પ્રતિમાં અને પ્રચલિત ‘બૃહત્શાંતિ’માં જે જે પાઠ ફેર છે તે પણ જણાવ્યા છે.

વાદિવેતાલ શાંતિસૂરિની વિદ્યમાનતા વિક્રમની અગિયારમી સદીમાં હતી, તેથી આ ‘બૃહત્શાંતિ’ નો રચનાકાળ પણ અગિયારમી સદીમાં કહી શકાય.

૩—ઉપરોક્ત બન્ને ઉલ્લેખો સિવાય એક ત્રીજો ઉલ્લેખ મન્નવાદી શ્રીમદ્ભિષેકસૂરિએ રચેલા ‘વિદ્યાનુશાસન’ નામના મન્નશાસ્ત્રના ગ્રન્થના ૨૪ અધિકારો પૈકીના વીશમાં ‘શાંતિવિધાન’ નામના અધિકારમાં પણ ૬૧થી ૬૯ શ્લોક સુધીના ‘શાંતિપ્રક’ નામના સ્તોત્ર પછી ‘ઙ્ક પુણ્યાહ પુણ્યાહ’ થી શરૂ થતો પાઠ છે, તે પાઠનો અહીં સમગ્ર ઉલ્લેખ નહિ કરતા ઉપરોક્ત પાટણવાળી વાદિવેતાલ શાંતિસૂરિ વિરચિત ‘અર્હદ્ભજન-ભાષિષેક વિધિ’ ની હસ્તપ્રત સાથે આ ‘શાંતિવિધાન’નો પાઠ મેળવીને તે સબધી એક વિસ્તૃત લેખ તૈયાર કરીને ‘જૈન સત્યપ્રકાશ’ માસિક દ્વારા પ્રકાશિત કરવાનો વિચાર રાખુ છું, અને તેથી જ અહીંયા માત્ર ઉલ્લેખ જ કરવાનું મેં ઉચિત ધાર્યું છે.

શ્રીમદ્ભિષેકસૂરિનો સમય પણ વિક્રમની અગિયારમી સદીનો જ છે તેથી હાલમાં તો એટલું નિશ્ચિત થાય છે કે આ ‘બૃહત્શાંતિ સ્તોત્ર’ અગિયારમી સદી પછીનું તો નથી જ.

મારી માન્યતા પ્રમાણે શ્રીહર્ષકીર્તિસૂરિએ જે ગાથાનો આધાર રાખીને આ કૃતિ નેમિનાથ ભગવાનની માતા શિવાદેવીએ દેવીપણીની અવસ્થામાં રચ્યાનો જે નિર્ણય કર્યો છે, તે વાસ્તવિક

નથી. કારણ કે ઉપરોક્ત 'શાંતિપર્વ' માં અથવા તો 'શાંતિવિધાન'માં પાછળની ગાથાઓનો ઉલ્લેખ સુદ્ધા પણ નથી અને તેથી 'નૃત્યતિ નિત્ય'૦ થી શરૂ થતી પાછળની પાંચે ગાથાઓ પાછળથી પ્રક્ષિપ્ત કરેલી છે એવું સાબિત થાય છે, એટલે શ્રીહર્ષકીર્તિશ્રીનો નિર્ણય પાયા વગરની ઇમાનત જેવો મને તો લાગે છે

શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજકોમાં શ્રીખરતરંગમ્બને માનવાવાળાઓ આ નવસ્મરણો પૈકી શ્રીઅન્નિત શાંતિ સ્તવન શ્રીન દ્વિષેણકૃત, શ્રીમાનતુંગમ્બરિકૃત નમિજિણ સ્તોત્ર તથા શ્રીભદ્રાદુસ્ત્રામીકૃત શ્રીહિવસગ્ગ-હર સ્તોત્ર એ ત્રણ, તથા શ્રીન્નિવલ્લભસૂરિકૃત લઘુઅન્નિતશાંતિસ્તોત્ર અને શ્રીન્નિવલ્લભસૂરિ વિરચિત ગુરુપારતત્ત્વ સ્તોત્ર ગાથા ૨૧, સર્વાધિષ્ઠાયિકસ્મરણ સ્તોત્ર ગાથા ૨૬, તથા વિધ્નવિનાશિસ્તોત્ર ગાથા ૧૪ એ ચાર, કુલમલી 'સપ્તસ્મરણ' ની માન્યતા ધરાવે છે

મન્ત્ર—

મન્ત્ર એટલે અમુક પ્રકારના અક્ષરોની સકલના. જેમ આકર્ષણશીલ વિદ્યુતના સમાગમથી તણુઓ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ જુદા જુદા સ્વભાવવાળા અક્ષરોની યથાયોગ્ય રીતે સકલના-ગૂથણી કરવાથી કોષ અપૂર્વ શક્તિનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે એવો ભાણીતી વાત છે કે મહાપુરુષોએ ઉચ્ચારેલા સામાન્ય શબ્દોમાં પણ અદ્ભુત સામર્થ્ય રહેલું છે, તો પછી ઉદ્દેશપૂર્વક વિશિષ્ટ વર્ણોની સકલનાથી યોજેલા પદોના સામર્થ્યની તો વાત જ શી? આવા પદોના-મન્ત્રપદોના રચયિતા જેટલે અંશે સંયમ અને સત્યતાના પાલક હોય તેટલે અંશે તેમાં વિશિષ્ટતા સહવે છે, તેથી જ મન્ત્રની ભાષામાં પરિવર્તન કરવામાં આવે તો તે મન્ત્રની ગરજ સારી થકે નહિ મન્ત્ર ધણા જ પ્રકારના હોય છે, કેટલાક યોગ સાધનાને માટે અને કેટલાક રોગોની શાંતિ માટે ઉપયોગી હોય છે, કેટલાક લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ માટે હોય છે અને કેટલાક દુશ્મનોનો નાશ કરવા માટે હોય છે

કેટલાકોનું એવું માનવું છે કે પ્રાચીન સમયમાં જે મન્ત્રો હતા તેનો નાશ થઈ ગયેલો છે અને જે તેમ ન માનવામાં આવે તો આજકાલ તે મન્ત્રોના અધિધાયક દેવો તેમના આરાધકોને પ્રત્યક્ષ કેમ નથી થતા? કારણ કે આ પુણ્યભૂમિ ભારતમાં હજારો નહિ પણ લાખો મનુષ્યો વિદ્યમાન છે કે જેઓ વધારે નહિ તો એકમાળા તો નમસ્કાર મહામન્ત્રની તથા ખીજા જૈનમન્ત્રોની ગણે છે જ આ માળા ગણનારાઓ મોટા ભાગે બે પ્રકારના હોય છે—એક તો ધનવાન અને ખીજા નિર્ધન—એમાં ધનવાનો પાસે દ્રવ્યાદિ સાધન હોવા છતાં પણ આધિ અને વ્યાધિથી રહિત તેઓ હોતા નથી, એટલે કે મહાપ્રભાવશાળી એવા મન્ત્રની માળા ગણવા છતાં પણ તેઓને આધિ અને વ્યાધિ સતાવી રહેલી હોય છે; ખીજા શ્રેણીના માણસો પૈકીના હજારો પુરુષો એવા પણ જણાઈ આવે છે કે જેઓને શરીર ઢાકવા વસ્ત્ર પણ પૂરેપૂરા હોતા નથી તથા પેટનો ખાડો પૂરવા માટે પૂરું અન્ન પણ મળતું નથી આ પ્રમાણે દેખીને એકલું આશ્ચર્ય નહિ પણ મોટી અભયખી જિત્તપત્ર થાય છે કે કલ્પવૃક્ષથી પણ અધિક મહિમાવાળા સર્વ અભીષ્ટ તથા યાવત મોક્ષ સુખને પણ આપનાર મહાપ્રભાવિક મન્ત્રોના આરાધકોની આવી શોચનીય દશા કેમ? શુ શાસ્ત્રોમાં જે પ્રમાણે વર્ણન કરેલું છે તે પ્રમાણે તે મન્ત્રોનો મહિમા નથી? શુ પૂર્વાચાર્યોએ તેનો કલ્પવૃક્ષથી પણ અધિક મહિમા ગાયો છે તે ખોટો જ ગાયો છે? કે મન્ત્રોનું આરાધન કરવાવાળા વિશુદ્ધ

ભાવથી તેનું આરાધન નથી કરતા? અથવા આરાધકોની શ્રદ્ધામાં ખામી છે? ના, ના, આ તો કેવલ કલ્પના માત્ર છે, કારણ કે પહેલાનાં જ્ઞાની પુરુષો એવા ન હતા કે જેઓ મંત્રના નામે દુનિયાને છોતરે અને પૂર્વાચાર્યોએ કલ્પવૃક્ષથી અધિક મહિમા જે મંત્રોનો ગાયો છે તે પણ વારત-વિક છે, તેમાં જરા માત્ર સદેહને સ્થાન નથી, કારણ કે પરાંપકાર પરાયણ, ત્રિકાલદર્શી, મહા-તુલાવ પૂર્વાચાર્યોના વિશુદ્ધ ભાવથી નીકળેલા હૃદયગમ શબ્દો સર્વથા ભ્રમવગરના, પ્રભાણુભૂત અને પૂર્વાપર વિરોધ વગરના હોવાથી અત્યંત માનનીય છે. આરાધન કરવાવાળાઓમાંથી કોઈકે વિરલ જ એવા હશે કે જેઓ શ્રદ્ધા વગર અથવા તો દુનિયાને દેખાડવા માટે જ એનું આરાધન કરતા હશે, બાકી મોટા ભાગને માટે તો છાતી ટોકીને એમ કહી શકાય કે તેઓ પૂર્ણ ભક્તિ, અવિકલ પ્રેમ, દૃઢશ્રદ્ધા અને પૂર્ણ ઉત્સાહ સાથે તેનું ગુણન, મનન અને ધ્યાન કરે છે

અહીંયાં દ્વરી પણ એનો એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે જો આ મંત્રો અતિશય પ્રભાવશાલી અને પૂર્વાપર વિરોધ વગરના છે અને તેના મહિમા સબધી મહાતુલાવ પૂર્વાચાર્યોના વાક્યોમાં લેશ માત્ર શકાને સ્થાન નથી તથા તેનું આરાધન કરવાવાળાઓ પણ વિશુદ્ધભાવ અને દૃઢશ્રદ્ધાથી એકાગ્રચિત્તે તેનું ધ્યાન ધરે છે તો પછી એવું તે શું કારણ છે કે તે મહાપ્રભાવશાલી મંત્રો લૌકિક સુખ અગર તે સબધી ઇચ્છિત પદાર્થો પણ મેળવી આપતા નથી તો સિદ્ધિ સુખ તો ક્યાથી જ મેળવી આપે? પાઠક ગણુ! આ પ્રશ્નોના ઉત્તરમાં કેવલ એ જ ઉત્તર છે કે, ઉક્ત મહામંત્રોના જે ગુણન અને ધ્યાન કરવામાં આવે છે તે તે વિષયના જોઈતા જ્ઞાનનો અભાવ હોવાથી યથાર્થ વિધિપૂર્વક કરવામાં નથી આવતા, અને તેથી જ કાર્ષ્ણ્ય પણ ફલ પ્રાપ્ત થતું દેખાતું નથી મંત્રોની આરાધનાના સબધમાં ખાસ કરીને ધ્યાનમાં એ રાખવાની જરૂરીઆત છે કે મંત્રોની આરાધના બહુ જ શુદ્ધિપૂર્વક કરવી જોઈએ. અક્ષર વગેરેના ઉચ્ચારમાં હ્રસ્વ, દીર્ઘ વગેરેના પૂર્ણ વિચાર કરવો જોઈએ. કારણ કે શ્રીમાન સમતભદ્રે કહ્યું છે કે—

‘ન હિ મન્ત્રોઽક્ષરન્યૂલો નિહન્તિ વિષવેદનામ્।’

અર્થાત્—અક્ષરથી ન્યૂત મંત્ર વિષની પીડાનો નાશ કરી શકતો નથી અહીંયાં આચાર્યનો કહેવાનો આશય એ છે કે અશુદ્ધ મંત્રથી કોઈપણ જાતનું કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી. શુદ્ધિ ઉપરાત સાધનાને લગતી કેટલીક બાબતો ખાસ વિચારણીય છે, જે નીચે મુજબ છે

પાત્રતા—

સાધકમાં માનસિક અને શારીરિક બળની પૂર્ણતા હોવી જોઈએ મનમાં ખરાબ વિકાર, અશુદ્ધ ભાવના અને અપવિત્રતા હોવી જોઈએ નહીં કુભક, રેચક અને પૂરક યોગનો અભ્યાસ કરી મનને એક જ સ્થળે રોકી રાખતાં શીખવું જોઈએ અને શરીર પણ અત્યંત સહનશીલ બનાવવાની આવશ્યકતા છે. કારણ કે મંત્રાદિ સિદ્ધ કરનારાઓ ઉપર પ્રતિસમય અનેક ઉપદ્રવ અનેક કષ્ટ અને અનેક આપદાઓ ઝડપ્યા કરે છે. એ સર્વ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત ન કરી શકે તો સાધકના હાલ ખૂરા થાય છે ‘ધીબીને કુતરો નહીં ધરતો કે નહીં ઘાટનો’ એવી દશા પ્રાપ્ત કરે છે

મંત્રની સાધના કરતાં અમુક માણસ ગાડો ચર્ધ ગયો, અમુક માણસ મૃત્યુ પામ્યો વગેરે અનેક દષ્ટાંતો સાંભળવામાં આવે છે. તે સર્વનું મુખ્ય કારણ સાધકમાં શારીરિક અને માનસિક

બળની ખામી છે. હરકાઈ મંત્રની સાધના કરતા પહેલા સાધકે પોતાનામા માનસિક અને શારીરિક બળ કેટલું છે તે જરૂર તપાસવું જોઈએ, જે તેવા બળની યોગ્યતા પોતાનામા જણાય તો કાઈપણ જાતની શકા સંખ્યા વિના આરાધનાની શરૂઆત કરી દેવી, અનેજે ખામી માત્રુમ પડે તો રાત દિવસ અભ્યાસ કરી શારીરિક તથા માનસિક શક્તિ સંપાદન કરી પછી આરાધના શરૂ કરવી જોઈએ. અભ્યાસ કરવા છતાં પણ જે પોતે તેટલી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી શકે નહિ તો આરાધનાનું કામ છોડી દેવું જોઈએ વળી ધ્વનિ અને કથાવતો જપ, મિતાહારીપણું, બ્રહ્મચર્ય, શ્રદ્ધા, મૌન, દયા, દાક્ષિણ્યતા અને પરોપકારીત્વતા વગેરે ગુણો કેળવવાની ખાસ જરૂર છે, સાધકના લક્ષણોની પુરેપુરી માહિતી મેળવવા માટે 'લૈશ્વર્યપદ્માવતીકલ્પ'નો 'સાધકલક્ષણ' નામનો પહેલો અધિકાર જોઈ જવા વાચક વર્ગને મારી લલામણુ છે.

ગુરુગમની જરૂર—

ચારિત્ર શુદ્ધિવાદિ ગુણો મેળવ્યા સિવાય ગુરુની પ્રસન્નતા થાય નહો અને તે સિવાય સદ્-વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થવી એ આકાશ-કુસુમવત્ છે. હરકાઈ વિદ્યામા ગુરુની ખાસ જરૂર હોય છે, તે સિવાય યથાર્થ રીતે સમજણ પડી શકે નહી. હરકાઈ મેશના વ્યાવહારિક કાર્યોમા પણ વડીલોની જરૂર પડે છે, તો પછી મંત્ર સાધનાદિ જેવા ગહનકાર્યમા ગુરુગમ સિવાય નાસીપાસ થવાય તો તેમાં નવાઈ જેવું પણ થુ છે ?

સાધ્યાદિ ભેદ જાણવાની રીત—

દેવાદિકની પ્રતિષ્ઠામાં તેમજ લગ્નાદિ પ્રસંગે વર્ગમેળ, રાશિમેળ, તારામૈત્રી વગેરે જોવામાં આવે છે તેવી રીતે મંત્રાદિકમાં પણ સાધ્યાદિ ભેદો તપાસવાની ખાસ આવશ્યકતા છે સાધ્ય અને સાધકનો મેળ ન ખાય તેમાં મંત્રાદિક આરાધન કરતા, કરાવતા અનેક વિદ્વંસ ઊપરિચિત થાય છે અને અંતે તેનું પરિણામ અનિષ્ટ આવે છે.

સાધ્યાદિ ભેદો તપાસવાની અનેક રીતો જોવામાં આવે છે. તેમાંની (૧) લક્ષ્યપ્રતાયાર્થવિરચિત શ્રી અનુભવસિદ્ધ મંત્રદ્વાત્રિશિકા પ્રમાણે (૨) શ્રીમહાલિષ્ઠ્યસૂત્રિ વિરચિત 'લૈશ્વર્યપદ્માવતીકલ્પ'ના અનુસારે, (૩) સિદ્ધનાગાર્યુનકૃત 'કલ્પપુટક'ના મત પ્રમાણે, (૪) મંત્રપદ્ધતિના મતે તથા (૫) એક છુટક પાના ઉપરથી એમ પાંચ રીતો મારી ગ્રન્થાવલિ તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ 'મંત્રાધિરાજ ચિંતામણિ' નામના પુસ્તકના પ્રાસંગિક નિવેદનના પાના ૬ થી ૧૩ છપાવવામા આવેલી હોવાથી અત્રે તે રીતો છાપવામા આવી નથી.

સંકલીકરણ—

- ૧ ઓં નમો અરિહતાળ હા શીર્ષે રક્ષ રક્ષ સ્વાહા ।
- ૨ ઓં નમો સિદ્ધાળે હ્રીં વદનં રક્ષ રક્ષ સ્વાહા ।
- ૩ ઓં નમો આચરિયાળ હ્રૂં હૃદય રક્ષ રક્ષ સ્વાહા ।
- ૪ ઓં નમો ઉવજ્ઞાયાળ હ્રૌં નાભિ રક્ષ રક્ષ સ્વાહા ।
- ૫ ઓં નમો લોએ સન્વસાદ્ધાળ હ પાદૌ રક્ષ રક્ષ સ્વાહા ।

આ પ્રમાણે અગન્યાસ કરી પચાગની રક્ષા કરવી અથવા ક્ષિપ્ત ઈશ્વાર આ પાત્ર બીજા-
રોથી પણ પચાગની રક્ષા કરો શકાય છે. 'સકલીકરણ'ના વિષયમા વધારે બાણવાની ધ્યાનવાળા
જ્ઞાસુએ 'લૈરવપદ્માવતીકલ્પ'નો 'સકલીકરણ વિધિ' નામનો બીજો અધિકાર જોઈ જવા
મારી વિનંતિ છે

આ ઉપરાંત ભૂમિશોધન, રત્નાન, વસ્ત્રપરિધાન કરવાના મંત્રો વગેરે પણ પ્રસ્તુત 'લૈરવપ-
દ્માવતીકલ્પ'મા આપેલા હોવાથી અત્રે આપવામાં આવ્યા નથી.

દીપનાદિ પ્રકાર—

દીપનથી શાંતિકર્મ, પદ્મવથી વિદ્યેષણ, સપુટથી વશીકરણ, રોધનથી બંધન, ત્ર્યંબકથી
આકર્ષણ અને વિદર્ભણથી રત્નભાન કર્મ થાય છે. આ છ ભેદો દરેક મંત્રોને લાગુ પડે છે તેના
ઉદાહરણ આ પ્રમાણે—

૧ મંત્રની શરૂઆતમા નામ સ્થાપન કરવું તે દીપન-દેવદત્ત હોઈ.

૨ મંત્રના અંતભાગમા નામ દર્શાવવું તે પદ્મવ-હોઈ દેવદત્ત

૩ મંત્રના મધ્યભાગમા નામ દર્શાવવું તે સપુટ-હોઈ દેવદત્ત હોઈ.

૪ મંત્રની શરૂઆતમા અને મધ્યમા નામોલ્લેખ કરવો તે રોધન-દેવ હોઈ દત્ત હોઈ.

૫ એક મંત્રાક્ષર, બીજો નામાક્ષર, ત્રીજો મંત્રાક્ષર અને ચોથો નામાક્ષર, એવી રીતે
સંકલિત કરવા તે ત્ર્યંબક-હોઈ દેહોહોઈ દેહોહોઈ

૬ મંત્રના બીજે અક્ષરો બાદ એકેક નામાક્ષર મૂકવો તે વિદર્ભણ-હોઈ હોઈ દે હોઈ હોઈ વ
હોઈ હોઈ દ હોઈ હોઈ ત

વાચકોની સુગમતાની ખાતર અહિંયા મંત્રાક્ષરોની જગ્યાએ હોઈ અને નામાક્ષરની જગ્યાએ
દેવદત્તનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે કાર્ય ઉપસ્થિત થયે હોઈના બદલે મંત્રાક્ષર અને દેવદત્તના
બદલે નામના અક્ષરો મૂકવાનું ખાસ ભૂલવું નહિ.

પંચોપચાર પૂજા—

મંત્રની આરાધના દરમિયાન સાધકે દરરોજ સાધ્ય દેવની પંચોપચાર પૂજા કરવી જોઈએ તે
આ પ્રમાણે—

૧ આર્જીનન-ૐ હ્રીં નમોઽસ્તુ ભગવતિ ! પદ્માવતિ ! દેવિ ! અહિં અહિં સર્વોષ્ટ્ ।

૨ સ્થાપના-ૐ હ્રીં નમોઽસ્તુ ભગવતિ ! પદ્માવતિ ! દેવિ ! તિષ્ઠ તિષ્ઠ ઠ ઠ ઠ ।

૩ સન્નિધીકરણ-ૐ હ્રીં નમોઽસ્તુ ભગવતિ ! પદ્માવતિ ! દેવિ ! મમ સન્નિહિતા મવ મવ વષટ્ ।

૪ પૂજન-ૐ હ્રીં નમોઽસ્તુ ભગવતિ ! પદ્માવતિ ! દેવિ ! ગન્ધાદીન્ ગૃહ્ ગૃહ્ નમ ।

૫ વિસર્જન-ૐ હ્રીં નમોઽસ્તુ ભગવતિ ! પદ્માવતિ ! દેવિ ! સ્વસ્થાન ગચ્છ જ જ જઃ ।

ઉપર પ્રમાણે પ્રથમ આવાહન કરીને, પછી સ્થાપના કરવી જોઈએ, ત્યારપછી સન્નિધીકરણ, પછી
પૂજન અને અંતમા વિસર્જન કરતી વખતે દરેકના જુદા જુદા મંત્રાક્ષરો બોલાવા જોઈએ,
તેમા 'ભગવતિ ! પદ્માવતિ ! દેવિ !' ની જગ્યાએ જે દેવ અથવા દેવીની આરાધના કરવાની હોય

તેનુ નામ બોલવાનુ ખાસ ધ્યાન રાખવું અને વિસર્જનનો મંત્ર બોલ્યા પછી નીચેના શ્લોકો પણ બોલવા.

આહ્વાન નૈવ જાનામિ ન ચ જાનામિ પૂજનમ્ ।

વિસર્જન ન જાનામિ પ્રસીદ પરમેશ્વરિ ॥

આજ્ઞાહીન ક્રિયાહીન મન્ત્રહીન ચ યત્ કૃતમ્ ।

ક્ષમસ્વ દેવિ ! તત્ સર્વં પ્રસીદ પરમેશ્વરિ ॥

દેવીની જગ્યાએ દેવની આરાધના કરવી હોય તો પરમેશ્વરિની જગ્યાએ પરમેશ્વર અને દેવિની જગ્યાએ દેવ શબ્દ બોલવાનુ ભૂલવુ નહી.

આ પ્રમાણે અનેક બાબતો મંત્ર સાધકે બાળુવાની જરૂર હોય છે. આ વિધિને ક્રોધએ પણ સંપૂર્ણ વિધિ માની લેવાની ભૂલ કરવી નહિ.

વિધિ સહિત જાપ કરવા છતા પણ જે જાપ કરનારનું ભાગ્ય પ્રતિકુળ હશે તો ગમે તેટલા જાપ કરવા છતા પણ મંત્ર ફલ નહિ આપે, બધી બાબતોમા કર્મસત્તા બલવાન છે વળી મંત્રોના જાપની બાબતમાં શ્રદ્ધા એ મોટામાં મોટી ચીજ છે, શ્રદ્ધા વિના વ્યાપારાદિકમાં પણ લાભ મળતો નથી તો પછી મંત્ર તો ક્યાથી જ ફલ આપે ? અગર, જે તમારૂં ભાગ્ય અનુકૂળ હશે તો મંત્રના અધિષ્ઠાયકદેવ અદૃશ્ય રહીને તમોને જવાબ આપશે, પરંતુ આ સમયમા પ્રત્યક્ષ નહિ આવે.

વળી પાછો એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે જે મનુષ્યનુ ભાગ્ય જ સાતુકૂળ હોય તો પછી મંત્રનુ આરાધન કરવાની જરૂર શી ? આના જવાબમા મહાનુભાવ ! આપે સમજી લેવું જોઈએ કે જ્યારે તકેદીર અનુકૂળ હોય છે, ત્યારે જ યથોચિત યોગ મળી આવે છે. અગાઉ આપણે જણાવી ગયા છીએ કે વિશિષ્ટ પ્રકારના અક્ષરોના સંયોગનુ નામ મંત્ર છે. મંત્રનો પાઠ કરવાથી જે આદોલનો ફેલાય છે તેનાથી એક જાતની અસર વાતાવરણમા પેદા થાય છે. અવધિજ્ઞાની દેવતાઓ પોતાના જ્ઞાનના બળે સ્વર્ગમા રહ્યારહ્યા પણ જાણી શકે છે કે અસુક વ્યક્તિ મંત્રનો પાઠ કરે છે અને મને યાદ કરે છે. પહેલાંના સમયમાં જ્યારે મહાપુરુષો અને ભાગ્યશાળીઓ હયાત હતા. ત્યારે દેવતાઓ હાજર રહેતા હતા, જેનાં વર્ણનો આપણને શાસ્ત્રોમાંથી મળી આવે છે. તીર્થંકરો, ચક્રવર્તીઓ, વાસુદેવો તથા બલદેવોની પાસે દેવતાઓ પ્રત્યક્ષ આવતા હતા હાલના જમાનામાં મંત્ર, યત્ર, તત્ર અને ઔષધિઓની શક્તિ દિન પર દિન ઓછી થતી જાય છે અને આવી હાલતમાં મંત્રો જોઈએ તેવુ ફલ ન પણ આપી શકે તો નવાઈની વાત નથી. દા. ત ચિતામણિ રત્ન જેવા રત્ન, પારસમણિ અને ચિત્રાવેલી જેવી અમૂલ્ય વસ્તુઓ પણ હાલના જમાનામાં જોવામાં અગર જાણવામાં પણ આવતી નથી, તેથી તે વસ્તુઓ જ વિદ્યમાન ન હતી તેમ મંત્રો વગેરે જૂઠા છે તેમ પણ માની લેવાની જરૂરત નથી. તેથી સમયાનુસાર અને પોતપોતાના ભાગ્યાનુસાર જે જે મંત્રો હાલમાં વિદ્યમાન છે તેનાથી જ સતોષ માનવો જોઈએ બાકી કંઈ પણ છે કે—

નિર્બીજમક્ષરં નાસ્તિ, નાસ્તિમૂલ્લમનોષધ ।

નિર્ઘના પૃથ્વી નાસ્તિ, આમ્નાયા ચ્છલ્લ દુર્લભા. ॥

અર્થાત-દુનિયામા જેટલા અક્ષર છે તે સર્વ શક્તિવાળા છે (અને તેમનું શ્રવણ તથા પઠન કરવાથી એક જાતની અસર પેદા થાય છે, જેમકે કોઈ વ્યક્તિ આપણને સારા શબ્દોથી બોલાવે તો આપણે રાજી થઈએ છીએ અને ખરાબ શબ્દોથી બોલાવે તો આપણે નારાજ થઈએ છીએ. આ પ્રમાણે અક્ષરોની શક્તિ સાબીત થાય છે). જગતમા જેટલી વનસ્પતિઓ છે તે પણ બધી શક્તિવાળી છે, પૃથ્વી પણ ધન વગરની નથી કારણકે તેના પેટાળમા જુદા જુદા રત્નોની ખાણો છે અને તે જ માટે શાસ્ત્રોમા પૃથ્વીને રત્નગર્ભા કહેવામા આવી છે પરંતુ દરેક વસ્તુઓની યથોચિત માહિતી પામવી દુર્લભ છે

મનુષ્યપ્રકૃતિ સ્વાભાવિકતયા ચમત્કારપ્રિય હોય છે જનતાનો મ્હોટો ભાગ સિદ્ધિઓ ખોળે છે અને તેના માટે બનતા પ્રયત્નો આદરે છે. છતાં જ્યારે નિષ્ફળતા પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે દ્રાક્ષાના સ્વાદથી અતુષ્ટ રહેલા શિયાળની માફક ‘યત્રો મત્રો આદિ સર્વ કાલ્પનિક છે, શાકત-સંપ્રદાયની અસર દરમ્યાન ઉપજાવી કાઢેલા છે’ વગેરે અનેક દોષારોપણ કરી, એ વિદ્યાને વખોડવા મંડી જાય છે પરંતુ આ વિદ્યાઓ જે સર્વથા ખોટી હોત તો ભૂતકાળમા થઈ ગયેલા ત્યાગી, વૈરાગી શ્રીવજ્રસ્વામી, વાદિદેવસૂરિ, કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ જેવા મહાપુરુષો આ વિદ્યાઓ ઉપર વિશેષ લક્ષ આપત જ નહિ દરેકે દરેક સંપ્રદાયમા મત્ર યત્રાદિને લગતા પ્રાચીન સમયમાં રચાયેલા વિવિધ જાતના ગ્રંથો દૃષ્ટિગોચર થાય છે અને કેટલાય મહાત્માઓની ચમત્કારિક કથનીઓ આપણા સાંભળવામાં આવે છે, તો પછી તે વિદ્યાને સર્વથા ખોટી તો શી રીતે કહી શકાય ?

કાણે ધડો સસુદ્રમા ગયા છતાં ભરાય નહીં, જગતભરની સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ વસ્તુને પ્રગટ કરનારા સૂર્યના પ્રકાશમા ધ્રુવક દેખી શકે નહીં તેમ આપણને કોઈપણ પ્રકારે સહવિદ્યાની પ્રાપ્તિ થતી નથી તેમા દોષ કોનો ? આપણો પોતાનો કે અન્ય કોઈનો ? મારી સામાન્ય યુદ્ધિ પ્રમાણે તો એ વિદ્યાને લગતી ધણી ધણી બાબતો જાણવાની હોય છે, તેનો અભાવ જ કારણભૂત છે.

મત્રોની પ્રચીનતા—

મારા સાંભળવા અને વાચવા પ્રમાણે પૂર્વે વિદ્યાપ્રવાહ* નામના પૂર્વમા એવા અનેક વિદ્યાનો હતા કે જેનાથી પૂર્વાચાર્યો દરેક પ્રસંગે શાસનની રક્ષાઓ કરતા ‘વિદ્યા’ શબ્દનો અર્થ આ સ્થળે ‘જ્ઞાનાત્મક વિદ્યા’ નહીં પણ ‘મત્રસ્વરૂપિણી અક્ષરાત્મક વિદ્યા’ સમજવાનો છે. ઉપરોક્ત પૂર્વાત્મક વિદ્યાઓનો તો આજે નાશ થયેલો છે, છતાં એમના વિષયનો મહિમા હજી સુધી ધણો તાજો છે તમે કોઈપણ આસ્તિક ભારતવાસીની આગળ ‘વિદ્યા’ અથવા એનો જ બીજો પ્રકાર ગણાતા ‘મત્ર’ની વાત કરો, તો તે ધણી જ શ્રદ્ધાથી સાંભળશે ભારતવર્ષની પ્રજાને આ વિષય ઉપર લાંબા કાળથી અત્યંત શ્રદ્ધા છે અજ્ઞાન બાળકોમાંથી પણ એવા થોડાં જ નીકળશે કે જેઓ વિદ્યા મત્રના ચમત્કારોની વાતોથી તદ્દન અનભિસ હોય ભારતવર્ષના ધર્મશાસ્ત્રો, પુરાણો,

* શ્રીમદ્ધિષેણસૂરિ વિરચિત ‘વિદ્યાનુશાસન’ નામના ગ્રંથની શરૂઆતમા જ ‘વિદ્યાપ્રવાહ’ પૂર્વનો કેટલોક ભાગ પોતાના સમયમા હયાત હતો એવા ઉલ્લેખ શ્રીમદ્ધિષેણસૂરિએ કરેલો છે.

કયાંથી અને મહાપુરુષોના ચરિત્રો પૈકી કાષ્ઠપણ, વિપયનુ પુરતક જીવો. વિદ્યા મંત્ર અથવા તેના પ્રભાવ સ્પર્શમા કંઈ ને કંઈ લખેલું તેમા મળી આવશે જ.

આ ઉપરથી પાઠકગણ તેમજ શકશે કે પૂર્વે ભારતવર્ષમા આ વિદ્યામંત્રનો પ્રચાર ઘણો અસાધારણ હતો. પાંચમીથી દસમી સદી સુધીના પાંચમો વર્ષના ગાળામાં આ વિષયના નાના મોટા બેથી અઢી હજાર જેટલા ગ્રંથો તો એકલા બૌદ્ધ ભિક્ષુઓએ જ યનાવ્યા હતા. આ ઉપરથી ભારતવર્ષમા મંત્રવિદ્યાનો ફેલાવો ફેટકો હોવો જોઈએ તેનું અનુમાન કરી શકાશે બૌદ્ધ સંપ્રદાયમા આ વિષયના ગ્રંથોની બહુલતા હોવાથી જ હાલના વિદ્વાનોનું માનવું છે કે મંત્રવિદ્યા તથા તંત્રવિદ્યાના ગ્રંથો જૈનોએ બૌદ્ધ સંપ્રદાયના અનુકરણ રૂપે તૈયાર કર્યા છે તેનું એક કારણ એ પણ છે કે જૈન સંપ્રદાયના તે વિષયના ગ્રંથો થોડા ઘણા અપવાદ સિવાય હજી સુધી અપ્રસિદ્ધ છે તેથી જ ‘શ્રી હૈરવપદ્માવતી કલ્પ’ નામના ગ્રંથની પ્રગટાવનાના વિદ્વાન લેખક શ્રીયુત્તમોદયલાલ લગવાનદાસ સોલિસીટર જૈનાગમોમાથી પુરાવાઓ આપીને સાબિત કરવાના છે+ કે જૈન સંપ્રદાયમાં બૌદ્ધ સંપ્રદાયની અસર પહેલાં પણ જૈનાચાર્યો આ વિદ્યાથી અનભિજ્ઞ ન હતા.

વિદ્યામંત્રના પ્રચારનો દષ્ટિએ આ તો એક સાધારણ વાન થઈ. પરંતુ જૈન સમાજનો આ વિષયમાં કેટલો આદર હતો તે ખતાવવાની ખાસ જરૂર છે. બૌદ્ધ લોકોએ આ વિષયને જેમ ધાર્મિક રૂપ આપી, અવશ્ય કર્તવ્ય તરીકે તેનો સ્વીકાર કર્યો હતો અને વાતવાતમાં તેનો ઉપયોગ કરતા હતા તેટલી હદે જૈનાચાર્યો ખીલકુલ ગયા નહોતા. તેઓ મંત્રશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરતા એટલુંજ નહિ, પણ કોઈ કોઈ પ્રસંગે પતિત સાધુ અથવા ગૃહસ્થોની પ્રુથામત કરીને પણ આ યાનની પ્રાપ્તિ કરતા હતા, છતાં પણ એનો ઉપયોગ લાભાલાભ જોઈને શાસન રક્ષાના કારણ નિમિત્તે જ કરતા વજ્રચારી, પ્રિયગ્રન્થિસૂરિ, આર્યખપટ, આર્યમગ્ધ, પાદલિપ્તસૂરિ, માનદેવસૂરિ, સિદ્ધસેન દિવાકર, હરિભદ્રસૂરિ, માનતુગસૂરિ, કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ, શ્રીજિનદત્તસૂરિ, શ્રીજિનપ્રભસૂરિ, વાદિવેતાલ શ્રીશાતિસૂરિ, શ્રીમદ્વિલેષુસૂરિ, શ્રીશાતિચંદ્ર ઉપાધ્યાય વગેરે અનેક પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન આચાર્યો આ વિષયના અનુભવો મંત્રવાદીઓ હતા આર્યચૂલભદ્ર જેવા સ્થવિર પણ કારણ વિના આ શક્તિનો ઉપયોગ કરવાથી શિક્ષાને પાત્ર થયા હતા. અને આવા સખત પ્રતિબંધના કારણથીજ બૌદ્ધોની માફક જૈનોમા આ મંત્રવાદથી આત્માર ભાગમાં વિકૃતિ થવા પામી નથી. બીજી એ પણ કારણ છે કે બ્યારે બીજા લોકો ઐહિક જીવની આશાથી જ મંત્ર અને વિદ્યા જપતા ત્યારે પણ જૈનાચાર્યોનો આમા મુખ્ય ઉદ્દેશ કર્મનિર્જરાનો હતો. સૂરિમંત્રનું અનુષ્ઠાન જે લગભગ પ્રત્યેક જૈનાચાર્યને કરવું પડતું તેનો પણ ફલાદેશ કર્મનિર્જરાને લગતો હતો. બૌદ્ધ અને ખાસ કરીને શાકત લોકોના મંત્રવાદથી જૈનોના મંત્ર અને વિદ્યાઓ તદ્દન પવિત્ર અને નિર્દોષ વિધિ સાધ્ય હોવાથી પણ મંત્રવાદ જૈન આચારોમા વિકૃતિ ઉત્પન્ન કરી શક્યો નથી

+ આ પ્રસ્તાવના હજી તેઓ શ્રી લખી રહ્યા છે.

“વિજ્ઞાનમયં સેવે સ્તિ । ઉમય નામ પાસથ મિહથ્યા તે વિજ્ઞમન્ત જોગાદિમિત્ત સેવે હ્યર્થ ॥”

—નિશિચ્છર્ણિ ૧, ૭૦.

અદિવતાધિષ્ઠિત તે વિદ્યા અને પુરુષદેવતાધિષ્ઠિત તે મન્ત્ર, અથવા જેનો પાઠ કરવા માત્રથી જ કાર્યની સિદ્ધિ થાય તે મન્ત્ર અને જપ હોમાદિ વિધિ સાધ્ય તે વિદ્યા, એમ બે પ્રકારે મન્ત્ર અને વિદ્યાનો ભેદ જૈન ગ્રંથકારોએ બતાવ્યો છે. જૈનોની માન્યતા પ્રમાણે હળરો વિદ્યાઓ છે, જેમાં નીચે લખેલી સોળ વિદ્યાઓ મુખ્ય છે, ૧ રોહિણી, ૨ પ્રત્નસિ, ૩ વજ્રશૃખલા, ૪ વજ્રાંકુશી, ૫ અપ્રતિયક્ષા, ૬ નરદત્તા, ૭ કાલી, ૮ મહાકાલી, ૯ ગૌરી, ૧૦ ગાધારી, ૧૧ મહાજવાલા, ૧૨ માનવી, ૧૩ વૈરોટ્યા, ૧૪ અચ્છુષ્મા, ૧૫ માનસી અને ૧૬ મહામાનસી. આ સોળ વિદ્યાઓની અધિષ્ઠાયક સોળ દેવીઓ પણ એ જ નામની માનેલી છે, જે વિદ્યાદેવીઓના નામથી ઝોળખાય છે એ વિદ્યાદેવીઓની પ્રાચીન તાડપત્રની પ્રતિકૃતિઓ માટે જુઓ. ‘જૈનચિત્રકલ્પદ્રુમ’ નામના ગ્રંથમાં ચિત્ર નં ૧૬ થી ૩૧ સુધી

આમ્નાય ગ્રન્થો—

શુ એ અક્ષસોસનો વિષય નથી કે આ રત્નપ્રસૂતા ભારતભૂમિમાં ઉત્પન્ન થવા છતાં પણ પૂર્વાચાર્યો વિરચિત અને સંગ્રહિત ઉત્તમોત્તમ મત્રામ્નાયના ગ્રન્થોની કાંઈ પણ દરકાર નહિ રાખતા પ્રમાદજન્ય ધોરનિદ્રામાં સૂતાં સૂતાં તે રત્નોને આપણે હાથમાંથી ગુમાવી રહ્યા છીએ જે આપણામાં પ્રમાદ ન હોત તો ‘વિદ્યાપ્રવાદ’ આદિ મહાગ્રન્થો આપણા હાથમાંથી નાશ પામ્યા હોત ? જે આ વિષય પરવે આપણી ઉપેક્ષાવૃત્તિ ન હોત તો હળરો વિદ્યાઓમાંથી આજે આગળીના વેદે ગણી શકાય તેટલા જ આમ્નાયના ગ્રન્થો મળતા હોત ? આપણને વારસામાં મળેલા આ વિષયના બધા યે ગ્રન્થો સાચવી રાખ્યા હોત તો શુ એવો સભવ પણ હતા કે આપણું પ્રકારે અધ પતન થાત ? એક બાજુ આપણે પોતાની પાસેના આ વિષયના અમૂલ્ય ગ્રન્થોનો નાશ થવા દીધો અને બીજી બાજુ આપણામાં આ વિષયનું જ્ઞાન જે અવિચ્છિન્ન પરપરાએ ગુરુગ-મથી ઉતરી આવતું હતું તેનો હાસ થતો ગયો તથા તે તરફના અજ્ઞાનને લીધે ત્રીજી બાજુ ‘મત્રવિદ્યા’નો પ્રચાર એ પાપ છે એવા અવાજે ઉઠાવનાર કેટલીક વ્યક્તિઓએ જૈન સમાજને ભડકાવી મૂક્યો. આવા સમયમાં આ વિષયના નવીન ગ્રન્થરત્નોની શોધ અને સચ્ચ થઈ શકે એમ આશા તો કર્યાંથી જ રાખી શકાય ?

જૈનો વીતરાગ ભગવાનના ઉપાસક હોવાથી એમનું મુખ્ય ધ્યેય મોક્ષ છે અને મોક્ષાભિલાષી ખરા જૈનો રાગદ્વેષાદિ દોષ રહિત શ્રી જિનેશ્વર દેવ સિવાય અન્યદેવોની કદી પણ ઉપાસના કરે નહિ, તથાપિ જેઓ તેટલી હદે પહોંચ્યા નથી એવા ઐહિક સુખના અભિલાષી ભવાભિનદો જીવોને પણ સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ સધાય તેવા હેતુથી જ ભયાપહારક, રોગોપશામક, સપદ્ વિ-જ્યાદિ પ્રાપક અને સર્વમન કામનાદાયક એવા મત્રો, યત્રોની પૂર્વાચાર્યોએ યોજના કરેલી છે.

પરિવર્તન શીલ સસારમાં એવી એક પણ વસ્તુ નથી કે જે દરેકે દરેક બાબતમાં દેશ-કાળ આદિના પરિવર્તન સાથે નવો અવતાર ધારણ ન કરે. આ અટલ નિયમથી અપણું મત્ર-યત્રાદિક સાહિત્ય પણ વચિત નથી રહી શક્યું, અર્થાત્ જગતની અનન્ય વિભૂતિનું પોતામાં દર્શન કરનાર અને તે જ વસ્તુનો બીજને સાક્ષાત્કાર કરાવનાર તીર્થંકર દેવ આદિ જેવી મહાવિભૂતિઓને લગતું મત્ર-યત્રાદિક સાહિત્ય ઉપરોક્ત શાશ્વત નિયમથી અરપૃષ્ટ નથી રહી શક્યું, એ આપણે

આપણા સમક્ષ વિદ્યમાન વિવિધ મંત્ર-યંત્રાદિ વિપયક સાહિત્યનું દિગ્દર્શન કરતા સહેજે જોઇ શકીએ છીએ

એક સમય એવો પણ હતો કે જ્યારે, અત્યારે આપણી નજર સામે મત્રોપાસનાને લગતું જે વિવિધ સાહિત્ય વિદ્યમાન છે તે લેશ પણ ન હતું, તેમ છતાં એક-બીજા દર્શન, એક-બીજા સપ્રદાય અને એક-બીજા પ્રજા સાથેના સહવાસને લીધે જન સમાજની અભિવ્યક્તિ તે તરફ જળેલી જોઇ ધર્મધુરંધર જૈનાચાર્યોએ એ પ્રકારના સાહિત્ય નિર્માણ તરફ પોતાની નજર દોડાવી અને ક્રમે ક્રમે એ જાતના સાહિત્યનો સાગર રેલાવા લાગ્યો હતો, જે આપણી બેદરકારીથી આજે લગભગ નાની સરિતા જેટલો પણ નથી રહ્યો, તે શુ ઓછી દિલગીરિની વાત છે ?

મારા આ પુસ્તકના અંગે જે જે કોઇ પુસ્તકોનાં આધારો લેવામાં આવ્યા છે, તે તે પુસ્તકોના પ્રકાશકો તથા સંપાદકોનો, અગાઉથી ગ્રાહક થઇને મને ઉત્તેજન આપનાર મુનિમહારાજો તથા ગૃહસ્થોનો, આભાર માનવાની આ તક લઉં છું, સાથે સાથે વિદ્વાન વાચકો ને વિનંતિ કરું છું કે મારા દ્રષ્ટિ દોષથી યા પ્રેસ દોષથી જે કંઈ ભૂલો રહી જવા પામી હોય તે મને સુચવવા મહેરબાની કરશે તો હું તેઓનો ઉપકાર માનીશ, વળી આ ગ્રંથમાં જે કોઇ આગમવાક્યથી વિરૂદ્ધ મારાથી અણુજણુ પણે લખાઇ ગયું હોય તે માટે મિથ્યા દુષ્કૃત દઉં છું.

વિ. સંવત ૧૯૯૪
આસો સુદી બીજ રવિવાર
તા. ૨૫-૯-૧૯૩૮

}

સારાલાલ મણિલાલ નવાબ.
નવી પત્થરચાલ, કોલેજ સામે
વડોદરા.

અમારું એક અનન્ય પ્રકાશન

આજેજ મંગાવો !

આજેજ મંગાવો !

શું ?

શ્રી જૈન પ્રાચીન સાહિત્યોદ્ધાર ગ્રન્થાવલિના

—: સંચાલક :—

સારાભાઈ મણિલાલ નવાબદ્વારા સંપાદિત

‘જૈન ચિત્રકલ્પદ્રુમ’

ગુજરાતની જૈનાશ્રિત ચિત્રકળાનો અપૂર્વ ઐતિહાસિક સંગ્રહ

[સમય. ઇ. સ. પૂર્વે ૩૦૦ થી વિ સં. ૧૯૭૦ સુધીના જૈન

ચિત્રકળાના લેખિત પુરાવાઓ]

૪૬ પૃષ્ઠોવાળી ચિત્રપ્લેટો તથા પોષ્ટાસો ઉપરાંત એકરંગી ચિત્રપ્લેટોમાં એકઠરે સવાત્રણસો ચિત્રમૌકિતકો સંઘરાઓલાં છે

એ કલાસામગ્રી ઉપરાંત લગભગ ૪૦૦ પૃષ્ઠમાં વિદ્વદ્ધ મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી, શ્રી રસિકલાલ પરીખ, શ્રી રવિશંકર રાવળ, શ્રી ડોલરરાય માંકડ, શ્રી મણુલાલ મજમુદાર, મુનિશ્રી ધર્મવિજયજી તથા શ્રી સારાભાઈ નવાબના લખેલા, એ ચિત્રકળા ઉપર વિવિધ વિવેચન કરતા અભ્યાસપૂર્ણ લેખો આ ગ્રન્થજી અતિ મહત્વનું અંગ છે

અમેરિકાની પેન્સિલવેનિયા યુનિવર્સિટીના સસ્કેતના પ્રોફેસર તથા પેન્સિલવેનિયા મ્યુઝીઅમ ઓફ આર્ટના હિંદી ચિત્રકલા વિભાગના ક્યુરેટર તથા ‘કાલકથા’ અને ‘કલ્પસૂત્રના ચિત્રો’ એ નામના એ અંગ્રેજી ભાષામાં પ્રસિદ્ધ થએલા ગ્રન્થોના સંપાદક મી ડબ્લ્યુ નોર્મન બ્રાઉને લખેલા આમુખ તથા વડોદરા રાજ્યના પુરાતન સંશોધન ખાતાના વડા અધિકારી ડૉ હીરાનન્દ શાસ્ત્રીએ લખેલા અંગ્રેજી ઉપોદ્દાત સહીત આ ગ્રન્થની

તમે જાણો છો કે !

માત્ર પાંચસોજ નજીલોમાં મર્યાદિત આવૃત્તિની સાડાચારસો નજીલો તો શ્રીમત ગાયકવાડ સરકાર, શ્રીમાન શેઠ આણુદળ કલ્યાણજીની પેઢી, શ્રીમાન શેઠ કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ, શ્રીયુવ માણેકલાલ યુનીલાલ, સર ચીનુભાઈ ખેરોનેટ વગેરે સદ્ગૃહસ્થો તથા સંસ્થાઓ તરફથી ખરીદી લેવામાં આવી છે અને હવે તો

માત્ર પચાસજ નક્કલો વેચવાની ખાદી છે !

પ્રાચ્યવિદ્યા શાસ્ત્ર, સાહિત્ય, ધર્મ, કલા બધી દૃષ્ટિએ મૂલ્યવાન અને આકર્ષક આ ગ્રન્થ ગુજરાતી સાહિત્યમાં અપૂર્વ છે ગુજરાતની જૈનાશ્રિત ચિત્રકળાના ઇતિહાસમાં તો એ ગ્રન્થ ધણો કીમતી ફાળો આપે છે.

આદિથી અંત સુધી કુમાર કાર્યાલયમાંજ તૈયાર થએલો સુદર છપાઇ, પાકું પૂરું, ખેરંગી બેકેટ અને મજબૂત ખોખામાં પેક હોવા છતાં

કીમત માત્ર રૂપીયા પચીસ.

આ ગ્રન્થને માટે ' મુખાઇ સમાચાર 'ના તા ૧૧-૪-૧૯૩૬ ના રોજ ચાર કોલમ ભરીને તથા શ્રીયુત્ રસિકલાલ પરિણે ' કૌમુદી ' માસિકના એપ્રિલ ૧૯૩૬ ના અંકમાં, બારમી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના કલા વિભાગના પ્રમુખ કાકા સાહેબ કાલેલકરે, શ્રીયુત્ મધુસુદન મોદીએ ઈ. સ. ૧૯૩૭ ના જન્યુઆરી-માર્ચના ' બુદ્ધિપ્રકાશ ' ત્રિમાસિકમાં, શ્રીયુત્ ધીરજલાલ ધનજીભાઈએ ' જૈન પત્ર 'ના ' અભ્યાસ અને અવલોકન 'ના કોલમોમાં તથા વિદ્વાન જૈનાચાર્યો તથા પ્રસિદ્ધ મુનિ મહારાજઓના અને નામાકિત જૈન જૈનેતર સાક્ષરોના અભિપ્રાયો આ ગ્રન્થને માટે મળેલા છે. આવા અમૂલ્ય ગ્રન્થની એક નક્કલ તો આપના સગ્રહમાં જરૂર હોવી જોઈએ.

પાછળથી પસ્તાવું ન પડે તે માટે આપની એક નક્કલ વેળાસર મંગાવી લેવા વિનંતિ છે.

‘ભારતીય જૈનશ્રમણસંકૃતિ અને લેખનકળા’

(સચિત્ર)

— સંપાદક —

વિદ્વદ્વચં મુનિમહારાજશ્રી પુણ્યવિજયજી

જૈન શ્રમણ સંસ્કૃતિએ લેખનકળાનો સ્વીકાર કર્યો ત્યારથી શરૂ કરીને આજસુધીનો જૈન લેખનકળાનો ઇતિહાસ આ નિબંધમાં વિસ્તારપૂર્વક ચર્ચવામાં આવેલો છે. આ નિબંધની સો નક્કલોજ જીલ્લા છપાવવામાં આવેલી છે.

કિંમત માત્ર રૂ. ૮-૦-૦

તૈયાર છે !

તૈયાર છે !

શ્રી જૈન પ્રાચીન સાહિત્યોદ્ધાર ગ્રન્થાવલિના

અન્ય પ્રકાશનો.

સ પાદક — મુનિમહારાજ શ્રી અતુરવિજયજી

‘ શ્રી મંત્રાધિરાજ ચિંતામણિ ’

જૈન મન્ત્રશાસ્ત્રનો મહાન ગ્રન્થ

કિંમત રૂ. ૭-૮-૦

જેમાં સુપ્રસિદ્ધ ‘ નમિભિણુ સ્તોત્ર ’ ની મહામન્ત્રમય ટીકા તથા તેના એકવીસ^મ યંત્રો, સુશ્રાવક શિવનાગ વિરચિત ‘ ધરણોરગેન્દ્ર સ્તવ ’ તેની મન્ત્રમય ટીકા તથા તેના ઓગણીસ યંત્રો, સુપ્રસિદ્ધ ‘ તિજયપહુત સ્તોત્ર ’ તથા તેના જુદા જુદા મન્ત્રામ્નાયો અને તેને લગતા જુદા જુદા વીસ યંત્રો, ‘ શ્રી સતિકર સ્તવામ્નાય ’ તથા તેના અધિષ્ઠાયક દેવાના ચિત્રોવાળા પ્રાચીન ચિત્રપટના ફેટા સાથે, વધુમાં ‘ શ્રી મન્ત્રાધિરાજ સ્તોત્ર ’ ઉપરથી નવીન તૈયાર કરેલ ‘ ચિંતામણિ યંત્ર ’ વગેરે કુલ પાસઠ જુદા જુદા આટલે પેપર પર છાપેલા યંત્રો કે જેની આકૃતિઓ જૈન જ્યોતિષશાસ્ત્ર તથા શિલ્પશાસ્ત્ર વિશારદ આચાર્ય શ્રી જયસિંહસૂરિજીએ પોતાના હાથે ચીતરેલી છે, ઉપરાંત શ્રી માનતુંગસૂરિ શિષ્ય શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ વિરચિત ‘ શ્રી ચિંતામણીકલ્પ ’ શ્રી સાગરચંદ્રસૂરિ કૃત પાંચ પટલવાળો ‘ શ્રી મંત્રાધિરાજકલ્પ ’ ‘ શ્રી ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર ’ ની શ્રી પાર્શ્વદેવગણિ કૃત મન્ત્રમય ટીકા, ‘ શ્રી નમિભિણુ સ્તોત્ર ’ ની મહામન્ત્રમય ટીકા, શ્રી ચિંતામણિ સંપ્રદાય, શ્રી ચિંતામણિ કલ્પસાર, શ્રી તરુણપ્રભસૂરિ કૃત ચિંતામણિ મન્ત્ર ગર્ભિત શ્રી પાર્શ્વનાથસ્તોત્ર, શ્રી કમલપ્રભસૂરિ, શ્રી રત્નકીર્તિસૂરિ, શ્રી જનપતિસૂરિ શ્રી મેરુતુંગસૂરિ, શ્રી પૂર્ણકલશગણિ વગેરેએ રચેલા મહામન્ત્ર ઔષધ્યાદિ ગર્ભિત સ્તોત્રો, શ્રી અનિતસિંહસૂરિ વિરચિત ‘ અટ્ટે મટ્ટે ’ મન્ત્રગર્ભિત સ્તોત્ર, મહાકવિ બિલ્હણુ વિરચિત શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર, શ્રી સુરસુંદરસૂરિ વિરચિત કલ્યાણમંદિર પાદપૂર્તિરૂપ પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર વગેરે મન્ત્રમય તથા યમકમય સ્તોત્રો, મન્ત્રસાધનોપયોગી કોષ્ટક ઉપરાંત દરેકે દરેક યંત્રોનું ગુજરાતી ભાષામાં વિવરણ અને એક સો ચાલીસ પાનાની દરેક સ્તોત્રકર્તાઓનો ઇતિહાસ દર્શાવતી વિસ્તૃત ગુજરાતી પ્રસ્તાવના પાકે આઈન્ડિગ છતા કિંમત માત્ર રૂ. ૭-૮-૦ પોસ્ટેજ જુદુ.

‘ જૈનસ્તોત્ર સંદોહ ભાગ ૧લો. ’

કિંમત રૂ. ૫-૦-૦

પ્રાચીન જૈનાચાર્યો વિરચિત ૧૧૯ સ્તોત્ર મૌકિતિકોની માળાનો અમૂલ્ય ચિંતામણિ હાર સમા આ ગ્રન્થમાં શ્રીધર્મઘોષસૂરિ કૃત ‘ મહામન્ત્રગર્ભિત અનિતશાંતિસ્તવન ’ શ્રીવાલ્મીકિસૂરિ

કૃત 'કલિકુંડ પાર્શ્વજિન સ્તવન' યત્ર સહિત, શ્રીમુનિચ દ્રમૂરિ કૃત 'ત્રોકલિકુંડ પાર્શ્વજિન સ્તોત્ર' ખરતરગચ્છાચાર્યઃશ્રીજિનપ્રભસૂરિ કૃત મત્રગર્ભિત શ્રીગીતમત્રામી સ્તોત્ર,' શ્રીઆર્ય-નન્દિલ વિરચિત મત્રમય 'વૈરોહ્યા સ્તવ' શ્રી શુભસુદરગણિ વિરચિત યત્રમત્ર ભેષ્મનદિ ગર્ભિત 'શ્રીયુગાદિદેવ સ્તવન' ગુજરાતી ટીકા સહિત, 'શ્રીમન્ત્રાધિગળસ્તોત્ર' શ્રીઉવસગ્ગહગં સ્તોત્ર 'ની શ્રીચંદ્રસૂરિ વિરચિત મત્રમય ટીકા તથા તેના માત્ર યંત્રોના ચિત્રો સહિત, 'શ્રીપદ્માવત્યષ્ટક'ની શ્રીપાર્શ્વદેવગણિ વિરચિત પાચસો બાવીસ શ્લોકની મંત્રમય ટીકા સહિત અને શ્રીધર્મધોષસૂરિ વિરચિત 'શ્રીપાર્શ્વનાથ માલામન્ત્ર સ્તવ' વગેરે મત્રમય કૃતિઓ શ્રીયશોવિ-જયજી હિપાધ્યાય વિરચિત મહાચમત્કારીક 'ગોડીપાર્શ્વ સ્તવ' તથા 'શ્રીશજેશ્વર પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર' અને શમીના પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર વગેરે સવાસો અમૂલ્ય કૃતિઓનો સંગ્રહ

તમે જાણો છો કે ?

આ ગ્રંથને માટે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો જેવા કે-લીડનથી ડો. જે પીએચ વોગલ, ફેન્કફર્ટથી વોલ્ટન રૂમન, હામ્બુર્ગથી ડો. ડાલ્બ્યુ. શુષ્ટિંગ પી એચ ડી, લડનથી ડો. એલ. ડી, બારનેટ, બર્લિનથી ડો. એલ. એલ્સડોફ, પી. એચ ડી, નોર્વેથી ડો. રટન કોનો, પ્રાગ થી સ્વર્ગસ્થ ડો. એમ. વીન્ટરનીટઝ તથા અમેરિકાથી હેલન. એન જેનસન વગેરેના સુદર અભિપ્રાયો મળેલા છે

‘અનેકાર્થ સાહિત્ય સંગ્રહ ભાગ ૧ લો’

કિં. રૂ. ૨-૦-૦

કલિકાલ સર્વંશ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય શ્રી વર્ધમાનગણિ કૃત, એક શ્લોકના એકસો સોલ અર્થવાળી કૃતિ તથા શ્રી સોમપ્રભસૂરિ કૃત શતાર્થી તથા ખંનેના ગુજરાતી ભાષાતર તથા ગુજરાતી પ્રસ્તાવના સહિત

‘અધિષ્ઠાયકાષ્ટક’

(૧) સરસ્વતી દેવી (૨) ચક્રેશ્વરી દેવી (૩) પદ્માવતી (૪) અંબિકા દેવી (૫) જવા-લામાલિની (૬) શાંતિદેવી (૭) બ્રહ્મશાંતિયક્ષ (૮) પદ્માવતી દેવી તથા પાર્શ્વયક્ષના ત્રિરંગી ચિત્રોનું રંગીન માઉન્ટવાળું આલ્પ્યમ કિંમત માત્ર રૂપિયા દોઢ દરેકનું પોસ્ટેજ જુદું

જૈન મન્ત્રશાસ્ત્રનો મહાન ગ્રંથ

બહાર પડેલ છે !

બહાર પડેલ છે !

શ્રી ભૈરવ પદ્માવતીકલ્પ

કિં ૧૫-૦-૦

ગુજરાત કોલેજના સંસ્કૃત તથા અર્ધભાગધી ભાષાના અધ્યાપક ડૉ. કે. વી. અબ્યંકર તથા પૂજ્ય મુનિ મહારાજ શ્રીપુણવિજયજી તથા ચતુરવિજયજી દ્વારા સંશોધિત તથા સંપાદિત

મોહનલાલ ભગવાનદાસ સોલિસીટરની અગ્રેજી પ્રસ્તાવના સહિત શ્રીમદ્ભિષેકસૂરિવિરચિત તેમના જ ગુરુભાઈ શ્રીમન્ધુષેણની દરેકે દરેક શબ્દ ઉપરની વિરતૃત ટીકા અને ગુજરાતી ભાષાતર સહિત.

શ્રી હૈરવ પદ્માવતીકલ્પ

જેની સંપૂર્ણ ટીકાયુક્ત હસ્તલિખિત પ્રત પણ જવલ્લેજ અને મહા મુખીયતેજ મળે છે તે આ ગ્રંથ અમારા તરફથી લીંબડી, અમદાવાદ, પાટણ તથા પૂજ્ય મુનિવર્યોના ગ્રંથ લઝારોની પ્રતો મેળવીને છાપવો શરૂ કર્યો હતો. આ ગ્રંથમા દશ અધ્યાય છે અને તેમા મત્ર સાધનાને લગતા દરેક અગત્ય વિસ્તારથી સ્પષ્ટીકરણ કરવામા આવ્યું છે વધુમા તેમા જણાવેલ અધિકારો ઉપરના જૂની હસ્તલિખિત પ્રતો ઉપરથી તૈયાર કરાવેલ એતાલીસ યત્રોના ખ્લોઠા બનાવી આર્ટ પેપર ઉપર છાપીને મૂક્યા છે

પરિશિષ્ટમા છ અધ્યાયની વ્યાખ્યાવાળો શ્રી અદ્ભુત પદ્માવતી કલ્પ, શ્રીરક્ત પદ્માવતી-કલ્પ, શ્રીપદ્માવતી દંડક, શ્રી પદ્માવતી સહસ્રનામ, શ્રી પદ્માવતી મંત્રામ્નાયવિધિ તથા શ્રી મદ્ભિષેકસૂરિ વિરચિત શ્રીસારસ્વત કલ્પ, શ્રીમદ્ભદ્રિસૂરિ વિરચિત શ્રીસારસ્વત કલ્પ, શ્રીજિન પ્રભસૂરિવિરચિત શ્રી પદ્માવતી ચતુષ્પદી અને પૂર્વાચાર્ય વિરચિત શ્રીઅંવિકાકલ્પ.

તેના યત્રો, અષ્ટક, સ્તોત્ર, જ્વાલામાલિની સાધના, દેવી સ્તોત્ર વગેરે છાપી મૂકેલા છે પદ્માવતી, અબીકા, શ્રીશ્રુતદેવતા, શ્રીશાંતિદેવી, શ્રીઅક્ષયશાંતિયક્ષ, શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવી તથા જ્વાલા-માલિની વગેરે દેવીઓના આઠ ત્રિરંગી ચિત્રો તથા (૧) તોતલા, (૨) ત્વરિતા, (૩) નિત્યા, (૪) ત્રિપુરા, (૫) કામસાધિની, (૬) ત્રિપુર હૈરવી વગેરે પદ્માવતીદેવીના ચિત્રો પણ પ્રથમ જ વાર છપાવવામાં આવેલ છે.

અગ્રેજી આવૃત્તિ રૂપિયા ૨૫-૦-૦ તેમા અગ્રેજી ભાષાતર પણ આપવામા આવશે.

વિષયાનુક્રમ

વિષય	પાત્રું	વિષય	પાત્રું
નમસ્કાર મહાત્મ્ય		સાધુના સત્તાવીસ ગુણોનું વર્ણન	૫૮-૫૯
કર્તા. શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિ	૧-૧૯	છઠ્ઠા પદની વાસ્તવિકતા મળ્યા	
પ્રથમ પ્રકાશ	૧-૩	અર્થા અને તેનો ખુલાસો	૬૦-૬૧
દ્વિતીય પ્રકાશ	૪-૫	સાતમા પદની વાસ્તવિકતા મળ્યા	
તૃતીય પ્રકાશ	૬	અર્થા અને તેનો ખુલાસો	૬૧-૬૩
ચતુર્થ પ્રકાશ	૭	આઠમા અને નવમા પદની વાસ્તવિકતા મળ્યા	
પચમ પ્રકાશ	૮-૧૦	અર્થા અને તેનો ખુલાસો	૬૩-૬૭
ષષ્ઠ પ્રકાશ	૧૧-૧૪	શ્રી નમસ્કાર મહામત્રના મત્રામનાયો	
સપ્તમ પ્રકાશ	૧૫-૧૮	કર્તા: પૂર્વાચાર્ય	૬૮-૮૬
આઠમો પ્રકાશ	૧૯	૧ શાકિની વગેરેના ભયનિવારક મંત્ર	૬૮
શ્રી નવકાર મન્ત્ર અને તેના વિષયમાં		૨ આત્મશુદ્ધિ મન્ત્ર	૬૮
આવશ્યક વિચારો	૨૦-૬૭	૩ ઇન્દ્રાગ્નિ મન્ત્ર	૬૮
શ્રી નવકારસૂત્ર મૂળ	૨૦	૪ કવચ મન્ત્રવાનો મન્ત્ર	૬૮
પ્રથમ અરિહત પદનું વર્ણન	૨૦-૨૯	૫ હાથ નિર્મળ કરવાનો મન્ત્ર	૬૮
બીજા સિદ્ધપદનું વર્ણન	૩૦-૩૨	૬ શરીર શુદ્ધ કરવાનો મન્ત્ર	૬૮
ત્રીજા આચાર્યપદનું વર્ણન	૩૩-૩૭	૭ અત કરણ શુદ્ધિકરણ મન્ત્ર	૬૯
ચોથા હિપાધ્યાયપદનું વર્ણન	૩૮-૩૯	૮ મુખકમલ શુદ્ધિકરણ મન્ત્ર	૬૯
પાંચમા સાધુપદનું વર્ણન	૪૦-૪૬	૯ નેત્ર પવિત્રકરણ મન્ત્ર	૬૯
છઠ્ઠાથી નવમા પદનું વર્ણન	૪૬-૫૦	૧૦ મન્ત્રકશુદ્ધિ મન્ત્ર	૬૯
પંચપરમેષ્ઠીના ગુણો દર્શાવતું		૧૧ મસ્તકરક્ષા મન્ત્ર	૬૯
ચૈત્યવદન	૫૦	૧૨ શિખાબધન મન્ત્ર	૬૯
નવકારવાલીના ગુણ દર્શાવતી		૧૩ મુખરક્ષા મન્ત્ર	૬૯
પ્રાચીન સંજ્ઞા	૫૦-૫૧	૧૪ ઇન્દ્રકવચ મન્ત્ર	૬૯
અરિહત ભગવાનના બાર ગુણોનું		૧૫ કુટુંબરક્ષક મન્ત્ર	૬૯
વર્ણન	૫૧-૫૪	૧૬ પરમન્ત્ર બલનિવારક મન્ત્ર	૬૯
સિદ્ધ ભગવાનના આઠ ગુણોનું વર્ણન	૫૪-૫૫	૧૭ મહારક્ષા સર્વોપદ્રવશાતિ મન્ત્ર	૭૦
આચાર્ય ભગવાનના છત્રીસ ગુણોનું		૧૮ આત્મરક્ષા મન્ત્ર	૭૧
વર્ણન	૫૫-૫૮	૧૯ વશીકરણ મન્ત્ર	૭૧
હિપાધ્યાયના પચીસ ગુણોનું વર્ણન	૫૮		

વિધય	પાત્ર	વિધય
૨૦ મરતકવેદનાનિવારક મન્ત્ર	૭૨	૫૦ ચૌરભયનિવારક મન્ત્ર
૨૧ વશીકરણ મન્ત્ર	૭૨	૫૧ શુભાશુભદર્શક મન્ત્ર
૨૨ તાવનિવારણ મન્ત્ર	૭૨	૫૨ પ્રજોત્તરદર્શક મન્ત્ર
૨૩ ચૌરવૈરીનિવારણ મન્ત્ર	૭૩	૫૩ રક્ષા મન્ત્ર
૨૪ બદીખાના-નિવારણ મન્ત્ર	૭૩	૫૪ મર્વ સિદ્ધિદાયક મન્ત્ર
૨૫ મકટમોચન મન્ત્ર	૭૪	૫૫ પરદેશમા લાભદાયક મન્ત્ર
૨૬ નવાક્ષરી મન્ત્ર	૭૪	૫૬ પરમકલ્યાણ મન્ત્ર
૨૭ ભયનિવારણ મન્ત્ર	૭૪	૫૭ સર્પભયહર મન્ત્ર
૨૮ વૈરનાશક મન્ત્ર	૭૪	૫૮ શુભાશુભ જાણવાનો મન્ત્ર
૨૯ સર્વકાર્યસાધક મન્ત્ર	૭૫	૫૯ વાદજીતન મન્ત્ર
૩૦ " "	૭૫	૬૦ ચૈત્ર્યદાયક મન્ત્ર
૩૧ કર્મનાશક મન્ત્ર	૭૫	૬૧ લક્ષ્મીદાયક મન્ત્ર
૩૨ સદ્ગતિકારક સકલીકરણ મન્ત્ર	૭૫	૬૨ દ્રવ્યપ્રાપ્તિ મન્ત્ર
૩૩ સર્વસિદ્ધિદાયક મન્ત્ર	૭૬	૬૩ આભ્યુત્પદાયક મન્ત્ર
૩૪ બદીખાના-નિવારણ મન્ત્ર	૭૬	૬૪ કાર્યસિદ્ધિદાયક મન્ત્ર
૩૫ દ્રવ્યપ્રાપ્તિ મન્ત્ર	૭૭	૬૫ ક્લેશનાશક મન્ત્ર
૩૬ કલ્યાણકારક મન્ત્ર	૭૭	૬૬ રોગનિવારક મન્ત્ર
૩૭ મહાકલ્યાણકારી મન્ત્ર	૭૭	૬૭ વ્રણહર મન્ત્ર
૩૮ ભયહર મન્ત્ર	૭૭	૬૮ સૂર્ય, મંગલની પીડાનિવારણ મ.
૩૯ રક્ષા મન્ત્ર	૭૭	૬૯ ચન્દ્ર, શુક્રની પીડાનિવારણ મ.
૪૦ વશીકરણ મન્ત્ર	૭૮	૭૦ બુધની પીડાનિવારણ મન્ત્ર
૪૧ ભૂતાદિ ભયનિવારણ મ. ત્ર	૭૮	૭૧ ગુરુની પીડાનિવારણ મન્ત્ર
૪૨ બદીખાના-નિવારણ મન્ત્ર	૭૯	૭૨ શનિ, રાહુ તથા કેતુની પીડા
૪૩ ચૌરભયનિવારણ મન્ત્ર	૭૯	નિવારણ મન્ત્ર
૪૪ સર્વ સપત્તિદાયક ત્રિભુવન- આમિતી વિદ્યા	૭૯	નમસ્કાર મન્ત્રની પ્રભાવદર્શક કથા (સોમપ્રભાચાર્ય કેત)
૪૫ વિદ્યાપ્રાપ્તિ મન્ત્ર	૮૦	૧ નદનની કથા
૪૬ શાંતિદાયક મન્ત્ર	૮૦	૨ શ્રીદેવની કથા
૪૭ વસ્તુવિક્રય મન્ત્ર	૮૦	૩ સુર્પાશ રોકની કથા
૪૮ રક્ષા મન્ત્ર	૮૦	આમર કુંભારની સંબંધાય
૪૯ લક્ષ્મીદાયક વિદ્યા	૮૧	કર્તા કવિયણ

વિષયાનુક્રમ

૧૧

વિષય પાત્ર

વિષય પાત્ર

શ્રી નવકાર મન્ત્રનો છઠ વાચક
કર્તા: કુશલલાલ ૧૧૯-૧૨૧

મગલાચરણ ૧૫૦

ઉપનર્ગહર મહિમા ૧૫૦-૧૫૧

પદ્મસ્થ ધ્યાનનું સ્વરૂપ

નવ મકાન બનાવવા મળથી

કર્તા: શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ ૧૨૨-૧૩૪

વાતુશાસ્ત્રના નિયમો ૧૫૨

પદ્મ ધ્યેય અને તેનું ધ્યાન ૧૨૨

છીક મળથી માગતરસા કળનું વર્ણન ૧૫૮

માતૃકાના ધ્યાનનું કળ ૧૨૩-૧૨૬

પ્રિયકરનો જન્મ ૧૬૦

પ્રણવનું ધ્યાન ૧૨૬

કુતરાના શુકનનું કળ ૧૬૦

પચપરમેષ્ઠિ મન્ત્રનું ધ્યાન ૧૨૬-૧૨૯

ગર્દભના શુકનનું સાડ નરસુ કળ ૧૬૩-૧૬૪

હોંકાર વિદ્યાનું ધ્યાન ૧૨૯-૧૩૦

ઉપસર્ગહર મ્તોત્રનું માહાત્મ્ય ૧૭૭

ક્ષિ વિદ્યાનું ધ્યાન ૧૩૦-૧૩૧

સ્વમશાસ્ત્રના આધારે ગ્રમનું કળ ૧૮૮

પ્રણવ, શન્ય અને અનાહતનું

વાતુશાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે આવાસ

ધ્યાન ૧૩૧-૧૩૩

કરાવવાનું વર્ણન ૧૮૯

ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર

ઉપસર્ગહર સ્તોત્રના બપથી યક્ષનું

કર્તા: શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી ૧૩૫-૧૪૯

નીકળી જવું ૨૦૧

પ્રથમ ગાથાના મન્ત્રો ૧૩૫-૧૩૮

બાળકને દાત કૂટે તેના ઉપરથી

પાર્શ્વયક્ષિણિ મન્ત્ર ૧૩૭

સારાનરસા કળનું વર્ણન ૨૧૪

નિર્વિષીકરણ મન્ત્ર ૧૩૭

ઉપસર્ગહર સ્તોત્રના માહાત્મ્યનું

સર્વ જ્વરનાશન મન્ત્ર ૧૩૭

વર્ણન ૨૧૭-૨૧૮

ક્ષુદ્રોપદ્રવનાશન મન્ત્ર ૧૩૮

પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર અપભ્રશ ભાષામાં ૨૨૦

બીજી ગાથાના મન્ત્રો ૧૩૯-૧૪૨

શ્રી સતિકર સ્તવન

રોગનાશક વિદ્યા ૧૪૦

કર્તા: શ્રી મુનિસુદરસૂરિ ૨૨૯-૨૪૯

ત્રીજી ગાથાના મન્ત્રો ૧૪૩-૧૪૬

સોળ વિદ્યાદેવીઓના સ્વરૂપનું

ચોથી ગાથાના મન્ત્રો ૧૪૭

વર્ણન ૨૩૩-૨૩૬

પાચમી ગાથાના મન્ત્રો ૧૪૮-૧૪૯

સોળ વિદ્યાદેવીઓની સોળ

સર્પદશ નિવારણ મન્ત્ર ૧૪૯

મુદ્રાઓ તથા મન્ત્રો ૨૩૭

નગરક્ષોભન મન્ત્ર ૧૪૯

ચોવીસ તીર્થકરના ચોવીસ યક્ષના

સર્વોર્થસિદ્ધિકર મન્ત્ર ૧૪૯

સ્વરૂપનું વર્ણન ૨૩૭-૨૪૨

ક્ષેમકરણ મન્ત્ર ૧૪૯

ચોવીસ તીર્થકરની ચોવીસ

ઉપસર્ગહર સ્તોત્રમાહાત્મ્યગણિત

યક્ષિણીઓના સ્વરૂપનું વર્ણન ૨૪૩-૨૪૮

શ્રી પ્રિયંકર નૃપકથા

શ્રી સંતિકર સ્તવમ્નાથ

શ્રી જિનસૂર મુનિ ૧૫૦-૨૨૮

કર્તા: પૂર્વાચાર્ય ૨૫૦-૨૫૪

વિષય	પાનુ	વિષય	પાનુ
૨૦ મસ્તકવેદનાનિવારક મન્ત્ર	૭૨	૫૦ ચૌરભયનિવારક મન્ત્ર	૮૧
૨૧ વશીકરણ મન્ત્ર	૭૨	૫૧ શુભાશુભદર્શક મન્ત્ર	૮૧
૨૨ તાવનિવારણ મન્ત્ર	૭૨	૫૨ પ્રશ્નોત્તરદર્શક મન્ત્ર	૮૨
૨૩ ચોરવૈરીનિવારણ મન્ત્ર	૭૩	૫૩ રક્ષા મન્ત્ર	૮૨
૨૪ બદીખાના-નિવારણ મન્ત્ર	૭૩	૫૪ મર્વ સિદ્ધિદાયક મન્ત્ર	૮૨
૨૫ મકટમોચન મન્ત્ર	૭૪	૫૫ પરદેશમા લાભદાયક મન્ત્ર	૮૩
૨૬ નવાક્ષરી મન્ત્ર	૭૪	૫૬ પરમકલ્યાણ મન્ત્ર	૮૩
૨૭ ભયનિવારણ મન્ત્ર	૭૪	૫૭ સર્પભયહર મન્ત્ર	૮૪
૨૮ વૈરનાશક મન્ત્ર	૭૪	૫૮ શુભાશુભ જાણવાનો મન્ત્ર	૮૪
૨૯ સર્વકાર્યસાધક મન્ત્ર	૭૫	૫૯ વાદજીતન મન્ત્ર	૮૪
૩૦ " "	૭૫	૬૦ ઐશ્વર્યદાયક મન્ત્ર	૮૪
૩૧ કર્ભનાશક મન્ત્ર	૭૫	૬૧ લક્ષ્મીદાયક મન્ત્ર	૮૪
૩૨ સફલતાકારક સફલીકરણ મન્ત્ર	૭૫	૬૨ દ્રવ્યપ્રાપ્તિ મન્ત્ર	૮૪
૩૩ સર્વસિદ્ધિદાયક મન્ત્ર	૭૬	૬૩ અબ્યુદયદાયક મન્ત્ર	૮૫
૩૪ બદીખાના-નિવારણ મન્ત્ર	૭૬	૬૪ કાર્યસિદ્ધિદાયક મન્ત્ર	૮૫
૩૫ દ્રવ્યપ્રાપ્તિ મન્ત્ર	૭૭	૬૫ ક્રોધેનાશક મન્ત્ર	૮૫
૩૬ કલ્યાણકારક મન્ત્ર	૭૭	૬૬ રોગનિવારક મન્ત્ર	૮૫
૩૭ મહાકલ્યાણકારી મન્ત્ર	૭૭	૬૭ વ્રણહર મન્ત્ર	૮૫
૩૮ ભયહર મન્ત્ર	૭૭	૬૮ સૂર્ય, મગલની પીડાનિવારણ મન્ત્ર	૮૫
૩૯ રક્ષા મન્ત્ર	૭૭	૬૯ ચન્દ્ર, શુક્રની પીડાનિવારણ મન્ત્ર	૮૬
૪૦ વશીકરણ મન્ત્ર	૭૮	૭૦ યુધ્ધની પીડાનિવારણ મન્ત્ર	૮૬
૪૧ ભૂતાદિ ભયનિવારણ મન્ત્ર	૭૮	૭૧ ગુરુની પીડાનિવારણ મન્ત્ર	૮૬
૪૨ બદીખાના-નિવારણ મન્ત્ર	૭૯	૭૨ શનિ, રાહુ તથા કેતુની પીડા- નિવારણ મન્ત્ર	૮૬
૪૩ ચૌરભયનિવારણ મન્ત્ર	૭૯	નમસ્કાર મન્ત્રની પ્રભાવદર્શક કથાઓ (સોમપ્રભાચાર્ય કૃત) ૮૭-૧૧૪	
૪૪ મર્વ સપત્તિદાયક ત્રિભુવન- સ્વામિની વિદ્યા	૭૯	૧ નદનની કથા ૮૭-૯૪	
૪૫ વિદ્યાપ્રાપ્તિ મન્ત્ર	૮૦	૨ શ્રીદેવની કથા ૯૫-૯૬	
૪૬ શાન્તિદાયક મન્ત્ર	૮૦	૩ સુર્વેશ્વર શેઠની કથા ૯૭-૧૧૪	
૪૭ વસ્તુવિક્રય મન્ત્ર	૮૦	અમર કુમારની સ્તબ્ધાય કર્તા કવિયણ ૧૧૫-૧૧૮	
૪૮ રક્ષા મન્ત્ર	૮૦		
૪૯ લક્ષ્મીદાયક વિદ્યા	૮૧		

વિષયાનુક્રમ

વિષય	પાનુ
શ્રી નવકાર મન્ત્રનો છઠ વાચક કર્તા કુશલલાલ ૧૧૬-૧૨૧	
પદ્મસ્થ ધ્યાનનું સ્વરૂપ કર્તા શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ ૧૨૨-૧૩૪	
પદ્મ ધ્યેય અને તેનું ધ્યાન ૧૨૨	
માતૃકાના ધ્યાનનું ફળ ૧૨૩ ૧૨૬	
પ્રણવનું ધ્યાન ૧૨૬	
પદ્મપરમેષ્ઠિ મન્ત્રનું ધ્યાન ૧૨૬-૧૨૯	
હ્રીંકાર વિદ્યાનું ધ્યાન ૧૨૯-૧૩૦	
ક્ષિ વિદ્યાનું ધ્યાન ૧૩૦-૧૩૧	
પ્રણવ, શન્ય અને અનાહતનું ધ્યાન ૧૩૧-૧૩૩	
ઉપસંગહર સ્તોત્ર કર્તા: શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી ૧૩૫-૧૪૯	
પ્રથમ ગાથાના મન્ત્રો ૧૩૫-૧૩૮	
પાર્શ્વચક્ષિણિ મન્ત્ર ૧૩૭	
નિર્વિધીકરણ મન્ત્ર ૧૩૭	
સર્વ જ્વરનાશન મન્ત્ર ૧૩૭	
ક્ષુદ્રોપદ્રવનાશન મન્ત્ર ૧૩૮	
બીજી ગાથાના મન્ત્રો ૧૩૯-૧૪૨	
રોગનાશક વિદ્યા ૧૪૦	
ત્રીજી ગાથાના મન્ત્રો ૧૪૩-૧૪૬	
ચોથી ગાથાના મન્ત્રો ૧૪૭	
પાંચમી ગાથાના મન્ત્રો ૧૪૮-૧૪૯	
સર્પદશ નિવારણ મન્ત્ર ૧૪૯	
નગરક્ષોભન મન્ત્ર ૧૪૯	
સર્વોર્થસિદ્ધિકર મન્ત્ર ૧૪૯	
ક્ષેમકરણ મન્ત્ર ૧૪૯	
ઉપસંગહર સ્તોત્રમાહાત્મ્યગણિત શ્રી પ્રિયંકરનૃપકથા શ્રી જિનસૂર મુનિ ૧૫૦-૨૨૮	

વિષય	પાનુ
મગલાચરણ ૧૧૧	
ઉપસંગહર ગદિગા ૧૫૦	
નવ મકાન બનાવવા ગળધી ૧૫૦-૧૫૧	
વામ્નુશાસ્ત્રના નિયમો ૧૫૨	
હ્રીંક મળધી સારાનરસા ફળનું વર્ણન ૧૫૪	
પ્રિયંકરનો જન્મ ૧૬૦	
કુતરાના શુકનનું ફળ ૧૬૦	
ગર્દભના શુકનનું સાંત નરમુ ફળ ૧૬૩-૧૬૪	
ઉપસંગહર રતોત્રનું માહાત્મ્ય ૧૭૭	
સ્વમશાસ્ત્રના આધારે સ્વમનું ફળ ૧૮૮	
વાસ્તુશાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે આવાસ કરાવવાનું વર્ણન ૧૮૯	
ઉપસંગહર સ્તોત્રના બપથી યક્ષનું નીકળી જવું ૨૦૧	
બાળકને દાત ફૂટે તેના ઉપરથી સારાનરસા ફળનું વર્ણન ૨૧૪	
ઉપસંગહર સ્તોત્રના માહાત્મ્યનું વર્ણન ૨૧૭-૨૧૮	
પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર અપભ્રંશ ભાષામાં ૨૨૦	
શ્રી સતિકર સ્તવન કર્તા: શ્રી મુનિસુદરસૂરિ ૨૨૯-૨૪૯	
સોળ વિદ્યાદેવીઓના સ્વરૂપનું વર્ણન ૨૩૩-૨૩૬	
સોળ વિદ્યાદેવીઓની સોળ મુદ્રાઓ તથા મન્ત્રો ૨૩૭	
ચોવીસ તીર્થકરના ચોવીસ યક્ષના સ્વરૂપોનું વર્ણન ૨૩૭-૨૪૨	
ચોવીસ તીર્થકરની ચોવીસ યક્ષિણીઓના સ્વરૂપનું વર્ણન ૨૪૩-૨૪૮	
શ્રી સંતિકર સ્તવામ્નાય કર્તા પૂર્વોચાર્ય ૨૫૦-૨૫૪	

વિષય	પાનુ
શ્રી તિજ્યપહુત્ત સ્તોત્ર	૨૫૫-૨૫૬
તિજ્યપહુત્ત સ્તોત્રામ્નાય	૨૬૦-૨૭૧
શ્રી નમિઊણુ સ્તોત્ર	
કર્તા શ્રી માનતુંગસૂરિ	૨૭૨ ૨૮૭
પ્રથમ ગાથાના મન્ત્રો	૨૭૨ ૨૭૪
પ્રસૂતિ મન્ત્ર	૨૭૩
વિરકેટકનાશન મન્ત્ર	૨૭૩
બીજી, ત્રીજી ગાથાના મન્ત્રો	૨૭૪-૨૭૫
ચોથી, પાચમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૭૫-૨૭૬
ભયનિવારણ વિદ્યા	૨૭૬
તરકરરક્ષા મન્ત્ર	૨૭૬
છટ્ટી, સાતમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૭૭-૨૭૮
અગ્નિસ્તભન મન્ત્ર	૨૭૮
આઠમી, નવમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૭૯-૨૮૦
અગન્યાસ મન્ત્ર	૨૭૯
આત્મરક્ષા મન્ત્ર	૨૭૯
ચૌર, વાઘ ભયનિવારણ મન્ત્ર	૨૭૯
ગૂમડાને ઊંજવાનો મન્ત્ર	૨૭૯
આપ્તની આજીણીને ઊંજવાનો મન્ત્ર	૨૭૯
કંઠમાલાનો મન્ત્ર	૨૭૯
સવભયરક્ષા મન્ત્ર	૨૮૦
દશમી, અગિયારમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૮૧
ચૌરભયનિવારણ મન્ત્ર	૨૮૧
ચૌરભયનિવારણ વિદ્યા	૨૮૧
ખડ્ગસ્તભન મન્ત્ર	૨૮૧
ચોરપરીક્ષાકરણ મન્ત્રપ્રયોગ	૨૮૧
બારમી, તેરમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૮૨
સિંહભયનિવારણ મન્ત્ર	૨૮૨
પરવિદ્યોચ્છેદક મન્ત્રપ્રયોગ	૨૮૨
શત્રુવર્ષીકંણ મન્ત્રપ્રયોગ	૨૮૨

વિષય	પાનુ
ચૌદમી, પદરમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૮૩
સોળમી, સત્તરમી ગાથાના મન્ત્રો, તન્ત્રો	૨૮૪
શસ્ત્રના ધા-નિવારણ તન્ત્ર	૨૮૪
શસ્ત્રના ધા-નિવારણ માટે તન્ત્ર	
બીજો	૨૮૪
અઢારમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૮૪
ઓગણીસમી, વીસમી અને એક-	
વીસમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૮૫-૨૮૬
સર્વરક્ષા મન્ત્ર	૨૮૬
લાભાયાક વિદ્યા	૨૮૬
સર્વકાર્યસિદ્ધિ મન્ત્ર	૨૮૬
સર્વકાર્યસિદ્ધિ વિદ્યા	૨૮૬
શ્રી અજિતશાંતિ સ્તવન	
કર્તા નરદિષેણુ મુનિ	૨૮૮-૩૧૪
શ્રી ભક્ષામર સ્તોત્ર	
કર્તા માનતુંગસૂરિ	૩૧૫-૪૦૮
કાવ્ય ૧, ૨	૩૧૫-૩૧૬
હેમશ્રેષ્ઠિની કથા	૩૧૬-૩૧૮
વિપત્તિનાશક મન્ત્ર	૩૧૮
કાવ્ય ૩, ૪	૩૧૯-૩૨૨
સુમતિ વણિકની કથા	૩૨૦-૩૨૨
કાવ્ય ૫, ૬, ૭	૩૨૩-૩૨૬
સુધન શ્રેષ્ઠિની કથા	૩૨૩-૩૨૬
વિવાદજીતન મન્ત્ર	૩૨૬
કાવ્ય ૮, ૯	૩૨૬-૩૩૧
કેશવની કથા	૩૨૭-૩૩૦
સર્વરક્ષાકરી વિદ્યા	૩૩૦-૩૩૧
કાવ્ય ૧૦, ૧૧	૩૩૧-૩૩૪
કપદો વણિકની કથા	૩૩૨-૩૩૪
મનોવાઙિતદાયક મન્ત્ર	૩૩૪
કાવ્ય ૧૨	૩૩૪-૩૩૬

વિષયાનુક્રમ

૧૩

વિષય	પાનુ
સુષુદ્ધિ મત્રીની કથા	૩૩૫-૩૩૬
સરસ્વતી વિદ્યા	૩૩૬
કાવ્ય ૧૩, ૧૪	૩૩૬-૩૩૯
રોગાપહારિણી વિદ્યા	૩૩૬
ગાહીની કથા	૩૩૭-૩૩૯
વિપાપહારિણી વિદ્યા	૩૩૯
ત્રિભુવનગ્વામિની વિદ્યા	૩૩૯
કાવ્ય ૧૫	૩૪૦-૩૪૨
સેવજન રાજની કથા	૩૪૦-૩૪૧
શુભાશુભદર્શક મન્ત્ર	૩૪૧-૩૪૨
ઉપદ્રવનાશક મન્ત્ર	૩૪૨
કાવ્ય ૧૬, ૧૭	૩૪૨-૩૪૫
શ્રીમપાદિની વિદ્યા	૩૪૨
કેલિપ્રિય રાજકુમારની કથા	૩૪૩-૩૪૫
પરવિદ્યાચ્છેદિની વિદ્યા	૩૪૫
કાવ્ય ૧૮	૩૪૫-૩૫૦
આખડ મત્રીની કથા	૩૪૬-૩૪૯
કીર્તિવર્ધક મન્ત્ર	૩૫૦
કાવ્ય ૧૯	૩૫૦-૩૫૩
લક્ષ્મણગ્રેહિની કથા	૩૫૦-૩૫૩
અશિવોપશમની વિદ્યા	૩૫૩
કાવ્ય ૨૦	૩૫૩-૩૫૫
મહીપતિ રાજની કથા	૩૫૪-૩૫૫
કાવ્ય ૨૧	૩૫૫-૩૫૭
જીવદેવસૂરિની કથા	૩૫૬-૩૫૭
કાવ્ય ૨૨	૩૫૭-૩૫૮
આર્યપુટાચાર્યની કથા	૩૫૭-૩૫૮
કાવ્ય ૨૩	૩૫૯-૩૬૦
આર્યપુટાચાર્યની કથા	૩૫૯-૩૬૦
કાવ્ય ૨૪	૩૬૦-૩૬૧
કાવ્ય ૨૫	૩૬૧-૩૬૩

વિષય	પાનુ
જનશત્રુ રાજની કથા	૩૬૨-૩૬૩
ચિંતામણિ મન્ત્ર	૩૬૩
કાવ્ય ૨૬	૩૬૪-૩૬૭
ચનિક વાણિયાની કથા	૩૬૪-૩૬૬
લક્ષ્મીદેવીનો મન્ત્ર	૩૬૬
લક્ષ્મીદેવીની મૂર્તિનું સ્વરૂપ	૩૬૭
કાવ્ય ૨૭	૩૬૭-૩૬૯
સાતવાહન રાજની કથા	૩૬૮-૩૬૯
ક્ષુદ્રોપદ્રવનાશક તથા મનો- વાહિતદાયક મન્ત્ર	૩૬૯
કાવ્ય ૨૮, ૨૯, ૩૦, ૩૧	૩૬૯-૩૭૩
ગોપાલની કથા	૩૭૧-૩૭૩
મનોવાહિત દાયક મન્ત્ર	૩૭૩
કાવ્ય ૩૨, ૩૩, ૩૪, ૩૫	૩૭૩-૩૭૫
કાવ્ય ૩૬, ૩૭	૩૭૫-૩૭૮
જિજ્ઞાસક આવકની કથા	૩૭૬-૩૭૮
ચક્રેશ્વરીનો મન્ત્ર	૩૭૮
કાવ્ય ૩૮	૩૭૯-૩૮૨
સોમરાજની કથા	૩૭૯-૩૮૧
હસ્તિભયહર મન્ત્ર	૩૮૨
કાવ્ય ૩૯	૩૮૨-૩૮૪
દેવરાજ આવકની કથા	૩૮૨-૩૮૪
સિંહભયહર મન્ત્ર	૩૮૪
કાવ્ય ૪૦	૩૮૪-૩૮૫
લક્ષ્મીધર શેઠની કથા	૩૮૪-૩૮૫
અગ્નિભયહર મન્ત્ર	૩૮૫
કાવ્ય ૪૧	૩૮૫-૩૮૦
દંડપ્રતાપની કથા	૩૮૬-૩૮૦
સર્પભયહર મન્ત્ર	૩૮૦
કાવ્ય ૪૨, ૪૩	૩૮૦-૩૮૫
ગુણવર્ધની કથા	૩૮૧-૩૮૪

વિષય	પાનુ
મંત્રામલયહર મન્ત્ર	૩૯૪-૩૯૫
કાવ્ય ૪૪	૩૯૫-૩૯૮
ધનાવહ શેઠની કથા	૩૯૫-૩૯૮
સમુદ્રલયહર મન્ત્ર	૩૯૮
કાવ્ય ૪૫	૩૯૮-૪૦૪
રાજહસ કુમારની કથા	૩૯૯-૪૦૪
સર્વરોગહર મન્ત્ર	૪૦૪
કાવ્ય ૪૬	૪૦૪-૪૦૭
રણુપાલની કથા	૪૦૫-૪૦૬
બદ્ધીમોચન મન્ત્ર	૪૦૭
કાવ્ય ૪૭, ૪૮	૪૦૭-૪૦૮
લક્ષ્મીમર સ્તોત્ર ૧ થી ૨૨મા કાવ્ય	
સુધીના શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત	
ચન્દ્રોની વિધિ ૪૦૯	
લક્ષ્મીમરસ્તોત્રનો સર્વોત્તમ વિધિ ૪૧૦-૪૧૧	
લક્ષ્મીમર મન્ત્રતન્ત્રામ્નાય ૪૧૨-૪૫૯	
પ્રથમ કાવ્ય પચાગ વિધિ ૪૧૨	
લક્ષ્મીદાયક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૨	
દ્વિતીય કાવ્ય પચાગ વિધિ ૪૧૩	
શત્રુગૃહભગતન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૩	
ત્રીજા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૧૩-૪૧૪	
દ્રષ્ટિદોષનિવારણ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૪	
ચતુર્થ કાવ્ય પચાગ વિધિ ૪૧૫	
જલતરણીગુટીકા તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૫	
પાંચમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૧૬	
નેત્રરોગહર તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૬	
છઠ્ઠા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૧૭	
સરસ્વતીવશીકરણ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૧૭	
સાતમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૧૮	

વિષય	પાનુ
સર્પગ્રગટન તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૮	
આઠમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૧૯	
નણુપીડાહિપશમન તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૯	
નવમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૧૯-૪૨૦	
ચોરી-નિવારણ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૦	
દસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૨૦-૪૨૧	
શત્રુપરાલવ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૧	
અગિયારમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૨૧-૪૨૨	
બોવાએલો મનુષ્ય પાછો મેળવવા	
બારેનો તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૨	
બારમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૨૨-૪૨૩	
ત્રી-વશીકરણ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૩	
તેરમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૨૩-૪૨૪	
દુષ્ટજન વશીકરણ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૪	
ચૌદમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૨૫	
બુદ્ધિવર્ધક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૫	
પંદરમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૨૬	
વીર્યસ્તસન તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૬	
સોળમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૨૭	
અગ્નિશાંતિ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૭	
સત્તરમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૨૮	
ઉદરરોગનાશન તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૮	
અઠારમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૨૯	
લીંબુ કુદાવવાનો તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૯	
ઝોળાણીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૩૦	
આજીવિકાપ્રાપ્તિ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૩૦	
વીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૩૧	
પુત્રપ્રાપ્તિ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૩૧	
એકવીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ ૪૩૨	
વશીકરણ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૩૨	

વિષય	પાનુ
બાવીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૩૩
વ્યતરદોપનિવારણુતન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૮૩૩
ત્રેવીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૩૪
શરીરરક્ષાકરણુ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૩૪
ચોવીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૩૫
આધાશીશીનાશકતન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૩૫
પચીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૩૬
અગ્નિશાતિકરણુ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૩૬
છવીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૩૭
પ્રસૂતિપીડાનિવારણુ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૩૭-૮
સતાવીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૩૮
શત્રુક્ષયકરણુ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૩૮
અઠ્ઠાવીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૩૯
કાર્મસિદ્ધિદાયક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૩૯
ઓગણવીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૪૦
સ્થાવરવિપનાશક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૪૦
ત્રીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૪૧
સર્વઅયનાશક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૪૧
એકત્રીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૪૨
રાત્ર્યસન્માનદાયક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૪૨
બત્રીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૪૩
શૂળહિપશમન તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૪૩
તેત્રીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૪૪
ચોત્રીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૪૫
ગર્ભમરક્ષણુ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૪૫
પાત્રીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૪૬
મરુદ્ધીનાશક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૮૪૬
છનોશમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૪૭
નિધાન દર્શક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૪૭

વિષય	પાનુ
સાડનોમમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૮૮
શત્રુનાશકરણુ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૪૮
આડત્રીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૪૯
હરિનવશકરણુ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૪૯
ઓગણચાલીસમા કાવ્યનો પચાગવિધિ	૪૫૦
સિદ્ધભયહર તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૫૦
ચાલીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૫૧
અગ્નિભયહર તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૫૧
એકતાલીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૫૨
સર્પદશનાશક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૫૨
બેતાલીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૫૩
સેનાપતિવશીકરણુતન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૫૩
તેતાલીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૫૪
વિજ્યતિલક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૫૪
ચુમાત્રીસમાકાવ્યનોપચાગ વિધિ	૪૫૪-૪૫૫
સમુદ્રભયહર તન્ત્ર	૪૫૫
પિસ્તાલીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૫૬
સર્વરોગહિપશમનતન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૫૬
છેતાલીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૫૭
બધનમુક્તિકરણુ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૫૭
સુડતાલીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૫૮
વિજ્યદાયક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૫૮
અડતાલીસમા કાવ્યનો પચાગ વિધિ	૪૫૯
અષ્ટમિદ્ધિદાયક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ)	૪૫૯
શ્રી કટ્યાણુમદિર સ્તોત્ર સિદ્ધસેન દિવાકર	૪૬૦-૪૮૮
કાવ્ય ૧, ૨	૪૬૦
જયદાયક મન્ત્ર	૪૬૦
કાવ્ય ૩	૪૬૦-૪૬૧
ત્રૈલોક્ય વશીકરણુ મન્ત્ર	૪૬૧
કાવ્ય ૪, ૫ ૬	૪૬૧-૪૬૨

વિષય	પાનું	વિષય	પાનું
વશીકરણ મન્ત્ર	૪૬૨	સર્વસિદ્ધિદાયક મન્ત્ર	૪૭૩
કાવ્ય ૭	૪૬૩	કાવ્ય ૨૨	૪૭૪
ભયહર મન્ત્ર	૪૬૩	સન્માન પ્રાપ્તિદાયક મન્ત્ર	૪૭૪ ✓
કાવ્ય ૮	૪૬૩-૬૪	કાવ્ય ૨૩	૪૭૪-૪૭૫
નિર્વિપીકરણ મન્ત્ર	૪૬૩-૬૪	સ્ત્રી-આકર્ષણ મન્ત્ર	૪૭૫
કાવ્ય ૯	૪૬૪	કાવ્ય ૨૪	૪૭૫
ઉપદ્રવનાશક મન્ત્ર	૪૬૪	શત્રુશુષ્ક મન્ત્ર	૪૭૫
કાવ્ય ૧૦	૪૬૫	કાવ્ય ૨૫	૪૭૬
જલભયહર મન્ત્ર	૪૬૫	વિપ ઉતારવાનો મન્ત્ર	૪૭૬
કાવ્ય ૧૧	૪૬૫-૪૬૬	કાવ્ય ૨૬	૪૭૬-૪૭૭
અગ્નિભયહર મન્ત્ર	૪૬૬	પરવિદ્યાછેદક મન્ત્ર	૪૭૭
કાવ્ય ૧૨	૪૬૬-૪૬૭	કાવ્ય ૨૭	૪૭૭-૪૭૮
મનોવાહિતદાયક મન્ત્ર	૪૬૬	નજરદોષનાશક મન્ત્ર	૪૭૮
કાવ્ય ૧૩	૪૬૭	કાવ્ય ૨૮	૪૭૮-૪૭૯
વ્યતરદોષનિવારક મન્ત્ર	૪૬૭	ત્રિભુવનજયપ્રાપ્તિ મન્ત્ર	૪૭૯
કાવ્ય ૧૪	૪૬૮	કાવ્ય ૨૯	૪૭૯-૪૮૦
દર્પણાવતાર મન્ત્ર	૪૬૮	દાહજવર ઉપશમન મન્ત્ર	૪૭૯
કાવ્ય ૧૫	૪૬૯	કાવ્ય ૩૦	૪૮૦-૪૮૧
જવરનાશક મન્ત્ર	૪૬૯	શુભાશુભદર્શક મન્ત્ર	૪૮૦
કાવ્ય ૧૬	૪૬૯-૪૭૦	કાવ્ય ૩૧	૪૮૧
કાર્મણાદિદોષ નિવારક મન્ત્ર	૪૭૦	સર્વોપદ્રવનાશક મન્ત્ર	૪૮૧
કાવ્ય ૧૭	૪૭૦	કાવ્ય ૩૨	૪૮૧-૪૮૨
નિર્વિપીકરણ મન્ત્ર	૪૭૦	અકાલનિદ્રા પ્રાપ્તિ મન્ત્ર	૪૮૧-૪૮૨
કાવ્ય ૧૮	૪૭૧	કાવ્ય ૩૩	૪૮૨
શુભાશુભદર્શક મન્ત્ર	૪૭૧	ઉપદ્રવનાશક મન્ત્ર	૪૮૨
કાવ્ય ૧૯	૪૭૨	કાવ્ય ૩૪	૪૮૨-૪૮૩
માછલા જાળમાં ન આવવા દેવાનો મન્ત્ર	૪૭૨ ✓	ક્યવિક્યે લાભદાયક મન્ત્ર	૪૮૨-૪૮૩ !
કાવ્ય ૨૦	૪૭૨-૪૭૩	કાવ્ય ૩૫	૪૮૩
રાજાને વશ કરવાનો મન્ત્ર	૪૭૩	સર્વગતનાશક મન્ત્ર	૪૮૩
કાવ્ય ૨૧	૪૭૩-૪૭૪	કાવ્ય ૩૬	૪૮૪
		સર્વજનવશીકરણ મન્ત્ર	૪૮૪ ✓

વિષય	પાન	વિષય	પાન
કાવ્ય ૨૭		કાવ્ય ૧૯, ૨૦, ૨૧ ઋદ્ધિ, મત્ર, યત્ર,	
ભૂતાદિ દોષનિવારક મન્ત્ર	૪૮૪-૪૮૫	વિધિ, ગુણ	૮૬૪
કાવ્ય ૩૮		કાવ્ય ૨૨, ૨૩, ૨૪ ઋદ્ધિ, મત્ર, યત્ર,	
ચિંતામણિ મન્ત્ર	૪૮૫	વિધિ, ગુણ	૪૮૫
કાવ્ય ૩૯	૪૮૫-૪૮૬	કાવ્ય ૨૫, ૨૬, ૨૭ ઋદ્ધિ, મત્ર, યત્ર,	
વશીકરણ મન્ત્ર	૪૮૬	વિધિ, ગુણ	૪૮૬
કાવ્ય ૪૦, ૪૧, ૪૨, ૪૩, ૪૪, ૪૮૬-૪૮૮		કાવ્ય ૨૮, ૨૯, ૩૦, ૩૧ ઋદ્ધિ, મત્ર,	
ચિંતામહાધિદાયક મન્ત્ર	૪૮૭-૪૮૮	યત્ર, વિધિ, ગુણ	૪૮૭
દુસ્મનનાશક મન્ત્ર	૪૮૮	કાવ્ય ૩૨, ૩૩, ૩૪ ઋદ્ધિ, મત્ર, યત્ર,	
કલ્યાણમદિર મન્ત્રાસ્નાયો	૪૮૯-૫૦૨	વિધિ, ગુણ	૪૮૮
કાવ્ય ૧, ૨, ૩, ૪ ઋદ્ધિ, મત્ર યત્ર,		કાવ્ય ૩૫, ૩૬, ૩૭ ઋદ્ધિ, મત્ર, યત્ર,	
વિધિ, ગુણ	૪૮૯	વિધિ, ગુણ	૪૮૯
કાવ્ય ૫, ૬, ૭ ઋદ્ધિ, મત્ર, યત્ર,		કાવ્ય ૩૮, ૩૯, ૪૦ ઋદ્ધિ, મત્ર, યત્ર,	
વિધિ, ગુણ	૪૯૦	વિધિ, ગુણ	૫૦૦
કાવ્ય ૮, ૯, ૧૦, ૧૧ ઋદ્ધિ, મત્ર, યત્ર,		કાવ્ય ૪૧, ૪૨, ૪૩ ઋદ્ધિ, મત્ર, યત્ર,	
વિધિ, ગુણ	૪૯૧	વિધિ, ગુણ	૫૦૧
કાવ્ય ૧૨, ૧૩, ૧૪ ઋદ્ધિ, મત્ર, યત્ર,		કાવ્ય ૪૪ ઋદ્ધિ, મત્ર, યત્ર, વિધિ, ગુણ	૫૦૨
વિધિ, ગુણ	૪૯૨	બૃહચ્છાંતિ સ્તોત્ર (મોટી શાંતિ)	
કાવ્ય ૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮ ઋદ્ધિ, મત્ર, યત્ર,		કર્તા (શાંતિસુરી?) ૫૦૩-૫૦૮	
વિધિ, ગુણ	૪૯૩		

પરિશિષ્ટ

પાન	પાન
૧ શ્રી ઋષિમહલ સ્તવ	૫૦૯-૫૧૯
ગુજરાતી ભાષાતર સાથે	
કર્તા (ગૌતમસ્વામી?) ૫૦૯-૫૧૯	
૨ શ્રી નવગ્રહ મન્ત્રાક્ષર સ્તોત્ર	૫૨૦-૫૨૨
૩ શ્રી મહાલક્ષ્મી અષ્ટક	૫૨૩
૪ શ્રી મણિભદ્રજીનો છંદ	
કર્તા ઉદયકુશલ	૫૨૪-૫૨૬
૫ શ્રી ભૈરવાષ્ટક	૫૨૭-૫૨૮

મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ

॥ ॐ ह्रीं श्रीं पार्श्वनाथाय नम ॥

મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ.

નમસ્કાર માહાત્મ્ય*

ત્રણ જગતના ગુરુ અને કલ્પવૃક્ષ સમાન તથા મુક્તિરૂપ રમણીના અદ્વિતીય કામુક પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીઋષભદેવસ્વામીને નમસ્કાર થાઓ. જેઓ તપ અને જ્ઞાનરૂપી ધનના સ્વામી છે તથા જેઓના ચરણ કમળને ઇન્દ્રો પણ નમસ્કાર કરે છે અને જેઓ સિદ્ધસેનના^૧ સ્વામી છે તેઓ શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર થાઓ. શ્રીચુનિયુગ્મત સ્વામીને, અનંતનાથ પ્રભુને, તથા શ્રીઅરિષ્ટનેમિ પ્રભુને નમસ્કાર થાઓ. શ્રીમાન પાર્શ્વનાથ સ્વામીને, પ્રભુ શ્રી મહાવીરસ્વામીને તથા બીજા સર્વ જિનેશ્વરોને નમસ્કાર થાઓ. અચ્છુતા, અબિકા, બ્રાહ્મી, પદ્માવતી અને સરસ્વતી વગેરે દેવીઓ કે જે માતા તુલ્ય ગણાય છે તેઓ મને પુરુષાર્થની પરંપરા આપો પુણ્યરૂપ શરીરને ઉત્પન્ન કરનારી, પાળનારી અને શુદ્ધિ કરનારી તથા હંસ રૂપ આત્માને વિશ્રામ લેવા માટે કમળ સરોવર સમાન પદ્મપરમેષ્ઠિની નમસ્કૃતિ સદા જયવંતી વર્તો આ

૧ આ કૃતિના કર્તાનું નામ સિદ્ધસેન છે

* શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા ભાવનગર તરફથી વિ સ ૧૯૭૬ માં પ્રસિદ્ધ થયેલા 'નમસ્કાર માહાત્મ્ય અને કૃમીપુત્ર ચંદ્રિ'પરથી આ સાંગીએ કૃતિ અત્રે રજુ કરવામાં આવી છે

ચાર ગતિરૂપ સંસાર નો કે કટુક છે, તો પણ મને મનુષ્યજન્મ અને દીર્ઘાયુષ મળવાથી મારે તો માન્ય કરવા લાયક છે; કારણકે તે જન્મ અને દીર્ઘાયુષના આશ્રયથીજ મને જિનેશ્વરદેવનું શાસન (જૈન ધર્મ) પ્રાપ્ત થયેલ છે.

શ્રી જિનશાસનરૂપ મનુષ્ય ક્ષેત્રને વિષે પાંચ મેરૂ સમાન અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર હો. જે ભવ્ય પ્રાણીઓ “નમો અરિહતાણ, નમો સિદ્ધાણ, નમો આયરિયાણ, નમો ઉવજ્ઞાયાણં, નમો લોપ સવ્વસાહૂણ” આ પાંચ પદોનું ભાવપૂર્વક સ્મરણ કરે છે, તેઓને ભવભ્રમણ ક્યાંથી હોય ? સાક્ષાત્ તીર્થંકરની વાણીના પાંત્રીસ અતિશયો જેવા આ પાંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કારના પાંચ પદોના પાંત્રીસ અક્ષરો તમને લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિને માટે થાઓ. આદિ અત રહિત તે પાંચ પરમેષ્ઠિના ત્રણ લોકને પવિત્ર કરનાર શ્લોકો વડે સિદ્ધસેનની વાણી પોતાના આત્માની શુદ્ધિને કરે છે.

જેઓએ અરિહંત ભગવંતનું શરણ ગ્રહણ કર્યું હોય છે, તેઓને નરનાથ-રાજાઓ વશવર્તી થાય છે, દેવેન્દ્રો તેમને નમસ્કાર કરે છે તથા તેઓને સર્પાદિકથી ભય ઉપજતો નથી. જે ભવ્ય પ્રાણી અરિહંતને પૂજે છે, તેના પર મોહ દ્રોહ કરી શકતો નથી, તે નિરંતર હર્ષ પામે છે અને શીઘ્રપણે મોક્ષમા ભય છે જેઓને કેવળ-જ્ઞાનીઓ પ્રદક્ષિણા દેવા વડે પૂજે છે-અર્થે છે તે અનંત ગુણ અને રૂપવાળા અરિહંત ભગવંતના માહાત્મ્યને કોણ જાણે છે ? બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વર વગેરે દેવોને પણ જે રાગદ્વેષાદિક રિપુઓ (શત્રુઓ) એ અત્યંત વિહંગના પમાડી છે, તે શત્રુઓને એકલા જિનેશ્વરોએ-અરિહંત ભગવંતોએ જ હણ્યા છે. આત્મા અને કર્મ બંને ક્ષીર નીરની જેમ નિરંતર મળેલા છે, તેનું હસની જેમ જે વિવરણ-પૃથક્કરણ તે એક જિનેશ્વર ભગવંતો જ કરે છે. જેમ સ્ત્ર (સંભારણ) અને ધૈ (ધ્યાન કરણ) એ જોડાક્ષરવાળા ધાતુઓના અક્ષરો સ્વભાવથી જ જોડાયેલા છે, તેમજ આત્મા અને કર્મ સ્વભાવથી જ જોડાયેલા છે, તેઓના સંયોગને બીજા મહાત્માઓ પણ જાણી શકતા નથી બીજા અને અકુરાની જેમ તથા કુકડી અને ઇંડાની જેમ આત્મા અને કર્મ અનાદિ કાળથી પરસ્પર મળેલાં છે. તેમાં અમુક પ્રથમ અને અમુક પછી ઉત્પન્ન થયેલાં છે એવું પૂર્વાપરપણું સર્વથા પ્રકારે અસંભવિત જ છે જેઓ પ્રાણીઓને કર્મરૂપ પાશથી તાયી-રક્ષણ કરનારા છે, જેઓ ભવસમુદ્રમાં ડુબતા પ્રાણીઓને તારનાર છે તથા જેઓ તત્ત્વજ્ઞાનીઓના સ્વામી છે તે જિનેશ્વર ભગવંતોનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ. ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો ણંકાર અક્ષર એવું

ખતાવે છે કે જેનો આત્મા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ત્રણ તરવોથી પવિત્ર થએલો હોય તે મોક્ષ પદને—સિદ્ધિ સુખને પામે છે. માથું બાંધેલો, સરલ સીધી ત્રણ રેખાવાળો અને મસ્તક પર અતુસ્વારવાળો જાં એવો અક્ષર જે પુરુષ હમેશાં બોલે છે, તે પુરુષ ત્રણે કાળ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ વડે સરલ થઈને ત્રણ ભુવનના મુગટરૂપ થાય છે—સિદ્ધિપણને પામે છે. સાત ક્ષેત્રની જેમ સફળ અને સાત ક્ષેત્રની જેમ શાશ્વતા આ પ્રથમ પદના સાત અક્ષરો નમો અરિહંતાણં મારા સાત ભયોનો નાશ કરે.

શ્રીસિદ્ધસેન આચાર્યે રચેલા નવકાર માહાત્મ્યને વિષે
પ્રથમ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

જે સ્થાને સિદ્ધના જીવો રહેલા છે તે સ્થાને તે સિદ્ધોને જન્મ નથી, મરણ નથી, લય નથી, પરાલય નથી તથા કલેશનો લેશ પણ નથી. મોચાના (કેળના) સ્તંભની જેમ સર્વથા પ્રકારે સાર રહિત આ સંસાર કયા અને લોકના અગ્રભાગે રહેલા લોકના સારભૂત સિદ્ધના જીવોનો વૈભવ કયાં? જેઓ લોકમાં સિત-ઉજ્જવલ ધર્મવાળા છે, શુકલ લેશ્યાવાળા છે, શુકલધ્યાનવાળા છે અને નિર્મળ કીર્તિવાળા છે તે સિદ્ધો અમોને સિદ્ધિના આપનાર થાઓ. સિદ્ધાણું એ શબ્દમાં દ્વા અક્ષર હોવાથી સત્પુરુષોને સ્વર્ગ અને મોક્ષતું દાન કરવામાં તથા દુર્ગતિમાં પડતા ધારણ કરવામાં સિદ્ધોની એકી વખતે જ શક્તિ છે એમ હું માનું છું. અથવા આ બે અક્ષરવાળા સિદ્ધ શબ્દમાં 'દ્વ' એ બે અક્ષરનો યોગ છે તેથી તે સત્પુરુષોને યોગથી ઉત્પન્ન થનાર મોક્ષરૂપ ફળ આપવાનું કહે છે. જ્ઞાન અને ક્રિયા એ બેનો પરસ્પર યોગ (સંબંધ) કેઈ અપૂર્વ છે, કેમકે તે સ્ત્રી પુરુષના યોગની જેમ પરમાત્માથી ઉત્પન્ન થએલા આનંદને ઉત્પન્ન કરે છે. પુરુષનું લાગ્ય પાગળુ-પશુ જેવું છે અને ઉદમ એ અંધ જેવો છે, તેથી કરીને જેમ આધળા અને પાંગળાનો યોગ થવાથી ગમન ક્રિયાની સિદ્ધિ થાય છે, તેમ જ્ઞાન અને ક્રિયાનો યોગ થવાથી મોક્ષપદની સિદ્ધિ થાય છે ખડ્ગ અને ઢાલની જેવા જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ બેને ધારણ કરનાર વીર પુરુષ સમકિતરૂપ બાહ્યરને ધારણ કરી સંસારરૂપ રણસંગ્રામમા જ્યપણાને પામે છે. જેવી રીતે પક્ષીને પોતાની બે પાખો ઇચ્છિત સ્થાને પહોંચાડે છે તેવી રીતે નિશ્ચળ અને વિસ્તારવાળા શ્રેષ્ઠ તપ અને શમ એ બે મળીને પ્રાણીને ઇચ્છિત સ્થાને (મોક્ષ સ્થાને) પહોંચાડે છે. ધુરધર બળદની જેમ ઉત્સર્ગ અને અપવાદ એ બે મળીને શીલાગરૂપ રથ પર આરૂઢ થએલા પ્રાણીને ક્ષણવારમાં મોક્ષરૂપ નગરે પહોંચાડે છે નિશ્ચય અને વ્યવહાર એ બે નયો આલોક તથા પરલોકમા નિરતર ઉદ્યોત-પ્રકાશ કરવા માટે સૂર્ય અને ચંદ્રની જેમ બળુત છે મનની શુદ્ધિ એ આભ્યંતર તત્ત્વ છે અને સચમ એ બાહ્ય તત્ત્વ છે. તે બંનેનો યોગ થવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી કરીને હે આત્મા ! તે બંનેનું તું સેવન કર. જેમ એક ચક્રવર્તી રથ ચાલતો નથી અને એક પાંખ વડે પક્ષી ઉડી શકતું નથી, જેમ દશકની અદર નવ સુધીની સર્વ સંખ્યાનો સમાવેશ થઈ જાય છે, તેજ પ્રમાણે અનેકાંતપક્ષ રૂપી સમુદ્રમા નદી ઓની જેમ સર્વ એકાંતપક્ષોનો સમાવેશ થઈ જાય છે, પરંતુ તુચ્છ એટલે અદ્ય

૧-૨ દ્વા અને ધા ધાતુને એકત્ર કરી દ્વા અક્ષર બનાવેલો છે ૩ અહીંથી આરંભીને જાંકારનું વર્ણન આવે ત્યાં સુધી દ્વા એ જોડાક્ષર હોવાથી તેને અનુસરતું વર્ણન કરવામા આવ્યું છે. ૪ સંબંધ-જોડાક્ષર. ૫ મન, વચન અને કાયાના યોગથી અથવા યોગ-સમાધિથી

વિષયવાળા એકાંતપક્ષમાં અનેકાંતપક્ષની સંપદાઓનો સમાવેશ થઈ શકતો નથી, કેમકે દરિદ્રીના ઘરમાં ચક્રવર્તિની સમૃદ્ધિઓનો સમાવેશ થઈ શકતો નથી. કદાચ કોઈ ઠેકાણે એકાંતપક્ષનો આભાસ જણાતો હોય તો તે અનેકાંતપક્ષથી ઉત્પન્ન થએલો છે એમ જાણવું, કેમકે વાટ, તેલ અને પાત્ર વગેરે સામગ્રીનો સંયોગ થવાથી જ હીપકે ઉત્પન્ન થાય છે. સત્ત્વ અને અસત્ત્વ, નિત્ય અને અનિત્ય, તથા ધર્મ અને અધર્મ એ વગેરે ગુણો જાણે મળેલા છે; તે જ સત્પુરૂષોને કાર્યની સિદ્ધિ ખતાવી આપે છે. તેથી કરીને હે ભગ્યજીવો ! જો સિદ્ધિપદની ઈચ્છા હોય તો ધુદ્ધિના આઠ ગુણરૂપ મંત્રનો જાપ કરી એકાંતપક્ષ મહણ કરવાનો કદાચહ છોડી દહને તત્ત્વને માટે જ યત્ન કરો. ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વા-રવાળો ળંકાર એવું દેખાડે છે કે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ત્રણ રતનવાળો આત્મા શૂન્ય સ્વભાવને-મોક્ષને પામે છે. શુભ અને અશુભ સર્વ કર્મનો ક્ષય થવાથી આત્માનું જે ચૈતન્ય સ્વરૂપ મોક્ષસ્થાનમાં ભાસે છે તે જ શૂન્ય સ્વભાવપણું કહેવાય છે. ઔદારિકાદિક પાંચ શરીરનો નાશ કરનાર અને મોક્ષરૂપ પાંચમી ગતિને આપનાર આ પાંચ અક્ષરો 'નમો વિદ્વાણ' તમોને પચત્વ (મરણ) વગેરેના પ્રપંચથી એટલે જન્મ, જરા, મરણાદિક આ સંસારના સ્વભાવથી રક્ષણ કરે.

દ્વિતીય પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

જેઓએ આચાર્યના ચરણકમળોને આશ્રય કર્યો હોય છે તે પ્રાણીઓને વિષે તમોગુણ હોતો નથી અને બાહ્ય સુખવાળો સત્વગુણ પણ હોતો નથી, તેમજ મન, વચન અને કાયાતું કાંઈ પણ કષ્ટ હોતું નથી. મોહના પાશમાં ફસાએલા પ્રાણીઓને પણ આચાર્ય ભગવાન કેશિ નામના ગણધરની જેમ મોહથી મૂકાવે છે, તે મહદ્ આશ્ચર્ય છે. જેઓનામાં મનોહર આચારો રહેલા છે, જેઓનામાં મોક્ષનો સંગમ કરાવનારા આગમો (શ્રુતજ્ઞાન) રહેલ છે અને જેઓનામાં ખોટા વિનાના કૈવળ આવ કના જ ઉપાયો રહેલા છે, તેઓને પંડિતો આચાર્ય કહે છે, યથાર્થ તત્ત્વની પ્રરૂપણા કરનાર, યમ નિયમાદિકને વિષે ચત્ન કરનાર અને ચોતાના આત્મરૂપ ચરતું જ ચજન-પૂજન કરનાર આચાર્ય ભગવાન નિરંતર માફ શરણ હો. જેઓ રિપુ-શત્રુ અને મિત્રને વિષે, સુખ અને દુઃખને વિષે, મોક્ષ અને સંસારને વિષે તથા ધનાઢ્ય અને નિર્ધનને વિષે સમદૃષ્ટિવાળા હોય તેઓને જ ચતિઓના સ્વામી (આચાર્ય) કહેલા છે. યા-જે કોઈપણ પ્રકારની નિર્મળ સિદ્ધિઓ છે અને જે કોઈપણ પ્રકારની ઉજ્જવળ લાભિઓ છે, તે સર્વ કમળને ભમરીની જેમ આચાર્ય ભગવાનને વરે છે—પ્રાપ્ત થાય છે. ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો ગંકાર એવું બતાવે છે કે જેઓ ત્રણ વર્ગને વિષે સમાન દૃષ્ટિવાળા હોય છે, તેઓ સત્પુરૂષોના શિરોમણિરૂપ થાય છે, તેમાં ધર્મ, અર્થ અને કામ અથવા શત્રુ, મિત્ર અને ઉદાસીન અથવા રાગ, દ્વેષ અને મોહ એ ત્રણ વર્ગ કહેવાય છે સાત તત્ત્વરૂપ કમળના વનને વિકસ્વર કરવામાં સૂર્યના કિરણો જેવા આ ત્રીજા પદના સાત અક્ષરો 'નમો આવરિયાળં' સાત નરક પૃથ્વીરૂપ હુગતિનો નાશ કરે.

૧. નવ તત્ત્વો પૈકી પુણ્ય, પાપનો બન્ધતત્ત્વમાં સમાવેશ કરવાથી સાત તત્ત્વો થાય છે.

તૃતીય પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

ઉપાધ્યાયનો આશ્રય કરનાર સુદ્ધ મનુષ્ય કૃત્સિત પાખંડીઓથી પરાલવપણાને પામતો નથી-પરાજય થતો નથી, મન. વચન અને કાયા એ ત્રણ દંડ વડે વિડંગણા પામતો નથી તથા ક્રોધાદિક કપાયો વડે દડાતો નથી જે મનુષ્ય ઉપાધ્યાયની સેવા કરે છે તે મનુષ્યના શરીરમાંથી મોમા એટલે મા-લક્ષ્મી, ઉમા-કીર્તિ, હ્રી, ધતિ અને ગ્રાહી એ દેવીઓ દૂર થતી નથી એવી સિદ્ધ ભગવાનની આજ્ઞા છે, જેઓ મૂર્તિમાન (દેહધારી) ઉદય છે, જેઓ સમકિતદૃષ્ટિવાળાનો ઉત્સવ છે અને જેઓ શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિનો ઉત્સાહ છે, તેઓ ઉપાધ્યાય કહેવાય છે. જેઓ વચન, શરીર અને વયથી વૃદ્ધિ પામેલા છે, જેઓ હિંસાની વાતથી પણ રહિત છે અને જેઓ વેદ વિદ્યાને વશ રહેલા છે અર્થાત્ વેદના પારગામી છે તે ઉપાધ્યાયની તું સેવા કર. એકાંત અનિત્યપક્ષ અને એકાંત નિત્યપક્ષનો જય કરવાથી ઉત્પન્ન થએલી ઉપાધ્યાયની કીર્તિરૂપ ભભાનો જ્ઞાતકાર શબ્દ સર્વ દિશાઓમાં વ્યાપી રહ્યો છે. યા-જે (શિષ્યોને) સાત નયની કુશળતા પ્રાપ્ત થાય છે, જે અન્યના આગમશાસ્ત્રોમાં અતુરાઈ પ્રાપ્ત થાય છે અને જે દ્વાદશાંગીરૂપ સૂત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે તે સર્વ ઉપાધ્યાય વિના શી રીતે પ્રાપ્ત થાય ? ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અતુસ્વાર વાળો ણકાર અહીં એમ બતાવે છે કે વિનય, શ્રુત અને શીળ વગેરે ગુણો મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે જાગૃત છે. સાત રજ્જુ પ્રમાણ ઉર્ધ્વલોકના માર્ગનો પ્રકાશ કરવામાં દીપક સમાન મહા ઉજ્જવળ એવા આ ચોથા પદના સાત અક્ષરો 'નમો ઉવજ્ઞાયાણ' મારા સમ વ્યસનનો નાશ કરનારા થાઓ.

ધતિ અતુર્થ પ્રકાશ.

સાધુની સેવા કરનારા મનુષ્યોને વ્યાધિ પીડા કરતો નથી, દરિદ્રપણું પ્રાપ્ત થતું નથી, ઇષ્ટ વસ્તુનો વિયોગ થતો નથી, તથા મનમાં ઉદ્વેગ થતો નથી. સાધુના ધ્યાનરૂપ અમૃતરસના અંજન વડે જેઓનાં મનરૂપ નેત્રો આંજેલાં હોય છે, તે મનુષ્યોને ચાર પ્રકારનો દુઃખરૂપ અધકાર અંધતાનું કારણ થતો નથી. મોક્ષતા ત્યાગ કરનાર અભ્યંતર શત્રુ (રાગાદિક)નો નાશ કરનાર અને મોક્ષલક્ષ્મીએ કટાક્ષપૂર્વક જોએલા મુનિઓ અત્યંત હર્ષને પામે છે. લોભરૂપ વૃક્ષનું ઉન્મૂલન કરવામાં નદીના વેગ-પૂર સમાન, લોકને વિષે ઉત્તમ ચારિત્રવાળા તથા લોકમાં ઉત્તમતાને પામેલા ત્રીજાંસ્થાનવાળા તે સાધુઓ અમારાં પાપનો નાશ કરે.

પૂજ્ય સાધુજન મૂળ ગુણ તથા ઉત્તર ગુણના સમૂહરૂપી ઉદ્યાનમાં મનરૂપ મૃગની સાથે એકાંતમાં ઇચ્છા પ્રમાણે ક્રિડા કરે છે શ્રુતના પારગામી સંવિગ્ન સાધુને વિષે જે આ એકાકીપણું છે તે દક્ષિણાવર્ત શખને વિષે રહેલા સિદ્ધસરિતાના જળ જેવું છે. સાધુ એકાકી રહેવાથી ક્રોધવડે વિબહળ થતા નથી, એકલા રહેનાર સાધુ માનને કરતા નથી, એકલા રહેનાર સાધુ કપટ (માયા)નો આરંભ કરતા નથી અને એકાકી વિચરતા સાધુને તૃણ (લોભદશા) લુંટી શકતી નથી. રાજર્ષિઓમાં મુખ્ય શ્રીનમિ વગેરે પ્રત્યેકબુદ્ધે એકત્વ તત્ત્વને વહન કરવાથી જ મોક્ષે ગયા છે. સર્વથા પ્રકારે જીવાદિ તત્ત્વોને જાણનાર અને નિરતર ચિત્તમાં સંવેગને ધારણ કરનાર સાધુઓનું એકાકીપણું જ સમતારૂપી અમૃતની નીક સમાન છે. વ્વ અક્ષરની જેમ બળે સઘાતે—સાથે રહેલા આ યુગના સાધુઓ જો પોતે ઇન્દ્રિયોને વશ કરનાર હોય છે તો તેઓ સ્વાર્થને સાધનારા થઈ શકે છે વ્વ એવી સંજ્ઞાવડે એમ જણાય છે કે મન, વચન અને કથાના યોગવડે ઇન્દ્રિયોને વશ કરનારા સાધુઓ બળે સાથે રહીનેજ કલ્યાણને પામે છે, એમ શુરૂ પરંપરાનો ઉપદેશ પણ છે જો ઇન્દ્રિયોને વશ રાખનાર હોય તો બે માણસોનું પણ એકાકીપણું નિશંકપણે મિદ્ધ થાય છે, પરંતુ જેની ઇન્દ્રિયો પોતાને વશ ન હોય એવો એકાકી માણસ પણ હબ્બર જેવો જ છે. નેત્રની જેમ જેમનો સંકેત, વિસ્તાર, નિદ્રા અને જાગૃતિ સરખા હોય એવા બે મનુષ્યો દર્શનને માટે (સમકિત પ્રાપ્તિને માટે) સમર્થ થાય છે, પરંતુ એક માણસ કોઈપણ કૃત્ય સંપૂર્ણ કરી શકતો નથી એકલો માણસ વિડબનાતું સ્થાન થાય છે, એકલો માણસ પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા સમર્થ થઈ શકતો નથી અને એકલા માણસનો લોકમાં કે લોકોત્તરમાં પણ વિશ્વાસ આવતો નથી. ભાવના ધ્યાનથી નિશ્ચય કરેલા તત્ત્વમાં જેનો આત્મા લીન થયો હોય એવા મમતા રહિત સાધુ કદાચ લાખ માણસોની મધ્યમાં

૧ પહેલું સ્થાન આચાર્ય, બીજું સ્થાન ઉપાધ્યાય અને ત્રીજું સ્થાન સાધુ

રહ્યા હોય તો પણ તેઓનું એકાકીપણું નાશ પામતું નથી. સામ્ય-સમતારૂપી અમૃતના તરંગોથી ભરપૂર, સાર અસારનું વિવેચન કરનાર અને ભાવસિદ્ધ કહેવાતા સાધુઓ ઘણા ભેગા થઈને એકત્ર રહે તો પણ તેઓને કંઈ પણ હાનિ થતી નથી. મનની સ્થિરતા વડે નિશ્ચળ અને વૃક્ષાદિકની જેમ ક્રિયાને નહીં કરનારા મુનિઓનો જે એકત્ર સહવાસ તે ભાવનારૂપી લતાઓના મડપ સમાન છે. ચિત્રમાં આળેજેલા સૈન્યની જેમ મન, વચન અને કાયા વડે વિકાર રહિત મુનિઓ એકઠા રહે તો પણ તેઓને અરતિ ક્યાંથી હોય ? જેમ ઘણા નિર્જીવ પદાર્થો એકત્ર કરીએ તો પણ તેમાં ચૈતન્ય આવતું-હોતું નથી; જેમ ઘણા બીકણ પુરૂષોને એકત્ર કરવાથી પણ તેઓનામાં પરાક્રમ આવતું નથી, તેમ ઘણા મુનિઓ એકઠા થયા છતાં પણ તેઓનામાં લેશ પણ કલેશ ઉદ્ભવતો નથી. મૂઢ બુદ્ધિવાળો જે પુરૂષ પાંચ છ સાધુઓની ભેગા રહેવાથી પણ ગ્લાની થાય છે એમ માનતો હોય તો તે મૂઢ એક ઠેકાણે રહેલા અનંત સિદ્ધોની સાથે રહેવાની ઈચ્છા કેમ કરી શકશે ?

જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપી ત્રણ મહારત્નને ધારણ કરનાર સાધુઓને રાગાદિકના ઉપદ્રવોથી ભયંકર એવા સન્માર્ગ ઉપર એકલા ચાલવામાં હેમકુશળતા રહેલી નથી. એકલાને સુકૃતનો વિકાસ થતો નથી, એકલાનું ઇચ્છિત પ્રયોજન સિદ્ધ થતું નથી, એકલાને વાછિત અર્થની પ્રાપ્તિ થતી નથી અને એકલો માણસ મોક્ષ મેળવવાને માટે સમર્થ થતો નથી. જેમ સ્ત્રેષ્ઠમની વ્યાધિવાળાને સાકર આપવી ઉચિત નથી અને તાવવાળાને ઘૂતવાળું ભોજન આપવું યોગ્ય નથી તેમ અગીતાર્થ મુનિને એકલા રહેવું ઉચિત નથી પ્રાથે કરીને એકલો માણસ ચાર જેવો લાગે છે, બે માણસ સાથે હોય તો પણ તેમના પર ક્વચિત્ ધૂર્તપણાની શંકા થાય છે, ત્રણ મનુષ્ય સાથે હોય તો તે વિશ્વાસનું સ્થાન છે અને ઘણાનો સમૂહ હોય તો તે રાજા જેવો શોભે છે. તીર્થંકર તથા પ્રત્યેકબુદ્ધ વગેરે એકલાજ વિચરે છે; એવા દૃષ્ટાંતો આપી બીજા મુનિઓએ એકલા વિચરવું યોગ્ય નથી. કારણ કે જ્ઞાનચક્ષુવાળાની સાથે ચર્મચક્ષુવાળાએ સ્પર્ધા કરવી યોગ્ય નથી.

ચાર ગતિરૂપ સંસારમાં જામણ કરનારા સર્વ પ્રાણીઓને પુણ્ય પાપ નિરંતર સાથે હોવાથી તેઓમાં એકલાપણું ઘટતું જ નથી. જેનામા આહારસંજ્ઞા, ભયસંજ્ઞા વગેરે સંજ્ઞાઓ, કૃષ્ણલેશ્યા વગેરે દુષ્ટ લેશ્યાઓ અને રાજકથા વગેરે વિકથાઓ માર્મિકાની જેમ અપળતા ઉત્પન્ન કરે છે, તે એકલો કેમ હોઈ શકે ? અવિરતિરૂપી દુષ્ટ પ્રિયા શાકિનીની જેમ જેને નિરંતર ગળી જવા પ્રયત્ન કરે છે, તે એકલો કેમ હોઈ શકે ? સંતોષને નહીં પામેલું ઇન્દ્રિયોરૂપી કુટુંબ જેના શરીરને નિ.શંકપણે પચાગ્નિની જેમ બાળ્યા કરે છે, તે એકલો કેમ હોઈ શકે ? જેમ દૂધની સાથે દૂધ

મળવાથી, દીવાની સાથે દીવો મળવાથી તથા અમૃતની સાથે અમૃત મળવાથી તે સર્વ પદાર્થો એકપણાને પામે છે, તેમ મુનિ પણ મુનિની સાથે રહેવાથી એકપણાને જ પામે છે અન્ય મુનિની સાથે રહ્યા છતાં પણ મુનિ એકલો જ કહેવાય છે. ઉન્મત્ત પિત્રાઈઓની માફક કષાયો જેના શરીરને ક્ષણવાર પણ મૂકતા નથી, તેને એકાકીપણાનું સુખ ક્યાથી હોય ? પોતાના મન, વચન અને કાયાથી ઉત્પન્ન થએલા અશુભ વ્યાપારો કુપુત્રની જેમ જેને નાશ કરનારા થાય છે, તેને એકાકીપણાનું સુખ શી રીતે હોય ? છળને જેનારા પ્રમાદ, મિથ્યાત્વ અને રાગાદિક જેના ખરાબ પાડાશી જેવા છે, તેને એકાકીપણાનું સુખ શી રીતે હોય ? જે મહાપુરુષ આ સર્વથી રહિત હોય તે મનુષ્યોના સમૂહમાં રહ્યા હોય તો પણ એકલો જ છે; કેમકે મનુષ્યોથી ભરપૂર એવા નગરમાં પણ રહેલો છતાં પણ પરદેશી મનુષ્ય એકલો જ કહેવાય છે, અને જે મુનિ આ સર્વ સજ્ઞા, કષાય, ઇન્દ્રિયાદિથી સહિત હોય તે કદાચ અરણ્યાદિકમાં રહેલો હોય તો પણ તેનું એકાકીપણું નિષ્ક્રમ છે, કેમકે જાન, ધૂર્ત, ગૂઢચર અને ચોર એ સર્વ શું એકલો નથી લામતા ?

પુણ્ય પાપનો ક્ષય થવાથી મુક્તિને પામેલા પરમાત્માને વિષે અનાહારપણાની જેમ નિરતર સત્ય એવું એકાકીપણું પ્રતિષ્ઠા પામેલું છે. અથવા તો આ જિનાગમને વિષે કોઈપણ હકીકતનો સર્વથા નિષિધ છે જ નહીં, તેથી કરીને શ્રેષ્ઠ મુનિઓ સારી રીતે લાલ અને અલાલને જાણીને લાલવાળા કાર્યને વિષે જ પ્રયત્ન કરે છે—પ્રવર્તે છે

અહો ! સાધુઓ કાંઈપણ ઠૂ-હોમ કરતા નથી, દાન દેતા નથી, તપ કરતા નથી, જાપ પણ કરતા નથી, માત્ર ક્રિયા રહિત થઈને મોક્ષપદ જ સાધે છે. સાધુઓ ઊં ઊં નામના ગધર્વના ગાયન સાલળવામાં, અમૃતરસનો આસ્વાદ લેવામાં, મંદાર પુષ્પોની સુગંધ લેવામાં, દેવશય્યાનો સુખકારક સ્પર્શ કરવામાં અને દેવાંગનાઓનું રૂપ જોવામાં પણ લુબ્ધ થતા નથી; ત્યારે શું તેઓ વૃક્ષો છે ? ખાળકો છે ? કે શું પશુઓ છે ? ના, તેઓ વૃક્ષ, ખાગક કે પશુ નથી, પરંતુ તેઓ નિરજન (કર્મ-લેપ રહિત) મુનિઓ છે. ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો જ કાર અહીં એમ જણાવે છે કે સદાચારનું આચરણ કરનારા મહામુનિઓએ ત્રણ ગુપ્તિને આચરવામાં રેખા પ્રાપ્ત કરેલી હોય છે. નયના લેદ, જીવની રક્ષા અને અમૃતના કુંડની જેવી આકૃતિવાળા આ નવ અક્ષરો ‘નમો જોષ સર્વસાહજ’ મને ધર્મને વિષે નવો નવો ભાવ આપો.

પંચમ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

પસો પંચનમુક્કારો, સવ્વપાવપ્પણાસણો ।
મંગલાણં ચ સવ્વેસિ, પદમં હવહ મંગલં ॥

અર્થાત્-એ પાંચ પરમેષ્ઠિને કરેલો નમસ્કાર સર્વ પાપનો નાશ કરનાર છે અને સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલ છે. જે મનુષ્ય આ નમસ્કાર મહામન્ત્રનું ત્રિકાળ ધ્યાન કરે છે, તેને શત્રુ પણ મિત્ર રૂપ થાય છે, વિષ પણ અમૃત રૂપ થાય છે, શરણુ રહિત અરણ્ય પણ વાસગૃહ રૂપ થાય છે, તેને સર્વ ગ્રહો અનુકૂળ થાય છે, ચોરો યશ કરનારા થાય છે, સર્વ અપશુકનાદિ પણ શુભ ફળને આપનારા થાય છે, બીજાએ પ્રયોગ કરેલા મંત્ર, તંત્ર અને યંત્રાદિક પણ તેનો પરાભવ કરી શકતા નથી, સર્વ પ્રકારની શાકિની પણ માતાની તુલ્ય તેનો દ્રોહ કરી શકતી નથી, તેની પાસે સર્પો પણ કમળની નાળ જેવા થઈ જાય છે, સિંહો પણ શિયાળ જેવા થઈ જાય છે, હસ્તિઓ પણ હરણીઆં જેવા થઈ જાય છે, રાક્ષસો પણ તેની રક્ષા કરે છે, ભૂતોનો સમૂહ પણ તેની વિભૂતિને માટે થાય છે, ગ્રેત પણ તેને પ્રીતિને કરનારા થાય છે, ચેટક પણ તેના દાસ થઈ જાય છે, યુદ્ધ તેને ધન આપનારૂં થાય છે, રોગો પણ તેને ભોગ આપનારા થાય છે, વિપત્તિ પણ તેને સંપત્તિને માટે થાય છે અને સર્વ પ્રકારનું દુઃખ પણ તેને સુખ આપનાર થાય છે.

જેમ ગદ્ગડનો ગંભીર સ્વર સાંભળીને ચંદનના વૃક્ષો સર્પોથી મુક્ત થાય છે, તેમ પથ નમસ્કારનો ગંભીર સ્વર સાંભળવાથી પણ બંધનયુક્ત મનુષ્ય બંધનોથી મુક્ત થાય છે. જેઓના ચિત્તમાં એક નમસ્કારનું જ સ્મરણ થતું હોય, તેઓને જળ, સ્થળ, સ્મશાન, પર્વત, દુર્ગ અને બીજા તેવા જ કષ્ટકારી સ્થાનોમાં કદાચ કષ્ટ આવી પડે તો પણ તે ઉત્સવ રૂપ જ પરિણમે છે.

પુણ્યાનુબંધી પુણ્યવાળો જે પુરૂષ વિધિપૂર્વક પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહામન્ત્રનું ધ્યાન કરતો હોય છે, તેને તિર્થચગતિ કે નરકગતિ પ્રાપ્ત થતી જ નથી. ચક્રવર્તી વાસુદેવ, પ્રતિવાસુદેવ અને બળદેવ વગેરેના ઐશ્વર્યની સંપદાઓ નમસ્કારના પ્રભાવ-રૂપી સમુદ્રને કાંઠે રહેલા સુકતાક્ષીની જેમ સુલભ થાય છે. આ મંત્રનો વિધિપ્રમાણ પ્રયોગ કરવાથી તે વશીકરણ, ઉચ્ચાટન, હોભ, સ્તંભન અને સુછાં વગેરે કાર્યોમાં પણ સિદ્ધિને આપનારો થાય છે. વિધિ પ્રમાણે સ્મરણ કરેલો આ મંત્ર અધ્ નિમેષ માત્રમાં જ પર વિદ્યાનો નાશ કરનારો થાય છે; તથા ક્ષુદ્ર દેવતાઓએ જે રૂપાદિકનું પરિવર્તન કર્યું હોય તેનો પણ નાશ કરે છે, સ્વર્ગ, મર્ત્ય અને પાતાલ એ ત્રણ ભુવન રૂપી રગમડપને વિષે કોઈ પણ ઠેકાણે કોઈ પણ પ્રકારે કોઈ પણ પ્રાણીને દ્રવ્ય, હોત્ર, કાળ અને ભાવને આશ્રયીને આશ્રયકારક જે કાંઈ પણ અતિશય જોવામાં

કે સાંભળવામાં આવે તે સર્વ નમસ્કારમંત્રની આરાધનાના માહાત્મ્યથી જ ઉત્પન્ન થએલો છે તેમ જાણવું. તિચ્છલોકમાં જે ચંદ્ર વગેરે જ્યોતિષી દેવો છે, પાતાળમાં ચમરેંદ્ર વગેરે દેવો છે, બિર્ધલોકમાં સૌધર્માદિક દેવલોકને વિષે જે ઇદ્રાદિક દેવો છે અને તેની ઉપર પણ જે અહમિદ્ર દેવતાઓ છે, તેઓની સર્વ સમૃદ્ધિઓ પંચપરમેષ્ઠિ રૂપ કલ્પવૃક્ષના અંકુરો, પદ્મવો, કળિઓ કે પુષ્પો સમાન છે. જેઓ નમસ્કારરૂપી મોટા રથ ઉપર આરૂઠ થાય છે, તેઓ વિદ્યન રહિત મોક્ષસ્થાને પહોંચી જાય છે, ગયા છે અને જવાના છે. જો આ મંત્ર અત્યંત હર્લ્લ એવા મોક્ષને પણ આપનારો છે, તો પછી પ્રસંગે પ્રાપ્ત થનારા બીજાં લૌકિક સુખો આપે તેમાં તો શું આશ્ચર્ય ?

જેઓ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિવડે એક લાખ નમસ્કાર મંત્રનો જાપ કરે છે, તેઓ જૈનસંઘને પૂજવા લાયક તીર્થંકર નામકર્મ ઉપાર્જન કરે છે હે મિત્ર ! જો તારૂં મન નમસ્કારમંત્રનું ધ્યાન કરવામાં લીન નથી થયું, તો પછી ચિરકાળ સુધી આચરણ કરેલા તપ, શ્રુત અને ચારિત્રનું શું ફળ ? જે અસંખ્ય હુપોના ક્ષયનું કારણ કહેલો છે, જે આલોક અને પરલોકના સુખ આપવામાં કામધેનુ સમાન છે અને અજ્ઞાનરૂપી જે અધકારનો હીવાના, સૂર્યના, ચંદ્રના કે બીજા કોઈ પણ પ્રકારના પ્રકાશથી નાશ નથી થતો તે અધકારનો નમસ્કારમંત્રના પ્રકાશથી નાશ થાય છે.

હે બધું ! કૃષ્ણ અને સાંખ્યવગેરેની જેમ ભાવનમસ્કાર કરવામાં તું તત્પર થા અને કૃષ્ણના સેવક વીરાસાળવી અને કૃષ્ણના અલબ્ધ પુત્ર પાલક વગેરેની જેમ દ્રવ્યનમસ્કાર કરી ક્રોધાદિ આત્માને વિડંબણા ન પમાડ. જેમ નક્ષત્રોના સમૂહનો સ્વામી ચંદ્ર છે, તેમ સર્વ પ્રુણ્યસમૂહનો સ્વામી ભાવનમસ્કાર છે. આ જીવે ભાવનમસ્કાર વિના નિષ્ક્રમ દ્રવ્યલિંગો (સાધુવેષ) અનંતીવાર ગ્રહણ કરીને મૂકી દીધાં છે. વિધિ પૂર્વક નમસ્કારમંત્રનો આઠવાર, આઠસોવાર, આઠ હજારવાર કે આઠ કરોડ વાર જાપ કર્યો હોય તો તે ત્રણ ભવની અંદર મોક્ષપદને આપે છે.

હે ધર્મબંધુ ! સરલતાથી તને વારંવાર પ્રાર્થનાપૂર્વક કહું છું કે સંસારરૂપી સમુદ્રને તરવામાં પ્રવહણ સમાન આ મંત્ર ગણવામાં તું શિથિલ ન થા—અનાદરવાળો ન થા. કારણકે આ ભાવનમસ્કાર ઉત્કૃષ્ટ—સર્વોત્તમ તેજ છે, સ્વર્ગ અને મોક્ષનો માર્ગ છે તથા હુર્ગતિનો નાશ કરવામાં પ્રલયકાળના અગ્નિ સમાન છે.

લબ્ધપ્રાણીઓ અંતકાળની આરાધના સમયે આ મંત્રને વિશેષે કરીને સારી રીતે ભણે, ગણે, સાંભળે કે તેનું ધ્યાન કરે તો તે મંગળની પરંપરા રૂપ થાય છે. જેમ ઘરમાં આગ લાગે ત્યારે બુદ્ધિમાન તે ઘરનો સ્વામી બીજા બધી વસ્તુઓને કોરાણે મૂકીને દારિદ્ર્યનો નાશ કરવામાં સમર્થ એવા એક સારભૂત મહારત્નને જ ગ્રહણ કરે

છે, અથવા કોઈ મોટો સુલટ અકાળે ઉત્પન્ન થએલા ઉપદ્રવ વખતે વળદ'ડની જેવું સારભૂત અમોઘ એવું શસ્ત્ર જ ધારણ કરે છે, તે જ પ્રમાણે જીવ મરણ સમયે પ્રાપ્ત કરીને સર્વ શ્રુતસ્કંધનું (સર્વશાસ્ત્રોનું) ચિંતવન કરી શકતો નથી, તેથી કરીને ધીર શુદ્ધિવાળો અને દેહીપ્યમાન શુભ લેશ્યાવાળો સત્ત્વવાન જીવ દ્વાદશાંગીના સારભૂત પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કારમંત્રનું જ એકાગ્ર ચિત્તે ધ્યાન કરે છે. સમુદ્રમાંથી અમૃતની જેમ, મલયાચળ પર્વત ઉપરથી ચંદનની જેમ, દહીંમાંથી માખણની જેમ અને રોહણાચળ પર્વત પરથી વજ્રરત્નની જેમ આગમમાંથી ઉદ્ભવેલા, સર્વ શ્રુતના સારભૂત અને કલ્યાણના નિધિ સમાન આ પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કારમંત્રને કોઈક ધન્ય પુરુષો જ સેવે છે.

શરીરથી પવિત્ર થઈ, પદ્માસને યેસી, હાથવડે યોગસુદ્રા ધારણ કરી, સંવિદ્ઝ મનવાળા લબ્યપ્રાણીએ કપટ, ગંભીર અને મધુર સ્વરે સંપૂર્ણ પંચનમસ્કારમંત્રનેા ઉચ્ચાર કરવો; આ ઉત્સર્ગ વિધિ જાણવો. અપવાદ વિધિ આ પ્રમાણે—અને જો કદાચ શરીરના ગ્લાનપણાને લઈને તે પ્રમાણે કરવા સમર્થ ન હોય, તો તે પંચપરમેષ્ઠિપદોના પહેલા પહેલા અક્ષર 'અસિઆડસા' આ મંત્રનું સ્મરણ કરે. આ પાંચ અક્ષરના સ્મરણથી પણ અનંતા જીવો ચમરાજના બંધનથી મુક્ત થયા છે. કદી આ પાંચ અક્ષરરૂપ મંત્રનું સ્મરણ ન કરી શકે તો અર્હત, અરૂપી (સિદ્ધ), આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિ એ પાંચે પરમેષ્ઠિના પહેલા પહેલા અક્ષર લઈ તેને સંસ્કૃતના સંધિ નિયમ પ્રમાણે એકત્ર કરવા. તે આ પ્રમાણે અ+અ+આ+અ=ઓ+મ્=ઐ આ રીતે જિનેશ્વર ભગવંતોએ કહેલો આ ઐકાર એટલે પ્રણવબીજ મુક્તાઈનું રૂપ જીવોની અર્થાત્ મુક્તાત્માઓની પ્રગટ છીપલી સમાન છે, મોહરૂપી હૃદયીને વશ કરવામાં અંકુશ સમાન છે. અને સંસારની પીડાને નાશ કરવામાં કટારી સમાન છે સ્વર્ગના દ્વારને ઉઘાડવાની કુચી સમાન આ ઐકાર રૂપી તત્ત્વનું ધ્યાન કરનાર મહાત્માઓ જીવતાં લોગને પામે છે અને મૃત્યુ પામીને મોક્ષસુખ પામે છે.

મરણ સમયે સર્વથા ઐકારનું સ્મરણ કરવામાં પણ પોતે અશક્ત હોય, તો તે ધર્મિષ્ઠ મનુષ્યે પોતાની પાસે રહેલા એવા ધર્મજીવ પાસેથી આ મંત્રનું શ્રવણ કરવું; અને તે વખતે પોતાના ચિત્તમાં આ પ્રમાણે ભાવના ભાવવી કે:—“અહો ! કોઈ પુણ્ય-શાળી બધુએ અકસ્માત્ મારા ઉપર કેવું અમૃત છાંટ્યું કે જેનાથી મારાં સર્વ અંગો આનંદમય થયા ? કારણકે હમણાં મને તેણે ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યરૂપ, ઉત્કૃષ્ટ કલ્યાણ-રૂપ અને ઉત્કૃષ્ટ મંગલના કારણરૂપ પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહામંત્ર સંભળાવ્યો. અહો ! આ પંચનમસ્કાર મંત્રનું શ્રવણ કરવાથી મને ફલેલ વસ્તુનો લાભ થયો ! અહો ! મને પ્રિય વસ્તુનો સમાગમ થયો ! અહો ! મને તત્ત્વનો પ્રકાશ થયો !

અહો ! મેને સારભૂત વસ્તુની પ્રાપ્તિ થઈ' આજે મારા કંપો નાશ પામ્યાં, મારાં પાપકર્મ દૂર ગયાં અને આજે મને સંસાર સાગરનો સામો કિનારો પ્રાપ્ત થયો. પંચનમસ્કાર મંત્રનું શ્રવણ કરવાથી આજે મારો પ્રશમરસ, દેવગુરૂની આજ્ઞાનું પાલન, નિયમ, તપ અને જન્મ એ સર્વ સફળ થયું. જેમ અગ્નિનો તાપ સુવર્ણને તેજ પ્રાપ્ત કરાવે છે, તેમ આ મારી વિપત્તિ (મરણ) પણ મને તેજ પ્રાપ્ત કરાવનારી થઈ, કેમકે આજે મને મહામૂલ્ય પચપરમેષ્ઠિમય તેજ પ્રાપ્ત થયું છે.” આ પ્રમાણે પ્રશમરસના ઉદ્દાસપૂર્વક પંચનમસ્કારમંત્રનું સ્મરણ કરી કિલ્લ (અશુભ) કર્મનો નાશ કરી પુદ્ગિમાન પુરૂષ સદ્ગતિને પામે છે. નમસ્કારમંત્રની ભક્તિ કરનાર પ્રાણી ઉત્તમ દેવપણાને પ્રાપ્ત કરી ત્યાંથી સ્થવી શ્રેષ્ઠકુળમાં મનુષ્ય જન્મ ધારણ કરી આઠ ભવની અંદર સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત કરે છે.

પાઠ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

સર્વ કાળે સર્વ ક્ષેત્રમાં નિરંતર નામ, આકૃતિ (સ્થાપના), દ્રવ્ય અને ભાવ વડે ત્રણ લોકને પવિત્ર કરનારા જિનેશ્વરે મારું શરણુ હો. તે જિનેશ્વરે અતીત કાળે કેવળજ્ઞાની વગેરે થયા હતા, વર્તમાન કાળે ઋષભદેવ વગેરે થયા છે અને આગામી કાળે પદ્માભાષ વગેરે થવાના છે, સીમધરસ્વામી વગેરે વિહરમાન તીર્થંકરો છે, અંદાનન, વારિષેણુ, વર્ધમાન અને ઋષભ એ ચાર શાશ્વતા તીર્થંકરો છે, જિનેશ્વરે (તીર્થંકરો) વર્તમાનકાળે સર્વ (૫) મહાવિદેહ, સર્વ (૫) ભરત અને સર્વ (૫) ઐશવતના મળી સંખ્યાતા હોય છે અને અતીત તથા અનાગત કાળને આશ્રયીને અનતા હોય છે. તે સર્વ તીર્થંકરો કેવળજ્ઞાનના પ્રકાશથી દેદીપ્યમાન હોય છે, અઢાર પાપસ્થાન રહિત હોય છે, તેઓના ચરણક્રમળને અસખ્ય ઇંદ્રો વંદન કરે છે, ઉત્તમ આઠ પ્રાતિહાર્યો અને ચોત્રીશ અતિશયોએ કરીને સહિત તેઓ હોય છે, ત્રણ જગતના આત્માઓને સમકિત આપનારી તેઓની ધર્મદેશના પાંત્રીશ શુણો વડે અલકૃત હોય છે, અનુત્તર વિમાનમાં રહેલા દેવો તેઓનું હંમેશાં સ્મરણ કરે છે તથા બીજાઓ જે ન આપી શકે તેવા મોક્ષમાર્ગને તેઓ આપનારા હોય છે.

જિનેશ્વર દેવનું સમ્યક્ પ્રકારે દર્શન થાય ત્યારે પ્રાણીઓના પાપ દૂર નાશી જાય છે, આધિ (મનની પીડા) અને વ્યાધિ (શરીરની પીડા) નાશ પામે છે તથા દરિદ્રતાનો નાશ થાય છે. જે જિહ્વા જિનેદ્રના માહાત્મ્યની ક્ષણે ક્ષણે સ્તુતિ ન કરે તે નિંદવા લાયક માંસના ટુકડા રૂપ જિહ્વા શા ઉપયોગની છે? જે કાન અરિહંત ભગવંતના મનોહર ચારિત્રરૂપી અમૃતના સ્વાદને ન જાણતા હોય તો તે કાન અથવા છિદ્રમાં કાંઈ પણ તક્ષવત નથી. સર્વ અતિશયો સહિત જિનેશ્વરદેવની પ્રતિમા જે નેત્રોએ જોઈ નથી તે નેત્ર વાસ્તવિક રીતે નેત્ર નથી, પરંતુ મુખરૂપી ઘરનાં જાળીઆ માત્ર છે.

અનાર્થ દેશમાં વસનાર શ્રીમાન્ આર્દ્રકુમાર અરિહંત પ્રભુની પ્રતિમાને જોઈને સંસારસાગરના પારગામી થયા. શર્યંભવ નામના બ્રાહ્મણને જિનપ્રતિમાના દર્શનથી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું અને તેથી તેણે સદ્ગુરુના ચરણક્રમળની સેવા કરીને ઉત્તમ સ્વાર્થ સાધ્યો. અહો ! વજ્રકર્ણ રાજા સત્ત્વવાળા મનુષ્યોને વિષે મુગટ સમાન થયો કે જેણે સર્વ રાજ્યાદિકનો નાશ ઉપસ્થિત થવા છતાં પણ જિનેશ્વરદેવ સિવાય બીજાને નમસ્કાર કર્યો નહિ. વાનરદ્વીપના સ્વામી વાલીનું ચિત્ત દેવતત્ત્વમાં અને ધર્મતત્ત્વમાં નિશ્ચળ હતું, અહો ! તેનું તેજ પૂજવા લાયક હતું, મહાસતી સુલસા સદ્ધર્મમાં અત્યંત દૃઢ હતી, તેથી જ શ્રીજગદ્ગુરુ મહાવીરસ્વામીએ કુશળ વાર્તામાં તેની સંભાવના કરી હતી (અર્થાત્ તેને સુખશાતાના સમાચાર અને ધર્મલાભ કહેવરાવ્યા હતા).

સેડક નામના ગ્રાહણુનો જીવ દેડકો થયા પછી શ્રીમહાવીરસ્વામીને વંદન કરવા જતાં માર્ગમાં જ શ્રેષ્ઠિકે રાજના અશ્વના પગ તળે ચગદાઈને મરણ પામી પ્રભુ વંદનનું ધ્યાન હોવાથી સૌધર્મ દેવલોકમાં શકેન્દ્રનો સામાનિક દેવ થયો. હાસા અને પ્રહાસા નામની દેવીઓનો પતિ દેવ હતો તે પણ આભિયોગિક કર્મકરપણાથી મનમાં અત્યંત ખેદ પામ્યો હતો, તેથી પોતાના આત્માને તે દુષ્કર્મથી મુક્ત કરવા માટે દેવાધિદેવની પ્રતિમા તેણે પૃથ્વીપર પ્રસિદ્ધ કરી હતી. શ્રી ચેટક મહારાજાએ શ્રીજિનેશ્વરદેવના ચરણકમળની સેવા વડે પોતાના સર્વ પાપના તાપનો નાશ કર્યો હતો, તેથી તેનો પ્રતાપ ત્રણ ભુવનમાં પ્રસિદ્ધ હતો અને તે ઇંદ્રના હૃદયમાં પણ નિવાસ પામ્યો હતો. સર્વ દેવેન્દ્રો સંસારનો પાર પામવા માટે નદીશ્વરાદિક તીર્થના અલંકારરૂપ શાશ્વતા જિનચૈત્યોમાં અઠાઈ મહોત્સવ કરે છે. વળી શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે સ્વયંભૂરમણુ નામના છેલ્લા સમુદ્રમાં જિનગિળના આકારવાળા મત્સ્યને બેઈ બીજા મત્સ્યને જાતિસ્મરણુ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે, સમકિત પામે છે અને નમસ્કાર મંત્રનું ધ્યાન કરી મત્સ્યો ત્યાંથી મરીને સ્વર્ગે જાય છે.

મનુષ્ય, દેવ અને અસુરકુમારનું ચક્રવર્તીપણું (સ્વામી પણું) જે નિશંકપણે લોગવાય છે તે જિનેશ્વર દેવના ચરણની કૃપાના એક લેશની જ લીલા છે. મનુષ્ય-લોકમાં ચક્રવર્તી વગેરે રાજાઓ, સ્વર્ગલોકમાં ઇંદ્રાદિક દેવો અને પાતાળમાં ધરણેન્દ્ર વગેરે ભુવનપતિના ઇન્દ્રો જિનેશ્વરદેવની ભક્તિથી જ જયવતા વર્તે છે. જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાને મુગટની જેમ મસ્તકે ધારણુ કરીને અગ્યાર ઇન્દ્રો (મહાદેવો)માંથી કેટલાક સંસારસાગરને તરી ગયા છે અને બાકીના હવે તરવાના-મોક્ષે જવાના છે. જેમ અગ્નિની જ્વાળા જળમાં લીન થઈ જાય છે અને જેમ વિષનો પ્રભાવ અમૃતને વિષે લીન થઈ જાય છે, તેમ જિનેશ્વરદેવના સમભાવમાં શંકર વગેરે દેવોની કથાનો વિસ્તાર લીન થઈ જાય છે. આવા જિનેશ્વરદેવોના ચરિત્રોનો વિચાર કરતાં સત્પુરુષો આ સંસારમાં પણ આનંદમગ્ન રહે છે; તેથી તેઓ મોક્ષની પણ ઇચ્છા કરતા નથી, તે યોગ્ય જ છે.

જેમ જળ વડે તૃષા શાંત થાય છે તથા અન્ન વડે ક્ષુધા શાંત થાય છે, તેમ જિનેશ્વરદેવના એક દર્શન માત્રથી જ સંસારની પીડા માત્ર શાંત થાય છે. સમતાને ધારણુ કરનાર મહાત્માઓ ભલે કરોડો વર્ષ પર્યંત સમ્યક્પ્રકારે સમાધિને સેવ્યા કરે, પરંતુ તેઓ જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા સ્વીકાર્યા વિના મોક્ષે જવાના નથી. જેઓ જિનધર્મને સ્વીકારતા નથી, તેઓ ભલે નિયાણા રહિત દાન કરે, નિર્મળ શીળનું પાલન કરે, તથા ઉત્કૃષ્ટ તપસ્યા કરે તો પણ તેઓને મોક્ષ મળતો નથી.

જેમ સૂર્ય વડે દિવસ જણાય છે, ચંદ્ર વડે પૂર્ણિમા જણાય છે અને વૃદ્ધિ વડે સુલેક્ષ થાય છે, તેમ જિનેશ્વરના ધર્મ વડે જ અવ્યય પદ-મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થાય છે જેમ દૂત પાસાને આધીન છે અને ખેતી વૃદ્ધિને આધીન છે, તેમ મોક્ષપુરમાં વસવું તે જિનેશ્વરના ધ્યાનને આધીન છે. ત્રણ જગતની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થવી સુલભ છે, તથા અભિમાદિક અષ્ટસિદ્ધીઓની પ્રાપ્તિ પણ સુલભ છે, પરંતુ જિનેશ્વરદેવના ચરણકમળની રજના કણીયાઓ પણ પ્રાપ્ત થવા અત્યંત દુર્લભ છે. અહો ! મહા કષ્ટ ! મહા કષ્ટ ! કે જિનેશ્વરદેવને પામ્યા છતાં પણ કેટલાક જીવો સૂર્યને પામ્યા છતાં ધ્રુવડની જેમ અત્યંત મિથ્યાદૃષ્ટિવાળા રહે છે. મહાદેવ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, પરમાત્મા, સુગત, અલક્ષ્ય તથા સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળના સ્વામી—એ સર્વ જિનેશ્વર જ છે યુદ્ધ અને મહાદેવ વગેરે લૌકિક દેવોને સત્ત્વ, રજસ અને તમસ એ ત્રણ ગુણના વિષયવાળું જ જ્ઞાન છે, પરંતુ જે જ્ઞાન લોકોત્તર સત્ત્વથી ઉત્પન્ન થાય છે તે સર્વ જિનેશ્વરોને વિષે જ રહેલું છે રાહણાચળ પર્વતની જેવા જિનેશ્વર પરમાત્મા પાસેથી વિવિધ પ્રકારનાં (યમ નિયમાદિ) રત્નો લઇને પંડિતોરૂપી વ્યાપારીઓએ સુવર્ણરૂપ (સારા અક્ષરવાળા ગ્રંથરૂપી) આભૂષણો બનાવી પોતપોતાના માનેલા હરિહરાદિક દેવોને વિષે સ્થાપન કર્યાં, તેથી તે ગ્રંથોરૂપી ભૂષણો કાળે કરીને તે તે દેવોના નામથી પ્રસિદ્ધ થયાં છે.

જેમ મેઘનું જળ જ તળાવ વગેરેમાં પડ્યું હોય છે, તો પણ માણસો કહે છે કે —“આ પાણી તળાવમાં ઉત્પન્ન થયું છે” તે જ પ્રમાણે લોકોએ ઉપર આરૂઢ થએલા જિનેશ્વરદેવના વચનો જ હરિહરાદિકને વિષે જ પડ્યાં છે, છતાં તે વચનો હરિહરાદિકનાં છે એમ અજ્ઞાની લોકો યોલે છે વળી જે જે નામો પ્રમાણથી લોકોત્તર સત્ત્વને કહેનારાં છે, તે તે નામો અરિહતના જ છે એમ તુંજાણ રજ્જેશુભ, તમોશુભ અને સત્ત્વશુભના આભાસથી ઉત્પન્ન થએલા બ્રહ્માદિકનામો કરોડોવાર અનંતા સંસારમાં ભમતાં મારા જેવાને પણ કદી પ્રાપ્ત થાય છે, પોતાના દેવના (વિષ્ણુના) હજાર નામ સાલળીને મૂઠ માણસ હર્ષિત થાય છે, કેમકે શીયાળને ધોરની પ્રાપ્તિ થવાથી મોટો ઉત્સવ થાય છે, પરંતુ સિદ્ધના અનંત ગુણો હોવાથી જિનેશ્વરના નામો અનંત છે અથવા તેઓ નિર્ગુણ હોવાથી તેઓનું એકે નામ નથી. તો તેઓના નામની સંખ્યા કોણ કહી શકે ? રજ્જેશુભ, તમોશુભ અને સત્ત્વશુભથી રહિત પરમેષ્ઠિના પ્રભાવથી જ આ જગત અજ્ઞાનરૂપી પકમા કુળી જતું નથી, હું માનું છું કે ત્રણલોકના નાથ અરિહંત મોક્ષમાં જતી વખતે આ જગતનું પાપમાંથી રક્ષણ કરવા માટે વહાલા એવા પણ પુણ્યને અહીંજ મૂકી ગયા છે. સમિતિમાં ઉદયમવંત પ્રભુ પાસેથી નાશીને પાપ ભવરૂપી અરણ્યમાં ગયું. આ કારણથી જ પુણ્ય પાપ રહિત થએલા ભગવાન

જિનેશ્વરદેવ લોકાગ્રરૂપી મહેલમાં આરૂઢ થઈ સુક્રિતરૂપી સ્ત્રી સાથે ક્રીડા કરે છે. જિનેશ્વર દાતાર છે, જિનેશ્વર લોકતા છે, આ સર્વ જગત જિનરૂપ છે, જિન સર્વત્ર જયવંતા છે અને જે જિન છે તે આ છે. આ પ્રમાણે ધ્યાનરસના આવેશથી તેમાં તન્મય પણાને પામેલા ભવ્ય પ્રાણીઓ આ લોક તથા પરલોકમાં નિર્વિઘ્નપણે સમગ્ર લક્ષ્મીને પામે છે.

સસમ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

અરિહંતોને પણ માન્ય કરવા લાયક તથા જેઓનાં આઠે કર્મો ક્ષીણ થઈ ગયાં છે. એવા પંદર પ્રકારના સિદ્ધ લગવંતોનું સત્પુરુષો સ્મરણ ન કરે ? કર્મલેપ રહિત, ચિક્ષાનંદરૂપ, રૂપાદિક રહિત, સ્વભાવથી જ લોકના અગ્રભાગને પામેલા, અનંતજ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને અનંતવીર્યને પામેલા, સાદિ અનંત સ્થિતિવાળા, એકત્રીશ ગુણેવાળા, પરમેશ્વરરૂપ અને પરમાત્મ સ્વરૂપ સિદ્ધ લગવંતો માઈ નિરંતર શરણુ હો. છત્રીશ ગુણેવડે શોભતા ગણધરો (આચાર્યો) માઈ શરણુ હો. સર્વ સૂત્રોનો ઉપદેશ કરનારા ઉપાધ્યાયો માઈ શરણુ હો. ક્ષાતિ વગેરે દશ પ્રકારના ધર્મમાં લીન થએલા, સદા સામાયિકમાં સ્થિર રહેલા, જ્ઞાનાદિક ત્રણ રત્નને ધારણુ કરનારા તથા અત્યંત ધૈર્યવાળા સાધુઓ માઈ શરણુ હો. જેમ ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલયને કરનારા પ્રજ્ઞા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વરને વિષે તત્ત્વથી ભેદ નથી. જે ચરાચર જગતના આધારરૂપ કહેલો છે, એવો કેવળીભાષિત ધર્મ માઈ ઉત્કૃષ્ટ શરણુ હો.

ધર્મરૂપી હિમાચળ પર્વત જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ રત્નત્રયી રૂપ ત્રિપથગા (સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ એ ત્રણ માર્ગો જનારી ગંગા)ના તરંગો વડે ત્રણભુવનને પવિત્ર કરનારો છે. વિવિધ પ્રકારના દૃષ્ટાંત અને હેતુની ઉક્તિ સંબંધી વિચારના સમૂહવાળા અને એકાંતવાદની સ્થિતિનું ખંડન કરનારા સ્વાદ્વાદ તત્ત્વમાં હું લીન થયો છું.

સર્વજ્ઞના સમાગમમાં નવતત્ત્વરૂપી અમૃતનો કુંડ રહેલો છે, તે ગંભીરતાનું સ્થાન છે, તેથી તે સિદ્ધાંત મને પાતાળ જેવો ઉડા-ગભીર ભાસે છે શ્રીમાન્ જિનાગમ સર્વ જ્યોતિષીઓને માન્ય છે, મધ્યસ્થપણાનો આશ્રય કરનાર છે, રત્નાકરવડે વીંટાયેલ છે તથા અનંતદર્શનવાળો છે. સુમનસનાં એક સ્થાન રૂપ, બે લોકની ઉપર રહેનાર તથા વિકસ્વર શાશ્વત જ્યોતિરૂપ, પરમેષ્ટિની વાણી શોભે છે. શ્રીધર્મરૂપી રાજની રાજધાનીરૂપ, દુષ્કર્મરૂપી કમળોના વનને બાળી નાખવામાં હિંમરૂપ અને સદેહના સમૂહરૂપ હતાને છેદવામા કુહાડી સમાન જિનેશ્વરદેવની વાણી અમારા કલ્યાણને વૃદ્ધિ પમાડો.

આ પ્રમાણે ધ્યાનરૂપ સમુદ્રમાં જેનો અતરાત્મા મગ્ન થએલો હોય છે તેની કર્મબંધિ માટીના કાચા ઘડાની જેમ વિલય થઈ જાય છે, શ્રી, હો, ધૃતિ, કીર્તિ, પુદ્ધિ અને લક્ષ્મીની લીલાને પ્રકાશ કરનાર તથા ચક્રવર્તીપણું, સ્વર્ગ અને મોક્ષને આપનાર પંચનમસ્કાર મહામંત્ર નિરંતર જયવત વર્તો.

સરસ્વતી નદીને કાઠે શ્રીસિદ્ધપુરપાટણમાં સિદ્ધસેનસૂરિની વાણીએ

આ શ્રીસિદ્ધચંક્રનું માહાત્મ્ય ગાયું છે

આકંઠ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

શ્રી નવકાર મન્ત્ર અને તેના વિષયમાં આવશ્યક વિચારો.

શ્રી ન વકર સૂત્ર

નમો અરિહંતાણં । નમો સિદ્ધાણં । નમો આયરિયાણં । નમો ઉવજ્જ્યાયાણં । નમો
લોપ સવ્વસાહ્ણં । પસો પંચનમુક્કારો । સન્નવાવપ્પણાસણો । મંગલાણં ચ સવ્વેસિં પદ્ધમં
દ્વવ્વ મંગલં ॥

ભાવાર્થ—શ્રી અરિહંત ભગવાન્, શ્રી સિદ્ધ ભગવાન્, શ્રી આચાર્ય મહારાજ
શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ; તથા અદીદીપમાં વર્તતા સર્વ સાધુઓ (એ પાંચ
પરમેષ્ઠીઓ)ને મારો નમસ્કાર થાઓ, આ પાંચ (પરમેષ્ઠી)ને કરેલો નમસ્કાર સર્વ
પાપોનો નાશ કરનાર અને સર્વ પ્રકારના (લૌકિક અને લોકોત્તર) મગલોને વિષે
પ્રથમ મંગલ છે

પ્રથમ અરિહંત પદ્ધતુ વર્ણન આ પ્રમાણે:—

વિસ્તારાર્થ—અહિંયાં નમઃ એ નૈપાતિક પદ છે, તે દ્રવ્ય તથા ભાવના સંકે-
તાર્થ છે કહ્યું છે કે:—‘નેત્રાદ્યં પય દવ્વ માવસકોયણ પયત્થો’ માટે નમઃ એ પદ
વડે હાથ, પગ અને મસ્તકે કરી સુપ્રભિધાનરૂપ જે નમસ્કાર કરવો તે હાથ, પગ
અને મસ્તકાદિનું જે હલન ચલન કરવાથી થાય છે તે દ્રવ્યસંકેત્ય જાણવો, અને
વિશુદ્ધ મનનો નિયોગ તે ભાવસંકેત્ય જાણવો એટલે દ્રવ્ય અને ભાવથી નમસ્કાર
થાઓ કેટલીક પ્રતોભા ‘નમો’ના સ્થાને ‘જમો’ પદ દેખાય છે તો જેમાંથી અહીંયા કયું
પદ શુદ્ધ જાણવું? પરસ્પરિ આચાર્યના મતે ‘નમો’પદ શુદ્ધ નથી, કારણ કે નમસ્ શબ્દ
જે અવ્યય છે તેનો ઉક્ત આચાર્યના મતે પ્રાકૃતમાં ‘જમો’શબ્દ જ બને છે, તેનું
કારણ એ છે કે—‘નો જઃ સર્વત્ર’ આ તેઓનું સૂત્ર છે, તેનો અર્થ એ થાય છે કે:—
‘પ્રાકૃતમાં સર્વત્ર (આદિમાં તથા અતમાં) નકારના સ્થાને જકાર થઈ જાય છે’ પરંતુ
કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજીના મતે ‘નમો’ અથવા ‘જમો’ એ બન્ને પદ બની
શકે છે અર્થાત્ બન્નેએ શુદ્ધ છે, કારણ કે તેઓનું સૂત્ર છે કે:—‘વા દૌ’ આ સૂત્રનો
અર્થ એ થાય છે કે —

૧-સર્વત્ર નકારસ્ય સ્થાને જકારો ભવતીતિ સૂત્રાર્થ ।

૨-આદૌવર્તમાનસ્યાસયુક્તસ્ય નકારસ્ય જકારો વા ભવતીતિ સૂત્રાર્થ ।

“શરૂઆતમાં વર્તમાન સયોગ રહિત નકારના સ્થાને નકાર વિકલ્પ કરવાથી થઈ જાય છે.” એટલે શ્રીહિમચન્દ્રાચાર્યના મતે ઉક્ત બને પદો શુદ્ધ છે. પરંતુ શ્રીનવકાર મન્ત્રમાં ‘નમો’ પદનું જ ઉચ્ચારણ કરવું જોઈએ પણ ‘નમો’ પદનું નહીં, કારણ કે શરૂઆતમાં રહેલા ‘નમો’ પદમાં અણિમા સિદ્ધિ સમાચેલી છે, જેનો સમાવેશ ‘નમો’ પદમાં થઈ શકતો નથી.

પ્રશ્ન—‘નમો’પદમાં અણિમા સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાચેલી છે ?

ઉત્તર—‘નમો’પદમાં જે અણિમા સિદ્ધિ સમાચેલી છે તેના કારણે આ પ્રમાણે છે:—

‘નમો’ એ પદ સંસ્કૃતના ‘નમ.’ શબ્દથી બને છે અને ‘નમઃ’ શબ્દ ‘નમ્’ ધાતુને અસુચ્ પ્રત્યય લગાડવાથી બને છે, ઉક્ત ધાતુનો નમવું એવો અર્થ થાય છે, તથા નમવું અથવા નમ્રતા એ મનોવૃત્તિનો ધર્મ છે, કે જે (મનોવૃત્તિ) આ લોકમા સર્વથી સૂક્ષ્મ માનવામાં આવે છે, તેથી જ ‘નમો’ પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

સંસ્કૃતના ‘મનઃ’ પદના જો આદિ તથા અતના અક્ષરો નો વિપર્યય (પરિવર્તન) કરવામાં આવે તો પણ ‘નમો’ પદ થઈ જાય છે. (કારણકે પ્રાકૃતમાં અક્ષરોનું પરિવર્તન થએલું પણ જણાઈ આવે છે જેમકે કરેણૂ=કરેણૂ, વારાણસી=વાણારસી, આલાનમ્=આળાલો, અચ્ચલપુરમ્=અલ્ચપુરમ્, મહારાષ્ટ્રમ્=મરહટ્ટ, દ્વદ=દ્રહો, ઇત્યાદિ, તથા મનો-ગતિનું અતિ સૂક્ષ્મપણું હોવાને લીધે ‘નમો’ પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

અણિમા શબ્દ અણુ શબ્દ ના ભાવ અર્થમાં ઇમન્ પ્રત્યય લાગવાથી બને છે, આ અણિમા શબ્દથી જ પ્રાકૃત શૈલીથી ‘નમો’ શબ્દ બને છે (કારણકે પ્રાકૃતમાં સ્વર, સન્ધિ, લિંગ, ધાત્વાર્થ ઇત્યાદિ સર્વેના ‘વહુલમ્’ આ અધિકાર સૂત્રના પ્રયોગ અનુસાર વ્યત્યય આદિ બને છે), તે આ પ્રમાણે—પ્રક્રિયા દશામાં ‘અણુ ઇમા’ આ સ્થિતિ છે, હવે અણુ શબ્દનો તકાર માની આગળ ગયો અને ગુણ થઈને ‘મો’બની ગયો, શરૂઆતનો અકાર નકારની આગળ ગયો અને નકાર સંપૂર્ણ થયો, તેથી ‘નમો’ એવું પદ બન્યું, ઇકારનો લોપ કરવાથી ‘નમો’ પદ બની ગયું, ‘નમો’ પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

આદિ અકારનો લોપ કરવાથી તથા ‘સ્વરાણા સ્વરા’ એ સૂત્રથી ઇકારના સ્થાનમાં અકાર તથા અકારના સ્થાનમાં ઔકારનો આદેશ કરવાથી પ્રાકૃતમાં અણિમા શબ્દથી

‘ળમો’ પદ બની જાય છે, તેથી તેના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

પ્રાકૃતમાં ‘ળમ્’ શબ્દ વાક્યાલંકાર અર્થમાં આવે છે, અલંકાર એ પ્રકારના છે શબ્દાલંકાર તથા વાક્યાલંકાર, એવી જ રીતે વાક્ય પણ અર્થ વિશિષ્ટ શબ્દોની સંયોજનાથી બને છે તથા શબ્દ અને અર્થનો વાચ્ય વાચક ભાવરૂપ મુખ્ય સંબંધ છે. તેથી ‘ળમ્’ પદથી આ અર્થનો યોગ થાય છે કે શબ્દ અને અર્થના મુખ્ય સંબંધની બરાબર આત્માનો જેની સાથે મુખ્ય સંબંધ છે તેની સાથે ધ્યાન કરવું જોઈએ, આત્માનો મુખ્ય સંબંધ અદ્વર રહેલા સૂક્ષ્મ શરીર સાથે છે, તેથી સ્થૂલ ભૌતિક વિષયોનો પરિત્યાગ કરીને આન્તર સૂક્ષ્મ શરીરમાં અધિષ્ઠિત થઈને આત્માએ પોતાને ધ્યાન કરવા યોગ્યનું સ્મરણ અને ધ્યાન કરવું જોઈએ, પહેલાના ‘ઓ’ શબ્દથી ધ્યાનની રીત જાણવી જોઈએ, ‘ઓ’ અકાર તથા ઉકારના સંયોગથી બને છે, અકારનું સ્થાન કંઠ છે તથા ઉકારનું સ્થાન ગ્રોહ છે, કંઠ સ્થાનમાં ઉદાન^૧ વાયુનો નિવાસ છે, યોગ વિધામાં નિષ્ણાત મહાત્માઓનું મન્તવ્ય છે કે ગ્રોહાવરણના મારફત ઉદાન વાયુનો વિજય કરવાથી અણિમા સિદ્ધિ થાય છે, તેથી એ સિદ્ધ થએથી ગ્રોહોને બંધ કરી ઉદાન વાયુનો સંયમ કરી, સ્થૂલ ભૌતિક વિષયોથી ચિત્તવૃત્તિને દૂર કરી, આન્તર સૂક્ષ્મ શરીરમાં અધિષ્ઠિત થઈને, યથાવિધિ પોતાના ધ્યેયનું ધ્યાન કરવાથી જેવી રીતે યોગાભ્યાસી માણસો અણિમા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે તેવી જ રીતે ઉક્ત ક્રિયાના અવલંબન પૂર્વક ‘ળમો’ પદનાં સ્મરણ અને ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી માનવું જોઈએ કે ‘ળમો’ પદમાં સિદ્ધિ સમાયેલી છે.

‘ળમ્’ એટલે આદિ શક્તિ ઉમાનું ધ્યાન કરવું જોઈએ, ઓકાર અક્ષરથી ઉપર પ્રમાણે ધ્યાનની રીત જાણવી જોઈએ, એટલે ગ્રોહ બંધ કરી ઉદાનવાયુનો સંયમ કરી આદિ શક્તિ ઉમાનું ધ્યાન ધરવામાં આવે છે, મહામાયા આદિ શક્તિ ઉમા સૂક્ષ્મરૂપે સર્વના હૃદયમાં રહેલી છે. જેમકે કહ્યું છે કે:—

યા દેવી સર્વભૂતેષુ, સૂક્ષ્મરૂપેણ તિષ્ઠતિ।

નમસ્તસ્યૈ નમસ્તસ્યૈ, નમસ્તસ્યૈ નમોનમઃ ॥૧॥

અહીંયાં મહામાયા આદિ શક્તિ ઉમા જેવી રીતે પ્રસન્ન થઈને ધ્યાન ધરનાર માણસોને અણિમા સિદ્ધિ આપે છે, તેવી રીતે ‘ળમો’ પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિ

૧ રક્તો હૃત્કઠાહ્નમ્મધ્યમૂર્ધ્નિ ચ સ્થિત । ઉદાનો વચ્ચતા નેયો ગત્વાગતિર્નિયોગત ॥૧૮॥

—યોગશાસ્ત્ર પ્રકાશ ૫ મો શ્લોક. ૧૮

અર્થાત્-ઉદાન વાયુનો રંગ લાલ છે, હૃદય, કંઠ, તાગડ, બ્રહ્મડિના મધ્ય ભાગમાં અને મસ્તકમાં તેનું સ્થાન છે ગતિને આગતિના પ્રયોગથી તેને વશ કરવો

પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી 'ળમો'પદમાં અણિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે, અથવા 'ળમો'શબ્દની સિદ્ધિ આ પ્રકારે જાણવી જોઈએ કે 'ન ઉમા' એવી સ્થિતિ છે, અહીંનાં નજ અવ્યય નિષેધ અર્થનો વાચક નથી, પરંતુ 'અત્રાહ્ણગમાનય' ઇત્યાદિ પ્રયોગોની સમાન સમાનતા અર્થ વાચક છે, તેથી આ અર્થ થાય છે કે—ઉમાની માફક જે મહામાયા આદિશક્તિ છે તેનું ધ્યાન કરનાર મનુષ્ય ધ્યાન ધરીને અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે, આ વ્યવસ્થામાં 'ઉમા'શબ્દના ઉકારનો પ્રાકૃત શૈલીથી લોપ થઈ જાય છે, તથા આકારના સ્થાને 'સ્વરાણા સ્વરાઃ' એ સૂત્રથી ઓકાર આદેશ થઈ જાય છે તથા પ્રથમ સ્થિત નકારના સ્થાનમાં 'નોળઃ સર્વત્ર' આ સૂત્રથી જકાર આદેશ થઈ જાય છે, એ રીતે 'ળમો' શબ્દની સિદ્ધિ થઈ જાય છે, હવે તાત્પર્ય એ છે કે જેવી રીતે ઉમાની સમાન મહામાયારૂપ આદિ શક્તિનું ધ્યાન ધરીને ધ્યાન ધરનાર મનુષ્ય અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે, તેવી જ રીતે 'ળમો'પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી 'ળમો' પદમાં અણિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

'ળમો' પદનો જકાર અણિમા શબ્દની મધ્યમાં રહેલો છે તથા અંતમાં મકાર સમાન સંઘર્ષવાળો છે, તેથી 'ળમો'પદના જપ અને ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, 'ળમો'પદને પ્રથમ રાખવાનું કારણ પણ એજ છે, અર્થાત્ ઉપાસનારૂપ ક્રિયા વાચક શબ્દને પ્રથમ તથા ઉપાસના કરવા યોગ્ય દેવ વાચક શબ્દનું પછી કથન કથુ" છે, અર્થાત્ 'અરિહંતાળં ળમો'ઇત્યાદિ પાઠ નહીં રાખતાં 'ળમો અરિહંતાળ' ઇત્યાદિ પાઠ રાખ્યો છે અને તે જ કારણથી જકાર અક્ષરનું અશુભપણું હોવા છતાં પણ તે જ્ઞાન વાચક હોવાથી મગલ સ્વરૂપ છે તેથી પ્રથમ મંગલને માટે તથા પ્રથમ અક્ષરને સિદ્ધિ ગર્ભિત દેખાડવાને માટે 'ળમો'પદને પહેલું સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે.

અથવા 'ળ, મા, ડ,' આ અક્ષરોના સંયોગથી 'ળમો'શબ્દ બને છે, તેથી આ અર્થ થાય છે કે ધ્યાન કરનાર મનુષ્ય જકાર સ્થાન બ્રહ્માંડમાં, મા અર્થાત્ લક્ષ્મી ભગવતીની, ડ અર્થાત્ અનુકંપાનું ધ્યાન ધરે છે તથા લક્ષ્મી ભગવતીનું રૂપ સૂક્ષ્મ છે, તેથી ઉક્ત ક્રિયા કરવાથી જે પ્રકારે તેણે અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેવી જ રીતે 'ળમો'પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી 'ળમો'પદમાં અણિમા-સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

બીજી વિશેષ વાત એ છે કે 'ળમ્'એ પદમાં અધિક વિશેષતા—મહત્ત્વતા એ છે કે આ પદમાં સર્વ સિદ્ધિઓને આપવાની શક્તિ વિદ્યમાન છે, એને લખવાની રીતિના વિષયમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે —

કુણ્ડલીત્ત્વગતા રેન્દ્રા, મધ્યતસ્તત ઝર્ધ્વત ।

વામાદધોગતા સૈવ, પુનરુર્ધ્વ ગતા પ્રિયે । ॥૧॥

બ્રહ્મેશવિષ્ણુરૂપા સા, ચતુર્વર્ગફલપ્રદા ।

ધ્યાનમસ્ય ણકારસ્ય, પ્રવક્ષ્યામિ ચ તચ્છ્રુણુ ॥૨॥

દ્વિમુજાં વરદાં રમ્યાં, ભક્તાભીષ્ટપ્રદાયિનીમ્ ।

રાજીવલોચનાં નિત્યાં, ધર્મકામાર્થમોક્ષદામ્ ॥૩॥

પવં ધ્યાત્વા બ્રહ્મરૂપાં, તન્મન્ત્રં દશઘા જપેત્ ॥૪॥

—इति वर्णोद्धारतन्त्रे ॥

જકાર અક્ષરના મધ્યભાગમાં કુણ્ડલી રૂપ રેખા છે, તેની પાછળ તે ઉપરની તરફ ગએલી છે, ફરી તે જ ડાબી તરફથી નીચેની તરફ ગઈ છે અને હે પ્રિયે ! ફરી તે જ ઉપર ગએલી છે ॥૧॥

તે (ત્રિવિધ રેખા) પ્રહ્લા, મહેશ અને વિષ્ણુ રૂપ છે, અને ચતુર્વર્ગ રૂપ ફક્ત (તે) દેવાવાળી છે, હવે હું એ જ કારના ધ્યાનને કહું છું, તુ તે સાલજી ॥૨॥

એ હાથવાળી, વરદાનને આપવાવાળી, સુદર રૂપવાળી, લક્ષ્મીનાને અભીષ્ટ ફળને આપવાવાળી, કમલના સમાન નેત્રો વાળી, તે પ્રહ્લરૂપાનું ધ્યાન કરીને તેને દશ પ્રકારે જપે ॥૩॥૪॥

એના સ્વરૂપના વિષયમાં કહેલું છે કે:—

જકારં પરમેશાનિ, યા સ્વયં પરકુણ્ડલી । પીત વિદ્યુલ્લતાકારં, પન્ચદેવમયં સદા ॥૧॥

પન્ચ પ્રાણમયં દેવિ, સદા ત્રિગુણસંયુતમ્ । આત્માદિતત્ત્વસંયુક્તં, મહામોહ પ્રદાયકમ્ ॥૨॥

इति कामधेनुतन्त्रे ॥

હે પરમેશ્વરિ ! જે સ્વયં પર કુણ્ડલી છે તે જકાર જાણો, તેનું સ્વરૂપ પીળા રંગની વોજળીના જેવું છે તથા તેનું સ્વરૂપ હમેશાં પંચદેવમય છે ॥૧॥

હે દેવિ ! તેનું સ્વરૂપ પાંચ પ્રાણમય છે, હમેશાં ત્રણ ગુણો એ કરીને સહિત (તે) રહે છે, તેમાં આત્મા આદિ તત્ત્વ સંયુક્ત રહે છે તથા તે મહામોહને આપવાવાલો છે

ઉક્ત જકારના ચોવીસ નામ કહેલાં છે —

જો નિર્ગુણ રતિજ્ઞાન, જમ્ભનઃ પશ્ચિવાહનઃ

જયા શમ્ભો નરકજિત્, નિષ્ફલા યોગિનીપ્રિયઃ ॥૧॥

દ્વિમુખં કોટવી શ્રોત્રં, સમૃદ્ધિર્વૌઘની મતા ।

ત્રિનેત્રો માનુષીવ્યોમ, દક્ષપાદાંગુલેર્મુખઃ ॥૨॥

માઘવ શક્તિનીવીરો, નારાયણશ્ચ નિર્ણયઃ ॥૩॥

ઈતિ નાનાતન્ત્રશાસ્ત્રમ્

નિર્ગુણ, રતિ, જ્ઞાન, જમ્ભન, પક્ષિવાહન, જયા, શમ્ભ, નરકજિત, નિષ્કલા, યોગિનીપ્રિય, દ્વિમુખ, કોટવી, શ્રોત્ર, સમૃદ્ધિ, ગોધની, ત્રિનેત્ર, માનુષી, વ્યોમ, દક્ષના પગની આગલીતું મુખ, માધવ, શંખિની, વીર, નારાયણ અને નિર્ણય ॥૧૨૩॥

હવે વિચાર કરવાનો વિષય એ છે કે—ગકારની આકૃતિને બ્રહ્મા, મહેશ અને વિષ્ણુ રૂપ કહેવામાં આવ્યાં છે, ચતુર્વર્ગ (ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ) રૂપ ફલ ને આપવાવાળી કહી છે, ગકારનું ધ્યાન તેની અધિષ્ઠાત્રી વરદા દ્વારાએ કરવાનું કહ્યું છે, ગકારનું સ્વરૂપ પીળી વિજળીના સમાન કહ્યું છે, જે વૃષ્ટિનું સૂચક છે. જેમ કહ્યું પણ છે કે—

વાતાય કપિલા વિદ્યુત્ , આતપાયાતિલોહિની ।

પીતા વર્ષાય વિજ્ઞેયા, દુર્મિશ્વાય સિતા ભવેત્ ॥૧॥

અર્થાત્—કપિલ [ભુરા] વર્ણની વિજળી પવનના માટે છે, અતિ લાલ રંગની વિજળી તાપના માટે છે, પીળા રંગની વિજળી વૃષ્ટિના માટે છે તથા સફેદ રંગની વિજળી હુકાળને માટે છે (તેમ જાણવું).

ભાવાર્થ એજ છે કે ગકારનું સ્વરૂપ વૃષ્ટિની સમાન સર્વ મુખદાયક છે, વળી ગકારનું સ્વરૂપ પાંચદેવમય કહેલું છે, પાંચ દેવ એજ પાંચ પરમેષ્ઠી જાણવા જોઈએ, જેવી રીતે અહીં આં ગકારનો પાંચ પરમેષ્ઠીઓની સાથે સંયોગ કરવામાં આવેલો છે, જેમ ‘અરિહતાળ’ ‘સિદ્ધાળ’ ‘આયરિયાળ’ ‘ઉવજ્ઞાયાળ’ ‘સવસાદૂળ’ અને કેવલ એજ કારણથી સિદ્ધિઓનાં આઠે પદોમા ‘ળમ્’ નો સંયોગ કરવામાં આવેલો છે, વળી ગકારને પાંચપ્રાણમય કહેવામાં આવેલ છે, કારણકે યોગિ લોકો પાંચ પ્રાણોનો સયમ કરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી સ્પષ્ટભાવ એ છે કે જેવી રીતે ધ્યાન કરનાર મનુષ્ય બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ રૂપ ગકારના સ્વરૂપનું તેની અધિષ્ઠાત્રી દેવી વરદાનું ધ્યાન કરીને ચિંતન કરે છે તથા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે, જેવી રીતે શ્રી જૈનસિદ્ધાંતના અનુયાયી પાંચ પરમેષ્ઠિ રૂપ પાંચદેવનું ધ્યાન ધરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે, જેવી રીતે તાત્રિક લોકો તેના યોગિનીપ્રિય નામનું સ્મરણ કરીને યોગિની ઉપાસનાથી સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે અને જેવી રીતે સાંખ્ય મતને માનવાવાળાઓ તેને જ્ઞાન સ્વરૂપ માનીને તથા નરકજિત માનીને નિર્ગુણરૂપમાં તેનું ધ્યાન કરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે, તેવી જ રીતે મનુષ્ય માત્ર સરલતાથી ‘ળમ્’ પદના જપ અને ધ્યાનથી સર્વ સિદ્ધિઓને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, તેથી ‘ળમો’ પદમા અણિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે, તથા આગળના સિદ્ધિને દેવાવાળા સાત પદોમા પણ ‘ળમ્’ નો પ્રયોગ કરવામાં આવેલો છે.

પ્રશ્ન—‘ળમો અરિહન્તાળ’ એ પદની જગ્યાએ જુદા જુદા ગ્રન્થોમાં ત્રણ પ્રકારના પાઠ મળી આવે છે. પહેલો ‘ળમો અરિહન્તાળ’ બીજો ‘ળમો અરિહન્તાળ’ તથા ત્રીજો ‘ળમો અરુહન્તાળ’ એવો. પાઠ મળ આવે છે, તો એ ત્રણે પ્રકારના પાઠોનો અર્થ એક છે કે પાઠસેદથી તેઓના અર્થ પણ જુદા જુદા થાય છે ?

ઉત્તર—નમસ્કાર કરવાને યોગ્ય અરિહંત એક જ હોવા છતાં પણ તે તે સંબંધી ગુણોની અપેક્ષાએ ઉક્ત ત્રણે પ્રકારના પાઠોના અર્થ પણ જુદા જુદા થાય છે.

પ્રથમ ‘ળમો અરિહન્તાળ’ એટલે નમોઽર્હદ્મ્યઃ પાઠ છે, જે અતિશય પૂજાને અર્હતિ એટલે યોગ્ય છે તેઓને અરહન્ત કહીએ અર્થાત્ સુરવર નિર્મિત અશોકાદિક આઠ મહાપ્રાતિહાર્યરૂપ પૂજાને જે યોગ્ય છે, તેને અરહન્ત કહીએ કહ્યું છે કેઃ—અરહતિ વદળનમસળાઈ, અરહતિ પૂઅસક્કારં । સિદ્ધિગમળ ચ અરહા, અરહંતા તેળ વુજ્ઞંતિ ॥૧॥ અર્થાત્—વંદના અને નમસ્કાર કરવાને યોગ્ય, પૂજા અને સત્કાર કરવાને યોગ્ય તથા સિદ્ધિ ગમનને યોગ્ય હોવાથી જિન ભગવાન અરહન્ત કહેવાય છે, તે અરહંતોને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

અથવા ‘અ’ કહેતાં અવિદ્યમાન છે ‘રહ’ કહેતાં એકાંત રૂપ દેશ તથા ‘અન્ત’ કહેતાં ગિરિશુક્ષ્મ આદિનો મધ્યભાગ, જેની દષ્ટિથી શુભ નથી અર્થાત્ જેઓ સમસ્ત શુભમા શુભ વસ્તુઓના સમૂહને પણ બાણે છે, તેઓને અરહન્ત કહેવાય છે, તે અરવંતોને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

અથવા ‘અ’ કહેતાં અવિદ્યમાન છે એટલે નથી ‘રહ’ કહેતાં રથ (આદિ રૂપ પરિગ્રહ) તથા ‘અન્ત’ કહેતાં વિનાશનું કારણ (જરા આદિ અવસ્થા) તે જેમને અવિદ્યમાન છે તેઓને અરહન્ત કહેવાય છે, તે અરહંતોને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

અથવા ‘અરહન્તાળ’ એ પ્રાકૃત પદનું સંસ્કૃતમાં ‘અર્હદ્મ્ય.’ પણ થઈ શકે છે, એનો અર્થ એ થાય છે કે—પ્રકૃષ્ટ સગાદિના હેતુભૂત એવા મનોરૂ જે વિષય તેનો સપર્ક હોવા છતાં પણ જેઓ પોતાના વીતરાગત્વ સ્વભાવને ત્યજતા નથી, તેઓ અરહન્ત કહેવાય છે, તે અરહંતોને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ કહ્યું છે કે—

૧ અશોકાદિક આઠ મહાપ્રાતિહાર્ય આ પ્રમાણે છેઃ—

અશોકવૃક્ષ સુરપુષ્પવૃષ્ટિર્દિવ્યધ્વનિધામરમાસનઘ્ન । મામણ્ડલ દુન્દુભિરાતપત્ર સત્પ્રાતિહાર્યાણિ જિનેશ્વરાળા ॥

અશોકવૃક્ષ ૧, દેવોએ કરેલી પુષ્પની વૃષ્ટિ ૨, દિવ્ય ધ્વનિ ૩, ચામર ૪, આસન ૫, ભામડલ ૬, દુન્દુભિ ૭, અને છત્ર ૮

ચુદ્ધવંદનમરહંતા, અમરિંદ નરિંદ પૂયમરહંતા ।

સાસયસુહમરહંતા, અરહંતા હુંતુ મે સરણં ॥૨॥

અર્થાત્-સ્તુતિ અને વંદનને યોગ્ય, ઇન્દ્રો અને નરેન્દ્રોની પૂજનને યોગ્ય, વળી શાશ્વત સુખને યોગ્ય જે અરહંત છે, તે મને શરણુ થાઓ.

ખીજે 'નમો અરિહંતાણં' એટલે નમોઽર્હદમ્ય' પાઠ છે 'અરિ'—આઠ કર્મરૂપ શત્રુને 'હતાણં' કહેતા હેણુનાર એવા શ્રી અરિહંત ભગવાનને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ. કહ્યું પણ છે કે.—

'અટ્ટવિહંપિ અ કમ્મં, અરિમુયં હોદ સયલજીવાણં ।

તં કમ્મમરિહંતા, અરિહંતા તેણ લુચ્છતિ ॥૧॥

અર્થાત્—આઠ પ્રકારના જે કર્મ છે કે જે સર્વ જીવોને શત્રુ રૂપ છે, એવા કર્મ રૂપ શત્રુનો નાશ કરવાવાળા હોવાથી, અરિહંત કહેવાય છે.

અથવા અરિહનનાત્ અરિહંત એટલે રાસારૂપી ગહન વનને વિષે અનેક દુ જોને પમાડનાર એવા મોહાદિક શત્રુનો નાશ કરવાવાળા અરિહંત, તથા રજોહનનાત્ અરિહંત એટલે સૂર્યમંડલને ઢાકવાવાળા વાદળાની સમાન આત્માના જ્ઞાનાદિ ગુણોને ઢાંકવાવાળા ચાર ધાતિકર્મરૂપ રજ, તે રૂપ શત્રુનો નાશ કરવાવાળા અરિહંત, તથા પાંચે ઇન્દ્રિયોના ત્રેવીશ વિષય, ચાર કષાય, બાવીશ પરિષદ, આત્મોત્થિત અને પરકૃત એવી બે પ્રકારની વેદના અને અનુલોભ તથા પ્રતિલોભ એવા બે પ્રકારના ઉપસર્ગ ઇત્યાદિ સર્વ પ્રકારના શત્રુઓના નાશ કરવાવાળા અરિહંત ભગવાનને દ્રવ્ય અને ભાવ પૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

તથા અરિહંત ભગવાનની સહાયથી મોક્ષરૂપ નગરની પ્રાપ્તિ થાય છે માટે સાથેવાહ, અરિહંત ભગવાનની સહાયથી ભવ સમુદ્રનો પાર પમાય છે માટે નિર્વામક, તથા પ્રાણુ, ભૂત, જીવ અને સ.વ, એ ચાર પ્રકારના જીવોને માહણુ માહણુ એવો શબ્દ કહે, તેથી સર્વ જીવો પર કૃપાવાળા અને નિર્વાણરૂપ વન પ્રત્યે પહોંચાડવાવાળા હોવાથી મહાગોપ, એ ત્રણે ઉપમાઓ જેઓને વિષે યથાર્થ રીતે ઘટે છે, એવાશ્રી અરિહંત ભગવાનને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

ત્રીજે 'નમો અરુહંતાણં' એટલે નમોઽરુહદમ્ય' પાઠ છે. અરુહદમ્ય અહીં 'રુહ્' બીજતંતુ સત્તાને એ ધાતુતુ 'રુહ્'પદ છે એટલે ક્ષીણકર્મબીજપણુ થકી જેમને ફરી સ સાર મધ્યે 'રુહત' કહેતા ઉપજતુ અ કહેતાં નથી. એટલે અરુહત કહીએ અર્થાત્ બીજતુ વિસ્તારપણુ નથી. હવે કોઈ પણ ભવ કરતો નથી માટે અરુહત કહીએ કહ્યું પણ છે કે —

‘દગ્ધે વીજે યથાઽત્યન્તં, પ્રાદુર્ભવતિ નાંકુરઃ ।

કર્મવીજે તથા દગ્ધે, ન રોહતિ ભવાંકુરઃ ॥૧૧॥

અર્થાત્—જેવી રીતે કોઈ બીજ ઘણું જ બળી ગયેલું હોય તેને વાવ્યા છતાં પણ અંકુર પ્રગટ ન થાય, તેવી રીતે કર્મરૂપ બીજ બળી જવાથી ભવરૂપ અંકુરો ઉત્પન્ન થતો નથી.

ઉપરના લક્ષણોવાળા ભગવાનને નમસ્કાર કરવાનું કારણ શુ ? આ સંસારરૂપ મહા ભયંકર ગહન વનમા ભ્રમણ કરીને હુ ખિત થયેલા જીવોને અનુપમ આનંદરૂપ જે પરમપદ રૂપ મોક્ષ નગર, તેને પામવા માટે માર્ગ દેખાડનારા હોવાથી સર્વ જીવો પ્રત્યે પરમ ઉપકાર કરવાવાળા હોવાથી તેઓને નમસ્કાર કરવો યોગ્ય છે, તેથી તેઓને અવશ્ય નમસ્કાર કરવો જોઈએ શ્રી અરિહંત ભગવાનનું ધ્યાન ચદ્રમં-ડલના જેવા સફેદ વર્ણુથી કરવું જોઈએ અર્થાત્ શ્રી અરિહંત ભગવાનનો વર્ણુ સફેદ છે

પ્રશ્ન—‘અરિહતાણ’પદમાં મહિમા સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાયેલી છે ?

ઉત્તર—‘અરિહંતાણ’પદમાં જે મહિમા સિદ્ધિ સમાયેલી છે તેનાં કારણ આ છે:—

‘અરિહતાણ’એ પ્રાકૃત પદનો સંસ્કૃત પર્યાય (એકાર્થ વાચક શબ્દ) ‘અર્હતામ્’ છે, ‘અર્હ પૂજાયામ્’ અથવા ‘અર્હ પ્રશંસાયામ્’એ ધાતુથી અર્હત્ શબ્દ બને છે, તેથી જેઓ પૂજા અને પ્રશંસા કરવા યોગ્ય છે તેઓને અર્હત્ કહે છે, પૂજા અને પ્રશંસાનો હેતુ મહત્ત્વ અર્થાત્ મહિમા છે, તાત્પર્ય એ છે કે મહિમાથી યુક્ત અર્હતોનું ધ્યાન કરવાથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

‘અર્હત્’શબ્દની વ્યાખ્યામા ઘણું કરીને બધાએ ટીકાકારોએ એવી વ્યાખ્યા કરી છે કે:—“જેઓ ઇન્દ્રાદિ દેવોથી નમસ્કાર કરાએલા અને આઠ મહાપ્રાતિહાર્યોથી યુક્ત હોવાને લીધે પૂજાને યોગ્ય છે તેઓને અર્હત્ અથવા જિન કહે છે” ભલા એવા મહત્ત્વથી યુક્ત અર્હતોના ધ્યાનથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ કેમ ન થાય, તેથી માનવું જોઈએ કે ‘અરિહતાણ’પદમાં મહિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

સિદ્ધિનો મધ્યમાક્ષર હકાર ઉક્ત પદની મધ્યમાં છે તેથી શબ્દ સામર્થ્યથી પણ ‘અરિહંતાણ’પદના ધ્યાનથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

‘અરિહંતાણ’એ પદનો સંસ્કૃત પર્યાય ‘અરિહન્તુગામ્’પણ થાય છે, અર્થાત્ જેઓ ઇન્દ્રિયના વિષયોનો તથા કામાદિ શત્રુઓનો નાશ કરે છે તેઓને અરિહન્ત (અરિહન્ત) કહે છે. કામાદિ શત્રુઓનું દમન અથવા નાશ કરવો એ મહાત્માઓ તથા મહાત્મ-

લાવોનું કાર્ય છે, તેથી શ્રી અરિહંતરૂપી મહાનુભાવોનું ધ્યાન કરવાથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

‘અરિહંતાણં’ એ પદમાં યોગિજનોની ક્રિયાની અનુસાર મહિમા સિદ્ધિ માટે આ ક્રિયાનો પ્રતિભાસ થાય છે કે યોગિજન ‘અ’ અર્થાત્ કઠસ્થાનમાં સ્થિત ઉદાન વાયુને ‘૨’ અર્થાત્ બ્રહ્માણ્ડ સ્થાનમાં લઈ જાય છે, પછી ‘૩’ અર્થાત્ તાલુ પ્રદેશમાં તેનો સંયમ કરે છે, સાથે ‘હ’ અર્થાત્ અનુનયનો પ્રકાશ કરે છે, અને ‘તાણ’ અર્થાત્ ઢાતોના મંડલને તથા ઓળોને વિસ્તૃત રાખે છે, આ પ્રકારનો અભ્યાસ કરવાથી તે યોગિજનોને જે પ્રકારે મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે પ્રકારે ‘અરિહંતાણં’ પદનું ધ્યાન તથા જપ અને સ્મરણ કરવાથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, આ બાબતમાં એ પણ જાણી લેવું જોઈએ કે અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિને માટે ઉદાન વાયુના સંયમની સાથે યોગિજનોને ઓળોને બંધ કરવા પડે છે, એનું કારણ એ છે કે ઓળોને બંધ કરવાથી બહારનો પવન અંદર પ્રવેશ કરી શકે નથી તથા પ્રાણાયામ પૂર્વક ઉદાન વાયુનો સંયમ થવાથી શ્વાસની ગતિ પણ રોકાઈ જવાથી નાસિકા દ્વારા એ પણ બહારનો પવન અંદર પ્રવેશી શકે નથી, કિંતુ અંદરનો પવન પણ સંયમના પ્રભાવથી બળી જાય છે, એ પ્રમાણે થવાથી સૂક્ષ્મપણા મારફતે તેને અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, પરંતુ મહિમા સિદ્ધિમાં ઢાતોના મંડલને તથા ઓળોને ખુલ્લા રાખવા પડે છે, એ માટે સંયમ ક્રિયાની વિશેષતા દ્વારા અમિત પવનના પ્રવેશથી યોગી મહત્વતાને ધારણ કરી શકે છે, વિજ્ઞાનને જાણવાવાળાઓ આ પ્રકારને સારી રીતે જાણે છે કે દરેક સેકંડે કેટલાએ હજાર મણ પવનનો ભાર અમારા શરીર પર પડે છે તે સઘળાએ ભાર સંયમ ક્રિયા વિશેષદ્વારા યોગિજન પોતાના શરીરમાં પ્રવિષ્ટ કરી લે છે તથા તેને મહિમાના રૂપમાં પરિણત કરી લે છે, હા એમાં વિશેષતા એ છે કે યોગાભ્યાસી પુરૂષ પોતાની શક્તિની મારફત પવનના જેટલા ભાગને લેવાની ઇચ્છા હોય તેટલો જ લે છે, એટલે કે પોતે જેટલું મોટું રૂપ ધારણ કરવા આહ્વે છે તેટલું જ કરી શકે છે.

શ્રી નવકાર મહામંત્રનું ‘પહેલું’ પદ અને ‘પહેલી’ સ પદાનું આ પ્રમાણે વિસ્તારથી વર્ણન જણાવું.

ખીજ સિદ્ધપદનુ વર્ણન આ પ્રમાણે —

‘જમો સિદ્ધાણ’ કહેતાં નમો સિદ્ધેય્યઃ એ પ્રમાણે સંસ્કૃત અર્થ થાય છે, અહીંઆ ‘સિત્’ કહેતા બદ્ધ એટલે ચિરકાલનો બાધેલો એવો અષ્ટકર્મરૂપ કાષ્ઠનો ભારો, તેને શુકલધ્યાન રૂપી જાળવલ્યમાન અગ્નિએ કરી ‘દમાત’ ધમ્યો છે—બાળીને ભસ્મ કીધો છે જેણે તેઓને નિરુક્તિના વિધિ પ્રમાણે સિદ્ધ કહીએ

અથવા—‘વિષ્ણુ ગતૌ’ એ ધાતુથી ‘સિદ્ધ’ શબ્દ બને છે, તેથી અપુનરાવૃત્તિ એટલે જાયાથી પાછું ન આવાય એવી મોક્ષનગરી તરફ જેઓ ગયા છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ.

અથવા—જેઓનું કોઈ પણ કાર્ય અપરિપૂર્ણ નથી રહ્યું તેઓને સિદ્ધ કહીએ.

અથવા—જેઓ શિક્ષા કરનાર શાસ્ત્રકથક થયા તેઓને સિદ્ધ કહીએ.

અથવા—શાસનને પ્રવર્તાવનાર ધર્મ ને સિદ્ધરૂપ માંગલ્યપણાનો જેઓ અનુભવ કરે છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ

અથવા—જેઓ નિત્ય અપર્યાવસિત અનંતસ્થિતિને પામ્યા છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ

અથવા—જેઓથી ભવ્યજીવોને ગુણસમૂહની પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ કહ્યું પણ છે કે —

‘આતં સિતં ચેન પુરાણ કર્મ યો વા ગતો નિવૃત્તિસૌધમૂર્ધન ।

સ્વાત્તોઽનુશાસ્ત્રા પરિનિષ્ઠિતાર્થ ચઃ સ્તોઽસ્તુ સિદ્ધઃ કૃતમજ્જલો મે ॥૧॥

અર્થાત્—જેઓએ [પ્રથમના] બંધાએલા પ્રાચીન કર્મો બાળીને ભસ્મ કરી નાખ્યા છે, જેઓ મુક્તિરૂપ મહેલના શિરોભાગમાં બિરાજમાન થયેલા છે, જેઓ શાસ્ત્રના કહેનાર અને અનુશાસન કર્તા છે તથા જેઓના સર્વ કાર્ય પરિપૂર્ણ થઈ ગયેલા છે તેવા સિદ્ધ ભગવાન માર્ગ મગલ કરે.

ઉપરના લક્ષણોએ કરીને સુક્ત એવા ભગવાનને નમસ્કાર કરવાનો શું હેતુ છે ?

અવિનાશી એવા અનંત ચતુષ્ક એટલે અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંત-ચારિત્ર, અને અનંતવીર્ય રૂપ ગુણો જેઓને પ્રગટ થયા છે, તે અનંતજ્ઞાન અનંત-દર્શન અનંતસુખ વીર્યાદિક ગુણયુક્તપણે કરી સ્વવિષય પ્રભોદ પ્રકર્ષ ઉત્પાદન કરી આનંદ ઉત્પાદન કરવાને લીધે ભવ્ય જીવોને અત્યંત ઉપકારના હેતુભૂત છે માટે તેઓને નમસ્કાર કરવો ઉચિત છે. એવા સિદ્ધ ભગવાનનું ઉગતા સૂર્ય સમાન રક્તવર્ણુથી ધ્યાન કરવું જોઈએ.

પ્રશ્ન—‘સિદ્ધાણ’ પદમા ગરિમા સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે ?

ઉત્તર—‘સિદ્ધાણ’ પદમાં જે ગરિમા સિદ્ધિ સમાવેલી છે તેના કારણે આ પ્રમાણે છે —

‘સિદ્ધાણ’ પદ આપ્તુએ ગુરૂ માત્રાઓથી બનેલું છે અને પેતાના સ્વરૂપથી જ ગુરૂભાવ એટલે ગરિમાનું સૂચક છે, તેથી એના ધ્યાનથી તથા જાપથી ગરિમાસિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

સિદ્ધિ પદ એટલે મોક્ષમાં ગએલા જીવો સિદ્ધ કહેવાય છે, સિદ્ધિ પદ બધાથી મોટું છે તેથી સિદ્ધિપદમાં સ્થિત મહાત્માઓના ધ્યાનથી ગરિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

‘સિદ્ધા’પદ એ અર્થ સૂચવે છે કે—‘સિદ્ધા’ એ નામની સિદ્ધેશ્વરી યોગિનીનું ધ્યાન ઉપાસક લોકો કરે છે તથા ‘જમ્’ ની બાબતમાં પહેલા કહી ગયા છીએ કે— ‘જમ્’ના જાપ અને ધ્યાનથી પંચ પ્રાણોનો સંયમ થાય છે, તેથી તાત્પર્ય એ છે કે ‘જમ્’ ના ધ્યાન અને જાપની સાથે ‘સિદ્ધા’ અર્થાત્ સિદ્ધેશ્વરીનું ધ્યાન કરી તેની કૃપાથી ઉપાસક લોકો જેવી રીતે ગરિમા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે (કારણકે સિદ્ધેશ્વરી ગરિમા સિદ્ધિની અધિષ્ઠાત્રી તથા દેવાવાળી છે) જેમકે—‘સિદ્ધા’ એ નામ જ ગુરૂ સ્વરૂપ હોવાથી ગરિમા સિદ્ધિનું દેવાપણું સિદ્ધ થાય છે, તેવીજ રીતે ધ્યાન કરનાર પુરૂષ ‘સિદ્ધાણ’ એ પદનો જાપ અને ધ્યાન કરવાથી સહેજમા ગરિમા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

‘સિદ્ધાણ’ એ પદમાં મ ગણુ છે, (કારણકે ‘મસિગુરુ’ આ કથનાનુસાર ત્રણ ગુરૂવર્ણો નો એક મ ગણુ થાય છે), જો ‘મ ગુરુ’ એ પદનું પરિવર્તન કરી નાખે તો પ્રાકૃતશૈલીથી ગરિમા શબ્દ બની જાય છે તથા ‘સિદ્ધાણ’ પદ ગુરૂરૂપ ‘મ’ એટલે મ ગણુ છે, તેથી તેના ધ્યાનથી ગરિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ બાબતમાં એક શકા થઈ શકે છે કે મ ગણુ રૂપ એટલે ત્રણ ગુરૂમાત્રાઓથી યુક્ત તો ‘લાલાજી’ ‘રામજી’ ‘કોદ્દજી’, ‘કાલ્દજી’ ઇત્યાદિ અનેક શબ્દ છે, તો પછી તેઓના જાપ અને ધ્યાનથી ગરિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ કેમ થતી નથી ? આનો ઉત્તર એ છે કે—શબ્દ વિશેષમા જે દૈવી શક્તિ સ્વભાવથી સન્નિવિષ્ટ હોય છે અનેજેનો પહેલાનાં મહાત્મા જોએ તેને અનુકૂલ વ્યવહાર કર્યો છે, તેને અનુસરીને તે શબ્દમા તે શક્તિ માનવી બેઠાં, બુઝાં ! કૃપ, સૂપ, ધૂપ, ધૂપ, પૂપ, આદિ શબ્દોમાં શરૂઆતના એક જ અક્ષરમા કેટલી શક્તિ છે કે જે તેના પરિવર્તનથી ન તો તેનો તે અર્થ રહે છે અને ન તો તેમાં વાચ્યપદાર્થ પ્રકાશનની શક્તિ રહે છે, તેજ નિયમને અનુસરીને મ ગણુ રૂપ જે ‘સિદ્ધાણ’પદ છે, તેમાં જાપ આદિ દ્વારા ગરિમા સિદ્ધિ આપવાની

શક્તિ છે, તે શક્તિ મ ગણુ રૂપ બીજા શબ્દોમાં સંભવી શકતી નથી, કિંતુ 'સિદ્ધાણં' એ પદમાં 'સિદ્ધા' અને 'ણં' એ બે પદોના સંયોગથી ગરિમા સિદ્ધિ આપવાની શક્તિ રહેલી છે, જે બીજા એવાજ પર્યાય વાચક શબ્દોમાં સહયોગ કરવાથી પણ નથી સંભવી શકતી, દા.ત. જો આપણે 'સિદ્ધા' ના પર્યાયવાચક 'નિષ્પન્ના' અથવા 'સમ્પન્ના' શબ્દને 'ળ' શબ્દની સાથે જોડી દઇએ એટલે 'સિદ્ધાણં' ના બદલે તેના પર્યાયવાચક રૂપ 'નિષ્પન્નાણ' અથવા 'સમ્પન્નાણ' શબ્દનો પ્રયોગ કરીએ, અથવા તો 'ળમ્'ના પર્યાય વાચક 'ચલ્લ' વગેરે શબ્દોનો 'સિદ્ધા' પદની સાથે જોડી દઇએ તો પણ તેમાં તે શક્તિ કદાપિ હોઇ શકતી જ નથી, તેનો પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ જોઇ લો કે મૃગ અને પશુ જો કે બંને શબ્દ પર્યાય વાચક છે, તો પણ 'પતિ' શબ્દની સાથે જોડી દેવાથી જુદા જુદા અર્થ બની જાય છે એટલે કે મૃગપતિ શબ્દ સિંહનો તથા પશુપતિ શબ્દ મહાદેવનો દ્યોતક બની જાય છે, તેથી માનવું પડશે કે શબ્દ વિશેષમા વાચ્ય વિશેષની જે સ્વભાવ સિદ્ધ દ્યોતક શક્તિ છે તે શક્તિ બહારની વિશેષતા આદિ દ્વારા કદાપિ મળતી આવતી નથી અથવા તાત્પર્યવાચક શબ્દ દ્વારાએ પણ સર્વથા મળતી આવતી નથી.

એ પણ કારણ હોઇ શકે છે કે સિદ્ધિ દાયક પદોમાં 'સિદ્ધાણં' એ પદ ત્રીજું છે, તેથી તે ત્રીજી ગરિમા સિદ્ધિ આપવા વાળું છે.

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનુ બીજી પદ અને બીજી સ પદાનુ વર્ણન વિસ્તારથી આ પ્રમાણે બજાવું

ત્રીજા આચાર્યપદનું વર્ણન આ પ્રમાણે:—

‘ળમો આચરિયાળ’ કહેતાં નમઃ આચાર્યેભ્યઃ, ‘આ’ એટલે મર્યાદાએ કરી ‘ચર્યતે’ એટલે સેવન કરીએ અર્થાત્ જિનશાસનના અર્થનો વિનયપૂર્વક ઉપદેશ કરે છે તેને આચાર્ય કહેવાય છે, તેને ‘ળમો’ કહેતાં નમસ્કાર થાઓ કહ્યું પણ છે કે.—

સુતત્થવિઝલક્ષણજુત્તો ગચ્છસ્સ મેદિભૂઓ અ ।

ગળતત્તિ વિપ્પમુકો, અત્થં વાપ્પ આચરિઓ ॥૧॥

અર્થાત્—સૂત્ર અને અર્થ એ બંનેને જાણનાર લક્ષણોથી યુક્ત તથા ગચ્છના નાયક સ્વરૂપ આચાર્ય ગચ્છની તપ્તિ (રાગદ્વેષની આકુલતા)થી રહિત થઈને અર્થની વાચના કરે છે.

અથવા જ્ઞાનાચારાદિ પાંચ પ્રકારનો આચાર, અથવા ‘આ’ એટલે મર્યાદાએ ‘ચાર’ એટલે વિહાર રૂપ આચારને પાલવામાં પોતે ‘સાધુ’ એટલે લલા ચતુર છે તથા પ્રકર્ષે કરીને બીજાને તે આચાર પાલવાનો ઉપદેશ દેવાથી તથા ઉત્કૃષ્ટ પણે બીજા સાધુ પ્રમુખને તે આચાર બતાવવાથી આચાર્ય કહીએ. કહ્યું પણ છે કે:—

‘પંચવિદ્ધં આચારં, આચરમાણા તદ્વા પચાર્સતા ।

આચારં દંસંતા, આચરિઆ તેણ વુચ્ચંતિ ॥૧॥

અર્થાત્—પાંચ પ્રકારના આચારનું પોતે સેવન કરનાર તથા તેનો ઉપદેશ કરનાર અને બીજાને તેનું પડિલેહણાદિ દ્વારા આચરણ કરી બતાવનાર છે માટે તે આચાર્ય કહેવાય છે.

અથવા ‘આ’ એટલે ‘ઈષત્’ કહેતાં અપરિપૂર્ણ જે ‘ચાર’ કહેતાં હેરિક એટલે શિષ્ય તે આચાર તે ચાર કલ્પ કહીએ, એટલે યુક્તાયુક્ત વિભાગ નિરૂપણ કરવામાં અનિયુષ્ઠ એવા વિનયવંત શિષ્યને સત્ય ઉપદેશ દેનાર હોવાથી આચાર્ય કહેવાય છે.

પ્રશ્ન—ઉક્ત લક્ષણોથી યુક્ત એવા આચાર્યને નમસ્કાર કરવાનો શું હેતુ છે?

ઉત્તર—આચારનો ઉપદેશ કરવાથી જેઓને પરોપકારી પણ પ્રાપ્ત થયું છે તથા જેઓ ૩૬ છત્રીસ ગુણોએ કરીને સુશોભિત છે, સુગ્રધાન છે, સર્વ જનોના મનને પ્રસન્ન કરવા વાળા છે, તથા સંસારી જીવોમાંથી લબ્યજીવોને જીનવાણીનો ઉપદેશ આપી પ્રતિબોધ પમાડીને કોઈને સમકિતનો પ્રાપ્તિ કરાવે છે, કોઈને દેશવિરતિની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, કોઈને સર્વવિરતિની પ્રાપ્તિ કરાવે છે તથા કેટલાક જીવો તેઓનો ઉપદેશ સાંભળી ભદ્ર પરિણામી થાય છે, એવા ઉપકારના કરનાર, શાંત-

મુદ્રાના ધરનાર, ઉક્ત આચાર્ય ક્ષણમાત્ર પશુ કષાયથી પ્રસિત હોતા નથી, તેથી તેઓ અવશ્ય નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે.

વળી તે આચાર્ય નિત્ય પ્રમાદ રહિત રહીને વિશુદ્ધ ધર્મતું કથન કરે છે, રાજકથા, સ્ત્રીકથા, દેશકથા, ભક્તકથા, સમ્યક્ત્વમાં શિથિલતા અને ચારિત્રમાં શિથિલતા ઉત્પન્ન કરવાવાળી એવી અનુચિત કથાઓનો ત્યાગ કરે છે, વળી મલ તથા માયાથી દૂર છે તથા સારણા, વારણા, ચોયણા અને પડિચોયણાદિકે કરી દેશ અને કાલને અનુસરીને શિષ્યાદિકને પ્રવચનનો અભ્યાસ કરાવનારા છે, સાધુ જનોને ક્રિયાની ધારણા કરાવે છે, વળી જેમ સૂર્યનો અસ્ત થયા પછી ઘરની અદર ઘટ પટાદિક પદાર્થ ન દેખાય તથા દીવો સળગાવવાથી તે બધા પદાર્થો દેખવામાં આવે, તેમજ કેવલજ્ઞાન રૂપી સૂર્ય સમાન શ્રી તીર્થંકર દેવ મુક્તિ ગયા પછી ત્રણ ભુવનના પદાર્થોને પ્રકાશિત કરવામાં દીપક સમાન એવા શ્રી આચાર્ય જ છે, તેથી તેઓને અવશ્ય નમસ્કાર કરવો જોઈએ. જે ભવ્યજીવ એવા આચાર્યોને નિરંતર નમસ્કાર કરે છે તે જીવને ધન્ય છે તથા તેમને નમસ્કાર કરવાવાળાના ભવનો જલ્દી અત આવે છે. એવા આચાર્ય ભગવંતું સુવર્ણવર્ણુ ધ્યાન કરવું.

પ્રશ્ન—‘આયરિયાળ’ એ પદમાં લઘિમા સિદ્ધિ શી રીતે સમાએલી છે ?

ઉત્તર—‘આયરિયાળ’ પદમાં જે લઘિમા સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણે આ પ્રમાણે છે:—

‘લઘુ’ શબ્દને ભાવ અર્થમાં ઇમન્ પ્રત્યય લગાડવાથી ‘લઘિમા’ શબ્દ બને છે પ્રકાશ હંમેશાં સાથમાં રહેવા વાલાની સંમુખ થાય છે, તેથી અર્થાપત્તિથી લઘિમા શબ્દમાં એ આશય ગર્ભિત છે કે જેની મધ્યમાં એ લઘુ અક્ષર વિદ્યમાન હોય, એવું પદ ‘આયરિયાળ’ છે, તેથી તેનો જાપ અને ધ્યાનથી લઘિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રથમ કહી ગયા છીએ કે જેઓ મર્યાદા પૂર્વક એટલે વિનયપૂર્વક જૈનશાસનના અર્થનો ઉપદેશ કરે છે, અથવા ઉપદેશ સાલળવાવાળા જેઓતું સેવન કરે છે તેઓ આચાર્ય કહેવાય છે, અથવા જ્ઞાનાચાર આદિ પાત્ર પ્રકારના આચારતુ પાલન કરવામાં જેઓ અત્યંત કુશલ છે તથા બીજાઓને તેતું પાલન કરવાનો ઉપદેશ કરે છે તેઓ આચાર્ય કહેવાય છે, અથવા જેઓ મર્યાદા પૂર્વક વિહાર રૂપ આચારતુ વિધિપૂર્વક પાલન કરે છે તથા બીજાઓને તેતું પાલન કરવાનો ઉપદેશ કરે છે તેઓ આચાર્ય કહેવાય છે, અથવા યોગ્યાયોગ્યના વિભાગનો નિશ્ચય કરવામાં અજાણુ એવા શિષ્યજનોને સત્ય ઉપદેશ દેવાને લીધે આચાર્ય કહેવાય છે.

આચાર્યનો ઉપદેશ દેવાને કારણે આચાર્યો પરોપકાર તત્પર હોય છે, યુગપ્રધાન કહેવાય છે, સર્વ મનુષ્યોના મનને પ્રસન્ન કરવાવાળા હોય છે, તેઓ સંસારમાં રહેલા જીવોમાંથી લબ્યજીવોને જિનવાણીનો ઉપદેશ આપી તેઓને પ્રતિબોધ કરે છે, તેઓના ઉપદેશથી કોઈને સર્વવિરતિની પ્રાપ્તિ થાય છે, કોઈક જીવો તેઓનો ઉપદેશ સાંભળીને ભદ્ર પરિણામી થઈ જાય છે, તેઓ હંમેશાં પ્રમાદ રહિત હોવાને લીધે અપ્રમત્ત ધર્મનું કથન કરે છે, તેઓ દેશ, કાલને ઉચિત જુદા જુદા ઉપાયોથી શિષ્ય વગેરેને પ્રવચનનો અભ્યાસ કરાવે છે, સાધુજનોને ક્રિયાની ધારણા કરાવે છે તથા કેવલજ્ઞાન રૂપી સૂર્ય સમાન શ્રીતીર્થ કર ભગવંતોના મુક્તિગમન પછી તેઓના કહેલા ત્રણે લોકમાં વર્તી રહેલા પદાર્થોના પ્રકાશ આચાર્ય મહારાજ જ કરે છે.

આચાર્યોનો આ સ્વાભાવિક સ્વભાવ છે કે ઉપદેશાદિક ભારફતે તેઓ કોઈને કેટલોએ મુયોગ્ય બનાવી દે તો પણ તેને પોતાનાથી નાનો જ સમજશે અને એ બરાબર પણ છે કારણ કે નાનો સમજ્યા વિના જ્ઞાનદાન, ઉપદેશ આચાર તથા ક્રિયાનું પરિપાલન કરાવવું તથા અનેક ઉપાયોથી પ્રતિબોધ કરવો, ઇત્યાદિ કાર્ય નથી થઈ શકતા, તેથી લોકમાં રહેલા જીવ સમૂહની તરફ લાઘવ સ્વભાવથી જોનાર આચાર્યોના ધ્યાનથી લઘિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ચરકઋષિએ આચાર્યના સંબંધમાં લખ્યું છે કે:—

‘પર્યવદાતશ્ચુતં પરિદૃષ્ટકર્મણં દક્ષશુચિં જિતહસ્તમુપકરણવન્તં સર્વેન્દ્રિયોપપન્નં પ્રકૃતિજ્ઞં પ્રતિપત્તિજ્ઞમનુયસઃકૃતવિદ્યમનસૂયકમક્રોપનં કલેશક્ષમં શિષ્યવત્સલમધ્યાપકં જ્ઞાનદાનસમર્થમિત્યેવ ગુણો હ્યાચાર્યઃ સુક્ષેત્રમાર્તવોમેઘ इव शस्यगुणैः सुशिष्यमाशु वैद्य-
गुणैः सम्पादयति, तमुपसृत्यारिराधयिषुरुपचरेदग्निवच्च देववच्च राजवच्च पितृवच्च भर्तृवच्चाप्रमत्तस्तत्प्रसादात् कृत्स्नं शास्त्रमधिगम्य शास्त्रस्य दृढतायामभिधानसौष्ठवस्यार्थस्य विज्ञाने वचनशक्तौ च भूयः प्रयतेत सम्यक् ॥૧૧॥’

અર્થાત્-વિશુદ્ધ, શાસ્ત્રના જ્ઞાનવાળા, સારા નરસા કાર્યોનો વિચાર કરનાર, દક્ષ, કુશલ, પવિત્ર, જિતહસ્ત, સર્વ સામગ્રીએ કરીને સહિત, સર્વ ઇન્દ્રિયોથી યુક્ત અને સર્વની પ્રકૃતિઓને જાણનાર, સિદ્ધાન્ત અથવા સિદ્ધિને જાણવા વાળા, ઉપસ્કારથી રહિત વિદ્યાવાળા, અસૂયા નહીં કરવાવાળા, ક્રોધરહિત, કલેશ સહન કરવાને સમર્થ, શિષ્યો તરફ વાતસલ્યતાને ધરનાર, શિષ્યોને અધ્યાપન કરાવનાર તથા જ્ઞાનદાન આપવામાં સમર્થ, એ પ્રકારના શુણોથી યુક્ત આચાર્ય સારા શિષ્ય ને તુરતજ વેદકના શુણોથી એવી રીતે સમ્પન્ન કરી દે છે કે જેવી રીતે વર્ષાઋતુનો ઐશ સારા

ક્ષેત્રને ધાન્યના ગુણોથી સમ્પન્ન કરી દે છે, તે માટે શિષ્યની ફરજ છે કે આરાધના કરવાની ઇચ્છાથી આચાર્યની પાસે જઇને પ્રમાદ રહિત થઇને અગ્નિની સમાન, દેવની સમાન, રાજાની સમાન, પિતાની સમાન અને સ્વામીની સમાન તેઓને જાણીને તેઓની સેવા કરે, તથા તેઓની કૃપાથી સર્વ શાસ્ત્રોને જાણીને શાસ્ત્રની દૃઢતાને માટે વિશુદ્ધ સંજ્ઞાથી વિશિષ્ટ અર્થ જાણવાને માટે તથા વચનશક્તિને માટે ફરી પણ સારી રીતે પ્રયત્ન કરતા રહેવું જોઇએ.

હવે આ કથનમાં એ સમજવું જોઇએ કે ચરકઋષિએ આચાર્યના જે ગુણો કહ્યા છે, તે ગુણોથી યુક્ત મહાનુભાવોની પાસે સંસાર લઘુ છે, એટલે ઉક્ત ગુણુ વિશિષ્ટ આચાર્યોથી સમસ્ત સંસાર શિક્ષા લેવા યોગ્ય છે તથા સંસાર એવા મહાત્માઓને પોતાના ગુરુ માનીને તથા પોતાને લઘુ માનીને શિક્ષા લઇ જ રહ્યો છે, આની આગળ ઉક્ત ઋષિએ આચાર્યોના કર્તવ્ય બતલાવ્યાં છે, તેની પછી આચાર્યના સંબંધમાં શિષ્યનું એ કર્તવ્ય બતલાવ્યું છે કે—“શિષ્ય આરાધનાની ઇચ્છાથી આચાર્યની પાસે જાય અને પ્રમાદ રહિત થઇને તેઓની અગ્નિ, દેવ, રાજા, પિતા અને સ્વામીની માફક સેવા કરે.” હવે વિચારવાનું અહીં આ એ છે કે આચાર્યની અગ્નિ, દેવ, રાજા, પિતા અને સ્વામીની સમાન સેવા બતાવીને તેઓનું કેટલું ગૌરવભર્યું સ્થાન બતાવ્યું છે, વિચારો કે જે આચાર્ય અગ્નિ, દેવ, રાજા, પિતા અને સ્વામીની બરાબર છે, તેઓનાથી મોટા અર્થાત્ તેઓના ગુરુ શું કોઇ હોઇ શકે છે? નહીં; આખો સંસાર તેમની આગળ લઘુ છે, આ બાબતમા કદાચ કોઇ આ પ્રમાણે શંકા કરે કે:—“ઠીક—આચાર્ય સર્વના ગુરુ છે અને તેઓની અપેક્ષાએ શિષ્ય લઘુ છે, પરંતુ જ્યારે શિષ્ય આચાર્યની સઘળી વિદ્યાઓ ગ્રહણ કરી લે ત્યારે તો તે તેઓની સમાન થઇ જ જશે, પછી તેને લઘુ કેવી રીતે કહી શકે છે.” આનો ઉત્તર ચરકઋષિએ પોતાના કથનમાં પોતેજ આપેલો છે કે—“આચાર્યની કૃપાથી સર્વ શાસ્ત્રોને જાણીને શાસ્ત્રની દૃઢતાને માટે વિશુદ્ધ સંજ્ઞાથી વિશિષ્ટ અર્થને જાણવાને માટે તથા વચન શક્તિના માટે ફરી પણ સારી રીતે પ્રયત્ન કરતા રહેવું.” આ કથનનું તાત્પર્ય એજ છે કે શિષ્ય આચાર્ય પાસેથી તેઓની સઘળી વિદ્યાઓ જાણી લઇને પણ તેઓની બરાબરી કરી શકતો નથી, અર્થાત્ તેઓની અપેક્ષાએ લઘુ જ છે, કારણ કે પોતાને લઘુ માનવાથી જ તે આચાર્યના આશ્રય રૂપ પોતાના કર્તવ્યનું પાલન કરી શકે છે, તેથી ઉક્ત કથનથી સિદ્ધ થાય છે કે આચાર્ય સમસ્ત જગતના ગુરુ એટલે શિક્ષા દેવાવાળા છે અને તેઓની પાસેથી સમસ્ત જગત લઘુ એટલે શિક્ષા લેવા યોગ્ય છે, કારણ કે આચાર્યનું શિક્ષાદાનપણું પોતાને ગુરુ માનવાથી તથા જગતનું શિક્ષાગ્રહણપણું પોતાને લઘુ

માનવાથી જ સંભવી શકે છે, તાત્પર્ય એ છે કે આવા આચાર્યોના સંબંધમાં સર્વે મનુષ્યોએ પોતાનામાં લઘુભાવ જાણવો જોઈએ તથા લઘુભાવને જ હૃદયમાં રાખીને તેઓનું આરાધન અગર સેવન કરવું જોઈએ, તેથી ક્ષપ્ત છે કે—‘આચરિયાણં’એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી લઘિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનું ત્રીજું પદ અને ત્રીજી સંપદાનું વર્ણન વિસ્તારથી આ પ્રમાણે જાણવું.

ચોથા ઉપાધ્યાયપદનું વર્ણન આ પ્રમાણે—

‘ળમો ઉવજ્ઞાયાળ’ કહેતાં નમઃ ઉપાધ્યાયેભ્યઃ, ‘ઉપ’ કહેતાં સમીપ રહેલા તથા આવેલા યોવા જે સાધુ પ્રમુખ તેઓ પ્રત્યે જે ‘અજ્ઞાય’ કહેતાં અધ્યાય એટલે સિદ્ધાંતનું અધ્યયન કરાવે, તથા જેઓનો પાસે આવી અધીયતે કહેતાં લણાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહેવાય છે, તેઓને ‘ળમો’ કહેતાં નમસ્કાર થાઓ.

અથવા “ઉપ—સમીપે સૂત્રતો જિનપ્રવચનમધીયતે પ્રકર્ષતયા જ્ઞાયતે સ્મર્યતે વા શિષ્ય-જનૈર્ધ્યમ્સ્તે ઉપાધ્યાયાઃ” ઇતિ વ્યુત્પત્તેઃ ।” અર્થાત્ જેઓની પાસે જવાથી જિન પ્રવચનના સૂત્રોના અર્થને લણાય અથવા સ્મરણ કરાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ. કહું પણ છે કે:—

“વારસજ્ઞો જિળક્ષાઓ, સજ્ઞાઓ કહિઓ વુદેહિં ।

તં ઉવજ્ઞસન્તિ જમ્હા, ઉવજ્ઞાયા તેળ વુચ્ચન્તિ ॥૧૧॥”

અર્થાત્—જિનેશ્વરોએ લાખેલી દ્વાદશાંગીને યુદ્ધિમાન્ સ્વાધ્યાય કહે છે, તેઓ જે કારણે દ્વાદશાંગીનો ઉપદેશ આપે છે, તે કારણ માટે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ.

અથવા “ઉત્તિ ઉવઓગ કરળે, જત્તિ જાળસ્સ હોદ્દ નિદ્દેસે ।

પપ્પળ હુંતિ ઉજ્ઞા, પસો અઞ્ઞોવિ પજ્જાઓ ॥૧૧॥”

અર્થાત્—ઉકાર જે છે, તે ઉપયોગ કરવાને અર્થે છે, તેથી ઉ કહેતાં ઉવ થયો અને ઉવ પછી જન્મ્યો છે, તે જકાર વર્ણથી ધ્યાનનો નિર્દેશ કહ્યો છે. એમ ઉ અને જ એ બે અક્ષરથી ઉવજ્ઞાય પદ થાય છે. આ પર્યાયાર્થ છે. વળી પર્યાય દ્વેર નામ આ પ્રમાણે છે—

“ઉત્તિ ઉવઓગ કરળે, પત્તિ અ પાવપરિવજ્જળે હોદ્દ ।

જત્તિ અ જાળસ્સ કપ્પ, ઉત્તિ અ ઓસક્કળા કમ્મે ॥”

અર્થાત્—ઉ જે છે તે ઉપયોગને માટે છે અને, પ છે તે પાપને સમસ્ત પ્રકારે વર્જવાને માટે છે, અને જ છે તે ધ્યાન કરવાને માટે છે. વળી ઓ વર્ણ તે કર્મથકી છુટવાને માટે છે. એ રીતે ચાર અક્ષર મલીને ઉપાજ્ઞાઓ થાય છે, તે પણ પર્યાયાંતરે ઉપાધ્યાયનું જ નામ જાણવું.

અથવા ઉપાધાન એટલે ઉપાધિ અથવા સન્નિધિ તે પાસે રહેવું, તે ઉપાધિને વિષે આય એટલે લાભ છે શ્રુતનો જેઓ થકી અથવા ઉપાધિ એટલે વિશેષણાદિકના પ્રસ્તાવક થકી શોભન ઉપાધિનો આય એટલે લાભ છે જેઓથી તેઓને ઉપાધ્યાય

કહીએ. એટલે જેઓની પાસે રહેવાથી શ્રુતનો લાભ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ, જેઓની દ્વારાએ ઉપાધિ એટલે પદવીની પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ.

અથવા “ઉપાધેરિષ્ઠફલસ્ય આયસ્ય પ્રાપ્તે: હેતુત્વં ચેપુવિદ્યતે તે ઉપાધ્યાયા:” । અર્થાત્ જેઓમાં સ્વભાવથી જ ઇષ્ટફલનો પ્રાપ્તિનું કારણુપણુ રહેલું છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ.

અથવા—“ઉપહન્તે આધેર્માનસ્યા વ્યયાયા આય: પ્રાપ્તિર્યેસ્તે ઉપાધ્યાયા:” । અર્થાત્—આધિ જે મનની પીડા તેનો લાભ, અધિ એટલે દુર્બુદ્ધિ તેનો લાભ, તથા દુર્ધ્યાનની પ્રાપ્તિનો જેઓની દ્વારા નાશ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ. એવા ઉપાધ્યાયનું મરકત મણિની માફક નીલવર્ણુ ધ્યાન કરવું જોઈએ.

પ્રશ્ન—“ઉવજ્ઞાયાણ”એ પદમાં પ્રાપ્તિ સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે ?

ઉત્તર—“ઉવજ્ઞાયાણ” પદમાં જે પ્રાપ્તિ સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણુ આ પ્રમાણુ છે—

ઉપાધ્યાય પદનો અર્થ પ્રથમ લખી ગયા છીએ કે:—“જેઓની પાસે રહીને તથા આવીને શિષ્યો અધ્યયન કરે છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, અથવા પાસે રહેલા અથવા આવેલા એવા સાધુ લોકોને સિદ્ધાન્તનું અધ્યયન કરાવે છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, અથવા જેઓની પાસે નિવાસ કરવાથી શ્રુતનો લાભ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, અને જેઓની દ્વારા ઉપાધિ એટલે શુભ વિશેષણુદિ પદવીની પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે” ઉક્ત શબ્દાર્થથી તાત્પર્ય એ નીકળે છે કે આરાધના રૂપી સામીપ્ય કરણથી “ઉવજ્ઞાયાણ”એ પદ દ્વારા પ્રાપ્તિ નામની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉપાધ્યાય પદનો પદ્મચ્છેદ આ પ્રકારે છે:—‘ઉપ’, અધિ, આય’ આ ત્રણ શબ્દો-માંથી ‘ઉપ’ અને ‘અધિ’ એ બંને અવ્યય છે તથા મુખ્ય પદ ‘આય’ છે અને તેનો અર્થ પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી ઉક્ત શબ્દનો આશય એ છે કે ‘ઉપ’એટલે સામીપ્યકરણુ વગેરે દ્વારા ‘અધિ’એટલે અંત કરણમાં ધ્યાન કરવાથી જેની દ્વારા ‘આય’એટલે પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, તેથી શબ્દાર્થ દ્વારાજ સિદ્ધ થાય છે કે ‘ઉવજ્ઞાયાણ’ એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી પ્રાપ્તિ નામની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનું ચોથું પદ અને ચોથી સંપદાનું વર્ણુન વીન્તારથી આ પ્રમાણુ બહુવું

પાંચમા સાધુ પદ્મું વર્ણન આ પ્રમાણે—

‘ળમોલોપ સવ્વસાહુળ’ એટલે નમો લોકે સર્વસાધુમ્યઃ । અર્થાત્—અઢીઢીપ પ્રમાણુ લોકમાં રહેલા સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ.

‘જ્ઞાનાદિશક્ત્યા મોક્ષ સાધયન્તીતિ સાધવઃ ।’ અર્થાત્—જેઓ જ્ઞાનાદિ શક્તિદ્વારા મોક્ષતું સાધન કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે. તથા જેઓ સર્વ પ્રાણી માત્રને વિષે સમપણું ધ્યાવે, તેને નિરૂક્તિ ન્યાયે કરીને સાધુ કહીએ, કહ્યું પણ છે કે—

“નિવ્વાણ સાહપ જોય, જમ્હા સાહન્તિ સાહુળો ।

સમાય સવ્વમૂપસુ, તમ્હા તે માવ સાહુળો ॥૧॥”

અર્થાત્—સાધુ લોકો મોક્ષને સાધવાના જે યોગ તેને જાણીને તેની સાધના કરતા હોવાથી તથા જગતના સમસ્ત પ્રાણીઓ તરફ સમભાવ પણું ધરતા હોય છે તે કારણ માટે તેઓ ભાવસાધુ કહેવાય છે.

અથવા જેઓ સંયમના સત્તર લેહોને ધારણ કરે છે તેઓને સાધુ કહેવાય છે કહ્યું પણ છે કે—

“વિસયસુહનિયત્તાણં, વિસુદ્ધચારિત્તનિયમજુત્તાણં ।

તત્ત્વગુણસાહયાણં, સાહુળકિચ્ચુજ્જુયાણ નમો ॥”

અર્થાત્—જેઓ વિષયના સુખોથી નિવૃત્ત છે, વિશુદ્ધ ચારિત્રના નિયમોએ કરીને યુક્ત છે, યથાર્થ સાધુના ગુણોના સાધક છે તથા મોક્ષ સાધનને માટે ઉચુક્ત છે તે સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ. વળી કહ્યું પણ છે કે—

‘કિં પિચ્છસિ સાહુળં, તવં વ નિયમં વ સંયમગુણં વા ।

તો વંદસિ સાહુળં, ઇદમ મે પુચ્છિમો સાહ ॥૧॥

અર્થાત્—અરે પ્રાણી ! સાધુ તે ચોતાના ગુણે કરીને જ સાધુ હોય, તે માટે તું સાધુના સાચું શું જુએ છે ? તું શું તપશ્ચર્યાના ગુણ દેખે છે ? અથવા નિયમ દેખે છે ? અથવા શું સંયમનો ગુણ દેખે છે ? તે ગુણ દેખીને ત્યારપછી શું સાધુને વાંદીશ ? એ હું તને પૂછું છું, તેનો ઉત્તર આપ

એનો શિષ્ય ઉત્તર આપે છે—

“અસહાઈસહાયત્તં, કરેતિ મે સંજમં કરંતસ્સ ।

પપ્પણં કારણેણં, ણમામિ હ સવ્વસાહુળં ॥૧॥”

સહાય વિનાના અને સંયમનુ આચરણ કરતા મને સહાય કરે છે, માટે સર્વ સાધુઓને હું વાંદું છું.

જેવી રીતે ભમરો સુગંધી ફૂલ પર બેસીને તેનો પરાગ લઇને ખીજે ફૂલે જાય, એમ અનેક ફૂલો પર ભમી ભમીને પોતાના આત્માને સંતુષ્ટ કરે છે, પરંતુ તે ફૂલને જરાએ હાનિ પહોંચાડતો નથી, તેવીજ રીતે સાધુ પણ અનેક ઘર ભમી ભમીને બેતાલીશ દોષ રહિત શુદ્ધ આહાર વહોરી લાવી પોતાના પિંડનું-શરીરનું પોષણ કરે છે, પાંચે ઈન્દ્રિયોને વશમાં રાખે છે, પાંચે ઈન્દ્રિયોના વિષયોને જીતે છે. પોતે ષટ્કાય જીવની રક્ષા કરે છે અને ઉપદેશ આપી ખીજઓ દ્વારા કરાવે છે, વળી સત્તર ભેદ સહિત સંયમની આરાધના કરે છે, સર્વ જીવ પ્રત્યે દયાના પરિણામ રાખે છે, અઠાર હજાર શીલાંગ રચના ધોરી, અચલ અને અડગ આરિત્રના પાલનાર, એવા મુનિવરોને જયજ્ઞાપૂર્વક વાંદીને પોતાના આત્માને પવિત્ર કરવો જોઈએ. વળી તેઓ નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિના ધરનાર, બાર પ્રકારના તપ કરવામાં શૂરવીર, આત્માથી, વળી આરભ સમારભના આદેશ તથા ઉપદેશથી પર, જેઓને લોકોને ભેગા કરવાની વૃત્તિ નથી, અને વદન તથા પૂજનની ઇચ્છાથી પર છે એવા સાધુઓનું દર્શન તો જો મહદ્ગુણનો ઉદય હોય તો જ પમાય છે. અને તેથી એવા સાધુઓને નમસ્કાર અવશ્ય કરવો જોઈએ. આવા સાધુ મહાત્માઓનું ધ્યાન આષાઢ મહિનાના મેઘ સમાન સ્થામવર્ણી કરવું જોઈએ.

પ્રશ્ન—‘જમો લોઈ સવ્વસાહૂળ’ એ પાંચમાં પદમાં ‘લોઈ’ એ પદના કથનથી શું ભાવ નીકળે છે ?

ઉત્તર—‘લોઈ’ એ પદના કથનનું પ્રયોજન નીચે સુજળ છે:—

(૧) અઢીઢીપમાં જ મનુષ્યની ઉત્પત્તિ હોવાથી સાધુઓનું નિવાસસ્થાન અઢી ઢીપપ્રમાણ લોક પ્રદેશમાં જ છે.

(૨) ‘લોઈ’ એ પદ મધ્ય મંગલના માટે છે; કારણકે ‘લોક દર્શને’ એ ધાતુથી ‘લોક’ શબ્દ બને છે. તથા બધાએ દર્શનાર્થક ધાતુ જ્ઞાનાર્થક માનવામાં આવે છે અને જ્ઞાન મંગલ સ્વરૂપ છે, તેથી મધ્યમાં મંગલ કરવાને માટે આ પદમાં ‘લોઈ’ પદ રાખવામાં આવ્યું છે.

(૩) ત્રીજી કારણ એ પણ છે કે ‘સવ્વસાહૂળ’ એ પદમાં પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે (જેનું વર્ણન આગળ કરવામાં આવેલું છે), કારણકે સાધુજન ઇચ્છા રહિત હોય છે, તેઓના સબધમાં ‘લોઈ’ પદ એ વાતને સૂચિત કરે છે કે તે સાધુ-જનોને જે ઇચ્છા ઉત્પન્ન પણ થાય છે તે જ્ઞાન સહચારિણી જ હોય છે એટલે રમેણુ અને તમેણુની વાસનાથી રહિત સાત્ત્વિકી ઇચ્છા હોય છે અને તેની

આરાધના દ્વારા જે કોઈ સાધક પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે તેની કામના પણ રમેશુણ અને તમેશુણથી રહિત સાત્ત્વિકી જ હોય છે

પ્રશ્ન—‘જમો લોચ સવ્વસાહૂણ’ એ પાંચમા પદમાં ‘સવ્વ’ એટલે ‘સર્વ’ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવેલો છે, જે સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ કદાચ ન કર્યો હોત તો પણ ‘સાહૂણ’ એ બહુવચનાન્ત શબ્દ છે તેનાથી સર્વ અર્થ સમજી શકાત અને તેથી જ પહેલાનાં ચાર પદોમાં સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ નહીં કરવામાં આવ્યો હોય?

ઉત્તર—ઉક્ત પાંચમા પદમાં ‘સવ્વસાહૂણ’ એ પદમાં જે સાધુ શબ્દની સાથે સર્વ પદનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે તેનાં આ કારણો છે —

(૧) સર્વ શબ્દ એ વાતને પ્રકટ કરે છે કે સાધુજન સર્વકાર્ય સમર્થક હોય છે અને તેથી જ આ પદમાં પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

(૨) અપ્રમત્તાદિ, પુલાકાદિ, જિનકલ્પિક, પ્રતિમાકલ્પિક, યથાલન્દકલ્પિક, પરિહારવિશુદ્ધિ કલ્પિક, સ્થવિર કલ્પિક, સ્થિત કલ્પિક, સ્થિતાસ્થિત કલ્પિક તથા કલ્પાતીત વગેરે ભેદો વાળા, પ્રત્યેકબુદ્ધ, સ્વયંબુદ્ધ અને બુદ્ધબોધિતરૂપ ભેદો વાળા, તથા ભારત આદિ ભેદો વાળા તથા સુષમ હુષમાદિક વિશેષિત સર્વ સાધુઓનું સ્પષ્ટરીતે ગ્રહણ થઈ જાય તે માટે સર્વ શબ્દને આ પદમાં ગ્રહણ કરવામાં આવ્યો છે.

(૩) ‘સવ્વસાહૂણ’ આ પ્રાકૃત પદનો અનુવાદ ‘સર્વસાધૂનામ્’ પણ થઈ શકે છે, જેનો અર્થ એ છે કે સાધુજન સર્વ એટલે સર્વ જીવોનું હિત કરવા વાળા છે, અથવા ‘સર્વેર્નયૈર્વિશિષ્ટત્વાત્સર્વોઽર્હદ્ધર્મઃ તત્ર મવાઃ સાર્વા’ । એટલે સર્વ નયોથી વિશિષ્ટ એવા આર્હત ધર્મનો સ્વીકાર કરેલા એવા જે સાધુઓ તેઓને નમસ્કાર થાઓ

(૪) ‘સવ્વસાહૂણ’ એ પ્રાકૃત પદનો સંસ્કૃતાનુવાદ ‘શ્રવ્યસાધૂનામ્’ પણ થઈ શકે છે, તેનો અર્થ એ થશે કે—શ્રવ્ય એટલે શ્રવણ કરવાને યોગ્ય જે વાક્ય છે તેના વિષયમાં જે સાધુ છે તેઓને શ્રવ્ય સાધુ કહે છે.

(૫) અથવા ‘સવ્વસાહૂણ’ નો સંસ્કૃતાનુવાદ ‘સવ્યસાધૂનામ્’ પણ થાય છે, તેનો અર્થ એ છે કે—સવ્ય એટલે અનુકૂલ કાર્યના વિષયમાં જેઓ સાધુ અર્થાત્ નિપુણ છે.

(૬) આ પદમાં ‘લોક’ શબ્દથી અઢીઢીપમાં રહેતા એવા સર્વ મનુષ્યોનું ગ્રહણ થાય છે, કે જે નવસો યોજન પ્રમાણ ઉંચાઈમાં છે અને એકહજાર યોજન

પ્રમાણ નીચાઈમાં છે, કિંતુ કોઈક લખિધવાળા સાધુજનો મેડ ચૂલિકા સુધી પણ તપસ્યા કરતા માલુમ પડી આવે છે, એ પ્રકારે લોકમાં જ્યાં જ્યાં જે જે સાધુઓ હોય તે સર્વેને નમસ્કાર થાઓ, એ સર્વ શબ્દનું તાત્પર્ય છે.

પ્રશ્ન—‘સર્વસાહુગં’ એ પદમાં પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ શી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર—‘સર્વસાહુગં’ એ પદમાં જે પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણો આ છે:—

(૧) પહેલાં કહી ગયા છીએ કે:—“જ્ઞાનાદિ રૂપ શક્તિ દ્વારાએ જેઓ મોક્ષની સાધના કરે તેઓને સાધુ કહે છે, જેઓ સર્વ પ્રાણીઓ પર સમાનભાવ ધારણ કરે છે અથવા જેઓ ચોરાશી લાખ જીવયોનિમાં ઉત્પન્ન થએલા સમસ્ત જીવો તરફ સમભાવ ધારણ કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે, અથવા જેઓ સંયમના સત્તર ભેદોને ધારણ કરે છે અને અસહાયકોને તપસ્યા આદિમાં સહાયતા આપે છે તેઓને સાધુ કહે છે અથવા જેઓ સંયમ પાળવા વાળા જનોને સહાયતા કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે.”

મોક્ષમાર્ગમાં સહાયક હોવાને લીધે તેઓ પરમોપકારી હોય છે, તેઓ પાંચ ધન્દિઓને પોતાના કાળુમાં રાખીને તેના વિષયોમાં પ્રવૃત્તિ નથી કરતા, ષટ્કાય જીવોની પોતે રક્ષા કરે છે અને ખીજઓ પાસે કરાવે છે, વિશિષ્ટ સત્તર ભેદે સંયમનું આરાધન કરી સમસ્ત જીવો પર દયાના પરિણામ રાખે છે, અઢાર હજાર શીલાંગ-રથના ધોરી હોય છે અને અડગ આચારનું પરિપાલન કરે છે, નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિનું પાલન કરે છે, બાર પ્રકારની તપસ્યામાં પોતાની શક્તિને ફેરવે છે, આત્માના કલ્યાણનું હંરહંમેશ ધ્યાન રાખે છે, આરંભ સમારંભના આદેશ તથા ઉપદેશથી અલગ રહે છે, મનુષ્યોનો સમાગમ, વદન અને પૂજન વગેરેની ભાવનાથી સદા દૂર રહેવાવાળા હોય છે, તાત્પર્ય એ છે કે તેઓને કોઈપણ જાતની કામના હોતી નથી અર્થાત્ તેઓ સર્વથા પૂર્ણજીવાળા હોય છે, તેથી પૂર્ણ કામ હોવાના કારણે તેઓનું ધ્યાન કરવાથી ધ્યાન કરનારને પણ પૂર્ણ કામતા અર્થાત્ પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

(૨) ‘સાન્નોતિ સાધયતિ વા પરાણિ કાર્યાણિ ઇતિ સાધુઃ’ એટલે જેઓ ખીજના કાર્યોને સિદ્ધ કરે છે તેઓનું નામ સાધુ છે, સાધુ શબ્દનો આ અર્થ જ એ વાતને પ્રકટ કરે છે કે સાધુજન ખીજઓની કામના તથા તે સંબંધી કાર્યોને પૂર્ણ કરે છે, તેથી માનવુ જોઈએ કે ‘સર્વસાહુગં’ એ પદના ધ્યાનથી પ્રાકામ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

આરાધના દ્વારા જે કોઈ સાધક પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે તેની કામના પણ રજેશુણ અને તમોશુણથી રહિત સાત્ત્વિકી જ હોય છે

પ્રશ્ન—‘ગમો લોપ સન્વસાહૂળં’ એ પાંચમા પદમાં ‘સન્વ’ એટલે ‘સર્વ’ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવેલો છે, જે સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ કદાચ ન કર્યો હોત તો પણ ‘સાહૂળં’ એ બહુવચનાન્ત શબ્દ છે તેનાથી સર્વ અર્થ સમજી શકાત અને તેથી જ પહેલાનાં ચાર પદોમાં સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ નહીં કરવામાં આવ્યો હોય?

ઉત્તર—ઉક્ત પાંચમા પદમાં ‘સન્વસાહૂળં’ એ પદમાં જે સાધુ શબ્દની સાથે સર્વ પદનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે તેના આ કારણો છે—

(૧) સર્વ શબ્દ એ વાતને પ્રકટ કરે છે કે સાધુજન સર્વકાર્ય સમર્થક હોય છે અને તેથી જ આ પદમાં પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

(૨) અપ્રમત્તાદિ, પુલાકાદિ, જિનકલ્પિક, પ્રતિમાકલ્પિક, યથાલન્દકલ્પિક, પરિહારવિશુદ્ધિ કલ્પિક, સ્થવિર કલ્પિક, સ્થિત કલ્પિક, સ્થિતાસ્થિત કલ્પિક તથા કલ્પાતીત વગેરે લેહો વાળા, પ્રત્યેકબુદ્ધ, સ્વયંબુદ્ધ અને બુદ્ધબોધિતરૂપ લેહો વાળા, તથા ભારત આદિ લેહો વાળા તથા સુષમ દુષમાદિક વિશેષિત સર્વ સાધુઓનું સ્પષ્ટરીતે ગ્રહણ થઈ જાય તે માટે સર્વ શબ્દને આ પદમાં ગ્રહણ કરવામાં આવ્યો છે.

(૩) ‘સન્વસાહૂળં’ આ પ્રાકૃત પદનો અનુવાદ ‘સર્વસાધૂનામ્’ પણ થઈ શકે છે, જેનો અર્થ એ છે કે સાધુજન સાર્વ એટલે સર્વ જીવોનું હિત કરવા વાળા છે, અથવા ‘સર્વેર્નેયૈર્વિશિષ્ટત્વાત્સર્વોર્હૃદ્ધર્મૈઃ તપ્ત મવાઃ સાર્વાઃ’ । એટલે સર્વ નયોથી વિશિષ્ટ એવા આહર્ત ધર્મનો સ્વીકાર કરેલા એવા જે સાધુઓ તેઓને નમસ્કાર થાઓ.

(૪) ‘સન્વસાહૂળં’ એ પ્રાકૃત પદનો સંસ્કૃતાનુવાદ ‘શ્રવ્યસાધૂનામ્’ પણ થઈ શકે છે, તેનો અર્થ એ થશે કે—શ્રવ્ય એટલે શ્રવણ કરવાને યોગ્ય જે વાક્ય છે તેના વિષયમાં જે સાધુ છે તેઓને શ્રવ્ય સાધુ કહે છે

(૫) અથવા ‘સન્વસાહૂળં’ નો સંસ્કૃતાનુવાદ ‘સવ્યસાધૂનામ્’ પણ થાય છે, તેનો અર્થ એ છે કે—સવ્ય એટલે અનુકૂલ કાર્યના વિષયમાં જેઓ સાધુ અર્થાત્ નિપુણ છે.

(૬) આ પદમાં ‘લોક’ શબ્દથી અલીકીપમાં રહેતા એવા સર્વ મનુષ્યોનું ગ્રહણ થાય છે, કે જે નવસો યોજન પ્રમાણ ઉંચાઈમાં છે અને એકહજાર યોજન

પ્રમાણ નીચાઈમાં છે, કિંતુ કોઈક લખિધવાળા સાધુજનો મેડ ચૂલિકા મુઘી પણ તપસ્યા કરતા માણુમ પડી આવે છે, એ પ્રકારે લોકમાં ન્યાં ન્યાં જે જે સાધુઓ હોય તે સર્વેને નમસ્કાર થાઓ, એ સર્વ શબ્દનું તાત્પર્ય છે.

પ્રશ્ન—‘સન્નિહાનું’ એ પદમાં પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ શી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર—‘સન્નિહાનું’ એ પદમાં જે પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણે આ છે:—

(૧) પહેલાં કહી ગયા છીએ કે:—“જ્ઞાનાદિ રૂપ શક્તિ દ્વારાએ જેઓ મોક્ષની સાધના કરે તેઓને સાધુ કહે છે, જેઓ સર્વ પ્રાણીઓ પર સમાનભાવ ધારણ કરે છે અથવા જેઓ ચોરાશી લાખ જીવોનીમાં ઉત્પન્ન થયેલા સમસ્ત જીવો તરફ સમભાવ ધારણ કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે, અથવા જેઓ સંયમના સત્તર ભેદોને ધારણ કરે છે અને અસહાયકોને તપસ્યા આદિમાં સહાયતા આપે છે તેઓને સાધુ કહે છે અથવા જેઓ સયમ પાળવા વાળા જનોને સહાયતા કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે.”

મોક્ષમાર્ગમાં સહાયક હોવાને લીધે તેઓ પરમોપકારી હોય છે, તેઓ પાંચ ઇન્દ્રિઓને પોતાના કાળુમાં રાખીને તેના વિષયોમાં પ્રવૃત્તિ નથી કરતા, ષટ્કાય જીવોની પોતે રક્ષા કરે છે અને ખીજાઓ પાસે કરાવે છે, વિશિષ્ટ સત્તર ભેદે સંયમનું આરાધન કરી સમસ્ત જીવો પર દયાના પરિણામ રાખે છે, અઢાર હજાર શીલાંગ-રથના ધોરી હોય છે અને અડગ આચારનું પરિપાલન કરે છે, નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિનું પાલન કરે છે, બાર પ્રકારની તપસ્યામાં પોતાની શક્તિને ફેરવે છે, આત્માના કલ્યાણનું હરહંમેશ ધ્યાન રાખે છે, આરભ સમારભના આદેશ તથા ઉપદેશથી અલગ રહે છે, મનુષ્યોનો સમાગમ, વંદન અને પૂજન વગેરેની ભાવનાથી સદા દૂર રહેવાવાળા હોય છે, તાત્પર્ય એ છે કે તેઓને કોઈપણ જાતની કામના હોતી નથી અર્થાત્ તેઓ સર્વથા પૂર્ણજીવાળા હોય છે, તેથી પૂર્ણ કામ હોવાના કારણે તેઓનું ધ્યાન કરવાથી ધ્યાન કરનારને પણ પૂર્ણ કામતા અર્થાત્ પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

(૨) ‘સાન્નોતિ સાધયતિ વા પરાણિ કાર્યાણિ ઇતિ સાધુઃ’ એટલે જેઓ ખીજાના કાર્યોને સિદ્ધ કરે છે તેઓનું નામ સાધુ છે, સાધુ શબ્દનો આ અર્થ જ એ વાતને પ્રકટ કરે છે કે સાધુજન ખીજાઓની કામના તથા તે સળધી કાર્યોને પૂર્ણ કરે છે, તેથી માનવ જોઈએ કે ‘સન્નિહાનું’ એ પદના ધ્યાનથી પ્રાકામ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૩) શ્રીહિમચન્દ્રાચાર્ય મહારાજે સાધુ અને મુનિ શબ્દને એકાર્થ વાચક કહેલ છે, તે મુનિ અગર સાધુનું લક્ષણ લૌકિક શાસ્ત્રો મધ્યે પદ્મપુરાણમાં જે લખેલું છે તેનો દુકાણમાં એ આશય છે કે 'જે કાંઈ મલી આવે તેમા સતોષ માનનાર, સમાન ચિત્તવાળો, ઇન્દ્રિયોને જીતવાવાળો, ભગવાનના ચરણોનો આશ્રય રાખવાવાળો, કોઈની પણ નિંદા નહીં કરવાવાળો, જ્ઞાની, કોઈની પ્રત્યે પણ વૈરભાવ નહિ રાખવાવાળો, દયાવાન, શાંતિવાળો, પાખડ તથા અહંકારથી રહિત તથા કોઈપણ જાતની ઇચ્છાથી રહિત જે વીતરાગ (રાગથી રહિત) મુનિ છે તે આ સસારમા સાધુ કહેવાય છે, લોભ, મોહ, મદ, ક્રોધ અને કામાદિથી રહિત, સુખી, ભગવાનના ચરણોનો આશ્રય લેવાવાળો, સહનશીલ તથા સર્વેને સમાન નજરે જોવાવાળો જે પુરુષ છે તેને સાધુ કહે છે, સમાન ચિત્તવાળો, પવિત્ર, સર્વ પ્રાણિયો પ્રત્યે દયા રાખવાવાળો, તથા વિવેકી જે મુનિ છે તે જ ઉત્તમ સાધુ છે, સ્ત્રી પુરુષ અને સપત્તિ વગેરે વિષયોમાં જેમું મન અને ઇન્દ્રિયો અદાયમાન નથી થતી, જે પોતાના ચિત્તને હંમેશાં સ્થિર રાખે છે, શાસ્ત્રના પઠન પાઠનમા જેની પૂર્ણ ભક્તિ છે, તથા જે નિરતર ભગવાનના ધ્યાનમા તત્પર રહે છે તે જ ઉત્તમ સાધુ છે' વગેરે સાધુઓના લક્ષણોથી વાચક ! જાણી ચુક્યા હશે કે તે રાગથી રહિત, સર્વ ઇચ્છાઓથી પરિપૂર્ણ તથા બીજાઓની ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરવાવાળા હોય છે, તેથી માનવ જોઈએ કે એતદ્ગુણ વિશિષ્ટ સાધુઓના ધ્યાનથી પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૪) ગરૂડપુરાણમાં પણ કહ્યું છે કે —

‘ન પ્રહૃપ્યતિ સમ્માને, નાવમાનેન કુપ્યતિ ।

ન ક્રુદ્ધઃ પરુષં દ્વયા-દેતવ્ સાધોસ્તુ લક્ષણમ્ ॥૧॥

અર્થાત્—જેઓ સન્માન કરવાથી પ્રસન્ન થતા નથી તથા અપમાન કરવાથી ગુસ્સે થતા નથી તથા ગુસ્સે થઈને કદી પણ કઠોર વચન બોલતા, નથી, એજ સાધુ પુરુષનાં લક્ષણ છે

કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે માન અથવા અપમાનમા જેઓને હર્ષ અગર ક્રોધ થતો નથી એટલે કે જેઓની ઇચ્છા માત્રનો નાશ થયો છે તેઓને સાધુ કહે છે ભલા ! એવા સાધુ પુરુષની આરાધના કરવાથી પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિ કેમ ન પ્રાપ્ત થાય ?

(૫) વર્ણપુરાણમાં સાધુના સ્વભાવના વિષયમાં કહ્યું છે કે—

‘ત્યક્તાત્મસુખમોગેન્દ્રાઃ, સર્વસત્ત્વસુઘૈષિણઃ ।

ભવન્તિ પરદુઃખેન, સાધવો નિત્યદુઃખિતાઃ ॥૨॥

પરદુઃખાતુરા નિત્યં, સ્વસુખાનિ મહાન્ત્યપિ ।
 નાપેક્ષન્તે મહાત્માનઃ; સર્વભૂતહિતે રનાઃ ॥૨॥
 પરાર્થમુચતાઃ સન્ત, સન્તઃ કિં કિં ન કુર્વન્તે ।
 તાદગ્મ્યમ્બુધેર્વારિ, જલદૈસ્તત્પ્રપીયતે ॥૩॥
 એક એવ સતાં માર્ગોં, યદ્દક્ષીકૃતપાલનમ્ ।
 દહન્તમકરોત્ ક્રોડે, પાવનં યદ્દામ્પતિ ॥૪॥
 આત્માનં પીઢયિત્વાઽપિ, સાધુ સુખયતે પરમ્ ।
 હ્રાદયશાશ્રિતાન્ વૃક્ષો, દુઃખઞ્ચ સહતે સ્વયમ્ ॥૫॥

અર્થાત્-જેઓએ પોતાના સુખલોગ અને ઇચ્છાને પરિત્યાગ કરેલો છે તથા સર્વ પ્રાણી માત્રના સુખના જેઓ અભિલાષી હોય છે; એવા સાધુ પુરુષ બીજના હુઃખથી સદા હુઃખી રહે છે એટલે બીજના હુઃખોને દેખી શકતા નથી -૧

હમેશાં બીજના હુઃખથી વ્યાકુલ રહે છે અને પોતાના મહાન સુખોની પણ જેઓ અભિલાષા નથી કરતા તથા સર્વ પ્રાણીઓના હિતમાં જેઓ તત્પર રહે છે તેઓ જ મહાત્મા છે -૨

સાધુજન બીજઓના કાર્ય માટે ઉદ્યત થઈને શુ શું નથી કરતા, જુઓ ! વરસાદ સમુદ્રમાંથી ખાડ પાણી પણ બીજઓને ઉપકારના માટે પી લે છે -૩

સાધુ પુરુષોનું અંગીકૃત કરેલા માર્ગનું પાલન કરવું એજ માર્ગ છે, જુઓ ! સમુદ્રે પ્રત્યલિત (વડવાનલ) અગ્નિને પોતાની ગોદમાં ધારણ કરી રાખેલો છે. -૪

સાધુ પુરુષો પોતાની જાતે ખીડા પામીને પણ બીજને સુખી કરે છે, જુઓ ! વૃક્ષ પોતે હુઃખ વેઠીને પણ બીજને આનંદ આપે છે. -૫

સાધુ પુરુષોનો આ સ્વભાવ હોવાથી તેઓની આરાધનાથી પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૬) આચારનું યથાર્થ વિજ્ઞાન અને પરિપાલન કરતા હોવાને લીધે સાધુને આચાર રૂપ માનવામાં આવ્યા છે, અને તેથી જે પ્રકારે આચારના પરિપાલનથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેવી રીતે સાધુની આરાધનાથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે અથવા એમ સમજવું જોઈએ કે-સાધુની આરાધનાથી ધર્મની આરાધના થાય છે તથા ધર્મ સર્વ કામનાઓને પૂર્ણ કરવાવાળો છે તે જગત્પ્રસિદ્ધ બીના છે, તેથી સાધુની આરાધનાથી પ્રાકાશ્ય નામની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે

(૭) વિષ્ણુપુરાણમાં 'સાધુ' એ પદના ઉચ્ચારણ માત્રથી સર્વ કામનાઓની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે એવો ઉલ્લેખ કરેલો છે, તેથી માનવું પડશે કે 'સવ્વસાદ્ગુણ'એ

(૩) શ્રીહિમચન્દ્રાચાર્ય મહારાજે સાધુ અને મુનિ શબ્દને એકાર્થ વાચક કહેલ છે, તે મુનિ અગર સાધુનું લક્ષણ લૌકિક શાસ્ત્રો મધ્યે પદ્મપુરાણમાં જે લખેલું છે તેનો ટુકાણમાં એ આશય છે કે ‘જે કાંઈ મલી આવે તેમાં સતોષ માનનાર, સમાન ચિત્તવાળો, ઇન્દ્રિયોને જીતવાવાળો, ભગવાનના ચરણોનો આશ્રય રાખવાવાળો, કોઈની પણ નિંદા નહીં કરવાવાળો, જ્ઞાની, કોઈની પ્રત્યે પણ વેરભાવ નહિ રાખવાવાળો, દયાવાન, શાંતિવાળો, પાપકંત તથા અહંકારથી રહિત તથા કોઈપણ જાતની ઇચ્છાથી રહિત જે વીતરાગ (રાગથી રહિત) મુનિ છે તે આ સસારમાં સાધુ કહેવાય છે, લોભ, મોહ, મદ, ક્રોધ અને કામાદિથી રહિત, સુખી, ભગવાનના ચરણોનો આશ્રય લેવાવાળો, સહનશીલ તથા સર્વેને સમાન નજરે જોવાવાળો જે પુરુષ છે તેને સાધુ કહે છે, સમાન ચિત્તવાળો, પવિત્ર, સર્વ પ્રાણિયો પ્રત્યે દયા રાખવાવાળો, તથા વિવેકી જે મુનિ છે તે જ ઉત્તમ સાધુ છે, સ્ત્રી પુરુષ અને સપત્તિ વગેરે વિષયોમાં જેનું મન અને ઇન્દ્રિયો ચલાયમાન નથી થતી, જે પોતાના ચિત્તને હમેશાં સ્થિર રાખે છે, શાસ્ત્રના પઠન પાઠનમાં જેની પૂર્ણ ભક્તિ છે, તથા જે નિરતર ભગવાનના ધ્યાનમાં તત્પર રહે છે તે જ ઉત્તમ સાધુ છે.’ વગેરે સાધુઓના લક્ષણોથી વાચક ! જાણી ચુક્યા હશે કે તે રાગથી રહિત, સર્વ ઇચ્છાઓથી પરિપૂર્ણ તથા બીજાઓની ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરવાવાળા હોય છે, તેથી માનવું જોઈએ કે એતદ્ગુણ વિશિષ્ટ સાધુઓના ધ્યાનથી પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૪) ગરૂડપુરાણમાં પણ કહ્યું છે કે —

‘ન પ્રહૃપ્યતિ સમ્માને, નાવમાનેન કુપ્યતિ ।

ન ક્રુદ્ધઃ પરુષં દ્વયા-દૈતત્ સાધોસ્તુ લક્ષણમ્ ॥૧૥

અર્થાત્-જેઓ સન્માન કરવાથી પ્રસન્ન થતા નથી તથા અપમાન કરવાથી ગુસ્સે થતા નથી તથા ગુસ્સે થઈને કદી પણ કઠોર વચન બોલતા, નથી, એજ સાધુ પુરુષનાં લક્ષણ છે

કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે માન અથવા અપમાનમાં જેઓને હર્ષ અગર ક્રોધ થતો નથી એટલે કે જેઓની ઇચ્છા માત્રનો નાશ થયો છે તેઓને સાધુ કહે છે ભલા ! એવા સાધુ પુરુષની આરાધના કરવાથી પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિ કેમ ન પ્રાપ્ત થાય ?

(૫) વનિહપુરાણમાં સાધુના સ્વભાવના વિષયમાં કહ્યું છે કે—

‘ત્યક્તાત્મસુખમોગેચ્છાઃ, સર્વસત્ત્વસુલૈષિણઃ ।

ભવન્તિ પરદુઃખેન, સાધવો નિત્યદુઃખિતાઃ ॥૧૥

પરદુઃખાતુરા નિત્યં, સ્વસુખાનિ મહાન્યપિ ।
 નાપેક્ષન્તે મહાત્માનઃ, સર્વભૂતહિતે રતાઃ ॥૨॥
 પરાર્થમુચતાઃ સન્તઃ, સન્તઃ કિં કિં ન કુર્વ્યન્તે ।
 તાદૃગપ્યમ્યુષેર્વારિ, જલદૈસ્તત્પ્રપીયન્તે ॥૩॥
 એક એવ સતાં માર્ગો, યદક્ષીરુતપાલનમ્ ।
 દહન્તમકરોત્ ક્રોડે, પાવક યદપામ્પતિ ॥૪॥
 આત્માનં પીઢયિત્વાઽપિ, સાધુ સુખયતે પરમ્ ।
 હ્રાદયન્નાશ્રિતાન્ વૃક્ષો, દુઃખઞ્ચ સહતે સ્વયમ્ ॥૫॥

અર્થાત્-જેઓએ પોતાના સુખભોગ અને ઇચ્છાનો પરિત્યાગ કરેલો છે તથા સર્વ પ્રાણી માત્રના સુખના જેઓ અભિલાષી હોય છે, એવા સાધુ પુરુષ બીજાના દુઃખથી સદા દુઃખી રહે છે એટલે બીજાના દુઃખોને દેખી શકતા નથી.-૧

હમેશાં બીજાના દુઃખથી વ્યાકુલ રહે છે અને પોતાના મહાન સુખોની પણ જેઓ અભિલાષા નથી કરતા તથા સર્વ પ્રાણીઓના હિતમાં જેઓ તત્પર રહે છે તેઓ જ મહાત્મા છે -૨

સાધુજન બીજાઓના કાર્ય માટે ઉદ્યત થઈને શુ શું નથી કરતા, જુઓ ! વરસાદ સમુદ્રમાંથી ખાડ પાણી પણ બીજાઓને ઉપકારના માટે પી લે છે.-૩

સાધુ પુરુષોનું અંગીકૃત કરેલા માર્ગનું પાલન કરવું એજ માર્ગ છે, જુઓ ! સમુદ્રે પ્રજ્વલિત (વડવાનલ) અગ્નિને પોતાની ગોદમાં ધારણ કરી રાખેલો છે -૪

સાધુ પુરુષો પોતાની જાતે પીડા પામીને પણ બીજાને સુખી કરે છે, જુઓ ! વૃક્ષ પોતે દુઃખ વેઠીને પણ બીજાને આનંદ આપે છે -૫

સાધુ પુરુષોનો આ સ્વભાવ હોવાથી તેઓની આરાધનાથી પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૬) આચારનું યથાર્થ વિજ્ઞાન અને પરિપાલન કરતા હોવાને લીધે સાધુને આચાર રૂપ માનવામાં આવ્યા છે, અને તેથી જ પ્રકારે આચારના પરિપાલનથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેવી રીતે સાધુની આરાધનાથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે અથવા એમ સમજવું જોઈએ કે-સાધુની આરાધનાથી ધર્મની આરાધના થાય છે તથા ધર્મ સર્વ કામનોઓને પૂર્ણ કરવાવાળો છે તે જગત્પ્રસિદ્ધ બીના છે, તેથી સાધુની આરાધનાથી પ્રાકાશ્ય નામની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

(૭) વિષ્ણુપુરાણમાં 'સાધુ' એ પદના ઉચ્ચારણ માત્રથી સર્વ કામનાઓની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે એવો ઉલ્લેખ કરેલો છે, તેથી માનવું પડશે કે 'સન્નિસાદ્ધન'એ

પદના ધ્યાન અને જાપથી પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે.

(૮) 'સજ્જસાહુર્ણ'એ પદમાંનો 'સર્વ'શબ્દ વિશેષે કરીને ઘોતક છે કે—આ પદના ધ્યાનથી સર્વ કામનાઓની સિદ્ધિ થાય છે, કારણ કે—'સર્વાન્ (કામાન્) સાધયન્તિ ઇતિ સર્વસાધવસ્તેમ્યઃ' એટલે સર્વ કામો [ઇચ્છાઓ] ને જે પૂર્ણ કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે.

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનું પાંચમું પદ અને પાંચમી સંપદાનું વિસ્તારથી વર્ણન આ પ્રમાણે જાણવું.

પ્રશ્ન—આ પાંચ પરમેષીને નમસ્કાર કરવો તે સંક્ષેપથી કરવો કે વિસ્તારથી કરવો ? તેમા જો સંક્ષેપથી નમસ્કાર કરવો એમ કહેશે તો સિદ્ધ અને સાધુઓ પ્રત્યેજ નમસ્કાર કરવો યુક્ત છે, કારણ કે એ બંનેને નમસ્કાર કરવાથી અરિહંત, આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયનું પણ અહંભુ થઈ જાય છે, કારણ કે અરિહંત વગેરે જે ત્રણ છે તે પણ સાધુપણ છોડતા નથી અને જો તમે કહેશે કે વિસ્તારથી નમસ્કાર કરવો તો ઋષભાદિ ચૈત્રીય તીર્થંકરોને વ્યક્તિ સમુચ્ચારણ પૂર્વક એટલે જૂઠું જૂઠું નામ લઈને નમસ્કાર કરવો જોઈએ.

ઉત્તર—અરિહંતને નમસ્કાર કરવાથી જે ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે તે ફલની પ્રાપ્તિ સાધુને નમસ્કાર કરવાથી થતી નથી, જેમકે રાજાને નમસ્કાર કરવાથી જે ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે તે મનુષ્યમાત્રને નમસ્કાર કરવાથી થતી નથી, તે માટે વિશેષતાને લઈને પ્રથમ અરિહંતને નમસ્કાર કરવો યોગ્ય છે.

પ્રશ્ન—ન્યાયની વાત તો એ છે કે જે સર્વથી સુખ્ય હોય, તેનું નામ પ્રથમ અહંભુ કરવું જોઈએ, તો અહીં આ પાંચ પરમેષીને નમસ્કાર કરતાં પ્રથમ શ્રી અરિહંતને નમસ્કાર કીધો, પરંતુ ન્યાયની રીતે તો અહીંયાં પાંચ પરમેષીમાં સર્વથા કૃતકૃત્ય પણે કરીને સિદ્ધનું પ્રધાન પણુ છે, અર્થાત્ પાંચેમાં સિદ્ધ સુખ્ય છે, તેથી પ્રથમ સિદ્ધને નમસ્કાર કરીને પછી અતુકેમે અરિહંતાદિકને નમસ્કાર કરવો યુક્ત છે.

ઉત્તર—આપણે સિદ્ધને પણુ શ્રીઅરિહંતના ઉપદેશથી જ જાણીએ છીએ, વળી જુઓ ! અરિહંત જ તીર્થની પ્રવર્તના કરે છે અને ઉપદેશ આપીને ઘણા જીવો પર ઉપકાર કરે છે, એટલું જ નહીં, પરંતુ સિદ્ધ પણુ શ્રી અરિહંતના ઉપદેશથી જ ચારિત્ર અગીકાર કરીને કર્મ રહિત થઈ સિદ્ધપણુ પામે છે, માટે શ્રી અરિહંતને જ પ્રથમ નમસ્કાર કરવો યોગ્ય છે.

પ્રશ્ન—જો એમ ઉપકારીપણું ચિંતવી નમસ્કાર કેરીએ તો આચાર્યાદિકને પ્રથમ નમસ્કાર કરવો યુક્ત થશે કારણ કે કોઈ વખતે તેઓથી પણ અરિહંતાદિકનું જાણું થાય છે, માટે આચાર્યાદિક પણ મોટા ઉપકારી છે તેથી તેઓને પ્રથમ નમસ્કાર કરવો યુક્ત છે.

ઉત્તર—આચાર્યને ઉપદેશ આપવાનું સામર્થ્ય અરિહંતના ઉપદેશથી જ પ્રાપ્ત થાય છે, અર્થાત્ આચાર્યાદિ સ્વતંત્રતાથી ઉપદેશ ગ્રહણ કરી અર્થજ્ઞાપનનું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી, તાત્પર્ય એ છે કે અરિહંત જ સુખ્યત્વે કરીને સર્વ પદાર્થનું જ્ઞાન કરાવવાવાળા છે, તેથી પ્રથમ નમસ્કાર કરવો તેઓનેજ યોગ્ય છે. વળી આચાર્યાદિકેને પ્રથમ નમસ્કાર કરી પછી શ્રી અરિહંતને નમસ્કાર કરવો યોગ્ય નથી કહ્યું પણ છે કે:-

‘પુન્વાણુપુન્વિ ન કમો, નેવ વ પચ્છાણુપુન્વિ પસ ભવે ।

સિદ્ધાર્હ્યા પદમા, વીઆપ સાહુણો આદ ॥૧॥

અરહન્તા ઉવપસેળં, સિદ્ધાણં જન્તિ તેણ અરિહાદ્ ।

ળેવિ કોવિ પરિસાપ, પળમિત્તા પળમર્હ રન્નોત્તિ ॥૨॥

ઉપર જે પ્રશ્નોત્તરો જણાવી ગયા તેનો સબધ આ ગાથાઓ સાથે છે, વળી લોકોમાં પણ પર્ષદાને પ્રણામ કરીને પછી રાજાને કોઈ પ્રણામ કરતું નથી, તો અહીંઆ આચાર્યાદિક તો પર્ષદા રૂપ છે અને શ્રી અરિહંત તે રાજારૂપ છે માટે પ્રથમ શ્રીઅરિહંતને નમસ્કાર કર્યા પછી આચાર્યાદિકને કરવો યુક્ત છે.

પ્રશ્ન—છઠ્ઠા પદથી લઈને નવમા પદ સુધીમાં એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે—‘એસો પચ્છણુમુક્કારો’ એટલે એ પાંચેને કરેલો નમસ્કાર, ‘સન્વપાવપ્પણીસણો’ સર્વ પાપનો નાશ કરનાર છે તથા ‘મજ્જલાણં ચ સન્વેસિ પદમં હવ્વ મંગલ’ સર્વ મંગલોને વિષે પહેલું મંગલ છે. આ વિષયમાં પ્રશ્ન એ છે કે મંગલ કોને કહે છે અને મંગલ કેટલા પ્રકારના હોય છે તથા એ પાંચેને કરેલો નમસ્કાર પ્રથમ મંગલ શી રીતે છે ?

ઉત્તર—મંગલ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ એ છે કે—‘મજ્જતિ હિતાર્ય સર્પતિ, મજ્જતિ દૂરં દુષ્ઠમેનેન અસ્માદ્વેતિ મજ્જલમ્’ અર્થાત્ જે સર્વ પ્રાણીઓના હિતને માટે દોડે છે તેને મંગલ કહે છે, અથવા જેની મારફતે દુર્દૈવ, દુર્ભાગ્ય દૂર લાગી જાય છે તેને મંગલ કહે છે, તાત્પર્ય એ છે કે જેનાથી હિત અને અભીષ્ટ પદાર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે તેનું નામ મંગલ છે.

મંગલ બે પ્રકારના છે—એક દ્રવ્ય મંગલ એટલે લૌકિક મંગલ, તથા બીજું ભાવમંગલ એટલે લોકોત્તર મંગલ જાણીને તેમાં દહીં, અક્ષત, કેસર, ચંદન

અને ધરો વગેરે લૌકિક મગલ છે, તે મગલ અનેકાંતિક તથા અનાત્યતિક બાબતું એટલે સર્વથા તથા સર્વદા મંગલરૂપ નહી રહેવાવાળું બાબતું અને તે પણ નામ મગલ, સ્થાપના મગલ અને દ્રવ્ય મંગલરૂપ છે અને એ ત્રણ મગલથી વાંછિતા-ર્થની સિદ્ધિ થતી નથી, પરંતુ તેનાથી વિપરીત એકાંત મંગલ તથા આત્યતિક મગલ એટલે સર્વથા અને સર્વદા મંગલરૂપ રહેવાવાળું તે ભાવમંગલ બાબતું, એ મગલ વિશેષે કરીને ઇચ્છિતાર્થ સિદ્ધિને આપનાર છે, તેથી દ્રવ્યમંગલની અપેક્ષાએ ભાવમંગલ પૂર્ણનીય તથા ઉત્તમ છે, તે ભાવમગલ જપ, તપ તથા નિયમ વગેરે લેદોથી અનેક પ્રકારનું છે, તેમાં પણ આ પંચ પરમેષ્ઠી નમસ્કારરૂપ મગલ સર્વથી ઉત્તમ છે. તેથી એ વિશેષે કરીને ગ્રહણ કરવું, એનાથી મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે, કારણ કે જે પરમેષ્ઠીઓને નમસ્કાર કરવામાં આવે છે તેઓ લોકોમાં ઉત્તમ તથા શરણાગત વત્સલ છે, કહ્યું પણ છે કે—‘અરિહંતા મગલ, સિદ્ધા મંગલં, સાદુ મંગલં, કેવલિ પળ્લવત્તો ધમ્મો મગલ’। અર્થાત્ અરિહંત મગલરૂપ છે, સિદ્ધ મંગલરૂપ છે, સાદુ મગલરૂપ છે તથા કેવળી ભગવતે પ્રરૂપેલો ધર્મ મગલરૂપ છે.

પ્રશ્ન—‘પરમેષ્ઠી નમસ્કાર મહાસ્તોત્ર’ના કર્તા શ્રી જિનકીર્તિસૂરિએ સ્વોપનવૃત્તિના પ્રારભમાં આ મહામંત્રને અડસઠ અક્ષરોવાળો કહેલો છે, તેા એના અડસઠ અક્ષર કેવી રીતે બાબુવા બોધે તથા આ મહામંત્ર અડસઠ અક્ષરોવાળો હોવાનું શું કારણ છે ?

ઉત્તર—આ નવકાર મંત્રમાં નવ પદ છે, તેમાંથી શરૂઆતના પાંચ પદ કે જેનું વિસ્તૃત વર્ણન આપણે કરી ગયા છીએ તે જ મૂલમંત્ર સ્વરૂપ છે, તેમાં વ્યંજનો સહિત હ્રસ્વ અને દીર્ઘ વર્ણોની ગણતરી કરવાથી પાંત્રીસ અક્ષરો થાય છે તથા પાછળના જે ચાર પદ છે જેનું વિસ્તૃત વર્ણન હવે પછી કરવામાં આવનાર છે તે ચૂલિકાના છે, તેમાં મૂલ મંત્રના પ્રભાવનું વર્ણન કરવામાં આવેલું છે, તે ચાર પદોમાં વ્યંજનો સહિત હ્રસ્વ અને દીર્ઘ અક્ષરોની ગણતરી કરવાથી તેત્રીસ અક્ષરો થાય છે, આ બંને સખ્યાઓને ભેગી કરવાથી કુલ અડસઠ અક્ષર થાય છે, તેથી આ મહામંત્રને અડસઠ અક્ષરોથી વિશિષ્ટ કહેલ છે

આ મહામંત્રમાં અડસઠ અક્ષરોની સ્થાપના કરવાનું પ્રયોજન એ છે કે એમાં પાંચ પરમેષ્ઠીઓને નમસ્કાર કરવામાં આવેલો છે તથા એમાં નવ પદ છે, જેના ભગોની ક્રિયા (પ્રક્રિયા) જુદી જુદી છે, તેથી આ મહામંત્રને નવકારમંત્ર કહે છે, પાંચને નવથી ગુણવાથી પીસ્તાલીસ થાય છે; એને દોઢા કરવાથી સાડા સડસઠ થાય છે, એમાં અડધો ઉમેરવાથી અડસઠ થાય છે, હવે એનું તાત્પર્ય એ છે કે જેઓ

નવપદોની પ્રક્રિયાથી પાંચ પરમેષ્ઠીઓનું ધ્યાન કરે છે, અર્થાત્ એ પ્રકારથી પીસ-તાડીસ સંખ્યાને જેઓ પ્રાપ્ત કરે છે, તેઓના હિસાબ કિતાબ સંસારથી દોઢા (નિઃશેષ) થઈ જાય છે અર્થાત્ આ રીતે તેઓ સાડાસડસઠ સંખ્યાને પ્રાપ્ત કરે છે; સંસારથી લેખાના દોઢા થઈ ગયા પછી તેઓને માટે સંસારમાં માત્ર અડધી ક્ષણ જ રહે છે, તે અર્ધક્ષણ વીત્યા પછી (અર્થાત્ અડધાનું જોડાણ થવાથી) તે અડસઠ થઈ જાય છે અર્થાત્ સિદ્ધિ સ્થાનને પામે છે.

પ્રશ્ન—કેટલાક લોકો ‘હવ્વ મંગલ’ના સ્થાનમાં ‘હોઈ મંગલ’ પાઠ માનીને ચૂલિકા સંખ્યાની પાછળના ચાર પદોમા બત્રીશ જ અક્ષરો માને છે, શું તે બરાબર નથી ?

ઉત્તર—‘હવ્વ’ના સ્થાનમાં ‘હોઈ’ શબ્દ બોલવાથી જો કે અર્થમાં તો કોઈ પણ ભતનો ફરક પડતો નથી, પરંતુ ‘હોઈ’ શબ્દ બોલવાથી ચાર પદોમા બત્રીશ અક્ષરોનું હોવું દૂષણરૂપ છે, કારણકે મૂલમન્ત્રના ૩૫ તથા પછીના ચાર પદોમાં ‘હવ્વ’ બોલતા તેત્રીશ અક્ષરોનું જોડાણ કરવાથી જ ૬૮ અક્ષર થાય છે, પહેલાં જણાવી ગયા છીએ તે પ્રમાણે જેનું હોવું આવશ્યક છે. જુઓ !

શ્રીમહાનિશીથ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે —

“તહેવ ફકારસ પયપરિચ્છિન્નતિ આલાવગતિત્તીસઅક્ષરપરિમાણં, પસો પંચ જ-મુક્કારો સવ્વપાવપ્પણાસણો મંગલાણં ચ સવ્વેસિં પઢમં હવ્વ મંગલં તિ ચૂલમ્ ।”

અર્થાત્—પરમેષ્ઠી નમસ્કારરૂપ મૂલમન્ત્ર અગિયાર પદો યુક્ત છે એટલે શરૂ-આતના પાંચ પદ રૂપ મૂલમન્ત્રમા કુલ અગિયાર પદ છે, તેનો પ્રભાવ બતાવનારા પાછલા ચાર પદોના અક્ષરોનું પરિમાણ તેત્રીશ છે. તે આ પ્રમાણે ‘પસો પંચ જ-મુક્કારો, સવ્વપાવપ્પણાસણો, મન્ગલાણ ચ સવ્વેસિં, પઢમં હવ્વ મન્ગલં’ એવું ચૂલિકામાં કથન છે. પ્રવચનસારોદ્ધારની ૭૯મી ગાથામા કહ્યું છે કે.—

‘પંચ પરમિદ્ધિ મેતે, પપ પપ સત્ત સંપયા કમસો ।

પજ્જંત સત્તરક્કલ્લર, પરિમાણા અટ્ટમી મણિયા + ॥૭૯॥

જો કે ‘હવ્વ મંગલ’ના સ્થાને હોઈ મંગલ એવો પાઠ બોલવાથી અર્થ વિભેદ કાઠ નથી, તથાપિ ‘હવ્વ મંગલ’ પાઠ જ બોલવો કે જેથી ચાર પદોમાં ૩૩ અક્ષર થઈ જાય કારણકે નમસ્કારાવસિ અન્થમા કહ્યું છે કે—“કોઈ કાર્ય વિશેષ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે જે વખતે ચૂલિકાના જ ચાર પદોનું જ ધ્યાન કરવાનું હોય તે વખતે બત્રીશ પાખડીના કમલની રચના કરી એકેકે અક્ષર એકેક પાંખડીમા

+ અર્થાત્—પંચ પરમેષ્ઠી મન્ત્રને ત્રિષે પ્રત્યેક પદ પ્રમાણ સપદા કહી છે, એ પ્રમાણે સાત પદની સાત સપદાઓ અનુક્રમે થાય અને છેલ્લી આઠમી સપદા સત્તર અક્ષર પ્રમાણે જણાવી

સ્થાપન કરવો અને તેત્રીશમો અક્ષર મધ્ય ક્ષણિકામાં સ્થાપન કરીને ધ્યાન કરવું જોઈએ.” તેથી જો ‘હોઈ મંગલ’ એવો પાઠ માનવામાં આવે તો ચારે પદોમાં ૩૨ જ અક્ષર થાય અને તે બત્રીશ અક્ષરથી બત્રીશ પાંખડીઓ જ પૂરાય અને મધ્ય ક્ષણિકા ખાલી રહી જાય, તેથી ‘હવ્વ મંગલ’ એવો પાઠ માનીને પાછળના ચાર પદોમાં તેત્રીશ જ અક્ષર માનવા જોઈએ.

પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરીને તેઓના એકસોને આઠ ગુણરૂપ મન્ત્રનો જાપ કરીએ તે ૧૦૮ ગુણ આ પ્રમાણે છે—

વારસ ગુણ અરિહંતા, સિદ્ધા અદ્વૈવ સૂરિ છત્તીસં ।

વવજ્ઞાયા પળવીસં, સાદ્ધ સગવીસ અદ્વસયમ્ ॥૧॥

અર્થાત્—અરિહંતના બાર ગુણ છે, સિદ્ધના આઠ ગુણ છે, આચાર્યના છત્રીશ ગુણ છે, ઉપાધ્યાયના પચીશ ગુણ છે અને સાધુના સત્તાવીશ ગુણ છે સર્વ મળીને પંચ પરમેષ્ઠીના ૧૦૮ ગુણ છે અને તેથી જ નવકારવાળીના મળુકા પણ ૧૦૮ હોય છે.

પંચપરમેષ્ઠીના ગુણો દર્શાવતું ચૈત્યવદનઃ—

બાર ગુણ અરિહંત દેવ, પ્રણમી જે ભાવે ।

સિદ્ધ આઠ ગુણ સમરતા, હું જ દોહંગ જાવે ॥૧॥

આચારજ ગુણ છત્રીશ, પચવીશ ઉવજ્ઞાય ।

સત્તાવીશ ગુણ સાધુના, જપતા સુખ થાય ॥૨॥

અદ્યોત્તર સય ગુણ મલીએ, એમ સમરો નવકાર ।

ધીરવિમલ પડિત તણો, નય પ્રણમે નિત સાર ॥૩॥

પ્રસંગોપાત નવકારવાલીના ગુણ દર્શાવતી પ્રાચીન ગુજરાતી સજ્ઞાય વાંચકોને ઉપયોગી બાણી અત્રે આપવી યોગ્ય ધારી છે જે આ પ્રમાણે છે—

બાર જપૂ અરિહંતના, ભગવતના રે ગુણ હું નિશ દીશ ।

સિદ્ધ આઠ ગુણ બાણિયે, વખાણીયે રે ગુણ સૂરિ છત્રીશ ॥

નોકારવાલી વદીયે ॥૧॥

ચિર નદિયે રે ઉઠી ગણીયે સવે(વા)ર ।

સૂત્ર તણા ગુણ ગૂથિયા, મણીઆ મોહન રે મહ મોટો મેર ॥

નોકારવાલી વદીયે ॥૨॥

પચવીશ ઉવજ્ઞાયાના, સત્તાવીશ રે ગુણ શ્રી અણુગાર ।
એકસો આઠે ગુણે કરી, ઇમ જપિયે' રે ભવિયણુ નવકાર ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૩૥

મોક્ષ જપ અંગુઠે, વૈરી જૂઠે રે તજની અગુલી જોય ।
બહુ સુખ દાયક મધ્યમા, અનામિકા રે વશ્યારથ હોય ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૪૥

આકર્ષણ ટચી અંગુલી, વલી સુણજે રે ગણવાની રીતિ ।
મેરુ ઉદ્ધવન મ મ કરો, મ મ કરજે રે નખ અગ્રે પ્રીતિ ॥
નોકારવાલી વદીયે' ॥૫૥

નિશ્ચલ ચિત્તે જે ગણે, જે ગણે સંખ્યાદિકથી એકાંત ।
તેહને ફલ હોએ અતિ ઘણુ, ઇમ બોલે રે જિનવર સિદ્ધાંત ॥
નોકારવાલી વદીયે' ॥૬૥

શખ પ્રવાલ ફ(સ્ક)ટિકમણિ, પત્તા જીવ (પુત્રજીવી) રતાજલી મોતી સારા
રૂપ સોવન રચણુ તણી, ચદન અવર અગરને ઘનસાર ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૭૥

સુંદર ફલ ફદ્રાક્ષની, જપમાલિકા રે રેશમની અપાર ।
પચ વરણુ સમ સૂત્રની, વલી વસ્તુ વિશેષ તણી ઉદાર ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૮૥

ગૌતમ પૂછતે કહ્યો, મહાવીરે રે એ સચલ વિચાર ।
લખિં કહે ભવિયણુ સુણો, ગણજે ભણજે રે નિત્ય નિત્ય નવકાર ॥
નોકારવાળી વદીયે ॥૯૥

અરિહંત ભગવતના આઠ પ્રાતિહાર્ય અને ચાર અતિશય મળીને કુલ આર
ગુણ છે તે આ પ્રમાણે:—

‘અશોકવૃક્ષ. સુરપુષ્પવૃષ્ટિદિવ્યધ્વનિશ્ચામરમાસનં ચ ।

મામણ્ડલં દુન્દુભિરાતપત્રં સત્પ્રાતિહાર્યાણિ જિનેશ્વરાણામ્ ॥૧॥

૧ અશોકવૃક્ષ—જ્યાં જ્યાં અરિહંત ભગવાન વિચરે છે ત્યાં ત્યાં સમવસર-
ણી રચના કરવામાં આવે છે. તે સમવસરણી મધ્યમાં મહાવિસ્તીર્ણ, ફૂલોનો
સમૂહ તથા તેમાં હુખ્ધ થએલા ભ્રમરોના સમૂહથી સુકત, શીતલ સુંદર છાયા
સહિત, મનોહર, લાખી શાખાઓ વાળા, ભગવાનના શરીરથી ખાર ગણી ઉંચાઈના

અશોકવૃક્ષની રચના દેવો કરે છે, જેની નીચે ખિરાજમાન થઇને પ્રભુ ધર્મોપદેશ આપે છે.

૨ સુરપુષ્પવૃષ્ટિ—સમવસરણુમા દેવતાઓ જલ તથા સ્થલને વિષે ઉત્પન્ન થએલાં ફૂલો જેવા કે શ્વેત, લાલ, પીળાં, લીલાં તથા શ્યામ એ પાંચે વર્ણોના વિકસ્વર સરસ સુગંધીવાળા, જેના હીટા નીચે રહેલા છે અને મુખ ઉપર રહેલા છે તેવા સચિત્ત ફૂલની વૃષ્ટિ સમવસરણુની જમીનને વિષે ચારે તરફ એક યોજન પ્રમાણ ભૂમિ મધ્યે જાનુ સુધી કરે છે અહીંયાં ફૂલ વિષે મતાંતર છે, કોઈ કહે છે કે અચિત્ત ફૂલ હોય છે, કોઈ કહે છે કે જાળીળ ધ હોય છે, કોઈ કહે છે કે ક્યારા રૂપ હોય છે, એટલે જ્યાં સાધુ, મનુષ્ય અને દેવતા એસે છે ત્યાં પુષ્પવૃષ્ટિ નથી હોતી અને ખાકીની જગ્યામાં ચારે તરફ હોય છે, આ પ્રમાણે મતાંતર છે. પરંતુ ખરે જોતાં તો સમવસરણુમાં સર્વત્ર ફૂલની વૃષ્ટિ તો દેવતાઓ કરે જ છે, પરંતુ ફૂલોને જે ઇજા નથી થતી તેનું કારણ તો અચિત્ત શક્તિના ધણી એવા શ્રી અરિહંત ભગવાનનું માહાત્મ્ય (મહાન્ અલૌકિક પ્રભાવ) છે. એમ શ્રી આવશ્યક ચૂર્ણિમાં કહેલું છે. તેની સાથે શ્રી મલયગિરિ મહારાજે શ્રી આવશ્યક નિર્ચુક્તિની વૃત્તિમા આપેલી છે માટે સમવસરણુ મધ્યે સચિત્ત ફૂલોની વૃષ્ટિ દેવતાઓ સર્વત્ર કરે છે તે વાત નિર્વિવાદ સાબિત થાય છે.

૩ દિવ્યધ્વનિ—જે સમયે અરિહંત ભગવાન અત્યંત મધુર સ્વર વડે સરસ અમૃતરસ સમાન સમસ્ત લોકને આપનારી વાણીએ કરીને ધર્મદેશના આપે છે, તે સમયે જો કે પ્રભુની વાણી અતિ મધુરમા મધુર હોવા છતાં પણ દેવતાઓ પ્રભુની વાણીને દિવ્ય એવા ધ્વનિ વડે પૂરે છે, પ્રભુ જે દેશના આપે છે તે માલકોશ રાગમાં આપે છે અને પ્રભુ માલકોશ રાગે જે સમયે દેશના આપવી શરૂ કરે, તે વખતે પ્રભુની બને ખાબુએ રહેલા દેવતાઓ વેણુ, વિણા વગેરેના શબ્દોએ કરીને તે વાણીને વિશેષે કરીને મધુર અને મનોહર કરે છે.

૪ આમર—તત્તુ સમૂહથી યુક્ત કેળના થાલલાની સમાન જેના મનોહર સુવર્ણકંઠને વિષે રત્નો જડેલા છે અને તે રત્નોના કિરણોની કાતિ ઇન્દ્રધનુષની કાતિના જેવી ફેલાઈ રહેલી છે, એવા રત્નજડિત સુવર્ણની હાંડી વાળા શ્વેત આમરો ભગવંતને દેવતાઓ વીંજે છે

૫ આસન—મેરૂ શિખરની સમાન ઉચ્ચ, રત્નજડિત સુવર્ણ સિંહાસન કે જે ઈર્ષ્ય શત્રુ સમૂહનો નાશ કરવાને સાક્ષાત્ સિંહ સમાન છે, એવું સિંહાસન દેવતાઓ બનાવે છે, અને તે પર બેસીને પ્રભુ ધર્મદેશના આપે છે

૬ લામડલ—શરદ્ઋતુના સૂર્યના કિરણોની સમાન અત્યંત તેજસ્વી એવું પ્રકાશ મડલ એટલે લામડલ પ્રભુના મસ્તકની પાછળના લાગમાં દેવતાઓ રહે છે, તેમાં ભગવાનનું તેજ સક્રમે છે, તેમ ન ડરવામાં આવે તો ભગવાનના મુખ સન્મુખ કોઈનાથી બેઠંપણ શકાય નહિ

૭ હુહુલિ—પ્રભુના સમવસરણ વખતે દેવતાઓ હુહુલિ વગાડે છે, તે એમ મૂચવે છે કે—હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! તમે શિવપુરના સાર્થવાહ સમાન આ પ્રભુની સેવા કરો, તેમના શરણે બનો.

૮ છત્ર—સમવસરણમાં દેવતાઓ ભગવાનના મસ્તક ઉપર શરદ્ઋતુ જેવા ઉજવળ અને મોતીની માલાઓથી સુશોભિત ઉપરાઉપર ત્રણ ત્રણ છત્રો દરેક દિશાએ રહે છે ભગવાન પોતે સમવસરણમાં પૂર્વાભિમુખ બેસે છે અને બીજા ત્રણ દિશાઓમાં દેવતાઓ ભગવતના જ પ્રભાવથી પ્રતિબિંબો રચીને સ્થાપે છે, તેથી કંઈ બાર છત્રો તે વખતે હોય છે અન્ય વખતે ત્રણ જ છત્ર હોય છે. સમવસરણ ન હોય ત્યારે પણ આ આઠ પ્રતિકાર્યો તો પ્રભુની સાથે હોય જ છે

ચાર મૂળ અતિશય આ પ્રમાણે છે:—

૬ અપાયાપગમાતિશય—અપાય એટલે ઉપદ્રવ તેનો અપગમ એટલે નાશ તે સ્વાશ્રયી અને પરાશ્રયી બે પ્રકારનો છે તેમાં પરાશ્રયી અપાયાપગમ અતિશય એ કે—જેનાથી અન્યનો ઉપદ્રવ નાશ પામે, એટલે કે ભગવાન જ્યાં વિચરતા હોય ત્યાં દરેક દિશામાં પચીશ પચીશ યોજન અને બિઘ્વ તથા અઘો સાડાઠાસ સાડા આર યોજન એમ સર્વ મળી સવાસો યોજન સુધી રોગ, મરત્રી, વૈર, અવૃષ્ટિ, અતિવૃષ્ટિ વગેરે થાય નહીં હવે સ્વાશ્રયી અપાયાપગમાતિશયના દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બે પ્રકાર છે. તેમાં દ્રવ્યથી અપાય એટલે સર્વ પ્રકારના રોગો, તે પોતાને તો સર્વથા ક્ષય થયા હોય છે તથા ભાવથી અપાય એટલે અઠાર પ્રકારના અભ્યંતર દોષો, તે પણ પોતાને સર્વથા નાશ પામેલાજ હોય છે. તે અઠાર દોષો આ પ્રમાણે બહુવા—૧ દાનાંતરાય, ૨ લાભાતરાય, ૩ ભોગાતરાય, ૪ ઉપભોગાતરાય, ૫ વીર્યાતરાય, ૬ હાસ્ય, ૭ રતિ, ૮ અરતિ, ૯ ભય, ૧૦ શોક, ૧૧ બુદ્ધિમ્સા, ૧૨ કામ, ૧૩ મિથ્યાત્વ, ૧૪ અજ્ઞાન, ૧૫ નિદ્રા, ૧૬ અવિરતિ, ૧૭ રોગ અને ૧૮ દ્વેષ.

૧૦ જ્ઞાનાતિશય—પ્રભુ કેવળજ્ઞાન વડે સર્વ લોકલોકેતુ સંપૂર્ણ સ્વરૂપ બાણે છે

૧૧ પૂજાતિશય—શ્રીતીર્થંકર સર્વને પૂજ્ય છે, એટલે કે રાજા, વાસુદેવ, યજ્ઞદેવ, ચક્રવર્તિ, દેવતાઓ અને ધંત્રી વગેરે સર્વે તેમને પૂજે છે, અથવા તેમને પૂજવાની અભિલાષા કરે છે

૧૨ વચનાતિશય—શ્રી તીર્થ કરની વાણી દેવ, મનુષ્ય અને તિર્થંત્ર સર્વે પોત પોતાની ભાષામાં સમજે છે કેમકે તેઓની વાણી પાત્રીશ ગુણોએ કરીને યુક્ત છે, તે પાત્રીશ ગુણો આ પ્રમાણે છે.—૧ સર્વ ઠેકાણે સમજાય તેવી, ૨ યોજન પ્રમાણ ભૂમિમાં દરેકને સરખી રીતે સંભળાય તેવી, ૩ પ્રૌઢતાવાળી, ૪ મેઘ જેવી ગભીર, ૫ સ્પષ્ટ શબ્દવાળી, ૬ સતોષ ઉપજાવનારી, ૭ દરેક સાંભળનાર મને જ કહે છે એમ સમજે તેવી, ૮ પુષ્ટ અર્થવાળી, ૯ પૂર્વાપર વિરોધ ન આવે તેવી, ૧૦ મહાપુરુષને છાજે તેવી, ૧૧ સદેહ વિનાની, ૧૨ દ્વંધુ રહિત અર્થવાળી, ૧૩ કંઠણુ વિષય પણ સુગમ લાગે તેવી, ૧૪ જ્યાં જેવું શોભે તેવું બોલાય તેવી, ૧૫ ષટ્દ્રવ્ય અને નવતત્ત્વની પુષ્ટિ કરે તેવી, ૧૬ પ્રયોજનવાળી, ૧૭ પદરચનાવાળી, ૧૮ ષટ્દ્રવ્ય અને નવતત્ત્વની પદ્ધતાવાળી, ૧૯ મધુરતાવાળી, ૨૦ બીજનો મર્મ ન લેદાય તેવી ચતુરાઈવાળી, ૨૧ ધર્મ અને અર્થ એ પુરુષાર્થને સાધનારી, ૨૨ દીપકની જેમ અર્થનો પ્રકાશ કરનારી, ૨૩ પરનિંદા અને આત્મશ્લોધા રહિત, ૨૪ કર્તા, કર્મ, ક્રિયાપદ, કાળ અને વિભક્તિવાળી, ૨૫ સાંભળનારને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવી, ૨૬ વક્તા સર્વ ગુણ સપન્ન છે એમ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે તેવી, ૨૭ ધૈર્યતા વાળી, ૨૮ વિલબતા રહિત, ૨૯ ભ્રાંતિરહિત, ૩૦ સર્વ શ્રોતા પ્રાણી પોતપોતાની ભાષામાં સમજે તેવી, ૩૧ સારી બુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરે તેવી, ૩૨ પદના એટલે શબ્દના અર્થને અનેક અર્થપણે બોલે તેવી, ૩૩ સાહસિકપણે બોલે તેવી, ૩૪ પુનરૂક્તિ દોષરહિત, ૩૫ તથા સાંભળનારને ખેદ ન ઉપજે તેવી.

સિદ્ધ ભગવાનનાં આઠ ગુણ આ પ્રમાણે—

नाणं च दंसणं चैव, अव्वावाहं तहेव सम्मत्तं ।

अक्खयठिह अरूवी, अगुरुलहु वीरीयं हवइ ॥१॥

૧ અનતજ્ઞાન—જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, તેનાથી સર્વ લોકલોકનુ સ્વરૂપ જાણે છે.

૨ અનતદર્શન—દર્શનાવરણીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી કેવળદર્શન પ્રાપ્ત થાય છે, તેનાથી સર્વ લોકલોકના સ્વરૂપને દેખે છે.

૩ અવ્યાબાધ સુખ—વેદનીયકર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી સર્વ પ્રકારની પીડા રહિત નિરૂપાધિપણુ પ્રાપ્ત થાય છે. તે સુખનુ વર્ણન કરતાં કહ્યું છે કે:—વ્યવહારી-આનાં સુખ, રાજાનાં સુખ, બલદેવનાં સુખ, વાસુદેવનાં સુખ, ચક્રવર્તિના સુખ, અસંખ્યાતા ભવનપતિ, વ્યતર તથા જ્યોતિષ દેવોના સુખ, બારદેવલોકના દેવતાનાં સુખ, નવ ઐવેચકના દેવતાના સુખ, પાત્ર અનુત્તર વિમાનવાસી દેવ, એ સર્વનાં

સુખથી અનંતગણું અધિક સુખ સિદ્ધતા જીવોને છે. તે સુખનો અનુભવ સિદ્ધ વિના બીજા કોઈને પણ થઈ શકે નહિ. જેમ મૂંગો માણસ સાકર ખાય, તેનો સ્વાદ પોતે બાણે પણ બીજાને કહી શકે નહિ, તેમ સિદ્ધના અનંતસુખને કેવલજ્ઞાની જ્ઞાનના બળે કરીને બાણે છે પણ તે સુખ વચ્ચનાતીત હોવાથી કહી શકે નહિ.

૪ અનંતચારિત્ર—મોહનીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થઈ જવાને લીધે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને યથાખ્યાત ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી સિદ્ધ ભગવાન આત્મ-સ્વભાવમાં સદા અવસ્થિત રહેલા છે

૫ અક્ષયસ્થિતિ—આયુષ્યકર્મનો સર્વથા ક્ષય થઈ જવાને લીધે અનતસ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે. સિદ્ધની સ્થિતિની આદિ છે, પણ અત નથી, તેથી સાદિ અનત કહેવાય છે.

૬ અરૂપીપણુ—નામકર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શરહિત થાય છે, કેમકે શરીર હોય તો જ વર્ણાદિક હોય છે, પણ સિદ્ધ ભગ-વતને શરીર નથી, તેથી તેઓને અરૂપીપણુ પ્રાપ્ત થાય છે.

૭ અગુરૂલઘુ—ગોત્રકર્મનો ક્ષય થવાથી આ ગુણુ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી ભારે હળવા કે ઉંચ નીચપણુનો વ્યવહાર રહેતો નથી.

૮ અનતવીર્ય—અંતરાયકર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી અનંતદાન, અનતલાભ, અનતલોગ, અનતઉપલોગ અને અનતવીર્ય પ્રાપ્ત થાય છે, એટલે કે સમગ્ર લોકને અલોક કરી શકે અને અલોકને લોક કરી શકે તેટલી સિદ્ધમાં સ્વાભા-વિક શક્તિ હોય છે, છતાં તે સિદ્ધોએ કદી પણ તેલું વીર્ય ફેરવ્યું નથી, ફેરવતા નથી અને ફેરવશે પણ નહીં, કેમકે તેમને પુદ્ગલની સાથે કાંઈ પણ સંબંધ હોતો નથી. આ અનતવીર્યના ગુણુથી પોતાના આત્મિક ગુણોને જે રૂપે છે તે રૂપે જ ધારી રાખે છે ફેરફાર થવા દેતા નથી.

આચાર્યના છત્રીશ ગુણો આ પ્રમાણે —

પંચિદિશસંવરણો, તદ્દ નવવિહવંમચ્ચેરગુત્તિધરો ।

ચત્તવિહવસાયમુક્તો, દ્વય અદ્વારસ ગુણેહિ સંજુતો ॥૧॥

પંચમહાવ્યજુત્તો, પંચવિહારપાલણસમત્થો ।

પંચસમિઓ નિગુત્તો, છત્તીસગુણો ગુરુ મજ્ઞ ॥૨॥

શ્લોકાર્થ—પાંચ ધન્દિઓના વિષયને સંવરનાર, તથા નવપ્રકારે બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર, ચાર પ્રકારના કષાયથી મુક્ત, એ અદ્વાર ગુણે કરીને સંયુક્ત, તથા પાંચ મહાવ્રતે કરીને યુક્ત, પાંચ પ્રકારના આચાર પાલવાને સમર્થ, પાંચ પ્રકારની

સમિતિ તથા ત્રણ પ્રકારની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર એવા છત્રીશ ગુણુવાળા મારા ગુરુ છે.

વિસ્તારાર્થ—પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયને સવર કરનાર તે આ પ્રમાણે:—

૧ સ્પર્શનેન્દ્રિય—કોમળ વસ્તુનો સ્પર્શ થતાં તેને સુખકારી માની તેના પ્રત્યે રાગ તથા કર્કશ વસ્તુનો સ્પર્શથતા તેના પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધારણ કરનાર.

૨ શ્રાણેન્દ્રિય—સુગંધીદાર વસ્તુની સુગંધ આવવાથી તેના પ્રત્યે રાગ તથા દુર્ગંધવાળી વસ્તુની દુર્ગંધ આવવાથી તેના પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધરનાર.

૩ જિહ્વેન્દ્રિય—સારો સ્વાદિષ્ટ આહાર મલવાથી તેના પ્રત્યે રાગ તથા અસ્વાદિષ્ટ આહાર મલવાથી તેના પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધારણ કરનાર.

૪ શ્રોત્રેન્દ્રિય—પોતાને અનુકુળ એવા મીઠા સંગીત વગેરેના સુંદર સ્વરો પ્રત્યે રાગ તથા બિલત્સ અવાજ પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધારણ કરનાર.

૫ નેત્રેન્દ્રિય—આંખોને અનુકુળ પદાર્થો પ્રત્યે રાગ તથા પ્રતિકુળ પદાર્થો પ્રત્યે દ્વેષને નહિ ધારણ કરનાર, આ રીતે પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયને સવર કરનાર.

નવપ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર તે આ પ્રમાણે:—

૬ સ્ત્રી, પશુ કે નપુસકનો નિવાસ હોય ત્યાં શીલવ્રત ધારીએ રહેવું નહિ.
૭ સ્ત્રીની કથા ન કરવી તથા સ્ત્રીની સાથે વાતચીત ન કરવી.

૮ સ્ત્રીઓના એક આસન પર એટલે શયન, આસન, પાટ, પાટલા ઉપર જ્યાં સ્ત્રી બેઠી હોય તે સ્થાને બે ઘડી વીતી ગયા પહેલા બેસવું નહિ, અને જે આસન ઉપર પુરૂષ બેઠો હોય તે સ્થાને સ્ત્રીએ પ્રહર સુધી બેસવું નહિ.

૯ સ્ત્રીના અગોપાગ ધારી ધારીને જોવા કે ચિંતવવા નહિ

૧૦ ભીંત, પડદા વગેરેના ઓથે સ્ત્રી પુરૂષ કામક્રીડા કરતાં હોય અથવા તે સબધી વાત કરતા હોય ત્યાં બેસવું નહિ

૧૧ પૂર્વાવસ્થામાં સ્ત્રીની સાથે જે કામક્રીડા કરી હોય તેનું સ્મરણ ન કરવું.

૧૨ બ્રહ્મચારીએ સરસ સ્નિગ્ધ-રસકસવાળો માદક આહાર લેવો નહિ

૧૩ શરીરની વિભૂષા એટલે શૃંગારાદિક વડે શોભા કરવી નહિ

૧૪ બ્રુધા શાંત થાય તેનાથી વધારે નીરસ આહાર પશુ કરવો નહિ. આ

નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર

૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર કષાયોથી મુક્ત.

પાત્ર મહાવ્રતે કરીને યુક્ત તે આ પ્રમાણે:—

૧૬ ‘સન્વાઓ પાળાણાઓ વેરમણ’ અર્થાત્-મન, વચન અને કાયાએ કરી છ કાયના જીવોને હણે નહિ, હણાવે નહિ તથા હણનારાની અનુમોદના કરે નહિ.

૨૦ ‘સન્વાઓ મુસાવાયાઓ વેરમણ’ અર્થાત્-ક્રોધ, લોભ, ભય તથા હાસ્યાદિકથી દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ તથા ભાવ સળધે મન, વચન તથા કાયાએ ડરી પોતે જીકું ખોલે નહિ, ખીજની પાસે જીકું ખોલાવે નહિ તથા જીકું ખોલનારની અનુમોદના કરે નહિ.

૨૧ ‘સન્વાઓ અદિનાદાણાઓ વેરમણ’ અર્થાત્-પારકુ અદત્ત પોતે તૃણ માત્ર લે નહિ, ખીજની પાસે લેવરાવે નહિ, લેનારને અનુમોદે નહિ. અદત્તાદાનના તીર્થ કર અદત્ત, ગુરુઅદત્ત, સ્વામિઅદત્ત તથા જીવઅદત્ત એ ચાર લેદો છે તે વિસ્તાર ભયથી અત્રે વર્ણુવ્યા નથી.

૨૨ ‘સન્વાઓ મેહુળાઓ વેરમણ’ અર્થાત્-દેવ, મનુષ્ય તથા તિર્થચની શ્રી સળધી મન, વચન અને કાયાએ કરીને મૈથુન સેવે નહિ, સેવરાવે નહિ, સેવનારને સારો માને નહિ.

૨૩ ‘સન્વાઓ પરિગ્રહાઓ વેરમણ’ નવવિધ પરિગ્રહ તથા ધાતુમાત્ર મૂર્છા રૂપે રાખે નહિ, ધર્મના સહાયક ઉપકરણોથી અધિક ઉપકરણ પણ રાખે નહિ, રખાવે નહિ અને રાખનારની અનુમોદના કરે નહિ. આ પાત્ર મહાવ્રતે કરીને યુક્ત.

પાત્ર પ્રકારના આચાર તે આ પ્રમાણે:—

૨૪ જ્ઞાનાચાર-જ્ઞાન પોતે લણે, ખીજને લણાવે, લણનારની અનુમોદના કરે; જ્ઞાન પોતે લખે, ખીજ પાસે લખાવે તથા લખનારની અનુમોદના કરે.

૨૫ દર્શનાચાર-પોતે સમ્યક્ત્વ પાળે, ખીજને સમ્યક્ત્વ પમાડે અને સમ્યક્ત્વથી પડતો હોય તેને પડતો બચાવીને સ્થિર કરે.

૨૬ ચારિત્રાચાર-પોતે ચારિત્ર પાળે, ખીજને ચારિત્ર પળાવે, જે કોઈ શુદ્ધ ચારિત્ર પાળતા હોય તેની અનુમોદના કરે.

૨૭ તપાચાર-બ્રાહ્મ અને અભ્યંતર એવો બાર પ્રકારનો તપ પોતે કરે, ખીજ પાસે તપ કરાવે અને તપ કરનારની અનુમોદના કરે.

૨૮ વીર્યાચાર-મન, વચન અને કાયાની શક્તિને ધર્મમાં જોડવા રૂપ ત્રણ પ્રકારના વીર્યની શુદ્ધિ આ પાત્ર પ્રકારનો આચાર પાલવાને સમર્થ.

પાત્ર સમિતિ આ પ્રમાણે —

૨૯ ધર્યાસમિતિ-માર્ગમા જતા આવતા જીવોની રક્ષા માટે ઉપયોગ પૂર્વક આશ્રુ તે

૩૦ ભાષાસમિતિ—પાપ રહિત અને કોઈપણ જીવને દુઃખ ઉત્પન્ન ન થાય તેવું વચન બોલવું તે.

૩૧ એષણાસમિતિ—આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે શુદ્ધ વિધિપૂર્વક દોષ ટાળીને ગ્રહણ કરવાં તે.

૩૨ આદાનભક્ષણપણા સમિતિ—જીવરક્ષા માટે જયણાપૂર્વક વસ્ત્ર, પાત્રાદિ દેવાં મૂકવાં તે.

૩૩ પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ—જીવની રક્ષા પૂર્વક શુદ્ધ ભૂમિને વિષે ચતનાથી મળ, મૂત્ર, શ્લેષ્મ વગેરે પરઠવવાં તે.

ત્રણ ગુપ્તિ આ પ્રમાણે:—

૩૪ મનોગુપ્તિ—પાપ કાર્યના વિચારથી મનને અટકાવવું તે.

૩૫ વચનગુપ્તિ—નિરવધ વચન પણ કારણ વિના બોલવા નહિ તે.

૩૬ કાયગુપ્તિ—શરીરને પાપ માર્ગથી અટકાવવું તથા ચતનાપૂર્વક જગ્યાને પુણ્ય પ્રમાણે ઉઠવું, બેસવું, જવું, આવવું વગેરે ક્રિયા કરવી તે. આ ત્રણ ગુપ્તિને ધારણ કરનાર.

ઉપાધ્યાયના પચીશ ગુણ આ પ્રમાણે:—

પ્રમાદશાક્ષાનિ દ્વાદશોપાક્ષાનિ પઠતિ પાઠયતિ પવં ત્રયોવિંશતિઃ ૨૩ ચરણસિત્તરિ ૧ કરણસિત્તરિ ૧ સર્વેમીલને ૨૫ ।

અર્થાત્—આચારાગ ૧, સૂત્રકૃતાગ ૨, સ્થાનાગ ૩, સમવાચાંગ ૪, ભગવતી ૫, જ્ઞાતાધર્મકથા ૬, ઉપાસકદશાગ ૭, અતગક ૮, અનુત્તરોવવાર્ધ ૯, પ્રશ્નવ્યાકરણ ૧૦ અને વિપાક ૧૧, એ અગિયાર અગ તથા ઉવવાર્ધ ૧, રાયપસેણી ૨, જીવાભિગમ ૩, પન્નવણા ૪, જબુદ્રીયપન્નત્તિ ૫, ચદપન્નત્તિ ૬, સૂર્યપન્નત્તિ ૭, કપ્પિયા ૮, કપ્પવડસિયા ૯, પુષ્કિઆ ૧૦, પુષ્કયુલિયા ૧૧ અને વન્હિદશાગ ૧૨, એ બાર ઉપાંગને ભણે તથા ભણાવે તેથી ૨૩ ગુણ થયા અને ચરણસિત્તરિ ૧ તથા કરણસિત્તરિ ૧ ને પાળે એ બે ગુણ મળતા, સર્વ મળીને ૨૫ ગુણ ઉપાધ્યાયના બાજીવા.

સાધુના સત્તાવીશ ગુણ આ પ્રમાણે —

છન્નવ્ય છક્કાયરક્ષા પંચિદિયલોહનિગ્ગહો ચંતી ।

માવચિશુદ્ધી પહિલેહનાદ કરણે વિસુદ્ધી અ ॥૧॥

સંજમજોપજુત્તો, અકુસલમળવયણકાયસંરોહો ।

સીઆદ્દીડસહજં, મરણંતુવસગ્ગસહજં ચ ॥૨॥

અર્થાત્—પ્રાણાતિપાત વિરમણુ આદિ પાંચ મહાવ્રત તથા રાત્રિભોજન વિરમણુ મળી કુલ છ વ્રત પાલે; પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેડિકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિકાય તથા ત્રસકાય એ છ કાયની રક્ષા કરે, પાંચ ઇદ્રિયો તથા લોભનો નિગ્રહ કરે, ક્ષમા કરે, ચિત્તની નિર્મલતા રાખે, શુદ્ધ રીતે વસ્ત્રાદિક બાહ્ય ઉપકરણોનું પડિલેહણ કરે, સંયમયોગમાં યુક્ત રહે અર્થાત્ પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિને પાળે, તથા નિદ્રા, વિકથા અને અવિવેકનો ત્યાગ, અકુશળ મનનો નિરોધ, અકુશળ વચનનો નિરોધ, અકુશળ કાયાનો નિરોધ, શીતાદિક પરિબહોનું સહન કરવું તથા મરણાંત ઉપસર્ગ પણ સહન કરવા. આ પ્રમાણે સાધુના ૨૭ ગુણ બાણવા.

પાંચે પરમેષ્ઠીના મળીને કુલ એકસો આઠ ગુણો આ પ્રમાણે વિસ્તારથી બાણવા.

૩૦ ભાષાસમિતિ-પાપ રહિત અને કોઈપણ જીવને દુઃખ ઉત્પન્ન ન થાય તેવું વચન બોલવું તે.

૩૧ એષણાસમિતિ-આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે શુદ્ધ વિધિપૂર્વક દોષ ટાળીને ગ્રહણ કરવાં તે.

૩૨ આદાનંભ ડનિષ્ણેષણા સમિતિ-જીવરક્ષા માટે જયણાપૂર્વક વસ્ત્ર, પાત્રાદિ દેવાં મૂકવાં તે.

૩૩ પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ-જીવની રક્ષા પૂર્વક શુદ્ધ ભૂમિને વિષે ચતનાથી મળ, મૂત્ર, શ્લેષ્મ વગેરે પરઠવવાં તે.

ત્રણ ગુપ્તિ આ પ્રમાણે.—

૩૪ મનોગુપ્તિ-પાપ કાર્યના વિચારથી મનને અટકાવવું તે.

૩૫ વચનગુપ્તિ-નિરવધ વચન પણ કારણ વિના બોલવા નહિ તે.

૩૬ કાયગુપ્તિ-શરીરને પાપ માર્ગથી અટકાવવું તથા ચતનાપૂર્વક જગ્યાને પુજી પ્રમાણ ઉઠવું, બેસવું, જવું, આવવું વગેરે ક્રિયા કરવી તે. આ ત્રણ ગુપ્તિને ધારણ કરનાર.

ઉપાધ્યાયના પચીશ ગુણ આ પ્રમાણે.—

પ્રમાદશાક્ષાનિ દ્વાદશોપાક્ષાનિ પઠતિ પાઠયતિ પવં ત્રયોવિંશતિઃ ૨૩ ચરણસિત્તરિ ૧ કરણસિત્તરિ ૧ સર્વેમીલને ૨૫ ।

અર્થાત્—આચારાગ ૧, સૂત્રકૃતાંગ ૨, સ્થાનાગ ૩, સમવાયાંગ ૪, ભગવતી ૫, જ્ઞાતાધર્મકથા ૬, ઉપાસકદશાગ ૭, અતગડ ૮, અનુત્તરોવવાર્ધ ૯, પ્રશ્નવ્યાકરણ ૧૦ અને વિપાક ૧૧, એ અગિયાર અગ તથા ઉવવાર્ધ ૧, રાયપસેણી ૨, જીવાભિગમ ૩, પન્નવણા ૪, જળુદ્રીપન્નત્તિ ૫, ચદપન્નત્તિ ૬, સૂર્યપન્નત્તિ ૭, કષ્પિયા ૮, કષ્પવડસિયા ૯, પુષ્કિઆ ૧૦, પુષ્ક્યુલિયા ૧૧ અને વન્હિદશાંગ ૧૨, એ બાર ઉપાગને ભણે તથા ભણાવે તેથી ૨૩ ગુણ થયા અને ચરણસિત્તરિ ૧ તથા કરણસિત્તરિ ૧ ને પાળે એ બે ગુણ મળતાં, સર્વ મળીને ૨૫ ગુણ ઉપાધ્યાયના બાણવા.

સાધુના સત્તાવીશ ગુણ આ પ્રમાણે —

છઞ્વય છક્કાયરક્ષા પંચિદિયલોહનિગ્ગહો ચંતી ।

ભાવવિશુદ્ધી પઢિલેહણાઈ કરણે વિસુદ્ધી અ ॥૧॥

સંજમજોપજુત્તો, અકુસલમળવચનકાયસંરોહો ।

સીઆઈગીડસહજં, મરણંતુવસગસહજં ચ ॥૨॥

અર્થાત્—પ્રાણાતિપાત વિરમણુ આદિ પાંચ મહાવ્રત તથા રાત્રિભોજન વિરમણુ મળી કુલ છ વ્રત પાલે; પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેડકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિકાય તથા ત્રસકાય એ છ કાયની રક્ષા કરે, પાંચ ઇદ્રિયો તથા લોભનો નિગ્રહ કરે, ક્ષમા કરે, ચિત્તની નિર્મલતા રાખે, શુદ્ધ રીતે વસ્ત્રાદિક બાહ્ય ઉપકરણોનું પડિલેહણ કરે, સય-મયોગમાં યુક્ત રહે અર્થાત્ પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિને પાળે, તથા નિદ્રા, વિકથા અને અવિવેકનો ત્યાગ, અકુશળ મનનો નિરોધ, અકુશળ વચનનો નિરોધ, અકુશળ કાયાનો નિરોધ, શીતાદિક પરિષ્કોનું સહન કરવું તથા મરણાંત ઉપસર્ગ પણ સહન કરવા. આ પ્રમાણે સાધુના ૨૭ ગુણ જાણવા.

પાંચે પરમેષ્ઠીના મળીને કુલ એકસો આઠ ગુણો આ પ્રમાણે વિસ્તારથી જાણવા.

પ્રશ્ન-છટ્ઠું પદ ‘એસો પંચળમુક્કારો’ છે, પરંતુ કેટલેક ઠેકાણે ‘એસો પંચળમો-ક્કારો’પાઠ પણ જોવામાં આવે છે, તો એમાંથી કયો પાઠ વાસ્તવિક છે ?

ઉત્તર-સંસ્કૃતનો જે નમસ્કાર શબ્દ છે, તેનું પ્રાકૃતમાં ‘નમસ્કાર પરસ્પરે દ્વિતી-યસ્ય’એ સૂત્રથી ‘ળમોક્કારો’પદ બને છે, હવે જે કેટલેક ઠેકાણે ‘ળમુક્કારો’પાઠ જોવામાં આવે છે તેની સિદ્ધિ આ પ્રકારે થઈ શકે છે કે-‘હસ્તઃ સયોગે’આ સૂત્રથી દ્વિ-પ્રયોગના અનુસારે ‘ઓ’કારના સ્થાનમાં ‘ઉ’કાર આદેશ કરવાથી ‘ળમુક્કાર’ પદ બની શકે છે, તેથી જ કેટલેક ઠેકાણે તે પાઠ જોવામાં આવે છે. તથા ‘શ્રી પચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહાસ્તોત્ર’ના કર્તા શ્રી જિનકીર્તિસૂરિએ પચ પ્રારભમાં ‘પરમિદ્ધિ-ળમુક્કાર’એવો પાઠ લખ્યો છે, પરંતુ ‘શ્રી મન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ’ના કર્તા શ્રી જયદયાલુ શર્મા ઉપરોક્ત ગ્રંથના પૃષ્ઠ ૧૬૭ પર લખે છે કે —“હમારી સમ્મતિ મે ‘ળમોક્કારો’હી ઠીક હૈ; ક્યોંકિ વિધાન સામર્થ્ય સે યહા પર ઓકારકે સ્થાનમૈ ઉકારાદેશ નહીં હોગા, દ્વષીકેશજી ને મી સ્વપ્રાકૃત વ્યાકરણ મૈં નમસ્કાર કા પર્યાય વાચક પ્રાકૃત પદ “ળમોક્કારો” હી લીખા હૈ”

‘એસો પંચળમુક્કારો’એ પદનો અર્થ એ છે કે-‘એ પાંચેને નમસ્કાર’ કારણ કે ‘પંચાના સમ્બન્ધે પચમ્યો વા નમસ્કારઃ ઇતિ પચનમસ્કારઃ’ એ પ્રકારે તત્પુરુષ સમાસ થાય છે, પરંતુ કદાચ કોઈ આ પદનો આ પ્રમાણે અર્થ કરે કે ‘એ પાંચ નમસ્કાર’ તો એ અર્થ બરાબર નથી, કારણ કે આ દશામાં ઉક્ત દ્વિગુ સમાસનો પ્રયોગ સ્ત્રી લિંગમાં અથવા નપુંસક લિંગમાં થાય, જેમ કે ‘ત્રિલોકી’ ‘ત્રિમુવનમ્’ ‘પંચપાત્રમ્’ ઇત્યાદિ પદોમાં થાય છે, પરંતુ અહીંયા પુરુષલિંગનું પ્રતિપાદન છે, તેથી દ્વિગુ સમાસ નહીં કરતા ઉપર લખ્યા પ્રમાણે તત્પુરુષ સમાસ જ કરવો જોઈએ.

પ્રશ્ન-‘પંચળમુક્કારો’એ પદમાં ઇશિત્વ સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે ?

ઉત્તર-‘પંચળમુક્કારો’એ પદમાં જે ઇશિત્વ સિદ્ધિ સમાએલી છે તેનું કારણ આ પ્રમાણે છે:—

(૧) ‘પંચ’ શબ્દથી પચપરમેષ્ઠિઓનું ગ્રહણ થાય છે તથા જે પરમ એટલે સર્વથી ઉત્તમ સ્થાનપર સ્થિત છે તેઓને પરમેષ્ઠી કહે છે, સર્વોત્તમ સ્થાન પર સ્થિત હોવાથી પરમેષ્ઠી બધાના ઇશ એટલે સ્વામી છે તથા ‘નમસ્કાર’ શબ્દ પ્રણામનો વાચક છે, તેથી ઇશ સ્વરૂપ પરમેષ્ઠીઓને નમસ્કાર કરવાથી ઇશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, કારણ કે ઉત્તમ સ્વામીઓનો એવો સ્વભાવ જ હોય છે

કે તે પોતાના આશ્રિતો તથા આરાધકોને વેલવ સંબંધમાં પોતાની જ સમાન બનાવી દે છે.

(૨) ‘પંચગમુક્તારો’એ જે પ્રાકૃત પદ છે તેનો સંસ્કૃતના પર્યાય ‘પ્રાજ્ઞનમસ્કારઃ’ થાય છે, તેનો અર્થ એ છે કે ‘પ્રકર્ષેણ અજ્યન્તે પૂજ્યન્તે સુરાસુરૈરપ્રાતિહાર્યૈર્વંતે પ્રાજ્ઞા જિનાસ્તેષા નમસ્કારઃ પ્રાજ્ઞનમસ્કાર’ એટલે જેઓની પૂજા સૂર અસૂર આઠ પ્રાતિહાર્યો દ્વારા પ્રકર્ષભાવથી કરે છે તેઓનું નામ ‘પ્રાજ્ઞ’ એટલે ‘જિન’ છે, તેઓને જે નમસ્કાર કરે છે તેનું નામ ‘પ્રાજ્ઞનમસ્કાર’ છે સારાંશ એ છે કે ‘પ્રાંચ નમસ્કાર’શબ્દ ‘જિન નમસ્કાર’ વાચી છે. ઉપરોક્ત ગુણુ નિરિપ્ત જિન ભગવાન સર્વ ચરાચર જગતના ઇશ એટલે સ્વામી છે તેથી તેઓના ઇશિત્વ ભાવના કારણે ‘પંચગમુક્તારો’એ પદથી ઇશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૩) ‘પંચગમુક્તારો’ એ પ્રાકૃત પદનો પર્યાય ઉપર લખી ગયા તે પ્રમાણે ‘પ્રાજ્ઞ નમસ્કારઃ’ બાણુવો, તથા ‘પ્રાજ્ઞન્તિ તિદ્વિધામ ઇતિ પ્રાજ્ઞાઃ સિદ્ધા.’ અહીંયાં પ્રાચ શબ્દથી સિદ્ધોને બાણુવા, સિદ્ધ પુરુષ પાછા ફરીથી સસારમા નહીં આવવા-વાળા હોવાથી મોક્ષ નગરીના ઇશ થાય છે, અથવા શાસનના પ્રવર્તક બનીને સિદ્ધિ-રૂપથી મગલના ઇશ થાય છે, અથવા તેઓના કારણે લબ્યશ્રવ ગુણુ સમૂહના ઇશ થાય છે, તેથી ‘પ્રાજ્ઞ’ શબ્દથી સિદ્ધિરૂપ ઇશોનું ગ્રહણ થાય છે, તેથી ‘પંચગમુક્તારો’ એ પદની આરાધનાથી તથા બાપથી ઇશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ બાણુવુ બેઠએ.

પ્રશ્ન—સાતમું પદ ‘સંવ્રપાવણ્ણાસણો’ છે, એ પદને અહીંયાં કેમ કહેવામાં આવ્યું છે, કારણ કે આઠમા અને નવમા પદમાં કહેવામાં આવેલું છે કે—“(આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મગલોમા પ્રથમ મગલ છે” તો એનું પ્રથમ માગલિક પણુ હોવાથી અર્થોપત્તિ પ્રમાણુ દ્વારા એ વાત સિદ્ધ જ થઈ બીય છે કે—“(આ સર્વ પાપોનો નાશક છે)” કારણુ કે પાપોના નાશ વિના માગલિક પણુ હોઈજ શકતું નથી, તેથી આ સાતમા પદનો પ્રયોગ વ્યર્થ કયો છે એમ માત્રુમ પડે છે

ઉત્તર—આઠમા અને નવમા પદમાં જે એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે—“(આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મગલોમા પ્રથમ મગલ છે” આ કથન દ્વારાએ બે કે અર્થોપત્તિ પ્રમાણુથી એ વાત સિદ્ધ થઈ બીય છે કે ‘આ સર્વ પાપોનો નાશક છે.’ તો પણુ આ સાતમું પદ કહેવાનું પ્રયોજન એ છે કે—આ પચ નમસ્કારથી પ્રથમ સર્વ પાપોનો મૂલ સહિત નાશ થઈ બીય છે, તે પછી નમસ્કાર કરવાવાળાને માટે તે સર્વોત્તમ મગલ થાય છે બે આ સાતમા પદનું કથન ન ડુંડી હત તો પણુ આઠમા

અને નેવમા પદના વાક્યાર્થ પાપોતું નષ્ટ થતું તો અર્થાપત્તિ પ્રમાણ દ્વારા સમજી શકાતું હતું, પરંતુ તેનો સમૂલ ક્ષય થવાનું સિદ્ધ થઈ શકતું ન હતું, જુઓ ! નાશ ત્રણ પ્રકારના થાય છે—ક્ષય, ઉપશમ અને ક્ષયોપશમ—એમાંથી સમૂલ નાશને ક્ષય કહે છે, જેમ કે શ્રી નન્દીસૂત્રમાં કહ્યું છે કે—‘ક્ષયો નિર્મૂલમપગમઃ’ એટલે નિર્મૂલ નાશનું નામ ક્ષય છે, કે જેના હોવાથી ફરી તેની ઉત્પત્તિ હોઈ શકતી નથી. શાંતિદશાને ઉપશમ કહે છે, જેમ કે શ્રી નન્દીસૂત્રમાં કહ્યું છે કે—‘અનુદ્વેકાવત્યોપશમઃ’ એટલે અપ્રગટ અવસ્થાને ઉપશમ કહેવાય છે, શાંતાવસ્થા તેને કહે છે કે જેમાં (કર્મની) અવસ્થા દબાઈ રહે છે, જેમકે—અંગારાને રાખથી દબાવી દેવામાં આવે તો તેની ગરમીનું માન માત્રમ પડતું નથી એટલે કે તેની ઉજ્જ્વળતા ઉપશમાવસ્થામાં રહે છે, અને તેથી ઉપર નાખેલા તણખલા વગેરેને તે બાળી શકતી નથી, પરંતુ રાખને દૂર કરવાથી પછી તે અગ્નિ પવનના સંયોગથી પ્રગલ્ભ થઈને દહન ક્રિયા કરી શકે છે, તેવી જ રીતે કર્મોની પણ ઉપશમાવસ્થા બાણુવી. તથા ક્ષયોપશમ તે અવસ્થાને કહે છે કે જેમાં કર્મનો એક ભાગ સમૂલ નાશ પામે છે તથા બાકીનો ભાગ શાંતાવસ્થામાં હોય છે, આ અવસ્થામાં પણ કર્મની કારણ સામગ્રી પ્રાપ્ત થતાં ફરી વૃદ્ધિ થાય છે. તો અહીંયા જે સાતમું પદ કહેવામાં આવ્યું છે તેનું પ્રયોજન એ છે કે આ પાપ નમસ્કારથી સમસ્ત પાપોનો ઉપશમ અથવા ક્ષયોપશમ થઈને ઉત્તમ મગલ નથી થતું, પરંતુ સમસ્ત પાપોનો સમૂલ નાશ થઈને ઉત્તમ મગલ થાય છે જેનાથી તે પાપોની ફરી કોઈ પણ સમયે ઉત્પત્તિ થતી નથી.

પ્રશ્ન—સાતમું પદ કહેવાનું પ્રયોજન તો અમારી સમજમાં આવી ગયું, પરંતુ એમાં ‘સર્વ’ એટલે ‘સર્વ’ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવ્યો છે, કારણકે ‘પાવપ્પણાસણો’ એટલુજ ને કહેવામાં આવ્યું હોત તો પણ ‘પાપાનિ પ્રણાશયતીતિ પાપપ્રણાશન’ આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા એ અર્થ થઈ શકતો હતો કે:—“આ પંચ નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરવા વાળો છે” પછી ‘સર્વ’ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવ્યો ?

ઉત્તર—‘પાપાનિ પ્રણાશયતીતિ પાપપ્રણાશન.’ આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા ને કે:—“આ પંચ નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરવાવાળો છે” એવો અર્થ સિદ્ધ થઈ શકતો હતો, તો પણ આ અર્થનું પરિણામ વિદ્વાનોને જ થાય, બીજાઓ જેમ ‘પાપાનિ પ્રણાશયતીતિ પાપપ્રણાશન’ આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા સર્વ પાપોનો નાશ કરવાવાળાને પાપ પ્રણાશન કહે છે, તેવીજ રીતે ‘પાપ પ્રણાશયતીતિ પાપપ્રણાશન’ આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા એક પાપ અથવા થોડા પાપોનો નાશ કરવા વાળાને પણ ‘પાપપ્રણાશન’ કહી

શકે છે, તેથી જો 'સન્ન' શબ્દનો પ્રયોગ ન કરવામાં આવ્યો હોત તો આ શકા ઉભી થઈ શકત કે—“આ પચ નમસ્કાર એક પાપનો નાશ કરે છે અથવા થોડાં પાપોનો નાશ કરે છે અથવા સઘળાં પાપોનો નાશ કરે છે” તેથી આ શંકાનું સર્વથા નિવારણ કરવાને માટે સર્વ સાધારણ બુદ્ધિવાળાઓ પણ સત્ય અર્થ હૃદયમાં સમજી શકે તે માટે 'સન્ન' શબ્દનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

પ્રશ્ન—આ મન્ત્રનું આઠમું તથા નવમું પદ ‘મંગલાણ ચ સન્નેસિ’ ‘પદમં હવદ્ મંગલં’ આ પ્રમાણે છે, એ બંનેનો ભોગો અર્થ [આ પચ નમસ્કાર] સર્વ મંગલોમાં પહેલું મંગલ છે? આ પ્રમાણે થાય છે. હવે આ બાળતમાં પુછવાનું એ છે કે આઠમા પદમાં ‘સન્નેસિ’ એ કથન દ્વારા સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવ્યો છે, જો તેનો પ્રયોગ ન પણ કરવામાં આવ્યો હોત તો પણ ‘મંગલાણ’ એ બહુ-વચનાન્ત પદથી સર્વ શબ્દના અર્થનું જ્ઞાન થઈ શકતું હતું, તેથી ‘સન્નેસિ’ એ પદ નકામું હોય તેમ લાગે છે.

ઉત્તર—જો કે ‘મંગલાણ’ એ બહુવચનાન્ત પ્રયોગથી સર્વ શબ્દના અર્થનું જ્ઞાન થઈ શકતું હતું તો પણ જગત્ હિતકારી વિષયનું પ્રગટક જે વચન હોય છે તે સર્વ સાધારણ જનોને સમજણ પડે તેવી રીતે હોય છે, તેથી સર્વ સાધારણ જનોને સુખપૂર્વક સ્પષ્ટરીતિથી વાચ્યાર્થનું જ્ઞાન થાય, તે માટે ‘સન્નેસિ’ એ પદનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે. બીજી કારણ એ પણ છે કે લોકમાં અનેક સખ્યાવાલા જે મંગલ છે તેમાંથી થોડાંએક મંગલોનો બોધ કરાવવા માટે પણ ‘મંગલાણ’ એ બહુવચનાન્ત પદનો પ્રયોગ થઈ શકે છે, તેથી ‘મંગલાણ’ એ બહુવચનાન્ત પ્રયોગથી પણ થોડા એક મંગલ ન સમજી જવાય પરંતુ સર્વ મંગલોનું ગ્રહણ થઈ જાય, તે માટે સર્વ શબ્દ તેના વિશેષણ તરીકે રાખવામાં આવ્યો છે.

પ્રશ્ન—‘મંગલાણ ચ સન્નેસિ’ એ આઠમું પદ ન હોતા જો કેવલ ‘પદમં હવદ્ મંગલં’ એ નવમા પદનું જ કથન કરવામાં આવ્યું હોત તો પણ અર્થોપત્તિ દ્વારા આઠમા પદના અર્થનું જ્ઞાન થઈ શકતું હતું જુઓ! જો અમે કહીએ કે—“ (આ પચ નમસ્કાર) પ્રથમ મંગલ છે” તો પ્રથમ પણાની અન્યથા અસિદ્ધિ હોવાથી અર્થોપત્તિ પ્રમાણ દ્વારા આ અર્થની પ્રતીતિ સ્વયં થઈ જાય છે કે—“ (આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલ છે” તો ‘મંગલાણ ચ સન્નેસિ’ આ આઠમા પદનું કથન કેમ કરવામાં આવ્યું ?

ઉત્તર—આઠમા પદનો પ્રયોગ ન કરતાં જો કેવલ નવમા પદનું કથન કરવામાં આવ્યું હોત તો તેના કથનથી પણ અર્થોપત્તિ દ્વારા આઠમા પદના અર્થનું

જ્ઞાન થઈ શકતું હતું. એટલે કે—“(આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમા પહેલું મંગલ છે” એ અર્થ સમજી શકાતો હતો, પરંતુ યાદ રાખવું જોઈએ કે કથિત અર્થની પ્રતીતિ અર્થાપત્તિ દ્વારા કેવલ વિદ્વાનોને જ થઈ શકતી હતી, તથા પહેલાં કહી ગયા છીએ કે જગત્ હિતકારી વિષયનું પ્રકાશક જે વચન હોય છે તે સર્વ સાધારણને સમજણ પડે તેવી રીતે હોય છે, જો આઠમા પદનું કથન ન કરતાં કેવલ નવમા પદનું જ કથન કરવામા આવ્યું હોત તો સામાન્ય જનોને સ્પષ્ટ રીતિએ આ અર્થની પ્રતીતિ થઈ શકતી ન હતી કે—“(આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમા પ્રથમ મંગલ છે” તે માટે સર્વ સાધારણને સૂખ પૂર્વક ઉક્ત અર્થનું જ્ઞાન થવાને માટે આઠમા પદનું કથન કરવામા આવ્યું છે. આઠમા પદના કથનનું ખીણું કારણ એ પણ છે કે આઠમા પદનું કથન ન કરતાં કેવલ નવમા પદનું જ કથન કરવામા આવ્યું હોત તો વ્યાકરણાદિ ગ્રંથોને અનુસારે પ્રથમ શબ્દને ક્રિયા વિશેષણ માનીને તેનો એ પણ અર્થ થઈ શકતો હતો કે—“(આ પચ નમસ્કાર) પ્રથમ અર્થાત્ પૂર્વ-કાલમા (પરંતુ ઉત્તર કાલમાં નહિ) મંગલરૂપ છે” એવા અર્થની સંભાવના હોવાથી પચ નમસ્કારનું સર્વ કાલમા મંગલરૂપ પણ સિદ્ધ થઈ શકતું ન હોવાથી આઠમા પદનું કથન કરી તથા તેમા નિર્ધારણ અર્થમા છઠ્ઠી વિભક્તિનો પ્રયોગ કરી આ અર્થ સ્પષ્ટરૂપમા પ્રગટ કરી દીધો કે—“(આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમા પ્રથમ મંગલ છે.” આઠમા પદના કથનનું ત્રીજું કારણ એ છે કે ‘મંગલાળ’ આ પદમા વશિત્વ સિદ્ધિનો સમાવેશ થઈ જાય છે (જેનું વર્ણન આગળ કરવામાં આવેલું છે). જો આઠમા પદનું કથન ન કરવામા આવ્યું હોત તો તેની અદર રહેલા ‘મંગલાળ’ પદમા વશિત્વ સિદ્ધિના સમાવેશની અસિદ્ધિ થઈ જાત, તેથી આઠમા પદનું જે કથન કરવામા આવ્યું છે તે નિરર્થક નથી.

પ્રશ્ન—‘મંગલાળ’ એ પદમા વશિત્વ સિદ્ધિ શીરીતે સમાએલી છે ?

ઉત્તર—‘મંગલાળ’ એ પદમા વશિત્વ સિદ્ધિ જે રીતે સમાએલી છે તેના કારણે આ પ્રમાણે છે.—

(૧) આ સસારમા ધર્મ ઉત્કૃષ્ટ મંગલરૂપ છે, જેમ કે શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્રમાં કહ્યું છે કે —

“ધમ્મો મંગલમુક્કિદ્ધં, અહિંસાસંજમો તવો ।

દેવાવિ તં નમસંતિ, જસ્સ ધમ્મે સયા મણો ॥૧॥”

અર્થાત્—અહિંસા, સચમ અને તપ સ્વરૂપ ધર્મ જ ઉત્કૃષ્ટ મંગલરૂપ છે, તેથી જેનું મન ધર્મમાં સદા તત્પર રહે છે તેને દેવતા પણ નમસ્કાર કરે છે.

કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે ધર્મનું નામ ‘મગલ’ છે, તેથી ‘મંગલાળ’ એ પદના ધ્યાનથી ધર્મનું ધ્યાન તથા આરાધના થાય છે એમ માનવું જોઈએ. વળી ધર્મની આરાધનાના કારણે દેવતા પણ વશીભૂત થઈને તેને પ્રણામ કરે છે, તો પછી અન્ય પ્રાણિઓ વશીભૂત થાય એમા તો નવાઈ જ શી છે. તેથી સ્પષ્ટરીતિથી સિદ્ધ થાય છે કે ‘મંગલાળ’ એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૨) ‘મગલ’ શબ્દની ંયુત્પત્તિ ‘મઙ્ગતિ હિતાર્ય સર્પતિ, મઙ્ગતિ દુરં દૃષ્ટમેનેન અસ્માદ્વેતિ મગલમ્’ આ પ્રમાણે છે એટલે જે સર્વ પ્રાણિઓના હિતના માટે દોડે છે તેને મગલ કહે છે. અથવા જેની મારફતે દુર્ભાગ્ય, દુષ્ટૃત દુરભાગી જાય છે તેને મંગલ કહે છે, કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે જેનાથી અભિષ્ટ ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે તેનું નામ મગલ છે. તથા આ વાત પ્રસિદ્ધ છે કે મનુષ્યના અભિષ્ટની સિદ્ધિ ત્યારે જ થઈ શકે છે કે જ્યારે સર્વ પ્રાણિ તેની અનુકૂલ હોય અને સર્વ પ્રાણિનું અનુકૂલ હોવું તેને જ વશિત્વ એટલે વશમા હોવું કહેવાય છે, તેથી ‘મંગલાળ’ એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૩) શકુન શાસ્ત્રકારોએ મોર, ઘોડો, હાથી, ગધેડો, કોયલ, કબૂતર વગેરે પ્રાણિઓનું કાળી બાબુથી નીકળવું તથા કેટલાક પ્રાણિઓનું જમણી બાબુથી નીકળવું જે મગલરૂપ બતાવ્યું છે તેનું તાત્પર્ય પણ એ છે કે એ પ્રકારે નીકળવાથી અનુકુલતા દ્વારાએ તેઓનું વશિત્વ પ્રગટ થાય છે, એટલે એ પ્રકારે નીકળવા દ્વારાએ તે એ વાતનું સૂચન કરે છે કે અમે બધાં તમારી અનુકુલ છીએ, તેથી તમારું કાર્ય સિદ્ધ થશે (આ પ્રકારે બધા શકુનો સબધમા જાણવું જોઈએ), કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે –“લૌકિક વ્યવહારથી પણ ‘મગલ’ શબ્દ વશિત્વનું સૂચન કરે છે,” તેથી જાણી લેવું જોઈએ કે ‘મંગલાળ’ એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે તથા એ પદમા વશિત્વ સિદ્ધિ સમાએલી છે.

(૪) સસારમા બ્રાહ્મણ, ગાય, અગ્નિ, સોનું, ધી, સૂર્ય, જલ અને રાજા એ આઠ મગલ માનવામા આવે છે કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે મગલવાચ્ય પદાર્થોની સખ્યા આઠ હોવાથી ‘મગલ’ શબ્દ આઠ સખ્યાને સૂચવે છે (જેમકે બાણોની સખ્યા પાંચ હોવાથી બાણ શબ્દથી પાંચ સખ્યાનું ગ્રહણ થાય છે તથા નેત્રોની સખ્યા બે હોવાથી નેત્ર શબ્દથી બે સખ્યાનું ગ્રહણ થાય છે) તેવી જ રીતે અહીંઆં તે આઠની સખ્યા વિશિષ્ટ વશિત્વ (આઠમી) સિદ્ધિની સૂચક છે, તે મગલ એટલે આઠમી સિદ્ધિ વશિત્વનો જેમા ‘અ’ એટલે સારી રીતે ‘ન’ એટલે બધન છે, એવું ‘મંગલાળ’ પદ છે, તેથી સમજ લેવું જોઈએ કે ‘મંગલાળ’ એ પદમા આઠમી સિદ્ધિ વશિત્વ સમાએલી છે.

(૫) ‘મગલ’ શબ્દ ગ્રહ વિશેષનો પણ વાચક છે, અને તે મગલ દક્ષિણદિશા ૧, પુરુષ ક્ષત્રિય જાતિ ૨, સામવેદ ૩, તમોગુણ ૪, તિક્તરસ ૫, મેધરાશિ ૬, પ્રવાલ ૭, અને અવતિ દેશ ૮, એ આઠનો અધિપતિ છે. અષ્ટાધિપતિત્વ રૂપ મંગલ શબ્દમાં વર્ણકાક્ષાથી વશિત્વ સિદ્ધિ પણ સમાચોલી છે, તેથી ‘મગલાળ’ એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

પ્રશ્ન—આ નવકાર મન્ત્રનું નવમું પદ ‘પદમ હ્રવ્ઙ મગલં’ છે તેમાં ઉત્તમ, ઉત્કૃષ્ટ અને પ્રધાન ઇત્યાદિ શબ્દોનો પ્રયોગ નહિ કરતા ‘પ્રથમ’ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવ્યો છે ?

ઉત્તર—ઉત્તમ વગેરે શબ્દોનો પ્રયોગ નહિ કરતાં ‘પ્રથમ’ શબ્દનો જે પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે, તેનું કારણ એ છે કે ‘જ્યુ વિસ્તારે’ એ ધાતુથી ‘પ્રથમ’ શબ્દ બને છે, તેથી તેનો પ્રયોગ કરવાથી ‘આ પચ નમસ્કાર સર્વ મગલોમાં ઉત્તમ મગલ છે તથા તે (મગલ) હમેશા વૃદ્ધિ પામ્યા કરે છે, એટલે તેમા કોઈ પણ વખતે કોઈ પણ રીતે ન્યૂનતા થતી નથી, પરંતુ વૃદ્ધિ જ થયા કરે છે’ આ પ્રકારનો ધ્વનિ નીકળે છે, જો ‘પ્રથમ’ શબ્દનો પ્રયોગ ન કરતાં તેના સ્થાનમા ઉત્તમ, ઉત્કૃષ્ટ, પ્રધાન ઇત્યાદિ કોઈ પણ શબ્દનો પ્રયોગ કરવામા આવ્યો હોત તો આ ધ્વનિ નીકળી શકત નહિ, તેથી ઉત્તમ આદિ શબ્દોનો પ્રયોગ નહિ કરતાં ‘પ્રથમ’ શબ્દનો પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે

પ્રશ્ન—આ નવમા પદમાં ‘હ્રવ્ઙ’ આ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવ્યો ? આ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ ન પણ કરવામા આવ્યો હોત તો પણ ‘હ્રવ્ઙ’ ક્રિયાપદના અધ્યાહાર રહેવાથી તેનો અર્થ સમજી શકાત, કારણ કે વાક્યોમાં પ્રાય. ‘અસ્તિ’ ‘ભવતિ’ ઇત્યાદિ પદોના અધ્યાહાર થવા છતા પણ તેનો અર્થ સમજી શકાય છે

ઉત્તર—નિ સદેહ ગીજ વાક્યોની માફક આ પદમાં પણ ‘હ્રવ્ઙ’ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ ન કરવાથી પણ તેનો અધ્યાહાર થઈ શકે છે, તો પણ અહીંયા જે ઉક્ત ક્રિયાપદનો પ્રયોગ કર્યો છે તેનું પ્રયોજન એ છે કે ઉક્ત મગલની વિદ્યમાનતા કાયમ રહે છે કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે —“આ પચ નમસ્કાર સર્વ મગલોમાં ઉત્તમ મગલ છે તથા તે મગલ વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે અને નિરતર વિદ્યમાન રહે છે” જો ‘હ્રવ્ઙ’ આ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ ન કરવામા આવ્યો હોત તો ‘તેની નિરતર સત્તા રહે છે’ આ અર્થની પ્રતીતિ થઈ શકત નહિ.

પ્રશ્ન—નવમા પદના અંતમા ‘મગલ’ એ પદનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવ્યો ? જો તેનો પ્રયોગ ન પણ કરવામાં આવ્યો હોત તો પણ ‘મગલ’ પદનો અધ્યાહાર

શ્રી નવકારમન્ત્રના વિષયમાં આવશ્યક વિચારો.

થઈ શકત, એટલે ‘(આ પંચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ છે’ એટલું કહેવાથી પણ ‘પ્રથમ મંગલ છે’ આ અર્થની પ્રતીતિ સ્વયમેવ થઈ શકતી હતી, જેમકે ‘કવિના કાલિદાસઃ શ્રેષ્ઠઃ’ ઇત્યાદિ વાક્યોમાં કવિ આદિ શબ્દોનો પ્રયોગ ન કરવાથી પણ તેના અર્થની પ્રતીતિ સ્વયમેવ થઈ જાય છે.

ઉત્તર—‘મંગલ’ આ પદનો પ્રયોગ ન કરવામાં આવ્યો હોત તો પણ તેના અર્થની પ્રતીતિ જો કે નિઃસંદેહ થઈ શકતી હતી, પરંતુ પહેલાં કહી ચુક્યા છીએ કે ‘જગતનું કલ્યાણ કરવા વાળા કથન કરવા યોગ્ય વિષયનાં કથનમાં આદિ, મધ્ય અને અંતમાં મંગલ ડરવાનું મહાપુરૂષોએ કહેલું છે. એમ કરવાથી તેનો પાઠ કરનાર, શીખવનાર અને ચિંતન કરનારનું સર્વદા મંગલ થાય છે, તથા પ્રતિપાદ્ય વિષયની નિર્વિઘ્ન પરિસ્થિતિ થઈને તેની સર્વદા પ્રવૃત્તિ થાય છે’. તેથી અહીંયાં અંતમાં મંગલ કરવાને માટે ‘મંગલ’ આ પદનો સાક્ષાત્ પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે, એટલે મંગલાર્થ વાચક ‘મંગલ’ શબ્દ રાખવામાં આવ્યો છે.

श्री वीतरागाय नमः ॥

શ્રી નમસ્કાર મહામંત્રના મંત્રાભ્યાસો

१ पञ्चानामादिपदानां पञ्चपरमेष्ठिमुद्रया जापे कृते समस्तभुद्रोपद्रवनाशः कर्म-
क्षयश्च । तत्र कर्णिकायामायम्पदम्, शेषाणि चत्वारि सृष्ट्या शङ्खावर्तविधिनासकलस्य
१०८ स्मरणे शाकिन्यादयो न प्रभवन्ति ॥

નમસ્કાર મહામન્ત્રના શરૂઆતના પાંચ પદોનો પરમેષ્ઠિમુદ્રા વડે જાપ કરવાથી સર્વ જાતના ઉપદ્રવોનો નાશ થાય છે તથા કમોનો લય થાય છે પાંચપદો પૈકીનું પ્રથમ પદ ॐ હ્રીં ણમો અરિહંતાંજની [ચતુર્દશ કમલની]કર્ણિકામાં સ્થાપના કરીને બાકીના ચાર પદોની અનુક્રમે [ચાર દલોમાં] સ્થાપના કરીને (આકૃતિ માટે જુઓ ચત્ર નં ૧) શરૂઆત્તરવિધિથી તે પાંચે પદોનું ૧૦૮ વાર સ્મરણ કરવાથી શાંતિની વગેરે ઉપદ્રવ કરી શકતાં નથી.

॥ आत्मशुद्धि मन्त्र ॥

२ ॐ ह्रीं नमो अरिहन्ताणं, ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं नमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं नमो उवज्झायाणं, ॐ ह्रीं नमो लोएसव्वसाहूणं ॥

મન્ત્રનો જાપ કરવાની શરૂઆતમાં આત્મશુદ્ધિને માટે ઉપર લખેલા મન્ત્રનો એકહજાર આઠવાર જાપ કરીને મન્ત્રનો જાપ શરૂ કરવો જોઈએ.

॥ धन्वाक्षानन भन्त्र ॥

૩ ઓમ્ હ્રીં વજ્રાઽધિપતયે આં હ્રીં મેં હ્રં હ્રૌં શ્રૌં હ્રં ક્ષઃ ॥ આ મન્ત્રને એકવીશ વખત જાપ કરીને પ્રાણુ પ્રતિષ્ઠા કરવી, પછી આ જ મન્ત્રથી પોતાની ચોટલી ઉત્તરાસજ, કેકળુ, કુડલ, વીંટી તથા કપડા વગેરે મન્ત્રીને યધી સામગ્રીને શુદ્ધ કરવી.

૪ ઐ હ્રીં શ્રીં વદ વદ વાગ્વાદિન્યૈ નમઃ સ્વાહા ॥ આ મન્ત્રથી કવચની નિર્મળતા
કરવી જોઈએ

૫ ઐ નમો અરિહનતાણં શ્રુતદેવિ પ્રશસ્તહસ્તે હ્રૂં ફદ્ સ્વાહા ॥ આ મન્ત્રથી
પોતાના બને હાથોને ધૂપના ધૂમાડા પર રાખીને નિર્મળ કરવા જોઈએ

૬ ઐ નમો ઐ હ્રીં સર્વપાપક્ષયંકરી જ્વાલાસહસ્રપ્રજ્વલિતે મત્પાપં જહિ જહિ
દહ દહ ક્ષાં ક્ષીં ક્ષૂં ક્ષૌં ક્ષઃ ક્ષીરઘવલે અમૃતસંભવે વંધાન વંધાન (વંધય વંધય ?)
૭ ફદ્ સ્વાહા ॥ આ મન્ત્રથી શરીર શુદ્ધ કરવાથી તથા અત કરણુ નિર્માળ રાખ-
વાથી તત્કાલ મન્ત્રની સિદ્ધિ થાય છે

૭ ઐ ઋષભેણ પવિત્રેણ પવિત્રીકૃત્ય આત્માનં પુનીમહે સ્વાહા ॥ આ મન્ત્રથી અંતઃકરણની શુદ્ધી કરવી જોઈએ, અદેખાઈ, દેષ, ખરાબ વિચારો, ક્રોધ, માન, માયા, લોભનો ત્યાગ કરવો જોઈએ અને અસત્ય ખોલવાથી દૂર રહેવું જોઈએ.

૮ ઐ નમો ભગવતે જ્ઞૌ હ્રીં ચન્દ્રમમાય ચન્દ્રમહિતાય ચન્દ્રમૂર્તયે સર્વસુખપ્રદાયિન્યૈ સ્વાહા ॥ આ મન્ત્રથી પોતાના સુખકમલને પવિત્ર બનાવવું, ગભીરતા, સરસતા તથા નમ્રતાનો ભાવ ધારણ કરવો.

૯ ઐ હ્રીં ક્ષીં મહામુદ્રે કપિલશિષ્યે હ્રૂં ફદ્ સ્વાહા ॥ આ મન્ત્રથી પોતાના નેત્રો પવિત્ર કરવા.

૧૦ ઐ નમો ભગવતિ જ્ઞાનમૂર્તિઃ સત્તશતશ્ચુલકાદિ મટાવિદ્યાધિપતિઃ વિશ્વરૂપિણિ હ્રીં હ્રૂં ક્ષીં ક્ષીં ઐ શિરશ્ચાણ પવિત્રીકરણં ઐ નમો અરિહન્તાણં શોર્ષ રક્ષ રક્ષ હ્રૂં ફદ્ સ્વાહા ॥ મસ્તકશુદ્ધિ મન્ત્ર.

૧૧ ઐ નમો સિદ્ધાણં હર હર શિરો રક્ષ રક્ષ હ્રૂં ફદ્ સ્વાહા ॥ મસ્તક રક્ષા મન્ત્ર.

૧૨ ઐ નમો આયરિયાણં શિખાં રક્ષ રક્ષ હ્રૂં ફદ્ સ્વાહા ॥ શિખાબન્ધન મન્ત્ર આ મન્ત્રથી ચોટલી બાધવી.

૧૩ ઐ નમો ઉવજ્ઞાયાણં પહિ પહિ ભગવતિ વજ્રકવચં વજ્રિણિ રક્ષ રક્ષ હ્રૂં ફદ્ સ્વાહા ॥ સુખ રક્ષા મન્ત્ર. આ મન્ત્રથી સુખના તમામ અવયવોની રક્ષા ભાવવી.

૧૪ ઐ નમો લોપસન્વસાહૂણં ક્ષિપ્રં સાધય સાધય વજ્રહસ્તે શૂલિનિ દુષ્ટં રક્ષ રક્ષ આત્માનં રક્ષ રક્ષ હ્રૂં ફદ્ સ્વાહા ॥ આ ઇન્દ્રકવચ મન્ત્રથી દેવ ભય તથા અન્ય કોઈ ઉપદ્રવ ઉપસ્થિત થતા નથી.

૧૫ ઐ અરિહય સર્વે રક્ષ રક્ષ હ્રૂં ફદ્ સ્વાહા ॥ મન્ત્રની સાધના વખતે કૌટુંબિક ઉપદ્રવ ઉપસ્થિત ન થવા પામે તે માટે આ મન્ત્રથી કુટુંબ-પરિવારની રક્ષા માટે પ્રાર્થના કરવી જેથી મન્ત્રસાધન નિર્વિઘ્નપણે થઈ શકે.

૧૬ ઐ હ્રીં ક્ષીં ફદ્ સ્વાહા ક્રિટિ ક્રિટિ ઘાતય ઘાતય પરં વિઘ્નાન્ છિન્દ છિન્દ પરં મન્ત્રાન્ મિન્દ મિન્દ ક્ષઃ ફદ્ સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રથી રક્ષા કરવાથી મન્ત્રસાધનામાં બીજાઓના મન્ત્ર બલથી કોઈ જાતનું વિઘ્ન આવવાનું હોય તેની અટકાયત થાય છે સર્વ દિશાઓના સર્વપ્રકારના ઉપદ્રવોને રોકવા માટે આ મન્ત્રનો જાપ કરવો જોઈએ.

મહારક્ષા સર્વોપદ્રવશાન્તિ મન્ત્ર

૧૭ + ઐ નમો અરિહન્તાણં શિલાયાં, ઐ નમો સિદ્ધાણં સુખાવરણે,^૧ ઐ નમો આયરિયાણં અક્ષરક્ષા, ઐ નમો ઉવજ્ઞાયાણં આયુધમ્, ઐ નમો લોષ સન્વસાહૂણં મોચા, ઐ નમો પંચ નમોક્કારો પાદતલે વજ્રશિલા, સન્વપાવ્વપ્પણાસણો વજ્રમયઃ પ્રાકારશ્ચતુર્દિશ્ચ, મક્કલાણં ચ સન્વેસિં સ્વાદિરાક્ષારસ્વાતિકા, પદમં હવહ મક્કલ પ્રાકારોપરિ વજ્રમયં દહ્વણમ્ । इति महारक्षा सर्वोपद्रवचिद्रावणी ॥

અર્થાત્—ઐ નમો અરિહન્તાણં એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને શિખા સ્થાનમા જમણે હાથ ફેરવવો જોઈએ, ઐ નમો સિદ્ધાણં એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મુખ પર હાથ ફેરવવો જોઈએ, ઐ નમો આયરિયાણં એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને શરીર પર હાથ ફેરવવો જોઈએ, ઐ નમો ઉવજ્ઞાયાણ એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને પોતે ધનુષ ધાણુને જોઈ રહ્યો છે તેમ માને—જાણે ઐ નમો લોષ સન્વસાહૂણ એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને પોતાના આયુધને સ્થિર જાણે, ઐ નમો પંચ નમોક્કારો એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મન્ત્ર જપનાર જે આસન પર બેઠેલ હોય તે આસન પર ચારે તરફ હાથ ફેરવીને મનમા એવો વિચાર કરે કે—“હું વજ્રશિલા પર બેઠો છું, જેથી જમીન અથવા પાતાલમાંથી મને કોઈ પણ જાતનું વિઘ્ન ઉપસ્થિત ન થાય.” સન્વપાવ્વપ્પણાસણો આ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મનમા એવો વિચાર કરે કે—“મારી ચારે તરફ લોહમય કિલ્લો છે” આ વખતે પોતાના આસનની ચારે તરફ ફરતી ગોળ આડ ખાંધી લેવી જોઈએ મંગલાણં ચ સન્વેસિં આ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મનમાં એવો વિચાર કરે કે—“લોહમય કોટની પાછળ ચારે તરફ ખેરના અગારાથી ભરેલી ખાઈ ખોદેલી છે” અને પદમં હવહ મંગલં એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મનમાં એવો

+ ‘શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ’ તથા ‘જૈન બાલ ગુટકા દુસરા ભાગ’ એ નામના પુસ્તકમાં આ મન્ત્રની શરૂઆતના પાંચે પદોમા ઈં શબ્દ નથી, એવીજ રીતે ‘શ્રી મન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ’ નામના પુસ્તકમા બીજા, ત્રીજા અને ચોથા પદોમા ઈં શબ્દ નથી, પરંતુ પોતાના સ્વેચ્છા યોગપ્રકાશ નામના ગ્રન્થના ૮મા પ્રકાશના ૭૨મા શ્લોકમા કલિકાલસર્વસ શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વર-જીએ કહ્યું છે કે—

મત્ર પ્રણવપૂર્વોય ફલમૈહિકમિચ્છુમિ ।

ધ્યેય પ્રણવહીનસ્તુ નિર્વાણપદ્મક્ષિમિ ॥૭૨॥

આ લોકના કલ્પની ઇચ્છા રાખવાવાળા મનુષ્યોએ આ મન્ત્રનું પ્રણવ(ઈં) સહિત ધ્યાન કરવું જોઈએ તથા મોક્ષપદની ઇચ્છા રાખવાવાળા મનુષ્યોએ પ્રણવ રહિત આ મન્ત્રનું ધ્યાન કરવું જોઈએ, તેથી જ અહીંયા પાંચે પદોની શરૂઆતમાં ઈં શબ્દ મૂકવામા આવ્યો છે

૧ સુખાભ્યર્ણે इति क पाठ

વિચાર કરે કે—“હોહમય કોટની ઉપર વજ્રમય ઢાંકણુ રહેલુ છે. આ મહારક્ષા (વિદ્યા) સર્વોપદ્રવોનો નાશ કરનાર છે.

આત્મરક્ષા મન્ત્ર

૧૮ ઐં જમો અરિહન્તાણં 'હૌં હૃદયં રક્ષ રક્ષ હું' ફટ્ સ્વાહા, ઐં જમો સિદ્ધાણં હ્રીં શિરો રક્ષ રક્ષ હું' ફટ્ સ્વાહા, ઐં જમો આયરિયાણં હ્રીં શિખાં રક્ષ રક્ષ હું' ફટ્ સ્વાહા, ઐં જમો ઉવજ્ઞાયાણં હ્રીં 'પહિ પહિ ભગવતિ' વજ્રકવચં 'વજ્રિણિ વજ્રિણિ રક્ષ રક્ષ હું' ફટ્ સ્વાહા, ઐં જમો લોપ સઙ્ગસાહુણં હ્રીં 'ક્ષિપ્રં ક્ષિપ્રં લાઘય સાધય વજ્રહસ્તે શૂલિનિ દુષ્ટાન્ રક્ષ રક્ષ હું' ફટ્ સ્વાહા, ઐં જમો પશ્ચ 'જમોક્કારો વજ્રશિલા પ્રાકાર', સઙ્ગ-પાવપ્પણાસણો 'અમૃતમયી પરિખા, મક્કલાણં ચ સઙ્ગેસિં મહાવજ્રાગ્નિ પ્રાકાર', પઠમં હવહ મંગલં 'ઉપરિ વજ્રશિલા, ઇન્દ્રકવચમિદમ્, આત્મરક્ષાયૈ ઉપાધ્યાયાદિનિઃ સ્મરણીયમ્ ॥

અર્થાત્—આ ઇન્દ્રકવચ છે, ઉપાધ્યાય આદિએ પોતાની રક્ષા માટે તેનું સ્મરણ કરવું જોઈએ, ખાતાં, પીતા, ઉઠતા, બેસતા તથા માર્ગમાં જતાં કોઈપણ જાતની અકસ્માત્ આપત્તિ ઉપસ્થિત થાય તો તે વખતે આ મન્ત્રનું તરત જ મનમાં પારંવાર સ્મરણ કરવાથી ઉપદ્રવ દૂર થાય છે અને પોતાની રક્ષા થાય છે

વશીકરણ મન્ત્ર

૧૯ ઐં હ્રીં જમો 'અરિહન્તાણં, ઐં હ્રીં જમો સિદ્ધાણં, ઐં હ્રીં જમો આયરિયાણં, ઐં હ્રીં જમો ઉવજ્ઞાયાણં, ઐં હ્રીં જમો લોપ સઙ્ગસાહુણં, ઐં હ્રીં જમો જાણસ્સ, ઐં હ્રીં જમો દંસણસ્સ, અમુકં મમ 'વશ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

૧ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ' નામના પુસ્તકમાં હોની જગ્યાએ ઐં, ૨ હ્રીંની જગ્યાએ હ્રીં, ૩ હ્રીંની જગ્યાએ હ્રીં, ૪ વજ્રકવચની જગ્યાએ વજ્રકવચે, ૫ વજ્રિણિ વજ્રિણિ ની જગ્યાએ વજ્રપાણિ, ૬ હ્રીંની જગ્યાએ હ્રીં, ૭ ક્ષિપ્ર ક્ષિપ્રની જગ્યાએ ક્ષિપ્ર, ૮ હ્રીંની જગ્યાએ હ્રીં, ૯ જમોક્કારો ની જગ્યાએ જમોક્કારો, ૧૦ અમૃતમયી ની જગ્યાએ અમૃતમયો, છાપેલા છે પરંતુ તે બધા શબ્દો અશુદ્ધ અને બરાબર યુક્તિ સંગત નહીં હોવાથી ઉપરોક્ત શબ્દો કાયમ રાખેલા છે. ૧૧ વમી પટમ હવહ મંગલ ની આગળના શબ્દો તે પુસ્તકમાં છાપેલા જ નથી. જ્યારે 'મન્ત્રરાજ ગુણકલ્પ મહોદધિ' માં ઉપર પ્રમાણે ના પાઠો બરાબર આપેલા છે અને તે યુક્તિ સંગત હોય તેમ મને લાગે છે

—સંપાદક—

૧ 'જૈન બાલગુટકા દુસરા ભાગ' નામના પુસ્તકમાં અરિહન્તાણની જગ્યાએ અરિહન્તાણ પાઠ છે ૨ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ' નામના પુસ્તકમાં જમોની જગ્યાએ પ્રથમના બધાએ પદોમાં જમો પાઠ છે. ૩ 'જૈન બાલગુટકા'માં પ્રથમનાં પાંચ પદો સિવાય બીજા બે પદો નથી જ્યારે 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં બધાએ પદો છે જાણસ્સની જગ્યાએ જાણસ્સ પાઠ હોવો જોઈએ, પણ અતમા આ પાઠ હોવાથી અત્રે કાયમ રાખ્યો છે. ૫ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં વશ્યની જગ્યાએ

વિધિ — આ મન્ત્રનો સવાલાખ પ્રથમ જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી જેને વશ કરવો હોય તેનું નામ 'અમુક' ની જગ્યાએ મન્ત્ર સહિત એકવીશ વાર જાપીને અને એક એક જાપે એકેક એ પ્રમાણે પાઘડી (ફિટા)ના છેડે અથવા ખેસના છેડે એકવીશ ગાંઠ વાળીને તે પાઘડી માથા ઉપર પહેરીને જેને વશ કરવો હોય તેની પાસે જાય તો સામો મનુષ્ય વશ થાય છે

મસ્તકવેદના દૂરકરવાનો મન્ત્ર

૨૦ ૐ નમો અરિહન્તાણં^૧, ૐ નમો સિદ્ધાણં, ૐ નમો આયરિયાણં, ૐ નમો ઉવજ્ઞાયાણં, ૐ નમો લોષ સન્વસાહ્ણં, ૐ નમો નાનાય ૐ નમો દંસનાય^૨, ૐ નમો ચારિત્તાય^૩, ૐ નમો તવાય^૪, ૐ હ્રીં ત્રૈલોક્યવશંકરી હ્રીં સ્વાહા ॥

આ મન્ત્ર સર્વકાર્યોની સિદ્ધિ કરનાર છે આખમા મીઠાના પાણીના છાટા ઉડવાથી પીડા થતી હોય અથવા માથું દુખતું હોય, આધાશીશી ચઢતી હોય તે વખતે સ્વચ્છ જલ મન્ત્રીને તેના છાંટા નાખીને પાણી પીવરાવવાથી માથાની તથા આખની પીડા દૂર થાય છે 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ'માં લખ્યા પ્રમાણે સકલીકરણ કરીને આ મન્ત્રને સાધ્ય કર્યા પછી જલ વગેરે મન્ત્રિત કરીને પાવાથી સઘળા પ્રયોજન સિદ્ધ થાય છે, પરંતુ અકાર્યને માટે આ મન્ત્રનો પ્રયોગ કરવો ઉચિત નથી કારણ કે સમકિતવત પ્રાણીઓએ સુકાર્ય તરફ જ દષ્ટિ રાખવી જોઈએ.

વશીકરણ મન્ત્ર.

૨૧ ૐ હ્રીં નમો લોષ સન્વસાહ્ણં ॥

આ મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી ઉત્તર ક્રિયામાં જે હ્રીં સહિત જાપ કરતા કરતાં નવા તથા શુદ્ધ વસ્ત્રને ૧૦૮ વાર ગાઠો દબને ગાઠોને શિલા પર પછાડતો જાય એ રીતે કરવાથી વશીકરણ થાય છે

તાવ નિવારણ મન્ત્ર

૨૨ ૐ હ્રીં નમો લોષ સન્વસાહ્ણં, ૐ હ્રીં નમો ઉવજ્ઞાયાણં ૐ હ્રીં નમો આયરિયાણં ૐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણં, ૐ હ્રીં નમો અરિહન્તાણં ॥

વશી શબ્દ છે પણ તે બંને પાઠોનો અર્થ એકસરખો છે. ૧ 'જૈન બાલગુટકા'માં ૐ નમો અરિહન્તાણ એવો પાઠ છે, ૨ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં નાનાય ના બદલે નાણસ્સ ૩ અને દસનાય ના બદલે દસણસ્સ તથા ૪ ચારિત્તાયના બદલે ચારિત્તસ્સ એવો પાઠ છે, બ્યારે ૫ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં તથા 'જૈન બાલગુટકામાં' ૐ નમો તવાય એ પદજ નથી

૧ 'શ્રી નવકારમહામન્ત્ર કલ્પ'માં નમો ની જગ્યાએ નમો પાઠ છે, અને

૨ જેની જગ્યાએ જેપાઠ છે પરંતુ બંને પાઠો શુદ્ધ નથી

૩ 'જૈન બાલ ગુટકા'માં જે હ્રીં દરેક પદને અતે બોલવા જોઈએ એવો પાઠ છે, બ્યારે 'શ્રી

એક સંકેદ શુદ્ધ ધોએલી આદર લઈને તેના એક ખુણા પર મન્ત્ર બોલતા બોલતા ગાંઠ વાળવાની આદ્ય ખુણાને વાળીને ૧૦૮ વાર તે ખુણા પર તે પ્રમાણે મન્ત્ર બોલીને તે આદરને ગાંઠ વાળવી, પછી તે ગાંઠ વાળેલી આદર રોગીને ઓઢાઠવી અને વાળેલી ગાંઠ રોગીના માથા તરફ રાખવાથી રોગીનો ચોથીઓ, એકાંતરે તથા વેલાજ્વર વગેરે ગમે તેવો તાવ ઉતરી જાય છે, જ્યાંસુધી તાવ ન ઉતરે ત્યાંસુધી આદર રોગીએ ઓઢી રાખવી, જ્યાંસુધી જપ કરે ત્યાંસુધી ધૂપ દેતા રહેવું, પરંતુ નવા તાવમાં આ મન્ત્રનો પ્રયોગ ન કરવો, કારણ કે આ પ્રયોગ જુના તાવનો નાશ કરનાર છે.

ચોર વૈરી નિવારણ મન્ત્ર

૨૩ ॐ હ્રીં ગમો 'અરિહન્તાણં, ॐ હ્રીં ગમો સિદ્ધાણ, ॐ હ્રીં ગમો આયરિયાણં, ॐ હ્રીં ગમો ઉવજ્ઞાયાણં, ॐ હ્રીં ગમો લોપ સવ્વસાહ્ણં ॥

આ મન્ત્રનો પ્રથમ સવાલાખ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યો પછી જરૂરત પડે ત્યારે થોડી વખત સ્મરણ કરવાથી તુરંત જ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે. આ પિસ્તાલીશ અક્ષરની વિદ્યાનુ સ્મરણ એવી રીતે કરવું જોઈએ કે સ્મરણ કરતી વખત આપણને પોતાને પણ ન સભળાય, હુષ્ટ અથવા ચોર વગેરેના ભય વખતે અથવા મોટી આપત્તિવાળા સ્થાનમાં આ વિદ્યાનુ સ્મરણ કરવાથી તથા જલવૃષ્ટિ માટે તેનો જાપ ઉપાશ્રયમાં કરવાથી આપત્તિઓનું નિવારણ થાય છે. ચોરોની આપત્તિ વખતે આ મન્ત્ર લખીને ચારે દિશાઓમાં કૂક મારવાથી અને વિશેષ કરીને જે દિશામાં ચોરો હોય તે દિશામાં કૂક મારવાથી તુરંત ચોરની આપત્તિનો નાશ થાય છે.

બંદીખાના નિવારણ મન્ત્ર

૨૪ ણંહસાવ્વસલો મોણ, ણંયાજ્ઞાવડમોણ, ણંયારિયામોણ, ણંદ્વાસિમોણ, ણંતા-હરિઅમોણ ॥

આ મન્ત્ર નવકાર મન્ત્રના ૩૫ અક્ષર લખવાથી બનેલો છે જે બની શકે તો ૭, ૧૧ તથા ૨૧ દિવસમાં સવા લાખ જાપ પુરો કરવો અને સવા લાખ જાપ પુરો ન થઈ શકે તો કેદમાં જેટલો જેટલો ટાઈમ મલે તેટલો તેટલો સમય આ મન્ત્રાક્ષરોનો જાપ કરે તો તુરંત કેદખાનામાંથી છુટે અગર તો અદાલતમાં અપીલ વગેરે કરવાથી તુરંત છુટે, પરંતુ જાપ કરતી વખતે મન સ્થિર રાખવું જોઈએ.

‘મન્ત્રરાજ ગુણકદ્ય મહોદધિ’માં દરેક પદના અંતે એકલો હ્રીં બોલવો જોઈએ એવો પાઠ છે. પરંતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે ॐ ની સાથે હ્રીં બોલવો જોઈએ એમ વધારે યુક્તિ સંગત લાગે છે.

૧ ‘જૈન બાલગુટકા’માં અરહતાણ પાઠ છે

આ જ વિધાને સિદ્ધ કરીને કાળાં વસ્ત્ર પર પોતાનાં લોહી વતી શત્રુનું નામ લખવાથી શત્રુનો નાશ થાય છે.

સંકટમોચન મન્ત્ર

૨૫ ઐ હ્રીં 'નમો અરિહન્તાણં, ઐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણં, ઐ હ્રીં નમો આયરિયાણં, ઐ હ્રીં નમો ઉવજ્ઞાયાણં, ઐ હ્રીં નમો લોપ સન્વસાહ્યં ॥

આ મન્ત્રનો ૧૨૫૦૦ જાપ કરીને પછીથી નીચેના નવાક્ષરી મન્ત્રનો જાપ કરવો.

નવાક્ષરી મન્ત્ર

૨૬ ઐ હ્રીં અર્હે નમઃ ક્ષીં સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રનો ઉચ્ચાર રહિત જાપ કરવાથી દુષ્ટ, તસ્કરનો ભય તથા અતિ-વૃદ્ધિ, અનાવૃદ્ધિ વખતે આ મન્ત્રનો ઉપયોગ કરવાથી તે તે ભયોનું નિવારણ થાય છે

ભય નિવારણ મન્ત્ર

૨૭ ઐ હ્રીં નમો ભગવઓ^૧ અરિહન્તા સિદ્ધ આયરિય ઉવજ્ઞાય સન્વસાહ્ય^૨ સન્વચસ્મતિત્થયરાણ, ઐ નમો^૩ ભગવર્હૈપ સુઅદેવયાપ, ઐ નમો ભગવર્હૈપ^૪ સંતિદેવયાપ^૫ સન્વપ્પવયણ^૬ દેવયાણં, દસણ્ઠં^૭ દિસાપાલાણં, પંચણ્ઠં^૮ લોગપાલાણં, ઐ હ્રીં અરિહન્ત દેવ નમઃ ॥

આ મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી વાદ વિવાદ અથવા જય માટે ૧૦૮ વખત જાપ કરવાથી જય પ્રાપ્ત થાય છે, વળી આ મન્ત્રથી સાત વાર મન્ત્રીને વસ્ત્રના છેડે ગાઠ બાંધીને તે વસ્ત્ર પહેરવાથી માગમાં ચોર, સર્પ તથા સિંહ વગેરે જંગલી જનાવરોનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી

વૈરનાશક મન્ત્ર

૨૮ 'જંઘસાવ્વસપલોમોણ, જંયાજ્ઞાવડમોણ, જંયારિયઆમોણ, જંઘાસિમોણ જંતા-હંરિયમોણ ॥

આ મન્ત્રનો અગાઉ ૨૪ મા મન્ત્ર તરીકે ઉલ્લેખ કરી ગયા છીએ, છતાં અહીંયાં તેનો ઉપયોગ અલગ હોવાથી ફરીથી ઉલ્લેખ કરેલો છે. આ મન્ત્રનો ચોથ

૧ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ' મા પાંચે પદોમા જમોની જગ્યાએ નમો પાઠ છે

૨ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ' મા હ્રીં નમો ભગવઓ પાઠ નથી, ૩ ય પાઠ નથી, ૪ જમોની જગ્યાએ નમો પાઠ છે, ૫ ઐ નમો ભગવર્હૈપ પાઠ નથી, ૬ સન્વપ્પવયણની જગ્યાએ સન્વ પવયણ પાઠ છે, ૭ દેવયાણની જગ્યાએ દેવાણ પાઠ છે, ૮ દસણ્ઠ દિસાપાલાણ પાઠ નથી ૯ જંઘૂ ના બદલે જંઘૂં એવો પાઠ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ' મા છે

પદને કનિષ્ઠિકા આંગળીઓમાં બાણે, एसो 'पञ्चणमोक्कारो' એ પદને વજ્રમય કિલ્લો બાણે, સન્નિપાવપ્પણાસણો એ પદને પાણીથી ભરેલી ખાઈ બાણે, 'मङ्गलाण च सर्वेसि' એ પદને ખેરના અગારાથી ભરેલી ખાઈ બાણે—આ પ્રમાણે સફલી કરણ ક્રિયાથી આત્માની રક્ષા કરવી, વળી આ મન્ત્ર અત્યંત સફલતા કારક છે.

સર્વસિદ્ધિદાયક મન્ત્ર

૩૩ ॐ હ્રીં શ્રીં અર્હં અ સિ આ ઉ સા નમઃ ॥

આ મન્ત્રની શુદ્ધોચાર પૂર્વક આરાધના કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે.

બંદીખાના નિવારણ મન્ત્ર

૩૪ ॐ 'णमो अरि'हन्ताणं ऋत्न्यं नमः', ॐ णमो सिद्धा'णं इत्न्यं नमः, ॐ णमो आयरियाणं 'स्मृत्यं नमः, ॐ णमो उवज्झायाणं 'ह्मृत्यं नमः, ॐ णमो लोप सन्नसाहूणं ऋत्न्यं नमः अमुकस्य वदि मोक्षं कुरु कुरु स्वाहा ॥

કોઈ મિત્ર ચા સ્વજન કોઈ કચેરીની સજા પામીને કેદમાં પડ્યો હોય તેને છોડાવવા માટે કેદમાં પડેલી વ્યક્તિનો મિત્ર ચા કુટુંબી આ પ્રયોગ આ પ્રમાણે કરે—

આ મન્ત્રની સાધના કરતી વખતે મન્ત્રાક્ષરોને એક પદ પર અષ્ટગધથી લખવા, પદ સોનાનો, ચાંદીનો ચા તાંબાનો જેવી શક્તિ હોય તેવો લેવો મન્ત્રવાળા પદને બાજેઠ પર સ્થાપન કરવો પછી શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુનું ઊંચ ચા પ્રભુનું સુદર કળાપૂર્ણ લાવવાહી ચિત્ર પોતાની સામે સ્થાપન કરવું અને ચિત્રની જમણી બાજુએ ઘીનો દીવો તથા ડાળી બાજુએ સુગંધીદાર ધૂપ રાખવો, ત્યાર પછી સફેદ બાંધના સ્વચ્છ ૫૦૦ પાંચસો ફૂલ લાવીને તે ફૂલમાંથી એકેક ફૂલ લઈને મન્ત્ર બોલતા જવું અને તે મન્ત્રેલા ફૂલને મન્ત્રપટ ઉપર ચઢાવતા જવું, આ પ્રમાણે કરવાથી બંદીવાન તુરંત છુટે. ફૂલ ચઢાવવાની ક્રિયા તથા મન્ત્ર બોલવાની ક્રિયા ઊભા ઊભા કરવી.

વળી આ જ મન્ત્રનો રાતે સુઈ રહેતી વખતે ઊભા ઊભા કાર્યોત્સર્ગમાં બપોર કરીને સુઈ રહેતો સ્વપ્નમાં શુભાશુભ દેખાય છે શર્યા પર સુઈ રહેતી વખતે મસ્તક

૧ 'શ્રી નવકાર' જમોક્કારોના સ્થાને નમુકારો પાઠ છે ૨ આ પાઠ 'શ્રીમન્ત્રાજગુણકલ્પમહોદધિ' માં નથી. ૩ 'શ્રીમન્ત્રાજગુણકલ્પમહોદધિ' ના સંપાદક પૃષ્ઠ ૧૫૦ની પુટનોટ ૧ માં જણાવે છે કે—હ્રીં ની અપેક્ષા હા પાઠ ઠીક પ્રતીત હોતા હૈ ” પરંતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે અહીંયા હ્રીં પાઠ જ બરાબર છે. ૪ 'શ્રી નવકાર' માં જમોના સ્થાને નમો પાઠ છે ૫ 'શ્રી જૈન બાલ ગુટકા દ્વસંગ ભાગ' માં બરહત્તાણ પાઠ છે ૬ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ' માં સન્નિપાવ પાઠ છે. ૭ ઉપરોક્ત ગ્રંથમાં જ રમ્ભ્ય પાઠ છે, ક પ્રતમા રમ્ભ્ય પાઠ છે ૮ 'જૈન બાલ ગુટકા દ્વસંગ ભાગ' માં ઠમ્ભ્ય પાઠ છે.

પૂર્વદિશા તરફ રાખીને સુધં રહેવાનું ખાસ યાદ રાખવું

દ્રવ્ય પ્રાપ્તિ મન્ત્ર

૩૫ અરિહન્ત સિદ્ધ આયરિય ઉવજ્ઞાય સાહુ^૧ ॥

આ સોળ અક્ષરવાલી વિદ્યાનો ૨૦૦ વાર જાપ કરવાથી ચાર ઉપવાસનું ફલ પ્રાપ્ત થાય છે, વળી આ મન્ત્રનો સવા લાખ જાપ કરવાથી દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે. અને વિદ્યાધ્યયનમાં સહાયતા મળે છે.

કલ્યાણકારક મન્ત્ર

૩૬ અસિઆહસા^૨ ॥

અ અક્ષરનું મુખકમલમાં સિ અક્ષરનું મસ્તકમાં આ અક્ષરનું નાભિકમલમાં, હ અક્ષરનું હૃદયકમલમાં અને સા અક્ષરનું કંઠ પ્રદેશમાં ધ્યાન ધરવાથી કલ્યાણની પરંપરા પ્રાપ્ત થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ નવં ચત્ર ૩)

મહાકલ્યાણકારી મન્ત્ર

૩૭ ઐ અસિઆહસા નમઃ ॥

આ મન્ત્રનો સવાલાખ જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. આ મન્ત્ર સિદ્ધ થએથી મહાકલ્યાણને કરવાવાળો તથા અનેક પ્રકારની સપદાને આપવાવાળો થાય છે.

ભયહર મન્ત્ર

૩૮ ઐ જમો અરિહંતાણં એ પદ નાભિમાં, ઐ જમો સિદ્ધાણં એ પદ હૃદયમાં, ઐ જમો આયરિયાણં એ પદ કંઠ વિષે, ઐ જમો ઉવજ્ઞાયાણં એ પદ મુખને વિષે ઐ જમો લોચ સન્વસાદ્ધૂણં એ પદ મસ્તકને વિષે ચિત્રવીને સર્વોક્તિમાં રક્ષ રક્ષ હિલિ હિલિ માતન્ગિની સ્વાહા ॥ (આકૃતિ માટે જુઓ નવં ચત્ર ૪.) આ પ્રમાણે મનમાં ઉપર કહેલા પાંચે પદો ચિત્રવીને આખા મન્ત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી સર્વે જાતના ભયો દૂર થાય છે. દેવનાગરી લિપિમાં જે જે શબ્દો લખ્યા છે તે જ મન્ત્ર છે.

રક્ષા મન્ત્ર.

૩૯ ઐ હ્રીં જમો અરિહન્તાણં પાદૌ રક્ષ રક્ષ, ઐ હ્રીં જમો સિદ્ધાણં કર્દિ રક્ષ રક્ષ

૧ 'શ્રી મન્ત્રરાજયુક્ત્યમહોદધિ' માં 'સાહુ' એવો પાઠ છે 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ' માં સન્વ સાહુ પાઠ છે, 'જૈન બાલ ગુટકા દ્વસરા ભાગ' માં સન્વ સાદ્ધૂણ પાઠ છે; પરંતુ 'સાહુ' એ સંસ્કૃત શબ્દને બદલે 'સાદ્ધુ' પ્રાકૃત શબ્દ જ વાસ્તવિક છે, બ્યારે ખીજા બે પાઠોમાં તો એક પાઠમાં અદાર અક્ષર થાય છે અને ખીજા પાઠમાં ઓગણીશ અક્ષર થાય છે. તેથી ઉપરનો પાઠ જ વાસ્તવિક છે ૨ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ' માં અ સિ આ હ સા નમ પાઠ છે. ૩ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ'માં નમો પાઠ પાંચે પદોમાં છે.

ૐ હ્રીં નમો આયરિયાણં નામિં રક્ષ રક્ષ, ૐ હ્રીં નમો ઉવજ્ઞાયાણં હૃદયં રક્ષ રક્ષ,
ૐ હ્રીં નમો લોચ સવ્વસાહુણં બ્રહ્માણં રક્ષ રક્ષ, ૐ હ્રીં પત્તો પશ્ચળમોક્ષારો^૧ શિશ્વાં રક્ષ
રક્ષ, ૐ હ્રીં સવ્વપાવપ્પણાસણો આસન રક્ષ રક્ષ, ૐ હ્રીં મજ્જલાણં ચ સવ્વેસિં પદમં
હવદ મજ્જલં આત્મચક્ષુઃ પરચક્ષુઃ રક્ષ રક્ષ ॥

આ મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી કાર્ય પડે એકવીશ વાર જપવાથી ગમે તેવા
ભયમાં પણ રક્ષા થાય છે.

વશીકરણ મન્ત્ર

૪૦ 'ૐ નમો' અરિહન્તાન^૧ અરે અરિણિ મોહિણિ અમુક^૨ મોહય મોહય
સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રથી ચોખ્ખા અથવા કૂલને [૧૦૮ વાર] મન્ત્રી સ્ત્રીને માથે મૂકવાથી
સ્ત્રી વશ થાય છે, વળી આ મન્ત્રનું ૧૦૮ વાર નિત્ય સ્મરણ કરવાથી લાલ થાય
છે, પરંતુ લાલને માટે મન્ત્ર ગણતી વખતે અમુક શબ્દ સિવાયનો મન્ત્ર ગણવો
અને વશીકરણ કર્મને માટે અમુકમ્ની જગ્યાએ જે સ્ત્રીને વશ કરવી હોય તેનું નામ
સ્મરણ કરવું.

ભૂતાદિ ભયનિવારણ મન્ત્ર

૪૧ ૐ હ્રીં અ સિ આ ઉ સા સર્વદુષ્ટાન્ સ્તંભય સ્તંભય મોહય મોહય અંધય અંધય
મુકવત્કારય^૩ કુરુ કુરુ હ્રીં દુષ્ટાન્ ઠઃ ઠઃ^૪ ॥

જે વખતે દુશ્મન સામેથી હુમલો કરવા આવે તે વખતે આ મન્ત્રનો ૧૦૮
વાર સુઠી બધ કરીને જાપ કરીને તે સુઠી દુશ્મનના સામી ઉગામવાથી દુશ્મન
નાશી જાય છે

તથા કોઈ બાલક અથવા સ્ત્રીને ભૂત, પિશાચ અગર ચુડેલનો ઉપદ્રવ થતો
હોય તો આ મન્ત્રનો સુઠી બધ કરીને ૧૦૮ વાર જાપ કરીને સવાર અને સાંજે
આડે-ઉજે તો ભૂતાદિકનો ઉપદ્રવ શાંત થાય અથવા ઇશાન ખુણા તરફ સુખ
રાખીને અડધી રાતના સમયે આઠ રાત્રિ પર્થત મન્ત્રની સાધના પ્રથમ કરીને,

૧ 'શ્રીનવકારમહામન્ત્રકલ્પ'મા નમુક્કારોપાઠ છે

૨ " માં આ પાઠ જાયેલો નથી

૩ 'શ્રી મન્ત્રગણગુણ કલ્પમહોદધિ'મા ૐ હ્રીં પાઠ છે. ૪ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં
નમો પાઠ છે ૫ 'શ્રી જૈન વ્યાસગુરુકા દૂસરા ભાગ'મા અરહતાણ પાઠ છે. ૬ 'શ્રી મન્ત્રરાજ'માં
આ પાઠ નથી ૭ 'શ્રી નવકાર'મા મુકય મુકય એવો પાઠ છે ૮ 'શ્રી નવકાર'મા ઠ ઠ ઠ
પાઠ છે, જ્યારે 'જૈનઆલ'મા ઠ ઠ ઠ ઠ એવો પાઠ છે

પછી ધૂપ અને દીવો કરીને ફક્ત ૧૧૦૦ અગીઆરસો જાપ કરવાથી વ્યંતરના ઉપ-
દ્રવની શાંતિ થાય છે.

બંદીખાના નિવારણ મન્ત્ર

૪૨ ઐં નમો^૧ અરિહંતાણં, ^૨ઐં નમો સિદ્ધાણં, ઐં નમો આયરિયાણં, ઐં નમો
ઝવજ્ઞાયાણં, ઐં નમો લોપ સવ્વસાહણં, હ્રુલુ હ્રુલુ^૩ કુલુ કુલુ હુલુ હુલુ મુલુ
મુલુ સ્વાહા ॥

સમ ધાતુની ચા તાંખાની થાળી ઉપર પ્રથમ અષ્ટગધથી મન્ત્ર લખીને સવા
લાખ જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યો પછી ૨૧ વખત ૨૧ કાંકરી મન્ત્રીને એટલે કે
એકેક કાંકરી હાથમાં લઈ મન્ત્ર જોલીને ફૂક મારીને તે કાકરી માછીની જાળ
પર તે જોઈ શકે નહિ તેવી રીતે નાખવાથી જાળમાં એક પણ માછલી
આવતી નથી.

તથા બંદીખાનામાં પડેલો માણસ સવાલાખ જાપ પૂરા થતાં જ અગર તે પહેલાં
બંદીખાનામાંથી છુટો થાય છે. પરંતુ જાપ કરતી વખતે ધૂપ દીપ તૈયાર રાખવા
જોઈએ અને મન્ત્રનો જાપ દરરોજ નિયમિત સમયે કરવો એ જાળતો ખાસ ધ્યાનમાં
રાખવી જોઈએ.

ચૌરભય નિવારણ મન્ત્ર

૪૩ ઐં નમો અરિહંતાણં અભિણિમોહિણિ મોહય મોહય સ્વાહા ॥

માર્ગમાં જતી વખતે આ વિદ્યાતુ સ્મરણ કરવાથી ચોરનો ભય ઉત્પન્ન
થતો નથી.

સર્વ સમ્પત્તિદાયક ત્રિભુવનસ્વામિની વિદ્યા.

૪૪ ઐં હ્રીં ઐં હ્રીં^૧ ક્લીં અસિઆવસા હ્રુલુ હ્રુલુ હ્રુલુ હ્રુલુ^૨ કુલુ કુલુ^૩ મુલુ મુલુ^૪
ઇચ્છિયં મે કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

આ ત્રિભુવનસ્વામિની વિદ્યા છે. આ વિદ્યા ચમેલીના ૨૪૦૦૦ ચોવીશહજાર
ફૂલ લઈને એકેક ફૂલ પર એકેક મન્ત્ર જાપવાથી સિદ્ધ થાય છે, અને વિદ્યા
સિદ્ધ થયા પછી દરરોજ એકેક માલા જાપવાથી પુત્ર પ્રાપ્તિ તથા લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ
થાય છે.

૧ 'શ્રી નવકાર'માં પદોમા નમો પાઠ છે ૨ 'શ્રી જૈનખાલ' અરહતાં પાઠ છે. ૩ 'શ્રી
જનખાલ' ઐં નમો મિદ્ધાણથી ઐં નમો ઝવજ્ઞાયાણ સુધીનો પાઠ નથી ૪ 'શ્રી જૈનખાલ' હ્રુલુ
હ્રુલુ પાઠ નથી

૫ 'શ્રીનવકાર'માં હ્રીં પાઠ નથી, 'મત્રાજ'માં હ્રુપાઠ છે ૬ 'શ્રીનવકાર'માં હ્રુલુ હ્રુલુ
પાઠ છે પણ તે પ્રેસ દોષ હશે એમ લાગે છે ૭ 'શ્રીજનખાલ'માં આ પાઠ નથી ૮ 'શ્રીજૈન-

વિદ્યાપ્રાપ્તિ મન્ત્ર

૪૫ ॐ હ્રીં^૧ અસિઆહસા નમોઽર્હં^૨ વાદિનિ^૩ સત્યવાદિનિ^૪ વાગ્વાદિનિ વદ વદ મમ વક્ત્રે^૫ વ્યક્ત વાચયા સત્યંબ્રૂહિ^૬ સત્યંબ્રૂહિ સત્યંવદ અસ્ખલિત પ્રચારં તં દેવં^૭ મનુજા-સુરસહસી^૮ હ્રીં અર્હં^૯ અસિઆહસા નમઃ સ્વાહા ॥

આ વિદ્યાનો એક લાખવાર બપ કરવાથી સિદ્ધ થાય છે, અને તે સિદ્ધ થએલી વિદ્યાથી વાદવિવાદમાં જીત થાય છે અને સર્વ જાતની વિદ્યાઓની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શાંતિદાયક મન્ત્ર

૪૬ ॐ અર્હં અસિઆહસા નમઃ ॥

આ મન્ત્રનું નિત્ય રમરણ કરવાથી શાંતિદાયક છે અને દરેક જાતની સપત્તિ આપનાર તથા કલેશાદિકનો નાશ કરનાર છે

વસ્તુવિક્રય મન્ત્ર

૪૭ નદુદ્દમયદ્વાણે પણદ્વ કમદ્વ નદ્વ સંસારે । પરમદ્વનિદ્વિયદ્વે અદ્વગુણાધીસરં વંદે ॥

આ મન્ત્રની સાધના કાળી ચંદ્રશના દિવસે સધ્યા વીતી ગયા પછી એક પહર રાત્રિ પસાર થયા બાદ શરૂ કરે, બપ કરતી વખતે જ્યણુ સહિત ધૂપ દીપ રાખે, કટપત્ર તેલ તથા ગુણનો હોમ જ્યણુ સહિત કરે. પ્રતિદિન એ હબર બપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરે. મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી જે વસ્તુ વેચવી હોય તે વસ્તુને ઉપરોક્ત મન્ત્રથી એકવીશ વખત મન્ત્રીને વેચવાથી મન માન્યા મૂલ્ય ઉપજે.

રક્ષા મન્ત્ર

૪૮ ॐ થમ્મેઙ્' જલ જલણં મમ^૧ અમુકસ્ય^૨ ઘોરુવસગ્ગં પળાસેઽ સ્વાહા ॥ *

બાલં'માં મુલ્લ મુલ્લ પાઠ છે, પરંતુ પ્રેસદોષ લાગે છે. ૧ 'શ્રીનવકારં'માં હ્રીં પાઠ નથી ૨ 'શ્રી નવકારં'માં વાચિની પાઠ છે ૩ 'શ્રીનવકારં'માં સત્યવાચિની પાઠ છે ૪ 'શ્રીનવકારં'માં વક્ત્ર પાઠ છે ૫ 'શ્રીનવકારં'માં સત્યબ્રુહિ સત્યબ્રુહિ પાઠ છે ૬ 'શ્રીજૈનબાલં'માં તં દેવ ના બદલે સદૈવ પાઠ છે ક પ્રતમાં સદૈવ પાઠ છે ૭ 'શ્રીજૈનબાલં'માં સદસિ પાઠ છે ક પ્રતમાં મનુ-જાસરસી પાઠ છે 'શ્રી જૈન બાલં'માં બસર્હં પાઠ છે તે બરાબર નથી ૮ 'શ્રીજૈનબાલં' માં સ્વાહા પાઠ નથી ૯ 'શ્રીમન્ત્રરાજ' મા થમ્મેઽ પાઠ છે ૧૦ 'મમ'ની જગ્યાએ અતમા છઠ્ઠી વિભક્તિ સહિત પોતાના નામનો ઉચ્ચાર કરવો જોઈએ ૩ 'અમુકસ્ય'ની જગ્યાએ અતમાં છઠ્ઠી વિભક્તિ સહિત પરના નામનો ઉચ્ચાર કરવો જોઈએ; એટલે પોતાને યા બીજાને માટે બપ કરવો હોય ત્યારે પોતાના યા બીજાના નામનો ઉચ્ચાર કરવો જોઈએ, પરંતુ બંનેના નામનો નહિ.

આ વિદ્યાનો 'શ્રી હૈરવપદ્માવતીકલ્પ' નામના મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલા ગ્રન્થમાં 'ક્રોધાદિસ્તંભનયન્ત્રાધિકાર' નામના પાચમા પરિચ્છેદ ના ચોથા શ્લોકની ટીકામાં નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે —

આ વિદ્યા ચંદન વગેરે દ્રવ્યોથી લાકડાના પાટીઆ પર ૧૦૮ વાર નવકારના સ્મરણ સાથે તેનું સ્મરણ કરીને લખવી તથા પાટીઆની સુગંધી પુષ્પ વગેરેથી પૂજન-અર્ચન કરીને સિદ્ધ કરવાથી આ વિદ્યા દરેક પ્રકારના ભયોનું નિવારણ કરે છે.

આ વિદ્યાનું હૃદય કમલમાં ૧૦૮ વાર સ્મરણ કરે તો આર ઉપવાસનું ફળ મળે છે.

લક્ષ્મીદાયક વિદ્યા

૪૯ ॐ હ્રીં અર્હત ઉત્પત્ત ઉત્પત્ત સ્વાહા ॥

આ પણ ત્રિભુવનસ્વામિની વિદ્યા છે, તેનું નિત્ય સ્મરણ કરવાથી વાંછિત ફલ તથા લક્ષ્મીને આપવાવાળી થાય છે.

ચૌરભયનિવારક મન્ત્ર

૫૦ ॐ જમો અરિહન્તાણં ઘનું ઘનું મહાઘનું મહાઘનું સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રનો પ્રથમ સવા લાખ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યો પછી જરૂર પડે મન્ત્રના અક્ષરોનું ધ્યાન પોતાના લલાટ વિષે કરે તો ચૌર સ્તબિત થાય છે અને જમણા હાથથી ખડીથી મન્ત્ર લખતો જાય અને ડાબા હાથથી ભુસીને સુકી બધ કરતો જાય અને એવો ખ્યાલ કરે કે મારા ડાબા હાથમાં ધનુષ્ય છે, એવી રીતે થોડી વાર લખીને તથા ભુસીને સુકી બધ કરી જાપ કરે, જાપ પૂર્ણ થએથી સુકી ઉઘાડીને જે દિશામાં ચોરાદિનો ભય હોય તે દિશામાં હાથમાંથી કાઠ વસ્તુ ફેંકતો હોય તેવી રીતે હાથ લાંબો કરે તો ચોરના ભયનું નિવારણ થાય છે અને ચોર પલાયન થઈ જાય છે.

શુભાશુભ દર્શક મન્ત્ર

૫૧ ॐ હ્રીં અર્હ નમઃ ક્વીં સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રનો જાપ કર્યો પહેલા રાત્રિએ સુઈ જતાં પહેલાં આખા મસ્તક પર

વલયમન્ત્રોદ્ધાર:—

ૐ યમ્મેહ જલજ્જલણ ચિત્તિચમિત્તેણ પચ્છમચારો । અરિમારિચોરગાહલલોચ્છવસગ્ગ પળાસેહ સ્વાહા ॥

—પ્રાકૃતમન્ત્રોડયમ્ । લૈરવપક્ષાવતીકદંપ પૃષ્ઠ. ૨૫

આ મન્ત્રથી ઉપજાવેલા યત્રો માટે ભુઓ 'લૈરવપક્ષાવતીકદંપ' મા યત્ર નબર. ૧૭-૧૮ ૧૯-૨૦-૨૧ની આકૃતિઓ. ૧ 'જૈનબાલ' અરહતાણ પાઠ છે ૨ ઘણું મહાઘનું પાઠ છે. ૩ 'જૈન બાલ' નમ પાઠ નથી ૪ 'શ્રી નવકાર' મા મન્ત્રકપર ના બદલે પોતાના હાથોમાં ચંદનનો લેપ કરવો તેમ લખેલું છે, પરંતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે હાથોમાં અગર મન્ત્રકમાં પણ નહિ, પણ કપાળ પર લેપ કરવાનો હોવો જોઈએ

—સ પાદક

અંદન લગાવીને અંદન સુકાઈ ગયા બાદ ૧૦૮ વાર આ મન્ત્રનો જાપ કરીને ભૂમિ શય્યા પર સૂઈ જાય તો સ્વપ્નમાં શુભાશુભ માલુમ પડે છે.

પ્રત્યોત્તર દર્શક મન્ત્ર

પર ઐં જમો^૧ ભગવદ્ સુઅદેવયાપ સચ્ચસુઅમાયાપ વારસંગ પવયણ જળણોપ સર-
સ્સઈપ સવ્વવાયણિ સુયવડ^૨ અવતર અવતર દેવી મમ શરીરં પવિસ પુચ્છં^૩ તસ્સ
ભવિસ્સ^૪ જળમયહરિપ અરિહંત સિરિ^૫ સિરિપ સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રને પ્રથમ સાધ્ય કર્યા પછી કોઈપણ જાતનું ભવિષ્ય જાણવા માટે ૧૦૮ વાર જાપ કરીને પવિત્ર પણે રાત્રે ભૂમિશય્યા પર સુઈ જવાથી ધારેલા પ્રશ્નનો જવાબ સ્વપ્નમાં મળે છે. આ મન્ત્રની શરૂઆતમાં ઐં જમો અરિહંતાણ, ઐં જમો સિદ્ધાણ, ઐં જમો આયરિયાણ, ઐં જમો ઉવજ્જાયાણ, ઐં જમો લોપ સવ્વસાહૂણં એ પાંચ પદ વધારીને ૧૦૮ વાર કાગળ પર લખીને રોગીના હાથમાં તે લખેલો કાગળ આપવાથી રોગીના સર્વ રોગ નાશ પામે છે.

રક્ષા મન્ત્ર

પ૩ ઐં જમો^૧ અરિહંતાણં^૨, ઐં જમો સિદ્ધાણં, ઐં જમો આયરિયાણં, ઐં જમો ઉવ-
જ્જાયાણ, ઐં જમો લોપ સવ્વસાહૂણં, પ્સો પંચ જમોક્કારો^૩, સવ્વપાવપ્પણાસણો, મંગલાણં
ચ સવ્વેસિં, પઢમં હવદ્ મંગલં, ઐં હ્રીં હ્રૂં^૪ ફદ્ સ્વાહા ॥

આ રક્ષા મન્ત્ર છે, તેનું નિત્ય સ્મરણ કરવાથી સર્વ કાર્યોમાં રક્ષા થાય છે.

સર્વ સિદ્ધિદાયક મન્ત્ર

પ૪ ઐં હ્રીં^૧ જમો અરહંતાણં^૨ સિદ્ધાણં સૂરીણં^૩ ઉવજ્જાયાણં સાહૂણં મમ ઋદ્ધિં^૪
વૃદ્ધિં^૫ સમીહિત કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

આ મહામન્ત્રનો દરરોજ પવિત્રપણે સવાર, બપોર અને સાંજે દરેક વખતે બત્રીશ વાર સ્મરણ-જાપ કરવાથી દરેક પ્રકારની સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય છે અને લક્ષ્મીનો લાભ થાય છે. ૨૧ દિવસ સવાર, બપોર અને સાંજે ત્રણે વખત

૧ 'શ્રી નવકાર'માં નમો પાઠ છે. ૨ 'શ્રી નવકાર'માં સચ્ચ વાયણિ પાઠ છે. ૩ 'શ્રી જૈન-
બાલ'માં સવળવણે પાઠ છે અને 'શ્રી નવકાર'માં સુવવડ પાઠ છે. ૪ 'શ્રી જૈનબાલ'માં અવતરની
પહેલાં ઐં પાઠ છે. ૫ શ્રી જૈનબાલ'માં પુછ એવો પાઠ છે. ૬ 'શ્રી નવકાર'માં પવિસ પાઠ
છે અને 'શ્રી જૈનબાલ'માં પવિસસત્ત્વ પાઠ છે. ૭ 'શ્રીનવકાર'માં સિરિ પાઠ નથી. ૮ 'શ્રીનવ-
કાર' જમો ના બદલે પામે પદોમાં નમો પાઠ છે. ૯ 'શ્રી જૈન બાલ' અરહતાણ પાઠ છે. ૧૦
'શ્રીનવકાર' માં નમુક્કારો પાઠ છે; ૧૧ 'શ્રી નવકાર' માં હ્રૂં પાઠ છે. ૧૨ 'શ્રીનવકાર' માં
તથા 'જૈનબાલ' હ્રીં પાઠ નથી. ૧૩ 'શ્રી નવકાર'માં અરિહંતાણ પાઠ છે. ૧૪ 'શ્રીજૈનબાલ'માં
આયરિયાણ પાઠ છે. ૧૫ 'શ્રીનવકાર' ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ પાઠ છે.

એકેક (બે ઘડીનું) સામાયિક કરીને જાપ કરવાથી આ મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. આખા એ સામાયિકમાં આ મન્ત્રનો જ જાપ કરવો જોઈએ.

પરદેશ લાલ મન્ત્ર

પપ ઐ જમો^૧ અરિહન્તાણં^૨ નમો ભગવદ્^૩ ચંદાવદ્^૪ મહાવિજ્ઞાણ^૫ સત્તદ્વાણ ગિરે ગિરે^૬ હુહુ હુહુ હુહુ હુહુ મયૂરવાહિનિય સ્વાહા^૭ ॥

આ મન્ત્રનો જાપ પોષ વદિ ૧૦ (ગુજરાતી માગશર વદિ ૧૦)ના દિવસે ઉપવાસ કરીને દશ હજાર અથવા ઓછામાં ઓછો ૧૦૮ વખત જાપ તો જરૂર કરવો જોઈએ અને તે દિવસે શરૂ કરીને હમેશાં તેનો ૧૦૮ વખત જાપ સિદ્ધ થયા સુધી કરવો, સિદ્ધ થયા પછી સારા સુહૃત્માં પરદેશ ગમન કરીને જે ગામમાં વ્યાપારાર્થે જવું હોય તે ગામમાં પ્રવેશ કરતી વખતે આ મન્ત્રનું ૧૦૮ વખત સ્મરણ કરે તો પરમલાલ થાય અને ધનની પ્રાપ્તિ થાય. જે નગરમાં વ્યાપારાર્થે જવું હોય તે દિવસે મંગલવાર ન હોવો જોઈએ એટલું ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું કારણકે મંગલવાર ના દિવસે પ્રવેશ કરનારને મહાન ખોટ તથા દેવાળું કાઢવાનો વખત આવે.

પરમ કલ્યાણ મન્ત્ર

પદ ઐ^૧ અર્હં અસિઆવસા જમો^૨ અરિહન્તાણ નમઃ ॥

આ મન્ત્રનું હૃદયકમલમાં ૧૦૮ વાર ધ્યાન કરવાથી એક ઉપવાસનું ફલ પ્રાપ્ત થાય છે.

તથા

એક લોટામાં પવિત્ર પાણી લઈને તેમાંથી પાણીની અજલિ ભરીને ૨૧ વાર મન્ત્ર બોલીને જ્યાં અગ્નિ લાગી હોય તેની આજુ બાજુ ફરતી તે મન્ત્રેલા પાણીની ધારા દઈને અગ્નિ વધતી અટકાવ્યા પછી ફરી અજલિમાં પાણી લઈને તે પાણીને ફરી ૨૧ વાર મતરીને તે મન્ત્રેલા પાણીના છાંટા નાખવાથી અગ્નિના ઉપદ્રવની શાંતિ થાય છે, પરંતુ આ બધી ક્રિયા પહેલાં મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી જ ફલદાયક થાય છે તે ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ.

૧ 'શ્રી નવકાર'માં નમો પાઠ છે ૨, 'શ્રીજૈનમાલ'માં અરહંતાણ પાઠ છે, ૩ 'જૈનમાલ'માં ઐ જમો વગવદ્ એવો પાઠ છે. ૪ 'શ્રી નવકાર'માં ચંદાવદ્ અને 'શ્રીજૈનમાલ'માં ચંદાવદ્ પાઠ છે ૫ 'શ્રીજૈનમાલ' આ પાઠ નથી, બ્યારે 'શ્રીનવકાર'માં મહાવિજ્ઞાણ પાઠ છે ૬ 'શ્રીજૈનમાલ'માં મોર મોર પાઠ છે. ૭ 'જૈનમાલ' સ્વાહા પાઠ નથી ૮ 'શ્રી નવકાર'માં ઐ નમો આ મન્ત્રની શરૂઆતમાં વધારે છે. અને 'શ્રીજૈનમાલ'માં ઐ જમો પાઠ છે. ૯ 'શ્રી મંત્રરાજ'માં જમોતી જગ્યાએ નમો પાઠ છે

સર્પ લયહર મન્ત્ર

૫૭ ઐ હ્રીં અર્હે અસિઆડસા અનાહત વિજયે અર્હે નમઃ ॥

આ મન્ત્રની સાધના કરીને સાધ્ય કર્યા પછી દરરોજ સવાર, બપોર તથા સાંજના સ્મરણ કરવાથી તથા દરેક દિવાળીના દિવસે ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી જીવંત સર્પનો લય હોતો નથી.

શુભાશુભ જાણવાનો મન્ત્ર

૫૮ ઐ જમો અરિહા^૧ ઐ મગવડ વાહુવલીસ્તય દ્વહ સમણસ્ત અમલે વિમલે નિમ્મલ નાણ પયાસિણિ ઐ જમો^૨ સત્ત્વ^૩ માસદ અરિહા સત્ત્વ^૪ માસદ કેવલીણં પપ્પણં સત્ત્વ વયણેણં સત્ત્વ^૫ હોડ મે સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રનું ધ્યાન રાત્રિના સમયે જિભા જિભા કાયોત્સર્ગમાં કરે અને નિદ્રા આવે તે વખતે ધ્યાન પૂર્ણ કરીને ભૂમિપર સથારે સુઇ જાય તો સ્વપ્નમાં શુભ-શુભ જે થવાનું હોય તે માહુમ પડે.

વાદજીતન મન્ત્ર

૫૯ ઐ હંસઃ ઐ હ્રીં અર્હે ઈં શ્રીં અસિઆડસા નમઃ ॥

પ્રથમ આ મન્ત્રનો એક લાખ અથવા સવાલાખ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યા પછી કોઇની સાથે વાદવિવાદ કરવો હોય ત્યારે ઉચ્ચાર કર્યા વગર ૨૧ વાર આ મન્ત્રનો જાપ કરીને વિવાદ શરૂ કરવાથી વિવાદમાં જીત થાય છે.

ઐશ્વર્યદાયક મન્ત્ર

૬૦ ઐ હ્રીં વરે સુવરે અસિઆડસા નમઃ ॥

આ વિદ્યાનું સવાર, બપોર અને સાંજે એકાંતમાં દરરોજ ૧૦૮ વખત સ્મરણ કરવાથી સર્વ પ્રકારની સંપત્તિ અને લક્ષ્મી તથા ઐશ્વર્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

લક્ષ્મીદાયક મન્ત્ર

૬૧ ઐ હ્રીં હ્રં જમો અરિહન્તાણં હ્રીં નમઃ ॥

આ મન્ત્રનું સવાર, બપોર અને સાંજે સંકેદ કૂલો વડે એકાંતમાં નિરંતર ૧૦૮ વખત સ્મરણ કરવાથી સર્વ સંપત્તિ તથા લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે.

દ્રવ્યપ્રાપ્તિ મન્ત્ર

૬૨ અરિહંત સિદ્ધ આયરિય ઉવજ્ઞાય સત્ત્વસાહ્વણં ॥

આ મન્ત્રનો વિધિપૂર્વક સવાલાખ જાપ કરે તો અઢળક દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

૧ 'શ્રી નવકારં' અરિહ પાઠ છે ૨ 'શ્રીનવકારં'મા જમો ના બદલે નમો પાઠ છે ૩-૪-૫ 'શ્રીનવકારં'મા સત્ત્વ ના બદલે સવ્વ પાઠ છે ૬ 'શ્રી નવકારં'મા અર્હે ના બદલે અહે પાઠ છે જે પાઠ સદ્વિધ છે. ૭ 'શ્રીનવકારં'મા હ્રીંના બદલે હ્રૌં પાઠ છે જે વાસ્તવિક લાગતો નથી.

અભ્યુદયદાયક મંત્ર.

૬૩ ઐ હ્રીં શ્રીં પ્લુ પ્લુ અર્હં ઈં ઈં વર્લીં પ્લુ પ્લુ (પ્લુ પ્લુ ?) નમઃ ॥

આ પરમેષ્ઠિ મંત્રનો જાપ કરવાથી સર્વ પ્રકારના અભ્યુદયની પ્રાપ્તિ થાય છે.

કાર્યસિદ્ધિદાયક મંત્ર.

૬૪ ઐ હ્રેં હ્રીં શ્રીં વર્લીં વર્લીં વ્હૂં અર્હં નમઃ ॥

આ મંત્રનો પ્રથમ એકવીશ હજાર જાપ કરીને મંત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી, સવાર, બપોર અને સાંજે નિરતર સ્મરણ કરવાથી સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

કલેશનાશક મંત્ર

૬૫ ઐ હ્રીં શ્રીં અમુકં દુષ્ટં સાધય સાધય અસિઆડસા નમઃ ॥

આ મંત્રની એકવીશ દિવસ સુધી સવારમાં માળા ફેરવીને, જ્યારે કાર્ય પડે ત્યારે ૧૦૮ વખત જાપ કરવાથી શત્રુના લયનો તથા કલેશાદિ આપત્તિનો ક્ષય થાય છે.

રોગનિવારક મંત્ર

૬૬ ઐ ણમો સવ્વોસહિપત્તાણં, ઐ ણમો સ્વેલોસહિપત્તાણં, ઐ ણમો જલોસહિપત્તાણં, ઐ ણમો સવ્વોસહિપત્તાણં સ્વાહા ॥

આ મંત્રની દરરોજ એક માળા ફેરવવાથી રોગની પીડા શાંત થાય છે તથા વ્યાધિનું દરદ ઓછું થાય છે.

ત્રણહર મંત્ર

૬૭ ઐ ણમો જિણાણં જાવયાણં ન ચ પૂર્હં ન સોણિણં યણં સવ્વવાણં વણ મા પચ્છઙ મા દુક્ખઙ મા ફુટ્ઙ ઐ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ॥

આ મંત્રથી રખીઆ મંત્રીને ઘા વગેરેમાં લગાવવાથી ત્રણની પીડા દૂર થઈ જાય છે.

સૂર્ય, મંગલની પીડા નિવારણ મંત્ર

૬૮ ઐ હ્રીં ણમો સિદ્ધાણં ॥

સૂર્ય અને મંગલ બંને ગ્રહોની અગર તેમાંના એક ગ્રહની પીડાની શાંતિને

૧ 'શ્રી નવકાર'માં ઈં પાઠ નથી. ૨ 'શ્રી નવકાર'માં ણમોના બદલે ચારે પદોમાં નમો પાઠ છે. ૩ 'મંત્રરાજ'માં ઐ પાઠ નથી. ૪ 'નવકાર'માં સવ્વવાણંના બદલે સવ્વા વાયેણ એવો પાઠ છે અને આગળના પાદો તદ્દન અશુદ્ધ હોવાથી તેનો ઉલ્લેખ અત્રે કર્યો નથી. ૫ આ 'ઐ' શબ્દ અહીંયા હરે કે કેમ તેમાં સંદેહ છે, પરંતુ પ્રતમાં હોવાથી અહીંયા કાયમ રાખ્યો છે. 'નવકાર'માં તો વળી ઐ ઐ પાઠ છે.

માટે જ્યાં સુધી ગ્રહની પીડા રહ્યા કરે 'ત્યાં સુધી દરરોજ એક હજાર જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ચન્દ્ર, શુક્રની પીડા નિવારણ મન્ત્ર.

૬૯ ઐ હ્રીં નમો અરિહંતાય ॥

ચન્દ્ર અને શુક્ર બનેની દષ્ટિ પીડાકારી હોય તે વખતે નિરતર એક હજાર જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

બુધની પીડા નિવારણ મન્ત્ર

૭૦ ઐ હ્રીં નમો ઉવજ્જ્ઞાયાય ॥

બુધની દશા હાનિકારક હોય તો નિરતર એક હજાર આ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શુક્રની પીડા નિવારણ મન્ત્ર

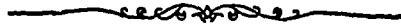
૭૧ ઐ હ્રીં નમો આયરિયાય ॥

શુક્રની દષ્ટિ હાનિકારક હોય તો નિરતર એક હજાર આ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શનિ, રાહુ તથા કેતુની પીડા નિવારણ મન્ત્ર

૭૨ ઐ હ્રીં નમો લોપ સવ્વસાહુણં ॥

આ મન્ત્રનો હરહમેશ એક હજાર જાપ કરવાથી શનિ, રાહુ અને કેતુની દષ્ટિ હાનિકારક હોય તો યજ્ઞ કાંઈ તે સુકશાન કરતી નથી.

નંદનની કથા.

— ૦ —

જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં ધર્મક્રીડાના સ્થાનરૂપ અયોધ્યા નામની એક નગરી છે કે જ્યાં કૌતુકથી આવેલ શેષનાગની લક્ષ્મીને હુટનાર કિલ્લો, ઘણા કાંગરાથી શોભે છે. ત્યાં શત્રુઓની રમણીઓને વૈધવ્ય આપવામાં સમર્થ એવો સામવર્મ નામે રાજા હતો. પોતાના તાબે કરેલ દિશારૂપી સ્ત્રીઓને જે પોતાના પ્રતાપના મિષથી કુંકુમના લેપની શોભા પમાડતો હતો. તેને લક્ષ્મી સમાન મનોહર એવી લક્ષ્મી નામે રાણી હતી. ત્રિવર્ગનું સેવન કરતા તે ખંને પોતાના પ્રલાઘનીય જન્મને વ્યતીત કરતા હતા. એવામાં રાણીને મન્મથ સમાન મનોહર પુત્ર ઉત્પન્ન થયો. જે સર્વ લોકોને આનંદ પમાડનાર હોવાથી નંદન એવા નામથી વિખ્યાત થયો. કાંતિમાં ચદ્રમા સમાન શોભાયમાન તે કુમાર, દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો અને સમય આવતાં વિનયરૂપ આકાશમાં સંચરતાં તેણે સમસ્તકળાઓ ધારણ કરી.

એકદા તે રાજકુમારે ક્રીડા પૂર્વક નગરીમાં ભ્રમતાં, નગરીને ઉત્સવમય જોઈને તેણે કોઈ પુરૂષને પૂછ્યું કે—“પ્રતિમદિરે ધ્વજાઓ ઉંચે કરવામાં આવેલ છે અને કનકના સ્તંભોપર મણિના તોરણો બાધવામાં આવેલ છે—એમ આ નગરીને ઉત્સવમય બનાવવાનું શું કારણ હશે ?” ત્યારે તે પુરૂષ જોડ્યો કે—“અહીં પૂર્વે કોટવાળે પાસેની નદીના પ્રવાહમાં તણાતું એક મોટું બીજેરાતું ફળ જોયું. એટલે નદીમાં પ્રવેશ કરીને ફળ લઈને તેણે મહારાજાને અર્પણ કર્યું, જેથી વર્ણ, ગંધ અને રસથી ઉત્કૃષ્ટ એવું તે ફળ જોતાં રાજા ભારે પ્રમોદ પામ્યો. પછી તેણે કોટવાલને સન્માન આપતાં પૂછ્યું કે—“આ ફળ તને ક્યાંથી મળ્યું ?” તે જોડ્યો—“હું નદીના પ્રવાહમાંથી એ લઈ આવ્યો.” ત્યારે રાજાએ કહ્યું—“જ્યાં એ ઉત્પન્ન થયું છે, તે વનની તપાસ કરો.” પછી આગળ જતાં નદીના કિનારે તે વૃક્ષ, તેના જોવામાં આવ્યું ત્યાં જે પ્રવેશ કરીને ફળ ગ્રહણ કરે, તે મરણ પામે. એમ તેના જાણવામાં આવતા એ હકીકત તેણે રાજાને નિવેદન કરી એટલે રાજાએ તેને આદેશ કર્યો કે—“ત્યાં વારા પ્રમાણે એક એક પુરૂષને પ્રવેશ કરાવીને તારે દરરોજ એક એક ફળ લાવવું.” એમ તે ફળ લાવવામાં પ્રતિદિન એક એક પુરૂષનો નાશ થવા લાગ્યો. આથી નગરજનો ભારે વિષાદમાં પડ્યા.

કુમારપાળ પ્રતિભોધ ગુજરાતી ભાષાંતરના પાના. ૪૨૯થી ૪૩૬ પરથી આ કથા સેવામાં આવી છે

એ પ્રમાણે કેટલોક કાળ જતાં એક વખતે જિનદાસ શ્રાવકનો વારો આવ્યો. એટલે ત્યાં નમસ્કારમંત્ર જોડતાં તે નદીમાં પડ્યો. તે સાંભળીને પૂર્વભવે કરેલ મતની વિરાધના યાદ કરતાં તે વનનો અધિષ્ઠાયક વ્યતર પ્રતિબોધ પામ્યો. જેથી પ્રત્યક્ષ થઈ, તે શ્રાવકને નમન કરીને વ્યંતર હર્ષપૂર્વક કહેવા લાગ્યો કે:—“તારા પોતાના સ્થાન પર રહેતાં જ તને દરરોજ હું એક એક ફળ આપતો રહીશ.” એટલે તે શ્રાવકે નિવૃત્ત થઈને એ વૃત્તાંત રાજાને નિવેદન કર્યો. પછી તે દરરોજ વ્યંતર થકી એક એક ફળ આશીર્વાદ પાસે પામતો અને રાજાને અર્પણ કરતો. આથી રાજાએ સતુષ્ટ થઈને તેનો ભારે સત્કાર કર્યો. હે કુમાર! એમ અકાળ મરણની નિવૃત્તિથી રાજાએ નગરમાં મહોત્સવ કરાવ્યો છે.”

એ રીતે મહોત્સવનું કારણ સાંભળીને રાજકુમાર કહેવા લાગ્યો કે:—“અહો ! આ ભવમા પણ પરાભવને પરાસ્ત કરનાર એવા નમસ્કારમંત્રનો મહિમા જગતમાં પ્રગટ છે.” પછી કુમારે મુનિ પાસે જઈને વિધિપૂર્વક મંત્રની જેમ પચનમસ્કાર મંત્રનો અભ્યાસ કર્યો અને તે ત્રિકાળ તેનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

એકદા કોઈ પુરુષે આવીને રાજકુમારને વિનંતિ કરી કે:—“એક સિદ્ધપુરૂષે મને ચેટક મંત્ર આપેલ છે. તેની છ માસ પર્યંત મેં પૂર્વ સેવા સાધી અને હવે ઉત્તર સેવા સાધવાની મારે બાકી છે, તે સર્વ લક્ષણયુક્ત ઉત્તરસાધક વિના થઈ શકે તેમ નથી, અને તેવો તો તું એક જ છે. માટે મંત્ર સિદ્ધિમા હે કુમાર! તું મને મદદ કર.” એટલે અન્યના ઉપરોધને માનવાના પ્રધાન ગુણથી કુમારે તેનું વચન કબુલ રાખ્યું. કારણ કે મહાપુરૂષે સ્વભાવથી જ પરોપકાર કરવામા સાવધાન હોય છે. પછી કૃષ્ણ ચતુર્દશીની રાત્રે રાજકુમાર સાથે તે સાધક પુરૂષ, પૂજના સાધનો લઈને સ્મશાનમાં આવ્યો. જે સ્મશાન ક્યાંક શરદઋતુના વાદળાં સમાન પ્રવેત અને ઘણા હાડકાથી વ્યાપ્ત હતું, ક્યાંક ચિંતાનળની જ્વાળાઓના સમૂહથી આકાશને બાળે પલ્લવિત બનાવતું હતું, ક્યાંક હાડપિંજરો અને યમ સમાન ભાસતા વેતાલોથી ભીષણ હતું, ક્યાંક શકા વિના કીડા કરતી શાકિનીઓથી વ્યાપ્ત હતું, ક્યાંક ઘુવડોના ધુત્કારયુક્ત અને ક્યાંક શીયાળના ઘોર અવાજથી ગાજતું હતું, ત્યાં પુષ્પ, દીપ અને નૈવેદ્યયુક્ત મડળ રચીને તે સાધક, મંત્રપૂર્વક અગ્નિકુડમા આહુતિ નાંખવા લાગ્યો અને ઉત્તરસાધક કુમાર નમસ્કારનું સ્મરણ કરતો ઉભો રહ્યો ત્યાં ત્રાસ ઉપજાવે તેવા ઘણા ભયંકર બનાવો પ્રગટ થવા લાગ્યા એવામા ‘આ તરવારથી પક્ષની જેમ તારૂં મસ્તક કાપી નાખીશ’ એમ બોલતો અને અદ્ભુત અસ્ય કરતો રાક્ષસ તે સાધક તરફ દોડ્યો. ત્યાં કુમાર તરત વચમા પડીને કહેવા

લાગ્યો કે-“હુ ઉત્તરસાધક હાજર હોવા છતાં સાધકનો વધ કરવાને એ કોણ તૈયાર થયો છે ?” ત્યારે રાક્ષસ બોલ્યો કે-“મેં આકાશમાં દિવ્ય રમણી બતાવી, જેને જોતાં એ જ્ઞાન પામ્યો તેથી એ સાધક દોષિત હોવાથી વધ્ય છે” એટલે નંદનકુમારે કહ્યું કે-“આ સાધકનું જે ચિત્તથી પણ ધુરુ ચિતવશે, તેને હુ જાતે પકડીને નિગ્રહ કરીશ.” એમ બોલતો કુમાર જેમ જેમ રાક્ષસની પાસે જવા લાગ્યો, તેમ તેમ રાક્ષસ પણ ઉતાવળે પગલે પાછળ પાછળ હઠવા લાગ્યો. ત્યારે કુમાર બોલ્યો કે-“જો તારામા તાકાત હોય, તો સામે આવીને ઊભો રહે આ પ્રમાણે ભાગતો કેમ જાય છે ?” રાક્ષસે કહ્યું-“હે ભદ્ર ! તું જે મત્ર સભારે છે, તેના પ્રભાવથી અગ્નિની જેમ તારૂં તેજ સહન કરવાને હુ સમર્થ નથી તેથી હુ પાછળ પાછળ હઠતો જાઉં છું. હુ તને સિદ્ધ થયો છું, માટે મને મુક્તિ દે હવે તારૂં હુ:સાધ્ય પણ ચિતિત અભીષ્ટ સાધી આપીશ” ત્યાં રાજકુમારે કહ્યું કે-“તું આ સાધકને સિદ્ધ થા” ત્યારે રાક્ષસ બોલ્યો કે-“એનામા તેવી યોગ્યતા નથી કે જેથી એવી સિદ્ધિને એ પામી શકે, છતાં એ તારો આશ્રિત થઈને પણ સર્વ અભીષ્ટ પામી શકશે.” એમ કહીને રાક્ષસ અતર્ધ્યોન થઈ ગયો.

એ બનાવ જોઈને સાધક તે મત્રસાધનાથી નિવૃત્ત થઈને કુમારને કહેવા લાગ્યો કે-“મને ચેટક દેવ સિદ્ધ થયો કે જેણે વિશ્વમા ચિંતામણી સમાન તમને સેવવાનો મને આદેશ કર્યો” પછી સ્વ ભવને આવીને કુમારે સાધકને મુનિની પાસે નમસ્કાર મત્ર શીખવાડ્યો એટલે તે નિરતર મત્રનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

ચેટકના પ્રભાવથી સાધક સહિત આકાશ માર્ગે જગત જોવાને ભમતાં કુમાર એક વખત મિથિલા નગરીમાં આવી પહોંચ્યો, કે જે તળીયે સ્ફટિકરત્નથી મઢેલા શ્રેષ્ઠ સાત સુવર્ણમય ભવનોથી દેહીપ્યમાન થઈને, આકાશમા રહેલ વિમાનોથી ગાજતા ગીર્વાણ નગરની શોભાને જીતતી હતી. એ નગરીના ઉપવનમાં જાણે જિનપૂજા માટે આવેલ દેવાગનાઓ હોય તેવી મણિની પૂતળીઓથી અભિરામ એવું શ્રી નમિનાથ ભગવતનું પવિત્ર મંદિર હતું ત્યાં પ્રવેશ કરતા જ શ્રી નમિનાથ પ્રભુની પ્રતિમા જોઈ વિકાસ પામતા મુખથી કુમાર પ્રમોદ પૂર્વક આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યો.—

“પ્રશમરસનિમગ્નં દૃષ્ટિગુર્મં પ્રસન્નં, વદનકમલમંકઃ કામિનીસંગશૂન્યઃ ।

કરયુગર્મપિ ધત્તે શશ્વસંઘર્ષધ્યં, તદસિ જગતિ દેવો વીતરાગસ્ત્વમેવ” ॥૧॥

અર્થાત્—હે નાથ ! તમારી દૃષ્ટિ પ્રશમરસથી ભરપૂર છે, મુખકમળ પ્રસન્ન છે, ઉત્સગ કામિનીના સંગ રહિત છે તથા હસ્તયુગલ તે શશ્વના સખધથી રહિત છે, માટે જગતમાં આપ જ એક વીતરાગ દેવ છો.

પછી શ્રી નમિનાથ પ્રભુને વદન કરી કૌતુકથી જિનમંદિરનું અવલોકન કરતાં ત્યાં કુમારે એક ભાગમા ગાંધારી દેવીની મૂર્તિ જોઈ અને એ દેવીની પૂજા કરતી કોઈ રમણી રાજકુમારને જોઈ મનમા વિચાર કરવા લાગી કે-“આ કોઈ મનોહર આકૃતિવાળો ભાગ્યશાળી પુરુષ છે.” એમ ધારી ધને હસ્તની અંજલિ જોડીને તે સ્ત્રી કહેવા લાગી કે-“હે પ્રસો ! મહેરબાની કરીને અહીં બેસો અને આપનું પવિત્ર નામ જણાવી મને આભારી કરો.” એટલે પરના અનુગ્રહ માટે સાવધાન એવા કુમારે ત્યાં બેસીને દૃષ્ટિ સંજ્ઞાથી આદેશ કર્યો કે-“એના પ્રશ્નનો જવાબ આપ.” ત્યારે સાધક બોલ્યો કે-“આ અધોધ્યાના રાજનો નંદન નામે કુમાર છે અને પૃથ્વીમાં ભ્રમણ કરતાં કરતાં અહીં આવી ચડ્યો છે.” એમ સાંભળતા જ તે રમણી કહેવા લાગી કે-“પરમેષ્ઠિના પ્રભાવથી અત્યારે મારી સખીનું પુણ્યવૃક્ષ ફળ્યું, માટે તેને તમારા આગમનજન્ય સમાચાર જણાવીને હું બેટલામા અહીં આવું તેટલો વખત તમે અહીં જ રાહ જોતા બેસજો.” એમ કહીને તે સ્ત્રી તરત ત્યાંથી ચાલી ગઈ ત્યારે નંદને સાધકને કહ્યું કે-“એ સ્ત્રી મારૂ સ્વરૂપ જાણીને કયાક ચાલી ગઈ, તેનું શું કારણ હશે ?” સાધક બોલ્યો-“બીજું શું હોય ? વિશાળ કુળમા ઉત્પન્ન થએલી કોઈ રમણી અનુરાગથી તમારા નિવેદનને ઇચ્છતી હશે, તેને હર્ષપૂર્વક નિવેદન કરવાને એ સ્ત્રી તરત અહીંથી ચાલી ગઈ કારણ કે ભાગ્યવત પુરૂષોને પગલે પગલે સપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.”

તે સ્ત્રીએ જઈને નંદનના આગમનની વાત રાજપુત્રીને કહી સંભળાવી, જે સાંભળતા મેઘધ્વનિથી મથૂરીની જેમ તે હર્ષ પામી પછી તે સ્ત્રીની સાથે અત્યંત ઉત્કટાયુક્ત રાજકુમારી શિબિકામાં બેસીને પૂજાને ખડાને પોતાના પરિવાર સહિત તે ચૈત્યમા આવી. તેને જોતા જ આશ્ચર્યચકિત થએલ નંદન જાણે કામવેદના જાગી હોય તેમ મસ્તક ધુણાવતો સાધકને કહેવા લાગ્યો કે-“હે કુવલય ! તું રાત્રે વિકાસ પામે છે, તે યુક્ત છે, હે ચંદ્ર ! તારી કળા અવર્ણનીય છતાં તું વારંવાર ગુપ્ત પ્રચાર કરે છે, તે પણ યોગ્ય છે, હે વિદ્રુમ ! તે સમુદ્ર પ્રવેશ કર્યો, તે પણ ઉચિત કર્યું છે, હે કમળ ! તું જળમા રહે છે, તે પણ ઠીક છે, હે કુદ ! તે વનમાં જઈને વાસ કર્યો, તે પણ સાચું કર્યું કારણ કે આ રમણીના નેત્ર, મુખ, અધર, હસ્ત અને દાંતની શોભાથી તમારી કાંતિ પરાભવ પ્રાપ્તિ હશે.”

હવે રાજકુમારની રમણીયતા જોતાં મનમા વિસ્મય પામેલી રાજપુત્રી પોતાની સખીને કહેવા લાગી કે-“હે કદર્બ ! તું હવે તારા રૂપને તજી દે, કારણ કે તું અનગ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે, હે ચંદ્ર ! તું કલકી છે, માટે સૌંદર્ય-લક્ષ્મીનો તારે

‘મદ્દ કરવો ઉચિત નથી, હે શક ! તારૂં શરીર તો નિમેષ રહિત હજાર નેત્રોથી વ્યાપ્ત છે, તો તારી રમ્યતા શુ માત્ર છે ? પરંતુ આ એક પુરૂષ જ મારી દષ્ટિમાં અમૃત વરસાવે છે.’

પછી કેતકીપત્ર સમાન કટાક્ષથી વારવાર નંદનને જોઈને રાજકુમારી ચૈત્યમાં જિનપૂજા કરવા ચાલી ગઈ. એવામાં તે સ્ત્રી કુમાર આગળ ખેસીને કહેવા લાગી કે—
“હે સ્વામીનું હું ભારે ઉત્સુકતાથી ચાલી ગઈ તેનું કારણ સાલજો:—

“અહીં મેઘ નામે રાજા છે કે જેણે શત્રુરૂપ પર્વતોના ક્રોધરૂપ દાવાનળને પ્રકૃષ્ટ તરવારરૂપ જળધારાથી અટકાવેલ છે તેની જ્યાવલી રાણીની કુશ્વિરૂપ છીપમાં ઉત્પન્ન થયેલ અને વિશ્વના વિભૂષણરૂપ મુક્તાવલી નામે પુત્રી થઈ. તે બાલ્યવય ઉદ્વેગથી સમસ્ત કળાનો અભ્યાસ કરતા અનુક્રમે રૂપવૃદ્ધિને વૃદ્ધિ પમાડનાર એવા યૌવનને પાસી.

એક વખતે કૌતુકથી તે વરસાદના પ્રચુર જળથી ભરપૂર નગરની નજીકમાં નદી નિહાળવાને ગઈ ત્યાં ઉંચે ઉછળી રહેલા મોટા કલ્પોદયુક્ત તે નદી ઓળંગવાને અસમર્થ બનેલા ઘણા લોકો નદીના બંને તટ પર લેગા થયા હતા. એવામાં કોઈ સ્ત્રીએ નદીના એક તટથી ખીજા તટ પર જવાની ઇચ્છા કરી. ત્યાં નદીના બંને તટ એકત્ર મળી ગયા એટલે તે માર્ગે ખીજા તટ પર આવીને તે રમણી પ્રમોદપૂર્વક તરત પોતાની સખીને મળી એ બનાવ જોતા બધા લોકો આશ્ચર્યથી ચક્રિત થઈ ગયા. ત્યારે રાજકન્યાએ પેલી રમણીને પૂછ્યું કે—“ભદ્રે ! આ શુ આશ્ચર્ય ?” તે બોલી કે—“આજ નગરમાં દત્ત નામે શ્રેષ્ઠી છે, તેની હું સોમા નામે પુત્રી છું આ વિમલા નામે બાળપણની મારી સખી છે. એક વખત તેની સાથે હું સાધ્વીઓ પાસે ગઈ, ત્યાં પ્રભાવયુક્ત પચનમસ્કાર સાલળતા જ મેં તેનો સ્વીકાર કર્યો. પછી ખીજા નગરમાં હું પરણી ત્યાંથી આજે હું અહીં આવી અને વિમલા સખીને તટ પર રહેલ જોઈને તેને મલવાની મને ઉત્ક્રાંત થઈ એટલે નદીમાં પ્રવેશ કરવાને ઇચ્છતી મેં પચનમસ્કારનું ચિંતવન કર્યું. તેના પ્રભાવથી નદીના બંને તટ સાથે મળી જતા હું અહીં આવીને મારી સખીને આનંદપૂર્વક મળી.”

એમ નમસ્કાર મત્રનો પ્રભાવ સાક્ષાત્ નજરે જોતાં રાજકન્યા બોલી કે:—
“અહો ! પચનમસ્કાર તો આ લોકમાં પણ ભારે લાલદાયક છે.” પછી વિમલા સાથે હું અને એ રાજકન્યા પણ સાધ્વી પાસે જઈને નમસ્કાર મત્ર શીખી અને દરરોજ આ ચૈત્યમાં આવીને એ મત્રને હું ચિંતવવા લાગી, ત્યારથી રાજકન્યાની સાથે મારે મિત્રતા થઈ.

એક વખતે એ રાજકન્યાને વિચાર આવ્યો કે—“મારો પતિ કેણુ થશે ?” ત્યારે ગાંધારી દેવીએ એને સ્વપ્નમા જણાવ્યું કે:—“અયોધ્યાના સ્વામીનો પુત્ર નંદન નામનો રાજકુમાર તારો પતિ થશે.” એમ સાંભળતાં તે પરમ પ્રમોદ પામી અને એ હકીકત તેણે મને કહી સંભળાવી.

આ વૃત્તાતને ન જાણતાં તેના પિતાએ કૌશાંભી પતિના પુત્ર સૂરસેન સાથે એ રાજકન્યાનો આદરપૂર્વક સંબંધ કર્યો એટલે—‘ચતુરંગ સેના સહિત તે મને અહીં પરણવાને આવ્યો છે અને આજ રાત્રે મારૂ લગ્ન છે.’ એમ સાંભળતા એ રાજસુતા ભારે ખેદ પામી વળી એ ખેદ પૂર્વક ચિંતવવા લાગી કે—‘એવા મારાં ભાગ્ય નથી કે જેથી હું વલ્લભને પામી શકું શું ગાંધારી દેવતાનું પણ વચન મિથ્યા થશે ? કે દૈવે આવા સંયોગો ઊભા કર્યા અર્મચક્ષુચુક્ત મારા પિતાએ તો મારું ચિત્ત ન જાણવાથી ભલે એમ કર્યું, પણ દિવ્યચક્ષુવાળા દૈવે આમ શા માટે કર્યું ?’ એમ તે અત્યંત ચિંતાતુર બની ગઈ. માટે હે કુમાર ! તમે એને પરણીને નિશ્ચિત કરો.” એમ કહીને વિમલા તે રાજકન્યાને ત્યાં લઈ આવી.

આ સાંભળીને રાજકુમાર નંદન બોલ્યો કે—“તારી સખી તો નિષ્કુર જેવી લાગે છે, કે દૂરથી આવેલ અમારૂં એ કાંઈ આતિથ્ય પણ કરતી નથી.”

ત્યારે રાજકુમારી બોલી કે:—“હે કુમાર ! અત્યારે બીજું આતિથ્ય કરવાનો ક્યાં સમય છે ?” એમ કહીને તેણે હર્ષપૂર્વક સખીના હાથે કુમારના કંઠમા પુષ્પ-માળા પહેરાવી અને તાબૂલ આપ્યું એટલે કુમારે પણ પોતાના કંઠમાથી હાર કહાડીને સખીના હાથે રાજકન્યાના કંઠે આરોપણ કર્યો, જેથી તે અમૃતથી સિંચન પામી હોય તેમ પોતાને ધન્ય માનવા લાગી.

એવામા કચ્છીએ ત્યાં આવીને રાજકન્યાને નિવેદન કર્યું કે:—“વિવાહ-લગ્નનો સમય પાસે હોવાથી દેવી તમોને બોલાવે છે.”

ત્યાં રાજબાળા કુમારને કહેવા લાગી કે:—“હે સ્વામિન્ ! કહો, હવે શું કરું ?” કુમારે કહ્યું:—“પ્રિયે ! જા, વિષાદ શા માટે કરે છે ?”

એટલે રાજકન્યા વિમલાની સાથે ઘેર આવી પછી સાંજે રાજકુમાર પણ સાધક સહિત ત્યાં ગયો અને અવસર આવતા સુકતાવલીનું રૂપ કરીને સાધકને સૂરસેન કુમાર સાથે પરણાવી દીધો અહીં ચેટક દેવે પોતે વિવાહ મગલ રચીને વિમલાની સાક્ષીએ તેણે કુમારને રાજકન્યા પરણાવી.

હવે સૂરસેન પોતાના આવાસમા આવી સાધકને કહેવા લાગ્યો કે:—“હે પ્રિયે ! તને પરણીને આજે હું લોકોત્તર (બધા કરતા અધિક) થયો છું.”

ત્યારે સાધકે કહ્યું:—“બરેબર ! તમે લોકોત્તર (લોક કરતાં વિલક્ષણ) જ બન્યા છો.” એમ કહેતાની સાથે જ તેણે પોતાનું પુરૂષરૂપ પ્રગટ કર્યું

આથી સૂરસેન વિલક્ષ બનીને કહેવા લાગ્યો કે:—“શુ તું પુરુષ છે ?”

એટલે સાધક સાક્ષાત્ પુરુષ થઈને કહેવા લાગ્યો કે:—“હા, હું પુરુષ છું.”

ત્યારે સૂરસેન બોલ્યો કે —“તું કોણ છે અને આ કામમાં તને કોણે આજ્ઞા કરી છે ?”

તે બોલ્યો કે:—“હું નંદન રાજપુત્રનો સેવક છું અને તેણે જ મને આ કાર્યમાં નિયુક્ત કર્યો છે.”

ત્યારે સૂરસેન કહ્યું કે:—“અહો ! એ રાજકન્યાને પણ તે જ પરણ્યો હશે.”

સાધક બોલ્યો કે:—“એ બાબતમાં સંદેહ શો છે ?”

આથી સૂરસેન ગુસ્સે થઈને કહેવા લાગ્યો કે:—“અરે ! આ દુષ્ટે માફ અપમાન કર્યું, માટે સત્વર એનો નિગ્રહ કરો ” એમ આદેશ આપતા સુભટોએ તે સાધકને બાધી લીધો

એવામાં સાધકે પોતે બધન તોડી નંદન પાસે આવીને તેણે બધો વૃત્તાત નિવેદન કર્યો ત્યાં કોપાયમાન થયેલ સૂરસેન હસ્તી, અશ્વ, રથ અને પાળાઓથી સજ્જ થઈને નંદનની સાથે યુદ્ધ કરવાને સામે આવ્યો. એવામાં —‘કન્યાએ પોતે અન્ય પુરૂષને પરણીને માફ વચન અન્યથા કર્યું’ એમ ચિંતવીને તેનો પિતા મેઘ મધ્યસ્થ થઈ રહ્યો.

અહીં મનમાં લેશ પણ ક્ષોભ ન પામતાં રાજકુમારી આગળ બેઠેલ નંદન કુમારે સાધકને હુકમ કર્યો કે:—“આ લેગા થઈને કોલાહલ કરતા શીયાળીયાને સત્વર દૂર કરી દે ” એટલે નમસ્કાર મત્રના પ્રભાવથી અંગ પર આવતા શસ્ત્રઘાતને વિક્ષણ બનાવી ક્ષણવાર રણક્રીડા કરી, લોકોને વિસ્મય પમાડતા સાધકે સૂરસેનની સમસ્ત સેનાને ચેષા રહિત બનાવી દીધી તેમાં કેટલાક સુભટો ધનુષ્ય ખેંચી ભલા રહેલા, કેટલાક તરવાર ઉપાડી તૈયાર થયેલા અને કેટલાક ભાલા ઉંચા કરીને સજ્જ બનેલા એ બધા જેમના તેમ બળહીન બનીને સ્તબ્ધ થઈ રહ્યા

ત્યારે સૂરસેન ચિંતવવા લાગ્યો કે:—“અહો ! આ તો મહા પ્રભાવશાળી નંદન-કુમાર મારે નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે, કે જેનો સેવક પણ આવી દિવ્યશક્તિ ધરાવે છે ” એમ દેવતા પાસેથી તેના નમ્ર વિચારો બાળુવામાં આવતા સાધકે તેને મુક્ત કર્યો એટલે સૂરસેને નંદનને નમસ્કાર કરી ખેદપૂર્વક જણાવ્યું કે:—“પોતાની

શકિતને ન જાણતાં સિંહનો કોપ જેમ મેઘમાં નિષ્ફળ જાય, તેમ પરાભવ પામતા મારો ક્રોધ તે તારામાં નિષ્ફળ નિવડ્યો. હે મહાનુભાવ ! એ મારો અપરાધ તું ક્ષમા કર.” આથી નંદનકુમારે પ્રસન્ન થઈને તેનો યોગ્ય સત્કાર કર્યો.

પછી મેઘરાજાએ સૂરસેનને પોતાની લાણેજ પરણાવી અને વસ્ત્રાલંકારથી તેનો સત્કાર કરી વિસર્જન કરતા તે પોતાની નગરીમાં ગયો.

મેઘરાજાએ કેટલાક દિવસ ત્યાં નંદનકુમારને આગ્રહથી રાખીને હસ્ટી, અશ્વો, દ્રવ્ય અને આભરણાદિક આપી તેનો ભારે સત્કાર કર્યો એમ ત્યાં કેટલોક વખત નિર્ગમન કરી, મેઘરાજાની અનુજ્ઞા મેળવી હસ્ટી, અશ્વો, રથ અને પદાતિઓ સહિત નંદનકુમાર સુક્તાવલીને લઈને પુનઃ તે અયોધ્યામાં આવ્યો. ત્યાં સામવર્મ રાજાએ અત્યંત પ્રમોદ પામીને તેને રાજ્યગાદીપર બેસાર્યો અને પોતે સચમ લઈ તીવ્ર તપ તપીને સ્વર્ગે ગયો અહીં જિનપૂજા આચરતા, સાધુઓની ભક્તિ કરતાં ન્યાય અને કૃપાથી પૃથ્વીનું પાલન કરતા અને સુક્તાવલી સાથે સસાર-સુખ લોગવતા નંદનરાજા રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યો ત્યાં જે રાજાઓ તેના પૂર્વજોના તાબે ન હતા, તે પણ નમસ્કારના પ્રભાવથી વિના ચત્તે નંદનનૃપને વશ થયા.

એવામાં એકદા ત્યાં ચંદન નામના અવધિજ્ઞાની ગુરૂ આવ્યા એટલે નંદનરાજા રાણી સુક્તાવલીને સાથે લઈને તેમને ભક્તિથી વદન કરવા ગયો. ત્યાં ગુરૂને વદન કરીને પૂર્વના અભ્યાસથી રાજાએ કહ્યું કે:—“હે ભગવન્ ! તમારાપર અમને અધિક ભક્તિ અને પ્રેમ કેમ આવે છે ?” ત્યારે ગુરૂ મહારાજ બોલ્યા:—

“અહીં જ નગરના ઉપવનમાં એક શુકમિથુન (શુક પક્ષીનું બેડલું) રહેતું હતું. એક વખતે ત્યાં પ્રતિભાએ રહેલ મુનિને બેતાં તે પ્રમોદ પામ્યું. એટલે કૃપાળુ મુનિએ તે બંનેનું ચિત્ત જાણીને તેમને પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મત્ર શીખવાડ્યો. પછી તે બંને એ મત્રને નિરતર સભારવા લાગ્યા. હે રાજન્ ! તે શુક મરણ પામીને તું રાજા થયો, શુક્રી તે મરણ પામીને આ તારી રાણી થઈ અને હું તે મુનિ છું.”

એમ સાંભળતાં તેઓને પોતાનો પૂર્વભવ યાદ આવ્યો, એટલે નંદન રાજાએ પોતાની રાણી સહિત, ચંદનાચાર્ય પાસે સમ્યક્ત્વ આદર્યું, અને અનુક્રમે તેમણે શ્રાવકના આર વ્રત સ્વીકાર્યો. એ પ્રમાણે ઉભય ભવમાં સુખકારી નમસ્કાર મત્રનું ફળ જાણવામાં આવતાં પોતાની પ્રિયા સહિત રાજા નિરતર તેનું સ્મરણ કરી સ્વર્ગના સુખ અને અનુક્રમે મોક્ષપદને પણ પામ્યો.

શ્રીદેવની કથા

— ૦ —

કાંપિલ્ય નામના નગરમાં શ્રીહર્ષ નામે રાજા હતો તેને સાક્ષાત્ કુબેર જેવો શ્રીદેવ નામે પુત્ર હતો. એકદા સર્વ રાજાઓને જીતવાની ઇચ્છાથી શ્રીહર્ષ રાજા પોતાનાં સૈન્ય સમૂહથી વસુધાને પણ ચલાયમાન કરતો તે દિગ્વિજાત્રા માટે ચાલ્યો. પરંતુ કામરૂપ નગરનો રાજા દુર્જય હોવાથી તે યાનેની વચ્ચે ચિરકાલપર્યંત યુદ્ધ ચાલ્યું, પણ કોઈનો જય કે પરાજય થયો નહિ એટલે દેવોએ શ્રીહર્ષને યુદ્ધથી અટકાવ્યો, તેથી તે પોતાના નગરમાં જઈ પુત્રને રાજ્ય પર બેસાડી પોતે પ્રવ્રજ્યા અગીકાર કરી. શ્રીદેવ પણ પિતાના વૈરને સલાળી મત્રીઓએ અટકાવ્યા છતાં પણ હઠ કરીને તે રાજાને જીતવા ચાલ્યો. ત્યાં ચિરકાલ યુદ્ધ કરતાં પણ જય ન થતાં સૈન્યમાં ભગાણુ થયું, એટલે તે એકલો ભાગીને કોઈ મહા અટવીમાં પહોંચ્યો, કારણ કે તે વખતે તેનામાં માત્ર સ્વલ્પ બળ રહ્યું હતું, ત્યાં તૃષાકુલ એવા તેને એક ભીલે પાણી પાડ્યું. પછી ત્યાં વનમાં ભ્રમતા ભ્રમતા તેણે એક મહાસુનિને જોયા. તે મહાસુનિએ પણ તેની આગળ ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો. અને વિશેષ કરીને નમસ્કાર મહામત્રના પદો કહી બતાવ્યા કહ્યું છે કે:-

“જો ગુણદ્વલ્કલમેગ પૂણ્દ વિહીદ્ જિજનનુક્કારં ।

સો તર્હિઅમવે સિજ્જદ્, અહ્વા સત્તદ્દમે જમ્મે” ॥૧॥

અર્થાત્-જો ભવિક મનુષ્ય પૂર્ણ વિધિથી એકલાખ વાર નમસ્કાર મત્રની ગણના કરે, તે ત્રીજે ભવે સિદ્ધ થાય અથવા તો સાતમે અગર આઠમે ભવે તે સિદ્ધ થાય. આ નમસ્કાર મહામત્રનો જો એકાગ્રતાથી લાખવાર સર્વોત્તમ જાપ થાય, તો તીર્થંકર પદની પ્રાપ્તિ થાય અને મધ્યમ જાપ થાય તો ચક્રવર્તી પ્રમુખ સમ્રાટ પદની પ્રાપ્તિ થાય, અને સામાન્ય જાપ કરતા પણ પ્રાણીઓને સામાન્ય લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે માટે હે ભદ્ર ! તું પણ શઠતા રહિત થઈને જાપ કર; આટલું કહીને પુનઃ તે સુનિ શ્રીદેવને કહેવા લાગ્યા કે-“હે ભદ્ર ! આ સામે પ્રાસાદ જુઓ છે ! તે પણ નમસ્કાર મહામત્રનું ફળ છે.

પ્રથમ દેવલોકમાં હિમવ્રત્ત નામે એક દેવ હતો, તેણે એક સમયે કોઈક કેવલી સુનિને પુછ્યું કે-“હે ભગવન્ ! મને સમ્યક્ત્વ થશે કે નહિ અને હવે

* ઉપદેશ સમતિકા ભાષાંતર પૃ ૧૫૩ થી ૧૫૬

મારો જન્મ કઈ યોનિમા અને ક્યાં થશે ?

આ પ્રશ્નના ઉત્તરમા કેવલી ભગવત યોદ્યા કે:-“હે દેવ ! અહીંથી ચ્યવીને આજ વનમા વાનર થઈશ અને તને કષ્ટથી ધર્મપ્રાપ્તિ થશે.

આ પ્રમાણે સાંભળીને તે દેવે પોતાના માત્ર પ્રબોધને માટે પ્રત્યેક શિલાઓ પર નમસ્કાર મહામત્રની પકિતઓ કોતરી રાખો. કાલાંતરે તે દેવ ચ્યવીને વાનર થયો અને તે પહોની પકિતઓ બોધને તેને પોતાના દેવભવનું સ્મરણ થયું. પછી તે ત્યાં અનશન કરી મનમા તે નમસ્કાર મહામત્રનું સ્મરણ કરતા કરતા મૃત્યુ પામીને ફરીથી પાછો તે જ વિમાનમા પૂર્વ નામ ધારી દેવ થયો. તે દેવે પોતાના આગામી બોધને માટે પણ મનમા પ્રસન્ન થઈને અહીંઆ શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુનું આ ઉન્નત ચૈત્ય કરાવ્યું છે.

આ પ્રમાણે સાંભળીને શ્રીદેવે પણ તે મુનિની પાસે વારવાર સમ્યક્ પાઠ કરીને નમસ્કાર મત્રને પોતાના નામની જેમ અસ્ખલિત કર્યો અને તે જ ચૈત્યમાં શ્રીશાંતિનાથ પરમાત્માની સન્મુખ રહીને વિધિપૂર્વક તેણે શ્રીનમસ્કાર મહામત્રનો એક લાખ વાર જાપ કર્યો અને તે જાપની સમાપ્તિ થતા હેમપ્રભદેવ તેના પર સતુષ્ઠ થયો તેથી તે પુણ્યવતને તેણે અભોધવિજયા નામની શક્તિ આપી તથા કાંપિલ્ય નગરમા લઈ જઈને દેવતાએ તેને પોતાના રાજ્ય પર ફરીથી સ્થાપન કર્યો અને તેથી સમસ્ત રાજમહળમા તે અગ્રપદને પાર્યો વળી કામરૂપ નગરનો રાજા પણ તેનો દાસ થઈ રહ્યો અહો ! શ્રીનમસ્કાર મહામત્રનો મહિમા ખરેખર ! કોઈ અનુત્તર જ છે કહ્યું છે કે:-

‘અહો પંચનમસ્કારઃ કોઽપ્યુદારો જગત્સુ ચ ।

સંપદોઽયૌ સ્વયં ઘત્તે, દત્તેઽનન્તાસ્તુ તાઃ સતામ્ ॥’

અર્થાત્:-અહો ? જગતમા પચ નમસ્કારની કોઈ અજબ ઉદારતા છે, કે પોતે આઠ સપદાને ધારણ કરે છે અને સબજનોને તે અનત સપદા આપે છે. શ્રી નમસ્કાર મત્રની ગણના કરવામા તત્પર એવો તે રાજા મરણ પામીને માહેદ્ર દેવલોકમા દેવતા થયો.

इति नमस्कृतिसंस्मृतिजं फलं, श्रुतिपुटैः परिपीय शरीरिणः ।

हृदि जपंतु तमेव नमंतु च, प्रणयतः परमेष्ठिपदाम्बुजम् ॥१॥

આ પ્રમાણે નમસ્કારના સ્મરણથી થતા ફળને કાનથી સાંભળીને ભવ્યજનો તેનેજ અતરમાં ધારણ કરે અને પરમેષ્ઠિના પદકમળને પ્રેમથી નમસ્કાર કરે.

સુદર્શન શેઠની કથા.

— ૦ —

સીલ કુલઆહરણં, સીલં રૂવં ચ ઉત્તમં હોદ્દ ।

સીલં ચિય પંડિતં, સીલં ચિય નિરુવમં ધમ્મં ॥૧॥

અર્થાત્—શીલ એ કુળનું સાચું આલૂપણ છે, શીલ એ સર્વોત્તમ રૂપ છે, શીલ એ પ્રબલ પાંડિત્ય છે અને શીલ એ જ ખરેખર નિરૂપમ ધર્મ છે.

નમસ્કાર મંત્ર-પ્રભાવ

જ બુદ્ધિપના ભરતક્ષેત્રમાં અત્યંત પ્રસિદ્ધિને પામેલ અગદેશના આલૂપણ સમાન ચંપા નામની નગરીમાં ઇન્દ્ર સમાન તેજસ્વી અને પરાક્રમી એવો દધિવાહન નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજાને રૂપયા રતિને પણ હરાવનારી અને ગુણવાન એવી અભયા નામની પટરાણી હતી. તે જ નગરમાં રાજમાન્ય અને આર્હત ધર્મનો પરમ ઉપાસક ઋષભદાસ નામનો શ્રેષ્ઠિ રહેતો હતો તે શ્રેષ્ઠિને શીલવાન અને ગુણવાન, ધર્મપરાયણ અને પતિભક્તા અર્હદાસી નામની પરમ શ્રાવિકા પત્ની હતી. તે શેઠને ત્યાં સુભગ નામનો એક નોકર હતો, જે હમેશાં શેઠની ગાયો તથા ભેસોને જગલમાં ચરાવવા લઈ જતો અને બીજા ઘરનું પણ કામકાજ કરતો હતો.

એક સમયે માહ મહિનાની સખત ઠંડીના વખતમાં જંગલમાંથી ગાયો ચરાવીને પાછા ફરતા માર્ગમાં કાયેત્સર્ગ સુદ્રાએ ઊભા રહેલા અને અગ પર વસ્ત્ર રહિત તથા એકાગ્રધ્યાને પરમાત્માના ધ્યાનમાં લીન થએલા કોઈ જૈન મુનિ તે સુભગના ભેવામાં આવ્યા. મુનિ મહારાજની શાત સુદ્રા અને તેઓશ્રીના અકિંચન ભાવથી તે સુભગ બહુ જ આશ્ચર્યચકિત થયો, છતાં તે વખતે ઘેર પાછા ફરવાની ઉતાવળને લીધે તેઓશ્રીની સાક્ષાત્ સેવાનો લાભ ન લઈ શકવાથી જતાં જતાં તે આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“અહો ! આવા મહાત્માઓને ધન્ય છે. આવા મહાત્માઓથી જ આ વસુધરા રત્નગર્ભા ગણાય છે. જેઓને પોતાના દેહની જરાએ પરવા નથી, જગતની પરવા નથી અને મોહ મદિરાનો મદ નથી. ગમે તેવી ગરમીમાં કે ઠંડીમાં પણ જેઓ સમાનતા જ ધારણ કરે છે, જેઓની સુખસુદ્રા સદા સુધાકર કરતા પણ વધારે શીતલ છે, જેઓની એકાગ્રવૃત્તિ અને ધ્યાન પરાયણતા ખરેખર આસન્ન સિદ્ધિને સુચવે છે”

આ પ્રમાણે વિચાર કરતો કરતો તે ઘેર પહોંચ્યો રાત્રે સુતા સુતાં પણ તે તે જ વિચારમાં લીન હતો અને વિચારતો હતો કે:—“ક્યારે પ્રભાત થાય અને પુનઃ હું તે

મુનિના દર્શન કરૂં” આ વિચારમાં ને વિચારમાં રાત્રિના ચાર પ્રહર પણ તેને ચોવીશ પહોર જેવા લાગ્યા. પ્રભાત થતાની સાથે જ તે ઉતાવળ કરીને ભેંસો ચરાવવા વનમાં આવ્યો, ત્યાં જતાં રસ્તામાં તે જ સ્થળે તેવી જ સ્થિતિમાં ઊભા રહેલા તે મુનિ તેના બેવામાં આવ્યા તેઓના તપઃતેજની પ્રભાથી તે બેતાની સાથે જ અંબધ ગયો હતો, એટલે તરત જ તેઓને નમસ્કાર કરીને થોડી વાર તેઓની સન્મુખ બેઠો, એટલામાં સૂર્યનો ઉદય થતાં ધ્યાન પાળીને તે મુનિરાજ ઐ નમો અરિહંતાણં એ પદનો ઉચેથી ઉચ્ચાર કરવા પૂર્વક કાયોત્સર્ગ પારીને આકાશમાર્ગે આવ્યા ગયા, આથી તેની અબ્બયળીનો પાર રહ્યો નહિ.

સુભગે વિચાર કર્યો કે—“ખરેખર ! એ પદ આકાશગામિની વિદ્યાનો મત્ર છે અને એના પ્રભાવથી જ તે મુનિ આકાશમા ઉડી ગયા.” આ પ્રમાણે વિચારી તેણે તે મત્રને એક સાચા મોતીના અમૂલ્ય હાર કરતાં પણ વધારે કિંમતી ગણી પોતાના હૃદયમાં ધારણ કર્યો તે રાત દિવસ તે જ પદનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો, એક વખત શેઠના સાબળવામાં તે આવવાથી તેને પાસે બેસાડીને તેને કહેવા લાગ્યો કે—“હે સુભગ ! આ મત્ર આકાશગામિની વિદ્યાનો જ મત્ર છે એમ સમજતો નહિ, કારણ કે સ્વર્ગ અને મોક્ષ મેળવવાનો પણ તે મહામત્ર છે માટે તેનું જતનથી સ્મરણ કરજે અને તારા ‘સુભગ’ નામને સાર્થક કરજે એ મત્રનો પ્રભાવ એક મુખથી ચથાર્થ વર્ણવી ન શકાય કલ્પવૃક્ષ, ચિંતામણિ, કામકુલ અને પારસમણિ એ ચાર પણ જેના પ્રભાવથી શરમાઈને વસુધામાંથી વિદાય થઈ ગયા હે સુભગ ! બે તું આગામી અનુપમ સુખની ઇચ્છા કરતો હોય, તો આ નમસ્કાર મહામત્રનો નિત્ય પાઠ ચુકીશ નહિ” આ પ્રમાણે શિખામણ આપીને નમસ્કાર મહામત્રના બધાંએ પદો શેઠે તેને શીખવ્યાં નમસ્કાર મહામત્રના આ પ્રમાણેના ઉત્તમોત્તમ ગુણો સાબળીને સુભગના રોમાચ ખડા થઈ ગયા અને નમસ્કાર મહામત્રની પેતાને થએલી પ્રાપ્તિથી તે પોતાની બતને ધન્ય માનવા લાગ્યો.

રકને રત્ન, રોગીને વૈદ્ય, અધને નેત્ર, મુમુક્ષુને ગુરુ, અને ભૂખ્યાને પરમાન્નની પ્રાપ્તિ થવાથી જેમ પરમ આનંદ થાય તેમ તે પણ આનંદ પાર્યો. ત્યારપછી વાર-વાર તેનું સ્મરણ કરવાથી પોતાના નામની જેમ તેને અત કરણમાં સ્થાપિત કરીને હમેશાં નિયમિત તેનો બપ કરવા લાગ્યો.

એક વખતે વરસાદના સમયમાં તે ભેંસો ચારવાને વનમાં ગયો, ત્યાં ભેંસો નદી ઉતરીને સામી પાર કોઈના ખેતરમાં ગઈ, તેથી સુભગને પોતાના શેઠ તરફથી ઠપકો મળવાની ધાસ્તી લાગી, તે કારણને લીધે નમસ્કાર મહામત્રનું સ્મરણ કરતો

તે નદીના પ્રવાહમાં પડ્યો. મનુષ્ય ધારે છે કાંઈ અને દૈવ કરે છે કાંઈ, મનુષ્યની સઘળી ધારણાઓ જો દૈવ અનુકુળ હોય તો જ પાર પડે છે. જો જગતપર કર્મરાજની સત્તા ન ચાલતી હોત, તો 'ધર્મીને ત્યાં ધાડ' વગેરે કહેવતોની સાર્થકતા સિદ્ધ થઈ શકત જ નહિ. પ્રવાહમાં પડતાંની સાથે જ સુભગને એક લોખંડનો મજબુત ખીલો સજ્જ રીતે વાગ્યો અને તે વાગતાંની સાથે પાણીના પ્રવાહમાને પ્રવાહમાં જ તટકાદ તે મરણ પામ્યો. અહા ! દૈવ ! તારી આજ્ઞા ઉઠાવવાને મોટા મોટા ભૂપતિઓ, દિવ્ય દેવતાઓ તથા સમર્થ એવા સુરેન્દ્રો પણ હાજર રહે છે, તો સુભગ જેવા સામાન્ય મનુષ્યનું શું ગળું ?

નવકાર મંત્રની અનુપમ શ્રદ્ધાથી મરણ પામીને તે સુભગનો પુણ્યવત જીવ ઋષભદાસ શેઠની ધર્મપરાયણ અર્હદાસીની કુક્ષિમાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. પુત્ર જન્મના મહોત્સવ નિમિત્તે ઋષભદાસ શેઠને ઘેર મગલવાદ્ય વાગવા લાગ્યા, દાસ, દાસીઓ હર્ષવેદાં બનીને આખા ગૃહમંદિરને શણગારવાં લાગ્યાં, આ પ્રમાણે આઠ દિવસ સુધી આનંદોત્સવ વર્તાવી શ્રેષ્ઠિએ પુત્રના સુલક્ષણ પરથી તેનું સુદર્શન એવું શુભનિષ્પન્ન નામ પાડ્યું. પ્રિય વાચક ! આપણી વાતોનો નાયક સુભગનો જીવ ! જે ઘરમાં તે દાસત્વ કરતો હતો તે જ ઘરનો નમસ્કાર મહામંત્રના પ્રભાવથી સ્વામી બન્યો. આગળ આપણે જાણીશું કે આ સુદર્શન તે જ મહા શીલવંત સુદર્શન શેઠ ભવિષ્યમાં પોતાના શીલની રક્ષા માટે શૂળી પર કેવી રીતે ચઢે છે અને ત્યાં શૂળીનું સિંહાસન કેવી રીતે થઈ જાય છે, તે જાણવા પછી પણ આ કથાના વાચનાર સુસુક્ષ્મો ! વધારે નહિ તો રોજની એક માળા નવકાર મહામંત્રની ગણવા માટે શુ નિશ્ચય નહિ કરે ? મને તો ખાતરી જ છે કે નમસ્કાર મહામંત્રનો આટલો પ્રભાવ વાચના પછી દરેકે દરેક વાંચક ! એટલું તો જરૂર કરશે જ.

ખીજના ચંદ્રની જેમ બાળક સુદર્શન દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. ઉત્તમ કુળમાં ઉત્પન્ન થવાથી અને ધર્મ પરાયણ માતા પિતાના સહવાસથી તેનામાં નીતિમય જીવન, ધૈર્ય, ધર્મશ્રદ્ધા, શીલ, માતા પિતાની સેવા, દેવશુદ્ધ પ્રત્યે ભક્તિ, કુટુંબ વાતસલ્યતા, અનાથો પ્રત્યે અનુકંપા વગેરે અસાધારણ ગુણો તેનામાં દીપી નીકળ્યા. અનુકંપે તે યૌવનાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો, તે જ ગામમાં તેના પિતાએ એક ઉત્તમ કુલવાન શ્રેષ્ઠિની મનોરમા નામની સદ્ગુણી પુત્રી સાથે સુદર્શનનું લગ્ન કર્યું. સુદર્શન અને મનોરમા એ બંને નામો એક જ અર્થને સૂચવનાર હોવાથી ખરેખર ! નામ પ્રમાણે તે બંનેના અંતઃકરણ અને અત્મા પણ એકરૂપજ થઈ ગયા હતા.

તેઓ દ્વપતિધર્મના જ્ઞાતા હોવાથી તે દ્વંપતિ સંસાર વ્યવહારની ચડકપર કદી પણ સ્થલિત નહિ થતાં અન્ય દ્વપતિઓને દાખલારૂપ થતાં હતા, પતિની આજ્ઞા મુજબ વર્તનારી મનોરમા પતિની પ્રીતિ સપાદન કરી આર્હતધર્મની પરમ આરાધક બની હતી, તેણીની મનોભૂમિમા બાદ્યવયથી જ ધર્મશ્રદ્ધાના શુભ અને દિવ્ય સંસ્કારો આરોપિત થએલા હતા અને સુદર્શનના સહવાસથી તે દિવ્ય સંસ્કારો અતિશય દેહીધ્યમાન થઈ શ્રાવિકા ધર્મની પૂર્ણતાનુ સૂચન કરતા હતા. પોતાની વ્યવહાર કુશળતા, ન્યાય-નિષ્ઠતા વગેરે ઉત્તમ ગુણોને લીધે સુદર્શન પણ પોતાની જ્ઞાતિમાં, નગરમા તથા રાજદરબારમા પણ અધિક અધિક માન્ય થવા લાગ્યો. જે ગૃહમંદિરોની અદરઆવા ભાગ્યશાળી દ્વપતિઓ વસતા હોય, ત્યાં સંસારીક મુખ તથા લક્ષ્મીનો વાસ હોય તેમા તો નવાઈ જ શુ છે ?

એક વખતે રાજના અતિમાન્ય કપિલ નામના પુરોહિત સાથે સુદર્શનને મિત્રતા થઈ, પુરોહિત પણ સ્વભાવે શાત, સત્યવક્તા તથા સાહિત્ય રસિક હોવાથી સુદર્શનને અનુકુળ રહેવા લાગ્યો, તે બંનેની રસિક વાત ચીતોમાં એવો તો રગ જામતો ગયો કે તેઓ વખતસર પોતાનું લોજન સુદ્ધા પણ ભૂલી જતા. કેટલાક સતુષ્ટ જનો આ બંનેને એક રૂપ જોઈને રામ લક્ષ્મણની જોડ સમજી લેતા

આ પ્રમાણે મિત્ર સાથે વાર્તા વિનોદ કરતા ઘણી વખત ઘેર આવતાં મોડું થતાં એક વખતે પુરોહિતને તેની પત્નીએ પુછ્યું કે—“હે સ્વામિન્ ! તમે લોજના-દિક તેમ જ અન્ય વ્યાવહારિક કાર્યોમા વ્યથ થતા કેમ દેખાઓ છો ?” ઉત્તરમાં કપિલ જોલ્યો કે—“હે કાંતા ! સુદર્શન નામનો મારો એક પરમપ્રિય મિત્ર છે, તેની સાથે વાર્તા વિનોદ કરતા મને કશું ચાદ આવતું નથી. તે મહાનુભાવ મિત્રની સોળત મળવાથી હું મારા આત્માને ધન્ય માનું છું, એ મહામતિ મિત્રના એટલા બધા અદ્ભુત ગુણો છે કે તેમને એક શતાશ પણ મારાથી વર્ણવી શકાય તેમ નથી, તેનો ધર્મપ્રેમ તો કોઈ અલૌકિક જ છે અને તેના વચનો તો જાણે અમૃતની ધારાઓ સમાન છે તથા તેનું મુખ કમળ તો જાણે પૂર્ણચંદ્રની માફક હમેશાં ખીલતું રહે છે હે પ્રમદા ! હું વધારે શુ કહું ? પરંતુ તેના જેવો બીજો નરરત્ન તો હાલ મારા જોવામા આવતો નથી” આ પ્રમાણેના સુદર્શનના ઉત્તમ ગુણો સ્નાનગીને કપિલાના રોમાચ ખડા થઈ ગયા અને તેનો સમાગમ શોધવાને તે આકુળવ્યાકુળ બની ગઈ સુદર્શનના દર્શનના લાભની સાથે તેના સ્નેહદાનનો લાભ પણ તે ઇચ્છવા લાગી

એક દિવસે રાજની આજ્ઞાથી કપિલ કોઈ કાર્ય પ્રસંગે બહાર ગામ ગયો હતો તે અવસરનો લાભ લઈ કપિલા સુદર્શનના ઘેર ગઈ અને સુદર્શનને જોતાં

જ તે વ્યાકુળ બની સ્ત્રીચરિત્રનું અનુકરણ કરીને તે કહેવા લાગી કે.—“હે સુદર્શન ! આજે તમારા મિત્રના શરીરે સારુ નથી, માટે ત્યાં આવીને તેમને ધીરજ આપી સતુષ્ટ કરો. તે તમારી સાથે વાતચીત કરવાને તમોને બોલાવે છે” આ પ્રમાણેનાં તેણીનાં કપટ આતુર્યતાવાળાં વચનોને સત્ય માની પોતાના મિત્રની અકુશલતા માટે દિલગીર થતો તે સત્તર તેને ઘેર ગયો આ વ્યતિકર પરથી એમ પણ સમજી શકાય છે કે સુદર્શન ખાસ કાર્યપ્રસંગ વિના કોઈના ઘેર જતો નહિ હોય

મિત્રના ઘેર પહોંચતાની સાથે જ ઉત્સુકતાથી સુદર્શન પૂછવા લાગ્યો કે—
“મારો મિત્ર ક્યાં છે ?”

કપિલા કપટબળથી તેને અદરના ઓરડામાં લઈ ગઈ. અને બારણું બંધ કરીને કહેવા લાગી કે—“તમારા નામની ઝખના ડરતાં કરતાં આજે તે સફળ કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે, માટે મારી યાચનાનો સ્વીકાર કરી અને સ્નેહદાન આપો, કારણકે ફરીને આવો યોગ મળવો મુશ્કેલ છે”

આ પ્રમાણેનાં વચનો સાંભળીને સુદર્શન વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“અહો ! વિષયાસક્ત મનુષ્યો કેટલા બધા અધ બની જાય છે ! ડામાધ મનુષ્યો છતી આપે આંધળા અને છતાં કાને બહેરા થઈ જાય છે શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

“દત્તસ્તેન જગત્યકીર્તિપટહો ગોત્રે મવિકૂર્ચક—

આરિવ્રસ્ય જલાંજલિર્ગુણગણારામસ્ય દાવાનલઃ ।

સંકેતઃ સકલાપદાં શિવપુરદ્વારે કપાટો દદઃ

શીલં યેન નિજં વિલુપ્તમશિલં ત્રિલોક્યચિતામણિમ્ ॥૧॥

અર્થાત્—સમગ્ર લોકમાં ચિંતામણિ સમાન પોતાનું શીલ જોણે ગુમાવી દીધું છે, તેણે જગતમાં પોતાના અપયશનો પટલ વગાડ્યો, ગોત્રમાં મસિનો કુચકો ફેરવ્યો, આરિત્રને જલાંજલિ આપી, ગુણના સમૂહરૂપ જે બગીચો તેમાં દાવાનળ મૂક્યો, સર્વ આપત્તિઓનો સંકેત કર્યો અને મોક્ષનગરીના દ્વારમાં તેણે મજબુત કપાટ દીધો સમજવો.”

શીલભગના ખરાબ પરિણામો નજરે જોવા છતાં પણ કામાંધ મનુષ્યો કોઈ પણ જાતનું અકાર્ય કરતાં બચકાતા નથી અહીં એક તુચ્છ વિષયની કામના પૂરી કરવાને માટે મનુષ્યો કેટલા બધા પ્રપચ ખેલે છે. પ્રતિકુલ ઉપસર્ગો કરતા આવા અનુકુલ ઉપસર્ગોમાં પોતાના ધૈર્યને ચલિત થવા ન દેવું એ જ મહાપુરુષનું લક્ષણ છે અત્યારે કોઈપણ રીતે આ કસોટીમાંથી મારે પસાર થવા વિના છુટકો

તેઓ દ્વપતિધર્મના જ્ઞાતા હોવાથી તે દ્વપતિ સંસાર વ્યવહારની સડકપર કદી પણ સ્થલિત નહિ થતાં અન્ય દ્વપતિઓને દાખલારૂપ થતાં હતા, પતિની આજ્ઞા મુજબ વર્તનારી મનોરમા પતિની પ્રીતિ સપાદન કરી આર્હતધર્મની પરમ આરાધક બની હતી, તેણીની મનોભૂમિમાં બાહ્યવચથી જ ધર્મશ્રદ્ધાના શુભ અને દિવ્ય સસ્કારો આરોપિત થએલા હતા અને સુદર્શનના સહવાસથી તે દિવ્ય સસ્કારો અતિશય દેહીપ્રમાન થઈ શ્રાવિકા ધર્મની પૂર્ણતાનુ સૂચન કરતા હતા પોતાની વ્યવહાર દ્રશ્યતા, ન્યાય-નિષ્ઠતા વગેરે ઉત્તમ ગુણોને લીધે સુદર્શન પણ પોતાની જ્ઞાતિમાં, નગરમાં તથા રાજદરબારમાં પણ અધિક અધિક માન્ય થવા લાગ્યો જે ગૃહમંદિરોની અદરઆવા ભાગ્યશાળી દ્વપતિઓ વસતાં હોય, ત્યાં સંસારીક સુખ તથા લક્ષ્મીનો વાસ હોય તેમા તો નવાઈ જ શુ છે ?

એક વખતે રાજના અતિમાન્ય કપિલ નામના પુરોહિત સાથે સુદર્શનને મિત્રતા થઈ, પુરોહિત પણ સ્વભાવે શાંત, સત્યવક્તા તથા સાહિત્ય રસિક હોવાથી સુદર્શનને અનુકુળ રહેવા લાગ્યો, તે બંનેની રસિક વાત ચીતોમાં એવો તો રંગ જામતો ગયો કે તેઓ વખતસર પોતાનું લોજન સુદ્ધા પણ ભૂલી જતા. કેટલાક સંતુષ્ટ જનો આ બંનેને એક રૂપ જોઈને રામ લક્ષ્મણની જોડ સમજી લેતા

આ પ્રમાણે મિત્ર સાથે વાર્તા વિનોદ કરતા ઘણી વખત ઘેર આવતાં મોડું થતા એક વખતે પુરોહિતને તેની પત્નીએ પુછ્યું કે.-“હે સ્વામિન! તમે લોજના-દિક તેમ જ અન્ય વ્યાવહારિક કાર્યોમાં વ્યગ્ર થતા કેમ દેખાઓ છો ?” ઉત્તરમાં કપિલ બોલ્યો કે -“હે કાતા ! સુદર્શન નામનો મારો એક પરમપ્રિય મિત્ર છે, તેની સાથે વાર્તા વિનોદ કરતા મને કશું ચાદ આવતું નથી. તે મહાનુભાવ મિત્રની સોખત મળવાથી હું મારા આત્માને ધન્ય માનું છું, એ મહામતિ મિત્રના એટલા બધા અદ્ભુત ગુણો છે કે તેમાંનો એક શતાંશ પણ મારાથી વર્ણવી શકાય તેમ નથી; તેનો ધર્મપ્રેમ તો કોઈ અલૌકિક જ છે અને તેના વચ્ચેનો તો જાણે અમૃતની ધારાઓ સમાન છે તથા તેનું સુખ કમળ તો જાણે પૂર્ણચંદ્રની માર્કક હમેશાં ખીલતું રહે છે હે પ્રમદા ! હું વધારે શુ કહું ? પરંતુ તેના જેવો ધીજો નરરત્ન તો હાલ મારા જોવામા આવતો નથી’ આ પ્રમાણેના સુદર્શનના ઉત્તમ ગુણો સાંભળીને કપિલાના રોમાચ ખડા થઈ ગયા અને તેનો સમાગમ શોધવાને તે આકુળવ્યાકુળ બની ગઈ સુદર્શનના દર્શનના લાભની સાથે તેના સ્નેહદાનનો લાભ પણ તે ઇચ્છવા લાગી

એક દિવસે રાજની આજ્ઞાથી કપિલ કોઈ કાર્ય પ્રસંગે બહાર ગામ ગયો હતો. તે અવસરનો લાભ લઈ કપિલા સુદર્શનના ઘેર ગઈ અને સુદર્શનને જોતાં

જ તે વ્યાકુળ બની સ્ત્રીચરિત્રનું અનુકરણ કરીને તે કહેવા લાગી કે.—“હે સુદર્શન ! આજે તમારા મિત્રના શરીરે સારુ નથી, માટે ત્યાં આવીને તેમને ધીરજ આપી સતુષ્ટ કરો. તે તમારી સાથે વાતચીત કરવાને તમોને બોલાવે છે.” આ પ્રમાણેના તેણીનાં કપટ ચાતુર્યતાવાળાં વચનોને સત્ય માની પોતાના મિત્રની અકુશલતા માટે દિલગીર થતો તે સત્વર તેને ઘેર ગયો. આ વ્યતિકર પરથી એમ પણ સમજી શકાય છે કે સુદર્શન ખાસ કાર્યપ્રસંગ વિના કોઈના ઘેર જતો નહિ હોય.

મિત્રના ઘેર પહોંચતાની સાથે જ ઉત્સુકતાથી સુદર્શન પૂછવા લાગ્યો કે—
“મારો મિત્ર ક્યાં છે ?”

કપિલા કપટબળથી તેને અદરના ઓરડામાં લઈ ગઈ અને ખારણા બધ કરીને કહેવા લાગી કે—“તમારા નામની ઝબળના ડરતા કરતાં આજે તે સફળ કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે, માટે મારી ચાચનાનો સ્વીકાર કરી મને સ્નેહદાન આપો, કારણકે ફરીને આવો યોગ મળવો સુશ્કેલ છે.”

આ પ્રમાણેના વચનો સાંભળીને સુદર્શન વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“અહો ! વિષયાસક્ત મનુષ્યો કેટલા બધા અધ બની જાય છે ! કામાધ મનુષ્યો છતી આંખે આંધળા અને છતાં કાને બહેરા થઈ જાય છે શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

“દત્તસ્તેન જગત્યકીર્તિપટદ્વો ગોત્રે મપિકૂર્ચક—

આરિત્રસ્ય જલાંજલિર્ગુણગણારામસ્ય દાવાનલઃ ।

સંકેતઃ સકલાપદ્માં શિવપુરદ્વારે કપાટો દ્વઃ

શીલં યેન નિજં વિલુપ્તમશિલં ત્રિલોક્યચિંતામણિમ્ ॥૧॥

અર્થાત્—સમગ્ર લોકમાં ચિંતામણિ સમાન પોતાનું શીલ જેણે ગુમાવી દીધું છે, તેણે જગતમાં પોતાના અપયશનો પટલ વગાડ્યો, ગોત્રમાં મસિનો કુચડો ફેરવ્યો, આરિત્રને જલાંજલિ આપી, ગુણના સમૂહરૂપ જે બગીચો તેમાં દાવાનળ મૂક્યો, સર્વ આપત્તિઓનો સંકેત કર્યો અને મોક્ષનગરીના દ્વારમાં તેણે મજબુત કપાટ દીધો સમજવો.”

શીલભગના ખરાબ પરિણામો નજરે ભેવા છતાં પણ કામાધ મનુષ્યો કોઈ પણ જાતનું અકાર્ય કરતાં અચકાતા નથી અહો ! એક તુચ્છ વિષયની કામના પૂરી કરવાને માટે મનુષ્યો કેટલા બધા પ્રપચ બેસે છે. પ્રતિકુલ ઉપસર્ગો કરતાં આવા અનુકુલ ઉપસર્ગોમાં પોતાના ધૈર્યને ચલિત થવા ન દેવું એ જ મહાપુરુષનું લક્ષણ છે અત્યારે કોઈપણ રીતે આ કસોટીમાંથી મારે પસાર થયા વિના છુટકે.

નથી અને તેને માટે કદાચ ‘શઠં પ્રતિ શાઠ્યં કુર્યાત્’ એ નીતિવાક્યનો આશરો લેવો પડે તો પણ તેમાં દોષ નથી.”

મનમાં આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે કપિલાને કહેવા લાગ્યો કે:—“હિ કપિલા ! હું ઘણો દિલગીર છું કે તારી આ યાચનાને સફલ કરવાનું મારામાં સામર્થ્ય નથી. આવી યૌવનાવસ્થામાં પણ વિષય સુખથી વચિત રાખવા વિધિએ મને નપુસક બનાવ્યો છે. ખરેખર ! આ અવસ્થાનું એ જ ફળ છે, છતાં અત્યારે દૈવ સિવાય ખીબા કેને મારે દોષ દેવો ? હિ કપિલા ! તે યાચક પાસે ધનની અને વધ્યા પાસે પુત્રની માગણી કરવાનું સાહસ કર્યું છે, નહિ તો તારા જેવી યુવતિનો યોગ હોવા છતાં કયો કામિક પુરૂષ રતિવિલાસ માટે આનાકાની કરે ? આ પ્રકારના તેના વચનથી તે નિરાશ બની ગઈ, એટલું જ નહિ પણ તે એટલી બધી શરમાઈ ગઈ કે કાંઈ પણ ઉચ્ચાર કર્યા વિના તેને વિદાય કરી દીધો સુદર્શન પણ પોતાની યુક્તિ સફળ નીવડવાથી તથા શીલની રક્ષા થવાથી અતિ આનંદ પામતો પોતાના ઘેર આવ્યો.

એક વખતે દધિવાહન રાજા સુદર્શન અને કપિલાને સાથે લઈને ઉપવનમાં ફીડા કરવા ગયો. વિવિધ વાતો વિનોદમાં મગ્ન થઈ તે ત્રણે જણા આમતેમ બગી-આમા ફરતા હતા, તે જ વખતે કપિલાને સાથે તેડી અભયારાણી પણ તે જ બાગમાં ફીડા કરવા આવી.

તે બંને જણીઓ શૂંગારરસના સરોવરમાં નાક સુધી નિમગ્ન થઈ અને તે જ વિષયની વાતો કરતાં કરતાં પુષ્પિત લતાઓની છાયામાં, તો ઘડીવાર કુવારાના શીતલ સમીરમાં, ક્ષણવાર ચપાના ચોકમાં, તો થોડી વાર માધવીના મેદાનમાં, એ રીતે શ્રમ વિના સ્વેચ્છાથી તે બંને હસની ગતિને પણ હરાવે તેવી મદ ગતિથી વિલાસ પૂર્વક પરસ્પર પુષ્પોના દડા નાખતી ફરતી હતી.

આ વખતે તે બાગની બાબુ પરના રસ્તેથી સુદર્શનની પત્નિ મનોરમા પોતાના છ પુત્રોની સાથે નીકળી તેણીની ચાલવાની સુદર છટા તથા લાવણ્યતા જોઈને કપિલાએ રાણીને પુછ્યું કે—“હિ મહાદેવી ! આ રક્ષા અને રતિને હરાવે તેવી તથા લાલિત્ય ભરેલી લલિત ગતિથી ગજને પણ શરમાવે એવી આ લલના કોણ છે ?”

કપિલાની બોલવાની અને શબ્દ રચનાની શૈલીથી પ્રસન્ન થતી અભયા કહેવા લાગી કે—“હિ કપિલા ! લલનાઓમાં લક્ષ્મીતુલ્ય અને કળા કૌશલ્યથી સરસ્વતીને પણ શરમાવે તેવી તે સુદર્શન શેઠની ગૃહલક્ષ્મી છે.”

આ સાંભળતાં જ તે ચમકી અને આશ્ચર્ય સહિત ફરીથી પૂછવા લાગી કે:—
“હે દેવી! એ કમલાક્ષી જે સુદર્શનની જ ધર્મપત્નિ હોય, તો તેના આ સંતાનો માટે મને અતિશય ઝહેમ આવે છે.”

અભયાને આ વાતમાં મોટો ભેદ જણાયો, તેથી તેનું સ્પષ્ટીકરણ કરવા વાતને આગળ લંબાવીને બોલી કે:—“કપિલા! જગતનો સામાન્ય નિયમ નજર સામે મોબુદ છતાં તારે તેમાં શંકા લાવવાનું શું કારણ છે?”

કપિલા બોલી કે:—“હે સ્વામિની! એક વખતના પ્રસંગ પરથી મને માત્રુમ છે કે તે નપુસક છે, આ પ્રમાણે ભેદ બોલીને પ્રથમ બનેલી બધી વાત કહી સભળાવી.”

અભયા હસીને કહેવા લાગી કે:—“હે કપિલા! તને તેણે છેતરી છે. સુદર્શન ધર્માત્મા હોવાથી પરદારાઓમા તે નપુસક જ છે, પરંતુ સ્વદારામાં તે નપુસક નથી. અરે મૂર્ખ સ્ત્રી! તેની આકૃતિ અને બોલવા પરથી પણ તું તેને પારખી ન શકી?”

આ પ્રમાણે અભયાએ કરેલી મશ્કરીથી તે એટલી બધી વિલક્ષણ બની ગઇ કે, ઘડી વાર સુધી તો બોલવાને પણ તેની જીભ ન ઉપડી છેવટે મનમાં એક ચુક્તિ રચીને તે કહેવા લાગી કે:—“હે અભયા! મને તો એ સુદર્શન ભલે છેતરી ગયો, પણ તું એની સાથે રતિવિલાસ કરે, તો તારી ચતુરાઇ ખરી.”

આ સાંભળીને અભયા બોલી કે:—“હે કપિલા! એ કાંઈ મોટું મહાભારત કાર્ય નથી કે જે ન જ બની શકે. રૂપવાન એવી રાજકન્યાઓમાં પણ મોહ ન પામનાર એવા રાજાને પણ હું મારા નેત્રથી નચાવું છું, વનવાસી તાપસો અને મહર્ષિઓ પણ કામિનીઓના કટાક્ષ દેખી લલચાઈ જાય છે, તો આ બિચારા પામરનું શું ગભુ કે ભામિનીની બ્રહ્મટી પર ભ્રમરની જેમ ભ્રમણ ન કરે.”

અરે! એકેદ્રિય એવા વૃક્ષો પણ કામિનીઓના કર સ્પર્શથી વિક્સર થાય છે, તો પછી પચેદ્રિય મનુષ્યોનું તો કહેવું જ શું? કહ્યું છે કે.—

“સુમાપિતેન ગીતેન, યુવતીનાં ચ લીલયા।

મનો ન મિચતે યસ્ય સ યોગી હ્યથવા પશુઃ ॥૧૥

અર્થાત્—સુભાષિત સંગીત અને લલનાઓની લીલાથી જેનું મન ભેદાતું નથી, તે યોગી અથવા પશુ સમજવો.”

અહા! હું તો એટલે સુધી કહું છું કે, યોગીઓ અને પશુઓ પણ લલનાઓના લાલિત્યમાં લલચાઈ અને લપટાઈ જાય છે, તો હે કપિલા! હું પ્રતિજ્ઞા

કરૂ છુ કે-“જો સુદર્શનની સાથે રતિવિલાસ ન કરૂ તો મારે અગ્નિમાં ખારોખાર પ્રવેશ કરવો” આ પ્રમાણે અભયાએ શપથ લીધા. પછી કેટલોક સમય કીડા કરી તે બંને પોતપોતાને ઘેર ગઈ, રાત્રી વગેરે પણ અસુક વખતસુધી ત્યાં વિલાસ કરી સ્વ સ્વસ્થાનકે આલ્યા ગયા.

એક દિવસે અભયાએ પોતાની પ્રતિજ્ઞાની વાત પોતાની પડિતા નામની ધાવ-માતાને એકાંતમાં કહી સભળાવી એટલે તેણે કહ્યું કે:-“હિ પુત્રી! મહાત્મા પુરુષોત્તમ ધૈર્ય અને મેરૂ પર્વતનું શિખર એ બંને ડગાવવા મહા મુશ્કેલ છે. તું જાણતી નથી કે સામાન્ય શ્રાવક પણ પરસ્ત્રી સહોદર હોય છે, તો આ પુણ્યાત્મા સુદર્શનની તો વાત જ શી કરવી? આજવાના જળથી તૃપ્ત છીપાવવી, સસલાના શિંગડા માટે વનમાં ભટકવું અને સુદર્શનના શીલ ભગ માટે સાહસ કરવું તે બરાબર છે. માટે હે વત્સે! આ પ્રતિજ્ઞા તે સંપૂર્ણ વિચાર કર્યા વિના કરી છે, તેનો નિર્વાહ કરવો અતિ દુષ્કર છે.”

ધાવમાતાની આ રીતની શિખામણ સાંભળીને પુનઃ અભયા બોલી કે:-“હિ માતા! ગમે તેમ થાય પણ એ પ્રતિજ્ઞાનો મારે નિર્વાહ કરવો જ પડશે. તમારે કોઈ પણ આલાપી વાપરીને તેને એક વાર અહીં લઈ આવવો. જો મારા લીધેલા વચનનો ભગ થાય તો મારે અગ્નિ પ્રવેશ કરવાનો વખત આવે.” તેણીનો આવો દઢાગ્રહ જાણીને પડિતાએ વિચાર કરીને કહ્યું કે -“હિ વત્સે! એ પર્વના દિવસે પૌષ્ઠ લઈને કોઈક શૂન્યગૃહમાં કાયોત્સર્ગે રહે છે, તેવા અવસરે લાગ સાધીને તેને અહીં લાવવો ઠીક પડશે, બીજી કોઈ રીતે તેને અહીં લાવવો મુશ્કેલ છે, કારણ કે તે હવે પરસ્ત્રીઓનો કદી વિશ્વાસ જ કરતો નથી. અને મોટે ભાગે કાર્ય પ્રસંગે પણ બીજા કોઈના ઘેર જતો નથી”

આ સુક્રિત અભયાને અનુકૂળ લાગવાથી તેણીએ તો કયુલ રાખી પછી પડિતા પહેરગીરોને વિશ્વાસ બેસાડવા સુદર્શનના શરીર પ્રમાણે જેટલી એક બનાવટી મૂર્તિ બનાવરાવીને દરરોજ અતઃપુરમાં લઈ જતી અને પાછી લાવતી હતી

x   x   x   x   x

એકદા કૌમુદીપર્વ આવતાં સર્વ નગરવાસીઓને વનમાં જઈ કીડા કરવાનો રાત્રીએ પટલ વગડાવ્યો. તે જ દિવસે આતુર્ભાસિક પર્વ હોવાથી રાત્રીની અનુજ્ઞા મેળવી સુદર્શન શેઠ ધર્મકૃત્ય કરવા ઘેર રહ્યો. આ અવસરની તક લઈને પડિતાએ અભયાને કહ્યું કે -“તારી ધારેલી પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરવા આજે કૌમુદી મહોત્સવમાં ન

જતાં તારે ઘેર જ રહેવું” એટલે તેણી શિરોવેદનાતું બહાનુ બતાવી રાબતે સમજાવી ઘેર રહી.

તે જ દિવસે સુદર્શન શેઠ દેવપૂજન વગેરે દિનકૃત્ય કરીને રાત્રિએ એક શૂન્ય ઘરમાં કાચોત્સર્ગ ધ્યાને રહ્યા. આ વખતે પડિતા ત્યાં આવી અને તેઓને પાલ-ખીમાં બેસાડીને અભયા પાસે લઈ ગઈ. પોતાના મનોરથ અને પ્રતિજ્ઞાની સિદ્ધિ થવાનો વખત પાસે આવેલો જોઈ અભયાના આનંદનો પાર ન રહ્યો. પોતાના શરીરને આભૂષણો વગેરેથી અધિક દીપાવતી તે સુદર્શન શેઠની પાસે આવી વિરહાકુલ બનીને આ પ્રમાણે બોલવા લાગી કે—“હિ ભદ્ર! આપના કુલ કુસુમ જેવા હાસ્યથી, ભ્રમર વાસિત વિકસ્વર કમળ જેવા નેત્રથી, પરવાળાની રક્તતાને ધારણ કરનાર તમારા અધરોષના ચુબનથી, કેશવણી એવી આ તમારી કાયાના આલિંગનથી મારા અને તમારા બંનેના મનોરથ પૂર્ણ કરો.” આ પ્રકારનાં શૃંગારિક વચનોથી તેણીએ બહુ વાર ચાચના કરી, પરંતુ તે ચાચના સુદર્શનના ધ્યાનની શ્રેણિને વધારે વિકસિત કરવાના એક સાધનરૂપ થઈ પડી.

જેમ જેમ તેણીએ વિકારી અને શૃંગારિક શબ્દોથી વિષયની ચાચના કરવા માંડી, તેમ તેમ સુદર્શનનો આત્મા ઉચ્ચ ઉચ્ચ ધ્યાનની શ્રેણિ પર આરૂઢ થતાં તેણે એવો નિશ્ચય કર્યો કે:—“જ્યા સુધી આ અનુકુળ ઉપસર્ગથી હું મુક્ત ન થાઉં ત્યાંસુધી મારે કાચોત્સર્ગ પારવો નહિ.” આ પ્રમાણેનો નિશ્ચય કરીને તેઓ ધ્યાનસ્થ રહ્યા.

નમ્ર અને અનુકૂલ વચનોથી પણ જ્યારે સુદર્શન તરફથી સતોષકારક પ્રત્યુત્તર ન મળ્યો, એટલે અભયા રોષમાં આવી ગઈ અને કંઈક વચનોથી કહેવા લાગી કે—“અરે ધૂર્ત! આવી રીતે નમ્ર થઈને તારી પ્રાર્થના કરતાં પણ તને દયા નથી આવતી? આવીને આવી રીતે ક્યાં સુધી મને સતાવીશ? હું એક મહારાજાની પટરાણી થઈને પણ તારી પાસે દીન થઈને ઊભી છું છતાં તારૂં કઠોર હૃદય હજી કેમ પીગળતું નથી? અરે! અધ્ધલના અધા! સ્ત્રીઓને વધારે છછેડવાથી તેઓ નાગણ કરતા પણ વધારે લયકર બની જાય છે અને છેવટે તેઓ શુદ્ધ દેખાડે એ તને ખબર નથી? વાઘણને પપાળવી તો ફર રહી, પણ તેને ઉલટી સતાવીને વિકાળ શા માટે બતાવે છે? અરે અધમ! મારી પાસે પણ તું પોતાની અધમતા દેખાડે છે? અમૃતની તલાવડીમાં ઝેર મેળવી શા માટે પોતાના જીવનને જોખમમાં નાખે છે? જો તારે હજારના દરીઆમાં ગરકાવ થઈ જવું હોય, ચમના અતિથિ થવું હોય અને અહીં જ નારડીનો નમુનો જોવો હોય, તો જ તું કદાચહી થઈ ઊભો

કર છુ કે:-“જો સુદર્શનની સાથે રતિવિલાસ ન કર તો મારે અગ્નિમાં ખારોળાર પ્રવેશ કરવો” આ પ્રમાણે અભયાએ શપથ લીધા. પછી કેટલોક સમય કીડા કરી તે બંને પોતપોતાને ઘેર ગઈ, રાજા વગેરે પણ અસુઠ વખતસુધી ત્યાં વિલાસ કરી સ્વ સ્વસ્થાનકે આદ્યા ગયા.

એક દિવસે અભયાએ પોતાની પ્રતિજ્ઞાની વાત પોતાની પંડિતા નામની ધાવ-માતાને એકાંતમાં કહી સંભળાવી. એટલે તેણે કહ્યું કે:-“હા પુત્રી! મહાત્મા પુરુષોત્તમ ધૈર્ય અને મેરૂ પર્વતનું શિખર એ બંને ડગાવવા મહા મુશ્કેલ છે. તું બાણી નથી કે સામાન્ય શ્રાવક પણ પરસ્પરી સહોદર હોય છે, તો આ પુણ્યાત્મા સુદર્શનની તો વાત જ શી કરવી? આગવાના જળથી તૃપા છીપાવવી, સસલાના શિંગડા માટે વનમાં ભટકવું અને સુદર્શનના શીલ લગ માટે સાહસ કરવું તે બરાબર છે. માટે હું વત્સે! આ પ્રતિજ્ઞા તે સપૂર્ણ વિચાર કર્યા વિના કરી છે, તેના નિર્વાહ કરવો અતિ દુષ્કર છે”

ધાવમાતાની આ રીતની શિખામણ સાંભળીને પુનઃ અભયા બેઠી કે -“હા માતા! ગમે તેમ થાય પણ એ પ્રતિજ્ઞાનો મારે નિર્વાહ કરવો જ પડશે. તમારે કોઈ પણ આલાકી વાપરીને તેને એક વાર અહીં લઈ આવવો. જો મારાં લીધેલા વચનનો ભગ થાય તો મારે અગ્નિ પ્રવેશ કરવાનો વખત આવે” તેણીનો આવો દઢાગ્રહ બાણીને પંડિતાએ વિચાર કરીને કહ્યું કે -“હા વત્સે! એ પર્વના દિવસે પૌષ્ઠ લઈને કોઈક શૂન્યગૃહમાં કાચોત્સર્ગે રહે છે, તેવા અવસરે લાગ સાધીને તેને અહીં લાવવો ઠીક પડશે, બીજી કોઈ રીતે તેને અહીં લાવવો મુશ્કેલ છે, કારણ કે તે હવે પરસ્પરીઓનો કદી વિશ્વાસ જ કરતો નથી. અને મોટે ભાગે કાર્ય પ્રસંગે પણ બીજા કોઈના ઘેર જતો નથી”

આ યુક્તિ અભયાને અનુકૂળ લાગવાથી તેણીએ તો કબુલ રાખી. પછી પંડિતા પહેરગીરોને વિશ્વાસ બેસાડવા સુદર્શનના શરીર પ્રમાણુ જેટલી એક બનાવટી મૂર્તિ બનાવરાવીને દરરોજ અત પુરમાં લઈ જતી અને પાછી લાવતી હતી

x   x   x   x   x

એકદા કૌમુદીપર્વ આવતા સર્વ નગરવાસીઓને વનમાં જઈ કીડા કરવાનો રાજાએ પટલ વગડાવ્યો. તે જ દિવસે આતુર્માંસિક પર્વ હોવાથી રાજાની અનુજ્ઞા મેળવી સુદર્શન શેઠ ધર્મકૃત્ય કરવા ઘેર રહ્યો આ અવસરની તક લઈને પંડિતાએ અભયાને કહ્યું કે -“તારી ધારેલી પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરવા આજે કૌમુદી મહોત્સવમાં ન

જતાં તારે ઘેર જ રહેવું.” એટલે તેણી શિરોવેદનાતુ બહાતુ બતાવી રાજને સમ-
જાવી ઘેર રહી.

તે જ દિવસે સુદર્શન શેઠ દેવપૂજન વગેરે દિનકૃત્ય કરીને રાત્રિએ એ શૂન્ય
ઘરમાં કાયોત્સર્ગ ધ્યાને રહ્યા. આ વખતે પડિતા ત્યાં આવી અને તેઓને પાલ-
ખીમાં બેસાડીને અભયા પાસે લઈ ગઈ. પોતાના મનોરથ અને પ્રતિજ્ઞાની સિદ્ધિ-
થવાનો વખત પાસે આવેલો. જોઈ અભયાના આનંદનો પાર ન રહ્યો. પોતાના
શરીરને આભૂષણો વગેરેથી અધિક દીપાવતી તે સુદર્શન શેઠની પાસે આવી વિર-
હાકુલ બનીને આ પ્રમાણે બોલવા લાગી કે—“હૈ ભદ્ર! આપના કુદ કુસુમ જેવા
હાસ્યથી, ભ્રમર વાસિત વિકસ્વર કમળ જેવા નેત્રથી, પરવાળાની રક્તતાને ધારણ
કરનાર તમારા અધરોહના ચુબનથી, કેશવણી એવી આ તમારી કાયાના
આલિંગનથી મારા અને તમારા બંનેના મનોરથ પૂર્ણ કરો” આ પ્રકારના
શૃંગારિક વચનોથી તેણીએ બહુ વાર ચાચના કરી, પરંતુ તે ચાચના સુદર્શનના
ધ્યાનની શ્રેણિને વધારે વિકસિત કરવાના એક સાધનરૂપ થઈ પડી

જેમ જેમ તેણીએ વિકારી અને શૃંગારિક શબ્દોથી વિષયની ચાચના કરવા
માંડી, તેમ તેમ સુદર્શનનો આત્મા ઉચ્ચ ઉચ્ચ ધ્યાનની શ્રેણિ પર આરૂઢ થતાં
તેણે એવો નિશ્ચય કર્યો કે:—“જ્યાં સુધી આ અનુકુળ ઉપસર્ગથી હું મુક્ત ન
થાઉં ત્યાંસુધી મારે કાયોત્સર્ગ પારવો નહિ” આ પ્રમાણેનો નિશ્ચય કરીને તેઓ
ધ્યાનસ્થ રહ્યા.

નમ્ર અને અનુકૂલ વચનોથી પણ જ્યારે સુદર્શન તરફથી સંતોષકારક પ્રત્યુ-
ત્તર ન મળ્યો, એટલે અભયા રોષમાં આવી ગઈ અને કંઈક વચનોથી કહેવા
લાગી કે—“અરે ધૂત! આવી રીતે નમ્ર થઈને તારી પ્રાર્થના કરતા પણ તને ક્યા
નથી આવતી? આવીને આવી રીતે ક્યા સુધી મને સતાવીશ? હું એક મહારાજની
પટરાણી થઈને પણ તારી પાસે દીન થઈને ઊભી છું છતા તાર કઠોર હૃદય હજી
કેમ પીગળતું નથી? અરે! અક્લંતના અધા! સ્ત્રીઓને વધારે છછેડવાથી તેઓ
નાગણ કરતા પણ વધારે લયકર બની જાય છે અને છેવટે તેઓ શુ ફળ દેખાડે
એ તને ખબર નથી? વાઘણને પપાળવી તો દૂર રહી, પણ તેને ઉલટી સતાવીને
વિકાળ શા માટે બનાવે છે? અરે અધમ! મારી પાસે પણ તું પોતાની અધમતા
દેખાડે છે? અમૃતની તલાવડીમાં ઝેર મેળવી શા માટે પોતાના જીવનને જોખમમાં
નાખે છે? જો તારે હું બના દરીઆમાં ગરકાવ થઈ જવું હોય, ચમત્તા અતિથિ
થવું હોય અને અહીં જ નારકીનો નચુનો જોવો હોય, તો જ તું કદાચહી થઈ ઊભો

રહે જે. અરે ઢાંગી ! આ તારો ઢાંગ હવે વધારે નહીં ટકે, રમણીને રંજીતવાનું કંઈ અલ્પ સમયમાં જ તારા જોવામાં આવશે ”

આ પ્રમાણેના પ્રચક વાક્યપ્રહારો કરવા સાથે તે વારંવાર સુદર્શનના શરીરનો સ્પર્શ કરવા લાગી અને તેના હાથ વગેરેને ઢળાવતી, ખેંચતી તથા પોતાના પીન પથોધર સુધી લઇ જતી, કોઇક વાર તેના ગળામાં પોતાનો કમળ જેવો હાથ નાખી લટકતી, તો કોઇક વાર વિલક્ષણ રીતે આલિંગન દેતી, આ પ્રમાણેની અસભ્ય ચેષ્ટાઓથી પણ મહાત્મા સુદર્શનના એક રોમમાં પણ વિકાર ન જાળ્યો. વિપયની ચાચના કરતા, લગભગ રાત્રિનો અત આવી જતા પણ નિર્ભાંગીના મનોરથોની જેમ અભયાનો મનોરથ ફલિભૂત ન થયો. યુક્તિ, પ્રયુક્તિઓ બધી વ્યર્થ ગઇ અને પોતાની મનોકામના કોઈ પણ રીતે સંપૂર્ણ નહિ થઇ શકે એમ તેણીને ખાતરી થઇ ગઇ.

પોતાની ઇચ્છા પાર નહિ પડતાં પોતાને નિરાશ કરવા માટે તેણીને સુદર્શન પ્રત્યે વૈર લેવાની ઇચ્છા થતાં જ પોતાના નખવતી પોતાના શરીર પર ઉઝરડા કરીને તથા વચ્ચેને અસ્તવ્યસ્ત કરી નાખી શોર બકોર ડરવા લાગી.

શોર બકોર સાંભળી પહેરેગીરો તરત જ ત્યાં દોડી આવ્યા અને ધ્યાનસ્થ સુદર્શન શેઠને ત્યાં જોઇને તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા કે:—“અમૃતમાથી ઝેર, જળ-માથી અગ્નિ અને અદનમાથી દુર્ગંધિની પ્રાપ્તિ હજી સુધી થઇ હોય એવું સાંભળવામાં પણ નથી, તેમ આ ધર્માત્મા સુદર્શન આવું અપકૃત્ય કરે એ માની શકાતું નથી, કારણ કે એ પુણ્યાત્મા રસ્તે ચાલતા પણ ઉંચી નજરે જોતો નથી. અત્યારે પણ તેઓની દૃષ્ટિ નાસિકાના અગ્રભાગ પર સ્થિર હોવાથી નિર્વિકારી દશાનુ તે સૂચન કરે છે, આવા પુણ્યવત ધર્માત્માનો એકદમ નિગ્રહ કરવો અનુચિત છે ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી પોતાની ફરજ બજાવવા રાબંદને તે વાતની જાણ કરવા માટે પહેરેગીરો ગયા આ સમાચાર સાંભળતા રાબંદને પણ મોટો સદેહ ઉત્પન્ન થયો કે:—“સુદર્શન જેવા ધર્માત્મા માટે આવા આચરણની સલાહના કદી સત્ય હોય જ નહિ ” છતાં પણ આ વસ્તુસ્થિતિનો નિર્ણય કરવા માટે રાબંદ પોતે ત્યાં ગયો.

વસ્તુસ્થિતિની તપાસ કરતાં રાબંદને પૂર્ણ પ્રપચ થયો હોય તેમ લાગ્યું, પરંતુ સત્યાસત્યનો ભેદ જાણ્યા વિના ન્યાય આપી દેવો એ તેને ઉચિત લાગ્યું નહિ પોતે ત્યાં આસન પર બેઠો એટલે અભયા રોતી રોતી ગદ્ગદ કંઠે કહેવા લાગી કે—
“હો સ્વામિન્ ! આપશ્રીની અનુજ્ઞાથી હું આજે અતઃપુરમાં રહી હતી, પરંતુ ત્યાં

આ પ્રપત્ની શેઠ કોણે જાણે કયા માર્ગથી આવીને મારી પાસે અયોગ્ય ચાચના કરવા લાગ્યા, મીઠાં મીઠાં વચનોથી મને લોલાવવામા એણે બાકી રાખી નથી, પરંતુ હું મારા સ્ત્રીધર્મથી જરાએ ચલાયમાન થઈ નહિ; એટલે આ પાપાત્માએ મને નબલત કયો, કે જે અત્યારે આપને બતાવતાં પણ મને શરમ આવે છે જ્યારે કોઈ પણ રીતે એ કાલી શક્યો નહિ, ત્યારે હું અબલા પર બલાત્કાર કરવાની એણે કોશિષ કરી. આથી હું ગભરાઈને ધૂમ પાડવા લાગી, તેથી આ ચોક્કીદારો દોડી આવ્યા, તે પહેલાં પોતાનો પ્રપંચ ખુલ્લો ન થઈ જાય તેટલા માટે તેણે આ ધ્યાનનો ઢોંગ કર્યો છે તેથી હે દેવ ! તેના મિથ્યા આડબરને સત્ય ન માનતાં દોષપાત્રને શિક્ષા કરવી એ સર્વ રાજાઓનો ધર્મ છે.”

અભયાના સુક્રિત પુરઃસરના લાષણથી સુદર્શનની નિર્દોષતા માટેનો રાજાનો અભિપ્રાય કાઠક મંદ પડી ગયો, એટલે તેને પૂછ્યું કે—“આ અયોગ્ય કૃત્ય તમે કર્યું છે ?”

સુદર્શન શેઠ અભયાની દયા લાવી કાંઈ બોલ્યા વિના મૌન ઊભા રહ્યા. એટલે રાજાએ વિચાર્યું કે—“પરસ્ત્રી લપટ અને ચોરનું લક્ષણ મૌન છે”. આ પ્રમાણે કલ્પના કરીને નિર્ણય કર્યો અને સર્વ સમક્ષ તેઓને દોષિત ઠરાવીને મનમાં ક્રોધ લાવીને રક્ષકોને હુકમ કર્યો કે—“સમસ્ત નગરમાં આ શેઠના દોષને વિટળના પૂર્વક જાહેર કરીને પછી તમારે તેને શૂળી એ લટકાવવો.”

x   x   x   x   x

દૈવની અકબળતાને કોણ પડોચી શક્ય છે. ચદનને બાળો, કુટો પણ તે પોતાની સુવાસ તજશે નહિ, તેમ ઉત્તમ પુરૂષો ગમે તેવાં સકટ આવે પણ પ્રાણાંતે પોતાનો ધર્મ તજશે નહિ તે નહિ જ તજે.

રાજાની ઉપર પ્રમાણેની આજ્ઞા થતાં જ રક્ષકો સુદર્શન શેઠને પ્રથમ તો ગામની બહાર લઈ ગયા. તેઓના મસ્તક ઉપર કરેણના પાદડાં બાંધ્યાં, કંઠમાં લીંબડાનાં પાનના હાર પહેરાવ્યા, શરીરે રાતો રગ ચોપડી રક્ત અને સુખ પર મેશ ચોપડી સ્થાપ બનાવ્યા. આ પ્રમાણે મહા વિટળના કરી તેઓને એક ગધેડા પર બેસાડ્યા અને ત્યાંથી ગામમા લાવી કર્કશ વાજત્રેના નાદ પૂર્વક નગરમાં ચોટે ચોટે અને મહોલ્લે મહોલ્લે ફેરવીને ‘આ રાજાના અત પુરનો અપરાધી છે, માટે આવી વિટળનાને તે પાત્ર છે’ આ પ્રમાણે લોક સમક્ષ ઉદ્ઘોષણ કરવા લાગ્યા.

આ પ્રમાણેની ઉદ્ધોપણા કરતા કરતાં સુદર્શન શેઠનું ઘર માર્ગમાં આવ્યું, પોતાના સ્વામિનાથની આવી અસલાબ્ય અવસ્થા જોઈને મનોરમા તરત મૂર્છા ખાઈને જમીન પર પડી દાસીઓએ તુરત જ દોડી આવી શીતલોપચાર કરી તેણીને સાવધાન કરી, એટલે તે અશ્રુપૂર્ણ નયનોએ વિલાપ કરવા લાગી કે:—“અહા ! આવા પવિત્ર મારા પતિદેવ પર આવી શી અણધારી આક્રમ ? અરે ! જેઓના અદ્ભૂત ગુણોથી દેવતાઓ પણ આશ્ચર્ય પામે તેમ છે, છતાં દુર્દેવની આ શી ચેષ્ટા ? જેઓનું અતઃકરણ આહીત ધર્મની પ્રભાથી સદા પ્રકાશિત છે, ત્યાં આવા બળાત્કાર રૂપ અધકારનો સભવ શી રીતે માની પણ શકાય ? કદાપિ સૂર્ય પશ્ચિમ દિશામાં ઉગે અને સુધાકર સુધાને બદલે અગારા વરસાવે તથાપિ આ પુરુષોત્તમમા આવો દુર્ગુણ ન સભવે અરે ! મારા સ્વામિનાથ પર આવું સકટ અને કલંક જે આવ્યું તે મારા પાપનો જ ઉદય હું સમજુ છું. અહા ! ઉત્તમ પુરૂષોએ સ્ત્રીઓને અર્ધાંગના કહી છે, તેની મતલબ એ છે કે—પતિના સુખ અગર હું ખમા તે પોતાના અડધા અગ જેટલી ફરજ બજાવે, એટલે સુખમા સમાન ભાગ લેનાર અને હું ખમાં પણ સપૂર્ણ મદદ કરનાર હોવી જોઈએ મારા પ્રાણુવલ્લભના સકટને જોઈને માત્ર વિલાપ કરી મારે ખેસી રહેવું ઉચિત નથી એ જીવનઆધારના હાથમાં મારા જીવનની દોરી છે અને જો તે તૂટી જાય તો મારે જીવવું પણ શા કામનું ? માટે જ્યાં સુધી શાસનદેવતા મારા પ્રાણેશ પર આવેલા આ કલંક અને સકટનું નિવારણ ન કરે, ત્યાં સુધી મારા જેવી કુલીન સ્ત્રીઓએ અનશન કરવું તે જ શ્રેયસ્કર છે”

પોતાના મન સાથે આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને મનોરમા પોતાના ગૃહના એક પવિત્ર ભાગમાં કાયોત્સર્ગ ધ્યાને બેસી રહી શાસનદેવતાનું સ્મરણ કરવા લાગી. સુદર્શન શેઠના શીલ મહિમાથી અને સતી મનોરમાના સકલ્પ બળથી તત્કાળ શાસનદેવી અતરિક્ષમાં રહીને બોલી કે:—“હ વત્સે ! તારા સકલ્પ બળથી હું પ્રસન્ન થઈ છું, તારે લેશ પણ વિષાદ ન કરવો તારા સ્વામિનાથની પવિત્રતા પ્રગટ થશે અને પુનઃ તારા માટે સુખના સૂર્યનો ઉદય થશે.”

અહીંયા સુદર્શન શેઠને સ્થળે સ્થળે વિટબના પમાડતા તે રક્ષક લોકો તેમને સમસ્ત નગરમાં ફેરવીને શૂળીના સ્થાન આગળ લઈ ગયા.

x   x   x   x   x-   x   x

તોયત્યગ્નિરપિ સ્વજત્યહિરપિ વ્યાઘ્રોઽપિ સારંગતિ,
ગ્વાલોપ્યશ્વતિ પર્વતોપ્યુપલતિ ક્ષવેઙોપિ પીયુષતિ ।

વિજ્ઞોપ્યુત્સવતિ પ્રિયત્વરિરપિ ક્રીડાતઙ્ગામ્યપાં,
નાથોઽપિ સ્વગૃહ્યત્યટ્યપિ નૃણાં શીલપ્રભાવાદ્બુધ્વમ્ ॥૧॥

અર્થાત્—શીલના પ્રભાવથી મનુષ્યોને અગ્નિ જળ સમાન થઇ જાય છે, સર્પ પુષ્પની માળા બની જાય છે, વાઘ હરણ જેવો થઇ જાય છે, મદોન્મત્ત હાથી અશ્વ જેવો ગરીબ બની જાય છે, પર્વત એક સામાન્ય પથ્થર જેવો બની જાય છે, વિદ્વા પશુ ઉત્સવ રૂપ થઇ જાય છે, શત્રુ મિત્ર થઇ જાય છે, સમુદ્ર એક કીડા કરવાના સરોવર જેવો બની જાય છે અને અટવી પોતાના ગૃહસમાન નિર્ભય થઇ જાય છે.

રાજર્ષિ ભર્તૃહરિ પણ શીલના સળધમાં જણાવે છે કે:—

‘દેશ્વર્યસ્ય વિભૂષણં સુજનતા શૌર્યસ્ય વાક્સંયમો,
જ્ઞાનસ્યોપશમઃ શ્રુતસ્ય વિનયો વિત્તસ્ય પાત્રે વ્યયઃ ।
અક્રોધસ્તપસઃ ક્ષમા પ્રભવિતુર્ધર્મસ્ય નિર્વાજતા,
સર્વેપામપિ સર્વકારણમિદં શીલં પરં ભૂષણમ્ ॥૧॥’

અર્થાત્—ઐશ્વર્યનું ભૂષણ સૌજન્ય છે, શૌર્યનું વચન નિગ્રહ, જ્ઞાનનું ઉપશમ, શ્રુતનું વિનય, વિત્તનું સુપાત્રદાન, તપનું સમતા, બલનું ક્ષમા, ધર્મનું નિષ્કપટ ભાવ, અને સર્વનું સુખ્ય કારણ એ પરમ ભૂષણ શીલ જ છે.’

x x x x x x x

શૂળીની નજીક સુદર્શન શેઠને લઇ ગયા પછી તે મહાપુરુષ ઉચ્ચ ભાવના ભાવતાં ભાવતાં વિચારવા લાગ્યા કે.—“અહા ! આ જગતમાં સુખદુઃખના વાદળ કેાણે ઘેરી વળ્યા નથી, પરંતુ સુખમા અગર દુઃખમાં જે પુણ્યાત્માઓના હૃદયમદિરમાંથી શીલ મહામત્રનો ભાવ સદા બહાવાવસ્થામાં રહે છે, તે જ મહાપુરુષોનું જીવન સાર્થક છે, મહાપુરુષો બહારની શોભા કરતાં આંતરિક શોભાને અધિક મહત્ત્વ આપે છે. કદ્યું પણ છે કે—

“અદૈવ વા મરણમસ્તુ યુગાંતરે વા ।

ન્યાય્યાત્પથ પ્રવિચલંતિ પદં ન ધીરાઃ ॥

અર્થાત્—મરણ આને જ થાઓ અથવા યુગાંતરે થાઓ, પરંતુ ઉત્તમ મનુષ્યો સન્માર્ગથી કદાપિ પાછા હઠતા નથી ” મારે પણ ધૈર્યનું અવલમ્બન લઇને આ સકટ ભોગવી લેવું ઉચિત છે. હે ચેતન ! આના કરતાં ઘણું જ લયકર સકટો તે સહન કર્યા છે, નરકની મહાયાતનાઓ પાસે આ દુઃખ લેશ માત્ર પણ નથી. ખરે-

ખર! આખર સત્યનો ખદલો મળ્યા વિના રહેવાનો નથી, કુદરતની પાસે સત્યનો જ અતે વિજય થનાર છે પૂર્વકૃત અશુભ કર્મના ઉદય લોગવ્યા વિના છુટકો નથી, માટે આ સકટ સમતાપૂર્વક વેઠી લેવું એ જ શ્રેયસ્કર છે.

સુદર્શન શેઠ આ પ્રમાણે શુભ ધ્યાનની શ્રેણિ પર આરૂઢ થઈ અનુપમ આત્મ-રિક્ત આનંદ અનુભવવા લાગ્યા તે જ સમયે રાજના હુકમ પ્રમાણે રક્ષકોએ પહેલાં શખ્તોના પ્રહાર કરી સુદર્શન શેઠની ખની શકી તેટલી કદર્યાના કરી, છતાં પણ તેઓ તો મૌન જ રહ્યા. આથી રક્ષકો વધારે ગુસ્સે થયા અને તેઓને શૂળી પર તુરત જ ચઢાવી દીધા અને ક્રોધાવેશમાં આવી જઈ વધારામાં ફટકાનો માર મારવા માંડ્યો. પરંતુ તેઓને શૂળી પર ચઢાવતા જ તેઓના અતુલ શીલથી આકર્ષાઈ કોઈ દિવ્ય દેવતાના પ્રભાવથી શૂળીનું સિંહાસન ખની ગયું, એટલું જ નહિ પણ શસ્ત્રા-દિકના પ્રહારો તેઓને અલકારો થઈ ગયા મસ્ત; પરના પ્રહાર સુગટરૂપે પરિ-ણમ્યા, બાહુ પરના બાબુબધ રૂપે, કંઠમાંના હારરૂપે, કાન પરના કુડલરૂપે અને પગ પરના પ્રહારો પગના અલકારરૂપે પરિણમ્યા કેવો ચમત્કાર! કેવો મહિમા! અહા! શીલ! તારા પ્રભાવથી દેવો તો શુ, દેવેદ્રો પણ ક્ષણમાં દાસ બની રહે છે

એવા અનુપમ શીલગુણને સહસ્ત્ર કોટિવાર નમસ્કાર.

×   ×   ×   ×   ×   ×   ×

આ ચમત્કારની ખબર સાંભળતાં જ દ્વિવાહન રાજ આશ્ચર્યમુગ્ધ થઈ ગયો. પોતાના અયોગ્ય પ્રકોપ અને અવિચારી કૃત્ય માટે અતિ પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો, પોતાની મૂળાઈ માટે તેનો અતરાત્મા ડાબવા લાગ્યો અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે:—‘અરે! આ વગર વિચાર્યું મેં શુ કર્યું? પ્રબળનો મારા માટે કેવો અભિપ્રાય બાધશે? સન્નજનો સમક્ષ હું મારૂં મુખ શી રીતે બતાવીશ? હવે મારા ન્યાય પર કોણ વિશ્વાસ રાખશે? માટે હું પોતે જ સુદર્શનની પાસે જઈ મારા અપરાધની ક્ષમા ચાચી કૃતાર્થ થાઉં, કારણ કે ઉત્તમ પુરૂષો સકટ આપનાર પ્રત્યે પણ અનુગ્રહ જ કરે છે.

આ પ્રમાણે પોતાના મન સાથે નિશ્ચય કરીને રાજ તરત જ હાથી પર સ્વાર થઈ શૂળીના સ્થાન આગળ સુદર્શન શેઠની પાસે આવ્યો અને આવો અદ્ભુત શીલ માહાત્મ્યનો ચમત્કાર સાક્ષાત જોઈ ચક્રિત જ થઈ ગયો. શુ બોલવું, કેવી રીતે બોલવું તેનું પણ ક્ષણભર તેને ભાન ન રહ્યું. છેવટે ધૈર્યપૂર્વક મન સ્વસ્થ કરી

ગયા. પછી રાજા અતિ હર્ષિત થઇને શેઠને મહોત્સવપૂર્વક નગરમાં તેડી ગયો, અને રાજસભામાં સર્વની સમક્ષ સ્નેહપૂર્વક પુષ્પાદિકથી તેઓનો સત્કાર કરી એકાંતમાં બોલાવીને બધી ચથાર્થ હકીકત પૂછી એટલે શ્રેષ્ઠિએ જે સત્ય હકીકત બની હતી તે ચથાર્થ કહી દીધી. રાજાને આ સત્ય હકીકત સાંભળીને અભય પર અતિ ક્રોધ ચઢ્યો, પણ તે જ વખતે શ્રેષ્ઠિએ શાંતિનાં વચનો કહી અભયાને અભયદાન અપાવ્યું, જે રાજાએ શ્રેષ્ઠિના અત્યાગ્રહથી માન્ય રાખ્યું. આ બધી હકીકત જ્યારે અભયાના જાણવામાં આવી, ત્યારે તે ગળે ફાસો ખાઇને મરણ પામી અને પંડિતા ત્યાથી પલાયન કરી પાટલીપુત્ર નામના નગરમાં દેવદત્તા નામની કોઈ વેશ્યાને ત્યાં રહી.

પોતાના સ્વામિનાથના વિજયના શુભ સમાચાર મનારમાને મળવાથી તેણીના હર્ષનો તો પાર જ ન રહ્યો. તેણી કાયોત્સર્ગ અને ધર્મધ્યાનથી મુક્ત થઈ ગૃહકાર્યમાં પ્રવૃત્ત થતી પોતાના પતિદેવને ઘેર આવવાની રાહ જોવા લાગી રાજાએ પણ તેઓનો સપૂર્ણ સત્કાર કરી બહુ જ આદરપૂર્વક વાજાત્રાના નાદ અને આડ-બાર સહિત શેઠને હાથી પર બેસાડી તેઓને ઘેર પહોંચાડ્યા. મનારમા પોતાના નિષ્કલક પતિનું પ્રસન્ન મુખ જોઈ અતિ પ્રમોદ પામતી તેઓના ચરણમાં પડી.

x   x   x   x   x   x   x

અહા ! પુત્ર પૌત્રાદિકના મોહમાં પડેલો પ્રાણી પોતાના આયુષ્યનો અતલાગ આવ્યા છતાં પણ પૂર્વાપરનો વિચાર કરવા સાવધાન થતો નથી લક્ષ્મી અને લલનાના પાશમાં મૂક બનેલો તે આ ભવ નાટકમાં નટની માફક નાચ્યા કરે છે, આવા અનિત્ય સસારમાંથી મુક્ત થઈ હવે મારે ચારિત્રધર્મનો આશ્રય લેવો એ જ મુક્ત છે આ પ્રમાણે વિચાર કરીને સુદર્શન શેઠે પોતાની પ્રિયાને બોલાવીને કહ્યું કે—“હૈ પ્રિયે ! આ સસારના મુખ હું ખોલું સ્વાદ લઈ મારું મન હવે તેનાથી વિરક્ત થતું જાય છે, માટે ચારિત્ર ધર્મનો સ્વીકાર કરવાનો મારો ઇરાદો છે, સસારની ધાવલમાં સમગ્ર જીવન એક નજીવી વસ્તુની માફક ફેંકી દેવી એ સજ્જન મનુષ્યનું કર્તવ્ય નથી. હે ભદ્રે ! આ મારા વિચારમાં અતરાય ઊભો ન કરતા તેમાં તારી સમતી અને ઉત્સાહ આપી મને વધુ ઉત્તેજિત કરવાની તારી ફરજ છે, સસાર વ્યવહારનું શકટ આપણે દયિતધર્મની સડક પર ઘણા સમય સુધી ચલાવ્યું, હવે હું મારા જીવન-શકટને ચારિત્રધર્મની સડક પર લઈ જવા ઇચ્છુ છું સરિતાઓથી સમુદ્ર અને લાકડાથી અગ્નિની જેમ આ પ્રાણી મોહને વશ થઈ વિષય વિકારથી કદી તૃપ્ત થતો જ નથી અને તેમને તેમાં જીવનભર સુધી આત્મસાધન કરવાનો

અવસર જ પ્રાપ્ત થતો નથી, માટે અવસરોચિત કાર્ય કરી લેવું એ જ કહાપણું લક્ષણ છે.”

પોતાનાં સ્વામીનાથનાં આ પ્રમાણેનાં વચન સાંભળીને મનોરમા દાણુભર વિચારમાં પડી પડી, પરંતુ પોતે ધર્મવાસિત હોવાથી તરત જ તેણીના હૃદયમાં વિવેકરૂપ દીપકની જ્યોત જાગૃત થઈ, એટલે સુદર્શન શેઠના વિચારને પોતે સમત થઈ. હૃદયના પ્રેમથી અને પ્રસન્ન વદને યોદ્ધા કે—“હે સ્વામિનાથ ! આપશ્રીના પવિત્ર વિચારોએ મને રોમાચિત કરી દીધી છે, આપશ્રીની ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રભાવના સાંભળી મને અનહદ આનંદ ઉત્પન્ન થયો છે. આપશ્રીના રત્નત્રયીના આચરણમાં મારે અનુમતિ તો શુ પણ અનુમોદના કરવી એ પણ મારા અહોભાગ્યની વાત છે. આપશ્રી પ્રથમથી જ ધર્મ દૃઢતામાં પસાર થએલા છે એટલે ચારિત્ર ધર્મને આપ સુખપૂર્વક સાધી શકશે. હે પ્રાણનાથ ! ઉત્તરોત્તર આત્મ-મહત્વતા પ્રાપ્ત કરી છેવટે શીવલલનાની લાલિત્ય લીલામાં લીન થઈ જાઓ એવી મારી હાર્દિક ભાવના છે.”

પોતાનો ગૃહભાર હિતશિક્ષા પૂર્વક પુત્રને સોંપીને સુદર્શન શેઠે એક ધર્મધુરંધર આચાર્ય પાસે ચારિત્ર અગીકાર કર્યું. ચારિત્ર ગ્રંથણ કર્યા પછી સુદર્શન મુનિએ અન્યત્ર વિહાર કર્યો ક્ષમા સહિત તપશ્ચરણ અને ઉચ્ચ વિનય ભાવથી અધ્યયન તથા અતિ ઉદ્ધાસથી સયમ નિર્વાહ કરતા સુદર્શન મુનિ પોતાની આત્મજ્યોતિને અધિકાધિક દેદીપ્યમાન કરવા લાગ્યા કનક અને પાષાણ, રાજ અને રક, સેવક અને શત્રુ તથા સસાર અને મોક્ષમા પણ તેઓની સદા સમાન જ ભાવના હતી. સમભાવની સરિતામાં તેઓશ્રી નિત્ય સ્નાન કરતા હોવાથી ખરાબ કે મનહર વસ્તુમાં તેઓને દુગંધાભાવ કે આસક્તભાવ ન હતો.

એક વખતે વિહાર કરતા કરતા તેઓશ્રી પાટલીપુત્ર નગરમાં આવ્યા. ત્યાં પેલી પડિતા એક દેવદત્તા નામની વેશ્યાને ત્યાં આવીને રહેલી હતી, તે હમેશાં વેશ્યાની પાસે સુદર્શનના વખાણ કરતી હતી, આ સાંભળીને તે વેશ્યાને બહુ ક્રોધ થતો હતો અને કહેતી હતી કે—“જો એને તું અહીં લાવે તો મને ખાત્રી થાય” એવામાં સુદર્શન મુનિ ત્યાં આવ્યાના સમાચાર પડિતાને મળ્યા, એટલે તે માયાવી શ્રાવિકા બની તેઓને વદન કરવા અને આહાર માટે આમત્રણ કરવા ગઈ, ત્યાં સુદર્શન મુનિને વદન કરી અને બહુ આજીજી તથા પોતાના પારણાના મિષથી તેઓશ્રીને દેવદત્તાને ઘેર લઈ આવી

સુદર્શન મુનિ સરલ સ્વભાવથી તેની માયાજાળ જાણી ન શક્યા અને તેઓ વેશ્યાના ઘરની અંદર ગયા કે તરત જ ખારણા બંધ કરી વેશ્યા તેઓને ઉપસર્ગ

કરવા લાગી. વેશ્યાએ દિવસભર તેઓને વિલાસી વાડ્યો, હાવભાવ, કટાક્ષો, અગ-
સ્પર્શ, વાકપ્રહાર અને છેવટે મુદ્ધિપ્રહાર પણ કર્યો, પરંતુ પવનથી પર્વતનું શિખર
જેમ ચલાયમાન થાય નહિ તેમ તેઓશ્રી એક રચ માત્ર પણ ચલાયમાન ન થયા.
છેવટે કોઈ પણ રીતે વેશ્યા ન ક્ષાવી, ત્યારે સધ્યા સમય થતા તેઓને છોડી મૂક્યા.

કર્મની વિચિત્રતાનો વિચાર કરતા કરતા તે મહામુનિ ત્યાથી સીધા સ્મશા-
નમા કાયોત્સર્ગ કરવા આજ્ઞા ગયા ત્યાં કાયોત્સર્ગમા રહેલા તે મહામુનિને મરીને
વ્યતરી થએલી અભય્યાએ આવીને ખડું ઉપસર્ગો કર્યો, અનુકુળ અને પ્રતિકુળ
ઉપસર્ગો કરી તે મહામુનિને પીડા ઉપજાવવામા તેને જરાએ ક્યાશ રાખી નહિ,
પરંતુ તે પુણ્યાત્મા મહામુનિને તેના સઘળાએ ઉપસર્ગો ઉપકારક થઈ પડ્યા
તેઓશ્રીની ધ્યાનની ધારા અધિકાધિક વૃદ્ધિ પામવા લાગી અને પોતાના આત્માને
કહેવા લાગ્યા કે:-“હિ આત્મન! આ કરતાં અનતો કાલ અને અનતગણી વેદનાઓ
તું પરતત્ર રીતે અનેકવાર સહન કરીને આવેલો છે, તો આ વેદના અદ્વકાલના
માટે તું સહન કરી તારું કાર્ય સુધારી લે. આ પ્રમાણે ઉત્તમ ભાવનાઓ ભાવતા,
તેઓશ્રી શુક્લધ્યાનની શ્રેણિપર આરૂઢ થયા અને ધાતિકર્મનો ક્ષય કરી કેવલજ્ઞાન
પામ્યા. વ્યતરી નિર્લજ્જ થઈને નાશી ગઈ અને દેવતાઓએ આવી તેઓશ્રીના
કેવલજ્ઞાનનો મહોત્સવ કર્યો

સુદર્શન મુનિ કૈવલ્યજ્ઞાન પામ્યા, એટલે દેવતાઓએ મહોત્સવ કરી સુવર્ણ
કમલની રચના કરી, તેના ઉપર ધિરાજમાન થઈ દેવતાઓ અને મનુષ્યોની પર્ષદા
સમક્ષ તે કેવલી ભગવતે ધર્મદેશના આપી તેઓશ્રીનો ધર્મોપદેશ સાંભળી ઘણા
ભવ્યજીવો પ્રતિબોધ પામ્યા અને અભય્યા વ્યતરીનો આત્મા પણ પ્રતિબોધ પામ્યો
તથા પોતાના દુષ્કર્મોને પુન પુનઃ ખમાવ્યા, દેવદત્તા વેશ્યા તથા પડિતા પણ
પ્રતિબોધ પામીને શ્રાવિકા થઈ, ત્યા તે સર્વેએ પોતપોતાનાં દુષ્કર્મોનો પશ્ચાત્તાપ
કર્યો અને તેની ક્ષમાપના માગી

પછી સુદર્શન કેવળી વસુધાપર વિહાર કરતા કરતા અનેક ભવ્યાત્માઓને ધર્મ
પમાડી છેવટે અનત સુખધામ મોક્ષનગરે પહોંચ્યા

પ્રિય વાચક! નમસ્કાર મહામત્રના પ્રભાવથી મુક્તગતો આત્મા કેટલી ઉચ્ચ
કોટીએ પહોંચ્યો તેનો વિચાર કર! અને આજે જ નિશ્ચય કર કે મારાથી બનશે
ત્યાં સુધી હમેશાં વધુ નહિ તો એક બાંધી યા છેવટે એક છુટી માલા તો તે
મહામત્રની હું જરૂર ગણીશ

અમરકુમારની સજ્જાય.

રાજગૃહી નગરી ભલી, તિહાં શ્રેણિક રાજરે;
જિનધર્મનો પરિચય નહી, મિથ્યા મતમાહે રાચ્યારે.

કર્મતણી ગતિ સાંભળો-૧

- કર્મતણી ગતિ સાંભળો, કર્મ કરે તે હોય રે;
સ્વારથીઆં સહુ કેા સગાં, વિણ સ્વારથ નહીં કેાય રે. કર્મં ૨
- રાજ શ્રેણિક એકદા, ચિત્રશાળા કરાવે રે,
અનેક પ્રકારે મડણી, દેખતાં મન મોહે રે. કર્મં ૩
- દરવાજો ગિર ગિર પડે, રાજ મન પસ્તાવે રે,
પૂછે જોષી પડિતા, ગ્રાહણ ઇમ બતાવે રે કર્મં ૪
- બાળક બત્રીશ લક્ષણો, હોમીજે ઇણ મોહે રે,
તો એહ મહેલ પડે નહિ, ઇમ ભાજે વચણ અજ્ઞાનો રે. કર્મં ૫
- રાજ ઢઢેરો ફેરીયો, જે આપે બાળકુમારો રે,
તોળી આપુ બરોબરી, સોનૈયા ધન સારો રે. કર્મં ૬
- ઋષભદત્ત ગ્રાહણ તિહાં વસે, ભદ્રા તસ ધરણી જાણો રે,
પુત્ર ચાર સોહામણા, નિર્ધનીયો પુણ્ય હીણો રે. કર્મં ૭
- ઋષભદત્ત કહે નારને, આપો એક કુમારો રે;
ધન આવે ઘર આપણે, આપણ સુખીયાં સારો રે. કર્મં ૮
- નારી કહે વેગે કરો, આપો અમરકુમારો રે;
મહારે મન અણભાવતો, આંખથકી કરો અળગો રે કર્મં ૯
- વાત જણાવી રાચને, રાજ મનમાં હરખ્યો રે;
જે માગે તે આપીને, લાવો બાળકુમારો રે. કર્મં ૧૦
- સેવક પાઝા આવીયા, ધન આપ્યો મનમાન્યો રે;
અમર કહે મોરી માતાજી, મુને મત આપીજે રે. કર્મં ૧૧
- માતા કહે તુને શું કર, મારે ભાવે તું મુઓ રે,
કામકાજ કરે નહિ, બાવાને જોઈએ સારો રે. કર્મં ૧૨
- આંખે આંસૂ નાખતો, બોલે બાળકુમારો રે;
સાંભળો મોરા તાતજી, તુમે મુજને રાખો રે. કર્મં ૧૩

તાત કહે હુ શુ કશ, સુજને તો તું પ્યારો રે, માતા વેચે તાકરી, માહરો નહી કાંઈ જોરો રે	કર્મં ૧૪
કાકો પથુ પાસે હતો, કાકી સુજને રાજો રે; કાકી કહે હુ શુ જાણુ, માહરે તું શુ લાગે રે	કર્મં ૧૫
બાળક રોતો સાંભળી, માસી પુઆ તે આવે રે; બહેન પથુ તિહા બેડી હતી, ઢિણુડી સુજને રાજો રે.	કર્મં ૧૬
જો જો ધન અનરથ કરે, ધન પડાવે વાટો રે, ચોરી કરે ધન લોભીયો, મરીને દુર્ગતિ જાય રે.	કર્મં ૧૭
હાથ પકડીને લેઈ આદ્યા, કુવર રોવણુ લાગ્યો રે, સુજને રાજા હોમશે, ઈમ બાળક બહુ ઝુરે રે	કર્મં ૧૮
બાળક તવ લેઈ આદ્યા, આબા ભર બજારો રે, લોક સહુ હા હા કરે, વેચ્યો બાળ ચડાવે રે.	કર્મં ૧૯
લોક તિહાં બહુળા મિલ્યા, જોવે બાળકુવારો રે, બાળ કહે સુજ રાખી લ્યો, થાશુ દાસ તુમારો રે.	કર્મં ૨૦
શેઠ કહે રાખુ સહી, ધન આપી મુહ માગ્યો રે, રાયે મગાવ્યો હોમવા, તે તો નહી રખાય રે	કર્મં ૨૧
બાળકને તે લેઈ ગયા, રાજાજીની પાસે રે, ભટજી પથુ બેઠા હતા, વેદશાસ્ત્રના જાણુ રે	કર્મં ૨૨
ભટજીને રાજા કહે, દેજો બાળકુવારો રે, બાળકને શો દેખવો, કામ કરો મહારાજા રે	કર્મં ૨૩
બાળ કહે કર જોડીને, સાભળો શ્રી મહારાજા રે, પ્રજના પીયર તુમે, સુજને ક્રીમ હોમીજે રે.	કર્મં ૨૪
રાજા કહે મૂઢે લીયો, માહરો નહી અન્યાયો રે, માતાપિતાએ તુંને વેચીયો, હોમવા આવ્યો આજે રે	કર્મં ૨૫
ગગોદકે નવરાવીને, ગળે ઘાલી ફૂલની માળા રે, કેસર ચદન અરચીને, પ્રાણાણુ ભણે તવ વેદો રે	કર્મં ૨૬
અમરકુમર મન ચિંતવે, સુજ શીખવીયો સાધુ રે, નવકાર મત્ર છે મોટકો, સકટ સહુ ટળી જશે રે.	કર્મં ૨૭
નવપદ ધ્યાન ધરતાં થકાં, દેવ સિંહાસણુ કપ્યો રે, આલી આવ્યો ઉતાવળો, જિહા છે બાળકુવારો રે.	કર્મં ૨૮

અગનિ ઝાળ ઠડી કરી, દીધો સિંહાસણ ચગો રે,	
અમરકુમરને બેસાડીને, દેવ કરે ગુણ ગ્રામો રે	કર્મં ૨૬
રાજને ભૂધો નાખીયો, મુખે છુટયાં લોહી રે,	
પ્રાહ્મણ સહુ લાંબા પડયા, બાણે સુડાં કાઢો રે	કર્મં ૩૦
રાજ સભા અચરિત થઈ, એ બાળક કોઈ મહોટો રે,	
પગ પૂજીએ એહના, તો એ મૂવા ઉઠે રે.	કર્મં ૩૧
બાળકે છાટો નાખીયો, ઉઠ્યો ઐષ્ટિક રાજ રે,	
અચરિત દીઠો મોટકો, એ શુ હુવો કાળે રે	કર્મં ૩૨
પ્રાહ્મણ પડયા દેખીને, લોડ કહે પાપ જૂઓ રે,	
બાળકત્યા કરતાં થડાં, તેહનાં કળ છે એહો રે	કર્મં ૩૩
પ્રાહ્મણ સહુ લેળા થયા, દેખે એમ તમાસો રે,	
કનક સિંહાસણ ઉપરે, બેઠો અમરકુમારો રે.	કર્મં ૩૪
રાજ સહુ પરિવાર શુ, ઉઠ્યો તે તતકાળો રે,	
કરભેડી કહે કુમારને, એ રાજ્યઋદ્ધિ સહુ તહારી રે	કર્મં ૩૫
અમર કહે સુણો રાજવી, રાજશું નહી મુજ કાળે રે,	
સચમ લેશુ સાધુનો, સાલળો શ્રી મહારાજો રે.	કર્મં ૩૬
લોક સહુ મળી ઇમ કહે, ધન ધન બાળ કુવારો રે	
ભટજી પણ સાજા હુવા, લાજ્યા તે મનમાહે રે	કર્મં ૩૭
જયજયકાર હુવો ઘણો, ધરમ તણે પરસાદો રે,	
અમરકુમર ગન સોચતો, બતિસમરણ જ્ઞાનો રે	કર્મં ૩૮
અમરકુમરે સચમ લીયો, કરે પચસુષ્ટિ લોચ રે,	
બાહિર જઈ મસાણ મે, કાઉસગ્ગ રહ્યો શુભ ધ્યાને રે.	કર્મં ૩૯
માતપિતાએ બાહિર બાંધને, ધન ધરતિમાહિ ઘાલ્યો રે,	
કાંઈક ધન બેઢી લીયો, બાણે વિવાહ મહાણો રે	કર્મં ૪૦
તેટલે દોડ્યો આવીયો, કોઈક બાળકુવારો રે,	
માતપિતાને ઇમ કહે, અમરકુમરની આ વાતો રે.	કર્મં ૪૧
માતાપિતા વિલખા થયાં, ભૂડો થયો એ કામોરે;	
ધન રાજ લેશે સહુ, કાંઈક કરીએ ઉપાયો રે	કર્મં ૪૨
ચિંતાતુર થઈ અતિ ઘણી, રાતે નિદ ન આવે રે,	
પૂર્વ વૈર સભારતી, પાપણી બિડી તિણ વારો રે.	કર્મં ૪૩

શસ્ત્ર હાથ લેઈ કરી, આવી બાળક પાસેરે,	
પારીએ કરીને પાપણી, માર્યો બાળકુવારો રે	કર્મ ૦ ૪૪
શુદ્ધધ્યાન સાધુ ધર્યો, શુભ મન આણી ભાવો રે;	
કાળ કરીને અવતર્યો, બારમા સ્વર્ગ મોઝારે રે	કર્મ ૦ ૪૫
બાવીશ સાગર આઉખો, લોગવી વછિત લોગો રે;	
મહાવિદેહમાં સીઝશે, પામશે કેવળ નાણો રે	કર્મ ૦ ૪૬
હવે તે માતા પાપણી, મનમાં હરખ અપારો રે,	
આલી જાય આણુદમે, વાઘણી મળી તિણુ વારો રે.	કર્મ ૦ ૪૭
ફેફડી નાળી તિહાં, પાપણી મૂઢ તિણુ વારો રે.	
છઠ્ઠી નરકે ઉપની, બાવીશ સાગર આઉ રે.	કર્મ ૦ ૪૮
જે જે મત્ર નવકારથી, અમરકમર શુભ ધ્યાનો રે;	
સુર પદવી લહી મોટકી, ધરમ તણે પરસાદે રે.	કર્મ ૦ ૪૯
નર ભવ પામી જીવડા, ધરમ કરો શુભ ધ્યાનો રે,	
તો તુમે અમર તણી પરે, સિદ્ધગતિ તે લેશે રે.	કર્મ ૦ ૫૦
કર જોડી કવિયણુ ભણે, સાલળો ભવિજન લોકો રે;	
વૈર વિરોધ ડોઇ મતિ કરો, જિમ પામો ભવ પારો રે	કર્મ ૦ ૫૧
શ્રી જિનધર્મ સુરતરૂ સમો, જેહની શીતળ છાયો રે;	
જેહ આરાધે ભાવશુ, સીઝે વછિત કાળે રે	કર્મ ૦ ૫૨

શ્રી નવકાર મંત્રનો છંદ

— ૦ —

દુહા

વહિત પૂરે વિવિધ પરે, શ્રી જિનશાસન સાર ।
 નિશ્ચયે શ્રી નવકાર નિત્ય, જપતાં જયજયકાર ॥૧॥
 અડસઠ અક્ષર અધિક ફેલ, નવપદ નવે નિધાન ।
 વીતરાગ સ્વયં સુખ વદે, પત્ય પરમેષ્ઠિ પ્રધાન ॥૨॥
 એક જ અક્ષર એક ચિત્ત, સમર્થા સપત્તિ થાય ।
 સચિત સાગર સાતનાં, પાતક દૂર પલાય ॥૩॥
 સકલ મત્ર શિર સુકુટમણિ, સદ્ગુરુ ભાષિત સાર ।
 સો ભવિયાં મન શુદ્ધશુ, નિત્ય જપીએ નવકાર ॥૪॥

છંદ

નવકાર થકી શ્રીપાલ નરેશ્વર, પામ્યા રાજ્ય પ્રસિદ્ધ,
 શ્મશાન વિષે શિવ નામ કુમરને, સોવન પુરિસો સિદ્ધ ॥
 નવલાખ જપતા નરક નિવારે, પામે ભવનો પાર;
 સો ભવિયાં ભકતે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીએ નવકાર ॥૫॥
 બાંધી વડશાખા શિ કે બેસી, કીધો કુડ હુતાશ;
 તસ્કરને ચિત્તે મત્ર સમર્થો, ઉડ્યો તે આકાશ ॥
 વિધિ રીતે જપતા અહિ વિષ ટાળે, ઢાળે અમૃતધાર;
 સો ભવિયા ભકતે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીએ નવકાર ॥૬॥
 બીજેરા કારણ રાય મહાબલ, વ્યતર દુષ્ટ વિરોધ;
 જેણે નવકારે હેત્યા ટાળી, પામ્યો ચક્ષુ પ્રતિબોધ ॥
 નવલાખ જપતા થાયે જિનવર, ઈસ્યો છે અધિકાર;
 સો ભવિયા ભકતે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીએ નવકાર ॥૭॥
 પટ્ટીપતિ શીખ્યો સુનિવર પાસે, મહામત્ર મન શુદ્ધ,
 પરભવ તે રાજસિંહ પૃથ્વીપતિ, પામ્યો પરિગલ રિદ્ધ ॥ -
 એ મંત્ર થકી અમરાપુર પહોતો, આદ્યેત્ત સુવિચાર;
 સો ભવિયાં ભકતે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીએ નવકાર ॥૮॥

સન્યાસી કાશી તપ સાધતો, પચાસિ પરબલે,
 દીઠો શ્રીપાસકુમારે પન્નગ, અથ બલતો તે ટાલે ॥
 સભલાવ્યો શ્રીનવકાર સ્વયમુખ, ઇદ્રલુવન અવતાર,
 સો ભવિયા ભકતે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૬॥
 મન શુદ્ધે જપતાં મયણાસુંદરી, પામી પ્રીય સયોગ,
 ઇણે ધ્યાનથી ટલ્યો કુદ ઉળરનો, રક્તપિત્તનો રોગ ॥
 નિશ્ચે શુ જપતાં નવનિધિ થાયે, ધર્મ તણે આધાર,
 સો ભવિયા ભકતે ચોકળે ચિત્તે નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૦॥
 ઘટમાહી કૃષ્ણ ભુજગમ ઘાલ્યો, ઘરણી કરવા ઘાત,
 પરમેષ્ઠિ પ્રભાવે હાર કૂલનો, વસુધા માંહી વિખ્યાત ॥
 કલાવતિએ પિંગલ કીધો, પાપ તણે પરિહાર,
 સો ભવિયા ભકતે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૧॥
 ગયણાંગણુ જાતી રાખી ગ્રહીને, પાડી બાણ પ્રહાર,
 પદ પચ સુણતા પાંડુ પતિ ઘર, તે થઈ કુંતા નાર ॥
 એ મત્ર અમુલ્ય મહિમા મદિર, ભવદુખ ભજનહાર,
 સો ભવિયા ભકતે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૨॥
 કંબલ સંખલે કાઢવા કાઢ્યા, શકટ પાચસે માન;
 દીધે નવકારે ગયા દેવલોકે, વિલસે અમર વિમાન ॥
 એ મત્ર થકી સંપ્રતિ વસુધા લહી, વિલસે જૈન વિહાર,
 સો ભવિયા ભકતે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૩॥
 આગે ચોવીશી હુઈ અનતી, હોશે વાર અનત,
 નવકાર તણી કેઈ આદિ ન જાણે, એમ ભાળે અરિહત ॥
 પૂરવ દિશિ ચારે આદિ પ્રપચે, સમર્થ સપત્તિ સાર;
 સો ભવિયા ભકતે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૪॥
 પરમેષ્ઠિ સુરપદ તે પણ પામે, જે કૃત કર્મ કઠોર,
 પુંડરગિરિ ઉપર પ્રત્યક્ષ પેખો, મણિધરને એક મોર ॥
 સહ શુર સન્મુખ વિધિયે સમરતા, સદ્ગ જનમ સસાર,
 સો ભવિયા ભકતે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૫॥
 શૂલિ આરોપણુ તસ્કર કીધો, લોહપુર પરસિદ્ધ,
 તિહાં શેઠે નવકાર સુણાવ્યો, પામ્યો અમરની રિદ્ધ ॥

શેઠને ઘર આવી વિઘ્ન નિવાર્યાં, સુરે કરી મનોહાર;
 સો ભવિયાં ભક્તે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૬॥
 પંચ પરમેષ્ઠિ જ્ઞાનજ પચહ, પચ દાન ચારિત્ર;
 પચ સજ્જાય મહાવ્રત પંચહ, પચ સમિતિ સમક્રિત ॥
 પચ પ્રમાદ વિષય તજે પંચહ, પાલો પંચાચાર;
 સો ભવિયાં ભક્તે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૭॥

કલશ-છંદ

નિત્ય જપીયે નવકાર, સાર સંપત્તિ સુખદાયક;
 સિદ્ધમંત્ર એ શાશ્વતો, એમ જપે શ્રી જગનાયક ।
 શ્રી અરિહંત સુ સિદ્ધ, શુદ્ધ આચાર્ય ભણી જે;
 શ્રી ઉવજ્જાય સુસાધુ, પચ પરમેષ્ઠિ શુભીજે ।
 નવકાર સાર સસાર છે, કૃશલલાલ વાચક કહે;
 એક ચિત્તે આરાધતાં, વિવિધ રીતે વાંછિત લહે ॥૧૮॥

પદસ્થ ધ્યાનનું સ્વરૂપ

પિંડસ્થં ચ પદસ્થં ચ રૂપસ્થં રૂપવર્જિતમ્ ।

ચતુર્ધો ધ્યેયમામ્નાતં ધ્યાનસ્યાઽલવનં લુઘૈઃ ॥૧॥

અર્થાત્—પિંડસ્થ, પદસ્થ, રૂપસ્થ અને રૂપાતીત આ ચાર પ્રકારનું ધ્યાન જ્ઞાની પુરૂષોએ બતાવેલું છે. ચો. શા સપ્તમપ્રકાશ શ્લોક. ૮

આઠમો પ્રકાશ

પદસ્થ ધ્યેય અને તેનું ધ્યાન—

યત્પદાનિ પવિત્રાણિ સમાલંબ્ય વિધીયતે ।

તત્પદસ્થં સમાલ્યાતં ધ્યાન સિદ્ધાંતપારગૈઃ ॥૧॥

પવિત્ર [મંત્ર] પદોનું અવલંબન લઇને જે ધ્યાન કરવામાં આવે છે તે ધ્યાનને સિદ્ધાંતના પારગામી મહાપુરૂષોએ પદસ્થ ધ્યાન કહેલું છે. ૧

તત્ર ષોડશપત્રાદયે નામિકંદગતૈર્લુજે ।

સ્વરમાલાં યથાપત્રં ભ્રમંતિ પરિચિંતયેત્ ॥૨॥

ચતુર્વિંશતિપત્રં ચ હૃદિ પદ્મ સર્જણિકમ્ ।

વર્ણાન્યથાક્રમં તત્ર ચિંતયેત્ પંચવિંશતિમ્ ॥૩॥

વક્ત્રાબ્જેઽષ્ટદલે વર્ણાષ્ટકમન્યત્તતઃ સ્મરેત્ ।

સંસ્મરન્ માતૃકામેવં સ્યાન્નૃતજ્ઞાનપારગઃ ॥૪॥

પ્રથમ નાલિ કદમ સોળ પાંખડી વાળા કમલની અદર સોળ સ્વર (અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, ઋ, ઋ, ઌ, ઍ, એ, ઓ, ઔ, અં, અઃ) ની પકિતને ભ્રમણ કરતી ચિતવવી. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૬-૭) [પછી] હૃદય કમળમાં કર્ણિકા સહિત ચોવીશ પાંખડીવાળા કમળની પાંખડીઓમાં અનુક્રમે ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ન, ત, થ, દ, ધ, ન, પ, ફ, બ, મ, અને કર્ણિકામાં મ વ્યંજન ચિતવવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮-૯) તથા મુખકમળની અદર આઠ પાંખડીવાળા કમળની કદપના કરવી અને તેમાં બાકીના બીજા આઠ વર્ણો ય, ર, લ, વ, શ, ષ, સ, હ સ્મરવા (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૦) આ પ્રમાણે માતૃકાનું સ્મરણ કરતો (મનુષ્ય) શ્રુતજ્ઞાનનો પારગામિ થાય (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૫)-૨-૩-૪

માતૃકાના ધ્યાનનું રૂળ

ધ્યાયતોઽનાદિસંસિદ્ધાન્ વર્ણનિતાન્યથાવિધિ ।

નપ્રાદિવિષયજ્ઞાનં ધ્યાતુસ્તપદ્યતે ક્ષણાત્ ॥૧॥

અનાદિ સિદ્ધ આ અકારાદિ વર્ણોનુ વિધિ પૂર્વક ધ્યાન કરવાવાળા પુરુષને નષ્ટાદિ (ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન) સંબંધી જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે.—૫

અથવા નામિકંદાઘઃ પદ્મમણ્ડલં સ્મરેત્ ।

સ્વરાલિકેસરં રમ્યં વર્ગાષ્ટકયુતૈર્દલૈઃ ॥૬॥

દલસંધિષુ સર્વેષુ સિદ્ધસ્તુતિ વિરાજિતં ।

દલાગ્રેષુ સમગ્રેષુ માયાપ્રણવપાવિતં ॥૭॥

તસ્યાંતરંતિમં વર્ણમાઘવર્ણપુરસ્કૃતં ।

રેખાક્રાંતં કલાવિંદુરમ્યં પ્રાલેયનિર્મલં ॥૮॥

અર્હમિત્યક્ષરં પ્રાણપ્રાંતસંસ્પર્શિ પાવનમ્ ।

હ્રસ્વં દીઘ પ્લુતં સૂક્ષ્મમતિસૂક્ષ્મં તતઃ પરં ॥૯॥

ગ્રંથિન્ વિદારયન્નામિકંદદ્વદ્વઘટિકાદિકાન્ ।

સુસૂક્ષ્મધ્વનિના મધ્યમાર્ગયાયિ સ્મરેત્તતઃ ॥૧૦॥

અથ તસ્યાંતરાત્માન પ્લાવ્યમાનમ્ વિચિંતયેત્ ।

વિંદુતપ્તકલાનિર્યત્ ક્ષીરગૌરામૃતોર્મિભિઃ ॥૧૧॥

તતઃ સુધાસરઃ સૂતષોઢશાઙ્ગદલોદરે ।

આત્માનં ન્યસ્ય પત્રેષુ વિદ્યાદેવીશ્ચ ષોઢશ ॥૧૨॥

સ્ફુરત્ સ્ફટિકમૃંગારક્ષરત્ક્ષીરાસિતામૃતૈઃ ।

આમિરાપ્લાવ્યમાનં સ્વં ચિરં ચિત્તે વિચિંતયેત્ ॥૧૩॥

અથાસ્ય મંત્રરાજસ્યામિધેયમ્ પરમેષ્ઠિનમ્ ।

અર્હંતં મૂર્દ્ધનિ ધ્યાયેત્ શુદ્ધસ્ફટિકનિર્મલં ॥૧૪॥

તદ્ધ્યાનાવેશતઃ સોહંસોહમિત્યાઽલ્પનમુદ્ધુઃ ।

નિઃશંકમેકતાં વિદ્યાદાત્મન પરમાત્મના ॥૧૫॥

તતો નીરાગમદ્વેષમમોહં સર્વદર્શિનમ્ ।

સુરાચર્યં સમવસ્તૌ કુર્વાણં ધર્મદેશનામ્ ॥૧૬॥

ધ્યાયન્નાત્માનમેવેત્થમભિન્નં પરમાત્મના ।

લભતે પરમાત્મત્વમ્ ધ્યાનો નિર્ઘૃતકલ્મષઃ ॥૧૭॥

નાલિકદની નીચે આઠ પાંખડીવાળું કમલ ચિંતવતું, (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧) તે કમલની રમણિક કેસરાઓ અ. આ. ઇત્યાદિ સોળ સ્વરોની કલ્પવી અને આઠ પાંખડીઓમાં આઠ વર્ગો અનુક્રમે સ્થાપન કરવા.

પદસ્થ ધ્યાનનું સ્વરૂપ

પિંડસ્થં ચ પદસ્થં ચ રૂપસ્થં રૂપવર્જિતમ્ ।

ચતુર્ધા ધ્યેયમામ્નાતં ધ્યાનસ્યાઽલવનં બુધૈઃ ॥૧॥

અર્થાત્—પિંડસ્થ, પદસ્થ, રૂપસ્થ અને રૂપાતીત આ ચાર પ્રકારનું ધ્યાન જ્ઞાની પુરૂષોએ બતાવેલું છે. યો. શા સપ્તમપ્રકાશ શ્લોક. ૮

આઠમો પ્રકાશ

પદસ્થ ધ્યેય અને તેનું ધ્યાન—

યત્પદાનિ પવિત્રાણિ સમાલંબ્ય વિધીયતે ।

તત્પદસ્થં સમાખ્યાતં ધ્યાન સિદ્ધાંતપારગૈઃ ॥૧॥

પવિત્ર [મત્ર] પદોનું અવલંબન લઇને જે ધ્યાન કરવામાં આવે છે તે ધ્યાનને સિદ્ધાંતના પારગામી મહાપુરૂષોએ પદસ્થ ધ્યાન કહેલું છે. ૧

તત્ર ષોડશપત્રાદયે નામિકંદગતૈર્બુજે ।

સ્વરમાલાં યથાપત્રં ભ્રમંતિ પરિચિતયેત્ ॥૨॥

ચતુર્વિંશતિપત્રં ચ દ્વિદિ પદ્મ સર્ગણિકમ્ ।

વર્ણાન્યથાક્રમં તત્ર ચિતયેત્ પંચવિંશતિમ્ ॥૩॥

વક્ત્રાબ્જેઽષ્ટદલે વર્ણાષ્ટકમન્યત્તતઃ સ્મરેત્ ।

સંસ્મરન્ માતૃકામિવં સ્યાન્નુત્તજ્ઞાનપારગઃ ॥૪॥

પ્રથમ નાલિ કદમાં સોળ પાંખડી વાળા કમલની અંદર સોળ સ્વર (અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, ઋ, ૠ, ઇ, ઈ, ઓ, ઔ, અં, અઃ) ની પદ્ધતિને ભ્રમણ કરતી ચિતવવી. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬-૭) [પછી] હૃદય કમળમાં કર્ણિકા સહિત ચોવીશ પાંખડીવાળા કમળની પાંખડીઓમાં અનુક્રમે ક, ય, ગ, ઘ, ઙ, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, ત, થ, દ, ધ, ન, પ, ફ, બ, મ, અને કર્ણિકામાં મ વ્યંજન ચિતવવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮-૯) તથા સુખકમળની અંદર આઠ પાંખડીવાળા કમળની કદપના કરવી અને તેમાં બાકીના બીજા આઠ વર્ણો ય, ર, લ, વ, શ, ષ, સ, હ સ્મરવા. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૦) આ પ્રમાણે માતૃકાનું સ્મરણ કરતો (મનુષ્ય) શ્રુતજ્ઞાનનો પારગામિ થાય (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૫)-૨-૩-૪

માતૃકાના ધ્યાનનું રૂળ

ધ્યાયતોડનાદિસંસિદ્ધાન્ વર્ણનિતાન્યથાવિધિ ।

નપ્રાદિવિષયજ્ઞાનં ધ્યાતુરુત્પદ્યતે ક્ષણાત્ ॥૫॥

અનાદિ સિદ્ધ આ અકારાદિ વર્ણોનું વિધિ પૂર્વક ધ્યાન કરવાવાળા પુરૂષને નપ્રાદિ (ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન) સળધી જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે.-૫

અથવા નામિકંદાઘઃ પદ્મપદ્મલં સ્મરેત્ ।

સ્વરાલિક્રેસરં રમ્યં વર્ગાષ્ટકચુતૈર્દલૈઃ ॥૬॥

દલસંધિષુ સર્વેષુ સિદ્ધસ્તુતિ વિરાજિતં ।

દલાગ્રેષુ સમગ્રેષુ માયાપ્રણવપાવિતં ॥૭॥

તસ્યાંતરંતિમં વર્ણમાઘવર્ણપુરસ્કૃતં ।

રેફાક્રાંતં કલાબિંદુરમ્યં પ્રાલેયનિર્મલં ॥૮॥

અર્હમિત્યક્ષરં પ્રાણપ્રાંતસંસ્પર્શિ પાવનમ્ ।

હ્રસ્વં દીઘ પ્લુતં સૂક્ષ્મમતિસૂક્ષ્મં તતઃ પરં ॥૯॥

ઘ્રિથિન્ વિદારયન્નામિકંદહદ્ઘટિકાદિકાન્ ।

સુસૂક્ષ્મધ્વનિના મધ્યમાર્ગયાયિ સ્મરેત્તતઃ ॥૧૦॥

અથ તસ્યાંતરાત્માન પ્લાવ્યમાનમ્ વિચિંતયેત્ ।

બિંદુતપ્તકલાનિર્યત્ ક્ષીરગૌરામૃતોર્મિભિઃ ॥૧૧॥

તતઃ સુઘાસરઃ સૂતષોડશાબ્જદલોદરે ।

આત્માનં ન્યસ્ય પત્રેષુ વિદ્યાદેવીષ્ચ ષોડશ ॥૧૨॥

સ્ફુરત્ સ્ફટિકભૃંગારક્ષરત્ક્ષીરાસિતામૃતૈઃ ।

આમિરાપ્લાવ્યમાનં સ્વં ચિરં ચિત્તે વિચિંતયેત્ ॥૧૩॥

અથાસ્ય મંત્રરાજસ્યામિધેયમ્ પરમેષ્ઠિનમ્ ।

અર્હંતં મૂર્દ્ધનિ ધ્યાયેત્ શુદ્ધસ્ફટિકનિર્મલં ॥૧૪॥

તદ્ધ્યાનાવેશતઃ સોહંસોહમિત્યાડલપન્મુહુઃ ।

નિઃશંકમેકતાં વિદ્યાદાત્મન પરમાત્મના ॥૧૫॥

તતો નીરાગમદ્વેષમમોહં સર્વદર્શિનમ્ ।

સુરાચર્યં સમવસૃતૌ કુર્વાણં ધર્મદેશનામ્ ॥૧૬॥

ધ્યાયન્નાત્માનમેવેત્યમભિન્નં પરમાત્મના ।

લભતે પરમાત્મત્વમ્ ધ્યાતી નિર્ઘૂતકલ્મષઃ ॥૧૭॥

નાલિકાદની નીચે આઠ પાંખડીવાળુ કમલ ચિતવવું, (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧) તે કમલની રમણિક કેસરાઓ અ. આ. ઇત્યાદિ સોળ સ્વરોની કલ્પવી અને આઠ પાંખડીઓમાં આઠ વર્ગો અનુક્રમે સ્થાપન કરવા

નિર્વાતિં તાલુરંધ્રેણ સ્વન્તં ચ સુધારસં ।

સ્પર્ધમાનં શશાંકેન સ્ફુરંતં જ્યોતિરંતરે ॥૨૧॥

સંચરન્તં નમોમાગે યોજયન્તં શિવશ્રિયા ।

સર્વાવિયવસંપૂર્ણં કુંભકેન વિચિંતયેત્ ॥૨૨॥

અથવા ઉપર અને નીચે રેફ સહિત તથા કલા અને ણિદુથી દબાએલ અના-
હત સહિત મત્રાધિરાજ (અર્હ) ને સુવર્ણ કમલમાં રહેલો, ગાઢ ચંદ્રના કિરણોની
માફક નિર્મલ, આકાશમાં સચરતો અને દિશાઓમાં વ્યાપ્ત થતો ચિતવવો ત્યાર
પછી મુખકમળમાં પ્રવેશ કરતા, ભૂલતાની અદર ભમતા, નેત્ર રૂપી પત્રમાં સ્ફુરા-
યમાન થતા, ભાલમડળમાં રહેતા (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૪) તાલુના
રધ્રથી બહાર નીકળતા, અમૃતરસને ઝરતા, ઉબળતામાં ચંદ્રની સાથે સ્પર્ધા
કરતા, જ્યોતિષ મંડલમાં સ્પુરતા, આકાશના ભાગમાં સંચરતા અને મોક્ષલક્ષ્મી
સાથે જોડતો સર્વ અવયવોથી સંપૂર્ણ [મત્રાધિરાજને] બુદ્ધિમાન ચોગીઓએ
કુભક કરીને ચિતવવો -૧૮, ૧૯, ૨૦, ૨૧, ૨૨.

અકારાદિ હકારાંતં રેફમધ્યં સર્વિદુક ।

તદેવ પરમં તત્ત્વં યો જાનાતિ સ તત્ત્વચિત્ ॥૨૩॥

અ કાર જેની આદિમાં તથા હ કાર જેના અતમાં છે અને મધ્યમાં ણિદુ
સહિત રેફ છે, તે જ [અર્હ] પરમતત્ત્વ છે તેને જે જાણે છે તે તત્ત્વનો જાણ છે.-૨૩

મહાતત્ત્વમિદં યોગી યદૈવ ધ્યાયતિ સ્થિરઃ ।

તદૈવાનન્દસંપદ્મૂર્ત્તિશ્રીરુપતિષ્ઠતે ॥૨૪॥

મનને સ્થિર કરી સ્થિર થઈ, ચોગી જ્યારે આ [અર્હ] મહાતત્ત્વનું ધ્યાન કરે
છે, તે જ વખતે તેને, આનંદ સપદાની ભૂમિ સમાન મોક્ષ લક્ષ્મી સમીપ આવી
જાણી રહે છે -૨૪

રેફર્વિદુકલાહીન શુભ્રં ધ્યાયેત્તતોઽક્ષરમ્ ।

તતોઽનક્ષરતાં પ્રાપ્તમનુચ્ચાર્ય વિચિંતયેત્ ॥૨૫॥

રેફ, ણિદુ અને કલા સહિત એવા ઉબળ [હ] વર્ણનું ધ્યાન કરવું, પછી તે
જ અક્ષર, અનક્ષરતા (અર્ધ કલાના આકારને પામેલો) અને મુખે ઉચ્ચાર કર્યા
વિના મનમાં ચિતવવો.-૨૫

નિશાકરકલાકારં સૂક્ષ્મં ભાસ્કરભાસ્વરં ।

અનાહતાભિષં દેવં વિસ્ફુરંતં વિચિંતયેત્ ॥૨૬॥

તદેવ ચ ક્રમાત્સૂક્ષ્મં ધ્યાયેદ્વાલાગ્રસંનિભં ।

ક્ષણમવ્યક્તમીક્ષેત જગજ્જ્યોતિર્મય તતઃ ॥૨૭॥

ચદ્રની કલાના આકારે સૂક્ષ્મ અને સૂર્યની માફક દેદીપ્યમાન અનાહત નામના દેવ [હ વર્ણ] ને સ્પુરાયમાન થતો ચિંતવવો. તે જ અનાહતને અનુક્રમે વાળના અગ્રભાગ સરખો સૂક્ષ્મ ધ્યાવવો પછી ક્ષણ વાર સાઈ જગત અવ્યક્ત (નિરાકાર) જ્યોતિમય છે તેમ જોવું.—૨૬, ૨૭

પ્રચ્યાવ્ય માનસં લક્ષ્યાદલક્ષ્યે દ્વયતઃ સ્થિરં ।

જ્યોતિરક્ષયમત્યક્ષમન્તરુન્મીલતિ ક્રમાત્ ॥૨૮॥

इति लक्ष्यं समालम्ब्य लक्ष्याभावः प्रकाशितः ।

નિષણ્ણમનસસ્તત્ર સિધ્યત્યભિમત મુનેઃ ॥૨૯॥

પછી તે લક્ષ્યમાંથી મનને ધીમે ધીમે ખસેડીને, અલક્ષ્યમાં સ્થીર કરતાં, ક્ષય ન થાય તેવી અને ઇદ્રિયને અગોચર, જ્યોતિ અનુક્રમે પ્રગટ થાય છે. આ પ્રમાણે લક્ષ્યનુ આલંબન લઈ નિરાલંબનતારૂપ લક્ષ્યાભાવને પ્રકાશીત કરાય છે. તેથી અલક્ષ્યમાં નિશ્ચલ મનવાળા મુનિઓનાં મનવાંછિત સિદ્ધ થાય છે.—૨૮, ૨૯

પ્રણવનું ધ્યાન.

तथा हृत्पद्ममध्यस्थं शब्दब्रह्मैककारणम् ।

स्वरव्यंजनसंवीतं वाचकं परमेष्ठिनः ॥૩૦॥

मूर्द्धसंस्थितशीतांशुकलामृतरसप्लुतम् ।

कुम्भकेन महामन्त्रं प्रणवं परिचितयेत् ॥૩૧॥

તથા હૃદય કમળમાં રહેલા સમગ્ર શબ્દબ્રહ્મની ઉત્પત્તિનું એક કારણ, સ્વર તથા વ્યંજન સહિત પચપરમેષ્ઠિ પદ વાચક, તથા મસ્તકમાં રહેલ ચદ્રકલામાંથી ઝરતા, અમૃતના રસે કરી ભિન્નતા મહામંત્ર પ્રણવ (ૐ કાર)ને કુલક કરીને ચિંતવવો.—૩૦, ૩૧.

पीतं स्तम्भेऽरुणं वश्ये क्षोभेण विद्रुमप्रभम् ।

कृष्णं विद्वेषणे ध्यायेत् कर्मघाते शशिप्रभम् ॥૩૨॥

સ્તંભન કરવામાં પીળા ઐકારનું ધ્યાન, વશીકરણમા ઉગતા સૂર્યજેવું લાલ, ક્ષોભમા પરવાળાના જેવું રાતુ, વિદ્વેષણ કર્મમાં કાળું અને કર્મનો નાશ કરવામાં ચદ્રની કાંતિ જેવા ઉજ્જવળ ઐકારનું ધ્યાન કરવું—૩૨

પચપરમેષ્ઠિ મંત્રનું ધ્યાન

तथा पुण्यतमं मंत्रं जगत्रितयपावनम् ।

योगी पंचपरमेष्ठिनमस्कारं विचितयेत् ॥૩૩॥

તથા પ્રણ જગતને પવિત્ર કરનાર એવા મહા પવિત્ર પચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મંત્રનું યોગીઓએ વિશેષ પ્રકારે ચિંતવન કરવું—૩૩

અષ્ટપત્રે સિતામ્બોજે કર્ગિકાયાં કૃતસ્થિતિમ્ ।

આદ્યં સપ્તાક્ષરં મંત્રં પવિત્રં ચિંતયેત્તતઃ ॥૩૪॥

સિદ્ધાદિક ચતુષ્કં ચ દિક્પત્રેષુ યથાક્રમમ્ ।

ચૂલાપાદચતુષ્કં ચ વિદિક્પત્રેષુ ચિંતયેત્ . ॥૩૫॥

[પ્રથમ] આઠ પાંખડીનું કમળ ચિતવવું, તે કમળની મધ્ય ક્ષુદ્રિકામાં સાત અક્ષરવાળો પવિત્ર મંત્ર ગમો અરિહતાળ પહેલા ચિતવવો, પછી સિદ્ધાદિક ચાર મંત્ર [પદો]ને દિશાઓની પાંખડીઓમાં તથા વિદિશાની ચારે પાંખડીઓમાં અનુક્રમે ચાર ચૂલિકાઓ ચિતવવી. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ન-૧૫) તે આ પ્રમાણે—

ગમો સિદ્ધાણં પૂર્વ દિશામાં, ગમો આયરિયાળ દક્ષિણ દિશામાં, ગમો ઉવજ્ઞાયાળ પશ્ચિમ દિશામાં, ગમોલોપસવ્વસાહૂળ ઉત્તર દિશામાં તથા एसो પંચનમુક્કારો અગ્નિ ખુણામાં, સવ્વપાવપ્પણાસણો નૈઋત્ય ખુણામાં, મંગલાણં ચ સવ્વેસિ વાયવ્ય ખુણામાં, તથા પદમ હવહ મંગલં એ મંત્ર પદ ઈશાન ખુણામાં આ પ્રમાણે નમસ્કાર મહા-મંત્રનું ચિતવન કરવું-૩૪-૩૫

ત્રિશુદ્ધયા ચિંતયંસ્તસ્ય શતમષ્ટોત્તરં મુનિઃ ।

મુંજાનોઽપિ લભેતૈવ ચતુર્થતપસઃ ફલં ॥૩૬॥

મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ વડે એકાગ્રચિત્તથી એકસો આઠ વાર આ નમસ્કાર મહામંત્રને જે મુનિ ગણે, તે આહાર કરવા છતાં પણ એક ઉપવાસનું ફળ પામે છે.

પનમેવ મહામંત્રં સમારાધ્યેહ યોગિનઃ ।

ત્રિલોક્યાપિ મહીયંતેઽધિગતાઃ પરમાં શ્રિયઃ ॥૩૭॥

આ જ મહામંત્રને સારી રીતે આરાધીને, આત્મલક્ષ્મીને મેળવી, આ ભવમાં પણ યોગીઓ પણ લોકના જીવોથી પૂજાય છે-૩૭

કૃત્વા પાપસહસ્રાણિ હૃત્વા જંતુશતાનિ ચ ।

અમું મંત્રં સમારાધ્ય તિર્યંચોઽપિ દિવં ગતાઃ ॥૩૮॥

હબરો પાપો કરનાર તથા સેકડાની સખ્યાઓમાં પ્રાણિઓને હણનાર એવા તિર્યંચો પણ આ મહામંત્રનું આરાધન કરી સ્વર્ગમાં ગયા છે-૩૮

ગુરુપંચકનામોત્થા વિદ્યા સ્યાત્ ષોડશાક્ષરા ।

જપન્ શતદ્વયં તસ્યાશ્ચતુર્થસ્યાપ્નુયાત્ ફલં ॥૩૯॥

પચ્ચપરમેષ્ઠિના નામથી ઉત્પન્ન થએલી સોળ અક્ષરની વિદ્યા થાય છે. તે વિદ્યા જો બસો વાર જપે તો એક ઉપવાસનું ફળ મળે. [અરિહંત સિદ્ધ આયરિયઉવજ્ઞાયસાહુ આ સોળ અક્ષરી વિદ્યા બાળવી]

શતાનિ ત્રીણિ ષડ્વર્ણં ચત્વારિ ચતુરક્ષરં ।

પંચવર્ણં જપન્ યોગી ચતુર્થફલમશ્નુતે ॥૪૦॥

છ અક્ષરવાળી વિદ્યા (અરિહંતસદ્ધ) ત્રણસો વાર, ચાર અક્ષરવાળી વિદ્યા (અરિહંત) ચારસો વાર, અને પાંચ અક્ષર વાળી વિદ્યા [અસિઆડસા] પાંચસો વાર જપનાર યોગી એક ઉપવાસનું ફળ પામે.

પ્રવૃત્તિહેતુરેવૈતદમીપાં કથિતં ફલમ્ ।

ફલં સ્વર્ગાપવર્ગૌ તુ વદંતિ પરમાર્થત ॥૪૧॥

આ વિદ્યાના જપનું ફળ જે એક ઉપવાસનું બતાવ્યું છે, તે તો બાળ જીવોને જાપમાં પ્રવૃત્તિ થવા માટે જ છે, પરંતુ પરમાર્થથી ખરૂં ફળ તો સ્વર્ગ અને મોક્ષ છે એમ જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે

પંચવર્ણમયી પંચતત્ત્વવિદ્યોદ્ધૃતા શ્રુતાત્ ।

અભ્યસ્યમાના સતતં ભવક્લેશં નિરસ્યતિ ॥૪૨॥

સિદ્ધાંતમાંથી ઉદ્ધરેલી પાંચ વર્ણુવાળી, પંચ તત્ત્વ (રૂપ) વિદ્યાનો જો નિરંતર જાપ કરે તો, તે જાપ કરનારના સસારના કલેશનો નાશ કરે છે. [હ્રાં હ્રીં હૂં હ્રૌં હ્રઃ અસિઆડસા નમઃ આ પાંચ વર્ણુ મંત્રી પંચતત્ત્વ વિદ્યા જાણવી]

મંગલોત્તમશરણપદાન્યઽવ્યગ્રમાનસઃ ।

ચતુઃસમાશ્રયાણ્યેવ સ્મરન્ મોક્ષં પ્રપદ્યતે ॥૪૩॥

મગળ, ઉત્તમ અને શરણ આ ત્રણ પદને અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને ધર્મ આ ચાર પદ સાથે મેળવીને એકાગ્ર ચિત્તથી ચિંતવન-સ્મરણ કરે તો મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય તે પદો આ પ્રમાણે -

અરિહન્તા મજ્જલં, સિદ્ધા મજ્જલં, સાહુ મજ્જલં, કેવલિપન્નત્તો ધમ્મો મજ્જલ ૧ અરિહન્તા લોગુત્તમા, સિદ્ધ લોગુત્તમા, સાહુ લોગુત્તમા, કેવલિપન્નત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો ૨ અરિહન્તે સરણં પવજ્જામિ, સિદ્ધે સરણં પવજ્જામિ, સાહુ સરણં પવજ્જામિ, કેવલિપન્નત્તં ધમ્મં સરણં પવજ્જામિ ૩.

મુક્તિસૌખ્યપ્રદાં ધ્યાયેદ્વિધાં પશ્ચદશાક્ષરીમ્ ।

સર્વજ્ઞાનં સ્મરેન્મન્ત્રં સર્વજ્ઞાનપ્રકાશકમ્ ॥૪૪॥

મોક્ષ સુખને આપવા વાળી પદર અક્ષરવાળી વિદ્યાનું ધ્યાન કરવું [ૐ અરિહન્તા સિદ્ધ સયોગિ કેવલિ સ્વાહા આ પદર અક્ષરવાળી વિદ્યા જાણવી], અને સર્વજ્ઞાન પ્રકાશક સર્વજ્ઞ સદૃશ મંત્રનું સ્મરણ કરવું [ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં નમઃ આ મંત્રનું સ્મરણ કરવું].

વક્તું ન કશ્ચિદ્ઽપ્યસ્ય પ્રભાવ સર્વતઃ ક્ષમઃ ।

સમં ભગવતા સામ્યં સર્વજ્ઞેન વિભતિ યઃ ॥૪૫॥

આ વિદ્યા અને મત્ર મહાન અમત્કારીક ફલને દેવાવાળા હોવાથી અને સર્વજ્ઞ ભગવાનના સરખાપણાને ધારણ કરતા હોવાથી, તેનો પ્રભાવ કહેવાને કોઈ પણ સમર્થ નથી.

યદોચ્છેદ્ ભવદ્વાવાગ્નેઃ સમુચ્છેદ્ ક્ષણાદપિ ।

સ્મરેત્તદાઽદિમન્ત્રસ્ય વર્ણસત્તકમાદિમમ્ ॥૪૬॥

જો તમે સસારરૂપ દાવાનળનો એક ક્ષણવારમાં ઉચ્છેદ કરવાને ઇચ્છતા હો તો, પહેલા મંત્રના સાત અક્ષરો (નમો અરિહંતાણં)નું સ્મરણ કરો.

પશ્ચવર્ણં સ્મરેન્ મન્ત્રં કર્મનિર્ઘાતકં તથા ।

વર્ણમાલંચિતં મન્ત્રં ધ્યાયેત્ સર્વામયપ્રદ ॥૪૭॥

આઠે કર્મોનો નાશ કરવા માટે પાંચ અક્ષરવાળા (નમો સિદ્ધાણં) મંત્રનું સ્મરણ કરવું અને સર્વ જાતના અભયને માટે અભય આપનાર વર્ણોની શ્રેણિવાળા (ઐ નમો અર્હતે, કેવલિને, પરમયોગિને, વિસ્ફુરદુરુશુક્લધ્યાનાગ્નિર્નિર્દગ્ધકર્મવીજાય, પ્રાસાનન્તચતુષ્ટયાય, સૌમ્યાય શાંતાય મજ્જલવરદાય, અષ્ટાદશદોષરહિતાય સ્વાહા) મંત્રનું ધ્યાન કરવું.

હ્રીંકાર વિધાનું ધ્યાન

ધ્યાયેત્ સિતાબ્જં વક્ત્રાંતરષ્ટવર્ગીં દલાષ્ટકે ।

ૐ નમો અરિહંતાણમિતિ વર્ણાનપિ ક્રમાત્ ॥૪૮॥

કેસરાલીં સ્વરમયીં સુધાર્બિદુવિભૂષિતામ્ ।

કર્ણિકાં કર્ણિકાયાં ચ ચંદ્રર્ચિવાત્સમાપનત્ ॥૪૯॥

સંચરમાણં વક્ત્રેણ પ્રભામંડલમધ્યગમ્ ।

સુધાદીર્ઘિતિસંકાશં માયાવીજં વિચિન્તયેત્ ॥૫૦॥

તનો ભ્રમંતં પત્રેષુ સંચરંતં નમસ્તલે ।

ધ્વંસયંતં મનોધ્વાંતં સ્રવંતં ચ સુધારસં ॥૫૧॥

તાલુરધ્રેણ ગચ્છંતં લસંતં ભ્રુલતાંનરે ।

વૈલોક્યાઽર્ચિત્યમાહાત્મ્યં જ્યોતિર્મયમિવાદ્ભુતમ્ ॥૫૨॥

इत्यऽमुं ध्यायतो मन्त्रं पुण्यमेकाग्रमानसम् ।

वाग्मનોमलमुक्तस्य श्रुतज्ञानं प्रकाशते ॥૫૩॥

માનૈઃ પદ્મિ. કૃતાભ્યાસઃ સ્થિરીભૂતમનાસ્તતઃ ।

નિ.સરતિ મુખાંમોજાચ્છિલાં ધૂમસ્ય પશ્યતિ ॥૫૪॥

સંવત્સરં કૃતાભ્યાસસ્તતો જ્વાલાં વિલોકતે ।
 તતઃ સંજાતસંવેગઃ સર્વજ્ઞમુખપંકજમ્ ॥૧૫॥
 સ્ફુરત્કલ્યાણમાદ્યાત્મ્યં સંપન્નાતિશયં તતઃ ।
 મામંડલગતં સાક્ષાદિવ સર્વજ્ઞમીક્ષતે ॥૧૬॥
 તતઃ સ્થિરીકૃતસ્વાંતસ્તત્ર સંજાતનિશ્ચયઃ ।
 મુક્ત્વા સંસારકાંતારમધ્યાસ્તે સિદ્ધિમદિરમ્ ॥૧૭॥

—દશમિઃ કુલકમ્ ॥

મુખની અદર આઠ પાખડીવાળુ સફેદ કમળ ચિંતવવુ અને આઠ પાંખડી-
 ઓમા આઠ વર્ગો અ આ ઈ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ अ. ૧, ક ખ ગ
 ઘ ઙ ર ચ છ જ ઙ્ગ ઝ ઞ, ટ ઠ ડ ઢ ણ ડ, ત વ દ ધ ન પ, ફ બ મ ય, ર લ વ ળ, શ ષ સ હ ળ, અનુક્રમે સ્થાપવા, તેમ જ ઐ ઔ નમો અરિહંતાણ આ
 આઠ અક્ષરોમાંથી એક એક અક્ષર એક એક પાખડીએ મૂકવો, કમળની કેસરામા
 ચારે બાજુ અ આ વગેરે સોળ સ્વરો ગોઠવવા અને વચ્ચેની ક્ષિતિકાને અમૃતના
 ગિંદુથી વિભૂષિત કરવી, પછી ચદ્રમ હલમાંથી આવતા, મુખેકરી સચરતા-કાતિના
 મહામા રહેલા અને ચદ્રમા સદૃશ કાતિવાળા માયાળીજ [હી]ને તે કમળની
 ક્ષિતિકામાં ચિતવવો. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૬)

પછી દરેક પાંખડીઓમાં ભમતા, આકાશતળમા સચરતા, મનની મલિનતાનો
 નાશ કરતા, અમૃતરસને ઝરતા, તાલુરધ્રે થઈ જતા, બ્રહ્મની અદર દીપતા, ત્રણ
 લોકમાં અચિંત્ય મહિમાવાળા અને જ્યોતિની માફક અદ્ભુતતાવાળા, આ પવિત્ર
 મંત્રનુ એકાગ્ર મનથી ધ્યાન કરતા-મન અને વચનની મલિનતા દૂર થઈ શ્રુતજ્ઞાન
 પ્રકાશ પામે છે

મનને સ્થિર રાખી છ મહિના સુધી ધ્યાન કરતા સાધક [પોતાના] મુખ-
 કમળથી નીકળતી એવી ધૂમાડાની શિખા જોઈ શકે છે, એક વરસ સુધી ધ્યાન
 કરતા સાધક જવાલા જુએ છે અને પછી વિશેષ વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થતાં સર્વજ્ઞ મુખ-
 કમળ જુએ છે, અને તેથી પણ આગળ વધતા વધતાં અભ્યાસથી કલ્યાણકારી
 મહિમાવાળા, સર્વાતિશય સપત્ર અને પ્રભામહાની અદર રહેલા જાણે સાક્ષાત્ સર્વજ્ઞ
 જ ન હોય તેવા સર્વજ્ઞને જુએ છે પછી તે સર્વજ્ઞના સ્વરૂપને વિષે નિશ્ચય મનવાળો
 સાધક સંસાર અટવીને ત્યાગ કરી મોક્ષમંદિરમાં આરૂઢ થાય છે.—૪૮ થી ૫૭

ક્ષિં વિચાનું ધ્યાન

શશિર્વિવાદિવોદ્ભૂતા સ્વંતીમમૃતં સદા ।

વિદ્યાં ક્ષિમિતિ મહાસ્થાં ધ્યાયેત્ કલ્યાણકારણં ॥૨૮॥

ચંદ્રના ભિંબથી જ જાણે ઉત્પન્ન થએલી ન હોય તેવી ઉજવળ, નિરતર અમૃતને સ્વતી ફિં નામની વિધાને કદ્યાણુ માટે સાધકે પોતાના લલાટના વિષે ધ્યાવવી. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૭) -૫૮

ક્ષીરાંમોઘેર્વિનિર્યાન્તીં પ્લાવયન્તીં સુધાંબુભિઃ ।

માલે શશિકલાં ધ્યાયેત્ સિદ્ધિસોપાનપદ્ધતિ ॥૫૯॥

ક્ષીરસમુદ્રથી નીકળતી, અમૃતજળથી ભિંજવતી અને મોક્ષરૂપ મહેલના પગ-થીઆંની શ્રેણિસરખી ચંદ્રકલાનું લલાટના વિષે સાધકે ધ્યાન ધરવું. -૫૯.

શ્રયાઃ સ્મરણમાત્રેણ જુટયદ્ભવનિવંધનઃ ।

પ્રયાતિ પરમાનંદકારણં પદમવ્યયમ્ ॥૬૦॥

ચંદ્રકળાના સ્મરણુ માત્રથી સસારના કારણરૂપ કર્મો ત્રુટી જાય છે અને સાધક પરમાનંદના કારણરૂપ એવા મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરે છે -૬૦

પ્રણવ, શૂન્ય અને અનાહતનું ધ્યાન

નાસાગ્રે પ્રણવઃ શૂન્યમનાહતમિતિ ત્રયમ્ ।

ધ્યાયન્ ગુણાષ્ટકં લબ્ધ્વા જ્ઞાનમાપ્નોતિ નિર્મલમ્ ॥૬૧॥

નાસિકાના અગ્રભાગ પર પ્રણવ [ઞ], શૂન્ય [૦], અને અનાહત [હ] આ ત્રણનું ધ્યાન કરનાર, અણિમાદિ આઠ સિદ્ધિઓ મેળવી નિર્મળ એવું જ્ઞાન પામે છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૮) -૬૧

શંખકુદશાંકામાંલ્લીનમૂન્ ધ્યાયતઃ સદા ।

સમગ્રવિષયજ્ઞાનપ્રાગલ્ભ્યં જાયતે નૃણામ્ ॥૬૨॥

પ્રણવ, શૂન્ય અને અનાહત આ ત્રણેનું નિરતર શખ, મોગરાનું ફૂલ અને ચંદ્રમા સરખું શ્વેતધ્યાન કરનાર મનુષ્યો દરેક વિષયોના જ્ઞાનમાં પ્રવીણતા મેળવે છે -૬૨

દ્વિપાર્શ્વપ્રણવદ્વન્દ્વં પ્રાંતયોર્માયયા વૃતં ।

સોડહં મધ્યેડવિમૂર્ધાનં અહ્મ્લીંકારં વિચિંતયેત્ ॥૬૩॥

બંને બાજુ બંને ઝંકાર, છેડાના ભાગો હ્રીંકારથી વીંટેલા વચમાં સોડહં અને તેના વચમાં અહ્મ્લીં એવા શબ્દો ચિંતવવા -૬૩

કામધેનુમિવાડર્ચિત્યફલસંપાદનક્ષમામ્ ।

અનવધાં જપેદ્વિધ્યાં ગણમૃદ્વદનોદ્ગતામ્ ॥૬૪॥

(તથા) કામધેનુની માફક અચિત્ય કૃળ આપવામાં સમર્થ, નિર્દોષ અને ગણ-ધરના સુખકમળથી ઉત્પન્ન થએલી [ઞ જોગો મગો તથ્યે મૂળ મળે મળિસ્તે

અક્ષે પચ્ચે જિણપાસે સ્વાહા] વિદ્યાનો બપ કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૯)

ઐકારનું ધ્યાન

ષટ્કોણેઽપ્રતિચક્રે ફલિતિ પ્રત્યેકમક્ષરમ્ ।

સવ્યે ન્યસેદ્વિચક્રાય સ્વાહા વાહ્યેઽપસવ્યતઃ ॥૬૫॥

ભૂતાંતં વિદુસંયુક્તં તન્મધ્યે ન્યસ્ય ચિંતયેત્ ।

નમો જિણાણમિત્યાદૈરો પર્વૈર્દૈવ્યેદ્વહિઃ ॥૬૬॥

[પ્રથમ] છ ખુણા વાળા એઽ યત્રમા 'અપ્રતિચક્રેફલ્' આ છ અક્ષરમાથી એકેક અક્ષર દરેક ખુણામા મૂકવા, તેની બહાર અવળી રીતે 'વિચક્રાય સ્વાહા' આ છ અક્ષરમાથી એકેક અક્ષર દરેક ખુણાની પાસે મૂકવો. પછી ઐ નમો જિણાણ, ઐ નમો ઓદિજિણાણં, ઐ નમો પરમોદિજિણાણ, ઐ નમો સવ્વોસહિ જિણાણં, ઐ નમો અણંતોદિજિણાણં, ઐ નમો કુદ્ધવુદ્ધીણ, ઐ નમો વીયવુદ્ધીણં, ઐ નમો પયાણુસારીણં, ઐ નમો સંભિન્નસોઆણં, ઐ નમો ડગ્ગુમહ્ણં, ઐ નમો વિડલમહ્ણ, ઐ નમો ટ્સપુવ્વીણં ઐ નમો ચૌદસપુવ્વીણં, ઐ નમો અદ્દગમહ્ણાનિમિત્તકુસલાણં, ઐ નમો વિડગ્ગણ્ણહિપ્પત્તાણં, ઐ નમો વિજ્જાહરાણં, ઐ નમો ચારણાણ, ઐ નમો પળ્ણસમણાણં, ઐ નમો આગા-સગામીણં, ઐ જ્ઞૌં જ્ઞૌં શ્રીં હ્રીં ધૃતિ કીર્તિ બુદ્ધિ લક્ષ્મી સ્વાહા ॥ (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૨૦) આ પદોથી પાછલુ વલય પુરલુ પછી પચ્ચપરમેષ્ઠિ મહા મત્રના પાચ પદોનો [ઐ નમો અરિહંતાણ હ્રૌં સ્વાહા અશુઠાને વિષે, ઐ નમો સિદ્ધાણ હ્રીં સ્વાહા તજ્ની આગળીને વિષે, ઐ નમો આયરિયાણં હ્રૌં સ્વાહા મધ્યમા આગળીને વિષે, ઐ નમો ઉવજ્જ્યાયાણં હ્રૌં સ્વાહા અનાગિકા આગળીને વિષે અને ઐ નમો લોપ સવ્વસાહ્ણં હ્રૌં સ્વાહા કનિકા આગળીને વિષે] ન્યાસ કરી યત્રના મધ્યમાં બિંદુ સહિત ઐ કારને સ્થાપન કરવો. પછી તે યત્રને માથા ઉપર પૂર્વ, દક્ષિણ અને પશ્ચિમના અતરભાગમા સ્થાપન કરી ચિતવવો - ૬૫, ૬૬

અષ્ટપત્રામ્બુજે ધ્યાયેદાત્માન દીપ્તતેજસમ્ ।

પ્રણવાદ્યસ્ય મંત્રસ્ય વર્ણાન્ પત્રેષુ ચ ક્રમાત્ ॥૬૭॥

પૂર્વાંશાઽમિમુખઃ પૂર્વમધિકૃત્યાઽદિમંડલમ્ ।

एकादशशतान्यष्टाक्षर मंत्रं जपेत्ततः ॥૬૮॥

આઠ પાંખડીવાળા કમળને વિષે અળબળાટ તેજવાળા આત્માને ચિતવવો અને ઐકાર પૂર્વક પહેલા મત્રના [ઐ નમો અરિહંતાણં] આઠ વર્ણોને અનુક્રમે પાંખડીઓ પર સ્થાપના કરવા, તેમા પ્રથમ પાંખડી પૂર્વ દિશા તરફથી ગણવી અને તેમા ૩૦ મૂકવો અને પછી અનુક્રમે બાકીના અક્ષરો મૂકી, કમળમા રહેલા તે આઠ અક્ષરવાળા મત્રનો અગિયારસો વાર બપ કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૨૧)

॥६९॥

119011

॥७३॥

॥७२॥

આ વિદ્યાના પ્રભાવથી મન તત્કાળ પ્રસન્ન થાય છે, પાપની કલુષિતતાનો ત્યાગ થાય છે અને જ્ઞાનદીપક પ્રકાશિત થાય છે.—૭૪

જ્ઞાનવદ્ભિઃ સમામ્નાતં વજ્રસ્વામ્યાદિભિઃ સ્ફુટમ્ ।

વિદ્યાવાદાત્સમુદ્ધૃત્ય વીજભૂત શિવશ્રિયઃ ॥૭૫॥

જન્મદાવહુતાશસ્ય પ્રશાંતિનવવારિદં ।

ગુરુપદેશાદ્વિજ્ઞાય સિદ્ધચક્રં વિચિતયેત ॥૭૬॥

વિદ્યાપ્રવાહમાંથી ઉદ્ધાર કરીને, વજ્રસ્વામી આદિ જ્ઞાની પુરૂષોએ પ્રગટપણે મોક્ષલક્ષ્મીના બીજભૂત માનેલું અને જન્મમરણાદિ દાવાનળને પ્રશાંત કરવાને નવીન મેઘ સમાન સિદ્ધચક્રનું શુરૂના ઉપદેશથી બાણીને કર્મક્ષય માટે ચિતવન કરવું. ૭૫-૭૬

નાભિપદ્મે સ્થિતં ધ્યાયેદકારં વિશ્વતો મુખં ।

સિવર્ણ મસ્તકાંભોજે આકારં વદનામ્બુજે ॥૭૭॥

ઉકારં હૃદયાંભોજે સાકારં કંઠપંકજે ।

સર્વકલ્યાણકારીણિ વીજાન્યડન્યાન્યપિ સ્મરેત્ ॥૭૮॥

નાભિકમળમાં રહેલા સર્વવ્યાપિ અકારનું, મસ્તક પર સિવર્ણનું, મુખકમળમાં આકારનું, હૃદયકમળમાં ઉકારનું અને કંઠમાં સાકારનું ચિતવન કરવું (આકૃતિ માટે બુદ્ધિ ચિત્ર ન રૂઝ) તથા સર્વથા કલ્યાણકરવાવાળા બીજ પણ બીજલક્ષરોનું સ્મરણ કરવું. -૭૭-૭૮.

શ્રુતસિંધુસમુદ્ભૂતં અન્યદપ્યક્ષરં પદં ।

અંશેષ ધ્યાયમાનં સ્યાન્નિર્વાણપદસિદ્ધયે ॥૭૯॥

સિદ્ધાંતરૂપ સમુદ્રમાંથી ઉત્પન્ન થએલા બીજ પણ અક્ષરો તથા પદોનું કરેલું એવું ધ્યાન પણ મોક્ષપદની સિદ્ધિને માટે થાય છે -૭૯

વીતરાગો ભવેદ્યોગી યત્કિંચિદપિ ચિંતયેત્ ।

તદેવ ધ્યાનમામ્નાતમતોડન્યે ગ્રંથવિસ્તરાઃ ॥૮૦॥

જે કોઈપણ પદનું, વાક્યનું કે શબ્દનું ચિતવન કરતાં યોગી રાગ રહિત થાય, તેને જ ધ્યાન કહેલું છે. આ પદાદિ સિવાય બીજ કેટલાક ઉપાયો અથવા વિસ્તારથી બાણવા -૮૦

इति गणधरधुर्याविष्कृताहुद्धृतानि ।

प्रवचनजलराशेस्तत्त्वरत्नान्यडमूनि ॥८१॥

हृदयमुकुरमध्ये धीमतामुल्लसंतु ।

प्रचित्तभवशतोत्थक्लेशनिर्नाशहेतोः ॥८२॥

આ પ્રમાણે મુખ્ય ગણધરે પ્રગટ કરેલા, પ્રવચનરૂપ સમુદ્રમાંથી ઉદ્ધરેલા સત્ત્વરૂપ આ રત્નો, અનેક ભવોમાં ઉત્પન્ન થએલા કલેશનો નાશ કરવા માટે, બુદ્ધિમાન મનુષ્યોના હૃદયરૂપ આરિસામા ઉદ્ધાસ પામે -૮૧, ૮૨.

ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર ।

— ૦ —

ઉવસગ્ગહરં પાસં, પાસં વંદામિ કમ્મઘણમુક્કં ।
વિસહરવિસનિન્નાસં, મંગલકલ્હાણઆવાસં ॥૧॥

[ઉપસર્ગગ્ગહરપાર્શ્વ પાર્શ્વં વન્દે કર્મઘનમુક્તમ્ ।
વિષધરવિષનિર્ણાશં મઙ્ગલકલ્યાણાવાસમ્ ॥]

અર્થ—જેઓના શાસનના ઉપસર્ગોત્તુ હરણુ કરનાર એવો શ્રીપાર્શ્વ નામનો યક્ષ જેમનો સેવક છે એવા, જેઓ કર્મના સમૂહથી મૂક્ત થએલા છે એવા, જેઓના સ્મરણમાત્રથી સર્પના વિષનો નાશ થાય છે એવા તથા જેઓ મગલ અને કલ્યાણના સ્થાનરૂપ છે એવા શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુને હુ વાહુ છુ. આ ગાથામાં લઘુ બત્રીશ અને શુર પાંચ મલી કુલ સાડત્રીશ અક્ષરો છે.

ચન્દ્રટીકા. મન્ત્રામ્નાય—

મધ્યમાં જ્ઞકારની અદર દેવદત્ત લખીને, ફરતી ચાર પાંખડીઓમાં ‘પાર્શ્વનાથ’ શબ્દના એકેક અક્ષર લખીને, પાંખડીઓની આગળના ભાગમાં હર હર અક્ષર લખીને, [વલય દધને,] હ હા હિ હી હુ હૂ હૈ હૌ હં હઃ આ સર્વ અક્ષરો ફરતા વીંટીને, માયાબીજના ત્રણ આંટા ફરતા વીંટવા. (આકૃતિ માટે જુઓ. ઉવ૦ ચત્ર. ૧ ચિત્ર ન. ૨૬), આ પ્રમાણે જગદ્દેવલભકર નામનો પ્રથમ ચત્ર કરવો.

વળી વંકારની મધ્યમાં [સાધકના] નામના અક્ષરો લખીને, બાકીના ચત્રની રચના ઉપર પ્રમાણે કરવાથી સૌભાગ્યકર નામનો બીજો ચત્ર થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ. ઉવ૦ ચત્ર. ૨ ચિત્ર ન. ૨૭)

વળી માયાબીજ (હ્રીં કાર)ની મધ્યમાં નામ લખીને, બહારના ચારે દલમાં પાર્શ્વનાથ શબ્દનો એકેક અક્ષર એકેક દલમાં તેની બહારની બાજુ હર હર એ અક્ષર [પ્રથમ ચત્ર પ્રમાણે] લખીને, [તેને ફરતું વલય દધને] હ હા વગેરે બાર અક્ષરો ફરતા વીંટીને, [તેના ઉપર વલય દધને], તેની ફરતાં અથી શરૂ કરીને જ્ઞ કાર સુધીના માતૃકાક્ષરો વીંટીને ત્રીજો લક્ષ્મીવૃદ્ધિકર નામનો ચત્ર કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ ચત્ર ૩ ચિત્ર ન. ૨૮)

વળી હુંદારની મધ્યમાં નામ લખીને, બાકીના ચત્રની રચના ત્રીજા ચત્રની રચના પ્રમાણે કરવાથી ભૂતાદિ નિગ્રહકર નામનો ચોથો ચત્ર થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવૃં ચત્ર ૪ ચિત્ર નં ૨૯)

વળી હું ની મધ્યમાં [સાધકના] નામના અક્ષરો લખીને, ઉપરની જેમ પાર્શ્વનાથ તથા હર હર લખીને, [વલય દર્શને], કરતા વકાર વીંટીને, [વલય દર્શને], તેની બહાર સોળ પાંખડીઓ કરીને, તે સોળે પાંખડીઓમાં સોળ સ્વરનો એકેક અક્ષર લખીને માયા બીજના ત્રણ આંટા કરતા વીંટવાથી જ્વર(નિગ્રહકર નામનો પાંચમો ચત્ર થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવૃં ચત્ર ૫ ચિત્ર નં. ૩૦)

વળી પહેલાં વં, પછી [સાધકનું] નામ અને હું લખીને, બહારની આઠ પાંખડીઓમાં ઐ પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા એ મન્ત્રાક્ષરોનો એકેક અક્ષર લખીને, બાકીની રચના ઉપર પ્રમાણે કરવાથી શાકિની નિગ્રહકર નામનો છઠ્ઠો ચત્ર થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવૃં ચત્ર ૬ ચિત્ર નં ૩૧).

વળી હુંદારની અંદર [સાધકનું] નામ લખીને, બહાર હુંદાર વીંટીને, તેને પછી ઐ પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા એ મન્ત્રાક્ષરો વીંટીને, તેને માયાબીજના ત્રણ આંટા મારવાથી વિષમવિષ નિગ્રહકર નામનો સાતમો ચત્ર થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવૃં ચત્ર ૭, ચિત્ર નં ૩૨)

આ પ્રમાણેના નામવાળા સાતે ચત્રોનું સ્વરૂપ કેશર, ગોચર્યદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોળપત્ર પર લખીને, કુવારીએ કાતેલા સુતરથી વીંટીને કાળી ભુજાએ ધારણ કરવાથી, જગત્માં વલ્લભપણુ, સૌભાગ્યની વૃદ્ધિ, લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ, ભૂત, શાકિની, જ્વર તથા લયકરમાં લયકર ઝેરનો નાશ વગેરે કરનારા થાય છે

પૂજા મન્ત્ર—ઐ હ્રીં શ્રી હર હર સ્વાહા આ મન્ત્રનો પ્રથમ ત્રણ દિવસ ત્રિકાળ (સવાર, બપોર અને સાંજ), શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની સન્મુખ ૧૦૮ એકસો આઠ વખત [સંકેદ કૂલવડે] બપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે સર્વ ચત્રોનો આ એક જ પૂજામન્ત્ર છે.

પાર્શ્વેયક્ષ મન્ત્ર—ઐ ગ્લ્લ્યૂં ગ્રાં ગ્રીં ગ્રૂં ગ્રૌં ગ્રઃ ગ્રાહય ગ્રાહય છિન્દ છિન્દ ભિન્દ ભિન્દ વિદારય વિદારય વ્લ્લ્યૂં વ્રાં વ્રીં વ્રઃ વ્રૌં વ્રઃ હા હા તાહય તાહય વ્લ્લ્યૂં વ્રાં વ્રીં વ્રૂં વ્રા વ્રઃ યૂં યૂં (ગ્રં ગ્રં?) હુંં ફટ્ હમ્લ્યૂં હ્રાં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં હ્રઃ હાહા વેવે કઠોરમુદ્રાયાં જ્વલ જ્વલ પ્રજ્વલ પ્રજ્વલ ઐ નમો ભગવતે પાર્શ્વેયશાય વ્ષ્ણ્વક્રોધાય સસ(ત્રિ?)ફળાવિભૂષિ-તાય હુંં હ્રૂં શ્રૂં (સું?) સ્મ્લ્યૂં વજ્રાસિત્રિશૂલ ધારય દ્વદ્ ભૂતં હન હન દહ દહ પચ પચ ત્રાસય ત્રાસય સઃ સઃ જ્વાહિ જ્વાહિ મન્ત્રરાજ આજ્ઞાપયતિ હુંં ફટ્ સ્વાહા ॥

પાર્શ્વ૦ ટીકા-અગ્નિમંડલ (ત્રિકોણ)ની અગ્રભાગમાં રેફ તથા સ્વસ્તિકથી વિભૂષિત રંકાર ને, તેની મધ્યમા સ્પર્શ્ય લખીને, તેની બહારના ભાગમાં ઐ સ્પર્શ્ય ર ર રા રા હા હા હાં આં ક્રોં હ્રીં ક્ષીં કર્લીં વ્હૂં હ્રાં હ્રીં (દ્રાં દ્રીં ?) પાર્શ્વયક્ષિણિ ! જ્વલ જ્વલ પ્રજ્વલ પ્રજ્વલ દહ દહ પચ પચ इदं भूतं निर्घाटय निर्घाटय धूमान्धकारिणि ! જ્વલનશિખે ! હું હું ફડ ફડ માતદૂતિકાસહિતે ! પાર્શ્વયક્ષિણી આજ્ઞાપયતિ સ્વાહા । —પાર્શ્વયક્ષિણી મન્ત્ર. આ મન્ત્રને વીંટવાથી ઉચ્ચાટન થાય છે આ પિંડનું કપાલમાં, અને અગ્નિવર્ણનું આખા શરીરમાં ધ્યાન કરવાથી ભૂત, જ્વર તથા શાકિની વગેરે નાશ પામે છે.

ચંદ્રા૦ ટીકાના મતે-પાર્શ્વયક્ષ તથા પાર્શ્વયક્ષિણીના ઉપરોક્ત બંને મન્ત્રોનો ઉપવાસ કરીને સારા થોગે ભૂત તિથિએ બપ શરૂ કરીને સાધ્ય કર્યા પછી જરૂર પડે ૧૦૮ એકસો આઠ વખત બપ કરવાથી ભૂતાદિ દોષોનો નાશ થાય છે.

પાર્શ્વ૦ ટીકા-ૐ સ્પર્શ્ય વં વં વ વં વં હ્રાં આં ક્રોં હ્રીં ક્ષીં કર્લીં વ્હૂં દ્રાં દ્રીં જ્વાલા-માલિની સ્ફારિણી પ્રતિસહિતવિપં નિર્વિષં કુરુ કુરુ, સ્થાવરવિષં નિર્વિષ કુરુ કુરુ. સ્થાવરવિષં અદ્ભજં કૃત્રિમં વિષં જાઠરં જોગજઙ્ગમવિષં અપહર અપહર इमं डंकं अमृतेन अभिषिञ्चय अभिषिञ्चय उत्थापय उत्थापय दण्डेनाक्रम्य विषमविपं ठः ठः ठः ज्वाला-માલિની આજ્ઞાપયતિ સ્વાહા ॥

પુરૂષના માપે માપ ૬૩ લઈ ને ૧૦૮ એકસો આઠ વાર મન્ત્રીને ઉપરથી શરૂ કરીને સર્વ સાધાઓમાં તાડન કરવાથી લયકર ઝેર ચઢેલો માણસ નિર્વિષ થઈને તુરત જ ઊભો થાય છે.

[શ્રી ઘોણ મન્ત્ર -] ૐ નમો ભગવતે શ્રી ઘોણે હર હર દહ દહ ચર ચર મથ મથ વરવર ધર ધર લપલપ જરસીદ્ધ ગ્રસ ગ્રસ મં મ ક્ષં ક્ષં શ્રીં હ્રીં હ્રાં હ્રાં હ્રાં હ્રૂં ભગવતિ શ્રીમવોળઘઃ સઃ સઃ સઃ ઠઃ ઠઃ ઠઃ ડઃ ડઃ ડઃ રઃ રઃ રઃ ધેન્ ક્રોન્ વીંવરવિહંગમાતુષજેન દારિકરવરિદાસોરય સોરય ગ ગં ગં ઠ ઠ હું ફડ સ્વાહા ॥

શ્રીઘોણ મન્ત્ર:-ૐ નમો ભગવતે શ્રીઘોણે હર હર દર દર સર સર ધર ધર મથ મથ હરસા હરસા ક્ષ ક્ષ વ વ હ્રસ્પર્શ્ય ક્ષસ્પર્શ્ય ધ્રસ્પર્શ્ય સ્પર્શ્ય વ્સ્પર્શ્ય સર્પસ્ય ગતિસ્તમ્મં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

આ બંને મન્ત્રોનું ત્રિકોણ સ્મરણ કરવાથી સર્પના લયનો નાશ થાય છે.

સર્પ જ્વરનાશન મન્ત્ર:-ૐ નમો ભગવતે શ્રીપાર્શ્વનાથાય [ધરણેન્દ્ર ?] પદ્માવતી સહિતાય હિલિ હિલિ મિલિ મિલિ ચિલિ ચિલિ કિલિ કિલિ હ્રાં હ્રીં હ્રૂં હ્રાં હ્રઃ ક્રોં ક્રોં યાં યાં હંસ હું ફડ સ્વાહા ॥

ચંદ્રા૦ ટીકા-સ્પર્શ્યની મધ્યમાં નામ લખીને, બહારની બાજુ હ્રસ્પર્શ્ય કરતા વીંટીને, તેની બહાર સોળ સ્વરો વીંટીને, તેની બહારના આઠ દલોમાં ક્ષસ્પર્શ્ય વ્સ્પર્શ્ય સ્પર્શ્ય ત્સ્પર્શ્ય પ્સ્પર્શ્ય ધ્રસ્પર્શ્ય હ્રસ્પર્શ્ય પિંડાક્ષરો લખીને, વળી તેની બહારના

વિસહરફુલિંગમંતં, કળ્થે ધારેઈ જો સયા મળુઓ ।

તસ્સ ગહરોગમારી-દુઢ્ઢજરા જંતિ ઉવસામં ॥૨૧॥

[વિષધરસ્ફુલિન્નમન્ત્રં, કળ્થે ધારયતિ યઃ સદા મનુજઃ ।

તસ્ય ગ્રહરોગમારીદુષ્ટજ્વરા યાન્તિ ઉપશામમ્ ॥]

અર્થ:-જે મનુષ્ય શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના નામ ગર્ભિત વિષધર સ્ફુલિંગ નામના [અઠાર અક્ષરના] મન્ત્રને નિરતર કંઠને વિષે ધારણ કરે છે એટલે સ્મરણ કરે છે, તેના દુષ્ટ [સૂર્ય વગેરે] ગ્રહ, [કર્ક, કુર્ક, જલોદર વગેરે] રોગ, મરકી અને [એકાંતરો, ચોથીઓ વગેરે] જ્વર વગેરે સર્વ ઉપદ્રવો શાંત થાય છે-નાશ પામે છે. આ ગાથામાં છત્રીશ લઘુ અને બે ગુરુ મળી કુલ આઠત્રીશ અક્ષરો છે.

અન્દ્રા૦ ટીકા-મન્ત્રામ્નાય:-

પ્રથમ અષ્ટલ કમલની મધ્યમાં હૂં કારની અદર (સાધકતુ) નામ લખીને, પાંખડીઓમાં ઐ પાર્શ્વનાથાય હ્રીં નમઃ નો એકેક મન્ત્રાક્ષર લખીને, [પાર્શ્વ૦ટીકાના મતે જમણી બાજુ પાર્શ્વયક્ષ તથા ડાબી બાજુ પાર્શ્વયક્ષિણી (પદ્માવતી)ની સ્થાપના કરીને,] તેની બહાર ચાર દિશાઓની ચાર પાંખડીઓમાં ઐ બ્રહ્મણે નમઃ, ઐ ધરણેન્દ્રાય નમઃ, ઐ નાગાય નમઃ, ઐ પદ્માવત્યૈ નમઃ લખીને, બહાર ફરતા સોળ સ્વરો લખીને, તેની બહાર આઠ પાંખડીઓ કરીને, તેમાં ઐ હ્રીં શ્રીં ૧ નમિરૂણ ૨ પાસ ૩ વિસહર ૪ વસહ ૫ જિણ ૬ ફુલિંગ ૭ હ્રીં નમઃ ૮ આ પ્રમાણે મન્ત્રરાજની સ્થાપના કરીને, ફરી આઠ પાંખડીઓમાં ઐ નમો અરિહન્તાયં હ્રીં નમઃ, ઐ નમો સિદ્ધાયં હ્રીં નમઃ, ઐ નમો આયરિયાયં હ્રીં નમઃ, ઐ નમો ઉવજ્ઞાયાયં હ્રીં નમઃ, ઐ નમો લોપ સન્નિસાહયં હ્રીં નમઃ, ઐ જ્ઞાનાય હ્રીં નમઃ, ઐ દર્શનાય હ્રીં નમઃ, ઐ ચારિત્રાય હ્રીં નમઃ, આ આઠ શબ્દો આઠ પાંખડીઓમાં લખીને, ફરી પાંચ સોળ પાંખડીઓમાં ઐ રોહિણ્યૈ નમઃ, ઐ પ્રજ્ઞપ્ત્યૈ નમઃ, ઐ વજ્રચ્છેદાયૈ નમઃ, ઐ વજ્રાક્ષર્યૈ નમઃ, ઐ અપ્રતિચક્રાયૈ નમઃ, ઐ પુરુષદત્તાયૈ નમઃ, ઐ કાલ્યૈ નમઃ, ઐ મહાકાલ્યૈ નમઃ, ઐ ગૌર્યૈ નમઃ, ઐ ગાન્ધાર્યૈ નમઃ, ઐ સર્વાલ્પમહાજ્વાલાયૈ નમઃ, ઐ માનવ્યૈ નમઃ, ઐ વૈરોટ્યાયૈ નમઃ, ઐ અચ્છુપ્ત્યાયૈ નમઃ, ઐ માનસ્યૈ નમઃ, ઐ મહામાનસ્યૈ નમઃ આ પ્રમાણે એકેક શબ્દ એકેક પાંખડીમાં લખીને તેના ઉપર આઠ પાંખડીઓમાં આઠ નાગરાજોનાં નામ લખીને, તેને ફરતી ચોવીશ પાંખડીઓમાં ચોવીશ જિનેશ્વર દેવોની ચોવીશ માતાઓના નામની શરૂઆતમાં ઐકાર તથા અતમા નમઃ શબ્દ સહિત લખીને, તેની બહારની બાજુમાં સોળ પાંખડીઓના કમલની દરેકે દરેક પાંખડીઓમાં એકેક મન્ત્રપદ ઐ હન્દ્રાય નમઃ,

ૐ જયાયૈ નમઃ, ૐ અગ્નયૈ નમઃ, ૐ અજિતાયૈ નમઃ, ૐ યમાય નમઃ, ૐ અપરાજિતાયૈ નમઃ, ૐ નૈર્ઋતાય નમઃ, ૐ જંભાયૈ નમઃ, ૐ વરુણાય નમ, ૐ મોહાયૈ નમઃ, ૐ વાયવે નમઃ, ૐ વીરાયૈ નમઃ, ૐ કુવેરાય નમઃ, ૐ નારાયણાય નમ, ૐ ઈશાનાય નમઃ, ૐ વિજયાયૈ નમઃ, (પાર્શ્વે ટીકાના દરેક પદમા નમઃ આગળ હ્રીં શબ્દ છે) લખીને, પછી બહારની આઠ પાંખડીઓમાં ૐ આદિત્યાય નમઃ, ૐ સોમાય નમઃ, ૐ મંદલાય નમ, ૐ વુધાય નમઃ, ૐ વૃહસ્પતયૈ નમઃ, ૐ શુક્રાય નમઃ, ૐ શનૈશ્વરાય નમઃ, ૐ રાહુકેતુભ્યાં નમઃ દરેક પાંખડીઓમાં એકેક એ પ્રમાણે લખીને, બહાર ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારવા. ચારે બાજુએ સરખા વજ્રથી અકિત માહેન્દ્રમંડલની આલેખના કરીને, તેના ચારે ખુણાઓમાં લ લ તથા ક્ષિ ક્ષિ એ પ્રમાણે લખીને, તેની મધ્યમાં ઉપરોક્ત ચત્રની સ્થાપના કરવી (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ ચન્ન ૯ ચિત્ર ન. ૩૪)

આ બૃહદ્વચક નામનું ચક્ર ગુરૂપરપરાએ ઉતરી આવેલા ગુરૂના સુબકમલથી બાજીને, કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોખપત્ર પર આલેખીને, ચક્રની જમણી બાજુએ પાર્શ્વેયક્ષની મૂર્તિ તથા ડાબી બાજુએ પાર્શ્વેયક્ષિણી (પદ્માવતી)ની સ્થાપના કરીને, ત્રિકાળ બાઈ, મોગરો, માલતી વગેરે સુગંધીવાળા પુષ્પોથી પૂજન કરવાથી (પૂજન સ્નાન, આત્મરક્ષા વગેરે ક્રિયા પ્રથમ કર્યા પછી કરવું), અને નાસિકાના અગ્રભાગને વિષે બને નેત્રો સ્થાપન કરીને મૂલમન્ત્રનું નિરન્તર ધ્યાન કરવાથી, [સાધકને] સર્વ સપદાની પ્રાપ્તિ થાય છે ધ્યાન ધરવાના મન્ત્ર આ પ્રમાણે—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ક્રૌં શ્રૌં શ્લીં શ્લીં હ્રીં નમઃ । (પાર્શ્વે ટીકા—હ્રીં શ્રીં ક્લીં ક્રૌં શ્રૌં શ્લીં શ્લીં અર્હ નમ) અથવા ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હ નમિઙ્ગણ પાસ વિસહર વસહ જિજ્ઞ ફુલિંગ [ૐ] હ્રીં શ્રીં [અર્હ] નમઃ । આ મન્ત્રો માંથી બનેનો યા એક મત્રનો બાપ કરવો

રોગનાશક વિદ્યા—ૐ નમો (નમો ?) ભગવતો અરહતો પાસસ્સ સિઙ્ગઙ મે ભગવદ્ મહાવિઙ્ગા ડગ્ગે મહાડગ્ગે જસે પાસે પાસે સુપાસે પાસમાલિણી ઠઃ ઠઃ સ્વાહા । પાર્શ્વેનાથ ભગવાનના જન્મનક્ષત્રનો યોગ બેઠને, આ વિદ્યાનો ચોથાભક્ત (ઉપવાસ) કરીને ૧૦૦૮ એક હબાર આઠ બાપ કરવાથી વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે, સિદ્ધ થયા પછી ગામમા અથવા નગરમા મરકી વગેરેના ઉપદ્રવ વખતે ધૂપ, શલિકર્મ વગેરે પ્રથમ કરીને આ વિદ્યાનો બાપ કરવાથી મરકી વગેરેના ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે. શ્રી ચન્દ્રસેનક્ષમાશ્રમણના વચનાનુસાર ચક્રનો ઉદ્ધાર કરી પ્રસ્તુત વિધાન કહ્યું છે. ॥ બૃહત્ ચક્રની વિધિ સપૂર્ણ ॥ આ પ્રથમ દેવકુલ છે ॥

[પાર્શ્વં ટીકા-આવાહન મન્ત્ર-ૐ વમ્માણિ ! સપુત્તિ ! સવાહણિ ! સપરિકરં મજ્જં
આગચ્છ આગચ્છ અત્ર સ્થાને તિષ્ઠ તિષ્ઠ સ્વાહા ॥]

બીજી ચિંતામણિ નામનું ચક્ર (ચત્ર) આ પ્રમાણે બાંધવું—

ચત્રની મધ્યમાં પ્રથમ ધરણેન્દ્રની કૃણા સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની સ્થાપના કરીને, [બિંબની] નીચે હ્રીંકાર બીજાક્ષર લખીને, તેની બહાર ચાર પાખડીઓમાં પાર્શ્વનાથ નામનો એકેક અક્ષર લખીને, તેની બહાર આઠ ખુણાઓની [દિશાઓની] પાંખડીઓમાં ૐ વ્રહ્મયૂં વ્રહ્મણે નમઃ, ૐ વ્રહ્મયૂં ધરણેન્દ્રાય નમઃ, ૐ વ્રહ્મયૂં નાગાય નમઃ, ૐ વ્રહ્મયૂં પદ્માવત્યૈ નમઃ, આ પ્રમાણે લખીને; તેની બહાર હ્રીં ૐ હ્રઃ દેવ ! ત્રાયસ ત્રાયસ ૐ હ્રીં ઈર્વીં હ્ર સં યઃ યઃ ય ક્ષિપ ૐ સ્વાહા હ્રીં ક્ષૌં નમઃ । આ મન્ત્ર વીંટીને, પછી સોળ પાંખડીના કમલની સોળ પાખડીઓમાં સોળ સ્વરોની સ્થાપના કરીને, ફરી પાછું આઠ પાખડીનું કમલ કરીને, તેની પાંખડીઓમાં ૐ [નમો] અરિહન્તાણં હ્રીં નમઃ ૐ [નમો] સિદ્ધાણં હ્રીં નમઃ, ૐ [નમો] આયરિયાણં હ્રીં નમઃ, ૐ [નમો] ઉવજ્ઞાયાણં હ્રીં નમઃ, ૐ [નમો] લોપ સવ્વ-સાહુણં હ્રીં નમઃ, ૐ દર્શનાય હ્રીં નમઃ, ૐ જ્ઞાનાય હ્રીં નમઃ, ૐ ચારિત્રાય હ્રીં નમઃ ની સ્થાપના કરીને, પછી ૐ ઉવસગ્ગહર પાસ, પાસ વદામિ કમ્મઘણુમુદ્ધ, વિસ-હર વિસનિત્તાસ, મ ગલ કલ્લાણુ આવાસ સ્વાહા આ પ્રમાણે પ્રથમ ગાથા સંપૂર્ણ કરતી વીંટવી

પછી અનન્ત-કુલિક-વાસુકિ-શંખપાલ-તક્ષક-કર્કોટક-પદ્મ અને મહાપદ્મ એ આઠ નાગાધિપતિઓના નામની શરૂઆતમાં ૐકાર તથા અતમા નમઃ શબ્દ સહિત આઠ પાંખડીઓમાં અનુક્રમે લખીને, પછી તેની ફરતી ૐ વિસહરકુલિગમત, કઠે ધારેઈ જે સયા મણુઓ, તસ્સ ગહ રોગ મારી, હંકૃજરા જતિ ઉવસામ સ્વાહા. આ પ્રમાણે બીજી ગાથા સંપૂર્ણ કરતી વીંટીને, ફરી પણ બહારની બાજુ સોળ પાખડીઓમાં સોળ વિદ્યાદેવીઓના નામ (પાર્શ્વં ટીકાના અંતે શરૂઆતમાં ૐ હ્રીં ક્ષૌં તથા અતમા નમઃ શબ્દ સહિત) લખીને, તેની બહારની બાજુ ફરતી ચોવીશ પાખડીઓમાં ચોવીશ તીર્થ કરની ચોવીશ માતાઓના નામ નવમા ચત્રમાં બતાવી ગયા છીએ તે અનુક્રમે સ્થાપન કરીને, ફરી આઠ પાખડીઓમાં આઠ દિગ્પાલના નામો લખીને તેને ફરતી [ૐ] ચિદ્દેવ હ્રે મતો, તુજ્ઞ પણામો વિ બહુદ્દેવો હોઈ, નરતિરિએસુ વિ જીવા, પાવતિ ન દુઃખદોહગ્ગ સ્વાહા આ પ્રમાણે ત્રીજી ગાથા સંપૂર્ણ કરતી વીંટીને તેને ફરતી આઠ પાખડીઓમાં આદિત્ય-જ્યા, સોમ-અજિતા, મ ગલ-અપરાજિતા, બુધ-જલા, બૃહસ્પતિ-મોહા, શુક્ર-ગૌરી, શનિ-ગાન્ધારી, રાહુ કેતુ-

વિજયા લખીને, તેને ફરતી (ઐ) તુહ સમ્મતે લદ્દે, ચિન્તામણિ કપ્પપાયવખ્ખહિએ, પાવંતિ અવિએણુ, છયા અચરામરઠાણુ સ્વાહા આ પ્રમાણે ચોથી ગાથા સપૂર્ણ વીંટીને, તેને ફરતાં ઐ વમ્માણવિ ! સપુત્તિ ! સવાહણિ ! સપરિકરિ ! શ્વેતવસ્ત્રામરણ-મૂવિતે ! અત્ર મળ્હલે આગચ્છ આગચ્છ સ્વસ્થાને તિષ્ઠ તિષ્ઠ સ્વાહા લખીને [તેને ફરતી (ઐ) ઇય સથુઓ મહાયસ ! ભત્તિખ્ખરનિખ્ખરેણુ હિયએણુ; તા દેવ દિન્નજ ખેહિ, ભવે ભવે પાસ ! જિણુચંદ ! આ પ્રમાણે પાંચમી ગાથા સપૂર્ણ વીંટીને, તેને ફરતા હીંકારના ત્રણ આઠા મારીને, આ ચક્રની પ્રથમના ચંત્રમાં ખતાવી ગયા છીએ તે પ્રમાણે સ્થાપના કરવી. આ પ્રમાણે ચિન્તામણિ ચક્ર (ચત્ર)ની સ્થાપના વિધિ જાણવી. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચં ચંત્ર ૧૦ ચિત્ર નં. ૩૫)

કેશર, ગોરૂચદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી તાળાના ભાજનમા-પતરા ઉપર, અથવા લોજપત્ર પર આ ચત્ર લખીને, સ્વેત વસ્ત્ર, સ્વેત આભૂષણ, સ્વેત પુષ્પની માળા, ચદનનુ વિલેપન વગેરે કરીને, એકાત શુચિપ્રદેશે સાધકે નાસિકા પર ચક્ષુઓ સ્થાપન કરીને, ત્રિકાળ (સવાર, ખપોર અને સાંજ) ૧૦૮ એકસો આઠ વખત મૂલ-મન્ત્રનુ ધ્યાન કરીને, ઉત્તમ સુગંધીવાળા અને કરમાયા વગરના સ્વેત ૧૦૮ એકસો આઠ ફૂલોથી પૂજન કરવું. આ પ્રમાણે વિધિ પૂર્વક પૂજન તથા ધ્યાન કરવાથી સાધકને સર્વ સપદાની પ્રાપ્તિ થાય છે, દરેક જાતના રોગોનો નાશ, સર્વ જાતનાં હુષ્ટ ભયોનુ નિવારણ, કીર્તિ, યશ તથા સારા ભાગ્યની પ્રાપ્તિ અને ઇચ્છિતફલની પ્રાપ્તિ નિશ્ચયે કરીને થાય છે વળી કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોજપત્ર પર લખીને, ગળામા ધારણ કરવાથી તથા સુગંધીદાર [સફેદ] ૧૦૦૦ એક હબ્બર ફૂલોથી જાપ કરવાથી રાજ, અગ્નિ, ચોર, શાકિની વગેરે તરફથી ઉપસ્થિત થતા સર્વ પ્રકારના ક્ષુદ્રોપદ્રવોમા રક્ષણ થાય છે. અહીંઆ પણ નવમા ચત્રમા કહી ગએલો પૂજામન્ત્ર જાણવો.

આ પ્રમાણે ચિન્તામણિ ચક્ર (ચત્ર)ની સ્થાપના વિધિ તથા પૂજા વિધિ જાણવી

ખીજ ગાથાના મન્ત્રો તથા ચન્ત્રો સમાપ્ત.

ચિદ્વૃત્ત દૂરે મંતો, તુજ્ઞ પણામો વિ વહુફલો હોઈ ।

નરતિરિપ્સુ વિ જીવા, પાવંતિ ન દુઃખદોર્હમ્ ॥૨॥

[તિષ્ઠતુ દૂરે મન્ત્રઃ તવ પ્રણામોઽપિ વહુફલો ભવતિ ।

નરતિર્યક્ષવપિ જીવા પ્રાપ્નુવન્તિ ન દુઃખદૌર્ગત્યમ્ ॥]

અર્થઃ—હે પ્રભુ ! વિષધર સ્ફુલિંગ નામનો મન્ત્ર તો દૂર રહે, પરંતુ તમોને કરેલો પ્રણામ માત્ર પણ બહુ ફલને આપવા વાળો થાય છે, કારણકે તમને પ્રણામ માત્ર પણ કરનારા જીવો જો નર એટલે મનુષ્યને વિષે ઉત્પન્ન થએલા હોય, તો રોગાદિકે રહિત અને સારી સમૃદ્ધિવાળા થાય અને જો તિરિપ્સુ વિ એટલે તિર્ય-અર્થમાં પણ ઉત્પન્ન થએલા હોય, તો પણ કનક, રત્ન, ચિતામણિ, કંપુદ્રુમ, પદ્મ તુરગમ અથવા જયકુંજરાદિ પણે ઉત્પન્ન થાય અને ત્યાં પણ પૂજા પામે. વળી તમોને પ્રણામ માત્ર પણ કરનારા જીવો દુઃખ અને દારિદ્ર્યપણાને તો પ્રાપ્ત થતા જ નથી. આ ગાથામાં લઘુ તેત્રીશ અને ગુરુ ચાર મળી કુલ સાડત્રીશ અક્ષરો છે

અન્દ્રાં ટીકા—મન્ત્રામ્નાય.—હ્રીંકારની મધ્યમાં [સાધક] નુ નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં હ્રીંકાર લખીને, ઉપર હ્રીંકારના ત્રણ આંટા ફરતા કરવા (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવૃ ૧૧ ચિત્ર નં. ૩૬)

આ ચત્ર કેશર, ગોચર અને વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, ઐ હ્રીં હ્રં નમો અરિહંતાયં હં નમઃ । આ મન્ત્રથી ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ સદૈશ (સુગંધીદાર) પુષ્પો મન્ત્રીને પૂજન કરીને, પચરત્નની પોટકી તથા આ ચત્ર કુમારીએ કાંતેલા સુતરથી સ્ત્રીના કંઠે અથવા ડાબી ભુજાએ ધારણ કરાવવાથી વંધ્યાપણાનો નાશ થાય છે.

વળી હ્રીંકારની અંદર [સાધકનું] નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડી-ઓમાં ઐ હ્રીં શ્રીં આ ત્રણ અક્ષરો દરેક પાંખડીમાં સ્થાપીને—લખીને, હ્રીંકારના ફરતા ત્રણ આંટા મારીને, ઉપરના (અગિયારમા ચત્રમાં બતાવેલા) મન્ત્રથી પૂજન કરવાથી મૃતવત્સા દોષનો નાશ થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવૃ ૧૨ ચિત્ર નં. ૩૭) [જે સ્ત્રીને મરેલાં છોકરાં એવતરતાં હોય અથવા જન્મીને તુરત જ મરી જતા હોય તેને મૃતવત્સા દોષ કહે છે]

૧ 'દોગચ્ચ' એવો પણ કેટલીક પ્રતોમાં પાઠ છે.

૨ હીરો માણેક, પાનું, મોતી તથા પ્રવાલ તેના અભાવે તોચ્ચ, પ્રવાલ, મોતી, માણેક અને સોનાનો દાઢમા ઉપયોગ કરવામાં આવે છે

વળી ક્ષ્મ્વ્યૂ ની મધ્યમાં (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખ-ડીઓમાં હૈં ક્ષ્મ્ હ્રીં હૂં દરેક પાંખડીઓમાં સ્થાપીને-લખીને, ઉપર શ્રીંકારના ફરતા ત્રણ આટા મારીને, ઉપરના જ મન્ત્રથી પૂજન કરીને, સ્ત્રીના કંઠમાં અથવા ભૂજાએ ધારણ કરાવવાથી કાકવધ્યા (જે સ્ત્રી કુદરતી વધ્યત્વ દોષવાળી હોય) પણ ગર્ભ ધારણ કરે છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચં ચત્ર. ૧૩ ચિત્ર નં. ૩૮)

વળી ઐકારની મધ્યમાં (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, ઉપર ઐ હ્રીં ઐ શ્રીં ચામુળે ! સ્વાહા આ અક્ષર ફરતા વીંટીને, ઉપર હ્રીંકાર વીંટાળવો (આકૃતિ માટે જુઓ જ્વચં ચત્ર ૧૪ ચિત્ર નં. ૩૯)

આ ચત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, [ઉપર પ્રમાણેની વિધિએ ધારણ કરવાથી તથા પૂજન કરવાથી] બાલકોની ગ્રહપીડાનો નાશ થાય છે, કેટલાક મતે ભૂતાદિભયનો નાશ થાય છે.

વળી ઐ હ્રીં શ્રીં એ ત્રણ અક્ષરોની અદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાંખડીઓમાં હ્રીં શ્રીં એ અક્ષરો દરેક પાંખડીઓમાં લખીને ઉપર ક્ષિપ ઐ સ્વાહા એ મન્ત્ર ફરતો વીંટીને, ઉપર હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચં ચત્ર ૧૫ ચિત્ર નં. ૪૦)

આ ચત્રનું પણ પૂર્વોક્ત મન્ત્રથી પૂજન કરવાથી દુર્ભાગનો નાશ અને સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે. હીન્દીરીઆ વગેરે રોગોનો પણ નાશ થાય છે ઉત્તમ એવા ગુરૂની ચરણ-કમલની પૂજા સર્વવિધિમાં પ્રથમ કરવી, નહિતર મન્ત્રની સિદ્ધિ થતી નથી પરંપરાનો લોપ કરવાથી નિશ્ચયે કરીને સિદ્ધિ થતી નથી એ પ્રમાણે પાદલિપ્તસૂરિ મહારાજનું વચન છે.

પાર્શ્વંટીકા—હ્રીંકારની મધ્યમાં (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર આઠ પાંખ-ડીઓ ફરતી વીંટવી, તેમાંની ચાર પાંખડીઓમાં હ્રીં ક્ષ્મ્ હ્રીં તથા બાકીની ચાર પાંખડીઓમાં દેવદત્ત (સાધક) નું નામ લખવું [ઉપર ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા] (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચં ચત્ર ૧૬ ચિત્ર નં. ૪૧)

આ ચત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી સોજપત્ર પર લખીને સ્ત્રીની ભૂજાએ ધારણ કરાવવાથી, વધ્યા પણ ગર્ભવતિ થાય છે, મૃતવત્સા દોષવાળી પણ ગર્ભને ધારણ કરે છે, કાકવધ્યા પણ બાલકને જન્મ આપે છે, ભૂત, પિશાચ વગેરેના ઉપદ્રવમાં પણ રક્ષણ થાય છે

વકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટવા, પછી બહાર દરેક પાંખડીઓમાં ઝં હ્રીં હ્રીં ચામુળે! સ્વાહા એ શબ્દો લખવા [ઉપર હ્રીંકાર ના ત્રણ આંટા મારવા] (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવં ચત્ર ૧૭ ચિત્ર નં. ૪૨).

આ ચત્ર લોજપત્ર પર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, બુદ્ધિએ ધારણ કરાવવાથી બાલકોની ગ્રહ વગેરેથી રક્ષા થાય છે.

માયાળીજ (હ્રીંકાર) ના ત્રણ આંટા મારીને, તેની અંદર(સાધકનું) નામ લખીને બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં હ્રીં દે (વદત્ત) લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવં ચત્ર ૧૮ ચિત્ર નં. ૪૩) આ ચત્ર લોજપત્ર પર કેશર, ગોડ્યંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, સ્ત્રી અગર પુરૂષ બુદ્ધિએ ધારણ કરે તો સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

વકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતી ચાર પાંખડીઓમાં વકાર લખીને, તેની બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં રકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવં ચત્ર ૧૯ ચિત્ર નં. ૪૪) આ ચત્ર કેશર, ગોડ્યંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોજપત્ર પર લખવાથી સર્વ જાતના ક્ષુદ્રો-પદ્મોપસર્ગની શાંતિ થાય છે આ વૈરોદથા નામની વિદ્યા છે.

હ્રીંકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં હ્રીં દરેક પાંખડીમાં લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવં ચત્ર ૨૦ ચિત્ર નં. ૪૫) આ ચત્ર કેશર, ગોડ્યંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોજપત્ર પર લખીને, કંઠે અથવા બુદ્ધિએ બાંધવાથી ચોરનો લય ઉપ-સ્થિત થતો નથી. આ અધોરા નામની વિદ્યા છે.

હ્રીંકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં હ્રીંકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવં ચત્ર ૨૧ ચિત્ર નં. ૪૬) આ ચત્ર કેશર, ગોડ્યંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોજપત્ર પર લખીને બુદ્ધિએ બાંધવાથી સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

હ્રીંકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં હ્રીંકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવં ચત્ર ૨૨ ચિત્ર નં. ૪૭) આ ચત્ર કેશર, ગોડ્યંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોજપત્ર પર લખીને બુદ્ધિએ ધારણ કરવાથી સર્વજનોને પ્રિય થાય છે.

હ્રીંકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં રકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા] (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવં

ચંત્ર ૨૩ ચિત્ર નં. ૪૮). આ ચંત્ર કેશર, ગોરૂચદનથી લોબપત્ર પર લખવાથી બાલકને શાંતિ પુષ્ટિ અને રક્ષણ કરનાર થાય છે.

હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારીને તેની અદર [શિળીતું] નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠે પાંખડીઓમાં હ્રીંકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા]. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચં ચંત્ર ૨૪ ચિત્ર નં. ૪૯) આ ચંત્ર કેશર, ગોરૂચદનથી લોબપત્ર પર લખીને કઠે, જીભએ ધારણ કરવાથી, તાવની પીડા, હિસ્ટીરીઆની પીડા, ભૂત, પિશાચના વળગાડ વગેરેની શાંતિ થાય છે.

હ્રીં શ્રીં હ્રીં શ્રીં હ્રીં ની અદર નામ લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાંખડીઓમાં હ્રીં શ્રીં ઠકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચં ચંત્ર. ૨૫ ચિત્ર નં. ૫૦) આ ચંત્ર કેશર, ગોરૂચદનથી લોબપત્ર પર લખવાથી દુર્ભંગનારી સૌભાગી થાય છે.

ત્રીજી ગાથાના મન્ત્રો તથા ચન્ત્રો સમાપ્ત

તુહ સમ્મત્તે લદ્ધે, ચિંતામણિકલ્પપાયવઢમહિણી
પાવંતિ અવિગ્ધેણં, જીવા અયરામરં ઠાણં ॥૪॥

[તવ સમ્યક્ત્વે લબ્ધે ચિન્તામણિકલ્પપાદપામ્યધિકે ।
પ્રાણુવન્ત્યવિષ્ણેન જીવા અજરામરં સ્થાનમ્]

અર્થ-હે પ્રભુ ! ચિંતામણિ રત્ન અને કલ્પવૃક્ષથી પણ અધિક મહિમાવાળું
તમારું સમ્યક્ત્વ પામે છતે જીવો કોઈ પણ પ્રકારના વિદ્ધ વિના અજરામર સ્થાન
એટલે મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરે છે. આ ગાથામાં લઘુ ઓગણત્રીશ અને શુદ્ધ છ મળી
કુલ પાંત્રીશ અક્ષરો છે

અન્દ્રાં ટીકા-મન્ત્રામ્નાય:-

પ્રથમ પાર્શ્વનાથ પ્રભુની કલ્પના કરીને, જમણી બાજુ ધરણેન્દ્ર તથા ડાબી
બાજુએ પદ્માવતી અને ઉપર બ્રહ્માણુ તથા નીચે નાગના નામની કલ્પના કરીને
વલય દધને, તેના ઉપર આઠ પાંખડીઓમાં દરેકમાં નમિઝ્ઞ ૧ પાસ ૨ વિસહર
૩ વસહ ૪ જિણ ૫ ફુલિંગ ૬ હ્રીં ૭ નમઃ ૮ લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાંખડી-
ઓમાં સોળ વિદ્યાદેવીનાં નામ અને એકેક સ્વર લખીને, ઉપર ચોવીશ પાંખડીઓ
વાળા કમળની દરેક પાંખડીઓમાં ચોવીશ તીર્થંકરની ચોવીશ માતાઓનાં નામોમાંથી
એકેક નામ આલેખીને, હ્રીંકારથી વીંટીને, ગ્રહ તથા દિગ્પાલોનાં નામો કલ્પીને,
સુગંધી દ્રવ્યોથી આલેખીને, સુગંધવાળાં ફૂલોથી નિરંતર વખતસર આ લઘુદેવકુલની
પૂજા કરવાથી સર્વાર્થની સિદ્ધિ થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ ચત્ર ૨૬ ચિત્ર
નં ૫૧) પૂજા મન્ત્ર પૂર્વોક્ત જ શુદ્ધના મુખકમલથી જાણવો. શુદ્ધના ચરણ કમલની
પૂજા બહુજ ધામધૂમ અને ભક્તિથી કરવી.

ચોથી ગાથાના મન્ત્રો તથા ચન્ત્રો સમાપ્ત.

ईअ संथुओ महायस ! भक्तिभरनिभरेण हियएण ।
ता देव ! दिज्ज वोहिं, भवे भवे पास जिणचंद ! ॥५॥

[इति संस्तुतो महायशः ! भक्तिभरनिभरेण हृदयेन ।
तस्मात् देव ! देहि बोधि, भवे भवे पार्श्व ! जिनचन्द्र ॥]

અર્થ:-હે મહાયશસ્વી પ્રભુ ! આ પ્રમાણે લક્ષિતના સમૂહથી ભરપૂર એવા હૃદયવડે મેં આપની સ્તુતિ-સ્તવના કરી છે, તેથી હે પાર્શ્વનાથ જિનચંદ્ર દેવ ! મને ભવે ભવે એટલે જ્યાં સુધી હું સુક્તિસ્થાનને પ્રાપ્ત ન કરું ત્યાં સુધી બોધિ એટલે સમકિત આપો. એટલુંજ હું આપશ્રીની પાસે માગુ છું આ ગાથામા લઘુ ચોત્રીશ અને ગુરૂ ચાર મળી કુલ આઠત્રીશ અક્ષરો છે. આ પાંચે ગાથાઓમા સર્વ મળી પદ વીશ, ગુરુ એકવીશ અને લઘુ એકસો ચોસઠ મળી કુલ સર્વ એકસોને પચાશી અક્ષરો છે.

અન્દ્રા૦ ટીકા-મન્ત્રામ્નાય:-

પ્રથમ વં હં હં દત્ત ક્ષિની અદર નામ લખીને, બહાર ટકાર સપુટ વીંટીને, તેની બહાર સોળ સ્વર વીંટીને, તેની ઉપર આઠ પાખડીનું કમળ કરીને, આઠે પાંખડીઓમાં ઐ પાર્શ્વનાથાય હ્રીં સ્વાહા લખીને, ફરી પાણુ બાર પાખડીનું કમળ કરીને, દરેક પાંખડીમાં હર હર એ બે અક્ષર સ્થાપવા, તેની બહાર ઈર્વીં ક્વીં હંસ એ અક્ષરો વીંટીને, ઉપર હકાર સપુટ, તેના ઉપર વકાર સપુટ કદખીને, તેની બહાર ફરતા ક્વીંકારના ત્રણ આટા મારવા. (આકૃતિ માટે ભુજો ઉવ૦ ચત્ર ૨૭ ચિત્ર ન. ૫૨)

આ ચત્ર કેશર, ચદન, કપૂર, ગોરૂચદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર આલેખીને, [પાર્શ્વ૦ ટીકા-] ઐ હં હ્રીં પક્ષિ ઈર્વીં ક્વીં હંસઃ સ્વાહા । આ મન્ત્રથી સફેદ સુગંધીદાર ૧૦૮ ફૂલથી ત્રણ દિવસ સુધી નિરંતર પૂજન કરવાથી ભૂત, પ્રેત, શાકિની જ્વરાદિ ભયનો નાશ થઇને શાંતિ અને પુષ્ટિ થાય છે વળી આ ચત્ર શુભ દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખી, કુમારિકાએ કાંતેલા સુતરથી વીંટીને ભુજાએ ધારણ કરવાથી સર્વ જગ્યાએ રક્ષણ થાય છે, અને સર્વ સપદાને આપવાવાળો આ ચત્ર થાય છે

[અન્દ્રા૦ ટીકા-] હવે બૃહદ્વૃત્તિમાં કહેલા કેટલાક મન્ત્રો કહીએ છીએ —

ॐ वल्ल्यू वं ह्रां ओं कौं क्षीं ह्रीं क्लीं ब्लूं द्रां द्रीं ज्वालामालिनि ! झंकारिणि !

૧ 'હ્ય' એવો પણુ પાઠ છે. ૨ 'હિઅયે(અ)ણ' એવો પણુ પાઠ છે. ૩ 'દેહુ' એવો પણુ પાઠ છે

વિષં નિર્વિષં કુરુ કુરુ સ્થાવરવિષં જઙ્ગમં જાઠરં યોગજં અપહર અપહર મણ્ડક અમૃતેન
સિન્ધવ્ય સિન્ધવ્ય ઉત્થાપય ઉત્થાપય દણ્ડેનાક્રમ્ય વિષમવિષં ઠઃ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ॥

ડંશ દીધેલા પુરૂષના જેટલો જ દડ લઈને, તે દડને સાત વાર મન્ત્રીને ડંસ દીધેલાના સર્વ સાંધાઓને વિષે તે દડથી તાડના કરવાથી, ડંસ દીધેલો પુરૂષ ઊભો થાય છે. વળી ઐ ક્રોં ગ્રો મૃ ઠઃ ઠઃ ઠઃ આ મન્ત્રથી જલધારા દેવાથી ડંસ દીધેલો ઊભો થાય છે.

ૐ હ્રીં શ્રીં એ મન્ત્રનો રાતા પુષ્પથી ૧૦૦૦૦૦ એક લાખ બપ કરે તો નગર ક્ષોભ પામે છે.

ૐ હ્રીં શ્રીં કલિકુણ્ડસ્વામિને નમઃ આ મન્ત્રનો નિરતર બપ કરવાથી સર્વ અર્થની સિદ્ધિને કરનારો થાય છે.

વળી ઐ નમો ભગવતે [શ્રી] પાર્શ્વનાથાય ક્ષેમઙ્કરાય હ્રીં નમઃ । આ ક્ષેમને કરવાવાળો મન્ત્ર છે.

પાંચમી ગાથાના મન્ત્રો તથા ચન્ત્રો સમાપ્ત.

ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર સંપૂર્ણ

શ્રી જિનસૂર મુનિ વિરચિત
શ્રી ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર માહાત્મ્ય ગર્ભિત
શ્રી પ્રિયંકર નૃપ કથા.

॥ ૐ વીતરાગાય નમઃ ॥

વંશાબ્જશ્રીકરો હસો, દત્તોત્તમવિભાવસુઃ ।
સદાનન્દ , ક્રયાત્ સારં, શ્રીવામાસૂનુસદ્ધરઃ ॥૧॥

અર્થાત્-વશ રૂપી કમળને વિકસાવનાર સૂર્ય સમાન, ઉત્તમ પ્રકારના તેજસ્વ
દ્રવ્યને આપવાવાળા, ઉત્તમ એવા શ્રીવામાદેવીના પુત્ર (શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ) નિરતર
ભવ્યજનોને આનંદના કરનારા થાઓ.

જેની મધ્યમાં ઝંકાર રહેલો છે એવા હ્રીંકારથી વીંટાએલા શરીરવાળા, ધરણેન્દ્ર
તથા પદ્માવતી દેવીથી સેવા કરાતા એવા, જિનેશ્વર શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને ભક્તિ-
પૂર્વક નમસ્કાર-પ્રણામ કરીને ઉપસર્ગહરસ્તવનો પ્રભાવ હું કહીશ (આકૃતિ માટે
જુઓ ચિત્ર નં ૫૩)

આ ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર જ્ઞાનના સૂર્ય સમાન શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીએ સઘની
શાંતિ અને કલ્યાણના માટે બનાવ્યું છે આ સ્તોત્રના પ્રભાવનું વર્ણન કરવાને માટે
બોલવામા સમર્થ એવી એક જીભથી શુદ્ધ અથવા ઈદ્ર પણ સમર્થ નથી. આ
ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનું સ્મરણ કરવાથી કલ્યાણકારી સપત્તિઓ, સતતિનો સયોગ અને
નિરતર ઇચ્છિત સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય છે

ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનું સ્મરણ કરનાર માણસને ઉદય, ઉગ્ધ પદ્મવી, ઉપાય, ઉત્ત-
મતા અને ઉદારતા એ પાંચ ઉકાર (ઉકારથી શરૂ થતા લાભો) પ્રાપ્ત થાય છે, તથા
શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું સ્મરણ કરનાર માણસને પુણ્ય, પાપનો નાશ, પ્રીતિ, પદ્મા
(લક્ષ્મી) અને પ્રભુતા (પકારથી શરૂ થતા લાભો) એ પાંચ પ્રકારની પ્રાપ્તિ થાય છે.

સ્થિર આસન પર બેસી, મૌનપણે, એકચિત્તથી જે (મનુષ્ય) આ ઉપસર્ગહર
સ્તોત્રનું ૧૦૮ એકસો આઠ વાર નિરતર ધ્યાન ધરે છે, તે મનુષ્યોમાં રાજ સમાન
(મનુષ્ય)ને પગલે પગલે કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે, અને ચચળ એવી લક્ષ્મી પણ
સદાને માટે સ્થિર થાય છે.

જળમાં, અગ્નિમાં, પર્વતમાં, ચોરના ઉપદ્રવવાળા માર્ગમાં અને ભૂત પ્રેતથી વ્યાપ્ત સ્થાનમાં આ (ઉપસર્ગાહર) સ્તોત્રનું સ્મરણ કરવાથી સર્વ પ્રકારના ભયનું નિવારણ થાય છે.

આ ઉપસર્ગાહર સ્તોત્રનું છ મહિના સુધી ધ્યાન કરનાર માણસને આ લોકમાં શાકિની વગેરેનો તથા રાજાનો ભય નથી રહેતો.

અથકાર સ્તોત્રકારને આશીર્વાદન કહે છે—

उवसग्गहरं थोत्तं, काऊणं जेण संघकल्लाणम् ।

करुणायरेण विहिय, स भद्वाहु गुरु जयडा।

કરુણાના ભકાર એવા જેમણે ઉપસર્ગાહરસ્તોત્ર રચીને શ્રી સંઘનું કલ્યાણ કર્યું તે શ્રી ભદ્રબાહુ ગુરુ જય પામે—જયવતા વર્તો

જે સમયમાં દેવો, મન્ત્રો અને સિદ્ધિઓ પ્રત્યક્ષ નથી થતી એવા કલિકાળમાં [પણ] આ ઉપસર્ગાહર સ્તોત્રનો પ્રભાવ સાક્ષાત્ દેખાય છે. [આ સ્તોત્રના સ્મરણના પ્રભાવથી] પુત્ર વિનાનો પુત્રને પ્રાપ્ત કરે છે, ધન વગરનો કુખેર સમાન શ્રીમાન થાય છે, પગપાળો (પદાતિ—સામાન્ય સૈનિક) પણ [રાજાની માફક] શાસન ચલાવે છે અને હુખી માણસ સુખી થાય છે ત્વદ્વરૂપ (ઉપસર્ગાહર સ્તોત્ર રૂપ) ચિંતામણિનું ચિંતન કરવાથી શું શું સિદ્ધ થતું નથી? અર્થાત્ ઉપસર્ગાહરસ્તોત્ર રૂપ ચિંતામણિનું ચિંતન કરવાથી ઇચ્છિત વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થાય છે.

આ સ્તોત્રની સ્મરણમાત્ર કરાએલી એક જ ગાથાથી પણ શાંતિ થાય છે, તો પછી પાંચ ગાથાના પ્રમાણ વાળા આખા (સ્તવન)નું તો કહેવું જ શું? અર્થાત્ આ સ્તોત્રની એક જ ગાથાના સ્મરણ માત્રથી પણ ઉપદ્રવોની શાંતિ થાય છે, તો પછી પાંચ ગાથાના પ્રમાણ વાળા આખા સ્તોત્રના સ્મરણથી ઉપદ્રવની શાંતિ થાય એમાં તો નવાઈ જ શી?

જેવી રીતે પ્રિયંકર નામનો રાજા ઉપસર્ગાહરસ્તોત્રના ધ્યાનથી માન ભરેલું પદ અને વિશાળ સપત્તિને પામ્યો તેવી રીતે આ ઉત્તમ અને પવિત્ર સ્તવનું નિરંતર ધ્યાન કરવાથી ઉપસર્ગો—આફતોનો નાશ થાય છે, વિદ્યારૂપી વેલડીઓ છેદાઈ જાય છે અને મન પ્રસન્નતાને પામે છે.

[તે] પ્રિયંકર રાજાની કથા આ પ્રમાણે જાણવી.—

મગધદેશમાં અશોકપુર નામે નગર હતું, જ્યાં મોટા ધનવાનોના ત્રણ માળનાં મકાનો, જ્યાં બધી વસ્તુઓના સમૂહો, અતિથિ જનોને આદર, ભોજનમાં પુષ્કળ

ધી, મંદિરમાં શ્રી આદિનાથની મૂર્તિ, વાદવિવાદમાં આળસ, રાજકુલમાં આડંબર હતો અને લોગી (સર્પ)નો ઉપદ્રવ નકુલ (નોળીયા)ને જ હતો, બીજે કોઈ ઠેકાણે નહિ. (અર્થાત્ કુળવાન ન હોય તેને જ લોગની ખામી હતી, અથવા તો તેવા નીચ કુળવાળાને જ તેના નીચ કૃત્ય પરત્વે લોગી પુરૂષોનો ઉપદ્રવ હતો એટલે નકુળનો ઉપદ્રવ લોગી (સર્પ) ને હોય તેના કરતાં અહીં ઉલટું હતું)

તે નગરમાં પ્રતાપી, પરાક્રમી, [અને] ન્યાયી અશોકચંદ્ર રાજ રાજ્ય કરતો હતો. (તેને) કૂલની માળા જેવી વિવેક, વિનય, શીયલ, ક્ષમા વગેરે ગુણોની સુવાસયુક્ત અશોકમાલા (નામની) પટ્ટરાણી હતી. તે દ પતિને અરિસૂર, રણસૂર અને દાનસૂર એ નામના દેવ, ગુરૂ, પિતા અને માતાના લક્ષ્મી એવા ત્રણ પુત્રો હતા. રાજ્યનો સાર પણ એજ છે. કહ્યું છે કે:-

“ચિત્તાનુવર્તિની માર્યા, પુત્રા વિનયતત્પરાઃ ।

વૈરિમુક્તં ચ યદ્ રાજ્યં, સફલં તસ્ય જીવિતમ્ ॥

ચિત્તને અનુસરવાવાળી એવી સ્ત્રી, વિનયમાં તત્પર એવા પુત્રો, અને શત્રુ વગરનું જેને રાજ્ય હોય, તેવા પુરૂષનું જીવન સફળ જાણવું”

વાવ, કિલ્લો, દેવમંદિર, વિવિધ વર્ણુના લોકો, સુદર સ્ત્રીઓ, ઘોલાવવામાં નિપુણ માણસો, વન, ગળીઓ, વૈદ્યો, ગ્રાહ્યણ, જળ, વાદી, વિદ્વાનો, વેશ્યાઓ, વાણીયાઓ, નદી, વિદ્યા, વીર, વિવેક, ધન, વિનય, સાધુઓ, કારીગરો, વસ્ત્ર, હાથી, ઘોડો અને ઉત્તમ અગ્ન્યર, આ (સંસ્કૃત ભાષામાં વર્ણી શકે તથા સાધનો) થી રાજ્ય શોભે છે.

એક વખતે રાજ્યે પોતાના અરિસૂર નામના પુત્રનો લગ્ન મહોત્સવ શરૂ કર્યો, અને તેને માટે એક નવો મહેલ બનાવવા રાજ્યે શિલ્પશાસ્ત્રમાં નિપુણ એવા માણસોને ઘોલાવ્યા (તેઓની સલાહ પ્રમાણે) અને વાસ્તુશાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે સુતારો નવો મહેલ કરવા લાગ્યા કહ્યું છે કે -

“વૈશાખ, શ્રાવણ, માગશર અને ફાગણ તથા પોષ માસમાં ઘર કરવું, પણ આક્રીના મહિનાઓમાં ન કરવું એવો વારાહ મુનિનો મત છે તેમ જ ઘરમાં પૂર્વ દિશાએ લક્ષ્મીનો ભંડાર-ખજાનો, અગ્નિપુણામાં રસોડું, દક્ષિણ દિશામાં શયનગૃહ, નૈઋત્યપુણામાં શસ્ત્રાગાર-હથિઆરો મૂકવાનું સ્થાન, પશ્ચિમ દિશામાં ભોજન કરવાનું સ્થાન, વાયવ્યપુણામાં અનાજના કોઠાર-ધાન્ય સંગ્રહ કરવાનું સ્થાન, ઉત્તરદિશામાં જ્ઞાનાગાર-જ્ઞાન કરવાનું સ્થાન તથા ઇશાનપુણામાં દેવગૃહ-ઘર હોરાસર અથવા ધાર્મિક ક્રિયા કરવાનું સ્થાન રાખવું.”

આ પ્રમાણે તૈયાર કરેલા તે નવીન મહેલને ચિત્રકળામાં નિપુણ એવા ચિત્રકારો સુદર વિવિધ જાતિના ચિત્રોથી ચીતરવા લાગ્યા છે તથા સુવર્ણકારો-સોનીઓ રત્ન અને સુવર્ણના વિવિધ આભૂષણો ઘડે છે. આ વખતે જ દેવતાનું વરદાન પામેલા એવા સુવર્ણકારો-સોનીઓ પાટલીપુત્ર નગરથી [ત્યાં] આવ્યા [અને] રાજાને મહ્યા, પ્રધાનોએ (તેઓને) સુખ સમાચાર પૂછ્યા. રાજાએ તેઓને કળાનું સ્વરૂપ પુછ્યું. તેઓ બોલ્યા કે:-“હિ રાજન્ ! દેવતાના વરદાનવાળા એવા અમારાં ઘડેલાં આભૂષણો જે ધારણ કરે છે, તે જો રાજ્યને લાયક હોય તો તેને રાજ્ય મળે છે. (અને) ધીજી સામાન્ય મનુષ્યોને તેથી મહત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. તે પહેલાં રાજા હોય તો રાજધિરાજ થાય છે.”

તેઓના વચનથી સતુષ્ટ-હર્ષિત થએલ રાજાએ તેઓને એક અપૂર્વ હાર બનાવવાનો હુકમ કર્યો. સોનું, મોતી, ઉત્તમ જાતિના હીરા તથા રત્નો વગેરે જે કાંઈ જોઈએ તે આપવા માટે રાજાએ ખજાનચીને હુકમ કરી દીધો. પછી ત્યાં દેખરેખ રાખવા માટે પોતાના વિશ્વાસુ માણસોની નિમણૂક કરી. કારણકે કોઈનો પણ વિશ્વાસ ન કરવો જોઈએ. કહ્યું છે કે:-

“તાઇ તેલી તેરમઉ, તખોલી તલાર;

ઠગ ઠંકુર અહિ હજળણહ, જે વીસસઇ તે ગમાર.”

અર્થાત્-વણકર, ઘાંચી, મોચી, તખોલી, કોટવાળ, ઠગ, ઠાકોર, સર્પ અને હજ-નોનો જે વિશ્વાસ કરે તે મૂર્ખ સમજવો.

ત્યાર પછી તેઓએ છ મહિનામાં હાર ઘડીને તૈયાર કર્યો. રાજાને (હાર તૈયાર થયાની) વધામણી આપી. પ્રાતઃકાળે રાજસભામાં હાર મંગાવ્યો, રાજા તે હાર જોઈને હર્ષિત થયો, (અને) બધા લોકો પણ હર્ષિત થયા-વિસ્મય પામ્યા. [રાજાએ] તે હારનું દેવવદલભ એવું નામ આપ્યું-પાડ્યું, અને સુવર્ણકારોને વસ્ત્ર ધન આદિક આપીને વિસર્જન કર્યો-રવાના કર્યો. મુહૂર્ત જોવામાં નિપુણ એવા નિમિત્તિયાઓને રાજાએ પૂછવાથી મુહૂર્ત જોવા લાગ્યા. તેઓએ જોઈને ઉત્તમ મુહૂર્ત જણાવ્યું. તેઓએ કહેલ શુભ મુહૂર્તે તે હાર મગાવીને, હાર પોતાના હાથમા લઇ જેટલામા રાજા પોતાના ગળામા પહેરવા ગયો, તેટલામાં જ અકસ્માત્ સભામાં નૈઋત્યપુણામા છીંક થઇ

રાજાએ પૂછ્યું-“આ (છીંક) કેવી છે ?” નિમિત્તશાસ્ત્રના જાણકારે કહ્યું કે:- “હિ રાજન્ ! (આ છીંક) સામાન્ય છે.” કારણ કે કહ્યું છે કે:-

“ પોતાના સ્થાને બેઠેલા અને પ્રથમ (કામની શરૂઆત કર્યા પહેલાં) કાંઈ પણ સ્વકાર્ય કરવાની ઇચ્છાવાળાને છીંક થાય તે, દિશા અને વિદિશાના—ખુણાના ભેદથી શુભ અને અશુભસૂચક થાય છે. છીંક પૂર્વદિશામાં થાય તો તે અવશ્ય લાભને સૂચવે છે, અગ્નિખુણામાં થાય તો હાનિ કરનારી, દક્ષિણ દિશામાં થાય તો મરણ કરનારી, નૈઋત્ય ખુણામાં બેઠ કરનારી, પશ્ચિમ દિશામાં પરમ સપત્તિને દેનારી, વાયવ્ય ખુણામાં શુભ સમાચાર આપનારી, ઉત્તર દિશામાં ધનનો લાભ કરનારી, ઇશાન ખુણામાં લક્ષ્મી અને વિજયને દેનારી અને ઉચ્ચે (ગ્રહ સ્થાનમાં) થયેલી છીંક રાજ્યને આપનારી થાય છે રસ્તે ચાલતા સન્મુખ થયેલી છીંક મરણ સૂચન કરે છે, જમણી તરફ છીંક થઈ હોય તો પ્રયાણ નહીં કરતા પાછા ઘેર આવવું અને ડાબી તરફ છીંક થાય તો ધૈર્ય અને સિદ્ધિની કરનારી સમજવી.”

તેથી રાજાએ હારને પોતાના ખજાનામાં રખાવ્યો ફરી ખીજા મુહૂર્તનો યોગ આવે છતે રાજાએ ખજાનામાંથી હાર મગાવ્યો ખજાનચી ત્યાં (ખજાનામાં) તપાસ કરીને, રાજાની આગળ વિરૂપિ કરવા લાગ્યો કે:—“ હે રાજા! ત્યાંથી હાર અદશ્ય થઈ ગયેલો છે, કોઈએ તે લઈ લીધો લાગે છે ”

રાજાએ કહ્યું—“મરવાની ઇચ્છાવાળો એવો ખીજો કયો માણસ અહીં આવી શકે—પ્રવેશ કરી શકે ? (અર્થાત્ તારા વિના ખીજો કોણ લઈ શકે ?)”

ખજાનચીએ કહ્યું કે:—“(હે રાજા!) આ વિષયમાં હું કાંઈ પણ જાણતો નથી છતાં પણ આપને મારા કથનનો વિશ્વાસ ન આવતો હોય, તો હું સોગન પૂર્વક આપ કહો તે પ્રકારનું દિવ્ય કરવા તયાર છું ”

(તે વખતે) મંત્રીએ કહ્યું કે—“(રાજા!) કોઈ પણ વાતનો નિશ્ચય કર્યા વિના કોઈના ઉપર ખોટું કલક આપવું તે યોગ્ય નથી” કહ્યું પણ છે કે—

“અવિમૃશ્ય કૃતં કાર્યં, પશ્ચાત્તાપાય જાયતે ।

ન પતત્યાપદમ્મોઘૌ, વિમૃશ્ય કાર્યકારક ॥૧॥

વગર વિચારે કરેલું કાર્ય પશ્ચાત્તાપને માટે થાય છે અને વિચાર પૂર્વક કાર્ય કરનારને આપત્તિરૂપ સમુદ્રમાં પડવાનો વખત આવતો નથી ”

તેથી મંત્રિના કહેવાથી રાજાએ સમસ્ત નગરમાં ઢઢેરો પીટાવ્યો કે —

“જે માણસ દેવવદલાલ હારનો પત્તો જણાવશે તેને, પ્રસન્ન થયેલો રાજા પાંચ ગામ ઇનામમાં આપશે ”

આ પ્રમાણે મોટા અવાજે સાત દિવસ સુધી સેવકોએ ઢંઢેરા પીટયો, પરંતુ તે ઢંઢેરાનો કોઈએ પણ સ્વીકાર ન કર્યો (અર્થાત્ એ ઢંઢેરાનો સ્પર્શ કરીને હારની શોધ કરવાનું કોઈએ પણ માથે ન લીધું). [એટલે] પછી રાજાએ જ્યોતિષિઓને પૂછ્યું. તેઓએ કહ્યું કે—“હે રાજન્ ! હાર નહિ મળે.”

વળી ત્યાં એક ભૂમિદેવ નામનો જ્યોતિષી રહેતો હતો તેને બોલાવીને હારની પ્રાપ્તિ સબધી રાજાએ પૂછ્યું. તેણે કહ્યું કે—“હે રાજેન્દ્ર ! આજ રાત્રે તપાસ કરીને-જોઈને હું કહીશ.”

તે દિવસ આખીને સવારે તેને બોલાવ્યો. તેણે કહ્યું કે—“ હે રાજેન્દ્ર ! (આ બાબત) ન પૂછશો, (કારણકે) નહિ કહેવાથી થોડુંક દુઃખ છે, અને કહેવાથી મહાદુઃખ છે.” (આ પ્રમાણે કહેવાથી) રાજાએ વિશેષે કરીને પૂછવાથી તેણે કહ્યું કે— “ (હે રાજન્ !) લક્ષ મૂલ્યવાળો એ (દેવવલ્લભ) હાર જેની પાસેથી તમોને મળી આવશે, તે તમારી પછી તમારી જ ગાદીએ રાજ થશે. આ બાબતમા સશય નથી, (કારણકે) આ દેવતાનું વચન છે—દેવતાએ કહેલું છે; પરંતુ ઘણા વર્ષ પછી [આ પ્રમાણે બનશે] આ સબધમા પુરાવો એ છે કે—આજથી ત્રીજે દિવસે તમારો હાથી મરી જશે.”

આ પ્રમાણે કાનમાં રેડેલા ગરમ સીસા જેવું તે (જ્યોતિષી) નું વચન સાંભળીને રાજા ક્ષણભર માટે મૂર્છિત જેવો થઈ ગયો. મંત્રિએ કહ્યું કે—“ [હે સ્વામિન્ !] ચિંતા કરવાની કાંઈ જરૂર નથી; ભવિતવ્યતાને કોઈ ટાળી શકતું નથી ” કારણ કે—

“भवितव्यं भवत्येव, नारिकैलफलाम्बुवत् ।

गन्तव्यं गमयत्येव, गजमुक्तकपित्थवत् ॥ ૧ ॥

નાળિયેરના ફળમાં જળપ્રાપ્તિની માફક જે થવાનું હોય તે થાય છે જ અને હાથીએ ખાધેલા કોઠાંની માફક જે જવાનું હોય તે અવશ્ય બાય જ છે.”

ત્રીજે દિવસે હાથીનું મરણ થયું (અને) જ્યોતિષીનું કહેલું સાચું પડ્યું. કહ્યું છે કે —

“अवश्यं भाविभावानां, प्रतीकारो न विद्यते ।

तदा दुःखैर्न बाध्यन्ते, नलरामयुधिष्ठिरा ॥ ૧ ॥

उदयति यदि भातुः पश्चिमायां दिशायां

विकसति यदि पद्मं पर्वताग्रे शिलायाम् ।

प्रचलति यदि मेरुः शीततां याति वह्निः

तदपि न चलतीयं भाविनी कर्मरेखा ॥ ૨ ॥

નિશ્ચયે થવાવાળી વસ્તુઓનો પ્રતિકાર છે જ નહિ, (જો એમ ન હોત) તો નળરાજ, રામચંદ્ર અને યુધિષ્ઠિર [જેવા મહાપુરુષો] ને હુન્નો સહન કરવા પડત નહિ. જો સૂર્ય પશ્ચિમ દિશામાં ઉદય પામે-ઉગે, જો કમળતુ ફૂલ પર્વતની ટોચ ઉપર રહેલી શિલામાં ખીલે-વિકસે, જો મેરૂ પર્વત ચલાયમાન થાય, અગ્નિ જો શીતળતા ગુણ ધારણ કરે, તો પણ ભવિતવ્યતા ફરી શકતી નથી. અર્થાત્ જે થવાનું હોય તે અવશ્ય થાય છે જ ”

ત્યારપછી રાજાએ સાહસ પૂર્વક મોટી ધામધૂમથી પોતાનાં પુત્રનો લગ્ન મહોત્સવ કર્યો. હારના જવાથી જેદ વાળો અને પુત્રના લગ્ન મહોત્સવથી રાજા હર્ષિત થયો. રાજા મંત્રિને કહેવા લાગ્યો કે-“નિમિત્તિયાએ હારના ચોરનારને રાજ્ય (મળવતુ) કહ્યું છે તે અસંભવિત છે તેને [તો] હું શૂળી ઉપર જ રાજ્ય આપીશ. મારા પુત્રો જ માફ રાજ્ય પાળશે. અર્થાત્ મારી પછી ગાદીએ તો મારા પુત્રો જ આવશે.”

મંત્રિએ કહ્યું કે,-“સ્વામિન્ ! એ પ્રમાણે જ થશે ”

તેનું વચન સાંભળીને રાજ્યના ગર્વથી (તે ચોરને માટે) ગામની બહાર એક શૂળી તૈયાર કરાવી અને રાજ્ય કરવા લાગ્યો, પરતુ—

“પોતાના મનથી જ કદેપેલો ગર્વ ભલા કેને નથી હોતો ? ટિટોડી (જેહું પ્રાણી) પણ આકાશના પડવાથી પૃથ્વી ભાંગી જશે એવી ખીકે પગ ઉંચા રાખીને સૂઈ રહે છે.”

આ તરફ તે જ નગરમાં ત્રિયશ્રી નામની ગુણવાન પત્નિવાળો પાસદત્ત નામનો એક મોટો ધનવાન શ્રાવક રહેતો હતો. પરતુ પૂર્વકર્મના સયોગે કરીને તે નિર્ધન થઈ ગયો. તેથી તે શહેર છોડી દઈને ઘણા કૌટુંબિકના નિવાસવાળા પાસેના ‘શ્રીવાસ’ નામના ગામમાં રહેવા લાગ્યો [અને] ત્યાં સુખે કરીને નિર્વાહ કરવા લાગ્યો કારણ કે કહ્યું છે કે —

“ગામડામાં નવું અનાજ, તાજું શાક, સુગંધીદાર ઘી, દહીં વગેરે મળે છે અને થોડા ખર્ચથી સરસ ભોજન કરી શકાય છે ” પરતુ ત્યાં ઘણો ઉદમ કરવા છતાં પણ ધન ઉત્પન્ન થતું નથી કારણ કે—

“ગમે ત્યાં જાઓ પણ પૂર્વકૃત કર્મ તો સાથે જ આવે છે (તેથી) બાલિકાનું વચન સાંભળીને ડાહ્યો પુરૂષ પરદેશ જતો નથી ”

ધન વગર મહત્વપાણું હોતું નથી, અર્થાત્ ધન વગરનાને કોઈ માન આપતું નથી. કહ્યું છે કે:—

“ધનૈર્દુષ્કુલીનાઃ કુલીનાઃ ક્રિયન્તે
ધનૈરેવ પાપાત્ પુનઃ નિસ્સરન્તિ ।
ધનેભ્યો વિશિષ્ટો ન લોકેઽસ્તિ કશ્ચિદ્
ધનાન્યર્જયધ્વં ધનાન્યર્જયધ્વમ્ ॥૧॥

ધનથી હલકા કુળવાળા કુલીન થાય છે. ધનથી જ પાપમાંથી બહાર નીકળે છે, લોકોમાં ધનથી (વધીને) કોઈ પણ શ્રેષ્ઠ નથી [માટે હે લોકો !] તમે ધન ઉત્પન્ન કરો ! ધન ઉત્પન્ન કરો.”

એટલામાં તે દ પતિને એક પુત્રની પ્રાપ્તિ થઈ. (તેથી) ગરીબાઈમાં પણ તેઓને આનંદ થયો. કહ્યું છે કે:—

“સંસારભારચ્છિન્નાનાં તિસ્તો વિશ્રામભૂમયઃ ।
અપત્ય ચ કલત્રં ચ, સતાં સદ્ગતિરેવ ચ ॥૧॥

સંસારના ભારથી ખિન્ન થયેલાઓને પુત્રની પ્રાપ્તિ, સ્ત્રી અને સત્સંગ—સજ્જનોની સોબત એ ત્રણ વિશ્રામનાં સ્થાન છે,”

બ્યારે (એ) પુત્ર એક વરસનો થયો ત્યારે (તે) સાધારણ રોગથી મરણ પામ્યો. (તેથી) માતાને બહુ દુઃખ થયું કહ્યું છે કે:—

“નારીणां પ્રિય આધારઃ, સ્વપુત્રસ્તુ દ્વિતીયકઃ ।
સહોદરસ્તુતીયઃ સ્યાદાધારત્રિતયં ભુવિ ॥૧॥

હુનિઆમાં સ્ત્રીઓના ત્રણ આધાર કહેલા છે:—પ્રથમ પતિ, બીજો પોતાનો પુત્ર અને ત્રીજો સગો ભાઈ.”

સ્ત્રીઓના આધાર રૂપ અને મનોનિવૃત્તિના કારણરૂપ પુત્ર વિના તેણી (પ્રિયશ્રી) બહુ દુઃખ પામી. કારણ કે —

“ગ્રામે વાસો દરિદ્રત્વં, મૂર્ખત્વં કલહો ગૃહે ।
પુત્રૈઃ સહ વિયોગશ્ચ, દુઃસહં દુઃસ્વપ્નશ્ચકમ્ ॥૧॥

ગામડામાં નિવાસ, દરિદ્રતા, મૂર્ખપણું, ઘરમાં કલહ અને પુત્રોનો વિયોગ—એ પાંચ દુઃખો દુઃખે કરીને સહન કરી શકાય છે”

પછી પ્રિયશ્રીએ પોતાના પતિ પાસઠતને કહ્યું કે—“હિ સ્વામિન્ ! અહીં આવવાથી જેવી ભેઠએ તેવી ધનની પ્રાપ્તિ ન થઈ, પુત્ર પણ મરણ પામ્યો. લાભ ઇચ્છતા મુદ્દલમાં પણ ખોટ ગઈ માટે અધર્મી (પ્રતિકુળ) ગામમાં રહેવું આપણને ઉચિત નથી કહ્યું છે કે:—

“યત્ર વિદ્યાગમો નાસ્તિ, યત્ર નાસ્તિ ધનાગમઃ ।

ન સન્તિ ધર્મકર્માણિ, ન તત્ર દિવસં વસેત્ ॥૧॥

જ્યા વિદ્યાની કે ધનની પ્રાપ્તિ થાય નહિ અને ધર્મકરણી જ્યાં સાધી શકાય નહિ, ત્યાં એક દિવસ પણ વાસ કરવો નહિ.”

વળી.—

કુગ્રામવાસઃ કુનરેન્દ્રસેવા, કુમોજનં ક્રોધમુલ્લી ચ માર્યા ।

કન્યાવહુત્વં ચ દરિદ્રતા ચ, પદ્મ જીવલોકે નરકા ભવન્તિ ॥૧॥

ખરાબ ગામમાં વાસ કરવો, અયોગ્ય રાજાની સેવા-નોકરી કરવી, ખરાબ લોજન, ક્રોધયુક્ત મુખવાળી સ્ત્રી, ઘણી કન્યાઓ અને ગરીબાઈ-આ છ (વસ્તુ) સંસારમાં નરક સમાન છે ”

ફરીથી પ્રિયશ્રી, પુત્ર સ્નેહનાં દુઃખથી નસીળને ઠપકો આપીને, કહેવા લાગી કે-જો પુત્ર આપ્યો તો તેનો વિયોગ શા માટે કર્યો ? આપીને ‘પાછું’ લઈ લેવું (એ સંજ્ઞાને) શોભતું નથી. કારણ કે:—

“જહ દેસિ દેવ ! તુદ્ધો મા જમ્મો દેસિ માણસે લોપ ।

અહ જમ્મં મા પુત્તં અહ પુત્તં મા વિભોગં ચ ॥૧॥

હો દૈવ ! જો પ્રસન્ન થએલો એવો તું કંઈ આપવાને ઇચ્છતો હોય તો મનુષ્યલોકમાં જન્મ ન આપીશ, અને જો જન્મ આપે તો પુત્ર ન આપીશ અને જો પુત્ર જ આપે તો (તેનો) વિયોગ ન આપીશ ”

[વળી] હે પ્રાણનાથ ! અહીં મને નિરતર પુત્ર મરણતુ દુઃખ સ્મરણમાં આવ્યા કરે છે તેથી (આપણે) અશોકપુર શહેરમાં જઈએ તો સારૂ આ પ્રમાણે સાંભળીને શ્રેષ્ઠિએ કહ્યું કે:—“હે પ્રિયા ! શહેરમાં તો રહીએ, પણ ત્યાં પાણી, બળતણ, છાણ વગેરે સર્વ ચીજો પૈસાથી જ મળી શકે છે (તેથી) વ્યવહારીઓએ-ધનવાનોએ નગરમાં રહેવું યોગ્ય છે, અને ગરીબોએ ગામડામાં રહેવું ઉચિત છે. અત્યારે આપણી પાસે ધન નહિ હોવાથી શહેરમાં આપણી સન્મુખ પણ કોઈ જોશે નહિ કહ્યું પણ છે કે —

“દ્વે દારિદ્ર્ય ! નમસ્તુભ્યં, સિદ્ધોઽહં ત્વત્પ્રસાદતઃ ।

પશ્યામિ સકલાન્ લોકાન્ , ન માં પશ્યતિ કશ્ચન ॥૪૨॥

હે ગરીબાઈ ! તને નમસ્કાર થાઓ [કારણકે] તારી મહેરબાનીથી મારું કાર્ય સિદ્ધ થઈ ગયું [તે એકે] હું તમામ લોકોને જોઈ શકું છું અને મને કોઈ પણ જોતું નથી અર્થાત્ મારા સામું કોઈ જોવાની દરકાર પણ કરતું નથી ”

ધન વગર કોઈ મિત્ર પણ ન થાય. કહ્યું છે કે:—

“જિણિ દિણિ વિત્ત ન અપ્પણહ, તિણિ દિણિ મિત્ત ન કોહ ।

કમલહ સૂરિજ મિત્ત પુણ, જલ વિણ વયરી સોહ ॥૪૩॥

જે દિવસે આપણી પાસે ધન નહિ હોય, તે દિવસે કોઈપણ મિત્ર નહિ થાય. (જેવી રીતે) સૂર્ય કમળોનો મિત્ર હોવા છતાં પણ પાણી ન હોય ત્યારે તે (સૂર્ય જ) દુશ્મન થાય છે.”

(પાસદત્ત શ્રેષ્ઠિના આ પ્રમાણેના વચન સાંભળીને) પ્રિયશ્રીએ શ્રેષ્ઠિ પ્રત્યે કહ્યું કે:—(“હિ સ્વામિન્ !) મોટે ભાગે પુરુષો સુદર પરિણામવાળી બુદ્ધિવાળા હોય છે, છતાં માફ વચન સાંભળો—આ જગ્યાએ રંક શ્રેષ્ઠિની માફક આપણને કાંઈ પ્રાપ્તિ થઈ શકે તેમ નથી. કહ્યું છે કે:—

‘પુત્ર: ૧ પશુ: ૨, પદાતિ ૩ ઋચ, પૃથિવી ૪ પ્રમદાઽપિ ૫ ચ ।

કુલશ્રીવૃદ્ધિદા: પઞ્ચ, કુલશ્રીક્ષયદા અપિ ॥૪૪॥

પુત્ર ૧, પશુ ૨, પદાતિ (પગે ચાલવાવાળો) ૩, જમીન ૪, અને સ્ત્રી ૫, આ પાંચ વસ્તુઓ કુળની લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ કરનારા પણ છે અને કુળની લક્ષ્મીનો નાશ કરનારા પણ છે.”

તેથી (હિ સ્વામિન્ !) અહીં હવે એક ક્ષણવાર પણ રહેવું ઉચિત નથી. (પોતાની) સ્ત્રીના કદાચહથી શ્રેષ્ઠિએ નગરમાં જવાનું માન્ય રાખ્યું કારણ કે:—

“રાજ્ઞાં સ્ત્રીણાં ચ મૂર્ખાણાં, બાલકાનાં તથૈવ ચ ।

અન્ધાનાં રોગીણાં ચાપિ, બલવાંઋચ કદાગ્રહઃ ॥૪૫॥

રાજાઓ, સ્ત્રીઓ, મૂર્ખાઓ, બાળકો તેમજ આંધળાઓ અને રોગીઓનો કદાચહ બહુ જ બળવાન હોય છે ”

તેથી શ્રેષ્ઠિ જેવો શહેરમાં રહેવા માટે શુભ મુહૂર્તે ચાલ્યો, તેવો જ બારણાની આગળ તેના પગમાં કાંટો વાગ્યો (આ પ્રમાણે) સારા શુકનના અભાવે શેઠ ફરી તેજ ગામમાં રહ્યા. કદા છે કે —

“છીપ વત્થવિલગ્ગે કહ્હ કહ્હ મણિણ જ્ઞત્તિ કંટપ મગ્ગે ।

વિદ્ધે વિલાહસપ્પે ન હુ ગમણ સુંદરં દોહ ॥૪૬॥

છીંક થાય, બાળક વળગી પડે, લોકો ક્યાં ક્યાં એવા શખ્તોથી પ્રશ્ન કરે, કટક ભાગે—વાગે, અને બિલાડો તથા સાપ જોવામાં આવે તો બહાર જવું સાફ નહિ.”

ત્યારળાદ કેટલાક દિવસ પછી પ્રિયશ્રીએ રાત્રિના વખતે સ્વપ્નમાં ભૂમિ ખોદતાં એક ઉત્તમ, તેજના અઘારવાળું, (અને) વિદ્યા વગરનું મુક્તાફળ-મોતી મેળવ્યું-મળ્યું. સવારમાં તે સ્વપ્નનો વૃત્તાંત તેણે પોતાના સ્વામીને નિવેદન કર્યો. તેણે પણ વિચારીને કહ્યું કે:-“હિ પ્રિયા! આપણને મુક્તાફળ સદૃશ, કાંતિવાન તથા ગુણવાન એવા પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે.” કારણ કે:-

“નલ્લહ નારિતુરક્કમહ મુત્તાહલ લગ્ગહ ।

પાળી જાહ ન અગલ્લ ગહ ગિરુઅત્તમ તાહ ॥૪૭॥

પાણી-તેજ વગરના નખ, સ્ત્રી, અન્ન, મુક્તાફલ અને તલવારની ઉત્તમતા હોઈ શકતી નથી અર્થાત્ આ પાંચે વસ્તુઓ પાણીદાર ન હોય તો તેઓની કાંઈ કિંમત નથી.”

[સ્વપ્નમાં] અણુવિધેલું મુક્તાફલ દેખવામાં આવ્યું, તેથી પુત્ર પૂર્ણ આયુષ્યવાળો થશે આ પ્રમાણે [પતિના વચનો] સાંભળીને પ્રિયશ્રી બહુ રાજ થઈ ત્યાર પછી શુભ લક્ષ્મીનો યોગ આવે છતે ઉત્તમ નક્ષત્રમાં તેણીએ પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો -પુત્ર રત્નની પ્રાપ્તિ થઈ. શેઠે પણ પોતાની સ્થિતિ અનુસાર તેનો જન્મમહોત્સવ કર્યો.

કેટલાક દિવસો વીતી ગયા પછી શુભ મુહૂર્તે પુત્રની સાથે શેઠે અશોકપુર તરફ પ્રયાણ કર્યું, પ્રયાણ કરતી વખતે રસ્તામાં શેઠ સારા શુકનની પ્રતીક્ષા કરતા ઊભા હતા, તેટલામાં જ એક કુતરો ઝુખમાં અલક્ષ્ય (માંસ) રાખીને જમણી તરફથી ડાબી તરફ ગયો. શેઠે શુકનના બાણકારને પૂછ્યું કે -“આ શુકન કેવા પ્રકારના છે ?” તેણે કહ્યું કે:-“ઉત્તમ” [હિ શ્રેષ્ઠિન્ !] નગરમાં રહેવાથી તમારાં બધાં કાર્યો સિદ્ધ થશે.” કહ્યું છે કે -

✓ “ગચ્છતાં ચ યદિ શ્વા સ્યાદ્, દક્ષિણાદ્ વામવર્તકઃ ।

સર્વેસિદ્ધિસ્તદઃ નૂનં, શ્વાનેન કથિતં ધ્રુવમ્ ॥૪૮॥

કુતરાના શુકનને માટે કહેલું છે કે-ગમન કરતા રસ્તામાં કુતરો જો જમણી તરફથી ડાબી તરફ જાય તો સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ નિશ્ચયે કરીને થાય છે.

ત્યારપછી તે જ કુતરો પોતાના બંને કાન ખજવાળવા લાગ્યો. ત્યારે શુકન પાંકે કહ્યું કે:-“[હિ શ્રેષ્ઠિન્ !] આ શુકન ઉત્તમમાં ઉત્તમ ફલ આપશે, અને તમને મોટી સંપદાની પ્રાપ્તિ થશે એમ મને દેખાય છે ” કારણ કે -

“ગચ્છતાં ચ તદા શ્વાનઃ, કર્ણ કણ્ઠ્યયતે પુનઃ ।

✓ દ્રવ્યલાભં વિજાનીયાત્, મહત્ત્વ ચ પ્રજાયતે ॥૪૯॥

ગમન કરતાં જો કુતરો કાન ખજવાળે તો જાણવું કે ધનનો લાભ તથા મહત્ત્વની પ્રાપ્તિ થશે.”

પછી શેઠ શુકનની ગાંઠ વાળીને, પોતાના પરિવાર સહિત આગળ ચાલ્યો. અનુક્રમે અશોકપુરની નજીકમાં આવી પહોંચ્યા. એટલે શેઠે કહ્યું—અહીં વાડીમાં ભોજન કરીને આપણે નગરમાં પ્રવેશ કરીએ. કારણકે કહ્યું છે કે:—

“અમુક્ત્વા ન વિશેદ્ ગ્રામ, ન ગચ્છેદેકકોઽધ્વનિ ।

ગ્રાહ્યો માર્ગે ન વિશ્રામ, પશ્ચોક્તં કાર્યમાચરેત્ ॥૫૦॥”

ભોજન કર્યા સિવાય ગામમાં પ્રવેશ કરવો નહિ, માર્ગે જતાં એકલા જવું નહિ, રસ્તે જતા (વચમાં) વિસામો લેવો નહિ અને પચ-પાચ માણસ જે કહે તે કાર્યનું આચરણ કરવું.”

પછી એક આંખાના ઝાડ નીચે વિસામો લઇ, દેવપૂજા કરીને શેઠે પોતાના પરિવાર સહિત ભોજન કર્યું, પછી ત્યાં ક્ષણભર વિશ્રાંતિ લઇને શેઠ વિચાર કરવા લાગ્યા કે—શહેરમાં વ્યાપાર કેવી રીતે થશે ? મુડી વગર લાભ ન થાય. કારણકે કહ્યું છે કે:—

“દુઃખં દેયાનુસારેણ, કૃષિર્મેઘાનુસારતઃ ।

લાભો દ્રવ્યાનુસારેણ, પુણ્યં ભવાનુસારતઃ ॥૫૧॥

[ઠારને] દીધા પ્રમાણે—ખોરાક ખવરાવ્યા પ્રમાણે—હુધ, વરસાદના પ્રમાણે ખેતી, મુડી પ્રમાણે લાભ અને ભાવના પ્રમાણે પુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

વસ્ત્ર વગેરેના આડબર વિના ધનવાનોના નગરમાં ધનની પ્રાપ્તિ શી રીતે થાય ? (અને) ઉધાર પણ કોઇ આપે નહિ. કારણ કે:—“સ્ત્રીઓમાં, રાજદર-બારમાં, સભામાં, વ્યવહારમાં, શત્રુઓમાં અને સાસરામાં પણ આડબરની જ પૂજા થાય છે ”

એવામાં અકસ્માત્ આકાશવાણી થઇ કે:—

“એ બાલક એ નગરતું, રાજા હોસિ જાણિ;

પનરે વરસે પુણ્ય બલધ, ચિંતા હીધ મ આણિ—૫૩

આ બાળક પદર વરસની ઉંમરનો થતા જ આ નગરનો રાજા થશે, માટે મનમાં (તું) કશી ચિંતા ન કરીશ ”

(આ સાંભળીને) માતા પિતા બોલ્યા કે—આ બાળકના રાજ્યની સાથે અમારે કાંઇ પ્રયોજન નથી, પરંતુ અમારે તેનું આયુષ્ય દીધું હોય તેટલું જ પ્રયોજન છે અર્થાત્ તે જીવતો રહે એટલે બસ. કારણ કે:—“પાણી વિનાતું સરોવર અને

સુગંધ વગરના ફૂલની જેમ શોભા નથી, તેમ આયુષ્ય વગરના જાત્રીશ લક્ષણવાળા મનુષ્યની(પુત્રની) શોભા શા કામની ?”

એક (પુત્ર) તો પહેલાં મરી ગયો. (અને) બીજાની આશા કરીએ છીએ, પરંતુ તે આશા દેવ-ભાગ્યને આધીન છે પછી બીજી વાર ઝાડમાથી આકાશવાણી થઈ કે —

“એ બાલક ચિરજીવસમ, હોસમ ધનની કોડિ;

સેવા કરસમ રાયમુખ, સેવક પરિ કર જોડિ-પપ

આ બાલક દીર્ઘાયુષી થશે (અને) તેને કરોડોનું ધન થશે-મળશે, ગજપુત્રો પણ જે હાથ જોડીને તેની સેવા કરશે ”

[આ સાંભળીને] માતા પિતા હર્ષિત થયા આ દેવવાણી હોવી જોઈએ, તેમ ધારીને ઉઠે જોયું, પણ તેઓએ કોઈ પણ દેવને દીકો વહિ [તેથી] પાસદને કહ્યું કે —“માટે ભાગે પ્રાણીઓને પુણ્ય વગર દેવનું દર્શન થતું નથી—”

“[જેવી રીતે] સેવા કરવામા તત્પર એવા દેવો તીર્થ કરોના કલ્યાણક મહોત્સવ ઉજવવા તેઓના પ્રબળ પુણ્યના યોગે આવે છે [તેવી જ રીતે] જેઓનું પ્રબળ પુણ્ય હોય, તેઓને દેવતાઓ પ્રત્યક્ષ થાય છે ”—પદ

ત્યારપછી શેઠે પુછ્યું કે—“આપ કયા દેવ છો, આપનું નામ શું છે ? (અને) અમારા ઉપર આપને શાથી હેત છે ?”

દેવ બોલ્યો—“તમારો જે પુત્ર મરી ગયો હતો તે હું છું તમોએ કહેલા નમસ્કાર મહામંત્રના શ્રવણથી ધરણેદ્રના પરિવારમા દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થએલો એવો હું અહીં રહું છું માતા, પિતા અને ભાઈ ઉપરના સ્નેહને લઈને, મારા ભાઈને જ્યાસુધી રાજ્ય પ્રાપ્ત થશે ત્યા સુધી હું મદદ કરીશ. આ મારો ભાઈ બહુ જ ભાગ્યશાળી છે માટે તમારે હવે કોઈ પણ જાતની ચિંતા કરવી નહિ. પરંતુ આ બાળકનું મારા નામે નામ પાડજો, જેથી એ લાખા આયુષ્યવાળો થશે ”

પિતાએ કહ્યું કે —“તારું શું નામ છે ?” દેવે કહ્યું કે —“મારું નામ પ્રિય કર છે ” તેથી પુત્રનું એ જ નામ પાડવામા આવ્યું પિતાએ કહ્યું કે —“દેવના નામથી આ બાળક અમર થાઓ !” ફરીથી દેવે કહ્યું કે —“કોઈ મુશ્કેલ કાર્ય આવી પડે અથવા સકટ આવી પડે, ત્યારે અહીં આવીને, મારા સ્થાનક ઝાડની આગળ લોગ (ધૂપાદિક) કરજો, જેથી તમારી આશાઓ-ઈચ્છાઓ હું પુરી કરીશ ” કારણ કે—

“લોગથી દેવતાઓ, વ્યતર દેવતાઓ અને ભૂત-પ્રેતો સતુષ્ટ-પ્રસન્ન થાય છે (તેથી) લોગ સકટનો નાશ કરનાર છે ”

ત્યારપછી જેવામાં શેઠ વિજયમુહૂર્તમાં નગરમાં પ્રવેશ કરે છે, તેવામાં જમણી બાજુએ ગધેડું નીકળ્યું. જેથી શેઠે ખરાદકનો વિચાર કર્યો અને [શુભ શુકન મલવાથી] શેઠ હર્ષિત થયો. કારણ કે:-

✓ “નિર્ગમે વામતઃ શ્રેષ્ઠ, પ્રવેશે દક્ષિણ શુભઃ ।

પૃષ્ઠતઃચ ન ગન્તવ્યં સમ્મુખઃ પથમજ્ઞકઃ ॥૨૮॥

ગધેડો ગામની બહાર નીકળતાં ડાબી બાજુએ અને પ્રવેશ કરતાં જમણી બાજુએ નીકળે તો શુભ શુકન બાજુવા, પછવાડે નીકળે તો ગમન ન જ કરવું અને સન્મુખ મળે તો પણ માર્ગનો નાશ કરનાર થાય-રસ્તામાં વિદ્ય આવે ” કારણ કે:-

“પ્રથમે ગધેડાનુ ભૂંકલું તે હાનિકારક છે, બીજે સિદ્ધિદાયક છે, ત્રીજે જતું જ નહિ, ચોથે સ્ત્રીનો સમાગમ થાય છે, પાંચમે ભય થાય, છઠ્ઠે કલેશ જ થાય, સાતમે સર્વ કાર્ય સફળ થાય અને આઠમે લાભ થાય છે એમ બાજુવું ”
વસંતરાજ શાકુંભમાં પૃષ્ઠ ૩૮૦-૮૧મા (ખરાદક) આ પ્રમાણે કહેવામાં આવ્યું છે:-

✓ “ વામોડતિદીર્ઘ. સ્થિરગર્દભસ્ય, સિદ્ધયૈ રવો વામવિચેષ્ટિતસ્ય ।

પૃષ્ઠાગ્રયોર્દક્ષિણતઃચ શબ્દઃ, સ્યાદક્ષિણં ચેષ્ટિતુરપ્યસિદ્ધયૈ ॥૧॥

કઙ્કયમાનાવિતરેતરસ્ય, સ્કન્ધ રદૈ પશ્યતિ ગર્દભો યઃ ।

પાંથઃ પ્રયાણે યદિ વા પ્રવેશે, મિલત્યસૌ મિત્રકલત્રપુત્રૈ ॥૨॥

સ્ત્રીલાભદાઃ સ્યુઃ સુરતાધિરૂઢા, વધાય વંધાય ચ યુદ્ધયમાનાઃ ।

ધુન્વંતિ દેહં શ્રવણો તથા યે, નિષ્પત્તિ કાર્યાણિ સદા સ્વરાસ્તે ॥૩॥

રૌંતિ પ્રવેશે યદિ દક્ષિણેન, સ્યાદક્ષતા તત્ કરણીયસિદ્ધિઃ ।

તુલ્યો વુદૈરશ્વતરઃ સ્વરેણ, જ્ઞેયસ્તથા ગૌરસ્વરોડપિ તુલ્યઃ ॥૪॥

॥ ઇતિ સ્વરઃ ॥

ડાબી બાજુએ ગધેડો ઊભો હોય અને ડાબી તરફ ચેષ્ટા કરતો હોય તથા ડાબી બાજુ ભેરથી ભૂંકતો હોય તો તે સિદ્ધિને કરવા વાળો થાય. જો પછાડી અથવા આગળ કે જમણી બાજુએ ભૂંકતો હોય અથવા ચેષ્ટા કરતો હોય તો તે કાર્યનો નાશ કરવા વાળો થાય. જો પુરૂષના પ્રયાણ અથવા પ્રવેશ કરવાના સમયે ગધેડાઓ પરસ્પર પોતાના દાંતોએ કરીને એક બીજાની ખાંધને ખજવાળતા હોય તો તે પુરૂષને પોતાની સ્ત્રી, પુત્ર તથા મિત્રનો મેળાપ થાય. જો ગધેડો સભોગ કરતો હોય તો તે સ્ત્રીનો લાભ કરનારો થાય અને જો યુદ્ધ કરતો હોય તો વધ અને બંધનને દેવાવાળો થાય જો ગધેડો કાન અથવા શરીરને કપાવતો હોય તો

કાર્યનો નાશ કરનારો થાય. જો પ્રવેશ કરતી વખતે ગધેડો જમણી બાજુ ભૂકતો હોય તો કાર્યની સિદ્ધિ અખંડ કરે. જો આ પ્રમાણે ખચ્ચર પણ કાર્ય કરતો હોય તો આ પ્રમાણે જ કૃણ આપનારો જાણવો.

શેઠ સારા શુકને પુત્ર સહિત પોતાના ઘેર જઈને સુખે ધર્મકાર્ય કરવા લાગ્યા. પ્રિયકર પુત્ર દિવસે દિવસે માતા પિતાના મનોરથોની સાથે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો.

આ વખતે પ્રિયશ્રીના પિયરમાં પોતાના ભાઈનો લગ્ન મહોત્સવ શરૂ થયો હતો, તેથી તેણીને ઓલાવવાને તેનો ભાઈ આવ્યો. તેણી (પ્રિયશ્રી) પણ હર્ષ પૂર્વક પોતાના ભાઈની સાથે પોતાના માતપિતાને ઘેર આવી કારણ કે -

“માતા, પિતા, પતિ, પુત્ર અને પિયર એ પાંચ સ્ત્રીઓને વહાલા હોવાથી હર્ષના કારણ છે”

તે વખતે તેની બીજી બહેનો પણ પોતપોતાના ઘેરથી આવી [તે બધી] ધનવાન હોવાથી, માન પૂર્વક, વાહન સહિત, પોતપોતાના પરિવાર તથા નોકર આકરો અને પુત્ર સહિત, ઉત્તમ વસ્ત્રો ધારણ કરીને, તાબૂલની સુગંધથી સુખને શોભાયમાન કરતી, હીરાથી જડેલા સુવર્ણના આભરણોથી તથા રાખડી અને તિલકથી શોભાયમાન હતી કસ્તૂરી (ના રસ)થી (ચીતરેલી) વેલડીઓથી શોભાયમાન એવી, બાંધ વગેરે સુગંધી કૂલોથી (વેણીઓથી) મધમધાયમાન મસ્તકના વાળવાળી, દેશ (વિદેશ)માં પ્રખ્યાત એવા ધનવાન પતિઓવાળી, હાથીના જેવી ચાલવાળી, કાનમાં (પહેરેલા) સુવર્ણના કુડલોથી શોભતી, કંઠમાં (પહેરેલા) મોતીના તથા સોનામહોરાના હારથી વિભૂષિત, આગળીઓમાં રત્નજડિત સુવર્ણ મુદ્રિકાઓથી ભૂષિત અને સુવર્ણના કકણોથી શોભાયમાન હાથે વાળી, સર્વ કાર્યોની કળામાં પ્રવીણ એવી, અને સોનાના ત્રણ સરના તથા ચાર સરના હાર ધારણ કરેલા છે એવી, તથા સર્વ અંગે આભૂષણ ધારણ કરેલા હોવાથી, દેવાંગનાઓ જેવી સુંદર શોભાયમાન લાગતી હતી

ન્યારે પાસદત્તની પત્નિ (પ્રિયશ્રી) તો સામાન્ય વસ્ત્રવાળી, જીર્ણ કાંચળી અને જીર્ણ કસુબી રંગના ઉત્તરીય વસ્ત્ર-સાડી વાળી, કાનમાં સીસાના કુડલવાળી, તાબૂલ રહિત સુખકમલવાળી, મલીન છે મસ્તકના સમસ્ત વાળ જેના એવી, કકણ, વીંટી તથા ઝાઝર વગરના હાથ પગ વાળી, ગરીબાઈને લીધે કામ કરવાથી બરછટ થઈ ગયા છે હાથ જેણીના એવી, પોતાના સગાઓ પણ જેનો આદર કરતા નથી એવી, અત્યંત નિર્ધન તે બિચારી ઘરના એક ખુણામાં બેસીને શરમની મારી મનમાં વિચારવા લાગી કે-જગત્માં કોઈ કોઈને વલ્લભ નથી કારણ કે -

“વૃક્ષં ક્ષીણફલં ત્યજન્તિ વિહંગાઃ શુષ્કં સરઃ સારસાઃ

પુષ્પં પર્યુષિતં ત્યજન્તિ મધુપા ઇષ્ટં નૃપં સેવકાઃ ।

નિર્દ્રવ્ય પુરુષં ત્યજન્તિ ગણિકા દગ્ધં વનાન્તં મૃગાઃ

સર્વઃ સ્વાર્થવશાઃ જનોઽભિરમતે નો કસ્ય કો વહ્નમઃ ॥૬૨॥

પક્ષીઓ ક્ષણ રહિત વૃક્ષોનો, સારસ (પક્ષીઓ) સુકાઈ ગએલા સરોવરનો, ભમરાઓ ગંધ રહિત પુષ્પનો, નોકરો ભૂત્ર થએલા રાજાનો, ગણિકાઓ નિર્ધન પુરુષનો અને મૃગલાઓ બળી ગએલા વનનો ત્યાગ કરે છે. સર્વ કોઈ પોતપોતાના જ સ્વાર્થમાં રમણતા કરે છે, બાકી કોઈ કોઈને વહ્નલ નથી.” તેનું ગૌરવ કોઈ પણ કરતું નથી. કારણ કે —

ગહિરવ કોજમ અલવડો, નવિ કો કીયા ન રામ;

ગરથ વિઠૂણા માણસહ, ગાફહ ચૂયા નામ.-૬૩

જેવી રીતે રામનું વનવાસમાં કોઈ માન કરતું ન હતું, તેવી જ રીતે ધન વગરના માણસનું કોઈ આદર સન્માન કરતું નથી, કારણકે ચાડીઆ માણસની (ખેતરમાં ઊભા કરવામાં આવતા કપડાના માણસની) કોઈ ખબર હોતુ નથી.”

શુરૂએ પણ કહ્યું છે કે:—

“જેમ કાકુએ ધન ઉપાજન કર્યું, તેમ તું ધન મેળવ. આ જગત પૈસાદારોનું જ છે કારણ કે નિર્ધન મનુષ્યમાં અને મરણ પામેલા માણસમાં હું આ જગતમાં કાંઈ જ અતર નથી જોતો.”-૬૫

વેપારીની સ્ત્રીઓ અને બહેનો પણ તેણીની હાંસી કરતી હતી લગ્ન માટે ભેગા થએલા બીજા લોકો પણ કહેવા લાગ્યા કે:—“અહો ! ભગિનીપણુ સમાન હોવા છતાં પણ પુણ્ય અને પાપમાં કેટલું બધું અંતર છે ? આ બિચારી રસોઈ વગેરેનું કામકાજ કરે છે, જ્યારે બીજી (બહેનો) રાણીની માફક (તેણીને) આજ્ઞા કરે છે.” કારણ કે:—

“જેઓ તપ અથવા સયમ આચરતાં નથી, તેઓ હાથ, પગથી બીજા મનુષ્યોની સમાન હોવા છતાં પણ પુણ્યભાવથી અવશ્ય હીનત્વને પામે છે—નોકર-પણાનું કામ કરે છે.”-૬૬

આ પ્રમાણે બહેનોએ કરેલી હાસીને જોઈને, મનમાં અતિ ખેદ પામેલી અને હુલામળેલી એવી પાસદત્તની સ્ત્રી (ત્રિયંશ્રી) વિચારવા લાગી કે.—“લોકો કુલને કે શુણને જોતા નથી, પરંતુ કેવળ ધનને જ માત્ર જુએ છે.” કારણ કે —

“નતિ, વિદ્યા અને રૂપ-એ ત્રણે લલે ખાડમાં પડે, પણ કેવળ ધનનો જ વધારો કરો કે જેનાથી ગુણો પ્રગટ થાય છે.”-૬૭

[અહા] અભાગણી, અકમી° અને પુણ્યવગરની એવી હું વિવાહમાં બહેનોની હાસીને પાત્ર થઈ છું, તે પૂર્વલવમા ખડિત કરેલા તપતુ ફલ છે. કારણ કે:-

અદ્વેષ ખણ્ડા તપ કીયા, છતઈ ન દીધાં દાન;
તે કિમ પામઈ જીવડા, પરભવિ ધન બહુમાન.-૬૮

અડધેથી તપતુ ખડન કર્યું હોય અને છતી શક્તિએ દાન ન દીધું હોય, તે જીવો પરભવમા ધન કે બહુ માનને કેમ કરી પામી શકે ?”

પછી લગ્નમહોત્સવ વીતી ગયા બાદ તે ધનવાન બહેનોનો ભાઈએ ઉત્તમ વસ્ત્રો અને બહુ મૂલ્ય આભૂષણો આપીને ગૌરવ સહિત સત્કાર કર્યો અને સાથે આવેલા દાસ દાસી પરિવારને સસરાના ઘરના વસ્ત્રોનું દાન કરીને-બક્ષિસ આપીને સતુષ્ટ કરીને (એ)ભાગ્યશાળી બહેનોને બહુ માનપૂર્વક પોતપોતાના સાસરે વિદાય કરી [અને] નિર્ધન તથા અક્ષમી° એવી (પ્રિયશ્રીને) બહેનને ભાઈએ રગવગરની, ટૂંકી અને જાડી એવી સાડી વગેરે આપીને પોતાના સાસરે વિદાય કરી. રસ્તે ચાલતાં મનમા આત્મધ્યાન કરતી તેણી પોતાના આત્માને કહેવા લાગી કે:-

“અરિ મન અપ્પઉ ખચ કરિ, ચિતાબલિ મ પાડિ;
ફલ તેતું પણ પામીઇ, જેતું લિખિઉ નિલાડઇ.-૬૯

હે મન ! સ્વસ્થ થા ! ચિતાની જાળમા ન ફસાઈ જા ! [કારણ કે] જેટલું ભાગ્યમા લગ્યું હશે તેટલું જ ફલ મલશે ”

ભાઈએ પણ કેટલું બધું અતર રાગ્યું-જીદાઈ રાખી ? વળી પાછું મન વાળવા લાગી -

“હે મન ! તેતલું મ માગિ, જે તુ દેખ પરતણિ;
લહીયાં લેખિ લાલિ, અણુલહીઈ લાભઈ નહી -૭૦

હે મન ! પારકા પાસે જેટલું તું દેખે, તેટલાની ઇચ્છા કરીશ નહિ. (કારણ કે) ભાગ્યમાં જે લેખ લખાયા હશે, તેનાથી વધારે કાંઈ પણ મલશે નહિ ” આ માટે મારે હવે તો ભાવથી આદરેલો ધર્મરૂપી ભાઈ જ સ્નેહના કારણભૂત (અને) મારા આધારરૂપ હો ! કારણ કે -

“વિઘટન્તે સુતાઃ પ્રાયો, વિઘટન્તે ચ વાન્ધવાઃ ।
સર્વ વિઘટતે ચિન્ધે, ધર્માત્માનો તુ નિશ્ચલો ॥૭૧॥

પ્રાથે કરીને પુત્રો નાશ પામે છે, બધુઓ પણ નાશ પામે છે અને આ દુનિયામાં બીજુ બધું નાશ પામે છે, પરંતુ ધર્મ અને આત્મા તો નિશ્ચય જ છે—નાશ પામતા નથી.”

પ્રિયશ્રી ઉતરી ગએલા મોઢે ઘેર આવી. અશ્રુબિંદુઓથી પોતાના હૃદયને ભીંજવતી, છતાં ક્રોધાગ્નિથી બળી રહેલી અને નીચે જમીન તરફ જોતી એવી તેણીને દેખીને તેણીના પતિ (પાસદત્ત) એ કહ્યું કે—વહાલી! શા કારણથી તું આજ બિન્ન દેખાય છે? શું તારૂં કોઈએ અપમાન કર્યું છે? તારો કોઈએ પરાભવ કર્યો છે? તેણીએ કાંઈ પણ જવાબ ન આપ્યો, કારણ કે કુલવાન સ્ત્રીઓ પિતાના ઘરે પોતાનું થએલું અપમાન સામરામાં મોટે ભાગે કેમે કરીને કરતી નથી અર્થાત્ પોતાના પિયરની હલકાઈ સામરામાં કોઈ રીતે કરતી નથી કારણ કે—

“કુલવાન સ્ત્રીઓ પોતાના અપમાનની—હું બની વાત બીજાની આગળ કરતી નથી. (જ્યારે) મધ્યમ સ્ત્રીઓ, એક બીજાની વાત એક બીજાને કરીને પરસ્પર ઘરમાં કલેશ કરાવે છે”—૭૨

તોપણ પતિએ આગ્રહથી પૂછવાને લીધે તેણીએ પોતાના પિતાના ઘર બનેલી બધી ઘટના કહી સંભળાવી કારણ કે—

“પતિઃ પૂજ્ય પતિર્દેવઃ, પતિઃ સ્વામી પતિર્ગુરુઃ ।

સુખે દુઃખે કુલસ્ત્રીણાં, શરણં પતિરેવ હિ ॥૭૩॥

કુલીન સ્ત્રીઓને પતિ પૂજ્ય છે, પતિ દેવ છે, પતિ સ્વામી અને પતિ જ ગુરૂ છે, સુખમાં કે દુઃખમાં શરણુ પણ પતિ જ છે”

પાસદત્ત શેઠે કહ્યું કે—“હો ભદ્રે! મારા બાણુવામાં આવી ગયું કે ગરીબાઈ જ એક તારા અપમાનનું કારણ છે” કારણ કે—

“ઈશ્વરેણ સ્મરો દગ્ધો, લક્ષ્મી દગ્ધા હનૂમતા ।

ન કેનાપિ હિ દારિદ્ર્યં, દગ્ધં સત્ત્વવતાડ્વ્યહો ॥૭૪॥

મહાદેવે કામદેવને બાળી નાંખ્યો, હનુમાનજીએ લકષ્મીને બાળી, પરંતુ કોઈપણ સાત્ત્વિક પુરૂષ આ ગરીબાઈને બાળી ન શક્યો.”

પછી પતિએ રોતી એવી પ્રિયશ્રીને શાત કરી, અને કહ્યું કે—“હો પ્રિયા! મનમાં જરાએ દુઃખ લગાડીશ નહિ બીજાને દોષ દેવા કરતા પોતાના આત્માને જ દોષ દેવો, સ્વામીને કે મિત્રને દોષ દેવા કરતા, પોતાના કર્મને જ દોષ દેવો જોઈએ.”

પોતાના કર્મનો જ વિચાર કરીને, પુણ્યનું આચરણ કરવું અને ભાગ્યચક્રનો જ વિચાર કરવો કારણ કે—

“કૃતકર્મક્ષયો નાસ્તિ, કલ્પકોટિશતૈરપિ।

અવશ્યમેવ ભોક્તવ્યં, કૃત કર્મ શુભાશુભમ્ ॥૭૬॥

કરોડો યુગ આદ્યા જાય તોપણ કરેલાં કર્મોના નાશ થતો નથી, [પાતે] કરેલાં શુભ અથવા અશુભ કર્મો જરૂરાજરૂર ભોગવવાંજ પડે છે.”

હે પ્રિયા ! તેઓના ઉપર તારે ગુસ્સો ન કરવો જોઈએ. કારણ કે તારે માટે તો એ પારકું ઘર ગણાય. કારણ કે દશવૈકલિક સૂત્ર (અ. ૫, ઉ. ૨, સૂત્ર ૨૬)માં સાધુઓના માટે કહ્યું છે કે:-

“પારકાના ઘરમાં અનેક પ્રકારના ખાદિમ અને સ્વાદિમ (ખાવાના અને મુખ-વાસ વગેરેના પદાર્થો) હોય (છતાં) પારકો ઇચ્છાથી તે [આપણને] આપે કે ન આપે તોપણ પડિત પુરુષે તેના પ્રત્યે ગુસ્સો ન થવું જોઈએ.”

ત્યારપછી તે (પ્રિયશ્રી) હમેશા નમસ્કાર મત્ર તથા ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનું સ્મરણ, શુભન, દેવવદન, કાર્યોત્સર્ગ, પ્રતિક્રમણ વગેરે પુણ્યકર્મ કરવા લાગી. (કારણ કે —)

“નવકાર એક અક્ષર પાવં ફેડેદ સત્ત અચરાણં ।

પણ્ણાસં ચ પપ્પણં, સાગરપણસયં સમગ્ગેણં ॥૭૮॥

નવકાર મન્ત્રનો એક અક્ષર સાત સાગરોપમના પાપનો નાશ કરે છે, [તેણે] એક પદ પચાસ સાગરોપમનું પાપ નાશ કરે છે અને સમગ્ર નમસ્કારમત્ર પાચસો સાગરોપમ(વર્ષ)ના પાપનો નાશ કરે છે.”

શેઠ (પાસદત્ત) તો વિશેષે કરીને અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરવા લાગ્યો જે આ પ્રમાણે-ઉત્તમ ગધ (અદન, કેશર વગેરે), ધૂપ, અક્ષત-ચોખા, દીપક, સુગંધીદાર પુષ્પો, નૈવેદ્ય, ફલ અને જલ એમ આઠ પ્રકારની જિનપૂજા કહેલી છે.

તે વખતે શેઠના પૂર્વ પૂણ્યનો ઉદય થયો એક વખતે પ્રિયશ્રી નહું ઘર લીંપવા માટે ગામની બહારના ભાગમાં માટી લેવા માટે ગધ જેટલામાં તેણીએ માટી ખોદવાની શરૂ કરી, તેટલામાં જ શેઠના પુણ્યનો પ્રકાશ કરનાર અને ગરીબાઈનો નાશ કરનાર એવું નિધાન પ્રગટ થયું. તેણીએ જેવી રીતે માટી ખોદી હતી, તે જ પ્રમાણે ઉપર માટી ઢાકી દીધી અને પોતાના ઘેર આવીને તે વાત પોતાના સ્વામીને નિવેદન કરી શેઠે ત્યાં આવીને તે જોયું અને રાજને જણાવ્યું રાજાએ શેઠની સાથે પોતાના મોકરો મોકલાવ્યા ત્યાંથી તેઓ નિધાન ખોદીને રાજસભામાં લાવ્યા (અને) રાજાની આગળ તે (નિધાન) ખજાનો મૂક્યો [અને કહ્યું કે] આપને જેમ ઉચિત લાગે તેમ કરો

રાજાએ મંત્રિ, પુરોહિત વગેરેને પૂછ્યું કે:—“આ માટે શું કરવું યોગ્ય છે?” તેઓએ કહ્યું કે:—“આ ખજાનો આપનો જ ગણાય. આ (શેઠ)ને આમાંથી થોડું આપવું.”

રાજાએ જોવો એ ધન ગ્રહણ કરવા માટે પોતાનો હાથ તે ખજાનામાં નાખ્યો કે તુરત જ મનુષ્યવાણી થઈ કે—શું હું રાજાને વળાશું? રાજપુત્રનું લક્ષણ કરે? કુબુદ્ધિ આપનાર મંત્રિને કે પુરોહિતને ગ્રહણ કરું? તેથી બધા બી ગયા અને દૂર ખસી ગયા. (અને કહેવા લાગ્યા કે—)આ ખજાનો કોઈ ભૂત-વ્યંતરથી અધિષ્ઠિત લાગે છે. માટે આ બધું શેઠને જ આપી દો.

પછી રાજાએ પાસદત્ત શેઠને પૂછ્યું કે—“જ્યારે તે આ ખજાનાને જોયો ત્યારે ત્યાં કોઈ પણ માણસ હતું? [અથવા તો] શું કોઈએ તે સાંભળ્યું કે જોયું છે?”

શેઠે કહ્યું કે:—“હિ રાજા! આ નિધાનની વાત હું જાણું છું અને મારી સ્ત્રી જાણે છે, તે સિવાય ત્રીજું કોઈ જાણતું નથી.”

રાજાએ કહ્યું કે:—“તો મારી આગળ તમે શા માટે કહ્યું?”

શેઠે કહ્યું કે:—“હિ રાજા! પારકું ધન ન લેવાનો મારે નિયમ છે. (અને) બધી જમીન રાજાની જ ગણાય છે, તેથી તેની અદર રહેલું ધન પણ રાજાનું જ ગણાય, તેથી મેં તે ન લીધું. કારણ કે—

“પડી ગયેલું, ભૂલાઈ ગયેલું, ખોવાઈ ગયેલું, પડી રહેલું, મૂકેલું, કોઈએ રાખેલું અને છુપાવેલું એવું તથા કોઈએ આખ્યા વગરનું એક તરખલું સુદ્ધાં પણ ન લેવું.”—૮૦

[વળી] હિ રાજેન્દ્ર ! ગૃહસ્થ પુરૂષે શુદ્ધ વ્યવહારથી જ ધન ઉપાર્જન કરવું ઉચિત છે. કારણ કે:—

“શુદ્ધ વ્યવહારથી શુદ્ધ ધન વધે છે [અને તેવા શુદ્ધ ધનથી જ] ધાન્ય, દેહ, પુત્ર, પત્ની અને ધર્મોત્થાન શુદ્ધ થાય છે. (વળી) શુદ્ધ દેહથી જ પ્રાણી ધર્મને યોગ્ય થઈ શકે છે, (અને તે) જે જે કાર્ય કરે છે તે તે સફળ થાય છે.”—૮૧, ૮૨

શેઠના આવા નિયમથી પ્રસન્ન થએલા રાજાએ તે બધું નિધાન તેને સમર્પણ કર્યું (અને કહ્યું કે—) તારા પુણ્યથી જ આ નિધાન પ્રગટ થયેલું છે, માટે તે તારું જ હો ! શેઠ વિચારવા લાગ્યા કે—આ ભવમાં જ મૃત-નિયમનું ફલ મલ્યું કારણ કે કહ્યું છે કે—

“પરાયગ્રહણે યેષાં, નિયમઃ શુદ્ધચેતસામ્ ।

અભ્યાયાન્તિ શ્રિયસ્તેષાં, સ્વયમેવ સ્વયંવરાઃ ॥૮૩॥

જે પવિત્ર મનવાળા પુરુષોને પારકું ગ્રહણ નહિ કરવાનો નિયમ હોય છે, તેઓને પોતાની મેળે જ લક્ષ્મી સ્વયંવરા થઈને આવી આવે છે.”

શેઠ નિધાન લઈને પોતાના ઘેર પહોંચ્યો. આ બધું ધર્મનું ફલ છે તેમ સમજ્યો. કહ્યું છે કે—

“પુણ્યની ઇછાવાળાએ કોઈને કોઈ નિયમ તો અવશ્ય ગ્રહણ કરવો જ! [કારણકે] નાનો પણ નિયમ કમલશેઠની’ માફક બહુ લાલને આપનારો થાય છે.”

પાસદત્ત શેઠ તે ધનથી વ્યાપારી બન્યો, નવાં મકાનો બનાવ્યા, નવી દુકાનો કરાવી અને ત્યાં વ્યાપાર કરવા લાગ્યો [વળી] દુકાન વગેરેમાં વાણીયાના છોકરાઓ (ગુમાસ્તાઓ), દાસ, દાસી, લેશ, ઘોડા વગેરેનો પરિવારવાળો, [તથા] કુટુંબ કળીલામાં મહત્તરને પ્રાપ્ત થયો—મોટાઈવાળો થયો કારણ કે—

“यस्याति वित्तं स नरः कुलीनः, स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः।

स पव वक्ता स च दर्शनीयः, सर्वे गुणा काञ्चनमाश्रयन्ति ॥૮૫॥

જેની પાસે ધન હોય તે માણસ કુળવાન, તે પંડિત, તે જ્ઞાની, તે ગુણનો જાણવાવાળો, તે જ વક્તા, તે જ દર્શન કરવા યોગ્ય(પૂજ્ય), [ગણાય છે] (કારણ કે આ જગતમાં) બધા ગુણો ધનને આશ્રયીને રહેલા છે”

પછી પ્રિય કર નામનો પુત્ર મોટી ઉંમરનો થયો. તેને નિશાળે મોકલવાની શરૂઆત કરવા માટે, મુહૂર્ત કઠાબંધુ કારણ કે—

“શુભ વેળાએ કરેલું કાર્ય ઉન્નતિ અને લાલને આપનાર થાય છે [કારણ કે] સારા અવસરે ગણધર પદ પર સ્થાપન કરેલા ગૌતમસ્વામી સર્વ લબ્ધિના ભંડાર થયા.”—૮૬

પછી સગા સબંધીઓના સન્માન માટે ઘેર મીઠાઈઓ કરાવવામાં આવી ત્યારે અવસરને ઓળખવાવાળી પ્રિયશ્રીએ સ્વામીને કહ્યું—[મારા ભાઈના] લગ્ન વખતે બેનોએ મારી હાસી કરીને મારૂં અપમાન કર્યું હતું, તે બંધીને આમ ત્રણ આપીને, આપણા ઘેર જમાડીને, તેઓના પરિવારને વસ્ત્ર વગેરે આપીને, સન્માન આપવાનો આ જ અવસર છે કારણ કે—

“अवसरि ज्ञानी उचिय करि अवसरि लहि म भूदिल।

वारवार तुं ज्ञाने अवसरि लहिसि न भूदिल ॥૮૭॥

करबुलुअपाणिपण वि अवसरदिन्नेण मूच्छिओ जियइ।

पच्छ मुआण सुंदर ! घटसयदिन्नेण किं तेण ! ॥૮८॥

૧ કમલશેઠની કથા અહિંયા અથ વિસ્તારના ભયથી આપવામાં આવી નથી

અવસર જાણીને યોગ્ય હોય તે આદરે, અવસર પામીને ભૂલશે નહિ-ભૂલ કરશે નહિ, [હિ આત્મા !] તું જાણી રાખ કે ગમે તેટલું ખર્ચ કરવા છતાં ઘડીએ ઘડીએ અવસર આવતો નથી.-૮૭

[હિ] સુદર ! અવસરે આપેલા આંગળા માત્ર પાણીથી પણ મૂર્છિત માણસ જીવતો થાય છે. (પરંતુ) મરણ થઈ ગયા બાદ સો ઘડા પાણી આપવાથી પણ શુ વળે ?”-૮૮

વળી તેઓને મારા પુણ્યનું ફલ પણ હું બતાવું. શેઠે કહ્યું-વહાલી ! તેઓનું શુ સન્માન કરીએ તો સાફ ? તેઓના ઉપર કોપ પણ શું (કરવો) અને સ્નેહ પણ શું કરવો ? તેઓએ જે પ્રમાણે કર્યું હતું તે પ્રમાણે હું પણ કરીશ કહ્યું છે કે:-

“જે જેમ કરે તેના પ્રત્યે આપણે પણ તેમ કરવું, જે આપણી મશ્કરી કરે તેની આપણે પણ મશ્કરી કરવી. [કારણ કે વેશ્યાએ] પક્ષીની પાખ તોડી નાંખી તો પક્ષીએ વેશ્યાનું મસ્તક મુડાવ્યું.”-૮૯

પતિના આ પ્રમાણેના વચનો સાંભળી પ્રિયશ્રી બોલી કે:-“હિ સ્વામિન્ ! અપકાર પર ઉપકાર કરવો એ ઉત્તમજનોનું લક્ષણ છે.” કારણ કે.-

“છેલ્લું દીઠું છેલ્લું હોય ! મ દાખિસિ આપણું;

કરિ બહુતેરઉ નેહ આછા તે ઉમેડસઘ -૧૧૮૦

વળી -

કૃતઘ્ના બહવસ્તુચ્છા, લભ્યન્તેઽત્ર કલૌ જનાઃ ।

કૃતજ્ઞા ઉત્તમાઃ સ્તોકા, અપકારે હિતઙ્કરાઃ ॥૧૧॥

હે હૃદય ! (કોઈના) નાશને જોઈને પોતાનો નાશ ન કરીશ ! (કારણ કે) ઘણો સ્નેહ કરવા છતાં પણ ઉદ્ધાસ પામે એવા તો થોડા જ હોય છે. વળી-કલિયુગમાં હલકા અને કૃતઘ્ન માણસો ઘણા મળી આવશે, (પરંતુ) અપકાર કર્યા છતાં પણ ઉપકાર કરવાવાળા કૃતજ્ઞ એવા ઉત્તમ પુરુષો બહુ જ થોડા મળી આવશે -૬૦, ૬૧.

પછી શેઠે સ્ત્રી (પ્રિયશ્રી)ના કહેવાથી તેની બેનોને નિમત્રણ કરવા માટે પોતાના માણસો મોકલ્યા. તેઓ ત્યાં ગયા, પરંતુ ધનથી ઉન્નત થયેલી સ્ત્રી બહેનોએ તેમની આગતા સ્વાગતા પણ બરાબર ન કરી પછી તે સેવકોએ જ્યારે ત્યાં આવવા માટે નિમત્રણ આપ્યું, ત્યારે તેઓ બોલી કે:-“અહો ! જન્મથી આ જ પર્યન્ત તો તે બહેનનું ઘર અમે જોયું પણ નથી, અને આજે વળી એવું શુ કારણ ઉપસ્થિત થયું ?” તે સેવકો બોલ્યા કે:-“પુત્રને નિશાળે બેસાડવાનો છે, ઉત્સવમાં તે તમને સ્વેદને તમારી બહેને બોલાવ્યા છે” તે બહેનો બોલી કે:-“તમે કહેજો કે અમને આવેલા જ માની લે” તેમને નોકરોએ અત્યંત આગ્રહપૂર્વક કહ્યું કે-શેઠ અમને

જે પવિત્ર મનવાળા પુરુષોને પારકું ગ્રહણ નહિ કરવાનો નિયમ હોય છે, તેઓને પોતાની મેળે જ લક્ષ્મી સ્વયંવરા થઇને આવી આવે છે”

શેઠ નિધાન લઇને પોતાના ઘર પહોંચ્યો. આ બધું ધર્મનું ફલ છે તેમ મન-જ્યો કહ્યું છે કે -

“પુણ્યની ઇચ્છાવાળાએ કોઇને કોઇ નિયમ તો અવશ્ય ગ્રહણ કરવો જ ! [કારણકે] નાનો પણ નિયમ કમલશેઠની^૧ માફક બહુ લાભને આપનારો થાય છે.”

પાસદત્ત શેઠ તે ધનથી વ્યાપારી બન્યો, નવા મકાનો બનાવ્યા, નવી દુકાનો કરાવી અને ત્યાં વ્યાપાર કરવા લાગ્યો. [વળી] દુકાન વગેરેમાં વાણીયાના ઓકરાઓ (ગુમાસ્તાઓ), દાસ, દાસી, ભેશ, ઘોડા વગેરેનો પરિવારવાળો, [તથા] કુટુંબ કળીદામાં મહત્ત્વને પ્રાપ્ત થયો-મોટાઇવાળો થયો કારણ કે -

“यस्याति चित्तं स नरः कुलीनः, स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः ।

स पच वक्ता स च दर्शनीयः, सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति ॥૮૧॥

જેની પાસે ધન હોય તે માણસ કુળવાન, તે પડિત, તે જ્ઞાની, તે શુભનો જાણવાવાળો, તે જ વક્તા, તે જ દર્શન કરવા યોગ્ય(પૂજ્ય), [જાણાય છે] (કારણ કે આ જગતમાં) બધા શુભો ધનને આશ્રયીને રહેલા છે.”

પછી પ્રિય કર નામનો પુત્ર મોટી ઉંમરનો થયો. તેને નિશાળે મોકલવાની શરૂઆત કરવા માટે, સુદૃઢ^૨ કઠાબુ કારણ કે -

“શુભ વેળાએ કરેલું કાર્ય ઉન્નતિ અને લાભને આપનાર થાય છે [કારણ કે] સારા અવસરે જાણીધર પદ પર સ્થાપન કરેલા ગૌતમસ્વામી સર્વ લાભિધના ભંડાર થયા”-૮૬

પછી સગાં સબંધીઓના સન્માન માટે ઘેર મીઠાઇઓ કરાવવામાં આવી ત્યારે અવસરને ઓળખવાવાળી પ્રિયશ્રીએ સ્વામીને કહ્યું-[મારા ભાઈના] લગ્ન વખતે બેનોએ મારી હાંસી કરીને માફ અપમાન કર્યું હતું, તે બંધીને આમ ત્રણ આપીને, આપણા ઘેર જમાડીને, તેઓના પરિવારને વસ્ત્ર વગેરે આપીને, સન્માન આપવાનો આ જ અવસર છે કારણ કે.-

“अवसरि ज्ञाणी उच्यि करि अवसरि लहि भूदिल ।

बार बार तुं ज्ञाण्ये अवसरि लहिसि न भूदिल ॥૮७॥

करञ्जुलुअपाणिपण वि अवसरदिन्नेण मूच्छिओ जियइ ।

पच्छा मुआण सुंदर ! घटसयदिन्नेण किं तेण ! ॥૮८॥

૧ કમલશેઠની કથા અહિંયા ગ્રંથ વિસ્તારના લયથી આપવામાં આવી નથી

અવસર બાણીને યોગ્ય હોય તે આદરે, અવસર પામીને ભૂલશે નહિ-ભૂલ કરશો નહિ; [હે આત્મા!] તું બાણી રાખ કે ગમે તેટલું ખર્ચ કરવા છતાં ઘડીએ ઘડીએ અવસર આવતો નથી.-૮૭

[હે] સુદર! અવસરે આપેલા આગળા માત્ર પાણીથી પણ મૂર્છિત માણસ જીવતો થાય છે. (પરતુ) મરણ થઈ ગયા બાદ સો ઘડા પાણી આપવાથી પણ શુ વળે?"-૮૮

વળી તેઓને મારા પુણ્યનું ફલ પણ હું બતાવું. શેઠે કહ્યું-વહાલી! તેઓનું શુ સન્માન કરીએ તો સાચું? તેઓના ઉપર કોપ પણ શુ (કરવો) અને સ્નેહ પણ શું કરવો? તેઓએ જે પ્રમાણે કર્યું હતું તે પ્રમાણે હું પણ કરીશ કહ્યું છે કે:-

“જે જેમ કરે તેના પ્રત્યે આપણે પણ તેમ કરવું, જે આપણી મશ્કરી કરે તેની આપણે પણ મશ્કરી કરવી. [કારણ કે વેશ્યાએ] પક્ષીની પાખ તોડી નાખી તો પક્ષીએ વેશ્યાનું મસ્તક મુડાવ્યું”-૮૯

પતિના આ પ્રમાણેના વચનો સાંભળી પ્રિયશ્રી બોલી કે.-“હે સ્વામિન્! અપકાર પર ઉપકાર કરવો એ ઉત્તમજનોનું લક્ષણ છે.” કારણ કે.-

“છેલ્લું દીઠું છેલ્લું હોય! મ દાખિસિ આપણું;

કરિ બહુતેરઉ નેહ ઓછા તે ઉમેસધ -૧૧૮૦૧

વળી -

કૃતચ્છા વહવસ્તુચ્છા, લભ્યન્તેઽન્ન કલૌ જનાઃ ।

કૃતજ્ઞા ઉત્તમાઃ સ્તોકા, અપકારે દિત્તઙ્કરાઃ ॥૧૧॥

હે હૃદય! (કોઈના) નાશને ભેદને પોતાનો નાશ ન કરીશ! (કારણ કે) ઘણું સ્નેહ કરવા છતાં પણ ઉદ્ધાસ પામે એવા તો થોડા જ હોય છે. વળી-કલિયુગમાં હલકા અને કૃતજ્ઞ માણસો ઘણા મળી આવશે, (પરતુ) અપકાર કર્યા છતાં પણ ઉપકાર કરવાવાળા કૃતજ્ઞ એવા ઉત્તમ પુરુષો બહુ જ થોડા મળી આવશે.-૬૦,૬૧

પછી શેઠે સ્ત્રી (પ્રિયશ્રી)ના કહેવાથી તેની બેનોને નિમત્રણ કરવા માટે પોતાના માણસો મોકલ્યા. તેઓ ત્યાં ગયા, પરતુ ધનથી ઉન્મત્ત થયેલી એવી બહેનોએ તેમની આગતા સ્વાગતા પણ બરાબર ન કરી. પછી તે સેવકોએ જ્યારે ત્યાં આવવા માટે નિમત્રણ આપ્યું, ત્યારે તેઓ બોલી કે.-“અહો! જન્મથી આ જ પર્યન્ત તો તે બહેનનું ઘર અમે જોયું પણ નથી, અને આજે વળી એવું શુ કારણ ઉપસ્થિત થયું?” તે સેવકો બોલ્યા કે.-“પુત્રને નિશાળે બેસાડવાનો છે, ઉત્સવમાં તે તમને સર્વેને તમારી બહેને બોલાવ્યા છે” તે બહેનો બોલી કે.-“તમે કહેજો કે અમને આવેલા જ માની લે” તેમને નોકરોએ અત્યંત આગ્રહપૂર્વક કહ્યું કે-શેઠ અમને

કરીને મોકલશે. ત્યારે તેઓ બોલી કે— અમે જાણીએ છીએ કે એ (કેવી રીતે) કરી મોકલશે. ગરીબને ઘેર લોજન માટે જતાં લોકો પણ [અમારી] હાંસી કરે છે કારણ કે—

“જેના ઘરમાં અનાજ, શાક, દહીં, દૂધ તથા સાકર ન હોય અને તાબૂદ પણ દેખવામાં ન આવતાં હોય, ત્યાં સારાં લોજનની તો વાત જ શી?”—૯૨.

ધનવાનોને તો તેમના ઘેર જવામા પણ ખરચ જ થાય છે. આ પ્રમાણે ઉપહાસ કરીને તેઓ રહી ગઈ અને માન્યુ નહિ નોકરો પાછા આવ્યા. પછી પ્રિયશ્રીએ પતિને કહ્યું કે:—“હે સ્વામિન્! આપ પોતે જ જાઓ” તેથી શેઠ પોતે ઘોડા પર બેસીને નિમત્રણ કરવાને માટે તેમના ઘેર ગયા. ઘોડાનો તથા કપડાનો આડખર બેઠને, તેઓને વિશ્વાસ આવ્યો શેઠ પોતાનાં બધાં સગાંઓને બહુ માનપૂર્વક નિમત્રણ કરીને પાછો આવ્યો અને સર્વ મહેમાનોની પોતાના માણસો મારફતે આગતા સ્વાગતા કરાવવા લાગ્યો કારણ કે—

“પાણીનો રસ ઠંડક—શીતલતા, લોજનનો રસ આદર—સત્કાર, સ્ત્રીઓનો રસ અનુકૂળતા (અને) સુવચન એ મિત્રનો રસ છે.”

બધાને ઉતારા આપવામાં આવ્યા ઘોડા, બળદ વગેરેને પોતાના માણસો મારફત ગોળ, ઘી, ખાણ, પાણી વગેરે અપાવ્યા પ્રિયશ્રી બહેનોની આગતા સ્વાગતા કરતી કહેવા લાગી કે—મારા સામાન્ય ઘરમા (તમારા ઘરને) ચડી જાય એવું કશું નથી બહેનો (તો) ઘરનો તથા વસ્ત્રાભૂષણોનો ઠાઠ બેઠને હૃદયમા—મનમાં આશ્ચર્ય પામી, પરંતુ પુરુષના ભાગ્યની આગળ આશ્ચર્યભૂત શું છે? કારણ કે—

“દાને તપસિ શૌર્યે ચ, વિદ્યાયાં વિનયે નયે ।

વિસ્મયો ન હિ કર્તવ્યો, વહુરત્ના વસુન્ધરા ॥૧૪॥

દાનમાં, તપમાં, પરાક્રમમાં, વિદ્યામા, વિનયમા અને ન્યાયમાં વિસ્મય કરવો નહિ, કેમકે પૃથ્વી ઘણા રત્નોથી ભરેલી છે.”

પછી શેઠે લોજન સમયે બધા સબધીઓને માટે થાળી, વાડકા મડાવીને, પહેલા સાકરનું પાણી પીરસાવ્યું. પછી કોકણના કેળા, કોળા પાક, ખારિક, ખનુર, ખાડ, ગુદવડાં, ઘેખર, ચારખી, ચારોળી, જલેખી, ટોપરાં, દાડિમ, દ્રાખ, નીલીદ્રાખ, દાડિમકુલી (દાડમના દાણા), પનીસ (ફણસ), પ્રીણી, સાટા, વરસોલા, પોઠઆ (પૌઆ), નિમબ્—પિસતાં—અખોડ—સેલડી—શૃંગાટક (શિંગોડા) વગેરે ફળો પીરસાવ્યા પછી ખાજ—સુહાલી (સુંવાળી)—તિલસાંકલી—ખસખસ—સાકુચિમ (સાંકળી)—માંડી (પુલા) મુરકી (મુઝી)—સેવઈઆ લારૂ, દલીઆ લારૂ, મોતીઆ લારૂ, ચારોલી લારૂ—વાજણા

લાડૂ (પુખના લાડૂ) એ પ્રમાણે પકવાનો પીરસાવ્યાં. દેટલીક સ્ત્રીઓને લાપસી પીરસી, ખાંડ સરસી સ્ત્રી જિમઈ હસી જીલે નાઈ ખિસી દેટલીકને પાપડી, કિસિઉ જિમઈ જીલે ખાપડી. તદ્વતુ દૂબલી ખાંડિઉં, સખલીઈ છડિઉં હલૂઈ હલૂઈ સોહિઉં, કૂટરી સ્ત્રીઈ ધોયઉં, ચતુર સ્ત્રીનુ જોયઉં, સરહરઉં, ભરહરઉં, આણીઆલઉં, દૂબલઈ પેટિ જીલે કરી ફેડી નીસરસિઈ, જે જમિસઈ તેહ નઈ ઘરનુ જિમણુ વીસરઈ આ પ્રમાણે રાજાને ખાવા લાયક ડાગર ખડાવીને તૈયાર કરાવેલા ચોખાનો ભાત પીરસ્યો. પછી મગની દાળ વાની પીટી (રંગે પીળી), નેત્રી સીટી પીરસાવી પછી તરતનુ ગરમ કરેલું અને સાક્ષાદ અમૃત જેવું ઘી પીરસાવ્યું. પછી વડા ભીના ઘણિ ઘોલિ, મરીચ-મીચમી-ખાંડમી-પાપડ તલ્યા, મુહં ભણી હાથ વલ્યા, રાઈતાં ચિણા ડોડી ટીહૂરા સાલણે ભાણા ભરિયાં, પૂરિયાં તે કિચ્યા તીખાં કડૂઆ કસાયલા મધુરા ચાર પ્રકારનાં, દુર્જનના હીઆ સરિખાં તીખા, પાડોસણિની જીલ સરિખા કડૂઆ, શ્રીગુ-રૂના વચન સરિખા કસાયલા, માયના સ્નેહ જિચ્યાં મધુરા, આ પ્રકારના શાક પીરસાવ્યાં પછી ગ્રીચ્યાં (પીરચ્યા) ઘોલ ગલ્યા, (ખોલે માથે પલ્યાં) ઘણે દેસાઉરે (દેશાવરે) ભમ્યા ઇણી પરઈ નથી જિમ્યાં કેટલાક માણસોને ઘણિદે-ધરદે-ગજદે ત્રણ જાતની છાશ પીરસાવી (પીરસી). કૂંર કણ્ડે લગ્ન ઇષ્ટવત્ તાલિ. ખુકારિતમ્, ગલે (ગળે) ખરખરો જાતઃ ।

ત્યારે જાહેન ખોલી કે:-“હે જાહેનો ! મારા ઘરનુ લોજન સામાન્ય પ્રકારનુ હોવાથી તમારા ગળે ખરખરો થયો છે” તે જાહેનો ખોલી કે:-હે જાહેન ! લોજન નહિં, પણ તારૂં વચન [કઠોર] છે, તે અપમાનનુ ફળ દેખાડ્યું છે ત્યારપછી તેણીએ સારૂં દહીં મૂકાવ્યું.

પછી કપૂર, લવિંગ-ઇલાયચી-કેશર સહિત ખનાવેલાં પાનનાં ખીડાં આપ્યાં લોજનની આવા પ્રકારની વિશેષતાથી બધાને નવાઈ ઉપજી સગાં સખધીઓએ કહ્યું કે-“આ પુણ્યવતી પતિને મળેલું ધન રાજાને દેખાડ્યું, (અને) રાજાએ તેને જ આપ્યું. રાજા પણ તેનું બહુમાન કરે છે બધા સગાંઓ બોલ્યા કે.-આ શેઠનું પુણ્ય ફલ્યું કારણકે-”

“સુકુલજન્મ વિમૂતિરનેકથા, પ્રિયસમાગમસૌંદ્યપરમ્પરા ।

નૃપકુલે ગુરુતા વિમલં યશો, ભવતિ ધર્મતરોઃ ફલમીદ્રશમ્ ॥૧૬॥

સારા (ઉત્તમ) કુળમા જન્મ, અનેક પ્રકારની વિભૂતિઓ, સુખની પરપરા, સ્નેહીજનોનો મેળાપ, રાજદરબારમા સન્માન મોટાઈ, નિર્ભય એવો યશ વગેરે ધર્મરૂપી વૃક્ષના ફળ છે [એમ જાણવું]”

પાસદત્ત શેઠે ધનવાન એવા પોતાનાં બધા સગા સંબંધીઓને અપૂર્વ વસ્ત્રો આપ્યાં પ્રિયશ્રીએ પોતાની બહેનોને રેશમી વસ્ત્રો આપ્યાં. ત્યારપછી પ્રિયંકર પુત્રને મોટા ઉત્સવપૂર્વક, નિશાળે પડિતની પાસે લાણુવાને મૂક્યો. બહેને પોતાની બહેનોને કેટલાક દિવસ આગ્રહ કરીને સન્માન અને સ્નેહપૂર્વક રાખી, પરંતુ તે બધી પોતાની મેળે લબ્ધ પામતી પરસ્પર કહેવા લાગી કે—ઉત્તમ અને મધ્યમમા મોટું અતર જાણુવું. [કારણકે] આ પણ સ્ત્રી છે પરંતુ એનામાં ગભીરતા તથા ચતુરાઈ અને સગાંઓ પ્રત્યે કેવો સ્નેહ છે. કેમકે:—

“વાજિવારણલોહાનાં, કાષ્ઠપાપણવાસસામ્ ।

નારીપુરુષતોયાનાં, અન્તરં મહદન્તરમ્

॥૧૬॥

ઘોડા ઘોડામાં, હાથી હાથીમાં, લોઢા લોઢામાં, લાકડા લાકડામાં, પત્થર પત્થરમાં, વસ્ત્ર વસ્ત્રમાં, સ્ત્રી સ્ત્રીમાં અને પુરુષ પુરુષમાં મોટું અતર રહેલું છે. અર્થાત્ બધા સરખા હોતા નથી ”

આપણે પણ તે દિવસે તેણીની જે મશ્કરી કરી હતી, તે ખરેખર આપણે અયોગ્ય જ કર્યું છે, કેમકે:—

“હાસીથી મોટા માણસો પણ લઘુતા પામે છે. જુઓ ! સહજ હાંસીથી ધનાએ સ્ત્રીઓને તણ દીધી હાંસીથી ક્ષુલ્લવર સાધુનું અવધિજ્ઞાન આદ્યું ગયું અને હાસીથી મિત્રો પણ દુશ્મન થઈ જાય છે”—૯૭

પછી તેણીની બહેનોએ ક્ષમા માગી તે બોલી કે.—“તમારો કાઠપિણુ દોષ નથી, મારા પૂર્વના કરેલાં અશુભકર્મોનો દોષ છે ”

તેઓ બોલી કે —“અમે તે વખતે ધનના અભિમાનની મૂર્ખતાને લીધે નિરર્થક તારૂં અપમાન કર્યું હતું ખીજ કોઈએ પણ ધન, સ્વજનનો મેળાપ, લોગ, પુત્ર વગેરેનો અહંકાર ન કરવો ” કહ્યું છે કે —

“ [હે મૂઢ પ્રાણી !] હું ધનવાન છું એવો ગર્વ ન કર ! (તેમજ) હું ધન વગરનો છું એમ સમજીને દુઃખી ન થઈશ ! (કારણકે) ભરેલા ને ખાલી કરતાં અને ખાલીને ભરેલો કરતાં વિધાતાને વાર લાગતી નથી —૯૮

લક્ષ્મી પાણીના તરગોની જેમ ચપળ છે, સગમ-મેળાપ સ્વપ્ન સમાન છે, અને ચૌવનાવસ્થા પવનથી ઉડેલ કપાસ-રૂં સમાન છે ”—૯૯

પછી શેઠે બધા સગા સંબંધીઓને સન્માનપૂર્વક વિસર્જન કરવાથી પોત-પોતાના સ્થાનકે ગયાં પ્રિયંકર સતત ઉદ્યમ અને વિનયપૂર્વક પડિતની પાસે

શાસ્ત્રો લખવા લાગ્યો. પાંડિત પણ તેના વિનયગુણથી રંજિત થઈને પ્રેમપૂર્વક તેને વિદ્યા આપવા લાગ્યો. [કારણકે.-]

“વિનયથી વિદ્યા ગ્રહણ થઈ શકે, પુષ્કળ ધન આપવા વડે વિદ્યા ગ્રહણ થઈ શકે અથવા તો વિદ્યાના બદલે વિદ્યા લઈ શકાય. આ સિવાય વિદ્યા મેળવવાનું શોથ કોઈ સાધન નથી.”-૧૦૦

શ્રેષ્ઠિક રાજાએ આંડાલને પણ સિંહાસન પર બેસાડીને તેની પાસેથી વિદ્યા લીધી એ સભજન પુરૂષોનો મુવિનય સમજવો.”-૧૦૧

તે થોડા દિવસોમાં બધી વિદ્યાઓના પ્રવીણ થઈ ગયો કેમકે.-

“હાહા માણસોએ પ્રથમ અવસ્થામાં (બાલ્ય વયમાં) વિદ્યાઓ ગ્રહણ કરવી- મેળવવી, બીજી અવસ્થામાં (યૌવન વયમાં) ધન ઉપાર્જન કરવું અને ત્રીજી અવસ્થામાં (વૃદ્ધ વયમાં) ધર્મનો સંગ્રહ (ધર્મકરણી) કરવો (કરવી)”-૧૦૨

ત્યારપછી ત્રિયંકર ગુરૂમહારાજની પાસે ધર્મશાસ્ત્રો લખવા લાગ્યો. ગુરૂમહારાજ પણ તેના વિનય ગુણથી, તેને [પ્રેમપૂર્વક] લખાવવા લાગ્યા. કારણકે -

“વિદ્યા ભવન્તિ વિનયાદ્ વિનયાચ્ચ વિત્તં

નળાં ભવેચ્ચ વિનયાન્નિજ્ઞકાર્યસિદ્ધિ ।

ધર્મો યશ્ચ વિનયાદ્ વિનયાત્ સુબુદ્ધિઃ

યે શત્રવોઽપિ વિનયાત્ સુહૃદો ભવન્તિ ॥૧૦૩॥

વિનયથી વિદ્યા મળે છે, વિનયથી ધન મળે છે, વિનયથી માણસોને પોતાના સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે, વિનયથી ધર્મ અને યશની પ્રાપ્તિ થાય છે, વિનયથી સારી બુદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે [અને] વિનયથી દુશ્મનો પણ મિત્રો બની જાય છે”

દશવૈકાલિક સૂત્ર (ના અ૦૬, ઉ૦૨, સૂ૦ ૧-૨)માં પણ કહ્યું છે કે-“જેમ બાંકના મૂળમાંથી થડ થાય છે, થડમાંથી પછી ડાળો થાય છે, ડાળોમાંથી ડાળીઓ નીકળે છે, ડાળીઓમાંથી પાદડાં, પછી તેને ફૂલ, ફલ અને રસ થાય છે-આવે છે તેમ ધર્મનું મૂળ વિનય છે અને તેનું છેવટનું ફળ મોક્ષ છે કે જે વિનયથી કીર્તિ અને સુખ સઘળું જલદી મળી રહે છે”-૧૦૪-૧૦૫.

તે જ [સાથા] માતા પિતા બાળવા કે જેઓ પોતાના પુત્રને સત્તાનોને બાલપણથી શિક્ષણ અપાવે છે. કેમકે -

“રૂપયૌવનસમ્પન્ના, વિશાલકુલસમ્ભવાઃ ।

વિદ્યાદીના ન શોભન્તે, નિર્ગન્ધા इव किंशुक्ताઃ ॥૧૦૬॥

પण्डितेषु गुणाः सर्वे, मूर्खे दोषाश्च केवला ।

तस्मान्मूर्खसहस्रेण, प्राज्ञ एको न लभ्यते ॥૧૦૭॥

વિદ્યા નામ નરસ્ય રૂપમધિક પ્રચ્છન્નગુણં ધનં
 વિદ્યા ભોગકરી યશઃસુખકરી વિદ્યા ગુરુણાં ગુરુ ।
 વિદ્યા વન્ધુજનો વિદેશગમને વિદ્યા પરં દૈવત
 વિદ્યા રાજસુ પૂજ્યતે નહિ ધન વિદ્યાવિદ્વીન પથુઃ ॥૧૦૮॥
 પ્રાપ્તે મહેભ્યવર્ગેઽપિ, ચારિજી વર્ણપ્રશ્નિતે (?) ।
 મુર્ખપુત્રોઽવદત્ તત્ર, દ્વારસ્થાને કપાટકમ્ ॥૧૦૯॥

રૂપ અને ચૌવનથી સપન્ન હોય તથા ઉત્તમકુળમાં ઉત્પન્ન થએલા હોય, [પણ જો] તે વિદ્યા વગરના હોય તો ગદ્ય વગરના કેસુડાંના ફૂલની જેમ શોભાને પામતા નથી પડિતમાં બધા શુભો હોય છે અને મૂર્ખમાં બધા દોષો જ હોય છે, તેથી જ હજારો મૂર્ખાઓ કરતાં એક ડાહ્યો માણસ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે વિદ્યા એ માણસનું સુદર રૂપ છે સારી રીતે શુભ રાખેલું ધન છે, વિદ્યા ભોગ, યશ અને સુખને દેવાવાળી છે અને વિદ્યા મોટાઓ કરતાં પણ મોટી છે અર્થાત્ સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે પરદેશમાં વિદ્યા બધુની ગરજ સારે છે, તે જ ઉત્તમ દૈવત-બળ છે. રાજદરબારમાં વિદ્યા જ પૂજાય છે પણ ધન પુજાતું નથી, તેથી વિદ્યા વગરનો માણસ પણ સમાન છે-ચતુર એવો પુત્ર હોય તો તે ધનવાનોને વિષે પણ આદર સન્માનને પામે છે. જ્યારે મુર્ખ પુત્ર હોય તો ઘરના દરવાજા બંધ કરવા જેવું છે અર્થાત્ મુર્ખ પુત્ર હોય તેના કરતાં તો પુત્ર ન હોય તો સારું.”-૧૦૬, ૧૦૭, ૧૦૮, ૧૦૯

પ્રિયંકર સમ્યક્ત્વ-રત્નત્રયી (જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર)-નવતત્ત્વ-શ્રાવકનાં બારવ્રતને જાણનારો મહાશ્રાવક થયો શુરૂએ પણ કહ્યું કે-“હિ મહાતુલાવ-ભાગ્ય-શાળી ! બાદ્યવયમાં પણ ધર્મ કરવો જોઈએ. કારણ કે-—

“દીહા જતિ વલતિ નહુ જિમ ગિરિનિજઝરણાધં;
 લહુઅ લગધ જીવ ! ધમ્મ કરિ સુધ નિચિ તો કંઈ ! ॥૧૧૦॥
 જરા જીવ ન પીડેઈ, વાહી જીવ ન વડ્ઢધં;
 જીવ દિયા ન હાધિંતિ, તાવ ધમ્મ સમાચરે. ॥૧૧૧॥

જેવી રીતે પર્વતમાંથી નીકળતા ઝરણાંઓ (આગળ) વહે જાય છે અને પાછા વળતા નથી, તેવી રીતે હિ જીવ ! જ્યાંસુધી લલુપણુ છે ત્યાં સુધીમા ધર્મ કરીલે ! તું બેફકર થઈને સૂઈ કેમ રહ્યો છે ?-૧૧૦

જ્યાંસુધી ઘડપણુ આવીને પીડા કરે નહિ, જ્યાં સુધી વ્યાધિ વધી જાય નહિ, જ્યાં સુધી ધંદિયો શિથિલ ન થઈ જાય, ત્યાં સુધીમાં [હિ આત્મનં !] તું ધર્મનું આચરણ કરી લે.-૧૧૧

પછી પ્રિયંકર હમેશાં સામાયિક-પૂજ-પચ્ચખાણુ-દયા-દાન વગેરે પુણ્યના કાર્યો કરવા લાગ્યો. ગુરુ મહારાજે પણ તેની ધર્મપ્રત્યેની શ્રદ્ધા જાણીને ઉપસર્ગહર સ્તોત્રના આશ્રાયો બતાવ્યા [અને કહ્યું કે—“હે મહાનુભાવ! પ્રાતઃકાળે બ્રાહ્મસુહૃત્ (સૂર્યોદય પહેલાનો ચાર ઘડીનો સમય)માં] મૌનપણે પવિત્ર થઈ (સ્નાન કરી શુદ્ધ થઈ) પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખીને એકાંતે [૧૦૮ વાર] તારે આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો જાપ કરવો આ સ્તોત્રની અદ્ભુત શ્રીભદ્રબાહુ શ્રુતકેવલીએ અનેક મહા-મન્ત્રો ગોઠવેલા છે, કે જેનાથી ધરણેન્દ્ર-પદ્માવતી-વૈરોચ્યા વગેરે સહાય કરે છે વળી આ (ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર)નો ૧૨૦૦૦ બાર હજાર વાર સંપૂર્ણ જાપ કરવાથી સર્વ કાર્યો સિદ્ધ થાય છે. (તેમ જ) દુષ્ટ ગ્રહ-ભૂત-પ્રેત-શાકિની-કાકિની-મરકી (ખેલોગ)-[સાત] ઇતિ-રોગ-જલનો પરાભવ-અગ્નિ-વ્યંતર-દુષ્ટતાવ-સર્પ (નાગ) ઝેર-ચોર-રાજ અને સંગ્રામ વગેરેના ભયો આ સ્તોત્રનું સ્મરણ કરવાથી દૂર થાય છે અને મુખ, સત્તાન, સમૃદ્ધિની પ્રાપ્તિ, સ્વજનોનો મેળાપ, મૃતવત્સા દોષનો નાશ કરીને પુત્રને આયુષ્યની વૃદ્ધિ આપનારા કાર્યો પણ થાય છે. કહ્યું છે કે:—

“સર્વોપસર્ગહરણં સ્તવનં પુમાન્ યો

ધ્યાયેત્ સદા ભવતિ તસ્ય હિ કાર્યસિદ્ધિઃ।

દુષ્ટગ્રહજ્વરરિપૂરગરોગપીડા-

નાશં પ્રયાન્તિ ઘનિતાઃ સસુતા ભવન્તિ ॥૧૧૨॥

ઉપસર્ગહરં સ્તોત્રં, ધ્યાતવ્યં ભાવિના ત્વયા।

કાષ્ઠે ચ પ્રથમા ગાથા, ગુણનીયા વિશેષતઃ ॥૧૧૩॥

અર્થ સકટોને દૂર કરનાર એવા આ સ્તવન-સ્તોત્રનું જે માણસ નિરંતર ધ્યાન કરે છે, તેના બધાં કાર્યો સિદ્ધ થાય છે [તેમ જ તેની] સ્ત્રી મૃતવત્સા દોષવાળી હોય તોપણ તેણીનો તે દોષ નાશ પામીને, સંતાનવાળી થાય છે. (તેથી) હે ભદ્ર! તારે નિરંતર ભાવપૂર્વક આ ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનું (સ્મરણ કરવું) ધ્યાન ધરવું (અને) કોઈ કષ્ટ આવે છતે તેની પહેલી ગાથાનું વિશેષ કરીને સ્મરણ કરવું.”-૧૧૨, ૧૧૩

[આ પ્રમાણે ગુરુમહારાજનો ઉપદેશ સાંભળીને] તે જ વખતથી પ્રિયંકરે ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર ગણવાનો નિયમ લીધો (અને) તે દરરોજ ગણવા લાગ્યો. (જ્યારે) કોઈ વખતે નિયમનો ભંગ થતો (ત્યારે તે) છ વિગયનો ત્યાગ કરતો આ પ્રમાણે તેનું નિત્ય સ્મરણ કરવાથી સિદ્ધ કરેલા મન્ત્રની જેમ તે સ્તોત્ર તેને સિદ્ધ થઈ ગયું તે જે જે કાર્ય કરતો તે તે કાર્ય તેનું સફલ થવા લાગ્યું.

એક વખત પ્રિયંકર પોતાના પિતાને [વિનયપૂર્વક અજ્ઞાતિ બેસીને] કહેવા

લાગ્યો કે-“હે પિતાજી ! હવે તમે આ વ્યાપારાદિક બધા કાર્યનો ત્યાગ કરીને માત્ર ધર્મધ્યાનનું જ આચરણ કરો ” કેમકે ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં કહ્યું છે કે-—

“જા જા વચ્ચદ રયણી, ન સા પડિનિયત્તદ ।

ધમ્મં ચ કુળમાણસ્સ, સહલા જંતિ રાઈઓ ॥૧૧૪॥

જે જે રાત્રિ વ્યતીત થાય છે તે પાછી પ્રાપ્ત થતી નથી, (અને) ધર્મ કરનાર માણસની રાત્રિઓ સફલ થાય છે.”

હે તાત ! હવે હું ધરનો ભાર બધો ઉપાડી લઈશ વ્યાપારાદિક કાર્ય પણ હું કરી લઈશ. તે જ સાચો પુત્ર છે કે જે પોતાના પિતાની ચિંતાનો ભાર ઝોછો કરે છે કહ્યું છે કે-—

“પક્ષેનાપિ સુપુત્રણ, સિંહી સ્વપિતિ નિર્ભયમ્ ।

સહૈવ દશમિઃ પુત્રૈર્માર વહતિ ગર્દમી ॥૧૧૫॥

એક સુપુત્રથી પણ સિંહણ નિર્ભય થઈને [વનમાં] સૂઈ રહે છે, જ્યારે દશ પુત્રો સાથે હોવા છતાં પણ ગધેડી ભાર ઉપાડે છે.”

એક વળતે પિતાએ પ્રિયંકરને નજીકના ‘ઝીવાસ’ નામના ગામમાં ઉધરાણી કરવા મોકલ્યો. ઉધરાણી પતાવીને સાજના વળતે પાછા વળતા તેને ભિલ્લ લોકોએ બાંધ્યો, (અને) બાંધીને તેને શ્રીપર્વતમાના કિલ્લામાં પોતાના સ્થાને લઈ ગયા અને તે સબધીની પોતાના સીમાડાના રાજાને બળર આપી તેણે તેને કેદખાનામાં નાખ્યો. અહીં તેના માતાપિતા સધ્યાકાળે પુત્રને આવવાની રાહ જોવા લાગ્યા અને બોલવા લાગ્યા કે-હે પુત્ર ! તને આજે જ બહાર મોકલ્યો, પણ હજી સુધી તું પાછો કેમ ન આવ્યો ? તું શું રિસાઈ ગયો ? શું કોઈએ તારો પરાભવ કર્યો ? હે પુત્ર ! હવે તું અહીં તરત આવીને વિરહાતુર એવા અમને તારૂં મુખ બતાવી આનંદ પમાડ હવે પછી કોઈપણ સ્થાનકે અમે તને કદીપણ મોકલીશું નહિ માતા બોલી કે-હે વત્સ ! પ્રિયંકર મારે તો તું એકનો એક દીકરો છે અને મહાકબ્જે તારૂં પાલન કર્યું છે, તું અમને અત્યંત વહાલો, સુદર, મનોહર કાતિવાળો, સૌને માનવા યોગ્ય, ઘણાનો માનીતો, આભૂષણના કરંડીઆ સમાન, રત્નની માફક અમારા જીવિતને ઉલ્લાસ આપનાર, હૃદયને આનંદ આપનારો, આકાશ પુષ્પની જેમ અત્યંત દુર્લભ, સ્વપ્નમાં પણ તારૂં દર્શન શી રીતે પ્રાપ્ત થશે ? આ પ્રમાણે પુત્રના ગુણો સભારતા થકા તે બંને જણા વિલાપ કરવા લાગ્યા કહ્યું છે કે -

“બીજી બધું હું જ સમયના વીતવાની સાથે માણસો વીસરી જાય છે (પરંતુ) પ્રિયજનના વિયોગનું હું જ મરણ વિના વીસરતું નથી-ભૂલાતું નથી”-૧૧૬

અહો ! આજે પ્રિય પુત્ર વિના ઘર સૂનું સૂનું દેખાય છે, કહ્યું છે કે -

“અપુત્રસ્ય ગૃહં શૂન્યં, દિશઃ શૂન્યા અવાન્ધવા ।

મૂર્લ્લસ્ય હૃદય શૂન્યં, સર્વશૂન્યં દરિદ્રતા ॥૧૧૭॥

અપુત્રીયાનું-પુત્ર વગરનાનું ઘર સૂનું છે, ભાઈ વગરની દિશાઓ સૂની છે, મૂર્ખ માણસનું હૃદય શૂન્ય હોય છે, (અને) ગરીબાઈમાં બધું સૂનું છે.”

એટલામા કોઈએ કહ્યું કે:-“હે શેઠ ! તમારા પુત્રને લિલ્લ લોકો બાધીને શ્રીપર્વતે લઈ ગયા છે.” આ બખર સાલળીને તે દુઃખિત દુઃખી થયા. [અને] વિશેષ કરીને નમસ્કાર મન્ત્ર તથા ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો પાઠ કરવામાં તથા પૂજા વગેરે ધર્મકાર્યો કરીને પુણ્ય ઉપાર્જન કરવા લાગ્યા. કેમકે:-

“વને રણે શત્રુજલાગ્નિમધ્યે, મહાર્ણવે પર્વતમસ્તકે વા ।

સુતં પ્રમત્તં વિષમસ્થિતં વા, રક્ષન્તિ પુણ્યાનિ પુરાકૃતાનિ ॥૧૧૮॥

વનમાં, યુદ્ધમાં, શત્રુ, જલ કે અગ્નિમાં, મોટા સમુદ્રમાં, પર્વતના શિખર પર, સુતેલી પરિસ્થિતિમાં, પ્રમત્ત અથવા વિષમ પરિસ્થિતિમાં પણ પૂર્વકૃત પુણ્ય [મનુષ્યનું] રક્ષણ કરે છે”

તે વખતે પાસદત્ત શેઠને દેવતાએ કહેલું વચન યાદ આવ્યું. તેથી અચુર, કપૂર, કસ્તૂરિ વગેરે સુગંધીવાળા પદાર્થો લઈને રાજવાડીમાં દેવથી અધિકૃત આંખાના ઝાડની જગ્યાએ ધૂપ ઉખેલીને, તે કહેવા લાગ્યો કે.-“હે દેવ ! મારા પ્રિય કર પુત્રને રાજ્યનો લાભ થશે, એમ તમે કહ્યું હતું, પરંતુ આ તો ઉલટો નાશ થયો અર્થાત તેના વિરહનું દુઃખ અમારા પર આવી પડ્યું છે. [અને] દેવો અસત્ય બોલવાવાળા હોતા જ નથી કેમકે.-

“મહાપુરુષોના વચનો યુગના અતસુધી પણ અન્યથા થતા નથી. અગસ્ત્ય ઋષિના વચને બધાએકો વિધ્યાવલ(પર્વત) અઘાપિ વૃદ્ધિ પામતો નથી.”-૧૧૯

આપત્તિ વખતે (હે દેવ !) તું જ એક અમારો આધાર છે. (આ પ્રમાણેની શેઠની પ્રાર્થના સાંભળીને) દેવ બોલ્યો કે:-“હે શેઠ ! ચિંતા ન કરો.” (પછી) દેવી વાણી થઈ કે -

“સુણરે પાસા ! મુઝ વચનવિલાસા,

મતિ મુકિસિ તું મુખિ નીસાસા;

દેવ હૂયા પ્રિય કર દાસા,

આવસિ પરણી પચમી વાસા ॥૧૨૦॥

હે પાસદત્ત! તુ માત્ર વચન સાંભળ, તું મુખેથી નિસામા ન મૂક! દેવતાઓ પ્રિયંકરના સેવક બન્યા છે. (અને) તે પાત્રમે દિવસે પરણીને આવશે ' "

આ પ્રમાણે દેવની વાણી સાંભળીને ગેઠ હાડિત થયો થકો ઘેર આવ્યો. દેવતાઓ કહેલી હકીકત પોતાની પત્ની (પ્રિયશ્રી)ને કહી સાંભળીને તેણી પણ આનંદિત થઈ

હવે શ્રીપર્વત પર પ્રિયકરનું શુ થયું તે માલગો-પછી સ્ત્રીનાડના ગજ પહ્લિપતિએ સવારમા પ્રિયકરને ઓલાવીને પૃથ્વ્ય કે-“શુ તુ આવક છે?” તેણે કહ્યું કે:-“અશોક નગરમા રહેતો નિર્ધન વાણિયો એવા હું પાસેના ગામોમા કોથળો કરીને (ફેરી કરીને) મારો નિર્વાહ કરૂ છું, મારા પિતા વૃદ્ધ છે, મારી માતાને હું એકનો એક પુત્ર છું, કોણ જાણે શા કારણથી તમારા માણસો અને બાધીને અહીંયાં લાવ્યા છે.”

રાજા બોલ્યો કે:-“અશોકનગરનો અશોકચંદ્ર નામનો રાજા અમારો દુશ્મન છે, તેથી તે નગરમાં રહેનારા બધા (અમારા) દુશ્મન જ છે પરંતુ મારા સેવકોએ તો બહારગામ જતા તે રાજાના મંત્રિપુત્રને પકડવાને માટે માર્ગ રોક્યો હતો પણ તે હાથમા આવ્યો નહિ, તેના બદલે તુ બધાઈ ગયો ”

પ્રિયકર બોલ્યો કે:-“હે સ્વામિન્! તો મારા જેવા ગરીબને બધનમા રાખવાથી આપને શુ ફાયદો થવાનો છે? મને આખા નગરમા કોઈપણ જાળબંધુ નથી [આ તો એવું થયું કે-] રાગ-વ્યાધિ બીજાને થયો હોય અને શેક બીજાને કરવો, આખો હું ખરી હોય ત્યારે કાન બાધવા, દુશ્મનાવટ રાજાની સાથે અને નિરપરાધી મારા જેવા વાણિયાને બાધ્યો (એ ક્યાનો ન્યાય?). કહ્યું છે કે —

“અપરાધ બીજાએ કર્યો હોય અને બીજાના માથે [આક્રોશ] પડે છે જેમકે અપરાધ રાવણે કર્યો અને વાનરોએ બાધ્યો સમુદ્રને”-૧૨૧

તેની વચન આતુરીથી પલ્લિપતિ આશ્ચર્ય પામીને કહેવા લાગ્યો કે-“હે કુમાર! જો તુ મારા કહ્યા પ્રમાણે કરે તો, હું તને મુક્ત કરૂ ”

કુમારે કહ્યું કે:-“તે શુ ?”

રાજા બોલ્યો કે-“મારા સેવકોને શુભ રીતે તારા મકાનમા સાત દિવસ સુધી છુપાવીને રાખ કે જેથી તેઓ ત્યાં રહીને રાજપુત્રને અથવા મંત્રિપુત્રને બાધીને અહીં લાવે, [અને] હું મારા વૈરનો બદલો વાળુ.”

કુમારે કહ્યું કે-“એવું અકાર્ય હું કોઈપણ રીતે નહિ કરૂ ભલે જે થવાનું હોય તે થાય ” કેમકે -

“અકર્તવ્યં ન કર્તવ્યં, પ્રાણૈઃ કળ્પગતૈરપિ ।

સુકર્તવ્યં તુ કર્તવ્યં, પ્રાણૈઃ કળ્પગતૈરપિ ॥૧૨૨॥

કહે પ્રાણુ આવી જાય તો પણ ન કરવા યોગ્ય કાર્યનું આચરણ ન કરવું, [અને] કરવા જેવું હોય તે, કહે પ્રાણુ આવી જાય તો પણ કરવું જ”-૧૨૨

(વળી) રાજાની વિરૂદ્ધ કાર્યનું આચરણ કરવાથી જીવિતનો પણ નાશ થાય. કેમકે-“(જે લોકો) દેશવિરૂદ્ધ, ગાનવિરૂદ્ધ અથવા રાજાની વિરૂદ્ધ કામ કરે છે, તેઓ અહીંયાજ બધન, કલેશ અને મરણને પ્રાપ્ત કરે છે.”-૧૨૩

(આ પ્રમાણે સાંભળીને) ગુરુએ થયેલા રાજાએ સેવકોને હુકમ કર્યો કે-“આને લાકડાની બેડીમા નાખો” તેથી તેઓએ તેને લાકડાની બેડીમા નાખ્યો. (અને) તેની આસપાસ પહેરેગીરો રહેવા લાગ્યા (પછી) કુમાર વિચાર કરવા લાગ્યો કે-ગુરુએ કહ્યું છે કે વિષમ સકટ ઉપસ્થિત થયે છતે વિશેષ કરીને ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનું સ્મરણ કરવું. તેથી તેને ‘ઉવસગ્ગહર પાસં’થી શરૂ થતું ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર એક ચિત્તે ૧૨૦૦૦ બાર હજાર વાર ગણ્યું. તે વખતે દુશ્મન રાજાના મનમા વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે-આ બિચારાને છોડી મૂકવા દે અને રાખી મૂકવાથી શો લાભ? તે અવસરે તેની સલામા વિદ્યા સિદ્ધ એવો કોઈ જ્ઞાની પુરુષ આવીને રાજાને આશીર્વાદ આપીને ત્યાં બેઠો. રાજાએ (પણ) કુશળ સમાચાર પૂછવાથી તે બોલ્યો કે —

“રાજાઓની સૌમ્યદૃષ્ટિથી, પ્રજાજનોના હિતકારી વાક્યોથી અને સખ ધીજનોના અતંકરણના વાત્સલ્યથી હું નિરંતર મુખી છું.”-૧૨૪

રાજાએ ફરી પૂછ્યું કે-“[હું જ્ઞાની પુરુષ !] તમે શું શું જાણો છો?”

તેણે કહ્યું કે-“જીવિત-મરણ, ગમનાગમન, રોગ, યોગ, ધન, કલેશ, સુખ દુઃખ અને (માણસોનું) શુભાશુભ (બધુ) જાણુ છું”-૧૨૫

પશ્ચિપતિએ કહ્યું કે-“તો તું કહે કે-અમારા દુશ્મન એવા અશોકચંદ્ર રાજાનું મરણ ક્યારે થશે, કે જેણે અમારો બધો મુલક લઈ લીધો છે?”

સિદ્ધ પુરુષ બોલ્યો કે-“હું એકાતમા કહીશ”

રાજાએ કહ્યું કે-“અહીંયા બધા મારા પોતાના માણસો જ છે, માટે તું કહે”

સિદ્ધે કહ્યું કે —

“વટ્કર્ણો મિચતે મન્ત્રઃ, ચતુર્કર્ણો ન મિચતે ।

દ્વિકર્ણસ્ય તુ મન્ત્રસ્ય, વ્રહ્માડ્યન્તં ન ગચ્છતિ ॥ ૧૨૬॥

શુભ વાત છ કાને જાય તો તેનો ભેદ પ્રગટ થઈ જાય છે, આર કાને થએલી વાત બહાર આવતી નથી, (અને) બે કાનની વાત તો બ્રહ્મા પણ જાણી શકતા નથી.”

પછી રાજના કાનમાં તેણે અશોકચંદ્ર રાજના મરણનો સમય કહ્યો અને આ બાબતમાં જરા પણ સંદેહ નથી. પછી રાજાએ પ્રગટપણે પૂછ્યું કે—“તેની ગાદીએ કોણ બેસશે—આવશે ?” તેણે એક ક્ષણભર ધ્યાન ધરીને કહ્યું કે.—“[હે રાજન્ !] તેની પછી તેના પુત્રોને રાજ્ય મળશે નહિ તેમજ તેના ગોત્રમાં પણ તેનું રાજ્ય નહિ જાય, પરંતુ [પ્રિયંકર નામના વાણિયાના] જે છોકરાને તમે લાકડાની બેડીમાં નાખ્યો છે, તે જ પુણ્યવતને તેનું રાજ્ય દેવતાઓ પોતે આપશે.”

રાજા બોલ્યો કે:—“હે સિદ્ધ ! આલુ ઢગધડા વગરનું શું બોલે છે? તારૂં જ્ઞાન જાણી લીધું. આને તે વળી રાજ્યલક્ષ્મી ક્યાંથી હોય ? ધન વગરના બહાર નીકળી પડેલા આ વાણિયાનું નામ પણ કોઈ જાણતું નથી. જેનું પુણ્ય બલવાન હોય તેનું નામ તો સર્વત્ર પ્રસિદ્ધિમાં હોય છે.” કહ્યું છે કે—

“નળરાજ, રામ, પાંડવ, જેવા પુણ્યશાળીઓના નામ આખા જગતમાં પ્રસિદ્ધ થાય છે, જ્યારે કેટલાકના નામ ઘરમાં પણ જાણીતાં હોતા નથી.”—૧૨૭

સિદ્ધ પુરૂષ બોલ્યો કે:—“આમાં શકા કરશો નહિ.” આ વાત સાચી ન લાગતી હોય, તો ગદ્યકાલે તમે શું બાધુ હતું તે ભોજનનાં નામ કહી દઉં,”

રાજાએ કહ્યું કે:—“તું કહે.”

પછી સિદ્ધ બોલ્યો કે—“ધી અને ખાડ વાળા લાડવા અને પાંચ વડાં, મગ અને અડદની વડી, છાશ અને પાન બાધુ હતું.”—૧૨૮

આ પ્રમાણે સાલગીને રાજાએ તે સત્ય માન્યુ એવામાં કોઈક સલામાથી બોલ્યું કે:—“ચૂડામણિને જાણવા વાળા લોકો બની ગએલી વાર્તા જાણે છે, પરંતુ આગામી વાત તેઓ જાણી શકતા નથી.”

રાજાએ ફરીને પૂછ્યું કે—“(હે સિદ્ધ !) આજે હું શું ભોજન કરીશ ?”

સિદ્ધ પુરૂષે કહ્યું કે—“(હે રાજન્ !) મગનું પાણી આજે તમે જમશો અને તે પણ સાજના સમયે.”

રાજાએ કહ્યું કે:—“આતો બીલકુલ અસત્ય છે મારા શરીરે આરોગ્ય વર્તે છે અને તાવ વગેરે કાંઈ પણ નથી અથવા બધું હંમણું જ જણાયું આવશે.” સલાના માણસોને આશ્ચર્ય લાગ્યું

સિદ્ધ પુરૂષે કહ્યું કે:—“હે સ્વામિન્ ! જો આ વાત મારી સાચી પડેતો નક્કી સમજજો કે ત્રિયંકરને ભવિષ્યમાં રાજ્ય મળશે જ”

રાજા બોલ્યો—“તે કયા દિવસે ?”

સિદ્ધ પુરૂષ બોલ્યો કે—“માહ મહિનાના અઠવાળીઆ પખવાડિયામા, પૂર્ણિમા અને ગુરુવારના દિવસે પુષ્યનક્ષત્રના વિષે ત્રિયંકર રાજા થશે, તેમાં શંકા નથી”—૧૨૯

રાજાએ તે જ ક્ષણે ત્રિયંકરને છટો કર્યો અને ઉત્તમ વસ્ત્રો વડે સતકાર કરીને પોતાના ઘેર લઇ ગયો. કેમકે—

“કપડ પગિ પગિ લહઈ, કે કંચણની રાસિ;

રાયમાણુ કેતા લહઈ, કે ન લહઈ સાખાસિ.—૧૩૦

કેટલાક (માણસો) કહ્યે ને પગલે કપડાં મેળવે છે, કેટલાક સોનાના ઢગલા મેળવે છે, કેટલાક રાજા તરફથી માન-સન્માન મેળવે છે અને શાખાશી તો કોણ નથી મેળવતા ? અર્થાત્ શાખાશી તો બધા મેળવે છે”

પછી રાજાએ [ત્રિયંકરને] પોતાની પાસે રાખ્યો. સિદ્ધ પુરૂષ સાથે લાખો વખત વાતચીત કરીને સલા વિસર્જન કરી. રાજાએ ઘેર આવીને દાંતણ કહ્યું, પછી સ્નાન કર્યું, તેવામાં જ એકાએક માથામા વેદના ઉત્પન્ન થઈ. રસોઈઆએ પ્રાર્થના કરી કે—“હે રાજન્ ! તમામ રસોઈ તૈયાર થઈ ગઈ છે, માટે જમવા માટે પધારો”

રાજાએ કહ્યું કે—“હું થોડીવાર પછી ભોજન કરીશ, અત્યારે મારું મસ્તક દુઃખે છે.” વળી એટલામાં એકાએક ચોહામાં પથ્થુ સનતકુમાર ચક્રવર્તિની માફક વેદના ઉડી કહ્યું છે—

“કેટલાક પુરૂષો સનતકુમાર ચક્રવર્તિની માફક થોડા જ માત્રથી બોધ પામે છે. રાજાના શરીરમાં જે ક્ષણિક પીડા થઈ તે દેવે કરેલી બાણવી”—૧૩૧

પછી તે પલગમાં સૂઈ ગયો (અને તેને) ઉંઘ આવી ગઈ, સાંજના વખતે (રાજા) જાગ્યો થયો, છતાં પણ શરીરમા ભેંધએ તેવી સ્ફુર્તિ આવી ન હતી (એટલામાં રાજાની શિરોવ્યથાના સમાચાર સાંભળી) મત્રિ ત્યા આવીને કહેવા લાગ્યો કે—“(હે સ્વામિન્ !) સર્વથા લાઘણ કરવી તે તો ઉચિત નથી. કેમકે:—

“તાવમા પણ સર્વથા લાંઘણ નહિ કરતાં, સુક્તિપૂર્વકની લાંઘણ કરવી (કારણ કે) જે ગુણો લાઘણમા કહ્યા છે, તે જ ગુણો અદ્યપ્રસોજનમા સમજવા”—૧૩૨

તેથી મગનુ પાણી લેવું તે ઉચિત છે. કારણ કે—

“મગનુ પાણી ત્રિદોષને શાંત કરનારૂં, રેચક, શરીરના અવયવોને શુદ્ધ કરનારૂં, મોળુ, રસ વગરનુ, તીખુ અને તાવનો નાશ કરનારૂં છે.”

તેથી રાજાએ રૂચિ વગર પણ મગનુ પાણી અને ઔષધિનુ પાણી લીધું. તે ઉપર વળી વૈદ્યે માથાના દુઃખાવાને દૂર કરનારી પિત્તનું શમન કરનારી એલચી આપી કેમકે:-

“पला तिस्रोष्णलक्ष्मी स्यात्, कफवायुविप्रणुत् ।

वस्तिकण्डूखजो हन्ति, मुखमस्तकशोधिनी ॥૧૩૬॥

ઇલાચથી તિંખી, ગરમ અને હલકી છે; [અને] તે કફ અને વાયુના વિકારને દૂર કરનારી છે, ખસ તથા ખરજના દોષને હજીનારી તથા મુખ અને મસ્તકને શુદ્ધ કરનારી છે”

બીજા દિવસે સ્વસ્થ થએલા રાજાએ સભામા બેઠા બેઠા કહ્યું કે-સિદ્ધ પુરુષદુ વચન સાચુ પડ્યુ પછી મત્રિ, પોતાના કુટુંબ તથા સગાં સખંધીઓને બોલાવીને વિચાર કરવા લાગ્યો કે-આ કુમાર પોતાનુ ભાગ્ય ભણતો નથી (પરતુ) તેને રાજ્ય જરૂર મલશે જ તેથી મારી પુત્રી વસુમતી નામની જે છે, તે જો તમારી બધાંની સમતિ હોય તો, એની સાથે પરણાવીએ (કારણ કે) પછીથી એની સગા-ધને લીધે આપણે તથા આપણા સતાનોને પણ સુખ ઉત્પન્ન થશે. પછી બધાંએ બોલ્યા કે-“(હે સ્વામિન્ !) આપનુ વચન યોગ્ય જ છે” પછી તે પદ્મિપતિએ શુભમુહૂર્તે પોતાના કન્યારત્નનુ પ્રિયંકરની મરણ વિના પણ તેની સાથે પાણિ ગ્રહણ કર્યું. (અને પહેરામણીમા) પુષ્કળ ધન, ઘોડા, વસ્ત્ર વગેરે આપ્યુ (રાજાએ આપેલા) આવાસમાં રહેતો થકો તે પોતાની પ્રિયા સાથે વિચારવા લાગ્યો કે આ બધો ઉપસર્ગાહરસ્તોત્રનો પ્રભાવ છે કારણ કે —

“વિપત્તિના સ્થાને સપત્તિ, લાકડાની ગેડીના બદલે લગ્ન, અપમાનને સ્થાને માનની પ્રાપ્તિ એ બધું પુણ્યનુ જ ફળ છે”-૧૩૫

પછી રાજાએ પ્રિયકરને તેની પત્ની સહિત હસ્તમનના ભયને લીધે રાત્રિના સમયે પોતાના સેવકોની સાથે પચ્ચમીના દિવસે અશોકપુરે પહોંચાડી દીધો. [ત્યા જઈને] પત્ની સહિત કુમારે પોતાના માતાપિતાને પ્રણામ કર્યો. દેવની વાણી સત્ય થઈ અને માતાપિતા રાજ થયા આ પ્રમાણે પ્રિયંકરને વસુમતી નામની પ્રથમ પત્ની થઈ

બધા વ્યવસાયમાં કુશળ એવા પ્રિયંકર કુમારે કુટુંબનો બધો ભાર માથે લઈ લીધો પિતા તો વિનયીપુત્રના પ્રતાપે પુણ્યકર્મ જ કરવા લાગ્યો, કેમકે -

“ તે પુત્રા યે પિતુર્મક્તાઃ સ પિતા યસ્તુ પોપકઃ।

તન્મિત્રં યત્ર વિશ્વાસઃ, સ માર્યા યત્ર નિવૃત્તિઃ ॥૧૩૬॥

તે જ [સાચા] પુત્ર છે કે જે પિતાની ભક્તિ કરે, તે જ [સાચા] પિતા છે કે જે પોષક હોય, તે જ [સાચો] મિત્ર છે કે જ્યાં વિશ્વાસ સુકી શકાય અને તે જ [સાચી] સ્ત્રી છે કે જેની પાસેથી શાંતિ મળી શકે.”

એક વખતે ત્રિયંકર શ્રીદેવગુરુ સ્મરણ તથા નમસ્કારમત્ર અને ઉપસર્ગાહર-સ્તવન વગેરેનો વિશેષ જાપ-ધ્યાન કરીને સૂઈ ગયો હતો. ત્યારે રાત્રિના પાછલા પ્રહરના વિષે તેણે મહા આશ્ચર્યકારક સ્વપ્ન જોયું. (પછી) તુરત જ જાગૃત થઈને નમસ્કારમત્રનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો. કેમકે:-

“ જિજ્ઞાસણસ્સ સારો, ચડદસપુઘ્વાણ જો સમુદ્ધારો ।

જસ્સ મણે નવકારો, સંસારો તસ્સ કિં કુણ્ઢ ? ॥૧૩૭॥

પસો મંગલનિલબ્ધો, દુહાવિલબ્ધો સયલસંતિજ્ઞબ્ધો ય ।

નવકારપરમમંતો ચિંતિઅમિત્તો સુહં દેહ ॥૧૩૮॥

જિનશાસનના સારરૂપ અને ચઢદપૂર્વમાથી જેનો ઉદ્ધાર કરેલો છે, તે નવ-કારમત્ર જેના મનમા-હૃદયમા જાગૃત છે, તેને સસાર શુ કરી શકે ? આ નમસ્કાર મહામત્ર મગલના સ્થાનરૂપ, હું ખનો નાશ કરનાર, અને સમસ્ત શાંતિને કરનાર છે અને તે ચિંતવન માત્રથી સુખને આપનારો છે-૧૩૭, ૧૩૮

[પછી તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે-] મેં પહેલાં વૃદ્ધ પુરૂષોના સુખેથી સાભળ્યું છે કે- [ઉત્તમ] સ્વપ્ન જોઈને નિદ્રા કરવી નહિ. વિવેકવિલાસ (સર્ગ. ૧, શ્લોક ૧૪)મા કહ્યું છે કે —

“સુસ્વપ્ન પ્રેક્ષ્ય ન સ્વપ્ન્યં, કથ્યમહિ ચ સદ્ગુરોઃ ।

દુઃસ્વપ્ન પુનરાલોક્ય, કાર્યઃ પ્રોક્તવિપર્યય ॥૧૩૯॥

સાર સ્વપ્ન જોઈને સૂઈ ન જવું અને તે દિવસ ઉઘ્યા પછી સદ્ગુરુને કહેવું, [અને] ખરાબ સ્વપ્ન જોઈને ઉપર કંઈ તેનાથી ઉલટું કરવું અર્થાત્ સૂઈ જવું અને કોઈને પણ કહેવું નહિ.

સવારમા પોતાને આવેલા સ્વપ્નનું સ્વરૂપ પોતાના પિતાને નિવેદન કર્યું, તે આ પ્રમાણે- [હે પિતા !] મેં મારા પોતાના શરીરમાંથી આંતરડાં ખેંચીને, તેને જુદા જુદા કરીને, તે આંતરડાથી આખા અશોકપુરને ધીમે ધીમે વીંટી લીધું. ત્યારપછી મારા પોતાના શરીરને અગ્નિમા ખળતું જોયું (અને) જેટલામાં પાણીથી તેને શાત કરવા ગયો, તેટલામા હું જાગૃત થઈ ગયો. આ સ્વપ્નનું કેવા પ્રકારનું ફલ મને પ્રાપ્ત થશે ?

પાસદત્તે કહ્યું કે:—“ત્રિવિક્રમ ઉપાધ્યાયની પાસે જઈને પૂછ. ખીજા કોઈની આગળ ન કહીશ, [કારણ કે] તે સ્વપ્નશાસ્ત્રનો જાણકાર છે.” કારણ કે—

“પાત્રે ત્યાગી ગુણે રાગી, ભોગી પરિજનૈઃ સહ ।

શાસ્ત્રે વૌદ્ધા રણે યૌદ્ધા, પુરુષઃ પશ્ચલક્ષણ ॥૧૪૦॥

પાત્રને વિષે દાન દેનારો, ગુણવાન પ્રત્યે અતુરાગરાળો, સ્વજન સાથે ભોજન કરનારો, શાસ્ત્રનો જાણકાર અને સત્રામમાં યુદ્ધ કરનારો—[ઉત્તમ] પુરુષનાં આ પાંચ લક્ષણો છે ”

પછી પ્રિયંકર કુમાર ઉપાધ્યાયના ઘેર ગયો. ત્યાં આગળ તેના બે પુત્રો શાસ્ત્રનું અધ્યયન કરતા તેના દેખવામા આવ્યા. તેઓને પૂછ્યું કે—ઉપાધ્યાય ક્યાં છે? મોટા પુત્રે કહ્યું કે:—

“મૃતકા યત્ર જીવન્તિ, નજીવા ઉચ્છવસન્તિ ચ ।

સ્વગોત્રકલહો યત્ર, તદગૃહેઽસ્તિ દ્વિજોત્તમઃ ॥૧૪૧॥

મૃતકે જ્યાં જીવતાં થાય છે અને નિર્જીવ જ્યાં શ્વાસોશ્વાસ લે છે તથા સ્વગોત્રમાં જ્યાં કલહ થયા કરે છે, તે ઘેર એ શ્રેષ્ઠ ગ્રાહ્ય છે, અર્થાત્ લુહારના ઘેર ગયા છે ”

પછી પ્રિયંકર પોતાની બુદ્ધિથી તે લુહારને ઘેર ગયો છે તેમ સમજીને ત્યાં ગયો. ત્યાંથી તેને જવાળ મલ્યો કે—છરી તૈયાર કરાવીને હમણા જ તે પોતાના ઘેર ગયા પછી પાછો આવીને તેના નાના પુત્રને પૂછ્યું તેણે કહ્યું કે—

“જડાનાં સંગતિર્યત્ર, પ્રીતિશ્ચ જલજૈ સહ ।

ઉપકારિ વનાધારં, મત્પિતા તત્ર વિચતે ॥૧૪૨॥

જ્યા જળ ભેગા થતા હોય, કમલની સાથે જ્યા પ્રીતિ હોય, જે ઉપકારક હોય અને જે વનના આધાર રૂપ હોય ત્યા મારા પિતા છે ”

કુમાર તેઓની બુદ્ધિથી આશ્ચર્ય પામ્યો. શુ સરોવરે ગયા છે? આ પ્રમાણે તેણે કહેલું સાભળીને તેના બે પુત્રો પણ આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા. કુમાર સરોવરે ગયો અને ઉપાધ્યાયને મલ્યો ત્યા તેને પ્રણામ કરીને એકાતમાં પોતાના સ્વપ્નની વાત તેણે (ઉપાધ્યાયને) કહી સ્વપ્ન સાભળીને મનમાં ઘોળાતો હોય તેમ ઉપાધ્યાય ક્ષણવાર સ્તબ્ધ થઈ ગયો. આ સ્વપ્ન રાખ્યને દેનાર છે ફરી ફરીને તેને (પ્રિયંકરને) પૂછવા લાગ્યો. પછી કુમારની સાથે પોતાના ઘર તરફ જવા લાગ્યો તેટલામા જ હાથમા પકડેલા અક્ષતથી ભરેલા થાળની અંદર મૂકેલા શ્રીફળવાળી સ્ત્રીઓનું ટોણું સામું આવતું દેખાયું. પડિત તે જોઈને વિચારવા લાગ્યો કે—વધામણી તો સન્મુખ જ

આવી. ત્યારપછી મસ્તક પર લાકડાનો ભારો ઉપાડીને આવતો માણુમ મડ્યો. આ શુકન પણ રાજ્યને સૂચવનાર છે કહ્યું છે કે—

✓ “પ્રવેશે નિર્ગમે વાપિ, પટ્ટો ભવતિ સન્મુખઃ ।

તસ્ય રાજ્યં સમાદેયં, શકુનજ્ઞેન નિશ્ચિતમ્ ॥૧૪૩॥

(નગરમાં) પેસતાં કે નીકળતાં જો લાકડાનો ભારો સામો મળે તો તેને રાજ્યની પ્રાપ્તિ થાય, એમ શકુનના જાણુનારાઓએ નિશ્ચિત કરેલું છે.”

નગરમાં આગળ જતા તેમને દારૂ ભરેલો ઘડો મળ્યો. એટલે પડિત બોલ્યો કે—“કુમાર ! શુકન તો ઉત્તમ પ્રકારના થાય છે” કુમારે કહ્યું કે—“કેવી રીતે ?” પડિતે કહ્યું કે—“પહેલા વધામણુ, પછી લાકડાનો ભારો અને પછી વળી આ દારૂનો ભરેલો ઘડો” કુમારે કહ્યું કે—“આ ઘડામાં શુ છે ?” તે બોલ્યો—

‘મદઃ પ્રમાદઃ કલહશ્ચ નિદ્રા, દ્રવ્યક્ષયો જીવિતનાશન ચ ।

સ્વર્ગસ્ય હાનિઃ નરકસ્ય પન્થા, અઘ્યાવનર્થાઃ કરકે વસન્તિ ॥૧૪૪॥

આ ઘડામા મદ, પ્રમાદ, કલહ, નિદ્રા, દ્રવ્યનો ક્ષય, જીવિતનો નાશ, સ્વર્ગની હાની અને નરકની પ્રાપ્તિ, આ આઠ અનર્થો રહેલા છે”

કુમારે કહ્યું કે—“હિ પડિત ! જેમા અનર્થ હોય તે ઉત્તમ શકુન કેમ ગણાય ?” પડિતે કહ્યું—આવા પ્રકારની કંઈ ચીજ હોય ? તેણે કહ્યું—દારૂ, તો પછી આ દારૂ ભરેલો ઘડો છે અને તેને શકુનશાસ્ત્રના જાણુકારોએ ઉત્તમ શકુન તરીકે માનેલો છે કારણુ કે—

✓ “કન્યાસાધુમહીશમિત્રમહિષીદૂર્વાદિવર્ધાપનં

વોળામૃન્મણિચામરાક્ષતફલં છત્રાગ્જદીપધ્વજાઃ ।

વસ્ત્રાલઙ્કૃતિમઘમાંસકુસુમસ્વર્ણાદિસદ્ધાતવો

ગોમીનાં દધિદર્પણાગ્નિવિમલાઃ શ્રેષ્ઠા કૃતા દક્ષિણે ॥૧૪૫॥

કન્યા, સાધુ, રાજા, મિત્ર, ભેંશ, દહાં વગેરે વધામણીની વસ્તુઓ, વીણા, માટી, મણિ, ચામર, અક્ષત, ફળ, છત્ર, કમલ, દ્વીપક, ધ્વજ, વસ્ત્ર, અલકાર, દારૂ, માસ, પુષ્પ, સોનુ વગેરે ઉત્તમ ધાતુઓ, ગાય, માછલા, દહીં, દર્પણુ, અગ્નિ આ બધી વસ્તુઓ જમણી બાજુએ મલે તો તે શ્રેષ્ઠ કહેલાં છે.”

આ પ્રમાણે સાલણીને કુમારે પ્રમુદિત થઈને, શકુનની ગાઠ બાંધી અને તેની સાથે સાથે તેના ઘેર ગયો. ત્યાં પડિતે બહુમાનપૂર્વક પોતાની સોમવતી નામની પુત્રી આપવા માટે પ્રાર્થના કરી કુમારે કહ્યું—હુતો એ વાત પણ જાણુતો નથી, મારા પિતા જ તે જાણી શકે, હુતો ફક્ત સ્વપ્નફળ પૂછવાને માટે જ અહીં આવ્યો

છું, તેના બદલામાં કન્યાદાન તે કેવું ? હું પુછું છું જુદું, આપ જવાબ જુદો આપો છો, મીઠું માગતા કપૂર આપવા જેવું અને ઘી માગતાં ઉત્તમ વસ્ત્ર ખેચી આપવા જેવું તમે કર્યું છે પડિતે કહ્યું કે-તમે તમારા ઘેર જાઓ, તમારા પિતાને હું વાત કરીશ. (કારણકે) અપકવ (માણસ) આગળ વાત કહેવાથી તેના હૃદયમાં તે વાત ટકતી નથી. પછી તે પોતાના ઘેર ગયો, પિતાની આગળ બધું સ્વરૂપ નિવેદન કર્યું. તેના પિતા (પાસદત્ત) પડિત પાત્રે ગયા અને પૂછ્યું કે-“સ્વપ્નના વિચારતુ [કળ] સ્વરૂપ તમે શા કારણથી ન કહ્યું ?” પડિતે કહ્યું કે:-આ સ્વપ્નથી એમ જણાય છે કે-તે આ નગરનો રાજા થશે. કારણ કે સ્વપ્નશાસ્ત્રમા આ પ્રમાણે કહેલું છે કે:-

✓ “અન્નૈશ્ચ વેષ્ટયેદ્ યસ્તુ, ગ્રામં નગરમેવ વા ।

સ ગ્રામે નગરે દેશે, મણ્ડલે પાર્થિવો ભવેત્ ॥૧૪૬॥

આસને શયને યાતે, શરીરે વાહને ગૃહે ।

દહ્યમાને વિવુઘ્યેત, તસ્ય શ્રીઃ સર્વતોમુખી ॥૧૪૭॥

સમઘાતોઃ પ્રશાન્તસ્ય, ધાર્મિકસ્યાતિનીરજ ।

શાન્તપુસો જિતાક્ષસ્ય, સ્વપ્નૌ સત્યૌ શુભાશુભૌ ॥૧૪૮॥

રાત્રેશ્ચતુર્થયામે તુ, દષ્ટઃ સ્વપ્નઃ ફલપ્રદઃ ।

માસૈર્દ્વાદશભિઃ પઙ્ક્તિ-ચિમિરેકેન ચ ક્રમાત્ ॥૧૪૯॥

(સ્વપ્નમા) જે માણસ પોતાના આતરકાથી ગામ કે શહેરને વીંટી લે, તે ગામ, નગર, દેશ કે મહાલનો રાજા થાય વળી સ્વપ્નમા જે માણસ પોતાના આસનને, પથારીને, વહાણને, શરીરને, વાહનને તથા ઘરને સળગતાં જીએ તેને સર્વ પ્રકારે લક્ષ્મી આવી મલે છે જેની બધી ધાતુઓ સરખી હોય, જે બહુ શાત, ધાર્મિક, કોઈપણ જાતના રોગથી રહિત, અને જિતેન્દ્રિય હોય એવા પુરૂષના જોવામાં આવેલા શુભ કે અશુભ સ્વપ્ન સાચા હોય છે રાત્રિના ચારે પ્રહરમા જોવામા આવેલ સ્વપ્ન અનુક્રમે બાર મહિને, છ મહિને, ત્રણ મહિને અને એક મહિને કળદાયક થાય છે”-૧૪૬, ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯

આ પ્રમાણે સાલળીને ‘દેવવાણી પણ સત્ય થઈ’ એમ મનમા સમજીને પાસદત્ત શેઠે હર્ષિત થઈને પડિતને કહ્યું કે-“(હે પડિતવર !) તમે કહેલું બધું સાચું છે, કારણ કે સર્વજ્ઞે કહેલા શકુનશાસ્ત્રો અન્યથા ન હોય” પડિતે કહ્યું કે-“તે જ કારણથી મે તમારા પુત્રને મારી પુત્રી આપી છે” શેઠે એ વાત કબુલ રાખી સારૂ મુહૂર્ત જોઈને શેઠે પોતાના પુત્રનું પડિતજીની પુત્રી સાથે મોટા ઉત્સવ પૂર્વક લગ્ન કરાવ્યું. હસ્તમોચન વખતે પડિતે ધન, સુવર્ણાદિક પુષ્કળ આપ્યું, તે

લઈને પોતાની પ્રિયા સાથે તે પોતાના ઘર આવ્યો. આ પ્રમાણે લૈનધર્મ પાળનાર બ્રાહ્મણ પડિતની સોમવતી નામની પુત્રી પ્રિયંકરની બીજી સ્ત્રી થઈ.

એક વખત તેના ઘરની નજીકમા દાની, માની, ચતુર અને ઔદાર્ય ગુણનાં આગળ પડતો ધનદત્ત નામનો એક ક્રોટયાધિપતિ રહેતો હતો. તેની કીર્તિ અને ગુણોને સૌ કોઈ વખાણતા હતા. કેમકે:-

“દાનેન વર્ધતે કીર્તિ-લક્ષ્મી પુણ્યેન વર્ધતે ।

વિનયેન પુનર્વિત્તં, ગુણાઃ સર્વે વિવેકતઃ ॥૧૫૦॥

દાનથી કીર્તિ વધે છે, પુણ્યથી લક્ષ્મી વધે છે, વિનયથી ધન વધે છે અને બધા ગુણો વિવેકથી વધે છે.”

તેને ધનશ્રી નામની સ્ત્રી, જિનદાસ અને સોમદાસ નામના પુત્રો તથા ચાર પુત્રીઓ હતી. ધનદત્ત શેઠે નવો આવાસ કરાવવા માટે સારુ સુહૃત્ કઢાવ્યું પહેલા શુભદિવસે ભૂમિશોધન કરાવી વાસ્તુશાસ્ત્રની વિધિ પ્રમાણે આવાસ કરાવવાની શરૂઆત કરી આ સખધમા કહ્યું છે કે -

“દુઃસ્વં ચ દેવતાસન્ને, ગૃહદ્વાનિશ્ચતુષ્પથે ।

ધૂર્તામાત્યગૃહાભ્યાસે, સ્યાતાં સુતવનક્ષયૌ ॥૧૫૧॥

લક્ષ્મીનાશકરઃ ક્ષીરી, કણ્ઠકી શત્રુભીપ્રદઃ ।

અપત્યન્નોઽ ફલી તસ્મા-દેષાં કાષ્ઠમપિ ત્યજેત્ ॥૧૫૨॥

મૂર્ખાંધાર્મિકપાશ્વણિ-પતિતતતુરોગિણામ્ ।

ક્રોધિનંત્યજદસાનાં, પ્રતિવેદ્યમકતાં ત્યજેત્ ॥૧૫૩॥

પ્રથમાન્ત્યાયામવર્જાં, દ્વિત્રિપ્રહરસમ્ભવા ।

છાયા વૃક્ષધ્વજાદીનાં સા સદા દુઃસ્વદાયિની ॥૧૫૪॥

દેવમંદિરની પાસે આવાસ કરવાથી હું બે ઉત્પન્ન થાય છે, ચતુષ્પથ (જ્યાં ચાર રસ્તાઓ લેગા થતા હોય ત્યાં) માં કરવાથી ઘરની હાનિ થાય છે ધૂર્ત તથા અમાત્યના ઘર પાસે કરવાથી પુત્ર અને ધનનો ક્ષય થાય છે. હુધવાળા ઝાડનું લાકડું ઘર બનાવવામા ઉપયોગમા લેવામા આવે તો લક્ષ્મીનો નાશ થાય છે, કાટાવાળા ઝાડનું લાકડું ઉપયોગમા લેવામા આવે તો શત્રુ તરફના ભયને તે ઉત્પન્ન કરે છે તથા ફલ નહિ આપનારા ઝાડના લાકડાનો પણ ઉપયોગ નહિ કરવો કારણકે તે સતાનનો નાશ કરે છે (વળી) મૂર્ખ, અધર્મી, પાખંડી, ચારિત્રહીન, શરીરના રોગવાળા, ક્રોધી, ભગી, ઢેડ અને અભિમાનીઓના, પાડોશને છોડી દેવો [તથા] પહેલો અને ચોથો પહોર છોડીને, બીજા અને ત્રીજા પહોરની વૃક્ષ કે ધ્વજ વગેરેની છાયા ભે ઘર ઉપર પડતી હોય તો તે હિમેશાં હું અને આપનારી છે ૧૫૧, ૧૫૨, ૧૫૩, ૧૫૪

કેટલાક દિવસે આવાસ તૈયાર થઈ ગયો. વિજયમુહૂર્તમાં ઘરની ડાબી બાજુએ દેવાલયની સ્થાપના કરીને, શ્રી સદા વાત્સલ્ય (સંઘની લક્ષિત), ગરીબોને દાન વગેરે આપીને, ધનદત્ત શેઠ પોતાના પરિવાર સહિત નવા આવાસમાં રહેવા લાગ્યો. ત્યાં રહેતા ત્રણ દિવસ થયા પછી ચોથા દિવસની રાત્રિએ ધનદત્ત ઘરની અંદર નિરાંતે સૂતો, સવારમાં જાગ્યો ત્યારે તેણે પોતાને આંગણમાં પલંગ પર સૂતેલો જોયો અને આકાશમાં તારાઓ ઉગેલા પણ જોઈને ધનદત્ત વિસ્મય પામ્યો. બીજા દિવસે પણ નમસ્કાર મંત્ર અને ઇષ્ટ દેવતાના સ્મરણ પૂર્વક તે જ નવા આવાસમાં બંને બારણા બંધ કરીને તે સૂઈ ગયો, (પરંતુ) સવારમાં તે જ પ્રમાણે પોતાને બહાર સુતેલો જોઈને તે ચિંતાતુર થયો. ત્રીજે દિવસે પણ રાત્રિએ ધૂપ ઉવેખીને સૂઈ ગયો તોપણ તેમજ થયું. આથી તે મનમાં ખડું જ ખિન્ન થઈ ગયો તેના કુટુંબમાંથી કોઈ પણ ત્યાં સૂઈ રહેતું, તે પણ સવારમાં આંગણમાં જ સુતેલું જોવામાં આવતું. આ પ્રમાણે થવાથી બધા માણસો ભયભીત થઈ ગયા અને તે આવાસમાં કોઈ પણ શયન કરતું ન હતું.

ધનદત્તે જાણ્યું કે—આ આવાસમાં કોઈ પણ દુષ્ટ વ્યતરનો વાસ હોવો જોઈએ. કેટલાયે મંત્રશાસ્ત્રના જાણકારોને તે સબધમાં પૂછ્યું—તે બધા જેમ જેમ મંત્રોપચાર કરવા લાગ્યા, તેમ તેમ વિશેષ કરીને કોષે ભરાયેલો વ્યતર આવાસમાં જનાર માણસોના શરીર ભાગવા લાગ્યો (તથા) પુરુષ અને સ્ત્રીઓના પરસ્પર વેષ પરાવર્તન કરાવવા લાગ્યો.

આ કારણથી ધનદત્ત શેઠ મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે—લક્ષ ધન ખર્ચીને કરેલો આ આવાસ નકામો થયો અર્થાત્ મારા લાભ રૂપિયા ખર્ચવાનું કાંઈ પ્રયોજન રહ્યું નહિ ચિંતામગ્ન થયેલા એવા દરબાજાની બહારના ઓટલા ઉપર બેઠેલા એ ધનદત્તને પ્રિય કરે પૂછ્યું કે—“[હે શેઠ !] હમણાં તમે ચિંતાતુર કેમ દેખાઓ છો ?” શ્રેષ્ઠિએ કહ્યું કે—હે સત્પુરુષ ! કહ્યું છે કે—

✓ “ચિંતા દહદ્ સરીરં, રોગુષ્પત્તી ચ ચિત્તવિભ્રમઃ ।

ચિંતાપ દુબ્બલત્તં, નિદ્રાણાસો અમુક્સ્વાય ॥૧૫૫॥

ચિંતા શરીરને બાળે છે, ચિંતાથી રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે, ચિંતાથી દુર્બલતા, નિદ્રાનો નાશ તથા ભુખનો નાશ થાય છે.”

કુમારે કહ્યું કે—ચિંતા કરવાથી શું ? કેમકે—

“જં ચિય વિદ્ધિના લિદ્ધિયં તં ચિય પરિમદ્ સયલલોભસ્સ ।

इय जाणिऊण धीरा विहुरे वि न कायरा हुति ॥૧૫૬॥

જે કાંઈ વિધિના લેખ હોય છે, તે જ પ્રમાણે આખા જગતમાં અને છે; એ પ્રમાણે સમજીને ધીર પુરૂષો કાયર થતા નથી.”—૧૫૬

તો પણ [હે ભાગ્યશાળી !] તમારી ચિંતાનું કારણ જણાવો. શેઠે પોતાના ઘરનું સ્વરૂપ તેની આગળ નિવેદન કર્યું. (અને કહ્યું કે:—) હે ભાઈ ! જો તમે કાંઈ તેનો ઉપાય જાણતા હો તો કરો. તમે ધર્મવાન અને પરોપકાર પરાયણ છો. કેમકે:—

“વિરલા જાણંતિ ગુણા વિરલા પાલંતિ નિદ્ધણે નેહં ।

વિરલા પરકજ્જકરા પરદુક્ષે દુક્ષિયા વિરલા ॥૧૫૭॥

શુભો જાણનારા વિરલા પુરૂષો જ હોય છે, નિર્ધનાવસ્થામાં પણ સ્નેહનું પાલન કરનારા વિરલા હોય છે, પારકાનું કામ કરી આપનાર વિરલા હોય છે અને પારકાના દુઃખે દુઃખી થનારા [પણ] વિરલા જ હોય છે.”

પ્રિયંકર બોલ્યો કે:—આનો ઉપાય કરવામાં આઠ દિવસ લાગશે, (અને) અત્યારે તો મારે કામ છે. શેઠ બોલ્યો—ઉત્તમ પુરૂષો પોતાનું કામ મૂકીને પણ પારકાનું કામ કરે છે કેમકે —

“હુંતિ પરકજ્જનિરયા નિઝકજ્જપરંમુહા સયા સુઘણા ।

ચંદો ઘવલેહ મહિં ન કલંકં અત્તણો ફુસહ ॥૧૫૮॥

સજ્જન પુરૂષો હમેશાં પોતાના કામમાં બેઠરકાર રહીને (પણ) પારકાનું કાર્ય કરવામાં તત્પર હોય છે. (જેવી રીતે) ચંદ્રમા આખી પૃથ્વીને ઉજવલ કરે છે પરંતુ પોતાના કલકને ભૂસતો નથી.”

તેમ જ વળી નૈષધં (સર્ગ. ૫ શ્લોક ૮૮)માં કહ્યું છે કે:—

“યાચમાનજનમાનસવૃત્તેઃ પૂરણાય વત જન્મ નયસ્ય ।

તેન મૃમિરતિમારચતીયં ન દ્રુમૈર્ન ગિરિમિર્ન સમુદ્રઃ ॥૧૫૯॥

યાચના કરનારા માણસોની મનોવૃત્તિને પૂર્ણ કરવા માટે જોનો જન્મ નથી, તેનાથી જ આ ભૂમિ અત્યંત ભારવાળી છે, પરંતુ વૃક્ષો, પર્વતો કે સમુદ્રોથી તે ભારવાળી નથી.”

આ પ્રમાણેના શેઠના વચનોથી પ્રિયંકરે તે વાતનો સ્વીકાર કર્યો અને કહ્યું કે— તમારે કોઈપણ જાતની ચિંતા કરવી નહિ. પછી ચૈત્ર મહિનાની અઠ્યાધમાં કુમાર નવા આવાસમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની સ્થાપના કરાવીને, દ્વીપક તથા ધૂપ વગેરે તેની પાસે કરવા પૂર્વક હમેશાં મૌનપણે ૫૦૦ પાંચસો વખત ઉપસર્ગ-હર સ્તોત્રનો જાપ કરવા લાગ્યો. આઠમા દિવસે જાણકતું રૂપ કરીને વ્યતર ત્યાં આવીને તેના ધ્યાનભગ માટે કહેવા લાગ્યો કે—“(હે ઉત્તમ પુરૂષ) તું દયાવાન છે

તેથી રોગાકાંત એવા મારૂ રક્ષણ કર ! રક્ષણ કર !” (આ પ્રમાણે બોલતા થકા) દશે આગળીઓ મુખમાં નાખી તો પણ તે ન બોલ્યો. ફરી તે યુવાન થયો અને બોલ્યો કે—આને બાધીને હું સમુદ્રમાં ફેંકી દઉં છું, એમ કહીને તેને કુદકો માર્યો. [તો પણ] તે ધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો. પછી વળી તેને હંભરો ઘોળાવાળવાળા વૃદ્ધનું રૂપ લીધું અને તે કહેવા લાગ્યો કે—હું નદીશ્વરદ્વીપને વિષે યાત્રા કરવા માટે જઈ છું, તું પણ મારી સાથે ચાલ તો તને પણ હું યાત્રા કરાવું. કુમારે વિચાર્યું કે—દેવતાને ઘોળા વાળ ન હોય, (અને) કોઈની સહાય વિના મનુષ્યોની ત્યાં જવાની શક્તિ નથી. [તેથી] આ જ તે દુષ્ટ વ્યતર હોવો જોઈએ, એમ સમજીને કુમાર વિશેષ પ્રકારે જાપ અને ધૂપ કરવા લાગ્યો, તેથી તે દુષ્ટ વ્યતર વીજળીના ઝળકારાની માકક ભાગી ગયો. પછી તે (ધનદત્ત) શેઠ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના સ્તવનનો જાપ કરીને, સુખપૂર્વક એ ઘરમાં રહેવા લાગ્યો.

ધનદત્તે પોતાના કુટુંબની આગળ જણાવ્યું કે—પ્રિયકરનું લાગ્ય બહુ જ મોટું છે, એણે આપણા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે, તેથી તેને મારી શ્રીમતી નામની પુત્રી આપવા—પરણાવવા ઇચ્છુ છું. સ્વજનોએ કહ્યું કે—વૈદ્યે બતાવેલું દૂધ મૂળમાં તો મધૂર—મીઠું હતું જ તેમાં વળી સાકર ભળી ! અર્થાત્ ‘જોઈતું હતું અને વૈદ્યે કહ્યું.’ પછી ધનદત્તે હર્ષ સહિત પ્રિયકરની સાથે પોતાની પુત્રીને પરણાવી (અને) કરમોચનના અવસરે ઘોડા, હાર, હીરાજડિત સુદ્રિકા, મોતી તથા વસ્ત્રો વગેરે પણ ખૂબ આપ્યાં (પછી) પોતાની પત્ની સાથે તે પોતાના ઘરમાં રહેવા લાગ્યો આ પ્રમાણે શેઠની પુત્રી શ્રીમતી નામની પ્રિયકરની ત્રીજી પત્ની થઈ

પછી કેટલાક દિવસે, વ્યતરને દૂર કર્યાની વાત જિતકર નામના મંત્રીશ્વરના સાલળવામાં આવી કેમકે—ગુપ્ત રીતે કરેલું પુણ્ય હંભરો શાખાવાળું [સમય પર] થાય છે અર્થાત્ પ્રગટ રીતે નહિ કરેલું એવું પુણ્ય વખત પર હંભર ગણુ ફળ આપે છે પછી પ્રિયકરને બોલાવીને સુખ સમાચાર પૂછ્યા કારણકે કહ્યું છે કે —

“આવો, પધારો, આ જગ્યાએ ધિરાજો, તમને જોઈને મને આનંદ થયો, શા સમાચાર છે, કેમ નબળા દેખાઓ છો, ઘણા લાંબા સમયે કેમ દેખાયા ? વગેરે ભાષાથી—શબ્દોવડે ઘેર આવેલા પોતાના સ્નેહીને જે આદરપૂર્વક બોલાવે છે, તેમને ઘેર સદા નિ શક મનથી જવું યોગ્ય છે.”—૧૬૦

અહો કુમાર ! કોઈ પણ પ્રકારના સ્વાર્થ વગરનું તમારૂં પરોપકારીપણું મારા સાલળવામાં આવ્યું છે જેમકે—

“પરોપકારાય વહન્તિ નદઃ, પરોપકારાય ફલન્તિ વૃક્ષાઃ ।

પરોપકારાય દુહન્તિ ગાવઃ, પરોપકારાય સતાં વિમૂતયઃ ॥૧૬૧॥

જલદો માસ્કરો વૃક્ષો, દાતારો ધર્મદેશકાઃ ।

પત્તેષામુપકારાણાં, નાસ્તિ સીમા મહોતલે ॥૧૬૨॥

નદીઓ પરાપકારના માટે જ વહે છે, પરાપકારના માટે જ વૃક્ષો ફળ આપે છે, ગાયો પરાપકારના માટે જ દૂધ આપે છે, [અને] સજ્જનોની વિભૂતિઓ પરાપકારના માટે જ હોય છે.”-૧૬૧

વળી-“મેઘ, સૂર્ય, વૃક્ષ, દાતાર અને ધર્મનો ઉપદેશ આપનારા [ગુરુઓ]ના ઉપકારની હુનિયા પર સીમા (હદ) જ નથી !”-૧૬૨

[માણુસોનો] સ્નેહ પણ સ્વાર્થના કારણે હોય છે કહ્યું છે કે:-

“જન્મથી નિવાસ કરવાને લીધે વિધ્યાચળ પર હાથીને પ્રીતિ હોય છે, સુગંધ આપનાના ઉપકારથી ભમરાની કમળમા પ્રીતિ હોય છે, એક બીજાના સંબંધને લીધે સમુદ્ર અને ચંદ્રને પરસ્પર પ્રીતિ દેખાય છે, (અને) પાણીના લોભથી ચાતક પક્ષી મેઘ પર પ્રીતિ રાખે છે-આ પ્રમાણે સર્વત્ર કાંઈકને કાંઈક નિમિત્તને લઈને પ્રાણીઓની પ્રીતિ બધાય છે, [પરંતુ] મયૂરને જે સ્નેહ વરસાદના પાણીમા નિષ્કારણુતાથી હોય છે તે જ સાચો સ્નેહ સમજવો અર્થાત્ મયૂર અને મેઘની જેમ નિષ્કારણુ અને નિર્દોષ પ્રીતિ તો વિરલ જ જોવામા આવે છે”-૧૬૩

[હે મહાનુભાવ !] તને બધા ઉપર નિઃસ્વાર્થ સ્નેહ છે, તેથી તારા યોગ્ય કાંઈક ઝાંઝ કહું છું કુમારે કહ્યું કે-“હે મત્રિન્ ! હું તો તમારો સેવક છું, જે ઝાંઝ હોય તે કહો” પછી મત્રિએ પોતાની પુત્રીનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું-એક દિવસે મારી પુત્રી પોતાની સખીઓ સાથે કીડા કરવાને વાડીમા ગઈ હતી ત્યાં કોઈક શાકિની, ડાકિની, ભૂત, પ્રેત, અથવા તો વ્યતરનો દોષ તેને વળગ્યો છે. તે વાતને એક વર્ષ ઉરતા વધારે સમય વીતી ગયો છે. તે સંબંધમા ઘણા ઉપચારો કરવા છતાં પણ હજીનને જેમ સારા વચનોથી ગુણુ ન થાય તેમ તે બધા ઉપચારો નિષ્ફળ ગયા છે વળી તે માટે બહુ દેવદેવીઓની માનતાઓ માની, ઘણા વેદોની દવાઓ કરી, પરંતુ કોઈક રોગ પડે છે, કોઈક ભૂતાદિ દોષ કહે છે અને કોઈક ગ્રહ ગેરેની ખીડા છે એમ કહે છે કહ્યું છે કે-

“વૈદ્યા વદન્તિ કફપિત્તમરુત્ત્રજોષં

જ્યોતિર્વિદો ગ્રહકૃત પ્રવદન્તિ દોષમ્ ।

મૂતોપસર્ગમથ મન્ત્રવિદો વદન્તિ

કર્મેતિ શુદ્ધમતયો યતયો વદન્તિ ॥૧૬૪॥

વેદો વાત, પિત્ત કે કફનો પ્રકોપ કહે છે, જ્યોતિષના જાણકારો ગ્રહનો દોષ કહે છે, માત્રિકો ભૂતે રહેલો ઉપસર્ગ છે એમ કહે છે અને નિર્મળ બુદ્ધિવાળા સાધુ પુરૂષો કર્મનો જ દોષ બતાવે છે.”

[આ પ્રમાણે] મોટી સુસ્કેલીમાં પડેલા એવા અમને શુ કરવું કે શું ન કરવું તેની કાંઈ સમજણ પડતી નથી. (વળી) અષ્ટમી તથા ચતુર્દશીના દિવસે વિશેષે કરીને પીડા થાય છે, શરીર ભારે થઈ જાય છે, તે દિવસે તે કાંઈ ખાતી નથી, કાંઈ ખાલતી નથી અને પૂછીએ તેનો પણ કાંઈ ઉત્તર આપતી નથી, તેથી તેની સાથે કોઈ લગ્ન પણ કરતું નથી. માટે હે પ્રિયંકર ! પારકાનું ભલું કરનાર એવો તું મારા પર કૃપા કરીને મારી ચિંતાને દૂર કર અને કોઈ પણ ઉપાયે ક્ષયદો કર. આ બાબતમાં જે કાંઈ ધન વગેરે જોઈએ, તે તું કહે તો હું તને પ્રથમથી જ આપુ. પોતાના સંતાન વગેરે માટે નહિ વાપરેલા એવા ઘણા લેગા કરેલા પણ અસ્થિર ધનથી શુ લાભ ? કેમકે —

“दैवे गुरो च धर्मं च, स्वजने स्वसुतादिषु ।

यद् धनं सफलं न स्यात्, तेन किं दुःखहेतुना ॥૧૬૫॥

દેવ, ગુરુ, ધર્મ, સ્વજન અને પોતાના પુત્રાદિકના ઉપયોગમાં આવી જે ધન સફળ થતું નથી, તેવા દુઃખના હેતુરૂપ ધનથી શુ ?

કુમારે કહ્યું કે—અગુરુ, કપૂર, કસ્તૂરી વગેરે ધૂપની સામગ્રી લાવો, કે જેથી હું કાંઈક તેનો ઉપાય કરુ, જો એનું પુણ્ય પ્રબળ હશે, તો મારો કરેલો ઉદય જરૂર સફળ થશે. કહ્યું છે કે —

“उद्यमः प्राणिनां प्रायः, कृतोऽपि सफलस्तदा ।

यदा प्राचीनपुण्यानि, सवलानि भवन्ति हि ॥૧૬૬॥

પ્રાણીઓએ કરેલો ઉદયમ પણ પ્રાયે કરીને ત્યારે જ સફળ થાય છે, કે જ્યારે તેઓના પૂર્વ પૂણ્યો પ્રબળ હોય છે.”

મત્રિએ ધૂપ, ફૂલ વગેરે લાવીને તેને સમર્પણ કર્યા પછી કુમાર અષ્ટમી તથા ચતુર્દશીના દિવસે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાનું પુષ્પાદિકથી પૂજન કરીને તથા તેની સન્મુખ શ્રેષ્ઠ સુગંધવાળો ધૂપ કરીને, પચામૃતનો હોમ કરીને નિરતર ઉપસર્ગદર સ્તોત્ર પાઠ્યો વખત ગણવા લાગ્યો (અને તેના પ્રભાવથી) પ્રધાન પુત્રીને ધીમે ધીમે ક્ષયદો થતો ગયો

આ અવસરે કુમારનું શુ થયું તે સાંભળો—પ્રિય કરના ઘેર કોઈક મધ્યમ વયનો નિર્ધન ગ્રાહ્ય દેશાતરથી આવ્યો, અને આશીર્વાદ દઈને તેની સન્મુખ બેઠો. પ્રિયંકર મધુર વચનોથી બોલ્યો કે—“હે દ્વિજોત્તમ ! અહીં આપનું આગમન શા નિમિત્તે થયું છે ?” તે બોલ્યો કે—“હે સત્પુરુષ ! તમારા લાયક કાંઈક કાર્ય છે.”

ત્યારે કુમાર બોલ્યો કે:—“ખુશીથી તમે કહો, જે મારાથી ખની શકશે તો કરીશ.”
બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે:—“જે તમે મારી પ્રાર્થના નો લગ ન કરો તો જ પ્રાર્થના કર.”

“પરપત્થણાપવન્નં મા જળણિ ! જળસુ પરિસં પુત્તં ।

મા ઉચ્ચરે વિ ધરિજ્જસુ પત્થણમહ્ઠો કમ્મો જેણ ॥૧૬૭॥

પારકાની પ્રાર્થના સાંભળીને બેસી રહેનાર એવા પુત્રને હે માતા ! તું જન્મ જ ન આપીશ ! [અને] જે પારકાની પ્રાર્થનાનો લગ કરે એવા પુત્રને તો તું ઉદરમાં પણ ધારણ ન કરીશ ”

વળી હે પરોપકારી તું સાંભળ ! ઉત્તમ પુરૂષો માટે પરોપકાર એ જ ઉત્તમ વસ્તુ છે. કેમકે:—

“ચાડીઓ (પુરૂષ) ખેતરની રક્ષા કરે છે, ધન મહેલતુ, ભસ્મ દાણાતુ અને દાતમા રાખેલુ એવું તરખલુ પ્રાણેતુ રક્ષણ કરે છે આ પ્રમાણે જડ વસ્તુઓ પણ રક્ષણ કરે છે, તો પછી પારકા પ્રત્યે ઉપકાર નહિ કરનાર માણસથી શુ ? અર્થાત્ પારકાપર ઉપકાર ન કરે તો માણસ તરખલાથી પણ હલકો સમજવો.”—૧૬૮

આ પ્રમાણે ઘણુ ઘણુ કહીને તે બ્રાહ્મણે પોતાનું કાર્ય તેની આગળ નિવેદન કર્યું કે:—“હે ઉત્તમપુરુષ ! સાભળ—સિંહલદ્વીપમાં સિંહભૈશ્વર નામનો રાજા છે. તેણે એક મોટો યજ્ઞ માડ્યો છે. ત્યાં તેની સમાપ્તિના ઉત્સવ વખતે દક્ષિણમાં બધા બ્રાહ્મણોને તે લક્ષ મૃદ્યવાળો એક એક હાથી આપવાનો છે; તેથી હું ત્યાં જઈશ. કારણ કે:—

“કિં કિં ન કયં કો કો ન પતિથ્યો કહ કહ ન નામિયં સીસં ।

દુઘ્મરઝઝરસ્સ કપ કિં ન કયં કિં ન કાયવ્વં ? ॥૧૬૯॥

[આ] હું જે ભરી શકાય એવા પેટને માટે શુ શુ નથી કર્યું, કોની કોની પાસે ભીખ માગી નથી, ક્યાં ક્યાં મસ્તક નથી નમાવ્યું [અને] શું શું નથી કર્યું ?”

તેથી તારી પાસે મારી સ્ત્રીને મૂકવા માટે હું આવ્યો છું. હું માફ કાર્ય કરીને જેટલા વખતમાં અહીં પાછો ન આવું, ત્યાં સુધી રૂપ અને લાવણ્યયુક્ત મારી સ્ત્રીને તારે ઘેર સંભાળીને રાખજે. [અને તેની પાસે] પાણી ભરાવવું, રધાવવું તથા છાશ વલોવવા વગેરે કામ કરાવવું અને ભોજન આપવું. તેવા પ્રકારના કોઈપણ સ્વજનનો મારે અભાવ હોવાથી અને બીજે કોઈપણ ઠેકાણે વિશ્વાસ નહિ આવવાથી ઉત્તમ એવા તારી પાસે તેને મૂકીને હું નિશ્ચિતપણે જઈ શકું તેમ છું.

કુમાર બોલ્યો કે:—“હે દ્વિજેત્તમ ! અહીંયા તમારા પોતાના ગોત્રના, તમારી જ્ઞાતિના તથા તમારા જ વર્ણના લોકો છે, તેમને સોંપીને તમે જાઓ.”

પ્રાદ્યુ જોલ્યો કે—“[હે સજ્જન !] માત્ર મન કોઈ પણ ઠેકાણે માનતું નથી, ઉત્તમ સ્ત્રીઓને ઉત્તમ ઘરમાં જ રાખવી યોગ્ય છે, તેથી આ મારું કાર્ય કર !”

કુમારે કહ્યું કે—“હે દ્વિજોત્તમ ! કેવળ તમારા આગ્રહથી માત્ર મન નહિ હોવા છતાં પણ માત્ર પરોપકાર માટે જ તમારી પ્રિયાનુ હુ મારે ઘેર રક્ષણ કરીશ, પરંતુ તમારે કાર્ય પતવીને જલદી પાછા આવવું

પ્રાદ્યુ હર્ષિત થઈને જોલ્યો કે—“[હે પુરુષોત્તમ !] કાશીનો રહેવાસી, કાશ્યપ ગોત્ર, કામદેવ પિતા, કામલદેવી માતા, કેશવ નામનો, કરપત્ર(છરી) જેના હાથમાં છે એવો, કપાય રગના વસ્ત્રવાળો—આ સાત કારકની જે એ ધાણી આપે તેને આ સ્ત્રી અર્પણ કરજે !” આ પ્રમાણે કહીને તે પ્રાદ્યુ આવતો થયો કુમારે આશીર્વાદ આપીને કહ્યું કે—

“તવ વર્ત્મનિ વર્તતાં શિયં, પુનરસ્તુ ત્વરિતં સમાગમઃ ।

અયિ સાધય સાધયેન્સિતં, સ્મરણીયાઃ સમયે વયં વય ! ॥૧૭૦॥

[હે વિપ્ર !] તમને તમારો માર્ગ સુખરૂપ થાઓ, તમારો સત્વર ફરી મેળાપ થાઓ ! તમારા કાર્યમાં તમે સફળ થાઓ અને અવસરે અમને સભારીને તુરંત પાછા આવો ”

જ્યારે તમે અહીં આવશો ત્યારે જ આ તમારી ભાર્યો હું તમને સોંપીશ. ત્યારબાદ ત્રણ દિવસ વીતી ગયા પછી તેના જેવા જ રૂપવાળો, તેટલી જ ઉમરનો, તે જ નામવાળો, તેના જેવા જ વર્ણવાળો, તે કારકાદિ સાત એ ધાણી બતાવતો, તે જ વાણીવાળો, તેવા જ નેત્રવાળો અને તેવા જ મુખવાળો પ્રાદ્યુ આવ્યો કુમારે તેને પ્રશ્ન કર્યો કે—“હે વિપ્ર ! તું તરત જ પાછો કેમ આવ્યો ? શા કારણથી ત્યાં ગયો નહિ ? તે જોલ્યો કે—“સારા શકુન નહિ થવાથી તથા સ્વજનોએ નિષેધ કરવાથી, તથા સમુદ્રમાર્ગે જતા વહાણ કુખવાના ભયથી જીવનને જોખમમાં નાખવાની શકાથી હું પાછો આવ્યો, [કારણકે] જીવનને સશયમાં નાખી ધન કમાવવાથી પણ શું ? કહ્યું છે કે—

“જે ધન મેળવતા શત્રુઓને પ્રણામ કરવો પડતો હોય, ધર્મની મર્યાદાનો લોપ થતો હોય અને અતિ કલેશ થતો હોય, તેવા દ્રવ્યનુ મને પ્રયોજન નથી.”—૧૭૧

હે કુમાર ! ખીજના હુ ખથી કાયર થઈને હું ત્યાં ન ગયો. અહીંયાં આપના જેવા ભાગ્યશાળીઓ છે, તેમજના આશ્રયથી હું મારો નિર્વાહ ચલાવીશ. આ પ્રમાણે બોલીને સ્ત્રીને લઈને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો પછી કેટલાક મહિનાઓ વીતી ગયા

ખાદ પોતાની પ્રિયાને મળવાને ઉત્સુક થએલો તે બ્રાહ્મણ સાત ગજ પ્રમાણ મોટા શરીરવાળો અને પર્વત જેવો જાણે ઉત્તમ હાથી સિંહલદ્વીપમાંથી લાવીને પ્રિય કરના ઘેર આવ્યો અને કુમારને આશીર્વાદ આપીને બેઠો [પછી તે બોલ્યો કે—] “હું કુમાર! તમારી મહેરબાનીથી હાથી વગેરે ધન મેળવીને સહીસલામત રીતે હું પાછો આવી પહોંચ્યો છું. આજ દિવસથી હું જે જીવુ તે તારી મહેરબાની છે તમે મારા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. હું તમારા ઉપકારનો બદલો શી રીતે વાળીશ? અથવા આનુ પુણ્ય તમને જ થાઓ! હવે મારી પત્નિ પાછી સોપો” આ પ્રમાણે સાંભળીને વજ્રથી આઘાત પામેલાની જેમ કુમાર બોલ્યો કે—“હું વિપ્ર! તું જ તારી સ્ત્રીને પહેલાં લઈ ગયો છે અને અત્યારે ફરી પાછો આવીને કેમ માગે છે? સાત નિશાનીઓ પણ તે વખતે તેં બતાવી હતી. હવે ઝઘડો શા માટે કરે છે? [મે] જાણુ જાણુ—કે બ્રાહ્મણો આવા પ્રકારના કપટી અને ધૂર્તજ હોય છે.”

બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે—“હું કુમાર! જેમ ફાવે તેમ ન જોલ! કપટી તો વાણિયા જ હોય છે. કેમકે—

“દાંભિક લોકો દેવતાઓને પણ ઠગી લે છે, તો માણસોને ઠગે તેમાં તો શું મોટી વાત છે? એક વાણીયાએ દેવી અને ચક્ષુ-બનેને એક લીલા માત્રમા જ ઠગી લીધા હતા.” [વળી] હું અહીંયાં આવ્યો જ નથી, તે સબધમાં હું સોગન ખાવા તૈયાર છું. માટે જો તું લોભ કરીને મારી સ્ત્રીને પાછો નહિ સોંપે, તો હું તને બ્રહ્મહત્યા આપીશ.” આ પ્રમાણે સાંભળીને ત્રિયંકર ભય પામી ખિન્ન અને શ્યામ સુખવાળો થઈને હૃદયમાં વિચારવા લાગ્યો કે—કોઈક દુષ્ટ વિદ્યાસિદ્ધ રૂપ પરાવર્તન કરીને સ્ત્રીને લઈ ગયો હાગે છે. હવે શું કરવું? બ્રાહ્મણ બોલ્યો—“હું અવશ્ય મારી સ્ત્રીને લઈને જ જવાનો છું.” તેમ કહીને તે તેના ઘર આગળ અહો લગાવીને બેઠો. આમ કરતાં તે બ્રાહ્મણને એક લાઘણ થઈ બધા સ્વજનો ભેગા થઈને કહેવા લાગ્યા કે—ત્રિયંકર ભારે અવળો નીકળ્યો. કેટલીક વખત વૃદ્ધો પણ અવળા થઈ બાય છે કહ્યું છે કે:—

“રામો દેમમ્ભગં ન વેત્તિ નહુવો યાને ન્યયુક્ત દ્વિજાન્
વિપ્રસ્યાપિ સવત્સથેનુહરણે જાતા મતિશ્ચાર્જુને ।

ચૂતે બ્રાહ્મણુણ્યં ચ મહિર્ષી ધર્માત્મજો દત્તવાન્ ।

પ્રાયઃ સત્પુરુષો વિનાશસમયે હુદ્ધ્યા પરિભ્રમ્યતે ॥૧૭૩॥

રામચંદ્ર સોનાના મૃગને ન જાણી શક્યા, નહુષ રાજાએ બ્રાહ્મણોને વાહનમાં બેઠ્યા, બ્રાહ્મણ પાસેથી પણ વાહનડા સહિત ગાયનું હંરણ કરવાની અર્જુનને ખુદ્ધિ

પ્રાહ્મણ બોલ્યો કે-“[હે સજ્જત !] માઝ મન કોઈ પણ ઠેકાણે માનતું નથી, ઉત્તમ સ્ત્રીઓને ઉત્તમ ધરમા જ રાખવી યોગ્ય છે, તેથી આ માઝ કાર્ય કર !”

કુમારે કહ્યું કે-“હે દ્વિજોત્તમ ! કેવળ તમારા આગ્રહથી માઝ મન નહિ હોવા છતાં પણ માત્ર પરોપકાર માટે જ તમારી પ્રિયાનું હું મારે ઘેર રક્ષણ કરીશ, પરંતુ તમારે કાર્ય પત્નીને જલદી પાછા આવવું

પ્રાહ્મણ હર્ષિત થઈને બોલ્યો કે-“[હે પુરુષોત્તમ !] કાશીનો રહેવાસી, કાશ્યપ ગોત્ર, કામદેવ પિતા, કામલદેવી માતા, કૈશવ નામનો, કરપત્ર(છરી) જેના હાથમા છે એવો, કૃષાય રગના વસ્ત્રવાળો-આ સાત કકારની જે એઘાણી આપે તેને આ સ્ત્રી અર્પણ કરજે !” આ પ્રમાણે ડહીને તે પ્રાહ્મણ ચાલતો થયો કુમારે આશીર્વાદ આપીને કહ્યું કે —

“તવ વર્ત્તમ્નિ વર્તતાં શિષ્યં, પુનરસ્તુ ત્વરિતં સમાગમઃ ।

અયિ સાધય સાધયેન્નિતં, સ્મરણીયાઃ સમચે વયં વય ! ॥૧૭૦॥

[હે વિપ્ર !] તમને તમારો માર્ગ સુખરૂપ થાઓ, તમારો સત્વર ફરી મેળાપ થાઓ ! તમારા કાર્યમાં તમે સફળ થાઓ અને અવસરે અમને સભારીને તુરંત પાછા આવો.”

જ્યારે તમે અહીં આવશો ત્યારે જ આ તમારી ભાર્યા હું તમને સોંપીશ. ત્યારબાદ ત્રણ દિવસ વીતી ગયા પછી તેના જેવા જ રૂપવાળો, તેટલી જ ઉમરનો, તે જ નામવાળો, તેના જેવા જ વર્ણવાળો, તે કકારાદિ સાત એઘાણી બતાવતો, તે જ વાણીવાળો, તેવા જ નેત્રવાળો અને તેવા જ સુખવાળો પ્રાહ્મણ આવ્યો કુમારે તેને પ્રશ્ન કર્યો કે-“હે વિપ્ર ! તું તરત જ પાછો કેમ આવ્યો ? શા કારણથી ત્યાં ગયો નહિ ? તે બોલ્યો કે-“સારા શકુન નહિ થવાથી તથા સ્વજનોએ નિષેધ કરવાથી, તથા સમુદ્રમાર્ગે જતાં વહાણ ડુબવાના ભયથી જીવનને બેખમમા નાખવાની શકાથી હું પાછો આવ્યો, [કારણકે] જીવનને સશયમા નાખી ધન કમાવવાથી પણ શું ? કહ્યું છે કે.-

“જે ધન મેળવતાં શત્રુઓને પ્રણામ કરવો પડતો હોય, ધર્મની મર્યાદાનો લોપ થતો હોય અને અતિ કલેશ થતો હોય, તેવા દ્રવ્યનું મને પ્રયોજન નથી.”-૧૭૧

હે કુમાર ! ખીબના હું ખથી કાયર થઈને હું ત્યાં ન ગયો. અહીંયાં આપના જેવા ભાગ્યશાળીઓ છે, તેમના આશ્રયથી હું મારો નિર્વાહ ચલાવીશ. આ પ્રમાણે બોલીને સ્ત્રીને લઈને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો પછી કેટલાક મહિનાઓ વીતી ગયા

બાદ પોતાની પ્રિયાને મળવાને ઉત્સુક થએલો તે ગ્રાહણ સાત ગજ પ્રમાણ મોટા શરીરવાળો અને પર્વત જેવો જાયો ઉત્તમ હાથી સિંહલદ્વીપમાંથી લાવીને પ્રિય કરના ઘેર આવ્યો અને કુમારને આશીર્વાદ આપીને બેઠો. [પછી તે બોલ્યો કે—] “હે કુમાર! તમારી મહેરબાનીથી હાથી વગેરે ધન મેળવીને સહીસલામત રીતે હું પાછો આવી પહોંચ્યો છું. આજ દિવસથી હું જે જીવું તે તારી મહેરબાની છે. તમે મારા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. હું તમારા ઉપકારનો બદલો શી રીતે વાળીશ? અથવા આનું પુણ્ય તમને જ થાયો! હવે મારી પત્નિ પાછી સોપો.” આ પ્રમાણે સાંભળીને વજ્રથી આઘાત પામેલાની જેમ કુમાર બોલ્યો કે—“હે વિપ્ર! તું જ તારી સ્ત્રીને પહેલાં લઈ ગયો છે અને અત્યારે ફરી પાછો આવીને કેમ માગે છે? સાત નિશાનીઓ પણ તે વખતે તે બતાવી હતી. હવે ઝઘડો શા માટે કરે છે? [મે] બહુ બહુ—કે ગ્રાહણો આવા પ્રકારના કપટી અને ધૂર્તજ હોય છે.”

ગ્રાહણ બોલ્યો કે—“હે કુમાર! જેમ ફાવે તેમ ન બોલ! કપટી તો વાણિયા જ હોય છે. કેમકે—

“દાંભિક લોકો દેવતાઓને પણ ઠગી લે છે, તો માણસોને ઠગે તેમાં તો શું મોટી વાત છે? એક વાણીયાએ દેવી અને યજ્ઞ—બંનેને એક લીલા માત્રમાં જ ઠગી લીધા હતા.” [વળી] હું અહીંયાં આવ્યો જ નથી; તે સંબંધમાં હું સોગન ખાવા તૈયાર છું. માટે જો તું લોભ કરીને મારી સ્ત્રીને પાછો નહિ સોપે, તો હું તને પ્રહસિત આપીશ.” આ પ્રમાણે સાંભળીને પ્રિયંકર લય પામી ખિન્ન અને શ્યામ સુખવાળો થઈને હૃદયમાં વિચારવા લાગ્યો કે—કોઈક દુષ્ટ વિદ્યાસિદ્ધ રૂપ પરાવર્તન કરીને સ્ત્રીને લઈ ગયો હોય છે હવે શું કરવું? ગ્રાહણ બોલ્યો—“હું અવશ્ય મારી સ્ત્રીને લઈને જ જવાનો છું” તેમ કહીને તે તેના ઘર આગળ અહો લગાવીને બેઠો. આમ કરતા તે ગ્રાહણને એક લાંઘણ થઈ. બધા સ્વજનો ભેગા થઈને કહેવા લાગ્યા કે—પ્રિયંકર ભારે અવળો નીકળ્યો. કેટલીક વખત વૃદ્ધો પણ અવળા થઈ બાય છે કહ્યું છે કે—

“રામો હેમમુગં ન વેત્તિ નહુપો યાને ન્યયુક્ત દ્વિજાન્

વિપ્રસ્યાપિ સવત્સધેનુહરણે જાતા મતિશ્ચાર્જુને ।

ચૂતે આદ્યતુષ્ટ્યં ચ મદિર્ષી ધર્માત્મજો દત્તવાન્ ।

પ્રાયઃ સત્પુરુષો વિનાશસમયે બુદ્ધ્યા પરિભ્રમ્યતે ॥૧૭૩॥

રામચંદ્ર સોનાના મૃગને ન બાણી શક્યા, નહુપ રાબાએ ગ્રાહણોને વાહનમાં બેઠ્યા, ગ્રાહણ પાસેથી પણ વાછરડા સહિત ગાયનું હરણ કરવાની અર્જુનને યુદ્ધિ

થઈ અને ચુધિઠિરે પોતાના ચાર ભાઈને તથા પટ્ટરાણીને જુગારમાં મૂક્યા, પ્રાયે કરીને વિનાશના વખતે ઉત્તમ પુરુષોને પણ વિપરીત બુદ્ધિ ઉપજે છે.”

શુ આ તે દૈવની ચેષ્ટા છે? કે દુષ્ટજનનો વિલાસ છે? કે કર્મનો વિલાસ છે? બધા ક્રિકર્તવ્યતા મૂઠ થઈ ગયા. [પછી] કુમારે બ્રાહ્મણને કહ્યું કે—તારી સ્ત્રીને હું બાણુતો હોઉ કે મેં સતાડી હોય તો હું આ પ્રમાણે સોગન લઉ છું—ખાઉ છું—

“જો તારી સ્ત્રીને મેં સતાડી હોય તો, આ દુનિયામાં જ્યાં જીવહિંસા થતી હોય અને જ્યાં મૃધાવાદી જનો વર્તતા હોય, તેઓનું પાપ મને લાગે. જો તારી સ્ત્રીને મેં સતાડી હોય તો ધર્મની નિંદા કરનાર, પક્ષિનો ભેદ કરનાર, નિંદ્રાનો ભંગ કરનાર અને કંકાસને કરનાર હોય તેનું પાપ મને લાગે. જો તારી સ્ત્રીને મેં સતાડી હોય તો, જે અધમપુરુષો અહીં પારકાના ધનની ચોરી કરે છે, તેઓનું પાપ મને લાગે. જો તારી સ્ત્રીને મેં સતાડી હોય તો, જે કૃતદ્રુ પુરુષો છે, વિશ્વાસનો ભંગ કરનારા છે અને પરદારાગમન કરનારા છે, તેઓનું પાપ મને લાગે. જો તારી સ્ત્રીને મેં સતાડી હોય તો, જેઓ પોતાની સ્ત્રીને છોડીને બીજા લોગ—વિલાસ લોગવે છે, તેઓનું પાપ મને લાગે. જો તારી સ્ત્રીને મેં સતાડી હોય તો, જેઓ બે પત્નીઓમાં પોતાના સ્નેહને વહેચે છે, તેઓનું પાપ મને લાગે. જો તારી સ્ત્રીને મેં સતાડી હોય તો, જોટી સાક્ષી આપનારા, પારકાનો દ્રોહ કરનારા, પિતાનો દ્વેષ કરનારા અને કુબુદ્ધિને આપવાવાળાને જે પાપ લાગતું હોય, તે પાપ મને લાગે.”—૧૭૪, ૧૭૫, ૧૭૬, ૧૭૭, ૧૭૮, ૧૭૯, ૧૮૦

બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે:—“કૂર કર્મવાળાના સોગનને હું માનતો નથી.” કુમારે કહ્યું કે:—“તો તું મારું સર્વ ધન લઈ લે !” બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે:—“મારે બીજું કશું નથી જોઈતું, કેવળ મારી સ્ત્રી જ મને સોંપી દો.” કુમાર બોલ્યો કે:—“આ પ્રમાણે અસત્ય કલક માથે વહોરવા કરતાં તો બહેતર છે કે સર્વથા મારે મારા પ્રાણોને જ તણ દેવા” એમ કહીને જેવામાં પોતાના હાથે તલવાર લેવા ગયો, તેવામાં બ્રાહ્મણ તેનો હાથ અટકાવીને બોલ્યો કે—“ (હે કુમાર !) સાહસ ન કર ! જો તું મારું કહેવું કરીશ, તો હું મારી સ્ત્રીને નહિ મારું ” કુમાર હર્ષિત થઈને બોલ્યો—તું જે કાંઈ કહીશ તે બધું હું કરીશ [બ્રાહ્મણ બોલ્યો—] સાક્ષી કેાણ ? તેણે કહ્યું—પચ હવે તું કહે કે હું ઘર છોડીને પરદેશ જાઉં કે બાર વર્ષ વનમાં રહું ? પૃથ્વીમાં ભ્રમણ કર કે જીવગી સુધી તારો દાસ થઈને રહું ?

બ્રાહ્મણ બોલ્યો—બહુ થયું ! તેં કહ્યું તે બધું કાર્ય કર ! ત્યાં પણ ધૂતે વાણીથી ઠગાઈ કરી, જેને નાચવું નહિ તેને આગણું વાકું. તે કુમાર બ્રાહ્મણના પગમાં

પડ્યો. તેથી તેને કહ્યું કે-હું વિચાર કરીને કહું છું, [કારણ કે] વિચાર વગર કહેલું ઉલટું અનર્થને કરનાર થાય છે. કુમારે [આ] સાચુ માની લીધુ. [પછી તે પ્રાદ્વલ્ય બોલ્યો કે-] મારુ એક જ કાર્ય તુ કર-એ તુ મત્રિની પુત્રીનો પ્રતિકાર ન કરે, તો હું મારી સ્ત્રીની માગણી રદ કર. આ સાંભળીને કુમાર બોલ્યો-મારી પ્રતિજ્ઞાનો હું ભંગ નહિ કર. પ્રાદ્વલ્ય બોલ્યો-આ ગુણવગરની કડવી જીભનો આદર કરવો (જીભે બોલેલાને વળગી રહેવું) યોગ્ય નથી. કુમાર બોલ્યો-હાથીના દાંતની માફક (હાથીના દાંત બહાર નીકળ્યા તે નીકળ્યા જ) સજ્જનો જે પ્રમાણે બોલ્યા તે પ્રમાણે કરવાના જ, કેમકે-—

“શુરુઆ ન ગણંતિ ગુણે પદ્ધિવશં નિર્ગુણં પિ પાલંતિ ।
અહલા સહલા પ્રિ તરૂ ગિરિણા સીસેણ બુઙ્ગન્તિ ॥૧૮૧॥

દોષાકરોઽપિ કુટિલોઽપિ કલક્રિતોઽપિ
મિત્રાવસાનસમયે વિહિતોદયોઽપિ ।

ચંદ્રસ્તથાપિ હરવલ્લભતા પ્રયાતિ
ન હ્યાશ્રિતેષુ મહતાં ગુણદોષચિન્તા ॥૧૮૨॥

અद्याપિ નોઙ્ગતિ હરઃ કિલ કાલક્રૂટં
કૂર્મો વિભતિ ધરણીં કિલ ચાત્મપૃષ્ઠે ।

અમ્મોનિધિર્વહતિ દુઃસહવાહવાશ્નિ-
મઙ્ગીકૃતં સુકૃતિનઃ પરિપાલયન્તિ ॥૧૮૩॥

જેવી રીતે પર્વત પોતાના મસ્તક પર ફળવાળા અને ફળ વગરના બાકોને ઉપાડે છે તેવી રીતે મોટા માણસો ગુણની ગણના કર્યા વગર નિર્ગુણ એવા પણ સ્વીકારેલા કામનુ પાલન કરે છે-૧૮૧

ચદ્રમા દોષની ખાણ સમાન, કુટિલ, કલક્રિત, મિત્ર (સૂર્ય)ના મરણ (અસ્ત) વખતે ઉદય પામવાવાળો હોવા છતાં પણ તે મહાદેવને વદ્ધલ છે કેમકે મોટા પુરુષો આશ્રિતાને વિષે ગુણદોષનો વિચાર કરતા નથી-૧૮૨

બુઝો ! મહાદેવ હંબુસુધી કાલક્રૂટ વિષનો ત્યાગ કરતા નથી, કાચબો પોતાની પીઠ પર પૃથ્વીને ધારણ કરી રાખે છે, સમુદ્ર હું સહ એવા વડવાનલને ધારણ કરે છે (ખરેખર) સજ્જનો અગીકાર કરેલ કાર્યનું ખરાખર પાલન કરે છે.-૧૮૩

પછી તેને પ્રિય કરે પૂછ્યું કે-આ લોખી એવી અબલા ઉપર તારે શું વેર છે, કે જેથી તું એને હેરાન કરે છે-સતાવે છે? કારણ કે —

“તુળોપરિ કુઠાર કિં, સૂરો સિંહપરાક્રમ ।

કમલોત્પાટને દરતી, કટકં કીટિકોપરિ ॥૧૮૪॥

તરખલા ઉપર કુહાડો, મૃગ પ્રત્યે સિંહનું પરાક્રમ, કમળને ઉખેડવા માટે હાથોનો શ્રમ અને કીટી પર કટક (લશ્કર) શુ ? અર્થાત્ એ બધું સર્વથા અનુચિત જ છે.”

પ્રાહ્મણ બોલ્યો-એની જીભના ગુણથી. કહ્યું છે કે -

“યસ્ય જિહ્વાગુણો નાસ્તિ, તસ્ય વૈરં જગત્ત્રયે ।

જિહ્વાયામમૃતં યસ્ય, તસ્યાત્મોયં જગત્ત્રયમ્ ॥૧૮૫॥

જિહ્વાગ્રે વસતિ વિદ્યા, જિહ્વાગ્રે મિત્રવાન્ધવાઃ ।

જિહ્વાગ્રે વન્ધનં મોક્ષઃ, જિહ્વાગ્રે પરમં પદમ્ ॥૧૮૬॥

જેને જીભ વશ નથી, તેને ત્રણે જગત્ સાથે વૈર બધાય છે, અને જેની જીભમા અમૃત (મીઠાશ) હોય, તેને ત્રણે લોક વશવર્તી રહે છે, વિદ્યા પણ જીભના ટેરવે રહે છે, મિત્ર અને બાંધવો પણ જીભથી જ પોતાના થઈ રહે છે, જીભના ટેરવે બધ અને મોક્ષ તથા જીભના ટેરવે જ પરમપદ પણ રહેલ છે”

કુમાર બોલ્યો-આ વાતથી જણાય છે કે તમે પ્રાહ્મણ નથી પણ કોઈક બીજા દેવ કે દાનવ જણાઓ છો. પછી તેણે પ્રાહ્મણનું રૂપ મૂકી દઈને પોતાનું દિવ્યરૂપ પ્રગટ કર્યું અને હાથી પણ અદશ્ય થઈ ગયો અને તે બોલ્યો કે-“[હે પુરૂષોત્તમ !] રાજવાડીમા મારુ દેવકુળ-મંદિર છે ત્યાં હું યક્ષ છું ”

કુમાર બોલ્યો-તો આણે તારૂં શુ બગાડ્યું છે ? તે બોલ્યો-એ [પોતાની] સાહેલીઓ સાથે મારા મંદિરે આવી હતી, (અને) મારી મૂર્તિને જોઈને હસી પડી હતી હું સત્યવાદી નામનો યક્ષ લોકોની આશા પુરૂં છું અને લોકો મને પૂજે છે એમ કહીને તે બોલી કે-ખરેખર ! આ દેવ નથી, પણ [આ તો] પત્થર ગોઠવેલો છે આ પ્રમાણે બોલીને વાકું મોઢું કરીને તે ચાલતી થઈ. પછીથી હું તેને વળગ્યો છું કુમાર બોલ્યો કે-“(હે યક્ષરાજ !) રાજમાર્ગમા આદ્યા જતા હાથીને જોઈને કદાચ કોઈ કુતરો ભસે, તો શુ હાથીએ તેની સાથે ડલહ કરવો યોગ્ય છે ? મદોન્મત્ત થએલો શિયાળીઓ સિંહની આગળ જો કે વિરસ બોલે છે, છતાં તેના ઉપર શુ સિંહ ગુસ્સે થાય છે ? ”-૧૮૭, ૧૮૮

તેથી તમારા જેવાએ સામાન્ય માણસ પર ગુસ્સો કરવો તે ઉચિત નથી કેમકે-

“કદાચ કાગડો ગજેદ્રના મસ્તક પર વિદ્યા કરે, તો તે કાગડાની જાતને ઉચિત છે, પરંતુ તેથી ગજેદ્રના બળમા કાંઈ હીનતા આવતી નથી અર્થાત્ હાથી તે હાથી જ રહે છે”-૧૮૯

આ પ્રમાણે મધુર મધુર વચ્ચનોથી કુમારે તેના ક્રોધને શાંત પાડ્યો. તેથી તે બોલ્યો—“તમારા ઉપસર્ગહરસ્તવના ગણવાથી હું તેના શરીરમાં રહેવાને સમર્થ નથી, તેથી મેં તારી સન્નિવૃત્તિની પરિક્ષા કરી છે.” કેમકે:—

“નળગાંધના મિષથી બ્રહ્માએ દ્રાક્ષ અને અંદ્રમામાથી સારતુ હરણ કરીને સન્નિવૃત્તિને બનાવ્યા છે. તે સન્નિવૃત્તિ જય પામે.”—૧૬૦

આ પ્રમાણે આશિષ આપીને તે બોલ્યો કે:—“હું તારા પર પ્રસન્ન થયો છું, માટે તું વર માગ !”

તેથી તેણે વરદાન માંગ્યું કે—“મત્રિની પુત્રિને સુકૃત કરીને સાળ કર !” તેના વચ્ચનોથી ચક્ષુ તેને મૂકી દીધી અને સાળ કરી.

ચક્ષુ બોલ્યો કે—“પરંતુ મારી નિંદા કરવાથી આ બાલિકાને બહુ પુત્રપુત્રીઓ થશે.” આ પ્રમાણે બોલીને કુમારને સર્વ પક્ષીઓની ભાષા બાળવાનું વરદાન આપીને ચક્ષુ પોતાના સ્થાનકે ગયો.

પછી મત્રિએ વિચાર્યું કે—“પ્રિયંકરે મારા પર મોટો ઉપકાર કર્યો છે, તેથી તેને જ આ કન્યા આપુ.” તેથી મત્રિએ યશોમતિની સાથે બાળે પોતાના ગુણોથી ખરીદ્યું જ ન હોય તેવું લગ્ન કર્યું હસ્તમોચન વખતે ધન, ધાન્ય, રત્ન વગેરેનું પુષ્કળ દાન કર્યું—આપ્યું. બધાને અત્યંત આનંદ થયો. તે પણ પોતાની પત્નિ સહિત ઘેર જઈને વિચારવા લાગ્યો કે—આ પણ ઉપસર્ગહરસ્તવનો જ મહિમા છે કે, જેને લીધે ચક્ષુ પ્રત્યક્ષ થયો. કહ્યું છે કે —

“ઉપસર્ગહરસ્તવનં, ચચિત્તે પ્રોસ્ફુરીતિ સતતમિદ્ર ।

મૂતવ્યન્તરચક્ષાઃ, પ્રત્યક્ષાઃ સ્યુર્નૃણાં તેષામ્ ॥૧૬૧॥

જે માણસોના મનમાં નિરતર ઉપસર્ગહરસ્તવ સ્કુરાયમાન રહે છે, તે માણસોને ભૂત, વ્યતર અને ચક્ષો પ્રત્યક્ષ થાય છે.”

પ્રિયંકરને યશોમતિ સાથે સંસારસુખ ભોગવતાં ચક્ષુના વચ્ચન પ્રભાવથી, યશોમતિ પ્રતિવર્ષે પુત્રપુત્રીનાં જન્મકાને જન્મ આપવા લાગી. તેથી તેણીને બાર વર્ષમાં ૧૨ પુત્રો અને ૧૨ પુત્રીઓ થયાં. તે પુત્ર પુત્રીઓનાં લાલન-પાલન, રક્ષણ સ્તનપાન, ખવડાવવા પીવડાવવા વગેરેથી તેણી હેરાન હેરાન થઈ ગઈ. તે બાળકો પરસ્પર કલહ કરતા હોવાથી અને તેઓના ઉદ્વેગથી ભરેલાં વર્તનથી ઉદાસીન એવી તે સુખે સૂઈ શકતી નહિ કે સુખે ભોજન પણ કરી શકતી નહિ. તેથી તે મનમાં વિચારવા લાગી કે—ખરેખર ! વાઝણી સ્ત્રીઓ જે હોય તે જ જગતમા શ્રેષ્ઠ છે કે જે નિરતર વિષય, ભોજન; શયનાદિક બધું સુખે ભોગવી શકે. મેં તો કુકડીની

માફક કેવુ કર્મ કર્યું હશે ? તેથી હવે પછી મારે કોઈની પણ નિંદા કરવી નહિ.
કારણકે:—

“પરનિન્દા મહાપાપ, ન મૂતં ન મવિપ્યતિ
આત્મનિન્દાસમ પુણ્ય, ન મૂતં ન મવિપ્યતિ ॥૧૧૨॥

પરનિંદા જેવુ મોટુ પાપ ખીજી થયું નથી અને થશે પણ નહિ, તેમ જ પોતાની નિંદા જેવુ પુણ્ય ખીજી થયું નથી અને થશે પણ નહિ.” ૧૬૨

[વળી] પર્વતને માથાથી તોડવા ઇચ્છતો હોય તેના જેવી, સુતેલા સિંહને જગાડવા ઇચ્છતો હોય તેના જેવી અને ત્રિશૂળના ઉપર પ્રહાર કરવા જેવી, ગુરૂઓની —મોટા પુરૂષોની આશાતના સમજવી” —૧૬૩

[આ પ્રમાણે] પ્રિયંકરની ચોથી સ્ત્રી યશોમતિ થઇ પ્રિયકર જિનમદિરમા નિરતર પૂજા કરતો હતો. એક વખતે ત્યાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પૂજા કરીને, ચૈત્ય-વદન કરીને ઉત્તમ રીતે આ પ્રમાણે નમસ્કાર કરવા લાગ્યા:—

✓ “કલ્યાણપાદપવનં પ્રભાવમવનં રજઃશ્મનમ્ ।

સ્તૌમિ દયોદ્ધૃતભુવન પાર્શ્વજિન સુરકૃતસ્તવનમ્ ॥૧૧૩॥

ઉપસર્ગહરસ્તવન વનેઽપિ તે રમૃતિપથં નયન્તિ યકે ।

અરિકેસરિકરિશઙ્કા ન સ્યાત્ તેર્પા સુધુણ્યવતામ્ ॥૧૧૫॥

સશ્રીકં વસુધાધાર, પ્રભૂતવિષયાપહમ્ ।

પ્રગુણશ્રીરુચિ વન્દે, મધ્યાક્ષરગુરુસ્તવમ્ ॥૧૧૬॥

જય જય પાર્શ્વ ! જિનેશ્વર ! નેશ્વર હવે કોઽપિ તવ ગુણાન્ વક્તુમ્ ।

ત્વન્નામ સુરમણિસમં રમણીયં શ્રીપદકમલમ્ ॥૧૧૭॥”

કલ્યાણરૂપી વૃક્ષના વન સમાન, પ્રભાવના સ્થાનરૂપ, (કર્મ રૂપી) રજને શાંત કરનાર, કંઠરૂપી જગતનો ઉદ્ધાર કરનાર અને દેવતાઓ વડે સ્તુતિ કરાએલા એવા હે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ! હું આપની સ્તુતિ કરૂ છું —૧૬૪

જે પુણ્યશાળીઓ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનુ સ્મરણ કરે છે, તે પુણ્યશાળીઓને વનમાં પણ હંશ્મન, સિંહ કે હાથીનો ભય લાગતો નથી —૧૬૫

લક્ષ્મી (શોભા) એ કરીને સહિત, જગતના આધાર રૂપ, મોટા મોટા વિષોનો નાશ કરનાર, ઉત્તમગુણો રૂપી લક્ષ્મીને આહવાન અને મધ્યાક્ષર યુક્ત મોટા ગુણોવાળા (શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ)ને હું વદન કરૂ છું —૧૬૬

હે પાર્શ્વ પ્રભુ! આપ જયવતા વર્તો ! જયવતા વર્તો ! આપના ગુણોને કહેવાને કોઈ પણ સમર્થ નથી. આપનું નામ ચિંતામણિ સમાન સુદર તથા આપના ચરણ કમળો લક્ષ્મીને આપનારા છે” —૧૬૭

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને, પ્રિયંકર પોતાના ઘર તરફ જતો હતો, તેવામા નિબૃક્ષ પર બેઠેલા એક કાગડાને બોલતો સાલજ્યો તેના બોલવાથી તેણે જાણ્યું કે- કાગડો મને આ પ્રમાણે કહે છે કે-

“ અહીંયાં આ લીમડાના ઝાડની ત્રણ હાથ નીચે હે નરોત્તમ ! એક લાખનુ ધન છે, તે તું ગ્રહણ કર અને મને ખાવાનુ આપ.”-૧૯૮

પ્રિયંકરે કાગડો જે ડાળી ઉપર બેઠો હતો, તેની નીચેની જમીન ખોદી, લોકો પૂછવા લાગ્યા કે-તું શા માટે ખોદે છે ? તેણે કહ્યું-ઘર પૂરવા માટે તે પ્રમાણે સાચું કહીને તે ધન ઘેર લાવ્યો, અને કાગડાને દહીં અને ભાતનુ લોજન આપ્યું વળી તે વ્યાપારી વર્ગમાં વિખ્યાતિ પામ્યો હવે પ્રિયંકરના ગુણાનુવાદ રાજાના સાલજવામા આવવાથી હર્ષિત થયેલા રાજાએ તેને બોલાવીને કહ્યું કે-તારે નિરતર બે વાર રાજ-સભામાં આવતા રહેવું, આ પ્રમાણે રાજા તરફથી તેને જે માન મળ્યું, તે પૂર્વે કરેલા પુણ્યનો પ્રભાવ સમજવો કારણકે -

“નરપતિ વહુમાનં મોજનં ચ પ્રધાનં

મવતિ ધનમમાનં ગુદ્ધપાત્રેષુ દાનમ્ ।

હયગજનરયાન ભાવતો ગીતગાનં

શમિદ્ સુરસમાનં પૂર્વપુણ્યપ્રમાણમ્ ॥૧૯૯॥

રાજા તરફનું બહુમાન, ઉત્તમ લોજન, પુષ્કળ ધન, શુદ્ધ પાત્રમા દાન, હાથી ઘોડો તથા નરનું વાહન, ભાવપૂર્વકનું ગીતગાન અને દેવના જેવું સુખ આ બધું પૂર્વના પુણ્યથી મળે છે.”

પ્રિયંકરને બધા માન આપવા લાગ્યા કેમકે-

“રાજમાન્ય, ધનવાન, વિદ્યાવાન, તપસ્વી, યુદ્ધમાં શૂરવીર અને દાતાર એ ઉમરમા નાના હોય તો પણ મોટા કહેવાય છે”-૨૦૦

ત્યાર પછી કેટલાક દિવસે અરિશૂર અને રણશૂર નામના રાજાએ લાયક રાજપુત્રો અકસ્માત મરણ પામ્યા. રાજા બહુ જ દુઃખ પામ્યો, કોઈનું પણ ધારેલું કામ આવતું જ નથી. કેમકે -

“કમળના ડાડામા ભરાએલો ભમરો વિચાર કરતો હતો કે [હમણાં] રાત્રિ વીતી જશે અને સુદર પ્રભાત થશે, સૂર્ય ઉગશે અને આ કમળની શોભા ખીલી નીકળશે, પરંતુ અફસોસ ! એટલામા તો હાથીએ આવીને કમળના વેલાને જ ઉખાડી નાખ્યો”-૨૦૧

“આ તે જ તળાવ છે કે જેના કિનારે હાથી રૂપી ઘડાઓ [પણ] ખુડી જાય છે, [અને છતાં] આ વિધિની એવી રચના છે કે તેમાંથી (એટલા ઉંડાણ-માંથી પણ) માછલાંઓ ખોદી-ખોળી કાઢવામાં આવે છે.”-૨૦૨

રાજ્યના માણસો પણ ચિંતામાં પડી ગયા. રાજ સલામા પણ આવતો બધ થઈ ગયો [એટલે] મત્રિ રાજને સમજાવવા લાગ્યો કે- (હે રાજન્ !) આ બાબ-તમાં શોક કરવાથી શુ લાભ ? જે વસ્તુ દેવને આધીન છે, તેમાં બધાને માટે એ જ રસ્તો છે; ખેદ કરવાથી શું ? કેમકે:-

“હે ઉત્તમ પુરૂષ ! સામાન્ય માણસોની જેમ શોકને વશ થવું તે તને છાજતું નથી. [કેમકે] જે પવનના ઝપાટાના લયથી પર્વતો ચલાયમાન થઈ જતા હોત તો ઝાડવા અને પર્વતોમાં અંતર શુ રહ્યું ?”-૨૦૩

સગર ચક્રવર્તીના સાઠ હજાર પુત્રો અને સુલસા શ્રાવિકાના બત્રીસે પુત્રો એક જ સાથે મરણ પામ્યા હતા, તેથી હે રાજન્ ! તમારે સર્વથા શોક કરવો નહિ. કેમકે:-

જાતસ્ય હિ ધ્રુવો મૃત્યુ-ધ્રુવં જન્મ મૃતસ્ય ચ ।
તસ્માદ્પરિહાર્યેઽર્થે, કા તત્ર પરિવેદના ? ॥૨૦૪॥
એ સંસાર અસારડો, આસા બંધણુ જાઇ;
અનેરધ કિરિ સૂઈએ, અનેરડધ વિહાઈ. ॥૨૦૫॥

જે જન્મ્યા છે તે જરૂર મરવાના છે અને મરણ પામેલાનો જન્મ નિશ્ચિત છે, તેથી એવી અનિવાર્ય વાતમાં વિલાપ કરવાથી શુ વળવાનું ?”-૨૦૪

આ અસાર સસારમાં આશા બધનરૂપ છે, કે જેનાથી કેટલાક સુખી થાય છે અને કેટલાક દુખી થાય છે અર્થાત્ આ સસારના બધનરૂપ આશા કોઈનાથી જીતી શકાઈ નથી”-૨૦૫

તે દિનથી પુત્રમોહને લીધે રાજના શરીરમાં બેચેની રહેવા લાગી જેમકે - “ખાવાની ઇચ્છા થતી નહિ, શરીરમાં વેદના થતી, આખમાંથી નિદ્રા પણ ઉડી ગઈ, મનની અસ્વસ્થતા રહેવા લાગી, અને કોણ જાણે શુ થશે ?”-૨૦૬

કેટલાક દિવસ પછી રાજને પાછલી રાત્રિના વખતે-પોતે ગધેડા જોડેલા વાહનમાં બેસીને દક્ષિણ દિશામાં ગયો-એવું સ્વપ્ન આવ્યું. મત્રિની આગળ એકાતમાં તે સ્વપ્ન કહ્યું પછી મત્રિએ સ્વપ્નશાસ્ત્રના જાણકારને પૂછતાં, તેણે મધ્યમ પ્રકારનું સ્વપ્ન કહ્યું. કેમકે-

“ગધેડો કે ઊંટના વાહનમાં બેસીને, પોતાને દક્ષિણ દિશામાં જતા (સ્વપ્નમાં) જોવામાં આવે તો, પોતાનું મરણ થોડા જ વખતમાં છે તેમ જાણવું.”-૨૦૭

આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજા અને મંત્રિ ચિંતાતુર થયા. (પછી) રાજા દેવ-મંદિરોમાં પૂજન-હોગ વગેરેની માનતાઓ કરવા લાગ્યો તથા ગરીબ લોકોના ઉદ્ધાર માટે અન્નસત્રો વગેરે કરાવીને પુણ્ય કાર્ય કરવા લાગ્યો.

એક વખતે રાજા સભામાં આવીને બેઠો, એટલે તેને પ્રણામ કરવાને માટે સામંતો, શેઠિયા, સેનાપતિ, ખજાનચી, વ્યાકરણ શાસ્ત્રી, પુરોહિત વગેરે આવ્યા. તે વખતે ત્રિયંકર પણ રાજસભામાં જતો હતો, તે વખતે રસ્તામાં આકાશવાણી થઈ કે-હે કુમાર ! આજે તને રાજા તરફથી ભય ઉત્પન્ન થશે. ફરીથી વળી વાણી થઈ કે-ચોરની માફક તને બાંધવામાં આવશે એમ હું તને કહું છું કુમાર ક્ષણ-ભર માટે સ્તબ્ધ થઈ ગયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે-મે કોઈ પણ પ્રકારનો અન્યાય કર્યો નથી, રાજાનો કાંઈ અપરાધ પણ કર્યો નથી, પરંતુ રાજાનો વિશ્વાસ શો ? કારણ કે-“અગ્નિ, પાણી, સ્ત્રી, મૂર્ખા, સર્પ અને રાજકુટુંબ એવું હમેશાં સાવધાનીથી સેવન કરવું, (કારણ કે) એ છએ એક ક્ષણમાં પ્રાણ લઈ લે એવાં છે.”-૨૦૮

અથવા સભવ છે કે કોઈ દુર્જને આવું કાર્ય કર્યું હોય. કેમકે-—

“એવું કોઈ ઘર, દેવળ, કે રાજકુલ નથી, કે જ્યાં કોઈ પણ પ્રકારના કારણ વગર પણ બે ત્રણ દુર્જન પુરૂષો ન જોવામાં આવે.”-૨૦૯

બજાબ વારિ સચુદ્ધ, બજાબ પંજરિ સોંહ;

જઈ બદ્દા કૃષ્ણિ કહિઉ, દુબજણુ કેરિ છહ ? ॥૨૧૦॥

સાગરનું પાણી બાંધી શકાય છે, સિંહને પાજરામાં પૂરી શકાય છે, [પરંતુ] દુર્જનની જીભ કોઈએ બાંધી હોય તો કહી સભળાવો. અર્થાત્ દુર્જનની જીભ કોઈનાથી વશ થતી નથી ”

નિરર્થક સકલ્પ વિકલ્પ કરવાથી તુકશાન જ થાય છે. કેમકે રાજા પોતે જ કોઈ બહાનું શોધીને, ગમે તે કહીને દંડ કરશે તો ત્યાં ગુસ્સો કરવો નકામો છે કેમકે-“જે માણસ મળી શકે તેમ ન હોય તેના પ્રત્યે પ્રેમ, ખલ પુરુષમાં સદ્-ચુદ્ધિ, જડને ઉપદેશ, અને શક્તિ વગરના માણસનો ક્રોધ નિરર્થક છે, તેમા શક નથી ”-૨૧૧

જે થવાનું હોય તે ભલે થાય, એમ વિચારી આગળ ચાલ્યો તેટલામાં ઉંચે સ્થાનેથી દેવી વાણી થઈ કે-તને રાજ્ય મલશે આ પ્રમાણે સાંભળીને વિચારવા લાગ્યો કે-દેવી વાણી પરસ્પર વિરોધી જણાય છે. તો પણ સાહસ કરીને, રાજસભામાં જઈને જેવો તે રાજાને પ્રણામ કરવા ગયો કે તુરત જ એકાએક તેના માથા ઉપ-

“આ તે જ તળાવ છે કે જેના કિનારે હાથી રૂપી ઘડાઓ [પણ] ખુડી જાય છે, [અને છતાં] આ વિધિની એવી રચના છે કે તેમાંથી (એટલા ઉંડાણ-માંથી પણ) માછલાઓ ખોદી-ખોળી કાઢવામાં આવે છે.”-૨૦૨

રાજ્યના માણસો પણ ચિંતામાં પડી ગયા રાજ સભામાં પણ આવતો બધ થઈ ગયો [એટલે] મંત્રિ રાજને સમજાવવા લાગ્યો કે-(હે રાજન્ !) આ બાળ-તમાં શોક કરવાથી શુ લાભ ? જે વસ્તુ દેવને આધીન છે, તેમાં બધાને માટે એ જ રસ્તો છે; ખેદ કરવાથી શુ ? કેમકે:—

“હે ઉત્તમ પુરૂષ ! સામાન્ય માણસોની જેમ શોકને વશ થવું તે તને હાજરું નથી. [કેમકે] જો પવનના ઝપાટાના ભયથી પર્વતો ચલાયમાન થઈ જતા હોત તો ઝાડવા અને પર્વતોમાં અંતર શું રહ્યું ?”-૨૦૩

સગર ચક્રવર્તીના સાઠ હજાર પુત્રો અને સુલસા શ્રાવિકાના બત્રીસે પુત્રો એક જ સાથે મરણ પામ્યા હતા; તેથી હે રાજન્ ! તમારે સર્વથા શોક કરવો નહિ. કેમકે:—

જાતસ્ય હિ ધ્રુવો મૃત્યુ-ધ્રુવં જન્મ મૃતસ્ય ચ ।

તસ્માદપરિહાર્યેઽર્થે, કા તત્ર પરિવેદના ? ॥૨૦૪॥

એ સંસાર અસારડો, આસા બધણુ જાણ;

અનેરધ કિરિ સૂઈએ, અનેરડધ વિહાઈ. ॥૨૦૫॥

જે જન્મ્યા છે તે જરૂર મરવાના છે અને મરણ પામેલાનો જન્મ નિશ્ચિત છે, તેથી એવી અનિવાર્ય વાતમાં વિલાપ કરવાથી શુ વળવાતું ?”-૨૦૪

આ અસાર સસારમાં આશા બધનરૂપ છે, કે જેનાથી કેટલાક સુખી થાય છે અને કેટલાક દુઃખી થાય છે અર્થાત્ આ સસારના બધનરૂપ આશા કોઈનાથી છૂતી શકાઈ નથી ”-૨૦૫

તે દિનથી પુત્રમોહને લીધે રાજના શરીરમાં બેચેની રહેવા લાગી. જેમકે - “આવાની ઇચ્છા થતી નહિ, શરીરમાં વેદના થતી, આખમાંથી નિદ્રા પણ ઉડી ગઈ, મનની અસ્વસ્થતા રહેવા લાગી, અને કોણ જાણે શુ થશે ?”-૨૦૬

કેટલાક દિવસ પછી રાજને પાછલી રાત્રિના વખતે-પોતે ગધેડા બેડેલા વાહનમાં બેસીને દક્ષિણ દિશામાં ગયો-એવું સ્વપ્ન આવ્યું. મંત્રિની આગળ એકાંતમાં તે સ્વપ્ન કહ્યું. પછી મંત્રિએ સ્વપ્નશાસ્ત્રના જાણકારને પૂછતા, તેણે મધ્યમ પ્રકારનું સ્વપ્ન કહ્યું. કેમકે-

“ગધેડો કે ઉટના વાહનમાં બેસીને, પોતાને દક્ષિણ દિશામાં જતાં (સ્વપ્નમાં) જોવામાં આવે તો, પોતાનું મરણ થોડા જ વખતમાં છે તેમ જાણવું.”-૨૦૭

આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજા અને મંત્રિ ચિંતાતુર થયા. (પછી) રાજા દેવ-મંદિરોમાં પૂજન-લોગ વગેરેની માનતાઓ કરવા લાગ્યો તથા ગરીબ લોકોના ઉદ્ધાર માટે અન્નસત્રો વગેરે કરાવીને પુણ્ય કાર્ય કરવા લાગ્યો.

એક વખતે રાજા સભામાં આવીને બેઠો, એટલે તેને પ્રણામ કરવાને માટે સામંતો, શેઠિયા, સેનાપતિ, ખજાનચી, વ્યાકરણ શાસ્ત્રી, પુરોહિત વગેરે આવ્યા. તે વખતે ત્રિયંકર પણ રાજસભામાં જતો હતો, તે વખતે રસ્તામાં આકાશવાણી થઈ કે-હે કુમાર ! આજે તને રાજા તરફથી ભય ઉત્પન્ન થશે. ફરીથી વળી વાણી થઈ કે-ચોરની માફક તને ખાંધવામાં આવશે એમ હું તને કહું છું. કુમાર ક્ષણભર માટે સ્તબ્ધ થઈ ગયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે-મે કોઈ પણ પ્રકારનો અન્યાય કર્યો નથી, રાજાનો કાંઈ અપરાધ પણ કર્યો નથી, પરંતુ રાજાનો વિશ્વાસ શો ? કારણ કે-“અગ્નિ, પાણી, સૂર્ય, મૂર્ખા, સર્પ અને રાજકુટુંબ એનું હિમેશાં સાવધાનીથી સેવન કરવું, (કારણ કે) એ છત્રે એક ક્ષણમાં પ્રાણ લઈ લે એવાં છે.”-૨૦૮

અથવા સભવ છે કે કોઈ દુર્જને આવું કાર્ય કર્યું હોય કેમકે —

“એવું કોઈ ઘર, દેવળ, કે રાજકુલ નથી, કે જ્યાં કોઈ પણ પ્રકારના કારણ વગર પણ બે ત્રણ દુર્જન પુરૂષો ન જોવામાં આવે”-૨૦૯

ખજાણ વારિ સમુદ્ધ, ખજાણ પંજરિ સીંહ;

જઈ બદ્ધા કૃષ્ણિ કહિઉ, દુર્જણ કેરિ જીહ ? ॥૨૧૦॥

સાગરનું પાણી ખાંધી શકાય છે, સિંહને પાંજરામાં પૂરી શકાય છે, [પરંતુ] દુર્જનની જીભ કોઈએ ખાંધી હોય તો કહી સભળાવો. અર્થાત્ દુર્જનની જીભ કોઈનાથી વશ થતી નથી ”

નિરર્થક સકલ્પ વિકલ્પ કરવાથી તુકશાન જ થાય છે. કેમકે રાજા પોતે જ કોઈ બહાનુ શોધીને, ગમે તે કહીને દડ કરશે તો ત્યાં ગુસ્સો કરવો નકામો છે કેમકે —“જે માણસ મળી શકે તેમ ન હોય તેના પ્રત્યે પ્રેમ, ખલ પુરુષમાં સદ્-બુદ્ધિ, જડને ઉપદેશ, અને શક્તિ વગરના માણસનો ક્રોધ નિરર્થક છે, તેમાં શક નથી”-૨૧૧

જે થવાનું હોય તે ભલે થાય, એમ વિચારી આગળ ચાલ્યો. તેટલામાં ઉચ્ચે સ્થાનેથી દેવી વાણી થઈ કે-તને રાજ્ય મલશે. આ પ્રમાણે સાંભળીને વિચારવા લાગ્યો કે-દેવી વાણી પરમ્પર વિરોધી જણાય છે. તો પણ સાહસ કરીને, રાજસભામાં જઈને જેવો તે રાજાને પ્રણામ કરવા ગયો કે તુરત જ એકાએક તેના માથા ઉપ-

રથી પડતા એવા દેવવલ્લભ હારને સલાજનોએ અને રાજપુરુષોએ જોયો. બધાને નવાઈ લાગી, મરે કહેવા લાગ્યા કે—જે હાર જોવાઈ ગયો હતો, તે કુમાર પાસેથી મલી આવ્યો તે કુમાર પણ ચકિત થઈ ગયો, અરેરે! દેવે આવું અનુચિત કેમ કર્યું? ઘણા વખતથી મેળવેલી મહત્તા આજે આ ચોરીના કલકથી નાશ પામી અને મરણ પાસે આવ્યું માર્ગમા થયેલી આકાશવાણી સત્ય ઠરી કારણકે —

“ચોરીરૂપ પાપવૃક્ષનુ ફળ આ ભવમા વધ, બધનાદિરૂપ, અને પરલોકમાં નરકની વેદનારૂપ (ફળ)પ્રાપ્ત થાય છે”—૨૧૨

પૂર્વ જન્મમા મે પણ સીતાની માફક કોઈને પણ જોટું કલક આપ્યું હશે, જેથી તે કર્મ અત્યારે મને ઉદયમા આવ્યું—આ પ્રમાણે પ્રિયંકર વિચાર કરે છે તેવામા અશોકચંદ્ર રાજાએ કોટવાળને હુકમ કર્યો કે—“[હે કોટવાળ !] ચોરના દડને લાયક એવા આ હુક પ્રિયંકરને શૂળીપર ચડાવો ” મત્રિ જોલ્યો—“[હે સ્વામિન્ !] આ પ્રિયંકરમા આવી અઘટિત વાત કદાપિ સંભવની નથી, એતો મહા ઉપકારી અને પુણ્યવત છે ”

રાજાએ કુમારને પૂછ્યું કે—તું સાચું કહે ! આ લશ્ક મૂલ્યવાળો હાર તે ક્યાથી લીધો ? ક્યાથી પ્રાપ્ત થયો ? કોઈએ આપ્યો ? કે કોઈએ તારા ઘેર થાપણુ તરીકે રાખેલો છે ? સાચું કહે !

કુમાર જોલ્યો કે—“હે સ્વામિન્ ! હું કાઈપણુ જાણતો નથી, આજ પર્યંત એ હાર મે કદાપિ જોયો પણ નથી હે રાજન્ ! આપના મનમા જે વિચાર આવે તે પ્રમાણે કરો.”

રાજા જોલ્યો કે—કેવી મીઠી વાણી ! આ કેવો કળાવાન લાગે છે !

મત્રિ જોલ્યો કે—આ તો માન આપવાને લાયક છે, ચોરના દડને લાયક નથી, આ બાળતમા વિચારીને કાર્ય કરવા જેવું છે. કારણ કે —

“सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम् ।

वृणुते हि विमृदयकारिणं, गुणलुब्धाः स्वयमेव सम्पद ॥૨૧૩॥

(—કિરાતાજુનીયે સં ૨, શ્લોક ૩૦)

વિચાર કર્યા વિના કાંઈ પણ કાર્ય કરવું નહિ, કારણકે અવિવેક એજ મોટી આપત્તિનું સ્થાન છે જેઓ વિચારીને કાર્ય કરે છે, તેઓને ગુણથી આકર્ષાએલી એવી બધી સપત્તિઓ પોતાની મેળે આત્રી મેળે છે ”

[વળી] “ઝાઝા માણસોએ સારા ગુણવાળુ કે ગુણવગરનુ કાર્ય કરતાં પહેલાં તેનું પરિણામ વિવેકપૂર્વક વિચારી લેવું [કારણ કે] અતિ ઉતાવળથી કરેલાં

કાર્યોનું પરિણામ વિપત્તિની પ્રાપ્તિ પર્યંત શક્ય તુલ્ય થઈને હૃદયને બાળ્યા કરે છે.”-૨૧૪

વળી હે સ્વામિન્! એનો વિનયગુણ જ એના કુલીનપણાને અને સદાચારીપણાને પ્રગટ કરે છે. કહ્યું છે કે.—

“હંસા ગતિં પિક્કયુવા કલકૂજિતાનિ
નૃત્યં શિશ્વી પરમશૌર્યગુણં નૃગેન્દ્ર.”

સૌરભ્યશીતલલિતં મલયાદ્રિવૃક્ષા

કૈ શિક્ષિતા વિનયકર્મ તથા કુલીના ? ॥૨૧૫॥”

હંસને ગતિ, કોયલને કંઠની મધુરતા, મયૂરને નૃત્ય, સિંહને પરમ શૌર્ય, અદનવૃક્ષને સુગંધી અને શીતળતા તથા કુલીનજનોને વિનય યુક્ત ડાઈ ડોણે શીખવ્યાં છે? અર્થાત્ આ બધું સ્વાભાવિક જ હોય છે” તેથી હે રાજન્! આ બધી દેવની કરામત સમજવી જોઈએ. રાજાએ કહ્યું કે:—મંત્રિશ્વર! આ તારો જમાઈ હોવાથી ખરેખર તું એનો પક્ષ કરતો લાગે છે. પરંતુ ચોરનો પક્ષ કરવો કોઈને પણ શ્રેયસ્કર નથી. કેમકે:—

“ચોર, ચોરને સદાહ આપનારો, ચોરના લેદને બાણનારો, ચોરની સાથે ક્યવિક્ય કરનારો, ચોરને લોજન આપનારો, ચોરને રહેવાનું સ્થાન આપનારો તથા ચોરની સાથે મસલત કરનારો—એ સાત પ્રકારે ચોર કહેલા છે.”-૨૧૬

પછી ભય પામેલો એવો મંત્રિ મૂજોજ બેસી રહ્યો. રાજાએ સેવકોને કહ્યું કે— આ હારના ચોર (ત્રિયંકર)ને મજબૂત રીતે બાંધો એટલે તેઓએ તેજ વખતે બાંધી લીધો [પછી] રાજાએ મંત્રિને કહ્યું કે—“ભૂમિદેવ નિમિત્તિયાએ હારના ચોરને [માર] રાજ્ય મળવાનું કહ્યું હતું, પરંતુ [હવે તો તેને] મેં કહેલું શૂળીનું રાજ્ય મળશે મારૂ રાજ્ય તો મારા પુત્રો અને કુટુંબીઓ જ કરશે” મંત્રિ બોલ્યો કે—હે રાજન્! આપનું સર્વ કથન સત્ય જ છે.

આ વખતે ત્યાં રાજસભામાં દિવ્ય રૂપવાળી, ઉત્તમ આભૂષણોવાળી, [અને] દિવ્ય લોચનોવાળી એવી કોઈ ચાર સ્ત્રીઓ આવી પહોંચી રાજાએ તેમનું સ્વાગત કર્યું અને તેઓનું રૂપ જોઈને સભાજનો અત્યંત વિસ્મય પામ્યા રાજાએ તેઓને પૂછ્યું કે—“તમે ક્યાંથી અને શા હેતુથી અહીંયા આવ્યાં છો? શુ તીર્થયાત્રા માટે આવ્યા છો કે સ્વજનોને મદદ માટે આવ્યા છો? મારા લાયક જે કાંઈ કામ હોય તે કહો.”

તેઓમાંથી એક વૃદ્ધા બોલી કે—“હે રાજેન્દ્ર અમે પાટલીપુત્ર નગરથી અહીં આવીએ છીએ આ ત્રિયંકર નામનો મારો પુત્ર ઘેરથી ગેસાઈને આલ્યો ગયો હતો,

અમે જે વર્ષ સુધી સર્વત્ર એની તપાસ કરી, પરંતુ તેનો કાંઈ પત્તો ન લાગ્યો.” હમણાં આ અશોકપુરથી ત્યાં આવેલા કોઈએક માણસે અમને કહ્યું કે:—“પ્રિયંકર નામનો વ્યાપારીનો પુત્ર, અમુક ઉમરનો, અમુક પ્રકારના રૂપવાળો, [અને] પરોપકાર પરાયણ છે. આ પ્રમાણે તેનો બરાબર પત્તો મળવાથી અમે અહીં આવેલ છીએ. પહેલા જિનમંદિરે જઈને પ્રભુજીને અમે વદન કર્યું. કેમકે:—

“આગલિ જાતાં કોટ, જેહિં ન નામો દેવગુર; ”

માથઈ વહધસિ પોટ, લોઅણ સાંસઈ સાંપડધ -૨૧૭

કાર્ય માટે આગળ વધતા [અર્થાત્ કાર્ય કરવા માટે જતા] એવા જે માણસો દેવ, ગુરૂની આગળ પોતાનું મસ્તક ઝુકાવતા નથી; તેઓને માથે પોટલા ઉચકતા પણ ખાવાનું મુશ્કેલીથી મળે છે.”

અહીં આવીને અમે એક જણને પૂછ્યું કે—“પ્રિયંકર ક્યાં રહેછે?” તેણે કહ્યું કે—“તે રાજમાત્ર્ય હોવા છતાં પણ સાચા કે ખોટા ચોરીના કલકથી આજે જ રાજાએ તેનો નિગ્રહ કર્યો છે.” એમ સાંભળીને અમે અહીં આવ્યા છીએ. વળી હે રાજન્ ! તમારા દર્શનથી અમારો આજનો દિવસ સફળ થયો છે. પછી રાજાએ પ્રિયંકરને આગળ બોલાવ્યો. વૃદ્ધા બોલી કે આ જ મારો પુત્ર છે. એમ કહીને તે ભેટી પડી અને કહેવા લાગી કે—“હે વત્સ ! તું શા કારણથી રીસાઈ ગયો હતો? જો તને રીસ ન હોતી ચડી તો તું કુટુંબને મૂકીને અહીં કેમ આવતો રહ્યો છું ?

બીજી સ્ત્રી બોલી કે—આ જ મારો ભાઈ છે, તેણે પણ તે જ પ્રમાણે આલિંગન વગેરે કર્યું.

ત્રીજી સ્ત્રી બોલી કે—આ જ મારો દિયર છે

ચોથી સ્ત્રી બોલી કે—આ જ મારો પતિ છે. એમ કહી તેનું મુખ જોઈને શરમથી નીચું મુખ કરીને તે ઊભી રહી. સભામાં બેઠેલા બધાને આશ્ચર્ય થયું. લોકો બોલવા લાગ્યા કે—પ્રિયંકરની હુઆઈ ઉઘાડી પડી ગઈ. કેમકે:—

“વિચાદમ્મઃ ક્ષણસ્થાયી, જ્ઞાનદમ્મો દિનત્રયમ્ ।

રસદમ્મસ્તુ વળ્લાસાન્ , મૌનદમ્મઃ સુદુસ્તરઃ ॥૨૧૮॥”

વિધાનો ઢોંગ ક્ષણભર માટે ટકે છે, જ્ઞાનનો ઢોંગ ત્રણ દિવસ ટકે છે, રસ (પ્રેમ) નો દલ છ મહિના નભે છે, (પરંતુ) મૌન દલ તો પારખવો મુશ્કેલ છે ”

કોઈક કહેવા લાગ્યા કે—આ પુણ્યશાળી પુરુષરત્નને ચોરીનું કલંક લાગી ગયું. કારણ કે—

“શશિનિ સ્વલુ કલઙ્કઃ કણ્ઠકાઃ પદ્મનાલે

જલધિજલમપેયં પળિડતે નિર્વનત્વમ્ ।

સ્વજનજનવિયોગો દુર્ભગત્વં સુરૂપે

ધનવતિ કપણત્વં રત્નદોષી કૃતાન્તઃ ॥૨૧૯॥

અદ્રમામા કલંક, કમળની નાલમાં કાટા, સમુદ્રના પાણીમા ખારાશ, પડિતમા નિર્ધનતા, સુદર સ્ત્રીઓમા વૈધવ્ય અને સ્વજનોનો વિયોગ, ધનવાનમા કબ્જુસાઈ, [ખરેખર !] દૈવ રત્નમાં દોષ જ મૂકનારો છે ”

કેટલાક માણસો તેની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા, કેટલાક નિંદા કરવા લાગ્યા, કેટલાક પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યા, કેટલાક વિધાતાને દોષ દેવા લાગ્યા, કેટલાક તેની હાસી કરવા લાગ્યા, તો પણ તે તો ગુસ્સે ન જ થયો, અર્થાત્ પ્રિયંકર તો શાત જ રહ્યો. કેમકે:-

“વાવાણા જણુ બુલ્લાણા નાહું ન દીજઈ રોસ;

નાકઈ કાપડ પાયણુ અંગઈ માણસ દોસ. ॥૨૨૦॥

હે નાથ ! માણસોનું બોલવું તો પવનના ઝપાટા જેવું છે, તેથી ગુસ્સે થવાની કાંઈ જરૂર નથી... [કારણ કે] સારા માણસમા પણ દોષ હોય છે ”

પછી વૃદ્ધ સ્ત્રી બોલી કે-“હે રાજન્ ! આ મારા પુત્રને મુક્ત કરો.”

રાજાએ કહ્યું કે-“એણે મારા ખજાનામાંથી લક્ષ મૂલ્યનો હાર લઈ લીધો હતો, (એટલે તેને) કેવી રીતે છોડી મૂકું ?”

વૃદ્ધા બોલી કે-“હું તેનો દડ આપીશ ” રાજા બોલ્યો કે-એ તું ત્રણ લાખ દ્રવ્ય આપે તો જ આનો છુટકારો થાય ! તે બોલી કે-ત્રણ લાખથી પણ વધારે આપીશ, પણ તેને છુટો કરો.

રાજા બોલ્યો કે-આનો પિતા કયા છે ? વૃદ્ધા બોલી કે-સ્વામિન્ ! તેઓ ઉતારે છે તેથી તેને બોલાવીને રાજાએ પૂછ્યું કે-આ પ્રિયંકર તારે શું થાય ? તેણે પણ કહ્યું કે-મારો પુત્ર થાય બધું એ પ્રમાણે જ કહ્યું અને રાજાએ (તે) માની લીધું. મત્રી બોલ્યો કે-આ બધું ખોટું છે. ખરેખર ! આ લોકો ધૂર્ત લાગે છે કુમારનો પિતા પાસદત્ત શેઠ અને એની માતા પ્રિયશ્રી નામની અહીં જ વિધવાન છે તે બંનેને બોલાવીને પૂછી જુઓ રાજા બોલ્યો કે-તેઓનો આ પાલક પુત્ર હશે એમા પૂછવાનું શું છે ? છતાં લલે બોલાવો પછી રાજાના તેડાવવાથી તે બંને જણા ત્યાં આવ્યા અને રાજાને પ્રણામ કર્યા પ્રથમ બહારગામથી આવેલા અને ગામમા રહેલાં એમ બંને માતાપિતા સરખી આકૃતિવાળા, સરખા રૂપવાળા, સરખી વાણીવાળા, સરખી ઉમરવાળા અને બંને સાથે જ બેઠકાં રૂપે ઉત્પન્ન થયા ન હોય તેવાં દેખાવા લાગ્યાં રાજા, મત્રિ તથા સભાજનો આશ્ચર્યમગ્ન થઈ ગયા

[પછી] રાજાએ મત્રિને કહ્યું કે-“ હે મત્રિન્ ! ખરેખર તારૂં કથન જ સત્ય હરે તેમ છે ” એટલામા તેઓ પુત્રને મારે પરસ્પર વાદવિવાદ કરવા લાગ્યા કે-હે

રાજન્! ત્યાય કરો, નહિ તો અમે બીજા રાજા પાસે જઈશું. રાજાએ મંત્રિને કહ્યું કે- કંઈક બુદ્ધિ લગાવો તે બોલ્યો-સલામાં સોળ ગજ લાંબી, પહોળી, સમચોરસ શિલા છે કે જેના ઉપર સાર્થવાહો લેટણુ ધરે છે તે શિલાને જે એક જ હાથે ઉપાડે તે જ આ પ્રિયકરને પુત્ર તરીકે લઈ શકે પછી પ્રથમ આવેલ અતિથિ પિતાએ તે શિલા રમત માત્રમા એક જ હાથે ઉપાડીને માથા ઉપર છત્ર રૂપે ધારણ કરી, બધાને આ જોઈને આશ્ચર્ય થયું મંત્રિ બોલ્યો કે- આ કોઈ સામાન્ય માણસ નથી રાજાએ કહ્યું કે-તુ પિતા નથી લાગતો, પરંતુ દેવ, દાનવ કે કોઈ વિદ્યાધી દાગે છે [આ] સ્ત્રીઓ પણ મનુષ્ય લોકની સ્ત્રીઓ નથી, પરંતુ દેવાંગનાઓ કે વિદ્યાધરીઓ છે. તુ શા માટે અમને મુઝવણમા નાખે છે? તારા મૂળ સ્વરૂપ ને પ્રગટ કર!

પછી તે દેવરૂપે પ્રગટ થયો અને સ્ત્રીઓ પણ અદશ્ય થઈ ગઈ. [તે દેવ કહેવા લાગ્યો કે -] “હે રાજેન્દ્ર! હું તારા રાજ્યનો અવિધાયક દેવ છું તારો મરણ સમય જણાવવાને અને રાજ્યયોગ્ય પુરુષને રાજ્યપર સ્થાપન કરવાને માટે હું અહીં આવ્યો છું, પરંતુ તુ હજી બહુ તૃષ્ણાથી તરલિત છે કહ્યું છે કે-

“અક્ક ગલિત પલિતં મુણ્ઢં, દશનવિહીનં જાત તુણ્ઢમ્ ।

વૃદ્ધા યાતિ ગૃહીત્વા દણ્ઢ, તદપિ ન મુજ્જત્યાશાપિણ્ઢમ્ ॥૨૨૧॥”

અગ ગળી ગયું, મસ્તકના વાળ ધોળા થઈ ગયા, મોઢું દાત વગરનું થઈ ગયું અને વૃદ્ધ થવાથી લાકડી લઈને ચાલવા લાગ્યો તો પણ માણસ આશા રૂપી પિંડને છોડતો નથી”

ઘડપણ આવ્યા પછી કોઈનાથી કાંઈ પણ કરી શકાતું નથી કહ્યું છે કે -

“બલ હુંતી (તિ) હઉ પામઉ એસેનુ ધન ઢાર ।

એ ત્રણિણુ વિમાસણુ કરિ વેસા ચારણુ ચોર ॥૨૨૨॥

શક્તિ હોવા છતાં પણ હું એકલા ધન અને પશુઓને મેળવું છું તે નિરર્થક છે, કારણ કે ધન મેળવવા માટે તો વેશ્યા, ચારણ અને ચોર પણ વિમાસણુ કરે છે અર્થાત્ ધન એકદં કરીને દાન ન દીધું તો તે મેળવેલું નિરર્થક જ છે

તારા મનમા એવો પણ વિચાર નથી આવતો કે-હું હવે વૃદ્ધ થઈ ગયો છું, તેથી કોને રાજ્ય સોંપું? જીર્ણ થઈ ગયેલા થાલદાનો ભાર નવીન થાલલા ઉપર સ્થાપન કરે રાજાએ પૂછ્યું કે -“મારું મરણ ક્યારે થશે” દેવ બોલ્યો કે -“આજથી સાતમા દિવસે તારું મરણ છે” આ પ્રમાણે સાલણીને રાજા ભય પાર્યો કારણકે -

“વધસમા નતિ જરા દારિદ્રસમો પરામવો નતિ ।
મરણસમં નતિ મયં છુદ્ધાસમા વેયણા નતિ ॥૨૨૩॥

મુસાફરી સમાન વૃદ્ધાવસ્થા નથી, ગરીબાઈ સમાન પરાભવ નથી, મરણ સમાન ભય નથી, અને છુદ્ધા સમાન કોઈ વેદના નથી.”

પછી રાજાએ દેવને પૂછ્યું—“હે દેવ ! રાજ્ય લાયક કોઈક પુરુષ બતાવો કે જેથી તેને રાજ્ય પર સ્થાપન કરું” દેવ બોલ્યો કે—“પ્રિયંકરનું પુણ્ય પ્રબળ હોવાથી તેને જ તું પોતાનું રાજ્ય આપ, બીજું કોઈ અહીંયા રાજ્ય યોગ્ય નથી.” રાજા બોલ્યો કે—મારા હારના ચોરને રાજ્ય આપવું તે ઉચિત નથી કારણ કે—

“કુરાજરાજ્યેન કુતઃ પ્રજાસુખં, કુપુત્રપુત્રેણ કુતો નિવૃત્તિઃ ? ।
કુદારદારેણ કુતો ગૃહે રતિઃ, કુશિષ્યમધ્યાપયતઃ કુતો યશઃ ? ॥૨૨૪॥

ખરાબ રાજાના રાજ્યથી પ્રભને સુખ ક્યાથી હોય અને ખરાબપુત્રોથી પિતાને શાંતિ ક્યાથી મળે ? ખરાબસ્ત્રીના સહવાસથી ઘરમા આનંદ ક્યાથી હોય અને ખરાબ શિષ્યને ભણાવવાથી યશ ક્યાથી મળે ?”

દેવ બોલ્યો—

“દેશસૌખ્યં પ્રજાસૌખ્યં, ચેદ્ વાન્હસિ નરાધિપ ।

સ્થાપય ત્વ તદા રાજ્યે, પુણ્યોત્કૃષ્ટં પ્રિયંકરમ્ ॥૨૨૫॥

હે રાજા ! જો તું દેશનું અને પ્રભનું સુખ આહતો હોય તો પુણ્યથી ઉત્તમ એવા પ્રિયંકરને જ રાજગાદી પર સ્થાપન કર.”

આ નિરપરાધી કુમારને છુટો કર ! તેણે હાર લીધો નથી. ખબરનાને તાણ લગાવ્યા પછી એ શી રીતે લઈ શકે ? તારા ખબરનામાંથી ઉપાડી લઈને મેં પોતે જ આટલા દિવસ સુધી મારી પાસે રાખી મૂક્યો હતો આજ આ રાજ્યયોગ્ય પુરુષ છે, એમ તને સૂચન કરવા માટે એના મસ્તક ઉપરથી મેં જ તારી સામે [એ હાર] પ્રગટ કર્યો છે પછી રાજાએ કુમારને મુક્ત કર્યો અને તે બોલ્યો કે—“મારા પુત્રને તું રાજ્ય આપ” દેવ બોલ્યો કે—“[હે રાજા !] તારા પુત્રનું આયુષ્ય થોડુંક જ છે. બીજું તે પ્રબવત્સલ નથી હે રાજા ! જો તારા માનવામાં તે ન આવતું હોય તો ચાર કુમારિકાઓને બોલાવીને તિલક કરાવો સભામાં જે કોઈને પણ તે પ્રથમ તિલક કરે તે જ રાજા થાય.” બધાએ આ વાત માન્ય રાખી પછી રાજાએ ચાર કુમારિકાઓને શહેરમાંથી બોલાવી. તેમના હાથમાં (કકા-વટી ચોખા વગેરે) વધાવવાનો સામાન આપવામાં આવ્યો અને તેમની પાસે સભા-

જનોને તિલક કરાવવામાં આવ્યું. તેમણે પણ પ્રિયંકરને જ રાજ્યતિલક કર્યું દેવે તે ચારે કુમારિકાઓના મુખમાં અવતરીને ચાર શ્લોક કહ્યા. તે આ પ્રમાણે —
એક બોલી કે—

“જિનમક્તઃ સદા મૃયાઃ નરેન્દ્ર ! ત્વ પ્રિયઙ્કર !

શૂરેષુ પ્રથમસ્તેન, રક્ષણીયા પ્રજાઃ સુખમ્ ॥૨૨૬॥

હે પ્રિયંકર રાજા ! તું નિરતર જિનેશ્વરનો ભક્ત થજે, તું શૂરવીરોમાં પ્રથમ છે, તેથી પ્રજાનું મુખપૂર્વક રક્ષણ કરજે !”

બીજી બોલી કે—

“યત્ર પ્રિયઙ્કરો રાજા, તત્ર સૌખ્ય નિરન્તરમ્ ।

તસ્મિન્ દેશે ચ વાસ્તવ્ય, સુમિશ્નં નિશ્ચિતં ભવેત્ ॥૨૨૭॥

જ્યાં પ્રિયંકર રાજા હશે, ત્યાં નિરતર મુખ રહેશે, કારણકે એના દેશમાં રહેવાથી નિરતર સુભિક્ષ જ હશે અથવા એવા દેશમાં રહેવું કે જ્યાં નિરતર સુભિક્ષ જ હોય ”

ત્રીજી બોલી કે—

“અશોકનગરે રાજ્ય, કરિષ્યતિ પ્રિયઙ્કર ।

દ્વાસતતિશ્ચ વર્ષાણિ, સ્વીયપુણ્યાનુ ભાવતઃ ॥૨૨૮॥

પ્રિયંકર (રાજા) પોતાના પુણ્ય પ્રભાવથી અશોકનગરમાં બહોતેર વર્ષ સુધી રાજ્ય કરશે ”

ચોથી બોલી કે —

“પ્રિયઙ્કરસ્ય રાજ્યેઽસ્મિન્, ન ભવિષ્યન્તિ કસ્યચિત્ ।

રોગદુર્ભિક્ષમારીતિ-ચૌરવૈરમયાનિ ચ ॥૨૨૯॥

પ્રિયંકરના આ રાજ્યમાં કોઈને પણ રોગ, દુર્ભિક્ષ, મરકી, (સાત) ધતિ, ચોર અને શત્રુ વગેરેનો ભય પ્રાપ્ત થશે નહિ ”

પછી દેવોએ પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી અને અશોકચંદ્ર રાજ્યે પણ પોતાના હાથે [તેના કપાળમાં] રાજ્યતિલક કર્યું, એટલે મુખ્ય મુખ્ય રાજપુરુષોએ પણ પ્રિયંકરને રાજ્યાભિષેક કર્યો પ્રિયંકરની આજ્ઞા બધે પ્રવર્તી ગઈ તેને ગાદી ઉપર બેસાડીને, છત્ર ધરવામાં આવ્યું અને દેવાગનાઓ તેની આગળ નૃત્ય કરવા લાગી મુખ્ય મુખ્ય માણસો હાથ પામ્યા, સ્વજનો સતોષ પામ્યા, માતા-પિતાદિક સતુષ્ઠ થયા પ્રિયંકર રાજાને દેવતાએ રાજ્ય આપ્યાનું સાબળીને, હુશ્મન રાજાઓએ પણ ત્યાં આવીને તેને ભેટણું કર્યું સમસ્ત પ્રજા તેના પુણ્યની પ્રશંસા કરવા લાગી અને દેવો તથા દેવીઓ પોતપોતાને ઠેકાણે ચાલ્યા ગયા.

પછી સાતમા દિવસે અશોકચંદ્ર રાજાનું મરણ થયું. એટલે શોકાતુર થએલા પ્રિયંકર રાજાએ પોતાના પિતાની જેમ તેની ઉત્તરક્રિયા કરી. તેના પુત્રને તથા ગોત્રીઓને ગામ, ગરાસ વગેરે શ્રેષ્ઠ વહેંચી આપ્યું. બધાના ગામ, ગરાસ વગેરેની ચિતા કરવા માટે નવા અધિકારીઓની નીમણૂકો કરી પછી અનુક્રમે તેણે ઘણા દેશો સાધ્યા. શ્રીપ્રિયંકર રાજાને ઉપસર્ગહરસ્તવના જાપથી જ આ લોકમા બધા કાર્યોની સિદ્ધિ થઈ અને તેના ખજાનામાં કરોડોનું ધન થયું કારણ કે—

‘ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર-ગુણનાત્ કાર્યસિદ્ધયઃ ।

ભવન્તિ ભવિનાં પુત્રાં, મિત્રીયન્તે ચ શત્રવઃ ॥૨૩૦॥

ઉપસર્ગહરસ્તોત્રના જાપથી ભવ્યપુરૂષોના કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે અને તેમના શત્રુઓ (પણ) મિત્ર બની જાય છે.”

વળી—

“સુકૃત ધનસ્ય વીજ વ્યવસાયઃ સલિલમથ પ્રતિનીતિ ।

ફલમુપનીય નરાણાં પરિપાકમુપૈતિ કાલેન ॥૨૩૧॥

સુકૃત એ ધનનું બીજ છે, વ્યાપાર એ જલ છે, તેથી સમયનો પરિપાક થયે છતે, તે ઉદયમા આવીને ભવ્યપુરૂષોને ઉત્તમ ફળ આપે છે”

પ્રિયંકર રાજા અનેક પ્રકારના દાન, પુણ્ય કરવા અને કરાવવા લાગ્યો, એટલે તેનું અનુકરણ કરીને લોકો પણ દાનાદિ કાર્યો કરી, ધર્મપરાયણ થયા. કારણ કે—

“રાક્ષિ ધર્મિણિ ધર્મિષ્ઠાઃ, પાપે પાપાઃ સમે સમાઃ ।

રાજાનમનુકુર્વન્તિ, યથા રાજા તથા પ્રજાઃ ॥૨૩૨॥

રાજા જો ધર્મિષ્ઠ હોય તો પ્રજા પણ ધર્મિષ્ઠ થાય છે, રાજા જો પાપી હોય તો પ્રજા પાપી અને (પાપ પુણ્યમા) સમાન હોય તો પ્રજા પણ સમાન થાય છે, પ્રજા રાજાને જ અનુસરનારી હોય છે અને તેથી જેવો રાજા તેવી જ પ્રજા થાય છે”

તે પછી ધનદત્ત શેઠની દાક્ષિણ્ય, ક્ષમા, વિનય અને વિવેકથી શોભતી શ્રીમતી નામની પુત્રીને પોતાની પટ્ટરાણી બનાવી. કેટલોક વખત વીતી ગયા પછી તેને એક પુત્ર અવતર્યો પુત્ર જન્મના વધામણા થયા અને તે નિમિત્તે દાન પણ દેવામા આગ્યું કેમકે—

“સુમોજનં દિને સારં, સુમાર્યા સારયૌવનમ્ ।

સત્પુત્રેણ કુલં સારં, તત્સાર યત્ત્વ દીયતે ॥૨૩૩॥

દિવસનો સાર સાર લોજન છે, યૌવનનો સાર સારી પત્નિ છે, કુલનો સાર સારો પુત્ર છે અને દાન દેવું એ પણ સારભૂત છે.”

અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતા તે પુત્રનું મોટા ઉત્સવપૂર્વક જયંકર એવું નામ પાડવામા આવ્યું પાંચમા મહિને તેને દાંત આવ્યા રાજ્યે શાસ્ત્રના જાણકારોને પૂછવાથી તેઓએ કહ્યું કે:—

“પ્રથમે માસે સજ્જાત-દન્તો દન્તિ કુલં તત ।
 દ્વિતીયે જાતદન્તસ્તુ, સ્વતાત વિનિદન્તિ સઃ ॥૨૩૪॥
 તૃતીયકે પુનર્માસે, પિતર વા પિતામહમ્ ।
 તુર્યમાસે ચ જાતેષુ, ભ્રાતૃનેવ વિનાશયેત્ ॥૨૩૫॥
 હસ્ત્યશ્વકરમાન્ પુત્રાન્, પશ્ચમે પુનરાનયેત્ ।
 માસે કરોતિ ષષ્ઠે તુ, સન્તાપં કલહં કુલે ॥૨૩૬॥
 નાશયેત્ સપ્તમે માસે, ધનધાન્યાગવાદિકમ્ ।
 યસ્ય દન્તયુતં જન્મ, તસ્ય રાજ્યં વિનિર્દિશેત્ ॥૨૩૭॥

જો [બાળકને] પહેલા મહિને દાંત પુટે તો કુળનો ધ્વસ કરે છે, બીજા મહિને દાંત આવે તો તે પોતાના પિતાને હાનિ કરે છે, ત્રીજા મહિને દાંત આવે તો પિતાને અથવા પિતામહ (દાદા)નો નાશ કરે છે, ચોથા મહિને આવેલો દાંત ભાઈઓનો નાશ કરે છે, પાંચમા મહિને આવેલો દાંત શ્રેષ્ઠ એવા હાથી, ઘોડા અને ઊંટ તથા પુત્રોને લાવે છે—(વૃદ્ધિ કરે છે). છઠ્ઠા મહિને આવેલો દાંત કુટુંબમા સતાપ અને ક્લેશ કરાવે છે, સાતમા મહિને આવેલો દાંત ધન, ધાન્ય અને ગાય વગેરેનો નાશ કરે છે તથા જેનો દાંત સહિત જન્મ થાય તેને રાજ્ય મલે છે.”

આ પ્રમાણે સાંભળીને હર્ષિત થએલો એવો રાજા રાજકાજ કરવા લાગ્યો એવા વખતમા રાજાના બીજા હૃદય સમાન સર્વ કાર્યમા પ્રવીણ એવો હિતંકર નામનો મંત્રિ શૂળના રોગથી મરણ પામ્યો. કહ્યું છે કે:—

“શૂળ, ઝેર, સર્પ, વિશૂચિકા, પાણી, શસ્ત્ર, અગ્નિ અને અકસ્માતથી જીવ મુહૂર્તમાત્રમા જ બીજા શરીરમા પ્રવેશ કરે છે ”—૨૩૮

“મુહૂર્તમા વિષ્ણુ રાજહ કિસ્થુ, રખવાલ વિષ્ણુ પોલિ;
 પતિ પાપે નારી કિસી, પહિરણ વિષ્ણુ કિસી મોલિ ?

રાવણસ્ય ગત રાજ્યં, પ્રધાનપુરુષં વિના ।

શ્રીરામેણ નિજં રાજ્યં, પ્રાપ્તં લક્ષ્મણવુદ્ધિતઃ ॥૨૩૯॥

મંત્રિ વગર રાજ્ય કેલું, ચોક્કીદાર વગરની શેરી કેવી, પતિ વગરની સ્ત્રી કેવી અને વસો વગર મુગટ કેવો.” પ્રધાનપુરુષ વગર રાજા રાવણનું રાજ્ય ગયું અને શ્રીરામચંદ્રજીએ લક્ષ્મણની બુદ્ધિથી રાજ્ય મેળવ્યું—૨૩૯

પછી ત્રિયંકરે મત્રિના પુત્રને બોલાવીને, તેની પરીક્ષા માટે એક કાવ્ય પૂછ્યું.
તે આ પ્રમાણે—

“મુખં વિનાદત્તિ ન કરોતિ શુદ્ધિ, હસ્તૌ ન મધ્યં વહુ ભાજનસ્થમ્ ।
રાત્રિદિવાદિ ન કદાપિ ત્વતઃ, શાસ્ત્રાનભિજ્ઞઃ પરમાર્ગદર્શી ॥૨૯૦॥

જે મુખ વગર ખાય છે, [મળ] શુદ્ધિ કરતો નથી. જેને હાથ નથી, ભાજન-
નમા રહેલું બધું ભક્ષ્ય રાત અને દિવસ ખાવા છતાં પણ કદાપિ જે તૃપ્તિ પામતો
નથી [વળી] તે શાસ્ત્રથી અનભિજ્ઞ હોવા છતાં પણ બીજાને માર્ગ બતાવે છે [તે
કોણ હોવો જોઈએ ?]”

મત્રિપુત્રે વિચાર કરીને જવાબ આપ્યો કે—“દીપક.”

ફરીથી [રાત્રીએ તેને] પૂછ્યું કે—

“નારિ તિન્નિ છદ્ધ પક્કઠી મિલી બે ગોરી ત્રીજી સાંમલી ।

પુરુષહ વિળ નવિ આવહ કાજિ રાત્રિદીસ માનીજદ્ધ રાજિ ॥૨૯૧॥

ત્રણ સ્ત્રીઓ એક સાથે મળેલી છે, તેમાંની બે ધોળી છે અને ત્રીજી કાલી છે
અને રાતદિવસ તેમનું માન જળવાય છે, છતાં તે પુરુષવગર કામના નથી આવતી.
[તે શું હશે ?]

તેણે જ જવાબ આપ્યો કે—ખડિયો, કલમ અને શાહી સભામાંથી એક વિદ્વાને
કહ્યું કે.—યોગી ધ્યાનમાં શેતુ ધ્યાન કરે છે ? ગુરૂને માટે શું કરવામાં આવે છે ?
સજ્જનોને શું માન્ય છે ? અને વિદ્યાર્થીઓ પ્રારભમાં શું ભણે છે ?

તેણે કહ્યું કે—ઋ નમઃ સિદ્ધમ્ । [પછી] મત્રિના પુત્રે વિદ્વાનને પૂછ્યું કે હું
કહું તે કહો—

“એક પુરુષ કેડિહિ પરિવરિઓ હીકધ બાલક હીક ચઢિઓ ।

નારોના મનિ સોહ જિ લહધ રૂડો વિરૂઓ લોક તમ્હુ કહધ ॥૨૯૩॥

એક પુરુષ છે, જેને કરોડો પિંટાએલા છે, જે બાલકના હૃદય ઉપર ચઢીને
ચાલે છે, સ્ત્રીઓના હૃદયમાં જે શોભાને પામે છે અને લોકો જેને સારો તથા ખોટો
(પણ) કહે છે. (તે કોણ ?)”

(વિદ્વાને જવાબ આપ્યો કે—) ચન્દ્રમા

પછી તેની પુદ્ધિથી સુશ થએલા રાત્રીએ મત્રિના પુત્રને મત્રિપદે સ્થાપન
કર્યો કારણ કે—

“બુદ્ધયા જાનન્તિ શાસ્ત્રં વિમલગુણતતી રાજમાનં ચ નિત્યં
બુદ્ધયા સર્વાર્થસિદ્ધિર્ભવતિ ત્રિપુવલં જીયતે તત્તક્ષણેન ।

બુદ્ધ્યા ગૃહ્ણન્તિ દુર્ગ લઘુરપિ નૃપતિ રક્ષ્યમાણં સુયોધૈઃ

બુદ્ધ્યા ચાણાક્ય-રોહા-ડમયકુમરવરાઃ પ્રાપિતા દ્રાક્ મહત્ત્વમ્ ॥૨૪૪॥

બુદ્ધિથી વિભળ એવા ગુણીજનો શાસ્ત્રનો ધોધ અને નિરતર રાજસન્માન પ્રાપ્ત કરે છે, બુદ્ધિથી બધી ધન્યતાઓની સિદ્ધિ થાય છે અને દુશ્મનોના લશ્કરને ક્ષણભરમા જીતી શકાય છે, બુદ્ધિથી નાનો રાજા પણ સારા યોદ્ધાઓથી રક્ષણ કરાતા એવા કિલ્લાને ગ્રહણ કરે છે, (અને) બુદ્ધિથી જ આણકય, રોહક અને અભયકુમાર વગેરે પુરૂષો સત્વર મહત્ત્વને પામ્યા છે ”

તે વખતે શ્રીધર્મનિધિસૂરિ નામના એક જૈન આચાર્ય ત્યા પધાર્યા, તેઓને વદન કરવા માટે પ્રિયંકર રાજા પોતાના પરિવાર સાથે ગયો. શુદ્ધમહારાજે આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપ્યો:—

“જિનપ્રણામો જિનનાથપૂજા, નમસ્કૃતેઃ સંસ્મરણં ચ દાનમ્ ।

સૂરીશ્વરાણાં નતિપર્યુપાસ્તી, રક્ષા ત્રસાનાં દિનકૃત્યમેતત્ ॥૨૪૫॥

અસ્મિન્ કાવ્યે કર્તુર્નામ્ ।

શ્રીતીર્થયાત્રાકરણં મહેન, સાધર્મિકાણામદનસ્ય દાનમ્ ।

શ્રીસદ્ગુપ્તપૂજાડગમલેખનં ચ, તદ્વાચનં સ્યાદિતિ વર્પકૃત્યમ્ ॥૨૪૬॥

તીર્થયાત્રાફલં યથા—

સદા શુભધ્યાનમસારલક્ષ્મીફલં ચતુર્ધા સુકૃતાસિદ્ધિઃ ।

તીર્થોન્નતિસ્તીર્થકૃતાં પદાસિ-ર્ગુણા હિ યાત્રાપ્રભવાઃ સ્યુરેતે ॥૨૪૭॥

વપુ. પવિત્રીકુરુ તીર્થયાત્રયા, ચિત્ત પવિત્રીકુરુ ધર્મવાન્છયા ।

વિત્તં પવિત્રીકુરુ પાત્રદાનત, કુલં પવિત્રીકુરુ સચ્ચારિત્રતઃ ॥૨૪૮॥

જિનેશ્વરને પ્રણામ, જિનેશ્વરની પૂજા, નમસ્કાર મત્રનુ સ્મરણ, દાન, આચાર્યોને નમસ્કાર તથા તેમની ભક્તિ અને ત્રસણ્યોની રક્ષા એ શ્રાવકોનું દિનકૃત્ય છે [આ ૨૪૫ માં શ્લોકના પ્રત્યેક ચરણના પ્રથમ અક્ષરથી જિનસૂર એવું અથકર્તાનું નામ નિષ્પન્ન થાય છે]—૨૪૫

મહોત્સવપૂર્વક તીર્થયાત્રા કરવી, સાધર્મિકોનું વાત્સલ્ય કરવું, અર્થાત્ સાધર્મિકોને ભોજન આપવું, શ્રી સઘની પૂજા કરવી, આગમ લખાવવા અને તેની વાચના કરાવવી—એ વાર્ષિક કર્તવ્ય છે ”—૨૪૬

તીર્થયાત્રાનું ફલ આ પ્રમાણે બાણુ—

“નિરતર શુભધ્યાન, અસાર એવી લક્ષ્મીની સદ્ગુણતા, ચાર પ્રકાર (દાન, શીયળ, તપ અને ભાવના)ના સુકૃતની પ્રાપ્તિ તીર્થની ઉન્નતિ, (અને) તીર્થકરપદની પ્રાપ્તિ—યાત્રા કરવાથી આવા પ્રકારના ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે ”—૨૪૭

“[હે મહાનુભાવ !] તીર્થયાત્રાથી તારા શરીરને પવિત્ર કર !, ધર્માભિલાષથી મનને પવિત્ર કર !, સુપાત્રમા દાન આપીને ધનને પવિત્ર કર ! અને સદાચારથી કુલને પવિત્ર કર ! ”—૨૪૮

વળી શત્રુજય મહાતીર્થની યાત્રા કરવાથી વિશેષ ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે કારણ કે—

“નમસ્કાર’સમો મન્ત્રઃ, ‘શત્રુજય’સમો ગિરિઃ ।

ધર્મો જીવદયાતુલ્ય, શાસ્ત્રં ‘કલ્પ’શ્રુતાન્નહિ ॥૨૪૯॥

નમસ્કાર સમાન મત્ર નથી, શત્રુજય સમાન તીર્થ નથી, જીવદયા સમાન કોઈ ધર્મ નથી અને કલ્પસૂત્રના જેવું બીજું કોઈ શાસ્ત્ર નથી.”

“શત્રુજયતીર્થ ઉપર જિનેશ્વરદેવના દર્શન માત્રથી બે લવની દુર્ગતિનો ક્ષય થાય છે. [અને] પૂજા તથા સ્તુતિ કરવાથી એક હજાર સાગરોપમની દુર્ગતિ નાશ પામે છે માર્ગમા શત્રુજયનું ધ્યાન કરવાથી એક હજાર પદ્યોપમ અને અભિગ્રહ કરવાથી લાખ પદ્યોપમનું તથા તેની સન્મુખ ગમન કરવાથી એક સાગરોપમ વર્ષનું સચિત કરેલું પાપકર્મ નાશ પામે છે ”—૨૫૦, ૨૫૧

શુરમહારાજનો ઉપદેશ સાંભળીને ત્રિયંકર રાજાએ વિશેષ પ્રકારે ધાર્મિક અભિગ્રહો લીધા અને ફરી ઉપસર્ગહર સ્તવના બાપનો આમનાય પૂછ્યો. શુરમહારાજ બોલ્યા કે—શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીએ અનેક મત્રો તથા યત્રો આ સ્તવ—સ્તોત્રમા ગોપવેલા છે જેનું સ્મરણ કરવાથી અત્યારે પણ—“જળ, અગ્નિ, ઝેર, સર્પ, દુષ્ટ, ગ્રહ, રાજરોગ (મોટા રોગ), રણસ ગ્રામનો ભય, રાક્ષસ, શત્રુઓનો સમૂહ, મરકી, ચોર સાત પ્રકારની ઇતિ, ચાર પગવાળા હિંસક પ્રાણીઓ વગેરેથી રક્ષા થાય છે ”

વળી હે રાજન્ ! તને જે સુખ, સયોગ, સત્તાન, સપત્તિ, ઇન્દ્રિય વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ તથા સામ્રાજ્યની જે પ્રાપ્તિ થઈ છે તથા હું ખ, દારિદ્રતા, આકરી, કમનસીબી, પાપ, અને આપત્તિનો જે અભાવ થયો છે, તે બધાંએ ઉપસર્ગહર સ્તવના બાપ અને ધ્યાનનો જ પ્રભાવ બાણવો પહેલા આ સ્તવમા છઠ્ઠી ગાથા હતી, તેના સ્મરણથી તત્કાળ ધરણેન્દ્ર આવીને હું બનું નિવારણ કરતો હતો પછી તે ધરણેન્દ્રે પૂજ્યશ્રી (ભદ્રબાહુસ્વામી)ની આગળ કહ્યું કે—વારવાર અહીં આવવું પડતું હોવાથી હું મારા સ્થાનના વિષે રહી શકતો નથી, તેથી [આપ] છઠ્ઠી ગાથાને લકારી દો. પાત્ર જ ગાથાના પણ આ સ્તોત્રનું ધ્યાન કરનાર સત્પુરુષોને હું અહીંયા રહ્યો રહ્યો પણ સહાયતા કરીશ ત્યારથી પાત્ર ગાથાના પ્રમાણવાળું આ સ્તવન ગણાય છે

પહેલી ગાથાથી ઉપસર્ગ, ઉપદ્રવ અને સર્પના ઝેરનો નાશ થાય છે પહેલી અને બીજી ગાથા ગણવાથી ગ્રહ, રોગ, મરકી, વિષમ તાવ, દુષ્ટ, દુર્જન તથા સ્થાવર

અને જંગમ વિષની શાંતિ થાય છે પહેલી, બીજી અને ત્રીજી ગાથા ગણવાથી મનુષ્યો અને તિર્થંચોને ભયર રોગ, હ.ખ, હુર્ગતિ, નીચક્રુણ વગેરેની પ્રાપ્તિ થતી નથી, અને સુખ, સારી ગતિ, સૌભાગ્ય, લક્ષ્મી અને મહત્તા વગેરેની પ્રાપ્તિ થાય છે ચાર ગાથા ગણવાથી તમામ ઇચ્છિત વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થાય છે આ સ્તોત્રની (પાંચ ગાથાઓની) અદર શ્રીપાર્શ્વચિતામણિ નામનો શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીએ મત્ર ગોપવેદો છે. પાંચે ગાથાઓ સારી રીતે ગણવાથી આલોક અને પરલોકનું કાર્ય કરનાર આ સ્તોત્ર છે (વળી) એમાં અનેક મત્રો સ્તભન-વશીકરણ-વિદ્રેપણ-ઉચ્ચાટન વગેરેના ગોપવેદો છે તે મત્રો અને યત્રો તેની વૃત્તિ ઉપરથી જાણી લેવા

પછી રાજ ગુરૂને વદના કરીને પોતાના સ્થાને ગયો. રાજ [તે દિવસથી] રાત્રિના વખતે પાસે આવેલા શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના મંદિરમા એક પહોળું સુધી ઉપસર્ગહુર સ્તવનો જાપ અને ધ્યાન કરવા લાગ્યો.

એક વખતે પ્રિય કર રાજ રાતના વખતે ધૂપ લઈને તે સ્તવનું ધ્યાન કરવા માટે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના જિનમંદિરમા ગયો. નોકરો દેરાસરની બહાર બેઠા હતા એવામા સવાર થઈ ગઈ, સભામા રાજપુરુષો આવી પહોંચ્યા—“હનુમુધી રાજ સભામા કેમ નથી આવ્યા” એ પ્રમાણે પ્રધાનો વગેરે સર્વ સભાસદ્યોએ અગરક્ષકોને પૂછ્યું તેઓ બોલ્યા—રાજ દેરાસરમાથી બહાર નીકળ્યા જ નથી, પ્રધાનો ત્યાં ગયા એટલે મૂળદારના (ગભારાના) બારણા બંધ થએલા જોયા, પછી બારણાના છિદ્રમાથી તેઓએ અદર જોયું તો શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમા સુગંધીવાળા કૂલોથી પૂજન કરાએલી અને આગળ એક દીપક બળતો જોયો, પરંતુ રાજ ત્યાં આગળ બેઠેલો દેખાયો નહિ તેઓએ મનમા વિચાર્યું કે—રાજને ઉઘ આવી ગઈ હોય પરંતુ દેવમંદિરની ટાઠ આશાતનાના ભયથી તેમ પણ રાજાએ કંઈ હોય એવું લાગતું નથી છતાં પણ પ્રધાનોએ મીઠા મીઠા વચનોથી રાજને બોલાવ્યો કે—“(હે સ્વામીન્!) આપ રોજ બિરાજો છો તે સભાને અલકૃત કરો પ્રભુના સુખકમળનું દર્શન કરવા માટે સૂર્ય પણ ઉઠે ચડી ગયો છે અને સર્વ સભાજનો પણ પ્રણામ કરવા માટે ઉઠ્યા શ્વાસે ઊભા છે” તોપણ અદરથી કોઈ પણ બોલ્યું નહિ મત્રિઓએ વિચાર્યું કે—“કોઈ દેવ અથવા વિદ્યાધર તેઓને હરી ગયેલ છે” પછી દેરાસરના બારણા ઉઘાડવાને માટે તેઓએ અનેક પ્રયત્નો કર્યો, પણ તે પુણ્યહીનના મનોરથોની માફક નિષ્ફળ ગયા કુહાડાઓ પણ બધા છુટ્યા થઈ ગયા અને દેવતાએ વાસેલા બારણા કોઈપણ ઉઘાડવાને શક્તિમાન થયું નહિ પછી મત્રિઓએ ધૂપ વગેરે કાર્ય કર્યું, ત્યારે દેરાસરનો અધિષ્ઠાયક દેવ બોલ્યો કે—“(હે મત્રિન્!) વૃથા પ્રયત્ન ન કર પુણ્યવત

રાજાની દૃષ્ટિ પડતા જ દ્વાર સ્વયમેવ ઉઘડી જશે.” રાજા મળમા છે તે સળધી ચિંતા ન કરશો. પ્રધાનોએ કહ્યું કે—“(હે દેવ !) અમારા રાજા કયા છે ? શુ કોઈએ તેઓનું હરણ કર્યું છે ? તેઓ કયારે આવશે ? ” પછી દેવ બોલ્યો કે—“ પોતાની સમૃદ્ધિ દેખાડવાને માટે ધરણેન્દ્ર તેને પોતાના ભુવનમાં લઈ ગયા છે, તેથી આજથી દશમા દિવસે તે અહીં અવશ્ય આવશે (અને) દેવતાની સહાયથી આવીને તે પાર્શ્વનાથ પ્રભુની આગળ પ્રતિદિન દીપક પૂજા કરીને જ ભોજન કરશે ”—૨૫૩, ૨૫૪

આ સાંભળીને મત્રિ અને રાજાનો પરિવાર, એ બધા રાજા થઈને પોતાના ઘેર ગયા. એક વખતે સવારના વખતે દેરાસરમાં રહેલી પ્રતિમાની પૂજા અને દીવો વગેરે કરેલો લોકોના ભાવના આવી. દશમા દિવસે મત્રિઓ અને રાજાનો પરિવાર સામે ગયા એટલામાં તો વનમાથી દેવી ઘોડા ઉપર બેઠેલો એવો રાજા આવી પહોંચ્યો, મત્રિ વગેરે સર્વેએ હર્ષિત થઈને પ્રભુમાં કર્યા. રાજાને બહુ નવાઈ લાગી અને પૂછ્યું કે—મારા આવવાની વાત તમે લોકોએ શી રીતે જાણી ? ત્યારે મત્રિઓએ કહ્યું કે—દેવના કહેવાથી (પછી) વાળત્રે વાગતા, ઘેર ઘેર તોરણો બધાતા, રસ્તામાં જુદા જુદા રંગની ધ્વજો બધાતા, અને ગધર્વોના ગીત ગાન થતા મહોત્સવપૂર્વક રાજા નગરમાં આવીને, પ્રથમ પોતાના પરિવાર સહિત જિનમંદિરે આવ્યો તે વખતે તે જિનમંદિરના બારણા જેમ આબાને મહાર આવવાથી કોયલનો કંઠ તથા વિદ્યાના બળથી જેમ ખેરે માણસ સાંભળતો થઈ જાય છે તેમ, રાજાની દૃષ્ટિ પડતા જ તત્કાળ ઉઘડી ગયા પછી વિધિપૂર્વક દેરાસરને પ્રદક્ષિણા દઈને, ‘નિસ્સિદ્ધી’ કરીને (રાજા) અદર પેઠો. (પ્રભુ આગળ) ફેલ વગેરે મૂકીને આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો —

“ શ્રીપાર્શ્વો ધરણેન્દ્રસેવિતપદઃ પાર્શ્વ સ્તુત્વે ભાવતઃ

પાર્શ્વેણ પ્રતિવોદિતશ્ચ કમઠઃ પાર્શ્વાય કુર્વેઽર્ચનમ ।

પાર્શ્વાન્નિવૃત્તિતકાર્યસિદ્ધિરશિલા પાર્શ્વસ્ય તેજો મહત્

શ્રીપાર્શ્વે પ્રકટઃ પ્રભાવ ઇહ ભોઃ શ્રીપાર્શ્વ ! સૌખ્યં કુરુ ॥૨૫૫॥

‘વરકનકશઙ્ખ વિદ્રુમ’—નાનામરણૈર્વિભૂષિતો જીયાઃ।

ત્વાં સ્તૌમિ પાર્શ્વજિનં ‘મરકતઘનસન્નિભં વિગતમોહમ્ । ॥૨૫૬॥

‘સત્તિશતં જિનાનાં’ ત્વાં પ્રસિદ્ધીકૃત પ્રભાવેણ ।

શ્રોપાર્શ્વજિન ! કલાવપિ ‘ સર્વામર પૂજિતં વન્દે’ ॥૨૫૭॥

જે પાર્શ્વ પ્રભુની ધરણેન્દ્ર સેવા કરે છે, તે પાર્શ્વનાથ પ્રભુની હું ભાવ પૂર્વક સ્તુતિ કરૂ છું, જે પાર્શ્વ પ્રભુએ કમઠને પ્રતિબોધ કર્યો છે, તે પાર્શ્વનાથનું હું પૂજન કરૂ છું, જે પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું ચિંતન કરતાં સમસ્ત કાર્યોની સિદ્ધિ થાય છે, જે

પાર્શ્વ પ્રભુતું તેજ મહાન છે અને જે પાર્શ્વ પ્રભુનો હાલ આ જગતમાં પ્રગટ પ્રભાવ છે, એવા હે શ્રીપાર્શ્વ પ્રભુ આપ માઝ કલ્યાણ કરો ”-૨૫૫

ઉત્તમ કનક શખ, અને પ્રવાલના ત્રિવિધ આભૂષણોથી વિભૂષિત અને મરકત મણિ (લીલા પાના) તથા ઘન (વાદળ) સમાન વર્ણ વાળા અને જેઓને મોડ નાશ પામ્યો છે, એવા હે શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી ! હું તમારો સ્તુતિ કરૂં છું આ કળિકાળમાં પણ એકસો સિત્તેર તીર્થકરોમાં પોતાના પ્રભાવથી આત્મ જનોની સત્વર સિદ્ધિ કરનારા તથા સર્વ દેવોથી પૂજિત એવા હે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ ! હું તમોને વદન કરૂં છું ”-૨૫૬ ૨૫૭

[આ પ્રમાણે] નમસ્કાર કરીને તથા શકેસ્તવાદિ ભણીને રાજા આ પ્રનાણે વિનંતિ કરવા લાગ્યો.-

“જય પાસ ! જિણેસર ! જગહસાર, પદ્મનિઝિમયતિહુયણપરવયાર !

મણવ છિયપૂરણકપસાલ ! તુલ મહિમા મહિ માંહિ વિસાલ ॥૨૫૮॥
ભવિ ભવિ હું ભમોઉ બહુઅ ઠામ, સૈવક મે થાપિ અગહ રકિખ મામ;
તસુ ચિતિય સિજઝમ સયલ કામ, જે જપમ સંપર્ધ પાસ નામ. ॥૨૫૯॥
રણ વણ જલ જલણહ ભય મહત, રોગગહ હરિ દરિ હુધં પસંત;
હહ દાલિદ દોહગ દૂરિ જાંત, જે સમરધં તુલ રહ ધક્ક ચિતિ ॥૨૬૦॥
રવિ તાવડિ જમ તમ દૂરિ જાધ, તિમ સામીય સમવડિ કણ કરેધં ?
સુહ સત નિપામધં ઝાધ જેઅ, પય ભેદધ છેદધ તુકધ તેહ ॥૨૬૧॥
ધય જિણુસૂરિહિ આણુંદપૂરિહિ, પાસનાહ સંથુણીય મણિધં ।
પઉમાવધંદેવી તુલ પયસેવી, સુર નર કિન્નર ધરણેધં ॥૨૬૨॥
તુલ સવિ કહે સરખું નયણું, નિરખું ટાલે આનાગમન હહ ।
તુલ મહિમા મોટી પયતલ, લોટી આણુ સિદ્ધિ અણુત સુહ ॥૨૬૩॥

ત્રણ ભુવન ઉપર ઉપકાર કરનાર, જગત્મા સારભૂત, મનોવાહિત પૂરણ કરવામાં કલ્પવૃક્ષ સમાન, એવા હે શ્રીપાર્શ્વ જિનેશ્વર ! આપનો જય થાયો આપનો મહિમા જગતમાં મોટો છે-૨૫૮

ભવોભવમાં હું ઘણે ઠેકાણે રઝળ્યો છું, તેથી [આપના] સેવક તરીકે રાખીને મારી લાજ રાખો, જે શ્રીપાર્શ્વ પ્રભુના નામનું ચિંતવન કરે છે, તેનાં ઇચ્છેલા સઘળા કાર્યો સફળ થાય છે-૨૫૯

જે [મનુષ્ય !] એકાતમાં રહી એકચિત્તે આપનું સ્મરણ કરે છે, તેના યુદ્ધ, જગલ, પાણી, અગ્નિના મોટા ભયો, રોગ, ગ્રહ, મરણી, સિંહ, તથા હાથીનો ભય શાત થાય છે, [અને] દુઃખ, દરીદ્રતા અને દુર્ગતિનો નાશ થાય છે-૨૬૦

જેવીરીતે સૂર્યના તાપથી અધારૂં દૂર થઈ જાય છે, તેમ શ્રીપાર્શ્વપ્રભુની બરોબરી કોણ કરી શકે ? તેઓનું જે ધ્યાન કરે છે તથા તેઓના ચરણને દૂરથી ભેટે છે, તેઓને સુખ અને શાંતિની પ્રાપ્તિ થાય છે -૨૬૧

આ પ્રમાણે શ્રીજિનસૂરિ [મુનિ] એ આનંદપુરમાં રહીને એક મનથી શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુની સ્તુતિ કરી છે, [હે પ્રભુ !] પદ્માવતી દેવી, દેવો, મનુષ્યો, ઇન્દ્રો અને ધરણેન્દ્ર પણ આપશ્રીના ચરણકમલની સેવા કરે છે -૨૬૨

ચક્ષુઓથી કરેલું આપતું દર્શન (હે પ્રભુ !) જન્મ મરણના કુંખોને દૂર કરે છે એમ બધા લોકો કહે છે, આપશ્રીનો મહિમા મોટો છે, તેથી આપશ્રીના ચરણકમળમાં આળોટીને હું અનંતસુખ (મોક્ષસુખ)ની ભિક્ષા માગુ છું” -૨૬૩

આ પ્રમાણે શ્રીપાર્શ્વપ્રભુને વિનંતી કરીને, તેણે પોતાના મહેલની સલાને શોભાવી પ્રધાનોએ પાતાલલોકનું અને ધરણેન્દ્રની સમૃદ્ધિનું સ્વરૂપ પૂછવાથી રાજા બોલ્યો કે-“તે દિવસની રાત્રે મદિરની અંદર ધ્યાનમાં રહેલો એવો હું શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના સ્તવનો જાપ કરતો હતો, તે વખતે કાજળના જેવી કાતિવાળો મોટો નાગ પ્રગટ થયો. તેને દેખીને હું ધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો. પછી [તે સાપ] શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના પદ્માસન ઉપર ચડ્યો એટલે જિનેશ્વર દેવની પ્રતિમાની આશાતનાના લયથી [અને સાપ] ખરાબ જીવ હોવાથી મેં હાથથી પૂછીથી પકડ્યો, ત્યારે તે સર્પનું રૂપ તજી દઈને દેવ થયો. મેં તેને પૂછ્યું કે-તમે કોણ છો ? તે બોલ્યો કે-હું પાર્શ્વનાથ સ્વામીનો સેવક ધરણેન્દ્ર છું, તારા ધ્યાનથી આકર્ષાઈને અહીં આવી મેં તારી પરીક્ષા કરી, પરંતુ તું ધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો, તેથી તું મોટો સાહસિક છે માટે હે પુરૂષોત્તમ ! તું મારી સાથે પાતાલલોકમાં આવ, કે જેથી તને પુણ્યનું ફલ બતલાવું, પછી હું ધરણેન્દ્રની સાથે પાતાલલોકમાં ગયો ત્યાં મેં સર્વત્ર સુવર્ણ અને રત્નોથી બાધેલી ભૂમિકા જોઈ આગળ ચાલતા ધર્મરાજનો વૈકિંચ મહેલ (મને) દેખાડ્યો. પછી શ્રીધર્મરાજને [મેં] સાક્ષાત્ જોયા, તેઓની પદ્મરાણી જીવદયાને જોઈ તે બંનેને મેં પ્રણામ કર્યો [એટલે] તેમણે મને કહ્યું કે-“[હે નરેન્દ્ર !] અમારી કૃપાથી તું ચિરકાળ વખત રાજ્ય કરજે !” ત્યાંથી આગળ ચાલતા સાત ઝોરડી [મેં] જોઈ મેં પૂછ્યું કે-“આમા શું છે ?” ધરણેન્દ્ર બોલ્યા કે-“આ સાતે ઝોરડીઓમાં સાત સુખો છે” મેં કહ્યું કે-“તે કયા કયા ?” ઇન્દ્ર બોલ્યા —

“પહેલું આરોગ્ય, બીજું લક્ષ્મી, ત્રીજું યશ, ચોથું પતિને અનુકુળ એવી (પતિવ્રતા) સ્ત્રી, પાંચમું વિનયવાન પુત્ર, છઠ્ઠું રાજાની અનુપમ સૌમ્ય દષ્ટિ અને

સાતમું નિર્ભયસ્થાન—આ સાતે સુખ જેના ઘરમાં હોય, ત્યાં સાક્ષાત્ ધર્મનો જ પ્રભાવ સમજવો.”—૨૬૪

પછી તે સાતે ઓરડીઓ જોઈ પહેલીમાં તમામ રોગનો નાશ કરનાર દેવ અને જે આમર છે બીજી ઓરડીમાં સોતુ, રત્ન, માણિક્ય વગેરે છે. ત્રીજી ઓરડીમાં મોટા ધનવાનો યાચકોને દાન દે છે. ચોથીમા પત્ની પતિની સેવા કરે છે પાચમીમાં વિનીત પુત્ર, પૌત્ર, વહુ વગેરે મળીલુ કુટુંબ છે છઠ્ઠીમાં ન્યાયી અને પ્રજાનુભવ કરનાર રાજા જોયો અને સાતમીમા કોઈ એક દેવને ઉપસર્ગાહર સ્તવના બપમા તહીન જોયો. મે પૂછ્યું કે—“આ દેવ આ સ્તવનો બપ શા માટે કરે છે?” તેઓએ કહ્યું કે—(આ) સ્તવના ધ્યાનથી દેશમાં, નગરમાં અને ઘરમાં સર્વ લયથી રક્ષા થાય છે અને નિરતર મનોવાંછિતની પ્રાપ્તિ થાય છે આ સ્તવના આમ્નાય, મહિમા અને મંત્રના પુસ્તકો છે. જ્યાં અગાડી ધર્મ અને દયા હોય, ત્યાં અગાડી આ સાતે સુખો હોય છે, એ બતાવવા માટે આ બધું વૈક્રિય લખિય વડે બતાવેલું છે”

પછી આગળ સુવર્ણ અને રત્નમય કિલ્લો જોયો, ત્યાં લોહમય સાત પ્રતોલી (સુખ્ય દ્વારમા જવાનો માર્ગ) હતી પ્રથમ પ્રતોલીમા જતા, મે ચારે બાજુ વિવિધ કલ્પવૃક્ષોથી વીંટાએલા સામાન્ય દેવોના લવન જોયાં. બીજી પ્રતોલીમા જતા કીડા શુક (પાળેલા પોપટ)ના સોનાનાં પાજરાં જોયા, પોપટો મને જોઈને કહેવા લાગ્યા કે—

“હું પ્રિયંકર રાજા! પધારો, પધારો, આ સ્થાન પુણ્યવત પ્રાણીઓ સિવાય કોઈને પ્રાપ્ત થતું નથી અર્થાત્ આ જગ્યાએ પુણ્યવત પ્રાણીઓ જ આવી શકે છે”

ત્રીજી પ્રતોલીમાં પ્રવેશ કરતો મને જોઈને નાચ કરતા મયૂરો મનુષ્યની વાણીમા બોલ્યા કે—

“હું રાજેન્દ્ર! આપના દર્શનથી અમારું જીવન આજે સફળ થયું! ખરેખર, તે નગરને ધન્ય છે કે જ્યાં પ્રિયંકર રાજા છે”

ચોથી પ્રતોલીમા આગળ આગળ કુદકાઓ મારતા તથા વિવેકવડે મને પ્રણામ કરતા રાજહસો મારા જોવામા આવ્યા. પાચમી પ્રતોલીમાં સ્ફટિક રત્નની કીડા કરવાની વાપિકાઓ (વાવો), તથા સ્નાન કરવાના મકપો વગેરે જોયા છઠ્ઠી પ્રતોલીમાં ઇન્દ્રના સામાનિક દેવોના મકાનો જોયા અને સાતમી પ્રતોલીમાં દેવાગનાઓના અધિક અધિક ટોળાં દેખવામા આવ્યા, તેની આગળ અનેક પ્રકારના આશ્રયવાળી અને કરોડો દેવોએ કરીને સહિત ધરણેન્દ્રની સલા જોઈ ત્યાં દિવ્ય નૃત્ય જોયું ધરણેન્દ્ર પુણ્યનુ ક્ષણ બતાવવા માટે [મારી સેવામાં મૂકેલા] દેવ,

દેવીઓએ નવ દિવસ સુધી પોતાના પુત્રની જેમ મારી આગતા સ્વાગતા કરી. અહીં [આ દેરાસરમા] દેવની સાથે રહીને દશ દિવસ સુધી મે પોતે જ પૂજા કરી છે. તે લોકોએ મને જે દિવ્ય આહારનું ભોજન કરાવ્યું, તેનું સ્વરૂપ કહી શકાય તેમજ નથી આવા પ્રકારની ત્યાની ઋદ્ધિ ભેઠને મારી પુણ્ય તરફ વિશેષ રૂચિ થઈ પછી મેં કહ્યું કે—“હૈ ધરણેન્દ્ર! મને મારા નગરે મોકલી દો, જેથી હું પુણ્ય કરી શકું.” પછી ધરણેન્દ્રે પોતાના હાથમા પહેરેલી વીંટી મને આપી અને કહ્યું કે—“આ મુદ્રિકા ભોજનના ભોજન પર રાખવાથી ઘણા મનુષ્યોને ભોજન આપવાના પ્રભાવવાળી છે, [અને] જ્યારે વિશેષ પુણ્યનું કામ હોય ત્યારે પ્રાતઃકાળે નમસ્કાર મન્ત્ર તથા ઉપસર્ગહર સ્તોત્રની શરૂઆતની ત્રણ ગાથાનું ત્રણ વાર સ્મરણ કરીને, આગણામા આવીને વીંટી આકાશમા ઉછાળવાથી પપ્પ પાચસો પચાવન માણસ ભોજન કરી લેશે ત્યાંસુધી વીંટી આકાશમા રહેશે” આ સાંભળીને અત્યંત પ્રમુદિત (રાજી) થએલા એવા મે બહુમાનપૂર્વક તે વીંટી ગ્રહણ કરી.

પછી તેણે (ધરણેન્દ્રે) પોતાના દેવની સાથે દિવ્ય ઘોડા મારફત (મને) અહીંયા મોકલ્યો, પરંતુ તમે સામા આવ્યા તેથી મને આશ્ચર્ય થયું. પ્રધાને કહ્યું કે—“પ્રભુના અધિક્ષાયક દેવની વાણીથી, આપનું પાતાલ ગમન, કમાડનું ઉઘાડનું, અહીંયા પાછું આવવું, એ બધું અમે જાણ્યું હતું” પછી રાજા બોલ્યો—સલાની સમક્ષ, પુણ્યના ફલોરૂપ, દેવતાઓને જે સુખો છે, તે કહેવાને કોણ સમર્થ થઈ શકે? કહ્યું છે કે—

“દેવલોકમા દેવતાઓને જે સુખ છે, તે એક જીભથી તો શું, પરંતુ કદાચ માણસને સો જીભ હોય અને તે સો વર્ષ સુધી વર્ણન કર્યો કરે, તો પણ માણસ તે સુખનું વર્ણન કરી શકતો નથી”-૨૬૭

તેથી હું હવે પુણ્ય જ કરીશ. મત્રિ બોલ્યો—રાજાને તો હમેશાં પુણ્ય જ હોય છે કારણ કે—

“ન્યાય, દર્શનો, ધર્મો, તીર્થસ્થાનો અને સુખસપ્તિ જેના આધારે પ્રવર્તે છે તે પૃથ્વીપતિ જય પામે.” વળી—“પ્રજાના પુણ્યનો છટો ભાગ તેનું (પ્રભુનું) રક્ષણ કરનાર રાજાને મળે છે અને જો રક્ષણ ન કરે તો પ્રજાના પાપનો છટો ભાગ રાજાને મળે છે”-૨૬૮, ૨૬૯

પછી રાજાએ જિનમંદિર વગેરે સાતે ક્ષેત્રોમા ધન વાપર્યું તે સાત ક્ષેત્ર આ પ્રમાણે—

“જિણમુવળે જિણવિંબે પુત્યયલિહળે ચઝન્વિહે સંબે ।
જો વવહ નિયદવ્વ સુકગત્થા તે અ સંસારે ॥૨૭૦॥

જિનમંદિર ૧, જિનખિખ ૨, પુસ્તક લખાવવામાં ૩, અને ચતુર્વિધ સંધ (સાધુ ૪, સાધ્વી ૫, શ્રાવક ૬, શ્રાવિકા ૭,)ની ભક્તિમા જે પોતાનું ધન વાવે (વાપરે) છે. તે સસારમાં કૃતકૃત્ય સમજવા.”

વળી મહિનામાં બે પાખી (ચતુર્દશી)ના પારણાના દિવસે ધરણેન્દ્રે આપેલી વીટીના પ્રભાવથી તે બે વાર સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે ઘણા વર્ષ વ્યતીત થયા.

એક વખતે પારણાના દિવસે રાજ ગુરૂમહારાજને વદન કરવા માટે [ઉપાશ્રયે] ગયો. મહારાજ રાજને ઉપદેશ આપે છે, તે વખતે જિનધર્મથી વાસિત અતઃકરણ-વાળો, જેણે સાતે ધાતુએ કરીને શ્રાવકની અગિયાર પ્રતિમાનું વહન કર્યું છે એવો, શ્રાવકના એકવીશ ગુણોથી શોભિત, શ્રીઆનંદ શ્રાવકના જેવો ખારત્રતધારી એવો, એક શ્રાવક ગુરૂમહારાજના ચરણકમળમા વદન કરતો હતો આવા પ્રકારના તે ગુણધારી શ્રાવકને જોઈને, રાજએ તેને ભોજનનું નિમત્રણ કર્યું. તે વખતે ગુરૂમહારાજે કહ્યું કે:—“હિ રાજન્! આ શ્રાદ્ધવર્ધને આજે અષ્ટમનું પારણું છે, માટે એને સર્વથી પ્રથમ ભોજન કરાવજો.” રાજએ તે વાતને કબુલ રાખી. પછી તે આવ્યો એટલે રાજએ તેને સન્માનપૂર્વક ભોજન કરવા બેસાડ્યો. એટલામાં પાચસો શ્રેષ્ઠીઓ ત્યા ભોજન કરવા આવી પહોંચ્યા હવે તે શ્રાવકોત્તમ જેટલામા પારણું કરીને ઉઠ્યો, તેટલામા જ ધરણેન્દ્રે આપેલી મહાપ્રભાવવાળી તે મુદ્રિકા આકાશમાથી ઉતરીને, પોતાની મેળે રાજના હાથમા આવી ગઈ આ બનાવ જોઈને રાજ વિચારવા લાગ્યો કે—આજે આ શુ થયું? શુ દેવ કોપાયમાન થયો? કે શુ મને અશ્રદ્ધા થઈ? (અથવા) તો શુ મારૂ પુણ્ય પરવાળી ગયું (ક્ષીણ થઈ ગયું)? દેવે કહેલું પુણ્ય આજે અસત્ય કેમ થયું? હવે મારી આંખરૂનું હું રક્ષણ શી રીતે કરીશ? આ આવેલા પાચસો શ્રેષ્ઠીઓનું ભોજનાદિકથી હું શી રીતે ગૌરવ કરી શકીશ? એટલામા રાજના ચોકમા દેવી વાણી થઈ કે—

“હિ રાજન્! તું મનમા લેશ પણ ચિંતા કરીશ નહિ, દેવની વાણી ભૂટી હોતી નથી, (પરંતુ) આ એક જ શ્રાવકોત્તમને ભોજન કરાવતા તને પાચસો શ્રાવકોને ભોજન કરાવવાનું પુણ્ય પ્રાપ્ત થયું ”

મોટાએ મોટાઓનું જ વાત્સલ્ય કરનારા હોય છે, પરંતુ પુણ્યશાળી ગુણવાનનું વાત્સલ્ય કોઈ જ કરતું નથી કારણ કે.—

“નાગુણી ગુણિનો વેત્તિ, ગુણી ગુણિષુ મત્સરી,
ગુણી ચ ગુણરાગી ચ, ચિરલ. સરલો જનઃ ॥૨૭૨॥

ગુણ વગરનો માણસ ગુણવાનને ઓળખતો નથી, અને ગુણવાન માણસ ગુણવાનની અદેખાઈ કરે છે, [પરંતુ] ગુણવાળા અને ગુણ ઉપર પ્રેમ રાખનારા મનુષ્યો તો વિરલા જ હોય છે.”

પછી રસોઈયાએ આવીને રાજાને કહ્યું કે—“હૈ રાજન્! લોજનનાં પાત્રો તો ખાલી થઈ ગયા છે.” ત્યારે આકાશમાં રહેલો દેવ બોલ્યો—એવું ના બોલ, તું જઈને જો, મેં તે બધાં પાત્રો ભરી દીધેલાં છે. હજારો માણસોને જમાડવા છતાં પણ તે ઓછાં પડવાનાં નથી. (પછી) રાજા થએલા રાજાએ તે બધા શ્રેષ્ઠીઓને લોજન કરાવ્યું, તોપણ તે પાત્રો તે પ્રમાણે ઠેક ગળા સુધી ભરેલાં જોયાં, તેથી આખા નગરને રાજાએ આમ ત્રણ આપીને જમાડ્યું. કોઈપણ રસોઈ કરનાર દેખાતો નહિ હોવા છતાં પણ બધાંને ફરી લોજન મલવાથી, નગરના લોકો અભયબીમાં ગરકાવ થઈ ગયા (અને પોતાના મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે:—)શુ રાજાને દેવ પ્રત્યક્ષ થયો હશે? કે શુ કોઈ દેવે વરદાન આપ્યું છે? (અથવા) તો શું રાજાની પાસે ચિત્રાવેલી હશે? કે શું તેને સુવર્ણપુરૂષ પ્રાપ્ત થયો હશે? રાજાએ સલાજનોને કહ્યું કે—“આ બધો ધર્મધ્યાનનો પ્રભાવ જાણવો.” તે વખતે (ત્યાં બેઠેલા) કવીન્દ્રે આ પ્રમાણે બે આશીર્વાદના શ્લોકો કહ્યા—

“શ્રીમત્કંપ્રિયારાદ શ્રીમત્પયંચોમદ ।

શ્રીસુતૈકલૌ નન્દ શ્રીદસ્યારરમારુપદ ॥૨૭૩॥

સ્વસ્તિક બધવાળા આ શ્લોકમાં ‘ત્રિયંકર’ રાજાનું નામ ગર્ભિત છે.

શ્રીમત્સભાવિવેકામ! શાન્તકુમ્મલસત્પ્રમ! ।

રાજાદેસજ્જ્યાદમ્મ! ગુણકુમ્મ! રુવાનિમઃ ॥૨૭૪॥

અષ્ટદશ કમલવાળા આ શ્લોકમાં ‘વિશાલરાજ’ શુરૂં નામ ગર્ભિત છે. (આશીર્વાદાત્મક શ્લોકો હોવાથી આ બે શ્લોકોનો અર્થ આપ્યો નથી)

આથી રાજા પ્રસન્ન થયો. (અને) “પ્રસન્ન થએલા એવા ત્રિયંકર રાજાએ સ્વસ્તિકબધ કાવ્યની રચના કરનારને પાંચ ગામ, પાંચ ઘોડા અને પાંચહજાર સોનામહોર આપી.”—૨૭૫

ત્યાર પછી પોતાના માતૃપિતાને શ્રી ‘શત્રુજય’ મહાતીથની યાત્રા સોટી ઋદ્ધિએ કરીને સહિત કરાવી, તે આ પ્રમાણે—

કહ્યું પણ છે કે—“શત્રુજય તીર્થ, સમકિત, સિદ્ધાત, સધની ભક્તિ, સતોષ, સામાયિક અને શ્રદ્ધા આ સાત ‘સ’થી શરૂ થતા શુભો આ લોકમાં દુર્લભ છે.”—૨૭૬

[શત્રુજય] તીર્થને વિષે સાધર્મિક વાતસહ્ય, સઘની પૂજા-લક્ષિત, ગરીબોનો ઉદ્ધાર અને દાનશાળા વગેરે પુણ્યકાર્યો કર્યા કેમકે—

“વિવાહે તીર્થયાત્રાયાં, ચન્દ્રે મિત્રે સુરાલયે ।

વસ્ત્રદાનમિદં શ્રેષ્ઠં, સત્પાત્રે વિશેષતઃ ॥૨૭૭॥

લગ્ન પ્રસંગે, તીર્થયાત્રા વખતે, ચંદ્રગ્રહણ વખતે, તથા જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠા વખતે વસ્ત્રતુ દાન દેવું તે ઉત્તમ કહેલું છે, તેમા પણ સુપાત્રમા આપેલું દાન વિશેષે કરીને ઉત્તમ છે.”—૨૭૭

તેના પિતા પાસદત્ત શેઠ તલેટીમા સ્વર્ગે જવાથી, તેઓના નામની શ્રીશત્રુજય પર એક દેરી કરાવી, (અને) તે ઠેકાણે મોટો ઉત્સવ કરીને રાજા પોતાના ઘેર (રાજધાનીમાં) પાછો આવી પહોંચ્યો તે દિવસથી (શ્રીઋષભદેવ પ્રભુની) સોનાની ચરણ પાદુકા, રાચણના વૃક્ષ સહિત કરાવીને, રાજા પોતાના ઘેર પૂજવા લાગ્યો. પછી ઘડપણ આવતાં પુણ્ય કરવાનો અવસર નાણીને, રાજા પોતાના પુત્રને રાજ્ય આપવાની ઈચ્છાવાળો તે તેને (આ પ્રમાણે) શિખામણ આપવા લાગ્યો કે—

હે પુત્ર ! સ્વામિની (પત્ની) ઉપર કોપ, પ્રિય માણસ સાથે અભિમાન, સુદ્ધમાં ભય, બધુઓમાં ખેદ, દુર્જન પ્રત્યે સરલતા, સબજનની સાથે હુમ્મયાર્થ, ધર્મમા સશય-શંકા, શુરજનનું અપમાન, લોકો સાથે અર્થશૂન્ય વિવાદ, જ્ઞાતિજનો સાથે ગર્વ, દુષ્ટી જનોનો તિરસ્કાર અને નીચ માણસ સાથે પ્રેમ કરીશ નહિ.”—૨૭૮

જીભઈ સાચુ બોલિજે, રોગ રોસ કરિ દૂરિ,

ઉત્તમસુ સંગતિ કરે, લીલધ સુખ જિમ ભૂરિ—૨૭૯

જિણુવર દેવ આરાહીઈ, નમીહિ સહશુર ભતિ;

સૂધો ધમ્મ જ સેવીઈ, રહીઈ નિરમલ ચિત્તિ—૨૮૦

ઉપરની બંને ગાથાઓના પહેલા અક્ષરો ‘જીરાઉલા’ અને અથકતાં ‘જિનસૂર’ ના નામનું સુચન કરે છે.

આ પ્રમાણે પોતાના પુત્ર જન્મકરને શિખામણ આપીને શુભ મુહૂર્તે તેને પોતાના પદે સ્થાપન કર્યો. [અને] રાજા ધર્મકૃત્ય કરવા લાગ્યો આઠમ તથા અઉદશના દિવસે પૌષધ ગ્રહણ કરવા લાગ્યો તથા સુપાત્રમાં દાન દેવા લાગ્યો કારણ કે—

પ્રિયંકર રાજાની આ કથા સાંભળીને, યુદ્ધિશાળી માણસોએ આ સ સારમા શુભ ધ્યાન, જિનેશ્વરદેવ અને સદ્ગુરુઓને પ્રણામ, દાન વગેરે ધર્મકાર્યોમાં પ્રયત્ન કરવો, કે જેનાથી રાજ્યસુખ અને સુખ સપત્તિની પ્રાપ્તિ થાય-૨૮૬

વિશાલરાજ સૂરીશ્વરના (શિષ્ય) સુધાભૂષણ સદ્ગુરુના શિષ્ય જિનસૂર નામના મુનિએ સુકૃતને માટે આ કથાની રચના કરી, જેઓ કલ્યાણને કરવાવાળી એવી ઉપસર્ગહિરસ્તોત્રના પ્રભાવતુ વર્ણન કરતી એવી આ કથાને સાંભળે છે અથવા ખીજાઓને વાંચી સંભળાવે છે, તેઓ સુખ અને કલ્યાણને પ્રાપ્ત કરે છે-૨૮૭-૨૮૮

શ્રીમુનિસુંદરસૂરિ વિરચિત

॥ શ્રીસંતિકર સ્તવનમ્ ॥

સંતિકરં સંતિજિનં, જગસરણં જયસિરીઃ દાયારં ।

સમરામિ ભક્તપાલગ-નિવ્વાણીગરુડકયસેવં ॥૧॥

[શાન્તિકરં શાન્તિજિનં જગચ્છરણં જયશ્રિયાઃ દાતારમ્ ।

સ્મરામિ ભક્તપાલકનિર્વાણીગરુડકૃતસેવમ્ ॥]

ભાવાર્થ-જેઓ શાંતિના કરનાર છે, જેઓ જગતના છુવોના શરણુરૂપ છે, જેઓ જય અને લક્ષ્મીના આપનાર છે, (વળી) ભક્તજનોનું પાલન કરનાર નિર્વાણી દેવી તથા ગરુડ યક્ષે જેમની સેવા કરી છે એવા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનું હું સ્મરણુ કરું છું.

ૐ સનમો વિષ્ણોસહિ-પત્તાણં સંતિસામિપાયાણં ।

ઙ્ઙૌસ્વાહામંતેણં, સવ્વાસિવદુરિઅહરણાણં ॥૨॥

[ૐ સનમ વિષ્ણુઔષધિપ્રાપ્તેભ્યઃ શાન્તિસ્વામિપાદેભ્યઃ ।

ઙ્ઙૌસ્વાહામન્ત્રેણ સર્વૌશિવદુરિતહરણેભ્યઃ ॥]

ભાવાર્થ-જેઓને વિષ્ણુઔષધિ નામની લખિધ પ્રાપ્ત થએલી છે, જેઓ 'ઙ્ઙા સ્વાહા' (સૂરિમંત્રમાં ઠહેલ મંત્રણીજ) મંત્રના પદ્ધતી સહિત આ ગાથામાંથી નીકળતા 'ૐ નમો વિષ્ણોસહિપત્તાણં ઙ્ઙૌ સ્વાહા' એવા મંત્રના પદ્ધે કરીને બાપ કરનારના સર્વ ઉપદ્રવો તથા પાપનો નાશ કરનાર છે એવા પૂજ્ય શ્રીશાંતિનાથ સ્વામિના ચરણક-મલમા ઐકાર પૂર્વક મારો નમસ્કાર હો।

ૐ સંતિનમુકારો, સેલોસહિમાહલદ્વિપત્તાણં ।

સૌહીનમો સવ્વો-સહિપત્તાણં ચ દેહ સિરિં ॥૩॥

[ૐ શાન્તિનમસ્કારઃ પ્રલેખ્મૌષધ્યાદિલબ્ધિપ્રાપ્તેભ્યઃ ।

સૌહીનમઃ સર્વૌષધિપ્રાપ્તેભ્યઃ દદાતિ શ્રિયમ્ ॥]

ભાવાર્થ-ઐકારપૂર્વક શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુના (ચરણકમલમાં) કરેલો નમસ્કાર પ્રલેખ્મૌષધ્યાદિક લખિધ પામેલાઓને (જ્ઞાનાદિક) લક્ષ્મી આપે છે. અને ઐકાર તથા હ્રીંકાર સહિત કરેલો નમસ્કાર સર્વૌષધિ લખિધ પામેલાઓને (જ્ઞાનાદિક) લક્ષ્મી આપે છે [આ ગાથામાંથી પણ બે લખિધપદો નીકળે છે જે આ પ્રમાણે:—

‘ૐ હ્રીં નમો સ્વેલોસહિલદ્વિપત્તાણં તથા ૐ હ્રીં નમો સવ્વોસહિપત્તાણં’ આ બે લખિધ પદોનો સૂરિમંત્ર કદપમા બતાવેલા વિધિ પ્રમાણે જાપ કરવાથી સર્વ ઉપદ્રવોનો નાશ થાય છે. કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે ઉક્ત લખિધ્યોના સ્વામિ એવા શ્રીશાતિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર કરી તે તે લખિધના અધિષ્ઠિત મન્ત્રપદોનો વિધિપૂર્વક જાપ કરનારાઓ પણ તે તે લખિધને પ્રાપ્ત કરવા ઉપરાંત જ્ઞાનાદિક લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે.

વાળીતિહ્વઅણસામિણિ-સિરિદેવીજક્ષરાયગણિપિટકા।

ગહલિસિપાલસુરિંદા, સયા વિ રક્ષંતુ જિણમત્તે ॥૪॥

[વાળીત્રિભુવનસ્વામિનીશ્રીદેવીયક્ષરાયગણિપિટકા :]

અહલિપાલસુરેન્દ્રાઃ સદાઽપિ રક્ષન્તુ જિનમક્તાન્ ॥]

ભાવાર્થ-શ્રુતદેવતા (સરસ્વતી), ત્રિભુવનસ્વામિની દેવી^૧, લક્ષ્મીદેવી, ચક્ષરાજ ગણિપિટક^૨, સૂર્યાદિક ગ્રહો^૩,

૧ શ્રુતદેવતા અને સરસ્વતી બંને એક છે તેના પુરાવાઓ અને તેના લિન્ન લિન્ન સ્વરૂપોના વર્ણન માટે મારા તરફથી ‘શ્રી જૈન સત્યપ્રકાશ’ માસિકના વર્ષ ૧ અંક ૩, ૬, ૭, ૮, ૧૦, ૧૧, ૧૨ વર્ષ ૨જી અંક ૧, ૨મા પ્રસિદ્ધ થયેલી ‘સરસ્વતી પૂજા અને જૈનો’નામની લેખમાળા જીઓ સૂરિમંત્રના પ્રથમ પીઠની અધિષ્ઠાયિકા પણ શ્રુતદેવતા (સરસ્વતી) છે

૨ સૂરિમંત્રની પાંચ પીઠો પૈકીની બીજી પીઠની અધિષ્ઠાયિકા, ચિત્ર માટે જીઓ ‘સતિકર સ્તોત્ર’ના પ્રાચીન પાઠમાનુ તેનું ચિત્ર નં ૫૪

૩ દ્વાદશાંગીનો અધિષ્ઠાયક દેવ અને સૂરિમંત્રના પાંચ પીઠો પૈકીની ચોથી પીઠનો અધિષ્ઠાયક, તેના ચિત્ર માટે પણ ‘સતિકર સ્તોત્ર’ના પ્રાચીન ચિત્રપટમાનુ તેનું ચિત્ર નં ૫૪ જીઓ.

૪ સૂર્ય, ચંદ્ર, મંગળ, બૃહસ્પતિ શુક્ર, શનિ, રાહુ અને કેતુ ‘નિર્વાણકલિકા’માં આ ગ્રહોનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે આપેલું છે-

‘તત્રાદિત્ય દિગુલવર્ણમૂર્ધ્વસ્થિત દ્વિભુજ કમલપાણિ ચેતિ’ ॥૧॥

અર્થાત-(પ્રથમ)સૂર્ય નામના ગ્રહનો દિગ્ગણોક જેવો વર્ણ, જાઓ રહેલો અને બંને હાથોમાં કમળવાળો જાણીતો આકૃતિ માટે જીઓ ચિત્ર નં ૫૫

‘તથા સોમ શ્વેતવર્ણ દ્વિભુજ દક્ષિણે બક્ષસૂત્ર વામે કુણ્ડિકા ચેતિ’ ॥૨॥

અર્થાત-તથા (બીજા) સોમ નામના ગ્રહનો શ્વેત વર્ણ, બે હાથોમાં પૈકીની જમણી હાથમાં અક્ષસૂત્ર(માળા) અને ડાબી હાથમાં કુણ્ડિકા જાણીતો આકૃતિ માટે જીઓ ચિત્ર નં ૫૬

‘તથાજ્ઞારકં રક્તવર્ણ દ્વિભુજ દક્ષિણેઽક્ષસૂત્ર વામે કુણ્ડિકા ચેતિ ॥૩॥’

અર્થાત-તથા (ત્રીજા) મંગળ નામના ગ્રહનો રક્તવર્ણ, બે હાથોમાં પૈકીની જમણી હાથમાં અક્ષસૂત્ર અને ડાબી હાથમાં કુણ્ડિકા (કમળ) જાણીતો આકૃતિ માટે જીઓ ચિત્ર નં ૫૭

દિક્પાલ" અને દેવેદ્રો એ સર્વે જિનેશ્વરના ભક્તોનું સર્વદા રક્ષણ કરે.

‘તથા બુધં પીતવર્ણં દ્વિભુજ બક્ષસૂત્રકુण्डिकापाणि चेति ॥૪॥’

અર્થાત્-તથા (ચોથા) બુધ નામના ગ્રહનો પીળો વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની જમણી ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા ડાબી ભુજામાં કમંડલ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૫૮

‘તથા સુરયુરં પીતવર્ણં દ્વિભુજ બક્ષસૂત્રકુण्डिकापाणि चेति ॥૫॥’

અર્થાત્-તથા (પાંચમા) બૃહસ્પતિ [ગુરુ] નામના ગ્રહનો પીળો વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની એક ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા બીજી ભુજામાં કમંડલ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૫૯

‘તથા શુક્ર શ્વેતવર્ણં દ્વિભુજ બક્ષસૂત્રકમण्डलपाणि चेति ॥૬॥’

અર્થાત્-તથા (છઠ્ઠા) શુક્રનો શ્વેતવર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની એક ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા બીજી ભુજામાં કમંડલ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૦

‘તથા જ્ઞાનેશ્વરમીષ્ટકુण्डલિ દ્વિભુજ લમ્બકૂર્ચં કિશ્તિપીત દ્વિભુજમક્ષમાલકમण्डलયુક્તपाणि चेति ॥૭॥’

અર્થાત્-તથા (સાતમા) જ્ઞાનેશ્વર નામના ગ્રહનો કાષ્ઠક કાળો (નીલ) વર્ણ, લાંબા અને કાષ્ઠક પીળા રંગના વાળવાળો તથા બે ભુજાઓ પૈકી એક ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા બીજી ભુજામાં કમંડલ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૧

‘તથા રાહુમતિકુण्डલવર્ણં અર્ધકાયરહિત દ્વિભુજમર્ધમુદ્રાન્વિતपाणि चेति ॥૮॥’

અર્થાત્-તથા (આઠમા) રાહુ નામના ગ્રહનો અત્યંત કાળો વર્ણ, અડધા શરીર વગરનો, બે ભુજાઓ પૈકી એક ભુજાએ અર્ધ આપતો તથા બીજી ભુજામાં અક્ષસૂત્રવાળો હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૨

‘તથા કેતુ ધૂમ્રવર્ણં દ્વિભુજમક્ષસૂત્રકુण्डिकान्वિતपाणि चेति ॥૯॥’

અર્થાત્-તથા [નવમા] કેતુ નામના ગ્રહનો ધૂમ્રાડા જેવો વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની એક ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા બીજી ભુજામાં કમંડલ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૩

-નિર્વાણકલિકા. પત્ર. ૩૮

૫ શક (ધર્મ), અગ્નિ, યમ, નૈર્ઝત્ય વરુણ, વાયુ, કુબેર, ઇશાન, નાગ તથા બ્રહ્મા આ દશ દિક્પાદોનું સ્વરૂપ પણ ‘નિર્વાણકલિકા’ માં આ પ્રમાણે આપેલું છે -

‘તત્ર શર્ક પીતવર્ણં ઐરાવતવાહન વજ્રपाणि चेति ॥૧॥’

અર્થાત્-શર્કનો પીળો વર્ણ, ઐરાવત હસ્તિનું વાહન તથા હાથમાં વજ્ર હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૪

‘તથા અગ્નિ અગ્નિવર્ણં મેષવાહન સપ્તશિખ શક્તિपाणि चेति ॥ ૨ ॥’

અર્થાત્-અગ્નિનો અગ્નિ જેવો વર્ણ, મેષ વાહન, સાત શિખાવાળો તથા હાથમાં શક્તિ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૫

‘તથા યમરાજ ક્રણવર્ણં મહિષવાહન દણ્ડपाणि चेति ॥ ૩ ॥’

અર્થાત્-યમરાજનો કાળો વર્ણ, પાડાનું વાહન અને હાથમાં (યમ) દંડ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૬

રક્ષન્તુ મમ રોહિણી, પન્નત્તી વજ્જસિંચલા ય સયા
વજ્જંકુસિ ચક્રેત્તરિ, નરદત્તા કાલિ મહાકાલિ ॥૫॥

ગૌરી તહ ગન્ધારી, મહજાલા માણવી અ વઙ્ગરુદ્ધા ।

અચ્છુત્તા માણસિઆ, મહમાણસિઆડ દેવીઓ ॥૬॥

[રક્ષન્તુ માં રોહિણી પ્રહ્નસિર્વજ્જશૃંગલા ચ સદા ।

વજ્જાકુશી ચક્રેશ્વરી નરદત્તા કાલી મહાકાલી ॥

ગૌરી તથા ગાન્ધારી મહાજ્વાલા માનવી ચ વૈરોટ્યા ।

અચ્છુતા માનસિકા મહામાનસિકા દેવ્યઃ ॥]

અર્થ -રોહિણી, પ્રહ્નિતિ, વજ્જશૃંગલા , વજ્જાકુશી, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાળી, મહાકાળી, ગૌરી, ગાંધારી, મહાજ્વાળા, માનવી, વૈરોટ્યા, અચ્છુતા, માનસિકા અને મહામાનસિકા એ સોળ (વિદ્યા) દેવીઓ મારુ રક્ષણ કરે

‘તથા નૈર્ઋતિં હરિતવર્ણં શવવાહનં રક્ષપાણિં ચેતિ ॥ ૪ ॥

અર્થાત-નૈર્ઋત્યનો હરિતવર્ણુ, શવવાહન અને હાથમા તલવાર હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૬૭

‘તથા વરુણ ધવલવર્ણં મકરવાહનં પાશપાણિં ચેતિ ॥૫॥

અર્થાત-વરુણનો ધોળો વર્ણુ મગરનું વાહન અને હાથમા પાશ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૬૮

‘તથા વાયુ સિતવર્ણં મૃગવાહનં વજ્રા(ધ્વજા)લઙ્કૃતપાણિં ચેતિ ॥૬॥

અર્થાત-વાયુનો સફેદવર્ણુ હરણુનું વાહન અને હાથમા ધ્વજ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૬૯

‘તથા કુબેરમનેકવર્ણં ત્રિધનવકાધિરૂઢં ત્રિચુલકહસ્તં તુન્દિલ ગદાપાણિં ચેતિ ॥૭॥

અર્થાત-કુબેરના અનેક વર્ણુ, ત્રિધનિધિ પર આરૂઢ થએલો, મોટા પેટ વાળો, એક હાથમા ધનની થેલી વાળો તથા બીજા હાથમા ગદાવાળો છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૭૦

‘તથા હૈશાન ધવલવર્ણં શૃપમવાહનં ત્રિનેત્રં શૂલપાણિં ચેતિ ॥૮॥

અર્થાત-હૈશાનનો ધવલવર્ણુ, શૃપનું વાહન, ત્રણ નેત્ર અને હાથમા ત્રિશૂળ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૭૧

‘તથા નાગ શ્યામવર્ણં પદ્મવાહનં મુરગપાણિં ચેતિ ॥૯॥

અર્થાત-નાગનો શ્યામવર્ણુ કમલનું વાહન તથા હાથમા નાગ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૭૨

‘તથા બ્રહ્માણ ધવલવર્ણં હસવાહનં કમળહસ્તપાણિં ચેતિ ॥

અર્થાત-બ્રહ્માનો ધવલવર્ણુ, હસનું વાહન અને હાથમા કમળ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૭૩

-નિર્વાણકાલિકા પત્ર ૩૮

૬ દેવેન્દ્રોની સખ્યા ૬૪ની છે વિસ્તારભયથી તેઓનું વર્ણન અને આપ્યું નથી

ભાવાર્થ—પુણ્યરૂપી બીજને ઉત્પન્ન કરે તે રોહિણી ૧, જેને પ્રકૃષ્ઠ જ્ઞાન છે તે પ્રજ્ઞિત ૨, જેના હાથમા દુષ્ટને દમન કરવા માટે વજ્ર જેવી હુલોંધ શૃખલા છે તે વજ્રશૃખલા ૩, જેના હાથમા વજ્ર અને અકુશ એ બે શસ્ત્ર રહેલાં છે તે વજ્રાંકુશી ૪, નિરતર હાથમાં ચક્ર રહેતાં હોવાથી ચક્રેશ્વરી ૫, મનુષ્યને વરદાન વગેરે ઇચ્છિત વસ્તુ આપનાર હોવાથી નરદત્તા ૬, સ્થામ વર્ણવાળી હોવાથી અને શત્રુઓને કાળ જેવી હોવાથી કાળી ૭, અતિ સ્થામ વર્ણવાળી હોવાથી અને શત્રુઓને મહાકાળ જેવી હોવાથી મહાકાળી ૮, ગૌર-ઉન્નવળ વર્ણવાળી હોવાથી ગૌરી ૯, ગાયના વાહનવાળી તે ગાંધારી ૧૦, જેના શસ્ત્રોમાથી મોટી જ્વાળાઓ નીકળે છે તે મહાજ્વાળા ૧૧, મનુષ્યની જનની-માતા તુલ્ય હોવાથી માનવી ૧૨, અન્યોન્ય વૈરની ઉપશાતિ માટે જેનું આગમન છે તે વૈરોઘ્યા ૧૩, જેને પાપનો સ્પર્શ નથી તે અચ્છૃષ્ઠા ૧૪, જે ધ્યાન કરનારના મનને સાનિધ્ય કરવાવાળી છે તે માનસિકા ૧૫, અને ધ્યાન કરનારના મનને મહા સાનિધ્યને કરવાવાળી તે મહામાનસિકા ૧૬. આ સર્વ દેવીઓ જુદી જુદી વિદ્યાઓની અધિષ્ઠાત્રી હોવાથી વિદ્યાદેવીઓ કહેવાય છે આ સોળે વિદ્યાદેવીઓ માફ રક્ષણ કરે. તેના સ્વરૂપો, મુદ્રાઓ તથા મંત્રોનું વર્ણન 'નિર્વાણ કલિકા'મા કરવામાં આવ્યું છે જે નીચે પ્રમાણે છે:—

‘તત્રાઘાં રોહિણીં ધવલવર્ણાં સુરભિવાહનાં ચતુર્ભુજામક્ષસૂત્રવાણાન્વિતદક્ષિણપાર્ણિ શઙ્ખધનુર્યુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ ॥૧॥

અર્થાત્—પ્રથમ વિદ્યાદેવી રોહિણીનો ધવલવર્ણ છે અને ગાય તેનું વાહન છે. તેના ચાર હાથો પૈકી જમણા બે હાથો માળા અને બાણથી અલંકૃત છે તથા ડાબા બે હાથો શખ અને ધનુષ્યથી શોભે છે.

‘તથા પ્રજ્ઞિતિં શ્વેતવર્ણાં મયૂરવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદશકિયુક્તદક્ષિણકરાં માતુલિન્ગ-શકિયુક્તવામહસ્તાં ચેતિ ॥૨॥

અર્થાત્—પ્રજ્ઞિતદેવીનો વર્ણ શ્વેત છે, વાહન મયૂરનું, ચાર જુજ, જેમાં જમણા બે હાથ શક્તિ તથા વરદથી વિભૂષિત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમા માતુલિંગ તથા શક્તિ શોભે છે.

‘તથા વજ્રશૃંગ્મલં શઙ્ખાવદાતાં પદ્મવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદશૃંગ્મલાન્વિતદક્ષિણકરાં પદ્મ-શૃંગ્મલાધિષ્ઠિતવામકરાં ચેતિ ॥૩॥

અર્થાત્—વજ્રશૃખલા દેવી શખના જેવા વર્ણવાળી છે, તેને પદ્મનું વાહન છે, ચાર હાથ છે તેના જમણા બે હાથમાં વરદ અને શૃખલા છે તથા ડાબા બે હાથમા કમલ અને શૃખલા છે

રક્ષન્તુ મમ રોહિણી, પન્નતી વજ્જસિંખલા ય સયા
 વજ્જંકુસિ ચક્રેસરિ, નરદત્તા કાલિ મહાકાલિ ॥૫॥
 ગોરી તહ ગન્ધારી, મહજાલા માણવી અ વહ્રુદ્ધા ।
 અચ્છુત્તા માણસિઆ, મહમાણસિઆઠ દેવીઓ ॥૬॥
 [રક્ષન્તુ માં રોહિણી પ્રજ્ઞસિર્વજ્રશૂદ્ધલા ચ સદા ।
 વજ્રાક્કુશી ચક્રેશ્વરી નરદત્તા કાલી મહાકાલી ॥
 ગૌરી તથા ગાન્ધારી મહાજ્વાલા માનવી ચ વૈરોટ્યા ।
 અચ્છુતા માનસિકા મહામાનસિકા દેવ્યઃ ॥]

અર્થ-રોહિણી, પ્રજ્ઞાપિત, વજ્રશુંખલા, વજ્રાક્કુશી, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાળી, મહાકાળી, ગૌરી, ગાન્ધારી, મહાજ્વાલા, માનવી, વૈરોટ્યા, અચ્છુતા, માનસિકા અને મહામાનસિકા એ સોળ (વિદ્યા) દેવીઓ મારુ રક્ષણુ કરે।

‘તથા નૈર્ઋતિં હરિતવર્ણં શવવાહન રક્ષપાણિં ચેતિ ॥૪ ॥

અર્થાત-નૈર્ઋત્યનો હરિતવર્ણુ, શવવાહન અને હાથમા તલવાર હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૭

‘તથા વરુણ ધવલવર્ણં મકરવાહન પાશપાણિં ચેતિ ॥૫॥

અર્થાત-વરુણનો ધોળો વર્ણુ મગરનું વાહન અને હાથમા પાશ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૮

‘તથા વાયુ સિતવર્ણં મૃગવાહન વજ્રા(ધ્વજા)લક્ષ્મીપાણિં ચેતિ ॥૬॥

અર્થાત-વાયુનો સફેદવર્ણુ હરણુનું વાહન અને હાથમા ધ્વજ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૯

‘તથા કુબેરમનેકવર્ણં નિધિનવકાઘિરુદ્ધ નિચુલકહસ્તં હુન્દિલં ગદાપાણિં ચેતિ ॥૭॥

અર્થાત-કુબેરના અનેક વર્ણુ, નવનિધિ પર આશ્લ થએલો, મોટા પેટ વાળો, એક હાથમા ધનની થેલી વાળો તથા બીજા હાથમા ગદાવાળો છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૦

‘તથા ईशान ધવલવર્ણં શૃપમવાહન ત્રિનેત્ર શૂલપાણિં ચેતિ ॥૮॥

અર્થાત-ઈશાનનો ધવલવર્ણુ, શૃપનું વાહન, ત્રણ નેત્ર અને હાથમા ત્રિશૂળ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૧

‘તથા નાગ શ્યામવર્ણં પદ્મવાહનસુરગપાણિં ચેતિ ॥૯॥

અર્થાત-નાગનો શ્યામવર્ણુ કમલનું વાહન તથા હાથમા નાગ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૨

‘તથા બ્રહ્માણ ધવલવર્ણં હસવાહન કમળહસ્તપાણિં ચેતિ’

અર્થાત-બ્રહ્માનો ધવલવર્ણુ, હંસનું વાહન અને હાથમા કમળ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૩

-નિર્વાણકાલિકા પત્ર ૩૮

૬ દેવેન્દ્રોની સખ્યા ૬૪ની છે વિગતારભયથી તેઓનું વર્ણન અત્રે આપ્યું નથી

ભાવાર્થ—પુણ્યરૂપી બીજને ઉત્પન્ન કરે તે રોહિણી ૧, જેને પ્રકૃષ્ઠ જ્ઞાન છે તે પ્રસૂતિ ૨, જેના હાથમા દુધને દમન કરવા માટે વજ્ર જેવી દુર્ભેદ શૂંખલા છે તે વજ્રશૂંખલા ૩, જેના હાથમાં વજ્ર અને અંકુશ એ બે શસ્ત્ર રહેલાં છે તે વજ્રાંકુશી ૪, નિરંતર હાથમા ચક્ર રહેતાં હોવાથી ચક્રેશ્વરી ૫, મનુષ્યને વરદાન વગેરે ઇચ્છિત વસ્તુ આપનાર હોવાથી નરદત્તા ૬, સ્થામ વર્ણવાળી હોવાથી અને શત્રુઓને કાળ જેવી હોવાથી કાળી ૭, અતિ સ્થામ વર્ણવાળી હોવાથી અને શત્રુઓને મહાકાળ જેવી હોવાથી મહાકાળી ૮, ગૌર-ઉજ્જવળ વર્ણવાળી હોવાથી ગૌરી ૯, ગાયના વાહનવાળી તે ગાંધારી ૧૦, જેના શસ્ત્રોમાથી મોટી જ્વાળાઓ નીકળે છે તે મહાજ્વાળા ૧૧, મનુષ્યની જનની-માતા તુલ્ય હોવાથી માનવી ૧૨, અન્યોન્ય વૈરની ઉપશાંતિ માટે જેનું આગમન છે તે વૈરોચ્છા ૧૩, જેને પાપનો સ્પર્શ નથી તે અચ્છુપ્તા ૧૪, જે ધ્યાન કરનારના મનને સાનિધ્ય કરવાવાળી છે તે માનસિકા ૧૫, અને ધ્યાન કરનારના મનને મહા સાનિધ્યને કરવાવાળી તે મહામાનસિકા ૧૬ આ સર્વ દેવીઓ જુદી જુદી વિદ્યાઓની અધિષ્ઠાત્રી હોવાથી વિદ્યાદેવીઓ કહેવાય છે આ સોળે વિદ્યાદેવીઓ માફ રક્ષણ કરે. તેના સ્વરૂપો, મુદ્રાઓ તથા મંત્રોનું વર્ણન 'નિર્વાણ કલિકા'મા કરવામા આવ્યું છે જે નીચે પ્રમાણે છે.—

‘તત્રાષ્ટાં રોહિણીં ધવલવર્ણાં સુરભિવાહનાં ચતુર્મુજામક્ષસૂત્રવાણાન્વિતદક્ષિણપાર્ણિ શઙ્ખધનુર્યુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ ॥૧॥

અર્થાત્—પ્રથમ વિદ્યાદેવી રોહિણીનો ધવલવર્ણ છે અને ગાય તેનું વાહન છે. તેના ચાર હાથો પૈકી જમણા બે હાથો માળા અને બાણથી અલંકૃત છે તથા ડાબા બે હાથો શખ અને ધનુષ્યથી શોભે છે.

‘તથા પ્રજ્ઞર્તિ શ્વેતવર્ણા મયૂરવાહનાં ચતુર્મુજાં વરદશકિયુક્તદક્ષિણકરાં માતુલિન્ગ-શકિયુક્તવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૨॥

અર્થાત્—પ્રજ્ઞાદેવીનો વર્ણ શ્વેત છે, વાહન મયૂરનું, ચાર જુબ, જેમાં જમણા બે હાથ શક્તિ તથા વરદથી વિભૂષિત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમાં માતુલિંગ તથા શક્તિ શોભે છે.

‘તથા વજ્રશૂંખલાં શઙ્ખાવદાતાં પદ્મવાહનાં ચતુર્મુજાં વરદશૂંખલાન્વિતદક્ષિણકરાં પદ્મ-શૂંખલાધિષ્ઠિતવામકરાં ચેતિ’ ॥૩॥

અર્થાત્—વજ્રશૂંખલા દેવી શખના જેવા વર્ણવાળી છે, તેને પદ્મનું વાહન છે, ચાર હાથ છે તેના જમણા બે હાથમાં વરદ અને શૂંખલા છે તથા ડાબા બે હાથમાં કમલ અને શૂંખલા છે

‘તથા વજ્રાઙ્ગનાં કનકવર્ણાં ગજવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદવજ્રયુતદક્ષિણકરાં માતુલિઙ્ગા-
હુશ્યુત્તવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૪॥

અર્થાત્-વજ્રાંકુશીદેવીનો સુવર્ણ વર્ણ, હાથીનું વાહન તથા ચાર હાથ, એના જમણા બે હાથમાં વરદ તથા વજ્ર શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ માતુલિંગ તથા અંકુશથી વિભૂષિત છે.

‘તથા અપ્રતિચક્રાં તદ્વિઙ્ગનાં ગરુડવાહનાં ચતુર્ભુજાં ચક્રચતુષ્ટયભૂષિતકરાંચેતિ’ ॥૫॥

અર્થાત્-અપ્રતિચક્રાદેવીનો વર્ણ વિજળીના જેવો, વાહન ગરુડનું અને તેના ચારે હાથે ચક્રથી વિભૂષિત છે.

‘તથા પુરુષદત્તાં કનકાવદાતાં મહિષીવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદાસિયુતદક્ષિણકરાં માતુ-
લિઙ્ગલેટકયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૬॥

અર્થાત્-પુરુષદત્તાદેવીનો વર્ણ સુવર્ણના જેવો છે, લેસનું વાહન તથા ચાર હાથ છે, જેમા જમણા બે હાથમા વરદ અને તલવાર શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ ખીજેર અને દાલથી અલકૃત છે

‘તથા કાર્ત્તીર્દેવીં કૃષ્ણવર્ણાં પદ્માસનાં ચતુર્ભુજાં અક્ષસૂત્રગદાલઙ્કૃતદક્ષિણકરાં વજ્રા-
ભયયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૭॥

અર્થાત્-કાર્તીકાદેવીનો શ્યામવર્ણ છે, પદ્મનું આસન તથા તેણીના ચાર હાથે પૈકી જમણા બે હાથમા જપમાલા અને ગદા શોભે છે તથા ડાબા બે હાથ વજ્ર અને અભયથી વિભૂષિત છે.

‘તથા મહાકાર્ત્તીર્દેવીં તમાલવર્ણાં પુરુષવાહનાં ચતુર્ભુજાં અક્ષસૂત્રવજ્રાન્વિતદક્ષિણક-
રામભયઘન્ટાલઙ્કૃતવામભુજાં ચેતિ’ ॥૮॥

અર્થાત્-મહાકાર્તીકાદેવીનો તમાલવર્ણ, પુરુષ વાહન, ચાર હાથ, જમણા બે હાથમા અક્ષસૂત્ર અને વજ્ર તથા ડાબા બે હાથમાં અભય અને ઘટા શોભે છે.

‘તથા ગૌરીર્દેવીં કનકગૌરીં ગોધાવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદમુસલયુતદક્ષિણકરામક્ષમા-
લાકુવલયાલઙ્કૃતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૯॥

અર્થાત્-ગૌરીદેવીનો વર્ણ ગૌર કનકના જેવો છે, ગોધા એનું વાહન છે અને ચાર હાથવાળી છે. જેમાના જમણા બે હાથ વરદ અને મુશલથી અલકૃત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમા જપમાલા અને કમલ શોભે છે

‘તથા ગાન્ધારીં દેવીં નીલવર્ણાં કમલાસનાં ચતુર્ભુજાં વરદમુસલયુતદક્ષિણકરાં અમ-
યકુલિશ્યુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૧૦॥

અર્થાત્-ગાંધારીદેવીનો નીલવર્ણ, કમલનુ આસન, ચાર હાથ, જમણા બે હાથમાં વરદ અને મુશલ છે તથા ડાબા બે હાથમાં અલય અને વજ્ર શોભે છે.

‘તથા સર્વાસ્ત્રમહાજ્વાલાં ધવલવર્ણાં વરાહવાહનાં અસંખ્યપ્રહરણયુતહસ્તાં ચેતિ’ ॥૧૧॥

અર્થાત્-સર્વાસ્ત્રમહાજ્વાલાદેવીનો ધવલવર્ણ, વરાહનુ વાહન તથા તેણીના હાથોમાં અસંખ્ય અસ્ત્રો રહેલા છે.

‘તથા માનવીં શ્યામવર્ણાં કમલાસનાં ચતુર્ભુજાં વરદપાશાલકૃતદક્ષિણકરાં અક્ષસ્ત્ર-
ત્રવિટપાલકૃતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૧૨॥

અર્થાત્-માનવીદેવીનો શ્યામવર્ણ, કમલનુ આસન તથા ચાર હાથ, જમણા બે હાથો વરદ અને પાશથી અલકૃત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમાં જપમાલા અને વૃક્ષની શાખા શોભે છે.

‘તથા વૈરોઢ્યાં શ્યામવર્ણાં અજગરવાહનાં ચતુર્ભુજાં ચઙ્ગોરગાલકૃતદક્ષિણકરાં ચેટ-
કાહિયુતવામકરાં ચેતિ’ ॥૧૩॥

અર્થાત્-વૈરોઢ્યા દેવીનો શ્યામવર્ણ, અજગરનુ વાહન તથા ચાર હાથ છે. જેમાં જમણા બે હાથમાં ખડ્ગ અને સર્પ છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ ઢાલ તથા સર્પથી વિભૂષિત છે.

‘તથા અચ્છુસાં તદ્વિદ્વર્ણાં તુરગવાહનાં ચતુર્ભુજાં ચઙ્ગવાણયુતદક્ષિણકરાં ચેટકાહિ-
યુતવામકરાં ચેતિ’ ॥૧૪॥

અર્થાત્-અચ્છુસાદેવીનો વર્ણ વીજળીના જેવો, ઘોડાનુ વાહન, ચાર ભુજ, તેમાં જમણા બે હાથ ખડ્ગ અને બાણથી શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમાં ખેટક તથા બાણ શોભે છે.

‘તથા માનસીં ધવલવર્ણાં હંસવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદવજ્રાલકૃતદક્ષિણકરાં અક્ષવલ-
યાશનિયુક્તવામકરાં ચેતિ’ ॥૧૫॥

અર્થાત્-માનસીદેવીનો ધવલવર્ણ, હંસનુ વાહન, ચાર હાથ, જેમાં જમણા બે હાથમાં વરદ તથા વજ્ર શોભે છે અને ડાબા બે હાથ જપમાલા અને વજ્રથી વિભૂષિત છે.

‘તથા મહામાનસીં ધવલવર્ણાં સિંહવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદાસિયુક્તદક્ષિણકરાં કુણ્ડિ-
કાફલકયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૧૬॥

અર્થાત્-મહામાનસી દેવીનો ધવલ વર્ણ, સિંહનુ વાહન, ચાર ભુજ, એના જમણા બે હાથ વરદ અને તલવારથી વિભૂષિત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ કુણ્ડિકા અને ઢાલથી અલકૃત છે.

आ सोऽण विद्यादेवीनां प्राचीन ताडपत्रीय चित्रो भाटे ज्यो 'नैन चित्रउत्प-
द्रुम' ग्रन्थमाना चित्रो न. १६ थी ३१ सुधी.

सोऽण विद्यादेवीनां स्वर्गो स पूज्यः

सोऽण विद्यादेवीनां मुद्राः —

वामहस्तेन मुष्टिं बध्वा कनिष्ठिकां प्रसार्य शेषांगुली कराङ्गुष्ठेन पीडयेदिति
शङ्खमुद्रा ॥१॥ परस्परभिमुखहस्ताभ्यां वेणीबन्धं विधाय मध्यमे प्रसार्य संयोज्य च
शेषाङ्गुलीभिर्मुष्टी बन्धयेदिति शक्तिमुद्रा ॥२॥ हस्तद्वयेनाङ्गुष्ठतर्जनीभ्यां वलके विधाय
परस्पेरान्तःप्रवेशनेन शृङ्खलामुद्रा ॥३॥ वामहस्तस्योपरि दक्षिणकरं कृत्वा कनिष्ठिकाङ्गु-
ष्ठाभ्यां मणिबन्धं संवेष्ट्य शेषाङ्गुलीनां विस्फारितप्रसारणेन वज्रमुद्रा ॥४॥ वामहस्ततले
दक्षिणहस्तमूलं संनिवेश्य करशाखा विरलिकृत्य प्रसारयेदिति चक्रमुद्रा ॥५॥ पद्माकारौ
करौ कृत्वा मध्येऽङ्गुष्ठौ कर्णिकाकारौ विन्यसेदिति पद्ममुद्रा ॥६॥ वामहस्तमुष्टेरुपरि दक्षि-
णमुष्टिं कृत्वा गात्रेण सह किञ्चिदुन्नामयेदिति गदामुद्रा ॥७॥ अधोमुखवामहस्ताङ्गुलीर्घ-
ण्टाकाराः प्रसार्य दक्षिणेन मुष्टिं बध्वा तर्जनीमूर्ध्वा कृत्वा वामहस्ततले नियोज्य घण्टा-
वन्चालनेन घण्टामुद्रा ॥८॥ उन्नतपृष्ठहस्ताभ्यां संपुटं कृत्वा कनिष्ठिके निष्कास्य योज-
येदिति कमण्डलुमुद्रा ॥९॥ पताकावत् हस्तं प्रसार्य अङ्गुष्ठयोजनेन परशुमुद्रा ॥१०॥ यद्वा
पताकाकारं दक्षिणकरं संहताङ्गुलि कृत्वा तर्जन्यङ्गुष्ठाक्रमणेन परशुमुद्रा द्वितीया ॥११॥
ऊर्ध्वदण्डौ करौ कृत्वा पद्मवत् करशाखाः प्रसारयेदिति वृक्षमुद्रा ॥१२॥ दक्षिणहस्तं संह-
तांगुलिमुन्नमय्य सर्पफणावत् किञ्चिदाकुञ्चयेदिति सर्पमुद्रा ॥१३॥ दक्षिणकरेण मुष्टिं बध्वा
तर्जनीमध्यमे प्रसारयेदिति खड्गमुद्रा ॥१४॥ हस्ताभ्यां संपुटं विधायान्गुलीः पद्मवद्विकास्य
मध्यमे परस्पर संयोज्य तन्मूललग्नांगुष्ठौ कारयेदिति ज्वलनमुद्रा ॥१५॥ चन्द्रमुष्टेर्दक्षिण-
करस्य मध्यमांगुष्ठतर्जन्योस्तन्मूलाक्रमेण प्रसारयेदिति दण्डमुद्रा ॥१६॥

—पताः षोडशविद्यादेवीनां मुद्राः ॥

—निर्वाणकलिका पत्र ३२

उपर प्रभाषे सोऽण विद्यादेवीनां सोऽण मुद्राः अतुङ्गे ज्ञानुची सोऽण विद्या-
देवीनां मन्त्रो आ प्रभाषे —

ॐ यां रोहिण्यै अं नमः । ॐ रां प्रहस्प्यै आं नमः । ॐ लां वज्रशृङ्खलायै इं नमः ।
ॐ वां वज्राङ्गुष्ठ्यै ईं नमः । ॐ शां अप्रतिचक्रायै उं नमः । ॐ पां पुरुषदत्तायै ऊं नमः ।
ॐ सां काल्यै ऋं नमः । ॐ हां महाकाल्यै वृं नमः । ॐ यूं गौर्यै लृं नमः । ॐ रूं
गान्धार्यै लूं नमः । ॐ लूं सर्वास्त्रमहाज्वालायै एं नमः । ॐ वूं मानव्यै ऐं नमः । ॐ

શું વૈરોટયાયૈ ઑં નમઃ । ઐ પૂં અન્નુસાયૈ ઑં નમઃ । ઐ સૂં માનસ્યૈ ઐં નમઃ । ઐં હૂં
મહામાનસ્યૈ અઃ નમઃ ।

-પતાઃ ષોડશવિદ્યાદેવીનાં મન્ત્રાઃ ॥

-નિર્વાળકલિકા પત્ર ૩

ચોવીસ તીર્થકરના યક્ષો

જક્ષા ગોમુહ મહજક્ષ, તિમ્બુહ જક્ષેસ તુંબરુ કુસુમો ।

માયંગવિજય અજિયા, બમ્બો મણુઓ સુરકુમારો ॥ ૭ ॥

છમ્બુહ પયાલ કિન્નર, ગરુડો ગંધર્વ તહ ય જર્કિલદો ।

કૂબર વરુણો મિડડી, ગોમેહો પાસ માયંગો ॥ ૮ ॥

[યક્ષા ગોમુખો મહાયક્ષસ્ત્રિમુખો યક્ષેશસ્તુમ્બરુઃ કુસુમઃ ।

માતઙ્ગવિજયાજિતાઃ બ્રહ્મા મનુજઃ સુરકુમારઃ ॥

ષણ્મુખ પાનાલઃ કિન્નરો ગરુડો ગન્ધર્વસ્તથા ચ યક્ષેન્દ્રઃ ।

કૂબરો વરુણો મૃકુટિર્ગોમેધઃ પાર્શ્વો માતઙ્ગઃ ॥]

અર્થઃ-યક્ષો આ પ્રમાણે-ગોમુખ, મહાયક્ષ, ત્રિમુખ, યક્ષેશ, તુંબરૂ, કુસુમ,
માતંગ, વિજય, અજિત, બ્રહ્મા, મનુજ, સુરકુમાર, ષણ્મુખ, પાનાલ, કિન્નર, ગરુડ,
ગંધર્વ, યક્ષેન્દ્ર, કૂબર, વરુણ, ભૃકુટિ, ગોમેધ, પાર્શ્વ અને માતંગ

ભાવાર્થઃ-આ ચોવીસ યક્ષોનું 'નિર્વાળકલિકા' માં આ પ્રમાણે સ્વરૂપ વર્ણ-
વેલું છે -

‘ તથા તત્તીર્થોત્પન્નગોમુખયક્ષં દેમવર્ણગજવાહન ચતુર્ભુજં વરદાક્ષસૂત્રયુતદક્ષિણ-
પાર્ણિ માતુલિન્નપાશાન્વિતવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઋષભદેવસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ગોમુખ
નામના યક્ષનો સુવર્ણ વર્ણ, હાથીનું વાહન તથા તેને ચાર હાથ છે તેમા જમણા
બે હાથમા વરદ અને જપમાલા શોભે છે તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોડ અને
પાશ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૭૪

‘ તથા તત્તીર્થોત્પન્નં મહાયક્ષામિધાનં યક્ષેશ્વરં ચતુર્મુખં શ્યામવર્ણં માતઙ્ગવાહનમ-
ષ્ટપાર્ણિ વરદમુદ્રાક્ષસૂત્રપાશાન્વિતદક્ષિણપાર્ણિ બીજપૂરકામયાદ્વુશશક્તિયુક્તવામપાર્ણિપલ્લવ
ચેતિ’ ॥૨॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅજિતનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા મહાયક્ષ
નામના યક્ષેશ્વરનો શ્યામવર્ણ, ચાર મુખ, હાથીનું વાહન અને આઠ ભુજ છે. તેમાં
જમણા ચાર હાથમા વરદ, મુદ્રાગર, જપમાળા અને પાશ છે તથા ડાબા ચાર હાથમાં
બીજોડ, અભય, અકુશ અને શક્તિ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૭૫

‘તસ્મિંસ્તીર્થે સમુત્પન્નં ત્રિમુખયક્ષેશ્વરં ત્રિમુખં ત્રિનેત્રં શ્યામવર્ણં મયૂરવાહનં
વદ્મુજં નકુલગદામયયુક્તદક્ષિણપાણિં માતુલિક્ષ્ણાગાક્ષસૂત્રાન્વિતવામહસ્તં ચેતિ’ ॥૩॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસલવનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ત્રિમુખ
નામના યક્ષ ને ત્રણ નેત્ર, ત્રણ મુખ, શ્યામવર્ણ, મોરતુ વાહન અને છ હાથ છે
તેમાં જમણા ત્રણ હાથ નકુલ, ગદા અને અભયથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા ત્રણ
હાથમાં ખીજેડ, નાગ અને અક્ષસૂત્ર શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૬

‘તત્તીર્થોત્પન્નમીશ્વરયક્ષં શ્યામવર્ણં ગજવાહનં ચતુર્મુજં માતુલિક્ષ્ણાક્ષસૂત્રયુતદક્ષિણ-
પાણિં નકુલાઙ્ગુશાન્વિતવામપાણિં ચેતિ’ ॥૪॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅભિનન્દન સ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ઇશ્વર
નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, હાથીતુ વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે
હાથ ખીજેડ અને જમપાલાથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં નકુલ અને અકુશ
શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૭

‘તત્તીર્થોત્પન્નં તુમ્બહયક્ષં ગરુડવાહનં ચતુર્મુજં વરદશક્તિયુતદક્ષિણપાણિં નાગપાશ-
યુક્તવામહસ્તં ચેતિ’ ॥૫॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસુમતિનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા તુમર
નામના યક્ષનો [સફેદ વર્ણ], ગરુડવાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે
હાથ વરદ અને શક્તિથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં [ગદા] અને નાગ-
પાશ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૮

‘તત્તીર્થોત્પન્નં કુસુમં યક્ષં નીલવર્ણં કુરુગ્રવાહનં ચતુર્મુજં ફલામયયુક્તદક્ષિણપાણિં
નકુલકાક્ષસૂત્રયુક્તવામપાણિં ચેતિ’ ॥૬॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીપદ્મપ્રભુસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા કુસુમ
નામના યક્ષનો નીલ વર્ણ, હરણતુ વાહન અને ચાર હાથ છે તેમાં જમણા બે
હાથ ફૂલ અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં નોળીઓ અને અક્ષ-
સૂત્ર શોભે છે-આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૯

‘તત્તીર્થોત્પન્નં માતઙ્ગયક્ષં નીલવર્ણં ગજવાહનં ચતુર્મુજં વિષ્ણુપાશયુક્તદક્ષિણપાણિં
નકુલાઙ્ગુશાન્વિતવામપાણિં ચેતિ’ ॥૭॥

૧-૨ ‘શીતલુતિચ્છવિતતુર્વરશક્તિયુક્તહસ્તો ગદોરગપાશગવામપાણિ ।

યો વૈનતેયગમનો દુરીતાપહારી યક્ષ સ તુમ્બર રૂપ પ્રથિતપ્રભાવ ॥૩૦॥

—જુઓ શ્રીમન્ત્રાધિરાજ ચિતામણિ અતર્ગત

શ્રીમન્ત્રાધિરાજ ૩૬૫ પૃષ્ઠ ૨૪૩

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસુપાર્થનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા માતંગ નામના યક્ષનો નીલવર્ણ, હાથીનું વાહન અને ચાર ભુજવાળો છે. તેમાં જમણા બે હાથ ણિદવ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં નકુલ અને અંકુશ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૦

‘તત્તીર્થોત્પન્નં વિજયયક્ષં હરિતવર્ણં ત્રિનેત્રં હંસવાહનં દ્વિમુજં દક્ષિણહસ્તે ચક્રં વામે મુદ્ગરમિતિ’ ॥૮૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅંદ્રપ્રભસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા વિજય નામના યક્ષનો હરિતવર્ણ, ત્રણ લોચન, હંસ વાહન અને બે ભુજ છે. તે પૈકી જમણા હાથમાં ચક્ર અને ડાબા હાથમાં મુદ્ગર છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૧

‘તત્તીર્થોત્પન્નમજિતયક્ષં શ્વેતવર્ણં કૂર્મવાહનં ચતુર્મુજં માતુલિંગાક્ષસૂત્રયુક્તદક્ષિણ-પાર્ણિ નકુલકુન્તાન્વિતવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૮૨॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસુવિધિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા અજિત નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, કૂર્મ વાહન અને ચાર ભુજ છે તેમાં જમણા બે હાથમાં માતુલિંગ અને જપમાળા શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ નોળીઓ અને લાલાથી શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૨

‘તર્ક્ષિમસ્તીર્થે સમુત્પન્નં બ્રહ્મયક્ષં ચતુર્મુખં ત્રિનેત્રં ધવલવર્ણં પદ્માસનમપ્રમુજં માતુલિંગ-મુદ્ગરપાશામયયુક્તદક્ષિણપાર્ણિ નકુલગદાહ્વાશાક્ષસૂત્રાન્વિતવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૮૩॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશીતલનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા બ્રહ્મા નામના યક્ષના ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, ધવલવર્ણ, કમલનું આસન, અને આઠ ભુજ છે. તેમાં જમણા ચાર હાથમાં બીજોરુ, મુદ્ગર, પાશ અને અભય શોભે છે, તથા ડાબા ચાર હાથ નોળીઓ, ગદા, અંકુશ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૩

‘તત્તીર્થોત્પન્નમીશ્વરયક્ષં ધવલવર્ણં ત્રિનેત્રં વૃષભવાહનં ચતુર્મુજં માતુલિંગગદા-ન્વિતદક્ષિણપાર્ણિ નકુલકાક્ષસૂત્રયુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૮૪॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીત્રિયાંસનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ઇશ્વર નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, ત્રણ નેત્ર, બળદનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં બીજોરુ અને ગદા શોભે છે તથા ડાબા બે હાથ નોળીઓ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૪

‘તત્તીર્થોત્પન્નં કુમારયક્ષં શ્વેતવર્ણં હંસવાહનં ચતુર્મુજં માતુલિંગવાણાન્વિતદક્ષિણપાર્ણિ નકુલકધનુર્યુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ ॥૮૫॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીરામપૂજ્યસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા કુમાર (સુરકુમાર) નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, હંસનું વાહન તથા ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં બીજેરુ અને બાણ શોભે છે તથા ડાબા હાથ નોળીઓ અને ધનુષથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૮૫

‘તત્તીર્થોત્પન્નં ષણ્મુખં યક્ષં શ્વેતવર્ણં શિશિવાહનં દ્વાદશભુજં ફલચક્રવાળખડ્ગપાશા-
ક્ષસૂત્રયુક્તદક્ષિણપાર્ણિ નકુલચક્રધનુઃફલકાદ્ધુશામયયુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૩॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીવિમલનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ષણ્મુખ નામના યક્ષનો શ્વેત વર્ણ અને મોરનું વાહન તથા બાર ભુજ છે તેમાં જમણા છ હાથમાં ફલ, ચક્ર, બાણ, તલવાર, પાશ અને અક્ષસૂત્ર છે તથા ડાબા છ હાથ નોળીઓ, ચક્ર, ધનુષ, ઢાલ, અકુશ અને અભયથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૮૬

‘તત્તીર્થોત્પન્નં પાતાલયક્ષં ત્રિમુખં રક્તવર્ણં મકરવાહન પટ્મુજં પદ્મચક્રવાળપાશયુક્ત-
દક્ષિણપાર્ણિ નકુલફલકાક્ષસૂત્રયુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૪॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅનંતનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા પાતાલ નામના યક્ષનો રક્તવર્ણ, ત્રણ મુખ, મગરનું વાહન અને છ ભુજ છે. તેમાં જમણા ત્રણ હાથ કમલ, તલવાર અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથમાં નોળીઓ, ઢાલ અને જપમાળા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૮૭

તત્તીર્થોત્પન્નં કિન્નરયક્ષં ત્રિમુખં રક્તવર્ણં કૂર્મવાહનં ષટ્મુજં વીજપૂરકગદામયયુ-
ક્તદક્ષિણપાર્ણિ નકુલપદ્માક્ષમાલાયુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૫॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીધર્મનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા શ્રી કિન્નર યક્ષનો રક્તવર્ણ, ત્રણ મુખ, કાચબાનું વાહન અને છ ભુજ છે તેમાં જમણા ત્રણ હાથ બીજેરુ, ગદા અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથમાં નોળીઓ, કમલ અને જપમાળા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૮૮

‘તત્તીર્થોત્પન્નં ગરુડયક્ષં વરાહવાહનં ક્રોડવદનં શ્યામવર્ણ ચતુર્મુજં વીજપૂરકપદ્મયુક્ત-
દક્ષિણપાર્ણિ નકુલાક્ષસૂત્રવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૬॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશાંતિનાથ સ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ગરુડ યક્ષનો શ્યામવર્ણ, ક્રોડ વદન, વરાહ વાહન અને ચાર ભુજ છે તેમાં જમણા બે હાથ બીજેરુ અને કમલથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં નોળીઓ તથા જપ-માળા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૮૯

‘તત્તીર્થોત્પન્નં ગન્ધર્વયક્ષં શ્યામવર્ણં હંસવાહનં ચતુર્મુજં વરદપાશાન્વિતદક્ષિણમુજં
માતુલિક્ષાદ્ધુશાધિષ્ટિતવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૭॥

અર્થોત્-તેઓ (શ્રીકૃષ્ણનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલા ગંધર્વ
નામના ચક્ષુનો સ્યામવર્ણ, હસવાહન તથા ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે
હાથમાં વરદ અને પાશ શોભે છે તથા ડાબા બે હાથમાં ખીજેર અને અકુશ છે
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૯૦

‘तत्तीर्थोत्पन्नं यस्केन्द्रयक्ष पणमुखं त्रिनेत्रं श्यामवर्णं’ शम्भरवाहनं द्वादशभुजं मातु-
लिङ्गबाणखड्गमुद्गरपाशाभययुक्तदक्षिणपाणिं नकुलधनुश्चर्मफलकशूलाङ्गुशाक्षसूत्रयुक्तवा-
मपाणिं चेति’ ॥१८॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી અરનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા યશોદ્ર
નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, છ મુખ, ત્રણ નેત્ર, શખ (શંખર) વાહન અને બાર
ભુજ છે. તેમાં જમણા છ હાથ બીજોર, બાણ, તલવાર, મુદ્દગર, પાશ અને અલયથી
વિભૂષિત છે તથા ડાબા છ હાથમાં નોળીઓ, ધતુષ, આમડાની ઢાલ, શૂળ, અંકુશ
અને જપમાળા શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૯૧

‘तत्तीर्थोत्पन्नं कुबेरयक्षं चतुर्मुखमिन्द्रायुधवर्णं गरुडवदनं गजवाहनं अष्टभुजं वरद-
^२पाशचापशूलाभययुक्तदक्षिणपाणिं बीजपूरकशक्तिमुदगराक्षसूत्रयुक्तवामपाणिं चेति’ ॥१९॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીમદ્વિનાયસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલા કુબેર નામના યક્ષનો ઇન્દ્રાયુધ જેવો (મેઘધનુષ જેવો) વર્ણ, ચાર મુખ, ગરૂડવદન, હાથીનું વાહન અને આઠ ભુજા છે. તેમા જમણા ચાર હાથમાં વરદ, પાશ (પરશુ), શૂળ અને અલય શેલે છે તથા ડાબા ચાર હાથ ખીજેરુ, શક્તિ, મુદ્ગર અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૬૨

‘तत्तीर्थोत्पन्नं वरुणयक्षं चतुर्मुखं त्रिनेत्रं धवलवर्णं वृषभवाहनं जटामुकुटमण्डितं
अष्टभुजं मातुलिङ्गगदाबाणशक्तियुतदक्षिणपाणिं नकुलकपद्मधनुःपरशुयुतवामपाणिं
वेति ॥२०॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલા વરુણ
યક્ષનો ધવલવર્ણ, ચાર સુખ, ત્રણ નેત્ર, વૃષભવાહન, જટામુકુટમણિત અને આઠ
ભુજ છે. તેમાં જમણા ચાર હાથમાં ખીબર, ગદા, ખાણ અને શક્તિ શેાભે છે,
તથા ડાબા ચાર હાથ નોળીઓ, કમળ, ધનુષ અને પરશુથી વિભુષિત છે. આકૃતિ
માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૯૩

‘तत्तीर्थोत्पन्नं भृकुटियक्षं चतुर्मुखं त्रिनेत्रं हेमवर्णं वृषभवाहनं अष्टभुजं मातुलिङ्ग-
शक्तिमुद्गराभययुक्तदक्षिणपाणिं नकुलपरशुवज्राक्षसूत्रवामपाणिं चेति’ ॥२१॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીરાસુપૂજ્યસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા કુમાર (સુરકુમાર) નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, હસતુ વાહન તથા ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં બીજોરુ અને બાણ શોભે છે તથા ડાબા હાથ નોળીઓ અને ધનુષથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૫

‘તત્તીર્થોત્પન્નં પન્મુખં યક્ષં શ્વેતવર્ણં શિખિવાહનં દ્વાદશભુજં ફલચક્રવાળસ્તદ્ગપાશ-
ક્ષસૂત્રયુક્તદક્ષિણપાર્ણિ નકુલચક્રધનુઃફલકાક્ષશાભયયુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૩॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીવિમલનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા પદ્મુખ નામના યક્ષનો શ્વેત વર્ણ અને મોરનુ વાહન તથા બાર ભુજ છે તેમાં જમણા છ હાથમાં ફલ, ચક્ર, બાણ, તલવાર, પાશ અને અક્ષસૂત્ર છે તથા ડાબા છ હાથ નોળીઓ, ચક્ર, ધનુષ, ઢાલ, અકુશ અને અભયથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૬

‘તત્તીર્થોત્પન્નં પાતાલયક્ષં ત્રિમુખં રક્તવર્ણં મકરવાહન પદ્મુજં પદ્મચક્રવાળયુક્ત-
દક્ષિણપાર્ણિ નકુલફલકાક્ષસૂત્રયુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૪॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅનંતનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા પાતાલ નામના યક્ષનો રક્તવર્ણ, ત્રણ મુખ, મગરનુ વાહન અને છ ભુજ છે. તેમાં જમણા ત્રણ હાથ કમલ, તલવાર અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથમાં નોળીઓ, ઢાલ અને જપમાળા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૭

તત્તીર્થોત્પન્નં કિન્નરયક્ષં ત્રિમુખં રક્તવર્ણં કૂર્મવાહનં પદ્મુજં વીજપૂરકગદાભયયુ-
ક્તદક્ષિણપાર્ણિ નકુલપદ્માક્ષમાલાયુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૫॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીધર્મનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા શ્રી કિન્નર યક્ષનો રક્તવર્ણ, ત્રણ મુખ, કાચબાનુ વાહન અને છ ભુજ છે તેમાં જમણા ત્રણ હાથ બીજોરુ, ગદા અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથમાં નોળીઓ, કમલ અને જપમાળા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૮

‘તત્તીર્થોત્પન્નં ગરુડયક્ષં વરાહવાહનં ક્રોડવદનં શ્યામવર્ણં ચતુર્ભુજં વીજપૂરકપદ્મયુક્ત-
દક્ષિણપાર્ણિ નકુલાક્ષસૂત્રવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૬॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશાંતિનાથ સ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ગરુડ યક્ષનો શ્યામવર્ણ, ક્રોડ વદન, વરાહ વાહન અને ચાર ભુજ છે તેમાં જમણા બે હાથ બીજોરુ અને કમલથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં નોળીઓ તથા જપ-
માળા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૯

‘તત્તીર્થોત્પન્નં ગન્ધર્વયક્ષં શ્યામવર્ણં હંસવાહનં ચતુર્ભુજં વરદપાશાન્વિતદક્ષિણમુજ
માતુલિન્નાક્ષશાધિષ્ઠિતવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૭॥

१ शङ्ख इति पाठान्तरम् । २ वरदपरशु इत्यपि पाठः ।

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીનમિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ભૃકુટિ નામના યક્ષનો સુવર્ણવર્ણ, ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, વૃષભવાહન અને આઠ ભુજ છે. તેમાં જમણા ચાર હાથમાં બીજેરું, શક્તિ મુદ્રગર અને અભય શોભે છે. તથા ડાબા ચાર હાથ નોળીઓ, પરશુ, વજ્ર અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૯૪

‘તત્તીર્થોત્પન્નં ગોમેધયક્ષ ત્રિમુખં શ્યામવર્ણં પુરુષવાહનં પદ્મજં માતુલિન્નપરશુ-
ચક્રાન્વિતદક્ષિણપાર્ણિ નકુલકશૂલશક્તિયુતવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૨૨॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીનેમનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ગોમેધ-નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, ત્રણ મુખ, પુરુષ વાહન અને છ ભુજ છે. તેમાં જમણા ત્રણ હાથમાં બીજેરું, પરશુ અને ચક્ર શોભે છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથ નોળીઓ, શૂળ અને શક્તિથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૯૫

‘તત્તીર્થોત્પન્ન પાર્શ્વયક્ષં ગજમુખમુરગફણામણ્ડિતશિરસં શ્યામવર્ણં કૂર્મવાહનં ચતુ-
ર્મુજં વીજપૂરકોરગયુતદક્ષિણપાર્ણિ નકુલકાદિયુતવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૨૩॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા શ્રીપાર્શ્વ-નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, હાથી જેવું મુખ, સર્પની ફણાથી મણ્ડિતમસ્તક, કાચખાતુ વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં બીજેરું અને સર્પ શોભે છે તથા ડાબા બે હાથ નોળીઓ અને સર્પથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૯૬

‘તત્તીર્થોત્પન્નં માતઙ્ગયક્ષં શ્યામવર્ણં ગજવાહનં દ્વિમુજં વક્ષિણે નકુલં ચામે વીજ-
પૂરકમિતિ’ ॥૨૪॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીમહાવીરસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા માતંગ નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, ગજનું વાહન તથા બે ભુજ છે તેમાં જમણા હાથમાં નોળીઓ અને ડાબા હાથમાં બીજેરું શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૯૭

-નિર્વાણકલિકા પૃષ્ઠ ૩૪થી૩૭

ચોવીશ તીર્થકરોની શાસનદેવીઓ

દેવીઓ ચક્રેસરિ, અજિઆ દુરિઆરિ કાલિ મહાકાલી ।

અન્નુઅ સન્તા જાલા, સુતારયાસોય સિરિવચ્છા ॥૧॥

ચળ્હા વિજયંકુસિ પન્નદત્તિ નિવ્વાણિ અન્નુઆ ધરણી ।

વૈરુદ્ધુત્ત ગન્ધારિ અંબ પડમાવર્દ સિદ્ધા ॥૨૦॥

[દેવ્યશ્રક્રેશ્વર્યજિતા દુરિતારી કાલી મહાકાલી ।
અચ્યુતા શાન્તા જ્વાલા સુતારકાઽશોકા શ્રીવત્સા ॥
ચણ્ડા વિજયાઽકુશી પન્નગેતિ નિર્વાણ્યચ્યુતા ધારિણી ।
વૈરોટ્યાચ્છુપ્તા ગાન્ધાર્યમ્વા પદ્માવતી સિદ્ધા ॥]

અર્થ:-દેવીઓ આ પ્રમાણે છે —

ચક્રેશ્વરી, અજિતા, દુરિતારી, કાલી, મહાકાલી, અચ્યુતા, શાન્તા, જ્વાલા, સુતારકા, અશોકા, શ્રીવત્સા, ચક્રા, વિજયા, અંકુશા, પન્નગા, નિર્વાણી, અચ્યુતા, ધારિણી, વૈરોટ્યા, અચ્છુપ્તા, ગાંધારી, અબા, પદ્માવતી અને સિદ્ધા.

ભાવાર્થ:-આ ચોવીશ શાસનદેવીઓનું વર્ણન 'નિર્વાણકલિકા' ગ્રન્થમાં આ પ્રમાણે આપેલું છે —

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નામપ્રતિચક્રાભિધાનાં ચક્ષિણીં હેમવર્ણીં ગરુડવાહનામપ્રમુજાં
વરદવાણચક્રપાશયુક્તદક્ષિણકરાં ધનુર્વૈજ્રચક્રાકુશવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઋષભદેવસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલી અપ્રતિ-
ચક્રા (ચક્રેશ્વરી) દેવીને સુવર્ણવર્ણ, ગરુડનું વાહન અને આઠ ભુજ છે. તેમાં
જમણા ચાર હાથ વરદ, બાણ, ચક્ર અને પાશથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા ચાર
હાથમાં ધનુષ, વજ્ર, ચક્ર અને અંકુશ શોભી રહેલાં છે. આકૃતિ માટે જુઓ
ચિત્ર ન. ૯૮

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નામજિતાભિધાનાં ચક્ષિણીં ગૌરવર્ણીં લોહાસનાધિરૂઢાં ચતુ-
ર્મુજાં વરદપાશાધિષ્ઠિતદક્ષિણકરાં બીજપૂરકાકુશયુક્તવામકરાં ચેતિ’ ॥૨॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી અજિતનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલી
અજિતા ચક્ષિણીને ગૌરવર્ણ, લોહાસનાધિરૂઢ અને ચાર હાથ છે. તેમાં જમણા
બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરુ અને અંકુશ
શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૯૯

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં દુરિતારિદેવીં ગૌરવર્ણીં મેષવાહનાં ચતુર્મુજાં વરદાક્ષ-
સૂત્રયુક્તદક્ષિણકરાં ફલાભયાન્વિતવામકરાં ચેતિ’ ॥૩॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસભવનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલી દુરિ-
તારિદેવીને ગૌરવર્ણ, બકરાનું વાહન અને ચાર ભુજ, તેમાં જમણા બે હાથ વરદ
અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં ફલ અને અભય શોભે છે.
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૧૦૦

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં કાલિકાદેવીં શ્યામવર્ણીં પદ્મવાહનાં ચતુર્મુજાં વરદપાશા-
ધિષ્ઠિતદક્ષિણમુજાં નાગાકુશાન્વિતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૪॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીઅભિનવદેવસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી કાલિ-કાદેવીનો સ્થામવર્ણ, કમલનુ આસન તથા ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં નાગ અને અકુશ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૧

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં મહાકાલીં દેવીં સુવર્ણવર્ણીં પદ્મવાહનાં ચતુર્મુજાં વરદપા-શાધિષ્ઠિતદક્ષિણકરાં માતુલિજ્ઞાદ્દુશયુક્તવામમુજાં ચેતિ’ ॥૨॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીસુમતિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી મહા-કાલી દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, પદ્મનું વાહન અને ચાર ભુજ છે તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં માતુલિંગ અને અકુશ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૨

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નામચ્યુતાં દેવીં શ્યામવર્ણાં નરવાહનાં ચતુર્મુજાં વરદવી-ળાન્વિતદક્ષિણકરાં કાર્મુકાભયવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૬॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીપદ્મપ્રભુસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી અચ્યુતા દેવીનો શ્યામવર્ણ, નરવાહન અને ચાર ભુજ છે તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને વીણા (બાણ)થી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં ધનુષ અને અભય શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૩

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં શાન્તાદેવીં સુવર્ણવર્ણીં ગજવાહનાં ચતુર્મુજાં વરદાક્ષ-સૂત્રયુક્તદક્ષિણકરાં શૂલાભયયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૭॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રી સુપાર્થનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી શાન્તા દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, હાથીનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં શૂળ અને અભય શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૪

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં મૃકુટિદેવીં પીતવર્ણીં વરાહ (વિઢાલ) વાહનાં ચતુર્મુજાં સ્વર્ગમુદ્રાન્વિતદક્ષિણમુજાં ફલકપરશુયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૮॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રી ચદ્રપ્રભુસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી ભૃકુટી (જવાળા) દેવીનો પીળાવર્ણ, વરાહનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથ તલવાર અને સુદ્ધગરથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં ઢાલ અને પરશુ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૫

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં સુતારાદેવીં ગૌરવર્ણાં વૃષ(મ)વાહનાં ચતુર્ભુજાં વર-
દાક્ષસૂત્રયુક્તદક્ષિણભુજાં કલશાઙ્ગશાન્વિતવામપાર્ણિં ચેતિ’ ॥૧૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસુવિધિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી સુતારાદેવીનો ગૌરવર્ણ, વૃષભવાહન તથા ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને જમખાળાથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં કલશ અને અંકુશ શોભે છે, આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૬ .

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં અશોકાદેવીં મુદ્ગવર્ણાં પદ્મવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદ-
પાશયુક્તદક્ષિણકરાં ફલાઙ્ગશયુક્તવામકરાં ચેતિ’ ॥૧૦॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશીતલનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલીઅશોકા-
દેવીનો નીલવર્ણ, પદ્મ વાહન અને ચાર ભુજ છે તેમાં જમણા બે હાથ વરદ
અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં ફલ અને અંકુશ શોભે છે
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૭

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં માનવીં દેવીં ગૌરવર્ણાં સિંહવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદમુદ્ગ-
રાન્વિતદક્ષિણપાર્ણિં કલશાઙ્ગશયુક્તવામકરાં ચેતિ’ ॥૧૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશ્રેયાસનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી માનવી
(શ્રીવત્સા)દેવીનો ગૌરવર્ણ, સિંહ વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે
હાથ વરદ અને મુદ્ગરથી વિભૂષિત છે. તથા ડાબા બે હાથમાં કલશ અને અંકુશ
શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૮

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં પ્રચણ્ડાદેવીં શ્યામવર્ણાં અશ્વારૂઢાં ચતુર્ભુજાં વરદશક્તિ-
યુક્તદક્ષિણકરાં પુષ્પગદાયુક્તવામપાર્ણિં ચેતિ’ ॥૧૨॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી
પ્રચંડા(પ્રવરા)દેવીનો શ્યામવર્ણ, ઘોડાનું વાહન તથા ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા
બે હાથ વરદ અને શક્તિથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં પુષ્પ અને ગદા
શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૯

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં વિદિતાદેવીં હરિતાલવર્ણાં પદ્મારૂઢાં ચતુર્ભુજાં વાણ-
પાશયુક્તદક્ષિણપાર્ણિં ધનુર્નાગયુક્તવામપાર્ણિં ચેતિ’ ॥૧૩॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીવિમલનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી
વિદિતાદેવીનો હરિતવર્ણ, પદ્મ આસન અને ચાર ભુજ છે, તેમાં જમણા બે
હાથ બાણ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં ધનુષ્ય અને નાગ
શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૦

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં અદ્ભુતાં દેવીં ગૌરવર્ણાં પદ્માવાહનાં ચતુર્મુજાં ચઙ્ગપાશયુક્ત-
દક્ષિણકરાં ચર્મફલકાદ્ભુશયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૧૪॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅનંતનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી અદ્ભુતાદેવીનો ગૌરવર્ણ, કમલનુ વાહન અને ચાર ભુજ છે તેમાં જમણા બે હાથમાં તલવાર અને પાશ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ ચામડાની ઢાલ અને અદ્ભુતથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૧

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં કન્દર્પીં (પન્નગાં) દેવીં ગૌરવર્ણાં મત્સ્યવાહનાં ચતુ-
ર્મુજાં ઉત્પલાદ્ભુશયુક્તદક્ષિણકરાં પદ્માભયયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૧૫॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીધર્મનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી કન્દર્પી-
દેવીનો ગૌરવર્ણ, મત્સ્યનુ વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં ઉત્પલ (કમલ) અને અદ્ભુત શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ કમલ અને અભયથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૨

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં નિર્વાર્ણીં દેવીં ગૌરવર્ણાં પદ્માસનાં ચતુર્મુજાં પુસ્તકોત્પ-
લયુક્તદક્ષિણકરાં કમળહલુકમલયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૧૬॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી શાંતિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી નિર્વા-
ણીદેવીનો ગૌરવર્ણ, કમલનુ આસન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં પુસ્તક અને ઉત્પલ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ કમલ અને કમળથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૩

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં વલાં (અચ્યુતાં) દેવીં ગૌરવર્ણાં મયૂરવાહનાં ચતુર્મુજાં
વોજપૂરકશૂલાન્વિતદક્ષિણમુજાં મુષુણ્ઢિપદ્માન્વિતવામમુજાં ચેતિ’ ॥૧૭॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીકૃષ્ણનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી વલા
(અચ્યુતા) દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, મેરુનું વાહન અને ચાર ભુજ છે તેમાં જમણા બે હાથમાં ખીબર અને શૂળ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ મુષંદી (એક જાતનું શસ્ત્ર) અને કમલથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૪

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં ધારણીં દેવીં કૃષ્ણવર્ણાં પદ્માસનાં ચતુર્મુજાં માતુલિકો-
ત્પલાન્વિતદક્ષિણમુજાં પાશાશ્વસૂત્રાન્વિતવામકરાં ચેતિ’ ॥૧૮॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅરનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી ધારણી-
દેવીનો કાળો (નીલ)વર્ણ, કમળનું આસન તથા ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં ખીબર અને ઉત્પલ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ પાશ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૫

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં વૈરોહ્યાં દેવીં કૃષ્ણવર્ણાં પદ્માસનાં ચતુર્ભુજાં વરદાક્ષ-
સૂત્રયુક્તદક્ષિણકરાં માતુલિઙ્ગશક્તિયુક્તવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૧૯॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી મહિનાથપ્રભુ)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી વૈરોહ્યા-
દેવીને કાળોવર્ણ, કમલતુ આસન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં
વરદ અને જપમાળા શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ બીજેડ અને શક્તિથી વિભૂષિત
છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૬

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં વરદત્તાં (અચ્છુપ્તાં) દેવીં ગૌરવર્ણાં મદ્રાસનારૂઢાં ચતુર્ભુજાં
વરદાક્ષસૂત્રયુક્તદક્ષિણકરાં વીજપૂરકાં કુમ્ભયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૨૦॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી મુનિસુત્રતસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી વરદત્તા
(અચ્છુપ્તા) દેવીને ગૌરવર્ણ, લદ્રાસન પર બેઠેલી તથા ચાર ભુજવાળી છે. તેમાં
જમણા બે હાથ વરદ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં
બીજેડ તથા કુલ (શૂળ) શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૭

‘નમેર્ગન્ધારીદેવીં શ્વેતાં હંસવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદલક્ષયુક્તદક્ષિણમુજઙ્ગયાં વીજપૂર-
(ક)કુમ્ભયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૨૧॥

અર્થાત્-તેઓ શ્રી નમિનાથ (સ્વામી)ની ગાન્ધારી દેવીને શ્વેતવર્ણ, હંસતુ
વાહન તથા ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને તલવારથી વિભૂષિત
છે, તથા ડાબા બે હાથમાં બીજેડ અને કુલ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ
ચિત્ર નં. ૧૧૮

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં કૃષ્ણાણ્ડીં દેવીં કનકવર્ણાં સિંહવાહનાં ચતુર્ભુજાં
માતુલિઙ્ગપાશયુક્તદક્ષિણકરાં પુત્રાઙ્ગુશાન્વિતવામકરાં ચેતિ’ ॥૨૨॥

અર્થાત્-તેઓ [શ્રીનેમિનાથપ્રભુ]ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી કૃષ્ણાણ્ડી
(અણિકા) દેવીને સુવર્ણવર્ણ, સિંહતુ વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા
બે હાથમાં બીજેડ અને પાશ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ પુત્ર અને અકુશથી
વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૯

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં પદ્માવતીં દેવીં કનકવર્ણાં કુર્કુટવાહનાં ચતુર્ભુજાં પદ્મ-
પાશાન્વિતદક્ષિણકરાં ફલાઙ્ગુશાધિષ્ઠિતવામકરાં ચેતિ’ ॥૨૩॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુ)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી પદ્માવતી
દેવીને સુવર્ણવર્ણ, કુર્કુટ [જાતિના સર્પ] વાહન, અને ચાર ભુજ છે. તેમાં
જમણા બે હાથ કમલ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં ફલ

૧ માતુલિઙ્ગશ્ચલ્લ દત્તપિ પાઠ ।

અને અકુશ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૨૦ તેણીના ત્રિરંગી ચિત્ર માટે તથા જુદાં જુદાં સ્વરૂપોનાં ચિત્રો માટે 'ભૈરવપદ્મભવતી કલ્પ'માં પ્રસિદ્ધ થયેલા ચિત્રો જુઓ.

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં સિદ્ધાયિકાં હરિતચર્ણીં સિંહવાહનાં ચતુર્ભુજાં પુસ્તકા-
મયયુક્તદક્ષિણકરાં માતુલિઙ્ગવાણાન્વિતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૨૪॥

અર્થાત-તેઓ [શ્રીમહાવીરસ્વામી]ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલી સિદ્ધાયિકા દેવીનો હરિતવર્ણ, સિંહનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથ પુસ્તક અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં ખીજોડ અને ખાણુ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૨૧.

—નિર્વાણકલિકા પત્ર ૩૪ થી ૩૭

इय तित्थरक्खणरया, अन्ने वि सुरासुरी य चउहावि ।

वंतरजोइणिपमुहा, कुणंतु रक्खं सया अम्हं ॥११॥

[इति तीर्थरक्षणरता अन्येऽपि सुरासुर्यश्च चतुर्धाऽपि ।

व्यन्तरयोगिनीप्रमुखाः कुर्वन्तु रक्षां सदाऽस्माकम् ॥]

અર્થ:-એ પ્રમાણે તીર્થનું એટલે ચતુર્વિધ સઘનું રક્ષણ કરવાને તત્પર એવા યક્ષ યક્ષિણીઓ અને ખીજા પણ ચાર નિકાય (ભુવનપતિ, વ્યતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક)ના દેવ, દેવીઓ, વ્યતર, યોગિની^૧ વગેરે અમારું સદા રક્ષણ કરે.

एवं सुदिट्टिसुरगण-सहिओ संघस्स संतिजिणचंदो ।

मज्झ वि करेउ रक्खं, मुणिसुंदरस्सरिथुअमहिमा ॥१२॥

[एवं सुदिट्टिसुरगणसहितः सङ्घस्य शान्तिजिनचन्द्रः ।

ममाऽपि करोतु रक्षां मुनिसुन्दरस्सरिस्तुतमहिमा ॥]

અર્થ:-આ પ્રમાણે મુનિસુન્દરસ્સરિએ જેના મહિમાની સ્તુતિ કરી છે એવા સમકિતદષ્ટિ દેવોના સમૂહ સહિત શ્રીશાંતિનાથ જિનેશ્વર શ્રીસઘની તથા મારી પણ રક્ષા કરે.

૧ ચાર નિકાયના દેવાનું વર્ણન સગ્રહણીસૂત્રમાં વિસ્તારથી આપેલું છે અને ભુવનપતિ તથા વ્યતરદેવોના ઇન્દ્રોના ચિત્રો માટે ‘જૈનચિત્રકલ્પદ્રુમ’ના ચિત્ર ૨૬૯, ૨૭૫ તથા ૨૭૬ જુઓ. ૨ યોગિનીની સંખ્યા ૬૪ ચોક્કસ છે તેમના નામો માટે ‘શ્રીભૈરવપદ્મભવતીકલ્પ’માં છપાયેલ ‘પરિશિષ્ટ. નંબર ૨૪૬ સ્તોત્ર જુઓ.

इअ संतिनाह सम्म-दिद्धि रक्खं सरइ तिकालं जो ।

सन्वोवद्दवरहिओ, स लहइ सुहसंपयं परमं ॥१३॥

[इति शान्तिनाथं सम्यग्दृष्टि रक्षायै स्मरति त्रिकालं य ।

सर्वोपद्रवरहितः स लभते सुखसंपदं परमाम् ॥]

અર્થ:-આ પ્રમાણે જે સમ્યગ્દષ્ટિ મનુષ્ય પોતાના રક્ષણને માટે શ્રીશાંતિનાથ-પ્રભુનું ત્રણેકાળ સ્મરણ કરે છે તે મનુષ્ય સર્વ ઉપદ્રવથી રહિત થઈ ઉત્કૃષ્ટ સુખ સંપાદાને પામે છે.

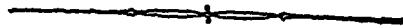
तवगच्छगयणदिणयर-जुगवरसिरिसोमसुंदरगुरूणं ।

मुपसायलद्धगणहर-विज्ञासिद्धी भणइ सीसो ॥१४॥

[तपोगच्छगगनदिनकरयुगवरश्रीसोमसुन्दरगुरूणाम् ।

सुप्रसादलद्धगणधरविद्यासिद्धिर्भणति शिष्यः ॥]

અર્થ:-તપગચ્છગ્ગપી આકાશમાં સૂર્ય સમાન યુગપ્રધાન શ્રીસોમસુન્દર ગુરૂના સુપ્રસાદથી જેણે ગણધર વિદ્યાની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી છે એવા તેમના શિષ્ય શ્રીમુનિ-સુદરસૂરિએ આ સ્તવન કર્યું (બનાવ્યું) છે.

श्रीसंतिकरस्तवस्याम्नायः ॥

—(०)—

पतत्स्तोत्रं त्रिकालमुभयकालं वा स्मर्यते । दुष्टभूतशाकिनीरोगादिभयं न भवति, महापुण्यं च भवति, सुलभवोधिश्च ।

विशेषमरकीमान्धादिशंकायामुपसर्गहरस्तोत्रं पंचपरमेष्ठिनमस्कारादिवत् सम्यगऽधीत्य प्रतिगृहं सर्वैर्जनैः पवित्रोभूय त्रिकालं सप्तकृत्वस्त्रिस्त्रिंशं गुण्यते स्तोत्रमिदम् । यस्य नायाति स श्राव्यते च । गुणयितुः श्रोतुश्च मरक्यादिक्लेशा न प्रभवन्ति ।

नित्यमुभयकालं प्रतिक्रमणानन्तरं पाक्षिकप्रतिक्रमणानन्तरं वा । कश्चित् सप्तवारं त्रिवारं वा गुणयति । अपरे च सावधानाः शृण्वन्ति । सर्वेषां तस्मिन् दिने तस्यां रात्रौ तस्मिन् पक्षे वा केप्युपद्रवाः नोत्पद्यन्ते । एवं वार्षिकचातुर्मासिकप्रतिक्रमणेऽपि ज्ञेयम् ।

कदाचित्कस्यचिद् ग्रन्थिः सज्वरो निज्वरो वा निर्गतः स्यात् तदा शीघ्रमेव पवित्रोभूय कश्चित् शुचिवस्त्रे रुधिरास्थिमांसमलमूत्रकेलाद्यनुच्छिष्टे शुचिस्थाने पट्टाद्युपविष्टः श्रीमुनिसुंदरसूरिगुरुभ्यो नमः इति वार २१ रोगिण श्रावयन्नुच्चार्य, वार ७ स्वशरीर शोषादारभ्य सर्वांगं स्पृशन् गुणयित्वाऽऽमरक्षां कृत्वा सावधानमनाः परिहृतव्यापारातरो वस्त्राञ्चलेन रोगिग्रन्थिं प्रनिस्तोत्रं स्पर्शनौजयच्छण्डं वार १०८ संपूर्णस्तोत्रं गुणयेत् । ज्वरो ग्रन्थिश्चोपशाम्यति । सहस्रशोऽपि परःशतैश्च दृष्टप्रत्ययमिदम् ।

पतत्स्तोत्रं च जपतांस्तरालेऽपर किमप्युपसर्गहरस्तवाद्यपि न जपनीयम् । न च मिथ्यात्वाद्यपि कार्यं । जनैरप्यजनैश्च प्रकारान्तरैर्मिश्रणकरणे तथाविधफलस्य दुःसाध्यत्वात् ।

त्रयोदशैवाऽस्य गाथाऽध्येया जप्याश्च । स लहृइ० इति यावत् । अधिकगाथापि कापि केनापि न योजनीया । ग्रन्थीज्वरादेरुत्पत्तेरनु च शीघ्रमेव अपरमिथ्यात्वादिप्रतिकारपरित्यागेन तस्यैव प्रयोगेण सद्यः सुखेन च गुणो भवति । अन्यथा कष्टेन स्यादनैकांतिक इति ।

संपूर्णं त्रण वार सात वार स्मृतेन । ॐ स नमो विष्णोसहि० ॐ संति नमुक्कारो० । इति द्वितीयतृतीयगाथाभ्यां च वार १०८ अथवा वार २१ स्मृताभ्यामभिमान्त्रितं जलं पीतं तत् सर्वविषमज्वरादिरोगान् विशिष्य च दैवतविकारान् भूतादिछलशाकिन्यादिदोषान् अपहरति ।

अनेन संपूर्णस्तोत्रेण वार २१ अथवा वार ७ । द्वितीयतृतीयगाथाभ्यां वार १०८ अथवा वार २१ रोगिशरीरं हस्तेन स्पृशेत् । रजोहरणादिना चोँजयेत् । रोगो दोषश्च उपशाम्यति ।

यश्चैतद् स्तोत्रं गाथाद्वयं च बहु बहुतरं बहुतमं च प्रत्यहं स्मरति । यस्य चास्मिन् स्तोत्रेऽस्य स्तोत्रस्य प्रणेतरि च बह्वी बहुतरा बहुतमा च भक्तिरास्था च स्यात् । य-
(त)स्य भृश भृशतरां भृशतमां च स्फुरतीति तत्त्वं ।

यस्य च रोगिणो दोषिणो वा गात्रभगे जाते तस्मिन्नेतन्न प्रयुज्यते प्रयोगेऽपि गुणोऽनैकांतिक इत्यादेशः ।

यस्य रोगिणो दोषिणो वा आयुःप्राप्त्युत्सदभावेन रोगो दोषो वा साध्यः स्यात् तस्य सम्यग् विधिनैतत्प्रयोगे सद्यो गुणः स्यादग्रतः । पुनरेतत्प्रयोगे च शनैः शनैः गुणो वर्धते । अपरस्य तु सकृद्गुणः समाधानादिः स्यात् । परं न वर्धते नापि च स्थिर-
स्यादिति रोगा(ग)दोषयोः साध्यतायुःसदभावपरिज्ञानोपायोऽपि ।

यस्य च सम्यग् विधिना सर्वप्रकारैरेतत् प्रयोगेऽपि गुणो न जातस्तस्य प्रायोऽ-
न्यस्तोत्रमंत्रयंत्रादिभिर्वहुभिरपि प्रयुक्तैः सुदुर्लभः ।

एतस्य संप्रत्यत्र विषये सर्वोत्कृष्टमहिमात्वादित्य ? साध्यता प्रत्ययः । दोषे ध्रुवो गुण
संपूर्णोऽपि च । रोगे तु नैकांतिकः । सर्व इति विधिः प्रयत्नसाध्यो चेति ।

यत्र चास्य प्रणेता स्मरणपरश्च तिष्ठति कियत् समयं स्थितो वा स्यात् । तत्र प्रायो दैवतं मरकमाद्यं नोत्पद्यते । मिथ्यात्वादिदेवताद्यर्चनैः, तदर्थहिंसाकरणैः तत्स्तोत्र-
गुणनैः तत्कर्त्रेऽवज्ञादिभिस्तु कदाचिदुत्पद्यते तदापि सुसार्धं स्यात् । सुखेन च प्रती-
कारो लगतीत्यर्थः । अन्यत्र त्वसकृदुत्पद्य (ते) चेति । दुर्वारं दुःसाध च स्यादिति ।
पट्टिकाकांस्यभाजनादौ लिखित्वा पूजादिना शुभफलं स्यात् ।

कदाचित् कोप्येतान् मंत्रान् कथमपि ज्ञात्वा जपति न तु स्तोत्रं तस्य तथा न
गुणो यथा स्तोत्रजापेन देवतावरकारत्वात् गुणस्येति ।

एतत् गीतेनापि श्रुतेन शाकिनीगृहोतो म्रियते, मुच्यते च । शाकिन्यादि बहुगा
नालायादिनेति ।

इति बहुदेशेषु शक्तिक्षतग्रंथिविकारज्वरादि मरकमाद्येन भरतक्षेत्रे दुःषमायामपि
श्रीधर्माधारभूतश्रीसंघलोकहानिं दृष्ट्वा समुत्पन्नखेदकरुणादिभावैः श्रीपरमगुरुपूज्यश्री
सोमसुंदरसूरिपादप्रसादलब्धश्रीसूरिमंत्रसाधनाम्नायैर्बहुतपोध्यानादिश्रीसूरिमंत्रसाधनप्र-
सादितश्रीसूरिमंत्राधिष्ठायकप्रदत्तवरैः श्री मुनिसुंदरसूरिभिः श्री संघस्य मरकमाद्याद्यु-
पद्रवनिवृत्त्यारक्षार्थं कृतं, सर्वदेशेष्वाराधकानां मरकाद्युपद्रवनिवृत्त्या जगतः प्रकटप्रख्या-
तनिष्प्रतिमप्रभाववैभवस्य श्रीशांतिकरस्तोत्रराजस्य किंचिदात्मनायप्रकटनमिदं मिथ्याह-
शामधर्मधिया शौचसदाचाररहितानां च शौचादिविकलानां बालानां तादृग् स्त्रीणामपि च
न देयमिदम् । सदाचारवतां सर्वाभ्युदयहेतुरिति ॥

साधना —

पर्युषणानो अष्टम करी १०८ वार संतिकरं संपूर्णं गणतु । ए साधना पछी वार
१०८ बीजो त्रीजो गाथा स्तोत्रनी गणवी सहो रोग ज्वरादिक जाय महाप्रभावक ॥
इति श्रीसंतिकरस्तोत्राम्नायः ॥

ભાવાર્થ:—

આ સ્તોત્રનું ત્રિકાળ (સવાર, બપોર અને સાંજ) અથવા માત્ર સવારે અને સાંજે સ્મરણ કરવાથી દુષ્ટ ભૂત, શાકિની અને રોગાદિ ભય થાય નહિ. મહાપુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય અને સુલભ ઓધિપણની પ્રાપ્તિ થાય.

વિશેષ —

મરફી વગેરે રોગાદિની શકા ઉત્પન્ન થાય ત્યારે ઉવસગ્ગહર૦ તથા પચપર-મેષ્ટિ (નવકાર) નમસ્કારની માફક આ સ્તોત્ર સારી રીતે કંઠે કરીને દરેક ઘરમાં સર્વ માણસોએ પવિત્ર થઇને ત્રણે કાળ સાત સાત વાર અગર ત્રણ ત્રણ વાર ગણવું જોઇએ. જેને આવડતું ન હોય તેને ખીજાએ સહાયાવધુ. ગણનાર તથા સાંભળનારને મરફી વગેરે ઉપદ્રવોના કલેશ થાય નહિ.

હરહ મેશ બને વખત (સવાર અને સાંજ) ના પ્રતિક્રમણની સમાપ્તિ વખતે અથવા પાશ્વિક (પગખી) પ્રતિક્રમણના અંતે કોઈ સાત વાર તો કોઈ ત્રણ વાર ગણે છે અને બાકીના સર્વ સાવધાન થઇને સાંભળે છે તે સર્વને તે દિવસે, તે રાત્રીએ અને તે પખવાડીએ કોઈપણ પ્રકારના ઉપદ્રવો થતા નથી આ પ્રમાણે આતુર્ભાસિક અને વાર્ષિક (સવત્સરી) પ્રતિક્રમણના અંતે પણ સમજવું.

કદાચ કોઈને તાવ સહિત અથવા તાવ રહિત ગ્રંથી (ગાંઠ) નીકળી હોય, તો તુરત પવિત્ર થઈ, શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી, રૂધિર (લોહી) હાડકા, માસ, મલ [વિષ્ટા] તથા મૂત્રાદિ રહીત શુચિ [પવિત્ર] સ્થાનકે પાટલા વગેરે ઉપર બેસી ‘શ્રી મુનિ-સુંદરસૂરિ ગુરુભ્યો નમઃ’ આ શબ્દ રોગી સાંભળે તેવી રીતે ૨૧ વાર બોલીને પોતાના શરીરને મસ્તકથી માંડી ૭ વાર આખા શરીરે સ્પર્શ કરીને સાવધાન મનથી આત્મરક્ષા કરીને, ખીજા બધાં કામકાજ છોડી દઈને સ્તોત્ર ભણીને વસ્ત્રનો છેડો ગાંઠને અડે તેવી રીતે રાખીને ઉજાળે. અખડ ૧૦૮ વાર સ્તોત્ર ગણવું, આ પ્રમાણે કરવાથી જ્વર તથા ગાંઠ વગેરે ઉપશાંત થાય હજારો વાર અજમાવેલ છે અને ખીજાઓએ પણ સેકડો વાર (આ પ્રયોગનો) પ્રભાવ જોયેલો છે.

આ સ્તોત્ર ભણતા વખતે ઉવસગ્ગહર૦ વગેરે અન્ય કોઈપણ સ્તોત્રનો જાપ ન કરવો તથા મિથ્યાત્વાદિના કોઈ પણ પ્રયોગ કરવા નહિ. કોઈપણ જૈન અગર અજૈન પ્રયોગનું મિશ્રણ કરવાથી જોઈએ તેવું ફલ મેળવી શકાતું નથી,

સ લહ્મ સુહ સંપયં પરમં સુધી આ સ્તોત્રની ગાથા તેર જ કહે કરવી અને જપવી. અધિક ગાથા કોઈએ પણ યોજવી નહિ ગાંઠ વગેરે નીકળતા તુરત જ અન્ય મિથ્યાત્વીઓનાં ઉપચારોનો ત્યાગ કરી આ સ્તોત્રનો પ્રયોગ કરવાથી તુરત જ સુખેથી

શુભ થાય અને આથી વિપરીત વર્તન કરે તો મુશ્કેલીથી શુભ થાય. આ વાત એકાંતે નથી.

સંપૂર્ણ સ્તોત્ર ૩ વાર અગર ૭ વાર ગણવાથી અને ઐ નમો વિષ્ણોસહિં ઐ સંતિ નમુસ્કારોં આ યે [બીજી અને ત્રીજી] ગાથા વડે ૧૦૮ વાર અથવા ૨૧ વાર ગણીને મંત્રીને તે મંત્રિત જળ પીવાથી [રોગીને પાવાથી], દરેક પ્રકારના વિષમ જ્વરાદિ રોગો અને વિશેષ કરીને દેવતા સંબંધી વિકારો ભુત પ્રેતાદિના છળ તથા શાકિની વગેરેના દોષોનો નાશ કરે

આ સંપૂર્ણ સ્તોત્રથી ૨૧ વખત અથવા ૭ વખત, તથા બીજી અને ત્રીજી ગાથાથી ૧૦૮ વખત અથવા ૨૧ વખત રોગીના શરીરને હાથ વડે સ્પર્શ કરવાથી અથવા રત્નેહરણાદિ વડે ઉજવાથી રોગીના રોગો તથા દોષો ઉપશમે છે.

જે કોઈ મનુષ્ય આ યે ગાથાને હમેશ અનેકવાર સ્મરણ કરે, જેને આ સ્તોત્ર ઉપર અગર આ સ્તોત્રની રચના કરનાર આચાર્ય તરફ ખડુંમાન અને ભક્તિ તથા રટન હોય તેને આ સ્તોત્ર તાત્કાલિક ફાયદો કરે

જે કોઈ રોગી અગર દોષીના ગાત્રનો ભંગ થયો હોય તેને આ સ્તોત્રનો પ્રયોગ કરવો નહિ, કારણકે પ્રયોગ કરવાથી પણ ફાયદો થાય અગર ન પણ થાય નિશ્ચિત નહિ.

જે કોઈ રોગી અથવા દોષીના આયુષ્યની પ્રચુરતા હોય તેને તરત ફાયદો થાય અથવા તો જેમ જેમ પ્રયોગ ચાલુ રહે તેમ તેમ ફાયદો થાય, પરંતુ વધે નહિ તેમ લખાય નહિ.

યથોક્ત વિધિ પ્રમાણે ઉપચાર [પ્રયોગ] કરવા છતાં શુભ ન થાય તો બીજા કોઈ સ્તોત્ર, મંત્ર, યત્ર વગેરે ઘણાએ અજમાવે તો પણ ફાયદો થવો મુશ્કેલ છે.

આ સ્તોત્રના રચનાર અગર સ્મરણ કરનાર જે સ્થળે ઊભા હોય, અગર કેટલાક સમય સુધી સ્થિત રહ્યા હોય ત્યાં દૈવી દોષ તથા મરકી વગેરેના ઉપદ્રવો થાય નહિ

દેવાદિ દોષવાળાને તો આ પ્રયોગથી નક્કી સંપૂર્ણ ફાયદો થાય રોગી માટે એકાંતિક નહિ, આ સર્વ વિધિ પ્રયત્ન સાધ્ય છે.

મિથ્યાત્વી દેવતાઓની પૂજા કરવાથી, પૂજા માટે હિંસા કરવાથી, મિથ્યાત્વીઓનાં સ્તોત્ર ભણવાથી અથવા તેઓના સ્તોત્રના કર્તા આચાર્યની અવજા કરવાથી કદાપિ ઉપદ્રવ ઉદ્ભવે તો પણ થોડા સમયમાં નિવૃત્તિ પામે તેવાં થાય, પરંતુ

હુઃખથી અટકાવી શકાય અગર હુઃસાધ્ય ઉત્પન્ન થાય નહિ. પાટલી અથવા કાંસાના પાત્ર પર લખી પૂજન કરવાથી શુભ ફળ આપે.

કદાચિત્ કોઈ પણ મનુષ્ય આ સ્તોત્રના મત્રાક્ષરોને કોઈ પણ રીતે જાણીને તેનો જાપ કરે અને સ્તોત્ર ભણે નહિ તો તેને ધાર્યા પ્રમાણે ફળની પ્રાપ્તિ થાય નહિ અને સ્તોત્રનો જાપ કરવાથી તુરત શુભ થાય.

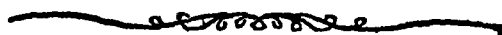
આ સ્તોત્ર ગણવાથી અગર સાંભળવાથી શાકિનીથી ઘેરાએલી વ્યક્તિ મૃત્યુ પામે અથવા તેનાથી મુક્ત થાય.

આ હુઃખમા નામના પાંચમા આરાના સમયમાં ત્રિવિધકાર જ્વરાદિ અને મરકી વગેરેથી લોકોને હુઃખી જોઈને, ધર્મના આધાર ભૂત શ્રીસઘના મનુષ્યોની હાની થતી જોઈને ખેદ તથા કરુણા ઉત્પન્ન થવાથી પરમપૂજ્ય પરમશુર શ્રી સોમસુંદર-સૂરિની ચરણ કૃપાથી સૂરિમત્રની સાધના કરતાં પ્રસન્ન થએલા સૂરિમત્રના અધિ-ષ્ઠાયક દેવે આપેલા વરદાન વડે શોભતા શ્રી મુનિસુંદરસૂરિએ આ સ્તોત્રની રચના કરી છે

શ્રી સઘમાં વ્યાપેલા મરકી વગેરે ઉપદ્રવોના નિવારણ માટે અને સર્વદેશોમા રહેલા આરાધક મનુષ્યોનાં મરકી આદિ ઉપદ્રવોનું નિવારણ કરવા માટે પ્રગટ છે પ્રભાવ જગતમાં જેનો એવા આ ‘શાંતિકર સ્તોત્ર’ નો કંઈક આમનાથ (વિધિ) અમોએ વર્ણવેલ છે, તે કોઈ પણ મિથ્યાત્વીને, અધર્મિજનોને, સદાચાર વગરના માણસોને, શૌચાદિ નિત્યકર્મ નહિ પાળનારાઓને, બાળકોને તેમ જ સ્ત્રીઓને (મદ્યુદ્ધિ હોવાને લીધે) આપવો નહિ કેમકે સદાચાર પાળનારાઓને દરેક રીતે આબાદીને આપનાર આ સ્તોત્ર છે,

સાધના:-

પશુપણપર્વનો અઠ્ઠમ કરી ૧૦૮ વાર સતિકરં સપૂર્ણ ગણુલુ એ સાધના કર્યા પછી જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે બીજી અને ત્રીજી ગાથા ૧૦૮ વાર ગણવી, રોગ જ્વરાદિક જાય. આ સ્તોત્ર મહાપ્રાભાવિક છે.

શ્રીતિજયપદ્મ સ્તોત્ર.

—(૦)—

તિજયપદ્મપયાસય-અદ્ભુતપ્રાપ્તિહૃદયજીવનં ।

સમયક્ષેત્રતિઆણં, સરેમિ ચક્કં જિણિદાણં ॥૧॥

[ત્રિજગત્પ્રભુત્વપ્રકાશકાષ્ટમહાપ્રાપ્તિદ્યુક્તાનામ્ ।

સમ્યક્ષેત્રસ્થિતાનાં સ્મરમિ ચક્કં જિનેન્દ્રાણામ્ ॥]

અર્થ:-ત્રણ જગતના સ્વામીપણને પ્રકાશ કરનાર આઠ મહાપ્રાપ્તિદ્યુક્તવડે સહિત તથા સમયક્ષેત્રમાં કહેતાં અઢીઢીપમાં રહેલા જિનેન્દ્રોના સમૂહનું (ચત્રનું) જુદું સ્મરણ કરે છે.

~ આ યત્ર કરવાની રીતિ નીચે પ્રમાણે છે

૨૫ હ	૮૦ ર	ક્ષિ	૧૫ હુ	૫૦ હ
૨૦ સ	૪૫ ર	પ	૩૦ સુ	૭૫ સ
ક્ષિ	પ	હ	સ્વા	હા
૭૦ હ	૩૫ ર	સ્વા	૬૦ હુ	૫ હ
૫૫ સ	૧૦ ર	હા	૬૫ સુ	૪૦ સઃ

બાણુમાં બતાવ્યા મુજબ પાચ બિલા અને પાચ આડા કોડા (ખાના)કરવા એટલે કુલ ૨૫ ખાના થયા. તેમાં મધ્યના આડા અને બિલા પાચ ખાનામાં પચ મહાભુતાત્મક 'ક્ષિ પ હં સ્વા હા' એ પાચ અક્ષરની મહા-વિદ્યા લખવી (આ પાચ અક્ષરો પૈકી ક્ષિ પૃથ્વીબીજ, પ અગ્નીબીજ, હં અગ્નિબીજ, તેજોબીજ, સ્વા પવન-બીજ અને હા શન્યબીજ, આકાશબીજ છે (આ મન્ત્રાક્ષરો સિવાય બીજા મન્ત્રબીજો જાણવાની ઇચ્છાવાળા-ઓને મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલા 'મૈત્રવપદ્માવતીકલ્પ'

નામના જૈન મન્ત્રશાસ્ત્રના અન્યમાં હપાએલો 'મન્ત્રાક્ષરોનો બીજકોષ' જોના મારી નત્ર વિન તિ છે) બાકીની ચાર પંક્તિઓ પૈકીની પ્રથમ પંક્તિના ચાર આડા ખાનામાં બીજી ગાથામાં બતાવેલા ૨૫-૮૦-૧૫-૫૦ એ ચાર અક્ષરો અનુક્રમે લખવા, બીજી પંક્તિના ચાર આડા ખાનામાં ત્રીજી ગાથામાં બતાવેલા ૨૦-૪૫-૩૦-૭૫ એ ચાર અક્ષરો અનુક્રમે લખવા, ચોથી પંક્તિના ચાર આડા ખાનામાં ચોથી ગાથામાં બતાવેલા ૭૦-૩૫-૬૦-૫ એ ચાર અક્ષરો અનુક્રમે લખવા, તથા પાચમી પંક્તિના ચાર આડા ખાનામાં પાચમી ગાથામાં બતાવેલા ૫૫-૧૦-૬૫-૪૦ એ ચાર અક્ષરો અનુક્રમે લખવા ત્યારપછી છઠી ગાથામાં બતાવેલા હ (દુરિતાનાશક સૂર્યબીજ), ર (દહન-કારક અગ્નિબીજ), હુ (શ્રુતાદિત્રાત્મક ક્રોધબીજ અને આત્મરક્ષક કવચ) તથા હ (સૂર્યબીજ કરીને સપુટિત) એ ચાર બીજાક્ષરો પહેલી આઠી લીટીના અકોવાળા ચાર ખાનામાં અકોની નીચે અનુક્રમે મૂકવા વળી સ (સૌમ્યતાકારક ચંદ્રબીજ), ર (દહનકારક અગ્નિબીજ) છુ (સર્વ દુરિતાને શાંત કરનાર શામક), તથા સ (ચંદ્રબીજ કરીને સપુટિત) એ ચાર બીજાક્ષરો બીજી લીટીના

હવે સ્તોત્રકાર એકસોને સીતેર સમયક્ષેત્રમાં રહેલાં એકસોને સીતેર જિનેશ્વરોની સજ્યાના અકના પ્રમાણુવાળો અને મોટું છે માહાત્મ્ય જેનું એવો મહાયત્ર છે. તે યત્ર લખવાનો વિધિ આગળની સાત ગાથાએ કરી દેખાડે છે.

પળવીસા ય અસીઆ, પનરસ પન્નાસ જિણવરસમૂહો ।

નાસેડ સયલદુરિઅં, મવિઆણં મત્તિજુત્તાણં ॥૨॥

[પञ्चविंशतिश्च अशीतिः पञ्चदश पञ्चाशत् जिनवरसमूहः ।

नाशयतु सकलदुरितं भव्यानां भक्तियुक्तानाम् ॥]

અર્થ.-પચીસ, એ'શી, પદર અને પચાસ એ પ્રમાણે તીર્થકરોનો સમુદાય ભક્તિવંત લબ્યજીવોના સકલ પાપનો નાશ કરે.

વીસા પળયાલા વીય, તીસા પન્નત્તરી જિણવરિંદા ।

ગહભૂઅરક્તસાઈણિ-ઘોરુવસર્ગં પળાસંતુ ॥૩॥

[વિંશતિઃ પञ्चचत्वारिंशदपि च त्रिंशत्पञ्चसप्ततिः जिनवरेन्द्राः ।

ग्रहभूतराक्षसशाकिनीघोरोपसर्गं प्रणाशयन्तु ॥]

અર્થ.-વીશ, પીસ્તાલીશ તથા ત્રીશ અને પચોતેર એટલા જિનવરેન્દ્રો ગ્રહ, ભૂત, રાક્ષસ અને શાકિનીના ઘોર ઉપસર્ગનો વિનાશ કરે.

સત્તરિ પળતીસા વીય, સઠ્ઠી પંચેવ જિણગણો एसो ।

વાહિજલજલણહરિકરિ-ચોરારિમહાભયં હરત ॥૪॥

[सप्ततिः पञ्चत्रिंशदपि च षष्टिः पञ्चैव जिनगण एषः ।

व्याधिजलज्वलनहरिकरिचोरा रिमहाभयं हरतु ॥]

અર્થ.-સીતેર, પાંત્રીસ, સાઠ અને પાચ એટલા જિનેશ્વરો વ્યાધિ, જલ અથવા જ્વર, અગ્નિ, સિંહ, હાથી, ચોર અને શત્રુ સંબંધી મહાભયને હર કરે.

અંકોવાળા આડા ચાર ખાનામાં તથા પાચમી લીટીના અંકોવાળા આડા ચાર ખાનામાં અંકોની નીચે અનુક્રમે મૂકવા છઠ્ઠી ગાથાની શરૂઆતમાં જે 'ઝં' અક્ષર છે તે પચપરમેષ્ઠિવાચક છે અને 'હ ર હું હઃ' એ ચાર બીજાક્ષરો વડે અનુક્રમે જયા વિજયા, અજિતા અને અપરાજિતા એ ચાર દેવીઓના અનુક્રમે નામ સમજવાં

આ ચત્રની ચાર ભીલી, ચાર આડી અને એ તીરછી એમ દશ લીટીમાં લખેલા અંકોનો સરવાળો કરતાં દરેકનો સરવાળો ૧૭૦ થાય છે અને સઘળી બાજુની ગણતરી એકસરખી આવે છે, તેથી આ ચત્રનું ગુણવિશિષ્ટ એવું સર્વતાલદ્ર નામ છે આ ચત્રની ચાર બાજુના પડખાના અંકોવાળા ૧૬ ખાનાઓમાં સાતમી અને આઠમી ગાથામાં બતાવેલી ૧૬ વિદ્યાદેવીઓનાં નામ ઝં હ્રીં શ્રીં એ ત્રણ બીજાક્ષરો આદિમાં અને અતમાં 'નમઃ' પદ સહિત લખવાં.

પણપન્ના ય દસેવ ય, પન્નટ્ટી તહ ય ચેવ ચાલીસા ।

રક્ષંતુ મે સરીરં, દેવાસુરપ્પણમિઆ સિદ્ધા ॥૫॥

[પચ્ચપચ્ચાશચ્ચ દસૈવ ચ પચ્ચપપ્પિસ્તથા ચ ચૈવ ચત્તારિંશત્ ।

રક્ષન્તુ મે શરીર દેવાસુરપ્પણતાઃ સિદ્ધાઃ ॥]

અર્થ—પચ્ચાવન, દશ, પાંસઠ અને ચાલીશ એટલા મિદ્ધ થએલા તીર્થકરો કે જેઓ દેવો અને અસુરોથી નમસ્કાર કરાએલા છે તેઓ મારા શરીરનું રક્ષણ કરે.

ૐ હરહુંહઃ સરસુંસઃ, હરહુંહઃ તહ ય ચેવ સરસુંસઃ ।

આલિહિયનામગઙ્ગં, ચક્રં કિર સચ્ચઓમદં ॥૬॥

[ૐ હરહુંહઃ સરસુંસઃ હરહુંહ તથા ચૈવ સરસુંસઃ ।

આલિખિતનામગઙ્ગં ચક્રં કિલ સર્વતોમદ્રમ્ ॥]

અર્થ—ૐ હરહુંહ અને સરસુંસઃ તથા વળી ફરીથી હરહુંહ અને સરસુંસઃ એ પ્રમાણે મન્ત્રના બીજાક્ષર સહિત મધ્યમા સાધકનું નામ લખેલું છે, જેની અદર એવો યત્ર નિશ્ચે સર્વતોભદ્ર છે.

ૐ રોહિણિ પન્નત્તિ, વજ્રસિંખલા તહય વજ્રઅંકુસિઆ ।

ચક્રેસરિ નરદત્તા, કાલી મહાકાલી તહ ગૌરી ॥૭॥

ગંધારી મહજ્જાલા, માનવી વદ્ધરુદ્ધ તહય અચ્છુત્તા ।

માણસિ મહમાણસિઆ, વિજ્ઞાદેવીઓ રક્ષંતુ ॥૮॥

[ૐ રોહિણી પ્રણતિ વજ્રશૃંગલા તથા ચ વજ્રાહ્નકુશા ।

ચક્રેશ્વરી નરદત્તા કાલી મહાકાલી તથા ગૌરી ॥

ગાન્ધારી મહાજ્વાલા માનવી વૈરોઽયા તથા ચ અચ્છુતા ।

માનસી મહામાનસિકા વિદ્યાદેવ્યો રક્ષન્તુ ॥]

અર્થ—ૐ રોહિણી, પ્રણતિ, વજ્રશૃંગલા, વજ્રાહ્નકુશા, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાલી, મહાકાલી, ગૌરી, ગાન્ધારી, મહાજ્વાલા, માનવી, વૈરોઽયા, અચ્છુતા, માનસી અને મહામાનસિકા આ સર્વ વિદ્યાદેવીઓ (મારી) રક્ષા કરે.

પંચદસકમ્મભૂમિસુ, ઉપ્પન્નં સત્તરિં જિણાણ સયં ।

વિવિહરયણાઈવન્નો—વસોહિઅં હરત્ત દુરિઆઈ ॥૯॥

[પચ્ચદશકર્મભૂમિષુ ઉત્પન્નં સત્તરિં જિનાનાં શતમ્ ।

વિવિધરત્નાદિવર્ણોપશોભિતં હરત્તુ દુરિતાનિ ॥]

અર્થ—૫૬૨ કર્મભૂમિ (પાંચ ભરતક્ષેત્ર, પાંચ મહાવિદેહક્ષેત્ર અને પાંચ

ઐરવતક્ષેત્ર એ પદર) ને વિષે [શ્રી અજિતનાથસ્વામીના સમયમાં +] ઉત્પન્ન થએલા વિવિધ રત્નાદિકના વર્ણ વડે શોભિત એવા એકસોને સીતેર જિનેશ્વરો [મારા] પાપનુ હરણ કરે.

ચતુર્તીસ અઙ્ગસયજુઞા, અદ્વમહાપાહિરકયસોહા ।

તિત્થયરા ગયમોહા, દ્વાણઅવ્યા પયત્તેણ ॥૧૦॥

[ચતુર્વિંશદતિશયયુક્તા અષ્ટમહાપ્રાતિહાર્યકૃતશોભા. ।

તોર્થકરા ગતમોહા ધ્યાતવ્યાઃ પ્રયત્નેન ॥]

અર્થ—ચોત્રીશ અતિશયે કરીને યુક્ત, અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્યોએ કરીને શોભિત અને નાશ પામ્યો છે મોહ જેઓનો એવા તીર્થકરો પ્રયત્ન વડે ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે

ૐ વરકળયસંઘવિદુમ મરગયઘણસંનિહં વિગયમોહં ।

સત્તરિસયં જિણાણં, સન્વામરપૂઙ્ગં વંદે ॥૧૧॥ સ્વાહા ॥

ૐ વરકનકશઙ્ખચિદુમમરકતઘનસન્નિમં વિગતમોહમ્ ।

સસતિશતં જિનાનાં સર્વામરપૂજિતં વન્દે ॥]

અર્થ—શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ, શખ, પરવાળા, નીલમણિ અને મેઘ સરખા વર્ણવાળા અર્થાત્ પાચે વર્ણવાળા, નાશ પામ્યો છે મોહ જેમનો એવા તથા સર્વ દેવો વડે પૂજિત એવા એકસો સીતેર જિનેશ્વરોને હું વદન કરૂ છું અહીંયા શરૂઆતમા ૐ લખ્યો છે તે પરમેષ્ઠિ વાચક છે અને અતમા 'સ્વાહા' શબ્દ લખ્યો છે તે દેવોને ખગિદાન આપતા બોલાય છે, એમ સર્વત્ર જાણવું.

ૐ ભવણવહવાણવંતર—જોડસવાસી વિમાણવાસી અ

જે કે વિ દુદ્ધદેવા, તે સન્ને ઉવસમંતુ મમં ॥૧૨॥ સ્વાહા ॥

[ૐ ભવનપતિવાનમન્તરજ્યોતિષ્કવાસિનો વિમાનવાસિનશ્ચ ।

યે કેડપિ દુદ્ધદેવાસ્તે સર્વે ઉપશામ્યન્તુ મમ ॥]

+શ્રી અજિતનાથસ્વામીના સમયમા એકસો સીતેર જિનેશ્વરો વિદ્યમાન હતા તેઓની સખ્યા આ પ્રમાણે જાણવી —

એક મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા ત્રીશ વિજયો હોવાથી પાચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં એકસો સાઠ વિજયો, તેમા એક એક તીર્થકર એટલે કુલ એકસો સાઠ, તથા પાચ ભરતક્ષેત્ર પૈકી એકેક ભરતક્ષેત્રમાં એકેક કુલ મળી પાચ ભરતક્ષેત્રમાં પાચ, અને તેવી જ રીતે પાચ ઐરવતક્ષેત્ર પૈકી એકેક ક્ષેત્રમાં એકેક કુલ મળી પાચ ઐરવતક્ષેત્રમાં પાચ, કુલ પદર કર્મક્ષેત્રમાં એકસો સીતેર જિનેશ્વરો થાય . તે સર્વની મુતિ આ સ્તોત્રમાં કરવામા આવેલી છે

અર્થ—લવનપતિ, વાણવ્યતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક એ ચારે દેવનિકાયને વિષે જે કોઈ દુષ્ટ એટલે (શાસનના) દ્રેષી દેવો હોય તે સર્વે મારા પર ઉપશાત થાઓ—મને વિધન ન કરો.

ચંદનકર્પૂરેણ, ફલે લિહિઞ્ણ લિહિઞ્ણ પીઞ્ણં ।

અંગતરાઙ્ગહમ્—સાઙ્ગિમુગ્ધં પળાસેઙ્ગ ॥૧૩॥

[ચન્દનકર્પૂરેણ ફલકે લિખિત્વા ક્ષાલિતં પીતમ્ ।

અન્તરાદિગ્રહમ્—સાઙ્ગિકીમુદ્ગં પ્રળાશયતિ ॥]

અર્થ—ચંદન અને કપૂરવડે પાટીયા પર આ ચત્ર લખી તેને (જળવડે) ઘોઘને પીધો હોય તો તે એકાંતર વગેરે જ્વર, ગ્રહ, ભૂત, શાકિની અને મોગકના આવે-શનો નાશ કરે છે. [મતાંતરે કાંસાની થાળીમા કપૂર, ગોરોચ્છન, કેસર, ચંદન, કસ્તૂરી વગેરેનો કઢમ કરી સાત વખત લેપન કરવું, તે લેપન કરેલી થાળીને છાયામા સુકવી તેનાપર (સોનાની લેખનવડે) ચત્ર લખીને ગુપ્ત ધૂપાદિકવડે પૂજન કરીને તેના ન્હવણુ જલ પીવાથી રોગ નાશ પામે છે].

ઈઅ સત્તરિસયજંતં, સમ્મં મંતં દુવારિ પઢિલિહિઞ્ણં ।

દુરિઆરિવિજયવંતં, નિઘ્મંતં નિચ્ચમચ્છેહ ॥ ૧૪ ॥

[ઇતિ સત્તરિસયજન્તં સમ્યગ્મન્તં દ્વારિ પ્રતિલિખિતમ્ ।

દુરિતારિવિજયવન્તં નિઘ્મન્તં નિત્યમર્ચયત ॥]

અર્થ—આ પ્રમાણે સમ્યક્ મત્રરૂપ એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરોનો ચત્ર દ્વારને વિષે લખ્યો હોય તો તે કષ્ટ અને શત્રુનો વિનાશ કરે છે, તેથી [હે ભગ્યજીવો !] સદેહ રહિતપણે તમે તેની નિરતર પૂજા કરો. [મતાતરે રૂપાના પતરામા અથવા ત્રાખાના પતરામા લખીને આ ચત્રનું હમેશા પૂજન કરવું અને જ્યારે કાર્ય પડે ત્યારે આ ચત્રનું શુદ્ધ જલે કરીને પ્રક્ષાલન કરવું અને તે પ્રક્ષાલિત કરેલા જલનું પાન કરવું]

તિજયપહુત (સત્તરિસય) સ્તોત્રામ્નાય

ચિત્ર. ૧૨૨-

તિજયપહુતપ્રથમચંત્રવિધિ:—

પણમિય સિરિસંતિજિણં થુણામિ પકેહિં અરિહસત્તરિસયં ।

પરમિદ્વિકુટ્ટેસુ આગમવિદિ સચ્ચઓમદં ॥૧॥

તેયાલા ચઢવીસા તીસા છત્તીસ સત્તતીસા ય ।

કમ્મવણદહણનિઝણા જિણવસદ્દા દિંતુ મમ સિદ્ધિ ॥૨॥

પણતીસા ઇગતાલા વાયાલા તિવિસ ઈગુણતીસા ય ।

કહ્ણાણપચ્ચકલિયા સંઘસ્સ કુણંતુ કહ્ણાણં ॥૩॥

વાવીસા અઢ્ઢવીસા ચઢતીસા દુગુણવીસ છાયાલા ।

સિદ્ધિ અહિ વાહિ અહિય દિય દુદ્ધદિય મોહજોહહરા ॥૪॥

ગુણયાલા પળયાલા છઞ્ઞવીસા સત્તવીસ તિત્તીસા ।

જરમરણરોગરદિયા મંગલ દિંતુ મે (મમ સિદ્ધિ) ॥૫॥

ઇગતીસા વત્તીસાઢ્ઢતીસ ચઢચ્ચત્ત પળવીસા ।

વંતરભૂયપિસાયા રક્ખસમુદ્દરક્ખગા હુતુ ॥૬॥

દિય વિદિણા સત્તરિસયં પહિલેહિય જો થુણેદ્ અચ્ચેદ્ ।

તસ્સ નય હવદ્ધ વિઘં સિઘં સિદ્ધિ સમેદ્ ય ॥૭॥

સિરિ નણ્ણસુરિ પળયં સત્તરીસય જિણવરાણં ભત્તીદ્ ।

ભવિયાણ કુણઠ સંતિં રિદ્ધિબુદ્ધિ ધિદ્ધિકિંતિ ॥૮॥

—ઇતિ સત્તરિસયં યન્ત્રસ્તવ-ઇતિ પ્રથમ યન્ત્રવિધિ: ॥૧॥

ભાવાર્થ:—

શ્રી શાંતિનાથપ્રભુને નમસ્કાર કરીને પરમેષ્ટિકોષ્ટકમાં આગમ વિધિ પ્રમાણે સર્વતોભદ્ર નામના ચત્રથી ૧૭૦ અરિહતોને સ્તુતુ છુ (૧)

૪૩, ૨૪, ૩૦, ૩૬, અને ૩૭ એ કર્મવનને દહન કરવામા નિપુણ એવા જિનેશ્વરો મને સિદ્ધિ આપો (૨)

૩૫, ૪૧, ૪૨, ૨૩, અને ૨૯ એ પચકલ્યાણુકથી યુક્ત જિનેશ્વરો સઘન કલ્યાણુ કરો (૩)

૨૨, ૨૮, ૩૪, ૪૦, અને ૪૬ એ જિનેશ્વરો અગ્નિ, સર્પ, વ્યાધિ, શત્રુ, રાજા અને મોહરાજના હુદ્દ એવા મહાભેદાઓને હરો (૪)

૩૯, ૪૫, ૨૬, ૨૭, અને ૩૩ એ બરા, મરણ અને રોગથી રહિત તીર્થકરે
મને મંગળ અને સિદ્ધિ આપે। (૫)

૩૧, ૩૨, ૩૮, ૪૪ અને ૨૫ એ તીર્થકરે વ્યતર, ભૂત, પિશાચ અને રાક્ષસ
પ્રમુખથી રક્ષણ કરનારા થાઓ. (૬)

આ વિધિ પ્રમાણે ૧૭૦ યંત્ર વસ્ત્રપર લખી જે પુરૂષ સ્ત્રી અને પૂજે તેને
કોઈ વિઘ્ન થાય નહિ અને તરત સિદ્ધિ થાય. (૭)

શ્રીનન્નસૂરિથી નમસ્કૃત આ ૧૭૦ બિનેશ્વરે ભક્તિ કરનાર ભવિકોને શાંતિ,
ઋદ્ધિ, ખુદ્ધિ, ધૃતિ અને કીર્તિ આપે। (૮)

ચિત્ર. ૧૨૩—દ્વિતીયચન્દ્રવિધિ ॥ સ્તોત્ર ॥

આનંદોલ્લાસનમત્ત્રિદશપતિશિરઃપ્રસૂનપૂજ્યપદં ।
જિનસત્તતિશતમાનમ્ય વચ્ચિમ તસ્યૈવ સંસ્તવનમ્ ॥૧॥
જંબૂદ્વીપે મરતૈરાવતયોરંકમેકમભિનૌમિ ।
તન્ દ્વાત્રિંશદ્વિજયેષ્વકૈકં જિનવરં વન્દે ॥૨॥
ધાતકિલ્લંડદ્વીપે દ્વિગુણૈર્મરતદ્વિકે જિનદ્વિતયં ।
પેરાવતે જિનયુગલમમલમભિનૌમિ સદ્ભક્તયા ॥૩॥
વન્દે મહાવિદેહે જિનાંશ્ચતુઃષ્ટિવિજયસંભવિનઃ ।
કેવલકિરણોદ્યોતિતજગત્રયા (ધ્વસ્ત) સંતમસાન્ ॥૪॥
શ્રીપુષ્કરાર્ધનામ્નિ ચ તાવત પવ પ્રમાણતઃ પ્રયતઃ ।
પરમેષ્ઠિનઃ સમભિષ્ઠૌમિ નષ્ટકર્માશ્વિદ્વેષ્યાન્ ॥૫॥
વરકનકશંખવિદ્રુમમરકતધનસન્નિભં વિગતમોહ ।
સત્તતિશતં જિનાનાં સર્વામરપૂજિત વન્દે ॥૬॥
દવદહનં ભૂમ્મદમ્ભસ્તસ્કરવિદ્યુત્ત્પળીભવિસ્ફોટમ્ ।
હરિમારિબન્ધનભયં તત્કાલ સંસ્મૃતં હરતિ ॥૭॥
યો યંત્રસ્થં ધ્યાયતિ સત્તતિશતમર્હતાં પુલકિતાઙ્ગઃ ।
ન ભવંતિ રુજો નશ્યંતિ વારયસ્તસ્ય સર્વેઽપિ ॥૮॥
દ્વૌ સત્ત સત્તસત્તતિરશીતિરથ સંયુતા ચતુર્ભિશ્ચ ।
પકાશીતિરશીતિઃ પદ્ ચ ત્રયોઽષ્ઠૌ તથૈકઃ સ્યાત્ ॥૯॥
ત્ર્યધિકાશીતિઃ સત્તતિરશ્યુક્તાઽશીતિરેકયોના ચ ।
દ્વયશીતિશ્ચત્વારઃ પંચ ચ યંત્રે વિધિર્જ્ઞેયઃ ॥૧૦॥
ક્ષિતિપતિમતિસંક્રુદ્ધં જપિતં બીજાક્ષરૈ પ્રસાધયતિ ।
હરહુંહઃ સરસુંસઃ ૐ હ્રીં હ્રીં હ્રું ફદ્ સ્વાહા ॥૧૧॥

ઘનસારચંદનદ્રવ્યૈર્લિખિતં પાત્રે પયઃ પ્રપીતં ચ ।
 વિસ્ફોટનાશનં ચ્છલુ કુર્યાત્ દ્વારે તથા ન્યસ્તમ્ ॥૧૨॥
 પાપમલં દહતિ ભૂશં દૃત્પક્વકોટરે તથા ધ્યાતમ્ ।
 ત્રિભુવનમપિ વશમાનયતિ યંત્રમેતત્ પ્રપૂજયતઃ ॥૧૩॥
 શ્રોત્રશકોષ્ટગતં ચ સર્વજમેતત્ કરેન્નિશં દધ્યાત્ ।
 તસ્ય કરસ્થા પુસં કલ્યાણપરંપરા નરુલા ॥૧૪॥
 ઇતિ સપ્તતિશતજિનપતિસંસ્તવન યે પ્રપઞ્ચ પટ્ટમતય ।
 ધ્યાયતિ મનસિ તેષાં તુ હરિભદ્રં પદં સુચિરમ્ ॥૧૫॥
 -ઇતિ સપ્તતિશતં યંત્રવિધિઃ-દ્વિતીયયંત્રસ્તોત્રં ॥

ભાવાર્થ:—

આનંદના ઉદ્ધાસપૂર્વક નમસ્કાર કરતા ઇંદ્રોના મસ્તક ઉપર રહેલા પુષ્પો વડે પૂજાએલા છે ચરણો જેમના એવા ૧૭૦ જિનેશ્વરોને નમસ્કાર કરીને તેઓનું જ સ્તવન રચુ છુ ૧

જ બુદ્ધીપના એક ભરત અને એક ઐરવતક્ષેત્રમા એકેક તથા મહાવિદેહક્ષેત્રની ૩૨ વિજય છે તે દરેકમાં એકેક, આ પ્રમાણે ૩૪ જિનેશ્વરોને વદન કરે છુ. ૨

જ બુદ્ધીપના કરતાં ધાતકીખડનુ પ્રમાણ બમાણ હોવાને લીધે તેમા રહેલા બે ભરત અને બે ઐરવતક્ષેત્રમાં બે બે, એ પ્રકારે ૪ જિનવરોને ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર હો. ૩

ધાતકીખડમાં બે મહાવિદેહક્ષેત્રો હોવાથી તેની ૬૪ વિજયોમા ઉત્પન્ન થએલા, અને કેવલજ્ઞાનથી પ્રકાશિત કરેલા ત્રણે જગતના અજ્ઞાનરૂપી અધકારને તેમજ ગાઠ પાપનો નાશ કરનારા જિનેશ્વર દેવોનો નમસ્કાર-વદન હો -૪

પુષ્કરાર્ધક્ષેત્રમા પણ પ્રમાણમાં તેટલા જ (ધાતકીખડના સમાન જ) અષ્ટકર્મરૂપ શત્રુઓનો નાશ કરનારા જિનેદ્રોને સ્તવુ છુ. ૫.

શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ (પીતલવર્ણ), શખ (શ્વેતવર્ણ), પરવાળા (રક્તવર્ણ), મરકત મણિ (નીલા), વર્ષાદથી પૂર્ણ વાદળા જેવા (શ્યામ) વર્ણવાળા, મોહ રહિત અને સર્વ દેવતાઓથી પૂજિત ૧૭૦ જિનેશ્વરોને વદન કરે છુ ૬.

દાવાનલ, રાજ, પાણી, ચોર, વીજળી, સર્પ, હાથી, વિસ્ફોટક, સિંહ, મારી (મરકી) અને બધન વગેરે ભયો (જેઓના) સ્મરણ માત્રથી તત્કાલ નષ્ટપણાને પામે છે. ૭

આ યત્રમાં રહેલા ૧૭૦ જિનેશ્વરદેવોનું આનંદથી પુલકિત દેહવાળો થઇને જે મનુષ્ય ધ્યાન કરે છે તેને કોઇ પણ પ્રકારના રોગ થતા નથી અને (તેના) સર્વ

પ્રકારના શત્રુઓ નાશ પામે છે.-૮

આ સ્તોત્રમાં ચત્રતુ સ્વરૂપ આ પ્રમાણે જણાવેલું છે —

૨, ૭, ૭૭, ૮૪ (પ્રથમ લીટીમાં), ૮૧, ૮૦, ૬, ૩, (ખીજી લીટીમાં), ૮, ૧, ૮૩, ૭૮ (ત્રીજી લીટીમાં), અને ૭૬, ૮૨, ૪, ૫ (ચોથી લીટીમાં) આ પ્રમાણે ચત્ર ભરવાનો વિધિ જાણવો. ૯૧૦

हरहुंहः सरसुंस ॐ कर्ली हीं हूं फट् स्वाहा आ भीलक्षरेथी जप करतां
અત્યંત ક્રોધિત થએલો રાજા પાણુ પ્રસન્ન થાય છે. ૧૧

કેસર, ચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી કોઈ પાત્રમાં લખી તે પાણી પાવામાં આવે અગર દરવાજા ઉપર લખે તો વિસ્ફોટનો નાશ કરે. ૧૨.

આ ચંત્રતુ હૃદયકમળમાં ધ્યાન ધરવાથી પાપરૂપી મળને ખાળી નાંખે છે અને પૂજન કરતા ત્રણે લોકને વશ કરે છે ૧૩

૧૬ સોળ કોષકમાં દર્શાવેલ બીજાક્ષર સહિત આ ચંત્રને જે માણસ હાથમાં ધારણ કરે છે તેને સર્વ કલ્યાણની પરપરા પ્રાપ્ત થાય છે ૧૪.

આ ૧૭૦ જિનેશ્વરોતુ સ્તવન જે મનુષ્ય નિર્મલ બુદ્ધિપૂર્વક મનમાં ધ્યાવે છે તે ક્ષીર્ધાલીન સુખથી મનોહર (મોક્ષ) સ્થાન મેળવે છે ૧૫.

ચિત્ર. ૧૨૪

तृतीययंत्रविधिः । यंत्रं प्रथममेव ॥

પુણ્ડર્શનાનંતરં બૃહત્ સસતિશતં યંત્રં શ્રીપર્ણપદ્મે ચંદનકર્પુરેણ જાતિલેખિન્યા પવિત્રાંગો મંત્રી ચિલિચ્ચ એકમકેન ગ્રહચર્યેણ ભૂમીશયનાદિ દિનત્રયં શ્વેતસુરભિપુષ્પૈઃ તદગૃહે ગત્વા અષ્ટોત્તરસહસ્રજાપં પ્રતિદિનં ત્રિકાલં અષ્ટપ્રકારીપૂજાં કૃત્વા ॐ વરકનક-શંખ૦ ૧ અનેન ગાથામંત્રેણ જાપો દેયાત્, જાપે સમાપ્તે તૃતીયદિને રાત્રૌ પાશ્ચાત્ય ઘટીકા ૪ સમયે સા સ્ત્રી ગુપ્તગૃહે સ્નાનં કાર્યતે સા સ્ત્રી કૃતસ્નાનાં મુક્તકેશાં નીરાવરણીં ઊર્ધ્વી-કૃત્વા સોપિ ભર્તા એકવર્ણોગોદુગ્ધમાનયેત્ તત્ર સ્નાનગૃહે નીત્વા સ્વયમાનિસ્મપન્ન સંવ્યા-સાવહિન્ રૂપ્યમયં યંત્રં પ્રક્ષાલ્ય કચ્છોલકે પ્રક્ષાલ્ય પલ ૧ પ્રમાણં દુગ્ધ પૂર્વાભિમુખીભૂય ઊર્ધ્વે પિબતિ તતો મુખશુદ્ધિઃ તાંબૂલાદિ ગૃહીત્વા પવિત્રં અદ્ભૂતં શૃંગારં કૃત્વા અન્યમુખં નાવલોકયંતી દેવાલય ગત્વા દેવાનાં દેવાન્ ગોત્રદેવતાં દીપ ધૂપં પૂજયિત્વા તત્ર મંત્રિણં ગુરું નમસ્કૃત્ય આશિર્વાદં ગૃહીત્વા તત્ર ગુરુણા રક્ષાં કારયેત્ ॐ ભવણ૦ પતદ્ગાથયા રક્ષા કાર્યા । સા સ્ત્રી દેવગુરુપુરો વાંચિતં યાચયિત્વા પશ્ચાત્ સૂર્યોદયે શયનગૃહે પ્રવિ-શતિ તત્રૈવ સ્વેચ્છાયાં સંભોગો કાર્ય । તાનિ ત્રીણિ અપિ દિનાનિ તે (તામ્યાં) દંપતીભ્યાં અમૃતાહારો વિધેયઃ । તસ્યા. પુત્રપ્રાપ્તિઃ । સર્વદોષા વાતપિત્તકફોદ્ભવાઃ રોગાશ્ચ પ્રશમ્યન્તિ ।

—इति तृतीययंत्रविधिः-संततिफलप्रदं समाप्तं सत्यमिदं निःसंदेहः ॥श्री॥

ભાવાર્થ:—

આ ૧૭૦ ના યંત્રથી સર્વ કાર્યમાં સુખ ઉપજે

ચિત્ર. ૧૩૦—

इदं सप्ततिशतं यंत्रं प्रधानचंदनेन स्थाल्यां लिखित्वा जातिलेखिन्या अष्टोत्तरशतं पुष्पैः संपूज्य ततः स्थालीं प्रक्षाल्य पानीयं सप्तदिनानि पिबेत् सर्वदोषा यांति तं संह-
रति । पठे भक्त्या पुष्पादिभिः संपूज्यः सकलदूषितोपद्रव राज्यादिभयं च प्रशमयति
सर्वजनानुरागं च करोति । नवमं यंत्रविधिः संपूर्णः ॥

ભાવાર્થ:—

આ ૧૭૦ નો યંત્ર ઉત્તમ ચંદનવડે બાંધીને કલમથી થાળીમાં લખી ૧૦૮
પુષ્પથી પૂજિ તે થાળી ખખાલીને પાણી ૭ સાત દિવસ સુધી પીવાથી સર્વ દોષોનો
નાશ થાય પાટલા ઉપર લખી ભક્તિપૂર્વક પુષ્પાદિથી પૂજન કરવાથી સર્વ પ્રજા-
રના દુષ્ટ ઉપદ્રવો, રાજ્ય વગેરેના ભયની શાંતિ કરે, [અને] સર્વ લોકોને અનુ-
રાગી બનાવે.

ચિત્ર ૧૩૧—

यंत्रमिदं गृहे चतसृषु भित्तिषु लिखेत् सर्वचौरभयं हरति ।

ભાવાર્થ:—

આ યંત્ર ઘેર ચારે દિશાની ભિતે લખવાથી ચોરના ભયનું નિવારણ કરે છે

ચિત્ર. ૧૩૨—

पणवीसा य असिथा पनरस पन्नास जिणवर समूहो ।

नासेउ सयलदुरिअ भवियाणं भत्तिजुत्ताणं ॥१॥

वीसा पणयाला विय तीसा पन्नत्तरो जिणवरिदा ।

कम्मरयविण्णमुक्का झायह पप पयत्तेण ॥२॥

सत्तरि पणतीसा वि य सट्ठी पंचेव जिणगणो पसो ।

जो झाणइ पइट्ठो सो मुच्चइ सयलदुरिपहिं ॥३॥

पणपन्ना य दसेव य पन्नट्ठी तह य चेव चालीसा ।

अकोहे य तित्थयरा सोलस कुट्ठेहिं झाणह ॥४॥

पंचदसकम्मभूमिसु उप्पन्नं सत्तरि जिणाण सयं ।

विविहरयणाइवज्जो-वसोहिअं हरउ दुरियाइं ॥५॥

कम्मयखित्तुप्पन्ने तित्थयरे लोगसामिणो इहई ।

तिविहंमि उ कालजुप सव्व तिविहेण वंदामि ॥६॥

કાઝણ સુહં જ્ઞાણ દેવગુરુપયણં સુહમુદુત્તેણં ।
 કુઙ્કુમરોયણકપ્પૂરેણ ય લિહ ચન્ક તુ ॥૭॥
 ન ય પહવંતિ પિસાયા સાશ્વિણ નદુ ચોરગાહ દુદ્ધવેયાલા ।
 અન્નેય દુદ્ધસત્તા પયાપ ઘરિજ્જમાણીય ॥૮॥

ભાવાર્થ —

૨૫, ૮૦, ૧૫ અને ૫૦ જિનેશ્વરોનો સમૂહ ભક્તિ યુક્ત ભવિક જનોના મર્ધ પાપનો નાશ કરે ૧

૨૦, ૪૫, ૩૦ અને ૭૫ એ કર્મ રજથી મુક્ત થએલા જિનેશ્વર દેવોતુ પ્રયત્નપૂર્વક ધ્યાન કરીએ ૨

૭૦, ૩૫, ૬૦ અને ૫ એ જિન સમૂહનું જે મનુષ્ય હર્ષ પૂર્વક ધ્યાન કરે છે તે [મનુષ્ય] સર્વ પાપથી મુક્ત થાય છે ૩

૫૫, ૧૦, ૬૫ અને ૪૦ એ ક્રોધ રહિત જિનેશ્વરોતુ ૧૬ ખાનામા ધ્યાન કરવું ૪

પદર કર્મભૂમિમા (૫ ભરત, ૫ ઐરવત અને ૫ મહાવિદેહમા) ઉત્પન્ન થએલા અને વિવિધ રત્નોના જેવા વર્ણથી શોભિત [શરીર વાળા] ૧૭૦ જિનેશ્વરો [ધ્યાન ધરનારના] પાપનો નાશ કરે ૫

કર્મભૂમિના ક્ષેત્રોને વિષે ઉત્પન્ન થએલા લોકના નાયક એવા ત્રણે (અતીત, અનાગત અને વર્તમાન) કાળના તીર્થકરોને ત્રિવિધે (મન, વચન અને કાયાયે) વદન કકે છુ ૬

શુભ ધ્યાન ધરીને તથા દેવ યુરેતુ પૂજન કરીને શુભમુદુત્તે કેસર, ગોરોચન તથા કપૂરથી ચક્ર લખીએ. ૭

આ ચત્ર ધારણ કરવાથી (પાસે રાખવાથી) પિશાચ, શાકિની, ચોર વગેરે, દુષ્ટ વૈતાલ તથા અન્ય કોઈ દુષ્ટ પ્રાણી પરાભવ કરી શકે નહિ ૮
 ચત્ર ૧૩૩-૧૩૪—

તિજયપહુતપયાસય અદ્દમહાપાહિરકયસોહં ।
 સમયક્ષિત્તઠિઆણં સરેમિ ચક્ક જિણિદાણં ॥૧॥
 સત્તરિસયમુક્કોસં સમરે વિસ દસ વા સમયક્ષિતે ।
 ચક્કતીસ પદમં દીવે ણં અંતરદીવેસુ તે દુગુણા ॥૨॥
 પળવીસા ય અસીઆ પનરસ પન્નાસ જિણવરસમૂહો ।
 નાસેડ સયલદુરિઅ ભવિઆણ મત્તિજુત્તાણં ॥૩॥

વીસા પળ્યાલા વીય તીસા પચ્ચત્તરી જિણવરિંદા ।
 ગહમૂઅરવ્વસાઈણિ—ઘોરવસગ્ગં પળાસંતુ ॥૪॥
 સત્તરિ પળતીસા વિ ય સટ્ટી પંચેવ જિણગણો ણ્ણસો ।
 વાહિજલજલણહરિકરિ—ચોરારિમહાભયં હરડ ॥૫॥
 પળપન્ના ય દસેવ ય પચ્છટ્ટો તહ ય ચેવ ચાલોસા ।
 રવ્વસંતુ મે સરીર દેવા સુરપળમિથા સિદ્ધા ॥૬॥
 ઐ હરહુંહ સરસુંસ. હરહુહઃ તહય ચેવ સરસુંસઃ ॥
 આલિહિયનામગ્ગમ્મ ચક્કં કિર સવ્વશ્રોમં ॥૭॥
 ઐ રોહિણિ પન્નત્તિ વજ્જસિંખલા તહય વજ્જઅકુસિઆ ।
 ચક્કેસરિ નરદન્ના કાલિ મહાકાલિ તહ ગોરી ॥૮॥
 ગંધારિ મહજાલા માણવિ વહરુટ્ટ તહ ય અચ્છુત્તા ।
 માણસિ મહમાણમિથા વિજ્ઞાદેવીઓ રક્કંતુ ॥૯॥
 પેંચદસકમ્મમ્મૂમિસુ ઉપ્પન્નં સત્તરિં જિણાણ સયં ।
 વિચિહરયણાઈવન્નો-વસોહિં અરડ દુરિઆઈ ॥૧૦॥
 ચડતીસ અઙ્ગસયજુઆ અટ્ટમહાપાડિહેરકયસોહા ।
 તિત્થયરા ગયમોહા ક્ષાણઅન્ના પયત્તેણ ॥૧૧॥
 ઐ વરકળયસંઘવિદ્દુમ-મરગયઘણસન્નિહં વિગયમોહં ।
 સત્તરિસય જિણાણ સવ્વામરપૂઠં વંદે ॥૧૨॥ સ્વાહા
 અટ્ટેવ ય અટ્ટસયં અટ્ટસહસ્સં ચ અટ્ટકોઢીઓ ।
 રવ્વસંતુ મે સરીરં દેવાસુરપળમિથા સિદ્ધા ॥૧૩॥
 ઐ ભવળવહ્વાળવતર-જોહસવાસી વિમાળવાસી અ ।
 જે કે વિ દુટ્ટદેવા તે સવ્વે ઉવસમંતુ મમં ॥૧૫॥ સ્વાહા
 ચંદળકળ્પૂરેણ ફલણ લિહિરૂળ આલિં પીઅં ।
 યગંતરાઈગહમૂઅ-સાઈણિમુગ્ગં પળાસેઈ ॥૧૬॥
 ઇઅ સત્તરિસયજંતં સમ્મ મંતં દુવારિ પડિલિહિં ।
 દુરિઆરિવિજયવંતં નિબ્બંતં નિચ્ચમચ્ચેહ ॥૧૬॥

—ઈતિ સપ્પતિશતં ચંત્રસ્તોત્ર સમાપ્તં ॥

ભાવાર્થ —

ત્રણ જગતના સ્વામીપણાને પ્રકાશ કરનાર અષ્ટ મહાપ્રતિહાર્યવડે કરીને
 સુશોભિત, સમયક્ષેત્રમાં એટલે અઢીઢીપમા રહેલા જિનેશ્વરના સમૂહને હું સ્મરૂ-
 સ્મરણ કરૂ છુ ૧

આ મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં ઉત્કૃષ્ટથી ૧૭૦ તીર્થકરો અને જઘન્યથી ૨૦ અથવા મતાન્તરે ૧૦ તીર્થકરો હોય છે તંગતુ ધ્યાન કરવુ જોઇએ. તેમા ૩૪ પહેલા જ ખૂદીપમા અને ત્યાર પછીના ધાતકીખડ અને અર્ધ પુષ્કરવર દ્વીપમા ખમણા ખમણા તીર્થકરો હોય છે. ૨

પચીશ, એંસી, પંદર અને પચાસ એ પ્રમાણે તીર્થકરોનો સમુદાય ભક્તિવત્ ભવ્ય જીવોના સમય પાપનો નાશ કરો. ૩

વીશ, પીસ્તાલીશ, ત્રીશ અને પચોતેર એટલા તીર્થકરો ગ્રહ, ભૂત, રાક્ષસ અને શાકિનીના ઘોર ઉપસર્ગનો વિનાશ કરો. ૪

સીતેર, પાત્રીશ, સાઠ અને પાચ એટલા જિનેશ્વરો વ્યાધિ, જળ અથવા જવર, અગ્નિ, સિંહ, હાથી, ચોર અને શત્રુ સખધી મહાભયને દૂર કરો. ૫.

પચાવન, દશ, પાસઠ અને ચાલીશ એટલા સિદ્ધ થએલા તીર્થકરો કે જેઓ દેવો અને અસુરોથી નમસ્કાર કરાએલા છે તેઓ મારા શરીરનુ રક્ષણ કરો. ૬

ઐ હરહ્રુઃ અને સરસુંસઃ તથા વળી ફરીથી હરહ્રુઃ અને સરસુંસઃ એ પ્રમાણે મત્રના બીજાપર સહિત મધ્યમા સાધકનુ નામ લખવુ એ રીતે નિશ્ચે કરીને સર્વ-તોભદ્ર (નામનો) યત્ર થાય છે ૭

તે યત્રમા ઐ (પ્રણવબીજ), હ્રીં (માયાબીજ) અને ઐં (લક્ષ્મીબીજ), એ ત્રણ મત્રબીજ પૂર્વક સોળ વિદ્યાદેવીઓના નામ લખવા તે આ પ્રમાણે-રોહિણી પ્રજ્ઞાપ્તિ, વજ્રશૂબલા, વજ્રાકુશી, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાલી, મહાકાલી, ગૌરી, ગાંધારી, મહાબાળા, માનવી, વૈરોઢ્યા, અચ્છુમા, માનસી અને મહામાનસિકા આ સર્વે વિદ્યાદેવીઓ (મારૂં) રક્ષણ કરો. ૮-૯

પંદર કર્મભૂમિમાં ઉત્પન્ન થએલા ઉત્કૃષ્ટ એકસોને સીતેર જિનેશ્વરો [શ્રી અજિતનાથ તીર્થકરના સમયમાં એકસોને સીતેર જિનેશ્વરો વિદ્યમાન હતા તે આ પ્રમાણે-એક એક મહાવિદેહ ક્ષેત્રની બત્રીશ બત્રીશ વિજય હોવાથી પાચ મહા-વિદેહ ક્ષેત્રની એકસો સાઠ વિજયમા એક એક તીર્થકર હોવાથી એકસો સાઠ તીર્થકરો, વળી પાચ ભરત અને પાંચ ઐરવત ક્ષેત્રમા એક એક ક્ષેત્રમા એક એક કુલ દશ ક્ષેત્રમાં દશ, સર્વ એકઠા મળીને એકસોને સીતેર જિનેશ્વરો], જેઓ વિવિધ-રત્નોના વર્ણવડે શોભિત છે તે જિનેશ્વરો [મારા] પાપને હરો. ૧૦

ચોત્રીશ અતિશયવડે યુક્ત, અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્યવડે શોભિત અને નાશ પામ્યો છે મોહ જેમનો એવા તીર્થકરો આદરથી ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે. ૧૧

શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ, શંખ, પરવાળા, નીલમણિ અને મેઘ સમાન વર્ણવાળા, મોઢ રહિત અને સર્વ દેવો વડે પૂજિત એવા એકસો સીત્તર જિનેશ્વરોને હું વદન કરું છું. ૧૨

આઠ વળી આઠસો આઠ હજાર અને આઠ કોઠ (જિનેશ્વરો) કે જેઓ દેવો અને અસુરોથી નમસ્કાર કરાવેલા છે તેઓ મારા શરીરનું રક્ષણ કરો. ૧૩

ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી અને દૈમાનિક એ ચારે દેવોની જાતિ મધ્યે જે કોઈ દુષ્ટ એટલે શાસનના દ્રેષી દેવ હોય તે સર્વે મારા પર ઉપશાંત થાઓ—મને વિધન ન કરો. ૧૪

ચદન અને કપૂરવડે પાટીયા ઉપર આ ચત્ર આલેખી પછી તેને જળવડે ઘોઈ તે જળ પીવાથી એકાતરીયો વગેરે તાવ, ગ્રહ, ભૂત, શાકિની, મુદ્ગર વગેરેનો નાશ કરે છે. ૧૫

એ પ્રમાણે સમ્યક્ મત્રરૂપ આ એકસો સીત્તર જિનેશ્વરોનો ચંત્ર દ્વારને વિધે લખ્યો હોય તો તે કષ્ટ અને શત્રુનો વિનાશ કરે છે. તેથી (હે ભવ્યજીવો!) તેને સદેહ રહિતપણે નિરતર પૂજો. ૧૬

ચત્ર. ૧૩૫-૧૩૬-૧૩૭-૧૩૮-૧૩૯—ની વિધિ મૂળ પ્રતમાં નહિ હોવાથી આપી નથી પરંતુ આ બધાએ ચત્રો ભૂત, પ્રેત, દુષ્ટગ્રહ વગેરેની પીડાની શાંતિ કરનાર છે ચિત્ર. ૧૪૦—

ૐ હરહુંહઃ સરસુંસઃ ૐ અસિઆડસા ક્ષમ્લ્યૂં જમ્લ્યૂં મ્લ્યૂં હ્મ્લ્યૂં સ્મ્લ્યૂં નમઃ । અઘ્રોત્તરશતપુષ્પૈઃ યંત્રસ્ય સ્થાપના કાર્યા । ૐ રોહિણીપ્રમુખ ષોડશવિદ્યાદેવીનાં પૂજા વિધેયા । ભુવણં હિતિ યંત્રપૂજા । તથા ચત્ર સ્થાપ્ય ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં અસિઆડસા ૧૨૫૦૦ જાપઃ, ષોડશવિદ્યાદેવી પૂજાર્યા નમઃ । ઇતિ ॥

ભાવાર્થ:—

ૐ હરહુંહઃ ૦ આ મત્રથી મત્રી ૧૦૮ પુષ્પથી ચત્રની સ્થાપના કરવી. ૐ રોહિણી પ્રમુખ ૧૬ વિદ્યાદેવીઓની પૂજા કરવી, ૐ ભવણવર્ણ ૦ ગાથાથી ચત્રપૂજા કરવી. તથા ચંત્ર સ્થાપન કરીને ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં અસિઆડસાનો ૧૨૫૦૦ જાપ કરવો. સોળ વિદ્યાદેવીઓની પૂજામાં નમઃ શબ્દ કહેવો.

ચિત્ર. ૧૪૧—

ૐ હરહુંહઃ સરસુંસઃ ૐ અસિઆડસા ક્ષમ્લ્યૂં જમ્લ્યૂં મ્લ્યૂં હ્મ્લ્યૂં સ્મ્લ્યૂં નમઃ । અઘ્રોત્તરશતં પુષ્પૈઃ યંત્રં સ્થાપ્ય ૐ અસિઆડસા ૧૨૦૦૦ જાપ્ય ષોડશવિદ્યાદેવી પૂજાર્યા નમઃ । અનયા યુક્ત્યા ૐ ભવણં હિતિ ચત્રે જાપં ૧૦૮ પષાં દોષાણાં નિગ્રહાય યંત્ર પૂજા ।

તથા મંત્ર મળ્ય મળ્ય પુષ્પ ૧૦૮ ચંત્ર: સંસ્થાપ્ય: । પૂર્વ સેવા લિખ્યતે ઐ કૌં હ્રીં શ્રીં
અર્હં શ્રી અસિઆડસા નમઃ અનેન મંત્રેણ જાપ્ય ૧૨૦૦૦ તથા મવળં ગાથા મંત્રેણ દશાંશ
હોમઃ ઇતિ સમાપ્તં ॥

ભાવાર્થ:—

ૐ હરહુંહ: આ મંત્રથી ૧૦૮ પુષ્પ મંત્રી ચંત્રની સ્થાપના કરવી. ૐ અસિ-
આડસા મંત્રનો ૧૨૦૦૦ જાપ કરવો. સોળ વિદ્યાદેવીઓની પૂજા કરતી વખતે નમઃ
શબ્દ કહેવો. આજ પ્રમાણે ૐ મવળવર્ણં ગાથાનો જાપ ૧૦૮ વખત કરવો. દેવાદિ
દોષ ટાળવા માટે ચંત્રની પૂજા કરવી. તથા મંત્ર લાણી લાણીને ૧૦૮ પુષ્પથી ચંત્રની
સ્થાપના કરવી.

પૂર્વ સેવા:—

ૐ કૌં હ્રીં શ્રીં અર્હં શ્રી અસિઆડસા નમઃ આ મંત્રથી ૧૨૦૦૦ જાપ કીજે.
તથા ૐ મવળવર્ણં આ ગાથાના મંત્રવડે દશાંશ હોમ કરવો.

શ્રી નમિઝળ સ્તોત્ર

— (૦) —

નમિઝળ પળયસુરગણ-ચૂડામણિકિરણરંજિતં મુણિજો ।

ચલણજુઅલં મહાભય-પળાસણં સંથવં વુચ્છં ॥૧॥

[નત્વા પ્રણતસુરગણચૂડામણિકિરણરંજિતં મુનેઃ ।

ચરણયુગલં મહાભયપ્રળાશનં સંસ્તવ વક્ષ્યે ॥]

ભાવાર્થ—નમસ્કાર કરતા એવા દેવતાઓના સમૂહના મુગટોમાં રહેલા મણિ-
ઓના કિરણોથી શ્રીપાર્શ્વનાથ મુનીશ્વરના જે બને ચરણકમલો રંગાએલા છે, તેઓને
હું પણ નમસ્કાર કરી મહાભયોને નાશ કરનાર એવું આ સ્તોત્ર [ ] કહું છુ-૧
આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન. ૧૪૨

મન્ત્રામ્નાય-હુકારની અદર દેવદત્તનું નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખ-
ડીઓમા ઐ શ્રી પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા દરેક પાંખડીઓમા લખીને બહાર ફરતા સોળ
સ્વરો વીંટવા [તેની ઉપર ફરતી આઠ પાંખડીઓમા ક થી જ સુધીના માતૃકાક્ષરો
તથા તે પાંખડીઓના અગ્રભાગમા સોળ સ્વરો ફરી લખીને, હ્રીં કારના સાડા ત્રણ
આટા મારીને ક્રોં કારથી ર્ધન કરવું, અને ચત્રના ચારે ખુણામા વર્ત્તી કાર લખવો]
(આકૃતિ માટે જુઓ નમિઝળ ૧ ચિત્ર ન. ૧૪૩)

કેશર, ગોરૂચદન વગેરે સુગંધી પદાર્થોથી આ ચત્રને લોખપત્ર પર શુભદિવસે
લખી, કુવારી કન્યાએ કાતેલા સુતરથી ચત્રને વીંટી એકહબર બંધ કરીને, જીભએ
બાધવાથી મોટાભયેનું નિવારણ થાય છે ઉપવાસ કરીને ત્રિકોણ કુડને વિષે ૧૨૦૦૦
હોમ કરીને મન્ત્રની સાધના કરવી, તે દિવસે દાન વગેરે દેવું શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુની
પ્રતિમાનું પૂજન કરીને, પછી સારા દિવસે ચત્રને જીભએ બાધવો. પૂજાવિધિમા ૨૧
સોપારી, ૧ રૂપૈઓ, ઓઠવાનું વસ્ત્ર તથા પુષ્પ વગેરે.

ચત્રના ચારે ખુણામા અખિત-શાંતિ-પાર્શ્વનાથ અને વર્ધમાન પ્રભુની સ્થા-
પના કરીને, ઐ રોહિણી વગેરે સોળ વિદ્યાદેવીઓની સ્થાપના તથા વચ્ચેના ખાના-
ઓમાં ક્ષિપ ઐ સ્વાહા લખીને, વચ્ચેના [પહેલા કોઠામા ૨૫, ૮૦, ૧૫ અને ૫૦ તથા
હરહુંહઃ નો એકેક અક્ષર, બીજા કોઠામા ૨૦, ૪૫, ૩૦ અને ૭૫ તથા સરસુસ નો
એકેક અક્ષર, ત્રીજા કોઠામાં ફરી ક્ષિપ ઐ સ્વાહા લખીને, ચોથા કોઠામા ૭૦,
૩૫, ૬૦, અને ૫ તથા હરહુંહઃ નો એકેક અક્ષર તથા પાંચમા કોઠામા ૫૫, ૧૦,
૬૫ અને ૪૦ તથા સરસુંસઃ નો એકેક અક્ષર તથા ચારે બાજુના વચ્ચેના

ખાનામાં હ્રીં શ્રીં કલીં બ્લૂં એ ચાર મન્ત્રાક્ષરોમાંથી એકેક મન્ત્રાક્ષર લખવો, આ પ્રમાણે ૪૬ કોઠાનો યંત્ર સમચોરસ કરવો] તેને ચારે બાજુ ફરતી ઐં ચરકળય-સંઘવિદ્દુમ, મરગયઘણસન્નિહં વિગયમોહં । સત્તરિમયં-જિણાણં, સવ્વામર પૂઠં વંદે સ્વાહા ॥ તથા ઐં મયવનદ્વ-વાળવતર-જોહસપાસી વિમાળવાલીઝ । જે કેવિ દુઢ્વદેવા તે સવ્વે ડવસમંતુ મમ સ્વાહા ॥ આ બંને ગાથાઓ લખી (આકૃતિ માટે બુઓ નમિં ૦ યંત્ર ૨ ચિત્ર નં. ૧૪૪) આ યંત્રને [સુગધી દ્રવ્યોથી] લખીને ઘેર પૂજન કરવાથી શાંતિદાયક થાય છે-શાંતિને આપનારો થાય છે.

વળી ઐં કાલાક્ષિપતયે સ્વાહા ॥ આ મન્ત્રથી પ્રસૂતિ વખતે તેણ મન્ત્રીને યોનિમાં નાખવાથી સુખે કરીને પ્રસવ થાય છે.

વળી

ઐં ઘન્ટાકર્ણો ! મહાવીર ! સર્વેવ્યાધિવિનાશક ! !

વિસ્ફોટકમયે પ્રાપ્તે રક્ષ રક્ષ મહાવલ ! સ્વાહા ॥

ઘરની ઉત્તર બાજુએ લખીને, પૂજન કરવાથી વિરકેટકના ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે.

૪૬ ઓગણપચાશ કોઠાનો ચતુરસ્ર યંત્ર કરીને, વીસ કોઠામાં નમિઝળ પાસ વિસદ્દર વસદ્દ જિણ ફુલિંગ હ્રીં તમ. ચારે બાજુ ફરતા કોઠાઓમાં વચ્ચે કોઠા એકેક ખાલી મૂકીને લખીને, વચ્ચેના ખાલી કોઠામાં અનુક્રમે હ્રીં શ્રીં કલીં બ્લૂં એ ચાર બીજાક્ષરો લખવા, તથા વચ્ચેના ચતુર્થ કોઠામાંના નવ કોઠામાં ઊભા અને આડા ક્ષિપ ઐં સ્વાહા એ પાંચ તત્ત્વબીજાક્ષરો લખીને યંત્ર તૈયાર કરવો (આકૃતિ માટે બુઓ નમિં ૦ યંત્ર. ૩ ચિત્ર નં. ૧૪૫)

યંત્રની મધ્યમાં ષટકોણાકૃતિ કરીને, તેની મધ્ય કર્ણિકામાં હ્રીંકાર લખીને, તે હ્રીંકારની મધ્યમાં [સાધકનુ] નામ લખીને, તે નામ ગર્ભિત હ્રીંકારની ઉપર ઐંકાર લખીને, તે છ ખુણાઓમાં હ્રીંકાર લખીને, બહાર ફરતો ઐં કુરુકુલ્લે સ્વાહા એ મન્ત્ર વીંટીને, તેની બહાર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, કથી શરૂ કરીને ક્ષ સુધીના માતૃકાક્ષરો વીંટીને, તેની બહાર ફરતો ઐં ત્રિશૂલિની પ્રેતકપાલહસ્તાં નૃમુખમલા-વલિવદ્ધકક્ષણામ્ । કૃતાન્તહારાં રુદિરૌઘસંપ્લુતાં ત્વામેવ રૌદ્રીં સતતં સ્મરમિ ॥ એ મન્ત્ર વીંટીને, હ્રીંકારના સાડા ત્રણ આઠા મારીને ક્રૌંકારથી ર્ધન કરવું (આકૃતિ માટે બુઓ નમિં ૦ યંત્ર. ૪ ચિત્ર નં. ૧૪૬)

યંત્રની મધ્યમાં ષટકોણાકૃતિ કરીને, તેની કર્ણિકામાં ઐંકારની અંદર [સાધકનુ] નામ લખીને, છ ખુણામાં તથા છ ખુણાની બહારના આંતરામાં ઐં અપ્રતિ-

ચક્રે વિચક્રાય સ્વાહા એ મન્ત્રાક્ષરો લખીને, વલય દઇને, કરતા ઝં હ્રીં અપ્રતિ-
ચક્રે ! કુરુ કુરુ મપાચંત પદાચંત સમર્પિત હ્રીં હૂં ઝૂં ઝં સ ઠઃ ઠઃ ઠઃ હ્રીં નમોઽસ્તુ તે
વિચક્રાય સ્વાહા । એ મન્ત્રાક્ષરો વીંટીને, [હ્રીં કારના સાડા ત્રણ આટા ભારી ક્રોં
કારથી રૂધન કરવું અને ચત્રની ચારે બાજુ ખુણાઓમાં ક્રોં કાર બીજ લખવો]
(આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર ૫ ચિત્ર નં ૧૪૭)

ચત્ર ૩—આ વૃદ્ધ સમતિશિત નામનો ચત્ર છે શુભદિવસે, શુભયોગે મુગધી
દ્રવ્યથી લખી, નિરતર પૂજન કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે

ચત્ર ૪—વિધિ તથા શુભ મૂળ પ્રતમાં નથી, પરંતુ શાંતિદાયક ચત્ર હોય
એમ લાગે છે

ચત્ર ૫—ચત્રની મધ્યમાં આપેલા ઝં અપ્રતિચક્રે મન્ત્રથી પૂજન કરીને,
જુજાએ ચત્ર ધારણ કરવાથી શીતળા, લૂક, વાના કોડા અને દાંત તથા દાઢની
પીડાનો નાશ થાય છે

રોગલયહર માહાત્મ્ય—

સડિયકરચરણનહમુહ, નિવુઙ્ગનાસા વિવરણાયન્ના ।

કુટ્ઠમહારોગાનલ-ફુલિંગનિદ્ઘ્મમર્વંગા ॥૨॥

તે તુહ ચલણારાહણ-સલિલંજલિસેયવુદ્ધિયન્છાયાઃ ।

વણદવદઙ્ગા ગિરિપા-યત્ર વૃ પત્તા પુણો લર્ચિછ ॥૩॥

[શટિતકરચરણનમ્વમુક્તા નિમગ્નનાલિકા ચિવર્ણલાવણ્યા ।

કુષ્ઠમહારોગાનલસ્ફુલિન્નિર્દગ્ધસર્વાઙ્ગાઃ ॥

તે તત્ત્વ ચરણારાધનસલિલાજલિસેકવર્ધિતચ્છાયાઃ ।

વનદવદગ્ધા ગિરિપાદપા ઇવ પ્રાપ્તાઃ પુનર્લદમીમ્ ॥]

ભાવાર્થ —જેઓના હાથ, પગ, નખ અને મુખ સડી ગયા હોય, જેઓની
નાસિકા ખેંસી ગઈ હોય, જેઓનું લાવણ્ય-સૌંદર્ય નાશ પામ્યું હોય અને જેઓના
સર્વ અંગો કોઠ નામના મહારોગ રૂપી અગ્નિના ડહોળિયા વડે દગ્ધ થયેલા હોય તે
મનુષ્યો હે ભગવાન ! આપના ચરણકમળની સેવારૂપ જલની અજગ્નિના સ્ત્રિચનથી
અવિક કાંતિવાળા થઈ વનના દાવાનલથી બળેલા પર્વતના વૃક્ષોની જેમ ફરીથી આરોગ્ય
લક્ષ્મીને પામે છે ૨-૩

મન્ત્રામ્નાય —શ્રીં કારની અદર [સાધકનું] નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ
પાખડીઓમાં શ્રીં કાર લખીને, [આતરામાં ઝં કાર લખીને], હ્રીં કારના ત્રણ આટા
ભારીને, ક્રોં કારથી રૂધન કરવું (આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર ૬ ચિત્ર નં ૧૪૮)

વળી શ્રીંકારની અંદર પોતાનું નામ લખીને [ઉપર હ્રીંકાર વીંટીને], બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમાંની ચાર પાખડીઓમાં શ્રીંકાર તથા ગાફીની ચાર પાખડીઓમાં પાર્શ્વનાથ નામનો એકેક અક્ષર લખીને, [બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમાં લક્ષ્મી શબ્દ લખીને] હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારીને [ક્રોંકારથી રૂધન કરવું] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર ૭ ચિત્ર નં. ૧૪૯)

તથા મધ્ય કર્ણિકામાં શ્રીંકાર લખીને, તેની ફરતી આઠ પાખડીઓમાં ઐં હ્રીં શ્રીં પાર્શ્વનાથાય એ મન્ત્રાક્ષરોનો એકેક અક્ષર લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાખડીઓમાં સોળ સ્વરો લખીને, [હ્રીંકારથી ત્રણ આંટા મારીને, ક્રોંકારથી રૂધન કરવું], (આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર. ૮ ચિત્ર નં. ૧૫૦)

તથા મધ્ય કર્ણિકામાં [વ્હૂં લખીને], ફરતી આઠ પાખડીઓમાં ઐં દે શ્રીં વ હ્રીં દ શ્રીં ત્ત લખીને, તેની બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમાં ઐં હ્રીં પાર્શ્વનાથાય હ્રીં નમઃ લખીને, તેને ફરતા ઐં હ્રીં શ્રીં મગવતે પાર્શ્વનાથાય હર હર સ્વાહા । એ મન્ત્રાક્ષરો વીંટીને, ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારીને [ક્રોંકારથી રૂધન કરવું] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર ૯ ચિત્ર નં. ૧૫૧)

વળી શ્રીંકારની અંદર [સાધકનું] નામ લખીને, [બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમાં શ્રીં ઐં નો એકેક અક્ષર લખીને], ફરતી બાર પાખડીઓમાં ઐં હ્રીં શ્રીં એ ત્રણ અક્ષરો લખીને, ઉપર ફરતી સોળ પાખડીઓમાં સોળ સ્વરો લખીને, તેને ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારીને, [ક્રોંકારથી રૂધન કરવું]. આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર ૧૦ ચિત્ર નં. ૧૫૨

સૌથી પહેલાં ઐં હ્રીં શ્રીં મગવતે [શ્રીં]પાર્શ્વનાથાય હર હર સ્વાહા આ પૂજા-મન્ત્રનો જમણા હાથથી ૧૦૦૦૦ દશ હજાર બાપ કરીને, ૧૦૮ [સુગંધીદાર] કૂલોથી ચત્રની પૂજા કરીને, આ પાંચે ચત્રો કેશર, ગોરૂચદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોજપત્ર પર લખીને, કુવારી કન્યાએ કાતોલા સુતરથી વીંટાળી ગળે અથવા ભુજાએ ધારણ કરવાથી અનુક્રમે અકાળ મરણ ચત્ર ૬ થી, જવર (તાવ) ચત્ર ૭ થી, અપ-સ્માર (હિસ્ટરીઆ) ચત્ર ૮ થી, ભૂત તથા પ્રેત ચત્ર ૯ થી અને પિશાચ વગેરેનો ઉપદ્રવ ચત્ર ૧૦ થી દૂર થાય છે

જલસયહર માહાત્મ્ય—

દુઝાપસુમિત્ર જલનિહિ, ઉઘમઢકહોલમીસણારાવે ।
સંમેતમયવિસંદુલ-નિજામયમુક્કવાચારે ॥૪॥

અવિદલિઅજાણવત્તા, સ્વળેગ પાવંતિ ઇચ્છિઅં કૂલં ।
પાસજિણચલણજુઅલં, નિચ્ચં ચિઅ જે નમંતિ નરા ॥૫॥

[દુર્વાતિશ્રુમિતે જલનિધૌ ઉદ્ગટફલ્લોભીપણારાવે ।
સમ્રાન્તમયવિસંસ્થુલનિર્યામકમુક્તચ્ચાપારે ॥
અવિદલિતયાનપાત્રાઃ ક્ષણેન પ્રાપ્તુવન્તીપ્સિતં કૂલમ્ ।
પાર્શ્વજ્ઞિનચરણયુગલં નિત્યં ચૈવ યે નમન્તિ નરા ॥]

ભાવાર્થ - ઉપર વાચુ વડે ક્ષોભ પામેલા, ઉત્કટ હલોલો વડે ભયકર ગર્જના કરતા તથા સભ્રાત થએલા અને ભયથી વિહ્વલ થએલા ખદાસીઓએ જેમા વહાણ હાકવારૂપ વ્યાપાર મૃદ્ધી દીધો છે એવા સમુદ્રમા [પણ] જે મનુષ્યો નિરતર શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચરણયુગલને નમે છે તેઓ અક્ષત યાનપાત્ર-વહાણ સહિત એક ક્ષણવારમાં જ ઇચ્છિત એવા સમુદ્રના તીરને પામે છે. ૪-૫

મન્ત્રાઝાય - મધ્યમા હ્રંકારની નીચે [સાધુનુ] નામ લખીને, ઉપર ક્ષંકાર વીંટીને, તેને ફરતા ઠકાર સપુટ વીંટવા, તેને ફરતી આઠ પાંખડીઓમા ૭ હ્રીં પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા એ મન્ત્રાક્ષરો લખીને, તેને ફરતી સોળ પાખડીઓમા હ્રીંકાર લખીને, તેના ઉપર ફરતી સોળ પાખડીઓમા અનુક્રમે હે હ્રાં હ્રીં હ્રાં હ્રીં વર્લો વ્લૌ વર્લો હ્રાં હ્રીં હ્રૌ હ્રાં હ્રઃ ઠઃ ઠઃ ઠઃ । વીંટીને, ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારીને, [ક્રોંકારથી રૂધન કરવું] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિઃ યત્ર ૧૧ ચિત્ર ન. ૧૫૩)

આ યત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યો તથા હરતાલ સહિત લખીને ઉત્તમ એવા એક હબારને આઠ ૧૦૦૮ ફૂલોથી પૂજન કરીને, ફલ તથા નૈવેદ્ય ઘણું જ ધરાવીને, (યત્રને) પોતાની પાસે રાખવાથી વહાણવટીના જલભયનો નાશ થાય છે. આ યાગતમા શકા કરવી નહિ.

વળી - ઐ ઇંદ્રસેણ મહાવિજ્ઞા દેવલોગાથો આગયા । દિદ્ધિયંઘં કરિસ્સામિ મહાણ મ્હાણ મ્હીણ દિદ્ધીણ ચોરાણ ચારિયાણં જોહાણં વગ્ધાણં સ્વૌહાણં સુધાણ મ્હો-રગાણં ગધઞ્ચાણં અગ્ગેસિં દુદ્ધસત્તાણં દિદ્ધિયંઘં કરિસ્સામિ ઇંદ્રનરિંદે સ્વાહા ॥ આ વિધાનો (સતત) બપ કરવાથી ડોઠ પણ ઠેકાણે ભય ઉપસ્થિત થાય નહિ

તથા-ઐ મેલુપે મરો મરો રતા મત્તા ચોરા મારહિં અવીહિં જાલાકરેહિં તાલાહિયપ મુહે નિલાહેહિં સિલ્લા ઐ સેહ ઐ મેલુપે માપ ઠઃઠ સ્વાહા । આ મન્ત્રથી તરકરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી આ તરકર રક્ષા મન્ત્ર છે આ મન્ત્રના પહેલા ૧૦૦૮ એક હબાર આઠ બપ કરીને સિદ્ધ કર્યા પછી, કાર્ય પડે ૨૧ વાર ૭૧૫ કરવાથી કાર્ય સિદ્ધિ થાય છે આ મન્ત્રની પણ પૂર્વ ત્રિધિએ ગુરૂના ઉપદેશથી આવના કરવી.

અગ્નિભયહર માહાત્મ્ય—

સ્વરપવણુઙ્ગઅવગદવ-જાલાવલિમિલિતસયલદુમગહણે ।

હજંતમુદ્ગમયવહુ-મીસણરવમીસણમ્મિ વણે ॥૬॥

જગગુરુગો ક્રમજુઅલં, નિવ્વાવિઅસયલતિહુઅણામોઅં ।

જે સંમરંતિ મણુઆ, ન કુણહ જલણો મયં તેસિં ॥૭॥

[સ્વરપવનોદ્ધૂતપનદવજ્વાલાવલિમિલિતસકલદુમગહણે ।

દહ્યમાનમુગ્ધસૃગવધૂમીપણરવમીપણે વને ॥

જગદ્ગુરોઃ ક્રમયુગલં નિર્વાપિતસકલત્રિભુવનામોગમ્ ।

યે સંસ્મરન્તિ મનુષ્યા ન કરોતિ જ્વલનો મયં તેવામ્ ॥]

ભાવાર્થ—પ્રથમ વાયુ વડે આમ તેમ પ્રસરેલી દાવાનલની જ્વાળાની શ્રેણિવડે પરસ્પર મળી ગયાં છે વનખડો જેમા તથા બળતી મુગ્ધ મૃગલીઓના શબ્દો વડે અથવા બળતા વનમા જ્વાળાથી આકૃષ્ટ બાકુલ થએલા મૃગોના મોટા આક્રમક લયાનક દેખાતા વનને વિષે જગદ્ગુરુ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામીના આપત્તિરૂપ તાપની શાંતિ વડે સુખી કર્યા છે ત્રણ લોકના પ્રાણીઓ જેણે એવા ચરણ યુગલનુ જે મનુષ્યે સમ્યક્ પ્રકારે સ્મરણ કરે છે તેઓને તેવો અગ્નિ પણ લય કરતો નથી. ૬-૭

મન્ત્રાભિનાયઃ—

પ્રથમ અગ્નિમહલ પદ્મીને મધ્યમાં ઈંકાર સહિત દેવદત્ત નામ લખીને, તેના ઉપર અકાર [તથા ઈંકાર] અક્ષરથી વીંટીને, ઉપર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, તેના ઉપર હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારીને [ક્રોં કારથી રૂંધન કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર ૧૨ ચિત્ર ન. ૧૫૪) તથા ઐકાર સપુટમા નામ લખીને, તેના ઉપર માયાબીજ (હ્રીંકાર) વીંટીને, બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમાં સોળ સ્વરો તથા વર્ણો અક્ષરથી વીંટીને, ઈકારથી વીટવા, તેના ઉપર ઈંકાર વીટીને તેના ઉપર ઈં [હ્રીં] આઠ પાખડીઓમાં] વીટવા, [તેના ઉપર હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારીને, ક્રોંકારથી રૂંધન કરવું] અને તે ચત્રની માહેન્દ્રમહલમાં સ્થાપના કરવી (આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર ૧૩ ચિત્ર ન. ૧૫૫)

આ બંને ચત્રો કેશર વગેરે મુગધી દ્રવ્યોથી લખી ભુવ્નએ ધારણ કરવાધી અગ્નિ, દાવાનલ વગેરેના ઉપદ્રવથી રક્ષણ થાય છે,

ૐ હ્રીં હ્રીં ઈં ઠઠઃ સ્વાહા । આ મન્ત્રથી ૧૦૮ પુણ્યથી (ચત્રની) પૂજા કરવી. આકર્ષણ કાર્યને વિષે આગ્નેયમહલવાળો ચત્ર (૧૨મો) તાળાના પતરા ઉપર મણ-

શીલથી લખીને, તે તાંબાના પતંગને અગ્નિથી તપાવીને, આગ્નેય ધ્યાન ધરવાથી સાત રાત્રિમાં આકર્ષણ થાય છે.

વળી [આ યત્ર] હરતાલથી ભોજપત્ર પર લખી ઘરમાં પેસવાના ઉંઘરાને વિષે દાટીએ તો શત્રુના કાર્ય સિદ્ધ થતા નથી વિશેષે કરીને આ જ યત્ર કેશર, ગોરૂચંદન તથા કનિષ્ઠિકા (સૌથી નાની) આગળીના લોહીથી લખીને, ભૂજાએ ધારણ કરવાથી શત્રુની આશાએ સિદ્ધ થતી નથી, પરંતુ આ ડાર્યામાં પારિવંશલથી ધ્યાન કરવાનું ખાસ યાદ રાખવું.

ૐ સુવર્ણપદ્મં વૈનતેય [પશ્ચિરાજં] મહાવલં ।

નાગાન્તરું જિતારિં ચ અજિત વિશ્વરૂપિણમ્ ॥ ઋષિલજ્જટાજૂટ પહિ પહિ
ૐ ક્રૌં અર્ગિન સ્તમ્ભય સ્તમ્ભય રવાહા ॥ આ મન્ત્રથી રાતા કરેણુનાં કૂલોવડે સાત દિવસ સુધી, સવાર, બપોર અને સાંજે જાપ કરીને, પછી નજીક રહેલા (દાવાનલાના) અગ્નિને મન્ત્રીને, તેલની ધારા દેવી અને અગ્નિ લાગી હોય ત્યાંથી કાળની ધારા દેવી મન્ત્ર — ૐ નમો ભગવતે શ્રીપાર્શ્વનાથાય હ્ર હંસઃ અમૃતહસઃ વનદેવહંસઃ વાગ્ દેવહસઃ હ્રાં હંસઃ અર્ગિન સ્તમ્ભય સ્તમ્ભય હું ફદ્ સ્વાહા । આ મન્ત્રથી પણ અગ્નિનું સ્ત લન થાય છે વળી એકવીશવાર કાળને મન્ત્રીને લાય લાગી હોય ત્યારે ધારા દેવાથી ઘર બળતું નથી.

વિષ્ણુચક્ર મહાત્મ્ય—

વિલસંત મોગમીષણ-ફુરિઆરુણયનયતરલજીહાલં ।

ઉગ્ગમ્બુઅંગ નવજલય-સત્થહં મીસાયાયાર ॥ ૮ ॥

મન્નંતિ કિંડસરિસં, દૂરપરિચ્છદવિસમવિસવેગા ।

તુહ નામક્રુક્ષ્ણસિ-દ્વમતગુરુઆ ન । લોણ ॥ ૯ ॥

[વિલસન્મોગમીષણસ્ફુરિતારુણયનયતરલજિહ્વાલમ્ ।

ઉગ્ગમ્બુજઙ્ગ નવજલદસદ્દશ મીષણાકારમ્ ॥

મન્યન્તે કીટસદ્દશ દૂરપરિક્ષિતવિપમવિગવેગા ।

તવ નામાક્ષરસ્ફુટસિદ્ધમન્ત્રગુરુકા નરા લોકે ॥]

ભાવાર્થ—હે પાર્શ્વનાથ સ્વામી ! આ જગત્માં જે કોઈ મનુષ્યો તમારા નામના અક્ષરોનો જાપ કરે છે, તે સિદ્ધ થએલા મન્ત્રની જેમ ઉગ્ર સર્પના પણ વિષમ વિષના વેગના પ્રસારનો અત્યંત નાશ કરે છે. ભલે તે સર્પ વિકસ્વર ફૂણા અથવા શરીરવડે કરીને દેખાવમાત્રથી ભયકર હોય, તેના નેત્રો ચંચળ અને રાતાં હોય, તેની જીંહા ચપળ હોય, તે નવા મેઘ જેવો શ્યામ હોય અને તેનો આકાર ભયંકરમાં ભયકર પણ હોય તો પણ તેને એક ક્ષીડા જેવો ગણે છે. ૮-૯

મન્ત્રામનાય:—

પ્રથમ આત્મરક્ષા-મન્ત્રને પગો પર પીળા વર્ણવાળા આઠ ફિ કારનો ન્યાસ કરવો, પછી પગથી નાભિ સુધીમા સ્વેતવર્ણવાળા તેર વ કારનો ન્યાસ કરવો, પછી હૃદય પર રક્તવર્ણવાળા આઠ ઐકારનો ન્યાસ કરવો, કળાવર્ણવાળા વાયુથીજ સ્વા અક્ષરનો મુખે ન્યાસ કરવો તથા ધૂમ્રવર્ણવાળા આકાશથીજ હા અક્ષરનો મસ્તકે ન્યાસ કરવો. તથા અંગુઠાને વિષે ફિ કાર, તર્જની આંગળીને વિષે વ કાર, મધ્યમા આંગળીને વિષે ઐ કાર, અનામિકા આંગળીને વિષે સ્વા કાર અને કનિષ્ઠિકા આંગળીને વિષે હા કારનો ન્યાસ કરવો. ફરી હા કાર વગેરેનો અવળો ન્યાસ કરવો, એ પ્રમાણે ત્રણવાર ન્યાસ કરવો.

પછી વાયુકી અને શબપાલનો અશુઠે, મસ્તકે, હૃદયે, મણિ સહિત ન્યાસ કરે, અનત તથા કુલિકનો તર્જની આંગળીને વિષે, તક્ષક તથા મહાપદ્મનો મધ્યમા આંગળીને વિષે, કર્કોટક તથા પદ્મનો અનામિકા આંગળીને વિષે અને જ્ય તથા વિજયનો કનિષ્ઠિકા આંગળીને વિષે ન્યાસ કરે, ફરી પણ હાથના તળીઆને વિષે સત્વ, રજ, તમ એ ત્રણનો તથા આંગળીઓના ત્રણ વેદાને વિષે પણ એજ ત્રણનો ન્યાસ કરે. હરહંહ: તથા સરસુંસ: એ અક્ષરોની આધમા પ્રણવ (ૐ) સહિત ગંધી આંગળીઓના ટેરવા પર ન્યાસ કરવો.

આ મન્ત્રથી પણ ત્રણ, પાંચ અથવા સાતવાર આત્મરક્ષા કરવી, ઐ નમો મગવઓ અરિહંત-સિદ્ધ-આયરિય-ઝવઙ્ગાય-સાહુ-સવ્વધમ્મતિથયરાણં ॥

ૐ નમો મગવર્ણેણ સુબ્રહેવચણ સર્વેસિ પવચણદેવચણં દસપ્પંદિનાપાલાણ પવ-
પ્પંદ લોગપાલાણ પે હીં થીં નમઃ ॥ આ મન્ત્રથી મતરીને સાતવાર [પહેરેલા કપડાને]
ગાઠ વાળવાથી (માર્ગમા) ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. ઘીનત પણ વાઘ વગેરેના
ઉપદ્રવો દૂર થાય છે.

ૐ નમો મગવઓ પાસસામિરસ જરસેયં જલેતં ગચ્છદ્ ચક્કં તેણ ચવ્વેણ જં
વિસં, ચડરાલીવાયાઓ, વત્તીસં મૂઆદં, સત્તાવીસં અંધગહાદં, અદ્ધાવીસં ત્થ્યાઓ ઐ
હન હન દહ દહ પચ પચ મથ મથ છિન્દ છિન્દ મિન્દ મિન્દ સુદર્શનચક્ષેણ ચન્દ્રહાસ-
સહ્જેણ રૂદં સ વજ્રેણ હું ફદ્ સ્વાહા । આ મન્ત્રથી શુભકાને ઉજવા.

વળી ૐ પદ્મે ! પદ્માક્ષિ ! પદ્મસુભગે ! હું ફદ્ ચક્રે ચક્રાય સ્વાહા । આંગળા
ઉપરના શુભકા-આજ્ઞાનીને રખીઆથી ઉજવી.

વળી-ૐ સુદર્શનચક્ષેણ છિન્દ છિન્દ ઠઃ ઠઃ ઠઃ ઠઃ (ગણ)માલા મન્ત્ર.

તથા-ૐ નમો મગવઓ અરહઓ પાસસામિસ્સ સિજ્જડ મે જલેતં ગચ્છદ્ ચક્કં
ચક્કં સચ્ચત્થ અપરાજિમં આયાવણી ઓટાવણી મોહણી થંમિણી જમ્મિણી દિલિ દિલિ

કિલિ કિલિ અરીણં મંડાણં મોહધાણં અહીણં દટ્ટીણં સિગીણં ચોરાણં ચારિધાણં જક્ષ્ણાણં
રક્ષ્ણાણં પિસાયાણ મુહં વંધામિ દુદ્ધગદ્વંઘ્રણ કરિસ્સામિ ઠઃ ઠઃ ઠઃ ॥

આ જ વિદ્યાને! ચોથ ભક્ત કરીને ભૂતતિથિ (ચોથ અગર અઉદશ) એ
પાર્શ્વનાથ પ્રભુના જિનમંદિરમાં ૧૦૮ અખંડ અક્ષત અથવા ૧૦૮ જાસુદના કૂલથી
જાપ તે જ પ્રભાણે કરવાથી, રસ્તામાં ભય પ્રાપ્ત થયે છતે સઘની રક્ષા
થાય છે.

એકવીશ વાર જાપીને ધૂલ નાખવાથી સર્વ પ્રકારના ભયનુ આ વિદ્યા નિવા-
રણ કરે છે.

હવે યત્ર બતાવે છે—

પ્રથમ ‘દેવદત્ત’ નામ લખીને, તેના ઉપર ફરતું આઠ પાંખડીનુ કમલ કરીને,
કમલની પાંખડીઓમાં અનત-વાસુકી-તક્ષક-કર્કોટક-પક્ષ-મહાપક્ષ-શંખ અને કુલિક
એ નામોની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર હા હૈ હો હો હુ હ્ર હં હઃ લખીને [તેના ઉપર
હીં કારના ત્રણ આંટા મારીને, કોં કારથી રૂંધન કરવું] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ-
યંત્ર. ૧૪) ચિત્ર નં. ૧૫૬

આ યંત્ર લોજપત્ર પર લખી, સુગંધી દ્રવ્યથી પૂજન કરીને ડાબા હાથમા
રાખેલા જળથી છાંટા નાખીને, પછી યંત્રને ભૂજાએ બાધવાથી દરેક પ્રકારના ઝેરનો
નાશ કરે છે.

અટવી ભયહર માહાત્મ્ય:—

અટવીસુ મિલ્લતકર-પુલિંદસદ્દૂલસદ્દમીમાસુ ।

મયવિહુરવુન્નકાયર-ઉલ્લૂરિયપહિયસત્થાસુ ॥૧૦॥

અવિલુત્તવિહવસારા, તુહ નાહ ! પણામમત્તવાવારા ।

વવગયવિગ્ધા સિગ્ધં, પત્તા હિઅચ્ચિચ્ચયં ઠાણં ॥૧૧॥

[અટવીપુ મિલ્લતસ્કરપુલિન્દ્રશાર્દૂલશબ્દમીમાસુ ।

મયવિહ્વલવિષ્ણ્ણકાતરોલ્લૂઠિત્તપથિકસાર્થાસુ ॥

અવિલુત્તવિમ્મસારાસ્તવ નાથ ! પ્રણામમાત્રવ્યાપારાઃ ।

વ્યપગત્તવિષ્ણ્ણાઃ શીઘ્ર પ્રાપ્તા હ્રદયેપ્સિત્ત સ્થાનમ્ ॥]

ભાવાર્થ—પદ્મીવાસી ભિલ્લો, ચોર, અન્ય ભિલ્લો અને સિંહની ગર્જનાઓવડે
ભયંકર તથા ભયથી વિહ્વળ થએલા, ખેદ પામેલા અને કાયર થએલા પથિકના સમૂહો
જેમા હુટાયા છે, એવી અટવીમા હે નાથ ! તમને માત્ર નમસ્કાર કરનારા મનુષ્યો
વૈભવનો સાર હુટાયા વિના વિધન રહિત શીઘ્રપણે ઇચ્છિત સ્થાને પહોંચ્યા છે—૧૦-૧૧-

મન્ત્રાભનાય:—પ્રહ અંબે ગચ્છામિ પંથં વંચિ દુપયં પંથં વંચિ ચરુપ્પયં ઘોરં આસી-
વિસં વંધે જાવ ન ગંઠી મુંચામિ ।

આ મન્ત્રથી રસ્તે આલતાં ધૂળ મન્ત્રીને દશે દિશાઓમા ફેંકવાથી ચોરનો ભય
ઉપસ્થિત થતો નથી.

ૐ નમો અરિહંતાણ આમિણિ મોહિણિ મોહય મોહય સ્વાહા ॥ આ વિધાનુ રસ્તે
જતાં સ્મરણ કરવાથી ચોરનું દર્શન સુદ્ધા પણ થતું નથી.

ૐ ધનુ ધનુ મહાધનુર્ધારિ પદ્માવતી દેવો સર્વેષાં ચૌરાણાં સર્વદુષ્ટાનામાયુધં વન્ધ
વન્ધ મુલ્લસ્તમ્મં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

આ વિધાથી રસ્તે જતા સાત વાર લાકડી મન્ત્રીને ધનુષાકાર માર્ગમાં [ધુલમાં]
આલેખીને પ્રયાણ કરવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. આ જ ક્રિયા
ગુફામાં પેસતા પણ કરવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.

ૐ નમો ભગવતે ધરણેન્દ્રાય સ્વર્ગવિદ્યાધરાય ધનુઃ સ્વર્ગ ગૃહ ગૃહ સ્વાહા ॥

ત્રણ દિવસ સુધી ૧૦૮ સફેદ ફૂલોથી જાપ કરવાથી આ વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે
—ખડ્ગસ્તભન મન્ત્ર

ૐ કુબેરાય મુહ ચૌરં ગૃહ ગૃહ, સ્થાનં દર્શય દર્શય આગચ્છ આગચ્છ સ્વાહા ॥

રવિવારના દિવસે દુધ તથા રખીઆ કટોરામાં નાખીને, રાતાં કણેરના ૧૦૮
ફૂલથી પૂજન કરીને, કુવારી કન્યાના હાથથી કટોરો દબાવરાવવાથી જ્યાં ચોરનું નામ
હશે ત્યાં કટોરો આવે છે

તથા યત્રની મધ્યમાં ૐ હ્રીં દેવદત્ત હ્રૂં બ્લૂં વગેરે લખીને, તેની બહારના
ભાગમા ૐ હ્રીં હ્રૂં સ્વાહા એ અક્ષરો વીટીને, તેના ઉપર આઠ પાખડીનું કમલ
આલેખીને, ચાર દિશાઓની ચાર પાખડીઓમાં ૐ નમો અરિહંતાણ સ્વાહા તથા ચાર
ખુણાઓમા ૐ હ્રીં હ્રૂં નમઃ હ્રીં હ્રઃ એ પદો લખીને, બહાર હ્રીંકારના ત્રણ આંટા
મારીને [ક્રાંકારથી રૂધન કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ ૧૫ ચિત્ર ન ૧૫૭)

આ યત્રને કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને [જમણી બુજાએ બાધીએ
તો] સંચામમા, રાજદરબારમાં અને માર્ગમાં સર્વ પ્રકારના ભયનું હરણ કરે છે.

સૌથી પહેલાં ૐ નમો હ્રીં હ્રૂં અરિહંતાણ નમઃ । આ મન્ત્રનો જાપ ૧૨૦૦૦
બાર હજાર કરીને સિદ્ધ કરવો સિદ્ધ થયેથી આ મન્ત્ર સર્વ કામમાં રક્ષા કરે છે.
યન્ત્રની ૧૦૮ પુષ્પથી પૂજા કરવી.

સિ હભયહર માહાત્મ્ય—

પંજલિઆનલનયણં, દૂરવિચારિયમુહં મહાકાયં ।

ગદ્ગુલિસઘાયવિઅલિઅ—ગઈંદકુંમત્થલામોઝં ॥૧૨॥

પણયસંભમપસ્થિવ-નહમણિમાણિક્કપડિઅપડિમસ્સ ।

તુહ વયણપહરણધરા, સીહં કુદ્દં પિ ન ગણંતિ ॥૧૩॥

[પ્રજ્વલિતાનલનયનં દુરવિદારિતમુગ્ધં મહાકાયમ્ ।

નચ્છક્લિશઘાતવિદલિતગજેન્દ્રકુમ્ભસ્થલાભોગમ્ ॥

પ્રણતસસંશ્રમપાથિવનસ્રમણિમાણિક્યપતિતપ્રતિમસ્ય ।

તવ વચનપ્રહરણધરાઃ સિંહં ક્રુદ્ધમપિ ન ગણયન્તિ ॥]

ભાવાર્થ:—હે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ ! તમારા નખડૂપી મણિ અને માણિક્યને વિષે આદરથી નમસ્કાર કરતા રાજાઓના પ્રતિબિંબ પડેલા છે એવા તમારા વચન-ડૂપી શસ્ત્રને ધારણ કરનાર મનુષ્યો પ્રજ્વલિત અગ્નિ જેવા રક્ત નેત્રવાળા, અત્યંત ફાટેલા-પડેલા કરેલા મુખવાળા, મોટા શરીરવાળા, નખડૂપી વળના પ્રહારવડે ગજેન્દ્રના મસ્તકોને ફાડી નાંખનાર અને અતિ ક્રોધ પામેલા એવા સિંહને પણ ગણતા નથી-૧૨-૧૩

મન્ત્રાભ્યાસ:—સિંહ વગેરેનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે મ્લૌં મ્લૌં મ્લૌં મ્લૌં મ્લ એ પચાશુદિના પાંચ અક્ષરોની પાંચ આંગળીઓના વિષે એકાગ્રચિત્તથી સ્થાપના કરીને મ્લૌં મન્ત્રનો જાપ કરીને [સિંહની] સન્મુખ ફૂલ વગેરે નાખવાથી સિંહ ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, કદાચ તે દુષ્ટ હોય તો પણ તેની દુષ્ટતાનો નાશ થાય છે.

પરવાદીનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે મ્લૌં મ્લૌં મ્લૌં મ્લૌં મ્લ: [મન્ત્રનો] હાથ પર અગન્યાસ કરીને, મ્લૌં મન્ત્રનું પર વાદીની જીભ ઉપર એકાગ્રચિત્તથી ધ્યાન કરવાથી પરવાદીની વાત્સા સ્પર્શિત થાય છે પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ કરવા આખા શરીરે મન્ત્રનું ધ્યાન કરવાથી પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ થાય છે

વળી શત્રુની પ્રતિકૃતિ નદીના બંને સામસામા કિનારાની માટીથી કરીને, હરતાલ તથા લવણ વડે તે પ્રતિકૃતિના હૃદયે મ્લૌં મન્ત્ર આલેખીને, ઉપર પથ્થર મૂકીને, પગના પ્રહારથી તાકના કરતાં ધારવાથી સાત રાત્રિમાં શત્રુ વશીભૂત થાય છે

ગજેન્દ્ર ભયહર માહાત્મ્ય—

સસિધવલદંતમુસલં, દીહકરુણાલબુદ્ધિઉચ્છાહં ।

મહુર્પિંગનયણજુઅલં, સસલિલનવજલહરારાવં ॥૧૪॥

મીમં મહાગર્હદં, અચ્ચાસન્નં પિ તે ન વિ ગણંતિ ।

જે તુમ્હ ચ્લણજુઅલં, મુણિવહ્ તુંગં સમલ્લીણા ॥૧૫॥

[શશિચ્ચવલદન્તમુશલ દીર્ઘકરોલ્લોલર્વાધિતોત્સાહમ્ ।

મધુપિન્નનયનયુગલં સસલિલનવજલધરારાવમ્ ॥

भीमं महागजेन्द्रमत्यासन्नमपि ते नापि गणयन्ति ।
ये तत्र चरणयुगलं मुनिपते तुङ्गं सम्यक्कलीनाः ॥]

ભાવાર્થ:— હે મુનિપતિ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી ! જેઓ તમારા ચરણયુગલમાં લીન થયા છે તે મનુષ્યો પાસે આવેલા લયંકર [એવા] મહા ગજેન્દ્રને પણ ગણતા નથી. તે ગજેન્દ્રના ઠંતૂશળ ચદ્ર જેવા ઉજ્જવલ, લાંબી સૂંઠ ઉછાળવાથી ઘૂંદિ પામતા ઉત્સાહવાળો, મધ જેવા પીળા નેત્રોવાળો, અને જળથી ભરેલા નવા મેઘ જેવી જેની ગર્જના હોય, તેવાને પણ તેઓ ગણતા નથી. ૧૪-૧૫ આ પ્રલોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૫૮

મન્ત્રામ્નાય:—પ્રકારની અંદર 'દેવદત્ત'નું નામ લખીને, ઉપર હ્રીંકાર વીટીને, તેની બહાર સોળ સ્વરો વીટીને, તેની બહાર ઐ હ્રાં હ્રીં ચામુઢે સ્વાહા । એ મન્ત્રાક્ષરો ફરતા વીટીને, તેના ઉપર હ્રીંકાર [ના ત્રણ આટા મારીને, ક્રોંકારથી રૂંધન કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ નામં ૫૨ ૧૬) ચિત્ર નં. ૧૫૯.

કેશર, ગોરૂચ્છદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોખપત્ર પર આ ચંત્ર લખીને, [જુઓ] ધારણ કરવાથી ગમે તેવા મહોન્મત્ત ગર્જના કરતા હાથીનો પણ લય ઉપસ્થિત થતો નથી.

રણલયહર માહાત્મ્ય—

સમરંમિ તિક્ષ્ણસ્વગ્ગા-ભિગ્ધાયપવિદ્વદ્ધુયકવંધે ।
કુંતવિણિમિન્નકરિકલ-હમુક્સિક્કારપડરમ્મિ ॥૧૬॥
નિજ્ઞિઅદપ્પુધ્ધુરરિડ-નરિંદનિવહા મહા જસં ધવલં ।
પારવંતિ પાવપસમિણ !, પાસજિણ ! તુહપ્પભાવેણ ॥૧૭॥
[સમરે તીક્ષ્ણસ્વગ્ગાભિગ્ધાતાપવિદ્વોદ્ધૂતકવંધે ।
કુંતવિણિમિન્નકરિકલમમુક્તસીત્કારપ્રચુરે ॥
નિજિત્તદર્પોદ્ધુરરિપુનરેન્દ્રનિવહા મહા યશો ધવલમ્ ।
પ્રાપ્તુવન્તિ પાપપ્રશમન પાર્શ્વજિન તવ પ્રભાવેણ ॥]

ભાવાર્થ:—જે સમરાંગણમાં તીક્ષ્ણ ખડ્ગના પ્રહારથી મસ્તક રહિત થએલાં ધડો નૃત્ય કરતા હોય અને ભાલા વડે વીધાવાથી હાથીના અચ્ચાંચોએ સુકેલા સીત્કાર શબ્દવડે જે વ્યાસ થએલ છે એવા રણસગ્રામમાં [પણ] પાપનો નાશ કરનાર । હે પાર્શ્વજિન ! તમારું સ્મરણ કરનારા સુભટો તમારા પ્રભાવથી અહુકારવડે ગર્વિષ્ઠ થએલા શત્રુ રાજાઓને જીતી ઉજ્જવલ યશ [લક્ષ્મી] ને પ્રાપ્ત કરે છે.-૧૬-૧૭.

પણયસંભમપત્થિવ-નહમણિમાણિક્કપડિઅપડિમસ્સ ।

તુહ વયણપહરણધરા, સીહં કુદ્ધં પિ ન ગણંતિ ॥૧૩॥

[પ્રજ્વલિતાનલનયનં દુરચિદારિતમુક્તં મહાકાયમ્ ।

નલ્લકુલિશઘાતવિદલિતગજેન્દ્રકુમ્ભસ્થલાભોગમ્ ॥

પ્રણતસસંધ્રમપાર્થિવનલ્લમણિમાણિક્યપતિતપ્રતિમસ્ય ।

તવ વચનપ્રહરણધરાઃ સિંહ કુદ્ધમપિ ન ગણયન્તિ ॥]

ભાવાર્થ:—હે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ ! તમારા નખરૂપી ભણિ અને માણિક્યને વિષે આદરથી નમસ્કાર કરતા રાજાઓના પ્રતિગિમ્ પડેલા છે એવા તમારા વચન-રૂપી શસ્ત્રને ધારણ કરનાર મનુષ્યો પ્રજ્વલિત અગ્નિ જેવા રક્ત નેત્રવાળા, અત્યંત ક્રોડેલા-પડેલા કહેલા સુખવાળા, મોટા શરીરવાળા, નખરૂપી વજનના પ્રહારવડે ગજેન્દ્રના મસ્તકોને ફાડી નાંખનાર અને અતિ ક્રોધ પામેલા એવા સિંહને પણ ગણતા નથી-૧૨-૧૩

મન્ત્રાભ્યાસ:—સિંહ વગેરેનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે મ્હાં મ્હાં મ્હાં મ્હાં મ્હાં એ પર્યાયુક્તિના પાંચ અક્ષરોની પાંચ આગળીઓના વિષે એકાગ્રચિત્તથી સ્થાપના કરીને મ્હાં મન્ત્રનો જાપ કરીને [સિંહની] સન્મુખ કૂલ વગેરે નાખવાથી સિંહ ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, કદાચ તે ડુબે હોય તો પણ તેની ડુબતાનો નાશ થાય છે.

પરવાદીનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે મ્હાં મ્હાં મ્હાં મ્હાં મ્હાં: [મન્ત્રનો] હાથ પર અગન્યાસ કરીને, મ્હાં મન્ત્રનું પર વાદીની જીભ ઉપર એકાગ્રચિત્તથી ધ્યાન કરવાથી પરવાદીની વાત્તા સ્ખલિત થાય છે. પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ કરવા આખા શરીરે મન્ત્રનું ધ્યાન કરવાથી પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ થાય છે

વળી શત્રુની પ્રતિકૃતિ નદીના બંને સામસામા કિનારાની માટીથી કરીને, હરતાલ તથા લવણ વડે તે પ્રતિકૃતિના હૃદયે મ્હાં મન્ત્ર આલેખીને, ઉપર પથ્થર મૂકીને, યગના પ્રહારથી તાડના કરતા ધારવાથી સાત રાત્રિમા શત્રુ વશીભૂત થાય છે.

ગજેન્દ્ર ભયહર માહાત્મ્ય—

સસિધવલદંતમુસલં, દીહકરુલ્લાલવુઢ્ઠિઉચ્છાહં ।

મહુર્પિંગનયણજુઅલં, સસલિલનવજલહરારાવં ॥૧૪॥

મીમં મહાગહંદં, અચ્ચાસન્નં પિ તે ન વિ ગણંતિ ।

જે તુમ્હ ચલણજુઅલં, મુણિવઙ્ગ તુંગં સમલ્લીણા ॥૧૫॥

[શશિધવલદન્તમુશલ દીર્ઘકરોલ્લોલવર્ધિતોત્સાહમ્ ।

મધુપિન્ગનયનયુગલં સસલિલનવજલધરારાવમ્ ॥

મીમં મહાગજેન્દ્રમત્યાસન્નમપિ તે નાપિ ગણયન્તિ ।

યે તવ ચરણયુગલં મુનિપતે તુહું સમ્યક્લીનાઃ ॥

ભાવાર્થ:— હે મુનિપતિ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી ! જેઓ તમારા ચરણયુગલમાં લીન થયા છે તે મનુષ્યો પાસે આવેલા લય કર [એવા] મહા ગજેન્દ્રને પણ ગણતા નથી તે ગજેન્દ્રના દત્તશળ ચક્ર જેવા ઉન્નવલ, લાંબી સૂંઢ ઉછાળવાથી વૃદ્ધિ પામતા ઉત્સાહવાળો, મધ જેવા પીળા નેત્રોવાળો, અને જળથી ભરેલા નવા મેઘ જેવી જેની ગર્જના હોય, તેવાને પણ તેઓ ગણતા નથી. ૧૪-૧૫ આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૫૮

મન્ત્રામ્નાય:—પ્રકારની અંદર 'દેવદત્ત'નું નામ લખીને, ઉપર હ્રીંકાર વીંટીને, તેની બહાર સોળ સ્વરો વીંટીને, તેની બહાર ઐ હ્રાં હ્રીં ચામુડે સ્વાહા । એ મન્ત્રાક્ષરો કરતા વીંટીને, તેના ઉપર હ્રીંકાર [ના ત્રણ આટા મારીને, ક્રોંકારથી રૂધન કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ નામં ૦ ચત્ર ૧૬) ચિત્ર નં. ૧૫૯.

કેશર, ગોચરદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોખપત્ર પર આ ચત્ર લખીને, [જુબલે] ધારણ કરવાથી ગમે તેવા મદોન્મત્ત ગર્જના કરતા હાથીનો પણ લય ઉપસ્થિત થતો નથી.

રણલયહર માહાત્મ્ય—

સમરંમિ તિલ્લસ્વગ્ગા—મિઘાયપવિદ્વદ્ધુયકવંધે ।

કુંતવિણિમિન્નકરિકલ—હમુક્કસિકારપરમ્મિ ॥૧૬॥

નિજ્ઞિઅદપ્પુધુરરિઝ—નરિંદનિવહા મહા જસં ધવલં ।

પાવંતિ પાવપસમિણ !, પાસજિણ ! તુહપ્પભાવેણ ॥૧૭॥

[સમરે તીક્ષ્ણજ્ઞાભિઘાતાપવિદ્વોદ્ધૂતકવંધે ।

કુન્તવિનિર્મિન્નકરિકલમમુક્તસીત્કારપ્રચુરે ॥

નિજિતદર્પોદ્ધુરરિપુનરેન્દ્રનિવહા મહા યશો ધવલમ્ ।

પ્રાપ્તુવન્તિ પાપપ્રશમન પાર્શ્વજિન તવ પ્રમાવેણ ॥]

ભાવાર્થ:—જે સમરાંગણમાં તીક્ષ્ણ ખડ્ગના પ્રહારથી મસ્તક રહિત થએલાં ધડો નૃત્ય કરતા હોય અને ભાલા વડે વીધાવાથી હાથીના અચ્ચાંચોએ સુકેલા સીત્કાર શબ્દવડે જે વ્યાપ્ત થએલ છે એવા રણસંગ્રામમાં [પણ] પાપનો નાશ કરનાર ! હે પાર્શ્વજિન ! તમારું સ્મરણ કરનારા સુભટો તમારા પ્રભાવથી અહકારવડે ગર્વિષ્ઠ થએલા શત્રુ રાબ્દઓને જીતી ઉન્નવલ યશ [લક્ષ્મી] ને પ્રાપ્ત કરે છે. —૧૬-૧૭.

પળયસસંભમપસ્થિવ-નહમણિમાણિક્કપડિઅપડિમસસ ।

તુહ વયળપહરણધરા, સીહં કુદં પિ ન ગણંતિ ॥૧૩॥

[પ્રજ્વલિતાનલનયનં દુરચિદારિતમુચ્ચ મહાકાયમ્ ।

નચ્ચકુલિશઘાતવિદલિતગજેન્દ્રકુમ્ભસ્થલાભોગમ્ ॥

પ્રણતસસંભ્રમપાર્થિવનચ્ચમણિમાણિક્કપતિતપ્રતિમસ્ય ।

તવ વચ્ચનપ્રહરણધરાઃ સિંહ ક્રુદ્ધમપિ ન ગણયન્તિ ॥]

ભાવાર્થ:—હે શ્રીપાર્થનાથ પ્રભુ ! તમારા નખડૂપી મણિ અને માણિક્યને વિષે આદરથી નમસ્કાર કરતા રાજાઓના પ્રતિગિખ પડેલાં છે એવા તમારા વચ્ચન-ડૂપી શસ્ત્રને ધારણ કરનાર મનુષ્યો પ્રજ્વલિત અગ્નિ જેવા રક્ત નેત્રવાળા, અત્યંત ફાડેલા-પહોળા કરેલા મુખવાળા, મોટા શરીરવાળા, નખડૂપી વળના પ્રહારવડે ગળેદ્રના મસ્તકેને ફાડી નાખનાર અને અતિ ક્રોધ પામેલા એવા સિંહને પણ ગણતા નથી-૧૨-૧૩

મન્ત્રાભ્યાસ:—સિંહ વગેરેનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે મ્લ્હાં મ્લીં મ્લ્હાં મ્લ્હાં મ્લ એ પચાશુભિના પાચ અક્ષરોની પાચ આગળીઓના વિષે એકાગ્રચિત્તથી સ્થાપના કરીને મ્લ્હાં મન્ત્રનો જાપ કરીને [સિંહની] સન્મુખ કૂલ વગેરે નાખવાથી સિંહ ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, કદાચ તે દુષ્ટ હોય તો પણ તેની દુષ્ટતાનો નાશ થાય છે.

પરવાદીનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે મ્લ્હાં મ્લીં મ્લ્હાં મ્લ્હાં મ્લ: [મન્ત્રનો] હાથ પર અગન્યાસ કરીને, મ્લ્હાં મન્ત્રનું પર વાદીની જીભ ઉપર એકાગ્રચિત્તથી ધ્યાન કરવાથી પરવાદીની વાચા સ્ખલિત થાય છે પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ કરવા આખા શરીરે મન્ત્રનું ધ્યાન કરવાથી પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ થાય છે.

વળી શત્રુની પ્રતિકૃતિ નહીના બને સામસામા કિનારાની માટીથી કરીને, હરતાવ તથા લવણ વડે તે પ્રતિકૃતિના હૃદયે મ્લ્હાં મન્ત્ર આલેખીને, ઉપર પથ્થર મૂકીને, પગના પ્રહારથી તાડના કરતા ધારવાથી સાત રાત્રિમાં શત્રુ વશીભૂત થાય છે

ગળેદ્ર ભયહર માહાત્મ્ય—

સસિંધવલદંતમુસલં, દીર્ઘકરુલ્લભુઙ્ઘિઉચ્છાહં ।

મહુર્પિગનયણજુઅલં, સસલિલનવજલહરારાવં ॥૧૪॥

મીર્મ મહાગઈદં, અચ્ચાસન્નં પિ તે ન વિ ગણંતિ ।

જે તુમ્હ ચલણજુઅલં, મુણિવહ તુંગં સમલ્લીણા ॥૧૫॥

[શશિઘવલદન્તમુશલ દીર્ઘકરોલ્લભવધિતોત્સાહમ્ ।

મહુર્પિગ્નનયનયુગલં સસલિલનવજલધરારાવમ્ ॥

भीमं महागजेन्द्रमत्यासन्नमपि ते नापि गणयन्ति ।

ये तव चरणयुगलं मुनिपते तुङ्गं सम्यक्कलीनाः ॥

ભાવાર્થ:— હે મુનિપતિ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી ! જેઓ તમારા ચન્નયુગલના લીન થયા છે તે મનુષ્યો પાસે આવેલા ભયંકર [એવા] મહા ગજેન્દ્રને પણ ગણતા નથી તે ગજેન્દ્રના દત્તશણ ચક્ર જેવા ઉજ્જવલ, લાળી સૂંઢ ઉછાળવાથી વૃદ્ધિ પામતા ઉત્સાહવાળો, મધ જેવા પીળાં નેત્રોવાળો, અને જળથી ભરેલા નવા મેઘ જેવી જેની ગર્જના હોય, તેવાને પણ તેઓ ગણતા નથી. ૧૪-૧૫. આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે બુદ્ધો ચિત્ર નં. ૧૫૮

મન્ત્રામ્નાય:—પ્રકારની અંદર 'દિવદત્ત'નું નામ લખીને, ઉપર હ્રીંકાર વીટીને, તેની ખહાર સોળ સ્વરો વીટીને, તેની ખહાર ઐ હ્રાં હ્રીં ચામુટે સ્વાહા । એ મન્ત્રાક્ષરો કરતા વીટીને, તેના ઉપર હ્રીંકાર [ના ત્રણ આટા મારીને, ક્રોંકારથી રૂધન કરવું] (આકૃતિ માટે બુદ્ધો નામં ૫૨ ૧૬) ચિત્ર નં. ૧૫૯.

કેશર, ગોરૂચ્છદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોળપત્ર પર આ ચંત્ર લખીને, [બુદ્ધો] ધારણ કરવાથી ગમે તેવા મદોન્મત ગર્જના કરતા હાથીનો પણ ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.

રણભયહર માહાત્મ્ય—

समरंमि तिकखखग्गा-भिग्घायपविद्धउच्चुयकवंधे ।

कुंतविणिमिन्नकरिकल-हमुक्कसिक्कारपउरम्मि ॥ ૧૬ ॥

निज्जिअदप्पुधुररिउ-नरिंदनिवहा भटा जसं धवलं ।

पावंति पावपसमिण !, पासजिण ! तुहप्पभावेण ॥ ૧૭ ॥

[સમરે તીક્ષ્ણખજ્જાભિઘાતાપવિદ્ધોદ્ધૂતકવન્ધે ।

કુન્તવિનિમિન્નકરિકલમમુક્કસીત્કારપ્રચુરે ॥

નિજ્જિત્તદર્પોદ્ધુરરિપુનરેન્દ્રનિવહા મટા જસો ધવલમ્ ।

પ્રાપ્તુવન્તિ પાપપ્રશમન પાર્શ્વજિન તવ પ્રભાવેણ ॥]

ભાવાર્થ:—જે સમરાંગણમાં તીક્ષ્ણ ખજ્જના પ્રહારથી મસ્તક રહિત થએલાં ધડો નૃત્ય કરતા હોય અને ભાલા વડે વીધાવાથી હાથીના ખચ્ચાઓએ સુકેલા સીંકાર શબ્દવડે જે બ્યાસ થએલ છે એવા રણસંગ્રામમાં [પણ] પાપનો નાશ કરનાર ! હે પાર્શ્વજિન ! તમારૂં સ્મરણ કરનારા સુભટો તમારા પ્રભાવથી અહંકારવડે ગર્વિષ્ઠ થએલા શત્રુ રાજાઓને જીતી ઉજ્જવલ યશ [લક્ષ્મી] ને પ્રાપ્ત કરે છે. -૧૬-૧૭.

મન્ત્રામ્નાય:—હ્રીં કારની અદર નામ લખીને ઠ કાર વીંટીને, બહાર ફરતી ચાર પાંખડીઓમાં હ્રીં પા હ્રીં પ્ર્વે હ્રીં ના હ્રીં થ લખીને, તેની ફરતી આઠ પાંખડી-ઓમાં સ્ક્રૂં અક્ષર લખીને, ઉપર માયાખીજ (હ્રીં કાર)ના ફરતા ત્રણ આંટા મારીને [ક્રોં કારથી રૂધન કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર. ૧૭ ચિત્ર નં ૧૬૦)

આ ચત્ર સુગધી દ્રવ્યથી લખીને હ્રીં હ્રૂં સ્ક્રૂં હ્રલ્લ્યૂં ક્વલ્લ્યૂં પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા । આ મન્ત્રથી મન્ત્રીને ૩૦૦૮ [સુગધીદાર] ફૂલોથી પૂજન કરી, જીભએ બાધવાથી શસ્ત્રના ઘાતુ નિવારણ થાય છે અર્થાત્ શસ્ત્રના ઘા લાગતા નથી. આ બાળતમા કોઈપણ જાતની શકા કરવી નહિ

તન્ત્ર—વળી પૂર્વોક્ત મન્ત્રે મન્ત્રીને પારો ચકાવેલી કોડીની ગોળી બનાવી, ગળાને વિષે ધારણ કરવાથી યુદ્ધમાં શસ્ત્રના ઘાથી મુક્ત રહેવાય છે અર્થાત્ શસ્ત્રના ઘા લાગતા નથી.

અથવા કડવી તુંબડીનું મૂળ દીપાલિકાની સાંજે નમ્ર થઈ ગ્રહણ કરી પછી ત્રિલોહ વેદિત કરી મુખમાં રાખવાથી યુદ્ધમાં શસ્ત્રના ભયથી રક્ષણ થાય છે.

રોગાદિ અષ્ટભયહર માહાત્મ્ય—

રોગજલજલણવિસહર—ચોરાસિમ્દગયરણમયાઈ ।

પાસજિણનામસંકિત્તણેણ પસમંતિ સવ્વાઈ ॥૧૮॥

[રોગજલજ્વલનવિષધરચૌરાસિમ્દગેન્દ્રગજરણમયાનિ ।

પાર્શ્વજિનનામસંકીત્તનેન પશામ્યન્તિ સર્વાણિ ॥૧૮॥]

ભાવાર્થ—શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના નામ માત્રનું કીર્તન કરવાથી પણ રોગ, જલ, અગ્નિ, સર્પ, ચોર, શત્રુ, સિંહ, હાથી અને સગ્રામનો ભય નાશ પામે છે આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૬૧

મન્ત્રામ્નાય:—હ્રૂંની અદર ‘દેવદત્ત’નું નામ લખીને, ફરતા ઠ કાર વીંટીને, પછી સોળ સ્વરો ફરતા વીંટીને, તેની ઉપર ક થી શરૂ કરીને હ સુધીના માતૃકાક્ષરે વીંટીને, બહાર માયાખીજ (હ્રીંકાર)ના ત્રણ આંટા મારીને [ક્રોંકારથી રૂધન કરવું]. આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર ૧૮ ચિત્ર નં ૧૬૨

આ ચત્ર સુગધી દ્રવ્યોથી લખીને જ્ઞ હ્રીં શ્રીં અર્હે નમિજ્ઞ પાસ વિસહર વસહ જિણ ફુલિંગ હ્રીં શ્રીં નમઃ સ્વાહા । આ મૂળ મન્ત્રથી પૂજન કરવાથી સર્વ ભયથી રક્ષા થાય છે.

एवं महाभयहरं, पासजिणिंदस्स संथवमुआरं ।

भविअजणाणंदयरं, कल्लाणपरंपरनिहाणं ॥१९॥

રાયમયજક્ષરક્ષસ-કુસુમિણદુસ્સડગરિક્ષપીડાસુ ;

સંજ્ઞાસુ દોસુ પંથે, ઉવસગ્ગે તદ્દ ય રયણીસુ ॥૨૦॥

જો પઢ૨ જો અ નિમુણ૨, તાણં કણ્ણો ય માણતુંગસ્સ ।

પાસો પાવં પસમેઉ, સયલમ્ભુવણચ્ચિચલણો ॥૨૧॥

[एवं महाभयहर पार्श्वजिनेन्द्रस्य संस्तवमुदारम् ।

भविकजनानन्दकरं कल्याणपरपरानिधानम् ॥ १९ ॥

राजभययक्षराक्षसकुस्वप्नदुःशकुनरिक्षपीडासु ।

सन्ध्योर्द्वयोः पथि उपसर्गे तथा च रजनीषु ॥ २० ॥

यः पठति यश्च निश्चिनोति तेषां कवेश्च मान्तुंगस्य ।

पार्श्वः पाप प्रशमयतु सकलभुवनार्चितचरणः ॥ २१ ॥

ભાવાર્થ—આ પ્રમાણે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુતું આ ઉદાર સ્તવન મહાભયોનેા હરણ કરનારૂં, ભવ્યજનોને આનંદ આપનારૂં અને કલ્યાણની પરપરાના નિધાનરૂપ છે તેને રાજના ભય સખધી યક્ષ, રાક્ષસ, દુષ્ટ સ્વપ્ન, અપશુકન અને નક્ષત્ર ગ્રહ, રાશિ વગેરે સખધી પીડાને વિષે પ્રાત કાળ અને સાયકાળ એ બને સંધ્યાએ, અરણ્યાદિક વિષમ માર્ગમાં, ઉપસર્ગમાં તેમ જ ભયકર રાત્રિઓમાં જે માણસ ભણે અને જે કોઈ સાવધાન થઈને સાભળે તેમના અને માનતુંગસૂરિ નામના [આ સ્તોત્રના રચનાર] કવિના પાપને સમગ્ર જગતના જીવો વડે પૂજા થા છે ચરણ કમળો જેના એવા શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી શાત કરેા-નાશ કરેા ૧૯-૨૦-૨૧

મન્ત્રામ્નાય -ક્ષં કારની મધ્યમા(દેવદત્તત્રુ) નામ લખીને, ઈં કાર, ઐ કાર સ્વા કાર તથા હા કાર (ચાર ખુણામાં) લખીને, ઉપર વલય કરીને, ફરતી સોળ પાખડીઓમાં સોળ સ્વર લખીને, બહાર ફરતા હ હા હિ હી હુ હૂ હે હૈ હો હૌ હં હઃ । અક્ષરો વોટીને, તેની બહાર ફરતો ઐ પાર્શ્વજિનેન્દ્રાય ઈર્વીં ફર્વીં હંસઃ હર હર સ્વાહા એ મન્ત્ર વોટીને, તેની ફરતા માયાખીજ (ઈંકાર) ના ત્રણ આટા મારીને [ક્રોં કારથી રૂધન કરીને], કલશની અદર નાખીને, કલશના મુખપર ઐકાર લખવો (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ ચંત્ર ૧૯, ચિત્ર ન ૧૯૩)

આ ચત્ર કેશર વગેરે મુગધી દ્રવ્યોથી [ભિજપત્ર પર] લખીને, ઐ પાર્શ્વજિનેન્દ્રાય ઈર્વીં ફર્વીં હંસઃ હર હર સ્વાહા । [આ મન્ત્રથી મન્ત્રેલા] ૧૦૮ મુગધીદાર સફેદ કૂલોથી પૂજન કરીને, જમણી ભુજાએ ધારણ કરવાથી શાંતિદાયક, પુષ્ટિદાયક અને સર્વભયતુ હરણ થાય છે

ઐ નમો મગવત્તે પાર્શ્વનાથાય આ મન્ત્રથી સમાધિ કરીને, શરીરની રક્ષા કરવી વનને વિષે, ગામડાને વિષે, નગરને વિષે, જ્યા ત્રણ રસ્તા ભેગા થતા હોય

ત્યાં, જ્યાં ચાર રસ્તા લેગા થતા હોય ત્યાં, દરવાજાને વિષે અથવા ધરને વિષે સૂતારની સ્ત્રી, બ્રાહ્મણની સ્ત્રી, ક્ષત્રિયની સ્ત્રી, વૈશ્યની સ્ત્રી, ચાકાલની સ્ત્રી, માતંગની સ્ત્રી (જે હોય તે) ઐ હૌં હ્રીં હ્રૂં હ્રૈં હ્રૌં હ્રૈં હ્રૌં હ્રઃ મન્ત્રના મહિમાએ કરીને શરીરમા અવતરીને દૂધનો નિગ્રહ કર હુ ફટ્ સ્વાહા આ વિદ્યાનુ નિરતર સ્મરણ કરવાથી સર્વ રક્ષા થાય છે

ૐ નમો અરિહંતાણં ૐ નમો ભગવૈષ્ણ ચંદાઈ મહાવિજ્ઞાપ । ગામમાં પ્રવેશ કરતી વખતે આ વિદ્યાનો સાત વાર જાપ કરવાથી અન્ન, પાણીનો લાભ થાય છે—રોટલા મળે છે, પરંતુ પહેલા ચોથ ભક્ત (એક એકાસણું, બીજે દિવસે ઉપવાસ તથા પારણે એકાસણું) કરીને, પાર્શ્વનાથ પ્રભુના જન્મ દિવસે (મારવાડી પોષ વદિ ૧૦ તથા ગુજરાતી માગશર વદિ ૧૦ ના દિવસે) એક હજાર વખત જાપ કરી વિદ્યા સિદ્ધ કરવી જોઈએ.

ૐ વદવદવમૂર્વી વજ્રમુંડી ક્ષાં ક્ષીં ક્ષૂં ક્ષૈં ક્ષૌં [ક્ષૌં] ક્ષઃ તૈલં સ્તમ્ભય સ્તમ્ભય સ્વાહા । આ મન્ત્રથી ગોળ વગેરે તેલ મતરવું

ૐ હ્રીં શ્રીં કર્લીં ભ્લૌં અર્હં નમઃ । આ મન્ત્રનો ત્રણે કાળ (સવાર, બપોર અને સાંજ) જાપ કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે.

ૐ જામો ભગવઓ અરહઓ અજિય ભગવૈ મહાવિજ્ઞાપ અજિઅપ ઉવસોમપ અણિ-હપ મહાવિજ્ઞા સુમંકરે સ્વાહા । અરિહત ભગવાનના મંદિરમા (જિનમંદિરમા) ચોથ ભક્ત કરીને ૧૦૦૮ જાપ કરવાથી આ વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે. આ વિદ્યા સિદ્ધ થએથી સર્વ કામનાઓ પૂર્ણ થાય છે.

સકલ ત્રિલોકમાં તિલક સમાન, જેઓને જ્યાં તથા વિજ્યા બને બાબુ આમર કરી રહી છે, જેઓના મસ્તક પર ધરણેન્દ્રની ફણાઓ રૂપી છત્ર છે, ત્રણ નેત્રોવાળી પદ્માવતીના મસ્તક ઉપર જેઓ રહેલા છે એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું બિંબ ચત્રની મધ્યમા આલેખીને, બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમા ફક્ત માયાબીજ (હ્રીં કાર) આલેખીને, ઉપર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, તેના ઉપર માયાબીજના ત્રણ આટા મારીને [ક્રોં કારથી રૂધન કરવું] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર ૨૦ ચિત્ર નં ૧૬૪)

આ ચત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, તેનું ઉત્તમ એવા ૧૦૮ ફૂલોથી પૂજન કરવાથી સર્વત્ર જય આપનાર થાય છે. દરેકેદરેક પુષ્પને મૂલ મન્ત્રથી મન્ત્રીને પૂજન કરવું જોઈએ

શ્રી પાર્શ્વનાથનું માહાત્મ્ય—

ઉવસગંગંતે કમઠા—સુરમ્મિ જ્ઞાણાઓ જો ન સંચલિઓ ।

સુરનાકિન્નરજીવહિં, સંયુઓ જયહ પાસજિણો ॥૨૨॥

उपसर्गान्ते कमठासुरस्य ध्यानात् यो न संचलितः ।

सुरनरकिन्नरयुवतिभिः संस्तुतः जयतु पार्श्वजिनः ॥ ૨૨ ॥

ભાવાર્થ:—કમઠાસુરે ઉપસર્ગ કર્યો ત્યારે જે પ્રભુ ધ્યાનથી ચલાયમાન થયા નહિ, તે સુર, નર અને કિંનરની સ્ત્રીઓવડે સ્તુતિ કરાએલા એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ જિનેશ્વર જયવતા વતો—૨૨ આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૧૬૫

ચિત્રની મધ્યમા પાર્શ્વનાથ પ્રભુ કાયોત્સર્ગ મુદ્રાએ ઊભા રહેલા છે, તેઓના મસ્તક ઉપર ધરણેન્દ્રે નાગના સ્વરૂપે સાત કણ્ણાફી છત્ર ધરેલુ છે. અને તે પ્રભુની ડાબી બાજુએ બે હાથની અજલિ ભેડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતો ઊભો રહેલો છે વળી પ્રભુની જમણી બાજુએ બે હાથ ભેડીને એક સ્ત્રી ઊભી રહેલી છે, જેણીના મસ્તક ઉપર સર્પની ત્રણ કણ્ણા સ્પષ્ટ બતાવીને તે પક્ષાવતી હોવાનો ભાવ ચિત્રકારે રજુ કરેલો છે અને તેવો જ ભાવ ધરણેન્દ્રના મસ્તક ઉપર ત્રણ કણ્ણાની રજુઆત કરીને દર્શાવેલો છે, પ્રભુના પગની નીચેના ભાગમા કમઠાસુર બે હાથ ભેડીને પોતાના કૃત્યોની ક્ષમા માગતો જણાય છે. આ ચિત્રમા ચિત્રકારે ધરણેન્દ્રને જમણી બાજુના બદલે ડાબી બાજુએ અને પક્ષાવતીને ડાબી બાજુના બદલે જમણી બાજુ રજુ કરીને પોતાનું જૈનધર્મના રીતિ રિવાજોનું અજ્ઞાન બતાવેલુ છે.

મન્ત્રનું માહાત્મ્ય—

एअस्स मज्झयारे, अट्टारसअक्खरेहिं जो मंतो ।

जो जाणइ सो झायइ, परमपयत्थं फुडं पासं ॥ ૨૩ ॥

[एतस्य मध्ये अष्टादशाक्षरैः यः मन्त्रः ।

यो जानाति स ध्यायति परमपदस्थं स्फुटं पार्श्वम् ।]

ભાવાર્થ:—આ સ્તવનમા (નમિહિષ્ટ પાસ વિસહર વસહ જિણ ફુલિંગ)+ અઠાર અક્ષરનો બનેલો [ચિંતામણી નામનો] જે મન્ત્ર ગુપ્ત રહેલો છે, તે મન્ત્રને જે બાજુ છે, તે મનુષ્ય પરમ પદને પાસ થએલા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું પ્રગટપણે ધ્યાન કરે છે એમ બાજુલુ—૨૩

+ આ ચિંતામણિ નામના અઠાર અક્ષરનું જુદી જુદી રીતે ધ્યાન ધરવાનું જૈનાચાર્યોએ બતાવેલુ છે અને તેનું ધ્યાન ધરવા માટેના યંત્રની આકૃતિઓ પણ જુદી જુદી રીતે બનાવવાની વિધિઓ તે મહાત્મા પુરૂષોએ બતાવેલી છે, આ વિષયના જિજ્ઞાસુઓને માટે મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ ‘મન્ત્રાધિરાજ-ચિંતામણિ’ (કિંમત રૂપિયા સાડા સાત) નામના ગ્રંથમા છપાએલા સ્તોત્રો તથા માનવગુપ્તસૂરિ શિષ્ય શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ વિરચિત ‘ચિંતામણિ કલ્પ’ તથા સાગર-ચંદ્રસૂરિ વિરચિત ‘મન્ત્રાધિરાજ કલ્પ’ અને ‘શ્રીચિંતામણિ યંત્ર’ નામનો યંત્ર વગેરે બોવા લાવામણુ છે

—સંપાદક

॥ श्री अजितशान्ति स्तवन ॥

अजिअं जिअसव्वभयं, संतिं च पसंतसव्वगयपावं ।

जयगुरु संतिगुणकरे, दो वि जिणवरे पणिवयामि ॥१॥ (गाहा)×

[अजितं जितसर्वभयं, शान्तिं च प्रशान्तसर्वगदपापम् ।

जगद्गुरु शान्तिगुणकरौ, द्वावपि जिनवरौ प्रणिपतामि ॥] ॥गाथा॥

ભાવાર્થ — આ લોકના સમવિધ ભય (ઈહલોક ભય, પરલોક ભય, આદાન ભય, અકસ્માત ભય, આજીવિકા ભય, મરણ ભય અને અપકીર્તિ ભય)ને જેઓએ જિતેલા છે એવા શ્રી અજિતનાથ નામના બીજા તીર્થંકર તથા સર્વ રોગ અને પાપને શાત કરનાર એટલે નાશ કરનાર શ્રી શાંતિનાથ નામના સોળમા તીર્થંકર એ બંને જગતના ગુરૂ અને શાંતિના કરનારા છે, તેઓને હું નમસ્કાર કરૂ છું.

વવગયમંગુલભાવે, તે હં વિઝલતવનિમ્મલસહાવે ।

નિરુવ્વમમહપ્પભાવે, થોસામિ સુદિટ્ઠસન્ભાવે ॥૨॥ (ગાહા)

× આ ગાથા છંદ છે, તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

મુણિ ટ ગુરુ તત્થ ન જો વિસમે છદ્ધો ડમજ્ઞગો પઢમે ।

દુદ્દા ડ દલમ્મિ લહૂ છદ્ધો સેસ સમ ગાહા ॥૧॥

(સપ્ત ચતુર્માત્રા ગુરુશ્ચ તત્ર ન જગણો (IS) વિષમે ષષ્ટસ્તુ મધ્યગ પ્રયમેડર્થે । દ્વિતીયે તુ દલે લઘુઃ
ષષ્ઠ, શેષ સમં (एषा) गायेति ॥૧॥

દુદ્દયા છદ્ધે પઢમાડ સત્તમે લાડ કુણ્ઠ ઉવરિદલે ।

ન લહુમ્મિ પવમે પઢમયાડ હહ તલદલે વિરહં ॥૨॥

(उपरितनोर्वे षष्ठे [चतुर्लघुकेऽर्वाक्] द्वितीयाल्लात्सप्तमे प्रथमाल्लाद्विरतिं कुरु । इहाश्वस्तनेऽर्थे पचमे चतुर्मात्रिकलघुगणे प्रथमाल्लान्नविरति ॥૨॥

અર્થાત્—સાત ટગણુ (ચાર માત્રાવાળા) પછી એક ગુરૂ પ્રથમ અર્ધમા આવે, ત્યાં વિષમ (ત્રણ પાંચ વગેરે એટલી) ટગણુમા જગણુ (IS) ન હોય છદ્ધો ટગણુ મધ્યમા કે ગણુ (S) વાળો હોય. બીજા અર્ધમા તો પાંચ ટગણુ પછી છદ્ધો લઘુ હોય બાકીનું પહેલા અર્ધ પ્રમાણે એટલે સાતમા ટગણુ અને પછી ગુરૂ એ પ્રકારે ગાથા છંદ બાજીવો. “દુતિચડપચ્છકલા ગણાઃ કચદતપ-નામાનઃ” અહીં બે માત્રાનો કે ગણુ, ત્રણનો ચ ગણુ, ચારનો ટ ગણુ, પાંચનો ત ગણુ અને છ માત્રાનો પ ગણુ એવા નામના પાંચ ગણુ ગણેલા છે બીજી કેટલીક સંજ્ઞા છદ્ધોઅર્થથી બાજી લેવી. અહીં છદ્ધો ટ ગણુમા બીજા લઘુની પહેલા વિગમ કરવો, અને સાતમા ટ ગણુમા પહેલા લઘુની પૂર્વે વિરામ કરવો તથા બીજા અર્ધમા પાંચમા ટ ગણુમા પહેલા લઘુની પૂર્વે વિરામ કરવો.

[વ્યવગતાશોભનમાર્ગૌ તાવહં વિપુલતપોનિર્મલસ્વમાર્ગૌ ।
નિરુપમમહાપ્રમાર્ગૌ સ્તોષ્યે સુદૃષ્ટસદ્માર્ગૌ ॥૨૧॥ ગાથા]

બાવાર્થ —જેઓના મગુલ એટલે અશોભન ભાવ, વવગય એટલે નાશ પામ્યા છે, ઉત્ર તપસ્થા વડે જેઓનો સ્વભાવ નિર્મળ થયેલો છે, જેઓનો પ્રભાવ એટલે મહિમા ઉપમા સહિત અને મોટો છે, તથા જેઓએ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન વડે વિદ્યમાન એવા જીવાજીવાદિ ભાવોને યથાર્થ રીતે સંપૂર્ણ પણે જાણેલા છે, એવા શ્રી અનિતનાથ અને શાંતિનાથ પ્રભુની હુ [નંદિષેષુ કવિ] સ્તુતિ કરીશ.

આ બંને શ્લોકોના ભાવ પરથી તૈયાર થયેલી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ન ૧૬૭માં દેરીઓની અદર અનુક્રમે શ્રી અનિતનાથ તથા શાંતિનાથ પ્રભુની મૂર્તિઓ આગી સહિત બિરાજમાન છે. અનિતનાથ પ્રભુની પલાંડીની નીચે ચિત્રકારે તેઓને ઓળખવા માટે હાથીનું ચિન્હ તથા શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુની પલાંડીનીચે હરણનું ચિન્હ રજુ કરેલું છે, વળી તેઓની સન્મુખ બે હાથ જોડીને સ્તુતિ કરતા ઉઘાડા માથાવાળા એક જૈન સાધુનું ચિત્ર દોરીને 'શ્રી અનિતશાંતિ સ્તવ'ના કર્તા શ્રી નંદિષેષુ મુનિની રજુઆત ચિત્રકારે કરેલી છે. અને ચિત્રની નીચેના ભાગમા નાટારણ કરતી બે સ્ત્રીઓ, બંને હાથે ઢાલ વગાડતાં બે પુરુષો તથા બંને હાથે મજૂરા અગર ઝાઝ વગાડતાં બીજા બે પુરુષોની રજુઆત કરીને ચિત્રકારના સમયમા જૈનમંદિરોમાં પ્રભુની સન્મુખ ભક્તિ નિમિત્તે થતા નાટારણનો ખ્યાલ આપવા પ્રયત્ન ચિત્રકારે કરેલો છે ચિત્રમાં રજુ કરેલા પુરુષોની પાઘડીઓ પરથી તથા નાટારણ કરતી બંને સ્ત્રીઓના પહેરવેશથી આ ચિત્ર મોગલ સમયના અત ભાગમા ચિતરાએલું હોવું જોઈએ એમ અનુમાન થઈ શકે છે.

સન્નિવૃક્ષવપ્પસંતીર્ણ, સન્નિવૃક્ષવપ્પસંતીર્ણ ।

સયા અજિઅસંતીર્ણ, નમો અજિઅસંતીર્ણ ॥૨૧॥ [સિલોગો+

[સર્વદુઃખપ્રશાન્તિમ્યાં સર્વપાપપ્રશાન્તિમ્યામ્ ।

સદાઽજિતશાન્તિમ્યાં, નમોઽજિતશાન્તિમ્યામ્ ॥ ૩ ॥]

+ આ શ્લોક નામનો છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—

પદ્મ લઘુ સન્વત્થ, સત્તમ દુષ્કલ્પ

છઠ્ઠ પુણ ગુરુ જાણ, સિલોગ વિંતિ પઢિયા ॥૧॥

(સર્વત્ર પદ્મ લઘુ, દ્વિતિયચતુર્થયો (પાદયો) સત્તમમ્ ।

ષષ્ઠ પુનર્ગુહ યેષામક્ષર ત શ્લોક મુવતે પાંડિતા. ॥

અર્થાત—પાંચમો અક્ષર સર્વત્ર—ચારે પાદમા લઘુ હોય અને છઠ્ઠો અક્ષર સર્વત્ર ગુરુ હોય તથા બીજા અને ચોથા પાદમા સાતમો અક્ષર લઘુ હોય તો તેને પંડિતો શ્લોક નામનો છંદ કહે છે.

ભાવાર્થ:-જેઓના સર્વ હુ જોની શાંતિ થઇ ગઇ છે, તથા જેઓના સર્વ પાપની શાંતિ થઇ ગઇ છે, જેઓ ક્રોધથી છતાએલા નથી એટલે જેઓનો રાગાદિક આઠ ક્રોધી પરાભવ થયો નથી, તથા જેઓ હમેશા શાંતિને ધારણ કરવાવાળા છે એવા શ્રીઅન્વિતનાથ અને શાંતિનાથને (મારે) નમસ્કાર હો.

અજિઅજિણ ! સુહૃપ્પવત્તણં, તવ પુરિસુત્તમ ! નામકિત્તણં !

તહ ય ધિહમહૃપ્પવત્તણં, તવ ય જિણુત્તમ ! સંતિ ! કિત્તણં ॥ ૪ ॥ (માગહિયા)+

[અજિતજિન ! સુહૃપ્પવર્તનં, તવ પુરુષોત્તમ ! નામકીર્તનમ્.

તથા ચ ધૃતિમતિપ્રવર્તનં, તવ ચ જિનોત્તમ શાન્તે ! કીર્તનમ્] ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ:-હો પુરુષોત્તમ અન્વિતનાથ! તથા હો જિનોત્તમ શ્રીશાંતિનાથ ! તમારા બન્નેના નામોનુ જે કીર્તન તે સુખને આપનાર અને ધીરજ તથા બુદ્ધિને પ્રગટ કરનાર છે

કિરિયાવિહિસંચિકમ્મકિલેસવિમુક્કચરં ,

અજિઅં નિચિઅં ચ ગુણેહિં મહામુણિસિદ્ધિગયં ।

અજિઅસ્સ ય સંતિમહામુણિણોવિ અ સંતિકરં,

સયયં મમ નિવ્વુહકારણયં ચ નમંસણયં ॥૫॥ (આલિંગણયં)*

+ આ માગધિકા નામનો છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—

વિષમેષુ દોન્નિ ટગણા, સમેષુ પો દો તથો દુસુ વિ જત્થ,

લહુઓ કગણો લહુઓ, કગણો ત મુણહ માગહિઅ ॥૧॥

(વિષમયો [પૃથમતૃતીયયોઃ] દ્વૌ ટગણૌ સમયો પ ટ તત્તો દ્વયોરપિ ।

[સમવિષમયોઃ] લઘુક કગણ લઘુક કગણસ્તા જાનીહિ માગધિકામ્ ॥)

અર્થાત્-વિષમ એટલે પહેલા અને ત્રીજા એકી સખ્યક પાદમાં પ્રથમ બે ટગણ હોય અને સમ એટલે બીજા અને ચોથા એકી સખ્યક પાદમાં પહેલો પગણ (છમાત્રા) અને બીજો ટગણ હોય ત્યારપછી સમ વિષમ બનેલા એટલે ચારે પાદમાં અનુક્રમે લઘુ, કગણ, લઘુ અને કગણ એ રીતે આવે તેને માગધિકા છંદ કહે છે

* આ આલિંગનક છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે:-

લહુ દુ ગુરુ ટગણછકં, સન્નેસુ પણ્ણ પઢમતહયમ્મિ ।

દુચ્ચત્થં જમિયમિણ, આલિંગણયમ્મિ છદમ્મિ ॥૧॥

(દિલ્લુગુરુપટગણપટ્ક સર્વેષુ પાદેષુ પ્રથમ તૃતીયેન ।

દ્વિતીય ચ ચતુર્થેન યમકિતમેતદાલિંગનકે છન્દસિ) ॥૧॥

(ક્રિયાવિધિસંચિતકર્મવલેશવિમોક્ષકરમ્ ,
અજિતં નિચિતં ચ ગુણૈર્મહામુનિસિદ્ધિગતમ્ ।
અજિતસ્ય ચ શાન્તિમહામુનેરપિ ચ શાન્તિકરં ,
સતતં મમ નિર્વૃત્તિકારણકં ચ નમસ્યનકમ્ ॥૫॥

ભાવાર્થ:-શ્રીઅજિતનાથને તથા મહામુનિ શ્રીશાંતિનાથને કરેલો એવો જે નમસ્કાર મને હમેશા મોક્ષનું કારણ થાઓ. તે કરેલો એવો જે નમસ્કાર તે કાયિકી આદિક ક્રિયાથી કરેલા કર્મ અને કષાયથી અથવા કર્મના કલેશથી મૂકાવનાર છે, બીજા અન્ય દેવોને કરેલા નમસ્કારથી જીતાય નહિ તેવો એટલે કે અન્ય દેવોના નમસ્કારથી આ નમસ્કાર અધિક ફળને આપનારો છે, તથા આ નમસ્કાર સમગ્ર ગુણો વડે યુક્ત છે તથા મહાયોગીઓને પ્રાપ્ત થતી અષ્ટ મહાસિદ્ધિને તથા શાંતિને આપવા વાળો છે.

પુરિસા ! જહ્ દુઃખવારણં, જહ્ ય વિમગ્ગહ સુખકારણં ।

અજિતં સંતિં ચ ભાવઓ, અમયકરણં સરણં પવજ્જહા ॥૬॥(માગહિઆ)

[પુરુષાઃ ! યદિ દુઃખવારણં યદિ ચ વિમાર્ગયથ સુખકારણમ્ ।

અજિતં શાન્તિં ચ ભાવતોઽભયકરૌ શરણં પ્રપદ્યધ્વમ્ ॥૬॥[

ભાવાર્થ:-હે પુરુષે ! જે તમે દુઃખના નિવારણને અને સુખના કારણને શોધતા હો, તો અભયને કરનારા એટલે કે ભયનું નિવારણ કરનારા શ્રીઅજિતનાથ તથા શ્રીશાંતિનાથને ભાવથી શરણે જાઓ અર્થાત્ શ્રીઅજિતનાથ તથા શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુનું શરણું અગીકાર કરો.

અરહ્વરહિતિમિરવિરહિઅમુવરયજરમરણં,

સુરઅસુરગરુલભુયગવહ્પયયપણિવહ્યં

અજિઅમહમવિ અ સુનયનયનિરુણમભયકરં,

સરણમુવમરિઅ મુવિદિવિજમહિયં સયયમુવળમે ॥૭॥ (સંગયયં)+

અર્થાત્-આર્દ્રિગનક નામના છ દેને વિષે પહેલા બે લઘુ અને ત્રીજો અક્ષર ગુરુ એવા ચાર માત્રાના છ ટગણ ચારે પાદમાં આવે છે વિશેષ એ કે પહેલું પાદ ત્રીજા પાદ સાથે અને બીજું પાદ ચોથા પાદ સાથે યમકવાળું હોય છે

+ આ સ ગતક નામનો છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે -

લઘુતગણચરુગ ગુરુણો, પાચતિષ્ઠ તદુન્નિ ટગણદુગ ।

લઘુતગણો અતગુરુ, સગયય રદ્ધમણુપાસ ॥૧॥

(લઘુતગણચરુષ્ક ગુરુ પાદત્રિકે લઘુતદ્વય ટગણદ્વયમ્ ।

લઘુતગણોઽન્યગુરુઃ સગતક રચિતાનુપ્રાસમા॥)

[અરતિરતિતિમિરવિરહિતમુપરતજરામરણં,
સુરાસુરગરુડમુજગપતિપ્રયતપ્રણિપતિતમ્ ॥
અજિતમહમપિ ચ સુનયનયનિપુણમભયઋરં,
શરણમુપસૃત્ય ભુવિદિવિજમહિત સતતમુપનમામિ ॥]

ભાવાર્થ —જેઓ સચ્ચમને વિષે અરતિ અને અસચ્ચમ ને વિષે રતિ તથા અજ્ઞાનથી રહિત છે અથવા અરતિ મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થએલો ચિત્તનો ઉદ્વેગ અને રતિમોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થએલો ચિત્તનો આનદ એ બંને સમ્યક્જ્ઞાનને આચ્છાદન કરનાર હોવાથી તે રૂપ જે અધકાર તેણે કરી રહિત છે, વળી જેઓ જરા અને મરણથી મુક્ત થએલા છે, અથવા ‘ઉપરતજરામ્’ અને ‘અરણં’ એવો પદચ્છેદ કરી જરા રહિત તથા રણુસગ્રામ રહિત છે એવો પણ અર્થ ઘટાવવો. વળી સુર એટલે વૈમાનિક દેવો, અસુર એટલે ભવનપતિ દેવો, ગરુડ એટલે જ્યોતિષક દેવો અને ભુજગ એટલે નાગકુમાર દેવોના પતિ એટલે ઇદ્રોએ જેઓને આદરથી નમસ્કાર કર્યો છે, તથા જેઓ સારી નીતિ અને ન્યાયને વિષે નિપુણ છે, તથા જેઓ અભયને કરનારા છે, તથા જેઓ મનુષ્યો અને દેવોથી પૂજિત છે, તેવા શ્રીઅન્વિતાનાથનું શરણુ લઇને હું પણ તેઓને સદા નમસ્કાર કરૂ છું

તં ચ જિણુત્તમમુત્તમનિત્તમસત્તધરં,
અજ્ઞવમદ્વચ્ચંતિવિમુત્તિસમાહિનિર્હિં ।
સંતિકરં પળમામિ દમુત્તમતિત્થયરં,
સંતિમુળી મમ સંતિસમાહિવરં દિસડ (ઝ) ८॥ (સોવાળયં)+

एकद्वित्रयान्तरित व्यञ्जनमविवक्षितस्वर बहुश ।

भावर्त्यते निरन्तरमथवा यदसावनुप्रास ॥२॥

અર્થાત—પ્રથમ લઘુ અક્ષરવાળા ચાર તગણુ (પાંચમાત્રા) આવે એટલે વીશ અક્ષર લઘુ આવે અને એકવીશમે છેલ્લો અક્ષર ગુરૂ આવે એ પ્રમાણે પહેલા ત્રણ પાદમાં આવે, અને ચોથા પાદમાં લઘુ અક્ષરવાળા બે તગણુ આવે એટલે કે પહેલા દશ અક્ષર લઘુ આવે, પછી બે તગણુ આવે, પછી લઘુ અક્ષરવાળો એક તગણુ આવે અને પછી છેલ્લો એક ગુરૂ આવે, એ સગતકે છઠ્ઠે અનુપ્રાસ સહિત હોવો જોઈએ (૧) સ્વરની વિવક્ષા કર્યા વિના એટલે સ્વર ગમે તે હોય અને એક, બે કે ત્રણ અક્ષરને આંતરે એકને એક વ્યંજન વારંવાર આવ્યા કરે તો તે અનુપ્રાસ અલંકાર થાય છે (૨).

+ આ સોપાનકે છઠ્ઠે છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

गुरुलहुटगणपणम, गुरु य सोवाणय समपण्हि ॥

(गुरुलघुरूपटगणपञ्चक गुरुश्च सोपानक समपदै)

(તં ચ જિનોત્તમમુત્તમનિસ્તમસત્ત્વધરમ્ ,
આર્જવમાર્દવશાન્તિવિમુક્તિસમાધિનિધિમ્ ।
શાન્તિકરં પ્રણમામિ દમોત્તમતીર્થકરં ,
શાન્તિમુનિર્મમ શાન્તિસમાધિવર દિશતુ ॥૮૧॥)

ભાવાર્થ —જેઓ સામાન્ય કેવળીને વિષે ઉત્તમ છે, જેઓ ઉત્તમ અને અજ્ઞાનતા રહિત એવા ભાવયજ્ઞને અથવા પરાક્રમને ધારણ કરનારા છે. જેઓ આર્જવ, માર્દવ, ક્ષાતિ એટલે ક્ષમા, નિર્દોષતા અને સમાધિના નિધાન છે, વળી જેઓ શાંતિના કરનારા તથા ધર્મિયોનું દમન કરવામાં શ્રેષ્ઠ અને તીર્થને પ્રવર્તીવનારા છે, એવા તે શ્રીશાંતિમુનિને એટલે શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુને હું પ્રણામ કરૂં છું, વળી તે શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુ મને શાંતિ અને સમાધિ એટલે ચિત્તની સ્થિરતારૂપ વરદાન આપો.

સાવત્થિપુવ્વપત્થિવં ચ વરહત્થિમત્થયપસત્થવિત્થિન્નસંથિયં,
થિરસરિત્થવચ્છં મયગલલીલાયમાણવરગંધહત્થિપત્થાણપત્થિયં સંથવારિહં ।
હત્થિહત્થવાહું ધંતકળગરુઅગનિરુવહયપિંજરં પવરલક્ષણોવચિઅસોમચારુરૂવં,
સુહસુહમણાભિરામપરમરમણિજ્જવરદેવદુંદુહિનિનાયમહુરયરસુહગિરં ॥૯૧॥ (વેદુઓ)+

[શ્રાવસ્તીપૂર્વપાર્થિવં ચ વરહસ્તિમસ્તક પ્રશસ્તવિસ્તીર્ણસંસ્થિતં,
સ્થિરશ્રીવત્સવક્ષસં મદકલલીલાયમાણવરગંધહસ્તિપ્રસ્થાનપ્રસ્થિતં સંસ્તવાર્હમ્ ।
હસ્તિહસ્તવાહું ધમાતકનકચકનિરુપહતપિંજરં પ્રવરલક્ષણોપચિતસૌમ્યચારુરૂપં,
શ્રુતિસુખમનોઽભિરામપરમરમણીયવરદેવદુંદુભિનિનાદમધુરતરશુભગિરમ્ ॥૯૧॥

ભાવાર્થ —જેઓ દીક્ષા લીધા પહેલાં શ્રાવસ્તી નગરીના રાજા હતા (અહીં શ્રાવસ્તી શબ્દથી અર્થોદ્ધ્યા ગ્રહણ કરવી તે વિષે આગમમાં કહ્યું છે

અર્થાત્—જેમા પહેલો એક ગુરુ અને પછી બે લઘુ એવા (ચાર માત્રાવાળા) ટગણ પાંચ આવે અને છેલ્લો એક અક્ષર ગુરુ આવે, એ જ રીતે ચારે સરખા પાદોએ કરીને સોપાનક ૭૬ બાણુવો, આમા દરેક પાદમા સોળ સોળ અક્ષર આવે છે.

+ આ વેદક ૭૬ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

તત્ત્વપતટદુગ, પોટત્ત્વકક્ષતત્ત્વતિગલહુગુરુગો ।

ચદુદો ચચત્ત્વકદુગ, તત્ત્વતિગિણ દળગદસય ગુરુ વેદો ॥૧॥

(તત્ત્વપતટદ્વિકતદ્વિકપટત્ત્વકતત્ત્વત્રિકલઘુગુરવ ।

ચદ્વિકટચત્ત્વકટચદ્વિકતત્ત્વત્રિકટૈકાદશકગુરવો વેદ)

અર્થાત્—તગણ, ચગણ (ત્રણમાત્રા), પગણ, તગણ, ટગણ બે, તગણ બે, પગણ, ટગણ ચાર, તગણ, ચગણ, તગણ ત્રણ, લઘુ ગુરુ, ચગણ બે, ટગણ, ચગણ ચાર, ટગણ, ચગણ બે, તગણ, ચગણ ત્રણ, અગ્યાર ટગણ અને ગુરુ એ પ્રમાણે વેદક ૭૬ બાણુવો

કે:-‘દક્ષાગમૂમિઓઘા, સાવત્ર્યે વિણિયં કોસલપુરં ચ’), ઉત્તમ હસ્તીના મસ્તકની સમાન પ્રશસ્ત અને વિસ્તીર્ણ સસ્થાનવાળા, નિશ્ચળ શ્રીવત્સવાળુ હૃદય છે જેમનું એવા, મદોન્મત્ત અને લીલાયુક્ત એવા શ્રેષ્ઠ ગદ્યહસ્તીની ગતિ સમાન ગતિ છે જેમની એવા, સ્તુતિ કરવાને યોગ્ય એવા, હાથીની સૂઠ જેવી લાંબી ભુજઓવાળા, ધમેલા એટલે તથાવેલા સુવર્ણના અલકાર જેવો પીળો વર્ણ છે જેઓનો એવા, ઉત્તમોત્તમ લક્ષણોએ કરીને યુક્ત, સૌમ્ય અને સુદર રૂપ છે જેઓનું એવા, કાનને સુખકારક અને મનને આનંદકારી તથા અતિ રમણીય એવા ઉત્તમ દેવદુહિના નાદ કરતાં પણ અત્યંત મધુર અને સુખકારક છે વાણી જેઓની એવા.

અજિઅં જિઆરિગણં, જિઅસવ્વમયં મવોહરિઅં ।

પણમામિ અહં પયઓ, પાવં પસમેઅ મે મયવં ! ॥૧૦॥ (રાસાલુદ્ધઓ*)

[અજિઅં જિતારિગણં, જિતસર્વમયં મવૌઘરિપુમ્ ।

પ્રણમામ્યહ પ્રયતઃ પાપં પ્રશમયતુ મે મગવન્ ॥૧૦॥]

ભાવાર્થ:-[તથા] જેઓએ [મોહાદિક] શત્રુઓના સમૂહને જીત્યા છે, વળી જેઓએ સર્વ ભયોને જીત્યા છે તથા જેઓ સસારની પરપરાના શત્રુ છે-નાશ કરનારા છે એવા શ્રી અન્નિતનાથ પ્રભુને હું આદરસહિત પ્રણામ કર છું, તો હે શ્રી અન્નિતનાથ ભગવાન ! મારા પાપનો નાશ કરો

કુરુજળવયહત્થિળાગરનરીસરો પદ્મં તઓ મહાવક્ત્રદ્વિમોહ મહપ્પભાવો,
જો વાવત્તરિપુરવરસહસ્સવરનગરનિગમજળવયવર્દ વત્તીસારાયવરસહસ્સાણુયાયમગ્ગો ।
ચઅસવરરયણનવમહાનિહિચઅસદ્ધિસહસ્સપવરજુવર્દેણ સુંદરવર્દ,
ચુલસીહયગયરહસયસહસ્સસામી છન્નવદ્ગામકોહિસામી

આસીજ્જો મારહમ્મિ મયવં ॥૧૧॥ (વેદુઓx)

* આ રાસાલુદ્ધક છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

ટગણદુગ લહુગુરુગો, ટગણતિગં લહુગુરુ ચ ટગણતિગં ।

દુસરિચ્છં અતપય રાસાહલુદ્ધય છંદ ॥૧॥

(ટગણદ્વિકં લહુગુરુટગણત્રિક લહુગુરુચ ટગણત્રિકમ્ ।

દ્વિતીયસમ ચતુર્થ [યત્ર તત્] રાસાલુદ્ધકચ્છંદ ॥)

અર્થાત:-પહેલા પાદમાં એ ટગણ, પછી એક લહુ અને એક ગુરુ, બીજામાં ત્રણ ટગણ, પછી લહુ અને ગુરુ, ત્રીજા પાદમાં ત્રણ ટગણ અને ચોથા પાદ બીજા પાદ જેવું હોય તે રાસાલુદ્ધક છંદ કહેવાય છે

x આ વેદક છંદ છે તે

છે. તેનું લક્ષણ

:-

હજાર (સુકુટખદ્) શ્રેષ્ઠ રાજાઓએ અનુસર્યો છે માર્ગ જેઓનો એવા એટલે કે બત્રીશ હજાર રાજાઓ જેઓની આજ્ઞામાં હતા એવા, ઉત્તમ ચૌદ રત્નો^૧, નવ

૧ ચૌદ રત્નો દરેક ચક્રવર્તીને હોય છે તે આ પ્રમાણે:—

૧ ચક્રરત્ન—ધનુષ પ્રમાણ ગોળાકૃતિએ હોય, તે શત્રુના મસ્તકનો છેદ કરવા માટે ઉપયોગમાં લેવાય છે, છતાં પણ એક જ ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલા શત્રુપર તે ચાલી શકતું નથી

૨ છત્રરત્ન—ધનુષ પ્રમાણ છત્રાકારે હોય તે ચક્રવર્તીના હાથના સ્પર્શ માત્રથી ૧૨ (બાર) જોજન વિસ્તારવાળું થાય.

૩ દડરત્ન—ધનુષ પ્રમાણ દડાકૃતિએ હોય, તે વિષમ એટલે ખાડા ટેકરાવાળી જમીનને સમ એટલે સરખી કરે અને જરૂર પડે ત્યારે હજાર યોજન સુધી ઉડી ભૂમિ ખોદે છે

૪ ચર્મરત્ન—એ હાથ લાંબુ પહોળું હોય, તે જરૂર પડે ત્યારે ચક્રવર્તીના હાથના સ્પર્શથી બાર યોજન લાંબુ થાય છે તેમાં સવારે ધાન્ય વાવ્યું હોય તે સાંજે પાકે-તૈયાર થાય.

૫ ખડગરત્ન—બત્રીશ આગળ લાંબુ હોય, તે સંગ્રામમાં ઉપયોગમાં લેવાય છે અને ઘણીજ શક્તિવાળું હોય છે

૬ કાંકિનીરત્ન—ચાર આગળનું હોય, તેના વડે વૈતાલ્ય પર્વતની બને ગુફાઓમાં બને બાજુએ પ્રકાશ આપનારા ઓગણપચાશ માંડલા થાય છે,

૭ મણિરત્ન—ચાર આગળ લાંબુ અને બે આગળ પહોળું હોય, તે છત્રરત્નના તુલ્ય ઉપર બાધવાથી બાર યોજન સુધી પ્રકાશ કરે અને હાથે કે માથે બાંધ્યું હોય તો સર્વ જાતની વ્યાધિઓનો નાશ કરે છે, આ સાતે રત્નો એકેદ્રિય જાતિના હોય છે

૮ પુરોહિત રત્ન—તે શાંતિકર્મ વગેરે માગલિક કાર્ય કરે છે

૯ અશ્વરત્ન ૧૦ ગજરત્ન—બંને પરાક્રમી હોય છે

૧૧ સેનાપતિ રત્ન—ચક્રવર્તીની મદદ વિના ગંગા અને મિથુના ચાર ખડ જીતે છે, એટલે બધો તે બળવાન હોય છે

૧૨ ગૃહપતિરત્ન—તે ઘરની સઘળી ચિંતા રાખે છે

૧૩ વાર્ધકિરત્ન—તે મકાનો બાધે, સૈન્યનો પડાવ તૈયાર કરે, અને વૈતાલ્ય પર્વતની ગુફામાં રહેલી નિમ્નગા અને ઉન્નમગા નદી ઉપર પૂલ બાધે, તે સિવાયના પણ સઘળા અધિકાર કરે.

૧૪ સ્ત્રીરત્ન—અત્યંત રૂપવત્ હોય અને તે ચક્રવર્તીને જ લોગવવા યોગ્ય હોય આ સ્ત્રી રત્નને સંતતિ પેદા થતીજ નથી

આ દરેક રત્ન એક એક હજાર યક્ષોથી અધિષ્ઠિત હોય છે તથા બે હજાર યક્ષો ચક્રવર્તીના બે બાહુના અધિષ્ઠિત હોય છે. એ રીતે સોળ હજાર યક્ષો ચક્રીના સેવક હોય છે ચક્ર, દડ, છત્ર અને ચર્મ એ ચાર રત્નો ચક્રવર્તીની આયુધશાળામાં જ ઉત્પન્ન થાય છે ખડ્ગ, કાંકિની અને મણિ એ ત્રણ રત્નો ભડારમાં ઉત્પન્ન થાય છે હાથી અને ઘોડો વૈતાલ્ય પર્વતમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

મહાનિધિ' અને ચોસઠ હજાર શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીઓના જેઓ સ્વામી હતા, ચોરાશી લાખ થોડા, હાથી અને રથના સ્વામી તથા છન્નુ કુરોડ ગામોના જેઓ સ્વામી આ ભરતક્ષેત્રમાં થયા હતા, તે ઉપશમરૂપ, શાંતિને કરનારા અને સર્વ ભયથી મુક્ત થએલા એવા શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુની હું સ્તુતિ કરૂં છું. તે ભગવાન મને શાંતિ આપે.

इक्खाग विदेहनरीसर नरवसहा मुणिवसहा,

नवमारयससिसकलाण विगयतमा विहुअरया ।

अजि उत्तम तेअगुणेहिं महामुणि अमिअवला विउलकुला,

पणमामि ते भवभयमूरण जगसरणा मम सरणं ॥१३॥ (चित्तलेहा)+

પર્વતમાં ઉત્પન્ન થાય છે, સ્ત્રોતના ક્ષત્રિયરાજને ત્યાં ઉત્પન્ન થાય છે અને બાકીના પુરોહિત, વાર્ધકિ, સેનાપતિ અને ગૃહપતિ એ ચાર રત્નો ચક્રવર્તીના નગરમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આ ચૌદ રત્નોની ચિત્રાકૃતિઓ માટે જુઓ 'જ્ઞેનચિત્રકલ્પદ્રુમ'માં છપાએલ ચિત્ર નં ૨૭૮

૧ નવ મહાનિધિનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે —

૧ નૈમર્પ નામના નિધાનમાં ગ્રામ, નગર, આકર, પાટણ, દ્રોણમુખ વગેરે સર્વ હોય છે.

૨ પાકુક નામના નિધાનમાં ગણિત, ગીત, ચોવીશ પ્રકારના ધાન્યના બીજ તથા તેની ઉત્પત્તિના પ્રકાર વગેરે હોય છે.

૩ પિંગલક નામના નિધાનમાં સર્વ જાતના આભરણ અથવા તથા હાથીના આભરણ હોય છે.

૪ સર્વત્ન નામના નિધાનમાં ચક્રવર્તીના ચૌદ રત્નો વગેરે હોય છે કેટલાકાના મતે આ નિધાનથી તે રત્નો મહાપ્રભાવવાળાં થાય છે.

૫ મહાપદ્મનામના નિધાનમાં વસ્ત્ર તથા રંગની ઉત્પત્તિ, તેના પ્રકાર, સાતધાતુ અને વસ્ત્ર ધોવાની રીત વગેરે હોય છે.

૬ કાળ નામના નિધાનમાં સમગ્ર કાળનું (જ્યોતિષ) જ્ઞાન, તીર્થકરાદિના વશનું કથન શિલ્પવિદ્યા, ખેતી, વ્યાપાર વગેરે હોય છે.

૭ મહાકાળ નામના નિધાનમાં લોહ, સોનું, મણિ, ખોતી, સ્ફટિક અને પરવાળા વગેરે હોય છે.

૮ માણવક નામના નિધાનમાં શરવીર ચોદાની ઉત્પત્તિ, શસ્ત્ર વગેરે યુદ્ધની સામગ્રી, યુદ્ધનીતિ, દડનીતિ વગેરે હોય છે

૯ મહાશય નામના નિધાનમાં નાટ્યની વિધિ તથા ગદ્ય પદ્ય રચનાની વિધિ હોય છે.

આ નવે નિધાનો ઉલ્લેખીને આઠ યોજન ઊંચા, નવ યોજન પહોળા અને બાર યોજન લાંબા પેટીના આકારે ગંગા નદીના મુખ આગળ રહેલા હોય છે. ચક્રવર્તી છ ખડ પૃથ્વીની સાધના કરે ત્યાર પછી તે તેની સાથે તેના નગરમાં જઈ નગરની પાતાળ ભૂમિમાં રહે છે વિસ્તૃત વર્ણન પ્રવચન સારોહાર વગેરે ગ્રંથથી જિજ્ઞાસુએ જાણી લેવું

+ આ ચિત્રોમાં ૭૬ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

ॐ ।। ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ भ ज स च र त न म] एतेऽक्षरगणा

[દિવદાનવેન્દ્રચન્દ્રસૂરવન્ધ ! હૃદયુષ્યેષ્ઠપરમ-

લઘુરૂપ ! ધ્માતસ્યપદ્મશ્રેષ્ઠશુદ્ધસ્નિગ્ધધવલ—

દન્તપદ્મકે ! શાન્તે ! શક્તિકીર્તિમુક્તિચુક્તિગુપ્તિપ્રવર !,

દીપ્તેજોવૃન્દ ! ધ્યેય ! સર્વલોકમાવિતપ્રભાવ !

હોય ! પ્રવિશ મમ સમાધિમ્ ॥૧૪॥]

ભાવાર્થ:-દેવ અને દાનવના ઇંદ્રોએ તથા અદ્ર, સૂર્યે વદન કરવા યોગ્ય ! હૃષિંત, પ્રસન્ન શ્રેષ્ઠ, ઉત્કૃષ્ટ અને પુષ્ટ સ્વરૂપવાળા ! તપાવેલા રૂપાની પાટ જેવી શ્વેત, નિર્ભળ, ચક્રચક્રિત અને ઉજ્જવળ દત્તશ્રેણિવાળા ! શક્તિ, કીર્તિ, નિર્લોભતા! ચુક્તિ, અને ગુપ્તિ વડે સર્વોત્તમ ! દેહીપ્યમાન તેજના સમૂહવાળા ! ધ્યાન કરવા યોગ્ય ! સર્વ લોકમાં પ્રસિદ્ધ મહિમાવાળા ! તથા બાણવા યોગ્ય ! એવા હે શ્રીશાંતિ-નાથ પ્રભુ ! મને સમાધિ એટલે ચિત્તની શાંતિ આપો.

વિમલસસિકલાફરેઅસોમં, વિતિમિરસૂરકરાફરેઅતેઅં ।

વિઅસવરૂગણાફરેઅરૂવં, ધગ્ગિયરપ્પવરાફરેઅસારં ॥૧૫॥ (કુસુમલયા*)

[વિમલશશિકલાનિરેકસૌરમ વિતિમિગ્સૂરકરાતિરેકતેજસમ્ ।

ત્રિદશપતિગણાતિરેકરૂપં ધરણિધરપ્રવરાતિરેકસારમ્ ॥૧૫॥]

સત્તે અ સયા અજિઅં, સારીરે અ વલે અજિઅં ।

તવસંજમે અ અજિઅં, એસ થુળામિં જિણં અજિઅં ॥૧૬॥ (ભુઅગપરિરિંગિઅં=)

અર્થાત—ગુરુ લઘુ રૂપ ચગણ નવ, નગણ, ચગણ આઠ, નગણ, ચગણ આઠ, અને નગણ, દશ ચગણ તેમ જ નગણ, ચગણ, ગુરુ એ, એ લક્ષણવાળો નાગચક્ર છદ છે

અહીં નગણ આપ્યો છે તે અક્ષરગણ છે, તે આઠ પ્રકારે છે—અગણ ૬૧, જગણ ૬૨, સગણ ૬૩, પગણ ૬૪, રગણ ૬૫, તગણ ૬૬, નગણ ૬૭, અગણ ૬૮.

* આ કુસુમલતા છદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—

વિસમે કલાણ છકં, સમેસુ અઢગ નિરતર ન હુ તં ।

અતે રગણો ચગણો, કુસુમલયાનામલ્લદસિ ॥૧॥

(વિષમયો કલાના ષટ્ક સમયોરઘક ન ચૈનનિરન્તરમ્ ।

અન્તયે રગણચગણૌ કુસુમલતાનામિનિ ચ્ચન્દસિ ॥)

અર્થાત:—વિષમ પદમા છ કળા અને સમ પદમા આઠ કળા પ્રથમ હોય અને અન્તે રગણ તથા ચગણ કુસુમલતા નામના છન્તે રૂપે હોય આઠ કળાની ગણતરી હમેશ માટે સરખી હોતી નથી આ છદ ઔપચ્છદસિક પણ કહેવાય છે.

= આ ભુઅગપરિરિંગિત છદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

તગણો ટગણો જુહુગુરુ, પગણો ટગણો ચ દુલ્હુગુરુ હુરુપ ।

એવ ચિયપચ્છદ, ભુઅગપરિરિંગિય છદ ॥૧॥

સત્ત્વે ચ સદાઽજિતં શારીરે ચ વલેઽજિતમ્ ।

તપઃસંયમે ચાઽજિતમેવ સ્તૌમિ જિનમજિતમ્ ॥૧૬॥]

ભાવાર્થઃ—[જેઓ] નિર્માળ ચદ્રની કળાથી પણ અધિક સૌમ્યતાવાળા છે, આવરણ વગરના સૂર્યના કિરણોથી પણ જેઓ અધિક તેજસ્વી છે, દેવોના સ્વામી ઇન્દ્રોના સમૂહથી પણ અધિક રૂપ છે જેઓનું એવા તથા મેરૂથી પણ અધિક દૃઢતાવાળા, વળી જેઓ આત્મભળથી તેમજ શારીરિક ભળથી ક્રોધનાથી પણ ન જીતી શકાય તેવા અને બાર પ્રકારના તપ તથા સત્તર પ્રકારના 'સંયમથી પણ જેઓ ક્રોધનાથી જીતાયા નથી તેવા શ્રી અજિતનાથ પ્રભુની હું સ્તુતિ કરૂ છું

સોમગુણેહિં પાવહ ન તં નવસરયસમી,

તેઅગુણેહિં પાવહ ન તં નવસરયરવી ।

રૂઘગુણેહિં પાવહ ન તં તિઅસગણવર્દ,

સારગુણેહિં પાવહ ન તં ધરણિધરવર્દ ॥૧૭॥ (ત્રિજિજ્ઞાસ્યં ૦)

[સૌમ્યગુણેઃ પ્રાપ્નોતિ ન તં નવશરચ્છશી,

તેજોગુણેઃ પ્રાપ્નોતિ ન તં નવશરદ્રધિઃ ।

રૂપગુણેઃ પ્રાપ્નોતિ ન તં ત્રિદશગણપતિઃ,

સારગુણેઃ પ્રાપ્નોતિ ન તં ધરણિધરપતિઃ ॥૧૭॥]

(ત્રિગણગુણો લઘુર્ગુણ પગણગુણઘ લઘુદ્વિસ્તુરુદ્વિતીયે ।

એવમેવ પદ્યાર્થ મુજગપરિરિગિત છન્દઃ ॥)

અર્થાતઃ—પહેલા પાદમાં તગણ, ટગણ, લઘુ, ગુરૂ અને બીજા પાદમાં પગણ, ટગણ, લઘુ એ અને પછી એક ગુરૂ હોય એ જ પ્રમાણે ઉત્તરાર્ધના અને પાદ હોય, તે ભુજગપરિરિગિત છંદ કહેવાય છે,

૧ સત્તર પ્રકારનો સંયમ નીચે પ્રમાણે છે —

પાંચ ઇન્દ્રિય અને ચાર કષાયનો જય, પાંચ અવ્રતનો ત્યાગ તથા ત્રણ યોગનું નિવર્તન એ પ્રમાણે કુલસત્તર અથવા ૧ પૃથ્વીકાય સંયમ, ૨ અપકાય સંયમ, ૩ તેહિકાય સંયમ, ૪ વાયુકાય સંયમ, ૫ વનસ્પતિકાય સંયમ, ૬ યેષ્ઠિન્દ્રિય સંયમ, ૭ તેષ્ઠિન્દ્રિય સંયમ, ૮ ચક્ષુરિન્દ્રિય સંયમ, ૯ પચેન્દ્રિય સંયમ, ૧૦ પ્રેક્ષ્ય (જોવું) સ મ, ૧૧ ઉપેક્ષ્ય સંયમ, ૧૨ પ્રમાર્જના સંયમ, ૧૩ અપહેત્ય સંયમ, ૧૪ મનઃસંયમ, ૧૫ વચનસંયમ, ૧૬ રાય સંયમ અને ૧૭ અજીવસંયમ.

○ આ પિઘતક છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણેઃ—

મરનમનગણલહુગુરુ, સન્વપણ્ણુ તદ્દા જર્દ દસમે ।

સન્વતક્ષરજમિય, છદ ચિજિજયનામત ॥૧॥

(મરનમના લઘુર્ગુણ સર્વપદેષુ તથા ચતિર્દશમે ।

સર્વપાદેષ્વન્ત્યાક્ષરયમકિતં તત્ત્રિચતરુનામચ્છન્દ ॥)

तित्थवरपवत्तयं तमरयरहियं,

धीरजणथुअच्चिअं चुअकलिकलुसं ।

संतिसुहृप्पवत्तयं तिगरणपयओ,

संतिमहं महासुणिं सरणमुवणमे ॥१८॥ (ललिअयं०)

[तीर्थचरप्रवर्तकं तमोरजोरहितं,

धीरजनस्तुतार्चित च्युनकलिकालुप्यम् ।

शान्तिसुखप्रवर्तकं त्रिकरणप्रयतः,

शान्तिमहं महामुनिं शरणमुपनमे ॥१८॥]

ભાવાર્થ—શીતળતાના ગુણો વડે નવીન શરદઋતુનો પૂર્ણચંદ્ર પણ શ્રી શાંતિનાથની તુલનાને પામતો નથી, તેજના ગુણ વડે શરદ ઋતુનો સૂર્ય પણ તેઓની તુલનાને પામતો નથી, સુદરતાના ગુણવડે ઇન્દ્ર પણ તેઓની તુલનાને પામતો નથી અને દૃઢતાના ગુણ વડે સુમેરુ પર્વત પણ તે પ્રભુની તુલ્યતાને પામતો નથી એટલે પ્રભુના તે તે શીતલતાદિક ગુણો ચદ્રાદિકથી અધિક છે. ઉત્તમ ધર્મ-તીર્થને સ્થાપનાર, અજ્ઞાન અને કર્મરજથી અથવા તમોગુણ અને રાગેશુથી રહિત, વિદ્વાન પુરુષોએ સ્તવેલા અને પૂજેલા, કલેશ અને મલિનતાથી રહિત એવા તથા શાંતિ અને સુખને આપનારા મહામુનિ શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનું મન, વચન અને કાયાના ત્રિકરણ યોગે સાવધાનપણે હું શરણ અગીકાર કરું છું.—૧૭,૧૮

विणओणयसिरइअंजलिरिसिगणसंथुअं थिमिअं,

विबुहाहिवधणवइनरवइथुअमहिअस्त्रिअं बहुसो ।

અર્થાતઃ-ભગણ, રગણ, નગણ, ભગણ, નગણ, લઘુ અને ગુરુ સર્વ પાદમાં હોય, તેમ જ દશમે અક્ષરે વિશ્રામ હોય, સર્વ પાદના અંત્યાક્ષર યમકવાળા હોય, તે ખિલ્લતક નામનો છંદ બાળુવો આ છંદને વશપત્રપતિત નામનો છંદ પણ કહે છે

૦ આ લલિતક નામનો ૪૬ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—

दृगणचडक्क लहुगुरु, पायतिए दृगण तगण दृगणदुग ।

लहुगुरु तुरिए जाणह, ललियनाम च छद्मि ॥१॥

(टवतुष्क लघुर्गुरुश्च पादत्रिके दृढद्विकम् ।

लघुर्गुस्तुये जानीहि रलितकनाम च च्छन्द ॥)

અર્થાત્-ટગણુ ચાર, લઘુ, ગુરુ એમ ત્રણ પાદમાં આવે અને ટગણુ, તગણુ, ટગણુ બે, નવુ અને ગુરુ એમ ચોથા પાદમાં આવે, તે લલિતકે નામનો હંદ છે.

અહરુગયસરયદિવાયરસમહિઅસપ્પમં તવમા,
 ગયણંગણવિચરણસમુદ્ધઅચારણવંદિઅં સિરસા ॥૧૯॥ (કિસલયમાલા+)
 અસુરગરુડપરિવંદિઅં, કિન્નરોરગનમંસિઅં ।
 દેવકોઢિસયસંશુઅં, સમણસંઘપરિવંદિઅં ॥૨૦॥ (સુમુહં ૭)
 અભયં અણહં, અરયં અરુયં ।
 અજિઅં અજિઅં, પયઓ પણમે ॥૨૧॥ (વિજ્જુવિલમિઅં+)
 (ત્રિભિર્વિશેષકમ્)

[વિનયાવનતશિરોરચિતાઞ્જલિક્રપિગણસંસ્તુતં સ્તિમિત,
 વિબુધાધિપધનપતિનરપતિસ્તુતમહિતાર્ચિત વહુશઃ ।
 અચિરોદ્ગતશરદ્ધિવાકરસમધિકસત્તમ્મ તપસા,
 ગગનાઙ્ગણવિચરણસમુદિતચારણવન્દિતં શિરસા ॥૧૯॥
 અસુરગરુડપરિવન્દિત, કિન્નરોરગનમસ્યિતમ્ ।
 દેવકોટીશતસંસ્તુતં, શ્રમણસઘપરિવન્દિતમ્ ॥૨૦॥
 અભયમનઘમરતમરુજમ્, અજિતમજિતં, પ્રયત્તઃ પ્રણમામિ ॥૨૧॥]

+ આ કિસલયમાલા નામનો છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

ટપ્પણં જલહુગુરુ, પત્તેય સત્તવીસમત્તાઓ ।
 કિસલયમાલાઊદ, જાણહ છંદમણુદિટ્ઠ ॥૧॥
 (ટપ્પણં જગણો લઘુર્ગુરુશ્ચ પ્રત્યેક સપ્તવિંશતિર્માત્રા ।
 કિસલયમાલાનામચ્છન્દસ્યુદિટ્ઠ છન્દ ।)

૭ આ સુમુખ નામનો છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

લહુચ્છદુગટગણલહુગુરુ, તદુગ લહુગુરુપગણટલહુગુરુગા ।
 ચ્છદુગ ટગણો લહુગુરુ, તેરકલ સન્નઓ સુમુહંદં ॥૧॥
 (લઘુરુચ્છદ્વિકં ટગણો લઘુર્ગુરુશ્ચ તદ્વિક લઘુર્ગુરુ પટલઘુગુરુવ ।
 ચ્છદ્વિક ટગણો લઘુર્ગુરુશ્ચ ત્રયોદશમાત્રા સર્વેષુ સુમુખચ્છન્દ ॥)

અર્થાતઃ—લઘુગાળા ચગણુ બે, ટગણુ, લઘુ અને ગુરુ, તગણુ બે, લઘુ અને ગુરુ.
 યગણુ, ટગણુ લઘુ અને ગુરુ. ચગણુ બે, ટગણુ લઘુ અને ગુરુ. એ પ્રમાણે ચારે પાદ
 અનુક્રમે જાણવા.

સર્વ પાદમા તેર તેર માત્રા હોય તે સુમુખ નામનો છંદ જાણવો.

* આ વિષ્ણુદ્વિલસિત નામનો છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

ફલહુગુરુલહુગુરુ, પત્તેયં વિજ્જુવિલસિઅ છંદં ।
 (લઘુદ્વિક, શુભલઘુદ્વિક શુભશ્ચ પ્રત્યેક વિષ્ણુદ્વિલસિત છન્દ ।)

ભાવાર્થ — વિનયથી નમેલા મરતક પર અંજલિ કરીને મુનિઓના સમૂહ જે પ્રભુની સ્તુતિ કરી છે, જેઓ કદાપિ ચલાયમાન થતા નથી, દેવેન્દ્રોએ, કુબેર વગેરે દિક્ષાળોએ અને ચક્રવર્તીઓએ જેઓની સ્તુતિ કરી છે, કાયાવડે જેઓને નમસ્કાર કર્યો છે અને પુષ્પાદિક વડે જેઓની પૂજા કરી છે, જેઓ તપ વડે તત્કાળ ઉદય પામેલા શરદઋતુના સૂર્યથી પણ અધિક કાંતિવાળા છે, આકાશને વિષે વિચરવાના ક્રમથી એકઠા થએલા ચારણ મુનિઓએ મરતક નમાવી જેઓને વંદન કર્યું છે, અસુરકુમાર અને સુવર્ણકુમારોએ જેઓને સમગ્ર રીતે વંદના કરી છે, કિન્નર અને નાગકુમારોએ જેઓને નમસ્કાર કર્યો છે, સેકડો કરોડ દેવો જેઓની સ્તુતિ કરે છે, શ્રમણસઘ—સાધુઓનો સમુદાય જેઓને નિરતર વંદન કરે છે, જેઓ ભય-રહિત, પાપરહિત, આસક્તિ રહિત અને રોગ રહિત છે, તથા જેઓ બાહ્ય અભ્યંતર શત્રુથી કદાપિ જીતાયા નથી, તેવા શ્રી અનિતનાથસ્વામીને હું આદરપૂર્વક પ્રણામ કરું છું. ૧૬-૨૦-૨૧.

આગયા વરવિમાણદિવ્વકળગ-

રહતુરયપહકરસર્વિં હુલિઅં ।

સસંમમોઅરણવસ્તુભિયલુલિયચલ-

કુંડલંગયતિરીડસોહંતમડલિમાલા ॥૨૨॥ (વેદ્ધઓઃ)

જં સુરસંઘા સાસુરસંઘા વેરવિઉત્તા મત્તિસુજુત્તા,

આયરમ્મસિઅસંમમપિંડિઅસુદ્ધસુવિમ્હિઅસવ્વબલોવા।

ઉત્તમકંચણરયણપરુવિયમાસુરમ્મસગમાસુરિઅંગા,

ગાયસમોણયમત્તિવસાગયપંજલિપેસિયસીમપણામા ॥૨૩॥ (ચયણમાલા○)

અર્થાત્—જે લઘુ ને એક ગુરૂ, જે લઘુ ને એક ગુરૂ એમ દરેક પાદમા હોય તે ત્રિદુદ્ધિવસિત છંદ જાણવો.

* આ વેદ્ધક નામનો છંદ પ્રથમના વેદ્ધક કરતા બુદ્ધો છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

તદુટ્ચત્તટો તત્તિગ, લઘુગુહગટ્ઠુન્નિદુગુહગ વેદ્ધો ।

(તદ્વિકટ્ચતુષ્કતટા તત્ત્રિક લઘુગુહ પદ્ધિર્લે ગુહ્લય વેદ્ધક ।)

અર્થાત્—ત ગણુ એ, ટ ગણુ ચાર, ત ગણુ, ટ ગણુ (અહીં બીજો ટ ગણુ આવવો જોઈએ. તેમ આવે તો જ માત્રાઓ મળતી આવે છે તેથી ‘તથ ટૌ ચ’ એવો સમાસ કરવો) ત ગણુ ત્રણ, લઘુ. ગુ, પ ગણુ, ટ ગણુ એ અને ગુરૂ એ હોય તે વેદ્ધક છંદ જાણવો.

○ આ ચયણમાલા છંદ છે, તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—

વંદિરુણ થોરુણ તો જિણં, તિગુણમેવ ય પુણો પયાહિણં ।
 પળમિરુણ ય જિણં સુરાસુરા, પ્રમુદ્ધા સમન્નગાઈં તો ગયા ॥૨૪॥ (ચિત્તયં ૦)
 તં મહામુણિમહં પિ પંજલી, ગગદોસમગ્મોહવર્જિતં ।
 દેવદાણવનરિંદવંદિતં, સંતિમુત્તમમહાતવં નમે ॥૨૫॥ (ચિત્તયં ૦)

[આગતાઃ વરવિમાનદિવ્યકનકરથતુરગસંઘાતશતૈ શીઘ્ર ।
 સસંધનાવતરણશ્ચુમ્ભિતલુલિતચલકુણ્ડલાદ્ગદાકિરીટશોભમાનમૌલિમાલાઃ॥વૈષ્ટકઃ॥
 ય સુરસંઘા સાસુરસંઘાઃ વૈરવિયુક્તાઃ ભક્તિસુયુક્તાઃ,
 આદરભૂપિતસંધ્રમપિણ્ડિતસુપ્તસુદિસ્મિતસર્વવલૌઘા ।
 ઉત્તમકાશ્ચનરત્નપ્રરૂપિતભાસુરભૂષણભાસુગિતાઙ્ગા,
 ગાત્રસમવનતભક્તિવશાગતપ્રાઙ્જલિપ્રેષિતશીર્ષપ્રણામાઃ ॥ રત્નમાલા ॥
 વન્દિત્વા સ્તુત્વા તતો જિનં, ત્રિગુણમેવ ચ પુનઃ પ્રદક્ષિણમ્ ।
 પ્રણમ્ય ચ જિનં સુરાસુરાઃ, પ્રમુદ્ધિતા સ્વમવનાનિ તતો ગતાઃ ॥ ક્ષિત્તકમ્ ॥
 તં મહામુનિમહમપિ પ્રાઙ્જલિઃ, રાગદ્વેષમયમોહવર્જિતમ્ ।
 દેવદાનવનરેન્દ્રવન્દિતં, શાન્તિમુત્તમમહાતપસં નમામિ ॥ ક્ષિત્તકમ્ ॥

પઠમે ટ દુગુરુ એવ, સેસેસુ ટસત્તગુરુદુગ અતિ ।
 પત્તેય વત્તીસ, મત્તાઓ રચણમાલા ॥૧॥
 (પ્રથમે ટો ગુરુદ્વિક ચૈવ શેષેસુ ટમત્તક ગુરુદ્વિકં ચાન્તે ।
 પ્રત્યેકં દ્વાત્રિંશન્માત્રા રત્નમાલાયામ્ ॥)

અર્થાત્—પહેલા પાદમાં પ્રથમ એક ટ ગણુ પછી બે ગુરુ એમ ચાર વળત આવે અને બાકીના પાદમાં સાત ટ ગણુ અને અતે બે ગુરુ હોય, પ્રત્યેક પાદ બત્રીશ માત્રાવાળો હોય તે રચણમાલા ૭૬ કહેવાય છે.

૦ આ ક્ષિપ્તક ૭૬ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણેઃ—
 પળો ટદુગ ગુરુગો, પત્તેય ચિત્તચમ્મિ છદમ્મિ ।
 (પટદ્વિગુરુવ પ્રત્યેક ક્ષિપ્તકે છન્દસિ ।)

અર્થાત્—૫ ગણુ, ૮ ગણુ બે, અને એક ગુરુ દરેક પાદમાં હોય, તે ક્ષિપ્તક નામનો ૭૬ કહેવાય છે

૦ આ ક્ષિપ્તક નામનો વિલક્ષણ ૭૬ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણેઃ—
 રનરલગા પત્તેયં ચિત્તછદમ્મિ વા જાણ ।
 (રનરલગા પ્રત્યેક ક્ષિપ્તકચ્છન્દામ વા જાનીહિ ।)

અર્થાત્—અથવા ૨ ગણુ, ૧ ગણુ, ૨ ગણુ, લઘુ અને ગુરુ પ્રત્યેક પાદમાં હોય તે ક્ષિપ્તક ૭૬ બીજો જાણવો રચોદ્ધતા ૭૬ પછી આ પ્રમાણે હોય છે

ભાવાર્થ.—દેવો તથા અસુરો શ્રેષ્ઠ વિમાન, દિવ્ય સુવર્ણના રથ અને અશ્વના સમૂહ લઈને શીઘ્રપણે આવે છે, તે વખતે સભ્ય સહિત એટલે ઉતાવળથી ઉતરતાં ક્ષોભ પામીને ડોલતા અને ચચળ એવા કુડળ, બાબુબધ, મુગટ અને શોભતી મુગટની માળાઓ છે જેમની એવા, તથા વૈરભાવ રહિત એવા, ભક્તિએ કરીને સહિત એવા, તથા આદરથી બાહ્ય અલકારોથી ભૂષિત થએલો અને ઉતાવળથી એકઠો થએલો તથા અત્યંત વિસ્મય પામેલો સર્વ ગજ અશ્વાદિક સૈન્યનો સમૂહ છે જેમનો એવા, તેઓના શરીરો ઉત્તમ સુવર્ણ અને દેહીખ્યમાન અલકારોથી સુશોભિત દેખાય છે, તથા તેઓ શરીરથી નમ્ર થઈ ભક્તિથી હાથ જોડી મસ્તકવડે શાંતિનાથ પ્રભુને વદન કરે છે આ રીતે તે દેવો તથા અસુરો જેઓને વાદી, સ્તુતિ કરી અને ત્રણ પ્રદક્ષિણા પૂર્વક ફરી વાંદીને હર્ષ પામના પોતાને સ્થાને જાય છે, તે જિનેશ્વર મુનિઓના મોટા પરિવારવાળા છે, રાગ, દ્વેષ, ભય અને મોહને જીતનાર છે, તેઓને દેવેદ્ર, દાનવેદ્ર અને નરેદ્રો નિરતર નમન કરે છે, તથા તેઓ ઉચ્ચ તપસ્યા કરનારા છે, તેવા તે શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુને હુ પણ હાથ જોડીને નમુ છુ-વદન કરું છું.—૨૨, ૨૩, ૨૪, ૨૫

આ શ્લોકોના ભાવ પરથી તૈયાર થએલી પ્રતિકૃતિઓ માટે જુઓ ચિત્ર. ન. ૧૬૮ તથા ચિત્ર. ન. ૧૬૯ ચિત્ર. ન. ૧૬૮ મા ચિત્રકારે દેરીની અદર શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુની મૂર્તિ અનિતનાથ પ્રભુની મૂર્તિના બદલે આગી સહિત રજુ કરેલી છે. કારણ કે પ્રભુની પલાઠીની નીચે હાથીના બદલે હરણુ લંછન ચીતરેલું છે. પ્રભુની જમણી બાજુ એક ભક્ત પુરુષ જમણા હાથમા પૂજનની વાટકી રાખીને ડાબો હાથ પ્રભુ તરફ ઉઠો કરીને ઊભેલો છે ચિત્રકારે તેના માથે મુગટ પહેરાવેલો છે તે ચિત્રકારનું જૈન રીતિરિવાજનું અજ્ઞાન સુચવે છે. કારણ કે મદિરમાં દાખલ થયા પછી મુગટધારીએ માથેથી પ્રભુના વિનયની ખાતર મુગટ ઉતારીને મદિરમા દાખલ થવાનું જૈન શાસ્ત્રકારોનું વિધાન છે, વળી તેના જમણા હાથમા પૂજનની વાટકી આપીને તથા ડાબો હાથ ઉઠો બતાવીને પણ પોતાની અજ્ઞતા ચિત્રકારે બતાવેલી છે, કારણ કે પૂજન હમેશાં જમણા હાથથી જ કરવાનું અને પૂજનની સામગ્રી ડાબા હાથમા પકડી રાખવાનું વિધાન છે, પ્રભુની ડાબી બાજુએ એક ભક્ત સ્ત્રી પોતાના જમણા હાથમા કૂલનો ભરેલો થાળ અને ડાબા હાથમા એક કૂલ પકડીને પ્રભુના મસ્તક પર ચઢાવવાની તૈયારી કરતી હોય તેવો ભાવ ચિત્રકારે તેણીનો જમણો હાથ કૂલ સાથે ઉઠો ચીતરીને રજુ કર્યો છે પ્રભુની ઘેઠકની નીચે અને ગર્ભદ્વારની બહારના રંગ-મડપના ભાગમાં ચાર હાથવાળા એક દેવની આસન પર બેઠેલી આકૃતિ ચીતરેલી છે, દેવના ઉપ-

રના ઉંચા કરેલા જમણા હાથમાં તલવાર અને ડાબા હાથમાં ચક્ર જેવું કોઈક શસ્ત્ર તથા નીચેના બે હાથમાં કમલના ફૂલ છે. દેવની પાછળના ભાગમાં ચામર ધરનારી એક સ્ત્રી ચામર વીંઝતી ઊભી રહેલી છે તથા દેવની સન્મુખ બે સ્ત્રીઓ અને હસ્તની અબલિ બેડીને ઊભી રહેલી છે.

ચિત્ર. ન. ૧૬૬ માં ઉપરના ભાગમાં સમવસરણમા પ્રભુ બેઠેલા છે અને સમવસરણની બે બાજુએ એકેક પુરુષ અને હાથની અબલિ બેડીને નમ્ર ભાવે ઊભેલો દેખાય છે, ચિત્રની નીચેના ભાગમાં ચિત્રની જમણી બાજુએથી સાત સૂઠવાળા ઐરાવત હસ્તીની પર આરૂઢ થઈને દેવેન્દ્ર પ્રભુની સન્મુખ આવતા દેખાય છે, દેવેન્દ્રની આગળ હાથી પર બેસીને હાથમાં ધ્વજ પકડીને તથા ઘોડા પર સ્વાર થઈને બીજા દેવો અને પગે ચાલતા પદાતિ દેવો ચાલીને સમોવસરણ તરફ જતા દેખાય છે. આ બંને ચિત્રો પણ અગાઉના ચિત્રના સમયમાં ચીતરાએલાં અને એક જ હસ્તલિખિત પોથીમાંથી રચુ કરેલાં છે.

અંવરંતરવિઆરણિઆર્હિં, લલિઅહંસવદ્ધુગામિણિઆર્હિં ।

પીણસોણિયણસાલિણિઆર્હિં, સકલકમલદલલોઅણિઆર્હિં ॥૨૬॥ (દીવયં+)

પીણનિરંતરથળભરવિણમિઅગાયલઆર્હિં,

મણિકંચણપસિદિલમેહલસોહિઅસોણિતડાર્હિં ।

વરચિચિણિનેરસતિલયવલયવિભૂસણિઆર્હિં,

રદ્ધકરચરમણોહરસુંદરદંસણિઆર્હિં ॥૨૭॥ (ચિત્તક્વરા+)

[અંવરાન્તરવિચારિણીમિ લલિતહંસવધૂગામિનીમિઃ ।

પીનથ્રોણીસ્તનશાલિનીમિઃ સકલકમલદલલોચનિકામિઃ ॥

પીનનિરન્તરસ્તનમરચિનમિતગાત્રલતામિઃ,

મણિકાન્નપ્રશિચિલમેહલાશોભિતથ્રોણીનટામિઃ ।

વરચિકિઙ્કિણીનૂપુરસત્તિલકવલયવિભૂપણામિઃ,

રતિકરચતુરમનોહરસુંદરદર્શનિકામિઃ ॥]

× આ દીપક નામનો છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—

ચિત્તયછદ ચડપયજમિયં દીપયમહવ મહિલનામ ॥

(ચતુર્થ પાદેયુ થમકિત ક્ષિપ્તક છન્દો દીપકમથવા મહિલનામ ॥)

અર્થાત્:—ચારે પાદને વિષે થમક હોય એ ક્ષિપ્તક એટલે દીપક છંદ બાણુવો, અથવા આ છંદનું નામ મહિલ પણ છે

+ આ ચિત્રાક્ષરા છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—

દેવસુંદરીહિં પાયવંદિઆહિં વંદિઆ ય જસ્સ તે સુવિક્રમા કમા,
અપ્પણો નિઢાલેહિં મંડણોઙ્ગુણપ્પગારેહિં કેહિં કેહિં (વિ) વી ।
અવંગતિલયપત્તલેહનામણિં ચિલ્લેહિં સંગયંગયાહિં,
મત્તિસંનિવિટ્ઠવંદણાગયાહિં હુંતિ તે વંદિઆ પુણો પુણો ॥૨૮॥ (નારાયણો x)
તમહં જિણચંદં, અજિં અં જિઅમોહં ।
ધુયસન્નવકિલેસં, પયઓ પળમામિ ॥૨૯॥ (નંદિઅયં ૦)

[દિવસુન્દરીભિઃ પાદવૃન્દિકાભિર્વન્દિતૌ ચ યસ્ય તૌ સુવિક્રમૌ ક્રમૌ,
આત્મનો લલાટકૈર્મંડનરચનાપ્રકારકૈઃ કૈઃ કૈરપિ ।
અપાક્ષતિલકપત્રલેખનામકૈર્દીપ્યમાનૈઃ સંગતાઙ્ગકામિઃ,
મક્તિસન્નિવિષ્ટવન્દનાગતામિર્ભવતઃ તૌ વન્દિતૌ પુનઃ પુનઃ ॥
તમહં જિનચન્દ્રં અજિતં જિતમોહમ્ । ધૂતસર્વકલેશં પ્રયતઃ પ્રણમામિ ॥]

ભાવાર્થઃ—આકાશમા વિચરનારી, મનોહર એવા હસ પક્ષીની સ્ત્રીઓ એટલે
હસીના જેવી ગતિવાળી, પુષ્ટ એવા કટિપ્રદેશ અને સ્તનો વડે કરીને શોભતી,
સપૂર્ણ કમલની પાખડી જેવા લોચનવાળી એટલે વિકસ્વર કમળના પત્ર જેવા

ટપ્પણગ દોન્નિ ગુરુ, પઢમે તુરિયે ચ ટછગગુરુણો ।
દુતિયે ચરપયજમિય, જાણહ ચિત્તવચ્ચર છદ ॥૧॥
(ટપ્પચકં ગુરુદ્વય પ્રયમે તુર્યે ચ દ્વિતીયતૃતીયે ચ ટપ્પક ।
ગુરુશ્ચકથતુષ્પદા ચમકિત છંદો વિદ્ધિ ચિત્રાક્ષરામિતિ)

અર્થાતઃ—પહેલા અને ચોથા પાદમાં પાચ ૮ ગણ અને બે ગુરુ આવે તથા બીજા ત્રીજા
પાદમાં છ ૮ ગણ અને એક ગુરુ હોય, ચારે પાદમાં ચમત્કાળો હોય તે ચિત્રાક્ષરા છદ ભણવો.

x આ બીજો નારાયક છદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—
ચગણેગારસગુરુગો, ચરદસ ચગણા ચ નગણ સોલસ ચા ।
ટગણો ચગણા તિન્નિઝ, અવર નારાયછંદગ જાણ ॥૧॥
(એકાદશ ચગણા ગુરુશ્ચતુર્દશ ચગણા નગણ ષોડશ ।
ચગણા ટગણઃ ત્રયશ્ચગણા ઇત્યપર નારાચકચ્છન્દો વિદ્ધિ ॥)

અર્થાતઃ—અગ્યાર ચ ગણ, ગુરુ, ચૌદ ચ ગણ, ન ગણ, સોળ ચ ગણ, ૮ ગણ, ત્રણ ચ ગણ
એ પ્રમાણે બીજો નારાયક છદ ભણવો.

○ આ નદિતક છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

દુલહુ ગુરુ દુલહુ ગુરુ ગુરુ ચ સન્નેસુ નદિયં છદ ॥

(લઘુદ્વયગુરુલ્લઘુદ્વય ગુરુગુરુશ્ચ સર્વેપુ પાદેષુ નન્દિત છદઃ ॥)

અર્થાતઃ—બે લઘુ, ગુરુ, બે લઘુ, ગુરુ, ગુરુ, સર્વ પાદમાં આવે તે નદિતક છદ ભણવો.

નેત્રવાળી, પુષ્ટ અને આતરા રહિત ગાઢ-સ્તનના ભાર વડે નમેલી છે શરીર રૂપી લતા જેમની એવી, જેમના દટિપ્રદેશ ઉપર મણિ અને મુવર્ણની શિથિલ એવી મેખલા શોભી રહી છે એવી, શ્રેષ્ઠ ધુધરીઓ અને ઝાંઝર અથવા ધુધરીઓવાળા ઝાંઝર, ઉત્તમ તિલક અને કંકણ વગેરે આમૂષણો વડે જેઓ અત્યંત શોભાયમાન છે એવી, જેમના શરીરનું દર્શન પણ સજ્જનના મનને હરણ કરનારૂં અને સુદર છે, શરીરના વિષે ધારણ કરેલા અલકારોના ડિરણોના મમૂહથી જેઓ શોભાયમાન છે એવી, [તથા] દ્વેદીપ્યમાન અપાગ એટલે નેત્રમાં રહેલ અજ્જન, તિલક અને પત્રલેખ એટલે કસ્તુરી વગેરે દ્રવ્યોથી કપોળ પર કરેલી પીળ-લેપની અપૂર્વ રચના વડે જેમના અગો સુક્ત છે એવી દેવાગનાઓએ પોતાના લલાટ વડે પ્રભુના સુદર ગતિવાળા બે ચરણોને વારંવાર વદન કરેલું છે, તેવા મોહને જીતનાર અને સર્વ કલેશનો નાશ કરનાર અને સામાન્ય કેવળીને વિષે ચદ્ર સમાન એવા શ્રી અજિ-તનાથ પ્રભુને હુ બહુમાનપૂર્વક પ્રણામ કરૂં છું ૨૬-૨૭-૨૮-૨૯.

શુઅવંદિઅસ્સા રિમિગણદેવગણેહિં, તો દેવવહુહિં પયઓ પળમિઅસ્સા ।

જસ્સજગુત્તમસામણઅસ્સા, મક્તિવસાગયપિંહિઅયાહિં ।

દેવવરચ્છરસાવહુઆહિં, સુરવઃ રઙ્ગુણપંહિઅયાહિં ॥૩૦॥ માસુરયં - ॥

વંસસદતતિતાલમેલિય તિચ્ચસ્વાભિરમસદ્દમીસણ કણ અ,

દેવનહિઆહિં હાવભાવવિબ્ભમપ્પગારણહિં ।

નચ્ચિરુગ અંગહારણહિં વંદિઆ ય જસ્સ તે સુવિક્કમા કમા,

તયં દિલોયસચ્ચસત્તસંતિકારયં પસંતસચ્ચવાવ-

દોસમેસ હં નમામિ સંતિમુત્તમં જિણં ॥૩૧॥ નારાયઓ ૦

[સ્તુતવન્દિતકસ્ય ઋષિગણદેવગણૈઃ, તતો દેવવધૂભિઃ પ્રયતઃ પ્રણમિતસ્ય ।

યસ્ય જગદુત્તમશાસનસ્ય, મક્તિવશાગતપિંહિતકામિઃ ।

દેવવરાપ્સરોવહુકામિ, સુરવરરતિગુણપિંહિતકામિઃ ॥

- આ ભાસુરક નામનો ૭૬ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે -

તગ્ગો પગ્ગો તગ્ગો, ટતટટટગ્ગો ગુરુ પટટુ ગુરુગો ।

વારસ ટગ્ગા સુજઈ, માસુરય જાણમણુપાસ ॥૧॥

(તપટટ ટટટટ ગણગુરુપટ દ્વિકગુરુકા ।

ટગ્ગા દ્વાદશ સુચિતિ સાનુપ્રાસ વ માસુરક જાનીહિ ॥)

અર્થાન્—ત ગણ, પગણ, તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ, ગુરુ, પગણ, ટગણ બે, ગુરુ. બાર ટગણ, એ પ્રકારે સુચિતિ અને અનુપ્રાસ સહિત ભાસુરક ૭૬ બન્યો.

૦ આ બીજો નારાયક ૭૬ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

વંશશ્વદતન્વીતાલમિલિતે ત્રિપુષ્કરાભિરામશ્વમિશ્રકે હૃતે ચ,
દેવનર્તકોભિઃ દ્વાવભાવવિભ્રમપ્રકારકૈઃ નર્તિત્વાડ્ઙ્ગદ્વારકૈઃ ।

વન્દિતૌ ચ યસ્ય તૌ સુવિક્રમૌ ક્રમૌ તત્કં
ત્રિલોકસર્વેસત્ત્વશાન્તિકારક પ્રશાન્તસર્વપાપ-
દોષમેષોઽહં નમામિ શાન્તિમુત્તમં જિનમ્ ॥]

ભાવાર્થ:—જે પ્રભુ પ્રથમ ઋષિઓ અને દેવોથી સ્તુતિ તથા વદન કરાએલા છે, અને ત્યાર પછી દેવાગનાઓએ આદરથી નમસ્કાર કરાએલા છે, જેઓની શક્તિ આખા જગતને સુક્તિ પમાડે તેવી છે અને જેઓનું શાસન સર્વોત્તમ છે, તથા જેઓના પરાક્રમવાળા બે અરણ્યોને ભક્તિના વશથી આવીને એકત્ર થએલી નૃત્ય કરનાર તથા વાદ્ય વગાડનાર એવા શ્રેષ્ઠ દેવો તથા નૃત્યમાં કુશળ એવી અપ્સરાઓથી સુક્ત થએલી અને દેવોની સાથે રતિક્રીડા કરવામાં કુશળ એવી દેવની નર્તકીઓએ હાવ ભાવ અને વિભ્રમના પ્રકારવાળા અગના વિદ્યેષે કરીને નૃત્ય કરવા પૂર્વક વદના કરી છે, કે જે નૃત્ય વખતે વાસળીનો શબ્દ, વીણાનો સ્વર અને પટહા-દિકનો તાળ મેળવવામાં આવ્યો હતો, ત્રિપુષ્કર (એક સુખવાળા અને બે સુખ-વાળા વાજિત્રો મળીને ત્રણ સુખવાળા) વાજિત્રનો મનોહર શબ્દ મિશ્ર કરવામાં આવ્યો હતો, હરેક પ્રકારના શબ્દ સાભળી શકાય તેમ સર્વના કાન સાવધાન થયા હતા, ષડ્જ સ્વર વડે શુદ્ધ ગીત ગાતા પગમાં બાધેલી ઘુઘરીઓના શબ્દથી નૃત્યાદિકની સભાવના કરવામાં આવતી હતી તથા જે નૃત્ય કકણ, કટિમેખલા (કઠોરો), કલાપ અને નૂપુર (ઝાંઝર) ના મનોહર શબ્દથી મિશ્ર હતું. તે ત્રણ જગતના સર્વ પ્રાણીઓને શાંતિ કરનાર અને પાપ, દ્વેષ વગેરેથી સુક્ત થએલા ઉત્તમ એવા શ્રીશાંતિનાથ જિનેશ્વરને હું નમસ્કાર કરું છું -૩૦-૩૧

આ શ્લોકોના ભાવ પરથી તૈયાર કરેલી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૭૦ ચિત્રકારે ચિત્રમાં દેરીની અદર અગાઉના ચિત્રની માફક ભૂલથી શાંતિનાથની જગ્યાએ અનિતનાથની મૂર્તિ આંગી સહિત રજુ કરેલી છે કારણ કે પ્રભુની પદાં-કીની નીચેના ભાગમાં હરણના બદલે હાથીનું લંછન ચીતરેલું છે. પ્રભુની જમણી

તેરસ ચગળા નગળો, નવ વા નગળો ચ તીસ વા ગુરુગો ।

ચગળ દારસ એવ, અવરં નારાયણદય જાળ ॥૧॥

(ત્રયોદશ ચગળા નગળો નવ વા નગળશ્ચ ત્રિંશચ્ચા ગુરુક. ।

અષ્ટાદશ વા એવમપર નારાચચ્છન્દો જાનીહિ ॥)

અર્થાત્-તેર ચગળ, નગળ, નવ ચગળ, નગળ, ત્રીસ ચગળ, ગુરુ, તથા અઠાર ચગળ આવે તે બીજો નારાયણ ૭૬ બાણુવો

જાન્યુ જે હાથની અજલિ બેડીને જે ઢીંચણ જમીનને અડાડીને એક મુગટ બદ્ધ ભક્ત પુરુષ બેઠેલો છે, જે દેવોએ પ્રભુની કેવી રીતે સ્તુતિ કરી હતી તેનો ખ્યાલ આપે છે, પ્રભુની ડાબી જાન્યુએ બને હાથમા કૃલની માળા પકડીને એક સ્ત્રી ભિલેલી છે, તે આકૃતિ દેવાગનાઓએ કેવી રીતે પ્રભુની સ્તુતિ તથા પૂજા કરી હતી તેનો ખ્યાલ આપવાનો ચિત્રકારનો આશય રજુ કરે છે. ચિત્રની નીચેના ભાગમા ચાર વાદ્ય વગાડનારા પૈકી જે દેવો બને હાથે ઢાલ વગાડે છે અને જે દેવો બને હાથે ગાંઝ બેવાં કાંઈક વાજીત્ર વગાડે છે અને સાથે સાથે નાચતા બન્ય છે તથા વચમાં જે નર્તકીઓ નૃત્ય કરતી દેખાય છે.

છત્રચામરપટાગજૂઅજવમંડિઆ, ક્ષયવરમગરતુરયસિરિવચ્છસુલંછણા ।

દીવસમુદ્મંદરદિસાગયસોહિઆ,

સત્થિઅવસહસીહરહચક્રવરંકિઆ ॥૩૨॥ (લલિઅયં-)

સહાવલદ્ધા સમપ્પદ્ધા, અદોસદુદ્ધા ગુણેહિં જિદ્ધા ।

પસાયસિદ્ધા તવેણ પુદ્ધા, સિરીહિં દ્ધા રિસીહિં જુદ્ધા ॥૩૩॥ (વાણવાસિઆ ।)

તે તવેણ ધુઅસવ્વપાવયા, સવ્વલોઅહિઅમૂલપાવયા ।

સંયુઆ અજિઅસંતિપાયયા, હુંતુ મે સિવસુહાણ દાયયા ॥૩૪॥ (અપરાંતિકા†)

[છત્રચામરપતાકાયૂપયવમણિટાઃ, ધ્વજધરમકરતુરગધ્રીવત્સસુલાન્છના. ।

દ્વીપસમુદ્મંદરદિગ્ગજશોભિતા, સ્વસ્તિકવૃપમસિંહરથચક્રવરાક્ષિતાઃ ॥

સ્વભાવલપ્તા. સમપ્રતિષ્ઠા, અદોપદુષ્ટા ગુણેર્જ્યેષ્ઠાઃ ।

પ્રસાદથ્રેષ્ઠાઃ તપસા પુષ્ટાઃ, શ્રીભિરિષ્ટાઃ કૃપિભિર્જુષ્ટા. ॥

* આ લલિતકે છંદનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે —

અગ્નો ટગણચતુર્વર્ક, ગુરુ તદ્વા લલિયય અવર ॥

(અગ્નિચતુર્વર્ક ગુરુત્વ તથા લલિતકમપરં)

અર્થાત્—એક અગ્નિ, પછી ચાર ટગણ ત્યારપછી એક ગુરુ એમ ચારે પાદમા હોય એ બીજો લલિતકે છંદ બાણુદે ।

† આ વાનવાસિકાછંદનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે —

ટચત્કો નવવારસલહુહિં સા વાણવાસિઆ ॥

(ટચત્ક નવમી ચાતુર્વર્ક ચ મોયુરમાત્રા સા વાનવાસિકા ॥)

અર્થાત્—ટચત્ક ચાર, તેમાં પછી ટગણ, તગણ, પી માત્રા લધુ હોય, એ પ્રમાણે ચાર પાદ હોય તે વાનવાસિકા છંદ કહેવાય છે.

+ આ અપરાંતિકા છંદનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે —

અટકલરગણો લહુગુલ, સન્નહિ તદ્ અપરાંતિકા હોદ

તે તપસા ધૃતસર્વપાપકા, સર્વલોકહિતમૂલપ્રાપકાઃ ।

સંસ્તુતા અજિતશાન્તિપાદા, ભવન્તુ મે શિવસુખાનાં દાયકાઃ ॥]

ભાવાર્થ—જેઓ છત્ર, ચામર, પતાકા, ચત્રસ્તલ અને જવના લક્ષણો વડે શોભે છે, જેઓ શ્રેષ્ઠ ધ્વજ, મગર, અશ્વ અને શ્રીવત્સના સુદર લાંછન (ચિન્હ) વાળા છે, જેઓ દ્વીપ, સમુદ્ર, મેરુપર્વત અને દિગ્ગજના ચિન્હ વડે શોભાયમાન છે, જેઓ સ્વસ્તિક, વૃષભ, સિંહ, રથ અને શ્રેષ્ઠ ચક્રના ચિન્હવાળા છે, જેઓ સ્વભાવથી જ સુદર છે, જેઓ સમતાની ભૂમિ પર પ્રતિષ્ઠિત છે, જેઓ રાગાદિક દોષ વડે દૂષિત થયા નથી, જેઓ જ્ઞાનાદિક ગુણો વડે મોટા છે, જેઓ રાગાદિક મળના અભાવને લીધે નિર્મળતા વડે શ્રેષ્ઠ છે, જેઓ તપ વડે પુષ્ટ છે, જેઓ લક્ષ્મીવડે પૂજિત છે, જેઓ મુનિઓ વડે સેવાયેલા છે, જેઓએ તપસ્યા વડે સર્વ શુભાશુભ કર્મનો નાશ કર્યો છે, જેઓ સર્વ લોકના હિતના-મોક્ષના મુળરૂપ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરાવનાર છે તથા જેઓ સમ્યક્ પ્રકારે સ્તુતિ કરાએલા છે તે શ્રી અજિતનાથ તથા શાંતિનાથ પ્રભુ મને મોક્ષમુખના આપનાર થાઓ -૩૨-૩૩-૩૪.

एवं तवबलविउलं, युअं मए अजिअसंतिजिणजुअलं ।

ववगयकम्मरयमलं, गइं गयं सासयं विउलं ॥३५॥गाहा॥

[एव तपोबलविपुलं, स्तुतं मयाऽजितशान्तिजिनयुगलं ।

व्यपगतकर्मरजोमलं, गतिं गतं शाश्वतीं विपुलाम् ॥]

ભાવાર્થ—આ પ્રમાણે તપના બળથી મોટા, નાશ પામ્યા છે જ્ઞાનાવરણાદિક આંતર કર્મ મલ જેઓના એવા, અથવા અત્યંત નાશ પામ્યો છે કર્મનો પ્રવાહ જેમનો એવા, તથા શાશ્વતી અને વિસ્તારવાળી મોક્ષરૂપ ગતિને પામેલા એવા શ્રીઅજિતનાથ અને શાંતિનાથ નામના બે જિનેશ્વરોની મે સ્તુતિ કરી છે -૩૫

तं बहुगुणप्पसायं, मुक्खसुहेण परमेण अविसायं ।

नासेउ मे विसायं, कुणउ अ परिसा वि अ प्पसायं ॥३६॥गाहा॥

[तत् बहुगुणप्रसादं मोक्षसुखेन परमेणाविपादम् ।

नाशयतु मे विषादं करोतु च पर्षदपि च प्रसादम् ॥]

ભાવાર્થ—જ્ઞાનાદિક પુષ્કળ ગુણોની નિર્મળતાવાળા અને ઉત્કૃષ્ટ એવા મોક્ષ-મુખ વડે વિષાદ રહિત એટલે વિકળતા રહિત તે બંને જિનેશ્વરો મારા બેદનો

(अष्ट मात्रा रगणो लघुर्गुरुश्च सर्वत्र तथाऽपरान्तिका भवति)

અર્થાતઃ—આઠ માત્રા, ૮ ગણ ૬ ૧ ૩, લઘુ અને ગુરુ સર્વ પાદમાં હોય તે અપરંતિકા છંદ બળેલો.

ખાનુ એ હાથની અંજલિ બેરીને એ ઢીંગણુ જમીનને અડાડીને એક મુગટ બદ્ધ ભક્ત પુરુષ બેઠેલો છે, જે દેવોએ પ્રભુની કેવી રીતે સ્તુતિ કરી હતી તેનો ખ્યાલ આપે છે, પ્રભુની ડાબી ખાનુએ બને હાથમાં ફૂલની માળા પકડીને એક સ્ત્રી ભલેલી છે, તે આકૃતિ દેવાંગનાઓએ કેવી રીતે પ્રભુની સ્તુતિ તથા પૂજા કરી હતી તેનો ખ્યાલ આપવાનો ચિત્રકારનો આશય રણુ કરે છે. ચિત્રની નીચેના ભાગમાં ચાર વાદ્ય વગાડનારા પૈકી એ દેવો બને હાથે ઢાલ વગાડે છે અને બે દેવો બને હાથે અંજલિ દેવાં કાંઈક વાણુત્ર વગાડે છે અને સાથે સાથે નાચતા જાય છે. તથા વચમાં બે નર્તકીઓ નૃત્ય કરતી દેખાય છે.

છત્તચામરપટાગજૂઅજવમંડિઆ, જ્ઞયવરમગરતુરયસિરિવચ્છસુલંછના ।

દીવસમુદ્દમંદરદિસાગયસોહિઆ,

સત્થિઅવસહસીહરહચકવરંકિઆ ॥૩૨॥ (લલિઅયં -)

સહાવલટ્ટા સમપ્પટ્ટા, અદોસદુટ્ટા ગુણેહિં જિટ્ટા ।

પસાયસિટ્ટા તવેણ પુટ્ટા, સિરીહિં ઇટ્ટા રિસીહિં જુટ્ટા ॥૩૩॥ (વાણવાસિઆ ।)

તે તવેણ ધુઅસન્વપાવયા, સન્વલોઅહિઅમૂલપાવયા ।

સંથુઆ અજિઅસંતિપાયયા, હુંતુ મે સિવસુહાણ દાયયા ॥૩૪॥ (અપરાંતિકા+)

[છત્તચામરપટાકાયૂપયવમણિટ્તાઃ, ધ્વજવરમકરતુરગશ્રીવત્સસુલાચ્છનાઃ ।

દ્વીપસમુદ્દમંદરદિગજશોભિતાઃ, સ્વસ્તિકચૂપભસિંહરથચકવરાઢ્ઢિતાઃ ॥

સ્વભાવલટ્ટાઃ સમપ્રતિટ્ટા, અદોપદુટ્ટા ગુણૈર્જ્યેષ્ઠાઃ ।

પ્રસાદશ્રેષ્ઠાઃ તપસા પુટ્ટાઃ, શ્રીભિરિટ્ટાઃ ઋષિર્મિર્જુષ્ટાઃ ॥

* આ લલિતક છંદનુ લક્ષણુ આ પ્રમાણે છે —

ચગળો ટગણચલકં, ગુરુ તહા લલિયય અવર ॥

(ચગણચલતુક્ક ગુરુથ તથા લલિતકમપરં)

અર્થાત્—એક ચગણુ, પછી ચાર ટગણુ ત્યારપછી એક ગુરુ એમ ચારે પાદમાં હોય એ બીજો લલિતક છંદ બાણુ.

! આ વાનવાસિકાછંદનુ લક્ષણુ આ પ્રમાણે છે —

ટચલકો નવવારસલહુહિં સા વાણવાસિઆ ॥

(ટચલતુક્ક નવમી દ્વારણાં વિકંગુષ્ઠામાત્રા સા વાનવાસિકા ॥)

અર્થાત્—ટચલુ ચાર, તેમાં નવમી અને બીજી માત્રા લધુ હોય, એ પ્રમાણે ચાર પાદ હોય, તે વાનવાસિકા છંદ કહેવાય છે.

+ આ અપરાંતિકા છંદનુ લક્ષણુ આ પ્રમાણે છે—

અલકલરગળો લહુગુરુ, સન્વહિ તહા સતિઆ હોદ

તે તપસા ધુતસર્વપાપકા, સર્વલોકહિતમૂલપ્રાપકાઃ ।

સંસ્તુતા અજિતશાન્તિપાદા, ભવન્તુ મે શિવસુસ્થાનાં દાયકા ॥]

ભાવાર્થ —જેઓ છત્ર, ચામર, પતાકા, ચત્રસ્તલ અને જવના લક્ષણો વડે શોભે છે, જેઓ શ્રેષ્ઠ ધ્વજ, મગર, અશ્વ અને શ્રીવત્સના સુદર લાંછન (ચિન્હ) વાળા છે, જેઓ દ્વીપ, સમુદ્ર, મેરુપર્વત અને દિગ્ગજના ચિન્હ વડે શોભાયમાન છે, જેઓ સ્વસ્તિક, વૃષભ, સિંહ, રથ અને શ્રેષ્ઠ ચક્રના ચિન્હવાળા છે, જેઓ સ્વભાવથી જ સુદર છે, જેઓ સમતાની ભૂમિ પર પ્રતિષ્ઠિત છે, જેઓ રાગાદિક દોષ વડે દૂષિત થયા નથી, જેઓ જ્ઞાનાદિક ગુણો વડે મોટા છે, જેઓ રાગાદિક મળના અભાવને લીધે નિર્મળતા વડે શ્રેષ્ઠ છે, જેઓ તપ વડે પુષ્ટ છે, જેઓ લક્ષ્મીવડે પૂજિત છે, જેઓ મુનિઓ વડે સેવાયેલા છે, જેઓએ તપસ્યા વડે સર્વ શુભાશુભ કર્મનો નાશ કર્યો છે, જેઓ સર્વ લોકના હિતના-મોક્ષના મુળરૂપ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરાવનાર છે તથા જેઓ સમ્યક્ પ્રકારે સ્તુતિ કરાવેલા છે તે શ્રી અજિતનાથ તથા શાંતિનાથ પ્રભુ મને મોક્ષપ્રાપ્તિ આપનાર થાઓ.-૩૨-૩૩-૩૪.

एवं तवचलविउलं, थुअं मए अजिअसंतिजिणजुअलं ।

ववगयकम्मरयमलं, गइं गयं सासयं विउलं ॥३५॥गाहा॥

[एव तपोबलविपुलं, स्तुतं मयाऽजितशान्तिजिनयुगलं ।

व्यपगतकर्मरजोमलं, गतिं गतं शाश्वतीं विपुलाम् ॥]

ભાવાર્થ —આ પ્રમાણે તપના બળથી મોટા, નાશ પામ્યા છે જ્ઞાનાવરણાદિક આંતર કર્મ મલ જેઓના એવા, અથવા અત્યંત નાશ પામ્યો છે કર્મનો પ્રવાહ જેમનો એવા, તથા શાશ્વતી અને વિસ્તારવાળી મોક્ષરૂપ ગતિને પામેલા એવા શ્રીઅજિતનાથ અને શાંતિનાથ નામના બે જિનેશ્વરોની મે સ્તુતિ કરી છે-૩૫

तं बहुगुणप्पसायं, मुक्खसुहेण परमेण अविसायं ।

नासेउ मे विसायं, कुणउ अ परिसा वि अ प्पसायं ॥३६॥गाहा॥

[तत् बहुगुणप्रसादं मोक्षसुखेन परमेणाविषादम् ।

नाशयतु मे विषादं करोतु च पर्वदपि च प्रसादम् ॥]

ભાવાર્થ —જ્ઞાનાદિક પુષ્કળ ગુણોની નિર્મળતાવાળા અને ઉત્કૃષ્ટ એવા મોક્ષ-પ્રાપ્તિ વડે વિષાદ રહિત એટલે વિકળતા રહિત તે બંને જિનેશ્વરો મારા ખેદનો

(अष्ट मात्रा रणो लघुर्युद्धश्च सर्वत्र तथाऽपरान्तिका भवति)

અર્થાતઃ—આઠ માત્રા, ૮ ગણ ૩ ૩, લઘુ અને ગુરુ સર્વ પાદમાં હોય તે અપરંતિકા ૭૬ જણવો.

અથવા દુઃખનો નાશ કરનારા થાઓ, તથા આ સ્તવનને સાંભળનાર સલા પશુ પ્રસાદને કરો એટલે મારા વચનના શુભનું શ્રદ્ધા અને દોષના ત્યાગરૂપ મહેશ-
જ્ઞાની કરો.—૩૬

તં મોઽં અ નંદિ, પાવેઽં અ નંદિસેનમભિનંદિ ।

પરિસા વિ અ સુહનંદિ, મમ ય દિસઽં સંજનં નંદિ ॥૩૭॥ ગાહા॥

[તત્ મોદયતુ ચ નન્દિ પ્રાપયતુ ચ નન્દિવેનમભિનન્દિમ્ ।

પર્પદોઽપિ ચ સુખનન્દિ મમ ચ વિશતુ સંયમે નન્દિમ્ ॥]

ભાવાર્થ.—તે બને (શ્રી અન્જિતનાથ તથા શ્રી શાતિનાથ) પ્રભુ લોકોને હર્ષ આપો, નદિષેષુ [સ્તવનના કર્તા]ને સમસ્ત પ્રકારે આનંદ આપો, શ્રોતાઓની સલાને સુખની વૃદ્ધિ આપો અને મને સયમને વિષે આનંદને આપનારા થાઓ.

પક્ષિત્રયચાતુર્માસિક—સંવચ્છરિણ અવસ્સ મણિગ્રન્થો ।

સોગ્રન્થો સવ્વેદિ, ઉવસગ્ગનિમારગો એસો ॥ ૩૮॥

[પાક્ષિકચાતુર્માસિકસાંવત્સરિકે અવશ્યં મણિતત્ત્વઃ

શ્રોતવ્યઃ સર્વૈઃ ઉપસર્ગનિવારણ પદ. ॥]

ભાવાર્થ.—પાક્ષિક, ચાતુર્માસિક અને સાવત્સરિક પ્રતિક્રમણને વિષે આ અન્જિતશાતિસ્તવ એક જણે લખ્યો અને ણીજા સર્વેએ સાંભળવો. કારણ કે આ સર્વ ઉપસર્ગનો નાશ કરનાર છે. એક સાથે સર્વ લખે તો કોલાહલ થવાનો સંભવ છે, તેથી એક જણે જ લખ્યો એ યોગ્ય છે

આ ૩૭ મા તથા ૩૮ મા શ્લોકોનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે બુદ્ધિ ચિત્ર ન ૧૭૧ મા બે દેરીઓમાં અનુક્રમે શ્રી અન્જિતનાથ તથા શ્રી શાતિનાથ પ્રભુની આગી સહિત મૂર્તિઓ બિરાજમાન છે બંનેના પગની પલાઠીની નીચેના ભાગમાં બંનેને ઓળખવાના ચિન્હ હાથી અને હરણ અનુક્રમે ચીતરેલા છે દેરીઓની જમણી બાજુએ બંને હાથમાં ફૂલની માળા પકડીને એક સ્ત્રી બેસી છે અને દેરીની ડાબી બાજુએ બે હાથ ઉંચા કરીને હસ્તની અજલિ જોડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતો એક પુરુષ બેસે છે જૈન શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે પ્રભુની જમણી બાજુ પુરુષ અને ડાબી બાજુ સ્ત્રી બેસી હોવી જોઈએ, પરંતુ જૈન રીતિ રીવાજોના અજ્ઞાનને લીધે ચિત્રકારે બંનેને ઉલટા ચીતરેલા છે. ચિત્રની નીચેના ભાગમાં જમણી બાજુ ચાર પુરુષો બેઠેલા છે જેમાંથી બે પુરુષના જમણા હાથમાં માળા છે, એક પુરુષ જમણા હાથમાં મુદ્રપત્તી સુખની પાસે રાખીને દાંડક (અણતશાંતિ) બાલતો અને તેની પાસેનો ચોથો પુરુષ તથા માળા પકડીને બેઠેલા બંને પુરુષો પશુ ધ્યાન દઈને

સાંભળતા હોય એમ ચિત્રકારે ચીતરેલા છે, વળી ખુખીની વાત એ છે કે ચારે પુરુ-
ષના માથામાં ચોટલી પણ ચિત્રકારે ચીતરેલી છે જે પરથી એમ અનુમાન થઈ
શકે છે કે ચિત્રકાર પોતે બ્રાહ્મણ અથવા તો વૈષ્ણવ સંપ્રદાયનો અનુયાયી હશે
ચિત્રની ડાબી બાજુએ ચાર સ્ત્રીઓ બેઠેલી ચીતરેલી છે, જેમાં એક સ્ત્રી બને
હાથની અજલી બેડીને, બીજી સ્ત્રી જમણા હાથમા માળા પકડીને તથા બાકીની
બંને સ્ત્રીના જમણા હાથમાં એકેક કૂલ ચીતરેલું છે અને તે ચારે સ્ત્રી ધ્યાનપૂર્વક
કાંઈક સાંભળી રહી હોય એમ તેઓની મુખમુદ્રા પરથી લાગે છે. આ ચિત્રોમા પણ
જૈન ધર્મના રીતિ રિવાજોથી ચિત્રકાર અજાણ છે તે જણાઈ આવે છે કારણકે
જિનમંદિરમાં સ્ત્રી ચા પુરુષ ને હાથમાં કૂલ રાખીને સુધવાની મનાઈ છે, જ્યારે
ચિત્રકારે બંને સ્ત્રીને સુધવાની તૈયારી કરતી હોય તેવી રીતે રજુ કરેલી છે. એક
જણે પાઠ કરવો અને બીજાઓએ ધ્યાન દઈને સાંભળવું તે વિષે જે ઉપરની ગાથામા
ઉલ્લેખ કરેલો છે તેનો ભાવ રજુ કરવામા ચિત્રકારે પુરે પુરી કાળજી રાખી હોય
એમ તુરત જ જણાઈ આવે છે

જો પઢ્ઢ જો અ નિસુણ્ઢ,

ઉમઓ કાલં પિ અજિઅસંતિથયં ।

ન હુ હંતિ તસસ રોગા,

પુવ્વુપ્પન્ના વિ નાસંતિ ॥૩૧॥

[યઃ પઠતિ યશ્ચ નિશૃણોતિ ઉમયકાલમપ્યજિતશાન્તિસ્તવમ્ ।

નૈવ ભવન્તિ તસ્ય રોગાઃ પૂર્વોત્પન્ના અપિ નશ્યન્તિ ॥]

ભાવાર્થ.—આ અનિતશાંતિસ્તવને સવારે અને સાંજના બંને સમયે જે ભણે
છે અને જે સાંભળે છે, તેને રોગો થતા નથી, અને પ્રથમના ઉત્પન્ન થએલા રોગો
હોય તોપણ નાશ પામે છે.

જહ્ ઇચ્છહ પરમપયં, અહવા કિર્તિં સુવિત્થહં મુવણે । +

તા તેલુક્કુદ્રણે, જિણવયણે આયરં કુણહ ॥૪૦॥

+ ટેટલીક પ્રતોમા આ ગાથાની પહેલાં નીચેની બે ગાથાઓ વધારાની મલી આવે છે:—

વવગયકલિકલુસાણં, વવગયનિદ્ધતરાગદોસાણ ।

વવગયપુણબ્ભવાણ, નમોત્થુ તે દેવાહિદેવાણ ॥

[વ્યપગતકલિકલુવેમ્બો વ્યપગતનિર્ધૂતરાગદ્વેમ્બ્ય ।

વ્યપગતપુનર્ભવેમ્બો નમોઽસ્તુ તેમ્બો દેવાધિદેવેમ્બ્યઃ ॥]

[યદીચ્છથ પરમપદમથવા કીર્તિ સુવિસ્તૃતાં ભુવને ।
તદા ત્રૈલોક્યોદ્ધરણે જિનવચને આદર કુરુથ ॥]

ભાવાર્થ:—જો તમે મોક્ષને ઇચ્છતા હો અથવા ત્રણ જગતમા વિસ્તાર પામેલી એવી કીર્તિને ઇચ્છતા હો તો ત્રણ લોકનો ઉદ્ધાર કરનાર એવા શ્રીજિનાગમને વિષે આદર કરો—જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા મુજબ વર્તન કરો.

ભાવાર્થ:—નાશ પામ્યો છે કલિ સબધી મદ્દ જેનો અથવા ક્લેશ અને પાપ જેનાં, તથા નાશ પામ્યા છે મૂલમથી રાગ અને દ્વેષ જેનાં, તથા નાશ પામ્યા છે પુનર્જન્મ જેના એવા તે દેવાધિદેવને નમસ્કાર થાઓ.

સબ્ધ પસમઈ પાવ, પુણ્ણ વહ્દહ નમસમાણસ્સ ।

સપુણ્ણન્નદવયણસ્સ, કિત્તણે અજિઅસતિસ્સ ॥

[સર્વે પ્રશામ્યતિ પાપ પુણ્ય વર્ધતે નમસ્યત ।

સપૂર્ણચન્દ્રવદનયોઃ કીર્તનેઽજિતશાન્ત્યો ॥]

ભાવાર્થ:—સંપૂર્ણ ચન્દ્રની જેવા મુખવાળા શ્રીઅનિતનાથ તથા શાંતિનાથનું કીર્તન કરે સને વદન કરનારના સર્વ પાપનો નાશ થાય છે અને પુણ્યની વૃદ્ધિ થાય છે.

ભક્તામર સ્તોત્ર

મક્તામરપ્રણતમૌલિમણિપ્રમાણા-

મુદ્યોતકં દલિતપાપતમો વિતાનમ્ ।

સમ્યક્ પ્રણમ્ય જિનપાદયુગં યુગાદા-

વાલમ્બનં ભવજલે પતતાં જનાનામ્ ॥

યઃ સંસ્તુતઃ સકલવાઙ્મયતત્ત્વબોધા-

દુદ્ધુતયુદ્ધિપટુભિઃ સુરલોકનાથૈઃ ।

સ્તોત્રૈર્જગત્રિતયચિત્તહરૈરુદારૈઃ

સ્તોષ્યે કિલાહમપિ તં પ્રથમં જિનેન્દ્રમ્ ॥૧-૨॥યુગ્મમ્

સમશ્લોકી ભાષાંતર

ભક્તામરે લખિત તાજ મણિ પ્રભાના.

ઉદ્યોતકાર હર પાપ તમે જથાના;

આધાર રૂપ ભવસાગરના જનોને,

એવા યુગાદિ પ્રભુ પાદયુગે નમીને.....૧

કીધી સ્તુતિ સકલ શાસ્ત્ર જ તત્ત્વબોધે,

પામેલ બુદ્ધિપટુથી સુર લોકનાથે;

ત્રૈલોક્ય ચિત્તહર આર ઉદાર સ્તોત્રે,

હું એ ખરે સ્તવીશ આદિ જીનેન્દ્રને તે. ૨

શ્લોકાર્થ

ભક્તિપત દેવતાઓના નમેલાં મસ્તકોને વિષે રહેલા યુગટોના મણિઓની ક્રાંતિને પ્રકાશિત કરનાર, પાપરૂપી અધકારના સમૂહનો નાશ કરનાર અને યુગની આદિથી ભવસમુદ્રમાં પડેલા મનુષ્યોને આધારભૂત એવા શ્રીજીનેશ્વરદેવના ખંને ચરણોમાં રૂઢી રીતે નમસ્કાર કરીને, સમસ્ત શાસ્ત્રોના તત્ત્વજ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થએલી નિપુણ બુદ્ધિ દ્વારા ત્રણ લોકના ચિત્તનુ હરણ કરનાર મનોહર અને ઉદાર અર્થ-વાળા સ્તોત્રોથી દેવેન્દ્રોએ પણ જેઓની સ્તુતિ કરી છે, એવા શ્રી પ્રથમ જિનેશ્વર [શ્રી ઋષભસ્વામી]ની હું પણ સ્તુતિ કરીશ. ૧-૨

વાર્તા ૧લી શ્લોક. ૧-૨

હેમશ્રેષ્ઠિ કથા.

એક સમયે માળવાધિપતિ વિદ્યાપ્રેમી સુપ્રસિદ્ધ મહારાજ ભોજ પોતાની રાજધાની ઉજ્જૈણી નગરીમા આવેલા પોતાના રાજમહેલની અદર દરબારમાં સર-દારો, સામતો, ભાયાતો તથા પડિતોથી પરિવરેલો રાજ્યસિંહાસનપર બિરાજેલો હતો તે સમયે જુદા જુદા પ્રકારનો દેશ, વિદેશ, નીતિ, ન્યાય, કુતુહલ તથા ચમત્કાર વગેરે વિષયોનો વાર્તા વિનોદ આલી રહ્યો હતો, દરમ્યાન દરવાને આવી નમન કરીને મહારાજને કહ્યું કે:-‘હે મહારાજ ! કોઈ ગ્રાહ્ય આપની પાસે કાંઈ નિવે-દન કરવાની ઇચ્છા રાખે છે. જો આપશ્રીની આજ્ઞા હોય તો તેણે અદર લાવું’

રાજાએ કહ્યું કે:-‘લલે, ખુશીથી આવવા દે’ અનુજ્ઞા મળતાની સાથે જ પહેરેગીર બહાર ચાલ્યો ગયો અને થોડી જ વારમાં એક સુદર આકૃતિવાન અને ભવ્ય ચહેરાવાળો ગ્રાહ્ય અદર આવી મહારાજને શુભાશીષ આપી ઊભો રહ્યો રાજાએ યથાયોગ્ય આદરસત્કાર કરી બેસવાને આસન અપાવ્યું આસનપર બેઠા પછી બીજી કેટલીએક વાતચીત કર્યા પછી ગ્રાહ્યે ધીમે રહીને કહ્યું કે:-‘મહારાજ ! મેં એકથી અનેકવાર સાંભળ્યું છે કે ‘ભક્તામર’ સ્તોત્ર મહાપ્રાભાવિક છે અને એ સ્તોત્રના કર્તા સમર્થ વિદ્વાન ‘માનતુંગ’ નામના આચાર્યશ્રીએ તેનો પ્રભાવ બતાવ્યો પણ હતો પરંતુ મને તે વાત પર વિશ્વાસ આવતો નથી કે એ પ્રભાવ ‘ભક્તામર’ નો હોય, કારણકે માનતુંગ આચાર્ય મંત્રશાસ્ત્રના જાણકાર હતા અને તેથી મંત્રના પ્રભાવથી આ કોઈ દેવ વિશિષ્ટની સાધનાથી અથવા તો કોઈ તંત્ર અગર ઔષધિના પ્રભાવથી કદાચ ચમત્કાર બતાવ્યા પણ હોય તો તે સંભવિત છે અને એવા પ્રયોગો વડે લોકોને આશ્ચર્ય પમાડીને તે પ્રભાવ ‘ભક્તામર’નો છે તેવું લોકોમા જાહેર કરેલું હોય એવું મને જણાય છે. પરંતુ વાસ્તવિક રીતે એવો પ્રભાવ ‘ભક્તામર’ નો જ હોય એમ માની શકાતું નથી. હું તો ‘ભક્તામર’નું માહાત્મ્ય સત્ય ત્યારે જ સમજી કે જો અહીં બીજો કોઈ તેનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ બતાવે, નહીતર ‘ભક્તામર’ નો પ્રભાવ કાંઈ છે જ નહિ એમ જો હું માનું છું તે સત્ય જ છે’

આ પ્રમાણેના ગ્રાહ્યના વચન સાંભળી રાજાને પણ ‘ભક્તામર’ના માહાત્મ્ય અને સત્ય પ્રભાવ માટે શકા થઈ અને તેથી સત્ય પ્રભાવ જાણવાની જિજ્ઞાસાથી કચેરીમા બેઠેલા સભાજનો સમક્ષ રાજા કહેવા લાગ્યો કે:-‘મારી આ નગરીમા ‘ભક્તામર’ જાણનાર અને તેનો પ્રભાવ બતાવનાર કોઈ છે?’

આ વચન સાંભળી એક મનુષ્ય બોલ્યો કે:-‘મહારાજ! આપણી નગરીમાં ‘હેમશ્રેષ્ઠિ’ લલ્લિક, ધર્માત્મા અને સદાચારી છે, તેમ જ ભક્તામર સ્તોત્ર ખડુ જ સારી રીતે જાણે છે, તેઓને પૂછવાથી આપણી કાંઈક જાણી શકશો એમ માફ માનવું છે.’

મહારાજએ હેમશ્રેષ્ઠિનું નામ સાંભળી તેમ જ તેઓ સારી રીતે ભક્તામર જાણે છે એવું જાણી એક નોકરને હુકમ કર્યો કે -‘હેમશ્રેષ્ઠિ ને જલદી અહીંઆં બોલાવી લાવો’.

મહારાજની આજ્ઞા થતાં જ નોકર શેઠને ત્યાં ગયો અને આપને મહારાજ બોલાવે છે એવું શેઠને કહ્યું, એટલે મહારાજની આજ્ઞાને માન આપી શેઠે યથોચિત્ત સ્થિતિએ રાજદરબારમાં આવી નમન કરી ‘શી આજ્ઞા છે’ એમ કહી જાણા રહ્યા.

મહારાજએ શેઠને યોગ્ય સન્માન આપી બેસાડ્યા પછી કહ્યું કે:-‘મેં સાંભળ્યું છે કે આપ ભક્તામર સ્તોત્રને સારી રીતે જાણો છો અને ભક્તામર અત્યંત પ્રભાવિક કહેવાય છે, એ પ્રભાવ પણ જાણો છો, તો તે શું સત્ય છે? જો એ સત્ય હોય તો ભક્તામરનો પ્રભાવ જાણવાની મારી ઇચ્છા છે.’

શેઠે જવાબ આપ્યો કે:-‘ગુરુકૃપાથી ભક્તામર અને તેનો પ્રભાવ જાણવા-જેવાની જ જો આપની ઇચ્છા હોય તો મને ત્રણ દિવસની મુદત આપો’

શેઠની માગણી પ્રમાણે મહારાજએ ત્રણ દિવસની મુદત આપી, જેતજેતામાં ત્રણ દિવસ પૂરા થઈ ગયા; ત્રીજે દિવસે મહારાજ ભોળે સાજના સમયે ભક્તામર સ્તોત્રનો પ્રભાવ જેવાના ઇરાદાથી જ હેમશ્રેષ્ઠિને મજબૂત નાગપાશના બંધનોથી બાંધીને પાણી વગરના એક ઉંડા અંધારા કુવામાં ઉતારી મૂક્યા અને તેઓ કોઈ પણ શુક્તિથી બહાર ન નીકળી જાય તેના માટે પોતાના સિપાઈઓને ચોકી કરવાને માટે રાજ્યે બેસાડ્યા.

કુવામાં ઉતાર્યા પછી હેમશ્રેષ્ઠિએ એક જ ધ્યાનથી શ્રદ્ધા અને ભક્તિ પૂર્વક પ્રથમના બે કાવ્યોનું ચિતવન કર્યું તે પ્રલોકોના પ્રભાવથી ‘ચંદ્રેશ્વરી’ દેવી પ્રગટ થયાં અને હેમશ્રેષ્ઠિનાં સર્વ બંધનો છોડી બંધનમુક્ત કર્યાં, એટલું જ નહિ પણ તે શેઠને વસ્ત્રાભૂષણથી સારી રીતે શણગારી દૈવ શક્તિથી તે જ કુવામાં એક સુદર સ્થળ બનાવી ત્યાં જ રાખ્યા.

શેઠને બંધનમુક્ત કરી દેવી બોલ્યાં કે:-હો વત્સ ! સવારમાં રાજ તને બોલાવશે, અને તે વખતે મારા બનાવેલા નાગપાશથી બધાએલા એવા તેને ભક્તામરના પ્રથમ

૧ ‘ક શ્રીભક્તામર સ્તોત્ર સાર્થ’ મા અ. સુ મહેતાએ ‘દેવચંદ’ નામ છપાવેલું છે જ તથા ‘શ્રી ભ૦મ-માહાત્મ્ય’ મા મુનિશ્રી છોટાલાલજીએ ‘હેમચંદ્ર’ નામ છપાવેલું છે ન ‘ભક્તામર કથા’ માં ઉદયલાલ કાશીવાલે ‘હેમરત’ નામ છપાવેલું છે

બે ટ્રલોકોથી પાણી મતરીને છાંટવાથી તે બંધન મુક્ત થશે, આ પ્રમાણે કહીને દેવી અદશ્ય થઈ ગયાં.

બીજે દિવસે દેવીએ રાજાને નાગપાશથી એવો સખત બાંધી લીધો કે તે પથારીમાંથી ઉઠવાને પણ શક્તિવાન રહ્યો નહિ ત્યારે આકાશમાં રહીને અપ્રતિચકા 'અકેશ્વરી' દેવી બોલી કે:-'રેરે હુદ્ધ ! તું હેમશ્રેષ્ઠિને બોલાવી લાવ અને તે બે સ્તોત્ર ભણીને પાણી મતરીને છાટશે તો જ તારાં બંધનો છુટશે.'

આ પ્રમાણે સાંભળતાજ રાજાએ સેવકોને હુકમ કર્યો કે:-'હિ સેવકો ! જલદી હેમશ્રેષ્ઠિને કુવામાંથી બહાર કાઢી, તેને બંધનમુક્ત કરી અહીંયા લાવો.'

રાજાને હુકમ થતા જ સેવકો દોડ્યા અને જે કુવામાં શેઠને ઉતાર્યો હતા, ત્યાં આવી શેઠના નામનો અવાજ કર્યો. ત્યાં મુશોલિત વસ્ત્રાભૂષણથી અલંકૃત શેઠ કોઈની પણ સહાય વિના જ સ્વયમેવ કુવાની બહાર આવ્યા, અને પાણી મતરીને છાટીને રાજાને બંધનમુક્ત કર્યો.

આ બનાવથી રાજા તથા નગરના લોકો મહાન આશ્ચર્ય પામ્યા પછી દેવીએ રાજાને તર્જના પૂર્વક પૂછ્યું કે:-'હિ રાજા ! ફરીથી સર્વ દેવદાનવોથી પૂજનિક શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુના સ્તોત્રનો પ્રભાવ ભેવોછે ?

રાજા બોલ્યો કે:-'હિ માતા ! મારા આ અજ્ઞાન જન્ય અપરાધ માટે મને ક્ષમા આપો' અને દેવીના ચરણમાં નમી પડ્યો પછી દેવી અતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

આ વ્યતિકર નજરે ભેળને પ્રથમ ભક્તભરના પ્રભાવ માટે શંકા ઉઠાવનાર ગ્રાહ્યણ તેમ જ ઘણા સલાજનોને ભક્તભર પ્રત્યે શ્રદ્ધા, ભક્તિભાવ અને પૂજ્ય ભાવ ઉત્પન્ન થયો ત્યારપછી હેમશ્રેષ્ઠિને રાજાએ ઘણું સન્માન આપી તેમની ક્ષમા માગી, મોટા સન્માનથી ઘેર વિદાય કર્યા, રાજા પરમ જૈન થયો અને સર્વત્ર જૈન શાસનનો પ્રભાવ વિસ્તર્યો

ગુ૦ સૂ૦ ૫૦ મત્રામ્નાય —

ૐ નમો વૃષભનાથાય મૃત્યુજ્જયાય સર્વજીવશરણાય પરમપુરુષાય ચતુર્વેદાનનાય અષ્ટાદશદોષરહીતાય અજરામરાય સર્વજ્ઞાય સર્વદર્શિને સર્વદેવાય અષ્ટમહાપ્રાતિહાર્યચતુર્ભિ-
- શદ્તિશયસહિતાય શ્રીસમવસરણે દ્વાદશપર્ષદ્વેષિતાય દાનસમર્થાય ગ્રહ નાગભૂત યક્ષ રાક્ષસ વશઙ્કરાય સર્વશાન્તિકરાય મમ શિવં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥ આ મત્રનો બીય કરવાથી સર્વ જાતની વિપત્તિનો નાશ થાય છે

૧ દે. લા પુ. ૬૩. ગ્રંથાંક. ૭૬ મા શંકરાય પાઠ છે, પરંતુ તે અંશુદ્ધ હોય એમ લાગે છે.

નમઃ:-ૐ હ્રીં અર્હં નમો અરિહંતાણં નમો જિણાણ હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રો હ્રઃ અસિઆડસા
અપ્રતિચક્રે ફટ્ વિચક્રાય ઘ્નૌ ઘ્નૌ સ્વાહા

મંત્ર-ૐ હ્રીં હ્રીં હ્રૂં શ્રીં હ્રીં વ્લૂં ક્રો ૐ હ્રીં નમ. સ્વાહા ॥

બુદ્ધ્યા વિનાઽપિ વિબુધાર્ચિતપાદપીઠ !

સ્તોતું સમુદ્યતમતિર્વિગતત્રપોઽહમ્ ।

વાલં વિહાય જલસંસ્થિતમિન્દુવિમ્બ-

મન્યઃ ક ઇચ્છતિ જનઃ સહસા ગ્રહીતુમ્ ? ॥૩॥

સમશ્લોકી

બુદ્ધિ વિના ય સૂરપૂજિતપાદપીઠ !

મં પ્રેરી બુદ્ધિ સ્તુતિમાં તણ લાજ શુદ્ધ !

લેવા શિશુ વિણ જળે સ્થિત ચંદ્રબિંબ,

ધ્વજા કરે જ સહસા જન કોણ અન્ય ?—૩

દેવોએ અથવા પડિતોએ પૂજ્ય છે પાદપીઠ જેઓનું એવા હે પ્રભુ ! તમારી સ્તુતિ કરવામાં મારી કાંઈ પણ બુદ્ધિ નથી, તો પણ નિર્લજ્જ થઈને તમારી સ્તુતિ કરવા મારી મતિ ઉદ્ધમવાળી થઈ છે; જળમાં પ્રતિબિંબરૂપે પડેલા ચંદ્રના બિંબને સહસા-વગર વિચાર્યે પકડવાને બાળક વિના બીજે કયો માણસ ધ્વજા કરે ? અર્થાત્ જેમ બાળક વિના બીજે કોઈ પણ બુદ્ધિમાન જલપ્રતિબિંબિત ચંદ્રને ગ્રહણ કરવા ધ્વજીતો નથી, તેમ હું પણ તમારી સ્તુતિ કરવાને અશક્ત હોવા છતાં પણ તમારી સ્તુતિ કરવા ધ્વજું છું—૩

વક્તું ગુણાન્ ગુણસમુદ્ર ! શશાઙ્ગકાન્તાન્

કંસ્તે ક્ષમઃ સુરગુરુપતિમોઽપિ બુદ્ધ્યા ?

કલ્પાન્તકાલપવનોદ્ધતનક્રચક્રં

કો વા તરીતુમલમમ્બુનિધિં મુજાભ્યામ્ ? ॥૪॥

સમશ્લોકી

કેવા શુભા શુભુનિધિ ! તુજ ચંદ્રકાન્ત,

છે બુદ્ધિથી સુરગુરુસમ કો સમર્થ ?

જ્યાં ઉછળે મગરમચ્છ મહાન વાતે,

રે કોણ તે તરિ શકે જ સમુદ્ર હાથે ?—૪

શ્લોકાર્થ — હે શુભસમુદ્ર પ્રભુ ! ચંદ્રના સરખા મનોહર-ઉન્નવળ એવા તમારા

શુભોને બુદ્ધિ વડે કરીને બૃહસ્પતિ સમાન એવો પણ કયો પુરુષ કહેવાને સમર્થ

થાય ? અર્થાત્ કોઈ પણ સમર્થ થતો નથી. પ્રલયકાળના પવનથી મગરના સમૂહો જેને વિષે ઉછળી રહ્યા છે એવા સમુદ્રમાં બે હાથ વડે તરવાને કોણ સમર્થ થાય છે ? જેમ બે હાથથી સમુદ્ર તરવો અશક્ય છે, તેમ તમારા ગુણોનું વર્ણન કરવું અશક્ય છે.—૪

વાર્તા ૨ જી શ્લોક, ૩-૪

જળુદ્રીપના ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા માલવદેશમાં આવેલી ઉજ્જયિની નામની નગરીમાં 'સુભતિ' નામનો એક ભદ્રક પરિણામવાળો અને નિર્ધન વણિક રહેતો હતો તે નીતિમાન, સરલ અને દયાવાન તેમ જ ધર્મપ્રેમી હતો તે દરિદ્રી હોવા છતાં પણ અનીતિના માર્ગે દોરાએલો ન હતો.

એક વખતે ઉજ્જયિની નગરીના બહારના ઉદ્યાનમાં કોઈ શ્વેતામ્બર જૈન મુનિ^૧ પોતાના શિષ્યમંડળ સાથે પધાર્યો ગામમાં સાધુ પધારવાની ખબર થવાથી અનેક સ્ત્રી પુરુષો દર્શનાર્થે અને ધર્મોપદેશ શ્રવણાર્થે હર્ષભેર આવવા લાગ્યા. લોકોની સાથે સુભતિ વણિક પણ વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરવા આવ્યો હતો. જ્યારે ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરીને બધા માણસો આદ્યા ગયા ત્યારે સુભતિ કે જે હજુસુધી શાંતચિત્તે ત્યાં બેઠેલો હતો, તે પોતાના સ્થાનથી ઉઠી જીલો થઈ મુનિ મહારાજની પાસે આવી શ્રદ્ધા અને ભક્તિપૂર્વક વદન—નમસ્કાર કરી નજીક બેસી બે હાથની અબલિ બેડી કહેવા લાગ્યો કે—‘મહાત્મન ! આપે ધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ સમજાવ્યું અને એવા ધર્મથી જ સુક્રિત મળે એમ કહ્યું તે યથાર્થ જ છે, પરંતુ ધર્મ કરવો એ મનોવૃત્તિ શાંત અને સ્થિર હોય તો જ બની શકે. કાંઈક બાહ્ય જીવન સુખરૂપ હોય તો તે બને, પણ દરિદ્રી માણસ કે જેને એક ટકના ખોરાકના માટે પણ વાધા પડતા હોય તેવા મનુષ્યે ધર્મ કેવી રીતે કરી શકે ? મને ધર્મ કરવાની ઘણીએ ઈચ્છા છે, પરંતુ દરિદ્રતા રૂપી પિશાચિની મારો કેડો છોડતી નથી આપશ્રી દયાળુ છો અને કોઈપણ દુખી પ્રાણીને સુખી કરવો એ આપનો ધર્મ છે. પરોપકારી મહાપુરુષો પોતાની જાતે સકંટો વેઠીને પણ અન્યનું કલ્યાણ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે, તો મારા જેવા દરિદ્રી પર દયા લાવી મને કોઈ એવો ઉપાય બતાવો કે જેથી દરિદ્રતા રૂપી પાપિણી મારો કેડો છોડે’

આવા કંટાળાપૂર્ણ વચનો સાંભળી તે દયાળુ મહાત્માનું હૃદય દ્રવવા લાગ્યું અને તેનું કલ્યાણ કરવાની લાગણી થઈ આવી દયાદ્ર હૃદયે મહાત્મા બોલ્યા કે—

૧ ક માં શેઠનું નામ ‘વીરચંદ’ આપેલું છે, જ્યારે સ મા ‘સુભતિચંદ્ર’ નામ આપેલું છે

૨. સ મા મુનિનું નામ ‘અનાશ્રવી’ આપેલું છે, જ્યારે ગ મા ‘પિંહિતાશ્રવ’ નામ આપેલું છે

‘હિ ભાઈ! જે સુખદુઃખ આવે છે તે પૂર્વકૃત કર્માનુસાર આવે છે અને એ દરિ-
દ્રતાનો નાશ કરવા માટે ધર્મ પ્રત્યે સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખી ન્યાયપરાયણ બનવું એ
સિવાય અન્ય કોઈ પણ ઉપાય નથી. ધર્મ કરવાથી અનેક જીવો સુખી થયા છે,
માટે ધર્મની શ્રદ્ધા રાખી તેનું શ્રવણ કરો અને હું તમોને આ બે શ્લોકો આપુ
છું તેનો વિધિપૂર્વક પાઠ, અધ્યયન અને જાપ કરવાથી તમે દરેક રીતે સુખી થશો.
એટલું કહી તે દયાળુ મહાત્માએ ‘ભક્તામર’નો ત્રીજો અને ચોથો શ્લોક આપ્યો.
અને તેનો કેવી રીતે જાપ કરવો તે પણ સમજાવ્યું. સુમતિ આવી અમૂલ્ય પ્રાસાદી
મળવાથી ઘણો જ આનંદિત થયો અને મહાત્માના ચરણકમળમા મસ્તક નમાવી
ત્યાથી સ્વસ્થાને ગયો. મહાત્મા પણ અન્ય સ્થળે વિહાર કરી ગયા.

એક વખતે કોઈક વણિક પુત્રની સાથે વહાણમાં બેસી સુમતિ ધન ઉપાર્જ-
નાથે પરદેશ જવા નીકળ્યો. તે વહાણમાં અનેક જણા બેઠેલા હતા. વહાણ જલ-
માર્ગ કાપતું ધીમે ધીમે આગળ વધવા લાગ્યું, એવામા એકદમ પવન પ્રતિકૂળ
થયો અને દરિયો તોફાને ચઢ્યો, આથી વહાણ હાલમહોલ થવા લાગ્યું અને પાણીનાં
મોજાની સાથે તે પણ ઉંચે ઉછળવા લાગ્યું, તેમ જ વહાણ ડુબવાની તૈયારી હોય
તેમ જણાયું. તે વખતે વહાણમાં બેઠેલા દરેક જણ આક્રંતમાંથી સુક્રત થવાને
માટે અનેક જાતની પ્રજાપ્રાર્થના કરવા લાગ્યા, પરંતુ સઘળું વ્યર્થ. હજી તો પુરી
એક ઘડી થઈ નથી ત્યાં તો વહાણ ભાગી ગયું અને નાવિકો જળમાં ડુબવા લાગ્યા.
વહાણમાં રહેલા બધા લોકો ભયભીત થઈ ગયા દરેક સૌ પોતપોતાના ઇષ્ટદેવનું
સ્મરણ કરવા લાગ્યા આ સમયે સુમતિ વણિકને મહાત્માએ આપેલા ભક્તામરના
બે શ્લોકોનું સ્મરણ થઈ આવ્યું એટલે શુદ્ધ અધ્યવસાયથી તે તેનું સ્મરણ કરવા
લાગ્યો. અને પોતાના બંને બાહુથી સસુદ્ર તરવા લાગ્યો પ્રભુના નામ સ્મરણથી
સસારરૂપી અગાધ સસુદ્રની પાર ઉતરી શકાય છે, તો તે પછી બાહ્ય સસુદ્ર તરી
શકાય તેમા શું આશ્ચર્ય? થોડી જ વારમા શ્લોકના પ્રભાવથી ચક્રેશ્વરી દેવીએ મોક-
લાવેલ દેવીએ સુમતિ ને દરીયામાંથી ઉપાડી સસુદ્રના કાઠે મૂક્યો, એટલું જ નહિ
પણ અનેક કિંમતી વસ્ત્રાભૂષણો અને રત્નો તેને અર્પણ કરી અને બોલી કે:-
‘જ્યારે કોઈ ખાસ પ્રસંગ હોય અથવા મુશ્કેલી ઉપસ્થિત થઈ હોય ત્યારે તારે મને
યાદ કરવી અને તે વખતે હું હાજર થઈશ’ આ પ્રમાણે કહી દેવી ચાલી ગઈ.

સુમતિ વણિક શાંતિથી કેટલાક દિવસે પોતાના ઘેર પહોંચ્યો અને દેવીએ
આપેલા રત્નોનો વ્યય કરી કરોડો નાણા પ્રાપ્ત કરી મહાન ધનાઢ્ય થયો. કાળે કરી
ઉજ્જયિની નગરીના સઘળા ધનાઢ્યોમા તે મુખ્ય ગણાવા લાગ્યો. રાજદરબારમા

તેનું સન્માન થવા લાગ્યું, તેમ જ માન અને પ્રતિષ્ઠાને પામ્યો. સુખતિ ને ધનની પ્રાપ્તિ થવાથી તે કબ્જુસ અને સકુચિત મનોવૃત્તિનો નહીં બનતાં, પોતાની પૂર્વની દરિદ્રાવસ્થાનો જ્યાં સારખી ઉદાર અને દાનેશ્વરી બન્યો, તેને અનેક દુઃખી આત્માઓને અનેક પ્રકારની સહાયતા કરી અને તે પરમ શ્રાવક બન્યો. આવી રીતે લક્ષ્મી-મરના ત્રીજા અને ચોથા શ્લોકના પ્રભાવથી તે શાંતિમય જીવન ગુજારવા લાગ્યો. શુ સ્. વૃ. મંત્રામ્નાય—

અત્રાપિ મન્ત્રઃ પ્રાક્ કથિત પવ ॥ અહીંઆ પણ મન્ત્ર પૂર્વે કહેલો તે જ જાણવો.

સોઽહં તથાપિ તવ મક્તિવશાન્મુનીશ !

કર્તું સ્તવં વિગતશક્તિરપિ પ્રવૃત્તઃ ।

પ્રીત્યાઽઽત્મવીર્યમવિચાર્ય મૃગો મૃગેન્દ્રં

નામ્યેતિ કિં નિજશિશોઃ પરિપાલનાર્થમ્ ? ॥૫॥

સમ્પ્રલોકી

તેવો તથાપિ તુજ લક્ષિતવડે મુનીશ !

શક્તિ રહિત પણ હું સ્તુતિને કરીશ;

પ્રીતે વિચાર બળનો તજ સિંહ સામે—

ના થાય શું મૃગ શિશુ નિજ રક્ષવાને ? .૫

પ્રલોકાર્થઃ—હે મુનીશ્વર ! આવી રીતે હું તમારી સ્તુતિ કરવાને અસમર્થ છું. તો પણ તમારા પરની લક્ષિતને લીધે તમારી સ્તુતિ કરવાને પ્રવૃત્ત થયો છું. જેવી રીતે હરણ પોતાના બલનો વિચાર કર્યા વિના જ પોતાના બચ્ચા પરની પ્રીતિને વશ થઈને તેનું પરિપાલન કરવા શુ સિંહની સામે નથી થતો ? થાય છે જ. તેવી જ રીતે હું મદ્યજુદ્ધિવાળો હોવા છતાં પણ તમારી લક્ષિતને વશ થઈને જ સ્તુતિ કરવા પ્રવૃત્ત થયો છું, માટે હું પ્રલાધાનુ સ્થાન થઈશ —૫

અલ્પશ્રુતં શ્રુતવતાં પરિહાસધામ

ત્વદ્ભક્તિરેવ મુખરીકુરુતે બલાન્મામ્ ।

યત્ કોકિલઃ કિલ મધૌ મધુરં વિરૌતિ

તત્ત્વારુચૂતકલિકાનિકરૈકહેતુઃ ॥૬॥

સમ્પ્રલોકી

શાસ્ત્રજ્ઞ અજ્ઞ ગણીને હસતાં છતાં એ,

લક્ષિત તમારી જ મને બળથી વદાવે ।

જે કોઈકલા મધુર ચૈત્ર વિષે ઉચ્ચારે,

તે માત્ર આમ્રતરૂ મોર તણા પ્રભાવે.—૬

શ્લોકાર્થ.—હે સ્વામી ! હું અલ્પ જ્ઞાનવાળો એટલે થોડા જ્ઞાનવાળો છું તેથી વિદ્વાનોમાં હું હાંસીનું પાત્ર છું તો પણ તમારા પરની લક્ષિત જ મને બળાત્કારે તમારી સ્તુતિ કરવામાં વાચાળ કરે છે, તે યોગ્ય જ છે, વસંતઋતુમાં કોયલ જે મધુર શબ્દ કરે છે, તેનું કારણ માત્ર મનોહર આળાના મોરનો સમૂહ છે અર્થાત્ જેવી રીતે આંખાની માંજર ખાવાથી કોયલનો શબ્દ મધુર લાગે છે, તેવી જ રીતે હું પણ લક્ષિતથી તમારી સ્તુતિ કરૂ છું તેથી મારી સ્તુતિ વિદ્વાનોમાં પ્રશંસા-પાત્ર થશે —૬

ત્વત્સંસ્તવેન ભવસન્તતિસન્નિવદ્ધં

પાપં ક્ષણાત્ ક્ષયમ્ભૃપૈતિ શરીરભાજામ્ ।

આક્રાન્તલોકમલિનીલમશેષમાશુ

સૂર્યાશુભિન્નમિવ શાર્વરમન્ધકારમ્ ॥૭॥

સમશ્લોકી

ખાંધેલ પાપ જનનાં ભવ સર્વ જેહ,

તહારી સ્તુતિથી ક્ષણમાં ક્ષય થાય તેહ;

આ લોક વ્યાપ્ત નિશીનું ભમરા સમાન,

અંધારૂં સૂર્ય કિરણથી હરાય જેમ. ૭

શ્લોકાર્થ —(હે પ્રભુ !) કોટિ ભવમાં ઉપાર્જન કરેલાં પ્રાણીઓનાં પાપકર્મ તમારી સ્તુતિ કરવાથી તત્કાળ નાશ પામે છે જેવી રીતે લોકમાં વ્યાપી ગએલું, ભમરાની જેલુ કાળુ, કૃષ્ણપક્ષની રાત્રિ સંબધીનું સર્વ અંધારૂં સવારમાં થતા સૂર્યોદયથી નાશ પામે છે, તેવી જ રીતે જિનેશ્વરદેવની સ્તુતિ કોટિ ભવના પાપોનો નાશ કરે છે

વાર્તા ૩૭ શ્લોક-૫-૬-૭

સુધન શ્રેષ્ઠિની કથા.

પાટલીપુત્ર^૧ નામના શહેરમાં સુધન^૨ નામે એક શેઠ રહેતો હતો, તે તેના નામ પ્રમાણે ઘણો જ ધનવાન હતો. જેમ બીજાઓ કરતા તે વધારે ધનવાન હતો, તેમ બીજાઓ કરતા ઉદાર વૃત્તિવાળો પણ વધારે હતો. લક્ષ્મ્યાભરણ દાન લક્ષ્મીનું આભૂષણ દાન છે, અને દાનથી જ લક્ષ્મી ટકે છે તથા શોભે છે તે જેવો દાનેશ્વરી

૧ ક, જ્ઞ અને ગ માં શહેરનું નામ પટણા છે, જે પાટલીપુત્રનું જ બીજું નામ છે.

૨ ક માં શેઠનું નામ 'ધનાવહ' છે, અર્થાત્ જ્ઞ અને ગ માં ઉપર પ્રમાણે 'સુધન' જ છે

હતો, તેવો જ જૈનધર્મ પ્રત્યે પરમ શ્રદ્ધાવાળો હતો. પોતાના આત્મશ્રેય માટે ઘરની નજીકમાં એક 'જિનમદિર' તેણે બધાવ્યું હતું, જેમાં રૂઝનાચક શ્રીન્કપલદેવ પ્રભુ ગિરાજમાન હતા. સુધન શેઠના સહવાસથી લીમ^૩ નામનો રાજા પણ શ્રાવક થયો હતો.

એક સમયે તે શહેરમાં ધૂલીપા^૪ નામનો એક કાપાલિક આવ્યો. તેને ચેટક સાધ્ય કરેલો હોવાથી, પાટલીપુત્રનાં બધા માણસોને ચમત્કાર બતાવી પોતા તરફ આકર્ષી લીધા. કહેવત પણ છે કે:—‘હુનીયા ઝુકતી હૈ ઝુકાને વાલા આહિયે’ જૂદા જૂદા પ્રકારના બાહ્ય સ્વાર્થની પૂર્તિના માટે અનેક મનુષ્યો તે કાપાલિક પાસે દરરોજ આવવા લાગ્યા. ‘ગતાનુગતિકો લોકઃ’ એ ન્યાય એકને દેખીને બીજો અને બીજને દેખીને ત્રીજો એમ દિવસ અને રાત્રિ બ્યારે બુઝો ત્યારે કાપાલિકની કૃપાના ચાચકો તેના નિવાસ સ્થાને ભરાએલા જ રહેતા.

સુધન શેઠ અને લીમરાજ એ બે જણા સિવાય લગભગ આખું ગામ તે કાપાલિકની પાસે આવતું હતું. સુધન શેઠ અને રાજા લીમ બંને સમજતા હતા કે—

‘નમસ્કારસમો મન્ત્રઃ શત્રુંજયસમો ગિરિઃ !

વીતરાગસમો દેવો, ન મૂતો ન મચિષ્યતિ ॥૧૧’

અર્થાત્—નમસ્કાર મત્ર સમાન મત્ર, શત્રુજય પર્વત જેવો [પવિત્ર] પર્વત અને વીતરાગ સમાન દેવ ભૂતકાળમાં યથા નથી અને ભવિષ્યમાં થશે પણ નહિ.

આ પ્રમાણેના દૃઢ નિશ્ચયવાળા તે બંને પુણ્યાત્માઓ કાપાલિકની નિંદા કર્યા વિના પોતાના આત્મચિંતનમાં મગ્ન રહેતા હતા.

એક દિવસે ઉપરોક્ત કાપાલિકે લોકોને અભિમાનયુક્ત પ્રશ્ન કર્યો કે ‘હે નગર-જનો ! આ નગરની અદર મારી સેવા માટે કોણ નથી આવતું ?’

આ પ્રશ્નના જવાબમાં લોકોએ કહ્યું કે—‘સ્વામી ! આપની અદ્ભુત શક્તિના પ્રભાવથી શહેરનાં તમામ મનુષ્યો આપની પૂજા-ભક્તિ કરે છે, પરંતુ માત્ર બે મનુષ્યો જ આપની સેવા તો શુ પણ આપની સામું પણ બેતા નથી. તે બંને જૈન પ્રવેતામ્બર ધર્માનુયાયી છે, જેઓનાં નામ ‘સુધનશેઠ’ અને ‘રાજા લીમ’ છે. તે બંને જૈનધર્મ પ્રત્યે દૃઢ શ્રદ્ધાવાળા હોવાથી આપણને તો તેઓ સિધ્ધાત્વી-ધૂત^૧—

૧ ગ મા ‘જિનમદિર’ના બદલે ‘ધર્મ સ્થાનક’ શબ્દ છાપેલો છે.

૨ ક મા એકલા ‘ધનાવહ’ શેઠનું જ નામ આપેલું છે.

૩ ક મા યોગિનું નામ ‘ધૂલીપાત’ આપેલું છે બ્યારે જ મા ‘ધુલી’ અને ‘ધાશી’ નામના બે યોગિઓનાં નામો છે.

૪ ગ પ્રતર્માં ‘લોકોને’ ના બદલે ‘પોતાના શિષ્યોને’ છે.

પાખંડી પોતાના મનથી માને છે, એટલે જ તેઓ અહીં આવતા નથી અને આપણી સેવાભક્તિ વગેરે કાંઈ પણ કરતા નથી.’

ધુલીપા યોગિ આ સાંભળી એકદમ ક્રોધાયમાન થયો અને ક્રુદ્ધ ચેટક દેવની સહાયથી તેણે સુધન શેઠ તથા ભીમરાજના ઘેર ધૂળ અને પથરોની વૃષ્ટિ કરાવી, ધૂળ અને પથરો એટલા બધા વરસાવ્યા કે બંનેના ઘરની અંદર રહેલા મનુષ્યો ગુંગળાઈ અને મુંઝાઈ મરે, પરંતુ ક્ષણવારમાં સુધન શેઠ અને ભીમરાજ ચિંતા કરવા લાગ્યા કે અમારા ઉપર કાંઈ પણ આક્રંત આવી છે, પરંતુ તેઓના ધર્મજ્ઞાને તે ચિંતા તુરંતજ નાબુદ કરી.

વિપત્તૌ ધૈર્ય આ સૂત્રાનુસારે ધૈર્ય પકડી આ મુશ્કેલી નથી પણ એક જાતની કસોટી છે એમ માની શાત થયા, અને ભક્તામર સ્તોત્રના સાતમા શ્લોકનું શુદ્ધ ભાવથી સ્મરણ અને ધ્યાન કરવા લાગ્યા, તેઓના પ્રબળ પુણ્યોદયથી અને ‘ભક્તામર’ સ્તોત્રના પ્રભાવથી ચક્રેશ્વરી’ દેવી પ્રગટ થયાં. તેણીએ સુધનના તથા ભીમરાજના વચનથી અરિહંત શાસનની પ્રભાવના વધારવા માટે તેઓના ઘરમાંની ધૂળ તથા પથરો દૂર કરી, ધુલીપા યોગિના સ્થાનકમાં મૂક્યા.

આ વાત કાપાલિકના જાણવામાં આવતા તેણે આ પ્રસંગ સુધારવા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા, પણ કોઈ દેવી અગર દેવતાથી પણ ધૂળ અને પથરો દૂર થઈ શક્ય નહિ આથી કાપાલિકને બહુ જ ખેદ થયો અને પોતાની ભૂલને માટે તે પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો. કહ્યું પણ છે કે —

‘તાવદ્ ગર્જન્તિ માતઙ્ગા, વને મદમરાલસાઃ ।

લીલોલ્લાલિતલાઙ્ગુલો, યાવન્નાયાતિ કેસરી ॥૧॥

અર્થાત્—જ્યાં સુધી લીલાએ પુંછડુ ઉંચે ઉછાળતો એવો કેસરી આવ્યો નથી, ત્યાં સુધી જગલમા મહોન્મત્ત થયેલા એવા હસ્તિઓ ગબ્ગરવ કરે છે.’

ધુલીપા યોગીએ આ બધું શ્રેષ્ઠિના કહેવાથી દેવીએ કર્યું છે, તે વાત જાણીને તેને શ્રેષ્ઠિનું શરણ માગ્યું—ક્ષમા માગી અને સુધન શ્રેષ્ઠિએ તેણે આ પ્રમાણે ધર્મ સંભળાવ્યો —

“હિંસા ત્યાજ્યા નરકપદવી સત્યમાભાષણીયં

સ્તેયં હેયં સુરતવિરતિઃ સર્વસન્નિવૃત્તિઃ ।

જેનો ધર્મો યદિ ન રુચિત પાપપટ્ટાવૃત્તેભ્યઃ

સર્પિર્દુષ્ટં કિમલમિયતા યત્ પ્રમેહી ન મુદ્ધત્તે ॥૧॥

૧. ક, જ અને ગ માં શાસનરક્ષક દેવ-દેવી પ્રગટ થયાં—થઈ એમ પાઠ છે.

દેવેષુ વીતરાગાદ, દેવો વ્રતિષુ વ્રતી ચ નિર્ઘ્રન્થાત્ ।

ધર્મશ્ચ ક્ષાન્તિકૃપા-ધર્માદસ્ત્યુત્તમો નાન્યઃ ॥૨૧॥”

અર્થાત્:-નરક પદવીને આપવાવાળી એવી હિંસાનો ત્યાગ, અસત્ય બોલવાનો ત્યાગ, ચોરીનો ત્યાગ, કામક્રીડાની વિરતિ અને સર્વ પરિશ્રદ્ધતા ત્યાગ રૂપી જૈન-ધર્મ, પાપમા ઇંચેલા એવા જે આત્માને ન ગમે, તે પ્રમાદી આત્માને માયારૂપી નાગિની કેમ ૬૨ દેવાને સમર્થ ન થાય ? અર્થાત્ તે આત્માને માયારૂપી નાગિની ૬૨ દે છે.-૧

દેવોમા વીતરાગ, વ્રતધારીમાં નિર્ઘ્રન્થ એવા સાધુ અને ધર્મમાં ક્ષમા તથા કરૂણા જેવો ઉત્તમ કોઈ બીજો ધર્મ નથી -૨

આ પ્રમાણે સમ્યક્ પ્રકારે ધર્મ સાલળવાથી ધૂલીપા યોગિ સુધન શ્રેષ્ઠિને ગુરૂ તરીકે માનવા લાગ્યો, દેવી સ્વસ્થાને આવી ગઈ. સૂર્યના તેજની માફક જૈન-ધર્મનો પ્રતાપ વિસ્તર્યો. ધૂલીપા યોગિ દેવાધિદેવની મૂર્તિ જોઈને આનંદ પામ્યો. આ બધો વૃતાત જોઈને લોકો પણ ભક્તતામર સ્તોત્ર અને જૈનધર્મ પ્રત્યે વિશેષ શ્રદ્ધાવાન થયા.

શુ. સૂ. ૪ મત્રામ્નાય:-

ॐ હ્રીં હ્રીં હ્રૂં ક્રષ્ણમશાન્તિઘૃતિકીર્તિકાન્તિવુદ્ધિલક્ષ્મી હ્રીં અપ્રતિચક્રે ! ફુટ્ વિચ-
ક્રાય સ્વાહા । શાન્ત્યુપશાન્તિસર્વકાર્યકરી ભવ દેવિ ! અપરાજિતે ! ॐ ઠ ઠઃ । રાજ-
કુલે વિવાદે કટકાદિષુ સ્મર્યતે ।

મત્ત્વેતિ નાથ ! તવ સંસ્તવનં મયેદ-

મારમ્યતે તન્નુધિયાઽપિ તવ પ્રભાવાત્ ।

ચેતો હરિષ્યતિ સતાં નલિનીદલેષુ

મુક્તાફલદ્યુતિમૃપૈતિ નનૂદવિન્દુઃ ॥૮॥

સમશ્લોકી

માની જ તેમ સ્તુતિ નાથ ! તમારી આ ઝે,

આરંભી અદ્યપમતિથી પ્રભુના પ્રભાવે;

તે ચિત્ત સજ્જન હરે જ્યમ બિંદુ પામે,

મોતી તણી કમળપત્ર વિષે પ્રભાને ! ૮

પ્રત્યોકાર્થ -હે નાથ ! તમારા પ્રભાવ વડે તમારૂં આ સ્તોત્ર સજ્જન પુરૂષોના ચિત્તનું હરણ કરશે, એમ માનીને મદ બુદ્ધિવાળો પણ હું તેના વડે તમારૂં સ્તોત્ર આરભ કરાય (રચાય) છે, અર્થાત્ હું તમારૂં સ્તોત્ર રચુ છું, જેમ કમલિ-

૧. ક પ્રતમાં ફટ્ છે, પણ તે વાસ્તવિક હોય એમ લાગતું નથી

નીના પત્ર પર પડેલુ એલું જલનુ બિંદુ મોતીની શોભાને પામે છે. તેમ તમારા પ્રભાવથી આ નદયુદ્ધિનુ રચેલુ સ્તોત્ર પણ સજ્જનોને આનંદકારી થશે.—૮

આસ્તાં તવ સ્તવનમસ્તસમસ્તદોષં
ત્વત્સંકથાઽપિ જગતાં દુરિતાનિ હન્તિ ।
દૂરે સહસ્રકિરણઃ કુરુતે પ્રભૈવ
પદ્માકરેષુ જલજાનિ વિકાશમાઙ્ગિ ॥૧॥

સમશ્લોકી

દૂરે રહો રહિત દોષ સ્તુતિ તમારી ।
હારી કથા પણ આહો ! જન-પાપ હારી !
દૂરે રહે રવિ કદી તદપિ પ્રભાએ—
ખીલે સરોવર વિષે કમળો ઘણું એ ! ૯

શ્લોકાર્થ—હે સ્વામી ! જેવી રીતે સૂર્ય અતિશય દૂર હોવા છતાં પણ તેનાં કિરણો વડે સરોવરમાંના કમળો વિકસિત થાય છે, તેવી જ રીતે સઘળા પાપોનો નાશ કરનાર આપનુ સ્તવન-સ્તોત્ર તો ભલે દૂર રહો ! માત્ર આપના આસ્ત્રની કથા જ અથવા આપનું નામ જ માત્ર ત્રણ જગતનાં પ્રાણીઓના પાપનો નાશ કરે છે ૯

પાતાં ૪થી શ્લોક ૮-૯

વસતપુર નામના નગરમા 'કેશવ' નામનો એક નિર્ધન વણિક રહેતો હતો. ગરીબાઈને લીધે તે કેશવ અનેકજાતનાં પાપકર્મ કરી પોતાની આજીવિકા ચલાવતો હતો. એક દિવસે તેને કોઈ જૈનસુનિ પાસેથી ધર્મદેશના સાંભળી કે—

“ધર્મો મજ્જલમુત્તમં નરસુરશ્રીયુક્તિમુક્તિપ્રદો
ધર્મઃ પાતિ પિત્તેવ વત્સલતયા માતેવ પુષ્પાતિ ચ ।
ધર્મઃ સદ્ગુણસંગ્રહે ગુરુરિવ સ્વામીવ રાજ્યપ્રદો
ધર્મઃ સ્નિહ્યતિ વપુવદ્ દિશતિ વા કલ્પદ્રુવદ્ વાઙ્મિતમ્ ॥૧॥

કિન્ચ—

કલ્પાણકોદિલગ્ની, દુરંતદુરિઆરિવગ્નિદ્રવળી ।

સંસારજલહિતરળી, ફવકુન્ચિય હોદ્દા જીવદયા ॥૨॥”

અર્થાત્—ધર્મ તે જ ઉત્તમ મગલ છે, મનુષ્ય લોક તથા દેવલોકનાં સુખને આપનારો અને મોક્ષ પદવીને આપવાવાળો પણ ધર્મ જ છે, ધર્મ જ પિતાની માફક રક્ષણ કરવાવાળો તથા માતાની માફક પોષણ પણ કરે છે, ધર્મ જ ગુરૂની માફક સદ્ગુણની પ્રાપ્તિ કરાવે છે તથા સ્વામીની માફક રાજ્યને આપવાવાળો છે.

ધર્મ જ લાઇની માફક સ્નેહને આપવાવાળો તથા કલ્પવૃક્ષની માફક ઇચ્છિતફલને આપવાવાળો છે

એક જ જીવદયારૂપી ધર્મ, કલ્યાણની કોટિને પેદા કરનાર, અત્યંત ભારે પાપના સમૂહનો નાશ કરનાર અને સસારરૂપી સમુદ્રમાંથી તારવાવાળો છે.

આ પ્રમાણેના મુનિમહારાજના ઉપદેશથી કેશવના મનમાં અહિંસા પ્રત્યે શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ અને તેને મુનિની પાસેથી ભક્તામર સ્તોત્ર શીખી લીધું. બાહ્ય તેમ જ આંતર શાંતિના અર્થે તેણે ભક્તામર સ્તોત્રનો નિત્ય પાઠ કરવો શરૂ કર્યો કેશવ વિચારવા લાગ્યો કે જગત્માં ધન વિનાનું જીવન તે નિર્થક છે કહ્યું પણ છે કે—

यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः

स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः ।

स एव वक्ता स च दर्शनीयः

सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति ॥૧૧॥

અર્થાત્—જેની પાસે પૈસા છે, તે માણસ કુળવાન છે, તે પંડિત છે, તે વિદ્વાન છે, તે ગુણુજ્ઞ છે, તે વક્તા છે અને તે જ મનોહર છે. સઘળા ગુણો પૈસાને અવલંબીને રહેલા છે

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને એક દિવસ કેશવ ધનપ્રાપ્તિ માટે પરદેશ જવાને તૈયાર થયો. પોતાની પાસે જે કાંઈ હતું તે વેચીને પૈસા લેવા કરી પગ રસ્તે તે પરદેશ ગયો. માર્ગમા આલતા આલતાં તે સાર્થથી ભૂલ્યો પડી ગયો અને રસ્તામાં તેને પોતાની સામે પુછડું ઉછાળતો અને ગર્જના કરતો એક સિંહ ભેળ્યો, તે ભય પામ્યો અને ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરવા લાગ્યો, સ્તોત્ર પાઠના પ્રભાવથી સિંહ નાસી ગયો.

આગળ આલતા આલતા વળી તેને કોઈ એક કાપાલિકનો ભેટો થયો. તે કાપાલિક એક રસકૂપિકાની નજીક ફરતો હતો, તેના જોવામા ધનની આશાવાળો કેશવ આવ્યો, તેને પોતાની મોહક વાગ્બળમા ફસાવી પાડવા માટે કેશવને પ્રથમ તો સારો આવકાર આપ્યો અને પછી ઘણા જ મીઠા શબ્દોમા કહ્યું કે—“લાઈ ! આ રસકૂપિકામા એક જાતનો અમૂલ્ય રસ છે અને તેની એવી તો અપૂર્વ શક્તિ છે, કે જો તે રસનું એક બિંદુ લોહા ઉપર પડે તો તે સુવર્ણ થઈ જાય છે વળી જેની પાસે એ રસ હોય છે તેની દરેક મનકામના પૂર્ણ થાય છે; માટે હે લાઈ ! જો તમે આ રસકૂપિકામા જઈ આ તુંબડી ભરી આવો તો તમાર તથા મારે બંનેનું કામ સિદ્ધ થાય અને ગરીબાઈ તથા નિર્ધનતાવસ્થા પલાયન કરી જાય ”

કાપાલિકના આ પ્રમાણેના મોહક શબ્દો સાંભળી કેશવ કાંઈ પણ વિચાર કર્યા સિવાય તે રસકૃપિકામાં ઉતરવા તૈયાર થયો. તેને પેલા કાપાલિકને પૂછ્યું કે:- “ભાઈ ! તે રસકૃપિકામાં કેવી રીતે ઉતરી શકાય ?”

જવાબમાં કાપાલિકે કહ્યું કે:-“તે બાળતની ચિંતા કરવા જેવું નથી, કારણ કે મારી પાસે એક મજબૂત દોરડું છે તે હું તમારી કેડે બાંધું અને તમે હાથમાં તુંબડી લઈ કૃપિકામાં ઉતરો; રસ તુંબડીમાં ભરી લેશો. એટલે હું તમને ઉપર જેચી લઈશ.”

આ પ્રમાણે નક્કી કરી કેશવ દ્રવ્યના લોભે સાહસ કરવા તૈયાર થયો અને કેડે દોરડું બંધાવી હાથમાં તુંબડી લઈ કૃપિકામાં ઉતર્યો. કૃપમાંથી રસની તુંબડી ભરી દોરડું હલાવ્યું એટલે ઠગે કેશવને ઉપર જેચી લીધી. કૃપના કાંઠે કેશવ આવ્યો એટલે કાપાલિક કેશવને કહેવા લાગ્યો કે:-“તું પહેલાં મને તુંબડી આપી દે, પછી હું તને ઉપર જેચી લઉં, કારણ કે વખતે તુંબડીમાંથી રસ ઢાળાઈ જાય તો વળી ફરી મહેનત પડે.”

વિશ્વાસુ કેશવે તેના કહેવા પ્રમાણે પ્રથમ તુંબડી આપી દીધી. કાપાલિકના હાથમાં તુંબડી આવી એટલે તેને એક બાબુએ મૂકીને દોરડું હટું તે કાપી નાંખ્યું એટલે કેશવ બિચારો કૂવાના તળીએ જઈ પડ્યો. ભાગ્યયોગે ક્યાંય પણ અથડાયા વિના કૂવાના મધ્યભાગમાં જ તે પડ્યો, એટલે તેને બહુ વાગ્યું તો નહિ પણ તે અંઝાવા લાગ્યો.

કૂવાના મધ્યમાં રહ્યા રહ્યા આ દુખથી છૂટવા માટે તે ભક્તામરસ્તોત્રનું એકાગ્ર ચિત્તે સ્મરણ કરવા લાગ્યો, થોડી જ વારમાં સ્તોત્ર સ્મરણના પ્રભાવથી તત્કાળ ચક્રેશ્વરી દેવી હાજર થયાં અને કેશવને આશ્વાસન આપી કૃપિકામાંથી બહાર કાઢ્યો અને સારાં સારાં વસ્ત્રાભૂષણો તથા તેની નિર્ધનતાના નિવારણાર્થે મહામૂલ્યવાન આઠ રત્નો આપી દેવી સ્વસ્થાનકે ચાલી ગઈ.

કેશવની લોભવૃત્તિ હજી નષ્ટ થઈ ન હતી તેથી વિદેશમાં જવા માટે તેને આગળ સુસાફરી લખાવી. આગળ ચાલતા ચાલતાં તેને ઠગ લોકોનું એક ટોળું મળ્યું કે જેઓ શાહુકાર અને વ્યાપારી તરીકે સાર્થવાહ બનીને જતા હતા, તેઓની સાથે કેશવ ચાલવા લાગ્યો. ચાલતા ચાલતા એક મોટું વન આવ્યું. સાર્થવાહની દાનત કેશવ પાસેથી દેવીએ આપેલાં રત્નો પડાવી લેવાની થઈ અને તે કેશવને પકડી દુઃખ દેવા લાગ્યો. તે વખતે પણ અનન્ય શ્રદ્ધાથી કેશવે ‘એકાશન’ કરી ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરવો શરૂ કર્યો, એટલે તેના પ્રભાવથી ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રગટ

થઈ અને પેલા ઠગ લોકોને પોતાનો પ્રભાવ બતાવી નસાડી મૂક્યા તથા કેશવને વિપત્તિથી છોડાવ્યો.

આ વિપત્તિથી મુક્ત થઈને કેશવે આગળ પ્રયાણ કરવા માંડ્યું, પરંતુ તે રસ્તો ભૂલ્યો અને વધારે વિષમ જગત્તમાં જઈ ચડ્યો. ચાલતાં ચાલતાં મધ્યાન્હનો સમય થયો અને સૂર્યનો સખત તાપ પડવા લાગ્યો. તાપથી કેશવને ઘણી જ તૃષ્ણા લાગી. તેના કંઠ અને શ્વાસ રૂધિરાવા લાગ્યા, ચાલવાની બધી શક્તિ નષ્ટ થઈ ગઈ અને ક્યાંય પણ પાણીનો પત્તો લાગ્યો નહિ, તેથી કટાણીને એક વૃક્ષની છાયા નીચે તે બેઠો.

આ વખતે પોતાનું મરણ નજીક જાણી કેશવને વિચાર થઈ આવ્યો કે હવે હું થોડા જ સમયમા મરણ પામીશ તો પછી હાય વોય કરતા મરણ એના કરતાં પ્રભુના નામનું સ્મરણ કરતાં મરણ એ જ વધારે ઉત્તમ છે, આ પ્રમાણે નક્કી કરી શુદ્ધ અધ્યવસાયથી ભક્તભરસ્તોત્રનો એકજ ચિત્તે પાઠ કરવા લાગ્યો અને પ્રભુના ધ્યાનમાંને ધ્યાનમા તે એવો તો એકાકાર થઈ ગયો કે પોતાની જાત સુદ્ધાને પણ તે ભૂલી ગયો. પ્રભુસ્મરણના અલૌકિક પ્રભાવથી ચક્રેશ્વરી દેવી તુરંત પ્રગટ થઈ અને કેશવને મીઠું અને સ્વચ્છ જળ પીવા માટે આપ્યું, તેને ત્યાથી ઉપાડીને તેના પોતાના વતન વસંતપુરનગરની નજીકમાં મૂકીને દેવી સ્વસ્થાનકે ચાલી ગઈ કહ્યું પણ છે કે—

“વને રणे શત્રુજલાગ્નિમધ્યે, મહાર્ણવે પર્વતમસ્તકે વા ।

સુપ્ત પ્રમત્ત વિષમસ્થિતં વા, રક્ષન્તિ પુણ્યાનિ પુરાણ્ણાનિ ॥૧॥

અર્થાત્—વનમાં, શુદ્ધમાં, શત્રુઓની મધ્યમા, પાણી તથા અગ્નિના ભયમાં, અરણ્યમાં, પર્વતના શિખર પર, સુતેલા સમયે, પ્રમાદાવસ્થામાં તથા ગમે તેવી વિષમસ્થિતિમા પણ પૂર્વે કરેલું પુણ્ય જ રક્ષણ કરે છે.

કેશવ પોતાના ઘેર આવ્યો અને ચક્રેશ્વરીએ આપેલા રત્નો વટાવી એક ઉન્નત અને વિશાળ જિનમંદિર બધાવી પોતાની લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કર્યો હુમેશા હુઃખી-જનો પ્રત્યે દયા-અનુકંપા દર્શાવતો, અતુર્વિધ સઘની ભક્તિ કરતો તે સુખે કરીને પોતાનો સમય નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

શુ. સૂ. વૃ. મંત્રાભનાય:—

ૐ હ્રીં 'ક્લીં શ્રીચક્રેશ્વરી મમ રક્તાં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

સર્વરક્ષાકરી ભગવતી [વિદ્યા]

૧. દે. લા મા 'જું' પાઠ છે, પરંતુ અહીં આ ક્લીં પાઠ જ વાસ્તવિક લાગે છે.

વિધિ—દિવાલીની રાત્રિએ આ મંત્ર ચક્ષકદંમથી લખવો, [કપૂર, કસ્તૂરી, કેસર, ગોરૂચદન, સગરફ (અગર ?) આ પાંચ વસ્તુઓને ચક્ષકદંમ કહે છે], આ મંત્ર રૂપાની કલમથી ચક્ષકદંમ વડે પાતળા સારા લોખપત્ર અથવા કાગળ ઉપર લખી રૂપાના માદળીઆમા મઢાવી પાસે રાખવાથી જ્યાં જઈએ ત્યાં ફત્તેહ પમાય-જય થાય, ભૂતપ્રેતનો ભય હોય નહિ, તાવ વગેરેનો નાશ થાય.

નાત્યદ્ભૂતં ભુવનભૂષણભૂત ! નાથ !

ભૂતૈર્ગુણૈર્શુભિ ભવન્તમભિષ્ટુવન્તઃ ।

તુલ્યા ભવન્તિ ભવતો નનુ તેન કિં વા

ભૂત્યાશ્રિતં ય ઇહ નાત્મસમં કરોતિ ॥૧૦॥

સમશ્લોકી

આશ્ચર્યના ભુવનભૂષણ ! ભૂતનાથ !

રૂપે ગુણે તુજ સ્તુતિ કરનાર અત્ર;

તે તુલ્ય થાય તુજની ધનીકા શું પોતે,

પૈસે સમાન કરતા નથી આશ્રિતોને ? ૧૦

શ્લોકાર્થ—પૃથ્વીના આભૂષણરૂપ હે નાથ ! હે ભૂતનાથ ! તમારા અનેક ગુણો દ્વારા તમારી સ્તુતિ કરનારા પ્રાણીઓ તમારા જેવા થઈ જાય તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કાંઈપણ આશ્ચર્ય નથી જગત્મા જે કોઈ સ્વામી પોતાના સેવકને પોતાના જેવી સમૃદ્ધિવાળો ન કરે તો તેવા સ્વામીની સેવા કરવાથી શું ફળ ? કાંઈ જ નહીં. અર્થાત્ તમારી સ્તુતિ કરવાથી હું પણ તમારા જેવો [તીર્થંકર] થાઉં, એમ કવિનો કહેવાનો આશય છે—૧૦

દષ્ટ્વા ભવન્તમનિમેષવિલોકનીયં

નાન્યત્ર તોષણપયાતિ જનસ્ય ચક્ષુઃ ।

પીત્વા પયઃ શશિકરદ્યુતિદુગ્ધસિન્ધોઃ

ક્ષારં જલં જલનિધેરશિતું ક ઇચ્છેત્ ॥૧૧॥

સમશ્લોકી

જો દર્શનીય પ્રભુ એક દશેથી દેખે !

સ તોષથી નહિ બીજે જન-નેત્ર પેખે;

પી ચંદ્રકાન્ત પય ક્ષીરસમુદ કેર,

પીશે પછી જળનિધી-જળ કોણ ખાઈ ? ૧૧

શ્લોકાર્થ:-હે પ્રભુ ! અનિમેષ દષ્ટિ વડે નિરતર દર્શન કરવા યોગ્ય આપના સ્વરૂપને એક વાર જોયા પછી મનુષ્યની દષ્ટિ ણીજે કોઈ સ્થળે સતોષ પામતી નથી. અન્દ્રના કિરણોના જેવા દિગ્ગંવલ ક્ષીરસમુદ્રનું જલપાન કર્યા પછી લવણસમુદ્રનું ખાંડ પાણી પીવાની કોણ ઇચ્છા કરે ? કોઈ ન કરે.-૧૧

વાર્તા. ૫મી શ્લોક ૧૦-૧૧

શ્રીઅણહિલપુરપાટણ નામના લવ્ય અને સુદર શહેરમાં ન્યાયી, નીતિપરાયણ અને ચૌક્યવશમાં ઉત્પન્ન થયેલો કુમારપાલ' નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને ભોપલા (ભોપલદેવી) નામની રાણી અને વાગ્લટ નામનો મહામાત્ય હતો. પ્રવેતામ્બારાચાર્ય શ્રી હેમચન્દ્રસૂરિના ઉપદેશથી રાજા પરમજૈન થયો તે જ નગરમાં 'કપર્દી' નામનો એક ગરીબ વણિક રહેતો હતો, તે પોતાનાં પૂર્વનાં કોઈ લાભાંતરાય કર્મના યોગે ઘણી જ દરિદ્ર અવસ્થા ભોગવતો હતો અને દુઃખમાં જ જીવન પસાર કરતો હતો.

શ્રીહેમચન્દ્રસૂરિ નામના પ્રવેતામ્બારાચાર્ય એક દિવસ વિહાર કરતા કરતા શહેરમાં પધાર્યો, ગુરૂ મહારાજનું આવાગમન સાંભળી કપર્દી તેઓની પાસે ધર્મદેશના શ્રવણ કરવા ગયો. ગુરૂમહારાજે વ્યાખ્યાનમાં પ્રભુસ્તુતિના અલૌકિક પ્રભાવનું વર્ણન કર્યું, જે તરફ કપર્દીનું ખાસ લક્ષ ગયું. ઉપદેશનો સમય પૂરો થતાં શ્રોતાઓ પોતા-પોતાના સ્થાનકે ગયા.

પછી કપર્દીએ ગુરૂમહારાજને પુછ્યું કે:-'કૃપાળુ દેવ ! આજના વ્યાખ્યાનમાં આપશ્રીએ પ્રભુસ્તુતિનો મહિમા કહ્યો તે ઠીક છે, પણ તેવી સ્તુતિને માટે શું કરવું જોઈએ ? શા વડે સ્તુતિ પ્રાપ્ત થાય તે કૃપા કરી સમજાવશો તો મારા ઉપર મોટો ઉપકાર થશે; કારણકે હું જન્મથી જ દરિદ્રી હોવાથી આજીવિકા અર્થે જ મારો બધો કાળ વ્યતિત કરું છું એટલે મને ણીજી કાંઈ પણ જ્ઞાન નથી. માટે મને કાંઈ એવો રસ્તો બતાવો કે જેનાથી હું પ્રભુસ્તુતિ કરી મારા આવતા જન્મને સુધાર. આ જન્મ તો ઘોષીના કૂતરાની માફક જ પરિપૂર્ણ થાય એમ જણાય છે "

આટલું બોલતાં બોલતાં તો કપર્દીની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં, અને તેથી તે વધારે બોલી શક્યો નહિ. આવી સ્થિતિમાં કપર્દીને જોઈ હેમચન્દ્રાચાર્યએ કહ્યું કે:-"ભાઈ ! ગરીબાઈ-નિર્ધનાવસ્થા પ્રાપ્ત થવી એ પૂર્વકૃત કર્મનું ફળ છે અને એવી

૧. ક મા રાજનું નામ નથી, જ મા રાજનું નામ 'પ્રજાપાલ' છે તથા ગ મા રાજનું નામ 'અરિમર્દન' છે ૨. ક, જ, અને ગમા શેકનું નામ 'કમદી' છે, જે વાસ્તવિક નથી, કારણકે કપર્દી શેક પાટણમાં હતો તે વાત ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ છે.

સ્થિતિમાં પણ ધૈર્ય રાખી નીતિમય જીવન ગુજારવું અને પ્રભુભક્તિ કરવી જેથી આ જન્મનું દુઃખ દૂર થાય અને અન્ય જન્મમાં શાંતિ પ્રાપ્ત થાય વગેરે ઉત્તમ પ્રકારનો યોગ આપી તેને લક્ષ્મીમરસ્તોત્ર શીખવાનું કહ્યું અને વધારામાં કહ્યું કે આ મહા-પ્રાભાવિક સ્તોત્રનો વિધિપુરઃસર જો નિત્યપાઠ કરવામાં આવે તો આ જન્મનાં દુઃખો દૂર થશે અને અન્ય જન્મમાં ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થશે તથા પરંપરાએ કર્મનાં ગાઢ બંધનો પણ તૂટી જતાં મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ થશે.” આ પ્રમાણે કહીને ગુરૂમહારાજે પોતાની અપૂર્વ શક્તિના પ્રભાવે થોડા વખતમાં જ કપદીને લક્ષ્મીમરસ્તોત્ર શીખવી દીધું.

કપદી પ્રભાતના સમયે હમેશાં એકાગ્રચિત્તથી વર્ણુમાત્રાની શુદ્ધિ પૂર્વક લક્ષ્મીમર સ્તોત્રનો પાઠ કરવા લાગ્યો. એમ કરતાં કરતાં એક દિવસ કપદી એકાગ્રચિત્તથી લક્ષ્મીમરનો પાઠ કરતો હતો, તે સમયે એકાએક તેના ઓરડામાં પ્રકાશ થયો અને ચક્રેશ્વરી દેવી આવીને કપદીને કહેવા લાગી કે—“હો મહાતુભાવ ! તારી અચળ શ્રદ્ધા અને પ્રભુભક્તિથી હું તારા પર તુષ્ટમાન થઈ છું. તો તારે જે જોઈતું હોય તે માગી લે. દુનિયાની વ્યાવહારિક વસ્તુઓ આપવાની મારી શક્તિ છે, પરંતુ આત્મિક વસ્તુઓ આપવાની મારી શક્તિ નથી.”

આ શબ્દો સાંભળી કપદી કહેવા લાગ્યો કે—“હો માતા ! હું આ જન્મથી બહુ જ નિર્ધન અને ગરીબ છું અને એ ગરીબાઈને લીધે મારે મહાસકટો ભોગવવાં પડે છે અને અનેક પાપકર્મ કરવાં પડે છે, તો જો આપની કૃપા મારા પ્રત્યે થઈ હોય તો હાલમાં તો મને ધન જોઈએ છે તે આપો એટલે બસ.”

જવાબમાં દેવીએ કહ્યું કે—“તારી તે ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાને માટે આજ સાંજે તારે ઘેર ‘કામધેનૂ’ ગાય આવશે, તેનું દૂધ તું કેરા ઘડામાં દોહી લેજે એટલે તે સુવર્ણ બનશે. આટલું કહી દેવી ચાલી ગઈ. સાજ થઈ અને શેઠના ઘરના બારણા પાસે એક સુશોભિત અને સુંદર કામધેનૂ આવી. શેઠે તેને આદરપૂર્વક લાવી પોતાના ઘેર બાંધી, અને કેરા ઘડામાં તેણીનું દૂધ દોહવા માડ્યું તે દૂધના તેને એકત્રીશ^૧ ઘડાઓ ભર્યા. પછી દેવીએ આવી કપદીને કહ્યું કે—“હવે તારી શી ઇચ્છા છે ? જે હોય તે કહે.”

કપદીએ કહ્યું કે—“મારી ધનની ઇચ્છા તો પૂરી થઈ, પણ મારી હવે એવી ઇચ્છા છે કે મને મળેલા ધનના સદુપયોગ તરીકે આ શહેરમાં જેટલા ધર્મિષ્ઠ પુરુષો છે તેઓને મારે કામધેનૂ ગાયના ઉત્તમ દૂધથી તૈયાર થએલ ખીરનું ભોજન

૧ ૪ મા એકવીશ ઘડા ભર્યા એમ લખેલું છે.

જમાડવું છે, તે મારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરો. એ પ્રમાણે કરવાથી ધર્મની પ્રભાવના સારી થશે, તેમજ ઘણા લોકો ધર્મમાં દૃઢ શ્રદ્ધાવાળા થશે.”

દેવીએ તે વાત માન્ય રાખી અને એક દિવસ વધુ એટલેકે બત્રીશમા દિવસે કપટી શેઠે બધા સાધર્મીલાઈઓને પોતાને ત્યાં જમવાનું આમંત્રણ આપ્યું. પરમાર્થ મહારાજ કુમારપાલ સુદ્ધાને પણ જમવા માટે આમંત્રણ આપ્યું હતું. નગરજનો આવી ઉત્તમ લોજન સામગ્રીથી શેઠનાં વખણ કરવા લાગ્યા, મહારાજ કુમારપાલ પણ આ દેવી લોજનથી ખુશ થઈ ગયા, શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય મહારાજને પણ વર્ડારવા પોતાના ત્યાં શેઠે બોલાવ્યા હતા બધાને લોજન કરાવ્યા પછી ભક્તામર સ્તોત્રના પ્રભાવથી પોતાને પ્રાપ્ત થએલા એકત્રીશ સુવર્ણના ઘડા રાજ તથા બીજા સહધર્મી બધુઓને બતાવ્યા આ મહદાશ્ચર્ય જોઈને સર્વ લોકો ભક્તામરસ્તોત્ર ગણવા લાગ્યા અને જૈનધર્મનો મહા ઉદ્યોત થયો.

ગુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાય -

ॐ ह्रीं ' अरिहंताणं' सिद्धाणं सूरीणं उवज्झायाणं साहूणं मम ऋद्धिं वृद्धिं समी-
हितं कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિ-સવારમા ઉઠીને સ્નાન કરીને સ્વચ્છ પથરગી ઘોતી પહેરીને મૂગાની માલાથી જાપ કરવો, અગર ઉખેવવો, ૩૨૦૦ બત્રીશસો જાપ કરવાથી મનોકામના સિદ્ધ થાય છે

यैः शान्तरागरुचिभिः परमाणुभिस्त्वं

निर्मापितस्त्रिभुवनैकललामभूत !

तावन्त एव खलु तेऽप्यणवः पृथिव्यां

यत्ते समानमपरं नहि रूपमस्ति ॥૧૨॥

સમશ્લોકી

જે શાંતરાગ રુચિના પરમાણુ માત્ર,

તે તેટલાજ ભુવી આપ થએલ ગાત્ર !

એ હેતુથી ત્રિભુવને શણગાર રૂપ !

તહારા સમાન નહિ અન્યતથા સ્વરૂપ ! -૧૨

શ્લોકાર્થ.-ત્રણ ભુવનમાં અદ્વિતીય અલકાર રૂપ હે પ્રભુ ! શાંતરસની કાતિ-
વાળા જે પરમાણુઓ વડે તમારું શરીર બન્યું છે તે પરમાણુઓ પૃથ્વીપર તેટલા જ
છે કારણકે આપની સમાન અન્ય કોઈમાં પણ એવી સુદરતા નથી

૧ દે, લા. મા 'હ્રીં' પાઠ છે.

૨ “ માં 'અરિહંતાણં' પાઠ છે

વાર્તા ૬ હી શ્લોક.૧૨

ભરતદેવમાં આવેલા અંગદેશની રાજધાની ચંપા નામની નગરીમાં કર્ણુ નામનો દયાળુ, નીતિજ્ઞ અને પ્રજાપાળક રાજા હતો. તે રાજાને સુધ્ધિશાળી અને જૈનધર્મ પ્રત્યે દૃઢશ્રદ્ધાવાળો સુખિદ્ધિ નામનો પ્રધાન હતો.

એક વખતે રાજસભામાં કેઈ બહુરૂપી બહુગર આવ્યો. તે બહુગરે બહુઈ વિદ્યાથી હાથમાં શંખ, ચક્ર, ગદા, અને સારંગ ધારણ કરેલાં શ્યામ વર્ણુવાળા લક્ષ્મીની સાથે વિષ્ણુરૂપ ધરાવ્યું, વળી સફેદ વર્ણુ વાળા, જટામાં ચંદ્ર અને ગગાને ધારણ કરનારા, આખા શરીરે સર્પોના આભુષણવાળા, આખા શરીરે જેઓએ ભસ્મતુ લેપન કર્યું છે તેવા શિવરૂપ રૂપ ધરાવ્યું, ત્યારપછી રાજહંસ પર બેઠેલા ચાર સુખથી શ્રુતિઓના ઉચ્ચાર હરતા બ્રહ્માનુ સ્વરૂપ ધરાવ્યું. બીજા પાસે સ્કન્દ-બુદ્ધ-ગણપતિ વગેરે દેવના રૂપો ધરાવ્યાં, જે જોઈને આખી સભા આશ્ચર્યમુગ્ધ થઈ ગઈ.

આ પ્રમાણે દેવ દેવીઓના કૃત્રિમ વેષ કાઢી તેમની મશ્કરી કરતો જોઈને સુખુદ્ધિએ તેને કહ્યું કે -“તું બીજા ગમે તેના વેશ કાઢે તે સાફ, પરંતુ પૂજ્ય દેવ દેવીઓના વેશ કાઢવા અને તેમની મશ્કરી કરવી તે વ્યાજબી નથી.”

પરંતુ બહુગર બીજાને ખુશ કરવા જ આવેલો હોવાથી, મત્રીતુ કહેવું નહિ ગણકારતાં, બીજાઓની શીખવણીથી છેવટે તીર્થંકરતુ, રૂપ ધરાવવા પણ તૈયાર થયો.

સુખુદ્ધિ મત્રી આ સહન કરી શક્યો નહિ અને તેને બીજા ઉપાય નહિ જડવાથી છેવટે ભક્તભરના ૧૨મા શ્લોકતુ શુદ્ધ અધ્યવસાયથી સ્મરણ કરવા માંડ્યું. સ્મરણના પ્રભાવથી તરત જ ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રગટ થયા અને તીર્થંકરતુ રૂપ ધરાવનાર બહુગરને ભરસભામાં એક તમાચો લગાવ્યો. તમાચો પડતાની સાથે જ તેની બધી કલાઓ નાશ પામી ગઈ અને સાથે સાથે તેતુ મોઢું વાકું થઈ ગયું અને તે ઘણો પ્રયત્ન કરતાં છતાં પણ સીધું ન થયું; ત્યારે આખી સભા તેના સામું જોઈ હસવા લાગી અને બહુગર ગભરાઈ ગયો.

દેવી જોત્યાં કે -“અરે મૂર્ખશેખર ! હુદ્ધિવાળા ! નિરજન, નિરાકાર અને વચનથી પણ અજોત્યર એવા સ્વપરૂવાળા ! સર્વોત્કૃષ્ટ તીર્થંકર ભગવાનતું રૂપ ધરાવી તુ જીવિતની આશા કેવી રીતે રાખે છે ? જો તુ જીવવાને ઇચ્છતો હો તો સુખુદ્ધિ મંત્રીની ક્ષમા ભાગ અને તે કહે એટલે હું તને આ હુ ખમાથી મુક્ત કરૂં.”

આ પ્રમાણે દેવીનાં વચનો સાંભળી તે બહુગરે સુખુદ્ધિ મંત્રીની ક્ષમા માગી, પ્રધાને પણ દેવીને પ્રાર્થના કરવાથી તેતુ વાકું રહેલું મોઢું દેવીએ સીધું કરી દીધું, અને રાજાને તથા સભાજનોને જૈન ધર્મનો તથા ભક્તભરસ્તોત્રનો પ્રભાવ કહી

સલાળાબો, અને દેવી અદૃશ્ય થઈ ગયાં. આ વૃતાંત નજરે જોઈને રાજા તથા સલાળને જૈનધર્મ તથા ભક્તિભરસ્તોત્ર તરફ પૂજ્ય ભાવ ધારણ કરવા લાગ્યા

શુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાય:—

ૐ હ્રીં ચઢહસપુલ્લીળ ૐ હ્રીં પયાણુસારીણં ૐ હ્રીં પગારસંગધારીણં ૐ હ્રીં
ઉજ્જુમર્દ્દિણં ૐ હ્રીં વિઝલમર્દ્દિણં નમઃ સ્વાહા ॥ આ સરસ્વતી વિદ્યા છે

વિધિ—સવારમાં ઉઠીને, સ્નાન કરીને, સફેદ રેશમી ધોત્તેલુ—સ્વચ્છ વસ્ત્ર પહેરીને
પવિત્ર અગે સ્ફટિકની માલાથી દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવાથી સરસ્વતી પ્રસન્ન થાય
છે અને વિદ્યા ચઢે છે.

વક્ત્રં ક્વ તે સુનરોગનેત્રહારિ

નિઃશેષનિર્જિતજગત્રિતયોપમાનમ્ ।

ચિમ્વં કલઙ્કમલિનં ક્વ નિશાકરસ્ય

યદ્ વાસરે ભવતિ પાણ્ડુપલાશકલ્પમ્ ॥૧૩॥

સમશ્લોકી

ત્રૈલોક્ય સર્વ ઉપમાનજ છતનારું,
ને નેત્ર દેવ નર ઉરગ હારી તારું;
ક્યાં મુખ ? ક્યાં વળી કલંકિત ચંદ્ર બિંબ ?
જે દિવસે પીળચક્ર પડી જાય મુખ !— ૧૩

શ્લોકાર્થ:—હે સુદર મુખવાળા પ્રભુ ! દેવ, મનુષ્ય અને ભવનપતિ (દેવે) નાં
નેત્રોને હરણ કરનાર મનોહર અને ત્રણ જગત્માંની સઘળી (કમળ, દર્પણ, ચંદ્ર
વગેરે) ઉપમાઓને છતનાર તમારું મુખ ક્યાં ? અને કલંકથી મલિન થયેલું તથા
દિવસે ખાખરાનાં પાંદડા જેવું ફીકડું પડી જતું ચન્દ્રનું બિંબ ક્યાં ? અર્થાત્ તમારા
મુખને ચંદ્રની ઉપમા આપીએ તો પણ તે વાસ્તવિક નથી, કારણકે ખંતેની સરખા-
મણી બિલકુલ થઈ શકે તેમ નથી

શુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાય:—

ૐ હ્રીં પૂર્વ આમોસહિલદ્વીપં વિષ્ણોસહિલદ્વીપં શેલોસહિલદ્વીપં જહ્ણોસહિલદ્વીપં
સવોસહિલદ્વીપં નમઃ સ્વાહા ॥ રોગાપહારિણી વિદ્યા

અથવા ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં શ્યં રોગાપહારિણી વિદ્યા ॥

વિધિ—આ મંત્રથી સર્વ રોગ જાય સવારે, મધ્યાહ્ને અને સાંજે (ત્રિકાળે)

[૧૦૮ વખત] રમરણ કરવાથી સર્વ રોગ મટે

સમ્પૂર્ણમણ્ડલશશાઙ્કલકલાપ-

શુભ્રા ગુણાન્નિભુવનં તવ લઙ્ઘ્યન્તિ ।

યે સંશ્રિતાન્નિજગદીશ્વર ! નાથમેકં

કસ્તાન્ નિવારયતિ સશ્ચરતો યથેષ્ટમ્ ? ॥૧૪॥

સમશ્લોકી

સંપૂર્ણ ચંદ્ર તણી કાંતિ સમાન તહારા,

રૂઠા ગુણો જીવન ત્રૈણ ઉલ્લસંધનારા !

ત્રૈલોક્યનાથ તુજ આશ્રિત એક તેને,

સ્વેચ્છા થકી વિચરતાં કદી કોણ રોકે ? -૧૪

શ્લોકાર્થ:—હે ત્રિલોકના નાથ ! પૂર્ણિમાના ચંદ્રની કળાના સમૂહ જેવા ઉજવળ તમારા ગુણો આખા ત્રણ જગતને વ્યાપીને રહેલા છે, તે યોગ્ય જ છે. કારણ કે જેઓ અદ્વિતીય-સમર્થ સ્વામીના આશ્રિત હોય તેઓ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે સર્વત્ર ફરી શકે છે, તેમને કોઈ પણ રોકવા સમર્થ નથી અર્થાત્ ત્રણ જગતના સર્વ જીવો આપણા ગુણનું કીર્તન કર્યા કરે છે.

વાર્તા ૭ મી શ્લોક ૧૩-૧૪

શ્રી અણ્ણહિલપુર પાટણ^૧ની અદર ‘સત્યક’^૨ નામનો એક ધનાઢ્ય વ્યાપારી રહેતો હતો, તેના ગુરુ નામ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય^૩ હતું તે સત્યકને બધી કલાઓમાં નિષ્ણાત અને ગુણસપન્ન ‘ડાહી’ નામની એક ચતુર પુત્રી હતી. તે કન્યા આઠ વર્ષની થઈ ત્યારે શ્રી પંચાસરા પાર્શ્વનાથના દેરાસરમાં^૪ દર્શન કરવા અને ગુરુને વદન કરવા સત્યકની સાથે ગઈ. ગુરુ મહારાજે આત્મહિતકર બોધ આપ્યો અને ભક્તામરસ્તોત્રનું માહાત્મ્ય બતાવ્યું, તે દિવસથી સત્યકને અને ડાહીને ભક્તામર પર શ્રદ્ધા બેઠી અને તે સ્તોત્ર સુખપાઠ કરી લીધું, તથા બનેએ એવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે અશુદ્ધિ ટાળી તે સ્તોત્રનો નિયમિત ત્રિકાળ પાઠ કરવો.

સમયના વહેવા સાથે ડાહી યૌવનવયને પ્રાપ્ત થઈ સત્યક શ્રેષ્ઠિએ તેણીના લગ્ન બ્રગુકચ્છના રહેવાસી કોઈ એક ગૃહસ્થ સાથે કર્યા ડાહી પોતાના લગ્ન બ્રગુકચ્છ કરેલા હોવાથી પોતાના પિયેરથી થોડાં માણસો સાથે લઈ બ્રગુકચ્છ જવાને નીકળી રસ્તામાં બપોરના સમયે બધાં સાથેના માણસો લોજન કરવા બેઠાં,* પરંતુ

૧. જ અને ગ મા શહેરનું નામ ‘પટણા’ છે ૨ ક અને ગ મા શહેરનું નામ ‘સત્યવાન’ છે

૩. ગ માં ‘પંચાસરા પાર્શ્વનાથ દેરાસર’ના બદલે ‘શહેરની બહાર ધર્મસ્થાનમાં’ પાઠ છે

* ક અને ગ માં આ પ્રમાણે કથા છે:—“થોડી વાર થઈ એવામાં ૧૫-૨૦ હથીઆરબધ

જિનેશ્વરનું વંદન તથા ભક્તામરસ્તોત્રનું પઠન કર્યો વિના ભોજન નહિ લેવાનો પોતાનો નિત્ય નિયમ હોવાથી તેણીએ ભોજન કર્યું નહિ.

તેણીના સાસરા વગેરેએ કહ્યું કે—“હે વત્સે ! ભોજન કર, તારે ઓછું આણું બેઠતું નથી, જેમ ડાંગર ઉત્પન્ન કરનાર બુદ્ધા હોય છે, અને ખાનાર પણ બુદ્ધા હોય છે, તેમ કન્યા પણ પિતૃગૃહે મોટી થાય છે અને મોટી થએથી શ્વસુરગૃહે જાય છે તે માટે શોક કરવો છોડી દઇને ભોજન કરી લો.” તેણી આ બધું સાંભળીને મૌન રહી.

ડાહીના શ્વસુરપક્ષના બધા માણસો એવું સમજ્યા કે તેણી પોતાના પિતાના ઘરના વિરહને લીધે ભોજન લેતી નથી, એમ માનીને આગળ પ્રયાણ કરવા લાગ્યા, રસ્તામાં રાત્રિ પડતા બધાં માણસો જ્યારે સૂઈ ગયા, ત્યારે તેણીએ તેરમા અને ચૌદમા કાવ્યનો એકચિત્તે પાઠ શરૂ કર્યો તુરત જ ચક્રેશ્વરી દેવી રાત્રિના સમયે પ્રગટ થયાં અને બોલ્યાં કે—“ભદ્રે ! ભોજન કર ! તને શુ ન્યૂનતા છે ? હું આદીશ્વર ભગવાનની સેવિકા ચક્રેશ્વરી છું.”

ડાહી બોલી કે—“મારૂં મૃત પૂરણ કરો ”

હુંદારાઓએ તેઓને ઘેરી લીધા. ડાહીની સાથેના માણસો પહેલા તો આવનાર માણસોની સામે થયાં, પણ આવનાર હુંદારાઓનું બળ વધારે હોવાથી અને તેઓ તરફથી એકદમ હઠ્ઠો થવાથી ડાહીની સાથે આવેલાં માણસો નાસી ગયા. પછી હુંદારાઓએ ડાહીને સતાવવા માડી પ્રથમ તો ડાહીએ નમ્ર વાણીથી ઘણી આજીજી કરી, પણ આજીજીની અસર તેઓપર કામ ન થઈ

હુંદારાઓ વધારે ઉદ્ધતાપ કરવા લાગ્યા અને છેવટે ડાહી પર બળાત્કાર ગુજારવા તૈયાર થયા તે જ વખતે ડાહીએ ભક્તામરસ્તોત્રના ૧૩-૧૪મા શ્લોકનું સ્મરણ કરવા માંડ્યું, આથી સત્ય-શીલનો પ્રભાવ એકદમ પ્રકાશી નીકળ્યો અને ઉપરોક્ત બે શ્લોકથી પાણી મંત્રી તે હુંદારાઓ પ્રત્યે ફેંક્યું, એટલે હુંદારાઓ ભય અને દુઃખથી ત્રાસવા લાગ્યા તથા તેઓના શરીરમાં વ્યાધિ થવા લાગ્યો અને હુંદારાઓ ત્યાજ સ્થળી ગયા,

જ્યારે હુંદારાઓમાં હલનચલન કરવાની કામ પણ શક્તિ ન રહી, ત્યારે ડાહીએ પોતાની સાથેના માણસો જે દૂર નાસી ગયાં હતા તેઓને પાછા બોલાવી પોતે ચાલવાની તૈયારી કરી. તે વખતે હુંદારાઓએ દીન વદને પ્રાર્થના કરી કે અમોને આ સ્થિતિમાંથી દયા કરી મુક્ત કરી પછી આપ આગળ જાઓ

ડાહીએ તેમની દીનવાણી સાંભળી, ફરીવાર આવા અન્યાય અને બુદ્ધ નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા આપી. પછી તે જ બે શ્લોકોથી મંત્રી પાણીનો છટકાવ કર્યો એટલે સર્વે હુંદારા છુટા થયા અને ડાહીને ધર્મબંદેન કહી તેણીના પગમાં પૂજ્યા અને ક્ષમા માંગી.”

પછી દેવીએ ચન્દ્રથી પણ ઉત્પલ અને ઝેરનું હરણ કરનાર એવો હાર અને બીજો હાર કે જે દિવ્ય યુગ્મોનો બનેલો હતો તે આપ્યો તથા ગુરૂની પાહુકા આપી અને કહ્યું કે:—“આ હારને તું મુનિસુવ્રતસ્વામીના કંઠમાં આરોપણ કરીશ, એટલે તે કોઈપણ સમયે કરમાશે નહિ” શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીની પૂજા અને વદન તું શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામીની પૂજા અને વદન કરે છે તેવી જ રીતે કરજે તો તેનું પણ તે પ્રમાણે જ ફલ મલશે. કારણ કે તે બંને જિનેશ્વરો સમાન હોવાથી હારનું ફલ પણ સમાન જ મલશે અને આ પાહુકાને તું જેવી રીતે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય ગુરૂને નમન વદન કરે છે તેવી રીતે કરજે, એટલે તે પણ તેટલું જ ફલ આપશે. અને આ જે હાર છે તે તારા કંઠમાં પહેરજે. મારા અર્પણ કરેલા હારના મધ્યમાં રહેલા મણિની અદરથી પ્રગટ છે મહિમા જેઓનો એવા શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુની પ્રતિમા સર્વસમક્ષ પ્રગટ થશે એમ કહીને ચક્રશ્રીદેવી અદશ્ય થઈ ગયા.”

સવારના સમયે સાસરા વગેરેના બાણવામા આ બધો વ્યતિકર આવ્યો. ડાહીએ પારણ કૃત્ય અને અતુકમે બધા લૂગુકચ્છ નગરે પહોંચ્યાં. તેણીએ શ્રી મુનિ સુવ્રતસ્વામીના ગળામાં હાર આરોપણ કર્યો, માલા હમેશાં નહિ કરમાતાં એવીને એવી રહેતી, ગુરૂપાહુકાને તે હમેશા વદન કરતી, હારથી અનેકના ઝેર ઉતાર્યો, સત્યક શેઠની કન્યાનો આ સર્વ સત્ય પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ જોઈને શ્વસુરપક્ષના બધાં માણસો દઢ ધર્મી બન્યા. લક્ષ્મીમર સ્તવનના પ્રભાવથી ડાહી સુશ્રાવિકાએ ચિરકાળ સુધી સસાર સુખ ભોગવ્યાં.

શુ. સૂ. વૃ. મંત્રાભનાય:—

ॐ હ્રીં આસીવિસલદ્વીપં ॐ હ્રીં સીરાસવલદ્વીપં ॐ હ્રીં મહુયાસવલદ્વીપં ॐ હ્રીં અમિઆસવલદ્વીપં નમઃ સ્વાહા ॥
—વિષાપહારિણી વિદ્યા ॥

વિધિ—જ્યારે કોઈપણ માણસને ઝેર ચઢ્યું હોય ત્યારે આ મંત્રથી ૧૦૮ વાર પાણી મત્રી પાવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે બીજો મંત્ર —

ॐ હ્રીં શ્રીં વલીં અસિઆસા હુલ હુલ કુલ કુલ મુલ મુલ ઇચ્છિયં મે કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥
—ત્રિભુવનસ્વામિની વિદ્યા ॥

વિધિ—પ્રભાત સમયે ઉઠીને સ્નાન કરી પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી મુંગાની (પ્રવાલની) જપમાલાથી નિત્ય ૩૦૦૦ ત્રણ હજાર જાપ કરીએ તો મનોવાંછિત સિદ્ધ થાય.

ચિત્રં કિમત્ર યદિ તે ત્રિદશાઙ્ગનાભિ—

નીતિં મનાગપિ મનો ન વિકારમાર્ગમ્ ।

કલ્પાન્તકાલમરુતા ચલિતાચલેન

કિં મન્દરાદ્રિશિખરં ચલિતં કદાચિત્ ? ॥૧૫॥

સમશ્લોકી

આશ્ચર્ય શું પ્રભુ તણા મનમાં વિકાર-

દેવાંગના ન કદી લાવી શકી લગાર !

સંહારકાળ પવને ગિરિ સર્વ ડાલે !

મેરૂગિરિ શિખર શું કદી તોય ડાલે ?-૧૫

શ્લોકાર્થ:-હે નિર્વિકાર પ્રભુ ! દેવાંગનાઓ પણ તમારા મનને જરા પણ વિકારયુક્ત ન કરી શકી, તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કારણ કે કંપાયમાન થયા છે અન્ય પર્વતો જેનાથી એવા પ્રલયકાળના પવન વડે ક્યારે પણ મેરૂપર્વતનું શિખર ચલાયમાન થયું છે ? અર્થાત્ કલ્પાન્તકાળનો પવન અન્ય પર્વતને કંપાવી શકે છે પણ મેરૂ પર્વતને કંપાવી શકતો નથી, તેમ દેવાંગનાઓ હરિહરાદિક અન્ય દેવોને વિકાર ઉત્પન્ન કરી શકે છે પણ તમારા મનમાં વિકાર ઉત્પન્ન કરી શકતી નથી.-૧૫

વાર્તા ૮ મી શ્લોક ૧૫

ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા કૌશલદેશની રાજધાની અયોધ્યા^૧ નામની નગરીમાં, પોતાના નામ પ્રમાણે ગુણવાળો સજ્જન^૨ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો એક વખતે રાજાને દુષ્ટ યોગિની^૩ વળગી અને તેથી રાજા ઘણો ખરો સમય ખેલ્યાન જ રહેવા લાગ્યો.

મંત્રી^૪ સામંતાદિ વગેરેએ ઘણા ઉપાયો કર્યા છતાં પણ કોઈ રીતે રાજાના શરીરમાંથી યોગિનીનો દોષ દૂર ન થઈ શક્યો. પછી ત્યાં રહેલા શ્રીગુણસેનસૂરિ^૫ નામના જ્ઞાનાચાર્ય પાસે મંત્રી ગયો અને વિનંતિ કરી કહેવા લાગ્યો કે:-“મહા-ત્મન્ ! રાજાને સ્વસ્થ કરી દોષ સુક્ત કરો.”

સુનિ મહારાજ બોલ્યા કે-“હું મારાથી બનતું કરીશ” એમ કહી મંત્રીને વિદાય કર્યો રાત્રિના સમયે શ્રી ગુણસેનસૂરિએ ભક્તામરસ્તોત્રના પદરમા શ્લોકનું તથા તેના મંત્રનું એક ચિત્તે ધ્યાન ધર્યું દેવીએ પ્રગટ થઈને કહ્યું કે:-“મહાસુનિનાં ચરણોદકના અભિષેકથી સજ્જન રાજા દોષથી સુક્ત થશે.”

૧ માં ક ‘ચંપા’ નગરી છે ૨ ક માં ‘ધુરસેન’ રાજાનું નામ છે, જ્યારે સ્ અને ગ માં ‘મહીપાળ’ રાજાનું નામ છે ૩ ક, સ્ અને ગ માં ‘પિશાચ’ વળગ્યો એમ છપાએલું છે. ૪ ક તથા ગ માં મંત્રીનું નામ ગુણચંદ્ર છે, જ્યારે સ્ માં ગુણસેન નામ છે. ૫ ક, સ્ તથા ગ માં સુનિનું નામ આપવામાં આવ્યું નથી. ૬ ક અને ગ માં આ પ્રમાણે છપાએલું છે.-“સવારે પ્રધાનને

સવારમાં મંત્રી આવ્યો એટલે ગુરૂ બોલ્યા કે:—“ગુર્જરદેશને વિષે હમેશાં કાથોત્સર્ગમાં રહેવાવાળા, દુર્ગમ ઉપસર્ગોને સહન કરવાવાળા, મોટા મહિમાવાળા ‘મદલ’ નામના મુનિનાં ચરણોદકના અભિષેકથી રાજા યોગિનીના દોષથી મુક્ત થશે.”

આ પ્રમાણે સાંભળીને પ્રધાન વગેરે ત્યાં ગયા, ત્યાં જઈને વદન નમસ્કાર કરીને, ચક્રેશ્વરી વગેરે દેવીઓથી સન્માન પામેલા મદલપિંને પ્રાર્થના કરીને ત્યાં લાવ્યા. તેઓનું ચરણોદક છાંટવા માત્રથી રાજા યોગિનીના દોષથી તુરત જ મુક્ત થયો.

મદલમુનિએ રાજાને ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કે:—

“यथा चतुर्भिः कनक परीक्ष्यते, निघर्षणच्छेदनतापताडनै ।

तथैव धर्मो विदुषा परीक्ष्यते, श्रुतेन शીलेन तपोदयागुणैः ॥૧॥”

અર્થાત્:—ધર્મણુ, છેદ-કાપ, તાપ, અને તાડન-કટકા કરવા એ ચાર વડે જેમ સોનાની પરીક્ષા થાય છે, તેમ ધર્મની પણ શ્રુત, શીલ-સદ્ આચાર, તપ, અને દયારૂપ ગુણો વડે પરીક્ષા થાય છે.

સર્વ જીવોની રક્ષા કરવી એ જૈનોનો પરમ સિદ્ધાંત છે.

“दीर्घमायुः परं रूप-मारोग्य श्लाघनीयता ।

अहिंसाया फलं सर्वं, किमन्यत् कामदैव सा ॥૧॥”

અર્થાત્:—દીર્ઘ આયુ, સુંદર રૂપ, આરોગ્ય, અને યશઃકીર્તિ એ સઘળું અહિંસાનું ફળ છે. આથી બીજું શું જોઈએ, અહિંસા જ ઇષ્ટને આપવાવાળી છે.

આ પ્રમાણે સાંભળીને સજ્જન રાજાએ જીવદયાધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને રાજા પરમ જૈન થયો. મંત્રી વગેરે સર્વે લોકોએ જૈનધર્મનો સ્વિકાર કર્યો.

શુ. સૂ. વૃ. મત્રામ્નાય:—

चउवीस तीर्थकरतणी आण, पञ्चपरमेष्ठितणी आण, चउवीस तीर्थकरतणइ तेजि पञ्चपरमेष्ठितणइ तेजि, ॐ ह्रीं अहं उत्पत्तये स्वाहा ॥

વિધિ—પુષ્પાર્કનો યોગ આવે થકે સધ્યાના સમયે સ્નાન કરી, સુગંધી તેલ, ચુઆ, ચદન વગેરેનું શરીરે વિલેપન કરી, પવિત્ર ગાત્ર કરી, સુગંધીદાર ફૂલની માલા પહેરી, જ્યાં સ્ત્રીનો સંઘટ્ટો-સસર્ગ થાય નહિ એવા એકાંત સ્થાનમાં આવી પવિત્ર લિપન લિપાવી, તેના ઉપર ઊભા રહી, પૂર્વ દિશા સન્મુખ ઊભા રહી સ્કં-કહી તમારી પાસે રાજા તથા સલાજનોને અહીં બોલાવવા. પછી આ રાખની ચપટી ઉપરોક્ત શ્લોકથી મંત્રી તેનો રાજાના કપાળમા ચાંદલો કરવાથી પિશાચ હમેશને માટે નાશી જશે અને રાજા દોષથી મુક્ત થશે.”

ટિકની માલાથી ૧૦૮ વાર મંત્ર લખી, પછી દક્ષિણ દિશા સન્મુખ ઊભા રહી ૧૦૮ વાર મંત્ર લખી, પછી પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ ઊભા રહી ૧૦૮ વાર મંત્ર લખી, પછી ઉત્તર દિશા સન્મુખ ઊભા રહી ૧૦૮ વાર મંત્ર લખવો. આ પ્રમાણે વિધિ સંપૂર્ણ કરી, જે કાર્ય હોય તે મનમાં ચિંતવીને સધારે અડધી રાત્રિ વીતી ગયા પછી સૂઈ રહેવું, પાછલી રાત્રિની ઘડી બે બાકી રહે ત્યારે સ્વપ્ન દેખે, સ્વપ્નમાં જે કાર્ય ચિંતવ્યું હોય તેનું શુભાશુભ ફલ દેખીને જાગી જવું, સ્વપ્ન આવ્યા પછી સૂઈ રહેવું નહિ.

બીજો મંત્ર આ પ્રમાણે છે:—

ॐ હ્રીં પૂર્વે જિજ્ઞાણ ઓહિજિજ્ઞાણ પરમોહિજિજ્ઞાણં અનંતોહિજિજ્ઞાણં સામન્નકેવલીણં
મવત્યકેવલીણં અમવત્યકેવલીણ નમઃ સ્વાહા ॥ —ધન્યમોક્ષિણી વિદ્યા ॥

ગુણુ—કોઈપણ સકટ ઉપસ્થિત થાય અથવા ભૂત, પ્રેત, ડાકણ, શાકિનીના ઉપદ્રવ હોય તો તેનો નાશ થાય.

નિર્ધૂમવર્તિરપવર્જિતતૈલપૂરઃ

કૃત્સ્નં જગત્રયમિદં પ્રકટીકરોપિ ।

ગમ્યો ન જાતુ મરુતાં ચલિતાચલાનાં

દીપોઽપરસ્ત્વમસિ નાથ ! જગત્પ્રકાશઃ ॥૧૬॥

સમશ્લોકી

ધૂમ્ર રહીત નહિં વાટ ન તેલવાળો !

ને આ સમગ્ર ત્રણ લોક પ્રકાશનારો !

ડોલાવનાર ગિરિ વાચુ ન જાય પાસે !

તું નાથ ! છો અપર દીપ જગત્પ્રકાશે !—૧૬

શ્લોકાર્થ

હે નાથ ! જેમાં ધૂમ્ર, દીવેટ અને તેલ નથી અને ત્રણ જગતને પ્રકાશિત કરે છે, પર્વતને ડોલાવનાર પવન પણ જેને કાંઈ કરી શકતો નથી એવા આપ જગતને પ્રકાશિત કરનાર એક વિલક્ષણ—લોકોત્તર દીપક છો —૧૬

શુ સૂ વૃ. મંત્રાભનાય —

ॐ હ્રીં પૂર્વે વીયબુદ્ધીણ કુદ્ધુબુદ્ધીણ સંમિત્તસોઆણં અન્ધોણમહાણસીણં સવ્વલદ્ધીણં
નમઃ સ્વાહા ॥—શ્રી સરપાદિની વિદ્યા ॥

વિધિ—સવારમાં ઉઠીને સ્નાન કરી પવિત્ર શરીર કરી પીલી ધોતી પહેરીને કપૂરની (કેરખાની)માલાથી જાપ કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય, ધન ધાન્યની કમીના ન હોય

નાસ્તં કદાચિદુપયાસિ ન રાહુગમ્યઃ

સ્પૃષ્ઠીકરોપિ સહસા યુગપજ્જગન્તિ ।

નામ્મોધરોદરનિરુદ્ધમહાપ્રભાવઃ

સૂર્યાઽતિશાયિમહિમાઽસિ મુનીન્દ્ર ! લોકે ॥૧૭॥

સમશ્લોકી

ઘેરી શકે કદી ન રાહુ ન અસ્ત થાય !

સાથે પ્રકાશ ત્રણ લોક વિષે કરાય !

તું હે મુનીન્દ્ર ! નહિ મેઘ વડે છંધાય !

લોકે પ્રભાવ રવિથી અઢકો ગણાય ।—૧૭

શ્લોકાર્થ.

હે મુનીન્દ્ર ! આ જગતમાં તમારો મહિમા સૂર્યથી પણ અધિક છે, કારણકે સૂર્ય તો માત્ર દિવસે જ ઉદય પામે છે અને રાત્રિએ અસ્ત પામે છે, જ્યારે તમે તો રાત્રિ દિવસ સર્વદા કેવળજ્ઞાનને લીધે ઉદય પામેલા જ છો. સૂર્યને રાહુ ગ્રહણ કરે છે, અને તમે તો રાહુ રૂપ જે હૃષ્ટ તેનાથી ગ્રહણ થતા નથી. સૂર્ય પરિમિત ક્ષેત્રને અનુક્રમે જ પ્રગટ કરે છે અને તમે તો તત્કાળ એકી વખતે જ આખા ત્રણ જગતને જ્ઞાનાલોકવડે પ્રગટ કરો છો. સૂર્યનો પ્રભાવ મેઘથી રૂધાય છે, પણ તમારો પ્રભાવ જ્ઞાનાવરણરૂપ મેઘથી રૂધાતો નથી તેથી તમોને સૂર્યની ઉપમા આપવી એ પણ યોગ્ય નથી —૧૭

વાર્તા. ૯મી શ્લોક ૧૬-૧૭

ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા 'સંગરપુર' નામના શહેરમાં 'સંગર' નામનો જૈનરાજા રાજ્ય કરતો હતો. રાજા જૈનધર્મ પ્રત્યે પૂર્ણ શ્રદ્ધાવાળો સદ્ગુણી અને ન્યાયી હતો. તેના શરતુ નામ ધર્મદેવાચાર્ય^૩ હતું. એક વખતે રાજાને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થયો, તેનું નામ કેલિપ્રિય^૪ પાડવામાં આવ્યું. અનુક્રમે કેલિપ્રિય રાજકુમાર યૌવનાવસ્થાને પામ્યો.

સંગરરાજા જેટલો શ્રદ્ધાળુ અને નીતિમાન હતો, તેટલો જ કેલિપ્રિય નાસ્તિક અને કૂર હતો. પાપ-પુન્યનું ફળ, સ્વર્ગ-નરકની હયાતી, વગેરે તે કાંઈ પણ માનતો ન હતો. રાજાએ તેને સમજાવવા માટે અને ધર્મના સસ્કારો પાડવા માટે બહુ બહુ પ્રયત્નો કરવા માંડ્યા, પરંતુ તે સર્વ નિષ્ફળ ગયા.

૧ ક મા શહેરનું નામ 'સાગરપુર', જ મા 'સગરપુર' અને ગ માં 'સુદરપુર' છે. ૨. ક તથા જ મા રાજાનું નામ 'સગર' છે, જ્યારે ગ મા 'હિમતસિંહ' છે ૩ ક મા શરતુ નામ નથી, જ્યારે જ અને ગ માં મુનિનું નામ 'શુભ્રપણ' છે ૪ ક માં રાજકુમારનું નામ 'દેવીસિંહ' છે.

એક વખતે રાજકુમાર પોતાના મિત્રો સાથે વનમાં ક્રીડા કરવાને માટે નીકળ્યો હતો. તે વખતે પાસેના ઉદ્યાનમાં રહેલા ધર્મદેવાચાર્ય તેની નજરે પડ્યા. રાજકુમાર ગુરૂ મહારાજની નજરે પડ્યો એટલે તેને શિકાર ખેલતો દેખીને ગુરૂ મહારાજ તેની નજીક આવ્યા અને બોલ્યા કે—“હે રાજકુમાર !

ब्रह्महत्या सुरापान, स्तेयं गुर्वङ्गनागमः ।

महान्ति पातकान्याहु-रेभिश्च सह सङ्गमः ॥१॥

यदि सत्सङ्गनिरतो, भविष्यसि भविष्यसि ।

तदा सज्जनगोष्ठीषु, पतिष्यसि पतिष्यसि ॥२॥

य प्राप्य दुष्प्रापमिदं नरत्वं

धर्मं न यत्नेन करोति मूढः ।

क्लेशप्रबन्धेन स लब्धमब्धौ

चिन्तामणिं पातयति प्रमादात् ॥३॥

અર્થાત્:-બ્રહ્મહત્યા, મદિરાનુ પાન, ચોરી કરવી. વિદ્યાગુરૂની સ્ત્રી સાથે ક્રીડા કરવી, વગેરે મોટા પાપો છે, એવું જ્ઞાનીઓ કહે છે-૧.

જો તું સુખને ઇચ્છતો હોય તો તારે સારાની સોળતમાં રહેવું જ જોઈએ અને સજ્જનોની સાથે વાર્તાલાપ કરવો જ જોઈએ-૨

જો મૂર્ખ મનુષ્ય, દુષ્પ્રાપ્ય એવો મનુષ્ય ભવ પામીને ધર્મ કરતો નથી, તે ઘણી સુસ્કેલીથી સમુદ્રમાંથી મેળવેલા એવા ચિંતામણી રત્નને પ્રમાદથી ગુમાવી દે છે અર્થાત્ મનુષ્ય ભવ હારી જાય છે-૩

રાજકુમારે જવાબ આપ્યો કે:-“હે મુનિ ! ધર્મની સાધના કરનાર આત્મા જેવી કોઈ વસ્તુ જ નથી તો પછી ધર્મ કરવાનું શું પ્રયોજન, જેમ સુશળધાર વર્ષાદનો જ અભાવ હોય તો પછી નદીમાં પૂર હોતું નથી, તેમ પચ્ચમહાભૂતના બનેલા આ શરીરમાં આત્માનો સભવ જ શી રીતે હોઈ શકે. અને આત્મા જ ન હોય તો પછી નરક શી રીતે હોઈ શકે, કારણ કે ગામ જ ન હોય તો પછી હદ શી રીતે હોય, ન જ હોય તેવી રીતે આત્મા જ નથી તો પછી પુણ્ય-પાપ, નરક-સ્વર્ગ વગેરે છે જ નહિ. તમારા જેવા માણસોએ અજ્ઞાન લોકોને છેતરવા માટે આ બધા ઢોંગ જ માત્ર છે ”

ગુરૂમહારાજ રાજકુમારનો જવાબ સાંભળી વિચારવા લાગ્યા કે આ મનુષ્ય હર્લેભોધિ હોય એમ લાગે છે એક વખતે રાજકુમાર ફરીથી ગુરૂમહારાજ પાસે આવ્યો, તે વખતે રાજકુમારને પ્રતિબોધ કરવા માટે ભકતમર સ્તોત્રના ૧૬-૧૭

મા શ્લોકનું મુનિ મહારાજે એક ચિત્તે ધ્યાન કર્યું, એટલે તત્કાળ ચક્રેશ્વરી દેવી હાજર થઈ. મુનિએ તેણીને કહ્યું કે નરકના હુખો ખતાવીને કેલિપ્રિય રાજકુમારને પ્રતિબોધ પમાડ.

દેવીએ કહ્યું કે: “આપ તે બાબતની ચિંતા ન કરશો.”

એમ કહી દેવીએ પોતાની દૈવી શક્તિથી રાજકુમારને બેલાન બનાવી દીધો અને જાણે તે સ્વભાવસ્થામાં હોય તેમ નારકીના હુખ નજરે જોવા લાગ્યો. કોઈ મનુષ્યને ચમરાજ મારે છે, કોઈને ધગધગતા લોઢાના સળીઆ ચાંપે છે, તો કોઈને ધગધગતું સીસું ઉકાળીને પાય છે, ન પીએ તો પરાણે મોઢામા રેડે છે, અને તે મનુષ્યભવમાં કરેલાં કર્મનો આ બદલો છે; એમ કહીને વધારે હુખ આપે છે. પેલા માણસો બિચારા આ હુખમાથી છુટવા માટે ઘણી આજીજીઓ કરે છે પણ ચમરાજ તેઓને છોડતો નથી. આ બધા દૃશ્યો જોઈને રાજકુમાર ભય પામ્યો અને પાપના ફલ પ્રત્યક્ષ દેખીને ધ્રુજી ઉઠ્યો; પછી દેવીએ તેને હોશમાં આણ્યો.

પછી શુર મહારાજે પુછ્યું કે — “ભાઈ ! પાપના ફલ જોયા કે નહિ ?”

કેલિપ્રિય બોલ્યો કે: — “ભગવન્ ! બધું જોયું, અને પોતાને ધર્મનું રહસ્ય સમજાવવા વિનંતિ કરી.”

શુર મહારાજે યોગ્ય શબ્દોમાં ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું, પછી રાજકુમારે ગૃહસ્થના સમક્રિત મૂલ બાર વ્રત શુરપાસે ઉચર્યા અને ચિરકાલ રાજ્ય પાળી સદ્ગતિનું ભાજન થયો.

શુ. સૂ. વૃ. મન્ત્રાસ્નાય:—

ૐ હ્રીં ઉગતવચરણચારીણં ૐ હ્રીં દિત્તતવાણં ૐ હ્રીં તત્તતવાણં ૐ હ્રીં પડિમાપ-
હિવન્નાણં નમઃ સ્વાહા ॥ —પરવિદ્યાચ્છેદિની વિદ્યા ॥

વિધિ—આ મન્ત્ર આખો મોઢે કરીએ, પછી જે કોઈને ભૂત પ્રેતનો દોષ લાગ્યો હોય તેને આ મન્ત્રથી મોરપીંછાં વડે ૧૦૮ વાર ઝાડો દીઝે—ઉઝીએ તો દોષ ટલે. શીતજ્વર, ઉષ્ણજ્વર પ્રમુખ સર્વજ્વરનો નાશ થાય. વળી આ મન્ત્રથી ૧૦૮ વાર પાણી મતરીને ચારે બાજુની સિંતોએ તે મંતરેલું પાણી છાંટીએ તો મરકી વગેરે ઉપદ્રવનો નાશ થાય.

નિત્યોદયં દલિતમોહમહાન્ધકારં

ગમ્યં ન રાહુવદનસ્ય ન વારિદાનામ્ ।

વિભ્રાજતે તવ મુખાન્જમનલ્પકાન્તિ

વિદ્યોતયજગદપૂર્વશશાઙ્કવિમ્બમ્ ॥૧૮॥

સમશ્લોકી

મોહાંધકાર દળનાર સદા પ્રકાશી !

રાહુ-મુખે યસિતા ના નહિ મેઘ-રાશી !

શોભે તમારું મુખ-પદ્મ અપાર રૂપે !

જેવો અપૂર્વ શશિ લોક વિષે પ્રકાશે !-૧૮

હે પ્રભુ ! આપશ્રીનું મુખકમળ નવીન ચદ્રગિળની જેમ શોભે છે. કેમકે તે નિરંતર ઉદય પામેલું છે અથવા નિરંતર શુભ ભાગ્યવાળું છે, અને ચદ્રગિળ તો પ્રાતઃકાળે અસ્ત પામે છે. આપશ્રીનું મુખકમળ મોહનીય કર્મ રૂપી અધકારનો નાશ કરે છે અને ચદ્ર તો અદ્ય અધકારનો નાશ કરવા પણ સમર્થ નથી. રાહુ જેવા દુષ્ટ વાદીઓના વાદ તમારા મુખને પરાભવ પમાડી શકતા નથી, અને ચંદ્રને તો રાહુ ગળે છે તમારું મુખ મેઘ સમાન દુષ્ટ અષ્ટકર્મને આધીન નથી અને ચંદ્રને તો મેઘ આચ્છાદન કરે છે. તમારું મુખ ઘણી કાંતિવાળું છે, અને ચંદ્રનું ગિળ તો અદ્ય કાંતિવાળું છે, કેમકે તે કૃષ્ણપક્ષમા ક્ષય પામે છે તથા તમારું મુખ જગતને પ્રકાશિત કરે છે અને ચદ્ર તો પૃથ્વીના અદ્ય પ્રદેશને પણ પ્રકાશિત કરવા સમર્થ નથી.-૧૮

વાર્તા ૧૦મી શ્લોક ૧૮.

શ્રી ગૂર્જરભૂમિના તિલક સમાન અણુહિલપુરપાટણ નામના શહેરમાં પ્રજા-પાળક અને ન્યાયપરાયણ પરમાર્હત્ કુમારપાળ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. શ્રીમાલવશમાં તિલક સમાન શ્રીઉદયન નામના મંત્રિશ્વરના પુત્ર આંખડ^૧ને મહારાજા કુમારપાલે તેની રાજસેવાના બદલામાં અતિ રસાળ અને ધનધાન્યથી ભરપૂર ‘લાટ’ હેશ બક્ષીસ આપ્યો. તે હમેશાં ભક્તતામર સ્તોત્રનો પાઠ કરતો હતો.

એક વખતે ભ્રમુકચ્છથી કોઈ કાર્યપ્રસંગે બહાર જતાં રસ્તામાં એક મહાભયકર અને ગિરિગુફાઓવાળી અટવીમા રાત્રીના સમયે તે આવી ચઢ્યો અટવીમાં અધાર એટલું તો ભયકર હતું કે આંખડને કોઈ પણ રીતે રસ્તો સૂઝે જ નહિ. આ વખતે તેણે ભક્તતામરસ્તોત્રના ૧૮ માં શ્લોકનું એકાગ્ર ચિત્તે ચિંતવન કર્યું કે તુરંત જ ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રગટ થયાં અને બોલ્યાં કે -“હે વત્સ ! પવિત્ર થઈને તે કરેલા સ્તોત્રના રમરણથી હું તારા ઉપર તુષ્ટમાન થઈ છું અને તને આ વિષનું હરણ કરનાર, તથા દરેક પ્રકારના વિઘ્નનું હરણ કરનાર ચંદ્રકાંતમય ચંદ્રપ્રભુસ્વામીનું બિંબ

૧. આ મંત્રીનું નામ આછડ છે, જ્યારે ગા. મા. મંત્રીનું નામ અછડ છે, જે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ પણ ખોટું છે.

આપુ છુ તે ગ્રહણુ કર તથા બીજી કાંઈ તારે જોઈતુ હોય તે માગ.~”

આંખડ દડાધિપતિએ પોતે નિઃસ્પૃહ હોવા છતાં પણ હમેશાં અભિષ્ટ ફલને દેવાવાળી નાગવદ્ધી માંગી અને દેવીને નમસ્કાર કર્યો દેવીએ તે નાગવદ્ધી આંખડને

* ક માં આ હકીકત નીચે પ્રમાણે છે —

“એક વખત પોતાની માતાના આગ્રહથી આંખડે કચ્છમા આવેલા ભદ્રપુર (ભદ્રેશ્વર)ની સંઘ સહિત યાત્રાએ જવાનો નિશ્ચય કર્યો અને ધામધૂમ પૂર્વક ધણા રનેહી સખંધીઓ સાથે તથા અનેક સાધર્મીભાઈઓ સાથે પાટણથી નીકળ્યો.

રસ્તામાં આવતાં દરેક સ્થળે યાત્રાઓ કરતા કરતાં ચોતરફ જૈનધર્મના વિજયડંકા વગાડતા વગાડતા તેઓ ધણા દિવસે કચ્છના રણુના નાકે આવી પહોંચ્યા.

ચોતરફ જિભા ફરેલા નાના મોટા પચરગી તણુઓથી વિશાળ જગ્યા શોભી રહી હતી અને જાણે એક નાનુ સુદર શહેર વસી ગયું હોય તેવો દેખાવ થઈ રહ્યો હતો. આસપાસના ગામોમાંથી અનેક લોકો ચતુર્વિધ સંઘના દર્શન કરી પવિત્ર થતા હતા અને થોડા દિવસ પહેલાં વર્ષોથી ઉજળડ પડેલી જગ્યાએ આજે મનુષ્યોના ટોળેટોળા કદીલ કરી રહ્યા હતા.

x x x x x x x

સાયંકાળ થવા આવ્યો અને થોડીવારમા તો સફેદ દૂધ જેવા પુણિમાના ચંદ્રના તેજે આખી પૃથ્વી શોભી રહી આજે આ રણુનો લાખો પટ ઓળંગવાને આખો સઘ તૈયારી કરી રહ્યો હતો. નિશાન ડકા વાગ્યા અને નોખતો ગડગડી ત્યાતો આખો સઘ ગાજતે વાજતે ઉપજ્યો, દેવને પણ દુર્લભ દર્શન થાય એવા આ પવિત્ર સઘને નિહાળીને અને જૈનધર્મની કીર્તિનો ફેલાવો થતો જોઈને એક મિથ્યાત્વી દેવને અદેખાઈ આવી તેથી તેણે પોતાનું બળ અજમાવવાનું શરૂ કર્યું રણુની અધવચમા જ સઘના બધાં ગાડાં તેણે અટકાવી દીધા.

માણસોએ ધણી ધણી જાતના પ્રયત્નો કર્યો છતાં પણ બળદો અને માણસો જરા પણ આગળ ન ચાલતા ત્યાંને ત્યાં થઈ ગયાં. સઘના માણસોની અને પોતાની આ સ્થિતિ જોઈને આંખડ પ્રધાન પણ ગભરાઈ ગયો અને શુ કરવું તે વિચારવા લાગ્યો. પરંતુ સદ્ભાગ્યે આંખડની માતા બહુ જ ભક્તિવાળી અને નિખાલસ હૃદયની હોવાથી તેણીએ પોતાના પુત્રને તથા આખા સઘને ભક્તામરરતોત્રના ૧૮ મા શ્લોકોનો જાપ જપવાનું કહ્યું, સાથે સાથે પોતે પણ શાંત ચિત્તે ૧૮ મા શ્લોકનું ચિતવન કર્યું અને થોડી વારમાં જ શાસનદેવ હાજર થયા.

સઘની આવી વિકટ પરિસ્થિતિ નજરે નિહાળી શાસનદેવે પેલા મિથ્યાત્વી દેવને નસાડી મૂક્યો અને સઘના સંકટનું નિવારણુ કરી જયજયકાર વર્તાવ્યો નિવિંદને યાત્રા કરી પાછા આવ્યા ત્યારે મહારાજ કુંભારપાળ તથા પાટણના રહેવાસીઓ પણ આ વાત સાંભળીને બહુ જ નવાઈ પામ્યા અને જૈનધર્મના પ્રભાવમાં વૃદ્ધિ થઈ.”

ગ માં વળી નીચે પ્રમાણે છે.—

“લાટ દેશના રાજા તરીકે અને તેનું રક્ષણુ કરવા અર્થે અમ્હંડ લાટ દેશમાં જ રહેવા લાગ્યો લાટ દેશની નજીકના બીજા દેશના રાજાઓથી અમ્હંડ કે જે એક પ્રધાન હતો તે રાજા

આપી અને અદૃશ્ય થઈ ગઈ. આંખડ રત્નમય જિનખિંખના તેજથી અજવાળી રાતની માફક પહીમાંથી બહાર નીકળ્યો, અને દેવીએ આપેલા જિનેશ્વરનાં ચદ્ર-કાન્તમય ખિખનું હૃમેશાં પૂજન કરવા લાગ્યો. અનુક્રમે રાજની આજ્ઞાથી રાજ-

ચાય તે બોધ શકાય નહિ અને તેને નિર્જળ ધારી તેની સામે તેઓ ખંડ ઉઠાવવા લાગ્યા આથી અચ્છંડે બીજા રાજ્ય પર પોતાનું બળવાન સૈન્ય લઈ ચઢાઈ કરી. કર્મચોગે રસ્તામાં ભૂલો પડ્યો અને એક વિષમ અટવીમાં જઈ ચડ્યો. ત્યાં પોતે લશ્કર સાથે દુઃખમાં આવી પડવાથી અચ્છંડ ગભરાવા લાગ્યો ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે દુઃખી મનુષ્યને ધર્મ અને પ્રભુસ્મરણ જરૂર સંભાળ કરે છે ગભરાઈ જવાથી કે શોચ કરવાથી શું ફાયદો થવાનો હતો ? માટે ધૈર્ય રાખી પ્રભુસ્મરણ કરવાથી અવશ્ય લાભ મળશે જ.

આ પ્રમાણે વિચાર કરી 'નિત્યોદય' એ શ્લોકનું અત્યંત દૃઢતાપૂર્વક સ્મરણ કરવા લાગ્યો. થોડીવારમાં તે શ્લોકના પ્રભાવથી દેવી ત્યાં આવી અને શ્લોકારાધનનું કારણ પૂછ્યું જવાબમાં અચ્છંડે વિષમ અટવીમાં આવી પડવાથી પડતા દુઃખના નિવારણની અને તે અટવીમાંથી સીધો રસ્તો મળે અને ધારેલે સ્થળે પહોંચાય તેવી માગણી કરી.

દેવીએ હુંકો રસ્તો બતાવ્યો અને બે રત્નો (અચ્છંડની ભક્તિને વશ થઈ) આપ્યા. અને કહ્યું કે:—“એક રત્નથી ગમે તે પ્રકારનું વિપ્લવ તે નાશ પામે છે અને બીજા રત્નના પ્રભાવથી રસ્તો ભૂલાતા નથી અને શત્રુ પર વિજય મેળવાય છે.” બે રત્નો આપી, જરૂર પડે તો ફરીવાર યાદ કરવાનું કહી ફેરી પોતાના મ્થાનકે ગઈ.

અચ્છંડે પોતાના ધારેલે રસ્તે આવી જૂઠા જૂઠા દેશોમાં જઈ તેના રાજ્યોને પોતાના ભૂજબળથી નમાવ્યા અને અભિમાની તેમજ સમર્થ બળવાન રાજા ‘મલ્લય’ નામે કે જે ધણે સમર્થ હતો તેને પણ નમાવી વિજય ૩ કો વગડાવતો ધણી સપત્તિ અને ચતુરગી સૈન્ય સાથે પોતાના દેશમાં—પોતાની રાજધાનીમાં મ્હોટા ઉત્સવથી આવ્યો. રાજમહેલમાં પ્રવેશ કરતા પ્રથમ પોતાની પવિત્ર માતાના દર્શનાર્થે અને સુભાશિષ માટે તેમને નમસ્કાર કરવા ગયો.

પોતાના પુત્રને વિજયવત અને સુખપૂર્વક પાછો આવેલો જોઈ અતિ આનંદથી તેને વધાવી હૃદય સાથે આપી સુખી ભવિષ્ય નીવડે એવો માતાએ આશીર્વાદ આપ્યો. પછીથી તે કહેવા લાગી કે:—“હે પુત્ર ! તું મહાન-સમર્થ-બળવાન છે અને તું જ્યાં જ્યાં ગયો છે ત્યાં ત્યાં તે વિજય મેળવ્યો છે એ વાત સત્ય છે પરંતુ તે વિજય જેમ સિંહ બકરા અગર ઘેટા પર મેળવે તેવા જ પ્રકારનો છે, કારણ કે તે જીતેલા સઘળા રાજ્યો બિચારા ઓછા સાધનવાળા અને ઓછા બળવાન હોવાથી એ વિજય ખરો વિજય કહેવાય નહિ તું ખરો વિજયી ત્યારે જ કહેવાઈ શકે છે કે ત્યારે ‘ભૃગુકન્ધ’નો સમર્થ અને અત્યારસુધીમાં અજીત એવો ‘પૃથ્વીસેન’ નામનો રાજા છે તે રાજને તું તારે કબ્જે કર તેને તારી આજ્ઞા મનાવતો કરે તો તું વિજયવત ગણાશે, કારણકે તે તારો ખરો શત્રુ છે અને પૂરો દ્રેષી છે.

માતાના આવા વચનો સાંભળી તે રાજને જીતવાનું તેણે માતાને વચન આપ્યું થોડા દિવસની વિશ્રાંતિ લઈ મ્હોટા અને બળવાન સૈન્યને લઈ અચ્છંડ ‘ભૃગુકન્ધ’ તરફ દૂર કરી ગયો.

પિતામહ બિરૂદને ધારણ કરતા એવા કૅંકણદેશના મદિલકાળુન ને છલથી હણીને શૃંગારકૌટિશાટિકા ૧, ગરલ હર સિપ્રા ૨, સર્કેદ હાથી ૩, એકસો આઠ રતનપાત્રો ૪, બત્રીશ મૂડા સાચા મોતી ૫, સો ઘડી પ્રમાણ સુવર્ણના ઘડાઓ ૬, અગ્નિધૌત ઉત્તરપટ ૭, મદિલકાળુનનું માથું ૮, એ આઠ વસ્તુઓ કુમારપાલ મહારાજ આગળ ભેટ કરી. મહારાજએ રાજપિતામહનું બિરૂદ આપ્યું.

ત્યારપછી પોતાની માતાના પગમાં નમસ્કાર કર્યો, પરંતુ માતાને નારાજ બેઈ તેનું કારણ પૂછ્યું. કારણ પૂછવાથી માતાએ કહ્યું કે—“રાજહત્યાના લાગેલા પાપના નિવારણ માટે તું ભૃગુકન્ધમા આવેલા શકુનિકાવિહાર વગેરેનો જીર્ણોદ્ધાર ના કરે તો હું શી રીતે પ્રસન્ન થાઉં?”

આંખડે આ વાત સાંભળીને હેમચન્દ્રસૂરિની સાનિધ્યમાં ઉદ્ધાર કર્યો, પ્રતિષ્ઠા સમયે તેને દીધેલાં ઉત્કૃષ્ટ દાનને જોઈને, ગૃહસ્થની સ્તુતિ કરવાથી વિમુખ એવા શ્રીહેમચન્દ્રસૂરિ એ પણ તેના દાનનું વર્ણન કરતાં કહ્યું છે કે—

“કિં કૃતેન ન યત્ર ત્વં, યત્ર ત્વ કિમસૌ કલિઃ ।

કલૌ ચેદ્ ભવતો જન્મ, કલિરસ્તુ કૃતેન કિમ્ ॥૧॥

અર્થાત્—આ કલિયુગમાં તારો જન્મ થએલો હોવા છતાં પણ તે શું નથી કર્યું? અર્થાત્ તે કલિયુગને પણ ભૂલાવી દીધો છે.”

આ પ્રમાણે જીર્ણોદ્ધાર કરીને માતાને રાજ કર્યાં અને આંખડ દંડાધિપતિ બહુ સુખના ભાગી થયા.

શુ. સૂ. ૧ મન્ત્રામ્નાય.—

ૐ હ્રીં જહ્વાચારણાણ ૐ હ્રીં વિજ્જાચારણાણં ૐ હ્રીં વેડવિયશ્ઢિપત્તાણં ૐ હ્રીં આગા-
સગામીણં નમઃ સ્વાહા ॥

ચાલતા ચાલતા અછંડનું લક્ષકર ‘ભૃગુકન્ધ’ની નજીકમાં આવવા લાગ્યું પૃથ્વીસેન રાજને બપોર પડી કે મહારા રાજ્ય પર અછંડ ચડી આવે છે, એટલે પોતે સેના લઈ અછંડની સામે લડાઈ કરવા ચાલ્યો રસ્તામાં બને લક્ષકરો એકઠા થયા અને પ્રયત્ન યુદ્ધયુ પરિણામે પૃથ્વી-સેનનું લક્ષકર પાછું હક્યું. તેથી તેને અછંડને નમવું પડ્યું અને તેની આગ્રા માન્ય રાખવી પડી આ રીતે અછંડનો વિજય થયો અને દેશ વિદેશમાં તેના યશ ફેલાયો. મોટા યશની સાથે વિજયકંઠ વગડાવતો તે પોતાની રાજધાનીમાં મહોટી ધામધુમથી આવ્યો અને માતાને વદન કર્યું

માતા પુત્રને વિજયવંત જોઈ ધણો જ આનંદ પામી જીઓ ક્યા પ્રધાનપણુ? ક્યા એક દેશનું રાજ્ય? અને ક્યાં આવડો મોટો વિજય? આ બધું ભક્તામરના પ્રભાવનું પરિણામ છે. માટે સુખાથી મનુષ્યોએ નિરંતર પ્રભુ સ્મરણ કરવું”

વિધિ-રવિવારના દિવસે આ મત્રાક્ષરોને લોજપત્ર પર ચક્ષુર્દર્શનથી લખી, માદળીઆમાં તે લોજપત્રને ઘાલી, પાસે રાખીએ તો આપણા ઉપર કોઈ પણ વ્યક્તિ એ કામણુદુભણુ કર્યા હોય તેની અસર થાય નહિ, અને દિવસે દિવસે આપણી કીર્તિ તથા પ્રતાપમાં વધારો થતો રહે.

કિં શર્વરીપુ શશિનાઽદિ વિવસ્વતા વા ?

યુષ્મન્મુખેન્દુદલિતેષુ તમસ્સુ નાથ ! !

નિષ્પન્નશાલિવનશાલિનિ જીવલોકે

કાર્ય કિયજ્જલધરૈર્જલમારનઘ્રૈઃ ? ॥૧૯॥

સમશ્લોકી

શુ' રાત્રિમાં શશિ થકી દિવસે રવિ જે !

અ ધારૂ તુજ મુખ ચંદ્ર હસતું અતીશે !

શાલિ સુશોભિત રહી નિપજ ધરામાં !

શી મેઘની ગરજ હોય જ આલલામાં ?-૧૯

શ્લોકાર્થ-હે નાથ ! જે તમારા મુખરૂપ ચંદ્ર વડે પાપરૂપ અંધકારનો નાશ થાય છે, તો પછી રાત્રિએ ચંદ્રનું શુ કામ છે અથવા દિવસે સૂર્યનું શું કામ છે ? કાંઈ જ નહીં, જે પાકેલા શાલિના વન વડે પૃથ્વીપીઠ શોભતું હોય તો પછી જલના ભારથી નમી ગએલા મેઘનું શું કામ છે ? કાંઈ જ નહીં. અથવા જેમ તૃણ, લતા અને ધાન્યાદિક પાકી ગયા પછી મેઘ માત્ર કાદવ અને શરદી વગેરેના કલેશનું કારણ હોવાથી નિષ્ફળ છે, તેમ તમારા મુખચંદ્ર વડે પાપરૂપ અંધકાર નાશ પામવાથી ચંદ્ર સૂર્ય કેવળ શીતળતા અને તાપનું કારણ હોવાથી નિષ્ફળ છે —૧૯

વાર્તા. ૧૧ મી શ્લોક ૧૯

જ ખુદીપના ભરતક્ષેત્રમાં આવેલી વિશાલા નામની નગરીમાં લક્ષમણ^૧ નામનો એક શ્રેષ્ઠિ રહેતો હતો, તે પરોપકારી અને શ્રીમંત હતો. વળી તે ધર્મે જૈન હોવાથી પોતાના ગુરૂ રામચન્દ્રસૂરિ^૨ પાસેથી આમ્નાય સહિત ભક્તભરસ્તોત્ર શીખેલો હતો અને તેનો હમેશા તે શુદ્ધચિત્તે પાઠ કરતો હતો

૧ ક તથા ગ માં શેરું નામ 'લક્ષ્મીકાન્ત' આપેલું છે, જ્યારે જ માં શેરું નામ 'લક્ષમણ' જ આપેલું છે.

૨ ક મા ગુરું નામ જ નથી આપવામાં આવ્યું, જ માં ગુરું નામ 'ચન્દ્રકીર્તિ' આપવામાં આવેલું છે, જ્યારે ગ મા ગુરું નામ 'વિદ્યાચંદ્ર' આપેલું છે.

એક વખતે રાત્રિના સમયે^૧ શુદ્ધ વસ્ત્રો પહેરીને એક ચિત્તે ભક્તામર સ્તોત્રના ૧૯મા શ્લોકનું શેઠ ધ્યાન ધરતા હતા, તે સમયે ચક્રેશ્વરી^૨ દેવી આવ્યા. અને તેનેમય ચન્દ્રકાન્ત મણિ આવ્યો. દેવીએ તુષ્ટમાન થઈ કહ્યું કે—“જ્યારે કોઈપણ ઠેકાણે મહાન અધકાર હોય ત્યારે તું આ શ્લોકનું સ્મરણ કરજે અને આ મણિને આકાશમાં ઉછાળવાથી સોળે કળાએ પરિપૂર્ણ ચંદ્ર ખીલ્યો હોય તેવો પ્રકાશ કરનાર કૃત્રિમ ચંદ્ર બનશે અને જ્યાંસુધી તારી ઇચ્છા હશે ત્યાંસુધી તે આકાશમાં રહી ચંદ્રના પ્રકાશની ગરજ સારશે, પછી પાછો તે મણિ તારી પાસે આવી મૂળ સ્થિતિમાં રહેશે, આટલું કહી કામ પડે યાદ કરવાની ભલામણ કરી દેવી સ્વસ્થાનકે ગઈ.”*

એક વખતે માલવાનો^૩ રાજા મહીધર^૪ નામનો હતો, તે કોઈ પોતાના સમર્થ શત્રુને જીતવાને અને જીવતો પકડવાને માટે એકાએક સૈન્ય લઇને નીકળી પડ્યો,

૧ ગ મા ‘ એક દિવસ સવારમાં ’ લખેલું છે

૨ ગ મા ‘ શાસનદેવ પ્રસન્ન થઇ આવ્યો ’ લખેલું છે.

* ક મા તદ્દન જીદી જ દબનું વર્ણન છે, જે નીચે પ્રમાણે છે:—

“ શ્રદ્ધાની પણ કસોટી હોય છે તેમ આ લક્ષ્મીકાન્ત શેઠની વિધિસરની આરાધનામાં ભગાણ પાડવા એક વખત દેવ આવ્યા અને શેઠના શુભાસ્તાનુ રૂપ ધારણ કરી શેઠના પૂજના-ઝોરમાં દાખલ થઈ ગભરાએલા અવાજે કહ્યું:—“ શેઠ ! શેઠ ! દોડો ! દોડો ! આપણી દુકાનમાં મોટી આગ લાગી છે અને લાખો રૂપિયાનો કિંમતી માલ સળગી ગયો છે

શેઠ તો આ અવાજથી પ્રથમ ચમક્યા પરંતુ તેમના હૃદય ઉપર કાંઈ અસર થઈ નહિ, તે તો પોતાના ધ્યાનમાં ફરી લીન થયા.

દેવે પોતાના દાવમાં નિષ્કળ જવાથી તેણે ફરી બીજી યુક્તિ અજમાવી અને બહાર જઈ થોડીવાર પછી બીજા શુભાસ્તાનુ રૂપ ધારણ કરી એકદમ શેઠની પાસે આવ્યો અને ઉતાવળથી ગભરાતા ગભરાતાં બોલ્યો કે:—“ શેઠ ! ઉઠો ! ! ઉઠો ! ! ! ત્રીજા માળની બારીએથી અચાનક જ પડી જવાથી આપનો પુત્ર બેલાન થઈ ગયેલ છે, બધા માણસો એકઠા થઇ ગયા છે અને તમને એકદમ બોલાવે છે.

- શેઠ તો સાંભળ્યું ન સાંભળ્યું કરી ફરી પોતાના ધ્યાનમાં જોડાયા આ જોધને દેવ બહુ જ પ્રસન્ન થયો અને પ્રત્યક્ષ શેઠના વખાણ કર્યા અને તેને જે જોધએ તે માગવા કહ્યું. ત્યારે શેઠે કહ્યું કે:—“ મારે આપના પ્રતાપે પૂણું સુખ છે, તેમાં મને સંતોષ છે, મારે કાંઈ જોધનું નથી.” તો પણ ‘ દેવ દર્શન કદી ખાલી જાય નહિ ’ એમ કહી શેઠને એક સુદર મણિ આપી દેવ પોતાને સ્થાનકે ચાલ્યો ગયો.”

૩ જ અને ગ માં ‘ માલવાના રાજા ’ના બદલે ‘ વિશાળાનો રાજા ’ છે.

૪ જ અને ગ માં રાજાનું નામ ‘ મહીધર ’ નહીં પણ ‘ લોકપાળ ’ છે.

રસ્તામાં ગાઠ જગલ આવ્યું અને તે સમયે રાત્રિ પડી ગઈ; અધકારમાં કોઈ પણ રીતે માર્ગ નહીં સુઝવાથી સૈન્ય આગળ વધવાને અશક્ત નીવડ્યું. આ વખતે લક્ષ્મણ શેઠ પણ રાજની સાથે હતો.

આ પ્રદેશમાં મહા અધકાર ભેઠને રાત્રિ કેવી રીતે વીતાડવી તે પ્રશ્ન મુશ્કેલ થઈ પડ્યો અને રાજ વિચારવા લાગ્યો કે અધકારને દૂર કરવા માટે શું ઉપાય લેવો. પોતાના રાજને આ પ્રમાણે ચિંતાતુર ભેઠને લક્ષ્મણ શેઠ રાજ પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે —“હિ દેવ ! હું પૂર્ણચન્દ્ર આપને દેખાડું અને સૈન્યને માટે રાત્રિને દિવસ જેવી કરી નાખું”

રાજએ કહ્યું કે—“કર, ભે તે પ્રમાણે તું મારા પ્રત્યે ઉપકાર કરીશ તો હું તારા મનોવાંછિત પુરા કરીશ”

આ પ્રમાણે સાંભળીને ભક્તામરસ્તોત્રનું ચિંતવન કરી કૃત્રિમ ચંદ્રમા પ્રગટ કર્યો. સવાર પહેલાં તો રાજએ શત્રુરાજની રાજધાની કબજે કરી અને હુશ્મન રાજને બાંધી, રાજ પોતાના નગરમાં પાછો આવ્યો.* લક્ષ્મણને બધા ધનવાનોના કરતાં પણ અધિક ધનવાન બનાવ્યો, લક્ષ્મણે રાજને કહ્યું કે આ બધો સ્તવનનો મહિમા છે

* ગ મા આ વર્ણન પણ નીચે પ્રમાણે છે —

“એક વખત લક્ષ્મીકાન્ત શેઠ પરદેશથી પુષ્કળ માલ ભરી દેશમાં આવવા નીકળ્યા, પરંતુ રસ્તામાં જગલમાં અધવચ રાત્રિ પડી, ત્યાં ચોર છુટારાઓનો બહુ જ ત્રાસ હતો. ભે ત્યાંથી આગળ ન જવાય તો પાસેની બધી મિલકત છુટાઈ જાય તેમ હતું; ઉપરાંત અમાવાસ્યાની કાળા અધારી રાત હોવાથી રસ્તો સુઝે તેમ પણ ન હતું. શેઠના હૃદયમાં મુઝવણ થવા લાગી અને આ સંકટમાંથી બચવા તે ઉપાય શોધવા લાગ્યા.

ખૂબ હોડો વિચાર કરતા પ્રથમ દેવે આપેલો ચન્દ્રકાન્ત મણિયાદ આવ્યો અને ભક્તામર સ્તોત્રના ૧૯મા શ્લોકનું ચિંતવન કરી તે મણિ આકાશને વિધે ઉછાળ્યો, તેથી ચારે તરફ પૂર્ણિમાના ચંદ્ર સરખું ઝળહળતું તેજ ફેલાઈ ગયું અને ચંદ્રની માફક તે મણિ આકાશને વિધે ઉઠ્યે રહી તેજ પ્રસારવા લાગ્યો. એના તેજથી રસ્તો સુઝવાથી શેઠના માણસો તથા શેઠ વગેરે સહિસલામત એ જંગલમાંથી પાર ઉતર્યા

પ્રભાત થતા શેઠે ફરી ૧૯મા શ્લોકનું ચિંતવન કરી એ મણિને પાછો ખેંચી લીધો અને પોતાને ગામ આનંદથી પહોંચી ગયા.

આખા નગરમાં જ્યારે આ મણિના પ્રભાવની વાત પ્રસરી ત્યારે રાજએ પણ શેઠને બોલાવ્યો અને વાત પૂછી તો લક્ષ્મીકાન્ત શેઠ ભક્તામરનો મહિમા કહી સંભળાવ્યો આથી રાજ વગેરે ઘણા માણસોએ ભક્તામર સ્તોત્રનું આરાધન કરવા માંડ્યું”

એક વખતે લક્ષ્મણ રાજાને ધર્મશ્રવણ માટે શુરપાસે લઈ ગયો. શુરએ ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કે:—

“જૈનો ધર્મઃ પ્રકટવિભવઃ સજ્જતિ સાધુલોકે ✓
વિદ્વદ્ગોષ્ઠી વચનપટ્ટતા કૌશલં સત્કલાસુ ।
સાધ્વી લક્ષ્મીશ્રવણકમલોપાસના સદ્ગુણાં
શુદ્ધં શીલં મતિરમલિના પ્રાપ્યતે નાલ્પપુણ્યૈ ॥૧૧॥”

અર્થાત્—પ્રગટ પ્રભાવવાળો જૈનધર્મ, સત્પુરુષોની સોબત, વિદ્વાનો સાથે ગોષ્ઠી—વાર્તાલાપ, વચનપટ્ટતા—ખોલવામાં ચતુરાઈ, સુદર કળાઓમાં કુશળતા, ન્યાયો-પાર્જિત લક્ષ્મી, સદ્શુરના ચરણકમળની સેવા, શુદ્ધ શીલ, નિર્મળ બુદ્ધિ આ સઘળા શુભો અદ્ય પુણ્યથી પ્રાપ્ત થતા નથી, પરંતુ બહુ પુન્યવાન આત્માઓને જ પ્રાપ્ત થાય છે.

શુરપાસેથી દેવ, શુર અને ધર્મરૂપી ત્રણ રત્નોતુ સ્વરૂપ સાંભળીને મહાધર રાજાએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને લક્ષ્મણ બધા ધનવાનોને પણ પૂજનીક થયો. કહ્યું છે કે:—

“મહિમાનં મહિયાંસં, સજ્જઃ સૂતે મહાત્મનામ્ ।
મન્દાકિનીમૃદો વન્ધ્યા—સ્ત્રિવેદીવેદિનામપિ ॥૧૨॥”

અર્થાત્—મહાત્માઓની સોબત મોટા મહિમાને ઉત્પન્ન કરે છે ત્રણ વેદને બાણનારાઓને ગંગા નદીની માટી પણ વદનીય થાય છે.

શુ. સૂ. ૫. મંત્રાગ્નાયઃ—

ॐ હ્રીં પૂર્વે મળપજ્જવનાળીણં સીયલેસાળં તેઝલેસાળં આસીવિસભાવળાળં વિદ્વીવિસ-
ભાવળાળં ચારણભાવળાળં મહાસુમિળભાવળાળં તેયગ્ગિનિસગ્ગાળ નમઃ સ્વાહા ॥—અશિ-
વોપશમની વિદ્યા ॥

વિધિ—આ મંત્રની સાધના તથા તેનો પ્રભાવ ઉપર અઠારમા કાવ્યમાં કહી ગયા છીએ, તે પ્રમાણે બાણવો આનાથી બધા ઉપદ્રવનું નિવારણ થાય. અને ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રત્યક્ષ થાય.

જ્ઞાનં યથા ત્વયિ વિભાતિ કૃતાવકાશં
નૈવં તથા હરિહરાદિષુ નાયકેષુ ।
તેજઃ સ્ફુરન્મણિષુ યાતિ યથા મહત્ત્વં
નૈવં તુ કાચશકલે કિરણાકુલેઽપિ ॥૨૦॥

સમશ્લોકી

શોભે પ્રકાશ કરી જ્ઞાન ત'મા વિષે જે,
 તેણું નહીં હરિહરાર્દિકના વિષે તે;
 રત્નો વિષે સ્ફુરિત તેજ મહત્વ ભાસે,
 તેણું ન કાચ કંકડે ઉજળે ગણાશે. ૨૦

શ્લોકાર્થ—હે પ્રભુ ! અનત પર્યાયવાળી વસ્તુને વિષે પ્રકાશ કરનાર જ્ઞાન જેણું તમારે વિષે શોભે છે તેણું હરિ-વિષ્ણુ, હર-મહાદેવ તથા બ્રહ્મા, બૌદ્ધ વગેરે દેવોને વિષે શોભતું નથી. કેમકે તેઓ કદાચિત ભયાદિક દેખાડીને પોતાનું નાયક-પણું બતાવે છે તો પણ તેઓ વિભગજ્ઞાની જ છે, તેથી તેઓના શાસ્ત્રોમા પૂર્વા-પરનો વિરોધ સ્પષ્ટ રીતે બેવામાં આવે છે, જેવી રીતે ગમે તેવો તેજસ્વી કાચનો કંકડો હોય તો પણ તેનું દેહીધ્યમાન તેજ વળ, વૈદ્ય, પદ્મરાગ અને ઇન્દ્રીદ વગેરે મણિના તેજ પાસે જરા પણ ઔરવપણું પ્રાપ્ત કરતું નથી, તેવી જ રીતે તમારા જ્ઞાન પાસે તેઓનું જ્ઞાન નિષ્ફળ છે—નકામું છે—૨૦

વાર્તા ૧૨ મી શ્લોક ૨૦

શ્રી નાગપુર નામના નગરમા મહીપતિ^૧ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજાને માનીતો સોમદેવ નામનો પુરોહિત હતો, તે ગામમાં વિહાર કરતાં કરતા શ્રી વિજયસેનસૂરિ^૨ નામના એક જૈનાચાર્ય પધાર્યા તેઓ હમેશા રાત્રિના સમયે ભક્તામરસ્તોત્રનો પાઠ કરતા હતા અને તે પાઠના પ્રભાવથી એક વખતે તેઓ ભક્તામરસ્તોત્રના ૨૧ મા શ્લોકનું ચિંતન કરતા હતા, તે વખતે ચક્રેશ્વરી દેવીએ પ્રગટ થઈને તેઓને બધી જાતના પ્રશ્નો બોલવાની વિદ્યા આપી હતી નાસ્થાન.

એક દિવસે મહીપતિ રાજા સભા ભરીને બેઠો હતો, તે વખતે પોતાના લાગી રહેલા ગર્ભ સખધી પોતાની સભામા બેઠેલા રાજપુરોહિત તથા બીજા તિથીઓને રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો કે:—“મારી રાણીને ગર્ભ રહેલો છે તો તે ગર્ભ ભક્તામર ક્યારે થશે અને તે પુત્ર હશે કે પુત્રી ? તથા તેના જન્મથી મારે ત્યાં શું વિશે હશે રાજાના આ પ્રશ્નના જવાબમા પુરોહિત તેમજ બધા જ્યોતિષીઓ મેં સહિસ- તેથી શ્રી વિજયસેનસૂરિને સન્માન સહિત રાજદરબારમા બોલાવ્યા રાજાએ વદન કર્યું અને પોતાનો પ્રશ્ન પૂછ્યો અને

૧ ક મા રાજનું નામ ‘મહિપતિસિંહ’ છે, જ મા રાજનું નામ ‘નાગરાજ’ છે, ગ મા રાજનું નામ ‘રાજસિંહ’ આપેલું છે

૨ ક માં સાધુદ્ધ નામ નહીં આપતા એક ‘શ્રીપૂજ્ય’ એમ લખેલું છે, જ્યારે જ તથા ગ મા સાધુનું નામ ‘વિદ્યાનદી’ આપેલું છે.

આચાર્ય મહારાજે રાજ, પુરોહિત તથા સભા સમક્ષ કહ્યું કે—“મહારાજ! સાંભળો ‘આવતી કાલે તમારી પટ્ટરાણીને ત્રણ નેત્રવાળો એક પુત્ર અવતરશે અને તે પછી બારમા દિવસે એટલે આજથી તેરમા દિવસે આપના મુખ્ય હસ્તીનું મરણ થશે.’ અને તે ત્રણ નેત્રવાળો પુત્ર ધણો જ બળવાન અને સમૃદ્ધિવાન થશે.”

આ સાંભળી જેઓના ગળામા જનોઈ રહેલી છે એવા બ્રાહ્મણો ગુરૂમહારાજના આ વચનોની હાંસી કરવા લાગ્યા, જેઓનો રાજાએ નિષેધ કર્યો. ગુરૂના કહેવા પ્રમાણે જ રાજાની પટ્ટરાણીએ બીજે દિવસે ત્રણ નેત્રવાળા પુત્રને જન્મ આપ્યો અને પુત્રના જન્મથી બારાબર બારમા દિવસે રાજાના પટ્ટહસ્તીનું મરણ થયું; એ રીતે ગુરૂમહારાજના કહેલા વચનો સત્ય થયા.

તેરમા દિવસે મહીપતિ રાજાએ ગુરૂમહારાજને બોલાવીને રાજ્ય સિંહાસન ઉપર બેસાડ્યા અને તેઓની સ્તુતિ કરવા માડી, ગુરૂમહારાજનું આતું ચમત્કારીક જ્ઞાન જોઈને દ્વેષી બ્રાહ્મણોના મુખ કાળાં પડી ગયાં અને જમીન તરફ નીચું મુખ રાખીને જોવા લાગ્યા એટલે કે તેઓ ઝખવાણું પડી ગયાં અને ગુરૂને નમસ્કાર કરવા લાગ્યા. પ્રસન્નમુખે ગુરૂમહારાજ આશીર્વાદ આપતાં બોલ્યા કે.—

‘આધારો યસ્મિલોકયા જલધિજલધરાકેન્દવો યન્નિયોજ્યા ✓

મુજ્યન્તે યત્રસાદાદસુરસુરનરાધીશ્વરૈઃ સમ્પદસ્તાઃ ।

આદેશ્યા યસ્ય ચિન્ત્તામણિસુરસુરમીકલ્પવૃક્ષાદયસ્તે,

શ્રીમાન્ જૈનેન્દ્રધર્મઃ કિસલયતુ સઃ શાશ્વતીં શર્મલક્ષ્મીમ્ ॥૧॥

અર્થાત્—જે ત્રણે લોકનો આધાર છે, જેનાથી સમુદ્ર, મેઘ, સૂર્ય અને ચંદ્ર નિયમ મુજબ ચાલે છે, જેની કૃપાથી અસુર સુર મનુષ્યો અને રાજાઓ વડે તે તે સપ્તાઓ ભોગવાય છે, જેના આદેશ પ્રમાણે ચિંતામણિ રત્ન કામધેનુ અને કલ્પ-વૃક્ષાદિ વર્તે છે, તે શ્રીમાન્ જૈનેન્દ્ર કથિત ધર્મ તમોને શાશ્વતી મોક્ષલક્ષ્મી આપો.

હમેશાં મુખને આપનાર જૈનધર્મના મહિમાનુ શ્રવણ કરી રાજાએ શ્રાવક-ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો, બીજાઓએ પણ જનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો.

અહીંયાથી શરૂ કરીને છ શ્લોક સુધીના મન્ત્રો સૂરિમન્ત્રથી બાણી લેવા.

મન્યે વરં હરિહરાદય એવ દૃષ્ટા

દૃષ્ટેષુ યેષુ હૃદયં ત્વયિ તોષમેતિ ।

કિં વીક્ષિતેન ભવતા મુવિ યેન નાન્યઃ

કચિન્મનો હરતિ નાથ ! મવાન્તરેઽપિ ॥૨૧॥

સમશ્લોકી

માનું રૂઠું હરિહરાદિકને દીઠા તે !

દીઠે છ હૃદય આપ વિષે હરે છે;

જોવા થકી જગતમાં પ્રભુનો પ્રકાશ,

જન્માન્તરે ન હરશે મન કોઈ નાથ !-૨૧

શ્લોકાર્થ:-હે નાથ ! હરિહરાદિ દેવોને મેં દીઠા, તે સાર જ થયું, કારણ કે એમને દેખ્યા છતાં માફ ચિત્ત આપને વિષે જ સતુષ્ઠ થાય છે અને આ લોકમાં આપને દેખી લેવાથી વિશેષ લાભ એ થયો કે હવે કોઈ પણ જન્માતરમાં કોઈ અન્ય દેવ મારા મનનું હરણ કરી શકશે નહિ -૨૧

વાર્તા ૧૩ મી શ્લોક ૨૧

શ્રી વાયડ નામના ગામની અંદર પરકાયપ્રવેશ વિદ્યાના જાણકાર શ્રી જીવદેવ-સૂરિએ^૧ ભક્તામરસ્તોત્રના ૨૧ માં શ્લોકનો આમનાય સહિત જાપ કરીને અપ્રતિયક્ષા (ચક્રેશ્વરી) દેવી પાસેથી સર્વ દેવોને પ્રકટ કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત કરી હતી

તેઓશ્રી વિહાર કરતા કરતા મનોહર ગૂર્જરભૂમિની અંદર આવેલા સૌરઠ દેશમાં શ્રી દેવપત્તન^૨ (પ્રભાસપાટણ) નગરે પધાર્યા, ત્યાં શ્રી સોમનાથ મહાદેવનું પ્રસિદ્ધ મંદિર આવેલું હતું

ગામમાં તપાસ કરતાં એક પણ જૈનમંદિર નહિ જોવાથી સૂરિજીએ ગામના એક વૃદ્ધ પુરુષને યોલાવીને હકીકત પૂછી તો માલુમ પડ્યું કે પહેલાં આ ગામમાં ઘણા જૈનોની વસ્તી હતી, પરંતુ સુનિમહારાજના વિહાર વિના અને ગામમાં પ્રાહ્ન-જ્ઞાનુ પ્રસિદ્ધ તીર્થસ્થળ હોવાને લીધે ઘણાખરા જૈનો અન્યધર્મી થઈ ગયા છે, અને હાલ તો જૈન નામને પણ કોઈ જાણતું નથી

આ પ્રમાણેની હકીકત સાંભળી આચાર્ય મહારાજને ઘણો જ ખેદ થયો અને કોઈ પણ ઉપાયે શૈવ બની ગયેલા જૈનોને પુનઃ જૈન બનાવવા વિચાર થયો. તે માટે પ્રથમ જનસમૂહનું આકર્ષણ કરવા નિમિત્તે પોતે પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત સોમનાથ મહાદેવના મંદિરમાં ગયા ત્યાં ગયા પછી થોડીવારમાં લોકોમાં ખબર થઈ કે કોઈ જૈન સાધુ મહાદેવના મંદિરમાં મહાદેવને નમસ્કાર કરવા જાય છે તેથી લોકો ટોળે ટોળાં મળી ભેગાં થયાં

૧. ક મા આચાર્યનું નામ 'દેવસૂરિ' છે, જ મા નામ 'જીવનદી' છે, જ્યારે ગ મા નામ 'ક્ષમાશીલ' આપેલું છે

૨. ક મા ગામનું નામ 'સુદરપુર' છે, જ્યારે જ અને ગ માં ગામનું નામ 'દેવપુર' આપેલું છે

અહીંયાં આચાર્ય મહારાજે ચક્રેશ્વરી દેવીના આરાધનના પ્રભાવથી સોમેશ્વરને યોદાવ્યા, વળી શિવને યોદાવ્યા, બ્રહ્મા તથા વિષ્ણુને પ્રાસાદમાંથી આવતા બતાવ્યા, સૂર્ય-ગણેશ-સ્કન્દ વગેરેને પણ આલતા બતાવ્યા, આ પ્રમાણે બધા દેવોને પ્રકટ થયેલા જોઈને ગામના લોકો પણ આશ્ચર્યમુગ્ધ થઈ ગયા, વળી શિવને ચંદ્રપ્રભુના જિનમંદિર તરફ પૂજન કરવા જતા અને નમતા, તથા સોમેશ્વરને પૂજન કરીને આઠમા તીર્થ કરને નમન કરીને પ્રભુનો હાથ માગતાં અને પ્રભુએ તેમને હાથ પકડતા બતાવ્યા. આ પ્રમાણે બતાવીને છેવટે હરિહરાદિને અદશ્ય થતા પણ બતાવ્યા, યહી આચાર્ય ઉપાશ્રયે પાછા આલ્યા ગયા, અને શાસનની મહાઉન્નતિ થઈ.

સ્ત્રીणां शतानि शतशो जनयन्ति पुत्रान्

नान्या सुतं त्वदुपमं जननी प्रसूता ।

सर्वा दिशो दधति भानि सहस्ररश्मि

प्राच्येव दिग् जनयति स्फुरदंशुजालम् ॥ ૨૨ ॥

સમશ્લોકી

સ્ત્રી સેંકડો પ્રસવતી કદી પુત્ર ઝાઝા,

ના અન્ય આપ સમ કે પ્રસવે જનેતા ।

તારા અનેક ધરતી જ દિશા બધીય,

તેજે સ્ફુરીત રવિને પ્રસવે જ પૂર્વ. - ૨૨

શ્લોકાર્થ:—જેમ તારાના સમૂહને તો સઘળી દિશાઓ ધારણ કરે છે, પરંતુ સ્ફુરાયમાન તેજસ્વી કિરણોના સમૂહવાળા સૂર્યને તો એક માત્ર પૂર્વ દિશા જ ઉત્પન્ન કરે છે, તેમ સેંકડો સ્ત્રીઓ સેંકડો પુત્રને જન્મ આપે છે, પરંતુ આપ જેવા પુત્રને જન્મ આપનારી બીજી કોઈ માતા નથી. [મૂંઢેલા જેવી કોઈક ભાગ્યશાળી માતાઓ જ તમારા જેવા તીર્થંકર પુત્રને જન્મ આપે છે] - ૨૨

વાર્તા ૧૪ મી શ્લોક ૨૨

શ્રી યુગશસ્ત્રપત્તન^૧ નામના નગરમાં વૃદ્ધકર^૨ નામના બૌદ્ધાચાર્યને શાસ્ત્રાર્થમાં ભુવનમુનિ^૩એ જીત્યા હતા. તે બૌદ્ધાચાર્ય મરીને ચક્ષુ તરીકે ઉત્પન્ન થયો. પૂર્વ-ભવમાં જૈનમુનિથી પામેલા પરાભવને યાદ કરીને જૈન સઘને ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યો. સંઘે હુકમ ચક્ષુ હમન કરવા માટે ભક્તામરસ્તોત્રનાં ૨૨ માં શ્લોકની સાધના

૧ ક માં ગામનું નામ 'કુંદનપુર' છે, જ્યારે ગ માં ગામનું નામ 'નંદનપુર' છે.
૨. ક, જ તથા ગ માં બૌદ્ધાચાર્યનું નામ 'પ્રજાકર' છે. ૩ ક, જ અને ગ માં જૈનાચાર્યનું નામ 'મતિસાગર' છે

જેઓએ કરેલી છે, એવા વૃદ્ધાવસ્થાને પ્રાપ્ત થએલા વિદ્યાસિદ્ધ આર્યખપુરાચાર્યને ઉત્સાહપૂર્વક ‘શુદ્ધશાસ્ત્રપત્તાન’ ના વિષે વિનંતિ કરી બોલાવ્યા

શુદ્ધમહારાજ યક્ષના મંદિરને વિષે ગયા અને યક્ષના કાન પર પગ મૂકીને સૂઈ ગયા એવામાં યક્ષનો પૂજારી ત્યાં આવ્યો, તે આ બનાવ જોઈને બોલ્યો કે:- “અરે દુર્વિનીત ! જલદી ઊભો થા, નાહકનો મરી જઈશ.”

આ બધું સાંભળ્યા છતાં આચાર્ય મહારાજ ચોતરફ વસ્ત્ર બરાબર લપેટીને કપટનિંદ્રાએ સુતેલા હતા તેથી કાંઈ પણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ. આ બનાવનું પૂજારીએ રાજાને નિવેદન કર્યું, ત્યારે રાજા તેમના પર ક્રોધાયમાન થયો અને પોતાના માણસો મોકલીને તેઓને ઉઠાડવાનો પ્રયત્ન કરાવ્યો, પણ તેઓ તો વસ્ત્રથી આચ્છાદિત હોવાથી જાગ્યા જ નહિ એટલે તેમણે એ વૃત્તાત આવી રાજાને જણાવ્યો, જે સાંભળતાં તે અધિક ક્રોધાયમાન થઈ કહેવા લાગ્યો કે-“એને પથ્થર અને લાકડીવતી ખુબ માર મારો.”

રાજાસેવકોએ તે પ્રમાણે કર્યું, પરંતુ આચાર્યને તો મારની કાંઈ ખબર જ ન પડી. એવામાં તરત નગર અને અતઃપુરમાં કોલાહલ જાગ્યો અને કચ્છકીઓ પોકાર કરતા, રાજા પાસે આવીને કહેવા લાગ્યા કે:-“હિ સ્વામિન્ ! અમારૂં રક્ષણ કરો, રક્ષણ કરો. પથ્થર અને લાકડીવતી કરેલા અદૃષ્ટ પ્રહારોથી કોઈએ સમસ્ત અતઃપુરને જર્જરિત કરી નાખેલ છે”

આ સાંભળતાં રાજા ચિંતવવા લાગ્યો કે:-“અવશ્ય આ કોઈ વિદ્યાસિદ્ધ પુરુષ છે. તેથી પ્રહારો અતઃપુરમાં ચલાવે છે અને પોતાનો બચાવ કરે છે, માટે મારે તેઓ માનનીય છે” એમ ધારી અધિષ્ઠાયક દેવની માફક રાજાએ મધુર વચનથી આચાર્યને શાંત કર્યા, ત્યારે કપટનિંદ્રા તજીને આર્યખપુરાચાર્ય મહારાજ જાગ્રત થઈને ઉઠ્યા ત્યાં જમીન સુધી મસ્તક નમાવીને રાજાએ તેઓને નમસ્કાર કર્યા

પછી આચાર્યમહારાજે યક્ષને કહ્યું કે-“ હે યક્ષ ! તું મારી સાથે ચાલ ” ત્યારે તે સાથે ચાલ્યો અને તેની પાછળ પાછળ શિવ વિનાયક વગેરે યક્ષ મંદિરમાંની ખીજી પણ દેવમૂર્તિઓ ચાલવા લાગી વળી એક હબાર પુરુષો ઉઠાવી શકે એવી પથ્થરની ત્યાં બે કુડીઓ પડી હતી, તેને પણ શુદ્ધે પોતાની પાછળ પાછળ ચલાવી, એવી રીતે કૌતુકથી તેઓનો પ્રવેશોત્સવ થયો. એમ આચાર્ય મહારાજનો અદ્ભુત પ્રભાવ જોઈ રાજા અને નગરલોકો પણ જિનશાસનના ભક્ત થયા અને શાસનનો મહિમા વિસ્તર્યો છેવટે રાજાની વિનંતિથી શાંત થએલા સૂરિજીએ યક્ષને તેના સ્થાને પાછો મોકલ્યો અને બે કુડીઓ ત્યાં જ રહેવા દીધી

ત્વામામનન્તિ મુનયઃ પરમં પુમાંસ-

માદિત્યવર્ણમમલં તમસઃ પુરસ્તાત્ ।

ત્વામેવ સમ્યગુપલભ્ય જયન્તિ મૃત્યું

નાન્યઃ શિવઃ શિવપદસ્ય મુનીન્દ્ર ! પન્થાઃ ॥૨૩॥

સમશ્લોકી

માને પરંપુરૂષ સર્વ મુનિ તમોને,

ને અંવકાર સમીપે રવિ શુદ્ધ બાહ્ય;

પામી તને સુરીત મૃત્યુ-જીતે મુનીંદ્ર,

છે ના બીજે કુશળ મોક્ષ તણા જ પંથ-૨૩

શ્લોકાર્થ-હે મુનીંદ્ર ! પ્રભુ ! મુનિઓ તમોને પરમ પુરુષ કહે છે. અથ ત મિથ્યાત્વી જીવ બાહ્યાત્મા કહેવાય છે, સમ્યગ્દષ્ટિ કર્મવાળો જીવ અતરાત્મા કહેવાય છે અને કર્મરહિત થએલ જીવ પરમાત્મા કહેવાય છે, તેવા પરમાત્મા તમે છો, એમ મુનિઓ કહે છે, તમે સૂર્ય સમાન સ્વયં તેજસ્વી છો, અમલ-રાગ દ્વેષ રહિત છો, તથા પાપરૂપ અંધકારથી દૂર છે. તમને જ અતઃકરણની શુદ્ધિવડે પામીને-બાણીને પ્રાણીઓ મૃત્યુને જીતે છે-સિદ્ધ થાય છે તે સિવાય બીજો કોઈ પણ ઉપદ્રવ રહિત મોક્ષનો માર્ગ નથી.

વાર્તા ૧૫મી શ્લોક ૨૩મા.

આગળ જેઓનું વર્ણન કરી ગયા છીએ, તે વિદ્યાસિદ્ધ શ્રી આર્યખપુરાચાર્ય ભક્તામરસ્તોત્રના તેવીસમા શ્લોકની સાધના કરીને સર્વ અભીષ્ટ વસ્તુઓને દેવા-વાળી એવી ચક્રેશ્વરી દેવી પાસેથી દુષ્ટવ્યતરને કબજે કરવાનું વરદાન મેળવ્યું હતું, તે શ્રી આર્યખપુરાચાર્ય વિહાર કરતા કરતા ‘ઉબ્બચિની’ નામની નગરીએ આવ્યા તે ઉબ્બચિની નગરીના ઉદ્યાનના મધ્યભાગમાં ચંડિકા દેવીનું એક મંદિર હતું, તે હિંસાપ્રિય દેવીની પાસે નિરતર અનેક પ્રકારનાં નિર્દોષ અવાચક પ્રાણીઓનો સહાર થતો હતો, તેથી ઉદ્યાનમાં ઠેકાણે ઠેકાણે લોહી, હાડકા, માંસ, મરેલાં જાનવરના કલેવરો વગેરે પડેલાં હતા. સાંજનો સમય થઈ જવાથી આચાર્ય મહારાજ રાત્રિ વીતાવવા માટે તે ચંડિકાના મંદિરની નજીકની ભૂમિમા રહ્યા

થોડી રાત્રિ વીત્યાબાદ ક્રોધાયમાન થએલી ચંડિકા દેવી મુનિને પોતાના મંદિરની નજીકમાં ધ્યાનસ્થ બેઠે એકદમ ક્રોધથી રાત્રી પીળી થઈ ગઈ અને મુનિના ગળે નખ માર્યો, જે તેણીના કપોળમાં જ લાગ્યો આ પ્રમાણે બેઠેને દેવી ઉપસર્ગ કરવા છોડી દઈ મુનિના પગમાં પડી અને તેઓની ક્ષમા માગી અને કહ્યું કે આપ

કાંઈ આજ્ઞા કરે. ગુરૂએ જીવહિંસા બંધ કરવાનું કહ્યું અને જીવો પર થતા ઉપસર્ગનું નિવારણ કર્યું અને તેણીને શાંતિ પમાડી સવારમાં તેઓની સાથે ઉપાશ્રય તરફ જતાં નગરના દરવાજે તેઓની પૂજા અને વદન કરી પોતાના મંદિરમાં પાછી ગઈ તેણીના કપોલના વિષે નખરેખા તેવીને તેવી જ કાયમ રહી. આ વૃત્તાંત લોકોના જાણવામા આવવાથી લોકોમાંથી પણ કેટલાકે ગુરૂમહારાજનો ઉપદેશ શ્રવણ કરી સમ્યક્ત્વ અગિકાર કર્યું અને ગુરૂના ગુણનું સ્મરણ કરતાં કરતાં પોતાને ઘેર ગયા.

ત્વામવ્યયં વિશ્રુમચિન્ત્યમસહ્ચમાદ્યં

બ્રહ્માણમીશ્વરમનન્તમનઙ્ગકેતુમ્ ।

યોગીશ્વરં વિદિતયોગમનેકમેકં

જ્ઞાનસ્વરૂપમમલં પ્રવદન્તિ સન્તઃ ॥૨૪॥

સમશ્લોકી

તું આદિ અવ્યય અચિત્ત્ય અસંખ્ય વિશુ,

છે બ્રહ્મ ઈશ્વર અનંત અનંગકેતુ,

યોગીશ્વર વિદિતયોગ; અનેક એક,—

કે'છે તને વિભળ જ્ઞાનસ્વરૂપ સંત.—૨૪

શ્લોકાર્થ — હે પ્રભુ ! સત પુરુષ તમોને અવ્યય એટલે સર્વ કાળે એકસ્થિર સ્વભાવવાળા હોવાથી હાનિવૃદ્ધિ રહિત, તથા વિશુ એટલે પરમ ઐશ્વર્ય વડે શોભનાર અથવા કર્મેનો નાશ કરવામાં સમર્થ, અચિત્ત્ય એટલે આધ્યાત્મિક પુરુષો વડે પણ ચિંતવી ન શકાય તેવા અથવા અચિત્ત્ય ગુણવાળા, અસંખ્ય એટલે તમારા ગુણની સખ્યા ન હોવાથી અસંખ્ય, અથવા અનંત જ્ઞાનવાળા છતાં પણ સસારઅનંત હોવાથી સર્વ જીવોના સર્વ ભવોની સખ્યા નહિ કરી શકવાથી અસંખ્ય અથવા અનંત અર્થવાળા અકારાદિક વર્ણોની સખ્યા નહીં કરી શકવાથી અસંખ્ય, અથવા ગુણથી અને કાળથી તમારી સખ્યા થઈ શકતી નથી માટે અસંખ્ય. આદ્ય એટલે લોકવ્યવહારની આદિમાં થએલા હોવાથી આદ્ય, અથવા પાત્ર પરમેષ્ઠીની મધ્યે પ્રથમ હોવાથી આદ્ય, અથવા ચોવીશ તીર્થંકરમાં પ્રથમ હોવાથી આદ્ય, અથવા સર્વ તીર્થંકરો પોતપોતાના તીર્થની આદિ કરનાર હોવાથી આદ્ય બ્રહ્મા એટલે અનંત આનંદ વડે વૃદ્ધિ પામનાર. ઈશ્વર એટલે સર્વ દેવોના સ્વામી અથવા ઐશ્વર્યયુક્ત હોવાથી કૃતાર્થ. અનંત એટલે અનંત જ્ઞાનદર્શનવાળા અથવા મૃત્યુરૂપ અંત રહિત અનંગકેતુ એટલે કામદેવનો નાશ કરવામા કેતુ સમાન એટલે કે જેમ ઉદય પામેલો કેતુનો તારો જગતનો ક્ષય કરે છે, તેમ ભગવાન કામદેવનો ક્ષય કરે છે, અથવા

વૈક્રિય, ઔદારિક, આહારક, તૈજસ અને કાર્મણ એ પાંચે અગ-શરીરના કેતુ-ચિન્હ રહિત હોવાથી અનગકેતુ. યોગીશ્વર એટલે મન, વચન અને કાયાને જીતનારા, યોગીઓના એટલે ચાર જ્ઞાનવાળાના અથવા ધ્યાનીના ઇશ્વર અથવા સયોગી કેવળીના માન્ય હોવાથી ઇશ્વર. વિદિતયોગ એટલે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ યોગને જાણનાર અથવા ધ્યાનીઓએ જેનાથી યોગ જાણ્યો છે તેવા, અથવા ‘વિ’ એટલે વિશેષ કરીને, ‘દિત’ એટલે નાશ કર્યો છે, ‘યોગ’ જીવની સાથે ક્ષીરનીરના ન્યાયથી રહેલો કર્મબંધ જેણે એવા. અનેક એટલે જ્ઞાને કરીને સર્વમા રહેલા હોવાથી અનેક, અથવા ગુણ અને પર્યાય અનેક હોવાથી અનેક, અથવા એક ઠેકાણે અનેક સિદ્ધ હોવાથી અનેક, અથવા ઋષભ વગેરે અનેક વ્યક્તિ હોવાથી અનેક, અથવા નામ સ્થાપના, દ્રવ્ય સ્થાપના અને ભાવ સ્થાપના રૂપે હોવાથી અનેક. એક એટલે અદ્વિતીય, ઉત્તમ અથવા એક જીવની અપેક્ષાએ એક. જ્ઞાનસ્વરૂપ એટલે કેવળ-જ્ઞાનના સ્વરૂપવાળા તથા અમલ એટલે અઢાર દોષરૂપ મળ રહિત છો આ રીતે તમેને કહે છે.-૨૪

બુદ્ધસ્ત્વમેવ વિબુધાર્ચિત ! બુદ્ધિબોધાત્ ।

ત્વં શક્કરોઽસિ ભુવનત્રયશક્કરત્વાત્ ।

ધાતાઽસિ ધીર ! શિવમાર્ગવિધેર્વિધાનાત્

વ્યક્તં ત્વમેવ ભગવન્ પુરુષોત્તમોઽસિ ॥૨૫॥

સમશ્લોકી

છો બુદ્ધિ-બોધ થકી હે ! સુરપૂજ્ય બુદ્ધ,

છો લોકને સુખદ-શંકર તેથી શુદ્ધ !

છો ભોક્ષ-માર્ગ-વિધિ-ધારણથી જ ધાતા,

છો સ્પષ્ટ આપ પુરુષોત્તમ સ્વામી ત્રાતા.—૨૫

શ્લોકાર્થ:—હે ઇદ્રાદિક દેવોથી પૂજિત પ્રભુ ! પદ્માથોને વિષે તમારી જ મતિનો પ્રકાશ હોવાથી સાચા બુદ્ધ તમે જ છો અથવા ‘વિબુધ’ એટલે પડિતો, પડિતો એટલે ગણધરો તેમણે ‘અર્ચિત’ એટલે પૂજિત જે તીર્થંકરો, તેની ‘બુદ્ધિ’ એટલે કેવળજ્ઞાન, તેના વડે ‘બોધાત્’ એટલે વસ્તુસમૂહનું જ્ઞાન હોવાથી તમે જ બુદ્ધ છો તથા ત્રણ જગતના જીવોને સુખ કરનાર હોવાથી તમે જ સાચા શંકર છો હે ધીર ! ત્રણ રતન રૂપ ભોક્ષમાર્ગનું વિધાન કરવાથી તમે જ ધાતા-બ્રહ્મા છો. હે ભગવાન્ ! તમે જ સર્વ પુરુષોમા ઉત્તમ છો. તેથી સ્પષ્ટ રીતે તમે જ પુરુષોત્તમ-વિષ્ણુ છો અર્થાત્ બુદ્ધ, શંકર, બ્રહ્મા અને વિષ્ણુ, તેઓ નામ પ્રમાણે ગુણવાળા

નથી. કારણકે યુદ્ધ દેવળજ્ઞાન રહિત છે, શંકર સંહાર કરનાર છે, બ્રહ્મા હિંસક વેદનો ઉપદેશ આપનાર છે અને વિષ્ણુ માયાકપટ યુક્ત છે. અને તે નામોના ચથાર્થ ગુણો તો તમારામાં જ છે.-૨૫

વાર્તા ૧૬મી શ્લોક ૨૪-૨૫

શૌર્યપુર^૧ નામના નગરમાં છતશત્રુ^૨ નામનો મહા પરાક્રમી, બળવાન અને નીતિવાન રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજાને રૂપમાં રંભા સમાન અને શીલવત બહેતેર રાણીઓ હતી.

એક દિવસ વસંતઋતુ પૂર બહારમાં ખીલી રહી હતી, સુગંધ-પરિમલ ચારે બાજુ પ્રસરી રહ્યો હતો, કોકિલા મધુર સ્વરે આલાપ કરતી હતી, તે વખતે માળીઓ આવી મહારાજાને વસંતની મોજ અનુભવવા અને વિશ્રાન્તિ લેવા ઉદ્યાનમાં પધારવા કહ્યું રાજા રાણીઓ સહિત બગીચામાં જઈ વસંતની મોજ અનુભવવા લાગ્યો.

ઉદ્યાનમાં કીડા કરતાં કરતાં કોઈ એક વ્યંતર તે રાણીઓને વળગ્યો અને રાણીઓને બેલાન સ્થિતિમાં લાવી મૂકી ગાંડા માણસની માફક જેમ તેમ રાણીઓ બોલવા લાગી તેમજ અનેક એકાઓ કરવા લાગી, તેથી રાજા તેમજ બીજા માણસો બહુ હુંખી થવા લાગ્યા અને ચારે બાજુ શોક ફેલાઈ રહ્યો.

રાજાએ તુરંતજ શૌર્યપુર નગરમાંથી મત્ર-ચત્ર-તત્ર જાણનારાઓને બોલાવી રાણીઓના વ્યંતરને કાઢવા કહ્યું, માંત્રિકો-તાંત્રિકોએ બહુ બહુ પ્રયત્નો કર્યા, પણ સર્વે નિષ્ફળ ગયા. જ્યારે કોઈપણ પ્રયત્ન ફળીભૂત થયો નહિ, ત્યારે રાજા નિરાશ થઈ ગયો.

આ સમયે રાજાના ભાગ્યથી જ જાણે પધાર્યા હોય નહિ, તેમ વિહાર કરતાં કરતાં શાંતિસૂરિ^૩ શ્વેતાંબરાચાર્ય શૌર્યપુર નગરને વિષે પધાર્યા, આ શાંતિસૂરિ મહારાજે ભક્તામરસ્તોત્રના ૨૪મા શ્લોકતુ આરાધન કરવાથી ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રસન્ન થએલા હતાં, આવા મહાપ્રભાવશાળી આચાર્ય મહારાજના રાજાની રાણીને વ્યંતર વળગ્યાનો વૃત્તાંત જાણવામાં આવ્યો. તેથી શાસનની પ્રભાવના કરવાની જ એક માત્ર ઇચ્છાથી શુરૂમહારાજે અવધૂતનો વેષ લીધો અને ફરતા ફરતા રાજ-મંદિર અગાડી આવી પહોંચ્યા, અને બોલ્યા કે આ રાણીઓને દોષ રહિત હું કરી શકું તેમ છું.

૧. ક અને ગ મા નગરતું નામ 'સૂર્યપુર' છે, જ્યારે જ માં નગરતું નામ 'સૂરીપુર' છે.

૨. કમાં રાગતું નામ 'અજિતસિંહ' છે.

૩. ક, જ અને ગ મા મુનિનું નામ 'શાંતક્રીતિ' છે.

તેઓના આ વચ્ચેનો શ્રવણ કરીને રાજાએ તેઓને અંતઃપુરની પાસે સોનાના સિંહાસન પર બેસાડ્યા અને કહ્યું કે:—“હો ભગવન્ ! મારા પર કૃપા કરી રાણીઓને જેમ અને તેમ જલદી જીવિતદાન આપી મારા જીવનનો ઉદ્ધાર કરો અને તેના બદલામાં ભલે મારું રાજ્ય ગ્રહણ કરો.”

આ પ્રમાણે આચાર્યમહારાજને વિશ્વમિ કરવાથી આચાર્ય મહારાજે પ્રાસુક નિર્મળ જળ મગાવીને મંત્રીને આપ્યું અને કહ્યું કે “આ પાણીને દરેક રાણીની આંખ પર છાટો અને તેનું પાન દરેક રાણીને કરાવો ” આ પ્રમાણે કરવાથી બેહોતેરે રાણીઓને વળગેલો દુષ્ટ વ્યતર તુરતજ પલાયન થઈ ગયો.

આ પ્રમાણેનો અલૌકિક પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ જોઈ રાજા અને રાણીઓ ગુરૂમહારાજને વદન કરી, તેઓની વારવાર પ્રશંસા કરતા તેઓની પાસે ધર્મદેશના સાંભળવા બેઠાં,

શુરૂ મહારાજ શ્રી શાંતિસૂરિએ ધર્મદેશના આપતાં કહ્યું કે:—

“જ્ઞાનાદિત્રિતયોચ્ચશાલકલિતં શીલાઙ્ગસંઘૈઃ પુરઃ

સત્સૂત્રૈઃ કપિશીર્ષકૈઃ પરિગતં દાનાદિસદ્ગોપુરમ્ ।

ક્ષાન્ત્યાદ્યુચ્ચદશપ્રકારવિલસદ્યન્ત્ર શમામ્મોનિર્ધિ

મીતા- કર્મરિપોઃ શ્રયધ્વમધુના સદ્ધર્મદુર્ગં જનાઃ ॥૧॥

અર્થાત્—સમ્યગ્દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્ચારિત્રરૂપ ત્રણ કોટ સુક્ત, અને અદાર હન્ટર શીલના અગોવડે સુક્ત, ઉત્તમ સૂત્ર રૂપ કાગરાવડે સહિત, દયા આદિ રૂપ દરવાજાવાળો, ક્ષમા આદિ દશ પ્રકારના ચતિધર્મરૂપ ચન્ત્રવાળો, અને શમરૂપી પાણીનો ભંડાર એવા સદ્ધર્મરૂપ કિલાનો કર્મરૂપ શત્રુથી ભયભીત થએલા હો મનુષ્યો ! તમે આશ્રય કરો.

આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજાએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને પોતાના આખા રાજ્યની અંદર જીવહિંસાનો નિષેધ કરાવ્યો. રાણીઓએ પણ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને શુરૂપાસે પચમી તપ ઉચ્ચર્યું. રાજાએ ઉંચા તોરણવાળા સેંકડો નવીન બિનમદિરો તથા તેની પ્રતિષ્ઠાઓ શુરૂમહારાજના ઉપદેશથી કરાવી.

મન્ત્રામ્નાય.—

આ છ ગાથાઓ[૧૬થી ૨૫]મા મન્ત્રાક્ષર એક જ છે. જે આ પ્રમાણે છે:—

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં નમિઝ્ઞ પાસ વિસહર વસદ્ધ જિણ ફુલિંગ ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં નમઃ
—મયહરી વિદ્યા [ચિતામણિ મન્ત્ર પણ આ જ છે, તેના વિધિ વિધાન માટે અગાઉ આવી ગએલ ‘ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર’ની બીજી ગાથાના મન્ત્રામ્નાયો જુઓ].

તુમ્યં નમસ્ત્રિભુવનાર્તિહરાય નાથ ।

તુમ્યં નમઃ ક્ષિતિતલામલભૂષણાય ।

તુમ્યં નમસ્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરાય

તુમ્યં નમો જિન ! મવોદધિશોષણાય ॥૨૬॥

સમપ્રલોડી

ત્રૈલોકદુઃખ-હર નાથ ! તને નમોડસ્તુ !

તું ભૂતળે અમલ ભૂષણને નમોડસ્તુ !

ત્રૈલોકના જ પરમેશ્વરને નમોડસ્તુ !

હે જીન ! શોષક લવાળિધ તને નમોડસ્તુ ! ૨૬

પ્રલોકાર્થ-હે નાથ ! ત્રિભુવનના દુઃખોને નષ્ટ કરનાર આપને મારા નમસ્કાર હો ! પૃથ્વીતળને વિષે નિર્મળ અલકારરૂપ આપને મારા નમસ્કાર હો ! ત્રણ જગતના પરમેશ્વર ! એવા આપને મારા નમસ્કાર હો ! અને હે જિનેન્દ્ર ! લવસમુદ્રને શોષણ કરનાર આપને મારા નમસ્કાર હો-છે.-૨૬

પાર્તા ૧૭ મી પ્રલોક ૨૬ મો.

ગરવી ગૂર્જરભૂમિમાં રમણીય જિનમંદિરોથી તથા શ્રેષ્ઠિઓના ગૃહમંદિરોથી વિભૂષિત શ્રી અણહિલપુરપાટણ^૧ નામનું એક સુદર અને સુશોભિત શહેર હતું. તે શહેરમાં શ્રીમાલવશમાં ઉત્પન્ન થયેલ એક નિર્ધન વાણીઓ રહેતો હતો. તે શહેરની આબુખાબુના ગામોમાં માથે ચણાની પોટલી મૂકીને ચણા, મમરાની ફેરી કરીને મહા સુશીખતે પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હોવાથી લોકોમાં તે ચનિક^૨ના નામથી ઓળખાતો હતો.

એક વખતે પોતે બહારગામ ફેરીને માટે જતો હતો, તેવામા ભાગ્યથોગે રસ્તામાં તેને ઉદ્યોતનસૂરિ^૩ નામના જૈનસાધુનો મેળાપ થયો. તેઓને ભક્તિપૂર્વક વદન કરી ચનિક એ હાથની અજલિ બેડીને જોડો રહ્યો.

આચાર્ય મહારાજે ચનિકને પૂછ્યું કે-“કાંઈ ધર્મકરણી કરે છે કે કેમ ?”

જવાબમા ચનિકે કહ્યું કે-“હે પ્રભો ! ચિત્તની શાંતિ વિના ધર્મકરણી કેવી રીતે થઈ શકે ? હું ઘણો જ નિર્ધન છું અને નિર્ધન હોવાને લીધે સર્વત્ર પરાભવ પામું છું” કહ્યું છે કે —

૧ ક મા ગામનું નામ ‘પાટલીપુત્ર’ છે, જ્યારે સ અને ગ માં ગામનું નામ ‘પટણા’ છે
૨. ક, સ અને ગ મા વાણીઆનું નામ ‘ધનમિત્ર’ છે, ૩ ક મા સાધુનું નામ ‘વિજયદેવસૂરિ’ છે, જ્યારે સ અને ગ મા સાધુનું નામ ‘ગુણસેન’ સુનિ છે

“પંથસમા નતિથ જરા, દારિદ્રસમો પરાભવો નતિથ ।

મરણસમં નતિથ ભયં, હુહાસમા વેયણા નતિથ ॥૧॥

અર્થાત્:-પથ સમાન કોઈ ઘડપણુ નથી, દારિદ્ર્ય સમાન કોઈ પરાભવ નથી; મરણુ સમાન કોઈ ભય નથી અને હુધા-ભૂખ સમાન કોઈ વેદના નથી.”

શુરૂએ કહ્યું કે:-

“ધર્માદ્ ધનં ધનત પવ સમસ્તકામાઃ

કામેભ્ય પવ સુખમિન્દ્રિયજં સમગ્રમ્ ।

કાર્યાર્થિના હિ ચ્છલુ કારણમેપણીયં

ધર્મો વિધેય ઇતિ તત્ત્વવિદો વદન્તિ ॥૧॥

અર્થાત્:-ધર્મથી ધન મળે છે, ધનથી જ સઘળા કામ-લોગના સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે, કામથી જ ઇન્દ્રિયજન્ય સુખ ઉત્પન્ન થાય છે. કાર્યના અર્થિએ કારણનો વિચાર કરવો જોઈએ. આ બધાનું કારણ ધર્મ છે, માટે ધર્મ જ સેવવો જોઈએ એમ તત્ત્વવેત્તાઓ કહે છે.

ભક્તામર સ્તોત્રના ૨૬ મા શ્લોકનું પંચાસરા પાર્શ્વનાથ ભગવાનને નમસ્કાર કરીને વારંવાર ચિંતવન કર, શક્તિ પ્રમાણે તપસ્યા કર અને બ્રહ્મચર્યપૂર્વક મહાલક્ષ્મીના મન્ત્રનો જાપ કર.

અનિકે કહ્યું કે:-“તે બધું એ પ્રમાણે જ કરીશ” પછી શુરૂને નમસ્કાર કરીને તે ચોતાના કામે લાગી ગયો.

ત્યાર પછી હમેશાં તે ‘નુમ્યં નમો’ શ્લોક બોલીને પાર્શ્વનાથ ભગવાનને વદન કરી, આઠસો જાપ નમસ્કાર મન્ત્રના કરતો, પરસ્રીને માતા અને બહેન સમાન ગણતો, અને જે ગામે તે ગ્રામા મમરાની ફેરી કરવા જતો ત્યાં અગાડી આવેલી શ્રીઋષભદેવ ભગવાનની ભક્તિ કરવા વાળી મહાલક્ષ્મીની મૂર્તિને જતાં આવતા નમસ્કાર કરવા જતો.

આ પ્રમાણે કરતાં છ મહિના પસાર થઈ ગયા. એક દિવસે મધ્યાહ્નના વખતે મહાલક્ષ્મીના મદિરે દિવ્ય આભૂષણો ધારણ કરેલી, કેસર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોનું જેણે અગે વિલેપન કર્યું છે તેવી, તથા મૃદુમૃદુ હાસ્ય કરતી, અને કામ-વિફલો એક સ્ત્રીને અનિકે દીઠી.

તે સ્ત્રીએ અનિકને બોલાવીને પૂછ્યું કે -“હો પોટલીવાલા ! શું કરે છે ?

અનિકે જવાબ આપ્યો કે:-“હું દેવીને નમસ્કાર કરું છું”

તેણી બોલી કે:-“મહાલક્ષ્મીને નમન કરવાથી શું ? મને આપશ્રીની અર્ધાંગના તરીકે સ્વીકારી મ્હારું જીવન સફળ કરો. ભોગ ભોગવો, દોહાંચનો ત્યાગ કરો.”

અનિકે જવાબ આપ્યો કે.—“તું મારી મા છે, આવા વચનો તો સ્વપ્ને પણ ન બોલવા બેઠ્યો તો પછી કાર્યમાં—અમલમાં મૂકવાની તો વાત જ શી ? કારણ કે પારકી સ્ત્રીને મા સમાન ગણવી, એવું મારૂં વ્રત છે.”

સ્ત્રીએ ફરી ફરીને એના એ જ વચનો કહેવા માંડ્યાં, તો પણ તે (અનિક) પોતાના વ્રતથી ચલાયમાન થયો નહિ.

મહાલક્ષ્મી સાક્ષાત્ પ્રગટ થયાં અને બોલ્યાં કે:—“વત્સ ! તુમ્યં નમોઽ શ્લોકના જાપથી તુષ્ટમાન થયેલી મારી સખી ચક્રેશ્વરી દેવીના વચનથી મેં તારી આ પ્રમાણે પરીક્ષા કરી છે અને તારી વ્રતમાં દૃઢતા બેઠેને હું પ્રસન્ન થઈ છું, તો વર માગ !”

અનિકે કહ્યું કે.—“મારા દારિદ્ર્યનો નાશ થાઓ.”

દેવીએ કહ્યું કે:—“આજે સાંજે તારી પાસે જેટલા ચણા હોય તેટલા બધાથી તારા ઘરમાંની કોઠીઓ ભરી દે જે, સવારમાં તે ગધા સુવર્ણના થઈ જશે.” આ પ્રમાણે કહીને દેવી અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

અનિકે પણ ચણા લેવા કરીને પોતાના ઘર આવી ત્રણ કોઠીઓ ચણાથી ભરી દીધી, સવારમાં તે ગધા સોનાના થઈ ગયા. તેનો થાળ ભરીને સવારમાં વૃદ્ધ ભીમદેવ રાજાને ભેટણું ધર્યું.

આશ્ચર્ય પામીને રાજાએ પૂછ્યું કે —“શા માટે સોનાના ચણા ઘડાવ્યા છે ?”

અનિકે પોતાના મળેલા વરદાન વગેરેનો વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો. રાજાએ તેના પર મહેરબાની કરીને ઘર બાંધવા માટે જગ્યા બક્ષીસ આપી. તે જગ્યા પર નવું ઘર કરાવ્યું, અને શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવી સહિતનું શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનું જિનમંદિર કરાવ્યું તથા મહાલક્ષ્મીના મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. અનુક્રમે તીર્થયાત્રાઓમાં પણ પોતાની કેટલી એક લક્ષ્મીનો વ્યય કર્યો, હમેશાં દાન દેતો તથા ભોગસુખ ભોગવતો અનિક સુખ નગરશેઠ થયો અને પોતાનો કાળ સુખપૂર્વક નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાય.—

ૐ શ્રી હ્રીં ક્લીં મહાલક્ષ્મ્યૈ નમઃ ।

વિધિ:—પચમ નક્ષત્ર (મૃગ) અને ગુરુવાર જે દીવસે હોય તે દીવસે જાપ શરૂ કરવા, જાપ શરૂ કરતા પહેલાં જે ઘરમાં અગર જે જગ્યાએ જાપ કરવા હોય તે જગ્યાની ભિતોને ઘોળાવવી અને જમણી તરફ લક્ષ્મી દેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરવી.

લક્ષ્મીદેવીનું સ્વરૂપ:—

ચાર હાથ જરહ(પીળો)વર્ણ, શરીરના બંને હાથ ઉપર પાણી જેમાંથી ટપકતું હોય તેવા કમલનાં ફૂલ, ત્રીજા હાથમાં પાણીનો ભરેલો લોટો તથા ચોથા હાથમાં અંકુશ, આ પ્રમાણેના ચાર હાથ બનાવીને, જમણી તથા ડાબી બંને બાજુએ બે હાથીનું રૂપ અને તે હાથી સૂંઢમાં બે ચામર લઈને, દેવીની આરતી કરતા હોય એવી દેવીની સુદર મૂર્તિ, હસતા મુખવાળી, પીળા વસ્ત્રને જેણીએ ઝોઢેલુ છે, તેવી રીતની લક્ષ્મીદેવીની મૂર્તિની જમીનથી એક હાથ ઉચે સ્થાપના કરવી. [આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નંબર. ૧૭૨] તે મૂર્તિની આગળ એક અગ્નિકુંડ કરવો, તે અગ્નિકુંડની નજીક એક કાંબલ-કટાસણું બિછાવીને બેસવું, સ્નાન કરી, પવિત્ર થઈ, શુદ્ધની આજ્ઞા લઈ, શુદ્ધને રૂપાનાણું એટલે પાવલી, અડધો રૂપૈઓ, રૂપૈઓ, અગર જે કાંઈ પોતાની ઇચ્છા હોય, તે મુજબ પોતાની શક્તિ અનુસાર આપીને, હાથમાં કપૂરની (ફિરખાની) જપમાલા લઈને દરરોજ ૧૦૦૮ એક હજારને આઠ બપ કરીએ, ૧૦૦૦૦૦ એક લાખ બપ કરીને, ફરી એટલાં જ સોન ચંપાનાં ફૂલથી બપ જપીને ઉઠતી વખતે બધાં ફૂલોનો અગ્નિમાં હોમ કરીએ, આ રીતે જપતાં જપતાં ૬ મહિનામાં બપ સપૂર્ણ કરવો જ્યાં સુધી આ મંત્રનો બપ સપૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી સ્ત્રીસંગ કરવો નહિ, બ્રહ્મચર્ય પાળવું, થોડું ભોજન, અલ્પ નિદ્રા, અલ્પ ક્રોધ કરવો. આ વિધિથી મંત્રની સાધના કરવાથી લક્ષ્મીદેવી પ્રસન્ન થઈને સાક્ષાત્ દર્શન દઈને વરદાન આપે છે આગમશાસ્ત્રમાં પણ લક્ષ્મીનો મંત્ર આ પ્રમાણે જ કહ્યો છે:—

આદૌ પ્રણવસ્તતઃ, ઈં વ, હ્રીં વર્લીં કામાક્ષરં તતઃ ।

મહાલક્ષ્મ્યૈ નમઃશાંતે, મંત્રો લક્ષ્મ્યાદશાક્ષર ॥૧॥

અર્થાત્—જેની શરૂઆતમાં પ્રણવ ઉઠે, પછી ઈં તથા હ્રીં અને કામ બીજ વર્લીં, ત્યાર પછી મહાલક્ષ્મ્યૈ અને નમઃ જેની અંતમાં છે એવો દશ અક્ષરનો મહાલક્ષ્મીનો મંત્ર છે.

કો વિસ્મયોઽત્ર યદિ નામ ગુણૈરશેષૈ—

સ્ત્વં સંશ્રિતો નિરવકાશતયા મુનીશ !

દોષૈરુપાત્તવિવુદ્ધાશ્રયજાતગર્વૈઃ

સ્વમાન્તરેઽપિ ન કદાચિદપીક્ષિતોઽસિ ॥૨૭॥

ચનિકે જવાબ આપ્યો કે.—“તું મારી મા છે, આવા વચનો તો સ્વપ્ને પણ ન બોલવા બેઠ્યો તો પછી કાર્યમાં—અમલમાં મૂકવાની તો વાત જ શી ? કારણ કે પારકી સ્ત્રીને મા સમાન ગણવી, એવું મારૂં મત છે”

સ્ત્રીએ ફરી ફરીને એના એ જ વચનો કહેવાં માંગ્યાં, તો પણ તે (ચનિક) પોતાના મતથી ચલાયમાન થયો નહિ.

મહાલક્ષ્મી સાક્ષાત્ પ્રગટ થયાં અને બોલ્યા કે:—“વત્સ ! તુમ્યં નમોઽમ્રીતે પ્રલો-
કના જાપથી તુષ્ટમાન થયેલી મારી સખી ચક્રેશ્વરી દેવીના વચનથી મેં તારી
આ પ્રમાણે પરીક્ષા કરી છે અને તારી મતમાં દૃઢતા બેઠેને હું પ્રસન્ન થઈ છું,
તો વર માગ !”

ચનિકે કહ્યું કે —“મારા દારિદ્ર્યનો નાશ થાઓ.”

દેવીએ કહ્યું કે:—“આજે સાજે તારી પાસે જેટલા ચણા હોય તેટલા બધાથી
તારા ઘરમાંની કોઠીઓ ભરી દે જે, સવારમાં તે બધા સુવર્ણના થઈ જશે.” આ
પ્રમાણે કહીને દેવી અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

ચનિકે પણ ચણા ભેગા કરીને પોતાના ઘેર આવી ત્રણ કોઠીઓ ચણાથી ભરી
દીધી, સવારમાં તે બધા સોનાના થઈ ગયા. તેનો થાળ ભરીને સવારમાં વૃદ્ધ
ભીમદેવ રાજાને ભેટણુ ધર્યું

આશ્ચર્ય પામીને રાજાએ પૂછ્યું કે —“શા માટે સોનાના ચણા ઘડાવ્યા છે ?”

ચનિકે પોતાના મળેલા વરદાન વગેરેનો વૃત્તાંત કહી સભળાવ્યો. રાજાએ
તેના પર મહેરબાની કરીને ઘર બાંધવા માટે જગ્યા બક્ષીસ આપી. તે જગ્યા પર
નવું ઘર કરાવ્યું, અને શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવી સહિતનું શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનું જિનમંદિર
કરાવ્યું તથા મહાલક્ષ્મીના મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. અનુક્રમે તીર્થયાત્રાઓમા
પણ પોતાની કેટલી એક લક્ષ્મીનો વ્યય કર્યો, હમેશાં દાન દેતો તથા ભોગસુખ
ભોગવતો ચનિક મુખ્ય નગરશેઠ થયો અને પોતાનો કાળ સુખપૂર્વક નિર્ગમન
કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાય —

ॐ श्रीं ह्रीं क्लीं महालक्ष्म्यै नमः ।

વિધિ.—પંચમ નક્ષત્ર (મૃગ) અને ગુરુવાર જે દીવસે હોય તે દીવસે જાપ
શરૂ કરવા, જાપ શરૂ કરતા પહેલાં જે ઘરમાં અગર જે જગ્યાએ જાપ કરવા હોય
તે જગ્યાની ભિતોને ઘોળાવવી અને જમણી તરફ લક્ષ્મી દેવીની મૂર્તિની સ્થાપના
કરવી.

લક્ષ્મીદેવીનું સ્વરૂપ:—

ચાર હાથ જરહ(પીળો)વર્ણ, શરીરના બને હાથ ઉપર પાણી જેમાંથી ટપકતું હોય તેવા કમલનાં ફૂલ, ત્રીજા હાથમાં પાણીનો ભરેલો લોટો તથા ચોથા હાથમાં અંકુશ, આ પ્રમાણેના ચાર હાથ બનાવીને, જમણી તથા ડાબી બંને બાજુએ બે હાથીનું રૂપ અને તે હાથો સૂઢમાં બે ચામર લઈને, દેવીની આરતી કરતા હોય એવી દેવીની સુદર મૂર્તિ, હસતા સુખવાળી, પીળા વસ્ત્રને જેણીએ ઓઢેલું છે, તેવી રીતની લક્ષ્મીદેવીની મૂર્તિની જમીનથી એક હાથ ઉંચે સ્થાપના કરવી [આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નંબર. ૧૭૨] તે મૂર્તિની આગળ એક અગ્નિકુંડ કરવો, તે અગ્નિકુંડની નજીક એક કાંબલ-કટાસણું બિછાવીને બેસવું, સ્નાન કરી, પવિત્ર થઈ, ગુરૂની આજ્ઞા લઈ, ગુરૂને રૂપાનાણું એટલે પાવલી, અડધો રૂપૈઓ, રૂપૈઓ, અગર જે કાંઈ પોતાની ઇચ્છા હોય, તે સુજળ પોતાની શક્તિ અનુસાર આપીને, હાથમાં કપૂરની (કિરબાની) જપમાલા લઈને દરરોજ ૧૦૦૮ એક હજારને આઠ જાપ કરીએ, ૧૦૦૦૦૦ એક લાખ જાપ કરીને, ફરી એટલાં જ સોન ચપાનાં ફૂલથી જાપ જપીને ઉઠતી વખતે બધાં ફૂલોનો અગ્નિમાં હોમ કરીએ, આ રીતે જપતાં જપતાં ૬ મહિનામા જાપ સપૂર્ણ કરવો જ્યાં સુધી આ મંત્રનો જાપ સપૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી સ્ત્રીસગ કરવો નહિ, પ્રહાર્ય પાળવું, થોડું લોજન, અદ્ય નિદ્રા, અદ્ય ક્રોધ કરવો. આ વિધિથી મંત્રની સાધના કરવાથી લક્ષ્મીદેવી પ્રસન્ન થઈને સાક્ષાત્ દર્શન દઈને વરદાન આપે છે. આગમશાસ્ત્રમાં પણ લક્ષ્મીનો મંત્ર આ પ્રમાણે જ કહ્યો છે:—

આદૌ પ્રણવસ્તતઃ, શ્રીં ચ, હ્રીં ક્લીં કામાક્ષરં તતઃ ।

મહાલક્ષ્મ્યૈ નમઃશ્રાંતે, મંત્રો લક્ષ્મ્યાદશાક્ષર ॥૧॥

અર્થાત્—જેની શરૂઆતમાં પ્રણવ ઐ, પછી શ્રીં તથા હ્રીં અને કામ બીજ ક્લીં, ત્યાર પછી મહાલક્ષ્મ્યૈ અને નમઃ જેની અંતમાં છે એવો દશ અક્ષરનો મહાલક્ષ્મીનો મંત્ર છે.

કો વિસ્મયોઽત્ર યદિ નામ ગુણૈરશેષૈ—

સ્ત્વં સંશ્રિતો નિરવકાશતયા મુનીશ !

દોષૈરુપાત્તવિદુષાશ્રયજાતગર્વૈઃ

સ્વમાન્તરેઽપિ ન કદાચિદપીક્ષિતોઽસિ ॥૨૭॥

સમશ્લોકી

આશ્ચર્ય શું ગુણુજ સર્વ કદી સુનીશ !

હારો જ આશ્રય કરી વસતા હું મેશ !

દોષો ધરી વિવિધ આશ્રય ઉપજેલા,

ગર્વાદિકે ન તમને સ્વપ્ને દીઠેલા !-૨૭

શ્લોકાર્થ -હે સુનીશ્વર ! સમગ્ર ગુણોએ નિરંતર આપનો જ આશ્રય કર્યો છે, તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કાંઈ જ નહીં. કેમકે અન્ય દેવાદિકરૂપ વિવિધ પ્રકારના આશ્રય મળવાથી જેમને ગર્વ ઉત્પન્ન થયો છે એવા રાગાદિક સમગ્ર દોષોએ કદાપિ સ્વપ્નમાં પણ તમને જોયા નથી અર્થાત્ વિવિધ આશ્રય મળવાથી જેને ગર્વ થયો હોય તે અન્યની સન્મુખ ન જ જીવે એ સ્વાભાવિક છે.-૨૭

વાર્તા ૧૮ મી શ્લોક ૨૭ મા

દક્ષિણમાં આવેલી ગોદાવરી નદીના કાંઠે ‘પ્રતિષ્ઠાનપુર’ નામે શહેર હતું, તે શહેરનો હાલ (સાતવાહન) નામનો રાજા બળવાન, ત્યાગી, ગુણવાન, સર્વ કલાનો બહુકાર તથા ભોગીજનોમાં અગ્રેસર હતો. તે રાજાને માત્ર એકજ મહાદુઃખ હતું, તેને બહુ બહુ મણિ, મન્ત્રોના પ્રયોગો કર્યા છતાં પણ પોતાની મનઃકામના પુરી થઈ નહિ.

પુત્રને માટે રાજાએ ઘણી ઘણી તપસ્યાઓ કરીને શંકરની પૂજા આરાધના કરી, પરંતુ સ્વપ્નમાં પણ રાજાની આશા ફળી નહિ. આખરે શંકરની આરાધનાથી કાંઈ પણ કાર્ય સિદ્ધ નહીં થાય એમ રાજાને લાગવાથી તેનું મન તે તરફથી ભઠી ગયું, એવામાં ત્યાં કોઈએક જૈનસાધુ વિહાર કરતા કરતા આવેલા તેઓને રાજાએ બે હાથ જોડી પ્રશ્ન કર્યો કે -“મને પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે કે નહિ ?”

સુનિમહારાજે કહ્યું કે -“હે રાજન ! તમે તપસ્યાપૂર્વક એકચિત્તે ભક્તામર સ્તોત્રનું આરાધન કરો કે જેનાથી ચક્રેશ્વરી દેવી તમારી મનોકામના પુરી કરશે.”

રાજાએ સુનિમહારાજના આ પ્રમાણેનાં વચનો સાંભળી કમલ વગેરે ઉત્તમ પુષ્પોથી ઋષભદેવ ભગવાન તથા તેમના શાસનની અધિષ્ઠાયિકા ચક્રેશ્વરી દેવીની એક ચિત્તે પૂજા તથા આરાધના કરવી શરૂ કરી દીધી, ત્રીજા જ દિવસે ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રગટ થયા, અને રાજાને કહ્યું કે -“રાજેન્દ્ર ! તારી પ્રભુભક્તિથી પ્રસન્ન થઈ

૧ કર્મા ગામનું નામ ‘પૈઠણપુર’ છે, જ્યાં ગામનું નામ ‘બાનાપુર’ છે, બ્યારે જ્યાં ગામનું નામ ‘અન્દ્રપુર’ છે. ૨ કર્મા તથા જ્યાં રાજાનું નામ ‘હરિસિંહ’ છે, બ્યારે જ્યાં રાજાનું નામ ‘હરિ’ છે.

હું તને આ એક અપૂર્વ પુષ્પમાળા આપું છું તે રાણીના કંઠમાં પહેરાવશે। તો પુત્રની અવશ્ય પ્રાપ્તિ થશે ” આટલું કહી પુષ્પમાળા આપી દેવી અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

રાત્રીએ તે પુષ્પમાળા પોતાની પટરાણીના કંઠમાં આરોપણ કરી. કેટલાએક દિવસે રાણીને ગર્ભ રહ્યો, અને સારા નક્ષત્રમાં રાણીએ એક તેજસ્વી પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો. અને ચક્રેશ્વરીદેવીના પ્રાસાદથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થએલી હોવાથી રાત્રીએ તેનું ચક્રાદાસ એવું નામ પાડ્યું.

મંત્રામ્નાય:—

ૐ નમો ઋષભાય મૃત્યુંજયાય સર્વજીવશરણાય પરમબ્રહ્મણેઽષ્ટમહાપ્રાતિહાર્યસહિતાય નાગભૂતયક્ષવશંકરાય સર્વશાન્તિકરાય મમ શિવં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥-વાર ૨૧ સ્મરણાત્ શુદ્ધોપદ્રવનાશો વાચ્છિતલાભશ્ચ ॥

વિધિ—અજવાલી ચઉદશના દિવસે આ મંત્રના ૩૦૦૦ ત્રણ હજાર જાપ કરીએ તો સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય; હૃદય, ભૂત, વ્યંતર, દૈત્ય તથા ખવીસ કોઈને વળગ્યો હોય તો ત્રણ દિવસ ૨૧ એકવીસ વાર આ મંત્રથી ઝાડવાથી ત્રણ દીનમાં વળગાડવાળો માણસ વળગાડથી મુક્ત થાય. જેને પુત્ર ન હોય તેને આ મંત્રનો હમેશાં જાપ કરવાથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય, બીજી પણ જે કોઈ જાતની ચિંતા હોય તેનો પણ નાશ થાય.

ઉચ્ચૈરશોકંતરુસંશ્રિતમુન્મયૂલ-

મામાતિ રૂપમમલં ભવતો નિતાન્તમ્ ।

સ્પષ્ટોલ્લસત્કિરણમસ્તતમોવિતાનં

ચિમ્બં રવેરિવ પયોધરપાર્શ્વવર્તિ ॥૨૮॥

સમશ્લોકી

ઉંચા અશોકતરૂ આશ્રિત કીર્ણ ઉચ,

અત્યંત નિર્મળ હીસે પ્રભુ આપ રૂપ;

તે જેમ મેઘ-સમીપે રહી સૂર્ય-બિંબ,

શોભે પ્રસારી કિરણો હૃણીને તિમિર.—૨૮

શ્લોકાર્થ:—જેવી રીતે પ્રકાશના કિરણોવાળું અને અંધકારના સમૂહને નષ્ટ કરવાવાળું સૂર્યનું બિંબ વાદળાંની સમીપે શોભે છે, તેવી જ રીતે ઉંચા અશોકવૃક્ષની નીચે ઉંચાં કિરણોવાળું આપનું પણ સ્વરૂપ અત્યંત નિર્મળ દેખાય છે—શોભે છે—૨૮

સિંહાસને મણિમયૂલશિલાવિચિત્રે

વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કનકાવદાતમ્ ।

વિમ્બં વિયદ્વિલસદંશુલતાવિતાનં

તુજ્જોદયાદ્રિશિરસીવ સહસ્રરશ્મેઃ ॥૨૯॥

સમશ્લોકી

સિંહાસને મણિ તણા કિરણો વિચિત્ર,
શોભે સુવર્ણ-સમ આપ શરીર ગૌર;

તે સૂર્ય-ખિંખ ઉદયાચળ શીર ટોચે,
આકાશમાં કિરણ જેમ પ્રસારી શોભે.—૨૯

શ્લોકાર્થ.—[હે તીર્થપતિ !] જેવી રીતે ઉંચા ઉદયાચળ પર્વતના શિખર ઉપર આકાશમાં ઉદ્યોતમાન કિરણોની શાખાઓના સમૂહવડે સૂર્યનું ખિંખ શોભે છે, તેવી જ રીતે મણિઓના કિરણોની કાંતિથી વિચિત્ર શિખરવાળા સિંહાસન પર સુવર્ણ જેવું આપનું શરીર વિશેષ કરીને શોભે છે—૨૯

કુન્દાવદાત્તચલચામરચારુશોભં

વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કલધૌતકાન્તમ્ ।

ઉદ્યચ્છશાઙ્કશુચિનિર્ઘરવારિધાર—

મુચૈસ્તટં સુરગિરેરિવ શાતકૌમ્ભમ્ ॥૩૦॥

સમશ્લોકી

ધોળા ઢળે ચમર કુંદ-સમાન એવું,
શોભે સુવર્ણ-સમ રમ્ય શરીર ત્હારું;

તે ઉગતા શશી સમા જળ-ઝર્ણ-ધારે,
મેરૂ તણા કનકના શીર-પેઠ શોભે !—૩૦

શ્લોકાર્થ:—જેવી રીતે ઉદય પામેલા ચન્દ્રમાના જેવા નિર્મળ ઝરણાંનાં પાણીની ધારાઓથી, સુવર્ણમય મેરૂ પર્વતનું ઉંચું શિખર શોભે છે, તેવી જ રીતે મોગરાના પુષ્પ જેવું અને ધોળા વીંઝાતા ચામરો વડે મનોહર શોભાવાળું સુવર્ણ કાંતિમય આપનું શરીર અત્યંત શોભાયમાન છે—૩૦

છત્રત્રયં તવ વિમાતિ શશાઙ્કકાન્ત—

મુચૈઃ સ્થિતં સ્થગિતમાનુકરપ્રતાપમ્ ।

મુક્તાફલપ્રકરજાલવિવૃદ્ધશોભં

પ્રત્યાપયત્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરત્વમ્ ॥૩૧॥

સમશ્લોકી

ઢાંકે પ્રકાશ રવિને શશીતુલ્ય રમ્ય!
 માતી-સમૂહ-રચનાથી દેદીપ્યમાન;
 એવા પ્રભુજી તમને ત્રણ છત્ર શોભે,
 ત્રૈલોક્યનું અધિપતિપણું તે જણાવે.—૩૧

શ્લોકાર્થ—હે પ્રભુ ! ચંદ્ર જેવા મનોહર-ઉજ્જવળ, તમારા મસ્તક પર ઉંચે ઉપરાઉપર ધારણ કરાએલા, સૂર્યના કિરણોના પ્રતાપને ઢાકી દેનાર, માતીના સમૂહ વડે કરેલી રચનાથી વિશેષ શોભતા અને તમારૂં ત્રણ જગતનું સ્વામીપણું સૂચવતા તમારાં ત્રણ છત્રો શોભે છે.—૩૧

વાર્તા ૧૯મી શ્લોક ૩૧ મા

સિંહપુર નામના નગરમાં ‘ગોપાલ’ નામનો એક સરલ પ્રકૃતિવાળો ક્ષત્રિય રહેતો હતો, તે નિર્ધનાવસ્થાને લીધે લોકોની ગાયો ચરાવીને પોતાનું શુભરાત્ર ચલાવતો હતો. તે પોતાની ભદ્રપ્રકૃતિને લીધે એક વખત ગામમાં પધારેલા જૈન મુનિને વંદન કરવા માટે ગયો. તે મુનિમહારાજે

“લક્ષ્મીર્વેશ્મનિ ભારતી ચ વદને શૌર્યે ચ દોષ્ણોર્યુગે
 ત્યાગઃ પાણિતલે સુધોશ્ચ હૃદયે સૌભાગ્યશોભા તનો
 કીર્તિદિક્ષુ સપક્ષતા શુણિજને યસ્માદ્ ભવેદ્ઙ્ગિનાં
 સોઽયં વાન્ઞિતમજ્જલાવલિકૃતે શ્રીધર્મલાભોઽસ્તુ વઃ ॥૧૥”

અર્થાત્—જેના પ્રતાપવડે પ્રાણીઓ ગૃહમાં લક્ષ્મી, સુખમાં ભારતી, બે બાહુમાં શૌર્ય, હાથમાં ત્યાગ, હૃદયમાં સદ્ગુણદિ, શરીરમાં સૌભાગ્યની શોભા, દિશાઓમાં યશ, શુણીજનોમાં પક્ષપાત થાય છે તે ઇષ્ટ અને મંગળની પરપરાને કરનાર ધર્મલાભ તમોને હો

આ પ્રમાણે ગોપાલને ધર્માશિષ આપી, અને ધર્મદેશના આપતાં કંઈ દેઃ—
 “હે ગોપાલ ! તું એક ચિત્તે જૈનધર્મનું આરાધન કર તથા ભક્તામરસ્તોત્ર અને પચ્ચરમેષી મન્ત્રનો હમેશા જાપ કર, જેનાથી આ ભવ અને પરભવમાં તું સુખનો ભોક્તા થઈશ અને ચાવત્ મોક્ષસુખને પામીશ.”

શુર મહારાજના કહેવાથી ગોપાલ હમેશાં ભક્તામરસ્તોત્રનો એક ચિત્તે પાઠ કરતો હતો અને જૈન ધર્મનું આરાધન કરતો હતો, તેવામાં એક રાત્રિએ સ્વપ્નમાં તેને ત્રણ છત્ર વગેરે પ્રતિહારો સહિત શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનાં દર્શન

૧ ક માં ‘વીરો’ગોપાળ એવું નામ છે, બ્યારે જ અને ગ મા ‘નરપાળ’ નામ છે.

થયાં, તેથી તે હૃદયથી આનંદિત થયો. સવારમાં તે ગાયો ચારવા ગયો, ત્યારે વર્ષાદયથી જમીન ઘોવાઈ જવાને લીધે ઋષભદેવ ભગવાનના જિનબિંબ પ્રગટ થએલાં તેને જોયાં; અને નદી કિનારે એક ઝુપડી બાધીને ત્યાં સ્થાપના કરી. તેની સન્મુખ તે ત્રણે કાળ ભક્તામરસ્તોત્રનો જાપ-પાઠ કરવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે કરતાં છ મહિના વીતી ગયા, એવામાં એક સમયે એકત્રીશમા શ્લોકનું સ્મરણ કરતાં ચક્રેશ્વરી દેવીએ પ્રસન્ન થઈને ગોપાલને રાજ થવાનું વરદાન આપ્યું; અને દેવી અદૃશ્ય થઈ ગયાં.

કર્મસયોગે સિંહપુરનો રાજા અકસ્માત્ નિઃસતાન મરણ પામ્યો, હવે રાજ્ય કેને સોંપવું એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો, મત્રિ, સામત તથા ભાયાતો વગેરેએ ભેગા થઈને નક્કી કર્યું કે—“મહારાજની એક હાથણી છે તેની સૂઠમાં પવિત્ર જળથી ભરેલો એક સુવર્ણ કલશ આપવો અને તે કલશના જલથી હાથણી જેના ઉપર અભિષેક કરે તેને રાજ્યાભિષેક કરી આપણો મહારાજ બનાવવો.” આ વાત સર્વાનુમતે મંજૂર થઈ અને હાથણીને શણગારી તેની સૂઠમાં સુવર્ણ કલશ પવિત્ર જલ ભરીને આપવામાં આવ્યો; તેની સાથે પાંચ દિવ્યો પણ પાછળ પાછળ આલવા લાગ્યાં.

ફરતી ફરતી હાથણી શહેર બહાર નીકળી જ ગલમાં જ્યાં અગાડી ગાયો ચરાવતો ચરાવતો ગોપાલ એક ઝાડ નીચે બેઠો હતો, ત્યાં આવી હાથણીએ સુવર્ણ કલશમાનું જલ ગોપાલના ઉપર ઢોળ્યું, અને પાંચ દિવ્યો પ્રગટ થયાં અને હાથણીએ તેને પોતાના કુંભસ્થલ પર બેસાડ્યો, અને ગર્જના કરી, તે જ વખતે પ્રધાને તથા નગરજનોએ તેને પોતાના રાજા તરીકે કબુલ કરી મોટી ધામધુમથી શહેરમાં લાવી રાજ્યાભિષેક કર્યો.

દેવીએ ભક્તામરના પ્રભાવથી રાજ્ય આપેલું હતું, તેથી ગોપાલે પોતાનું નામ દેવદત્ત રાખ્યું; સિંહપુરના ભાયાતો તથા બડીઆ રાજાઓના મનમાં અદે-ખાઈ ઉત્પન્ન થઈ કે આપણા સ્વામી તરીકે એક ગોવાળ રાજા થયો તે ઠીક નહિ, આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે બધા એકઠા થઈ યુદ્ધ કરવા તૈયાર થયા હુશ્મનોની આ બધી ચેષ્ટાઓ ગોપાલના જાણવામાં આવતા જ તેને ચક્રેશ્વરી દેવીનું સ્મરણ કર્યું અને હુશ્મનોનું લશ્કર પોતાના નગર તરફ ધસી આવતું જોયું.

દેવીએ રાત્રિના પ્રગટ થઈને કહ્યું કે—“હિ વત્સ ! હું તારી ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈ હતી અને તેથી જ મેં તને રાજ્ય વગેરે અપાવેલ છે. માટે તું ચિંતા ન કર” એમ કહી દેવી અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

ચુદ્ધ શરૂ થતાં જ દુશ્મનોનું લશ્કર ચિત્રની માફક તથા માટીની માફક હલન ચલનની ક્રિયા વગરનું સ્તબિત થઈ ગયું, આ પ્રમાણેનો દેવીનો પ્રભાવ જોઈને ભાયાતો તથા સામતો વગેરે ભય પામ્યા અને દેવદત્તને પ્રણામ કરીને પોતાની ભૂલ માટે ક્ષમા માંગી, અને દેવાધિદેવની માફક તેની આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો.

અનુક્રમે પોતાના ભુજબળથી કેટલાએ રાજાઓને તાબે કર્યા અને દેવદત્ત પરમ જૈન થયો તથા શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનું તેને એક ગગનચુખી જિનમંદિર બધાંનું અને ચિરકાલ રાજ્યસુખ ભોગવું

મંત્રામ્નાય—

અરિહતસિદ્ધઆયરિયલવજ્ઞાયસવ્વસાહસવ્વધમ્મતિત્થયરાણં ઐ નમો ભગવર્ણેપ
સુઅદેવયાપ સંતિદેવયાણં સવ્વપવયણદેવયાણં દસણં દિસાપાલાણં પચણં લોગપાલાણં
ઐ હ્રીં અરિહંતદેવં (વાય) નમઃ

વિધિ—જ્યારે શીખીએ ત્યારે સ્નાન કરી પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી આ મંત્ર વડે કેસરથી કાન પૂજી, ગુરૂ પાસે આવીને, જ્યારે ગુરૂ શીખવાડે ત્યારે ઉત્તરદિશા તરફ મુખ રાખી ગુરૂને નમસ્કાર કરી મંત્રાક્ષર શીખવો, ગુરૂને સારાં વસ્ત્રો આપીને ગુરૂની પૂજા સારી રીતે કર્યા પછી આ મંત્ર શીખવો. ત્યાર પછી ત્રણ મહિના સુધી આ મંત્રનો હમેશાં ૧૦૮ વખત બપ કરવો. બપ હમેશાં સવારમાં ઉઠીને કરવો, બપ જપીને બને હાથ મો ઉપર ફેરવવા, ત્યારપછી ઉઠીને જ્યાં કાંઈ કામ હોય ત્યાં જવાથી ધારેલું કામ નિશ્ચયે કરીને સફળ થાય છે, મનોકામના સિદ્ધ થાય, ત્રણસંગ્રામમા સ્મરણ કરીએ તો જીત થાય, વૈરી-દુશ્મન નાશી જાય. આ મંત્ર બહુ જ ઉચ્ચ કોટિનો છે

ગમ્भीરતારવપૂરિતદિગ્વિભાગ-

સ્ત્રૈલોક્યલોકશુભસક્લમભૂતિદક્ષઃ ।

સદ્ધર્મરાજજયઘોષણઘોષકઃ સન્

સ્થે દુન્દુભિર્ધ્વૈનતિ તે યશસઃ પ્રવાદી ॥૩૨॥

સમશ્લોકી

ગંભીર ઉચ્ચ સ્વરથી પૂરી છે દિશાઓ,

ત્રૈલોક્યને સરસ-સંપદ આપનારો;

સદ્ધર્મરાજ જયને કથનાર ખુદલો ।

વાગે છે દુન્દુભિ નભે યશવાદ લહારો.—૩૨

શ્લોકાર્થઃ—ઉંચા અને ગંભીર શબ્દોથી દશે દિશાઓને પૂરિત કરનારી, ત્રણે લોકનાં લોકોને શુભ સમાગમની વિભૂતિને દેનારી જે દુન્દુભિ વાગે છે, તે આપશ્રીના

ધર્મરાજ્યની જયદોષણા પ્રગટ કરે છે અને આકાશમાં આપના ચશને જ પ્રગટ કરે છે.—૩૨

મન્દારસુન્દરનમેરુસુપારિજાત-

સન્તાનકાદિકુસુમોત્કરવૃષ્ટિરુદ્ધા ।

ગન્ધોદબિન્દુશુભમન્દમરુત્રયાતા

દિવ્યા દિવઃ પતતિ તે વચસાં તતિર્વા ॥૩૩॥

સમશ્લોકી

મંદાર સુદર નમેરુ જ પારિજાતે,

સંતાનકાદિ કુલની બહુ વૃષ્ટિ ભારે,

પાણી કણે સુરભિ મંદ સમીર પ્રેરે,

શુ દિવ્ય વાણી તુજ સ્વર્ગ થકી પડે તે .—૩૩

શ્લોકાર્થ:—સુગંધી જળનાં ણિદુઓથી શુભ અને મદ પવનથી મંદાર, સુદર નમેરુ, સારાં પારિજાત અને સંતાનકાદિ વૃક્ષોનાં પુષ્પોની જે શ્રેષ્ઠ વૃષ્ટિ આકાશમાંથી પડે છે તે જાણે કે આપશ્રીના વચનોની દિવ્ય પદ્ધિત પ્રસરી રહેતી હોય નહિ, તેવી દેખાય છે.—૩૩

શુભત્પ્રભાવલયભૂરિવિભા વિમોસ્તે,

લોકત્રયે દ્યુતિમતાં દ્યુતિમાક્ષિપન્તિ ।

પ્રોચદ્ધિવાકરનિરન્તરભૂરિસજ્જથા,

દોષ્ટ્યા જયત્યપિ નિશામપિ સોમસૌમ્યામ્ ॥૩૪॥

સમશ્લોકી

શાભે વિભા ! પ્રસરતી તુજ કાંતિ ભારે,

ત્રૈલોક્યના દ્યુતિ-સમુદ્ધની કાંતિ હારે !

તે ઉગતા રવિ સર્વી બહુ છે છતાંએ,

રાત્રિ જીતે શીતલ ચંદ્ર સમાન તેજે ! ૩૪

શ્લોકાર્થ:—હે વિભા ! તમારા શાભાયમાન પ્રભામંડળની અતિશય તેજ-સ્વીતા, ત્રણ જગતના દ્યુતિમાન પદાર્થોની દ્યુતિનો તિરસ્કાર કરે છે અને અનેક પ્રકાશમાન સૂર્યોની સમાન તેજસ્વી હોવા છતાં પણ ચંદ્રમા સમાન શીતળ પ્રભા વડે રાત્રિને જીતે છે.—૩૪

સ્વર્ગપવર્ગગમમાર્ગવિમાર્ગણેષ્ટઃ,
સદ્ધર્મતત્ત્વકથનૈકપદ્મસ્ત્રિલોકયાઃ ।
દિવ્યધ્વનિર્ભવતિ તે વિશદાર્થસર્વ-
ભાષાસ્વભાવપરિણામગુણપ્રયોજ્યઃ ॥૩૫॥

સમશ્લોકી

જે સ્વર્ગ મોક્ષ શુભ માર્ગ જ શોધી આપે,
સદ્ધર્મ-તત્ત્વ કથવા પદ્મ ત્રૈલુ લોકે;
દિવ્યધ્વનિ તુજ થતો વિશદાર્થ સર્વ,
ભાષા-સ્વભાવ-પરિણામ ગુણોથી યુક્ત.-૩૫

શ્લોકાર્થ:-સ્વર્ગ અને મોક્ષનો માર્ગ બતાવવામાં ઇષ્ટ મિત્ર, સદ્ધર્મ અને સદ્વસ્તુનું સ્વરૂપ કહેવામાં એક જ ચતુર તથા નિર્મળ અર્થ અને સમસ્ત ભાષા-સ્વભાવ પરિણામાદિ ગુણોથી યુક્ત આપનો દિવ્યધ્વનિ થાય છે.—૩૫

ઉન્નિદ્રહેમનવપક્ષજપુજ્જકાન્તિ-

પર્યુહસન્નમયૂર્વશિખામિરામૌ ।

પાદૌ પદાનિ તવ યત્ર જિનેન્દ્ર ! ઘત્તઃ

પદ્માનિ તત્ર વિબુદ્ધાઃ પરિકલ્પયન્તિ ॥૩૬॥

સશ્મલોકી

ખીલેલ હેમ-કમળો સમ કાંતિવાળા,
શૈલ રહેલ નખ-તેજ થકી રૂપાળા;
એવા જિનેન્દ્ર તુમ પાદે ડગો ભરે છે,
ત્યાં કલ્પના કમળની વિષ્ણુધો કરે છે.-૩૬

શ્લોકાર્થ:-હે જિનેન્દ્ર ! વિકાસ પામેલાં સુવર્ણનાં નવીન કમળના સમૂહની કાંતિ સમાન બળહળતાં નખનાં કિરણોના પ્રકાશથી મનોહર તમારાં ચરણો જ્યાં જ્યાં પૃથ્વીપર પગલાં ભરે છે, ત્યાં ત્યાં દેવતાઓ કમળની રચના કરે છે.-૩૬

इत्थं यथा तव विभूतिरभूजिनेन्द्र !

धर्मोपदेशनविधौ न तथा परस्य ।

यादृक् प्रभा दिनकृतः ग्रहतान्धकारा

तादृक् कुतो ग्रहगणस्य विकाशिनोऽपि ? ॥૩૭॥

સમશ્લોકી

એવી જિનેન્દ્ર થઈ જે વિભૂતિ તમોને,
 ધર્મોપદેશ સમયે, નહીં તે ખીજને;
 જેવી પ્રભા તિમિરહારી રવિ તણી છે,
 તેવી પ્રકાશિત ગ્રહોની કદી ખની છે?—૩૭

શ્લોકાર્થ:—હે જિનેન્દ્ર ! ઉપરોક્ત પ્રકારની વિભૂતિઓ ધર્મોપદેશ કરતી વખતે આપને જે પ્રકારે થઈ તેવી ખીજ દેવોની થઈ નથી. અધિકારનો નાશ કરનારા સૂર્યની જેવી પ્રભા હોય છે, તેવી પ્રભા પ્રકાશિત થએલા ગ્રહોના સમુદાયની કયાથી હોય?—૩૭

વાર્તા ૨૦ મી શ્લોક ૩૭ મો

ભારતવર્ષના સુરમ્ય ગુજર્દેશમાં શ્રી ધવલપુર^૧ (ધોળકા) નામના શહેરમાં શ્રીમાલવશમા શિરોમણિ પાહા નામના શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર જિણુહાક^૨ નામનો આવક વસતો હતો, કર્મસયોગે તે પોતાની નિર્ધનાવસ્થાને લીધે ધીના ગાકવા, કપાસ તથા અનાજ વગેરેની મજૂરી કરીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો,

એક વખતે તે પોતાના ધર્મગુરુ શ્રી અભયદેવસૂરિ મહારાજને વંદન કરવા માટે ઉપાશ્રયમાં ગયો, ત્યાં ગુરૂને વંદન કરીને તેઓની સન્મુખ બેઠો. ગુરૂમહારાજે ધર્મલાભ પૂર્વક કહ્યું કે—

“ધર્મે સનાતનો યેષાં, દર્શનપ્રતિભૂરભૂત ।

પરિત્યજતિ કિં નામ, તેષાં મન્દિરમિન્દિરા ॥૧૥”

અર્થાત્—જેઓની ધર્મપરની શ્રદ્ધા સનાતન-પ્રાચીન-ઘણા વખતની અને અત્યંત આદરણીય હોય તેઓના ઘરને લક્ષ્મી કેમ છેડે ? આ પ્રમાણે ધર્મોપદેશ આપ્યો. આ સાલળીને તેણે કહ્યું કે:—“ભગવન્ ! જ્યાં પોતાના ઉદ્ધરનિર્વાહનું પુરુ સાધન નથી ત્યાં ધર્મક્રિયા શી રીતે થાય ?” કહ્યું છે કે:—

“ધણવંતહ સુણહિ સયણા ખંધજણાખાણવહિચ્છઓ,

કજજકાલિ સયમેવ લોઉ તસુ હોધ ખિધજજઓ—૧

રાઉલદેઉલ ગણુધ ભણુધ ધંસર । વધં તુહં સિરિં

દારિદ્રિય મનરુંધિ ઠાચું તુહૂં ખાહિરિ નીસરી—૨

આ પ્રમાણે બોલ્યો. ગુરૂમહારાજે પણ ભંડારમાં રહેલી એવી શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમા, શ્રી ચંકેશ્વરી દેવીની તથા ઋષભદેવ ભગવાનની પ્રતિમા

૧ કર્મા ગામનું નામ ‘વસંતપુર’ છે. બ્યારે ગ માં ગામનું નામ ‘શ્રીપુર’ છે, ૨ ક અને ગર્મા શ્રેષ્ઠિના પુત્રનું નામ ‘જિનદાસ’ છે.

આપીને, કલિકુંડ મન્ત્રામ્નાય તથા લક્ષ્મીમરસ્તોત્રનું સ્મરણ કરજે એમ કહ્યું જિણુહાક પણ પ્રભુને નમસ્કાર કરીને પોતાના ઘેર ગયો. ઘેર આવીને સ્નાન કરી પવિત્ર થઈ હંમેશાં ત્રણે કાળ લક્ષ્મીમરસ્તોત્ર તથા કલિકુંડ મન્ત્રામ્નાયનું એકચિત્તે સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

આ પ્રમાણે કરતો એક વખતે જિણુહાક એક દિવસે કોઈ કાર્યપ્રસંગે બહારગામ ગયો; ત્યાં ત્રીજી રાત્રે સ્તોત્રના ૩૭ મા શ્લોકનું સ્મરણ કરતી વખતે ત્યાં અગાડી સૂર્ય સમાન જ્વલંમયમાન તેજવાળું વિમાન ઉત્પન્ન થયું, તેની અંદરથી શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવીની એક પ્રતિહારી પ્રગટ થઈ અને બોલી કે:—“હે ભદ્ર! શ્રી આદીશ્વર ભગવાનના સ્તોત્રના સ્મરણથી તથા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાનું તું જે એકચિત્તે પૂજન, અર્ચન કરે છે, તેથી મારી સ્વામિની શ્રી ચક્રેશ્વરી તારા પ્રત્યે પ્રસન્ન થઈ છે અને તેથી તેણીએ તને આ રત્ન મોકલાવ્યું છે, તે તારી ભુજાએ બાંધવાથી તું સર્વને વશ કરી શકીશ, આ પ્રમાણે કહીને રત્ન આપીને તે અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

જિણુહાક તે રત્ન પોતાના હાથે બાંધીને સવારમાં પોતાના ઘેર જવા નીકળ્યો, રસ્તામાં તેને ત્રણ ચોરો મળ્યા, તે બોલ્યા કે.—“હે વણિક! આ ચામડાનો ગાડવો મૂકી દે, નહીતર તું માર્યો જઈશ.”

મારા જીવતાં મારો ઘીનો ગાડવો કોણ ચંદણ કરવાને સમર્થ છે, એમ કહીને ત્રણ બાણથી ત્રણ ચોરોને ચમધામ પહોંચાડ્યા, પાછળથી આવતા પથિકો તેનું આલું અદ્ભુત પરાક્રમ જોઈને તેઓ આશ્ચર્ય પામ્યા, તેને કરેલા ચોરોના વધની પ્રશસા ધવલકપુરથી પાટણ શહેરમાં ચૌલુક્યવંશીય મહારાજા ભીમદેવના સાંભળવામાં આવવાથી રાજાએ જિણુહાકને બોલાવ્યો. તેનું ભવ્ય કપાળ, વિશાળ છાતી તથા દીંચણ સુધી પહોંચતો અને હાથો અને તેજસ્વિતા વગેરે જોઈને રાજા બોલ્યો કે—“હે! શ્રેષ્ઠ ગૂર્જરદેશમાં ફૂર તસ્કર વગેરેથી રક્ષણ કરવા માટે આ મારી તલવાર હું તને સોપુ છું.”

આ પ્રમાણે કહીને તેને શ્રી ભીમદેવ રાજાએ વસ્ત્ર, હુપટ્ટો, સોનાની સુદ્રિકા તથા તલવાર આપીને ધવલકપુરના સૈન્યના સેનાધિપતિ તરીકે નિમણૂક કરી, તે રાજાને નમન કરીને પોતાના શહેરમાં પાછો આવ્યો. અનુક્રમે તેણે ગૂર્જરભૂમિમાંથી ચોરીનું તથા ચોરોનું નામ નિશાન કાઢી નાખ્યું—ફૂર કર્યું.

એક વખતે કોઈ ચારણે તેની પરિક્ષા કરવા માટે કાંઈક ચોરી કરી, જિણુહાક ના માણસે ચોરી કરતાં તેને જે વખતે જિણુહાક સેનાધિપતિ પૂજા કરતો હતો તે જ વખતે તે બાધેલા ચોરને રણ ક્યો અને પૂછ્યું કે.—“હે દેવ! આ ચોરનું શું કરવું?”

આંગળીની ચેષ્ઠાથી તેનો વધ કરવાનો સેનાપતિએ આદેશ આપ્યો—આજા કરી; તેથી ચોર ઉંચે સ્વરે બોલ્યો કે:—

“ધકું જિણુહા અનુજિણુવરહ ન મિલધ તારોતાર,
જેહિં અમારણુ પૂછઈ તે કિમ મારણુહાર?—૧”

આ પ્રમાણે સાંભળતાં જ તેણે કહ્યું કે:—“હૈ! જો તુ ફરીથી ચોરી કરીશ તો તું નક્કી મરણ પામીશ”

તે બોલ્યો:—“ધક્કા ચોરી સાથ કિય, જા ખોલધ ન માધ,
બીજી ચોરી જે કરધ, ચારણુ ચોર ન થાધ—૧”

હું સોરઠનો રહેવાસી ચારણ છું, અને વાણીઓ ચોરનો નિગ્રહ કરનારો હોઈ શકે નહિ? એમ માનીને મેં આ ચોરીનું કાર્ય ધરાદાપૂર્વક જ કરેલું છે. આ સાંભળીને જિણુહાકે તેને દાન આપ્યું, તે લઈને ચારણ ચાલતો થયો.

જિણુહાકે અનુક્રમે મહાપ્રભાવના પદે નિયુક્ત થયો અને તેને શ્રીધવલકપુરમાં શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુનું વિશાલ ગગન ચુખિત જિનમંદિર બધાવ્યું, કસોટી રત્નનું સ્થાપ્યું પાર્શ્વનાથપ્રભુનું જિનગિરિ કરાવ્યું અને તે જિનગિરિની શ્રીકૃષ્ણદેવ રાજને પ્રતિ-બોધ કરનાર શ્રી જિનેશ્વરસૂરિના પદ્મધર અને શ્રીસ્થાનપાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને પ્રગટ કરનાર, નવાંગી વૃત્તિકાર શ્રી અભયદેવસૂરિ પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી, તથા મોટા મહિમા સહિત અને દાનાદિ કાર્યો પૂર્વક ગુરૂમહારાજના વચનથી શ્રી ચુગાદિદેવ પ્રભુનું શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિ સહિત જિનમંદિર કરાવ્યું નવાગીવૃત્તિની સેકડો પ્રતો લખાવી, શત્રુજયનો સઘ કાઢ્યો વગેરે ધાર્મિક કૃત્યો મહાસુલટ, શ્રાવકોત્તમ જિણુહાકે સેનાધિપતિ—દંડનાયકે કરાવ્યાં. અત્યારે પણ તે શહેરને વિષે પોટલીવાળાનું દાણ કોઈ પણ લેતું નથી, જે જિણુહાકે માફ કરાવ્યું હતું તે રિવાજ હજી પણ ચાલુ છે.

મન્ત્રામ્નાય—

ॐ ह्रीं श्रीं कलिकुण्डदण्डस्वामिन् ! आगच्छ आगच्छ आत्ममन्त्रान् रक्ष रक्ष परमन्त्रान् छिन्द छिन्द मम सर्वसमीहितं कुरु कुरु हुं फट् स्वाहा ।—एतज्जापात् सकलसम्पदो भवन्ति । जापः सहस्र १२ रक्तश्वेतपुष्पैः कार्यः ।

વિધિ—પોષ વદિ ૧૦ (ગુજરાતી માગશર વદિ ૧૦)ના દિવસે રવિવાર હોય ત્યારે આ મન્ત્રની સાધના કરવી, ગુરૂ પાસે મન્ત્ર શીખી લઈને, સવારમાં સ્નાન કરી, ગુરૂની પૂજા કરી પૂર્વે દિશા સન્મુખ બેસી, શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુની મૂર્તિ આગળ રાખી, અષ્ટ દ્રવ્યનો હોમ કરીએ, પાસે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિપણ રાખીને હંમેશાં

૧૦૮ જાપ કરવાથી છ મહિનામાં ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રત્યક્ષ થાય અથવા સ્વપ્નામાં
વરદાન આપે.

શ્રોતન્મદાવિલવિલોલકપોલમૂલ—

મત્તભ્રમદ્ભ્રમરનાદવિવૃદ્ધકોપમ્ ।

ऐरावताभमिभमुद्धतमापतन्तं

दृष्ट्वा भयं भवति नो भवदाश्रितानाम् ॥૨૮॥

સમશ્લોકી

ઠહેતા મદે મલીન ચંચળ શિર તેવો,

ગુંજરવે ભ્રમરના બહુ કોધી એવો;

ઐરાવતે તુલીત ઉદ્ધત હાથી સામે—

આવેલ જોધ તુમ આશ્રિત હો ન પામે '—૩૮

શ્લોકાર્થ—ઝરતા મદથી વ્યાપ્ત થએલા, ચંચળ, ગંડસ્થળથી મદોન્મત્ત,
[અહિં તહિં] ભમતા ભ્રમરોના શબ્દે કરીને કોપ પામેલા, ઐરાવત હાથી જેવા
મોટા અને ઉદ્ધતપણે સામે આવતા હાથીને જોધને પણ તમારા આશ્રિતો ભય
પામતા નથી.—૩૮

વાર્તા ૨૧ મી શ્લોક ૩૮ મા

શ્રી પાટલિપુત્ર નામના નગરમાં એક 'સોમરાજ' નામનો રાજપુત્ર હતો, જે
કર્મસંયોગે નિર્ધનાવસ્થાને પ્રાપ્ત થએલો હતો. પોતાની નિર્ધનાવસ્થાને દૂર કરવા
માટે તે દેશાતર ગયો, રસ્તામાં કોઈ એક ઠકાણે શ્રીવર્ધમાનસૂરિ નામના જૈન
સાધુનાં તેને દર્શન થયાં. તેઓને દેખીને વદન નમસ્કાર કરીને તેઓની દેશના
સાંભળવા તે બેઠો.

શ્રીવર્ધમાનસૂરિએ દેશના આપતાં આપતાં કહ્યું કે—

“सर्वे वेदा न तत् कुर्युः, सर्वे यज्ञाश्च भारत !

सर्वे तीर्थाभिषेकाश्च, यत् कुर्यात् प्राणिनां दया ॥૧॥

—(મહાભારતે શાન્તિપર્વણિ)

विडलं रज्जं रोगेहिं, वज्जिअं रुवमाउअं दीहम् ।

अज्ञपि तं न सुक्खं, जं जीवदयाइ न हु सज्जं ॥૨॥

जिनेन्द्रपूजा गुरुपर्युपास्तिः

सत्त्वानुकम्पा शुभपात्रदानम् ।

गुणानुरागः श्रुतिरागमस्य

नृजन्मवृक्षस्य फलान्यमूनि ॥૩॥”

અર્થાત્—હે ભારત ! જે કાર્ય પ્રાણિઓ ઉપરની દયા કરે છે, તે કાર્ય સઘળા વેદ નહિ કરે, સઘળા યજ્ઞો નહિ કરે, કે તીર્થો ઉપર કરેલા સઘળા અભિષેકો પણ નહિ કરે.

વિપુલ રાજ્ય, રોગ વિવર્જિત શરીર, લાંબુ આયુ, આ સઘળું જીવદયાથી પ્રાપ્ત થાય છે. એવું બીજું કોઈ સુખ નથી કે જે જીવદયાથી સાધ્ય નથી.

જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજા, ગુરૂ મહારાજની સેવા, પ્રાણિઓ ઉપર દયા, સુપાત્રે દાન, ગુણ ઉપર પ્રેમ, તીર્થકરોએ પ્રરૂપેલા આગમોનુ શ્રવણ, આ સઘળા મનુષ્ય જન્મરૂપ વૃક્ષના ફળો છે.

આ પ્રમાણેનો ઉપદેશ સાંભળીને પોતે જૈનધર્માનુરાગી થયો અને મુનિમહારાજે તેને ભક્તામરસ્તોત્ર તથા નવકાર મન્ત્રના આમ્નાયો વિધિપૂર્વક બતાવ્યાં, જેનું તે સોમરાજ નિત્ય ચિંતવન કરવા લાગ્યો. ફરતા ફરતા અનુક્રમે તે ‘હસ્તિનાપુર’ નામના નગરને વિષે આવી પહોંચ્યો. તેજ વખતે હસ્તિનાપુરના રાજાનો પટ્ટહસ્તિ આલાન સ્તભને ઉખેડી, સાકળો તોડી, દોરડાઓ વગેરે તોડીને મહોન્મત્તપણાથી લોકોને મારતો, દુકાનો તથા રસ્તામાં આવતા થાંભલાઓને તોડતો, ઘોડા વગેરે તિર્થચોને સૂઢમાં લઇને અદ્ધર ઉછાળતો ઉછાળતો બહાર નીકળી ગયો.

તે જ વખતે હસ્તિનાપુરના રાજાની ‘મનોરમા’ નામની રાજપુત્રી પોતાની સખીઓની સાથે ઉદ્યાનમાં ક્રીડા કરીને, પોતાની સખીઓ સાથે પાછી ફરતી હતી, તેની પાસે મહોન્મત્ત હસ્તિ આવી પહોંચ્યો, રાજકુમારીની સખીઓ તો પોતપોતાને જીવ બચાવવા નાશી ગઈ અને રાજકુમારી એકલી રહી ગઈ. રાજાને તથા લોકોને આ વાતની જાણ થતાં જ આખા નગરમાં હાહાકાર વર્તાઈ ગયો, રાજા પોતે નગરના કોટ પર બેસી રહ્યો રહ્યો આ પ્રમાણે બોલ્યો કે.—“હે લોકો ! જે કોઈ આ મારી કન્યાનું રક્ષણ કરશે તેને મારી આ કન્યા તથા અડધું રાજ્ય હું આપીશ”

એક ઝાડની નીચે વિશ્રાન્તિ લેવા બેઠેલા સોમરાજના સાંભળવામા રાજાનાં આ વચનો આવ્યાં અને રાજકન્યાની એકદમ નજીક હાથીને આવી પહોંચેલો જોયો. તેના હૃદયમાં કંઈક આવવાથી મનમા ભક્તામરસ્તોત્રના ૩૮ મા પ્રલોકનું સ્મરણ કરતો એકદમ મહોન્મત્ત હસ્તિની પાસે જઈ પહોંચ્યો અને સહજ વારમાં સ્તોત્રના પ્રભાવથી તુષ્ટમાન થયેલી દેવી ચક્રેશ્વરીની સાનિધ્યથી તે હસ્તિને પકડી પોતાને કબજે કર્યો, અને ફરીથી આલાન સ્તભે બાંધ્યો.

કન્યા પણ સોમરાજનું અતુલ પરાક્રમ અને તેનું સુદર સુખ નજરે નિહાળતાં જ તેના પ્રત્યે અનુરાગી થઈ આ પ્રમાણે રાજા પોતાની પ્રજાને શાંતિ આપનાર

તથા રાજકુમારીને લયથી મુક્ત કરનાર સોમરાજને જોઈ બહુ જ ખુશ થયો, પણ સોમરાજને પરદેશી તથા અજ્ઞાતકુળનો જાણી રાજા વિચારવા લાગ્યો કે.—“જેના કુળની જ્ઞાતિની કે આચારની ખબર નથી તેવા અબળણ્યા પરદેશી પુરુષને મારી પુત્રી હું કેવી રીતે આપુ ? અને આપુ તે ચોગ્ય નહિ, માટે એને ઇનામમાં સાડ દ્રવ્ય આપી સંતોષ પમાડી વિદાય કરું.”

એક તરફ રાજા આ પ્રમાણે વિચાર કરે છે, ત્યારે બીજી બાજુ રાજપુત્રી પોતાના મહેલના ઝડખામાથી સોમરાજને જોઈને તેના પરના મોહથી વધુને વધુ આસક્ત થઈ રહી હતી, કારણકે સોમરાજનું સૌન્દર્ય કામદેવથી પણ અધિક હતું. જ્યારથી કુવરીએ સોમરાજને જોયો ત્યારથી તેની માનસિક સ્થિતિ બગડી અને માનસિક તેમજ શારીરિક સ્થિતિ પણ બગડતી ગઈ. અમુક વખતે સોમરાજને ઇનામ આપવામાં આવશે એમ કહી રાજાએ થોડા વખતને માટે સોમરાજને ત્યાંથી વિદાય કર્યો, પરંતુ રાજકુમારીના હૃદયમાથી તે દૂર થયો નહિ.

રાજકુમારીએ ખાવા-પીવાનું, બોલવા-ચાલવાનું, હાસ્યવિનોદ, વસ્ત્રાભૂષણ ધારણ કરવાનું, સંગીત-વિનોદ બધ કરી દીધા. આ સ્થિતિ રાજાના જાણવામાં આવી અને રાજાએ અનુમાન કર્યું કે તેને કોઈ શારીરિક વ્યાધિ લાગુ પડ્યો હશે અથવા તો ભૂત, પિશાચ યા ચક્ષુ વળગ્યો હશે. એમ ધારીને માન્ત્રિકો તથા વૈદ્યોને બોલાવી ઘણા ઘણા ઉપચારો કરાવ્યા અનેક ઉપચારો કરવા છતાં પણ જ્યારે કાંઈ પણ ઇચ્છિત પરિણામ ન આવ્યું ત્યારે રાજા ઘણો જ ઉદાસ થયો અને હરકોઈ ઉપાયે પુત્રીને શાંતિ થાય તેમ કરવા નિશ્ચય કર્યો અને તેથી તેણે નગરમાં ઢંઢેરો ફેરવ્યો કે.—“જે કોઈ રાજપુત્રીને વ્યાધિમુક્ત કરશે તેને મારા રાજ્યનો ચોથો ભાગ અને એજ પુત્રી હું અર્પણ કરીશ-પરણાવીશ.”

ઢંઢેરો સાંભળી સોમરાજ રાજમહેલમાં આવી પહોંચ્યો અને રાજકુમારીના નજરે આવ્યો. સોમરાજે કુવરીના ચિત્તની પરવશ સ્થિતિ સમજી બાહ્ય દેખાવની ખાતર એક ચત્ર કરી, યોગિની મડલમા બેસાડીને, ઝૂં હું ફટ્ સ્વાહા વગેરે મન્ત્ર-પઠોનું ચિતવન કરવા લાગ્યો, એટલે જેમ કોઈને સર્પે કરડ્યો હોય ને મન્ત્ર-પ્રભાવથી તે વિષમુક્ત થઈ જાય છે, તેમ રાજપુત્રી પણ એકાએક સ્વસ્થ બની ગઈ. આ બનાવ જોઈને રાજાને સંતોષ થયો અને તે જ વખતે પોતાના રાજ્યનો ચોથો ભાગ આપી મનોરમાને તેની સાથે પરણાવી દીધી કેટલાએક સમય પછી સોમરાજ ને તેના વડીલનું રાજ્ય પણ મળ્યું અને એ મોટા રાજ્યને મેળવીને તે સુખી થયો. રાજ્ય મળ્યા પછી શુદ્ધમહારાજના ઉપદેશાનુસાર આખા રાજ્યથા હિંસાનો નિપેદ કર્યો, અને સોમરાજ પરમજૈન રાજા થયો.

મન્ત્રામ્નાય—ૐ હું ફટ્ સ્વાહા । બ્યારે કેઈ હાથીનું સકટ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે આ મન્ત્રનો બપ કરવાથી સકટ દૂર થાય છે.

મિત્રેમકુમ્ભગલદુજ્જ્વલસોણિતાક્ત—

મુક્તાફલપ્રકરભૂષિતભૂમિભાગઃ ।

વદ્વક્રમઃ ક્રમગતં હરિણાધિપોઽપિ

નાક્રામતિ ક્રમયુગાચલસંશ્રિતં તે ॥૩૯॥

સમશ્લોકી

ભેદી ગજેન્દ્ર-શિર શ્વેત રૂઢિરવાળા,

મોતી સમૂહ થકી ભૂમિ દીપાવે એવા;

દોડેલ સિંહ તણી દોટ વિષે પડે જે,

ના તુજ પાદ ગિરિ આશ્રયથી મરે તે. ૩૯

શ્લોકાર્થ—હાથીઓના ભેદેલા કુલસ્થળથી પડતા શ્વેત અને લોહીથી લિપ્ત થએલા ઉજવળ મોતીના સમૂહવડે પૃથ્વીને વિભૂષિત કરનાર અને તલપ મારવા માટે પગને એકઠા કરી લપાઇને તૈયાર થએલો સિંહ પણ પોતાની એક જ ક્ષણમાં આવે તેવા તમારા ચરણાશ્રિત સેવકને મારી શકતો નથી.—૩૯

વાર્તા ૨૨ મી શ્લોક ૩૯ મા.

શ્રીપુર નામના એક સમૃદ્ધિશાળી શહેરમાં 'દેવરાજ' નામનો એક નિર્ધન શ્રાવક રહેતો હતો, જે હંમેશા ભક્તામરસ્તોત્રનો પાઠ કરતો હતો.

એક દિવસે વ્યાપારાર્થે ખીજ કેટલાએક વ્યાપારીઓની સાથે સાકેતપુર નામના નગર તરફ જવાને તે નીકળ્યો. રસ્તે ચાલતા ચાલતાં અનુક્રમે તેઓ સિંહ, વાઘ, વરૂ, ચિત્તા, સર્પ, અજગર, વગેરે અનેક જીવોથી વ્યાપ્ત એવા ભયંકર જંગલમાં આવી પહોંચ્યા, અને તે જંગલને સામે છેડે પહોંચ્યાય તે પહેલા રાત્રિ પડી જવાથી વનની મધ્યમા પડાવ નાખવો પડ્યો, આવી સ્થિતિમાં આવી પડવાથી દેવરાજના બધા સાથીઓ ગભરાઈ જઈ ભારે ઝુંઝવણમાં આવી પડ્યા.

તમામ લોકો ચિંતાગ્રસ્ત સ્થિતિમાં બેઠા છે તેવામાં જ એક ભયંકર સિંહ ગર્જના કરતો આવી પહોંચ્યો તે સિંહ મદોન્મત્ત હાથીના કુલસ્થળને વિદ્યારી તેના લોહીમાં જાણે હાલમાં જ સ્નાન કરી આવતો હોય તેવો, ભયંકર ખીળા નેત્રવાળો, દેખાવ માત્રથી વિકરાળ, તીક્ષ્ણમાં તીક્ષ્ણ નખવાળો, ઉંચા પુછડાને જમીન પર પછાડીને અવાજ કરતો અને ગર્જનાઓ કરતો કરતો આવતો હતો આવા

ભયંકર સિંહને આવતો જોઈને દેવરાજના સાથીઓ ભય પામીને દેવરાજની પાછળ પાછળ ભરાઈ ગયા.

પોતાની સન્મુખ જાણે સાક્ષાત્ કાળ હોય તેવા ભયંકર સિંહને આવતો જોઈને દેવરાજ પણ પહેલાં તો ગભરાઈ ગયો, પરંતુ તુરત જ પોતાના ગુરૂએ શીખવેલા ભક્તામરસ્તોત્રના ૩૯મા શ્લોકનું મન્ત્ર સાથે ચિંતવન કરવા લાગ્યો. તે ચિંતવનના પ્રભાવથી તત્કાળ તે વિકાળ સિંહ એક નાના શિયાળવાની માફક શાંત બન્યો અને જેમ યોગીરાજ પ્રચંડ કામદેવને પોતાને વશ કરે છે, તેવી જ રીતે તેણે સિંહને વશ કર્યો. હિંસક છતાં કઠ્ઠણવાળો, ક્રોધી છતાં ક્ષમાવાળો, સિંહ જાણે મસ્તક ઝુકાવી નમસ્કાર કરતો હોય તેમ શાંતિથી ઊભો રહ્યો.

આવું અદ્ભુત આશ્ચર્ય જોઈને સાર્થવાહ વગેરે સાથીદારો બહુ જ ખુશી થયા, મૃગરાજ પણ સ્તુતિ કરવા લાયક એવા દેવરાજને નમન કરીને તેણી આગળ પોતાના પલ્લમાંથી ત્રણ અમૂલ્ય મૌકિતકો નાખીને પોતાના સ્થાનકે ગયો. બધા લોકો તેના મન્ત્ર પ્રભાવથી રાજી થયા, તે શ્રીઋષભદેવ ભગવાનના સ્તવનનો મહિમા છે એમ દેવરાજે કહીને, સાથે આવેલા બધા માણસોને ધર્મોપદેશ આપતાં કહ્યું કે—

“વિપદિ ધૈર્યમથામ્યુદયે ક્ષમા

સદસિ વાક્યદુતા યુધિ વિક્રમઃ ।

યશસિ વામિરુચિર્વ્યસનં શ્રુતૌ

પ્રકૃતિસિદ્ધમિદં હિ મહાત્મનામ્ ॥૧॥

વાઙ્મજા સજ્જનસદ્ગમે પરગુણે પ્રીતિર્ગુરૌ નમ્રતા

વિદ્યાયાં વ્યસનં સ્વયોષિતિ રતિર્લોકાપવાદાદ્ ભયમ્ ।

મક્તિશ્ચાર્હતિ શક્તિરાત્મદમને સંસર્ગમુક્તિઃ સ્વલે

યત્રૈતે નિવસન્તિ નિર્મલગુણાઃ શ્લાઘ્યાસ્ત પવ ક્ષિતૌ ॥૨॥”

અર્થાત્—વિપત્તિમાં ધૈર્ય, ઉન્નતિમાં ક્ષમા, સલામાં યોદ્ધાવાની ચતુરાઈ, યુદ્ધમાં પરાક્રમ, યશની ઇચ્છા, શાસ્ત્ર શ્રવણમાં અભિરુચિ, આ બધા મહાત્માઓના સ્વાભાવિક ગુણો છે.

સજ્જની મૈત્રીની ઇચ્છા, પારકાના ગુણોમાં પ્રેમ, ગુરૂ-મોટાઓ પાસે નમ્રતા, વિદ્યામાં વ્યસન, પોતાની સ્ત્રીમાં પ્રીતિ, લોકાપવાદનો ડર, તીર્થંકરોની ભક્તિ, ઇન્દ્રિયોને દમવાની શક્તિ, હુદ્દ પુરૂષોની સોબતનો અભાવ આ સઘળા નિર્મળ ગુણો જેનામાં વસે છે તે પુરૂષો પૃથ્વીમાં પ્રશસનીય છે.

આ પ્રમાણે સાંભળીને સર્વ સાથવાળાઓએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને દેવરાજને પેતાનો અગ્રેસર ગણવા લાગ્યા ત્યારબાદ એ વનમાંથી નીકળી સર્વ જણા સંકેતપૂર પહોંચ્યા ત્યાં પોતાની પાસેનો માલ તથા ત્રણ અમૂલ્ય મોતીઓનું વેચાણ કરીને દેવરાજે ઘણી ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી ધર્મથી સઘળું પ્રાપ્ત થાય છે. કહ્યું છે કે—

“રાજ્યં ચ સમ્પદો ભોગાઃ, કુલે જન્મ સુરૂપતા ।

પાણ્ડિત્યમાયુરારોગ્યં, ધર્મસ્યૈતત્ત્વ ફલં વિદુઃ ॥૧૧॥”

અર્થાત્—રાજ્ય, સપદા, લોગસુખ, ઉત્તમકુલમાં જન્મ, સ્વરૂપવાન શરીર, અતુરાઈ, દીર્ઘાયુષ, આરોગ્યપણ તે બધાં બુદ્ધિશાળીઓએ ધર્મના ફલો કહેલાં છે પછી તે પોતાના મૂળ નગર શ્રીપુરનગરમાં પાછો આવ્યો, અને સુખે કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મંત્રામ્નાય—ૐ ઠઃ ઠઃ સિંહમયં હર હર સ્વાહા ।—આ મંત્ર જપવાથી સિંહનો ભય દૂર થાય છે.

કલ્પાન્તકાલપવનોદ્વતવત્તિકલ્પં

દાવાનલં જ્વલિતમુજ્જ્વલમુત્ફુલિન્નમ્ ।

વિશ્વં જિષ્ત્સુમિવ સમ્મુલ્લમાપતન્તં

ત્વન્નામકીર્તનજલં શમયત્યશેષમ્ ॥૪૦॥

સમશ્લોકી

જે જોરમાં પ્રલયના પવને થએલો,

ઓઢા ઉડે બહુજ અગ્નિ દેવે ધીકેલો;

સંહારશે જગત સન્મુખ તેમ આવે,

તે તુજ કીર્તન રૂપી જળ શાંત પાડે.—૪૦

શ્લોકાર્થ—હે પ્રભુ! તમારા નામના સ્મરણરૂપ જળ, વજાશિ, વીજળી વગેરે સર્વ પ્રકારના દાવાનલને પછી ભલે તે પ્રલયકાળના વાયુ વડે ઉદ્ધત થએલા અગ્નિ જેવો હોય, દેદીપ્યમાન હોય, તેની જ્વાળા ઉચે આકાશ સુધી પહોંચતી હોય, તેના તણુખા—કણીયા ચારે તરફ પ્રસરતા હોય, જાણે આખા વિશ્વને ગળી જવાને તે ઇચ્છતો હોય તથા સન્મુખ આવતો હોય, તેને પણ શાંત કરી દે છે—૪૦

વાર્તા રૂઝમી શ્લોક ૪૦ મે

પ્રતિષ્ઠાનપુર નામના એક નગરમાં લક્ષ્મીધર નામનો એક ધનવાન વ્યાપારી હતો તેને જૈનધર્મ પ્રત્યે અનન્ય શ્રદ્ધા હોવાથી હમેશાં ભક્તામરસ્તોત્રનું ધ્યાન કરતો હતો

એક વખતે તે બળદ, બિંટ, ખચ્ચર, ગધેડાં, પાકા તથા અનેક ગાડાઓમાં માલ ભરી સાથે લઈને પરદેશમાં વ્યાપારાર્થે પૂર્વ દિશા તરફ નીકળ્યો હતો, તે વખતે મોટી કલિકાળ જેવી ગ્રીષ્મ ઋતુ પ્રવર્તતી હતી, તે ઋતુમાં નિરતર જગલની વનસ્પતિઓ પણ સુકાઈ ગયેલી હોય છે અને બધી વસ્તુઓ અછતને લીધે મોઢા લાવે વેચાઈ જાય છે, સાર્થવાહ ચાલતાં ચાલતાં જગલની મધ્યમા આવ્યો અને એકાએક પ્રચંડ પવન વાવા લાગ્યો અને તે પવન એટલે મુઢી વધી ગયો કે ત્યાં કઈ જગ્યાએ અને કેવી રીતે રહેલું તે મોટો વિચાર થઈ પડ્યો. વનમાં રહેલાં વૃક્ષો અને વાંસનાં ઝુડો પરસ્પર અથડાવાથી તેના ઘર્ષણમાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો અને દરેક દિશાએ પ્રચંડ જ્વાળાઓ નીકળવા લાગી. સાર્થના સર્વ માણસોએ એકત્ર મળી પોતાના રક્ષણ માટે અનેક પ્રયત્ન કર્યા, પરંતુ એક પણ ઉપાય ફળીભૂત થયો નહિ અને સર્વેએ જીવવાની આશા છોડી દીધી.

આ વખતે આકસ્મિક રીતે લક્ષ્મીધરને ભક્તામરનો ડાંગરો શ્લોક અને તેના મન્ત્ર યાદ આવ્યા અને તેથી તેના હૃદયમાં આશાનો અકુર જન્મ્યો, જરા પણ વિલંબ કર્યા વિના તે ડાંગરો શ્લોકનું ચિંતન કરવા લાગ્યો અને તેના એકાગ્ર સ્મરણથી ચક્રેશ્વરી દેવીએ પોતાના એક સેવક દેવને દાવાનલની શાંતિ કરવા મોકલ્યો, તેણે આવીને દાવાનલને શાંત કર્યો બધા લોકો દાવાનલની શાંતિ થયેલી જોઈને વિસ્મય પામ્યા, અને એક બીજાને કુશલતાના સવાલો પૂછવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે શ્રી યુગાદિદેવસ્તવનો તથા જૈનધર્મનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ જોઈને બધા સાથવાળાઓએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અનુક્રમે તેઓ ઈચ્છિત સ્થાને પહોંચ્યા અને ત્યાંથી ઘણું સુવર્ણ ભિખાર્જન કરી લક્ષ્મીધર શેઠ પોતાના મૂળ વતનમાં પાછા આવ્યા.

એક વખતે પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં ભયંકર અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો, તે વખતે પણ શેઠે ચાલીશમાં શ્લોકથી પાણી મતરીને છાટીને અગ્નિને શાંત કરી દીધો, આ વાત સાંભળીને તે નગરનો રાજા ઘણો જ આનંદિત થયો અને તેણે લક્ષ્મીધર શેઠનું બહુમાન કરીને પોતે પણ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. આ પ્રમાણે જૈનશાસનની પ્રભાવના કરી, લક્ષ્મીધર શેઠ સર્વસુખ તથા કીર્તિનો ભોક્તા થયો.

મન્ત્રાભિનાય—ॐ હ્રીં હ્રૂં ત્રિપુરસુંદરિ જાતવેદ મયનિવારણ હ્રીં નમઃ ।

આ મન્ત્ર ભણવાથી અગ્નિનો ભય દૂર થાય છે.

રક્તક્ષણં સમદકોકિલકળનીલં

ક્રોધોદ્ધતં ફણિનમુત્પળમાપતન્તમ્ ।

આક્રામતિ ક્રમયુગેન નિરસ્તશક્ક-

સ્ત્વન્નામનાગદમની હૃદિ યસ્ય પુંસઃ ॥૪૧॥

આ પ્રમાણે સાંભળીને સર્વ સાથવાળાઓએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને દેવરાજને પેતાનો અગ્રેસર ગણવા લાગ્યા ત્યારબાદ એ વનમાંથી નીકળી સર્વ જણા સાકેતપૂર પહોંચ્યા ત્યાં પોતાની પાસેનો માલ તથા ત્રણ અમૂલ્ય મોતીઓતુ વેચાણ કરીને દેવરાજે ઘણી ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી ધર્મથી સઘળું પ્રાપ્ત થાય છે. કહ્યું છે કે:—

“રાજ્યં ચ સમ્પદો મોગાઃ, કુલે જન્મ સુરૂપતા ।

પાણ્ડિત્યમાયુરારોગ્યં, ધર્મસ્યૈતત્ ફલં વિદુઃ ॥૧૧॥”

અર્થાત્—રાજ્ય, સપદા, લોગસુખ, ઉત્તમકુલમાં જન્મ, સ્વરૂપવાન શરીર, અતુરાઈ, દીર્ઘાયુષ, આરોગ્યપણું તે બધાં બુદ્ધિશાળીઓએ ધર્મના ફલો કહેલાં છે પછી તે પોતાના મૂળ નગર શ્રીપુરનગરમાં પાછો આવ્યો, અને સુખે કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાથ—ૐ ઠઃ ઠઃ સિંહમયં હર હર સ્વાહા ।—આ મંત્ર જપવાથી સિંહનો ભય દૂર થાય છે.

કલ્પાન્તકાલપવનોદ્ધતવદિકલ્પં

દાવાનલં જ્વલિતમુજ્જ્વલમુત્ફુલિન્નમ્ ।

વિશ્વં જિષ્ત્સુમિવ સમ્મુખમાપતન્તં

ત્વન્નામકીર્તનજલં શમયત્યશેષમ્ ॥૪૦॥

સમશ્લોકી

જે જોરમાં પ્રલયના પવને થએલો,

ઓઢા ઉઠે બહુજ અગ્નિ દેવે ધીકેલો;

સંહારશે જગત સન્મુખ તેમ આવે,

તે તુજ કીર્તન રૂપી જળ શાંત પાડે.—૪૦

શ્લોકાર્થ—હે પ્રભુ ! તમારા નામના સ્મરણરૂપ જળ, વજાશિ, વીજળી વગેરે સર્વ પ્રકારના હાવાનલને પછી ભલે તે પ્રલયકાળના વાયુ વડે ઉદ્ધત થએલા અગ્નિ જેવો હોય, દેહીખ્યમાન હોય, તેની જ્વાળા ઉંચે આકાશ સુધી પહોંચતી હોય, તેના તણુખા-કણીયા ચારે તરફ પ્રસરતા હોય, જાણે આખા વિશ્વને ગળી જવાને તે ઇચ્છતો હોય તથા સન્મુખ આવતો હોય, તેને પણ શાંત કરી દે છે—૪૦

વાર્તા ર૩મી શ્લોક ૪૦ માં

પ્રતિષ્ઠાનપુર નામના એક નગરમાં લક્ષ્મીધર નામનો એક ધનવાન વ્યાપારી હતો તેને જૈનધર્મ પ્રત્યે અનન્ય શ્રદ્ધા હોવાથી હમેશાં ભક્તામરસ્તોત્રનું ધ્યાન કરતો હતો

એક વખતે તે બળદ, ઊંટ, ખચ્ચર, ગધેડાં, પાડા તથા અનેક ગાડાઓમાં માલ ભરી સાથે લઈને પરદેશમાં વ્યાપારાર્થે પૂર્વ દિશા તરફ નીકળ્યો હતો, તે વખતે મોટી કલિકાળ જેવી ગ્રીષ્મ ઋતુ પ્રવર્તતી હતી, તે ઋતુમાં નિરતર જંગલની વનસ્પતિઓ પણ સુકાઈ ગયેલી હોય છે અને બધી વસ્તુઓ અછતને લીધે મોઢા ભાવે વેચાઈ જાય છે, સાર્થવાહ ચાલતાં ચાલતાં જંગલની મધ્યમાં આવ્યો અને એકાએક પ્રચંડ પવન વાવા લાગ્યો અને તે પવન એટલે સુધી વધી ગયો કે ત્યાં કઈ જગ્યાએ અને કેવી રીતે રહેવું તે મોટો વિચાર થઈ પડ્યો. વનમાં રહેલાં વૃક્ષો અને વાંસનાં ઝુડો પરસ્પર અથડાવાથી તેના ઘર્ષણમાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો અને દરેક દિશાએ પ્રચંડ જ્વાળાઓ નીકળવા લાગી. સાર્થના સર્વ માણસોએ એકત્ર મળી પોતાના રક્ષણ માટે અનેક પ્રયત્ન કર્યા, પરંતુ એક પણ ઉપાય ફળીભૂત થયો નહિ અને સર્વેએ જીવવાની આશા છોડી દીધી.

આ વખતે આકસ્મિક રીતે લક્ષ્મીધરને લક્ષ્મીમયરને ૪૦મો શ્લોક અને તેના મંત્ર તાદ આવ્યા અને તેથી તેના હૃદયમાં આશાનો અકુર જન્મ્યો, જરા પણ વિલંબ કર્યા વિના તે ૪૦ માં શ્લોકનું ચિંતન કરવા લાગ્યો અને તેના એકાગ્ર સ્મરણથી ચક્રેશ્વરી દેવીએ પોતાના એક સેવક દેવને દાવાનલની શાંતિ કરવા મોકલ્યો, તેણે આવીને દાવાનલને શાંત કર્યો બધા લોકો દાવાનલની શાંતિ થયેલી જોઈને વિસ્મય પામ્યા, અને એક બીજાને કુશલતાના સવાલો પૂછવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે શ્રી યુગાદિદેવસ્તવનો તથા જૈનધર્મનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ જોઈને બધા સાથવાળાઓએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અનુક્રમે તેઓ ઈચ્છિત સ્થાને પહોંચ્યા અને ત્યાંથી ઘણું સુવર્ણ ઊપાર્જન કરી લક્ષ્મીધર શેઠ પોતાના મૂળ વતનમાં પાછા આવ્યા.

એક વખતે પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં ભયંકર અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો, તે વખતે પણ શેઠ ચાલીશમાં શ્લોકથી પાણી મતરીને છાંટીને અગ્નિને શાંત કરી દીધો, આ વાત સાંભળીને તે નગરનો રાજા ઘણો જ આનંદિત થયો અને તેણે લક્ષ્મીધર શેઠનું બહુમાન કરીને પોતે પણ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. આ પ્રમાણે જૈનશાસનની પ્રભાવના કરી, લક્ષ્મીધર શેઠ સર્વસુખ તથા કીર્તિનો લોકતા થયો.

મંત્રાભ્યાસ—ૐ હ્રીં હ્રૂં ત્રિપુરસુંદરિ જાતવેદ મયનિવારણ ક્લીં નમઃ ।

આ મંત્ર ભણવાથી અગ્નિનો ભય દૂર થાય છે.

રક્તક્ષણ સમદકોકિલકળ્ઠનીલં

ક્રોધોદ્ધતં ફણિનમુત્ફણમાપતન્તમ્ ।

આક્રામતિ ક્રમયુગેન નિરસ્તશક્ક-

સ્ત્વન્નામનાગદમની હૃદિ યસ્ય પુંસઃ ॥૪૧॥

સમશ્લોકી

જે રક્ત નેત્ર પીક-કંઠ સમાન કાળો,
 ઊંચી ફણે સરપ સન્મુખ આવનારો.
 તેને નીશંક જન તે ઉલંઘી ચાલે,
 ત્વં નામ નાગદમની દીલ જેહ ધારે.—૪૧

શ્લોકાર્થ — જે પુરુષના હૃદયમાં તમારા નામરૂપી નાગદમની (ઔષધિ) રહેલી હોય, તે પુરુષ શકા રહિત થઈને, લાલ નેત્રવાળા, મદોન્મત્ત કોયલના કંઠ જેવા શ્યામ વર્ણવાળા, ક્રોધથી ઉદ્ધત થએલા, ઊંચી ફણાવાળા અને સન્મુખ આવતા એવા સર્પને પણ પોતાના ચરણ યુગલે કરીને ઉલ્લંઘે છે. — ૪૧

વાર્તા ૨૪ મી શ્લોક ૪૧ માં.

નર્મદા નદીના કાંઠા પર આવેલા ‘નર્મદપુર’ નામના નગરમાં ‘મહેશ્વ’ નામનો એક શેઠ રહેતો હતો, તે ઘણો ધનવાન તથા ગુણવાન હતો. તેને એક કલા અને ગુણે કરીને સપૂર્ણ દંઢવ્રતા^૧ નામની એક સુદર પુત્રી હતી, જે હમેશા એકાગ્રચિત્તે ભક્તામરસ્તોત્રનું શુદ્ધ ઉચ્ચાર પૂર્વક સ્મરણ કરતી હતી

એક વખતે દશપુર નામના શહેરનો કર્મણુ^૨ નામનો એક શાહુકાર વ્યાપાર માટે ત્યાં આવ્યો હતો જે મેશરી હતો. કર્મણુ અને મહેશ્વ શ્રેષ્ઠિ વચ્ચે વ્યાપારના સબંધને લીધે ગાઢ મૈત્રી બધાઈ એક સમયે કર્મણુને મહેશ્વ શ્રેષ્ઠિએ પોતાના ઘેર જમવાનું આમત્રણ કર્યું, જમતા જમતા શ્રેષ્ઠિની પુત્રી કર્મણુના જોવામાં આવી અને જોતાની સાથે જ તેણીના ઉપર તેને અનુરાગ ઉત્પન્ન થયો. તેણીના પ્રત્યે બહુ જ અનુરાગ હોવાને લીધે કર્મણુ કપટથી શ્રાવકની ક્રિયાઓ કરવા માડી અને તેણીને પરણવા માટે પોતાની લક્ષ્મીના બળથી ઘણા શ્રાવકોને પોતાના મિત્રો બનાવ્યા. કહ્યું છે કે.—

“ક્રતૌ વિવાહે વ્યસને રિપુક્ષયે
 પ્રિયાસુ નારીષ્વઘ્નનેષુ વન્ધુષુ ।
 યદાસ્કરે કર્મણિ મિત્રસંગ્રહે
 ધનવ્યયોઽગ્રાસુ ન ગણ્યતે ભુધૈઃ ॥૧૥”

અર્થાત્—પૂજામાં, વિવાહમાં, વ્યસન-કષ્ટમાં, શત્રુનો નાશ કરવામાં, પ્રિય સ્ત્રીના વિષયમાં, ધન રહિત કુટુંબમાં, યશ વિસ્તારે તેવા કાર્યમાં અને મિત્રો

૧ કમા શેઠનું નામ ‘સીરચદ છે’ ન્યારે ગમાં શેઠનું નામ ‘મહેન્દ્ર’ છે ૨ કમા પુત્રીનું નામ ‘સુવ્રતા’ છે ૩ કમા શેઠનું નામ ‘વિદ્યાચંદ્ર’ છે, ન્યારે ગમાં ‘કર્મચંદ્ર’ નામ છે

બનાવવામાં, એ આઠ કાર્યમાં પડિત પુરૂષો ધનનો વ્યય ગમે તેટલો થાય તેને ગણકારતા નથી.

કર્મણુ શ્રેષ્ઠિએ મિત્રતાના સંબંધના લીધે મહેલ્ય શ્રેષ્ઠ પાસે કન્યાની માગણી કરી.

કુલં ચ શીલં ચ સનાથતા ચ
વિદ્યા ચ વિત્તં ચ વપુર્વયશ્ચ ।
પતાનિ સત્ત પ્રવિલોક્ય દેયાત્
તતઃ પર માગ્યવશા દિ કન્યા ॥૧॥

અર્થાત્—કુલ, શીળ, સનાથતા, વિદ્યા, ધન, શરીર અને વય, આ સાત વસ્તુ બરાબર તપાસી કન્યા આપવી જોઈએ. પછી તો કન્યાના લાગ્ય પર આધાર છે.

આ પ્રમાણેનો વિચાર કરી મહેલ્ય શ્રેષ્ઠિએ કર્મણુની સાથે પોતાની કન્યા દંદમતાને પરણાવી. પરણીને કર્મણુ પોતાની નવવધૂ સાથે પોતાના ગામ દશપુર આવ્યો. દંદમતા પોતાના સાસરે આવી અને પતિભક્તિની સાથે સ્વધર્મને વળગી રહી, ઉપવાસ, સામાયિક, વ્રત, નિયમ, જૈનશાસ્ત્રનું વાચન, મનન, દેવદર્શન વગેરે ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરવા લાગી. તેણી પરમ શ્રાવિકા હોવાથી રાત્રિ-ભોજન કરતી નહિ, બીજા દેવોને વદન—નમસ્કાર કરતી નહિ, અલક્ષ તથા અનત-મયનું ભક્ષણ કરતી નહિ. આવી રીતે કર્મણુના કુટુંબીઓ દંદમતાને પોતાના કુલાચાર તથા ધર્મથી વિરૂદ્ધ ક્રિયાઓ કરતી જોઈ તેના પર દ્રેષ કરવા લાગ્યાં, તથા તેનો વાતવાતમાં તિરસ્કાર—અપમાન વગેરે કરવા લાગ્યાં, તેમ જ તેણીની સન્મુખ જૈનધર્મની હાંસી—નિંદા કરી જેમ અને તેમ તેણી ને કષ્ટ આપવા લાગ્યા.

આ બધું જાણીને કર્મણુ એક વખતે દંદમતાને કહ્યું કે:—“પ્રિયે ! આપણા કુલને ઉચિત ધર્મનું આચારણુ કર, કારણકે પતિ જે પ્રમાણે ધર્મ પાળતો હોય તે પ્રમાણે પતિવ્રતા પત્નિએ પણ પતિના માર્ગને અનુસરવું જોઈએ ” આ પ્રમાણે કહેવા છતાં પણ તેણીએ પોતાનો ધર્મ ન ત્યજ્યો.

દંદમતાના શ્વસુરપક્ષવાળાઓએ કર્મણુનાં બીજા સ્ત્રી સાથે લગ્ન કર્યાં, તે નવી સ્ત્રી કર્મણુના ધર્મની જ હતી, અને વળી કાંઈક વધારે ચાલાક હોવાથી તેના પર કર્મણુની વધારે પ્રીતિ થઈ. દંદમતાએ એક વખત પોતાના પતિ કર્મણુને કહ્યું કે—“સ્વામિનાથ ! રાત્રિભોજનમા મહાન દોષ સમાચ્છેદા છે કહ્યું છે કે—

“उलूककाकमाजिर-गृध्रशम्बरशूकराः ।

अहिवृश्चिकगोधाश्च, जायन्ते रात्रिभोजनात् ॥૧॥”

અર્થાત્—રાત્રિભોજન કરવાથી ઘુવડ, કાગડો, બિલાડી, ગીધ, શીયાળ, ભુંડ, સર્પ, વીંછી અને ઘોમાં ઉત્પન્ન થવું પડે છે.

આ પ્રમાણે કહેવા છતાં પણ હું ખે નિવારણ કરી શકાય તેવા દર્શનરાગને લીધે તેવું વચન કર્મણે માન્યું નહિ.

એક દિવસે નવી સ્ત્રીએ કર્મણને કહ્યું કે:—“સ્વામિન્ ! દંભતા પાપિણી અને અભિમાની છે જુઓ તો ખરા, તે આપણા દેવગુરૂની બહુ જ નિંદા કરે છે, અને કોઈ પણ રીતે પોતાના દેવગુરૂને વંદન—નમન કરવા બંધ છે, આવી સ્ત્રી આપણા કુલમાં કલકરૂપ છે. આપ એને કાંઈ કહેતા નથી તેથી તે વધારે અભિમાની થતી બંધ છે હું તો આવી વર્તણૂક એક ઘડી પણ સહન ન કરી શકું પણ શું કરું ? તમારે લીધે પૂજ્ય ગુરૂદેવ વગેરેની નિંદા સહન કરવી પડે છે.”

આવી રીતની અનેક પ્રકારની યુક્તિવાદી વાતો કરી કર્મણેનો દંભતા પરનો સ્નેહ તદ્દન ઉતારી નાખ્યો, એટલું જ નહિ પણ દ્વેષની વૃદ્ધિ કરી, તેથી કર્મણે કોઈ પણ ઉપાયથી દંભપ્રતાને નારા કરવાનો વિચાર કરી તેના ઉપાયો શોધવા લાગ્યો. છેવટે એક દિવસે એક ગાડીને બોલાવી તેને કેટલુંક ધન આપી કર્મણે કહ્યું કે—“ઘણાજ ઝેરી સર્પ લાવી મને આપી જજે, મને તેની બહુ જ જરૂર છે.”

ગાડીએ કર્મણના કહ્યા પ્રમાણે એક લયકર ઝેરી સર્પ લઈ આવી તેને સોખ્યો. કર્મણે તે સર્પને લઈ એક ઘડામાં પૂરી પોતાના શયનગૃહમાં મૂક્યો. રાત્રિના સમયે કર્મણે બંને સ્ત્રીઓ સાથે [નવી સાથે શુદ્ધ વિચારથી અને દંભપ્રતાની સાથે કપટથી] આનંદ વિનોદ કરીને જ્યારે સૂઈ રહેવાનો વખત થયો ત્યારે દંભપ્રતાને કહ્યું કે—“હો પ્રિયા ! હું એક વાત તો તદ્દન ભૂલી ગયો. તે એ કે આજ હું તારા માટે એક ઘણીજ સુંદર કૂલની માળા લાવ્યો છું.”

દંભપ્રતા પોતાની શોક્યની ઈર્ષ્યા અને સર્પ મગાવી ઘડામાં પૂર્યો હતો તે દરેક હકીકત બાજુથી હતી, છતાં તે સર્વભાવને દબાવી ઘણા જ ઉમંગથી કર્મણ પ્રત્યે બોલી કે—“પ્રાણનાથ ! તે માળા ક્યાં રાખી છે ? હું હંમણાં જ તેને લાવી પહેરૂ મારા જેવી હંતભાગિનીના ઉપર આજ આપની કૃપા થઈ છે તેથી મને બહુ જ સતોષ અને આનંદ થયો છે.”

કર્મણે હાથની નિશાની કરી જે ઘડામાં સર્પ પૂર્યો હતો તે બતાવ્યો અને તેમાં કૂલની માળા છે એમ કહ્યું. દંભપ્રતા ‘સ્વતેક્ષણં સમદકોકિલ’ એ શ્લોકનું શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્મરણ કરતી જલદીથી જે ઘડામાં સર્પ પૂર્યો હતો તે ઘડા નજીક જઈ, ઘડાને ખુલ્લો કરી તેમાંથી માળા કાઢી અને ઘણા જ આનંદથી હસતી હસતી

પોતાના સ્વામી પાસે આવી. સર્પને બદલે કૂલની માળા ભેંધ અને ધૂર્ત સ્ત્રીપુરુષના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ

કર્મણુ પોતાનો કપટભાવ છુપાવી બોલ્યો કે-“પ્રિયે ! કહો કેવી સુદર માળા છે ? અને હવે તમે ગળામાં પહેરી બુઝ્યો કે તમને તે કેવી શોભે છે ?”

દંઢપ્રતાએ હાસ્ય અને આંતરભાવ છુપાવી એકદમ પોતે માળા પહેરી લીધી. થોડી વાર પહેરી રાખી પછી ગળામાથી કાઢી પોતાના ભદ્રિક સ્વભાવને લીધે બોલી:-
“જીવનસર્વસ્વ ! આપ પોતે પણ પહેરી બુઝ્યો, આપના સુદર ગળામાં તો મારાથી પણ વધારે શોભા આપશે.”

આટલું કહી દંઢપ્રતા પોતાના પતિના ગળામાં તે માળા પહેરાવવા જાય છે, ત્યાં એકાએક કોઈ સ્વર્ગીય સુદરી આકસ્મિક રીતે આવી અને તેણે દંઢપ્રતાનો હાથ પકડી લીધો તે સુદરી કર્મણુ અને તેની નવી સ્ત્રી પ્રત્યે બોલી કે:-“પાપી જનો ! આ સુશીલ અને સરલહૃદય ધર્મિષ્ઠ સ્ત્રીપર તમે શા માટે બુલમ ગુજારો છો ? એટલું પણ શુ તમે જાણતા ન હતાં કે તમોએ મગાવેલ સપ્ત અને તે વડે કરીને તમોએ દંઢપ્રતાનો લેવા ધારેલો જીવ-એ વાત કોઈથી છાની નથી ? તમે જાણતા નથી કે તે દંઢપ્રતાની પાસે એક અમૂલ્ય વસ્તુ છે કે જેનાથી તમે એને હેરાન કરી શકો જ નહિ, પરંતુ તમને જ સ્કામું ડુંખ લોગવડું પડશે. હું અત્યારે તમારા પર દયા કરૂ છું તે તમારા પોતાના માટે નહિ પણ દંઢપ્રતા કે જે તદ્દન સરલ હૃદયની અને નિર્દોષ છે તેના હિતને ખાતર જ, કારણ કે જે કૂલની માળા દંઢપ્રતાના હાથમાં છે તે મળે તો સર્પ જ છે પણ દંઢપ્રતાની ધર્મશ્રદ્ધા અને તેની પાસેના અમૂલ્ય મન્ત્રયોગથી તે કૂલની માળા પોતાના જ માટે થઈ છે, પણ જો તે કૂલની માળા તમારા ગળામાં પડે તો તે જ વખતે તે માળા મટી જઈ સર્પ જ થાય, અને તેના દશથી તમારૂં મૃત્યુ થાય, જેથી દંઢપ્રતાને શિરે વૈધવ્યનું ડુંખ આવી પડે તે ડુંખ ન આવે તેટલા માટે જ મેં તેનો હાથ પકડી રાખેલો છે. હવે જો તમે પોતે તમારૂં ભલું ચાહતા હો તો તેના ઉપર ગુજારેલા બુલમોની ક્ષમાપના માગો અને હવે પછી એવી પ્રતિજ્ઞા કરો કે કોઈપણ વખતે તેનો અપરાધ, તેની અવગણના, અપમાન વગેરે કોઈપણ નહિ કરતાં યોગ્ય સન્માન આપીશું.” આટલું કહી દેવી એકેન્દ્રી પોતાના સ્થાનકે ગયા.

દેવીના ગયા પછી કર્મણુ અને તેની નવી સ્ત્રી બંનેએ દંઢપ્રતાની ક્ષમાપના માગવા માટે તેણીના પગમાં મસ્તક નમાવ્યું. દંઢપ્રતા સતી હતી તેથી પતિને એકદમ ઉઠાડી લઈ પોતે જ વિનય કરવા લાગી આવું અદ્ભુત આશ્ચર્ય ભેંધ

કર્મણુ તથા તેની નવી સ્ત્રીએ પણ જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો. આ પ્રમાણે ધર્મ અને પ્રભુલક્ષિતમાં નિશ્ચલ રહેવાથી પતિના તિરસ્કારને પાત્ર હતી તે દંભતા સત્કારને પાત્ર થઈ અને સુખે જીવગી શુભરવા લાગી.

મન્ત્રાભનાય:—ૐ હં હં હંસઃ સર્પ હસઃ જં જા હંસઃ જા ગું હંસઃ । આ મન્ત્રાક્ષરો જપવાથી સાપના કષ્ટનું નિવારણ થાય છે [આ મન્ત્રાભનાય અશુદ્ધ હોય એવું લાગે છે].

વલ્ગત્તુરંગગજગર્જિતમીમનાદ—

માજૌ બલં બલવતામપિ ભૂપતીનામ્ ।

ઉદ્યદિવાકરમયુસ્વશિસ્વાપવિદ્ધં

ત્વત્કીર્તનાત્ તમ ઇવાશુ મિદામુપૈતિ ॥૪૨॥

સમશ્લોકી

નાથે તુરંગ ગજ શબ્દ કરે મહાન,

એવું રણે નૃપતિનું બળવાન સૈન્ય;

લેદાય છે તિમિર જેમ રવિ કરેથી,

છેદાય શીઘ્ર ત્યમ તે તુજ કીર્તનેથી.—૪૨

શ્લોકાર્થ.—જેમા યુદ્ધ કરતા ઘોડાઓ અને હાથીઓની ગર્જનાઓ તથા વીરોના લયકર સિંહનાદ થતા હોય છે એવા બળવાન રાજાઓનું સૈન્ય તમારા નામ માત્રનું સ્મરણ કરવાથી જ ઉદય પામતા સૂર્યના કિરણોના અગ્રભાગ વડે લેદાએલા અધકારની જેમ તત્કાળ નાશ પામે છે.—૪૨

કુન્તાગ્રભિન્નગજશોણિતવારિવાહ—

વેગાવતારતરણાતુરયોધમીમે ।

યુદ્ધે જયં વિજિતદુર્જયજેયપક્ષા—

સ્ત્વત્પાદપદ્મજવનાશ્રયિણો લભન્તે ॥૪૩॥

સમશ્લોકી

ભાલા થકી હણીત હસ્તિ રૂધિર બહે છે,

ચોદ્ધા પ્રવાહ થકી આતુર જ્યાં તરે છે;

એવા યુદ્ધે અજીત શત્રુ જીતે જનો તે—

ત્વત્પાદ પદ્મજવની વન શર્ણુ લે જે—૪૩

શ્લોકાર્થ:—ભાલાના અગ્રભાગથી લેદાએલા હાથીઓના રૂધિરરૂપી જલપ્રવાહમાં વેગથી પ્રવેશ કરી તેને તરી જવા માટે વ્યાકુળ થએલા વીરો વડે ભયંકર દેખાતા સુદ્ધને વિષે તમારા ચરણરૂપ કમળવનનો આશ્રય કરનાર મનુષ્યો દુર્જય શત્રુઓનો પરાભવ કરી વિજય મેળવે છે.—૪૩

વાર્તા ૨૫મી શ્લોક ૪૨-૪૩ માં

મથુરા^૧ નામની નગરીમાં રણકેતુ નામનો એક મહા પરાક્રમી અને બલવાન રાજા હતો, તેને એક ગુણવર્મા^૨ નામનો જૈનધર્માતુરકર્તા, દુષ્ટપાખંડીઓથી વિરક્ત, ભક્તામરસ્તોત્ર જપવામાં આસક્ત, દાનેશ્વરી, અને પ્રભુ પ્રત્યે અતિશય શ્રદ્ધાવાળો નાનો ભાઈ હતો.

એક દિવસે રણકેતુની પટ્ટરાણીએ કહ્યું કે—“હે દેવ ! આ ગુણવર્મા નગર-જનોમાં અતિપ્રિય તથા કીર્તિવાળો છે, તેથી તે કોઈ દિવસ આપને રાજ્યભ્રષ્ટ કરી પોતે જ રાજ્ય પચાવી પડશે રાજ્યનું હરણ કરી શકે એવો ભાઈ હોય તો પણ તેને શત્રુ ગણવો. કહ્યું છે કે—

“તુલ્યાર્થ તુલ્યસામર્થ્ય, મર્મજ્ઞં વ્યવસાયિનમ્ ।

અર્ધરાજ્યહર મિત્રં, યો ન હન્યાત્ સ હન્યતે ॥૧॥”

અર્થાત્—તુલ્ય પ્રયોજનવાળા, સમાન સામર્થ્યવાળા, રહસ્યને જાણનાર, વ્યવસાયી અને અર્ધરાજ્ય લઈ લેનાર મિત્રને પણ જે રાજા ન હોય તે પોતે જ હણાય છે.

રાજા બોલ્યો કે.—“હે દેવિ ! બંને સગાભાઈઓમાં વૈમનસ્ય હું શા માટે કરું ? જગત્માં ભાઈ મળવો દુર્લભ છે. કહ્યું છે કે:—

“દેશે દેશે કલત્રાણિ, દેશે દેશે ચ સૂનવઃ ।

તં દેશં નૈવ પશ્યામિ યત્ર ભ્રાતા સહોદરઃ ॥૨॥

અર્થાત્—દરેક દેશમાં સ્ત્રીઓ અને પુત્રો તો દેખાય છે પણ તેવા દેશને હું જોતો નથી કે જ્યાં સહોદર ભાઈ હોય છે

રાણીએ કહ્યું કે:—“દુશ્મન તરીકે સગપણ શું ? તમારો જે પુત્ર છે તેને રાજ્ય ક્યાથી મળશે ? તમારા હાથમાંથી રાજ્ય ગયા પછી, તમારું નામ પણ કોઈ નહિ ગ્રહણ કરે.”

રાણીના આવાં વચનો સાંભળી તે સત્ય માની રાજ્યલોભને લીધે પોતાના પ્રિય લઘુ બધુને કાંઈ પણ હિતાહિતનો વિચાર કયાં વિના જ એકદમ પોતાના દેશ બહાર ચાલ્યા જવાનો હુકમ કર્યો

૧ કમા નગરીનું નામ ‘મિથિલા’ આપેલું છે ૨ કમા ભાઈનું નામ ‘ગૃહવર્મા’ છે.

રાજાનો હુકમ મળતાંની સાથે જ ગુણવર્મા પોતાના બળની તથા ભાગ્યની પરીક્ષા કરવા માટે પોતાના ભાઈનો દેશ છોડી ચાલી નીકળ્યો, તે સમયે વર્ષાઋતુ ચાલુ હતી, તેથી ફરતો ફરતો તે એક જંગલમાં પહોંચ્યો અને ત્યાં આવેલા કોઈ એક પર્વત પરની ગુફામાં રહી ક્ષણકૂલાદિનો આહાર કરી પોતાનું જીવન શાંતિથી ગુજારવા લાગ્યો.

ગુફામાં રહ્યો રહ્યો પચપરમેષ્ઠિ મહામન્ત્રનો તથા ભક્તામરના ઇડમા શ્લોકનું હમેશાં એકાગ્રચિત્તે તે ચિંતવન કરતો હતો, તેવામાં એક દિવસે અપ્રતિયક્ષ (ચક્રેશ્વરી) દેવી પ્રગટ થયા અને તેને કહ્યું કે:—“તું વરદાન માગ.”

ગુણવર્માએ કહ્યું કે:—“મને રાજ્ય અપાવો.”

દેવીએ રાજ્ય અપાવવાનું વચન આપ્યું અને પછી તુરત જ અદૃશ્ય થઈ ગયાં.

એક વખતે રણકેતુ રાજા પોતાના શત્રુપર વિજય મેળવવા જતો હતો, પરંતુ રસ્તામાં જ જે સ્થળે ગુણવર્મા રહેતો હતો તે રસ્તે થઈને જતાં રાત્રિ પડી જવાથી પર્વતની પાસેના એક ભાગમાં લશ્કર સહિત પોતાનો પડાવ નાખ્યો.

ગુણવર્માને તે પર્વતની ગુફામાં જ રહેતો જોઈને રણકેતુ વિચારવા લાગ્યો કે:—“મારા રાજ્યનો ખરો શત્રુ તો અહીં જ રહે છે, અને કોણ જાણે સમય વીતતા તે શુ નહિ કરે? માટે એનો મૂળમાંથી નાશ કરવો જ ઉચિત છે.”

આ પ્રમાણે વિચાર કરતાની સાથે જ રણકેતુએ પોતાના સૈન્યને આજ્ઞા કરી કે—“જાઓ, આ સામેની ગુફાને ઘેરી લો અને તોપોથી ઉડાવો હો.”

રણકેતુની આજ્ઞા થતા જ લશ્કરે ગુફાને ઘેરી લીધી અને એકદમ ઉપરાઉપરી તોપો છોડવા માંડી ગુણવર્મા શાંતિથી ગુફામાં બેઠો હતો તે આ તોપોના ધડાકા સાભળી આશ્ચર્ય પામ્યો અને વિચારવા લાગ્યો કે કોઈ શિકારી આવ્યો હશે તેથી આ અવાજ થાય છે આ વિચારથી પોતે ગુફાની બહાર નીકળ્યો, જેવો ગુફાની બહાર આવે છે તેવો જ તે ગુફાની ચારે બાજુ ઘેરી વળેલાં પોતાનાં ભાઈનાં સૈન્યને જોવા લાગ્યો.

ગુણવર્મા તુરતજ સેંકડો હરણીઆઓના ટોળામાં જેમ એક કેસરીસિંહ હોય તેવી રીતે એકલો આખા સૈન્યમાં ઘુમી વળ્યો અને ક્ષણવારમાં તો સૂર્યથી જેમ અધકાર ફર થઈ જાય, તેમ રણકેતુના સૈન્યને ચક્રેશ્વરી દેવીના વરદાનના પ્રભાવથી અસ્તવ્યસ્ત કરી નાખ્યું રાજાના રથના છત્ર, શસ્ત્ર વગેરે પણ ગુણવર્માએ ક્ષણવારમાં પાડી નાખ્યા, વનદેવતાએ પણ ગુણવર્માનો જ્યજ્યારવ કરી તેના ઉપર કૂલોની વૃષ્ટિ કરી કુલવાન તથા વિનયી હોવાને લીધે ગુણવર્મા પોતાના મોટાભાઈના પગમાં પડ્યો. કહ્યું છે કે—

તથા વિનયી હોવાને લીધે શુભવર્મા પોતાના મોટા ભાઈના પગમાં પડ્યો.
કહ્યું છે કે—

“નમન્તિ સફલા વૃક્ષા, નમન્તિ કુલજા નરાઃ ।

શુષ્કં કાષ્ઠં ચ મૂર્ચાશ્ચ, મજન્તિ ન નમન્તિ ચ ॥૧॥

સાલી ભરેણ તોયેણ, જલહરા ફલભરેણ તરસિહરા ।

વિણયેણ ચ સપ્પુરિસા, નમન્તિ ન હુ કસ્સહ ભવણ ॥૨॥”

અર્થાત્—ફળવાળા વૃક્ષો નમે છે, કુળવાન મનુષ્યો નમે છે. પરંતુ સુકું લાકડું અને મૂર્ચ કાઈની સેવા કરતા નથી અને કાઈને નમતા એ નથી. શાળી ભારવડે, મેઘ પાણી વડે, વૃક્ષો ફળના ભારથી અને સત્પુરુષો વિનયથી નમે છે, પરંતુ કાઈના ભયથી નમતા નથી.

રણકેતુ રાજા પોતાના ભાઈના વિનયથી લબ્ધ પામ્યો, અને ઘણો જ પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો. તેને પોતાના સસાર પરથી વૈરાગ્ય આવ્યો અને ચિતવવા લાગ્યો કે:—

અર્થ ધિગસ્તુ બહુવૈરકરં નરાણાં

રાજ્યં ધિગસ્તુ સતતં બહુશઙ્કનીયમ્ ।

રૂપ ધિગસ્તુ નિયતં પરિહીયમાનં

દેહં ધિગસ્તુ પરિપુષ્ટમપિ વ્રણાશિ ॥૧॥”

અર્થાત્—મનુષ્યોમાં પરસ્પર વૈર ઉત્પન્ન કરનાર અર્થ—પૈસાને ધિક્કાર હો. નિરતર શકાને યોગ્ય રાજ્યને ધિક્કાર થાઓ, નિયતપણે ક્ષીણ થતા રૂપને ધિક્કાર થાઓ, અને અત્યંત પુષ્ટ હોવા છતાં પણ જેમાં રોગો રહેલા છે એવા શરીરને ધિક્કાર થાઓ.

વળી કહ્યું છે કે:—

“અવશ્યં યાતારશ્ચિરતરમુષિત્વાઽપિ વિષયા

વિયોગે કો મેદસ્ત્યજતિ ન જનો યત્ સ્વયમમૂનઃ ।

વ્રજન્તઃ સ્વાતન્ત્ર્યાદતુલપરિતાપાય મનસઃ

સ્વયં ત્યક્તાસ્ત્વેતે શમસુખમનન્તં વિદધતિ ॥૧॥”

અર્થાત્—મનુષ્યો જો વિવેકપૂર્વક વિષયોનો ત્યાગ ન કરે તો લાંબો કાળ સાથે રહીને પણ વિષયો તો અવશ્ય જનાર જ છે અને રીતે થતા વિયોગમાં શુ ભેદ છે કે મનુષ્યો પોતાની મેળે વિષયોનો ત્યાગ કરતા નથી ? વિષયો સ્વતંત્રપણે આવ્યા જાય તો ઘણા પરિતાપ માટે થાય છે તેને જ મનુષ્યો વિવેક પૂર્વક ત્યાગ કરે તો તે અનંત શમ-શાંતિનું સુખ ઉત્પન્ન કરે છે.

વળી જો મેં પહેલાં સ્ત્રીના વચનોથી નાના ભાઈને દેશનિકાલ ન કર્યો હોત, તો યુદ્ધમાં પરાજિત થવાનો સમય ન આવત, એકાંતે સ્વાર્થમાં જ રક્ત અને

અનર્થ કરવાની પ્રેરણા કરનાર સ્ત્રી જાતિને ધિક્કાર હો ! પુરુષ પણ તેણીને વિષે આસક્ત થએલો પોતાનું જાન ભૂલીને જડ જેવો બની જાય છે. કહ્યું છે કે—

“તાવદેવ પુરુષ સચેતન—

સ્તાવદાકલયતિ ક્રમાક્રમૌ ।

યાવદેવ ન કુરજ્જચક્ષુષાં

તાડયતે ચપલલોચનાચ્ચલૈઃ ॥૧॥”

સંપીડયેવાહિદ્રંષ્ટ્રાગ્નિ-યમજિહ્વાવિષાઙ્કુરાન્ ।

જગજ્જિઘત્સુના નાર્યઃ, કૃતાઃ કૂરેણ વેધસા ॥૨॥

સંસાર ! તવ પર્યન્ત-પદવી ન દવીયસી ।

અન્તરા દુસ્તરા ન સ્યુ-ર્યદિ રે મદિરેક્ષણા ॥૩॥”

અર્થાત્—ત્યાં સુધી જ પુરુષ સચેતન—ચેતનાવાળો છે, ત્યાં સુધી જ ક્રમાક્રમ સમજે છે કે જ્યાં સુધી હરણ જેવા નેત્રવાળી સ્ત્રીના લોચનના પ્રાંતભાગથી તાડિત થએલ નથી સર્પની દાઢા, અગ્નિ, યમની જિહ્વા અને વિષ એ સઘળાને પીડીને જ હોય નહિ તેમ જગતને ખાઈ જવાને ઇચ્છતા કૂર બ્રહ્માએ સ્ત્રીઓ બનાવી છે. લાલ નેત્રવાળી હુબૂપૂર્વક તરાય તેવી સ્ત્રીઓ વચમાં ન હોય તો હે સંસાર ! તારૂં છેવટનું સ્થાન બહુ દૂર નથી

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને રાજાએ પોતાના સામતો વગેરે સાથે મસલત કરીને ગુણુવર્માને પોતાની રાજગાદી સોંપવાનો નિશ્ચય કર્યો. શુભમુહૂર્તે ગુણુવર્માને સિંહાસન ઉપર બેસાડીને તીર્થજલ વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી રાજાએ પોતે ગુણુવર્માનો અભિષેક કર્યો અને પોતે જટાધારી ચોગી થઈને જગલમા ચાલ્યો ગયો.

ગુણુવર્મા પોતાના વડીલ ભાઈની પ્રકૃતિ આમ એકાએક ફરી ગએલી જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યો અને વડીલબધુના વિયોગથી વધારે દુઃખી થયો. પોતાની ઇચ્છા રાજ્ય કરવાની નહિ હોવા છતાં પણ રાજ્યમા અવ્યવસ્થા ઉત્પન્ન ન થાય, શત્રુઓ આવી પ્રજાને હુઃખ ન આપે તેમ વિચારીને તેણે રાજ્યનો સ્વીકાર કર્યો. ગુણુવર્મા રાજ થયા પછી હમેશાં ગુરૂના ઉપદેશનું શ્રવણ કરતો, વખતો વખત તીર્થયાત્રા કરતો, પરોપકારી કાર્યો કરતો. પોતાનો મનુષ્યભવ સફલ કરવા લાગ્યો અને જૈન ધર્મની પ્રભાવનામાં વૃદ્ધિ કરવા લાગ્યો. વળી તે પરમજૈન ગુણુવર્મા રાજ પર્વતિથિએ પોતાના પાપોના નિવારણને માટે અતિચાર રહિત સામાયિક પૌષધાદિક પ્રતોનું પાલન કરતો શાંતિથી જીવન ગુજારવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાયઃ—ૐ અટ્ટી(ટ્ટે?) મટ્ટી(ટ્ટે?) સન્વાં(વેં) પિશુળં દલનં ઘરટ્ટી જો સમરૈ(રે) પંચવટ્ટી તાકૈ(કે) અરિ પર ડંઘાવટ્ટી ૐ ડઃ[ઢઃ] સ્વાહા ।

આ મન્ત્રાક્ષર જપવાથી સત્રામના ભયનો નાશ થાય છે.

અભ્યોનિધૌ ક્ષુભિતમીષણનકચક્ર-

પાઠીનપીઠમયદોલ્બણવાહવાગ્નૌ ।

રક્તરક્તશિખરસ્થિતયાનપાત્રા-

સ્નાસં વિહાય ભવતઃ સ્મરણાદ્ વ્રજન્તિ ॥૪૪॥

સમશ્લોકી

જ્યાં ઉછળે મગર મચ્છ તરંગ ઝાઝા,

ને વાડવાગ્નિ ભયકારી થકી ભરેલા;

એવા જ સાગર વિષે સ્થિત નાવ જે છે,

તે નિર્ભયે તુજ તણા સ્મરણે તરે છે.-૪૪

શ્લોકાર્થ-હે સ્વામી ! જેમાં ભયંકર મગરના સમૂહ તથા પાઠીન અને પીઠ નામનાં મત્સ્યો તથા ભયંકર દેહીધ્યમાન વાડવાનલ અગ્નિ પ્રજ્વલિત થઈ રહ્યો છે, તેવા સમુદ્રમાં જેમના વહાણો ઉછળતા તરંગોના-મોઝાઓના અગ્રભાગપર રહેલા છે એવા વહાણવાળા પુરુષો પણ તમારૂં સ્મરણ માત્ર કરવાથી જ ભય રહિત થઈ નિર્વિઘ્નપણે વાંચિત સ્થાને પહોંચી બાચ છે.-૪૪

વાર્તા ૨૬ મી શ્લોક ૪૪

ધન, સુવર્ણ, રત્ન તથા નંદનવન સમાન બગીચાઓથી સુશોભિત તામ્રલિપ્તી^૧ નામની નગરીમાં ધનાવહ^૨ નામનો એક શેઠ રહેતો હતો. તે યોતે એક વખત નગરમાં પધારેલા શ્રી જિનેશ્વરસૂરિ^૩ નામના જૈન સાધુ પાસે વ્યાખ્યાન સાંભળવા ગયો, આચાર્યશ્રીએ ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કે:-

“વન્ધ્યાસ્તીર્થકૃતઃ સુરેન્દ્રમહિતાઃ પૂજાં વિધાયામલાં

સેવ્યાઃ સન્મુનયશ્ચ વન્ધ્યચરણાઃ શ્રવ્યં ચ જૈનં વચઃ ।

સચ્ચીલં પરિપાલનીયમતુલં કાર્યં તપો નિર્મલં

ધ્યેયા પશ્ચનમસ્કૃતિશ્ચ વિદુષા ભાવ્યા ચ સદ્ભાવના ॥૧॥”

અર્થાન્-ચિત્તની શુદ્ધિ પૂર્વક નિર્મળ પૂજા કરીને દેવેદ્રો વડે પૂજ્ય તીર્થ-કરોને નમસ્કાર કરવો જોઈએ, જેના ચરણો ભવ્યાત્માઓ વડે વંદનીય છે તેવા મુનિઓની સેવા કરવી જોઈએ, જિનેશ્વરોના વચનને સાંભળવું જોઈએ, ઉત્તમ શીલ

૧ કમા ગામતુ નામ ‘તીરપુર’ બદર છે, જ્યારે ગર્મા ગામતુ નામ ‘તામલી’ છે. ૨ ક મા શેઠતુ નામ ‘વિજયશેઠ’ છે, જ્યારે ગમા ‘ધન્યદ્ર’ છે. ૩ ક મા મુનિતુ નામ નિશાન પણુ નથી, જ્યારે ગ મા ‘ચંદ્રકીર્તિ’ નામ છે.

પાળવું જોઈએ, અને નિર્ભય તપ કરવું જોઈએ, પચ પરમેષ્ઠિનુ ધ્યાન કરવું જોઈએ અને ઉત્તમ ખાર ભાવનાઓ ભાવવી જોઈએ.

તેમાં પણ જીવોને વિષે જે દયારૂપી ધર્મ તે સર્વ ધર્મોમાં ઉત્તમ છે.

‘દિવિદચક્કવટ્ટિ-ત્તણાં મુત્તૂણ સિવસુહમણંતં ।

પત્તા અણંતસત્તા, અમયં દાહણ જીવાણં ॥૧॥

યો દદ્યાત્ કાઞ્ચનં મેરં, કૃત્સ્નાં ચાપિ વસુન્ધરામ્ ।

સાગરં રત્નપૂર્ણં વા, ન ચ તુલ્યમર્હિસયા ॥૨॥

હત્તૂણ પરપ્પાણે, અપ્પાણં જો કરેદ્ધ સપ્પાણમ્ ।

અપ્પાણં દિવસાણં, કપ્પણ નાસેદ્ધ અપ્પાણમ્ ॥૩॥”

અર્થાત્—જીવોને અભયદાન આપીને અનત આત્માઓ દેવેન્દ્ર અને ચક્રવર્તિના ભોગો ભોગવીને અનત શિવસુખને પામ્યા છે જો કોઈ ભવ્યાત્મા દાનમાં સોનાનો મેરૂ આપે અથવા સપૂર્ણ પૃથ્વી આપે અથવા રત્નથી ભરેલો સમુદ્ર આપે તો પણ તે અહિંસાની સમાન નથી.

જે કોઈ બીજાના પ્રાણોને હણી પોતાના પ્રાણને બચાવે છે, તે થોડા દિવસના માટે જ થાય છે કેમકે બીજાના પ્રાણોનો નાશ કરી ખરેખર તે પોતાનો જ નાશ કરે છે

આ પ્રમાણે ગુરૂ મહારાજનો ઉપદેશ સાંભળીને પ્રાણોત્તે પણ નિરપરાધિ જીવને હણવો અને હણાવવો નહિ એ પ્રમાણે ધનાવહ શેઠે ઋત લીધું અને જૈનધર્મનો પોતે સ્વીકાર કર્યો, અને હમેશાં ભક્તામરસ્તોત્રનો પાઠ કરવો શરૂ કર્યો.

ધનાવહ શેઠે એક દિવસે વિચાર કર્યો કે ઘણું ધન હોવા છતાં પણ જો બહારની ચાલુ આવક ન હોય અને ખર્ચ હમેશાં થયા કરતું હોય તો કોઈ એક દીવસે પોતાની પાસેના ધનનો સર્વથા નાશ થઈ જાય છે, માટે ગૃહસ્થે ધન વધારવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને વિશેષ ધન મેળવવાની ઇચ્છાથી ‘સિંહલદ્રીપ’ બદરે જવા માટે પાંચ વહાણો ત્યાં વેચવા લાયક વસ્તુઓથી ભરાવીને શુભમુહૂર્તે નાણિયેર વગેરેથી સમુદ્રનુ પૂજન કરીને શેઠે પ્રસ્થાન કર્યું. ભાગ્યથોગે શેઠના વહાણો પવનની અનુકુળતાને લીધે બહુ જ થોડા દિવસમાં ‘સિંહલદ્રીપ’ બદરે પહોંચી ગયાં. ત્યાં પહોંચી કેટલાએક દિવસ રહી વ્યાપારાદિવડે ઘણું ધન ઉપાજન કર્યું

થોડા દીવસ વીતી ગયા પછી પોતાના વતનમાં પાછા આવવાની ઇચ્છા થઈ, તેથી પોતાનું સઘળું ધન વહાણમાં ભરી દીધું અને પોતાના દેશ ભણી વહાણ હંકારી મૂક્યા ચાલતા ચાલતાં રસ્તામાં એકાએક વહાણ અટકી પડ્યાં ખારવાઓએ

શેઠને કહ્યું કે:—“શેઠ સાહેબ! અહીંઆં એક ‘વિકટાક્ષી’ નામની દેવી રહે છે તેણીએ આપણાં વહાણો અટકાવી દીધા છે, અને તે પશુનું બલિદાન માંગે છે.”

શેઠ તેઓને કહ્યું કે:—“હિ નાવિકો! હું પશુનું બલિદાન નહિ આપી શકું, હું કોઈપણ પ્રકારે જીવોનો ધાત કરવા કે કરાવવા ખુશી નથી,” ભલે માફ બધું નાશ થઈ જાય પણ દેવીને જીવનું બલિદાન તો હું નહીં જ આપું. કહ્યું છે કે:—

“દમો દેવગુરૂપાસ્તિ-ર્દાનમધ્યયનં તપઃ ।

સર્વમપ્યેતદફલં, હિંસાં ચેન્ન પરિત્યજેત્ ॥૧॥

હિંસા વિઘ્નાય જાયેત, વિઘ્નશાન્ત્યૈ કૃતાઽપિ હિ ।

કુલાચારધ્યાઽપ્યેષા, કૃતા કુલચિનાશિની ॥૨॥

અર્થાત્—જો હિંસાનો ત્યાગ કરવામાં ન આવે તો ઇન્દ્રિયોનું દમન, શુરુની સેવા, દાન, અધ્યયન તપ આ સઘળું નિષ્ફળ છે.

વિઘ્નની શાન્તિ માટે કરેલી હિંસા વિઘ્ન માટે જ થાય છે. કુળાચારની બુદ્ધિએ પણ કરેલી હિંસા કુળના નાશ માટે જ થાય છે.

આ પ્રમાણે બોલી રહેતાની સાથે જ ચારે બાજુએ વાદળાંઓ ચઢી આવ્યા, ભેરથી તોફાની વાયરો વાવા લાગ્યો એટલે ધનાવહ શેઠ ભક્તામરના ઈજમા સ્વીકૃત સ્મરણ કરવું શરૂ કર્યું, આ બાજુ ભયંકર ગર્જનાઓ સાથે મૂશળધાર વર્ષાદ વરસવા લાગ્યો અને ભેરથી પવન ફૂંકાવા લાગ્યો. નાવિકોએ કહ્યું કે:—“શેઠ સાહેબ! હઠાચઢી ન બનો! દેવીના ઉપદ્રવથી બધાનું તથા વહાણોનું રક્ષણ કરે.” ડહા માણસોએ પોતાના રક્ષણના માટે અધર્મેનું આચરણ પણ કરવું પડે તો કરવું બેઠએ—

“ત્યજેદેકં કુલસ્યાર્થે, ગ્રામસ્યાર્થે કુલં ત્યજેત્ ।

ગ્રામં જનપદસ્યાર્થે, આત્માર્થે પૃથિવીં ત્યજેત્ ॥૧॥

આપદર્થે ઘન રક્ષેદ્, દારાન્ રક્ષેદ્ ઘનૈરપિ ।

આત્માનં સતતં રક્ષેદ્, દારૈરપિ ઘનૈરપિ ॥૨॥

અર્થાત્—કુળમાટે એકનો ત્યાગ કરે, ગામમાટે કુળનો ત્યાગ કરે, દેશમાટે ગામનો ત્યાગ કરે અને પોતાને બચાવવા પૃથ્વીનો પણ ત્યાગ કરે આપત્તિથી બચવા માટે ધનની રક્ષા કરે, સ્ત્રીઓને ધનથી પણ રક્ષે, અને પોતાને સ્ત્રી અને ધન બંનેવડે રક્ષે

થોડાનો નાશ થતો હોય તો થવા દઈને વધારેનું રક્ષણ કરવું.

“સર્વનાશો સમુત્પન્ને, અર્ધં ત્યજતિ પण्डित. ।

અર્ધેન કુરુતે કાર્યં, સર્વનાશો હિ ડુસ્તરઃ ॥૧॥”

અર્થાત્—પડિત પુરૂષ સર્વનાશ થતો દેખે ત્યારે તેને બચાવવા અર્ધાનો ત્યાગ કરે છે, અને અર્ધાથી કાર્ય કરે છે. કારણ કે સર્વ નાશ હસ્તર-હુઃબથી તરાય તેવો છે.

તેથી સર્વનો નાશ થાય તો પણ પોતાનું-આત્માનું રક્ષણ કરવું જોઈએ, તેથી પશુનું બલિદાન આપવું તે યોગ્ય છે” આ પ્રમાણે કહેવા છતાં પુણ્યાત્મા ધનાવહ પોતાના ધ્યાનમાથી ચલાયમાન ન થયો; શેઠના ધ્યાનના પ્રભાવથી તે સમુદ્રવાસિની ‘વિકટાક્ષી’ દેવીની સર્વ શક્તિઓ નાશ પામી ગઈ અને તે પ્રગટ થઈને બોલી કે—“હો શેઠ ! હું તમારા પર પ્રસન્ન થઈ છું, માટે જે જોઈએ તે માગો”

“અમોઘા વાસરે વિદ્યુ-દમોઘં નિશિ ગર્જિતમ્ ।

નારીવાલવચોઽમોઘ-મમોઘ દેવદર્શનમ્ ॥૧૧॥”

અર્થાત્—દિવસે થતી વિજળી સફળ છે, રાતમાં થએલ ગર્જના સફળ છે, સ્ત્રી અને બાળકનું વચન સફળ થાય છે, અને દેવદર્શન [પણ] સફળ છે

શેઠ જવાબમાં કહ્યું કે—“મને કોઈ વાતની ચાહના નથી, પણ એટલું જ માંશુ છું કે આજથી હવે તમે સર્વથા જીવહિંસા છોડી દો, અમૃતનું લોભન કરનાર દેવોએ પાપના કારણે રૂપ પશુ વધનો નિરર્થક અભિલાષ કરવો ઉચિત નથી”

દેવીએ શેઠની આ માગણીનો સ્વીકાર કર્યો અને શેઠના વહાણ ચાલવા માંડ્યાં. ક્ષણભાતમાં જ શેઠના વહાણે સ્તંભતીર્થમાં આવી પહોંચ્યા, સ્તંભ-તીર્થની યાત્રા કરીને ધનાવહ શેઠ અનુક્રમે પોતાના નગર ‘તામ્રલિપ્તી’માં કુશળ-ક્ષેમ આવી પહોંચ્યા, ત્યાં ઘણું ધન ખરચીને ચક્રેન્ધરી દેવીની મૂર્તિ સહિત શ્રીઋષભ-દેવ ભગવાનનું ગગનચુળી જિનાલય બધાંયુ, તે જિનમંદિરમાં હમેશાં પૂજન, અર્ચન કરતો ધનાવહ શેઠ સુખે કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રાભિનાયઃ—ૐ હ્રીં થમેઽ જલ જલણં દુઃક થમેઽ સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મન્ત્ર ગણવાથી વહાણ દુબતાં બચે અને કુશલક્ષેમ પોતાના સ્થાનકે પાછા આવે

ઉદ્ભૂતમીષણજલોદરમારમુગ્રાઃ

શોચ્યાં દશામુપગતાશ્ર્યુતજીવિતાશાઃ ।

ત્વત્પાદપદ્મજરજોઽમૃતદિગ્ધદેહા

મર્ત્યા ભવન્તિ મકરધ્વજતુલ્યરૂપાઃ ॥૪૫॥

સમશ્લોકી

જે છે નમ્યા ભયદ શેઠ જલોદરેથી,

પામ્યા દશા હુઃખદ આશ ન હેલુ તેથી;

ત્વત્પાદ-પદ્મ રજ અમૃત નીજ દેહે-

ચોળે બને મનુજ કામ સમાન રૂપે.-૪૫

શ્લોકાર્થ:-જેઓ ઉત્પન્ન થએલા લાયક જલોદરના રોગના ભારે કરીને વાંકા વળી ગયા છે, શોક કરવા લાયક દશાને પ્રાપ્ત થએલા અને જીવવાની આશા જેઓએ છોડી દીધી છે, એવા મનુષ્યો પણ તમારા ચરણકમળની રજરૂપી અમૃતને પોતાના શરીર પર ચોપડવાથી કામદેવ સરખા સ્વરૂપવાળા થએલા ભોવામાં આવે છે-૪૫

વાર્તા ૨૭ મી શ્લોક ૪૫ મા

ઉજ્જયિની^૧ નામની નગરીમાં રાજશેખર^૨ નામનો એક રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને વિમળા નામની એક પટ્ટરાણી હતી, તેનો રાજહંસ^૩ નામનો એક પરાક્રમી, વિનયી, સુશીલ અને બુદ્ધિવાન પુત્ર હતો. દૈવ સંભેગે રાજહંસની માતા વિમળા પુત્રને નાની ઉંમરનો મૂકી સ્વર્ગવાસી થઈ. તેના સ્વર્ગવાસ થયા પછી કમળા નામની બીજી રાણી હતી તે પટ્ટરાણી તરીકે ગણાવા લાગી.

કમળાને પણ એક પુત્ર હતો પણ તે રાજહંસ જેવો ચાલાક અને બુદ્ધિમાન ન હતો, તેથી ઔરમાન માતા કમળાએ એક દિવસ વિચાર કર્યો કે- “રાજહંસ મહારા પુત્રથી મોટો છે, બુદ્ધિમાન તેમજ ભાગ્યશાળી છે, વળી મહારાજાની તેના પ્રત્યે સંપૂર્ણ પ્રીતિ છે, તેથી મહારા પુત્રને રાજ્ય મળવું એ તદ્દન અસંભવિત છે, અને જો મહારા પુત્રને રાજ્ય ન મળે તો મહારી અને પુત્રની બંનેની દુઃખશા થાય, એટલા માટે કોઈ પણ ઉપાયે રાજહંસનો નાશ કરવો એ વધારે ઠીક છે પરંતુ જો હું અને એકાએક મારી નાંખીશ તો લોકોમાં ખરાબ ખોલાશે અને કદાચ મુશ્કેલીમાં ઉતરવું પડશે, માટે એમ નહિ કરતાં કોઈ એવી વસ્તુ ખોરાક વગેરેમાં આપવી કે જેથી તે વ્યાધિગ્રસ્ત બને અને તે વ્યાધિને લીધે અંતે રીખાઈ રીખાઈને મરી જાય”

એક વખતે રાજશેખર રાજા શત્રુઓને વશ કરવાને અને દિગ્વિજય કરવા માટે પરદેશ ગયો, તે તકનો લાભ લઈ રાણીએ રાજહંસ કુમારને વ્યાધિનું મૂળ કોઈ વિષ લઈને ભોજનમાં ખવરાવી દીધું. ધીમે ધીમે રાજહંસના શરીરમાં વ્યાધિઓ ઉત્પન્ન થઈ અને તેમાંએ મુખ્ય વ્યાધિ જલોદરની ઉત્પન્ન થઈ વ્યાધિના કારણે સબધી તપાસ કરતાં તેને માલુમ પડ્યું કે મહારી સાવકી માતાના કપડાને લીધેજ મહારે આ વ્યાધિઓ ભોગવવી પડે છે, અને જો હું અહીંમાં રહીશ તો જરૂર મરણ પામીશ કહ્યું છે કે -

૧ ક મા નગરીનું નામ ‘કૌશાબી’ છે, ૨ ક મા રાજનું નામ જયશેખર છે, ત્યારે ૩ માં ‘નૃપશેખર’ છે ૩ ક મા પુત્રનું નામ ‘વિજયસિંહ’ છે.

“દુષ્ટા ભાર્યા શઠં મિત્રં, મૃત્યાશ્ચાન્તરદાયકા ।

સસર્પગૃહવાસશ્ચ, મૃત્યુરેવ ન સંશય ॥૧॥

શશી દિવસધૂસરો ગલિતયૌવના કામિની

સરો વિગતવારિજં મુખમનક્ષરં સ્વાકૃતેઃ ।

પ્રમુર્ચનપરાશ્વળઃ સતતદુર્ગતઃ સજ્જનો

નૃપાઙ્ગણગતઃ સ્વલો મનસિ સસ શલ્યાનિ મે ॥૨॥”

અર્થાત્—દુષ્ટ સ્ત્રી, દુરવ્યવહારી ભાઈબંધ, કુટી ગયેલા નોકરો અને સર્પવાળા ઘરમાં વાસ આ સઘળા મૃત્યુનું જ કારણ થાય છે એમાં કંઈ સંશય નથી.

દિવસે મેલો ચંદ્રમા, યૌવનરહિત સ્ત્રી, પાણી વિનાનું સરોવર, અનક્ષર-બોલતા જ ન આવડે તેવું મુખ, ધન સચયમાં તત્પર શેઠ, નિરતર કગાલ સજ્જન, અને રાજાને આંગણે જતો ખલ આ સાત મારા મનમાં શલ્ય સરખા છે.

જ્યારે માતાની અવકૃપા થઈ તો પછી અહીં રહેવું તે જરા પણ વ્યાજબી નથી, એમ વિચારીને ક્રોધને પણ કહ્યા વિના એકાએક ઉજળથિનીથી ચાલી નીકળી રાજહંસ હસ્તિનાપુર આવી પહોંચ્યો. ત્યાં પહોંચી એક મહોદ્દામાં સાર્થ સ્થળ શોધી શાંતિથી રહેવા લાગ્યો.

રાજહંસ કુમાર જે સમયે હસ્તિનાપુરમાં રહેતો હતો, તે સમયે ત્યાં માનગિરિ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને કલાવતી નામની એક સુશીલ, ડાહી અને વિચક્ષણ પુત્રી હતી. તે પુત્રીએ જૈન સાધ્વી પાસે એક દિવસ સાલગ્યુ કે—

“શ્રીતીર્થેશસ્ય પૂજા ગુરુચરણયુગારાધનં જીવરક્ષા

સત્પાત્રે દાનવૃત્તિર્વિષયવિરમણં સદ્વિવેકસ્તપશ્ચ ।

શ્રીમત્સત્ત્વસ્ય પૂજા જિનપતિવચસાં લેખનં પુસ્તકેષુ

સોપાનશ્રેણિરેવા ભવતુ તત્તુષ્ટતાં સિદ્ધિસૌધાચિરોદે ॥૧॥”

અર્થાત્—તીર્થંકરોની પૂજા, શુરુના ચરણકમળની સેવા, જીવરક્ષા, સત્પાત્રે દાન, વિષયથી વિરમણ, વિવેક, તપ, શ્રી સંધની સેવા, પરમાત્માની વાણીનું પુસ્તકોમાં લેખન, આ સઘળા સિદ્ધિરૂપી મહેલમાં ચડવા માટે પ્રાણીઓને પગથીઆ જેવા થાઓ.

આ પ્રમાણે સાંભળીને તેણીએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને નિરતર ભક્તામર સ્તોત્રનો શુદ્ધ ઉચ્ચારપૂર્વક બપ કરવા લાગી અનુક્રમે તેણી પોતાના કલાશુર પાસેથી ચોસઠે કલાઓનો અભ્યાસ કરી તેમાં પ્રવીણ થઈ એક દિવસે કલાવતી પોતાના પિતાની સાથે રાજસભામાં બેઠી હતી તેવામાં હસતાં હસતાં રાજાએ કલાવતીને પૂછ્યું કે—“હો પુત્રી ! કહે તો ખરી કે તારાં સુખ અમારા હાથમાં છે કે કર્મના હાથમાં ? જે સત્ય હોય તે કહે !”

જવાબમાં કલાવતીએ કહ્યું કે—‘પિતાજી ! મનુષ્ય તો ફક્ત મિથ્યાભિમાન રાખીને આ હું કરુ છું, હું ધારૂં તે કરી શકુ છું, એમ ફેાગટનો બકવાદ કર્યા કરે છે, બાકી જે કાંઈ થાય છે તે કર્મથી જ.”

આ પ્રમાણેનો કલાવતીનો જવાબ સાંભળી રાજા એકદમ ગુસ્સે થઈ ગયો અને બોલ્યો કે—“હું હુમતિવાળી પુત્રી ! તું કેવી રીતે જાણે છે ?” તેણીએ જવાબ આપ્યો કે—“મારાં કર્મથી ” કહ્યું છે કે—

‘નમસ્યામો દેવાન્ નન્નુ હતવિધેસ્તેઽપિ વશાગા

વિધિર્વન્ધ્યઃ સોઽપિ પ્રતિનિયતકર્મૈકફલદ્ ।

ફલ કર્માયત્તં યદિ કિમમરૈ ? કિં ચ વિધિના ?

નમસ્તત્ કર્મૈભ્યો વિધિરપિ ન યેભ્ય પ્રભવતિ ॥૧૧॥”

(નીતિશતકે શ્લોક ૧૧)

અર્થાત્—દેવોને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ, પરંતુ તે દેવો પણ વિધિને વશ છે વિધિ વધ છે, પરંતુ તે પણ આપણે કરેલા કર્મના જ ફળને આપનાર છે, સારાં માઠા ફળ કર્માયત્ત—કર્મને આધિન છે તો દેવો વડે કરીને શું ? બ્રહ્માવડે પણ શું ? અર્થાત્ તે બંને નકામા છે. જેનાથી બ્રહ્મા પણ બળવાન નથી તે કર્મને જ નમસ્કાર થાઓ.

‘દૈવેનાસૃજતા સ્વદં જગતિ યદ્ યસ્ય પ્રમાણીકૃતં

તત્ તસ્યોપનયેન્મનાગપિ મહાન્ નૈવાશ્રયઃ કારણમ્ ।

સર્વાંશાપરિપૂરકે જલધરે વર્ષત્યપિ પ્રત્યહં

સૂક્ષ્મા યવ પતન્તિ ચાતકમુખે દ્વિત્રાઃ પયોવિન્દવઃ ॥૧૨॥”

અર્થાત્—સારી રીતે ઉત્પન્ન કરનાર ભાગ્યે જેના માટે જે વસ્તુ જગતમાં ચાલક નિર્માણ કરી તેને માટે તે વસ્તુ થોડી હોય તો પણ મહાન જ બને છે, તેમા આશ્રય કારણ નથી કેમ ?—સમ્પૂર્ણ ઇચ્છાને પૂર્ણ કરનાર વરસાદ હંમેશાં વરસતો હોય છતાં પણ નાનાં બે ત્રણ જળના ટીપાં ચાતકના મુખમાં પડે છે તે તેની સમ્પૂર્ણ શાન્તિને માટે બસ છે

આ પ્રમાણે કહેવાથી રાજા ક્રોધથી રતો પીળો થઈ ગયો અને બધુએ કર્મથી જ થાય છે તે દલીલ અસત્ય કરાવવાને માટે પોતાના હૃદય સુલટોને તેને આજ્ઞા કરી કે—“આખા નગરમા જે ગરીબમા ગરીબ માણસ હોય અને જે વ્યાધિથી વધારે પીડાતો હોય તેને અહીંઆં પકડી લાવો ”

રાજાનો હુકમ સાંભળીને જેના હોય તથા પગ નાના દોરડી જેવા થઈ ગયેલા છે, કાન મેલથી ભરાઈ ગયેલા છે, તાવથી જે પીડાય છે, હુબ અને

“દુષ્ટા માર્યા શઠં મિત્રં, મૃત્યાશ્ચાન્તરદાયકા ।

સસર્પગૃહવાસશ્ચ, મૃત્યુરેવ ન સંશય ॥૧॥

શશી દિવસધૂસરો ગલિતયૌવના કામિની

સરો વિગતવારિજં મુખમનક્ષરં સ્વાકૃતેઃ ।

પ્રમુર્ધનપરાક્ષણઃ સતતદુર્ગતઃ સજ્જનો

નૃપાઙ્ગણગતઃ સ્વલો મનસિ સત્ત શલ્યાનિ મે ॥૨॥”

અર્થાત્—દુષ્ટ સ્ત્રી, દુષ્ટો ભાઈબંધ, કુટી ગયેલા નોકરો અને સર્પવાળા ઘરમાં વાસ આ સઘળા મૃત્યુનું જ કારણ થાય છે એમા કંઈ સંશય નથી

દિવસે મેલો ચંદ્રમા, યૌવનરહિત સ્ત્રી, પાણી વિનાનું સરોવર, અનક્ષર-ખોલતા જ ન આવડે તેવું મુખ, ધન સચયમાં તત્પર શેઠ, નિરંતર કંગાલ સજ્જન, અને રાજાને આંગણે જતો ખલ આ સાત મારા મનમાં શલ્ય સરખા છે.

ન્યારે માતાની અવકૃપા થઈ તો પછી અહીં રહેવું તે જરા પણ વ્યાજબી નથી, એમ વિચારીને ક્રોધને પણ કહ્યા વિના એકાએક ઉજળચિનીથી ચાલી નીકળી રાજહંસ હસ્તિનાપુર આવી પહોંચ્યો. ત્યાં પહોંચી એક મહોદ્ધામાં સાર સ્થળ શોધી શાંતિથી રહેવા લાગ્યો.

રાજહંસ કુમાર જે સમયે હસ્તિનાપુરમાં રહેતો હતો, તે સમયે ત્યાં માનગિરિ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને કલાવતી નામની એક સુશીલ, ડાહી અને વિચક્ષણ પુત્રી હતી. તે પુત્રીએ જૈન સાધ્વી પાસે એક દિવસ સાંભળ્યું કે—

“શ્રીતીર્થેશસ્ય પૂજા ગુરુચરણયુગારાધનં જીવરક્ષા

સત્પાત્રે દાનવૃત્તિર્વિષયવિરમણં સદ્વિવેકસ્તપશ્ચ ।

શ્રીમત્સહસ્રસ્ય પૂજા જિનપતિવચસાં લેખનં પુસ્તકેષુ

સોપાનશ્રેણિરેષા ભવતુ તનુમૃતાં સિદ્ધિસૌધાધિરોદ્ધે ॥૧॥”

અર્થાત્—તીર્થંકરોની પૂજા, ગુરુના ચરણકમળની સેવા, જીવરક્ષા, સત્પાત્રે દાન, વિષયથી વિરમણ, વિવેક, તપ, શ્રી સઘની સેવા, પરમાત્માની વાણીનું પુસ્તકોમાં લેખન, આ સઘળા સિદ્ધિરૂપી મહેલમાં ચડવા માટે પ્રાણીઓને પગથીઆ જેવા થાઓ.

આ પ્રમાણે સાંભળીને તેણીએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને નિરંતર ભક્તામર સ્તોત્રનો શુદ્ધ ઉચ્ચારપૂર્વક જાપ કરવા લાગી. અનુક્રમે તેણી પોતાના કલાગુરૂ પાસેથી ચોસઠે કલાઓનો અભ્યાસ કરી તેમા પ્રવીણ થઈ એક દિવસે કલાવતી પોતાના પિતાની સાથે રાજસભામાં બેઠી હતી તેવામાં હસતાં હસતા રાજાએ કલાવતીને પૂછ્યું કે:—“હો પુત્રી ! કહે તો ખરી કે ત્હારું મુખ અમારા હાથમાં છે કે કર્મના હાથમાં ? જે સત્ય હોય તે કહે !”

જવાબમાં કલાવતીએ કહ્યું કે:-“પિતાજી ! મનુષ્ય તો ફક્ત મિથ્યાભિમાન રાખીને આ હુ કરુ છું, હું ધાર તે કરી શકુ છું, એમ ફેાગટનો બકવાદ કર્યા કરે છે, બાકી જે કાંઈ થાય છે તે કર્મથી જ”

આ પ્રમાણેનો કલાવતીનો જવાબ સાંભળી રાજા એકદમ ગુસ્સે થઈ ગયો અને બોલ્યો કે:-“હે હુમતિવાળી પુત્રી ! તું કેવી રીતે જીવે છે ?” તેણીએ જવાબ આપ્યો કે:-“મારાં કર્મથી.” કહ્યું છે કે:-

“નમસ્યામો દેવાન્ નનુ હતવિઘેસ્તેડપિ વશગા
વિધિર્વન્દ્યઃ સોડપિ પ્રતિનિયતકર્મૈકફલદ્ ।
ફલ કર્માયત્તં યદિ કિમમરૈ ? કિં ચ વિધિના ?
નમસ્તત્ કર્મૈભ્યો વિધિરપિ ન યેભ્યઃ પ્રભવતિ ॥૧૧॥”
(નીતિશતકે શ્લોક ૧૧)

અર્થાત્—દેવાને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ, પરંતુ તે દેવો પણ વિધિને વશ છે. વિધિ વધ છે, પરંતુ તે પણ આપણે કરેલા કર્મના જ ફળને આપનાર છે, સારાં માઠા ફળ કર્માયત્ત-કર્મને આધિન છે તો દેવો વડે કરીને શું ? બ્રહ્માવડે પણ શું ? અર્થાત્ તે બંને નકામા છે. જેનાથી બ્રહ્મા પણ બળવાન નથી તે કર્મને જ નમસ્કાર થાઓ.

‘દૈવેનાસ્ત્રજતા સ્વર્દ જગતિ યદ્ યસ્ય પ્રમાણીકૃતં
તત્ તસ્યોપનયેન્મનાગપિ મહાન્ નૈવાશ્રયઃ કારણમ્ ।
સર્વાશાપરિપૂરકે જલધરે વર્ષત્યપિ પ્રત્યહં
સૂક્ષ્મા યવ પતન્તિ ચાંતકમુખે દ્વિત્રાઃ પયોવિન્દવઃ ॥૧૨॥”

અર્થાત્—સારી રીતે ઉત્પન્ન કરનાર ભાગ્યે જેના માટે જે વસ્તુ જગતમાં ચોક્કસ નિર્માણ કરી તેને માટે તે વસ્તુ થોડી હોય તો પણ મહાન જ બને છે, તેમાં આશ્રય કારણ નથી કેમ ?—સમ્પૂર્ણ ઇચ્છાને પૂર્ણ કરનાર વરસાદ હંમેશા વરસતો હોય છતાં પણ નાનાં બે ત્રણ જળનાં ટીપાં આતકના સુખમા પડે છે તે તેની સમ્પૂર્ણ શાન્તિને માટે બસ છે.

આ પ્રમાણે કહેવાથી રાજા ક્રોધથી રાતો પીળો થઈ ગયો અને બધુએ કર્મથી જ થાય છે તે દલીલ અસત્ય કરાવવાને માટે પોતાના હુદ્ સુભટોને તેને આજ્ઞા કરી કે—“આખા નગરમા જે ગરીબમાં ગરીબ માણસ હોય અને જે વ્યાધિથી વધારે પીડાતો હોય તેને અહીંઆં પકડી લાવો”

રાજાનો હુકમ સાંભળીને જેના હાથ તથા પગ નાના દોરડી જેવા થઈ ગએલા છે, કાન મેલથી ભરાઈ ગએલા છે, તાવથી જે પીડાય છે, હઃબ અને

દારિદ્ર્યના એક માત્ર નમુના રૂપ એવા રાજહંસકુમારને પકડીને તે સુલટો રાજ-સલામા લાવ્યા. રાજાએ બધા અલકારો ઉતારાવી લઇને તથા ઠેકાણે ઠેકાણે ફાટી ગયેલાં છે એવાં મલીન વસ્ત્રો રાજપુત્રીને પહેરાવીને રાજહંસકુમાર સાથે પરણાવી દીધી. આવું અનિષ્ટ કાર્ય થતું જોઇને મન્ત્રિ સામત વગેરેએ રાજાને કહ્યું કે:—“હે સ્વામિન્ ! કાર્ય કરતાં પહેલાં બહુ જ વિચારીને કાર્ય કરવું જોઇએ કે જે કર્યા પછી પાછળથી પસ્તાવો કરવો ન પડે.”

રાજાએ કોઈનું પણ નહિ માનતાં કુવરીને કહ્યું કે—“હે સત્યકર્મવાદિનિ ! સાલળ તું કહે છે કે બધું કર્મથી જ થાય છે તો થોડું જાતું માર્ગમાં ખાવા સારું લઇને મારી નગરીનો ત્યાગ કર”

આ પ્રમાણે સાલળીને કુવરી બોલી કે —

✓ “સમીહિતં જન્ન લભામહે વયં
પ્રમો ! ન દોષસ્તવ કર્મણો મમ ।
દિવાઽપ્યુલૂકો યદિ નાવલોકતે
તદાઽપરાધ કથમંશુમાલિનઃ ? ॥૧૧॥”

અર્થાત્—અમે અમારૂં ઇષ્ટ વસ્તુને પ્રાપ્ત ન કરીએ તેમા હે પ્રભુ ! તમારો દોષ નથી પણ મારા કર્મનો દોષ છે દિવસે પણ ધ્રુવડ જો ન દેખે તો તેમા શું સૂર્યનો અપરાધ છે ? નહિ જ

આ પ્રમાણે બોલીને પોતાના સ્વામીનો હાથ પકડી, આસુ ભરી આખે નગર-જનોના દેખતા કલાવતી ત્યાંથી ચાલી નીકળી માર્ગમા રાત્રિ પડી, તે વખતે કળિકાળ સમાન હેમન્તઋતુ ચાલતી હતી કહ્યું છે કે —

“નિર્દગ્ધાઃ કમલાકરાઃ સુમનસો મમ્લુઃ કલાવાનપિ
પ્રીત્યૈ નો કિલ કૃષ્ણવર્ત્મસુ જનઃ પ્રાયેણ બદ્ધાદરઃ ।
જાલ્બ્યેનોલ્લસિતં જગત્ સુમહિતે મિત્રેઽપિ યન્મન્દતા
તન્નૂનં કલિરેષ દુઃસહતરઃ શીતર્તુના સ્પર્ધતે ॥૧૧॥”

અર્થાત્—કમળના સમુદો ઠડીથી બળી ગયાં, ખીલેલા પુષ્પો કરમાઇ ગયાં, કલાવાન પુરૂષ આદરવાળો છે તો પણ પોતાના કામથી ધ્રુમસવાળા માર્ગમાં પ્રસન્ન કરી શકતો નથી. તેમ આખું જગત્ ઠડીથી શીથિલ થઇ ગયું, વળી માનનીય મિત્રના કામમાં પણ મદદપણું આવી ગયું, ખરેખર આ ઠડી ઋતુની સાથે અસહ્ય કલીયુગ હરીફાઈ કરી રહ્યો છે

ત્યાં એક ઝાડની નીચે કલાવતીએ ચારે બાજુ ખરી પડેલા પાદડાઓની પથારી કરીને તેના ઉપર રાજહંસકુમારને સુઇ રહેવા માટે વિનંતિ કરતાં કુમારે

કહું કે.—“હે પ્રિય ! બહુ જ અનિષ્ઠ થયું, તું મને અડકીશ નહિ કારણ કે સરખે સરખાનો વિવાહ થવો યુક્ત છે અને જગતમાં તે જ વ્યાજબી ગણાય.” કહ્યું છે કે.—

“શૂરાશ્ચ કૃતવિદ્યાશ્ચ, યાશ્ચ રૂપધનાઃ સ્ત્રિયઃ ।

યત્ર યત્ર ગમિષ્યન્તિ, તત્ર તત્ર કૃતાલયાઃ ॥૧૧॥”

અર્થાત્—શૂરવીરો, વિદ્વાનો, રૂપવાળી સ્ત્રીઓ જ્યાં જ્યાં જશે ત્યાં ત્યાં તે પોતાનું સ્થાન કરી લેશે.

કલાવતી બોલી કે:—“પ્રાણનાથ ! આતું શા માટે બોલો છો ? આપ કુલવાન સ્ત્રીની ફરજો નથી બાંધતા ?”

“ગતવિભવં રોગયુતં, નિર્વીર્યં ભાગ્યવર્જિતં સ્વપતિમ્ ।

દૈવતવત્ સેવન્તે, કુલસ્ત્રિયસ્તા ન શેષાઃ સ્યુઃ ॥૧૨॥”

અર્થાત્—નિર્ધન, રોગી, અશક્ત અને હિનભાગ્ય એવા પોતાના પતિને દેવની જેમ જે સેવે છે, તે કુલવાન સ્ત્રીઓ છે બીજી નહિ.

“દિનાનાં ચ નિશાનાં ચ, યથા જ્યોતિર્વિભૂષણમ્ ।

સતીનાં ચ યતીનાં ચ, તથા શીલં વિભૂષણમ્ ॥૧૩॥”

અર્થાત્—દિવસ અને રાત્રિનું જેમ સૂર્ય ચંદ્રનો પ્રકાશ ભૂષણ છે, તેમ સતી સ્ત્રી અને યતિનું શીળ આભૂષણ છે

આ પ્રમાણે કહેવાથી આ કોઈ કુલીન પુરુષ છે તેમ બાણીને કલાવતીને સંતોષ થયો. સવારમાં બને જણાવે આગળ ચાલવું શરૂ કર્યું, બપોરના સમયે એક ઝાડ નીચે પાદડાનું આસન કરીને, તે આસન પર તે પતિવ્રતા કલાવતી પવિત્ર થઈને પોતાના સ્વામીનાથના રોગોના નાશને માટે ભક્તામરસ્તોત્રનો પાઠ કરવા લાગી સ્તોત્રના પીસ્તાલીસમાં પ્રલોકનું સ્મરણ કરતી વખતે તેણીએ પોતાના સ્વામીની નાભિમાથી સર્પનું સુખ નીકળેલું જોયું. નળકમાં રહેલા રાક્ષસમાંથી પણ બીજા સર્પનું સુખ જોયું અને સર્પો ચક્રેશ્વરી દેવીના અધિષ્ઠિતપણાથી સામસામી એકબીજાના મર્મ બોલવા લાગ્યા.

રાક્ષસવાળો સર્પ બોલ્યો —“હે દુરાચારી ! સત્પુરુષના રૂપનો વિનાશ કરનાર, જો કોઈક બહુ જ ખાટી એવી છાશમાં નાખેલી રાઈ આ સત્પુરુષને આપે તો તું આ સ્થાન છોડીને ચાલ્યો જઈશ ”

ત્યારપછી પેટ ઉપર રહેલો સર્પ બોલવા લાગ્યો—“રે તું એકઠું ધન કરનાર કૃષ્ણ જેવો છે, જો તારા દરમાં કોઈ ગરમ કરેલું તેલ નાંખે તો તારા આશ્રયે રહેલું નિધાન તે મેળવી શકે અને તું મરણ પામે ” આટલું કહીને બંને પોતા-પોતાને સ્થાને ગયા.

કલાવતીએ આ બધું નજરે જોયું અને સાંભળ્યું, સ્તોત્રના પ્રભાવથી પ્રત્યક્ષ થઈને આ બધું ચક્રેશ્વરી દેવીએ કર્યું હોય એમ જાણીને, તેણીએ ત્યાં રહેલા ગોકુલમાંથી છાશ લાવોને છાશ અને રાઈ પાઈને પોતાના પતિની વ્યાધિને ઉપશમાવી દીધી. પછીથી રાજહંસકુમાર પોતાના મૂલરૂપને પામ્યો અને રાક્રકામાં તેલ રેડીને ધન લઈ લીધું. પછી કલાવતીએ ચક્રેશ્વરીનો પ્રભાવ અને સર્પ સખ ધી બધી વાત કહી પછી રાજહંસકુમારે પોતાના માતપિતાના નામ વગેરે કહ્યાં.

રાજશેખર રાજા દિગ્વિજય માટે ગએલો તે કાર્ય સિદ્ધ કરી પોતાની રાજધાનીમા પાછો ફર્યો નગરમા આવી પોતાના જ્યેષ્ઠ પુત્રની દુર્દશાની ખબર સાભળી તે અત્યંત દુઃખી થયો અને પુત્રની શોધ કરવા માટે રાજ્યકામમા કુશળ અને સ્વામિભક્ત માણસોને મોકલ્યા તે લોકો શોધતા શોધતા જ્યાં રાજકુમાર તથા કલાવતી રહેલા છે ત્યાં આવી પહોંચ્યા રાજ્યકારભારીઓએ રાજકુમારને પુત્રવિયોગથી રાજ્યને થતા દુઃખ અને ચિંતા કહી સભળાવ્યા પોતાના લીધે પિતા દુઃખી થાય છે, તે સાભળી તેને પણ દુઃખ થયું અને તે જ વખતે ત્યાંથી પત્ની સાથે આલી નીકળ્યો; અને થોડા વખતમાં જ પિતા પાસે આવી પહોંચ્યો.

રાજશેખર રાજા પોતાના પુત્રને પત્ની તથા ધન સાથે આવતો દેખીને ખુબ હર્ષિત થયો અને પુત્રને જોતાની સાથે જ લેટી પડ્યો રાજહંસકુમારને દુઃખી કરનાર પોતાની પટ્ટરાણી કમલા જ છે, તેમ જાણી તેણીને કાઢી મૂકી અને રાજહંસકુમારને પોતાની રાજ્યગાદી સોંપી.

હસ્તિનાપુરના રાજા માનગિરિને ખબર પડી કે રાજહંસ આરોગ્ય મેળવી મહારાજ થયો છે અને મહારી પુત્રી કલાવતી મહારાણી થઈ છે, આ પ્રમાણે ખબર મળવાથી એને નિશ્ચય થયો કે મનુષ્ય પ્રયત્ન કર્મની અનુકુળતા વિના સફળ થતો નથી, જે કાઈ બને છે તે શુભાશુભ કર્મની અનુકુળતાથી જ બને છે. આ પ્રમાણે સમજીને પોતાની પુત્રી કલાવતીને બોલાવી, પોતાના અપરાધ માટે તેણીને ખમાવી. રાજહંસ રાજા જૈનધર્મની આરાધના કરી પોતાની મનુષ્ય જીવંતી સફલ કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રાભ્યાસ:—ॐ હ્રાં હ્રીં હિલિ હિલિ હુલુ હુલુ સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રાક્ષર જપવાથી સર્વ રોગના કષ્ટ દૂર થાય છે,

આપાદકઠ્ઠમુરુશ્ચલવેદિતાજ્ઞા

ગાઠં વૃહન્નિગડકોટિનિષ્ટૃજઙ્ગાઃ ।

ત્વન્નામમન્ત્રમનિશં મનુજાઃ સ્મરન્તઃ

સઘઃ સ્વયં વિગતવન્ધમયા ભવન્તિ ॥૪૬॥

સમશ્લોકી

ઘેડી જડી પગથી છેક ગળા સુધીની,
તેની ઝીણી અણીથી ળંગ ઘસાય જેની;
એવા અહોનિશ જપે તુજ નામ મન્ત્ર,
તોતે જનો તુરત થાય રહીત બધ.—૪૬

શ્લોકાર્થ:—જેઓનાં શરીર પગથી મસ્તક સુધી મોટી સાંકળોથી બાંધેલા હોય અને જેઓની જઘાઓ ઘેડીના અગ્રભાગથી અત્યંત ઘસાતી હોય, એવા મનુષ્યો પણ હે સ્વામી ! નિરતર તમારા નામરૂપ મન્ત્રતુ સ્મરણ કરવાથી તત્કાળ પોતાની મેળે જ બધનના ભય રહિત થઈ જાય છે —૪૬

વાર્તા ૨૮ મી શ્લોક ૪૬ માં.

શ્રી ‘અજયમેર’દુર્ગની ફરતા ઘણાં ગામડાંઓ રણપાલ’ નામના એક દાનેશ્વરી અને વિનયવાન રાજપુતના તાબામાં હતા, તે કોઈ જૈન સાધુના સહવાસથી પોતે ભદ્રકસ્વભાવી હોવાથી નિરતર ભક્તામરસ્તવ તથા પચપરમેષ્ઠિ મન્ત્રનો પાઠ કરતો હતો.

ભક્તામરસ્તવના પ્રભાવથી અને શ્રીયુગાદિજિનની ભક્તિથી તે સુસલમાનોથી જીતી શકાતો ન હતો, એક વખત છલથી અજમેરના અમીરે તેને તેના પુત્ર સહિત બાધી લીધો કલિયુગનું માહાત્મ્ય જ એવું છે કહ્યું છે કે—

“સીદન્તિ સન્તો વિલસન્ત્યસન્ત.

પુત્રા મ્રિયન્તે જનકશ્ચિરાયુઃ ।

પરેષુ મૈત્રી સ્વજનેષુ રોષઃ

પદ્યન્તુ લોકાઃ કલિલેલિતાનિ ॥૧॥

સદ્ભુવન્તિ કલૌ તુચ્છાઃ, પ્રવર્ધન્તે મહાધિયઃ ।

ગ્રીષ્મે સરાંસિ શુષ્યન્તિ, કામં વાર્ધિસ્તુ વર્ધતે ॥૨॥

અર્થાત્—સત્પુરૂષો હું ખી થાય છે અને અસત્પુરૂષો આનદ કરે છે. પુત્રો મરી જાય છે, ન્યારે પિતા લાભો કાળ જીવે છે. અન્ય સાથે મૈત્રી થાય છે, ત્યારે સ્વજનોમાં વૈર થાય છે આ સઘળા કલિયુગના નાટકનો લોકોએ વિચાર કરવો જોઈએ

કલિયુગમાં તુચ્છ પુરૂષો સકોચ પામે છે, અને મહાન્ બુદ્ધિવાળા વધે છે જેમ ગ્રીષ્મઋતુમાં સરોવર સૂકાય છે અને સમુદ્ર વધે છે.

૧ ક તથા ગમા રાજપુતનું નામ ‘રણધીર’ છે

રણપાલને તથા તેના પુત્રને બાંધીને તે વખતે દિલ્હીના પાચતજત પર રાજ્યકર્તા સુલતાન જલાલુદ્દીન ખીલજી પાસે લઈ જવામાં આવ્યા. રણપાલને તેના પુત્ર સાથે બુના દિલ્હીમાં આવેલા કેદખાનામાં આખા શરીરે લોખંડની બેડીઓ બંધી પૂરી દેવામાં આવ્યો.

ત્યાં રહ્યા રહ્યા રણપાલે પવિત્ર મનથી ભક્તામરસ્તોત્રના છેતાલીસમા શ્લોકનું નિરતર સ્મરણ કરવાનું શરૂ કર્યું સ્મરણ કરતાં કરતાં જ્યારે તે શ્લોકનું દશહજાર વખત સ્મરણ થઈ રહ્યું તે વખતે રાત્રિના સમયે પગના દુપૂરના ઝણકાર કરતી, કમરે મણિમય કટિમેખલાને ધારણ કરેલી, સાક્ષાત્ કામદેવ જેવા સ્વરૂપવાળી, ગળામાં મોટાં અને નિર્મલ મોતીઓના હારને ધારણ કરવાવાળી, કમલના જેવી કોમળ હાથની આગળીઓ પર રત્નમય સુદ્રિકાઓને ધારણ કરવાવાળી, ભમરાઓનો સમૂહ બાણે એકઠો થયો હોય નહિ એવી શ્યામ અને નાગના જેવી લાખી વેણી વાળી તથા શરીરે સોળે શૃંગાર સજેલી એવી સુદર યુવતી આવીને બોલી કે:—“હે વત્સ ! જલદી ઊભો થા અને તારા નગરે જ ”

રણપાલ બોલ્યો કે—“માતા ! તમે કોણ છો ? દેવી છો, માનુષી છો કે કોઈ વિદ્યાધરી છો ?”

તેણીએ કહ્યું કે—“ગરૂડના વાહનવાળી, શ્રીયુગાદિ જિનેશ્વરની ભક્ત તથા ભક્તામરસ્તોત્રનું સ્મરણ કરવા વાળાઓનું રક્ષણ કરવાવાળી દેવી ચક્રેશ્વરી છે, તે મારી સ્વામિની ચક્રેશ્વરીની આજ્ઞાથી અને પ્રેરણાથી તેણીની દાસી એવી હું તને કેદખાનામાંથી છોડાવવા આવી છું ”

રણપાલે જવાબ આપ્યો કે—“દેવિ ! તમે જ મારે મન તો ચક્રેશ્વરી છો, પરંતુ હાથ અને પગમાંની બેડીઓથી જકડાએલો એવો હું શી રીતે ઉઠી શકું ?”

દેવી બોલી:—“હાથ અને પગનો સ્પર્શ કર, તે બંધન વગરના બેઠ, પોતાના પુત્રને પણ તે જ રીતે બંધન વગરનો બેઠ, અને ઊભા થયા અને કેદખાનાના દરવાજા ઉઘાડવા જતાં દેવીએ નિષેધ કયો, કારણ કે તે ઉઘાડવાના અવાજથી પહેરેગીરો ભગી ભય પછીથી દેવીએ બતાવેલાં પગથીઆઓના રસ્તે ક્રોધ ઉપર ચઢીને નીચે બિછાવેલી કોમળ શય્યા પર કુદકો મારી નીચે આવ્યા. પછી પોતાના ગામ પ્રત્યે ચાલવા લાગ્યા અનુક્રમે પોતાના પુત્ર સાથે રણપાલ ક્ષેમકુશળ પોતાના સ્થાને આવી પહોંચ્યો પછી પોતાનું વતન છોડીને ‘ચિત્રકૂટ’ દુર્ગ પર સુરક્ષિત રીતે કુટુંબ સહિત તે રહેવા લાગ્યો અને સુખે કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો

મન્ત્રામ્નાયઃ—ૐ ક્ષમાય નમઃ । આ મન્ત્રનો એક લાખ જાપ કરવાથી બંધીખાનેથી માણસ મુક્ત થાય છે.

મત્તદ્વિપેન્દ્ર-મૃગરાજ-દવાનલા-હિ
સક્ષામવારિધિમહોદરબન્ધનોત્થમ્ ।
તસ્યાશુ નાશમુપયાતિ મયં મિયેવ
યસ્તાવકં સ્તવમિમં મતિમાનધીતે ॥૪૭॥

સમશ્લોકી

જે મત્ત હસ્તિ અહિ સિંહ દવાનલાગ્નિ,
સંઘ્રામ સાગર જલોદર બંધનોથી;
પેલા થએલ ભય તે ઝટ નાશ પામે,
તહાઈ કરે સ્તવન આ મતિમાન પાઠે.—૪૭

શ્લોકાર્થઃ—જે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય તમારા આ સ્તોત્રનો નિરતર પાઠ કરે છે, તેના મહોન્મત્ત હાથી, સિંહ, દાવાનળ, સર્પ, યુદ્ધ, સમુદ્ર, જલોદર અને સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થએલા ભયો પણ તુરત જ નાશ પામે છે —૪૭

સ્તોત્રસ્રજં તવ જિનેન્દ્ર ગુણૈર્નિબદ્ધાં
મક્ત્યા મયા રુચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પામ્ ।
ધત્તે જનો ય ઇહ કણ્ઠગતામજસં
તં માનતુઙ્ગમવશા સમુપૈતિ લક્ષ્મીઃ ॥૪૮॥

સમશ્લોકી

આ સ્તોત્ર માળા તુજના ગુણથી ગુંથી મેં,
ભક્તિ થકી વિવિધ વર્ણરૂપી જ પુષ્પ;
તેને જીનેન્દ્ર ! જન જે નિત્ય કંઠ નામે,
તે માનતુઙ્ગ અવશા શુભ લક્ષ્મી પામે.—૪૮

શ્લોકાર્થઃ—હે જિનેશ્વર ! મેં ભક્તિથી પૂવૌક્ત જ્ઞાનાદિ ગુણો વડે રચેલી તથા મનોહર અક્ષરો રૂપી વિચિત્ર પુષ્પવાળી તમારી સ્તોત્રમાળાને આ જગતમાં જે મનુષ્ય નિરતર કંઠમાં ધારણ કરે છે એટલે સુખપાઠ કરે છે, તે માન વડે ઉન્નતિવાળા પુરુષને તેના ગુણથી વશ થએલી [એવી] લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે —૪૮

અથવા—‘મક્ત્યા’ રચના વડે ‘ગુણૈઃ’ સૂત્રના તતુએ કરીને ‘નિબદ્ધાં’ ગુંથેલી, ‘મયા’ મા-માન એટલે પ્રમાણ વડે શુક્ત અને મનોહર પાચવર્ણના પુષ્પોવાળી તમારા સ્તોત્ર રૂપી માળા

અથવા—‘મયા’ પદ્માએ-લક્ષ્મીએ ‘મક્ત્યા’ અનુરાગ વડે ‘જિનેન્દ્રગુણૈઃ’ જિન એટલે વિષ્ણુ, તે રૂપ ઇદ્ર એટલે પતિ તેના પ્રભુત્વાદિક ગુણે કરીને ‘નિવદ્ધાં’ સ્થાપન કરેલી વિચિત્ર પુષ્પોની માળાને જે ધારણ કરે છે તે ‘માનતુક્ક’ સાલિમાની પુરૂષોત્તમને ‘અવશા’ અ-કૃષ્ણ, તેની વશા-સ્ત્રી પ્રાપ્ત થાય છે.

અથવા—જિન એટલે વિષ્ણુ અને इन्द्र એટલે સુરેદ્ર, તેમના શૌર્ય અને ઐશ્વર્યાદિક ગુણો વડે યુક્ત એવો જે પરાક્રમી પુરૂષ ઉક્ત વિશેષણવાળી પુષ્પમાળાને કંઠમાં ધારણ કરે છે તે માનતુક્ક એટલે સાહકારી પુરૂષને સમગ્ર ભુવનની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે.

અથવા—જે કોઈ પણ પુરૂષ પુષ્પમાળાને ધારણ કરે છે તે લક્ષ્મીવાળો થાય છે તથા જે ‘મયા’ લક્ષ્મી વડે યુક્ત પુરૂષ ‘મક્ત્યા’ ઘણા પ્રકારની રતિકીડાની રચનાએ કરીને માધુર્યાદિક ગુણો વડે ‘નિવદ્ધાં’ બાંધેલી એટલે પોતાને વશ કરેલી ‘હચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પાં’ મનોહર વર્ણ-શરીરની કાંતિ, વિચિત્ર-વિશેષ પ્રકારનું તિલક અને પુષ્પ-માલ્યાભરણ વડે ભૂષિત એવી પુષ્પમાળાના જેવી સ્ત્રીને કંઠમાં ધારણ કરે છે એટલે આલિંગન કરે છે તે ‘માનતુક્ક’ પુરુષની ગણનામાં અગ્રેસર પુરુષને પરાધીન એવી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે એટલે કે પુષ્પમાળા ધારણ કરવાથી અને ઉત્તમ સ્ત્રીના સેવનથી દરિદ્રી પુરૂષ પણ લક્ષ્મીવાન થાય છે

અથવા—જે પુરુષ સ્વયંવરમાં તેના ગુણોથી રંજન થએલી કુમારીએ સ્થાપન કરેલી, ‘મક્ત્યા’ રચના વડે ‘મયા’ શોભા વડે અને ‘ગુણૈઃ’ સુવર્ણના દોરા વડે ગુથેલી મનોહર વિવિધ રંગના પુષ્પોની માળાને-વરમાળાને કંઠમાં ધારણ કરે છે, તે ‘માનતુક્ક’ શરીરના પ્રમાણને પામેલા તથા સર્વ શુભ લક્ષણવાળા પુરુષને લક્ષ્મી જેવી રૂપવતી કન્યા ‘અવશા’ પરાધીન એટલે કામને આધીન થઈ દૂરથી પણ તેની પાસે પ્રાપ્ત થાય છે.

સ્તોત્રના અંતે લક્ષ્મી શબ્દ મૂક્યો છે તે માગલિક અર્થને દર્શાવનારો છે તેથી આ સ્તોત્ર ભણનાર, સાંભળનાર અને વ્યાખ્યાન કરનાર પુરુષોને નિરતર કલ્યાણ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે—૪૮

શરૂઆતના ૧ થી ૨૨ કાવ્ય સુધીની વિધિ આ પ્રમાણે જાણવી:—

એકાંત સ્થાનમા જમીન ઉપર નહિ પડેલું એવું ગાયનું છાણ લાવીને, તેમાં કુંકુમ મેળવીને, પવિત્ર જલથી [દીપીને] ભૂમિશુદ્ધિ કરવી, પછી દેહશુદ્ધિ કરીને, પીળાં વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તર દિશાએ સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરીની મૂર્તિની સ્થાપના કરીને, તેની આગળ પંચામૃતથી ભરેલો માટીનો, ચાંદીનો, અથવા સપ્તધાતુનો ઘડો સ્થાપન કરીને, તે ઘડા ઉપર શ્રીફલ સુકીને, ચાર લોગપાલોની સ્થાપના કરીને, પછી ઘીનો દીવો કરી, નવરંગી અથવા દશાંગ ધૂપ ઉઘેવી, પછી સ્થાપનાની આગળ અક્ષતથી સુદર સ્વસ્તિક કરીને, તે સ્વસ્તિકના ઉપર સોપારી મૂકીને, પછી પંચામૃતના ઘડાની અદર રૂપાનાણુ સુકીને ૧૦૮ એકસો આઠ પચવણી પુષ્પની માલા કરીને, ઘડાના કાંઠાપર સ્થાપન કરીને—ઘડાને પહેરાવીને—પછી પંચામૃતથી ચક્રેશ્વરીનું પ્રક્ષાલન કરીને, અષ્ટગધ લેગાં કરીને, ચક્રેશ્વરીદેવીની અષ્ટગધથી પૂજા કરીને, પછી અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરી, લોગપાલની પૂજા બલિ, બાકળા નૈવેદ્ય ફલ, ફૂલ વગેરેથી કરીને, પછી પુષ્પાકું ચોગે ઘડાવેલી આખાના લાકડાની પાટલી અથવા ચાંદીના પતરાં પર અષ્ટગધથી ચંત્ર લખીને, ચંત્રની સ્થાપના કરીને, તે ચંત્રની પશુ ફલ, નૈવેદ્ય, પુષ્પથી પૂજા કરીને, આરતી કરવી. પછી પોતે અષ્ટગધથી કપાળમાં તિલક કરીને, પીળાં આસન ઉપર ઉત્તર દિશા તરફ સુખ રાખી બેસીને, પીળી નવકારવાળીથી કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્ર [ત્રણે]ના જુદા જુદા ૧૨૦૦૦ જાપ કરવા અને તે પ્રમાણે જાપ કરવાથી તે તે મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી આગળ પંચાંગ વિધિમા તે તે કાવ્યમાં બતાવેલી સંખ્યા પ્રમાણે નિરતર જાપ કરવા.

लक्ष्मीभर स्तोत्रने। सर्वोत्तम विधि आ प्रभाषे गणुवे-

मन्त्रारंभस्य चैत्रस्य बहुदुःखस्य दायकाः ।
 वैशाखे रत्नलाभाय ज्येष्ठे च मरणं ध्रुवं ॥१॥
 आषाढा कलहश्चैव पूर्णार्थो श्रावणो भवेत् ।
 भाद्रपदं सुखंवासिः पुत्राय धनमाश्विने ॥२॥
 कार्तिके स्वर्णलाभाय मार्गशीर्षो महोदये ।
 पौषे धनसमृद्धिश्च माघे मेघाविवर्द्धनं ॥३॥
 धान्यं फाल्गुने चैव मासानां कथितं फलं ।
 सुखार्थस्य (मन्त्र) दातव्यं ज्ञातव्यं यत्ततो बुधे ॥४॥
 स्थानदा वरदा मन्त्रा ध्यानं स्थानात् फलप्रदं ।
 ध्यानस्थानं विनिर्मुक्ता सुसाध्याऽपि वैरिण ॥५॥
 नानाहुतश्च मन्त्रस्य नैवभुक्तिः फलप्रदाः ।
 तस्मान् ध्यानं समाहृत्य जपं ह्योमो निरंतरं ॥६॥
 गुरो शुक्रौ च विप्राणां कुजाकौ क्षत्रिये पुनः ।
 बुधो हि शुद्रवर्णभ्यः वैश्यं चंद्रं स्मृतै बुधैः ॥७॥
 म्लेच्छेशो शनिराहुश्च(च ?) ग्राह्यो हिमबलैः पुनः ।
 राह्या हि सूर्यवारेण हस्तं पुण्यं समाश्रितौ ॥८॥
 तपस्विनां चंद्रवारेण रोहिणि मृगशिरस्तथा ।
 सुवर्णकारेषु भौमोहि अश्विनी च समन्विता ॥९॥
 बुधेन ब्रह्मवर्णेषु अनुराधा सहप्रभो ।
 गुरु वणिक जात्यैव पुण्यसा क्षण संयुतः ॥१०॥
 वशेषु वयं स ज्ञेयो रेवत्या सह सिद्धिदः ।
 सूर्येण दीनदासादीनु रोहिण्या युक्तमेवहि ॥११॥
 पतेषु योगयुक्तेषु शुभः सर्वार्थसाधिकः ।
 भक्तामरेति स्तोत्रस्य सिद्धिं देयं च साधक ॥१२॥

पुनः शुभकार्ये पूर्णातिथिः, मुक्तिगमनं जयातिथिः, वश्यं नंदातिथिः, लक्ष्मीबुद्धिः
 भद्रातिथिः, आकर्षणः गारुडः रिक्तातिथिः ।

उच्चाटनं मारणं दिशिउत्तर, वश्यार्थं स्तंभने पूर्व, आकर्षणे दक्षिण, मारणे इशान,
 विद्वेषे आग्नेयी कूणि, उच्चाटने वायु कूणि, शांतिके पश्चिमदिशि, पौष्टिके नैऋत कूणि ।

अथ प्रहर । पूर्वाह्णे वश्य, मध्याह्णे विद्वेषण, अपराह्णे उच्चाटनं, संध्या मार-
 णार्थि, मध्यरात्रिः शांतिकः, प्रभाति पौष्टिककार्यः ।

अथ वर्णः । श्वेने मुक्तिप्राप्तिः, कृष्णे उच्चाटनं मारणः, वश्ये रक्त, पीते लक्ष्मी-
 प्राप्तिः, नीले बुद्धि विवाहप्राप्ति ।

इत्यादि योगयुक्तविधिना श्रीआदिजिनर्धिव सप्तधातुमय रूप्यः वा स्वर्णमय वा चित्रित, अष्टप्रकारेण पूजयित्वा स्थापना कार्या। शुक्लपक्षे चंद्रवल पुहचते नैवेद पक्वानादि फल फूल दीप धूपः अक्षतः स्वस्तिकं सर्व सामग्री कृत्वा, शुचिदेहं चंदनविलेपनं कृत्वा शुचि वस्त्रं परिधाय एकमुक्तभोजनः ब्रह्मचारी पतत् विधिना स्थापनाग्रे श्रीआदिजिनस्तवनः भक्तामरस्तोत्रः पाठति वाचति यति संपूर्णम्। अष्टचत्वारिंशति काव्यः सदैव स्मरण करोति तस्यायं अष्टसिद्धि नवनिधि प्राप्नुवन्ति।

पुनः अयं विधिना काव्य, ऋद्धि, मन्त्र सहितं सवालक्षस्मरणं करोति तस्य सिद्धिः कमलावरंति इति श्रीआदिजिनस्तवनः श्रीभक्तामरस्तोत्रः श्रीमान्तुंगसूरि विरचितायां अष्टचत्वारिंशति काव्यः ऋद्धि, मन्त्र, यंत्र विधिः समाप्तः । पुनः श्रीहरिभद्रसूरिविरचिताः अष्टचत्वारिंशति यंत्रः तत्राज्ञायः सत्यप्रत्ययकरा ॥

કાવ્ય. ૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં જમો ઓહિજિનાળ ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં કર્લીં વ્હૂં નમઃ ।

યન્ત્ર—હ્રીં કાર ઉપર હ્રીંકાર વીંટીને, તેના ઉપર ચઉદ શ્રીંકાર વીંટવા, તેના ઉપર ઋદ્ધિમન્ત્રથી વીંટી, પછી ૪૬ છેતાલીસ ઐકાર, કંકાર સહિત વીંટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૫

વિધિ—આ કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી અને પાસે યન્ત્ર રાખવાથી દષ્ટિબંધ દૂર થાય છે. ત્રીશ દિવસ સુધી,^૧ કાળી જપમાળા, કાળા વસ્ત્ર પહેરીને ૧૦૮ વખત જાપ કરી, હોમેશાં ૧૦૮ અરીઠા, કડવા તેલ સહિત હોમવાથી નિશ્ચયે કરીને શત્રૂનો ક્ષય થાય છે. મન્ત્ર સાધતાં સુધી મીઠાંનો હોમ દિવસમાં એક વાર કરવો જોઈએ.^૨

તન્ત્ર—ખીલાડી એટલે મીનીની ઉપરની દાઢ અને કુતરાની નીચેની દાઢ શનિવારે રાત્રિના લઇને, રવિવારે કાવ્યથી ૧૦૮વાર મન્ત્રી શત્રુના ઘરમાં દાટવાથી અથવા તેા ભીંતમાં ઘાલી દેવાથી શત્રુનું ઘર ભાંગી પડે, મહા ઉત્પાત થાય

ઇતિ દ્વિતીય કાવ્ય પંચાંગ વિધિ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ખીજ યન્ત્રની વિધિ:—

આ યન્ત્ર અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર લખી દિવાલીના દિવસે અથવા રવિવારે પુષ્યનક્ષત્રનો યોગ આવે છતે^૧કઠે તથા બાહુએ ધારણ કરવાથી કોધે ભરાએલો એવો શત્રુ પણ વશ થાય છે. શત્રુની નજર મૃદગ (માદળીયુ) દેખવાથી બંધ થાય. આ યન્ત્ર શનિવારે, રવિવારે શ્મશાનના [બળેલા] કૈલસા, હરતાલ, મનશીલ તથા પોતાની કનિષ્ઠિકા આગળીના ઠેરવાનાં લોહી વડે કાગડાનાં પીંછાથી સરાવલા (માટીના ચપણીઆ-કોડીઆ)ની મધ્યમાં હૃશ્મનનું નામ લખી, દાટી કપડ મીટ કરીને બહિરના અંગારાથી તપાવીએ તેા ત્રણ દિવસમાં હૃશ્મન દાહજ્વરથી પીડાય. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૬

કાવ્ય ૩—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હ જમો^૩ પરમોહિ જિનાળ ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં કર્લીં સિદ્ધેશ્વર્યો વુદ્ધેશ્વર્યો સર્વેસિદ્ધિદાયકેશ્વર્યો નમઃ સ્વાહા ॥

૧ ઘમાં ૨૧ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૮ અથવા ૭ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા એમ પણ પાઠ છે. ૨ ઘમાં આ પાઠ વધારે છે ૩ ઘમાં 'જમો' શબ્દ નથી.

ચન્ત્ર—મધ્યે શ્રીંકાર ત્રણ વલયથી વીંટીને, તેના ઉપર ચઉદ ક્લીં કાર વીંટવા, પછી વલય કરીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટવા પછી તેના ઉપર ઐ નમો ભગવતે પરમતત્ત્વાર્થભાવકાર્યસિદ્ધિ હ્રાં હ્રીં હ્રૈં હ્રઃ સ્વયંરૂપાય નમો નમઃ આ મન્ત્રથી વીંટીને ફરી બત્રીશ ક્લીં કારથી ચન્ત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૭

વિધિ—આ કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા ચન્ત્ર પાસે રાખવાથી નાના બાલકને દષ્ટિ-નજર લાગી હોય તો આ મન્ત્રથી મંત્રરેણુ પાણી પાવાથી તેનો નાશ થાય, લેશ અથવા ચાર પગવાળાં તિર્યચને પણ મંત્રરેણુ પાણી પાવાથી તથા ત્રણ દીવસ તેજ પાણી છાંટવાથી દષ્ટિદોષ નાશ પામે છે.^૧

તંત્ર—સફેદ સરસવ, ગોફચદન, ઉપલેટ, વજ તથા કપૂર ને પુષ્પાકં યોગે મેલવી(ભિગાં કરી) ગોળી બનાવી રાખી મૂકવી, જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે તેનું તિલક કરવાથી દષ્ટિ દોષ મટે. તિર્યચને નજર લાગી હોય તો તેના નેત્રમાં આંજવાથી દષ્ટિ દોષ મટે છે.

ધતિ તૃતીય કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ત્રીજા ચન્ત્રની વિધિ—

હત્તીસકોહિઆઓ સત્તાવીસં ચ યાડ બત્તીસ લુઆઓ અ,
અઢાવીસં ચ ફૂલીઆઓ ॥૧॥

ચડરાસી વાયાઓ પગંતરપમુદ્દ દુદ્ધજ્વરઆઓ ।

હરિસા વાલય પમુદ્દા જંત પમાવેન નાસંતી ॥૨॥

ભગવદ્ ચડસઠિ યોગિણી જંત લિહીડળ પૂર્યયણં ચ ।

દેહેવદ્ દુદ્ધાણં સંતિકરં નત્થિ સંદેહો ॥૩॥

આ ચન્ત્રને ચક્રકર્દમથી શુભદિને લખી માહળીઆમાં ઘાલી કઠે ખાંધવાથી નજર ન લાગે, અનેક રોગનો નાશ થાય અને ચતુષ્પદને નજર લાગી હોય તો તેનો પણ નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૮

૧-ચ માં આ પ્રમાણે વિધિ છે:—ઋદ્ધિ મન્ત્રને કમળ કાંકણીની માળા વડે ૭ દિવસ સુધી રોજ ત્રણ વખત ૧૦૮ વાર જપવો જોઈએ હોમને માટે દશાંગધૂપ જોઈએ અને પૂજનને માટે ગુલાબનાં ફુલ જોઈએ. લોઠાના પાણી મન્ત્રીને ૨૧ દિવસ રહ્યાં પર છાંટવાથી સર્વ પ્રસન્ન થાય છે અને ચન્ત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુની નજર બંધ થાય છે.

કાવ્ય ૪—

ઋદ્ધિ—ઋ હ્રીં અર્હં નમો સન્વોહિજિજ્ઞાણં ।

મન્ત્ર—ઋ હ્રીં શ્રીં ક્લીં જલદેવતામ્યો^૧ નમઃ ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ક્લીં કાર વીંટીને તેના ઉપર, ચોવીશ શ્લોક કાર વીંટવા, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર પચીશ શ્લોક કાર વીંટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૬

વિધિ:—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યન્ત્ર પાસે રાખવાથી પાણીનો ઉપદ્રવ મટે, પાણીમાં ડુબે નહિ, વહાણ પણ પાણીમાં ડુબે નહી. વળી ૧૦૮ વાર અથવા ૨૧ અગર ૭ વાર કાકરી મન્ત્રીને જાળમાં નાખવાથી જાળમાં માછલીઓ પકડાતી નથી.^૨

તંત્ર:—બાલક ઊભા પગે જન્મ્યો હોય (સ્ત્રીની યોનિમાંથી પહેલાં પગ નીકળે, પછી મસ્તક નીકળે તે બાલક ઊભા પગે જન્મ્યો કહેવાય છે), તે બાલક પુષ્પાક^૩, હસ્તાક^૪ અથવા મૂલાક^૫ યોગે જન્મ્યો હોય તથા દિવાલીના દિવસે સ્વાતિ નક્ષત્રમાં જન્મ્યો હોય, તે બાલકની નાર તથા સ્ત્રીની જર(ઝોર) જે પડી હોય તે લઈને એકાંતમાં છાયામાં સુકવીને, ઝોર પર કોઈનો પકછાયો પકવા દેવો નહી, વળી તે સ્ત્રીની આબળ, સફેદ સરસવ પચાંગ, રાજહંસી પચાંગ, કાળો ધંતૂરો પચાંગ, કાળો જલ ભાંગરો પચાંગ આ બધી વસ્તુઓની પુષ્પાક^૬ યોગે શુદ્ધીકા કરી પગે તથા શરીરે લેપ કરવાથી જલમાં ડુબાય નહિ. આ તંત્ર પાત્ર જોયા વગર આપવો નહિ.

ઇતિ ચતુર્થ કાવ્ય પચાંગ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ચોથા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્રને નિરંતર ચાંદીના પતરાં ઉપર અષ્ટગંધથી લખીને ૨૧ ચપાના ફૂલથી પૂજીને, નિવેદ, ફૂલ વગેરે મૂકવાથી દેવતાએ કરેલા મૃતવત્સા દોષજનુ નિવારણ થાય છે. આ યંત્ર સુગંધીદાર દ્રવ્યોથી શુભયોગે લોખપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના બનાવેલા માદળીઆમાં મૂકીને બાહુ અગર મસ્તકે ધારણ કરવાથી જલ સંકટનો નાશ થાય છે, ધારણ કરનાર પાણીમાં ડુબતો નથી. સગર્ભા સ્ત્રીને યંત્ર પચામૃતથી પખાલીને પાવાથી તુરંત જ પ્રસવ થાય અને જન્મેલા બાળકના ગળે યંત્ર બાંધવાથી બાળક ચિરંજીવી થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૦

૧ જ તથા ગ માં 'જલયાત્રા જલદેવતામ્યો' અને ઘ માં 'જલયાત્રાદેવતામ્યો' પાઠ છે. ૨ ગ તથા ઘ માં વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“કાવ્ય, ઋદ્ધિ મન્ત્રનો સફેદ માળા વડે ૭ દિન સુધી રોજ ૧૦૦૦ વાર જાપ કરવો. સફેદ ફૂલ ચગવવા, એક વખત જમવું અને જોય સંધારે સ્પર્શ રહેવું”

કાવ્ય. ૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે ણમો અણંતોદિજિણાણં ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ક્રૌં (ક્રૌં ?) સર્વસંકટનિવારણેભ્યો' સુપાર્શ્વયક્ષેભ્યો નમો નમઃ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—ગ્લૌકાર મધ્યમા વીટીને, તેના ઉપર ગ્રીંકાર પચીશ વીટી, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને તેના ઉપર છવીશ જ્રીંકાર વીટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૧

વિધિ—કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રનો જાપ કરવાથી અને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી આખની પીડા મટે, જેની આખ દુખવા આવી હોય તેને આખો દીવસ ભૂખ્યે રાખીને, સંધ્યા સમયે ૨૧ પતાસા મતરી પાણીમાં ઘોળી પાવાથી અથવા ૨૧ વાર આખ મતરવાથી આંખ દુખતી મટે, નેત્રના સર્વ રોગનો નાશ થાય.^૧

તન્ત્ર—મનુષ્યના મસ્તકની ખોપરી ઉપર રતાંજળી, લીમસેની કપૂર તથા પુષ્પા-કુંચોગે પહેલી જ વખત બાળકને જન્મ આપનાર સધવા સ્ત્રીના દુધમાં પુષ્પાકું ચોગે ગોળી બનાવીને, કામ પડે ત્રણ દિવસ આંખમાં ગોળી આંજવાથી નેત્રના સર્વ રોગનો નાશ થાય છે.

ઇતિ પંચમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત પાચમા યન્ત્રની વિધિ—

આ યન્ત્રને અષ્ટગધથી લોજપત્ર પર શુભ દિને લખીને, રૂપાના માદળીઆમાં લોજપત્રને નાખીને ગળે બાંધવાથી આંખની પીડા ઉપશમે છે. સૂર્ય અથવા ચંદ્ર-ગ્રહણની વખતે ધાન્ય મધ્યે માદળીયુ નાખીને પછી ધૂપ દઇને ગળે બાંધવાથી નેત્ર રોગની પીડા ઉપશમે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૨

—

૧ ગ તથા ઘમા 'સર્વસંકટનિવારણેભ્ય' પાઠ છે ૨ ગ તથા ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—
“ પીળાં વસ્ત્રો પહેરીને ૭ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, પીળાં પુષ્પ ચડાવવા અને કંદરો ધૂપ કરવો.”

કાવ્ય ૬—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અહં જમો કુદ્ધુદ્ધીજં ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં શ્રીં શ્રુ શ્ર. હ સં યઃ યઃ^૧ ઠઃ ઠઃ સરસ્વતી ભગવતી વિદ્યા-
પ્રસાદ કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—લ્વૌકાર મધ્યે વીંટીને, તેના ઉપર ૩૨ ઐકાર વીંટીને, તેના ઉપર
પચીશ^૩ હૌકાર વીંટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૩

વિધિ—કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો પાઠ કરવાથી તથા યન્ત્ર પાસે રાખવાથી
વિદ્યા શીઘ્ર ચડે, વિસ્મૃતિ ન થાય, વાક્યશુદ્ધિ થાય, મૂર્ખતાપણુ દૂર થાય અને જીલ
છુટી થાય.^૪

તન્ત્ર—આસો સુદી પૂર્ણિમાના દીવસે બ્રાહ્મીનો રસ^૫ વચ્ચા, કપિલા (ભૂરિ)
વાછરડા વાળી ગાયનુ ધી, એ ત્રણ વસ્તુ સરખા ભાગે મેળવી, કાંસાની થાળી ત્રણ
વાર મળવી તે ત્રણ વસ્તુ તેમાં પાથરીને, યન્ત્ર લખી, તેમાં પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ
લખીને^૬ તે ઉપર અષ્ટગધથી ૐ હ્રીં શ્રીં કર્લીં ન્દ્રૌ વદવદ વાગ્વોદિની એ મન્ત્ર લખી
થાલી બાબેઠ ઉપર રાખી ચંદ્રમાના પ્રકાશમાં રાત્રે રાખીને, સવારમાં એકેક અક્ષર
કાપી ગીટીજે, નવો અથ જોડે સરસ્વતી વશ થાય.

ઇતિ ષષ્ઠમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત છઠા યન્ત્રની વિધિ—

આ યન્ત્ર શુભદ્રવ્યથી શુભદિને લોખપત્ર પર લખી કંઠમાં ધારણ કરવાથી
સરસ્વતી પ્રસન્ન થાય છે. મૂર્ખતાપણુ, તોતડાપણુ મટે, વળી આ યન્ત્રને રૂપાના
પતરા પર કોતરાવી રોજ પૂજવાથી છ મહિનાની અદર સરસ્વતી વરદાન આપે,
તેમાં સદેહ ન રાખવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૪

—(૦)—

૧. કમા 'ઘં ઘં ઘં' પાઠ છે, સ્વમાં 'થ થં' પાઠ છે, ગ તથા ઘમાં 'થથથઃ' પાઠ છે. ૨ સ્વ
મા 'લ્લ્લ્લ' પાઠ છે, ગમાં '૨૨૨૨' પાઠ છે, અને ઘમાં 'લ્લ્લ્લ' પાઠ છે ૩ ચૂળ પ્રતમા 'છવીશ' હૌકાર
વીંટવા એવું લખ્યું છે, પરંતુ ક, જ, ગ તથા ઘમાં પચીશની સંખ્યા લેવાથી પચીશની સંખ્યા
વધારે ચોગ્ય લાગે છે. ૪ ગ તથા ઘમાં આ પ્રમાણે વિધિ છે. “લાલવરત્રો પહેરીને ૨૧ (ગમાં
૧૪છે) દિવસ સુધી રોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા અને યન્ત્રને પાસે રાખવાથી વિદ્યા બહુ જ ઉતાવળે
ચડે છે. વિખૂટા પડેલા માણસ આવી મળે છે વિધિમા લાલ કૂલ, ધૂપ કંદરૂપનો, સથારે સૂક
રહેલું અને એકાશન કરેલું. ૫ કમાં 'નવી બાજરીનો પિષ્ટ તથા સાકર' લખેલું છે. ૬ કમાં
'પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ'નો પાઠ નથી.

કાવ્ય. ૭—

ઋદ્ધિ—ઐ હ્રીં અહં ણમો વીઞ્વહીણ ।

મન્ત્ર—ઐ હ્રીં શ્રીં હં સૌં' થ્રાં શ્રીં ક્રૌ (ક્રૌ ?) ક્લીં સર્વદુરિતસંકટધુદ્રોપદ્રવક-
પ્રતિવારણં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

યન્ત્ર:—ષટ્કોણ યત્ર કરીને મધ્યમાં કમ્લ્યૂ લખીને છ ખુણામાં ઐ હ્રીં શ્રીં
ક્લીં નમઃ લખીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તે ઉપર છવીશ નૌં'કાર વીટવા.
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૫

વિધિ:—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી સર્પનો ભય રહેતો
નથી. વળી સ્થાવર અને જંગમ સર્પ જાતનાં ઝેરનો નાશ થાય. ૧૦૮ વાર ઋદ્ધિ
મન્ત્રથી કાંકરી મંત્રીને સર્પના મસ્તક પર મારવાથી સર્પ કીલિત થઈ બંધ છે.
સર્પ ૩૨ દઈ શકતો નથી, જેને સર્પ કરડ્યો હોય તેને પાણી મંત્રીને આપવાથી
સાપનું ઝેર ચડતું નથી.^૩

તન્ત્ર —કાલા સર્પની કાંચળી પુષ્પાકે લઈને, વળી મરેલા કાલા સર્પના મોંમાં
હીરવણી કપાસનાં બીજ વાવીને, ભૂમિમાં દરરોજ પાણીનું સિંચન કરવું, અનુક્રમે
વણી ઉગે તે હીરવણીના ડીંડવામાંથી કપાસ નીકળે તે લઈ ને, દીવેટ કરતી વખતે
તે કાલા સર્પની કાચલી તેની વચમાં લપેટી દીવેટ કરીને, ચાલતી ઘાણીનું તેલ
કોડીયામા ભરી, દીવેટ અંદર સુકી જે ઘરમાં દીવો કરીએ તે ઘરમાં પુષ્કળ સર્પ
ફરતા હરતા દેખાય અને તે જોઈ ને સર્પ મનુષ્ય અભયળ થાય.

ધતિ સપ્તમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત સાતમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર શુભદિવસે અષ્ટગધથી લોજપત્ર પર લખી, લોઢાના માદળીઆમાં
ઘાલી બાહુએ બાધવાથી સર્પોદિ ભયનો નાશ થાય છે. વળી એ જ માદળીઆને
ચોખ્ખા જલથી પખાલીને જેણે સર્પ કરડ્યો હોય તેણે પાણી પાવાથી સર્પનું ઝેર
ઉતરી જાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૬

૧ ઘ મા 'સ' પાઠ છે ૨ ગ તથા ઘ મા અઠાવીશ નૌંકાર વીંટવા એવો પાઠ છે. ૩ ગ તથા
ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“લીલા રંગની માળાથી ૨૧ દિવસ સુધી નિરતર ૧૦૮ વાર જપ
કરવાથી અને યન્ત્ર ગળામાં બાધવાથી સર્પનું વિષ ઉતરી જાય છે યત્ર લીલો તથા ધૂપ
લોખાનનો કરવો જોઈએ.

કાવ્ય, ૮—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અહૈં નમો અરિહતાળં, [ૐ હ્રીં અહૈં] નમો પયાણુસારીણં ।

મન્ત્ર—[ૐ] હ્રાં હ્રીં હ્રૌં હ્રઃ અપ્રતિચક્રે ફટ્ વિચક્રાય ઘ્રૌં ઘ્રૌં સ્વાહા । વળી ૐ હ્રીં લક્ષ્મણરામચન્દ્રદેવ્યૈ નમઃ ।^૧

ચન્ત્ર—આઠ પાંખડીઓવાળું કમલ કરીને, મધ્યમાં સ્વસ્ત્યૂં લખીને, આઠ પાંખડીઓમાં ૐ હ્રીં શ્રીં સર્વસિદ્ધેભ્યો^૨ લખીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર ૧૬ ચંકાર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા ચન્ત્રને પાસે રાખવાથી વ્રણ (ઘા)ની પીડાનો નાશ થાય છે, વળી મીઠાંની કાંકરી ૭ વાર અથવા ૧૦૮ વાર મત્રી પીડાતા અંગને ઝાડો દેવાથી પીડા મટી જાય છે.^૩

તન્ત્ર—શનીવારના દિવસે સાંજના બ્રહ્મહંડી નોતરીને, અક્ષત, સોપારી સુકવી તથા કેકુના છાંટા નાંખીને પછી રવિવારની સાંજના ધૂપ કરી વસ્ત્ર રહિત (નગ્ન) થઈ પંચાંગ બ્રહ્મહંડી લઈ, પછી વસ્ત્ર પહેરી લીલી હોવાથી ઘુટી ઘા ઉપર અથવા વ્રણ ઉપર લેપ કરવાથી ગમે તેવા અસાધ્ય ઘા અથવા ગડગૂબડ હોય તો પણ આરામ થઈ જાય છે.

ધૃતિ અષ્ટમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત આઠમા ચન્ત્રની વિધિ—

આ ચન્ત્ર અષ્ટગધથી લોખપત્રપર રવિવારના દિવસે લખી પાંચ રંગના વસ્ત્રના સુતરથી વીંટીને રૂપાના માદળીઓમાં નાંખી જુલજી અગર ગળામાં બાંધવાથી વ્રણ પીડા દૂર થાય છે અઠારે જાતના વ્રણની પીડાની શાંતિ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૮

કાવ્ય ૯—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અહૈં નમો અરિહંતાળં સંમિષ્ણસોબાળં હ્રાં હ્રીં હ્રૌં ફટ્ સ્વાહા ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્રૌં (ક્રૌં?) ક્લૌં^૪ રઃ રઃ રઃ રઃ હં નમઃ^૫ ।

૧ ઘ માં 'નમ સ્વાહા' પાઠ છે. ૨ જ માં 'સર્વસિદ્ધાય' પાઠ છે, જ્યારે ગ તથા ઘ માં 'સર્વસિદ્ધેભ્યઃ' પાઠ છે. ૩ ઘ માં વિધિ આ પ્રકારે છે —“અરીઠાનાં બીજની માળાથી ૨૧ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવાથી અને ચન્ત્ર પાસે રાખવાથી સર્વ પ્રકારના અરીઠ દૂર ટળે છે. આ વિધિમાં ધૂપ ગુગળનો કરવો અને તે લવણની કાકરી હોમમાં નાખવી જોઈએ” ૪ ક, જ, ગ તથા ઘમાં 'નમો સમિત્તસોદરાણ' પાઠ છે. ૫ ગમાં 'હ્રીં' પાઠ છે. જ્યારે ઘમાં 'ઘ્રીં' પાઠ છે. ૬ જમાં 'ર રઃ હ હ નમ' પાઠ છે, જ્યારે ગ અને ઘ માં 'ર રઃ હંહ. નમ. સ્વાહા' પાઠ છે.

ચન્ત્ર—પાંચ પાંખડીવાળુ કમળ કરવું, મધ્યમાં ચ્લ્યૂ લખીને, પાંચ પાંખડી-ઓમાં ઐ ક્રદ્ધાય નમઃ લખીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર પચીશ નૌંકાર વીંટીને, તે ઉપર ઐ નમો ભગવતે જયચક્ષાય હ્રીં હ્રૂં નમ સ્વાહા એ મંત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનો જાપ કરવાથી તથા ચત્ર પાસે રાખવાથી માર્ગે ચાલતાં ચોર અથવા ધાડનો ઉપદ્રવ ટલે, વળી ઘરમાં ચારખુણે ચાર કાકરી ૧૦૮ વાર મંત્રી મૂકીએ તો ચોર પેસવા પામે નહિ. અને ચોર સ્થલિત થઈ જાય છે.^૨

તંત્ર—પુખ્યાઈ યોગે જે સ્ત્રીને પુત્ર જન્મ્યો હોય તે સ્ત્રીની આવલ (ચોર) લઈ એકાંતે સુકવી તે આવલને ફની અંદર વીંટી દીવો કરવાથી ઘરમાં અનેક મનુષ્ય દેખાય અને ચોર ચોરી કરવા ઘરમાં પેસે નહિ.

ધતિ નવમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત નવમા ચંત્રની વિધિ—

આ ચત્ર અષ્ટાંધથી શુભદિવસે લોજપત્ર પર લખીને પંચવર્ણીપટ સૂત્રથી વીંટીને લોઢાની ખીલી માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરીને જુજાએ ધારણ કરવાથી ચોરના ભયનો નાશ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૦

કાવ્ય ૧૦ -

ઋદ્ધિ:—ઐ હ્રીં અર્હ જમો પત્તેઅવુદ્ધીળ^૩ ।

મન્ત્ર:—ઐ હ્રીં હ્રીં હ્રૌ હ્રઃ શ્રીં શ્રીં શ્રૌ શ્રઃ સિદ્ધિ બુદ્ધિ કૃતાર્યો મંચ[મવ] વષટ્ સંપૂર્ણ સ્વાહા । જન્મસ્યાં ધ્યાનતો જપતો વા મનોત્કર્ષ ધૃત્વા વાદીનાર્યો નીક્ષન્તિ વા ભવેચુ પ્રશ્નાતા પ્રત્યેકાદિબુદ્ધિન્મનોસ્તાત્ ।

ચંત્ર:—દશ પાંખડીનું કમલ કરીને, મધ્યમાં ચ્લ્યૂ લખીને, તે ઉપર ઐ હ્રીં વિક્રમાધિપતે નમઃ લખીને, વલય દઈને ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, ફરી વલય દઈને સત્તાવીશ હૌકાર વીંટીને, તેના ઉપર ઐ હ્રીં (અર્હ) જમો શત્રુવિનાશનાય દ્યુતે^૪ પરાજય ઉપસર્ગહરાય નમઃ આ મન્ત્ર વીંટવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૧

૧ ક, ગ તથા ઘમા 'નૌંકાર' પાઠ છે. ૨ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“ચાર કાકરી ૧૦૮ વાર મંત્રીને ચાર દિશાઓમાં ફેંકવાથી અને ચત્ર પાસે રાખવાથી રસ્તા કીલિત થઈ જાય છે અને ચોર ચોરી કરી શકતો નથી.

૩ ગ તથા ઘમાં ‘સચબુદ્ધીળ’ પાઠ છે. ૪ ઘમા ‘દ્યુત’ના બદલે ‘જય’ એવો પાઠ છે

વિધિ:—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર પાસે રાખવાથી દૂતમાં પરાજય ન થાય. વળી કલહરાટી કરીને રાજદરબારમાં જવાથી જય થાય છે પોતાનું યોદ્ધ્ય વચન બધાં પ્રમાણ કરે, કોપે ભરાએલો એવો સામેનો વાદી પ્રણામ કરે.

તન્ત્ર:—પુષ્યાકં યોગે ધ્રુવડનાં હાડકાને પાણીમા ઘસીને હાથે લેપ કરવાથી દૂતમાં જરૂર જય થાય છે, રાજદરબાર પણ વશ થાય છે અને શત્રુનો પરાભવ થાય છે.

ધતિ દશમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત દશમા યન્ત્રની વિધિ —

આ યન્ત્ર લોખપત્ર પર અષ્ટગદથી પુષ્યાકં યોગે અથવા દીવાલીના દિવસે નાહી ઘોઘને દીપ ધૂપ સહિત લખીને, વળી નૈવેદ્ય વગેરેથી પૂજન કરીને, પચામૃતનો હોમ કરીને, ૨૨૦૦૦ બાવીશ હજાર મૂલ મન્ત્રનો જાપ કરી સેવતી તથા જાળના કૂલથી સોનાના માદળીઆમાં નાખી, માથે રાખવાથી નિશ્ચયે કરીને દૂતમાં જય થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૨

કાવ્ય ૧૧ -

ઋદ્ધિ:—ૐ હ્રીં અહં જમો અરિહંતાણં જમો આગાસગામીર્ણં ।

મન્ત્ર:—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં શ્રીં શ્રીં શ્રો કુમતિનિવારણ્યૈ[મહા]માયાયૈ નમ સ્વાહા ।

યન્ત્ર:—બાર પાખડીવાળું કમલ કરીને, મધ્યમાં ઇસ્ક્ર્યૂ સ્થાપીને પાંખડીઓમાં ૐ હ્રીં સૌં (ક્લીં ?) ક્લૌં (ક્લૌં ?) શ્રીમક્તિરૂપાય નમઃ^૨ લખીને, વલય દધને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર-વડે વીંટીને, તે ઉપર વલય દધને, ૐ નમો ભગવતે પ્રસિદ્ધરૂપાય મક્તિયુક્તાય સાં સીં સૌં (હ્રીં) હ્રીં હૌં કૌં (ક્લૌં ?) જૌ નમઃ આ મન્ત્ર વીંટવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૩

વિધિ:—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્ર જપવાથી તથા યન્ત્ર પાસે રાખવાથી^૩ ગઈ વસ્તુ પાછી મલે, બોવાએલા મનુષ્ય, દાસ, દાસી પણ પાછાં મલી આવે આરે દિશા તરફ જાણા રહીને દરેકે દરેક દિશાએ ૧૦૮ જાપ કરવાથી ગએલી

૧ જ, ગ અને ઘમા ‘પત્તેયલુદ્ધીણ’ પાઠ છે.

૨ જ તથા ગર્ભા ‘ૐ હ્રીં સૌં ક્લીં શ્રીં મક્તિરૂપાય નમ’ પાઠ છે, ન્યારે ઘર્ભા ‘ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં શ્રા મક્તિસ્વરૂપાય નમ’ પાઠ છે, પરંતુ તે બરાબર નથી, કારણ કે અક્ષરો તેર થઈ જાય છે ન્યારે પાંખડીઓ બાર જ છે.

૩ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“સ્નાન કરીને પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય ફળ લઈ પ્રસન્ન ચિત્તથી જાણા રહી સફેદ માળાથી ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી અને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી

વસ્તુ તથા સગાં સ્નેહી, દાસ દાસી વગેરે તુરત જ પાછાં મલી આવે ઇદ્રધ્વજ શણગારી જલયાત્રા કરવી, વાજ્ર, ગીત, નૃત્ય તથા પચામૃતની જલધારા દર્ધ, અમારી પડહો દેવડાવી, બલિ, બાકુલા ઉચે ઉછાળી નગરના સર્વ દેવદેવીઓને નૈવેદ્ય તથા ફલથો પુછને અષ્ટમહાકૃત કરી, દીપ, ધૂપ નૈવેદ્ય કરી સફેદ નવકારવાલીથી ભલા ભલા ચારે દિશાએ એકેક નવકારવાલી ગણી, સફેદ સરસવના ૧૨૦૦૦ ગાર હજાર દાણા પર ૧૨૦૦૦ મત્ર ગણીને તે મત્રેલા સરસવ ઉછાળવાથી જલની વૃદ્ધિ નિશ્ચયે કરીને થાય છે.

તત્ર:-પુખ્યાકં યોગે લલ્લલુનાં પચાંગ ગ્રહણ કરીને, છાયાએ સુકવીને જોવાએલા મનુષ્યના વસ્ત્રે જડી બાંધી ત્રિકાલ ચાખખો મારીએ તો જોવાએલો મનુષ્ય જલદી પાછો આવે.

ઇતિ એકાદશ કાવ્ય પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૧૧ મા યત્રનો વિધિ:—

આ યત્ર પાસે રાખવાથી પિશાચ લાગતો નથી, તૃષા લાગી હોય તો જલ તરત મલી આવે છે, જોવાએલા મનુષ્યના વસ્ત્ર ઉપર અલતો, હરતાલ, કંકુથી આ યત્ર લખી, સાવરણીએ બાંધી, ત્રિકાલ કેરડા મારવાથી જોવાએલો માણસ તુરત મલી આવે છે વળી હરતાલ [તથા અલસીના તેલ]થી તાંબાના પતરા ઉપર લખી પતરાને તપાવવાથી જોવાએલો માણસ તુરત મલી આવે છે. તેમાં સદેહ ન જાણવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૪

કાવ્ય ૧૨—

ઋષિ,—ૐ હ્રીં ંહં જમો અરિહંતાણં જમો બુદ્ધબોધીણં ।

મન્ત્ર:—ૐ(ૐ) ઐ ઐ ઐ ઐ: સર્વરાજાપ્રજામોહિની સર્વજનવશ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યત્ર—સોલ પાખડીતુ કમલ કરીને, મધ્યમાં ચ્ચૂર્ણ લખીને, પાંખડીઓમાં ૐ હ્રીં શ્રીં કર્લીં નિજધર્મચિંતાય જૌં કૌ રં હૌ નમઃ લખીને, તેના ઉપર ૐ નમો અનુદિન મનુજ સ્વાયાત્ર સુમિક્ષાય જામિ શ્રુતજલાતિરથૈ પરૈ પ્રસિદ્ધિ કૈશ્વિત્ત્વ દેવા જેને જોલાવવાની ઇચ્છા હોય તે આવી શકે છે લાલ માળાથી ૨૧ દિવસ સુધી રોજ ૧૦૮ વાર જપવાથી પશુ એ પ્રમાણે જ મળે છે. વિધિમાં ધૂપ કંદરો કરવો”

૧ ગમા ‘ૐ હ્રીં ંહં જમો બોદિય બુદ્ધિજ સ્વાહા’ પાઠ છે, જ્યારે ઘમા ‘ૐ હ્રીં ંહં જમો વોદી બુદ્ધિજ’ પાઠ છે

૨ જમા ‘ૐ ઐ ઐ ઐ ઐ ઐ’ પાઠ છે, જ્યારે ગ અને ઘમાં ‘ૐ ઐ ઐ ઐ ઐ ઐ’ પાઠ છે

પરગટિતાનિ નાદકરણતાં દેવકૈશ્ચિત્ જવાલયુ સુલૈસ્તાન વોધિતાદાન વુદ્ધૌ દાન ।
આ પ્રમાણે લખીને, વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને તેના ઉપર ઐ નમો ભગવતે
અતુલબલપરાક્રમાય આદીશ્વરયશ્ચાધિપ્તાય હૌ હૌ હ્રીં નમ આ મન્ત્ર વીટવે
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા ચત્રને પાસે
રાખવાથી જે કન્યા ચોતાને ઇષ્ટ હોય તેની સાથે પાણિગ્રહણ થાય, વળી સ્ત્રી
રીસાઈને ચાલી ગઈ હોય તો પાછી આવી મલે.^૨

તન્ત્ર—યુધ્યાકં યોગે શંખાવલી પચાંગ તથા ઉધાહુલી પચાંગ શનિવારની
સાજના નોંતરી, કકુ, ચોખા તથા સોપારી ધરીને તે બંને જડીનાં પચાંગ લાવી
વાટી કસ્તુરી, ગોરૂચદન, કેસર, સફેદો વગેરે લેગાં કરી ચોતાનાં વીર્યથી જોળીવાળી
જે સ્ત્રીને ખાવા પીવામાં ગુટિકા રવિવારના રોજ આપીએ તે વશ થાય.

ધૃતિ દ્વાદશ કાવ્ય પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ખારમા ચત્રની વિધિ—

આ ચત્ર અષ્ટગધથી શુભયોગે ભોજપત્ર પર લખી, સોનાના માદળીઆમા
નાંખીને, દૂધ, દહીં તથા ઘીમાં જુદા જુદા ત્રણ દિવસ સુધી રાખી પચામૃતથી
પખાલી જમણા હાથે બાંધવાથી [ઇન્ધિત] કન્યાની પ્રાપ્તિ થાય, નિશ્ચયે કરીને વિવાહ
થાય. વળી તાબાનાં પતરાં ઉપર લખીને તપાવવાથી જે સ્ત્રીનું ચિંતવન કરે તેની
સાથે પાણિ ગ્રહણ થાય શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃતામ્નાય સત્ય. આકૃતિ માટે જુઓ
ચિત્ર. ૧૯૬

કાવ્ય ૧૩—

ઋદ્ધિ—ઐ હ્રીં અર્હં નમો ઉજ્જુમદીનં^૩ ।

મન્ત્ર—ઐ હ્રીં શ્રીં હંસ હૌં પૈં હ્રાં હ્રીં દ્રાં દ્રીં દ્રૌ દ્રઃ મોહિની સર્વ [જન] વશ્યં
કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

૧ ઘમા હૌં હ્રીં નમ' પાઠ છે.

૨ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે.—“ચત્ર પાસે રાખવો અને ૧૦૮વાર ઉક્ત મન્ત્ર વડે તેલ
મત્રીને હાથીને પાવાથી તેનો મદ ઉતરી જાય છે. ૪૨ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ લાલ
માળાથી જપવા જોઈએ, અને ધૂપ દશાગ વાપરવો જોઈએ”

૩ ક, સ અને ગમાં ‘ઐ હ્રીં અર્હં નમો ઉજ્જુમદીનં’ પાઠ છે, બ્યારે ઘમા ‘ઋજુમદીનં’ પાઠ છે.

૪ ક તથા સ મા ‘હૃસૌ’ પાઠ છે, બ્યારે ઘમા ‘હેં’ પાઠ નથી.

યન્ત્ર—સોલ પાંખડીવાળુ કમલ કરોને, તેની મધ્યમાં છસ્ત્ર્યૂ લખીને, સોળ પાંખડીમાં ઐ નમો મગવત્તે સૌમાગ્યરૂપાય હ્રીં નમઃ લખીને, તે ઉપર વલય દધને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, ફરી વલય દધને, ઐ માં મૌં અષ્ટસિદ્ધિ કૌ (કૌ?) હ્રીં હસ્ત્ર્યૂ યુક્તાય નમઃ એવો મન્ત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યત્ર પાસે રાખવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, રસ્તે ચાલતા કાંકરી ઉચ્ચવા માટીના કકડા ૭ લઈ ૧૦૮ વાર મન્ત્રી ચારે દિશામાં નાખવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. ઘરના ચાર ખુણામાં ૪ કાંકરી મત્રીને નાખીએ તો ચોર ચોરી કરવા પેસે નહિ.^૩

તન્ત્ર—પુષ્યાકં યોગે કુવારી કન્યાએ કાંતેલા સુતરને જલભાંગરાના રસમાં ભીંજવી સુકવી, જલમાથી જલોક લાવી તે સુતરથી બેવડી કરી જલોક વીંટી દીવેટ કરી, કેડીઆમા દીવેટ મૂકી, હંતુમાનની મૂરતિના માથે સવા પાશેર તેલ ચડાવી, તેલ કેડીઆમા લઈ, જમીન સિંદૂરથી પૂણ, કેડીયુ તેના ઉપર મૂકવું, કેડીયુ પણ સિંદૂરથી પૂણ, ખુદ્દી જગ્યામા દીવો કરી ઉપર લોઢાનું વાસણ રાખી, લોઢાના વાસણમા કાજલ પાડવું, ન્યાસુધી કાજલ પડે ત્યાસુધી ગુગલનો ધૂપ ચાલુ રાખવો. કાજલ પોતાની આંખમા આંજવાથી અને ચોર અગર દુષ્ટના સામું બેવાથી તે વશીભૂત થાય છે.

ધતિ તેરમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસરિ કૃત તેરમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર શુભયોગે શુભદ્રવ્યે લોખપત્ર પર લખી જીભએ ધારણ કરવાથી માર્ગમા તસ્કર વગેરેનો ભય ઉપજતો નથી અને દેખવા માત્રથી વશીભૂત થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૮

૧ કમા 'શ્રી' પાઠ છે, બ્યારે સમા 'શ્રી' છે

૨ સમા 'નમો' પાઠ છે, બ્યારે ગમા તથા ઘમા 'મૌ મૌ'ના બદલે 'મા ના' પાઠ છે

૩ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—'પીળી માળા વડે ૭ દિન સુધી રોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા જોઈએ ધૂપ કદરૂપનો કરવો, બોયે સૂવું અને એક વખત જમવું.

કાવ્ય. ૧૪—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો વીર્યવુદ્ધીર્ણં ।

યન્ત્ર—ૐ હ્રીં નમો મગવતી ગુણવતી મહામાનસી સ્વાહા ।

યન્ત્ર—પાંચ પાંખડીનું કમલ કરીને, મધ્યમાં જ્વલ્યું લખીને, પ્રથમ દલે, પૂર્વ દિશાએ આઠ રંકાર લખીને, દક્ષિણે પાંચ શ્રીંકાર, ત્રીજામાં પાંચ ક્રૌંકાર, ચોથામાં પાંચ જંકાર તથા પાંચમાં દલમાં પાંચ હ્રીંકાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને ઋદ્ધિ મન્ત્ર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી અને યન્ત્રને મસ્તકે, ભુજાએ અથવા હૃદય પર ધારણ કરવાથી સરસ્વતી પ્રસન્ન થાય છે, વળી મહા-મૂર્ખ હોય તો પણ ચારે પ્રકારે બુદ્ધિમાન થાય છે. વળી પવિત્ર થઈને સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, સફેદ જપમાલાથી ત્રણે કાળ ૧૦૮ વાર જાપ કરી, દીપ, ધૂપ, ઘી, ગુગલ, કસ્તૂરી, કેશર, કપૂર, સુખક, રતાજળી, અગર, શિલારસ વગેરેની ઘી મિશ્રિત ગુટીકા ૧૦૮ કરી હમેશાં હોમ કરવાથી અને ત્રણે કાળ સરસ્વતી દેવીની મૂર્તિની સુગંધી દ્રવ્યોથી પૂજા કરવાથી મહામૂર્ખ પણ વિદ્વાન થાય છે, સંપૂર્ણ વિદ્યા, ગુણ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે.^૩

તન્ત્ર—પુષ્પાકે વિદ્યાપ્રાદ્વી, શતાવરી, શંખાવલી, અઘાડો, જાવંત્રી, કેસર, માલકાંકણી, ચિત્રક, અકલગરો અને સાકરનું ચૂણું કરી, સર્વ સમલાગે લઈ સવા-રમાં ૧૪ વાલ આહુના રસની સાથે ૨૧ દિવસ ખાવાથી બુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે.

ઈતિ ચતુર્દશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ચઉદમા કાવ્યની વિધિ—

આ યત્ર શુભદ્રવ્યથી શુભયોગે લોજપત્ર પર લખી, રૂપાના માદળીઆમાં નાખીને, પંચામૃતે પખાલી ગળાના વિષે ધારણ કરવાથી બુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે. વળી આ યત્રને રૂપાનાં પતરાં પર અષ્ટગંધથી નિરતર લખી, દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય તથા ફલથી પૂજી, સફેદ ચંબેલીના ફૂલ હમેશાં ચઢાવવાથી નિશ્ચયે કરીને મહા બુદ્ધિમાન થવાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૦

૧ જ્યાં 'ઉલ્મદીર્ણ' પાઠ છે, ત્યારે ઘમા 'વિપુલ્મદીર્ણ' પાઠ છે.

૨ જ, ગ તથા ઘમાં 'હ્રીં' પાઠ નથી

૩ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“યત્ર પાસે રાખી ૭ કાકરી લઈ દરેકને ૨૧ વાર મત્રી ચારે બાજુ ફેંકવાથી બ્યાધિ, શત્રુ વગેરેના લય નષ્ટ થાય છે લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે અને વાત રોગ નષ્ટ થાય છે”

ચન્ત્ર—સોલ પાંખડીવાળુ કમલ કરીને, તેની મધ્યમાં હ્રસ્વ્યૃ લખીને, સોળ પાંખડીમા ઝં નમો મગવતે સૌમાન્યરૂપાય હ્રીં^૧ નમઃ લખીને, તે ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, ફરી વલય દઈને, ઝં મૌ મૌ^૨ અષ્ટસિદ્ધિ કૌ (ક્રો?) હ્રીં હ્રસ્વ્યૃ યુક્તાય નમઃ એવો મન્ત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૬૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યત્ર પાસે રાખવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, રસ્તે ચાલતા કાંકરી ૭ અથવા માટીના કકડા ૭ લઈ ૧૦૮ વાર મન્ત્રી ચારે દિશામાં નાખવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી ઘરના ચાર ખુણામાં ૪ કાંકરી મન્ત્રીને નાખીએ તો ચોર ચોરી કરવા પેસે નહિ.^૩

તન્ત્ર—પુષ્યાકં યોગે કુવારી કન્યાએ કાંતેલા સુતરને જલભાંગરાના રસમા ભીંભવી સુકવી, જલમાથી જલોક લાવી તે સુતરથી ઘેવડી કરી જલોક વીંટી દીવેટ કરી, કોડીઆમા દીવેટ મૂકી, હનુમાનની મૂરતિના માથે સવા પાશેર તેલ ચડાવી, તેલ કોડીઆમા લઈ, જમીન સિંદૂરથી પૂણ, કોડીયુ તેના ઉપર મૂકવું, કોડીયુ પણ સિંદૂરથી પૂણ, ખુદ્દી જગ્યામા દીવો કરી ઉપર લોઢાનું વાસણ રાખી, લોઢાના વાસણમા કાજલ પાડવું, ન્યાસુધી કાજલ પડે ત્યાંસુધી ગુગલનો ધૂપ ચાલુ રાખવો. કાજલ પોતાની આખમા આજવાથી અને ચોર અગર દુષ્ટના સામું જોવાથી તે વશીભૂત થાય છે.

ધતિ તેરમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસરિ કૃત તેરમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર શુભયોગે શુભદ્રવ્યે લોખપત્ર પર લખી જુબાએ ધારણ કરવાથી માર્ગમા તસ્કર વગેરેનો ભય ઉપજતો નથી અને દેખવા માત્રથી વશીભૂત થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૬૮

૧ કમા 'શ્રી' પાઠ છે, બ્યારે લખા 'શ્રી' છે.

૨ લખા 'નમો' પાઠ છે, બ્યારે ગમા તથા ઘમા 'મૌ મૌ'ના બદલે 'મા ના' પાઠ છે

૩ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—'પીળી માળા વડે ૭ દિન સુધી રોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા જોઈએ ધૂપ કદરૂપનો કરવો, ભોથે સૂવું અને એક વખત જમવું.

કાવ્ય. ૧૪—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો વીયવુદ્ધીર્ણ' ।

યન્ત્ર—ૐ હ્રીં નમો ભગવતી ગુણવતી મહામાનસી સ્વાહા ।

યન્ત્ર—પાંચ પાંખડીનું કમલ કરીને, મધ્યમા જ્વલ્યૂ લખીને, પ્રથમ દલે, પૂર્વ દિશાએ આઠ રંકાર લખીને, દક્ષિણે પાંચ શ્રીંકાર, ત્રીજામા પાંચ ક્રૌંકાર, ચોથામાં પાંચ ઞકાર તથા પાંચમા દલમા પાંચ હ્રીંકાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને ઋદ્ધિ મન્ત્ર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું રમરણ કરવાથી અને યંત્રને મસ્તકે, ભુજાએ અથવા હૃદય પર ધારણ કરવાથી સરસ્વતી પ્રસન્ન થાય છે, વળી મહા-મૂર્ખ હોય તો પણ આરે પ્રકારે બુદ્ધિમાન થાય છે. વળી પવિત્ર થઈને સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, સફેદ જપમાલાથી ત્રણે કાળ ૧૦૮ વાર જાપ કરી, દીપ, ધૂપ, ઘી, ગુગલ, કસ્તૂરી, કેશર, કપૂર, સુખડ, રતાંજળી, અગર, શિલારસ વગેરેની ઘી મિશ્રિત ગુટીકા ૧૦૮ કરી હંમેશાં હોમ કરવાથી અને ત્રણે કાળ સરસ્વતી દેવીની મૂર્તિની સુગંધી દ્રવ્યોથી પૂજા કરવાથી મહામૂર્ખ પણ વિક્ષાન થાય છે, સંપૂર્ણ વિદ્યા, ગુણ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે.^૩

તન્ત્ર—પુષ્પાકે વિદ્યાપ્રાદ્વી, શતાવરી, શંખાવલી, અઘાડો, જાવંત્રી, કેસર, માલકાંકણી, ચિત્રક, અકલગરો અને સાકરનું ચૂર્ણ કરી, સર્વ સમલાગે લઈ સવા-રમા ૧૪ વાલ આહુના રક્તની સાથે ૨૧ દિવસ ખાવાથી બુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે.

ઈતિ ચતુર્દશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ચઉદમા કાવ્યની વિધિ—

આ યંત્ર શુભદ્રવ્યથી શુભયોગે ભોજપત્ર પર લખી, રૂપાના માદળીઆમાં નાખીને, પંચામૃતે પખાલી ગળાના વિષે ધારણ કરવાથી બુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે. વળી આ યંત્રને રૂપાનાં પતરાં પર અષ્ટગઘથી નિરતર લખી, દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય તથા ફલથી પૂજા, સફેદ ચખેલીના ફૂલ હંમેશાં ચઢાવવાથી નિશ્ચયે કરીને મહા બુદ્ધિમાન થવાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૦

૧ જ્યાં 'હ્રીં' પાઠ છે, જ્યારે ઘમા 'વિપુલ્મદીર્ણ' પાઠ છે.

૨ જ, ગ તથા ઘમા 'હ્રીં' પાઠ નથી.

૩ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“યંત્ર પાસે રાખી ૭ કંકરી લઈ દરેકને ૨૧ વાર મંત્રી ચારે બાજુ ફેંકવાથી વ્યાધિ, શત્રુ વગેરેના લય નષ્ટ થાય છે લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે અને વાત રોગ નષ્ટ થાય છે”

કાવ્ય. ૧૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો દસપૂર્વગાં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતી ગુણવતી સુસીમા પૃથ્વી વજ્રશૃંગલા માનસી મહામા-
નસી સ્વાહા ।

યન્ત્ર—દશ પાંખડીતુ કમલ કરીને, તેની મધ્યમા ઇમ્લ્યૂ લખીને, દશ પાંખડીઓમા ૐ અપ્રતિચક્રાય હ્રીં નમઃ લખીને, વલય દંધને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર લખી, વલી વલય દંધને, ૐ નમો અર્ચિત્યબલપરાક્રમાય સર્વાર્થકામરૂપાય હ્રાં હ્રીં ક્રૌ (ક્રૌ ?) શ્રીં નમઃ એવા મન્ત્રથી વીંટીને, વલય દેવું. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી અને યન્ત્ર કમ્મરે બાંધવાથી રાત્રે સ્ત્રી સાથે લોગ કરતી વખતે પોતાના વીર્યનું સ્ખલન થતું નથી. વળી દિવસે સુઈ ગયા હોઈએ, તે વખતે નિદ્રામાં ખરાબ સ્વપ્ન [કામક્રીજ સ્વપ્ન-ધીનું] જોવામાં આવે તો પણ વીર્યનું સ્ખલન થતું નથી. વળી કદાચિત્ પૂજા, વિધિ દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય, ફલ, પુષ્પ શ્રીફલાદિ સામગ્રી કરતી વખતે, દેવતા, દેવાગના જેવું સુદર સ્વરૂપ દીવસે દેખાડે તો પણ રાત્રિના વિષે પોતાના શીયલના પ્રભાવથી પર સ્ત્રી ગમન સ્વપ્નમા ન દેખાય અને શીયલની શુદ્ધિ પળાય.

તન્ત્ર—પુષ્યાકં થોગે કાળા ધતૂરાનુ અથવા સફેદ ધતૂરાનું મૂલ શનિવારે નોતરી, રવિવારે સધ્યાકાળે નમ્ર થઈને ગ્રહણ કરીને, કુમારિકાએ કાતેલા સુતરથી વીંટી ધૂપ દંધને પોતાની કમ્મરે વીંટવાથી સ્વપ્નમાં વીર્યનું સ્ખલન થતું નથી.

ઈતિ પંચદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત પંદરમા કાવ્યની વિધિ:—

આ યન્ત્ર શુભયોગે અષ્ટગધથી લોખપત્ર પર લખી, રૂપાના ભદળીઆમાં નાખી કમ્મરે બાંધવો. વળી કુંવારીએ કાતેલા સુતરથી યન્ત્ર વીંટીને પંચાશ્રુતથી પખાલી કમ્મરે પચવણી સૂત્રનો દોરો કરીને બાંધવો, વળી સુઈ રહેતી વખતે નિરંતર ધૂપ દેવાથી વીર્યનું સ્ખલન થાય છે. અને સ્વપ્નમાં વીર્યનું સ્ખલન થતું નથી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૨

૧—જ્યાં આ પ્રમાણે વિધિ છે:—“યન્ત્ર પાસે રાખીને ૨૧ વાર તેલ મત્રીને મ્હોપર લગાડવાથી રાજદરબારમાં સન્માન થાય, સૌભાગ્ય વધે, લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય. ૧૪ દિવસ સુધી રોજ લાલ માળાવડે ૧૦૦૦ જાપ કરવા, દશાંગ ધૂપ કરવો અને એકવાર જમવું”

કાવ્ય. ૧૬—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો ચતુર્દસપૂર્વોળં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો સુમંગલા સુસીમા નામા દેવી સમોદિતાર્થ વજ્રચન્દ્રલા કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ચન્દ્રચૂં લખીને, તેના ઉપર ચતુષ્કોણ કરીને, પૂર્વ દિશાએ ૐ હ્રીં જયાય(યૈ ?) નમઃ, દક્ષિણે ૐ શ્રીં વિજયાય(યૈ ?) નમઃ, પશ્ચિમે ૐ ક્લીં અપરાજિતાય (યૈ ?) નમઃ અને ઉત્તરે ૐ શ્લૌં માણિભદ્રાય નમઃ લખી, ઉપર ચારે બાજુ ફરતાં ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, રસ્તામાં જતાં વનમધ્યે દાવાનલ જાગ્યો હોય તો શુદ્ધ જલને એકવીશ વાર મત્રી, ચારે દિશાએ સર્વત્ર તે પાણી છાંટવાથી દાવા-નલનો અગ્નિ શાંત થઈ જાય છે અને જગલમાં રહેતાં ઘણા જીવો પર ઉપગાર થાય છે. વળી ગામમાં, કિલ્લામાં, નગરમાં, શહેરમાં જ્યાં જ્યાં અગ્નિ લાગી હોય, ત્યાં ત્યાં ઉતાવળે જઈને, પાણી તથા ધૂળને મત્રીને નાંખવાથી અગ્નિ શાંત થાય છે. વળી પોતાના ઘેર આ યત્રને તામ્રપત્ર પર કોતરાવી નિરંતર પૂજવાથી અગ્નિનો ઉપદ્રવ થતો નથી. વળી શત્રુએ આગીઓ વીર મૂક્યો હોય તો તે પણ ચાલી શકતો નથી.^૧

તન્ત્ર—પુષ્પાકે^૨ અથવા હસ્તાકે^૩ રૂદ્રવતી તથા મરહટીના પચાંગ લાવી, પાણીથી સુટિકા કરીને કાર્ય પડે શરીરે મર્દન કરવાથી અગ્નિની આળ શરીરે ન લાગતાં અગ્નિ ઠંડી લાગે છે.

ધતિ ષોડશ કાવ્ય પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત સોળમા યત્રની વિધિ—

આ યત્રને અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર શુભદિને લખી, ભુજાએ ધારણ કરવાથી શરીરે અગ્નિ ભય લાગતો નથી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૪

૧. ઘમા વિધિ આ ગ્રંથાણે છે:—“યત્ર પાસે રાખીને ૧૦૮ વાર મન્ત્ર જપી રાજદરબારમાં જવાથી પ્રતિપક્ષીની હાર થાય છે તથા શત્રુનો ભય રહેતો નથી. ૯ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ લીલા રંગની માળાવડે કરવો. ધૂપ કદરનો કરવો.

કાવ્ય. ૧૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો વસપૂર્વોળં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતી ગુણવતી સુસીમા પૃથ્વી વજ્રગૃહ્ણલા માનસી મહામા-
નસી સ્વાહા ।

ચન્ત્ર—દશ પાંખડીનું કમલ કરીને, તેની મધ્યમા ફ્લ્યૂ લખીને, દશ પાંખડીઓમાં ૐ અપ્રતિચક્રાય હ્રીં નમઃ લખીને, વલય દધને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર લખી, વલી વલય દધને, ૐ નમો અર્ચિત્યબલપરાક્રમાય સર્વાર્થકામરૂપાય હ્રાં હ્રીં ક્રૌ (ક્રૌ?) શ્રીં નમઃ એવા મન્ત્રથી વીંટીને, વલય દેવું. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી અને ચન્ત્ર કમ્મરે બાંધવાથી રાત્રે સ્ત્રી સાથે લોગ કરતી વખતે ચોતાના વીર્યનું સ્ખલન થતું નથી. વળી દિવસે સૂઈ ગયા હોઈએ, તે વખતે નિદ્રામાં ખરાબ સ્વપ્ન [કામકીજ સ્ખ-
ધીનું] જોવામાં આવે તો પણ વીર્યનું સ્ખલન થતું નથી. વળી કઠાચિત્ પૂજા, વિધિ દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય, ફલ, પુષ્પ શ્રીફલાદિ સામગ્રી કરતી વખતે, દેવતા, દેવાગના જેવું સુદર સ્વરૂપ દિવસે દેખાડે તો પણ રાત્રિના વિષે ચોતાના શીયલના પ્રભાવથી પર સ્ત્રી ગમન સ્વપ્નમાં ન દેખાય અને શીયલની શુદ્ધિ પળાય.

તન્ત્ર—પુખ્યાકં યોગે કાળા ધંતૂરાનું અથવા સફેદ ધતૂરાનું મૂલ શનિવારે નોતરી, રવિવારે સધ્યાકાળે નગ્ન થઈને ગ્રહણ કરીને, કુમારિકાએ કાતેલા સુતરથી વીંટી ધૂપ દધને ચોતાની કમ્મરે વીંટવાથી સ્વપ્નમાં વીર્યનું સ્ખલન થતું નથી.

ધર્તિ પંચદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત પંદરમા કાવ્યની વિધિ:—

આ ચન્ત્ર શુભયોગે અષ્ટગધથી લોજપત્ર પર લખી, રૂપાના મ્હાળીઆમાં નાખી કમ્મરે બાંધવો. વળી કુંવારીએ કાંતેલા સુતરથી ચન્ત્ર વીંટીને પચાસૂતથી પખાલી કમ્મરે પચવણી સૂત્રનો દોરો કરીને બાંધવો, વળી સુઈ રહેતી વખતે નિરંતર ધૂપ દેવાથી વીર્યનું સ્ખલન થાય છે. અને સ્વપ્નમાં વીર્યનું સ્ખલન થતું નથી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૨

૧—ચ માં આ પ્રમાણે વિધિ છે:—“ચન્ત્ર પાસે રાખીને ૨૧ વાર તેલ મત્રીને મ્હોંપર લગા-
ડવાથી રાજદરબારમાં સન્માન થાય, સૌભાગ્ય વધે, લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય. ૧૪ દિવસ સુધી રાજ-
લાલ માળાવડે ૧૦૦૦ જાપ કરવા, દશાગ ધૂપ કરવો અને એકવાર જમવું”

કાવ્ય. ૧૬—

ઋદ્ધિ—ઐ હ્રીં અર્હં જમો ચઙદસપૂર્વોળં ।

મન્ત્ર—ઐ નમો સુમંગલા સુસીમા નામા દેવી સમોદિતાર્યે વજ્રચ્છલા કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ચ્ચ્ચૂર્ણ લખીને, તેના ઉપર ચતુષ્કોણ કરીને, પૂર્વ દિશાએ ઐ હ્રીં જયાય(યૈ?) નમઃ, દક્ષિણે ઐ શ્રીં વિજયાય(યૈ?) નમઃ, પશ્ચિમે ઐ ક્લીં અપરાજિતાય (યૈ?) નમઃ અને ઉત્તરે ઐ ગ્લૌ માણિમદ્રાય નમઃ લખી, ઉપર ચારે બાજુ દરતાં ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, રસ્તામાં જતાં વનમધ્યે દાવાનલ જાગ્યો હોય તો શુદ્ધ જલને એકવીશ વાર મંત્રી, ચારે દિશાએ સર્વત્ર તે પાણી છાંટવાથી દાવા-નલનો અગ્નિ શાંત થઈ જાય છે અને જંગલમાં રહેતાં ઘણા જીવો પર ઉપગાર થાય છે. વળી ગામમાં, કિલ્લામાં, નગરમાં, શહેરમાં જ્યાં જ્યાં અગ્નિ લાગી હોય, ત્યાં ત્યાં ઉતાવળે જઈને, પાણી તથા ધૂળને મંત્રીને નાંખવાથી અગ્નિ શાંત થાય છે. વળી પોતાના ઘેર આ યંત્રને તામ્રપત્ર પર કેાતરાવી નિરતર પૂજવાથી અગ્નિનો ઉપદ્રવ થતો નથી. વળી શત્રુએ આગીઓ વીર મૂક્યો હોય તો તે પણ ચાલી શકતો નથી.^૧

તન્ત્ર—પુખ્યાકે અથવા હસ્તાકે રૂદ્રવતી તથા મરહટીના પંચાંગ લાવી, પાણીથી સુટિકા કરીને કાર્ય પહે શરીરે મઢન કરવાથી અગ્નિની આળ શરીરે ન લાગતાં અગ્નિ ઠંડી લાગે છે.

ધતિ ષોડશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત સોળમા ચત્રની વિધિ—

આ ચત્રને અષ્ટગંધથી લોખપત્ર પર શુભદિને લખી, જીભાએ ધારણ કરવાથી શરીરે અગ્નિ ભય લાગતો નથી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૪

૧. ઘમા વિધિ આ ગ્રંથમાં છે:—“યન્ત્ર પાસે રાખીને ૧૦૮ વાર મન્ત્ર જપી રાજદરબારમાં જવાથી પ્રતિપક્ષીની હાર થાય છે તથા શત્રુનો ભય રહેતો નથી. ૯ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જપ લીધા રગની માળાવડે કરવો ધૂપ કંદરો કરવો.

કાવ્ય ૧૭—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો અટુંગ મહાનિમિત્ત કુસલાણ ।

યન્ત્ર—ૐ નમો નમિઝ્ઞણ અદ્વે મદ્વે શુદ્રવિઘદ્વે શુદ્રપીઢા જઠરપીઢા મંજય મંજય સર્વેષીઢા મંજય મંજય સર્વરોગનિવારણં કુરુ કુરુ સ્વાહા

યન્ત્ર:—ચારે બાજુથી સરખા ચોખડા સોલ કેઠા કરવા તેમાં ૐ નમો અજિત-
શત્રુ પરાજયં કુરુ કુરુ સ્વાહા લખી, તેના ઉપર ચારે દિશાઓમાં ફરતાં ઋદ્ધિ
મન્ત્ર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી અને યન્ત્ર પાસે રાખ-
વાથી પેટમાં પીડા થતી નથી વળી જે પુરુષ સવારમાં શુદ્ધ થઈને શુદ્ધ વસ્ત્ર
પહેરીને પીળી જપમાલાથી ઉત્તરદિશા તરફ મેં રાખીને ઘીનો દીવો કરીને, પાણી
ભરીને ઘડાની સ્થાપના કરે અને તે [સ્થાપેલા] ઘડા ઉપર શ્રીફલ મૂકીને આ કાવ્ય,
ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો જાપ કરે તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી શુભલ ગોળી મત્રીને, ધૂપમાં
હોમ ૧૦૮ વાર મંત્રેલી ગોળીનો નિરતર કરે તથા મીઠાના કકડા ૭ સાત ઘડામાં
નાખે તો તે પુરુષના જઠર રોગ, જલોદર, કઠોદર, શુદ્ધમપાહિની, શૂળ તથા
જઠરના સર્વ રોગનો નાશ થાય છે.^૧

તન્ત્ર:—મૂલાકે સરપખો પચાંગ, વીસ ખપરો પચાંગ, ઇંદ્રવારૂણી પચાંગ,
ઇશ્વરલિંગી પચાંગ સર્વ ભોગાં કરીને જઠર પર લેપ કરવાથી ઉદરનો રોગ તુરત જ
શાંત થઈ જાય છે.

ઇતિ સપ્તદશ કાવ્ય પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત સત્તરમા યત્રની વિધિ:—

આ યત્ર અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર શુભચોગે લખીને, રૂપાના માદળીઆમાં
ઘાલી પચામૃતે પખાલી ગળે ખાંધવાથી જઠરની સર્વ જાતની પીડાની શાંતિ થાય
છે. વળી આ યત્ર રૂપાનાં પતરાં પર સુગંધી દ્રવ્યે લખીને પચામૃતથી પખાલી
મહારોગીને હમેશાં પીવડાવવાથી સર્વ જાતનાં ઉદરનાં રોગ જાય. આકૃતિ માટે
જુઓ ચિત્ર. ૨૦૬

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“યન્ત્ર પાસે રાખીને ચોખુ પાણી ૨૧ વાર મત્રી પીવડા-
વવાથી પેટની અસાધ્ય પીડા, વાયુ શ્લેષ્મ તથા ગોળો વગેરે સર્વ રોગની શાંતિ થાય છે. ૭ દિવસ
સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ સફેદ માળાવડે કરવા અને ધૂપ ચઢવનાં કરવો.”

કાવ્ય ૧૮—

ઋદ્ધિઃ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો વિઙ્વણદ્વિપત્તાનં^૧ ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતે જયે વિજયે^૨ મોહય મોહય સ્તંભય સ્તંભય સ્વાહા ।

યંત્રઃ—કુંભાકારે યંત્ર કરીને, મધ્યમાં ૫૮કોણુ આલેખીને તથા છ દલમાં ૐ હ્રીં પરમજ્ઞે નમ લખીને, વળી ૫૮કોણુપર વલય દધને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને ફરી વલય દધને ૐ નમો શાસ્ત્રજ્ઞાન^૩ વોધનાય પરમઋદ્ધિ પ્રાપ્ત જયં કરાય હ્રાં હ્રીં હ્રોં^૪ શ્રીં નમઃ ૐ નમો ભગવતે શત્રુસૈન્યં નિવારણાય યં યં યં રક્ષ રક્ષ વિધ્વં-સનાય કર્ણીં હ્રીં નમઃ । આ પ્રમાણે મન્ત્ર લખીને યત્ર પૂરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી બુદ્ધિનો વિભ્રમ ન થાય, જે પુરુષ વિધિ પૂર્વક પવિત્ર થઇને નિરતર એકાગ્ર ચિત્તથી સ્મરણ કરે, તેના મનમાં સકલ્પ, વિકલ્પ તથા વિચારોની પરપરા કદાપિ ઉપજે જ નહિ; મનમાં ચિંતા, શોક અથવા દુઃખોન થાય જ નહિ. મોહ, મિથ્યા-ત્વનો નાશ થાય. ધર્મમાં મતિ સ્થિર થાય, વળી ઘરમાં માગલિક હર્ષોત્સવ થાય, વળી માર્ગમાં આંધી, દુષ્ટ વાયુ તથા ઘેર અધકારનો ભય ન થાય^૫

તન્ત્ર—પુષ્પાકર્ક યોગે બરાબર પાકેલું લિંબુ લઇને, શનિવારે વૃશ્ચિકકટક તથા પારો લાવી, રાત્રે નગ્ન [ઊભા રહીને] આકાશનું તારા ગણુ જોઇું, જ્યારે તારો ખરતો દેખાય ત્યારે ઘંને વસ્તુઓ લિંબુની મધ્યમાં નાખવી અને તે લિંબુને સૂર્યના તડકામાં કાંસાના વાસણમાં મૂકવાથી લિંબુ કુદે છે

ઈતિ અષ્ટાદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ૧૮મા યંત્રની વિધિ—

આ યત્ર લોખપત્ર પર અષ્ટગધથી લખી, પુષ્પાકર્ક યોગે અથવા શુભદિને રૂપાના માહળીઆમાં નાખીને પચામૃતથી પખાલી, ધૂપ દધને કઠે ધારણ કરવાથી મનો-વિભ્રમ થતો નથી, ધર્મમાં મતિ સ્થિર થાય છે, મિથ્યાત્વ, મોહ, ઉદાસીનતા તથા ચિંતાનો નાશ થાય છે વળી આ યત્ર રૂપાના પતરા પર અષ્ટગધથી લખી, ઘેર નિરતર દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય તથા સુગંધી પુષ્પથી પૂજન કરે તો ઘેર હર્ષ^૬ મહોત્સવ નિરતર થયાં કરે. માર્ગમાં ઘેર અધકાર તથા દુષ્ટ વાયુનો ભય ન ઉપજે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૮

૧ કમા 'વિઙ્વણદ્વિપત્તાન' પાઠ છે જ મા 'વિઙ્વણયતિપત્તાન' પાઠ છે, ગ માં 'વિઙ્વણદ્વિપત્તાન' પાઠ છે, જ્યારે ઘમાં 'વિઙ્વણયદ્વિપત્તાન' પાઠ છે. ૨ જ, ગ તથા ઘમાં 'જયવિજય' પાઠ છે ૩ કમા 'શસ્ત્રજ્ઞાન' પાઠ છે. ૪ ઘ માં 'ક્રો' પાઠ છે. ૫ ઘમાં આ પ્રમાણે વિધિ છેઃ—“યત્ર પાસે રાખી અને ૧૦૮ વાર મન્ત્ર જપવાથી શત્રુ અથવા શત્રુની સેનાનું સ્તબ્ધ થાય છે ૭ દિન સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જપ લાલ માળાવડે કરવા, ધૂપ દર્શાવે કરવો અને એકવાર લોખન કરવું”

કાવ્ય ૧૭—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં ણમો અદુંગ મહાનિમિત્ત કુસલાણ ।

યન્ત્ર—ૐ નમો નમિરૂણ અદ્દે મદ્દે શુદ્રવિઘદ્દે શુદ્રપીઢા જટરપીઢા મંજય મંજય સર્વપીઢા મંજય મંજય સર્વરોગનિવારણં કુરુ કુરુ સ્વાહા

યન્ત્ર:—આરે બાબુથી સરખા ચોખંડા સોલ કોઠા કરવા તેમાં ૐ નમો અજિત-શત્રુ પરાજયં કુરુ કુરુ સ્વાહા લખી, તેના ઉપર આરે દિશાઓમાં ફરતાં ઋદ્ધિ મન્ત્ર લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રતુ સ્મરણ કરવાથી અને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી પેટમાં પીડા થતી નથી વળી જે પુરુષ સવારમાં શુદ્ધ થઈને શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરીને પીળી જપમાલાથી ઉત્તરદિશા તરફ મોં રાખીને ઘીનો દીવો કરીને, પાણી ભરીને ઘડાની સ્થાપના કરે અને તે [સ્થાપેલા] ઘડા ઉપર શ્રીફલ મૂકીને આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો જપ કરે તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી ગુગલ ગોળી મત્રીને, ધૂપમાં હોમ ૧૦૮ વાર મત્રેલી ગોળીનો નિરતર કરે તથા મીઠાના કકડા ૭ સાત ઘડામાં નાખે તો તે પુરુષના જઠર રોગ, જલોદર, કઠોદર, શુદ્ધમપાહિની, શૂળ તથા જઠરના સર્વ રોગનો નાશ થાય છે^૧

તન્ત્ર:—મૂલાકેં સરપખો પંચાંગ, વીસ ખપરો પચાંગ, ઇંદ્રવારૂણી પંચાંગ, ઇશ્વરલિંગી પચાંગ સર્વ લેગા કરીને જઠર પર લેપ કરવાથી ઉદરનો રોગ તુરત જ શાંત થઈ જાય છે.

ઈતિ સપ્તદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત સત્તરમા યત્રની વિધિ:—

આ યન્ત્ર અષ્ટગંધથી લોખપત્ર પર શુભયોગે લખીને, રૂપાના માદળીઆમાં ઘાલી પચામૃતે પખાલી ગળે બાંધવાથી જઠરની સર્વ જાતની પીડાની શાંતિ થાય છે. વળી આ યન્ત્ર રૂપાનાં પતરાં પર સુગંધી દ્રવ્યે લખીને પંચામૃતથી પખાલી મહારોગીને હમેશાં પીવડાવવાથી સર્વ જાતનાં ઉદરનાં રોગ જાય. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૬

૧ ઘમા વિધિ આ ગ્રંથમાં છે:—“યન્ત્ર પાસે રાખીને ચોખુ પાણી ૨૧ વાર મત્રી પીવડાવવાથી પેટની અસાધ્ય પીડા, વાયુ શ્લેષ્મ તથા ગોળા વગેરે સર્વ રોગની શાંતિ થાય છે. ૭ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જપ સફેદ માળાવડે કરવા અને ધૂપ ચઢવનો કરવો.”

કાવ્ય ૧૮—

ઋદ્ધિઃ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો વિઽવ્વળદ્વિપત્તાળં^૧ ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતે જયે વિજયે^૨ મોહય મોહય સ્તંભય સ્તંભય સ્વાહા ।

યન્ત્ર—કુંભાકારે યત્ર કરીને, મધ્યમાં ૫૮કોણુ આલેખીને તથા છ દલમા ૐ હ્રીં પરમાર્દે નમ લખીને, વળી ૫૮કોણુપર વલય દધને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને ફરી વલય દધને ૐ નમો શાસ્ત્રજ્ઞાન^૩ વોધનાય પરમઋદ્ધિ પ્રાપ્ત જયં કરાય હ્રાં હ્રીં હ્રો^૪ શ્રીં નમઃ ૐ નમો ભગવતે શત્રુસૈન્યં નિવારણાય યં યં યં રક્ષ રક્ષ વિધ્વં-સનાય ક્લીં હ્રીં નમઃ । આ પ્રમાણે મન્ત્ર લખીને યન્ત્ર પૂરે કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી બુદ્ધિનો વિભ્રમ ન થાય, જે પુરુષ વિધિ પૂર્વક પવિત્ર થઇને નિરતર એકાગ્ર ચિત્તથી સ્મરણ કરે, તેના મનમા સંકલ્પ, વિકલ્પ તથા વિચારોની પરપરા કદાપિ ઉપજે જ નહિ; મનમા ચિંતા, શોક અથવા દુઃસ્વપ્ન થાય જ નહિ. મોહ, મિથ્યા-ત્વનો નાશ થાય. ધર્મમાં મતિ સ્થિર થાય, વળી ધરમા માગલિક હર્ષોત્સવ થાય, વળી માર્ગમાં આધી, દુષ્ટ વાયુ તથા ઘેર અધકારનો ભય ન થાય^૫

તન્ત્ર—પુષ્પાક^૬ યોગે બરાબર પાકેલું લિંબુ લઇને, શનિવારે વૃશ્ચિકકટક તથા પારો લાવી, રાત્રે નગ્ન [ઊભા રહીને] આકાશનુ તારા ગણુ જોઈ, જ્યારે તારો ખરતો દેખાય ત્યારે બંને વસ્તુઓ લિંબુની મધ્યમાં નાખવી અને તે લિંબુને સૂર્યના તડકામાં કાંસાના વાસણમાં મૂકવાથી લિંબુ કુદે છે

ઈતિ અષ્ટાદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ૧૮મા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર ભોજનપત્ર પર અષ્ટગધથી લખી, પુષ્પાક^૬ યોગે અથવા શુભદિને રૂપાના માદળીઆમાં નાખીને પચામૃતથી પખાલી, ધૂપ દધને કઠે ધારણ કરવાથી મનો-વિભ્રમ થતો નથી, ધર્મમાં મતિ સ્થિર થાય છે, મિથ્યાત્વ, મોહ, ઉદાસીનતા તથા ચિંતાનો નાશ થાય છે. વળી આ યત્ર રૂપાના પતરા પર અષ્ટગધથી લખી, ઘેર નિરતર દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય તથા સુગંધી પુષ્પથી પૂજન કરે તો ઘેર હર્ષ મહો-ત્સવ નિરતર થયાં કરે. માર્ગમાં ઘેર અધકાર તથા દુષ્ટ વાયુનો ભય ન ઉપજે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૮

૧ કમા 'વિઽવ્વળદ્વિપત્તાળ' પાઠ છે. ૨ માં 'વિઽવ્વળદ્વિપત્તાળ' પાઠ છે, ૩ માં 'વિઽવ્વળદ્વિપત્તાળ' પાઠ છે, જ્યારે ૪મા 'વિઽવ્વળદ્વિપત્તાળ' પાઠ છે. ૨ ૨, ૩ તથા ૪મા 'જયવિજય' પાઠ છે ૩ કમાં 'શાસ્ત્રજ્ઞાન' પાઠ છે. ૪ ૪ માં 'ક્લો' પાઠ છે. ૫ ૫મા આ પ્રમાણે વિધિ છે:—“યત્ર પાસે રાખી અને ૧૦૮ વાર મન્ત્ર જપવાથી શત્રુ અથવા શત્રુની સેનાનુ સ્તંભન થાય છે ૭ દિન સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ લાલ માળાવડે કરવા, ધૂપ દર્શાવે કરવો અને એકવાર ભોજન કરવું”

કાવ્ય ૧૯—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં ણમો વિજ્ઞાહરાણં ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રાં હ્રીં હ્રૂં હ્રઃયક્ષઃ હ્રીં વષટ્ ફટ્ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—ધનુષાકારે ચત્ર કરીને, મધ્યમાં પાંચ હ્રીંકાર લખીને, પૂર્વમાં ઐકાર આઠ લખીને, દક્ષિણે રંકાર આઠ લખવા, પશ્ચિમે આઠ ચંકાર લખીને, ઉત્તરે આઠ ક્ષકાર લખવા, આ પ્રકારે ધનુષના વિષે મન્ત્રાક્ષરની સ્થાપના કરીને, વળી ચક્રાકારે વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટીને, તેના ઉપર વલય દઈને ચત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૬

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરી, યન્ત્ર પાસે રાખવાથી પરવિદ્યા આપણા શરીરને વિષે ઉચ્ચાટન કરી શકતી નથી. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને રોજ સવારમાં આ કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રનો જાપ કરે તેના શરીરે મન્ત્ર, તન્ત્ર, ચત્ર, કામણ, દુમણ, કાર્મણ, સુઠં પોતાની સ્ત્રીએ કરેલ હોય અથવા બીજા કોઈ પુરુષે કરેલ હોય તે કોઈ પણ દોષ લાગતો નથી. વળી આ કાવ્ય મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાના પ્રભાવથી જ્યાં જ્યાં જઈએ ત્યાં ત્યાં આજીવિકા સુખપૂર્વક મલી શકે અને ભૂખે ન મરાય વળી લાગ્યહીન પુરુષ પણ જો આ યત્રરાજની પૂજા કરે તો પ્રાણના આધાર સમાન અન્નપાન સુખેથી મેળવી શકે^૧

તન્ત્ર—પુષ્પાકર્ક યોગે લજ્જતુ પંચાંગ, શખપુષ્પી પચાંગ, રામચંચાંગ, લક્ષ્મણ પચાંગ, શ્રવેતગુણ પચાંગ, બધાંને ગ્રહણ કરીને ગોળી કરી, કાર્ય વેળાએ પોતાના શુકથી ઘસીને તિલક કરવાથી પરવિદ્યા નિષ્ફલ થાય છે અને આજીવિકા મલે છે

ધતિ એકોનવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત યોગણીશમા કાવ્યની વિધિ—

આ ચત્ર અષ્ટગધથી લોજપત્ર પર પુષ્પાકર્ક યોગે અથવા હીવાળીના દિવસની રાત્રિએ લખીને, ધૂપ, હીપ, નૈવેદ્ય, પુષ્પ, પંચામૃતનો હોમ મધુદૃતથી કરીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, વળી પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, મસ્તકે ધારણ કરવાથી પરવિદ્યા, શત્રુકૃત કોઈ પણ જાતનો ઉચ્ચાટનનો પ્રયોગ પોતાના શરીરે લાગતો નથી વળી સૂર્ય, ચંદ્રના ગ્રહણ વખતે જમીનમાં ગોપવીને વળી પંચામૃતે પખાલી માથે રાખવાથી પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૦

૧ ઘમા 'ફટ્'ના સ્થાને 'નમ્' પાઠ છે ૨ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“યત્ર પાસે રાખવાથી અને મન્ત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી પોતાના ઉપર બીજાએ કરેલા પ્રયોગો જેવા કે મન્ત્ર, વિદ્યા, મૂઠ, જાદુ વગેરેની અસર થતી નથી. ઉચ્ચાટનનો ભય રહેતો નથી.”

કાવ્ય ૨૦—

ઋધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો ચારણસમણભાવણાં ।

મન્ત્ર—ૐ શ્રાં શ્રીં શ્રૂં શ્રઃ ઠઃ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા' ।

યન્ત્ર—અર્ધચદ્રાકૃતિએ યન્ત્ર કરીને, મધ્યમા ઝંકાર ૧, શ્રીંકાર ૧, એ પ્રમાણે પાંચ ઝંકાર અને પાંચ શ્રીંકાર ચદ્રની મધ્યમા આલેખવા, તેના ઉપર ચદ્ર મધ્યે ૐ નમો ભગવતે પુત્રાય અર્થ સૌખ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા હ્રીં નમઃ । આ પ્રમાણે લખીને, વળી ચદ્રની બહારની બાજુની પૂર્વ દિશામા ચોવીશ ચંકાર લખીને, વળી ચદ્રના ઉપર વૃત્તાકારે વલય દર્શને, ઋધિ મન્ત્ર વીટીને, તેના ઉપર વલય દેવાથી યન્ત્ર પૂરો થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋધિ અને મન્ત્રના બપથી, તથા સ્ત્રીના કંઠે યન્ત્ર બાંધવાથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને રૂપાના પતરાં પર આ યન્ત્ર અષ્ટગધથી લખીને, યન્ત્રની સ્થાપના કરીને, તેની સન્મુખ પૂર્વ દિશાએ મૂળ રાખીને રૂપાની નવકારવાલીથી નિરતર ૧૦૮ વાર બપ કરવાથી તથા નિરતર સુગંધીવાળા ૧૦૮ ફૂલોના હાર બનાવીને યન્ત્રની પૂજા કરી, વળી જપીને પચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, તેનું ન્હવણુ રૂપાની વાડકીમાં ગ્રહણ કરી સ્નાનાંતરે સ્ત્રીને પીવડાવવું, આ પ્રકારે ત્રણઋતુ પીવડાવવાથી અવશ્ય પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય છે^૨

તન્ત્ર—પુષ્યાકે° શિવલિંગી પચાંગ મૃત મનોલીક કપિલા (ભુરી) ગાયના દુધ સાથે પીવડાવવાથી નિશ્ચયે કરીને પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમાં સદેહ ન રાખવો, ત્રણ ઋતુ દુધ આ પ્રમાણે પીવડાવવું

ધતિ વિંશતિ કાવ્ય પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત વીશમા યન્ત્રની વિધિ—

આ યન્ત્ર લોખપત્ર પર હીવાલિના દિવસે અષ્ટગધથી લખી સ્ત્રીના કંઠે ધારણ કરાવવાથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે. વળી આ યન્ત્ર રૂપાના પતરા પર સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, દીપ, ધૂપ સહિત બાઈનાં પુષ્પથી પૂજીને સ્ત્રીને ઋતુ સ્નાનાંતરે પચામૃતથી પખાલી પાવાથી, આ પ્રમાણે ત્રણ ઋતુ કરવાથી વધ્યા સ્ત્રીપણુ પુત્રવાળી થાય છે રૂપાના માદળીઆમાં નાંખીને ગળામાં ધારણ કરવાથી સૌભાગ્યવતીને પુત્ર થાય તેમાં સદેહ ન રાખવો. આ વ્રાત નિશ્ચયથી બાણવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૨

૧ ગ તથા ઘમાં 'ૐ શ્રીં શ્રીં હ્રીં શ્રઃ શત્રુમયનિવારણાય ઠ ઠઃ નમઃ સ્વાહા' પાઠ છે.

૨ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“યન્ત્ર પાસે રાખી અને મન્ત્રને ૧૦૮વાર જપવાથી સતાન પ્રાપ્તિ થાય છે લક્ષ્મી મળે છે, સૌભાગ્ય વધે છે, વિજયલાલ થાય છે અને જીવિ વધે છે.”

કાવ્ય ૨૧—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો પળસમણાં ।

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતે શત્રુભયનિવારણાય નમઃ ૐ નમઃ(નમો?) શ્રીમાણિભદ્ર જય વિજય અપરાજિતે સર્વસૌભાગ્યં સર્વસૌખ્યં કુરુકુરુ સ્વાહા ।

યંત્ર—અતુષ્ટાણુ સોળ ખાના કરવાં તેમાં પ્રથમ મન્ત્ર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ તથા ખીન્ને મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને, પચીસ ક્ષંકાર લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યત્રને પાસે રાખવાથી સર્વ જન વશ થાય છે વળી સવારમાં પવિત્ર થઈને, દીવો કરી, દશાંગ ધૂપ, પુષ્પાદિ સામગ્રી તૈયાર રાખી ઉત્તરાભિમુખે પંચામૃતથી ભરેલો કલશ, સિંહાસન ઉપર કેસર વગેરેથી સ્વસ્તિક કરીને, વળી પુષ્પાક^૧ યોગે આખાના લાકડાની પાટી ઘડાવી, તેના ઉપર ચળેલીની કલમથી અષ્ટગધ વડે આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર, યંત્ર સહિત લખીને, સિંહાસન ઉપર પાટી સ્થાપન કરી, રક્તવસ્ત્ર પહેરી, રાત્રી માલાથી સ્થાપનાની સન્મુખ ૧૦૮ જાપ નિરતર કરવાથી સ્વજન તથા પરજન સર્વે વશ થાય છે.^૨

તંત્ર—પુષ્પાક^૩ યોગે દ્રોણ પંચાંગનો રસ લાવી. અષ્ટગધમાં મેલવીને, ડાળા હાથની અનામિકા આંગળીથી કપાળમાં નિરતર તિલક કરવાથી સર્વ જન વશ થાય છે, તિલક કરતી વખતે મન્ત્ર બોલીને તિલક કરવું

ઇતિ એકવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત એકવીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્રરાજ અષ્ટગધથી લોખપત્ર પર પુષ્પાક^૪ અથવા દીવાલીના દિવસે લખી સોનાના માહળીઆમા નાખી, પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય, ફલ, ફૂલથી પૂજન કરી મસ્તકને વિષે ધારણ કરવાથી દષ્ટિમાત્રથી સર્વજન વશ થાય છે, સ્વજન તથા પરજન પણ વશ થાય છે. વળી આ યંત્રરાજનું નિરતર પૂજન કરવાથી મહાપ્રાણાવિક થવાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૪

૧ ઘર્મા વિધિ આ પ્રમાણે છે.—“મન્ત્રને ૪૨ દિવસ સુધી નિરતર ૧૦૮ વાર જપવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી સૌ પોતાને આધીન-વશ થાય છે”

કાવ્ય ૨૨-

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો અરિહંતાણં^૧ । નમો આગાસગામિણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો શ્રીવીરં જૃંમય જૃંમય મોહય મોહય સ્તંભય સ્તંભય અવધારણં
કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—પુષ્પાકારે છ દલનો યત્ર કરીને, મધ્યની કલ્પિકામાં નવ ચંકાર સ્થાપીને, પૂર્વદિશિના પ્રથમ દલમાં શ્રીંકાર નવ, દક્ષિણ દિશાના બીજા દલમાં હ્રીંકાર નવ, ત્રીજા દલમાં ઐંકાર નવ,^૨ ચોથામાં જૌંકાર નવ, પાંચમામાં ક્ષૌંકાર નવ અને છઠ્ઠામાં હ્રીંકાર નવ લખવા; તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટવા, તેના ઉપર વલય દઈને ચંત્ર પૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી અને ચંત્ર પાસે રાખી કંઠમાં ધારણ કરવાથી દુર્ભાગા સ્ત્રી પણ સુભાગા થાય છે. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને ઉત્તર દિશાએ સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સ્થાપીને અથવા પવિત્ર જલનો ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર શ્રીફલ મૂકીને, ભિંતપર ઘી તથા સિંદૂરથી ચક્ર આલેખીને, તેની સન્મુખ નિરંતર ૧૦૮ જાપ કરી પંચામૃતથી ચંત્રનું પ્રક્ષાલન કરીને, તે પ્રક્ષાલનનું ન્હવણ વ્યંતરાદિ દોષથી ગ્રસિત થયેલ શ્રી અગર પુરુષને પીવડાવવાથી સર્વ દોષથી મુક્ત થાય છે.

તન્ત્રઃ—પુષ્પાક્રેં ભતિ (ભઈ?) પંચાંગ તથા સમુદ્રફલની ગણેડાનાં મૂત્રથી ગુટિકા કરીને, આંખમા આંજવાથી ભૂત, પ્રેત, વ્યંતરાદિ સર્વ દોષનો નાશ થાય છે. શ્રીની ભજ ઉપર લેપ કરવાથી તે સુભાગી થાય છે.

ઇતિ શ્રી દ્વાવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત બાવીસમા ચંત્રની વિધિ—

પુષ્પાક્રં ચોગે અથવા દીવાલિના દિવસે અષ્ટગધથી આ ચત્રરાજ લોજપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, કંઠે બાંધવાથી ભૂત, પિશાચ, યક્ષ, રાક્ષસ, ભૂતડી, ચુડેલ, શાકિની, ડાકિની, આકાશમાં રહેવાવાળા બીજા દેવદેવી, પૂર્વજ, પિતરાઈ વગેરે મોટા આઠ પ્રકારના વ્યતર વગેરેના સર્વ દોષોનો નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૬

૧ જ, ગ તથા ઘમાં 'નમો અરિહંતાણ' પાઠ નથી.

૨ ઘમાં 'શ્રીંકાર નવ' પાઠ છે.

૩ ક, જ તથા ઘમાં 'મૌંકાર' પાઠ છે.

કાવ્ય ૨૧—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અહં નમો પળ્લસમણાણં ।

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતે શત્રુભયનિવારણાય નમઃ ૐ નમઃ(નમો?) શ્રીમાણિભદ્ર જય વિજય અપરાજિતે સર્વસૌભાગ્યં સર્વસૌખ્યં કુરુકુરુ સ્વાહા ।

યંત્ર:—ચતુષ્કોણ સોળ ખાના કરવાં તેમા પ્રથમ મન્ત્ર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ તથા બીજો મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને, પચીસ ક્ષંકાર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૩

વિધિ:—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્રને પાસે રાખવાથી સર્વ જન વશ થાય છે વળી સવારમા પવિત્ર થઈને, ઘીનો દીવો કરી, દશાંગ ધૂપ, પુષ્પાદિ સામગ્રી તૈયાર રાખી ઉત્તરાભિમુખે પંચામૃતથી ભરેલો કલશ, સિંહાસન ઉપર કેસર વગેરેથી સ્વસ્તિક કરીને, વળી પુષ્પાકું યોગે આખાના લાકડાની પાટી ઘડાવી, તેના ઉપર ચળેલીની કલમથી અષ્ટગંધ વડે આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર, યંત્ર સહિત લખીને, સિંહાસન ઉપર પાટી સ્થાપન કરી, રક્તવસ્ત્ર પહેરી, રાત્રી માલાથી સ્થાપનાની સન્મુખ ૧૦૮ જાપ નિરતર કરવાથી સ્વજન તથા પરજન સર્વે વશ થાય છે.^૧

તંત્ર:—પુષ્પાકું યોગે દ્રોણ પંચાંગનો રસ લાવી. અષ્ટગંધમાં મેલવીને, ડાબા હાથની અનામિકા આંગળીથી કપાળમાં નિરતર તિલક કરવાથી સર્વ જન વશ થાય છે, તિલક કરતી વખતે મન્ત્ર બોલીને તિલક કરવું

ઘટિ એકવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત એકવીશમા યંત્રની વિધિ:—

આ યંત્રરાજ અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર પુષ્પાકું અથવા દીવાલીના દિવસે લખી સોનાના માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય, ફલ, ફૂલથી પૂજન કરી મસ્તકને વિષે ધારણ કરવાથી દષ્ટિમાત્રથી સર્વજન વશ થાય છે, સ્વજન તથા પરજન પણ વશ થાય છે. વળી આ યંત્રરાજનું નિરતર પૂજન કરવાથી મહાપ્રાભાવિક થવાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૪

૧ ઇર્ષા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“મન્ત્રને ૪૨ દિવસ સુધી નિરતર ૧૦૮ વાગ જપવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી સૌ પોતાને આધીન-વશ થાય છે”

કાવ્ય ૨૨-

ઋધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો અરિહંતાણં^૧ । જમો આગાસગામિણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો શ્રીવીરં જુંમય જુંમય મોહય મોહય સ્તંભય સ્તંભય અવધારણં
કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—પુષ્પાકારે છ દલનો ચત્ર કરીને, મધ્યની કર્ણિકામાં નવ ચંકાર સ્થાપીને, પૂર્વદિશિના પ્રથમ દલમાં શ્રીંકાર નવ, દક્ષિણ દિશાના બીજા દલમાં હ્રીંકાર નવ, ત્રીજા દલમાં ઐંકાર નવ,^૨ ચોથામાં ક્ષૌંકાર નવ, પાંચમામાં ક્ષૌંકાર નવ અને છઠ્ઠામાં હ્રીંકાર નવ લખવા; તેના ઉપર વલય દઈને, ઋધિ, મન્ત્ર વીંટવા, તેના ઉપર વલય દઈને ચંત્ર પૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી અને ચંત્ર પાસે રાખી કંઠમાં ધારણ કરવાથી હુર્ભાગા સ્ત્રી પણ સુભાગા થાય છે. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને ઉત્તર દિશાએ સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સ્થાપીને અથવા પવિત્ર જલનો ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર શ્રીફલ મૂકીને, ભિતપર ઘી તથા સિંદૂરથી ચક્ર આલેખીને, તેની સન્મુખ નિરતર ૧૦૮ જાપ કરી પંચામૃતથી ચત્રનું પ્રક્ષાલન કરીને, તે પ્રક્ષાલનનું ન્હવણ વ્યતરાદિ દોષથી ગ્રસિત થયેલ સ્ત્રી અગર પુરુષને પીવડાવવાથી સર્વ દોષથી મુક્ત થાય છે.

તન્ત્ર—પુષ્પાકે^૩ જાતિ (જાઈ?) પચાંગ તથા સમુદ્રફલની ગંધેડાનાં મૂત્રથી ગુટિકા કરીને, આખમા આંજવાથી ભૂત, પ્રેત, વ્યતરાદિ સર્વ દોષનો નાશ થાય છે. સ્ત્રીની ભગ ઉપર લેપ કરવાથી તે સુભાગી થાય છે.

ધૃતિ શ્રી દ્વાવિંશતિ કાવ્ય પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત બાવીસમા ચંત્રની વિધિ—

પુષ્પાક^૪ ચોગે અથવા દીવાલિના દિવસે અષ્ટગધથી આ ચત્રરાજ લોજપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, કંઠે બાંધવાથી ભૂત, પિશાચ, ચક્ષ, રાક્ષસ, ભૂતડી, ચુડેલ, શાકિની, ડાકિની, આકાશમાં રહેવાવાળા બીજા દેવદેવી, પૂર્વજ, પિતરાઈ વગેરે મોટા આઠ પ્રકારના વ્યંતર વગેરેના સર્વ દોષોનો નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૬

૧ જ, ગ તથા ઘમાં 'જમો અરિહંતાણ' પાઠ નથી.

૨ ઘમાં 'શ્રીંકાર નવ' પાઠ છે.

૩ ક, જ તથા ઘમાં 'મૌંકાર' પાઠ છે

કાવ્ય ૨૩-

ઋધિ—ૐ હ્રીં ધર્મ જમો આસીવિસાળં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતિ જયવતિ મમ સમીહિતાર્થ મોક્ષસૌખ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—ચતુષ્કોણુ ખાર ખાના કરી, ખાનામાં ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં સર્વસિદ્ધિદાય શ્રીં નમઃ લખીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દધને, ઋધિ, મન્ત્ર વીંટીને, વળી વલય દધને, બત્રીશ રં કાર તેના ઉપર વીંટીને યંત્ર પૂરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યત્ર મસ્તકને વિષે ધારણ કરવાથી આત્મરક્ષા થાય છે. વળી ચંદ્ર બલવાન હોય અને શુભયોગ હોય તે દિવસે વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને ઉત્તર દિશાએ સિંહાસનપર શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સ્થાપન કરી, હીપ, ધૂપ, પુષ્પ, નૈવેદ્ય, શ્રીફલ તથા સ્વાદિષ્ટ અને પરિપક્વ ફલો વગેરે સામગ્રી એકઠી કરીને તે મૂર્તિની સન્મુખ ધરાવીને, સફેદ વસ્ત્ર પહેરીને સફેદ આસન પર બેસીને, પંચામૃતથી શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિનું પ્રક્ષાલન કરી, અષ્ટગધથી પૂજન કરી, પછી રૂપાના પતરા ઉપર અથવા આંખાની પાટી પર અષ્ટગધથી યંત્ર લખી; પૂજન કરી, આરતિ કરી, સફેદ જખમાલાથી ખાર હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. કાર્ય પડે ત્રણ વાર મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી રક્ષા થાય છે.^૧

તંત્ર—પુષ્પાકૃતિના યોગ આવેથી રોહિણીકા પંચાંગ, ચક્રાંગ પંચાંગ લાવીને ગુટિકા કરીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, જૂજાએ બાંધવાથી જીવન પર્યંત શરીરની રક્ષા થાય છે.

ધતિ ત્રયોવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ત્રેવીશમા યંત્રની વિધિ:—

આ યત્ર શુભ દ્રવ્યથી ભોજપત્ર પર શુભયોગે લખી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી પંચામૃતથી પખાલી ધૂપ તથા પુષ્પથી પૂજા કરી મસ્તકે ધારણ કરવાથી આત્મરક્ષા જીવનપર્યંત થાય છે. વળી ચંદ્ર, સૂર્યના ગ્રહણ વખતે જમીનમાં દાટીને, પછી પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી ધારણ કરે તો પણ શરીરની જીવનપર્યંત રક્ષા થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૮

૧ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“પહેલાં મન્ત્રને ૧૦૮ વાર જાપીને પોતાના શરીરની રક્ષા કરવી, પછી જેને પ્રેત વળગ્યું હોય તેને ઝાડવું અને યંત્ર પાસે રાખવો, આ પ્રમાણે કરવાથી પ્રેત દુર થાય છે.”

કાવ્ય ૨૪ -

ઋદ્ધિઃ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો અરિહંતાણં^૧ નમો દિદ્ધિવિસાણં । સ્થાવર જંગમ યા
કૃત્રિમં સકલવિષં યદ્ભક્તે અપ્રણમિતાય યે દ્વિષ્ટિવિષાન્ મુનીન્તે

મન્ત્રઃ—ૐ નમો મગવતે વદ્ધમાણસામિસ્સ સર્વં સમીહિતં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

[ૐ] હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં હ્રઃ અસિઆડસા જૌ જૌ^૨ સ્વાહા ।

યન્ત્રઃ—પાંચ કોઠાનો ચતુરસ્ર કરી, તેની મધ્યમાં ૐ હ્રીં ક્લીં સૌં નમ-
લખી, તેના ઉપર વલય દધને, ઋદ્ધિ લખીને, તેના ઉપર વલય દધને, મન્ત્ર વીંટીને,
તેના ઉપર વલય દધને ચત્ર પુરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરી, યંત્ર મસ્તકે ધારણ કર-
વાથી આધાશીશી, સૂર્યવાત તથા માથાના વેગ વગેરે મસ્તકના સર્વ રોગ દૂર
થાય. વળી પહેલાં વિધિ પૂર્વક આ મન્ત્રની સાધના કરીને, પવિત્ર થઈ રાતાં વસ્ત્ર
પહેરીને, પાણીનો ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, સિંહાસન ઉપર સૂર્યની મૂર્તિ સ્થા-
પન કરવી. વળી ગૌતમસ્વામીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, બને મૂર્તિઓ અષ્ટગંધથી
પૂજને, તામ્રપત્ર પર અષ્ટગંધથી ચત્ર લખીને, પૂજ કરી, આગળ સ્થાપન કરીને,
રાતાં પુષ્પથી પૂજને, આરતિ સુધી આગળ કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે વિધિ સર્વ
કરીને, રક્ત જપમાલાથી ૧૦૦૮ જપ કરી, પંચામૃતથી ચત્ર પખાલી સાત દિવસ
સુધી નિરતર પીવડાવવાથી મસ્તકના સર્વ રોગ મટે છે.

તન્ત્ર—પુષ્પાકેનો યોગ આવે છતે ધન્વંતરિ પંચાંગ, લક્ષ્મણા પચાંગ, શિવ-
લિંગી પચાંગ, એ ત્રણેનું ચૂર્ણ કરી સુંઘવા આપવાથી આધાશીશી તથા સૂર્યવાતનો
નાશ થાય છે.

ઇતિ ચતુર્વિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ચોવીશમા ચત્રની વિધિ—

આ ચત્ર લોખપત્ર પર મૂલાકે અથવા પુષ્પાકે^૧ અષ્ટગંધથી લખી, સોનાના
માદળીઆમાં નાખી પંચામૃતથી પખાલી, રાતાં પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્યથી પૂજને,
જેને આધાશીશીનું દહં હોય તે પુરૂષે સાત દિવસ સુધી આયંબીલ અથવા એકાસણું^૨
કરવું અને સૂર્યનો અડધો ઉદય થયો હોય તે સમયે મસ્તકે ઉપરોક્ત માદળીયું
ખાંધવું અને સૂર્યાસ્ત સમયે જે વખતે અડધું ણિબ સૂર્યનું દેખાતું હોય તે સમયે
આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રથી મસ્તક મત્રવાથી માથાના તમામ રોગો નિશ્ચયે
કરીને નાશ પામે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૦

૧ જ, ગ તથા ઘમાં 'નમો અરિહંતાણ' પાઠ નથી. ૨ ગ તથા ઘમાં 'હ્રીં' મન્ત્રાક્ષર નથી.
૩ ઘમાં 'હ્રીં હ્રીં' પાઠ છે

કાવ્ય ૨૫ -

ઋદ્ધિ,—ઐ હ્રીં અહ્ નમો ઊગતવાણં ।

મન્ત્ર:—[ઐ] હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં હઃ અસિમાલસા ઝ્રૌં ઝ્રૌં' સ્વાહા । ઐ નમો મગવતે જયે વિજયે અપરાજિતે સર્વસૌભાગ્ય સર્વસૌખ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—ષ્ટકોણ આકૃતિ ચત્રની મધ્યમાં કરીને, છ ખાનામાં ઐ નમો પરમ-પદાય લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર અઠ્ઠાવીશ હ્રીં'કાર વીંટવા, વળી તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને ચત્ર પૂરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર સ્મરણ કરીને ચત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનું દિવ્ય કરતી વખતે અગ્નિ ઠંડી થઈ જાય છે. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને રક્ત-વસ્ત્ર પહેરીને, પૂજા સામગ્રી, સર્વ પહેલાંની માફક મૂકીને, સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, વળી ક્ષેત્રપાળની મૂર્તિ સ્થાપન કરી, પચામૃતથી બનેલું પ્રક્ષાલન કરી, ચક્રેશ્વરીની અષ્ટગધથી પૂજા કરી ક્ષેત્રપાળની મૂર્તિનું સિંદૂરથી પૂજન કરી પછી અષ્ટગધથી તામ્રપત્ર પર ચત્ર લખીને, ચત્રની પૂજા કરી, તેની સ્થાપના કરી સુગંધવાળા રાતાં પુષ્પથી પૂજા કરી, આરતિ સુધી બધી ક્રિયાઓ પહેલા કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે કરી, રાત્રી જપમાલાથી બાર હજાર જપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. પછી કાર્યવેલાએ સાતવાર સ્મરણ કરીને જોવાથી અગ્નિ ઠંડી થઈ જાય છે.^૩

તન્ત્ર:—પુષ્પાકર્ક ચોગે એકઠડી પુતળરી પચાંગ, ત્રિધાતુના માહળીઆમાં નાખીને જીભએ બાધવાથી સર્વે જાતની અગ્નિ નિશ્ચયે કરીને ઠંડી થઈ જાય છે. આ પ્રયોગ સત્ય છે.

ધતિ પંચવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત પચીશમા ચત્રની વિધિ—

આ ચત્ર અષ્ટગંધથી પુષ્પાકર્ક ચોગે અથવા તો દીપાલિકા દીને શોભપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના માહળીઆમાં ઘાલી, પચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, હાથે બાધવાથી અગ્નિ દિવ્ય નિશ્ચયે થાય છે. ગમે તેલું તપાવેલું તેલ હોય, ગમે તેવો તપાવેલો ગોળો હાથમાં લેવા છતાં પણ ઠંડા જલ જેવો તે લાગે છે. આ પ્રયોગ સત્ય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૨

૧ ઘમા 'ઝ્રૌં ઝ્રૌં' પાઠ છે. ૨ ઘમા 'હ્રીં'કાર વીંટવા એવો પાઠ છે, ઘમાં 'હ'ક્ષર, અને ઘમા 'હ્રીં'કાર પાઠ છે. ૩ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“ઉક્ત ઋદ્ધિ મન્ત્રની આરાધનાથી બને ચત્ર પાસે રાખવાથી આરાધક ઉપર અગ્નિની અસર થતી નથી ”

કાવ્ય ૨૬—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો દિત્તવાણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતિ ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં હ્રૂં હં. પુરુષ સ્ત્રીજનજન્મ જીવચાર્તિ પીઠાનિવારણ કુરુ કુરુ સ્વાહા^૧।

યન્ત્ર—સ્વસ્તિકાકારે યત્ર કરીને, પૂર્વ દિશાએ સમ વિકાર લખીને, ઉત્તર દિશાએ સાત ચંકાર લખવા, દક્ષિણ દિશાએ સાત શ્રીંકાર લખવા અને પશ્ચિમ દિશાએ સાત મંકાર લખવા, પછી સ્વસ્તિકાને ફરતો વલય દઈ ને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ અને મન્ત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૩

વિધિ—પ્રથમ શુભદિને ચદ્રમા બલવાન હોય તે જોઈને, પૂજા સામગ્રી લેગી કરીને અર્ધરાત્રિએ, અપરાન્હકાલ સમયે, પવિત્ર થઈને, રક્ત વસ્ત્ર પહેરીને, જમીન પર નહિ પડેલું એવું ગાયત્રું છાણુ લઈને, તેમાં કકુ મેલવીને, પવિત્ર જલથી ઉત્તર દિશાએ ગહુલિકા દઈને, ભૂમિ પવિત્ર કરી, તેના ઉપર સિંહાસન સ્થાપીને, તે સિંહાસન પર સોનાની બનાવેલી ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરીને, પચામૃતથી મૂર્તિનું પ્રક્ષાલન કરી, અષ્ટગંધથી પૂજન કરી, તામ્રપત્ર પર અષ્ટગંધથી આ યત્ર લખીને પૂજાને સ્થાપન કરવો, રાતાં ફૂલથી પૂજા કરવી, ફલ નૈવેદ્ય, દીપ, ધૂપાદિક આરતિ સુધી સર્વે વિધિ કરવી. સન્મુખ રહીને રાત્રી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો ૧૨૦૦૦ જાપ કરતાં મન્ત્ર સિદ્ધ થવાથી પ્રાણ્તાંત કષ્ટ ઉપસ્થિત થયું હોય તે પણ દૂર થઈ જાય છે^૨

તન્ત્ર—પુષ્પાકે^૩ કાંગસી પંચાંગ સ્ત્રીનાં નેત્રમાં આંજવાથી પ્રસુતિ વેળાએ પીડા થતી નથી, વળી નાભિમાં પણ દેપ કરવો

ધતિ પટ્ટવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત છવીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગંધથી પુષ્પાકે^૩ અથવા દીપાલિકાના દિવસે લોખપત્ર પર લખી, સોનાના અથવા તાંબાના માદળીઆમાં નાખી, પચામૃતે પ્રક્ષાલન કરી, સ્ત્રીની કરમરે બાંધવાથી પુરે માસે પીડા વિના ગર્ભને પ્રસવે છે વળી આ યત્ર અષ્ટગંધથી કાંસાની થાળીમા લખી પ્રસુતિ સમયે પચામૃતથી પખાલી, સ્ત્રીને પાવાથી, તુરત જ છુટકબારો થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૪

૧ જ, ગ તથા ઘમા ‘ૐ નમો હ્રીં શ્રીં ક્લીં હ્રૂં હ્રં’ પરજનશાન્તિવ્યવહારે કુરુ કુરુ સ્વાહા પાઠ છે ૨ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે ૧૦૮વાર તેલ મત્રીને માથે લગાડવાથી તથા યન્ત્ર પાસે રાખવાથી આધારીશી વગેરે માથાના સર્વ રોગ નાશ પામે છે”

કાવ્ય ૨૫ -

ઋદ્ધિ,—ઐ હ્રીં અહ્ં ણમો ડગ્ગતવાણં ।

મન્ત્ર:-[ૐ] હ્રાં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં હ્રઃ અસિઆડસા જ્ઞૌ જ્ઞૌ' સ્વાહા । ઐ નમો મગવતે
જયે વિજયે અપરાજિતે સર્વસૌભાગ્ય સર્વસૌખ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—ષ્ટકોણ આકૃતિ ચંત્રની મધ્યમાં કરીને, છ ખાનામાં ઐ નમો પરમ-
પદાય લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર અક્રુવીશ હ્રીંકાર વીંટવા, વળી
તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને ચંત્ર પૂરો
કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને ચંત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનું
દિવ્ય કરતી વખતે અગ્નિ ઠંડી થઈ જાય છે. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને રક્ત-
વસ્ત્ર પહેરીને, પૂજા સામગ્રી, સર્વ પહેલાંની માફક મૂકીને, સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વ-
રીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, વળી ક્ષેત્રપાળની મૂર્તિ સ્થાપન કરી, પચામૃતથી બનેલું
પ્રક્ષાલન કરી, ચક્રેશ્વરીની અષ્ટગધથી પૂજા કરી ક્ષેત્રપાળની મૂર્તિનું સિંદૂરથી પૂજન
કરી પછી અષ્ટગંધથી તામ્રપત્ર પર ચંત્ર લખીને, ચંત્રની પૂજા કરી, તેની સ્થાપના
કરી સુગંધવાળા રાતાં પુષ્પથી પૂજા કરી, આરતિ સુધી બધી ક્રિયાઓ પહેલાં કહી
ગયા છીએ તે પ્રમાણે કરી, રાત્રી બપોરમાલાથી બાર હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર
સિદ્ધ થાય છે. પછી કાચવેલાએ સાતવાર સ્મરણ કરીને જોવાથી અગ્નિ ઠંડી
થઈ જાય છે^૩

તંત્ર:-પુષ્યાકં ચોગે એકહડી પુત્રજારી પંચાંગ, ત્રિધાતુના માહળીઆમાં
નાખીને જીભએ બાંધવાથી સર્વે જાતની અગ્નિ નિશ્ચયે કરીને ઠંડી થઈ જાય છે.
આ પ્રયોગ સત્ય છે

ઇતિ પંચવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત પચીશમા ચંત્રની વિધિ—

આ ચંત્ર અષ્ટગધથી પુષ્યાકં ચોગે અથવા તો દીપાલિકા દીને ક્ષોજપત્ર
પર લખી ત્રિધાતુના માહળીઆમાં ઘાલી, પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, હાથે બાંધ-
વાથી અગ્નિ દિવ્ય નિશ્ચયે થાય છે. ગમે તેલું તપાવેલું તેલ હોય, ગમે તેવો તપાવેલો
ગોળો હાથમાં લેવા છતાં પણ ઠંડા જલ જેવો તે લાગે છે. આ પ્રયોગ સત્ય છે.
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૨

૧ ઘમા 'ઐ' જ્ઞૌ' પાઠ છે. ૨ ઘમા 'હ્રીંકાર વીંટવા એવો પાઠ છે, ઘમાં 'હ'કાર, અને ઘમા
'હ્રીંકાર પાઠ છે ૩ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“ઉક્ત ઋદ્ધિ મન્ત્રની આરાધનાથી અને ચંત્ર
પાસે રાખવાથી આરાધક ઉપર અગ્નિની અસર થતી નથી.”

કાવ્ય ૨૬—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો દિત્તતવાણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતિ ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં હ્રૂં હ્રૃં પુરુષ સ્ત્રીજનજન્મ જીવઆર્તિ પીઠાનિવારણં કુરુ કુરુ સ્વાહા^૧।

યંત્ર—સ્વસ્તિકાકારે યંત્ર કરીને, પૂર્વ દિશાએ સમ વિંકાર લખીને, ઉત્તર દિશાએ સાત ચંકાર લખવા, દક્ષિણ દિશાએ સાત શ્રીંકાર લખવા અને પશ્ચિમ દિશાએ સાત મંકાર લખવા, પછી સ્વસ્તિકાને ફરતો વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ અને મન્ત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૩

વિધિ—પ્રથમ શુભદિને ચદ્રમા બલવાન હોય તે જોઈને, પૂજા સામગ્રી લેગી કરીને અર્ધરાત્રિએ, અપરાહ્નકાલ સમયે, પવિત્ર થઈને, રક્ત વસ્ત્ર પહેરીને, જમીન પર નહિ પડેલું એવું ગાયત્રી છાંદ લઈને, તેમાં કંકુ મેલવીને, પવિત્ર જલથી ઉત્તર દિશાએ ગહુલિકા દઈને, ભૂમિ પવિત્ર કરી, તેના ઉપર સિંહાસન સ્થાપીને, તે સિંહાસન પર સોનાની બનાવેલી ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરીને, પંચામૃતથી મૂર્તિનું પ્રક્ષાલન કરી, અષ્ટગંધથી પૂજન કરી, તામ્રપત્ર પર અષ્ટગંધથી આ યંત્ર લખીને પૂજાને સ્થાપન કરવો, રાતાં ફૂલથી પૂજા કરવી, ફૂલ નૈવેદ્ય, દીપ, ધૂપાદિક આરતિ સુધી સર્વે વિધિ કરવી. સન્મુખ રહીને રાત્રી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો ૧૨૦૦૦ જાપ કરતાં મન્ત્ર સિદ્ધ થવાથી પ્રાણ્તાંત કષ્ટ ઉપસ્થિત થયું હોય તે પણ દૂર થઈ જાય છે.^૨

તંત્ર—પુષ્પાકે^૩ કાંગસી પંચાંગ સ્ત્રીનાં નેત્રમા આંજવાથી પ્રસુતિ વેળાએ પીડા થતી નથી, વળી નાભિમાં પણ લેપ કરવો

ધતિ પદ્વિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત છવીશમા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર અષ્ટગંધથી પુષ્પાકે^૩ અથવા દીપાલિકાના દિવસે હોજપત્ર પર લખી, સોનાના અથવા તાંબાના માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતે પ્રક્ષાલન કરી, સ્ત્રીની કમ્બરે બાંધવાથી પુરે માસે પીડા વિના ગર્ભને પ્રસવે છે વળી આ યંત્ર અષ્ટગંધથી કાસાની થાળીમા લખી પ્રસુતિ સમયે પંચામૃતથી પખાલી, સ્ત્રીને પાવાથી, તુરત જ છુટકબારો થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૪

૧ જ, ગ તથા ઘમા ‘ૐ નમો હ્રીં શ્રીં ક્લીં હ્રૂં હ્રૃં’ પરજનશાન્તિવ્યવહારે કુરુ કુરુ સ્વાહા પાઠ છે ૨ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે ૧૦૮વાર તેલ મત્રીને માથે લગાડવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી આધાશીશી વગેરે માયાના સર્વ રોગ નાશ પામે છે.”

કાવ્ય. ૨૭—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો તત્તત્તવાણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ચક્રેશ્વરી દેવી ચક્રધારિણી ચક્રેણાનુકૂલં સાધય સાધય શત્રુન
ઉન્મૂલય ઉન્મૂલય સ્વાહા

યન્ત્ર:—ચતુરસ્ર ચોવીશ ખાનાનો ચત્ર કરીને, તે ખાનાઓ મધ્યે ૐ નમો
ભગવતે સર્વાર્થસિદ્ધેભ્યો સર્વસુખાય ૐ હ્રીં [નમો] નમ સ્વાહા । આ મન્ત્રાક્ષરો
લખીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટીને, તેના ઉપર વળી
વલય દઈને, ચોવીશ જં કાર વીટીને, તેના ઉપર વલય દઈને ચંત્ર પૂર્ણ કરવો
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા ચંત્ર પાસે રાખ-
વાથી શત્રુનો ક્ષય થાય છે. આજ વિધિથી સાધીને શત્રુના ઘાતને માટે પોતાનો
ચદ્ર બલવાન બોધને, શુભ ચદ્રનો યોગ બોધને, પવિત્ર થઈ, કાળાં વસ્ત્ર પહેરી,
દક્ષિણ દિશા અથવા પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ ચક્રેશ્વરી તથા ક્ષેત્રપાળ બનેની સ્થાપના
કરી, પ્રક્ષાલન, પૂજન, આરતિ વગેરે કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે સર્વ કરીને,
વળી ચંત્રની રક્તચદનની પાટી પર સ્થાપના પૂર્વ વિધિ પ્રમાણે કરીને, કાળા પુષ્પથી
પૂજન કરી કાળી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનો ૧૨૦૦૦ આરહંતર
બંધ કરી, ત્રિકાળ કાળાં મરચાં ૧૦૮ હોમવાથી શત્રુનો ક્ષય થાય છે.’

તંત્ર:—પુખ્યાકે કુકડાની હઘાર, મોરની હઘાર; શિયાલની હઘાર. લુગડીની
(લોકડીની) વિષ્ટા, વાગોલની વિષ્ટા તથા ચતુષ્પદની રજ, સર્વ લેગાં કરીને શત્રુના
માથાં પર નાખવાથી તેનો ક્ષય થાય છે

ધતિ સપ્તવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ૨૭ મા ચંત્રની વિધિ—

આ ચંત્ર અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર પુખ્યાકે અથવા દીપાલિકા દિને લખીને,
સોનાનાં માદળીઆમાં નાખી, ત્રણ ત્રણ દિવસે દૂધ, દહીં, ઘી વગેરે પચામૃતથી
સ્થાપીને પછી ધૂપ કરીને ગળામા અથવા મસ્તકે ધારણ કરવાથી શત્રુનો ક્ષય થાય
છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૬

૧ ષ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધના કરવાથી અને ચત્ર પાસે
રાખવાથી શત્રુ આરાધકને કશી હાનિ કરી શકતો નથી.”

કાવ્ય ૨૮—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો મહાત્તવાણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતે જયે વિજયે^૧ જુંમય જુંમય મોહય મોહય સર્વસૌભાગ્યં^૨
સમ્પત્તિસૌખ્ય કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યંત્ર—ચતુરસ્ર નવ ખાના કરવા, ખાનાઓમાં મધ્યના એક ખાનામાં સૌંકાર લખીને, બાકીના આઠ ખાનામાં હ્રીંકાર લખવા, તેના ઉપર ગોળ વલય દઈને, ઋદ્ધિ ઉપર સોળ હ્રીંકાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટી તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને યંત્ર પાસે રાખવાથી સૌભાગ્ય, કીર્તિ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી આ વિધિથી સાધના કરવી, શુભદિને, યવિત્ર થઈને, પીત વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તર દિશા અથવા પૂર્વ દિશા તરફ સિંહાસનનું મુખ રાખીને, તેના ઉપર ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરી, પૂજા સામગ્રી પહેલાં બતાવેલી વિધિ આરતિ સુધીની નિરંતર કરી, આંખાની પાટી અથવા રૂપાનાં પતરાં ઉપર યંત્રની સ્થાપના કરી, સુગંધવાળા પીળાં પુષ્પથી પૂજન કરી, પીળા આસનપર બેસી, કેરબાની અથવા સોનાની અથવા પીળી જખમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્ર સહિતનો ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ કરી સિદ્ધિ કયાં પછી નિરંતર એકસો આઠ વાર ગણીને, યત્રનું નિરંતર પૂજન કરવાથી વ્યાપારમાં લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય, રાજદરબારમાં જય થાય, યશ સૌભાગ્યદિ વધે, નગરશેઠની પદવીનો ભોક્તા થાય, સર્વ મનોવાંછિત સિદ્ધિ થાય.^૩

તન્ત્ર—પુષ્પાકું યોગે સફેદ સુપલિ ભાંગરો, સહદેવી, ગોરૂચદન સર્વ લાવીને તિલક કરવાથી સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

ઇતિ અષ્ટાવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત અઠાવીશમા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર અષ્ટઞ્ચથી લોખપત્ર પર શુભદિવસે લખી સોનાના માદળીઆમા નાખી દહીં, દુધ, ઘી એ ત્રણ મધ્યે ત્રણ ત્રણ દિવસ માદળીઈ રાખીને, પછી માથે ગળે ધારણ કરે, પંચામૃતે પખાલી વળી રૂપાના પતરાં પર લખીને નિરંતર પૂજન કરે તો વ્યાપારે લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ, સૌભાગ્ય, મનોવાંછિત સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૮

૧ સ્ત્ર તથા ઘમાં 'જયવિજય' પાઠ છે ૨ સ્ત્ર તથા ઘમાં 'સર્વસિદ્ધિ' પાઠ છે. ૩ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઉક્ત ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુ આરાધકને કાષ્ઠપિણ્ડ પ્રકારની હાનિ પહોંચાડી શકતો નથી.”

કાવ્ય રટ—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો ઘોરતવાણ ।

મંત્ર—ૐ નમિઝળ પાસ વિસહર ફુલિંગ નામાક્ષર મંતો સવ્વસિદ્ધે સમીહેડ જો સમરંતાણ મળે જાગદ કપ્પુહુમ્મ સર્વેસિદ્ધિ ૐ નમઃ સ્વાહા ।

યંત્ર—મધ્યમાં યોનિ આકાર કરી, તેની મધ્યમાં ચૌકાર ત્રણ સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર વલય દઇને, [સોળ સ્વર લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર લખીને] વલય દઇ યંત્ર પુરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૬

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને યંત્ર પાસે રાખવાથી સ્થાવર વિષનું ઝેર ચઢતું નથી. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઇને, લીલા રગનું વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરાભિમુખ સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરી દેવીની સ્થાપના કરીને, પહેલાંની વિધિ આરતી સુધીની કહેલી છે તે પ્રમાણે સર્વ કરીને, પુખ્યાકે ઘડેલી આખાની પાંટલી ઉપર યંત્ર લખીને, પૂજીને, સ્થાપના કરવી, મરવો, દમણો અથવા માલતીનાં ફૂલોથી પૂજન કરીને, આગળ મૂકી, પછી લીલમણિની જપમાલાથી ૧૦૦૮ જાપ કરવાથી વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે આ વિદ્યા સિદ્ધ થયા પછી જે પુરુષે સ્થાવર વિષનું ભક્ષણ કર્યું હોય તેને પચામૃત અથવા શુદ્ધ જલ એકસો આઠ વાર અથવા એક-વીશ વાર મંત્રીને પીવડાવવાથી અપ્રીણ, સોમલ, આકડો, ઘંતૂરો વગેરે જે કોઈ જાતનું સ્થાવર વિષ હોય તેનાં ઝેરનો નાશ થાય છે.^૧

તન્ત્ર—પુખ્યાકે સરપખો પચાંગ, ચકાંગ પંચાંગ, મયૂરશીખા પંચાંગ. આ સર્વે પચાંગ પાણી સાથે પીવડાવવાથી કોઈ પણ જાતનું ઝેર મૃત્યુ નીપજવતું નથી.

ધૃતિ એકોનત્રિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂર કૃત જોગણત્રીશમા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર હીપાલિકાના દિવસે અથવા રવિવારના દિવસે સ્વાતિ નક્ષત્રનો યોગ આવે છતે અષ્ટગ ઘથી ભોજપત્ર પર લખી, [ઉપરોક્ત] પચાંગ ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, પચામૃતથી પખાલી જીજ્ઞાએ ધારણ કરવાથી સ્થાવર વિષ જેવાં કે અફીણ, સોમલ, આકડો, ઘંતૂરો, મોહરો વગેરે કોઈપણ જાતનું ઝેર હોય તો પણ મૃત્યુ થાય નહિ. કોઈએ ઝેર ખાધું હોય તેને આ યંત્ર પચામૃતે પ્રક્ષાલન કરી તેનું નહવણ પીવડાવવાથી, ઝેર ઉતરી જાય છે. અને તે મરતો નથી. આ મણિપ્રભાવ યંત્ર છે. અને તે શ્રી હરિભદ્રસૂરિએ કહેલો હોવાથી સત્ય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૦

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઉક્ત ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે ૧૦૮ વાર પાણી મંત્રીને પાવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી દુઃખતી આખો સારી થાય છે.”

કાવ્ય. ૩૦—

ઋધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો ઘોરગુણાં ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં શ્રી પાર્શ્વનાથાય હ્રીં ઘરણેન્દ્રપદ્માવતીસહિતાય અદ્યે મદ્યે
[શુદ્ધવિઘ્ને] શુદ્ધાન્ સ્તમય સ્તમય રક્ષાં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—ચતુરસ્ર પાચ ખાનાવાળો કરીને, તે ખાનાઓમાં પાચ હૂંકાર લખીને તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર પંચદશ ટંકારાક્ષર વીંટીને, વળી તેના ઉપર વલય દઈને, ઋધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૧.

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર પાસે રાખીને માર્ગે જતાં, બીજા કોઈ, દેશ, નગર અથવા ગામે જતા આવતા, રસ્તામાં દ્વિપદ અથવા ચતુષ્પદ હિંસક પ્રાણીઓનો ભય ઉપસ્થિત ન થાય વળી પવિત્ર થઈને સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરી, પૂર્વદિશાએ સિંહાસન ઉપર શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, સફેદ કૂલથી પૂજીને, સફેદ આસન પર બેસીને, રૂપાની માલાથી ૧૦૦૮ વાર આ કાવ્ય, ઋધિ અને મન્ત્રનો જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે સિદ્ધ થયા પછી ભયજનક સ્થાનમાં તથા માર્ગમાં જતા આવતા એકવીશ વાર સ્મરણ કરવાથી ચોર, દુષ્ટ બિઠ્ઠા, વાઘ વગેરેનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. ઘેર નિરતર યન્ત્રનું પૂજન કરવાથી આ યન્ત્ર સર્વભયોનું હરણ કરે છે^૧

તંત્ર—પુખ્યાકેં ઘુવડનું હાડકું તથા લજ્જમણીના પચાગ લાવી ગોળી કરી, કાર્ય પડે ત્યારે તિલક કપાળમાં કરવાથી રસ્તામાં કોઈ પણ જાતનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.

ઈતિ ત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ત્રીશમાં યન્ત્રની વિધિ—

આ યન્ત્ર લોખપત્ર પર અષ્ટગધથી પુખ્યાકેં અથવા હસ્તાકેં અથવા દીપમાલિકાના દિવસે વિધિ સહિત લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, પચામૃતથી પખાલી, હાથે બાધવાથી રસ્તામાં કોઈ પણ જાતનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૨

૧ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋધિ, મન્ત્રનું આરાધન કરીને, યન્ત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુનું સ્થબન થાય છે.”

કાવ્ય ૩૧-

ઋદ્ધિ:—ૐ હ્રીં અર્હ ણમો ઘોરગુણ પરક્રમાણં ।

મન્ત્ર:—ૐ ઉવસગ્ગહરં પાસં પાસં વંદામિ કસ્મઘણમુક્કં । વિસહર વિસવિન્નાસં
મંગલકલ્લાણઆવાસં ૐ હ્રીં નમઃ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ચતુરસ્ર આકાર કરીને, તે ચતુરસ્રની મધ્યમાં એક ક્રૌંકાર અને એક હ્રીંકાર, એ પ્રમાણે સાત ક્રૌંકાર અને સાત હ્રીંકાર મલીને કુલ ચઠ્ઠી બીજાક્ષર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર બાવીશ ગંકાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટી, તેના ઉપર વલય દઈને યત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૩

વિધિ —આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી રાજા વશ થાય છે વળી વિધિ પૂર્વક આ યત્રને સ્થાપન કરીને, પવિત્ર થઈ, રક્ત વસ્ત્ર પહેરીને, પવિત્ર સ્થાને પચામૃતથી ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, વળી ચક્રેશ્વરી તથા ધરણેન્દ્ર અનેની અષ્ટગધથી પૂજા કરીને સ્થાપના કરવી નૈવેદ્ય ફલ વગેરે પહેલા કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે સર્વ વિધિ કરીને, યત્ર સોનાનાં પતરા ઉપર તથા ચપકવૃક્ષની પાટલી પુષ્પાકર્ષમાં ઘડાવી, તેના ઉપર વિધિપૂર્વક યત્ર સ્થાપીને, તેની રાતા પુષ્પથી પૂજા કરી, ઉત્તરાભિમુખે રક્ત જપમાલાથી સાડા બાર હજાર બાપ એકાસણું કરીને કરવો જેથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે તે સિદ્ધ થયેલા મન્ત્રનું ૧૦૮ વાર નિરતર સ્મરણ કરીને, યત્રનું પૂજન કરવાથી રાજ્યના જેટલું સુખ મળે છે.

તન્ત્ર—પુષ્પાકર્ષે પુરુષ લજ્જાલુ પચાંગ, અષ્ટગધની સાથે મેલવીને, તિલક કરી રાજદરબારમાં જવાથી રાજા તિલક કરનારની સન્મુખ જોતાની સાથે જ મહેરબાની કરે છે અને માન સન્માન આપે છે.

ઈતિ એકત્રિંશતિ કાવ્ય, પચાંગ વિધિ સમાપ્ત.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત એકત્રીશમા યત્રની વિધિ —

આ યત્ર પુષ્પાકર્ષે અથવા દીવાલિના દિવસે લોજપત્ર પર અષ્ટગધથી લખી, વિધિ સહિત સોનાના માદળીઆમાં નાખીને મસ્તકે ધારણ કરવાથી રાજા નિશ્ચયે કરીને વશ થાય છે નિરતર યત્રનું પૂજન કરી, પચામૃતથી પખાલી દૂધ, દહીં, ઘીમાં ત્રણ ત્રણ દિવસ માદળીયું રાખી, પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી રાજા વશ થાય છે. જીદગી સુધી નિરતર અનેનું પૂજન કરવું આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૪

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“આ મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી રાજમાન્ય થવાય છે ”

કાવ્ય. ૩૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અહ્ં નમો ઘોરગુણ વમયાગ્નિ ।

મન્ત્ર—ૐ નમો હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રઃ સર્વદોષનિવારણં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમા ચતુરસ્ર પાંચ ખાનાઓ કરીને, ખાનાઓમા પાંચ હ્રીંકાર લખવા, તેના ઉપર વલય દધને, સત્તાવીશ સૌકાર લખીને, તેના ઉપર વલય દધને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટવા, તેના ઉપર વલય કરીને યત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૫

વિધિ—આ કાવ્ય ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યત્ર કમ્મરે બાધવાથી પેટની પીડા, ગોળો, શૂલ, સંગ્રહણી વગેરે રોગોની શાંતિ થાય છે વળી આ વિધિથી સાધના કરવી પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, જલથી ભરેલા ઘડાની સ્થાપના કરી, તેના ઉપર શ્રીફલ મૂકી, સિંહાસન ઉપર અક્ષતથી ષડ્કોણ આકૃતિ કરીને, તે ષડ્કોણની મધ્યે સાડાત્રણ વાલની તાબાની વીંટી પોતાની તર્જની આગળીમા આવે એવી કરાવી સ્થાપન કરવી, પછી વિધિપૂર્વક ચક્રેશ્વરી દેવીની પૂજા કરીને સ્થાપના કરવી અને યત્રને તાબાના પતરા પર લખી સુગંધી પુષ્પોથી પૂજન કરી પછી પીળી જખમાલાથી ૧૦૦૮ બપ કરી મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો. ગોળાના રોગોને પચામૃત ૨૧ વાર મંત્રીને પાવાથી તથા તામ્રસુદ્રિકા હાથે ધારણ કરાવવાથી ગોળો શાંત થઈ જાય છે ।

તંત્ર—પુષ્પાકે ચક્રાકા પચાગ, કાગજ ધા પચાંગ પાવાથી અતરંગાંક, ગોળો તથા શૂળની સમાધિ—શાંતિ થાય છે.

ધૃતિ દ્વાત્રિંશતિ કાવ્ય પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત બત્રીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગદ્યથી લોખપત્ર પર શુભદિવસે લખીને, તાબાના માદળીઆમાં નાખીને તથા તાબાની વીંટી પણ તે દિવસે ઘડાવીને, રોગોને એકાસણ કરાવી, માદળીયુ તથા વીંટી ધારણ કરાવીને, તેને પચામૃત પાવાથી અતરંગાંક, ગોળો, શૂલ, સંગ્રહણી વગેરે સર્વપીડા મટે છે રોગોને ઉપવાસ, આયળિલ અથવા તો એકાસણ કરાવવું. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૬

૧-૪ મા આ પ્રમાણે વિધિ છે—“આ ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે કુવારી બાળાએ કાતેલ સુતર ૧૦૮ વાર મંત્રી તેને ગળામા બાધવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી સંગ્રહણી આદિ પેટની સર્વ પીડાઓ નષ્ટ થાય છે”

કાવ્ય ૩૩—

ઋધિ—ૐ હ્રીં ઋર્હે જમો સ્વોસહિપત્તાળં ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ક્લૃં ધ્યાનસિદ્ધિ પરમયોગીશ્વરાય નમો નમઃ સ્વાહા ।

યત્ર—મધ્યમાં ષટ્કોણાકૃતિ કરીને, ષટ્કોણાકૃતિની મધ્યમાં ઐકાર લખીને, છ ખાનામા ક્લીંકાર લખીને^૧, તેના ઉપર વલય દધને, તેના ઉપર સોળ હ્રીંકાર ફરતા લખીને, વળી તેના ઉપર વલય દધને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, ઉપર વલય દધને યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, ગળામા યત્રને ધારણ કરવાથી તાવ એકાંતરો, વેલા જવર, તૃતીય જવર, ચતુર્થ જવર, શીત જવર, ઉષ્ણ જવર વગેરે દશ જાતિના તાવની પીડા શાંત થઈ જાય છે વળી આ વિધિથી સાધના કરવી—શરીરે પવિત્ર થઈને, સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરી, પાણીથી ભરેલો ઘડો સ્થાપીને, પૂર્વ દિશાએ સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરીની તથા હનુમાનની બનેની સ્થાપના કરી, પછી પહેલાં કહી ગયા છીએ તે વિધિએ પૂજની સામગ્રી એકઠી કરી, પૂજન કરી, પચવર્ણના પુષ્પથી પૂજન કરી, આખાની પાટિ પર યત્રની સ્થાપના કરી, પ્રથમની વિધિથી ૧૦૦૮ ગુગલની ગુટિકા પર કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનો પાઠ કરી, ધૂપમા હોમ કરવો અથવા સફેદ માલા પર પાઠ કરી ગુટિકાઓનો સામટો હોમ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે સિદ્ધ થયા પછી કુમારિકાએ કાતેલા સુતરના ૨૧ તાર લઈને, દરેક તાર પર ૨૧ વાર મન્ત્ર લખીને તાવ વાળાના હાથે યત્ર સહિત બાંધવાથી સર્વ જાતના તાવનો વ્યાધિ શાંત થઈ જાય છે.^૨

ઇતિ ત્રયસ્ત્રિંશત કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત તેત્રીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર રવિવારે અથવા શુભયોગે ભોજપત્ર પર અષ્ટગધથી લખી, રૂપાના માદળીઆમા નાખી, પચામૃતથી પખાલી, પુરુષના જમણા હાથે બાધવો, પછી કુવારીએ કાતેલું સુતર રોગીના શરીર પ્રમાણુ ભરીને, આ યત્રમા જે મન્ત્ર છે, તે મન્ત્રથી ૨૧ ગાંઠ દેવી, એકેક ગાંઠે ત્રણ વાર મન્ત્રનું સ્મરણ કરવું, એટલે ૬૩વાર દોરો મન્ત્રીને ધૂપ દઈ, તે દોરાથી માદળીઆને જુલ્લંબે બાંધવાથી સર્વ જાતના તાવ શાંત થઈ જાય છે પછી હનુમાનને સવાશેર દોટ બાંધી સહિત ચઢાવીને, તેલ, સિંદૂરથી પૂજ કરવાથી સમાધિ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૮

૧ જા ગ તથા ઘમા 'ક્લીંકાર દશ લખવા' એવો પાઠ છે. ૨ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—
“ઉક્ત ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે અવિવાહિત બાલિકાએ કાતેલું સુતર ૨૧વાર મન્ત્રીને, તેની બનાવેલી દોરી (હાથે) બાધવાથી તથા ઝાડવાથી અને યત્રને પાસે રાખવાથી એકાંતરીઓ, તરીઓ વગેરે સર્વ જાતના તાવ નાશ પામે છે.”

કાવ્ય ૩૪—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો ચેલોસહિપત્તાણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો હ્રીં શ્રીં વર્લીં પે હસૌ પદ્માવત્યૈ દેવ્યૈ નમો નમઃ સ્વાહા ।

ચંત્ર—મધ્યમાં ચતુરસ્ત્ર નવખાના કરીને, તે નવખાનાની મધ્યમાં ૐ પ ચ મ હ્રીં હ્રીં નમઃ આ પ્રમાણે અક્ષરો લખીને, તેના ઉપર ગોલાકાર વલય દઈને, તેના ઉપર પદ્મ ફંકાર વીંટીને, વળી તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને તેના ઉપર વલય દઈને ચત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૬

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું ક્રમરણ કરીને ચંત્ર સ્ત્રીના ગળામા અથવા કમરે ધારણ કરાવવાથી કલુષવાદ થતી નથી અને સંપૂર્ણ માસે, ગર્ભ પરિપક્વ થયા પછી ગર્ભનો પ્રસવ થાય છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ, સફેદ રેશમી વસ્ત્ર પહેરીને, પંચામૃતથી ભરેલો કલશ ઉત્તરદિશાએ સ્થાપન કરીને, વિધિપૂર્વક પૂજન સામગ્રી નૈવેદ્ય ફલાદી સર્વ તૈયાર કરી, અષ્ટગધથી એકેશ્વરીની પૂજા કરી સ્થાપના કરી, પછી લૈરવની મૂર્તિ તેલ સિદ્ધરથી પૂજીને, સ્થાપન કરી તે બાજુને પચ્ચણી પુષ્પથી પૂજીને, આખાની પાટલી ઉપર અથવા રૂપાના પત્તરાં ઉપર ચત્ર લખીને, સ્થાપન કરીને, સફેદ જપમાલાથી બાર હજાર જપ જપીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો. પચરંગી સૂત્રના સ્ત્રીના ડાબા અંગુઠાથી માથાના ચોટલા પર્યંતના માપનો નવસેરો દોરો લઈને, તેને નવ ગાંઠ દેવી. એકેક ગાંઠ દેતી વખતે ત્રણ ત્રણ વખત મન્ત્ર લખીને કહે ચત્ર સંહિત સ્ત્રીને ધારણ કરાવવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી.^૧

તન્ત્ર—પુષ્પાકે સહદેવી પચાગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી.

ઇતિ ચોત્રીશમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ચોત્રીશમા ચત્રની વિધિ—

આ ચત્ર અષ્ટગધથી લોજપત્ર પર લખી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતથી પખાલી સ્ત્રીની કમરે શુભદિને બધાવવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી વળી સ્ત્રીના શરીર પ્રમાણુ પચરંગી સૂતરના તાર ૨૧ કરી ગાંઠ નવ દઈ (દરેડ ગાંઠ ત્રણ ત્રણ વાર મતરવી), ધૂપ દઈ, કમરે બધાવવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી ચત્રનું નિરતર પૂજન કરી, પંચામૃતે પખાલીને, તેનું નહેવણુ સગર્ભા સ્ત્રીને પાવાથી ગર્ભની વૃદ્ધિ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૦

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“કલુષાના રગથી રંગેલા સ્નાનને ૧૦૮ વાર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે મંત્રી અને તેને ગુણનો ધૂપ દઈ બાધવાથી તથા ચત્રને પાસે રાખવાથી ગર્ભનું રતલન થાય છે અને અસમયે ગર્ભનું પતન થતું નથી.”

કાવ્ય ૩૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો જલ્હોસહિષ્તાણં ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં અર્હં નમો જયેવિજયે અપરાજિતે મહાલક્ષ્મી અમૃતવર્ષિણી અમૃતસા-
વિણી અમૃતં ભવ[મિત્ર] વપદ્ સુધાય સ્વાહા ।

ચન્ત્ર—બાર પાંખડીનું કમલ કરીને, કમલની મધ્યકર્ણિકામાં ઐકાર તથા બાકીની બાર પાંખડીઓમાં અનુક્રમે હ્રીં ૧ શ્રી ૨ ક્રો(ક્રો?) ૩ હ્રાં ૪ હ્રીં ૫ હ્રૂં ૬ હ્રઃ ૭ હર ૮ હર ૯ હ્રીં ૧૦ ન ૧૧ મઃ ૧૨ આ પ્રમાણે મન્ત્રાક્ષરો વલયાકારે લખી, તેના ઉપર વલય દધને, તેના ઉપર ઐ નમો ગજગમને સર્વકલ્યાણ મૂર્ત્યે રક્ષ રક્ષ નમઃ આ મન્ત્ર વીંટીને તેના ઉપર વલય દધને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દધને યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી, તથા યત્ર મસ્તકે ધારણ કરવાથી મરકી તથા દુર્ભિક્ષનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી વળી આ વિધિથી મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો—પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, પ્રથમ બતાવેલી વિધિ પ્રમાણેની સર્વ સામગ્રી કરીને, ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરીને, પચામૃતથી ભરેલા કલશની સ્થાપના કરીને આબાની પાટલી ઉપર અષ્ટગધથી યત્ર લખીને, પચવર્ણી કૂલોથી પૂજન કર્યા પછી સફેદ આસન પર બેસી, સફેદ જપમાલાથી ૧૨૫૦૦ સાડા બાર હજાર જપ સાત દિવસમાં પુરા કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી યત્રનું નિરતર પૂજન કરીને, કાવ્ય ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રના સાત વાર જપ કરીને મરકીના રોગીને પચામૃત ૧૦૮ વાર મન્ત્રીને પીવડાવવાથી મરકીનો રોગ નાશ પામે છે તથા વળી દુર્ભિક્ષનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.

તન્ત્રઃ—શુર પુષ્યે વિદ્યા ગ્રાહી પચાગ, શતી (રાતી ?) ભસ્મ ત્રિધાતુના માદળીઆમા ધારણ કરવાથી મરકીનો ઉપદ્રવ લાગતો નથી

ઈતિ પંચત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૩૫ મા યત્રની વિધિ —

આ યત્ર શુભ દ્રવ્યથી લોજપત્ર પર દીપાલિકા અથવા શુરવારના રોજ પુષ્ય નક્ષત્રનો ચોગ આવે છતે લખી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી માદળીઆને પચામૃતમા જુદા જુદા રાખી પછી પાચમા દિવસે ધૂપ દઈ હાથે બાંધવાથી મરકી કોગળીઉ તથા દુર્ભિક્ષનો ઉપદ્રવ થતો નથી યત્રનું પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી મરકીના રોગી પુરુષને તે પીવડાવવાથી તે મરણ પામતો નથી અને ઘર મધ્યે પચામૃત છાટવાથી મરકી ઘરમા પ્રવેશ કરી શકતી નથી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૨

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઉકત ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી દુર્ભિક્ષ, ચોરી મરકી, રાજભય વગેરે સર્વ નાશ પામે છે”

કાવ્ય ૩૬—

ઋદ્ધિ:—ૐ હ્રીં અર્હે જમો વિવોસહિપત્તાળં ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં કલિકુંડ દંડસ્વામિન્ આગચ્છ આગચ્છ આત્મમંત્રાન્ આકર્ષ્ય આકર્ષ્ય આત્મમંત્રાન્ રક્ષ રક્ષ પરમંત્રાન્ છિન્દ છિન્દ મમ સમીહિતં કુવ કુરુ સ્વાહા ।

યંત્ર:—મધ્યમાં ચતુરસ્ર સોળ ખાના કરીને, તે ખાનાઓમા વલયાકારે ૐ હ્રીં હ્રીં શ્રીં કલ્લીં હ્રૂં હરય મ ચ મ હ્રૌં હ્રીં હ્રૂં હ આ સોળ મન્ત્રાક્ષરો સ્થાપીને, તેના ઉપર વલય દધને, તેના ઉપર વલયાકારે ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટીને, તેના ઉપર વલય દધને યત્ર સપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી, સુવર્ણ વગેરે ધાતુના વ્યાપારમા લક્ષ્મીનો લાભ થાય, અને રાજમાન્ય થવાય, વળી પાચ જણ વચ્ચે પોતાનું ખોલેલું વાક્ય પ્રમાણભૂત ગણાય. વળી આ વિધિથી આ મન્ત્રની સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ, પીળાં વસ્ત્ર પહેરી, વિધિપૂર્વક પૂજા સામગ્રી સર્વ કરીને, પચામૃતથી ભરેલો ઘડો, [તથા] ચક્રેશ્વરીદેવીની ઉત્તર દિશાએ સ્થાપના કરી, પછી આખાની પાટલિ ઉપર યત્રની સ્થાપના કરી, પીળા પુષ્પથી પૂજા કરી, પીળી જપમાલાથી ખારહંતર જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરંતર ૧૦૮ વખત તેનો જાપ કરવો.

તન્ત્ર—પુષ્પાર્કે કાચુ કુરુર, સોવીરાજન, પાતાલતુંબ, પાતાલધૂપ, સફેદગિરીનો મૂલ અને પાતાલ ગુગલના ધૂમાડાની મેશ પાડીને, પોતાની આખમાં અજન કરીને, પિપ્પલના પાદડા ૧૬ સોળ આખે બાધવાથી જે જગ્યાએ નિધાન હોય તે જગ્યાએ જવાલા દેખાય, જેટલા ભાગમા જવાલા દેખાય, તેટલા ભાગમાં પ્રાચીન નિધાન છે એમ જાણવું.

ઈતિ ષટ્ત્રિંશત કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રેશ્વરિકૃત છત્રીશમા કાવ્યની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી લોજપત્ર પર પુષ્પાર્કે અથવા હંસ્તાર્કે લખી, સોનાના માદળીઆમા નાખી, ત્રણ દિવસ પચામૃતમાં રાખી, તે પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી, સુવર્ણ નિધિ પ્રગટ થાય, વ્યાપારમા તથા રાજદરબારમા લાભ થાય, વળી પાચજણ વચ્ચે પોતાનું ખોલેલું વચન પ્રમાણભૂત ગણાય, વળી આખાની પાટલી ઉપર આ યંત્રનું અષ્ટગધથી કૂલ, નૈવેદ્ય વગેરેથી નિરંતર પૂજન કરવાથી છ મહિનામા નિધિ પ્રગટ થાય છે અને સુવર્ણનો લાભ નિશ્ચયે કરીને થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૪

૧ થમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી સંપત્તિનો લાભ થાય છે ૧૨૦૦૦ ખાર હંતર જાપ લાલ કુખ વડે કરવાથી અને યત્રનું પૂજન કરવાથી સંપત્તિનો લાભ જરૂર થાય છે”

કાવ્ય. ૩૯—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો સવ્વોસદ્ધિપત્તાણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો મગવતિ અત્રતિચક્રે જે વર્ણી વલ્લ ૐ હ્રીં મનોવોચ્છિત સિદ્ધયૈ
નમો નમઃ અત્રતિચક્રે હ્રીં ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમા ગોલાકાર ખાનુ કરીને ચાર દિશાએ ચાર અર્ધ ચદ્રાકાર
અને એજ પ્રમાણે પાચ ખાનાનો ગોલાકાર ચત્ર કરીને તેની મધ્યમા ૐ શ્રીં હ્રીં
ક્રૌ ક્રૌ આ મત્રાક્ષરોની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દધને, તેના
ઉપર ખાર હ્રૌંકાર વીટીને તેના ઉપર વલય દધને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને, તેના
ઉપર વલય દધને, ચત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૫

વિધિ.—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા ચત્રને પાસે રાખ-
વાથી દુર્જનના વાક્યનુ સ્થલન, સર્વજનને ન્યાય કર્તા વચનનુ ખોલવાપણુ અને
કીર્તિ તથા ચશની વૃદ્ધિ થાય છે વળી આ વિધિથી સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ,
સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, વિધિપૂર્વક પૂજા સામગ્રી સર્વ કરીને, ઉત્તર દિશાએ ચક્રેશ્વરીની
સ્થાપના કરીને આંખાની પાટલી પર ચત્રની સ્થાપના કરીને, પહેલા ખતાવી ગયા
છીએ તે વિધિથી પૂજા કરીને, સફેદ કૂલોથી પૂજન કરીને, પછી ગુગલ, કપૂર,
કસ્તૂરી તથા કેસર સહિત ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ ગુટીકા કરીને, એક ગુટીકાને
એક કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી મન્ત્રીને ધૂપમા હોમવી, એ પ્રમાણે ૧૦૦૮ એક
હજાર આઠ ગુટીકાઓનો હોમ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા
પછી નિત્ય ૨૧ એકવીશ વખત મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, ચત્રનું પૂજન કરવાથી અને
૨૧ ગુટીકા હોમવાથી શત્રુ નમે

તંત્રઃ—અશ્વિની નક્ષત્રમા ઘોડાના હાડકાંનો ખીલો સાત આંગળ પ્રમાણ
શત્રુના ઘેર નાખવાથી(દાટવાથી) તે વશ થાય છે^૨

ધતિ સપ્તત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૩૭ મા ચત્રની વિધિ —

આ ચત્ર અષ્ટગધથી લોખપત્ર પર પુષ્પાર્કે અથવા શુભ દિવસે લખીને,
રૂપાના માદળીઆમા નાખીને ફૂલ, દહીં તથા ઘી એ ત્રણ મધ્યે ત્રણ ત્રણ દિવસે
રાખીને, પછી માદળીયુ મસ્તકે ધારણ કરવાથી અને વળી આ ચત્ર આખાની
પાટલી પર નવો લખી અષ્ટગધ, ફૂલ સફેદ, નિવેદ, ફલ વગેરેથી પૂજન કરે તો
દુર્જન વશ થાય છે સર્વ જનનો ન્યાય કરવાવાળો થાય, કીર્તિ અને ચશની વૃદ્ધિ
થાય તથા શત્રુ મિત્ર થઈ જાય આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૬

૧ ઘમા 'ખાર લીકાગ વીટવા' એવો પાઠ છે ૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“ઋદ્ધિ, મન્ત્ર
વડે ૨૧ વાર પાણી મત્રીને મૂખ પર છાટવાથી અને ચત્ર પાસે રાખવાથી દુર્જન વશ થાય છે
અને તેની જલતુ સ્થલન થાય છે.”

કાવ્ય ૩૮ -

ઋદ્ધિ:—ૐ હ્રીં અર્હે નમો મળવલીળં ।

મન્ત્ર:—ૐ નમો ભગવતે અષ્ટમહાનાગકુલોચ્ચાદિની કાલદ્રંષ્ટૃમૃતકોત્યાપિની પરમ-
ન્ત્રપ્રવ્યાશિની વેદી શાસનવેવતે હ્રીં નમો નમઃ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ખડ્ગાકાર કરીને, તે ખડ્ગાકારની મધ્યમાં ૐ હ્રીં શત્રુવિજય
રણરણાગ્રે ઘ્રૌં ઘ્રીં ઘ્રૂં ઘ્રઃ નમઃ આ મન્ત્ર લખીને, તેના ઉપર વલય દધને, હેકાર
અક્ષર ૨૧ એકવીશ લખીને, તેના ઉપર વલય દધને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના
ઉપર વલય દધને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યન્ત્ર પાસે
રાખવાથી મહોન્મત્ત એવો હાથી પણ વશ થાય છે. વળી આ વિધિથી મન્ત્રની
સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરદિશાએ પંચામૃતનો ઘડો અથવા
ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરવી, જમણી સૂઠ વાળી ગણેશની મૂર્તિ રક્તચંદનની
ખનાવેલી સ્થાપના કરી, અગાઉ ખતાવી ગયેલી વિધિ સુજળ પૂજા, સામગ્રી સર્વ
એકઠી કરીને, અષ્ટપ્રકારી ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરીને અને ગણેશની ઘી તથા સિંદુરથી
પૂજા કરીને, પછી તાંબાના પતરાં પર યન્ત્રની અષ્ટગઘથી સ્થાપના કરી (લખી)ને
પચવર્ણના પુષ્પથી પૂજા કરી, પીળી જપમાલાથી કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી મોહક
(લાડવા) લખોદર (ગણપતિ) આગળ ધરાવવા, કુલ ૧૦૦૮ મોહક મન્ત્રીને
લખોદર આગળ ધરાવવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે, પછી તે લાડવા હાથીને ખવડાવી
હેવાથી હાથી વશ થાય છે.

તન્ત્ર—પુષ્પાર્કે ભુંડ, સુવરની વિષ્ટા જમીન ઉપર પડ્યા વગરની ગ્રહણ કરીને
મિષ્ટાન્નની સાથે હાથીને ખાવા આપવાથી હાથી વશ થાય છે

ઇતિ શ્રી અષ્ટાત્રિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૩૮મા યન્ત્રની વિધિ—

આ યન્ત્ર અષ્ટગઘથી શુભદિવસે લોખપત્ર પર લખીને, તાંબાના માદળીઆમાં
નાખીને, પંચામૃતથી પખાલી, ભુજાએ ધારણ કરવાથી મહોન્મત્ત હાથી વશ
થાય છે વળી આ યન્ત્ર તાંબાના પતરા પર અષ્ટગઘથી લખી નિરતર ૨૧કૂલથી
પૂજન કરીએ તો લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય અને લડાર મધ્યે સ્થાપન કરીએ તો
અખૂટ લક્ષ્મી રહે. નિત્ય પૂજવાથી હાથી વશ થાય. હાથીના ગદ્દે ખાંધવાથી
હાથીનો મદ ઉતરી જાય વળી પંચામૃતથી પખાલીને પાવાથી સર્પ પણ નિર્વિંધ
થઈ જાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૮

૧ જમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવાથી અને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી
ધનનો લાભ થાય છે”

કાવ્ય. ૩૯—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં ણમો સર્વોસદ્વિપત્તાણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો મગવતિ અપ્રતિચક્રે જે કલ્પીં વૈલ્ ૐ હ્રીં મનોર્વાંછિત સિદ્ધયૈ
નમો નમઃ અપ્રતિચક્રે હ્રીં ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમા ગોલાકાર ખાનુ કરીને ચાર દિશાએ ચાર અર્ધ ચક્રાકાર
અને એજ પ્રમાણે પાચ ખાનાનો ગોલાકાર ચત્ર કરીને તેની મધ્યમા ૐ શ્રીં હ્રીં
ક્રૌં જૌં આ મત્રાક્ષરોની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દઈને, તેના
ઉપર ખાર હૌં'કાર વીટીને તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને, તેના
ઉપર વલય દઈને, ચત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા ચત્રને પાસે રાખ-
વાથી દુર્જનના વાક્યનું સ્થલન, સર્વજનને ન્યાય કર્તા વચનનું ખોલવાપણું અને
કીર્તિ તથા ચશની વૃદ્ધિ થાય છે વળી આ વિધિથી સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ,
સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, વિધિપૂર્વક પૂજા સામગ્રી સર્વ કરીને, ઉત્તર દિશાએ ચક્રેશ્વરીની
સ્થાપના કરીને આખાની પાટલી પર ચત્રની સ્થાપના કરીને, પહેલા ખતાવી ગયા
છીએ તે વિધિથી પૂજા કરીને, સફેદ કૂલોથી પૂજન કરીને, પછી શુગલ, કપૂર,
કસ્તુરી તથા કેસર સહિત ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ ગુટીકા કરીને, એક ગુટીકાને
એક કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી મન્ત્રીને ધૂપમા હોમવી, એ પ્રમાણે ૧૦૦૮ એક
હજાર આઠ ગુટીકાઓનો હોમ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે મન્ત્ર સિદ્ધ થયા
પછી નિત્ય ૨૧ એકવીશ વખત મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, ચત્રનું પૂજન કરવાથી અને
૨૧ ગુટીકા હોમવાથી શત્રુ નમે

તંત્રઃ—અશ્વિની નક્ષત્રમા ઘોડાના હાડકાંનો ખીલો સાત આંગળ પ્રમાણ
શત્રુના ઘેર નાખવાથી(દાટવાથી) તે વશ થાય છે^૨

ધતિ સપ્તત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૩૭ મા ચત્રની વિધિ—

આ ચત્ર અષ્ટગધથી લોખપત્ર પર ગુખ્યાકેં અથવા શુભ દિવસે લખીને,
રૂપાના માદળીઆમા નાખીને દૂધ, દહીં તથા ઘી એ ત્રણ મધ્યે ત્રણ ત્રણ દિવસે
રાખીને, પછી માદળીયુ મસ્તકે ધારણ કરવાથી અને વળી આ ચત્ર આખાની
પાટલી પર નવો લખી અષ્ટગધ, કૂલ સફેદ, નિવેદ, ફલ વગેરેથી પૂજન કરે તો
દુર્જન વશ થાય છે સર્વ જનનો ન્યાય કરવાવાળો થાય, કીર્તિ અને ચશની વૃદ્ધિ
થાય તથા શત્રુ મિત્ર થઈ જાય આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૬ .

૧ ઘમા 'ખાર લીકાર વીટવા' એવો પાઠ છે ૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“ઋદ્ધિ, મન્ત્ર
વડે ૨૧ વાર પાણી મત્રીને મૂખ પર છાટવાથી અને ચત્ર પાસે રાખવાથી દુર્જન વશ થાય છે
અને તેની જલનું સ્થલન થાય છે.”

કાવ્ય ૩૮ -

ઋદ્ધિ:—ૐ હ્રીં અર્હે નમો મળવલીંગં ।

મન્ત્ર:—ૐ નમો ભગવતે અષ્ટમહાનાગકુલોચાટિની કાલદ્રંધ્રમૃતકોત્યાપિની પરમ-
ન્ત્રપ્રખ્યાશિની દેવી શાસનદેવતે હ્રીં નમો નમ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ખડ્ગાકાર કરીને, તે ખડ્ગાકારની મધ્યમાં ૐ હ્રીં શત્રુવિજય
રણરણાગ્રે ઘ્રૌં ઘ્રીં ઘ્રૂં ઘ્રઃ નમઃ આ મન્ત્ર લખીને, તેના ઉપર વલય દધીને, હેકાર
અક્ષર ૨૧ એકવીશ લખીને, તેના ઉપર વલય દધીને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના
ઉપર વલય દધીને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે
રાખવાથી મહોન્મત્ત એવો હાથી પણ વશ થાય છે. વળી આ વિધિથી મન્ત્રની
સાધના કરવી-પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરદિશાએ પંચામૃતનો ઘડો અથવા
એકેશ્વરીદેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરવી, જમણી સૂઠ વાળી ગણેશની મૂર્તિ રક્તચંદનની
બનાવેલી સ્થાપન કરી, અગાઉ બતાવી ગયેલી વિધિ સુજળ પૂજા, સામગ્રી સર્વે
એકઠી કરીને, અષ્ટપ્રકારી એકેશ્વરીની પૂજા કરીને અને ગણેશની ઘી તથા સિંદૂરથી
પૂજા કરીને, પછી તાબાના પતરા પર યંત્રની અષ્ટગઘથી સ્થાપના કરી (લખી)ને
પચવર્ણના પુષ્પથી પૂજા કરી, પીળી જપમાલાથી કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી મોઢક
(લાડવા) લખોદર (ગણપતિ) આગળ ધરાવવા, કુલ ૧૦૦૮ મોઢક મન્ત્રીને
લખોદર આગળ ધરાવવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે, પછી તે લાડવા હાથીને ખવડાવી
હેવાથી હાથી વશ થાય છે.^૧

તંત્ર—પુષ્પાર્કે ભુક, સુવરની વિષ્ટા જમીન ઉપર પડ્યા વગરની ગ્રહણ કરીને
મિષ્ટાન્નની સાથે હાથીને ખાવા આપવાથી હાથી વશ થાય છે

ધૃતિ શ્રી અષ્ટાત્રિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૩૮મા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર અષ્ટગઘથી શુભદિવસે ભોજપત્ર પર લખીને, તાંબાના માદળીઆમાં
નાખીને, પંચામૃતથી પખાલી, ભુજાએ ધારણ કરવાથી મહોન્મત્ત હાથી વશ
થાય છે વળી આ યંત્ર તાંબાના પતરાં પર અષ્ટગઘથી લખી નિરતર ૨૧કૂલથી
પૂજન કરીએ તો લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય અને લઠાર મધ્યે સ્થાપન કરીએ તો
અખૂટ લક્ષ્મી રહે નિત્ય પૂજવાથી હાથી વશ થાય. હાથીના ગલે બાધવાથી
હાથીનો મદ ઉતરી જાય. વળી પંચામૃતથી પખાલીને પાવાથી સર્પ પણ નિર્વિષ
થઈ જાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૮

૧ જમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી
ધનનો લાભ થાય છે”

કાવ્ય ૩૯ -

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો વયણબલીળં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો પપુ દત્તેષુ વર્દ્ધમાન તત્ત તવ મયહર વૃત્તિ ઘર્ણા ચેષુ મન્ત્રાઃ પુનઃ
[પુનઃ] સ્મર્તવ્યા અતો નાપરમન્ત્ર નિવેદનાય નમઃ સ્વાહા ।

યન્ત્રઃ—મધ્યમાં ચતુરસ્ર ખાર ખાના કરીને,^૧ તે ખાર ખાનાની મધ્યમાં
ૐ નમો ભગવતે મયવિધ્વંસ હ્રૌં હ્રીં હ્રૌં શ્રીં । આ મન્ત્ર સ્થાપીને, તેના ઉપર
વલય દધને, ચઉદ કલૌંકાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દધને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો.
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યંત્ર જીજ્ઞાસે ધારણ
કરવાથી માર્ગમાં સિંહ, વાઘ વગેરેનો ઉપદ્રવ થતો નથી વળી પ્રથમ આત્મસાધના
કરી, પવિત્ર થઈ, પીળાં વસ્ત્ર પરિધાન કરીને, પૂર્વાભિમુખે ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિ^૨
સ્થાપન કરીને, પૂજા સામગ્રી સર્વ લેગી કરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીનું પૂજન
કરીને, નૈવેદ્ય, ફલ, શ્રીફલાદિ સર્વ આરતિ સુધી કરીને, પછી સુગંધીદાર પીળા
પુષ્પથી પૂજન કરી, વળી તામ્રપત્ર પર અષ્ટગંધથી યંત્ર લખી સ્થાપન કરીને,
ગુગલ, કપૂર, કેસર, કસ્તૂરીની ઘી મિશ્રિત ૧૦૦૮ ગુટિકા કરીને, પીળી જપમાલા
પર જપીને, એકેક ગુટિકા ધૂપમાં હોમવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. પછી કામવેદાએ
૨૧વાર મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી સિંહ, વાઘનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.^૩

તન્ત્ર—રવિવારના દિવસે સિંહની દાઢ, ખિલાડાનો દાંત, જૂડ, સુવરનો દાંત
તથા શિયાલનો દાંત લાવીને ત્રિધાતુના માદળીઆમા પુખ્યાકે^૪ નાખીને, જીજ્ઞાસે
ધારણ કરવાથી સિંહનો ભય લાગતો નથી

ધૃતિ એકેનચત્વારિંશત્ કાવ્ય પચ્યાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ઉદ્દેશ યત્રની વિધિઃ—

આ યત્ર અષ્ટગંધથી લોખપત્ર પર પુખ્યાકે^૫ અથવા શુભદિને લખીને, તાંખાના
માદળીઆમા નાખીને, નૈવેદ્ય, પુષ્પ, ફલથી પૂજન કરીને, પચ્યામૃતથી પખાલી,
જીજ્ઞાસે ધારણ કરવાથી સિંહ તથા વાઘનો ઉપદ્રવ થતો નથી. વળી નિરંતર તાંખાના
પતરાં પર લખીને પીળાં ૧૦૮ પુષ્પ વડે નિત્ય પૂજન કરનારને સુક્રતાફલનો
લાભ થાય છે છ માસ સુધી કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી સ્થાપદના
ભયનો નાશ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૦

૧ ઘમા 'પદર ખાના કરીને' પાઠ છે. ૨ ઘમા 'હ્રૌં' પાઠ છે ૩ ઘમાં 'ક્રૌં'કાર પાઠ છે,
૪ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે. "ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્પનો ભય
ઉપસ્થિત થતો નથી."

કાવ્ય ૪૦-

ઋદ્ધિ,—ઐ હ્રીં અર્હે નમો કાયવલીળં ।

મન્ત્ર:—ઐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં હ્રાં હ્રીં અગ્નિ ઉપશમનં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યંત્ર—બાર પાંખડી વાલા કમલની મધ્ય કણિંકામાં સાધકનું નામ (દેવદત્ત) લખીને, બાર પાંખડીઓમા ઐ સૌં હ્રીં ક્લૌં લ્લૌં (લ્લૌં ?) સુંદરવાય નમઃ લખીને, ઉપર વલય દધીને, તેના ઉપર સૌંકાર પંદર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દધીને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિને ઉપદ્રવ થતો નથી. વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી—પવિત્ર થઈને અગ્નિ ખુણે અથવા પૂર્વદિશાએ પંચામૃતથી ભરેલો ઘડો, ચક્રેશ્વરીની સ્થાપના કરીને, પહેલાંની વિધિ પ્રમાણે પૂજા સામગ્રી એકઠી કરીને, લાલ વસ્ત્ર પહેરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરીને, તાંબાના પતરાં પર યત્ર અષ્ટગધથી લખી સ્થાપના કરીને, સુગંધીવાળાં લાલફૂલથી પૂજન કરીને, લાલ આસન પર પૂર્વાભિમુખ બેસીને, લાલ જપમાલા પર કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રના ૧૨૦૦૦ બાર હંબર બપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. સિદ્ધ થયા પછી જ્યાં જ્યાં અગ્નિ લાગતો હોય ત્યાં ત્યાં પંચામૃતથી અથવા શુદ્ધ જલથી ૧૦૮વાર મંત્રીને જલધારા ૨૧વાર દેવાથી અગ્નિ શાંત થઈ જાય છે.

તંત્ર—પુષ્પાકે^૧ શિયાલણીની દાઢ અને લજ્જાલુ પંચાંગ, ત્રિધાતુના માદળી-આમાં નાખીને ધારણ કરવાથી અગ્નિથી નિર્ભય થવાય છે.

ધતિ ચત્વારિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૦મા યંત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી લોખપત્ર પર પુષ્પાકે^૧, મૂલાકે^૨ અથવા દિવાલીના દિવસે લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, ત્રણ ત્રણ દિવસ પંચામૃતમાં નાંખીને, પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી અગ્નિની જ્વાલાનો ભય લાગતો નથી. વળી તાંબાના પતરાં ઉપર નવીન યંત્ર ઘરે લખીને, સંકેદ ૨૧ ફૂલથી તથા ફૂલ, નૈવેદ્યથી પૂજન કરીને, તેના પ્રક્ષાલનનું પંચામૃત ઘરમાં નિરતર છાંટીએ તો કદાચિ કાલે અગ્નિનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૨

૧ ઘર્માં વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે ૨૧વાર મંત્રેણ પાણી ધરની ચારે બાજુએ છાંટવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનો ભય મટી જાય છે.”

કાવ્ય ૪૧—

ઋદ્ધિ—ઐ હ્રીં અર્હે નમો સ્ત્રીરાસવીણં ।

મંત્ર—ઐ નમો શ્રીં શ્રીં શ્રુ શ્રઃ જલદેવ્યા પદ્મહૃદનિવાસિનિ પદ્મોપરિર્સસ્થિતે સિદ્ધિં
દે હિ મનોવાંછિતં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યંત્ર—હસ્તાકાર યત્ર કરીને, અગુઠાની મધ્યમાં પાંચ ઐ કારની સ્થાપના કરવી, તર્જનીની મધ્યમાં પાંચ હ્રીંકારની સ્થાપના, મધ્યમાની મધ્યમાં પાંચ શ્રીં કારની સ્થાપના, અનામિકાની મધ્યમાં પાંચ ક્લીં કારની સ્થાપના, કનિકામાં પાંચ ગ્લૌકારની સ્થાપના કરવી, તે પછી હાથના તલીઆમાં ઐ હ્રીં શ્રીં આદિદેવાય હ્રીં નમ લખીને, હસ્તાકારને ફરતો વલય દઇને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મંત્ર લખીને તેના ઉપર વલય દઇને યત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મંત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્પનો તથા ઝેરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. વળી આ મંત્રની સાધના આ પ્રમાણે કરવી—વિધિપૂર્વક પવિત્ર ઘઉં, સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરી, પચામૃત કુંભાદિ ચક્રેશ્વરીની મૂર્તિ અષ્ટપ્રકારે પૂજાને સ્થાપીને, આંખાની પાટલી પર યંત્રની સ્થાપના કરીને, સફેદ પુષ્પથી પૂજાને, સફેદ જપમાલાથી ૧૨૦૦૦ ખાર હંભાર બપ કરવાથી મંત્ર સિદ્ધ થાય છે. નિરતર યત્રનું પૂજન કરતાં ૨૧ વખત મંત્રનું સ્મરણ કરવું, વળી જેને ઝેર ચઢ્યું હોય તેને પચામૃત અથવા પવિત્ર પાણી ૨૧ વાર મંત્રીને પાવાથી હાથમાંથી ઝેર જતું રહે છે^૧

તંત્ર—પુષ્પાકે નિર્વિષી પચાંગ અને મોરશિખા, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી સર્પ કરડતો નથી અથવા હાથે લેપ કરવાથી ઝેર ઉતરી બાય છે

ધતિ એકતાલીસમા કાવ્યની પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૧ મા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી લોખપત્ર પર પુષ્પાકે અથવા સારા દિવસે લખીને, માદલીઆમાં નાખીને, દહીં, દૂધ, ઘી વગેરે પચામૃતમાં ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પછી ભુબાએ ધારણ કરવાથી સર્પનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી વળી આ યત્રનું નિરતર સફેદ કૂલ ૨૧ એકવીશ તથા નૈવેદ્ય અને ફલથી જે પૂજન કરે તેના ઘેર સર્પ પ્રવેશ કરતો નથી. વળી પુષ્પાકે ઘડાવેલા રૂપાનાં પતરાં ઉપર અથવા આંખાની પાટલી ઉપર આ યંત્ર અષ્ટગધથી લખીને, બીજા વિધિ વગેરેનું જગમ અથવા સ્થાવર ઝેર જે કોઈને ચઢ્યું હોય તેને આ યત્ર પચામૃતથી પખાલીને તેના ન્હાણનું પાણી પીવડાવવાથી તે ઝેરથી મુક્ત થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૪

૧ ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મંત્ર જપવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી રાજદરબારમાં સન્માન મળે છે અને ઝાડવાથી સર્પનું વિષ ઉતરે છે.”

કાવ્ય ૪૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો સવ્વોપસવાણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો નમિરૂણ વિસહર વિસ પ્રણાગન રોગ શોક દોષ ગ્રહ કાપ્તુમ-
ન્વજાયદ સુહનામ ગહણ સકલ સુહ દે ૐ નમઃ સ્વાહા ।

યન્ત્ર —મધ્યમાં ચતુરસ્ર દસ ખાના કરીને, ૐ હ્રીં ધ્રીં ચલપરાક્રમાય નમઃ
આ મન્ત્રની સ્થાપના તે દસ ખાનામાં કરીને, તેના ઉપર ગોલાકાર કરીને, તેના
ઉપર ફરતા ૧૮ વંકાર વીટીને, તેના ઉપર વલય દધીને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને તેના
ઉપર વલય દધીને યત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રતુ સ્મરણ કરીને, યત્ર મસ્તકે ધારણ કરવાથી
શુદ્ધ, સંત્રામનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. રાજાને કોપ ઉપશમે છે અને પોતાના
બલ તથા પરાક્રમમાં વૃદ્ધિ થાય છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી-
પવિત્ર થઈ, રાતાં વસ્ત્ર પરિધાન કરીને, પચામૃતથી ભરેલો રૂપાનો કલશ, ચક્રેશ્વરીની
મૂર્તિ તથા હૈરવની મૂર્તિ, અને મૂર્તિઓ પૂર્વ દિશાએ સ્થાપન કરીને, પછી પહેલાં
ખતાવી ગયા છીએ તે વિધિ પ્રમાણે પૂજા સામગ્રી કરીને, ચક્રેશ્વરીની અષ્ટપ્રકારે
પૂજા કરીને, હૈરવની તેલ, સિંદૂરથી પૂજા કરીને, રાતાં ફૂલથી પૂજીને, રક્તચંદનની
પાટલિ પર યત્રની સ્થાપના કરીને, રાત્રી જપમાલાથી ૧૨૫૦૦ સાકા ખારહજાર
જપ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્ર સહિત કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા
પછી નિરંતર ૧૦૮ અથવા ૨૧ વખત જપ કરવો.^૧

તન્ત્ર—પુખ્યાકે^૧ શુદ્ધ હોથા જોડી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી, સખલ
એવો સેનાધિપતિ પણ પગમા પડે છે અને સર્વ કાર્યમાં નિરંતર નિર્ભય થવાય છે.

ધતિ ખેંતાલીસમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂત્રિકૃત ૪૨ મા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગદ્યથી લોખપત્ર પર પુખ્યાકે^૧ અથવા દીપાલિકાના દિવસે વિધિ
પૂર્વક લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, દહીં, દૂધ અને ક્ષી એ ત્રણમાં
ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પચામૃતથી પખાલીને, મસ્તકે ધારણ કરવાથી રાજ્ય
કોપથી તથા સંત્રામના ભયથી મુક્ત થવાય છે વળી રૂપાનાં મતરાં પર લખી ૨૧
વાર સફેદ ફૂલથી પૂજન કરનારને વાસુદેવ પણ નમસ્કાર કરે છે અને સર્વ પ્રકારે
તે પૂજન કરનાર નિર્ભય થાય છે. આ યત્રને પૂજન કરેલા અષ્ટગદ્ય તિલક કરીને
બહાર જવાથી ત્રણે જગતના લોકો નિશ્ચયે કરીને નમસ્કાર કરે છે. આકૃતિ માટે
જુઓ ચિત્ર ૨૫૬

૧ ધ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી
શુદ્ધનો ભય રહેતો નથી”

કાવ્ય ૪૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો સર્વોપસવાળં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો નમિરૂળ વિસદ્ધર વિસ પ્રણાશન રોગ શોક દોષ ગ્રહ કાપદુમ-
ચ્ચજાયદ્ર સુહનામ ગહણ સકલ સુહ દે ૐ નમઃ સ્વાહા ।

યન્ત્ર —મધ્યમાં ચતુરસ્ર દસ ખાના કરીને, ૐ હ્રીં શ્રીં વલપરાક્રમાય નમઃ
આ મન્ત્રની સ્થાપના તે દસ ખાનામાં કરીને, તેના ઉપર ગોલાકાર કરીને, તેના
ઉપર ફરતા ૧૮ વંકાર વીટીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને તેના
ઉપર વલય દઈને યત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યત્ર મસ્તકે ધારણ કરવાથી
યુદ્ધ, સગ્રામનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. રાજાનો કોપ ઉપશમે છે અને પોતાના
બલ તથા પરાક્રમના વૃદ્ધિ થાય છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી—
પવિત્ર થઈ, રાતાં વસ્ત્ર પરિધાન કરીને, પચામૃતથી ભરેલો રૂપાનો કલશ, ચક્રેશ્વરીની
મૂર્તિ તથા ભૈરવની મૂર્તિ, અને મૂર્તિઓ પૂર્વ દિશાએ સ્થાપન કરીને, પછી પહેલાં
ખતાવી ગયા છીએ તે વિધિ પ્રમાણે પૂજા સામગ્રી કરીને, ચક્રેશ્વરીની અષ્ટપ્રકારે
પૂજા કરીને, ભૈરવની તેલ, સિંદૂરથી પૂજા કરીને, રાતા ફૂલથી પૂજીને, રક્તચંદનની
પાટલિ પર યત્રની સ્થાપના કરીને, રાત્રી જપમાલાથી ૧૨૫૦૦ સાડા બારહજાર
જપ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્ર સહિત કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા
પછી નિરંતર ૧૦૮ અથવા ૨૧ વખત જપ કરવો.^૧

તન્ત્ર—પુષ્પાકે^૨ શુદ્ધ હાથા જોડી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી, સખલ
એવો સેનાધિપતિ પણ પગમા પડે છે અને સર્વ કાર્યમાં નિરંતર નિર્ભય થવાય છે.

ઘટિ એંતાલીસમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૨ મા યન્ત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી લોખપત્ર પર પુષ્પાકે^૨ અથવા દીપાલિકાના દિવસે વિધિ
પૂર્વક લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, હઠી^૩, દૂધ અને દી એ ત્રણમાં
ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પચામૃતથી પખાલીને, મસ્તકે ધારણ કરવાથી રાજ્ય
કોપથી તથા સગ્રામના ભયથી મુક્ત થવાય છે વળી રૂપાના પતરાં પર લખી ૨૧
વાર સફેદ ફૂલથી પૂજન કરનારને વાસુદેવ પણ નમસ્કાર કરે છે અને સર્વ પ્રકારે
તે પૂજન કરનાર નિર્ભય થાય છે આ યત્રને પૂજન કરેલા અષ્ટગધનું તિલક કરીને
બહાર જવાથી ત્રણે જગતના લોકો નિશ્ચયે કરીને નમસ્કાર કરે છે આકૃતિ માટે
જુઓ ચિત્ર ૨૫૬

૧ ધ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી
યુદ્ધનો ભય રહેતો નથી”

કાવ્ય. ૪૩—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો મહુઆસવીણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ચક્રેશ્વરી[દેવી] ચક્રધારિણી જિનશાસનસેવાકારિણી શુદ્રોપદ્રવવિનાશિની ઘર્મશાંતિકારિણી નમઃ કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર:—મધ્યમાં ચાર ખાનાતુ કમલ કરીને, તેની મધ્ય કર્ણિકામાં ૐ લખીને ચાર પાંખડીઓમાં હ્રીં શ્રીં નમઃ લખીને. તેના ઉપર વલય દઈને પદર ઘં કાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર ફરતાં લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને ચત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૭

વિધિ—આ ચત્ર સાધનાની વિધિ ઉપરના કાવ્યોની વિધિ પ્રમાણે જ જાણવી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રતુ સ્મરણ કરવાથી તથા ચત્ર પાસે રાખવાથી દરેક કાર્યમાં વિજય પ્રાપ્ત થાય છે.

તન્ત્ર:—પુષ્પાકે સહદેવી પચાંગ, ચક્રાંકા પચાંગ, લલ્લજાલુ પચાંગ તથા ચમક પાષાણતુ તિલક કરવાથી વિજય થાય છે

ધતિ તેંતાલીશમાં કાવ્યનો પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૩મા ચત્રની વિધિ—

આ વિજયપતાકા ચત્ર અષ્ટગધથી લોખપત્રના ઉપર દીવાળીના દિવસે લખી, સોનાના માદળીઓમાં નાખી, પચામૃતે પખાલી મસ્તકે ધારણ કરવાથી યુદ્ધમાં જય થાય છે વળી આ જ ચત્ર રૂપાનાં પતરાં પર લખીને, ૧૦૮ એકસો આઠ ચપેલીના ફૂલોથી હમેશાં પૂજન કરવાથી ઋદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૮

કાવ્ય ૪૪—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો અમીઆસવીણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો રાવણાય વિમીષણાય કુમ્ભકરણાય લંકાધિપતયે મહાવલપરાક્રમાય મનશ્ચિતિત કાર્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર:—આઠ પાંખડીવાલા કમલની મધ્ય કર્ણિકામાં ૐ કાર લખીને, આઠ પાંખડીઓમાં ગ્લૌં કાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઈને, બાર હ્રીંકાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઈને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર લખવા તેના ઉપર વલય દઈને ચત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રત્ત્વ સ્મરણ કરવાથી તથા યત્ર પાસે રાખવાથી, સમુદ્રના ભયનો નાશ થાય છે, સમુદ્રમાં વહાણ ડુબતાં નથી, પોતાનું શરીર પાણીમાં ડુબતું નથી અને તરીને પાર ઉતરાય છે. વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર પહેરીને, પચામૃત ભરેલો ઘડો, ચક્રેશ્વરીની ઉત્તર દિશાએ સ્થાપના કરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરીને, આરતી સુધીની સર્વ ક્રિયા કરીને, સફેદ કૂલથી પૂજા કરીને, પછી રૂપાની પાટલી અથવા આભાની પાટલી પર યત્રની સ્થાપના કરીને, પછી સફેદ જપમાલાથી ૧૦૦૮ એક હલ્તરને આઠ જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે અને સિદ્ધ થયા પછી કાયં વખતે ૨૧ એકવીશ વખત સ્મરણ કરીને, યત્રની પૂજા કરવાથી સમુદ્ર સખધીના સર્વ ભય દૂર થાય છે.’

તંત્ર—પુખ્યાકે રામ, લક્ષ્મણ પચાંગ અને રાજહંસી પચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી સમુદ્રને વિષે ભય ઉત્પન્ન થતો નથી.

ઈતિ સુભાશલીમા કાવ્યનો પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૪ મા યત્રની વિધિ:—

આ યંત્ર ભોજપત્ર પર અષ્ટગધથી શુભ દિને લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, ત્રણ ત્રણ દિવસ પચામૃતમાં નાખીને, પછી ધૂપ દઈને, ભૂજાએ બાંધીને સમુદ્રગમન કરવાથી સમુદ્ર સખધી કોઈ પણ જાતનો ઉપદ્રવ થતો નથી, વહાણ વગેરે ક્ષેમકુશલ પાર ઉતરી જાય છે, નિત્ય પૂજન કરવાથી કદાપિ કુબે નહિ અને તરીને પાર તુરત જ ઉતરી જાય છે. વળી આ યત્ર વહાણની ક્વલ્લએ બાંધવાથી કુશલક્ષેમ તુરત જ પાર ઉતરી જવાય છે અને સમુદ્રના ભયનો નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૦

૧ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી (સમુદ્રની) આપત્તિ દૂર થાય છે, સમુદ્રમાં તોફાનનો ભય રહેતો નથી અને સમુદ્રપાર કરી શકાય છે.”

કાવ્ય. ૪૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અહૈં નમો અલ્લીળમહાણસીળં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતિ શુદ્રોપદ્રવશાન્તિકારિણી રોગકષ્ટજ્વરોપશમન શાન્તિ
કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ચોરસ સોળ ખાના કરીને, તે સોળ ખાનામાં ૐ હ્રીં ભગવતે
મયમીષળહરાય નમઃ એ મન્ત્રની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર ગોળાકાર વલય
દધને, તેના ઉપર સોળ ચ્છકાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દધને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને,
તેના ઉપર વલય દધને યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યત્ર પાસે
રાખવાથી વ્યાધિની પીડા શાંત થાય છે, વળી મહાભયાનક મરણ ભય, જલોદર,
ભગદર, મરકી વગેરેનો ભય, અઢાર જાતના કોડ રોગ, સર્વ શાંત થાય છે. વળી
તેની આ પ્રમાણે સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, શુદ્ધ ભૂમિએ
પચામૃત કુલ, ચક્રેશ્વરી તથા ગૌતમસ્વામી બંનેની મૂર્તિઓ દક્ષિણદિશાએ સ્થાપન
કરીને, પહેલાં કહી ગયા છીએ, તે વિધિએ પૂજા, સામગ્રી સર્વ કરીને, ચક્રેશ્વરી
માતાની અષ્ટ પ્રકારે પૂજા કરીને, પછી ગૌતમસ્વામીની સુગધચૂર્ણથી (વાસકે-
પથી) પૂજા કરીને, આખાની પાટલી પર યત્ર સ્થાપન કરીને, પાંચ વર્ણના
પુષ્પથી પૂજા કરીને, પીળી જપમાલાથી ૧૦૦૮ એક હજારને આઠ જાપ કરવાથી
મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરતર ૨૧વાર પચામૃતનું પાન
તથા છટકાવ કરવાથી દરેક જાતના રોગ ઉપશમે છે’

તન્ત્ર—પુષ્પાકેં મિઠાસિંગી પંચાંગ, નાગદમની પચાગ રોગી ઉદરે તથા ભયે
હસ્તે ધારણ કરવાથી રોગનો અને ભયનો નાશ થાય છે.

ધતિ પીસ્તાલીસમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૫ મા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી લોખપત્ર પર પુષ્પાકેં અથવા દીવાલીની રાત્રે લખીને,
રૂપાના માદળીઆમા નાખીને, દહીં, દૂધ અને ઘી એ ત્રણેમા ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને,
પછી પચામૃતથી પખાલી, ગળાને વિષે ધારણ કરવાથી મહાભય, જલોદર, ભગદર,
કોડરોગ, મરકી વગેરે ઉપદ્રવમા રક્ષા થાય છે વળી નિરતર પચામૃતથી પખાલી,
પીવાથી સર્વ રોગનો નિશ્ચયે કરીને નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૨

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી
મોટામા મોટો ભય પણ દૂર થઈ જાય છે, પ્રતાપ પ્રગટ થાય છે, રોગ નષ્ટ થાય છે અને
કાઈ પણ જાતના ઉપસર્ગનો ભય રહેતો નથી.”

કાવ્ય ૪૬-

ઋદ્ધિ:—ૐ હ્રીં અર્હં નમો સિદ્ધાદયાદમાણે ।

મન્ત્ર:—ૐ નમો હ્રીં હ્રીં શ્રીં હ્રૂં હ્રોં હઃ ઠઃ ઠઃ [ઠઃ] જઃ જઃ [જઃ] ઘ્વાં ઘ્વાં ઘ્વૃં
ક્ષઃ ક્ષ્વૌ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં પદકોણ કરીને, પદકોણની મધ્યમાં હ્રસ્વ્યૃ લખીને, ઇચ્છે
ખાનામાં ઐકાર લખવા, છ ખાનાની બહારના ખુણા ઉપર ઐકાર લખવા, પછી
વલય દઈને, તે ઉપર ફરતા પચીશ પેંકાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ,
મન્ત્ર ફરતા વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે
જુઓ ચિત્ર. ૨૬૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યન્ત્ર પાસે
રાખવાથી, બધીખાનાથી છૂટે, રાજ્યના તરફથી બધીખાનાનું સકટ ઉપસ્થિત થયું
હોય તેનાથી શીઘ્ર છૂટે, વળી નિળિડ બધને બાધેલી લોઢાની સાંકળો તથા બેડીઓ
પણ તેની પોતાની જાતે જ તૂટી પડે છે. આ કાવ્ય વગેરેનું સ્મરણ કરવાથી એક-
વીશ દિવસમાં જરૂર બધનમુક્ત થાય છે. વળી આ વિધિથી પ્રથમ સાધના
કરવી-પવિત્ર ઘર્ષ, પૂર્વ દિશાએ પચામૃત કુલ, ચક્રેશ્વરી તથા ક્ષેત્રપાલની સ્થાપના
કરીને, પીળાં વસ્ત્ર પહેરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરવી તથા તેલ અને
સિંદૂરથી ક્ષેત્રપાલની પૂજા કરીને, આખાની પાટલી ઉપર યન્ત્રની સ્થાપના કરીને,
પીળાં પુષ્પથી પૂજન કરી, પીળી જપમાલાથી ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ કરવાથી
મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે સકટ આવે ૧૦૮ વાર નિરંતર મન્ત્ર બોલીને, યન્ત્રનું પૂજન
કરીને, પચામૃત શરીરે છાટવાથી બધનથી મુક્ત થાય છે’

તંત્ર:—પુષ્પાર્કે કાળો ધતૂરો પચાગ, ચમકે પત્થર તથા ઘુવડની જીભનું
તિલક કરવાથી બધનથી મુક્ત થાય છે.

ઈતિ છેંતાલીસમા કાવ્યની, પંચાંગ વિધિ સમાપ્ત.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૬ મા યંત્રની વિધિ:—

આ યન્ત્ર અષ્ટગધથી લોખપત્ર પર શુભ દિવસે લખીને, ત્રિધાતુના માદળી-
આમાં નાખીને, પચામૃતમાં ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પછી મસ્તકે અથવા લૂબ્ધાએ
ધારણ કરવાથી બધીખાનામાં પડાતું નથી, કદાચિત્ બધન મુક્ત હોય તો યંત્ર
બાંધવાથી તુરત બધનથી છૂટે છે, બેડી બધીખાનાની તુરત તૂટી જાય છે અને
બધીખાનાની સજા નિશ્ચયે કરીને માફ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૪

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે.—“ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવા, યંત્ર પાસે રાખવો, તથા યન્ત્રની
ત્રિકાળ પૂજા કરવાથી કેદખાનામાંથી છૂટકારો થાય છે, રાજ વગેરેના લય રહેતો નથી. દરરોજ
૧૦૮વાર જાપ કરવા જોઈએ”

કાવ્ય. ૪૭—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અહં જમો વહ્નમાણાં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રો હ્રઃ યક્ષઃ શ્રીં હ્રીં ફટ્ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં સોળ ખાના ચોરસ કરીને, તે સોળ ખાનાની મધ્યમાં ૐ નમો ભગવતે ઉન્મત્ત મયહરાય નમ । આ મન્ત્ર સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર ગોલાકાર કરીને મયહર શબ્દ ચોવીશ વખત લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી છ ખડ પૃથ્વી સાધવી હોય તો છ ખડ પૃથ્વી સાધી શકાય છે, અને બધા પ્રણામ કરે છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ, રાતા વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરદિશાએ પ્રથમ કહી ગયા છીએ તે વિધિએ ચક્રેશ્વરી, પચામૃત કુલની સ્થાપના કરીને, પછી અષ્ટપ્રકારે ચક્રેશ્વરીનું પૂજન કરીને, પછી ચાર લોગપાલની પૂજા કરીને, પછી ચાર શ્રીફલની સ્થાપના કરીને, બલિ, ખાકુલા, નૈવેદ્ય તથા ષવવર્ણી કૂલોથી પૂજન કરીને, આંખાના પાટીઆ પર યત્રની સ્થાપના કરીને, મછી રાત્રી જપમાલાથી ૬૦૦૦ નવ હજાર જપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરતર ૨૧વાર અને કાર્ય વખતે ૧૦૮ વાર મન્ત્રનો જપ કરવો ।

તન્ત્ર—પુષ્પાકેશિયાલશિંગી તથા શિવલિંગી પચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી દરેક દિશાએ વિજય થાય છે.

ઈતિ સુડતાલીસમા કાવ્યની પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત સુડતાલીસમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી લોજપત્ર પર પુષ્પાકેશ અથવા શુભ દિવસે લખીને, સોનાના માદળીઆમાં નાખીને, નૈવેદ્ય, ફૂલ, પુષ્પથી પૂજન કરીને પચામૃતથી પખાલીને, મસ્તકે ધારણ કરવાથી સર્વ દિશાઓમા વિજય થાય છે અને સર્વ દુશ્મનો વશ થાય છે વળી આ યત્ર રૂપાનાં પતરા પર લખીને, તેનું ચબેલીના અથવા મોગરા વગેરેના સફેદ ૨૧ ફૂલથી નિરતર પૂજન કરવાથી કોઈપણ દુશ્મન ઝુદ્ધ કરવા તૈયાર થતો નથી અને સર્વ દુશ્મન વશ થઈને સેવા કરે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૬

૧ ઘર્મા વિધિ આ પ્રમાણે છે —“ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આશધના કરીને, શત્રુ પર ચઢઈ કરનારને વિજયલક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે, શત્રુ વશ થાય છે, શત્રુના શત્રોની ધાર નકામી થઈ જાય છે અને બહુકની ગોળી, બરછી વગેરેના ધા લાગતા નથી ”

કાવ્ય. ૪૮—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો ૐ હ્રીં અર્હં નમો મયવં મહાવીર વહુમાણં હ્રાં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં
હ્રઃ અ સિ આ ડ સા ઙ્ઞૌ ઙ્ઞૌ સ્વાહા ।

મન્ત્ર—ૐ નમો વંમચૈરધારિણસ્સ અઠારસહસ્સ શીલાંગરથધારિણેભ્યો નમઃ સ્વાહા ।

યંત્ર—મધ્યમા અષ્ટ પાંખડીનું કમલ કરીને, વચ્ચેની કણ્ઠિકામાં દેવદત્ત લખીને, આઠ પાંખડીઓમાં ૐ હ્રીં લક્ષ્મી પ્રાપ્ત્યૈ (પ્રાપ્તિ) નમઃ લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર સોળ [પાંખડીઓમાં] શ્રીંકાર ફરતા વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને, યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે. વળી આ યંત્રનું દરરોજ પૂજન કરવાથી તથા સ્તોત્રનો સંપૂર્ણ પાઠ કરવાથી અષ્ટસિદ્ધિ અને નવનિધિની પ્રાપ્તિ થાય છે. વળી પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર ધારણ કરી, ઉત્તર દિશાએ પંચામૃત કલશ, ચક્રેશ્વરીદેવીની સિંહાસન પર સ્થાપના કરીને, પહેલાની વિધિ પ્રમાણે સામગ્રી સર્વ એકઠી કરીને, અષ્ટપ્રકારે ચક્રેશ્વરીનું પૂજન આરતિ સુધી સર્વ કરીને, પીળા પુષ્પથી પૂજન કરીને, અષ્ટગધથી રૂપાનાં પતરાં પર ચત્રની સ્થાપના કરીને, પીળી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો સાડાખાર હજાર અથવા પુરો એક લાખ જાપ છ મહિનામાં સંપૂર્ણ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો. પછી નિરંતર ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે

તંત્ર—પુષ્પાક્રં ચોગે સફેદ આકડો કે જેની સાતમી અથિ ગણેશાકાર હોય છે, તે લાવીને દ્રવ્યની અંદર રાખવાથી અષ્ટસિદ્ધિ તથા નવનિધિની પ્રાપ્તિ થાય છે ઇતિ અડતાલીસમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત અડતાલીસમા ચત્રની વિધિ—

આ ચત્ર લોખપત્ર પર અષ્ટગધથી લખી સોનાના માદળીઓમાં શુભ દિવસે નાખીને, ત્રણ દિવસ પંચામૃતમાં રાખી, પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે વળી રૂપાનાં પતરાં ઉપર અષ્ટગધથી લખીને નિરંતર પચવણી^૧ પુષ્પ, નૈવેદ્ય તથા ફલથી પૂજન કરવાથી લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ, અષ્ટસિદ્ધિ તથા નવનિધિની પ્રાપ્તિ છ મહિનામાં થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૮

૧ જ્યાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“૪૯ દિવસ સુધી ૧૦૮વાર જપવાથી અને ચત્ર પાસે રાખવાથી મનોવાહિત કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે અને જેને પોતાના આધીન કરવો હોય તેના નામનું ચિંતન કરવાથી તે પોતાને વશ થાય છે.”

કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર.

—(૦)—

કલ્યાણમન્દિરમુદારમવદ્યમેદિ
મીતામયપ્રદમનિન્દિતમંધ્રિપદ્મમ્ ।
સંસારસાગરનિમજ્જદશેષજન્તુ—
પોતાયમાનમભિનમ્ય જિનેશ્વરસ્ય ॥
યસ્ય સ્વયં સુરગુર્ગરિમામ્બુરાશેઃ
સ્તોત્રં સુવિસ્તૃતમતિર્ન વિશ્તુર્વિધાતુમ્ ।
તીર્થેશ્વરસ્ય કમઠસ્મયધૂમકેતો—
સ્તસ્યાહમેષ કિલ સંસ્તવનં કરિષ્યે ॥૧-૨॥ -યુગ્મમ્

સ્તોત્રાર્થ—કલ્યાણતુ ઘર, ઉદાર, પાપને લેદનાર, લય પામેલાને અલયના
દેનાર, પ્રશસ્ય અને સંસારરૂપી સમુદ્રને વિષે હુબતા એવા સમગ્ર પ્રાણીઓને પ્રવ-
હણ(વહાણ) સમાન એવા જિનેશ્વર દેવના ચરણક્રમણને નમસ્કાર કરીને, મહિમાના
મહાસાગર રૂપ તથા કમઠના અહકારનો નાશ કરવામાં ધૂમકેતુ સમાન એવા શ્રી
પાર્શ્વનાથ પ્રભુ કે જેઓની સ્તુતિ કરવા માટે અતિશય બુદ્ધિશાળી એવો બ્રહ્-
રૂપતિ પણ સમર્થ થયો નથી, તેઓની સ્તુતિ કરવા હું પ્રવૃત્ત થયો છું -૧-૨

મન્ત્ર—ઐનમો ભગવતો રિસહસ્સ તસ્સ પઙ્કિનિમિત્તેણ ચરણપણ્ણત્તિ દ્વદેણ મળા-
મદ્દ યમેણ ઉપ્પાદિયા જીહ્વા કઠોદ્દમુહતાલુયા સ્ત્રીલિયા જો મં મસદ્દ જો મં હસંદ્દ વુદ્ધ-
દિટ્ઠીપ વજ્જસિંહલાપ દેવદત્તસ્સ મળં હિયયં કોહ જીહ્વા સ્ત્રીલિયા સેલલિયાપ લ લ
લ લ ઠઃ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા
[—ઐષ્વર્યપદ્માવતીકલ્પ અ. ૮ શ્લો ૮]

વિધિ—આ મન્ત્રનો ૧૦૮વાર જાપ કરીને પછી શત્રુ સાથે વાદ વિવાદ કરવાથી
જાપ કરનારનો જય થાય, નિશ્ચયે કરીને દુશ્મનનું સુખ બધ થાય—પરાજય થાય.
ૐ હ્રીં કમઠસ્સ ય ધૂમકેતૂપમાય જિનાય નમઃ ॥

સામાન્યતોઽપિ તવ વર્ણયિતું સ્વરૂપ—

મસ્માદ્દશાઃ કથમધીશ ! મધ્વન્યધીશાઃ ? ।

દૃષ્ટોઽપિ કૌશિકશિશુર્યદિવા દિવાઽન્ધો

રૂપં પ્રરૂપયતિ કિં કિલ ધર્મરશ્મેઃ ? ॥૩॥

હાવાર્થ:—હે પ્રભુ ! સામાન્ય રીતે પણ તમારૂં સ્વરૂપ કહેવાને મારા જેવા મદ બુદ્ધિવાળા શી રીતે સમર્થ થાય ? જેવી રીતે દિવસે નિરતર અધ એવો ઘુવડનો બાળક ગમે તેટલો બુદ્ધિશાળી હોય તો પણ સૂર્યનું સ્વરૂપ કહી શકતો નથી, તેવી જ રીતે હું પણ મંદ બુદ્ધિવાળો હોવાથી પ્રભુનું સ્વરૂપ વર્ણવી શકું તેમ નથી —૩

મન્ત્ર:—ૐ હ્રસ્ક્લીં હ્રીં વગલામુખી દેવી નિત્યે ! ક્લિન્ને ! મદદ્રવે ! મદનાતુરે ! વષટ્ સ્વાહા

વિધિ—આ મંત્રનો પુષ્પાકર્ષનો યોગ આવે છતે જાપ શરૂ કરવો અને તે ૨૧ એકવીસ દિવસ સુધીમા ૧૨૦૦૦ ખાર હજાર જાપ પુરો કરવાથી ત્રણે લોક વશીભૂત થાય છે. ૐ હ્રીં ત્રૈલોક્યાધીશાય નમઃ

આ ૩ જા શ્લોકનો હાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૮ મા વચ્ચે પાર્શ્વનાથ પ્રભુની મૂર્તિ પદ્માસનસ્થ બિરાજમાન છે, મૂર્તિની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર કંચુદયંદ્ર સ્તુતિ બોલતા ચિત્રકારે રજુ કરેલા છે. પ્રભુની ડાબી બાજુએ પર્વત ઉપર એક ઘુવડ બેઠેલ છે અને આકાશમા ચિત્રકારે સૂર્ય રજુ કરેલો છે, તથા પ્રભુની મૂર્તિની નીચે તેઓનું લાછન સર્પ રજુ કરેલું છે

મોહક્ષયાદનુભવન્નપિ નાથ ! મર્ત્યો

નૂનં ગુણાન્ ગણયિતું ન તવ ક્ષમેત ।

કલ્પાન્તવાન્તપયસઃ પ્રકટોઽપિ યસ્મા—

ન્મીયેત કેન જલધેર્નનુ રત્નરાશિઃ ॥૪॥

શ્લોકાર્થ —હે નાથ ! કેાઈ મનુષ્ય મોહનીયાદિ કર્મનો ક્ષય થવાને લીધે કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાથી તમારા શુણ્ણને જાણે પણ છે, તથાપિ તેનું વર્ણન કરવાને તે સમર્થ થઈ શકતો નથી જેવી રીતે સમુદ્રને વિષે રહેલું એવું જે પાણી કલ્પાન્ત કાળને વિષે દૂર થઈ જવાથી તેમા રહેલા રત્નોનો સમૂહ પ્રગટ રીતે જોવામા આવવા છતાં પણ માપી શકાતો નથી તેવી જ રીતે મોહનીયાદિ કર્મોના ક્ષયથી પ્રગટપણે આપના શુણ્ણને જાણતા એવા કેવલજ્ઞાની પણ આપના શુણ્ણનું વર્ણન કરી શકતા નથી —૪

આ ૪ થા શ્લોકનો હાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૦ ની મધ્યમાં પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પદ્માસનસ્થ સર્પના લાછન સહિત બિરાજમાન છે જમણી બાજુ સ્તોત્રકર્તા કંચુદયંદ્ર બે હાથની અજલિ જોડીને સ્તુતિ કરતા

ઘેઠેલા છે, ત્યારે ડાબી બાજુ એક સ્વેતાગ્નર સાધુ ઊભેલા છે અને તેઓની બાજુમાં ચિત્રની નીચે બાજુમાં રજુ કરેલા સમુદ્રમાનાં પાણીમાં રહેલા રત્નોને ભેતાં છતાં પણ લઈ શકવાને અશક્ત હોય એવો ભાવ દર્શાવતી એક ગૃહસ્થની પ્રતિકૃતિ રજુ કરીને ચિત્રકારે પોતાની કદપનાશક્તિથી પ્રલોકનો ભાવ દર્શાવવા પુરેપુરો પ્રયાસ કરેલો જણાઈ આવે છે.

અમ્યુદ્યતોઽસ્મિ તવ નાથ ! જહાશયોઽપિ

કર્તું સ્તવં લસદસહ્વયગુણાકરસ્ય ।

બાલોઽપિ કિં ન નિજબાહુયુગં વિતત્ય

વિસ્તીર્ણતાં કથયતિ સ્વધિયાઽમ્બુરાશેઃ ? ॥૫॥

ભાવાર્થ:—હે નાથ ! જેવી રીતે મંદ બુદ્ધિવાળો બાળક પોતાની બુદ્ધિવડે કરીને પોતાના બંને હાથ પહોળા કરીને આવડો મોટો સમુદ્ર છે એમ કહી સમુદ્રનો વિસ્તાર બતાવે છે, તેવી જ રીતે મદ બુદ્ધિવાળો એવો હું હોવા છતાં પણ દેદીપ્યનાન અસખ્ય શુભેના સ્થાનરૂપ તમારૂં સ્તોત્ર કરવાને ઉદ્યમવત થયો છું.—૫

યે યોગિનામપિ ન યાન્તિ ગુણાસ્તવેશ !

વક્તું કથં ભવતિ તેષુ મમાવકાશઃ ? ।

જાતા તદેવમસમીક્ષિતકારિતેયં

જલ્પન્તિ વા નિજગિરા નનુ પક્ષિણોઽપિ ॥૬॥

ભાવાર્થ:—હે સ્વામી ! આપના શુભેના યથાર્થ વર્ણન કરવાને યોગીઓ પણ સમર્થ થતા નથી, તો પછી તેનું વર્ણન કરવાને હું તો કયાથી જ શક્તિવાન થાઉં ? તેથી કરીને મેં જે આ આપની સ્તુતિ કરવાનો પ્રારભ કર્યો છે તે અવિચારી જ કર્યું છે અથવા જેવી રીતે પક્ષીઓને મનુષ્યોની ભાષા બરાબર નહિ આવડવાને લીધે પોતાને જે બોલવું હોય તે તેઓ પોતપોતાની ભાષામાં બોલે છે, તેવી જ રીતે હું પણ મને જેવી આવડે તેવી ભાષામાં આપની સ્તુતિ કરું છું —૬

મંત્ર:—ૐ નમો ભગવતિ ! અમ્બિકે ! અમ્બાલિકે ! યક્ષિદેવિ યૌ દૌઃ બ્લૈં હ્રસ્ક્ષ્ઠીં બ્લં હ્રસૌં રઃ રઃ રઃ રઃ રાં રાં દ્વિષ્ટિ પ્રત્યક્ષ મમ દેવદત્ત વશ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા । [સંવૌષદ્ ?] ॥

[મૈરવપદ્માવતીકલ્પે અ-૬-શ્લો ૨]

વિધિ:—આ મંત્રે ૨૧વાર દાતણ મંતરીને દાતણ કરીને પછી ૨૧વાર મંત્ર ભણવાથી ધ્વિષ્ટ મનુષ્ય વશ થાય છે. ૐ હ્રીં અવ્યક્તગુણાય શ્રીજિનાય નમઃ । શ્રી શંખેશ્વર-પાર્શ્વનાથાય ૐ હ્રીં શ્રીં નમઃ ॥

આસ્તામચિન્ત્યમહિમા જિન ! સંસ્તવસ્તે
નામાપિ પાતિ ભવતો ભવતો જગન્તિ ।
તીવ્રાત્તપોપહતપાન્થજનાન્ નિદાઘે
પ્રીણાતિ પદ્મસરસઃ સરસોઽનિલોઽપિ ॥૭॥

ભાવાર્થ:—હે જિનેશ્વરદેવ ! અચિન્ત્ય મહિમાવાળુ તમારું સ્તવન તો દૂર રહેલું,
પરંતુ તમારું નામ માત્ર પણ ત્રણ જગતના પ્રાણીઓનું ભવભ્રમણથી રક્ષણ કરે છે.
જેવી રીતે ઉનાળાની સખત ગરમીથી બચાકુળ થએલા મુસાફર લોકોને કમળ સરો-
વરનો આર્દ્ર-ઠંડો પવન પણ પ્રસન્ન કરે છે, તો પછી સરોવરનું જળ અને તેમાં
ઉગેલા કમળો પ્રસન્ન કરે તેમાં તો શુ આશ્ચર્ય ? તેવી જ રીતે તમારું નામ માત્ર
પણ ગ્રહણ કરવાથી પ્રાણીઓનું ભવભ્રમણ દૂર થાય છે, તો પછી તમારી સ્તુતિ
કરવાથી ભવભ્રમણ દૂર થાય તેમાં તો આશ્ચર્ય જ શુ ?-૭

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતો અરિદ્ધનેમિસ્સ વંધેણ વંધામિ રક્ષસ્સાણં મૂયાણં સ્થેયરાણં
ચોરાણં દાઢાણં સાઈણીણં મહોરગાણં અણે જે ચિ દુદ્ધા સંભવંતિ તેસિ સવ્વેસિ મણં
મુહં ગઈં દિહીં વંધામિ ઘણુ ઘણુ મહાઘણુ જઃ જ [જઃ ?] ઠઃ ઠઃ ઠઃ હું ફદ્ [સ્વાહા ?] ॥
[—મૈરવપદ્માવતીકલ્પ અ. ૭, શ્લો. ૧૭]

વિધિ:—આ મન્ત્રથી માર્ગે ચાલતા, અટવીના મધ્યમાં લય ઉપજતા કાંકરા
મત્રીને ચારે દિશાએ નાખવાથી ચોર, સિંહ, સપોદિ લયનો નાશ થાય છે ૐ
હૌં મવાટવી નિવારકાય શ્રી જિનાય નમઃ ।

હૃદ્વર્તિનિ ત્વયિ વિમો ! શિથિલીભવન્તિ
જન્તોઃ ક્ષણેન નિવિહા અપિ કર્મવન્ધાઃ ।
સદ્યો મુજઙ્ગમમયા ઇવ મધ્યમાગ-
મમ્યાગતે વનશિખણ્ડિનિ ચન્દસ્ય ॥૮॥

ભાવાર્થ—હે પ્રભો ! જેવી રીતે વનનો ચોર વનના મધ્યભાગમાં આવે છે
ત્યારે સુખડના ઝાડને વીંટાઈ રહેલા સર્પો ખસી બાંધે છે, તેવી જ રીતે લબ્ધ-
પ્રાણીઓના હૃદયમાં તમે વર્તે છો તે દહ એવા કર્મબંધનો તરફાળ શિથિલ થઈ
બાંધે છે -૮

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતે પાર્શ્વતીર્થંકરાય હંસઃ મહાહંસઃ પદ્મહંસઃ શિવહંસઃ કોપ-
હંસઃ ઊરગેશહંસઃ પક્ષિ મહાવિપ્રભક્ષિ હું ફદ્ [સ્વાહા ?] ॥

[—મૈરવપદ્માવતી કલ્પ અ. ૧૦ શ્લો. ૨૧]

વિધિ—આ મંત્ર લાળીને ૧૦૮ વાર ઉજવાથી સર્પનું ઝેર ઉતરે છે ઐ હ્રીં
કર્માહિવંધમોચનાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ ૮ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૧ ની
મધ્યમા પ્રભુ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ સર્પના લાછન સહિત બિરાજમાન છે, તેઓની
જમણી બાજુ સ્તોત્રકાર કુંભુદ્યન્દ્ર સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે અને ડાબી બાજુ
સુખડના ઝાડને વીંટાએલા સર્પો નજીકમા આવેલા વનના મોરોના લયથી નાશી
જતા દેખાય છે ચિત્રકારે આ ચિત્રમા પણ શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ બરાબર
રજુ કરેલો છે

મુચ્યન્ત એવ મનુજાઃ સહસા જિનેન્દ્ર !

રૌદ્રરૂપદ્રવશતૈસ્ત્વયિ વીક્ષિતેઽપિ ।

ગોસ્વામિનિ સ્ફુરિતતેજસિ દૃષ્ટમાત્રે

ચૌરૈરિવાશુ પશવઃ પ્રપલાયમાનૈઃ ॥૧૥॥

ભાવાર્થ—હે જિનેન્દ્ર ! જેવી રીતે દેહીખ્યમાન તેજવાળા સૂર્ય, રાજા કે
ગોવાળને દેખવા માત્રથી જ નાશી જતા એવા ચોરો વડે પશુઓ શીઘ્ર મૂકાઈ જાય
છે, તેવી જ રીતે તમારા દર્શન માત્રથી જ સેકડો લયકર ઉપદ્રવોથી મનુષ્યો તત્કાળ
મુક્ત થાય છે -૯

મંત્ર—ૐ ઇંદ્રસેના મહાવિજ્ઞા દેવલોગાઓ આગયા દિદ્ધિવંધનં કરિસ્સામિ મહાણં
મૂઘાણં અદ્ધિણં દાદ્ધીણં સિંગીણં ચોરાણં ચારિયાણં જોહાણં વગ્ધાણં સિંહાણં મૂયાણં
ગંધન્વાણં મહોરગાણં અન્નેસિં (અણે વિ ?) દુઢ્ઢસત્તાણં દિદ્ધિવંધનં મુહવંધનં કરેમિ
ૐ ઇવનરિંદે સ્વાહા ॥

વિધિ—દિપાલિકા દિને ઉપવાસ કરીને આ મંત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવો,
પછીથી માર્ગે ચાલતા ૨૧વાર ગણવાથી સર્વ જાતના લય તથા ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે
ૐ હ્રીં સર્વોપદ્રવ હરણાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ ૬મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૨ની મધ્યમા
સર્પના લાછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ, મૂર્તિની જમણી બાજુએ
પ્રભુની સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુંભુદ્યન્દ્ર તથા ડાબી બાજુએ નાશી જતા એવા
ઢોરો તથા તેનું ચોરોથી રક્ષણ કરતા બે ઢાલ અને તલવાર ધારી સુલટો તથા
ચિત્રની ઉપરના ભાગમા દેહીખ્યમાન તેજવાળા સૂર્યની રજુઆત કરીને ચિત્રકારે
આ ચિત્રમાં પણ શ્લોકને અનુલક્ષીને ભાવ દર્શાવવામા બરાબર સફળતા મેળવેલી છે

ત્વં તારકો જિન ! કથં ભવિનાં ત એવ
ત્વામુદ્ગ્રહન્તિ હૃદયેન યદુત્તરન્તઃ ? ।

યદ્વા દતિસ્તરતિ યજ્જલમેપ નૂન—

મન્તર્ગતસ્ય મરુતઃ સ કિલાનુભાવઃ ॥૧૦॥

ભાવાર્થ—હે જિનેશ્વરદેવ ! સસાર સમુદ્રથી પાર ઉતરતા એવા ભવ્ય પ્રાણીઓ આપને પોતાના હૃદયમાં વહન-ધારણ કરે છે; તો પછી તમે ભવ્ય પ્રાણીઓને તારનાર કહેવાઓ છો તે કેવી રીતે ? તો કહે છે કે-જેવી રીતે આમડાની અંદર રહેલા વાચુના પ્રભાવથી જ મશક તરે છે તેવી જ રીતે ભવ્ય પ્રાણીઓ જે સસાર સમુદ્રથી પાર ઉતરે છે તેમાં તારો જ પ્રભાવ છે—૧૦

મંત્રઃ—ૐ હ્રીં ચક્રેશ્વરી ચક્રધારિણી જલ જલનિહિ પારડતારણિ જલં થંભય થંભય હુષ્ટાન્ દૈત્યાન્ દારય દારય અસિવોપસમં કુરુ કુરુ ૐ ઠ ઠઃ [ઠ. ?]સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મંત્રને ગુરૂવારના રોજ પુષ્ય નક્ષત્રનો યોગ આવે છતે ૧૦૮ વાર જાપ કરીને સાધ્ય કર્યો પછી કાર્ય પડ્યે ૨૧ એકવીશવાર ગણવાથી દરેક જાતના પાણીના ભય ટલે છે. ૐ હ્રીં ભવોદધિતારકાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

આ ૧૦મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૭૩ ની મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ ઊભરાજમાન છે, પ્રભુની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર કૃષ્ણદત્તદ્રને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા તથા ડાબી બાજુએ એક સ્તુતિ કરતો ભવ્ય પુરુષ તથા તેના પગની નીચેના ભાગમાં પાણીમાં તરતી આમડાની મશક રજુ કરીને ચિત્રકારે અહીંયાં પણ શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ રજુ કરેલો સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે

યસ્મિન્ હરપ્રમૃતયોઽપિ હતમભાવાઃ

સોઽપિ ત્વયા રતિપતિઃ ક્ષપિતઃ ક્ષણેન ।

વિધ્યાપિતા હૃતમ્ભુજઃ પયસાઽથ ચેન

પીતં નર્કિં તદપિ દુર્ધરવાહવેન ? ॥૧૧॥

ભાવાર્થ.—જેમ જગતમા પાણીવડે અગ્નિ બુઝાઈ જાય છે છતાં પણ વડવાનળ અગ્નિ તેનું પાન શું નથી કરતો ? તેમ જે કામદેવની પાસે હરિહરાદિ દેવો પણ પ્રભાવ વગરના થયા છે, તે કામદેવને આપે ક્ષણવારમા જીતેલો છે—૧૧

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતો અગ્નિસ્તસ્મિનિ ! પદ્મદિવ્યોત્તરણિ ! શ્રેયસ્કરિ ! જ્વલ જ્વલ પ્રજ્વલ પ્રજ્વલ સર્વકામાર્થસાધિનિ ! ૐ અનલપિપ્પલોર્ધ્વકેશિનિ ! મહાધિવ્યાધિ-પતયે સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્ર કેસર અથવા હરતાલથી લખવાથી અગ્નિના ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે. ૐ હ્રીં હ્રુતમુગ્ધનિવારકાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥ શ્રી ફલવર્દિપાર્શ્વ-સ્વામિને નમઃ ॥

આ ૧૧ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૪ ની જમણીબાજુના ઉપરના ભાગમાં પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ તથા પ્રભુની નીચેના ભાગમાં સર્પેતુ લાંછન તથા પ્રભુની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર કુમુદ્યંદ્ર સ્તુતિ કરતા દેખાય છે, પ્રભુની ડાબી બાજુએ એકજ આસન ઉપર હરિ (કૃષ્ણ) ભક્ષ્મી સહિત તથા તેઓની નીચે કામદેવ (પુષ્પધન્વા) ધનુષ્ય અને પુષ્પ બાણ હાથમાં પકડીને તથા હર (શકર) પાર્વતી સહિત તથા વ્યાઘ્રચર્મ ઉપર અર્ધનારીશ્વરના સ્વરૂપમાં બેઠેલા ચીતરીને અને વળી ચિત્રની નીચેના ભાગમાં પાણીમાં સળગતો વડવાગ્નિ રણુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકના એકેએક ભાવ રણુ કર્યો છે.

સ્વામિન્નનલ્પગરિમાણમપિ પ્રપન્ના—

સ્ત્વાં જન્તવઃ કથમહો હૃદયે દધાનાઃ ।

જન્મોદર્ધિ લઘુ તરન્ત્યતિલાઘવેન

ચિન્ત્યો ન હન્ત મહતાં યદિ વા પ્રભાવઃ ॥૧૨॥

ભાવાર્થ:—હે સ્વામી ! તમોને સ્વામીપણે આશ્રિત થએલા પ્રાણીઓ અત્યંત શુરતાવાળા—ભારવાળા તમોને હૃદયમાં ધારણ કરતા છતાં પણ જલદીથી થોડો પણ ભાર નહિ લાગવાથી અત્યંત હળવાપણાએ કરીને ભવસાગરને તરી બાય છે. તમને મોટા ભારવાળાને ચિત્તમાં ધારણ કરતા છતાં જાણે બિલકુલ ભાર જ નથી એવી રીતે સહેલાઈથી તરી બાય છે, તે આશ્ચર્ય છે, અથવા તો તે યોગ્યજ છે, કારણ કે મહાપુરુષોનો પ્રભાવ અવર્ણનીય જ હોય છે, ભારવાળા છતાં પણ ભાર રહિત થઈ બીજાને સહેલાઈથી તારવાની શક્તિ મહાત્માઓની જ હોય છે, કે જે સામાન્ય મનુષ્યના ચિંતવનમાં પણ આવી શકે નહિ.—૧૨

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હૈં હ્રૌં હઃ અસિઆડસા વાંછિતં મે કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્રનો સવાલાખ બાપ કરવાથી સર્વ મનોવાંછિત કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

આ ૧૨ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૫ ની મધ્યમાં સર્પના લાંછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે, તેઓની જમણી બાજુએ સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુમુદ્યંદ્ર બેઠેલા છે, તથા ડાબી

બાબુએ બે ગૃહસ્થ શ્રાવકો વચ્ચે પહેરીને બેઠેલા છે અને તે બંને જણા પોતાનો જમણો હાથ ઉઠાવી કરીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા દેખાય છે, તે ગૃહસ્થોની પાછળના ભાગમાં પર્વતની આકૃતિ ચીતરેલી છે તથા ચિત્રના નીચેના ભાગમાં સમુદ્રમાં તરતાં સાત કમળનાં ફૂલો બતાવીને ચિત્રકારે શ્લોકનો આશય ધ્વનિત કરવા પ્રયત્ન કરેલો છે. જેવી રીતે હળવાપણાએ કરીને કમળનાં ફૂલો સમુદ્ર તરીકે જાય છે, તેવી જ રીતે આપને હૃદયમાં ધારણ કરવાવાળા પ્રાણીઓ કર્મની નિર્જરા થવાથી અત્યંત હળવા કર્મી થવાથી સુખે કરીને ભવરૂપી સમુદ્રને તરીકે જાય છે.

क्रोधस्त्वया यदि विभो ! प्रथमं निरस्तो

ध्वस्तास्तदा वत कथं किल कर्मचौराः ? ।

प्लोपत्यमुत्र यदिवा शिशिराऽपि लोके

नीलद्रुमाणि विपिनानि न किं हिमानी ? ॥૧૩॥

ભાવાર્થ.—હે પ્રભુ ! જો તમોએ ક્રોધનો પ્રથમથી જ નાશ કર્યો છે, તો તે ક્રોધ વિના કર્મરૂપી ચોરોનો તમોએ શી રીતે નાશ કર્યો ? એ મોટું આશ્ચર્ય છે. આ જગતમાં શીતળ એવો પણ હિમનો સમૂહ, નીલા વૃક્ષવાળા વનખંડોને શું નથી બાળતો ? જેમ શીતળ એવો હિમનો સમૂહ નીલા વૃક્ષવાળા વનખંડોને બાળે છે, તેમ તમો પણ ક્રોધ વિના જ કર્મ રૂપી ચોરોનો નાશ કરે છે એ સુક્ત જ છે.—૧૩

मन्त्र—ॐ ह्रीं असिबाउसा सर्वं दुष्टान् स्तंभय स्तंभय अंधय अंधय मुकय मुकय मोहय मोहय कुरु कुरु ह्रीं दुष्टान् ठः ठः ठः स्वाहा ॥

વિધિ:—પૂર્વ દિશા સન્મુખ બેસીને આ મંત્રનો આઠ દિવસ અથવા એક-વીશ દિવસ સુધી સુષ્ટિ બંધ કરી રોજ ૧૧૦૦ અગિઆરસો બપોલે કરે તો સર્વ ભતના હુદ્ વ્યતરના કષ્ટથી મુક્ત થવાય છે ॥ૐ હ્રીં કર્મચૌરવિધ્વંસકાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ ૧૩મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે બુદ્ધે ચિત્ર. ૨૭૬ની મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે, તેઓશ્રીની જમણી બાબુએ બંને હાથની અજલિ બેડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા એવા સ્તોત્રકાર ‘કુચુદ્યંદ્ર’ બેઠેલા છે અને ડાબી બાબુએ નીલા વૃક્ષવાળા વનખંડો બતાવવાને માટે ચિત્રકારે વનખંડમાં ટેકરી ઉપર ઉગેલું એક નીલુ વૃક્ષ બતાવીને શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે.

ત્વાં યોગિનો જિન ! સદા પરમાત્મરૂપ—

મન્વેષ્યન્તિ હૃદયામ્બુજકોશદેશે ।

પૂતસ્ય નિર્મલરુચેર્યદિવા કિમન્ય—

દક્ષસ્ય સમ્ભવિ પદં નનુ કર્ણિકાયાઃ ॥૧૪॥

ભાવાર્થ—હે જિનેશ્વર ! યોગિ પુરુષો પરમાત્મસ્વરૂપ એવા આપને નિરતર જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુવડે જુઓ છે—પોતાના હૃદયકમળની કર્ણિકાને વિષે આપને જ શોધે છે. અર્થાત્ કમળના બીજનું સ્થાન જેમ કર્ણિકા છે, તેમ તમે પણ કર્મકમળના નાશ થવાથી પવિત્ર એટલે ચિદાનંદ સ્વરૂપે પ્રગટ થએલા હોવાથી નિર્મળ કાતિવાળા છો માટે યોગિઓના હૃદયકમળના મધ્યભાગ રૂપ કર્ણિકા એ જ આપનું યોગ્ય સ્થાન છે—૧૪

મન્ત્ર—ૐ નમો મેરુ મહામેરુ, ૐ નમો ગૌરી મહાગૌરી ૐ નમો કાલી મહાકાલી, ૐ[નમો] હંદે મહાહંદે, ૐ [નમો] જયે મહાજયે, [ૐ નમો વિજયે મહાવિજયે], ૐ નમો પણ્ણસમણિ મહાપણ્ણસમણિ, અવતર અવતર દેવિ અવતર [અવતર] સ્વાહા ॥

[—શ્રી મૈરવપદ્માવતીકલ્પે અ. ૮. શ્લો. ૮.]

વિધિ:—આ મન્ત્રનો આઠ હજાર જાપ કરીને આરીસો મત્રીને વસ્ત્ર પર આરીસો મુકી, તેની સન્મુખ કુંવારી કન્યાને સ્નાન કરાવી સફેદ વસ્ત્ર પહેરાવી બેસાડીને જે જે પ્રશ્ન પૂછીયે તેનો તે કન્યા સત્ય ઉત્તર આપે ૐ હ્રીં હૃદયામ્બુજાન્વેષિતાય [શ્રીજિનાય] નમઃ ॥

આ ૧૪મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૭૭ની મધ્યમા સર્પના લાઘવવાળી પદ્માસનસ્થ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ ધિરાજમાન છે તેઓની જમણી બાજુએ પ્રભુની સ્તુતિ કરતાં સ્તોત્રકાર કૃષ્ણદેવ અને ડાબી બાજુએ જમણા હાથમાં નવકારવાલી પકડીને ધ્યાન કરતો એક ભક્ત શ્રાવક તથા પરમાત્મ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થએલ એક યોગિ કમળની ઉપર પદ્માસનસ્થ બેઠેલ છે અને તેની નજીકમા બીજો એક ભક્તજન બેસેલ રહેલો છે ચિત્રકારે ચિત્રમા ધ્યાન કરનાર ગૃહસ્થના ઉપરના ભાગમાં ‘ધ્યાનાત્’ તથા યોગિના ઉપરના ભાગમાં ‘પરમાત્મદશ’ શબ્દ લખીને તથા તે યોગિની બાજુમા એક વિકસિત કમળ જેવી આકૃતિ ચીતરીને શ્લોકનો ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલો સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે.

ધ્યાનાજ્જિનેશ ! ભવતો ભવિનઃ ક્ષણેન

દેહં વિહાય પરમાત્મદશાં વ્રજન્તિ ।

તીવ્રાનલાદુપલભાવમપાસ્ય લોકે

ચામીકરત્વમચિરાદિવ ધાતુમેદાઃ ॥૧૫॥

ભાવાર્થ.—હે જિનેશ્વર ! જેવી રીતે ધાતુઓના પ્રકારો તીવ્ર અગ્નિના સંયોગથી પથ્થરપણાનો ત્યાગ કરી સુવર્ણપણાને પામે છે, તેવી જ રીતે ભવ્યપ્રાણીઓ તમારૂં ધ્યાન ધરવાથી ઔદારિક શરીરનો ત્યાગ કરીને પરમાત્મદશાને પામે છે—૧૫

મંત્ર:—ૐ નમો લોપ સવ્વસાહૂણં, ૐ હ્રીં નમો ઉવજ્ઞાયાણં, ૐ હ્રીં નમો આયરિયાણં, ૐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણં, ૐ હ્રીં નમો અરિહંતાણં, પ્કાદિક, દ્વ્યદિક, ચાતુર્થિક, મહાજ્વર, ક્રોધજ્વર, શોકજ્વર, મયજ્વર, કામજ્વર, કલિતરવ, મહાવીરાન્, વંધ વધ હ્રીં ફદ્ સ્વાહા ।

વિધિ:—આ મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને નવા વસ્ત્રના છેડે ગાંઠ વાળી, તે ગાંઠને ગુગલ તથા ધીનો ધૂપ દેવો, પછી તાવથી અસ્ત થયેલા રોગીને તે મન્ત્રેણુ વસ્ત્ર ઓઢાડવું, વસ્ત્રની ગાંઠ રોગીના મસ્તક તળે રાખવી, આ પ્રમાણે કરવાથી રોગીનો તાવ ઉતરી જાય છે અને તેને સુખે ઉઘ આવે છે ૐ હ્રીં જન્મમરણરોગહરાય નમ ॥

અન્તઃ સદૈવ જિન ! યસ્ય વિભાવ્યસે ત્વં

મઘ્યૈઃ કથં તદપિ નાશયસે શરીરમ્ ? ।

एतत् स्वरूपमथ मध्यविवर्तिनो हि

यद् विग्रहं प्रशमयन्ति महानुभावाः ॥૧૬॥

ભાવાર્થ —“હે જિનેશ્વર દેવ ! ભવ્ય પ્રાણીઓ પોતાના જે શરીરમાં આપનું નિરતર ધ્યાન ધરે છે, તે જ તેમના શરીરનો આપ નાશ કરો છો ? અર્થાત્ તેમને મોક્ષ પમાડી દેહ રહિત કરો છો જે સ્થાનમાં ભવ્ય પ્રાણીઓ આપનું ધ્યાન ધરે છે, તે જ સ્થાનનો નાશ કરવો તે આપને યોગ્ય નથી. આ વિરોધાભાસ અલકાર છે, તેમાં ‘વિગ્રહ’ શબ્દના ‘શરીર’ અને ‘કલહ’ એવા બે અર્થ હોવાથી સ્તુતિકાર તે વિરોધનો પરિહાર કરે છે—અથવા તો તે યોગ્ય જ છે. કારણ કે જેઓ મધ્યમા-વચ્ચે રહેલા હોય તેઓનો સ્વભાવ જ એવો હોય છે કે તે મહાત્માઓ ‘વિગ્રહ’નો એટલે બે જણ વચ્ચેના કળુઆનો નાશ કરે જ છે તેમ અહીં આપ ‘વિગ્રહ’નો એટલે મોક્ષ આપવાથી ‘શરીર’નો નાશ કરો છો કારણ કે આપ પણ શરીરની મધ્યમાં રહેલા છો.—૧૬

મન્ત્ર:—ૐ હ્રીં નમો અરિહંતાણં પાદૌ રક્ષ રક્ષ, ૐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણં કટિં રક્ષ રક્ષ, ૐ હ્રીં નમો આયરિયાણ નાભિં રક્ષ રક્ષ, ૐ હ્રીં નમો ઉવજ્ઞાયાણં હૃદયં રક્ષ રક્ષ ૐ હ્રીં નમો લોપ સવ્વસાહૂણં વ્રહ્માંડં રક્ષ રક્ષ, ૐ હ્રીં પસો પંચ નમુકારો શિખાં રક્ષ

રક્ષ, ઐ હ્રીં સન્વપાવપ્પણાસણો આસનં રક્ષ રક્ષ, ઐ હ્રીં મંગલાણં ચ સન્વેસિં પદમં
હવહ મંગલં, આત્મરક્ષા પરરક્ષા હિલિ હિલિ માતંગિનિ સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્રનુ સ્મરણ કરવાથી કાર્મણાદિ દોષનુ નિવારણ થાય ઐ હ્રીં
વિગ્રહનિવારકાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ ૧૬ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ. ચિત્ર ૨૭૮ ની
મધ્યમાં સર્પના લાંછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ ધિરાજમાન છે
પ્રભુની જમણી બાજુએ બે હાથની અજલિ બેડીને સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર
બેઠેલા છે અને ડાબી બાજુ જમણા હાથમાં નવકારવાદી પકડીને એક ભવ્ય
શ્રાવક ધ્યાન ધરતો બેઠેલો છે અને શ્રાવકની બાજુમાં એક ગૃહસ્થ બીજી બે
વ્યક્તિઓ કે જે કોઈ બાબતમાં ઝગડો કરીને મારામારી કરવાની તૈયારી કરતી
હોય તેવી દેખાય છે, તે બંનેની વચ્ચે ભૂલો રહીને ઝઘડો પતાવતો હોય તેમ
બતાવીને મહાત્માઓ બે જણ વચ્ચેના કળ્યાણનો નાશ કરે છે, તેવી રીતનો ભાવ
બતાવવા ચિત્રકારે પ્રયત્ન કરેલો છે

આત્મા મનીષિમિરયં ત્વદમેદબુદ્ધ્યા

ધ્યાતો જિનેન્દ્ર ! ભવતીહ ભવત્પ્રભાવઃ ।

પાનીયમપ્યમૃતમિત્યનુચિન્ત્યમાનં

કિં નામ નો વિષવિકારમપાકરોતિ ? ॥૧૭॥

ભાવાર્થ:—હે જિનેશ્વર ! આ જગતમાં જેવી રીતે પાણીને વિષે અમૃતની
ભાવના કરી હોય તે પાણી અથવા મણિ મંત્રથી અમૃતરૂપ કરેલું પાણી વિષના
વિકારને દૂર કરે છે, તેવી જ રીતે જે પડિત પુરુષો પોતાના આત્માને પરમાત્મ
સ્વરૂપે ચિતવે છે, તે પડિત પુરુષો પરમાત્મ સ્વરૂપ જ થાય છે, અર્થાત્ પરમાત્મ
પદને પ્રાપ્ત કરે છે.—૧૭

મંત્ર—ૐ યઃ યઃ સ સઃ હઃ હઃ વઃ વઃ ઉરુરિલ્લય રુદ્ર(હ?) રુદ્ધાન્ત ઐ હ્રીં પાર્શ્વ-
નાથાય દહ દહ દૂષ્ટ નાગવિષં ક્ષિપ ઐ સ્વાહા ॥

[—શ્રી પાર્શ્વનાથસ્તોત્રે ગા ૧૬ મં. ચિં પૃ ૭૧]

વિધિ:—આ મંત્રથી સાત વાર પાણી મંત્રીને જે જગ્યાએ સર્પની દાઢ બેઠી
હોય તે જગ્યાએ છાંટવાથી અથવા મંત્રેલું પાણી પાવાથી સાપનુ ઝેર ઉતરે અથવા
સર્પ જાતનાં ઝેરના દોષનુ નિવારણ થાય છે. ॥ ઐ હ્રીં આત્મસ્વરૂપધ્યેયાય શ્રી
જિનાય નમઃ ॥

ત્વામેવ વીતતમસં પરવાદિનોઽપિ

નૂનં વિમ્બો ! હરિહરાદિધિયા પ્રપન્નાઃ ।

કિં કાચકામલિમિરીશ ! સિતોઽપિ શઙ્ખો

નો ગૃહ્યતે વિવિધવર્ણવિપર્યયેણ ? ॥૧૮॥

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુ ! પર દર્શનીઓ પ્રહ્લા, વિષ્ણુ, મહેશ્વર વગેરેની બુદ્ધિથી વીતરાગ એવા આપને જ અગિકાર કરે છે—આપનું જ પ્રહ્લાદિક રૂપે ધ્યાન ધરે છે, તે યોગ્ય જ છે. જેવી રીતે શખનો વર્ણુ સફેદ છે તો પણ કાચકમળીના રોગવાળા મનુષ્યો તે શખને રાતો, પીળો વગેરે બુદ્ધા બુદ્ધા વર્ણુવાળો બુદ્ધ છે, તેવી જ રીતે પરતીથીઓ પણ આપનું આ હરિ છે, હર છે, પ્રહ્લા છે, એવી બુદ્ધિથી આરાધન કરે છે.—૧૮

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં નમો અરિહંતાણં, ૐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણં, ૐ હ્રીં નમો આયરિયાણં, ૐ હ્રીં નમો ઉવજ્જ્યાયાણં, ૐ હ્રીં નમો લોપ સવ્વસાહુણં, ૐ નમો સુઅદેવયાપ, મગવર્ણે સવ્વસુઅમય, વારસંગપવયણ જણનીપ, સરસ્સરૂપ, સવ્વવાહિણિ, સુવણ્ણવણે, ૐ અવતર અવતર દેવિ, મમ સરીરં, પવિસ પૂવ્વં, તસ્સ પવિસ, સવ્વજણમયહરીપ, અરહંત સિરીપ સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્રથી ખડી મત્રીને મસ્તકે તિલક કરવું અને રાત્રિના વિષે સર્વ મનુષ્યો સુધ રહ્યાં પછી હાથમાં પાણીની ભરેલી ઝારી લઇ, એકાંતે રહી, મનુષ્યની વાત સાંભળવી, જે વચન સાંભળવામાં આવે તે સત્ય બાબતુ, મન ચિંતિત કાર્યનું શુભાશુભ ફલ આ રીતે બાબતુ. ॥ ૐ હ્રીં પરવાદિ દેવસ્વરૂપધ્યેયાય નમઃ ॥

આ ૧૮ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતિ પ્રતિકૃતિ માટે બુદ્ધો ચિત્ર. ૨૭૯ ની મધ્યમા સર્પના લઇને સહિત પદ્માસનસ્થ પ્રભુ પાશ્વનાથની મૂર્તિ ગિરાજમાન છે, પ્રભુની જમણી બાજુ સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુંભુદ્યંદ્ર બેઠેલા છે, ડાબી બાજુએ બે હાથમા શખ પકડીને કાચકમળીના રોગવાળો એક મનુષ્ય બિભેલો છે, જે પોતાના હાથમાં રહેલા શખનો રંગ સફેદ હોવા છતાં રાતો, પીળો વગેરે વર્ણુવાળો બુદ્ધ છે, તેની બાજુમા ઉપરના ભાગમાં એક ઝાડની નીચે વાંસળી વગાડતા હરિ (કૃષ્ણ) બેઠેલા છે તથા નીચેના ભાગમાં બ્યાઘ્રચર્મ ઉપર બેઠેલા તથા જેઓના મસ્તકમાંથી ગંગા નદી વહી રહી છે તે અને પોતાની સંસ્કૃત ત્રિશૂળ રાખેલું છે એવા હર(શકર)ની રબુઆત કરીને ચિત્રકારે શ્લોકનો આબેહુબ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે.

ધર્મોપદેશસમયે સવિધાનુભાવા—

દાસ્તાં જનો ભવતિ તે તરુરપ્યશોકઃ ।

અભ્યુદ્ગતે દિનપતૌ સમહીરુહોઽપિ

ર્કિં વા વિબોધમુપયાતિ ન જીવલોકઃ ? ॥૧૯॥

ભાવાર્થ —હે પ્રભુ ! જે સમયે આપ ધર્મદેશના આપો છો તે સમયે માત્ર આપના સમીપપણાના જ પ્રભાવથી વૃક્ષ પણ અશોક (શોક રહિત) થાય છે, તેા પછી મનુષ્ય અશોક થાય તેમા તેા શુ આશ્ચર્ય ? જેવી રીતે સૂર્યના ઉદય થયે છતે કેવળ લોકેા જ નિદ્રાનેા ત્યાગ કરે છે એટલુ જ નહિ, પરંતુ વૃક્ષેા પણ પત્ર સકેાત્યાદિ નિદ્રા છોડીને વિકસાર થાય છે, તેવી જ રીતે સૂર્ય રૂપ આપની ધર્મ દેશનાથી મનુષ્ય અને વૃક્ષ પણ અશોક થાય તેમા શું આશ્ચર્ય ?—૧૯

મત્ર—ગંઢસાવ્વસપલોમોન, ગંયાજ્ઞાવડમોન, ગંચારીયઆમોન, ગંદ્ધાસિમોન, ગંતાહંરિઅમોન, હુલુહુલુ, કુલુકુલુ, ચુલુ ચુલુ સ્વાહા ॥

વિધિ:—આમત્રના બપથી મત્સ્યાદિક જીવોની હત્યાના બધન છુટી જાય છે એટલે કે માછલી બળમા આવતી નથી

આ ૧૯ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જીવો ચિત્ર ૨૮૦ ના મધ્યભાગમાં સર્પના લંછના સહિત પદ્માસનસ્થ પાર્શ્વનાથ પ્રભુની મૂર્તિ ખિરાજમાન છે, તેઓશ્રીની બંને બાજુએ વિકસ્વર થયેલ એકેક વૃક્ષ તથા જમણી બાજુએ સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર બેઠેલા છે અને ડાબી બાજુએ બે શ્રાવકેા ધર્મદેશના સાક્ષાત્તા હોય તેવી રીતે બેઠેલા છે, તેમા પાછળ બેલા રહેલા શ્રાવકના જમણા હાથમા એક માળા છે વળી ચિત્રની ઊપરના ભાગમા આકાશ તથા આકાશની મધ્યમાં ઉગેલો એવો સૂર્ય રજુ કરીને શ્લોકાનુરૂપ ભાવ દર્શાવવામા ચિત્રકારે પુરે-પુરી સફળતા મેળવેલી જણાઈ આવે છે

ચિત્રં વિમો ! કથમવાહ્યુસ્રવૃન્તમેવ

વિષ્વક પતત્યવિરલા સુરપુષ્પદૃષ્ટિઃ ? ।

ત્વદ્ગોચરે સુમનસાં યદિ વા મુનીશ !

ગચ્છન્તિ નૂનમથ એવ હિ વન્ધનાનિ ॥૨૦॥

ભાવાર્થ:—હે વિભુ ! આપ જ્યા જ્યા વિચરેા છો, ત્યાં ત્યા ચારે તરફ દેવ-તાઓ પચવણી સુગંધીદાર પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરે છે, તેમા સર્વ પુષ્પોના ડીટા નીચે રહે છે અને પાંખડીઓ ઉપર રહે એવી રીતે કેમ પડે છે? તે આશ્ચર્ય છે. અથવા

તો તે યોગ્ય જ છે કારણ કે તમારા પ્રત્યક્ષપણાને વિષે 'સુમનસ'ના એટલે સારા મનવાળાં ભવ્ય પ્રાણીઓના તથા દેવોના નિગડાદિક બાહ્ય બંધનો અને કર્મરૂપ અલ્પતર બંધનો નીચે જ ભય છે. 'સુમનસ' એટલે પુષ્પો પણ કહેવાય છે, તેથી પુષ્પોનાં બંધનો એટલે હીટાં પણ નીચે હોય છે તે યોગ્ય જ છે.—૨૦

મંત્ર—ૐ હ્રીં નમો ભગવતો ૐ (?) પાસનાહસ્સ ચંભયસવ્વાઓ ફે ફે ૐ જિના-
નાપ મા હ્રહ, અહિ હવંતુ, ૐ ક્ષાં ક્ષીં ક્ષૂં ક્ષૌં ક્ષઃ સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્રથી સંકેદ કૂલને ૧૦૮વાર મંત્રીને રાબ પ્રમુખને સુધવા આપ-
વાથી તે વશ થાય છે. શુનો માફ કરે છે. ૐ હ્રીં પુષ્પવૃષ્ટિ પ્રાતિહાર્યોપશોભિતાય
શ્રીજિનાય નમઃ ॥

આ ૨૦મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૧ ની
મધ્યમાં સર્પના લાંછન સહિત સિંહાસન ઉપર પદાસનસ્થ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની
પ્રતિમાજી બિરાજમાન છે. તેઓની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કમુદ્યંદ્ર' સ્તુતિ
કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી બાજુએ ઉપરના ભાગમાં વિમાનમાથી દેવતા પત્રવણી
પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરતો દેખાય છે, વૃષ્ટિ કરાતા પુષ્પોના હીટાં નીચે અને પાખડીઓ
ઉપર રહેલી સ્પષ્ટ બતાવીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ બરાબર દર્શાવવામાં સફળતા
પ્રાપ્ત કરેલી જણાઈ આવે છે.

સ્થાને ગમીરહૃદયોદધિસમ્મવાયા:

પીયૂષતાં તવ ગિરઃ સમુદીરયન્તિ ।

પીત્વા યતઃ પરમસમ્મદસજ્જભાજો

મન્યા વ્રજન્તિ તરસાઽપ્યજરામરત્વમ્ ॥૨૧॥

ભાવાર્થ:—હે સ્વામિન્ ! ગંભીર હૃદયરૂપ સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થએલી તમારી
વાણીને પડિતો અમૃતરૂપ કહે છે, તે યોગ્ય જ છે. જેવી રીતે મનુષ્ય અમૃતનું પાન
કરીને અજરામર થાય છે, તેવી જ રીતે તમારી વાણીનું શ્રોત્રે દ્રિય વડે પાન કરીને—
શ્રવણ કરીને ભવ્ય પ્રાણીઓ પરમાનંદના અનુભવને પારીને શીઘ્રપણે અજરામર-
પણાને-મોક્ષને પામે છે.—૨૧

મંત્ર:—ૐ અરિહંત સિદ્ધ આયરિય ઉવજ્ઞાય સવ્વસાહ[ણં?] સવ્વધમ્મતિત્થય-
રાણં, ૐ નમો ભગવર્ણ્ય સુઅદેવયાપ શાંતિદેવયાપ સવ્વપવયણદેવયાણં, વસણ્ઠં વિસા-
પાલાણં ચઽઉણ્ઠ લોગપાલાણં, ૐ હ્રીં અરિહંતદેવાણં નમઃ ॥

વિધિ:—આ મંત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી સર્વ સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય,
જય થાય, બ્યાઘ્ર, સર્પ, ઔરાદિ ભયનું નિવારણ થાય. ૐ હ્રીં અજરામર દિવ્યધ્વનિ,
પ્રાતિહાર્યોપશોભિતાય [શ્રી]જિનાય નમઃ ॥

આ ૨૧ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૨ ના મધ્ય ભાગમાં સર્પના લાછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ ધિરાજ-માન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર ‘ક્રમુદ્યંદ’ સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી બાજુએ ચાર ગૃહસ્થ શ્રાવકો, જેઓમાથી બે ઊભા રહેલા છે અને બે બેઠેલા છે, તેઓ પોતાની શ્રોત્રેન્દ્રિય વડે પ્રભુશ્રીની અમૃતવાણી(ધર્મદેશના)નું પાન કરતા રજુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલ છે.

સ્વામિન્ ! સુદૂરમવનમ્ય સમુત્પતન્તો

મન્યે વદન્તિ શુચયઃ સુરચામરૌઘાઃ ।

યેઽસ્મૈ નર્તિ વિદધતે મુનિપુઙ્ગવાય

તે નૂનમૂર્ધ્વગતયઃ સ્વલુ શુદ્ધભાવાઃ ॥૨૨॥

ભાવાર્થ:—હે સ્વામિન્ ! હું એમ માનુ છું કે દેવોથી વિઝાતા પવિત્ર-ઉજ્જવળ ચામરોના સમૂહ અત્યંત નીચા નમીને ઉચે ઉછળે છે તેઓ બધાકે એમ કહેતા હોય કે—જે પ્રાણીઓ મુનિઓને વિષે શ્રેષ્ઠ એવા આ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને નીચા નમીને નમસ્કાર કરે છે તેઓ શુદ્ધ ભાવવાળા થઈને ઊર્ધ્વ ગતિમાં જાય છે—મોક્ષપદને પામે છે—૨૨

મન્ત્ર—ૐ હૃત્યુમલે વિણ્મુહુમલ (લે?) ૐ મલિય ૐ સતુહુમાણ, સીસધુનતાજેગયા, આયાપાયલગંત, ૐ અલિંજરેસ સર્વજરે સ્વાહા ॥

વિધિ.—આ મંત્રનો સાતવાર પાઠ કરી પોતાના મુખ પર બંને હાથની હથેલીઓ મસલીને, ઉત્તમ જનને મદવા જવાથી લાલ થાય, રાજ તરફથી સન્માનની પ્રાપ્તિ થાય. ૐ હ્રીં ચામરપ્રાતિદ્યાર્યોપશોમિતાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

શ્યામં ગમીરગિરમુજ્જ્વલહેમરત્ન—

સિંહાસનસ્યમિહ મન્યશિશ્વળિનસ્ત્રામ્ ।

આલોકયન્તિ રમસેન નદન્તમૃચૈ—

શ્રામીકરાદ્રિશિરસીવ નવામ્બુવાહમ્ ॥૨૩॥

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુ ! અહીં સમવસરણને વિષે નીલા વર્ણવાળા, ઉજ્જવળ દેહીખ્યમાન રત્નજડિત સુવર્ણના સિંહાસન પર બેઠેલા અને ગભીર વાણીવાળા એવા તમોને લબ્ય પ્રાણીઓ રૂપી મોરો મેડ પર્વતના શિખર પર રહેલા, મોટી ગર્જના કરતા, અને નવા મેઘની જેમ ઉત્સુકતાથી જુએ છે—૨૩

મન્ત્ર:—ૐ નમો ભગવતિ ! ચણ્ડિ ! કાત્યાયનિ ! સુભગદુર્ભગયુવતિજનાના[મા] કર્વય આકર્વય હ્રીં ર ર ય્યૌ સંવૌષદ્ દેવદત્તાયા હૃદયં ઘે ઘે ॥

વિધિ—આ મંત્ર સાતદીન સુધી ૧૦૮ વખત દરરોજ શુદ્ધ ચિત્તથી ગણ-
વાથી ઇચ્છિત સ્ત્રીનું આકર્ષણ થાય છે બાપ કરતી વખતે ઉપર મંત્રમાં ‘દેવદત્તાયા’
શબ્દ છે તેની જગ્યાએ ઇચ્છિત સ્ત્રીનું નામ બોલવું

उद्गच्छता तव शितिद्युतिमण्डलेन

लुप्तच्छदच्छविरशोकतरुर्बभूव ।

सान्निध्यतोऽपि यदिवा तव वीतराग !

नीरागतां व्रजति को न सचेतनोऽपि ? ॥૨૪॥

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુ ! તમારૂં નીલવર્ણવાળું ભામડળ ઉંચે ચોતરફ પ્રસરે છે તેથી અશોક વૃક્ષના પાદડાની રાતી કાતિ નષ્ટ થઈ ગઈ અને આખું વૃક્ષ નીલવર્ણ-
વાળું થઈ ગયું, તે યોગ્ય જ થયું છે કારણ કે હે વીતરાગ ! તમારૂં વચન શ્રવણુ અથવા દર્શન તો દૂર રહ્યો, પરંતુ તમારા સમીપપણા માત્રથી પણ કયો પ્રાણી રાગ રહિતપણાને નથી પામતો ? અર્થાત્ સર્વ સચેતન પ્રાણી પણ રાગ રહિત-
થઈ જાય છે, તો પછી અચેતન વૃક્ષ રાગ રહિત થાય તેમા શું આશ્ચર્ય ? કેમકે અચેતનને તો ગમે તેવો મનુષ્ય બોધ કરી શકે છે—કેરવી શકે છે, પણ સચેતનને તો કોઈ જ્ઞાનવાન જ બોધ કરી શકે છે.—૨૪

મંત્ર:—ॐ ह्रीं मैरवरूपधारिणि ! चण्डशूलिनि ! प्रतिपक्षसैन्य चूर्णय चूर्णय घूर्मय घूर्मय मेदय मेदय अस अस पच पच खादय खादय मारय मारय हु फट् स्वाहा ॥

[—શ્રી મૈરવ પ ક. અ. ૨ શ્લો ૧૭]

વિધિ—આ મંત્ર ૧૦૮ વખત જાપી ચારે તરફ લીટી કરવાથી હુશ્મનનું લશ્કર નાશી જાય, સર્વત્ર જય થાય અને પ્રતાપ વધે ॐ હ્રીં મામડલપ્રાતિહાર્ય પ્રમાસ્વતે [શ્રી] જિનાય નમઃ ॥

આ ૨૪મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૩ની મધ્યમાં સર્પના લછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ સિંહાસન પર બિરાજમાન છે, તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર ‘કુમુદચંદ્ર’ પ્રભુની સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી તરફ મસ્તક પાછળ ભામડળ તથા બંને બાજુ અશોકવૃક્ષની આકૃતિઓ સહિત પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન કરીને તથા તે મૂર્તિની અને પાર્શ્વનાથપ્રભુની મૂર્તિની વચ્ચે એક ભક્ત શ્રાવક જમણા હાથમા નવકારવાલી રાખી ધ્યાન ધરતો ચીતરીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ બરાબર પ્રદર્શિત કર્યો છે.

આ ૨૧ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે બુદ્ધો ચિત્ર. ૨૮૨ ના મધ્ય ભાગમા સર્પના લછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ ગિરાજ-માન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી બાજુએ ચાર ગૃહસ્થ શ્રાવકો, જેઓમાથી બે બિલા રહેલા છે અને બે બેઠેલા છે, તેઓ પોતાની શ્રોત્રેન્દ્રિય વડે પ્રભુશ્રીની અમૃતવાણી(ધર્મદેશના)નું પાન કરતા રબુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલ છે.

સ્વામિન્ ! સુદૂરમવનમ્ય સમુત્પતન્તો

મન્યે વદન્તિ શુચયઃ સુરચામરૌઘાઃ ।

યેઽસ્મૈ નર્તિ વિદધતે મુનિપુજ્જવાય

તે નૂનમૂર્ધ્વગતયઃ સ્વલુ શુદ્ધભાવાઃ ॥૨૨॥

ભાવાર્થ:—હે સ્વામિન્ ! હું એમ માનું છું કે દેવોથી વિઝાતા પવિત્ર-ઉજ્જવળ આમરોના સમૂહ અત્યંત નીચા નમીને ઉચે ઉછળે છે તેઓ જાણુકે એમ કહેતા હોય કે—જે પ્રાણીઓ મુનિઓને વિષે શ્રેષ્ઠ એવા આ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને નીચા નમીને નમસ્કાર કરે છે તેઓ શુદ્ધ ભાવવાળા થઈને ઉર્ધ્વ ગતિમાં જાય છે—મોક્ષપદને પામે છે.—૨૨

મન્ત્ર—ૐ હૃત્યુમલે વિણુમુહુમલ (લે?) ૐ મલિય ૐ સતુહુમાણુ, સીસધુણતાજેગયા, આયાપાયાલગંત, ૐ અર્લિજરેસ સર્વજરે સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મન્ત્રનો સાતવાર પાઠ કરી પોતાના મુખ પર અને હાથની હથેલીઓ મસલીને, ઉત્તમ જનને મલવા જવાથી લાભ થાય, રાજ તરફથી સન્માનની પ્રાપ્તિ થાય. ૐ હ્રીં ચામરપ્રાતિહાયોંપશોમિતાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

શ્યામં ગમીરગિરમુજ્જ્વલહેમરત્ન-

સિંહાસનસ્યમિહ મન્યશિખન્ડિનસ્ત્વામ્ ।

આલોકયન્તિ રમસેન નદન્તમુચૈ-

શ્રામીકરાદ્રિશિરસીવ નવામ્બુવાહમ્ ॥૨૩॥

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુ ! અહીં સમવસરણને વિષે નીલા વર્ણવાળા, ઉજ્જવળ દેહીધ્યમાન રત્નજડિત સુવર્ણના સિંહાસન પર બેઠેલા અને ગભીર વાણીવાળા એવા તમેને લબ્ધ પ્રાણીઓ રૂપી મોરો મેરૂ પર્વતના શિખર પર રહેલા, મોટી ગર્જના કરતા, અને નવા મેઘની જેમ ઉત્સુકતાથી બુદ્ધો છે—૨૩

મન્ત્ર:—ૐ નમો ભગવતિ ! ચન્ડિ ! કાત્યાયનિ ! સુભગદુર્ભગયુવતિજનાના[મા] કર્ણય આકર્ણય હ્રીં ર ર ય્ઞું સંવૌષટ્ દેવદત્તાયા હૃદયં ઘે ઘે ॥

વિધિ—આ મંત્ર સાતદીન સુધી ૧૦૮ વખત દરરોજ શુદ્ધ ચિત્તથી ગણ-
વાથી ઇચ્છિત સ્ત્રીનું આકર્ષણ થાય છે. જાપ કરતી વખતે ઉપર મંત્રમાં ‘દેવદત્તાયા’
શબ્દ છે તેની જગ્યાએ ઇચ્છિત સ્ત્રીનું નામ બોલવું

उद्गच्छता तव श्रितिद्युतिमण्डलेन

लुप्तच्छदच्छविरशोकतरुर्वभूव ।

सान्निध्यतोऽपि यदिवा तव वीतराग !

नीरागतां व्रजति को न सचेतनोऽपि ? ॥૨૪॥

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુ ! તમારૂં નીલવર્ણવાળું ભામડળ ઉંચે ચોતરફ પ્રસરે છે
તેથી અશોક વૃક્ષના પાદડાંની રાત્રી કાતિ નષ્ટ થઈ ગઈ અને આખું વૃક્ષ નીલવર્ણ-
વાળું થઈ ગયું, તે યોગ્ય જ થયું છે કારણ કે હે વીતરાગ ! તમારૂં વચન શ્રવણ
અથવા દર્શન તો દૂર રહ્યું, પરંતુ તમારા સમીપપણા માત્રથી પણ કયો પ્રાણી
રાગ રહિતપણાને નથી પામતો ? અર્થાત્ સર્વ સચેતન પ્રાણી પણ રાગ રહિત-
થઈ જાય છે, તો પછી અચેતન વૃક્ષ રાગ રહિત થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય ? કેમકે
અચેતનને તો ગમે તેવો મનુષ્ય બોધ કરી શકે છે—કેરવી શકે છે, પણ સચેતનને
તો કોઈ જ્ઞાનવાન જ બોધ કરી શકે છે —૨૪

મંત્ર:—ॐ ह्रीं भैरवरूपधारिणि ! चण्डशूलिनि ! प्रतिपक्षसैन्य चूर्णय चूर्णय
घूर्मय घूर्मय भेदय भेदय अस्रस्र पञ्च पञ्च खादय खादय मारय मारय हु फट्
स्वाहा ॥

[—શ્રી ભૈરવ પ ક. અ. ૬. સ્તો. ૧૭]

વિધિ—આ મંત્ર ૧૦૮ વખત જાપી આરે તરફ લીટી કરવાથી દુશ્મનનું
લશ્કર નાશી જાય, સર્વત્ર જય થાય અને પ્રતાપ વધે. ॐ હ્રીં મામંડલપ્રાતિહાર્ય
પ્રમાસ્વતે [શ્રી] જિનાય નમઃ ॥

આ ૨૪મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૩ની
મધ્યમાં સર્પના લછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ સિંહાસન પર
ભિરાજમાન છે, તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર ‘કુચુદન્યદ્ર’ પ્રભુની સ્તુતિ
કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી તરફ મસ્તક પાછળ ભામડળ તથા બંને બાજુ
અશોકવૃક્ષની આકૃતિઓ સહિત પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ ભિરાજમાન કરીને તથા
તે મૂર્તિની અને પાર્શ્વનાથપ્રભુની મૂર્તિની વચ્ચેમાં એક ભક્ત શ્રાવક જમણા
હાથમાં નવકારવાલી રાખી ધ્યાન ધરતો ચીતરીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ
બરાબર પ્રદર્શિત કર્યો છે.

મો મોઃ પ્રમાદમવધૂય મજધ્વમેન—

માગત્ય નિર્વૃત્તિપુરીં પ્રતિ સાર્થવાહમ્ ।

एतन्निवेदयति देव ! जगत्रयाय

मन्ये नदन्नभिनमः सुरदुन्दुभिस्ते ॥૨૫॥

ભાવાર્થ:—હે દેવ ! હું એમ માનુ છું કે—આકાશને વ્યાપીને શબ્દ કરતો એવો તમારો દેવદુહિ ત્રણ જગતને આ પ્રકારે નિવેદન કરે છે કે—હે ત્રણ જગતના દોહો ! તમે આગસનો ત્યાગ કરીને અહીં આવીને મોક્ષનગરીના સાર્થ-વાહ તુલ્ય આ પાર્શ્વપ્રભુને ભજો !—૨૫

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતિ ! વૃદ્ધગરુડાય સર્વવિષવિનાશિનિ ! છિન્દ છિન્દ, મિન્દ મિન્દ ગૃણ્હ ગૃણ્હ પહિ પહિ ભગવતિ ! વિદ્યે હર હર હું ફટ્ સ્વાહા ॥

[—શ્રી મૈરવ પ ક. અ. ૧૦ શ્લો ૧૯]

વિધિ:—આ મંત્ર બોલીને ઝેર ચઢેલા માણસની પાસે જોરથી ઢોલ વગાડવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે. ૐ હ્રીં દુદુભિપ્રાનિહાર્યાય શ્રીજિનાય નમ ॥

આ ૨૫મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૪ની મધ્યમા સર્પના લછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ સિંહાસન પર ધિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર ‘કુસુમ્ધ્યંદ’ પોતાનો જમણો હાથ ઉઘો અને લાખો કરીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે પ્રભુની ડાબી બાજુએ ઉપરના ભાગમાં દેવદુહિ વગાડતો એક દેવ ચીતરીને તથા તે દુહિભિનો અવાજ ત્રણે જગતના દોહોને પાર્શ્વનાથ પ્રભુને ભજવાતું નિવેદન કરતો બતાવવાને માટે ચિત્રકારે દુહિભિની નીચે એક આકૃતિ ચીતરીને તેના ઉપર ‘સ્વર્ગઃ’ શબ્દ લખીને તથા તે આકૃતિની નીચે એક ગૃહસ્થાકૃતિના ઉપર ‘મર્ત્ય’ શબ્દ લખીને અને તે આકૃતિની પાછળના ભાગમાં એક કમલની આકૃતિ ચીતરીને જલાશય બતાવીને, તે જલાશયની પાછળ અડધું શરીર નાગતું હોય એવી એક પુરૂષાકૃતિ (પાતાલ પુરુષ) ચીતરીને તેના ઉપરના ભાગમાં ‘પાતાલ’ શબ્દ લખીને તથા ચિત્રના ઉપરના ભાગમાં આકાશ બતાવીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ બતાવવા પોતાની કલ્પના શક્તિનો પુરેપુરો ઉપયોગ કર્યો છે

उद्धोतितेषु भवता भुवनेषु नाथ !

तारान्वितो विधुरयं विहताधिकारः ।

मुक्ताकलापकलितोच्छसितातपत्र—

व्याजात् त्रिधा घृततनुर्ध्रुवमभ्युपेतः ॥૨૬॥

ભાવાર્થ:—હે નાથ ! તમારા વડે ત્રિભુવન પ્રકાશિત થયે છતે તારામડળ સહિત ચંદ્રમા, વિશેષે હણાયો છે અધિકાર (જગતને પ્રકાશ કરવા રૂપ) જેનો એવો- છતો મોતીના સમૂહે કરીને સહિત અને ઉદ્ધાસ પામતા એવા ત્રણ છત્રના મિપથી જાણે ત્રણ શરીર ધારણ કરીને તમારી સેવા કરવા આવ્યો હોય એમ જણાય છે ૨૬

મન્ત્ર:—ૐ હ્રીં શ્રીં પ્રત્યંગિરે મહાવિદ્યે યેન યેન કેનચિત્ મમ પાપં કૃતં કારિતં અનુમતં વા તત્ પાપં તસ્યૈવ ગચ્છંતુ ૐ હ્રીં શ્રીં પ્રત્યંગિરે મહાવિદ્યે સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મંત્રનો પ્રભાત સમયે ૧૦૮ વાર જાપ પૂર્વદિશા સન્મુખ રહીને કરવો, સધ્યાએ પણ પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ બે હાથ બેડી અજલિમુદ્રાએ ગણવો. આ પ્રમાણે ગણવાથી પરવિધાનો છેદ થાય છે. ૐ હ્રીં છત્રત્રય પ્રાતિહાર્યવિરાજિતાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ ૨૬ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૫ ની લગભગ મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પદ્માસનસ્થ પાર્શ્વનાથ પ્રભુની મૂર્તિ ઉપર ત્રણ છત્રની આકૃતિ સહિત બિરાજમાન છે પ્રભુની જમણી બાજુ સ્તોત્રકાર ‘કુમુદ્યંદ્ર’ સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે અને ચિત્રકારે પ્રભુનું કૈવલ્ય સ્વરૂપ દર્શાવવા બંને બાજુ એકેક વૃક્ષની આકૃતિ ચીતરેલી છે. ચિત્રની છેક ઉપરના ભાગમાં આકાશની અદર તારામડળ સહિત ચંદ્રમા અને તેની નીચેના ભાગમાં તથા પ્રભુની ડાબી બાજુના ભાગમાં નક્ષત્ર મંડળ તેના દરેકનાં નામો સહિત રજુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ દર્શાવવામાં જરાએ ખામી રાખી જણાતી નથી.

સ્વેન પ્રપૂરિતજગત્રયપિન્હિતેન

કાન્તિ-પ્રતાપ-યશસામિવ સશ્ચયેન ।

માણિક્ય-હેમ-રજતપ્રવિનિર્મિતેન

સાલત્રયેણ ભગવન્નમિતો વિમાસિ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ:—હે ભગવાન ! ત્રણ જગતને પૂર્ણ કરવાથી પિંડરૂપ થએલા તમારા પોતાના કાંતિ, પ્રતાપ અને યશના સમૂહ વડે જાણે બનાવ્યા હોય તેવા માણિક્ય-નીલમણિ, સુવર્ણ અને રૂપાના ત્રણ ગઢવડે તમે શોભો છો તમારી કાંતિ, પ્રતાપ અને યશ ત્રણ જગતમાં નહીં માવાથી એક ઠેકાણે પિંડરૂપ થયા છે તે આ ત્રણ ગઢરૂપે ભાસે છે. તેમાં ભગવાનની કાંતિ નીલવર્ણની છે તે નીલરત્નનો ગઢ જાણવો, પ્રતાપ અગ્નિ જેવો હોય તે સુવર્ણનો ગઢ અને યશ ઉજ્જવળ હોય તે રૂપાનો ગઢ જાણવો -૨૭

મન્ત્ર:—ૐ હ્રીં નમો અરિહંતાણં, ૐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણં, ૐ હ્રીં નમો આચરિયાણં, ૐ હ્રીં નમો ઉવજ્ઞાયાણં, ૐ હ્રીં નમો લોપ સર્વસાહુણં ૐ હ્રીં નમો નાણાય, ૐ હ્રીં

નમો દંસણાય ઐ હ્રીં નમો ચારિતાય, ઐ હ્રીં નમો તથાય, ઐ હ્રીં નમો ત્રૈલોક્યવંશ-
કરી હ્રીં સ્વાહા ॥

વિધિ.—આ મત્રથી પાણી મત્રીને રોગીને પાતું તથા રોગીના શરીરે છાંટવું,
આ પ્રમાણે કરવાથી રોગીના શરીરની પીડા તથા નજર દોષનો નાશ થાય.
ઐ હ્રીં વપ્રત્રયચિરાજિતાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ ૨૭ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે બુદ્ધો ચિત્ર. ૨૮૬ ની
મધ્યના ઉપરના ભાગમાં સર્પના લછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ
મૂર્તિ બિરાજમાન છે તથા તેઓની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર ‘કેમુદ્યંદ્ર’ સ્તુતિ
કરતા બેઠેલા છે ચિત્રની નીચેના ભાગમાં સમુદ્રની અંદર તરતું એક વહાણ તથા
તેના બે ખલાસીઓ તથા પ્રભુની કાળી બાજુએ ફાલ ભરીને મારવા ધસી જતો
એવો વિકાળ વાઘ બતાવીને તથા તેની સન્મુખ જમણા હાથમાં માળા પકડીને
પ્રભુનું ધ્યાન ધરતો એક ગૃહસ્થ બ્રાહ્મણ રાખીને ચિત્રકારનો કહેવાનો આશય એવો
છે કે તારૂં ધ્યાન ધરનારને સમુદ્રનાં ગમે તેવાં તોફાનો તથા વિકાળ એવા ભયકર
હિંસક પ્રાણીઓ પણ કાંઈ કરી શકતા નથી, આ આશય આ શ્લોકનો નથી પરંતુ
ચિત્રકારની કલ્પના છે.

દિવ્યસ્રજો જિન ! નમત્રિદશાધિપાના—

મુત્સૃજ્ય રત્નરચિતાનપિ મૌલિવન્ધાન્ ।

પાદૌ શ્રયન્તિ ભવતો યદિ વા પરત્ર

ત્વત્સજ્જમે સુમનસો ન રમન્ત એવ ॥૨૮॥

ભાવાર્થ—હે જિનેશ્વર ! તમને નમસ્કાર કરતા દેવેન્દ્રોની દિવ્ય પુષ્પની
માળાઓ વૈરૂપ્ય રત્નાદિકથી રચેલા મુકુટોનો પણ ત્યાગ કરી તમારા ચરણનો જ
આશ્રય કરે છે, તે યોગ્ય જ છે કેમકે તમારો સગમ થવાથી સુમનસ એટલે પડિતો
અને દેવો અન્યત્ર રમતાજ નથી પુષ્પ પણ સુમનસ કહેવાય છે તેથી તેમને પણ
તમારા ચરણનો આશ્રય યોગ્ય જ છે—૨૮

મંત્રઃ—ઐ હ્રીં અરિહત સિદ્ધ આયરિય ઉવજ્ઞાય સાહ્ ચુલ્લુ ચુલ્લુ હુલ્લ હુલ્લ કુલ્લ
કુલ્લ મુલ્લ મુલ્લ હચ્છિયં મે કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મત્રનો એક લાખ બપ કરવાથી ત્રણ ભુવનમાં જય મળે છે,
પ્રતાપ વધે છે, પરાધીનતા રહેતી નથી, મનના મનોરથ સર્વ પૂર્ણ થાય છે. ઐ હ્રીં
પુષ્પમાલાનિષેવિતચરણાંબુજાય અર્હતે નમઃ ॥

આ ૨૮ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૭ ની મધ્યમાં સમવસરણની અંદર સર્પના લછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ ધિરાજમાન છે. પ્રભુની જમણી બાજુએ પ્રતના હાંસીઆના ભાગમાં પ્રભુની સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર શ્રી કૃષ્ણદેવ બેઠેલા છે, જ્યારે ડાબી બાજુના હાંસીઆની નજીકના ભાગમાં એક ગૃહસ્થ શ્રાવક બે હાથની અજલિ બેડીને સ્તુતિ કરતો દેખાય છે પ્રભુની આજુબાજુ ફરતા ચારે તરફ વૈદ્ય રત્નાદિકના ત્રણ ગઢ અને તે દરેક ગઢને ચાર ચાર દરવાજાઓ તથા ગઢની બહારના ભાગમાંથી સમવસરણ તરફ આવતાં આ જન્મ વૈરવાળા પ્રાણીઓ જેવા કે મોર અને સર્પ, હરણ અને સિંહ વગેરે પોતાનું વૈર ભૂલી જઈને પ્રભુની ધર્મદેશના સાલળવા આવતા હોય તેવી રીતે ચીતરીને સમવસરણનો આબેહુબ ગયાલ આપવા ચિત્રકારે પ્રયત્ન કરેલો સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે.

ત્વં નાથ ! જન્મજલધેર્વિપરાદ્મુખોઽપિ

યત્ તારયસ્યસુમતો નિજપૃષ્ઠલગ્નાન્ ।

યુક્તં હિ પાર્થિવનિપસ્ય સતસ્તવૈવ

ચિત્રં વિમો ! યદસિ કર્મવિપાકશૂન્યઃ ॥૨૯॥

ભાવાર્થ:-હે નાથ ! તમે ભવસમુદ્ર થકી વિશેષ પરાડ્મુખ થએલા છતાં પણ પોતાની પીઠે વળગેલા પ્રાણીઓ (જે જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રાદિક માર્ગ વડે જિનેશ્વર મોક્ષે ગયા છે તે માર્ગને અનુસરવા વાળા)ને જે કારણ માટે તારો છો તે વિશ્વના સ્વામી અને સુર એવા તમોને જ નિશ્ચે યુક્ત છે, પરંતુ હે પ્રભુ ! અહીં આશ્ચર્ય છે કે જે કારણ માટે તમે કર્મના વિપાક(ફળ) રહિત છો.-૨૯

મન્ત્ર—ૐ તૈજોર્હ સોમ સુધા હંસ સ્વાહા । ૐ અર્હં હ્રીં ક્વં સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મન્ત્ર ભોજપત્ર પર લખી મીણથી લખેલી કોરો કલશ-ઘડો પ્રાણીથી ભરી તેમા નાખીએ તો મહા દાહજવર મટે. ૐ હ્રીં સંસાર સાગર તારકાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

આ ૨૯ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૮ ની ઘરાબર મધ્યમાં સર્પના લછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ સિંહાસન ઉપર ધિરાજમાન છે. પ્રભુની જમણી બાજુએ ઉપરના ભાગમાં જમણા હાથમા મુહપત્તિ રાખીને તથા બગલમાં એવો રાખીને ડાબો હાથ લાંબો કરીને સ્તોત્રકાર ‘કૃષ્ણદેવ’ પ્રભુની સ્તુતિ કરતા દેખાય છે. જ્યારે બંને બાજુએ એકેક ભક્ત પુરુષ પોતાના બંને હાથમાં કૂલની માળા પકડીને અજલિ બેડીને મસ્તક નમાવી સ્તુતિ

કરતા દેખાય છે, બંને પુરુષોની પાછળ એકેક વૃક્ષની આકૃતિ ચિત્રકારે ક્યા હેતુથી રજુ કરેલી છે તેનો ખરાબર ખ્યાલ આવતો નથી, છતાં પણ મને લાગે છે ત્યાં સુધી પ્રભુની નિર્વાણ અવસ્થા બતાવવા માટે તેની રજુઆત કરી હશે એમ માઈ માનવું છે

વિશ્વેશ્વરોઽપિ જનપાલક ! દુર્ગતસ્ત્વં

કિં વાઽક્ષરપ્રકૃતિરપ્યલિપિસ્ત્વમીશ ! !

અજ્ઞાનવત્યપિ સદૈવ કથશ્ચિદેવ

જ્ઞાનં ત્વયિ સ્ફુરતિ વિશ્વવિકાશહેતુઃ ॥૩૦॥

ભાવાર્થ:—સર્વ જગતના પ્રાણીઓનું રક્ષણ કરનાર હે જિનેશ્વર ! તમે વિશ્વના સ્વામી છતાં દુર્ગત—દરિદ્રી છો. અહીં વિશ્વના સ્વામી છતાં દરિદ્રી કહ્યા તે વિરોધ અબો, તેને દૂર કરવા માટે ‘દુર્ગત’ એટલે દુઃખે કરીને બાણી શકાય એવા તમે છો એમ અર્થ કરવો. વળી હે ઇશ ! તમે અક્ષરના સ્વભાવવાળા છતાં અલિપિ—લિપિ રહિત એટલે અક્ષર રહિત છો, આ અર્થમાં પણ વિરોધ આવે છે, તેથી અક્ષર એટલે મોક્ષના સ્વભાવવાળા અને અલિપિ એટલે કર્મના લેપ રહિત તમે છો એવો અર્થ ઘટાવવો—કરવો. તથા તમે અજ્ઞાનવાળા છતાં તમારામાં વિશ્વને પ્રકાશ કરવાના કારણે રૂપ કેવળજ્ઞાન ભાસે છે અહિંયાં પણ વિરોધ અબો, તેથી અજ્ઞાની માણસોનું રક્ષણ કરતા એવા તમારે વિષે કેવળજ્ઞાન ભાસે છે એવો અર્થ કરવો.—૩૦

મંત્ર—ૐ હ્રીં અર્હં નમો જિણાણં, લોગુત્તમાણં, લોગનાહાણં, લોગહિયાણ, લોગ-પર્ણવાણં, લોગપજ્જોઅગરાણં, મમ શુભાશુમં દર્શય દર્શય ૐ હ્રીં કર્ણપિણાચિની મુણ્ઠે સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મંત્રનો શયનવેળાએ ૧૦૮ વખત બપ કરવાથી સ્વપ્નમા શુભા-શુભ માહુમ પડે છે—સહજાય છે. ૐ હ્રીં અર્હં અદ્ભૂતગુણવિરાજિતરૂપાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ ૩૦ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે બુદ્ધો ચિત્ર. ૨૮૬ ની ખરાબર મધ્યમાં સર્પના લેહન સહિત સિંહાસન ઉપર પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્મા-સનસ્થ મૂર્તિ ધિરાજમાન છે. પ્રભુની જમણી બાજુએ એક આડની આકૃતિ તથા સહેજ ઉપરના ભાગમાં સ્તુતિ કરતાં સ્તોત્રકાર હંમુઘ્યંદ્ર બેઠેલા છે, જ્યારે ડાબી બાજુએ એક ગૃહસ્થ શ્રાવક અને હાથ લાંબા કરીને તથા બીજે તેની પાછળનો ગૃહસ્થ શ્રાવક જમણા હાથમાં કાંઈક ફૂલ જેવું પકડી રાખીને સ્તુતિ કરતો દેખાય છે ચિત્રની નીચેના ભાગમાં સમુદ્રની અદર ઘડા નાખીને ત્રણ

પુરુષો તરતા હેખાય છે, જે રજુ કરવાનો ચિત્રકારનો આશય 'જેવી રીતે પાણીમાં તરનાર મનુષ્ય ઘડાની મદદથી સમુદ્રને પોતે પાર ઉતરી શકે છે તેવી રીતે પ્રભુનુ ધ્યાન ધરનાર માણસ સંસાર સમુદ્રથી સુખેથી પાર ઉતરી શકે છે.' તેમ બતાવવાનો હોય એમ લાગે છે, જે કે આ શ્લોકમાં તે બાબતનો નિદેશ માત્ર પણ નથી.

પ્રાગ્ભારસમ્મૃતનભાંસિ રજાંસિ રોપા—

દુત્થાપિતાનિ કમઠેન શઠેન યાનિ ।

છાયાઽપિ તૈસ્તવ ન નાથ ! હતા હતાશો

ગ્રસ્તસ્ત્વમીભિરયમેવ પરં દુરાત્મા ॥૩૧॥

ભાવાર્થ—હે નાથ ! મૂર્ખ કમઠાસુરે ક્રોધથી સમગ્ર આકાશ ભરાઈ બચ તેટલી જે રજ તમારા પર ઉડાડી, તે રજ વડે તમારા શરીરનો પડછાયો કે કાંતિ પણ હણાઈ નહીં, પરંતુ કેવળ તેની આશા—ઈચ્છા હણાવા સાથે તે દુરાત્મા પોતે જ કર્મરૂપી રજવડે લેપાયો—હણાયો.—૩૧

મન્ત્ર —ૐ હ્રીં પાર્શ્વેયક્ષ દિવ્યરૂપાય મહા[ઘ?]ર્વણ પહિ પહિ ઝાં ક્રૌં હ્રીં નમઃ॥
[—મૈ. પ ક. અ. ૩. શ્લો. ૩૮]

વિધિ—આ મન્ત્ર દુષ્ટ વૈરીના સમૂહનો પરાજય કરે. સર્વ ઉપદ્રવનો નાશ કરે.
ૐ હ્રીં રજોવૃષ્ટિઅક્ષોભ્યાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

યદ્ ગર્જદૂર્જિતઘનૌઘમદબ્રમીમં

અશ્વત્તહિન્ધુસલમાંસલઘોરધારમ્ ।

દૈત્યેન મુક્તમથ દુસ્તરવારિ દધે

તેનૈવ તસ્ય જિન ! દુસ્તરવારિકૃત્યમ્ ॥૩૨॥

ભાવાર્થ—હે જિનેશ્વર ! [રજની વૃષ્ટિ કર્યા પછી] તે કમઠાસુરે ગર્જના કરતો પ્રબળ મેઘનો સમૂહ છે જેને વિષે એવું, ઘણું ભય કર, આકાશ થકી પડતી વિજળી છે જેને વિષે એવું સામેલા જેવી પુષ્ટ અને ઘોર ધારાઓ વાળું તથા હુએ કરીને તરી શકાય એવું પાણી જે કારણ માટે વરસાવ્યું, તે જ પાણીએ તે અસુર પરત્વે દુષ્ટ તરવારનું કામ કર્યું. જેમ પોતાની પાસે રાખેલી દુષ્ટ તરવાર તેને રાખનારનું જ છેદન લેદન કરે છે, તેમ આ જળની વૃષ્ટિએ કમઠાસુરનો જ છેદન લેદનરૂપ થઈ સંસાર વધાર્યો—૩૨

મન્ત્ર—ૐ ધ્રમ ધ્રમ કેશિ ધ્રમ કેશિ ધ્રમ માતે ધ્રમ માતે ધ્રમ વિધ્રમ વિધ્રમ મુહ્ય મુહ્ય મોહ્ય મોહ્ય સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્ર જપીને જમીન પર નહી પડેલા એવા સરસવના દાણા મંત્રીને ઘરના ઉંબરામાં નાખે છતે લોકો અકાલ નિદ્રાને પામે છે. ઐ હ્રીં કમઠદૈત્ય મુક્ત વારિધારાઅક્ષોભ્યાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

ધ્વસ્તોર્ધ્વકૈશવિકૃતાકૃતિમર્ત્યમુણ્ડ—

પ્રાલમ્બમૃદ્ધયદવક્ત્રવિનિર્યદગ્નિઃ ।

પ્રેતવ્રજઃ પ્રતિ ભવન્તમપીરિતો યઃ

સોઽસ્યામવત્ પ્રતિભવં ભવદુઃખહેતુઃ ॥૩૩॥

ભાવાર્થ:—[ત્યાર પછી] હે પ્રભુ ! તે કમઠાસુરે ચોતરફ કેશ વિખરાએલા હોવાથી જેની આકૃતિ લયકર દેખાતી હતી એવા મનુષ્યના મસ્તકોની માળાને કંઠમાં ધારણ કરતો તથા જેના લયકર મુખમાંથી અગ્નિ નીકળતો હતો એવો જે પ્રેતનો સમૂહ ઉપદ્રવ કરવા માટે તમારા તરફ મૂક્યો, તે જ પ્રેતનો સમૂહ કમઠાસુરને જ ભવભવ પ્રત્યે સંસારના દુઃખના કારણ રૂપ થયો.—૩૩

મંત્ર:—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં પ્રૌં પ્રીં રૂં શ્રઃ ક્લીં ક્લીં કલિકુંડ પાસનાહ ૐ સુરુ સુરુ મુરુ મુરુ કુરુ કુરુ ફરુ ફરુ [ફાર ફાર] કિલિ કિલિ કલ કલ ધમ ધમ ધ્યાનાગ્નિના મસ્મી કુરુ કુરુ પુરય પુરય પ્રણતાનાં હિતં કુરુ કુરુ હું ફટ્ સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્રના રમરણથી રાજભય, ભૂતભય, પિશાચ ભય, ડાકિની, શાકિની, હસ્તિ, સિંહ, સપ, વિંછી ભય અને ખીજ પણ ઉપદ્રવાદિ ભય થતા નથી.

ધન્યાસ્ત એવ મુવનાધિપ ! યે ત્રિસન્ધ્ય—

મારાધયન્તિ વિધિવદ્ વિધુતાન્યકૃત્યાઃ ।

મત્ત્યોલ્લસત્પુલકપક્ષ્મલદેહદેશાઃ

પાદદ્વયં તવ વિમો ! મુવિ જન્મભાજઃ ॥૩૪॥

ભાવાર્થ —હે પ્રભુ જગતના અધિપતિ ! હે પ્રભુ ! વિશેષે કરીને ટાળ્યાં છે અન્ય કાર્યો જેણે એવા અને ભક્તિ વડે ઉલ્લાસ પામતા રોમાંચ વડે વ્યાપ્ત છે શરીર જેનાં એવા જે પ્રાણીઓ પૃથ્વીને વિષે તમારા ચરણ ચુગલને વિધિ પૂર્વક ત્રણે કાળ પૂજે છે—આરાધન કરે છે તેઓ જ ધન્ય છે—તેમનો જ જન્મ સાર્થક છે.૩૪

મંત્ર —ૐ નમો અરિહતાણં ૐ નમો મગવહ મહાવિજ્ઞાપ સત્તદ્વાપ મોર હુલ્લ હુલ્લ હુલ્લ હુલ્લ મયૂરવાહિનીય સ્વાહા ॥

વિધિ:—પોસ વદ ૧૦(ગુજરાતી માગશર વદ ૧૦)ના દિવસે ઉપવાસ કરીને ૧૦૦૮ વાર આ મંત્રનો જાપ કરી સાધના કરી ગામ પ્રવેશ કરતાં, વ્યાપાર કરતા,

વસ્તુઓની લેવડ દેવડ કરતાં, ૭ વાર જપવાથી, અન્ન-ધનનો લાભ થાય છે.
ૐ હ્રીં ત્રિકાલપૂજનીયાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

અસ્મિન્નપારમવવારિનિધૌ મુનીન્દ્ર !

મન્યે ન મે શ્રવણગોચરતાં ગતોઽસિ ।

આકર્ણિતે તુ તવ ગોત્રપવિત્રમન્ત્રે

કિં વા વિપદ્વિપધરી સવિધં સમેતિ ? ॥૩૫॥

ભાવાર્થ:-હે મુનીન્દ્ર ! હું માનુ છું કે-આ અપાર સ સારસ્વતી સમુદ્રને વિષે ભ્રમણ કરતાં મેં કદાપિ તમારા નામનુ શ્રવણ કર્યું નહિ હોય. કારણ કે જો તમારા નામરૂપ પવિત્ર મંત્ર સાંભળવામાં આવ્યો હોત, તો શુ વિપત્તિરૂપી સર્પિણી કદાપિ પાસે આવી શકે ? ન જ આવે. હે પ્રભુ ! હજુ મારી સાંસારિક આપત્તિનો નાશ થયો નથી, તેથી હું ધારૂ છું કે-તમારું નામ અત્યારસુધી મેં કોઈ પણ ભવમાં સાંભળ્યું નહીં હોય જો સાંભળ્યું હોત તો આ સંસાર ભ્રમણરૂપ આપત્તિ મને પ્રાપ્ત થાત નહીં:-૩૫

મંત્ર—ૐ નમો અરિહંતાણં જ્ઞસ્ત્યૂં નમઃ, ૐ નમો સિદ્ધાણં ઇન્દ્રિયૂં નમઃ, ૐ નમો આયરિયાણં સ્ત્રિયૂં નમઃ, ૐ નમો ઉવજ્ઞાયાણં હ્રાસ્ત્યૂં નમઃ, ૐ નમો લોપ સર્વસાહુણં છમ્સ્ત્યૂં નમઃ, દેવદત્તસ્ય સંકટમોક્ષં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ:-આ મંત્ર પાટલા ઉપર લખી શ્રી પાર્શ્વનાથજીની પ્રતિમા આગળ ધરી ૫૦૦ પાંચસો ચળેલીના કૂલથી ૫૦૦ વાર જપ કરવો કૂલ પાટલા ઉપર રાખવા, જપ ઊભા રહીને કરવો. સર્વ સંકટનો નાશ થાય અને જયજયકાર થાય. ૐ હ્રીં આપન્નિવારકાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૦ ની મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ પ્રતિમા સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર કુંજુદેવ પ્રભુની સ્તુતિ કરતા દેખાય છે. જ્યારે ડાબી બાજુએ ત્રણ ગૃહસ્થ શ્રાવકો પૂજનની સામગ્રી હાથમાં લઈને ઊભા રહેલા છે. તે ત્રણ ગૃહસ્થો પૈકી પ્રથમ શ્રાવકના જમણા ઉંચા કરેલા હાથમાં ધૂપદાની તથા ડાબા હાથમાં પ્રક્ષાલન કરવાનો કલશ છે, બીજા શ્રાવકના ઉંચા કરેલા જમણા હાથમાં કમલનુ ડોડા સહિતનું ફૂલ છે તથા ડાબા હાથમાં નૈવેદ્ય ભરેલો થાળ છે અને ત્રીજા શ્રાવકના ઉંચા કરેલા જમણા હાથમાં આરતીનો થાળ છે, જેમાંની પાંચ જ્યોત સ્પષ્ટ દેખાય છે અને ડાબા હાથમાં આરતી વખતે વગાડવાની ઘટડી છે.

જન્માન્તરેऽપિ તવ પાદયુગં ન દેવ !

મન્યે મયા મહિતમીહિતદાનદક્ષમ્ ।

તૈનેહ જન્મનિ મુનીશ ! પરામવાનાં

જાતો નિકેતનમહં મથિતાશયાનામ્ ॥૩૬॥

ભાવાર્થ:—હે દેવ ! હું માત્ર હું કે-જન્માન્તરને વિષે ભક્તજનોને વાંછિત ફળ આપવામાં નિયુક્ત એવા તમારા ચરણકમળને મે પૂજ્યા નથી. તેથી જ હે મુનીશ્વર ! આ જન્મને વિષે હું ચિત્તને પીડા કરનાર પરાભવોતુ સ્થાન થયો છું જો તમારા ચરણકમળની સેવા કરી હોત તો હું પરાભવતુ સ્થાન થાત જ નહીં અર્થાત્ તમારા ચરણની પૂજા કરનાર પ્રાણી કદાપિ પરાભવ પામતો નથી.-૩૬

મંત્ર:—ૐ નમો ભગવતે ચન્દ્રપ્રભાય ચન્દ્રેન્દ્રમહિતાય નયનમનોહરાય ॐ સુહુ સુહુ ગુહુ ગુહુ નીલભ્રમરિ નીલભ્રમરિ મનોહરિ સર્વજનવશ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

[-શ્રી મૈ. પ ક અ. ૯. સ્તો. ૧૮.]

વિધિ:—દીવાળીના દિવસે પીળી ગાયના ઘીનો દીવો સળગાવી નવા માટીનાં વાસણમાં કાજળ પાડી, પછી કાર્ય પડે તે કાજળને આંખમાં આંજવાથી સર્વજન વશ થાય છે. ૐ હ્રીં સર્વપરામવહરણાય શ્રી જિનાય નમ ॥

નૂનં ન મોહતિમિરાશૃતલોચનેન

પૂર્વં વિમ્બો ! સકૃદપિ પ્રવિલોકિતોઽસિ ।

મર્માવિધો વિધુરયન્તિ હિ મામનર્થાઃ

પ્રોઘત્પ્રવન્ધગતયઃ કથમન્યથૈતે ? ॥૩૭॥

ભાવાર્થ—હે પ્રભુ ! મારાં નેત્રો મોહરૂપી અધકાર વડે ઢંકાએલા હોવાથી મે પ્રથમ કોઈ પણ વખત એક વાર પણ તમને જોયા નથી. અન્યથા-જો કદાચિત્ જોયા હોય તો મર્મસ્થાનને વીધનારા અને કર્મબંધની પ્રવૃત્તિને પામેલા આ કષ્ટો મને કેમ પીડા કરે ? ન જ કરે. અર્થાત્ તમારૂં દર્શન કરનારને અનર્થની પ્રાપ્તિ થતી નથી.-૩૭

મંત્ર—ૐ અમૃતે ! અમૃતોદ્ભવે ! અમૃતવર્ષિણિ ! અમૃતં શ્રાવય શ્રાવય સં સં હ્રીં હ્રીં [હ્રૂં હ્રૂં ?] બ્લૂં બ્લૂં [હ્રાં હ્રાં ?] દ્રાં દ્રીં [હ્રીં હ્રીં ?] દ્રાવય દ્રાવય હ્રીં સ્વાહા ॥

[-શ્રી મૈ પ. ક. અ ૨ સ્તો ૮]

વિધિ—આ મંત્રથી પાણી મતરીને મુખે આચમન કરવાથી ભૂત, ગ્રહ. શાકિની આદિ ઉપદ્રવનો નાશ થાય હૃર્જન પણ સજ્જન થાય છે, ૐ હ્રીં સર્વમ (સર્વા)નર્થ મથનાય શ્રી જિનાય નમ ॥

આકર્ણિતોઽપિ મહિતોઽપિ નિરીક્ષિતોઽપિ

નૂનં ન ચેતસિ મયા વિદ્યુતોઽસિ ભક્ત્યા ।

જાતોઽસ્મિ તેન જનવાન્ધવ ! દુઃસ્વપાત્રં

યસ્માત્ ક્રિયાઃ પ્રતિફલન્તિ ન ભાવશૂન્યાઃ ॥૩૮॥

ભાવાર્થ:—હે જનબંધુ-લોકના હિતકારક ! મેં પ્રથમ ઠેઠાં પણ ભવમાં તમને સાંભળ્યા પણ છે, પૂજ્યા પણ છે અને જોયા પણ છે. પરંતુ ભક્તિ વડે ચિત્તમાં ધારણુ તો કર્યા જ નથી. તેથી કરીને હું દુઃખનું ભાજન થયો છું. કારણકે સાંભળવાની, પૂજવાની અને જોવાની વગેરે સર્વ ક્રિયાઓ ભાવ રહિત હોય તો તે ફળદાયક થતી જ નથી. તેથી મારી સર્વ ક્રિયાઓ નિષ્ફળ ગઈ -૩૮

મંત્ર:—ૐ હ્રીં શ્રીં હ્રીં અર્હં ક્લીં ક્રૌં જ્ઞૌં ઐં યૌં નમિઃપાસનાહ દુરિયારિ વિજયં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ ચિંતામણિ મંત્રના ૧૨૫૦૦૦ સવા લાખ જાપ કરવાથી ચિંતિત કાર્યની તત્કાલ સિદ્ધિ થાય છે. ૐ હ્રીં સર્વ દુઃસ્વહરાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

આ ૩૮મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૧ની લગભગ મધ્ય ભાગમાં સર્પના લગ્ન સહિત પદ્માસનસ્થ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ બે હાથની અબલિ જોડીને સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' બેઠેલા છે તથા ડાબી બાજુએ એક જૈન સાધુ પોતાનો સમીપ બેસા રહેલા ગૃહસ્થને કાંઈક ઉપદેશ આપતા ચિત્રકારે શા માટે અહીંયાં રજુ કરેલા છે, તે બાબતનો આશય આ શ્લોકમાંથી નીકળી શકતો નથી, પરંતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે તેઓ તે ગૃહસ્થ પ્રાદ્ધાણ કે જેણે પોતાના ગળામાં જનોઈ પહેરેલી છે, તેને પ્રભુની ભક્તિ કરવા માટે ઉપદેશ આપતા હોય એમ લાગે છે.

ત્વં નાથ દુઃસ્વિજનવત્સલ ! હે શરણ્ય !

કારુણ્યપુણ્યવસતે ! વશિર્નાં વરેણ્ય ! ।

મક્ત્યા નતે મયિ મહેશ ! દયાં વિધાય

દુઃસ્વાહુરોદ્ધલનતત્પરતાં વિધેહિ ॥૩૯॥

ભાવાર્થ:—હે નાથ ! હે દુઃખીજનો ઉપર કરુણાવાળા ! હે શરણ્ય કરવા યોગ્ય ! હે કરુણાપણાના પવિત્ર સ્થાન ! (દયા અને ધર્મના સ્થાન !) હે જિતેન્દ્રિયોને વિષે શ્રેષ્ઠ ! હે મોટા ઇશ્વર ! તમે ભક્તિવડે નમેલા મારા પર દયા કરીને

હુખની ઉત્પત્તિના કારણના ખડનને વિષે તત્પરતા કરો ! અર્થાત્ મારાં હુઃખો ઉતાવળે નાશ કરો.-૩૯

મંત્ર—ક્ષ્મ્યૂં ક્ષ્મ્યૂં જયે વિજયે જયંતે અપરાજિતે, જ્મ્યૂં જંમે, મ્મ્યૂં મોહે, મ્મ્યૂં સ્તંમે, હ્મ્યૂં સ્તંભિનિ, અમુકં મોહય મોહય મમ વશ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્રના જાપથી સ્ત્રીને પુરૂષ વશ થાય, પુરૂષ સાથે તેા પુરૂષને સ્ત્રી વશ થાય. ઐ હ્રીં જગજ્જીવદયાલવે શ્રીજિનાય નમઃ ॥

આ ૩૯મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૨ની લગભગ મધ્યમાં રહેલી સર્પના લઘન સહિતની સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની ડાબી બાજુએ ઊભો રહેલ એક ગૃહસ્થ હાથમા પકડેલા કળશથી પ્રક્ષાલન કરતો દેખાય છે, પ્રક્ષાલન કરનાર ગૃહસ્થે સુખ ઉપર સુખકૌશ બાધેલો નથી તે ઉપરથી લાગે છે આ પ્રતના ચિત્ર દોરનાર ચિત્રકાર જૈનધર્મના રીતિરિવાજોથી અજ્ઞાત છે અને તે વાત આ પ્રતના છેલ્લા પત્ર પરના તેના નામ ઉપરથી તુરત જ જણાઈ આવે છે, કે આ ચિત્રો ચીતરનાર ચિત્રકાર પોતે જાતે પ્રાક્ષણ છે. પ્રક્ષાલન કરનારની પાછળ એક ગૃહસ્થે બે હાથની અબલિ ભેડી છે તથા બીજો એક ગૃહસ્થ પગના બે ઘુટણ ઉપર બેઠેલો છે. જ્યારે પ્રભુની જમણી બાજુએ સ્તુતિ કરતા સ્તોત્ર કર્તા ‘શ્રીકૃષ્ણદાસ્યાર્ય’ બિરાજમાન છે.

નિઃસંશયસારશરણં શરણં શરણ્ય—

માસાઘ સાદિતરિપુમ્પ્રથિતાવદાતમ્ ।

ત્વત્પાદપદ્મજમપિ પ્રણિધાનવન્ધ્યો

વન્ધ્યોઽસ્મિ ચેદ્ ભુવનપાવન ! હા હતોઽસ્મિ ॥૪૦॥

ભાવાર્થ:—હે ત્રણ ભુવનને પવિત્ર કરનારા ! અસંખ્ય બળનુ ધર, શરણ કરવા યોગ્ય, નાશ કર્યા છે શત્રુ જેણે એવા અને પ્રસિદ્ધ છે પ્રભાવ જેનો એવા તમારા ચરણકમળનુ પણ શરણ પામીને બે હું ધ્યાન રહિત થઈ રાગાદિક શત્રુ વડે વધ કરવા લાયક થાઉં તેા ખેદની વાત છે કે હું હૈવથી હણાયો—મારૂં દૈવ જ વાંકુ છે એમ હું માનુ છું—૪૦

દેવેન્દ્રવન્ધ ! વિદિતાવિલવસ્તુસાર !

સંસારતારક ! વિમો ! ભુવનાધિનાથ । ।

ત્રાયસ્વ દેવ ! કરુણાહૃદ ! માં પુનીહિ

સીદન્તમઘ મયદવ્યસનામ્બુરાશેઃ ॥૪૧॥

ભાવાર્થ:—હે દેવેન્દ્રો વડે વંદન કરવા યોગ્ય ! હે જાણુ છે સમસ્ત વસ્તુનું રહસ્ય જેણે એવા ! હે સસાર સમુદ્ર થકી તારનાર ! હે વિભુ ! હે ત્રણ ભુવનના નાથ ! હે દેવ ! હે કૃષ્ણના દ્રહ-સમુદ્ર ! સીદાતા એવા માર, ભયને આપનાર એવા સંકટના સમુદ્ર થકી હંમણાં રક્ષણ કરો અને મને પવિત્ર કરો.-૪૧

યદ્યસ્તિ નાથ ! ભવદંહિસરોરુહાણં

મક્તેઃ ફલં કિમપિ સન્તતિસશ્ચિતાયાઃ ।

તન્મે ત્વદેકશરણસ્ય શરણ્ય ! ભૂયાઃ

સ્વામી ત્વમેવ શ્રુવનેઽત્ર મવાન્તરેઽપિ ॥૪૨॥

ભાવાર્થ:—હે નાથ ! જો પરંપરાથી-ઘણા કાળથી સચિત કરેલી તમારા ચરણ-કમળની ભક્તિનું કાંઈ પણ ફળ હોય તો હે શરણ કરવા લાયક પ્રભુ ! માત્ર એક તમારા જ શરણવાળા એવા મારા આ ભવમાં અને જીન ભવોમાં પણ તમે જ સ્વામી થજો. એટલું જ ફળ હું માંગું છું.-૪૨

इत्थं समाहितधियो विधिवज्जिनेन्द्र !

सान्द्रોल्लસत्पुलककञ्चुकिताङ्गभागाः ।

त्वद्विम्बनिर्मलमुखाम्बुજબદ્ધલક્ષા

ये संस्तवं तव विभो ! रचयन्ति भव्याः ॥

जननयन 'कुमुदचंद्र' !

प्रभास्वराः स्वर्गसम्पदो श्रुत्वा ।

ते विगलितमलनिचया

अचिरान्मोक्षं प्रपद्यन्ते ॥૪૩-૪૪॥-યુગ્મમ્

ભાવાર્થ:—હે જિનેન્દ્ર ! હે પ્રભુ ! હે મનુષ્યના નેત્ર રૂપ પોચણા (ચંદ્ર વિકાસી-કમળ) ને ચદ્રમા તુલ્ય ! સમાધિવાળી (સ્થિર) બુદ્ધિ છે જેમની એવા, અત્યંત ઉલ્લાસ પામતા રેમાંચવડે કંચુકિત છે શરીરના ભાગો જેમના એવા, તમારા ઝિંબના નિર્મળ મુખકમળને વિષે બાંધ્યું છે લક્ષ્ય જેમણે એવા જે ભગ્ય પ્રાણીઓ, એ પૂર્વોક્ત પ્રકારે વિધિ પૂર્વક તમારા સ્તોત્રને રચે(કરે)છે તેઓ, પ્રકષ્ણ દેહીધ્યમાન સ્વર્ગ લક્ષ્મીને ભોગવીને તત્કાળ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે.-૪૩-૪૪

મંત્ર:—ૐ નમો ભગવતિ ! હિદિમ્બવાસિનિ ! અલ્લહ્માંસપિપ્પે નહયલમંડલપદ્-
દ્વિપ તુહ રણમત્તે પહરણદુહે આયાસમંદિ ! પાયાલમંદિ સિદ્ધમંદી જોદ્ધિમંદિ સવ્વ-
મુહમંદિ કજ્જલં પડડ સ્વાહા ॥૪૩॥ [-શ્રી મૈ૦ પ. ક. અ. ૯ સ્લો. ૨૨]

વિધિ:—આ મંત્ર ઇશાનખુણા સન્મુખ બેસી અધારી આઠમના દિવસે ગણી, પુરુષની ખોપરીના વિષે કાળા ધંતુરાના તેલથી કાજલ પાડી રાખવું, કાર્ય પડે તે કાજલથી ત્રિશૂલ [કપાળમાં] કરે અથવા અજન કીજે તો સર્વ જાતના ભય ન થાય, ચિત્ત સમાધિ થાય. ૐ હ્રીં ચિત્તસમાધિ સસેવિતાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

મન્ત્ર:—ૐ નદ્દુઃસમયદ્વાણે પળદ્દુઃકમ્મદ્દુ નદ્દુઃસંસારે ।

પરમદ્દુનિદ્વિઝદ્દે અદ્દુગુણાધીસરં વંદે ॥

વિધિ:—આ મંત્રથી રાઈ, મીઠું, લીમડાનાં પાન, કડુ તેલ (કડવી તુખડીનું તેલ?) અને ગુગલ એ પાચ વસ્તુઓ એકઠી કરીને મત્રી પાછલા પહોરે રોજ ૩૦૦ ત્રણસો હોમ કીજે તો રોગ, દુઃશ્મન તથા કષ્ટનો નાશ થાય છે.

આ છેલ્લા ૪૩-૪૪ મા શ્લોકોના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે બુદ્ધો ચિત્ર. ૨૯૩ ની મધ્યમા સર્પના લંછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાજી બિરાજમાન છે. તેઓની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર ‘કુસુદ્ધ્યંદ્ર, સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે. ડાબી બાજુએ એક ગૃહસ્થ એ હાથની અજલિ બેડીને સ્તુતિ કરતો બેઠેલો છે.

ચિત્રની ડાબી બાજુના ઉપરના ભાગમાં ચિત્રકારે પોતાનું નામ તથા સ્થળ સ્પષ્ટ દર્શાવેલાં છે. આ પ્રત વિક્રમ સર્વત ૧૯૨૫ના માગસર વહી અષ્ટમીના રોજ અજમેર સુકામે કવીશ્વર ચિરંજીવલાલે ચીતરેલી છે. પ્રતના અક્ષરોના લેખક પણ તે પોતે જ છે. આ પ્રતનાં ચિત્રોમા પુરુષોના મસ્તક ઉપર મોગલ સમયની પાઘડીઓ પહેરાવેલી છે, તે ઉપરથી એમ લાગે છે કે ચિત્રકારે મોગલ સમયની કોઈ બીજી પ્રત ઉપરથી આ પ્રતના ચિત્રોની નકલ કરી હશે. કળાની દૃષ્ટિએ બેકે આ ચિત્રો એટલા બધાં સુદર નથી પણ ચિત્રકાર કોઈ અજબ કલ્પનાશીલ છે તેમ તો ચિત્ર પ્રસંગો બેતાં જરૂર જણાઈ આવે છે આ પ્રતનાં ચિત્રો શ્રીચુત જસવંતરાય જૈની દિલ્હી વાળાનાં સંગ્રહની પ્રત ઉપરથી લેવામાં આવ્યાં છે. દુર્લોચ્યવશાત્ આ પ્રતના બાકીનાં ચિત્રો નાશ પામ્યા છે એટલે જેટલાં મલ્યાં તેટલાં અહીંયા આપવા યોગ્ય ધારીને આપ્યાં છે.

કલ્યાણમંદિર મન્ત્રામ્નાયો.

શ્લોક. ૧-૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો પાસં પાસં પાસં ફળં ॥ ૐ હ્રીં અર્હં નમો દર્બંકરાય ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતે મમેન્સિતં કાર્યં સિદ્ધિં કુરુ કુરુ સ્વાહા

યત્ર—પચીશ પાખડીના કમલની મધ્ય કર્ણિકામાં ફલ્લું લખીને, પાંખડી-ઓમાં ઋદ્ધિ લખીને, યત્રની ફરતા મત્ર લખવો, આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૪

વિધિ—ઋદ્ધિ મત્રનો ૬૦ સાઠ દિવસ સુધી હમેશા ૧૦૮ વખત જાપ કરવો, પર્વત પર જાપ કરવો, રાત્રું આસન, રેશમની માલા, લાલ રેશમી વસ્ત્ર પહેરીને પૂર્વ દિશાએ સુખ રાખીને જાપ કરવો, કપૂર, ચંદન, કસ્તૂરી અને શિલારસનો ધૂપ દેવો.

ગુણુ—આ પ્રમાણે કરવાથી લક્ષ્મીનો-ધનનો ખડું જ લાભ થાય છે.

શ્લોક. ૩—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો ધમ્મરાય જયતિષ ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતિ ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં અર્હં નમઃ સ્વાહા ॥

યત્ર—સૂર્યાકાર યત્રની મધ્યમા ઋદ્ધિ લખીને, સૂર્યની ફરતો મત્ર લખવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૫

વિધિ—એકાંતમાં દિન ૪૦ ચાલીશ સુધી, હમેશા ૧૦૦૦ ઋદ્ધિ મત્રનો જાપ કરવો, પીળું દરિયાઈનું આસન, કમલની માલા, ગુગલ, કપૂર, ચંદન, અને ધીનો ધૂપ કરવો, જાપ જેટલા દિવસ જપે તેટલા દિવસ ભૂમિશયન કરવું નવ વરસ રવિવાર કરવા.

ગુણુ—આ પ્રમાણે કરવાથી મૃતવત્સા દોષનો નાશ થાય, ખાલક જીવે, છોકરો તથા છોકરી જે હોય તે જીવે.

શ્લોક. ૪—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો સમુદે મયં સામ્યતિ બુદ્ધીર્ણ ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતિ પદ્મગૃહ્નિવાસિની નમઃ સ્વાહા ॥

યત્ર—વહાણની આકૃતિના મધ્યમા મલ્લ્યૂ લખીને, ફરતી ઋદ્ધિ લખવી અને વહાણની આકૃતિની બહારની બાજુ ફરતા મત્રના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૬

વિધિ—ચત્ર પાસે રાખીને ૨૭ સતાવીસ દિવસ સુધી, હમેશાં ૧૦૦૦ ઋદ્ધિ મંત્રનો જાપ કરવો. સફેદ આસન, માલા રાતા સુતરની, પશ્ચિમ તરફ સુખ રાખવું, ગુગલ, ચંદન અને ઘીનો ધૂપ કરવો અને એકાંતમાં મંત્રનો જાપ કરવો.

ગુણ—આ પ્રમાણે કરવાથી પાણીનો લય નાશ પામે છે, દરિયામાં વહાણ કુખતું નથી.

શ્લોક ૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો ઘણવુદ્ધિ [વુદ્ધિ ?] કરાપ ॥

મંત્ર—ૐ હ્રીં પદ્મે નમઃ ॥

યન્ત્ર—૫૮કોણાકૃતિની મધ્યમાં અમ્બ્યૂ લખીને, છ ખુણામાં મત્રાક્ષરો લખવા, ચત્રની ફરતી ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૭

વિધિ—એકાંત સ્થાનમાં રહીને ૪૯ ઓગણપચાસ દિવસ સુધી, હમેશાં ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, સ્ફટિકની માલા, પૂર્વદિશા તરફ સુખ રાખવું, ગુગલ, કંદરૂ, ચંદન, કપૂર અને ઈલાયચીનો ધૂપ કરવો.

ગુણ—ચૌપદનો લાભ, લક્ષ્મી તથા ધનનો લાભ થાય

શ્લોક ૬—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો પુત્તરુચ્છો [ચ્છં ?] કરાપ ॥

મંત્ર.—ૐ નમો મગવતિ હ્રીં શ્રીં વ્રાં વ્રીં ક્ષાં ક્ષીં પ્રૌં હ્રૌં નમઃ ॥

યન્ત્ર—ચદ્રાકૃતિ ની અદર ઋદ્ધિ લોખપત્ર પર લખીને ચદ્રાકૃતિની ચારે બાજુ મત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૮

વિધિ—[એકાંત સ્થાનમાં] ૪૦ ચાલીશ દિવસ સુધી, હમેશાં ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લીલુ આસન, કમલની માળા, દક્ષિણ દિશા તરફ સુખ રાખવું, ગુગલ, ઘી, ખોપરા અને લવીંગનો ધૂપ કરવો

ગુણ—સતાનની પ્રાપ્તિ થાય

શ્લોક ૭—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો માહણે જ્ઞાણાપ ॥

મંત્ર—ૐ નમો મગવતિ શુભાશુભં કથયતિ [યામિ ?] સ્વોહા

યન્ત્ર—ગોળાકાર ત્રણ કોઠા કરવા, પહેલા કોઠામાં ઋદ્ધિ લખવી, બીજામાં મત્રાક્ષરો લખવા અને ત્રીજા કોઠામાં હકાર ૧૪ ચઉદ લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૯

વિધિ—સતાવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ, આસન બેગિઆનુ, મૂગાની

(પરવાળાની) માળા, નૈઋત્ય ખુણા તરફ સુખ રાખી જાપ કરવા, ગુગલ, લોહ, ખાન, પ્રિય શુ (રાયણ) અને લતાનો ધૂપ કરવો.

શુભ—પરદેશમા ગયેલા પતિ અથવા સ્વજનની સતાવીશ દિવસમાં ખખર મલે.

શ્લોક ૮—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે જમો ઉન્હગદહારીય ॥

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતે મમ સર્વાંગ પીઢા શાંતિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

યંત્ર—ચતુરસ્ર કોઠા ૨૨ ખાવીસ ની અદર મત્રાક્ષરો લખવા, ઉપર ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૦

વિધિ—એકાંત સ્થાનમા ચઉદ ૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, ડાહ્યુ આસન, ચાંદીની માલા, ઇશાન ખુણા તરફ સુખ; ગુગલ, કંદરૂ અને સફેદ ચંદનનો ધૂપ કરવો, જાપ કરીએ એટલા દિવસ ભૂમિશયન કરવું.

શુભ—ગરમી, પિત્તજ્વર તથા સર્વ જાતની ગરમીનો નાશ થાય.

શ્લોક ૯—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે જમો કો પં હં સઃ ॥

મંત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં હ્રુલીં ત્રિભુવન હ્રુ સ્વાહા ॥

યંત્ર—વૃક્ષાકૃતિમા અગિઆર પાંદડામાં મંત્રના અક્ષરો લખવા અને ઋદ્ધિના અક્ષરો ઉપરના ભાગમાં લખવા. આકૃતિ માટે જાઓ ચિત્ર. ૩૦૧

વિધિ—[એકાંત સ્થાનમા] ચઉદ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, આસન કાલી ઉનનુ, માલા રૂદ્રાક્ષ, અગ્નિ ખુણા તરફ સુખ રાખી પદ્માસને જાપ કરવો. ગુગલ, રાલ અને કંદરૂપનો ધૂપ કરવો.

શુભ—સાપ, વીંછી, વગેરેનાં ઝેર ઉપર ૧૦૮ વખત ઋદ્ધિ મંત્ર બોલીને ઝાડ-વાથી ઝેરનો નાશ થાય છે.

શ્લોક ૧૦—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે જમો તક્કર પળાસળાપ ॥

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતિ ગુણવતિ સ્વાહા ॥

યંત્ર—ખડ્ગાકાર યંત્રની મધ્યમાં મંત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૨

વિધિ—૧૮ અઢાર દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, પીલુ આસન, સોનાની માલા, વાયવ્ય ખુણા તરફ સુખ રાખવું. ગુગલ અને ચંદનનો ધૂપ દેવો.

શુભ—ચોર, ઠગ વગેરેના લયનો નાશ થાય.

શ્લોક ૧૧—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે જમો વારિ બાલબુદ્ધીપ [બાલબુદ્ધિપ] ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો સરસ્વતિ ગુણવતિ સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—વટપત્રાકૃતિમાં તેર પાખડીની મધ્યયાં ઋદ્ધિ લખીને, [ઉપરના ભાગમાં- મન્ત્ર લખવો]. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૩

વિધિ—૧૯ ઓગણીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, સફેદ આસન, સફેદ ચદનની માલા, ઈશાન ખુણા તરફ સુખ રાખવું. ચદન, નાગરમોથ અને કપૂર કાચલીનો ધૂપ કરવો.

ગુણુ—યત્ર પાસે રોખવાથી પાણીમાં ડુબાય નહિ.

શ્લોક ૧૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો અગ્નિવજ્જનાપ ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ચંડિકાયૈ નમ સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—ઝારીની આકૃતિની મધ્યમાં મન્ત્ર લખવો ઉપર ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૪

વિધિ—સાત દિન સુધી, દરરોજ ૧૦૮ એકસો આઠ વખત જાપ કરવાથી અગ્નિનો ભય જાય, સફેદ આસન, રફટિકની માલા, નૈઋત્ય ખુણા તરફ સુખ રાખવું કપૂર, ખોપરા, ગુગલ અને ઘીનો ધૂપ કરવો.

ગુણુ—મન્ત્ર લખીને પાણી નાખવાથી અગ્નિ શાંત થઈ જાય છે

શ્લોક ૧૩—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો દક્ષિણવજ્જનાપ ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ચામુંડાયૈ નમઃ સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—મૂઠં વાળી વળા કૃતિની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખવી, ચારે બાજુ ફરતો મન્ત્ર લખવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૫

વિધિ—સત્તાવીશ દિવસ સુધી, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, લાલ આસન, જયફલની માલા, પશ્ચિમ દિશા તરફ સુખ રાખવું ગુગલ, ચદન અને ઘીનો ધૂપ દેવો.

ગુણુ—દરરોજ ૧૦૮ વાર પાણી મત્રીને નાખવાથી કુવામાં ખાડ પાણી આવતું હોય તે મીઠું જલ થઈ જાય.

શ્લોક ૧૪—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો તક્ષર ધન પ[ત્ર?]પિયાપ ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ગંધારિ[યૈ]નમઃ શ્રીં ક્લીં ઐં બ્લં હ્રૂં ઙ્મં સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—ષોડશ દલ કમલાકારે યત્ર [મધ્ય કર્ણિકામાં ૐ લખવો], પાખડીઓમાં મન્ત્રાક્ષરો લખવા, કમલાકૃતિને ફરતી ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૬

વિધિ—ચઉદ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લીલુ આસન, લાલ સુતરની માલા, ઉત્તર દિશા તરફ સુખ રાખવું. કદરૂ અને ગુગલનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—ચોરાઈ ગએલી વસ્તુ પાછી આવે, ધન મલે અને જોવાયેલી-
ગુમાવેલી વસ્તુ પાછી મલી આવે.

શ્લોક ૧૫—

ઋધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો ઘ્રૂસણઘ્રૂસણાપ ॥

મંત્ર—ૐ નમો કાલરાત્રિ[યૈ]નમઃ સ્વાહા ॥

યત્ર—ત્રિશૂલાકૃતિની મધ્યમાં ઋધિ લખવી, ચારે બાજુ ફરતો મત્ર લખવો
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૭

વિધિ—પચીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો. કાલુ આસન, કાલા
અરીઠાના મીંજની માલા, દક્ષિણ દિશાએ મુખ રાખીને ગણવી. ગુગલ, જોપરા,
લાલ મરચા અને નૂન(લૂણ ?)નો ધૂપ દેવો.

ગુણુ—આ પ્રમાણે કરવાથી શત્રુ વૈરભાવ છોડે અને તેનો નાશ થાય.

શ્લોક. ૧૬—

ઋધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો જગમય પળાસપ ॥

મંત્ર—ૐ નમો ગૌરિ શ્વે વજ્રે હ્રીં નમઃ

યત્ર—દ્વાદશ દલ કમલાકૃતિની બાર પાંખડીઓમાં મત્ર લખવો, ચારે બાજુ
ફરતી ઋધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૮

વિધિ—સાત દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, સ્ફટિકની
માલા, વાયવ્યપુણા તરફ મુખ કરવું, ગુગલ, મેવા, ઘી અને ચંદનનો ધૂપ દેવો

ગુણુ—પર્વતપરનો ઉપસર્ગ અને વનના લયનો નાશ થાય.

શ્લોક. ૧૭—

ઋધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો કુદ્ધુદ્ધ[દ્ધિ?] જાસપ ॥

મંત્ર—ૐ નમો ધૃતિદેવ્યૈ હ્રીં શ્રીં હ્રીં વ્હૌં શ્રેં દ્રાં દ્રીં નમઃ ॥

યત્ર—ચોખડા સોલ પુણામા મત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમાં ઋધિ લખવી.
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૯

વિધિ—ચઉદ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, સ્ફટિકની
માલા, નૈઋત્ય પુણા તરફ મુખ રાખવું. ચંદન, કપૂર, ઇલાયચી અને ઘીનો
ધૂપ દેવો

ગુણુ—[યંત્ર પાસે રાખવાથી] વિશ્વહની શાંતિ થાય છે

શ્લોક. ૧૮—

ઋધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો પાસે સિદ્ધા સુગંતિ ॥

મંત્ર—ૐ નમો ડ[સુ?]મતિદેવ્યૈ વિષનિર્ણાશિન્યૈ નમઃ સ્વાહા ॥

યંત્ર—બે સુખવાળા સર્પની આકૃતિ કરીને ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ અને નીચેના ભાગમાં મત્ર લખવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૦

વિધિ:—સાત દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૮ વખત જાપ કરવો, કાલુ આસન, ચંદનની માલા, અગ્નિ દિશા તરફ સુખ રાખવું. શુગલ, અને કંદરૂનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—જે પુરુષ અગર સ્ત્રીને સર્પ કરણો હોય તેને ગારડુકિનાઈ (લીમડાનું ઝુમખુ?) ઝાડો દીજે સર્પનો ઝેર ઉતરી જાય.

શ્લોક. ૧૯—

ઋદ્ધિઃ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો પુષ્પિગરુવત્તાપ ॥

મન્ત્રઃ—ૐ નમો મગવતિ પુષ્પપલ્લવકારિણિ નમઃ ॥

યંત્ર—આખાના ઝાડની આકૃતિએ સત્તર પાંદડાં વાળો યંત્ર બનાવીને, પાંદડાની મધ્યમાં મંત્રના અક્ષરો લખવા, ઉપરની બાજુ પર ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૧

વિધિ—બાગની અંદર ચઉદ દિવસ સુધી, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, ડાહ્યુ આસન, તુલસીની માલા, રાલ, કંદરૂ, શુગલ છાડછડીલો, ઘીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—બાગમાં ફૂલ ન ઉગતાં હોય તે નવપલ્લવિત થાય.

શ્લોક. ૨૦—

ઋદ્ધિઃ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો ગિલ્લિચિલ્લપાસાપ ॥

મન્ત્રઃ—ૐ નમો બ્રહ્માણિ નમઃ ॥

યંત્ર—૫ટકોણુ યંત્ર મધ્યે મત્ર લખીને, ઉપર ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૨

વિધિ—એકાંતસ્થાને ૪૯ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, આસન ભેગિયાનું, માલા રૂદ્રાક્ષની, ઇશાન દિશા તરફ સુખ રાખવું. શુગલ અને રાલનો ધૂપ દેવો ભૂમિશયન કરવું તથા બ્રહ્મચર્ય પાલવું.

ગુણ—ઉપર પ્રમાણે કરવાથી ઉચ્ચાટન થાય છે.

શ્લોક. ૨૧—

ઋદ્ધિઃ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો અન્નિલગદેનાસપ ॥

મન્ત્રઃ—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ક્ષાં ક્ષીં નમઃ ॥

યંત્ર—અષ્ટકલ કમલની [મધ્ય કણ્ઠિકામાં ૐ કાર લખવો] આઠ પાખડી-ઓમા મત્રાક્ષરો લખવા, ઉપર ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૩

વિધિ:—દરરોજના સાત દિવસ સુધી ૧૦૮ વખત જાપ કરવો, યંત્ર જેવો

ગુણ—નેત્રરોગની પીકાનો નાશ થાય છે.

ॐ धिः—ॐ ह्रीं अहं णमो तरुवत्तपणाय ॥

યંત્ર—અપકવૃક્ષાકાર આકૃતિમાં દસ પાંદડા બનાવીને તેની મધ્યમા મંત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમા ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૪

વિધિ:—એકવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, ડાહનુ આસન, તુલસીની માલા, નૈઋત્ય દિશાએ સુખ રાખવું. રાત, ગુગલ, છકછડીલો, ઘીનો ધૂપ દેવો. ભૂમિશયન કરવું, એકાંતમાં જાપ કરવો.

ગુણ—આગમાં સારા ફલ નીપજે-પેદા થાય.

ॐ ह्रीं अर्हं णमो वज्रपहरणाय ॥

मन्त्र—ॐ नमो श्रीं क्लीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं नमः ॥

યત્ર—ગોલાકૃતિએ ત્રણ કોઠા કરવા, મધ્ય કોઠામાં ક્ષુદ્રાણુ લખવું, બીજા કોઠામાં ઋદ્ધિ લખવી, ત્રીજા કોઠામાં મત્ર લખવે. આકૃતિ માટે જુઓ ઇત્ર. ૩૧૫

વિધિ.—સત્તાવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લાલ આસન, લાલ રેશમની માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવું ચંદન, મૂષક, સિલાગ્નનો ધૂપ દેવો ભૂમિશયન કરવું, બ્રહ્મચર્ય પાળવું અને એકાત્મ્યાને જાપ કરવો.

ગુણ—રાજદરબારમાં જયની પ્રાપ્તિ થાય

ॐ धि — ॐ ह्रीं अर्हं णमो आगासगामियाय ॥

मन्त्र—ॐ ह्रीं आं भ्रीं पद्मे षोडशभुजे प्रो [प्रौ?] नमः ॥

યત્ર—સમયોરસ સોલ કોઠાના યત્રમા મત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમા ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૬

વિધિ—સત્તાવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લાલ આસન, લાલ માલા, પૂર્વદિશામાં મુખ રાખવું, પચીશ શેર ખીર અને શીરો [બને મલીને] ખનાવરાવી, શ્રાવકની એકવીશ કન્યાને જમાડવી, કપૂર, મૂષક, શિલારસ અને સફેદ ચંદનનો ધૂપ દેવો. એકાંત જગલમાં અથવા અટવી અગર પર્વત પર આ જાપ કરવો.

ગુણ—ગચ્છેલું રાજ્ય તથા સ્થાન પાછું મલે.

શ્લોક ૨૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો દિઙ્કમલાણયાય ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ઘરણેન્દ્ર પદ્માવત્યૈ નમઃ ॥

યન્ત્ર—ત્રિકોણાકૃતિ યન્ત્રની મધ્યમાં મ્લયૈ લખીને, યન્ત્રની અંદરના ભાગમાં ઉપર તથા નીચે ઋદ્ધિ લખવી તથા ચારે બાજુ ફરતા મન્ત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૭

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, સ્ફટિકની માલા, પશ્ચિમ દિશા તરફ મુખ કરવું. કપૂર, ચદન. મુખ તથા ઇલાયચીનો ધૂપ કરવો

ગુણ—રોગ, શોકની પીડાનો નાશ થાય, હૃષ્ થાય અને સર્વ રોગનો નાશ થાય.

શ્લોક ૨૬—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો જયંદેયપાસેવત્તાય ॥

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં પદ્મે શ્રાં શ્રીં શ્રં શ્રઃ નમઃ ॥

યન્ત્ર—છત્રાકૃતિમાં યન્ત્ર લખવો, છત્રની નીચેના ભાગમાં મન્ત્ર લખવો અને ઉપરના ભાગમાં ફરતી ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૮

વિધિ—૨૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, લાલ આસન, લાલ માલા, દક્ષિણ દિશા તરફ મુખ રાખવું. કસ્તુરી, અગર, હોબેર (હીરાબોળ ?) છડીલોનો ધૂપ દેવો

ગુણ—રાજસભામાં બોલેલો બોલ માન્ય રહે, ઝગડાનો નિકાલ જે કરીએ તે માન્ય રહે

શ્લોક ૨૭--

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં ચલદુઃખાસાય ॥

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં ઘરણેન્દ્રપદ્માવતી ચલપરાક્રમાય નમઃ ॥

યન્ત્ર—સિંહાસનની આકૃતિની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખીને, ઉપરના ભાગમાંથી શરૂ કરીને ચારે તરફ ફરતા મન્ત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૯

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, કાલી ઊનતુ આસન, કાલા સુતરની માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવું. શુગલ, મીઠું, ઘી તથા જોપરાનો ધૂપ દેવો ૨૧ દિવસ પછી યન્ત્રને પચામૃતમાં મેલવીને નદીના પ્રવાહમાં નાખી દેવો.

ગુણ—દુશ્મન પરાજય પામે, શત્રુ શાંત હોય.

કાવ્ય ૨૮--

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો ડઘવજ્જનાય ॥

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં હ્રીં ક્રૌં વપટ્ સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—ગોલાકાર ત્રણ કોઠા કરવા, મધ્યમાં ઝંકાર લખવો, બીજા કોઠામાં ઋદ્ધિ અને ત્રીજા કોઠામાં મન્ત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૦

વિધિ—૨૧ દિવસ, હમેશા ૧૦૦૦ જાપ કરવા, પીળું આસન, પીળા સુતરની માલા, દક્ષિણ દિશા તરફ મુખ રાખવું. ચંદન, લવંગ, ઘી, ઇલાયચી અને કપૂરનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—કીર્તિ યશ વધે, લોકોમાં જયજયકાર વર્તે.

કાવ્ય ૨૯--

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો દેવાણુષ્ણિ (પિ?)યાય ॥

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં ક્રૌં (ક્રૌં) હ્રીં હ્રૂં ફડ્ સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—વીણાકારે લખવો, વીણાની મધ્યમાં ઋદ્ધિ અને ઉપરના ભાગમાં મન્ત્ર લખવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૧

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લાલ આસન, લાલ માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવું. કસ્તૂરી, અગર, સિલારસ અને સફેદ ચંદનનો ધૂપ દેવો ભૂમિશયન કરવું, બ્રહ્મચર્ય પાળવું.

ગુણ—સોપારી, ઇલાયચી અથવા લવંગ, મન્ત્ર ભણીને જેને આપીએ તે પ્રત્યક્ષ હોય, તે સર્વ જનને પ્રિય હોય.

કાવ્ય ૩૦--

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો મહાવલાય ॥

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં બ્લૂં પ્રૌં (પ્રૌં?) હ્રૂં નમઃ સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—સીસાના આકારે યન્ત્ર કરીને, મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખવી અને ચારે બાજુ ફરતા મન્ત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૨

વિધિ—૬૦ દિવસ, દરરોજ ૭૦૦ જાપ કરવા, કાલુ આસન, રૂદ્રાક્ષની માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવું ગુગલ, લોખાન અને ઘીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—કાચા ઘડાથી કુવામાંથી પાણી નીકળે

કાવ્ય ૩૧--

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો વીયાવળવત્તાય ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતિ ચક્રધારિણિ આમય આમય મમ શુભાશુભં દર્શય દર્શય સ્વાહા ॥

યંત્ર—દર્પણકૃતિએ ચોખ'ડો કરવો, મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખવી, ઉપરથી શરૂ કરીને ચારે તરફ ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૩

વિધિ—૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, અંગુલ ૧૨ નો હોમકુંડ કરવો, હોમકુંડની અદર અગર, ઘી, સરસવ, ગોરૂચંદનનો હોમ મત્ર લણી લણીને કરવો. સફેદ આસન, સફેદ માલા, પૂર્વ દિશા સન્મુખ રાખવું ચંદન, અગર અને છાડછડીલાનો ધૂપ દેવો. પછી ખીર, શીરો અને તડુલતુ શ્રાવકોને લોજન કરાવવું.

ગુણ—શુભાશુભ પ્રશ્નનો જવાબ મલે.

કાવ્ય ૩૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો અદ્વમદ્વનાસપ ॥

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતિ મમ શત્રુન્ વંધય વંધય તાડય તાડય ઉન્મૂલય ઉન્મૂલય છિન્દ છિન્દ મિન્દ મિન્દ સ્વાહા ॥

યંત્ર—મૃદંગાકારે લખવો, મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખીને, ચારે બાજુ ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૪

વિધિ—૨૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, કાલુ આસન, કમલકાકડીના ખીજની માલા, નૈઋત્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. ગુણ, નાગરમોથ, તગર અને ઘીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—હુષ માણસનું જોર ન ચાલે, હુષ મનુષ્યનો નાશ થાય.

કાવ્ય ૩૩—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો જવિત્તાપચિત્તાપ ॥

મંત્ર—ઋ અસ અસુ પસુ ચંપુ શીશ્રે વાવિ અઘર્શાકું અમમનને પામ ॥

યંત્ર—ચોવીશ પાંખડીઓ વાળા કમલની મધ્યમાં જ લખવો, ચોવીશ પાંખડીમાં મંત્રાક્ષરો લખવા [ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી] આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૫

વિધિ—૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, જોગિયાનુ આસન, રૂદ્રાક્ષની માલા, વાયવ્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું કપૂર, ખોપરાં, ઘી, ચંદન અને ઇલાયચીનો ધૂપ દેવો

ગુણ—મેઘનો ભય, અતિવૃષ્ટિ, તીડ, કાતરા તથા ઉદરનો ભય ખેતરમાં ન હોય

કાવ્ય ૩૪—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો ડંજિઅસ્સાયતક્ષણેર્ણ ॥

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતો ભૂત પિશાચરાક્ષસવેતાલાન્ તાડય તાડય મારય મારય સ્વાહા ॥

યંત્ર—વૃક્ષોંકાર ચત્ર ૬ પાંદડાં વાળો કરવો જમણી બાજુના ત્રણ પાંદડામાં હ્રીં શ્રીં ક્ષ્રીં તથા ડાબી બાજુના ત્રણ પાંદડાંમાં પ્રૌ રૌ ક્ષ્રૌ લખવા, ઋદ્ધિ અને મંત્ર ચારે બાજુ ફરતા લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૬

વિધિ—૨૧ દિવસ, ૨૧ વાર સરસવ મંત્રીને પાણીમાં નાખવા, કાલુ આસન વિંછી કાટા ફેલની માલા, વાયવ્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. શુગલ, મરચાં, ઘી તથા સરસવનો ધૂપ દેવો.

ગુણુ—શાકિની દોષ જાય, ભૂત, પિશાચ, રાક્ષસ તથા દુર્જન, વૈરીનો નાશ થાય.

કાવ્ય ૩૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો મિજ્જલિજ્જણાસપ ॥

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતિ મિગિયાગદે અપસ્મારે રોગે શાંતિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

યંત્ર—દુધીની છુટી માફક પત્ર ૨૬નો લખવો, પાંદડાની મધ્યમાં મંત્રના અક્ષરો લખવા, ઉપરની બાજુએ ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૭

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ વાર મંત્ર જપવા, કેળાના પાનનું લીલું આસન હમેશાં લેવું, ચદનની માલા, નૈઋત્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. લોખાંન અને ઘીનો ધૂપ દેવો. એકાંત સ્થાને જપ કરવા, બ્રહ્મચર્ય પાળવું.

ગુણુ—મૃગી, અપસ્માર અને બાવળાપણું જાય.

કાવ્ય—૩૬

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો ગ્રા (ગ્રાં ?) હું ફટ્ વિચક્ષાપ ॥

મંત્ર—ૐ હ્રીં અષ્ટમહાનાગકુલ વિષ શાંતિકારિણિ સ્વાહા ॥

યંત્ર.—હાથના પંજના આકારે કરવો, હથેલીની મધ્યમાં સાત ક્રૌં કાર લખવા, પાંચ આગલીઓની મધ્યમાં સાત સાત આ કાર લખવા. ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી અને ચારે બાજુ પંજને ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૮

વિધિ—૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જપ કરવા, લીલું આસન, માલા પાટલની (લીલી), ઇશાન દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. શુગલ, કદરૂનો ધૂપ કરવો.

ગુણુ:—આ પ્રમાણે સિદ્ધ કર્યા પછી સર્પ પકડે તો સર્પ કરડે નહિ, મંત્ર લાણીને કાકરી નાખવાથી સર્પ થલી જાય અને સર્પનું વિષ ચડે નહિ.

કાવ્ય ૩૭—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો હ્રીં છોમિ હ્રીં છોમિપ ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતિ મમ સર્વે રાજામ્રજા વશ્યકારિણિ સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—ફરસીની આકૃતિએ લખીને, ઉપર ઋદ્ધિ લખવી, પછી ચારે તરફ ફરતા મન્ત્રના અક્ષરો ઋદ્ધિની નીચે લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૯

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, લાલ આસન, કબોરનાં લાલ કૂલથી મત્ર જાપી જાપીને કૂલ રાખતા જવું, પૂર્વ દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. કપૂર અને કસ્તૂરીનો ધૂપ દેવો.

ગુણુ—મત્ર લખીને ૭ કાંકરી ક્ષીરવૃક્ષ નીચે ઉછાળીને અધર ઝીલી લઇને, નગરના ચોટામાં નાખવાથી રાજા વગેરે લોકો વશ થાય, રંકથી માંડી રાજા અને શાહુકાર વગેરે સર્વ વશ થાય.

કાવ્ય ૩૮—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો હૃદિ મિદિ મક્ષંકરાય ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો જ્ઞાણદેવ્યૈ, જ્ઞાણો કહાં ગયો, જ્ઞાણો જૈર કાટિ વા ગયો, જૈર કાટિ કાંડ કરૈ, જૈર કાટ સારકા તીર ઘડાવૈ, તીર ઘડાય પેટપીડા હૃદયપીડા અમુકાકો છેદીસ્યૈ જાનવા ન્હારવારી પીડા છેદીસ્યૈ ॥

યન્ત્ર—કટારીના આકારે લખવો, ઉપર ઋદ્ધિ લખવી, પછી ચારે તરફ ફરતા મન્ત્રના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૩૦

વિધિ—૧૪ દિવસ, હમેશાં ૧૦૦૦ જાપ કરવા, સફેદ આસન, શુભાખના લાકડાની માલા, ચદન, છાંછડીલો અને ઘી તથા કંદરૂનો ધૂપ દેવો.

કાવ્ય ૩૯—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો સત્તાવરિણ ગણિજ્ઞં ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતી અમુકસ્ય સર્વે જ્વર શાંતિં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—રકાખીની આકૃતિની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખીને, ઉપર ચારે તરફ મન્ત્રના અક્ષરો ફરતા લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૧

વિધિ—૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, લીલુ આસન, કમલ(કાકડી)ની માલા, ઇશાન દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું, ગુગલ, ઘી તથા ખોપરાનો ધૂપ દેવો

ગુણુ—તાવવાલા માણસને અગર સ્ત્રીના ગળે લોજપત્ર પર યત્ર લખીને ખાંધવાથી સર્વજન તથા સનિપાત જાય

કાવ્ય ૪૦—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો ઉજ્જ્વલીભણસય ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતે ક્ષ્મર્યૂ નમ સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—સાથીઆની આકૃતિના મધ્યમાં ક્ષ્મર્યૂ લખીને દક્ષિણ બાજુએ સાત ક્રૌંકાર લખવા, ઉત્તર બાજુએ સાત ક્રૌંકાર લખવા, ઉપરની બાજુએ સાત ક્રૌંકાર

લખવા અને નીચેની ખાબુએ સાત ઐંકાર લખવા, આકૃતિના ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખીને, બાકીની ત્રણ ખાબુમાં મંત્રના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૩૨

વિધિ—૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, લીલુ આસન, રૂદ્રાક્ષની માલા, ઇશાન દિશા સન્મુખ મુખ અને શુગલ; ઘી તથા ખોપરાનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—એકાદિક, વેલાનવર, તૃતીય તથા ચોથીઆ જવરનો નાશ થાય.

કાવ્ય ૪૧—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો વપ્પલાહવ્વપ ॥

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતે વંમયારી જમો હ્રીં શ્રીં હ્રીં ષ્ઠં બ્રૂં નમઃ ॥

યંત્ર—ચોખંડા વીસ કેઠાની અંદર મંત્રાક્ષરો લખવા અને ઉપર ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૩૩

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા. કાલુ આસન, કાલા સુતરની માલા, દક્ષિણ દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. લૂણ, મરચાં, શુગલ, ઘી અને રાલનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—ખીજની ચલાવેલી ગોલી, તીર અથવા ખીજાં શસ્ત્રો રણસગ્રામમાં લાગે નહિ

કાવ્ય ૪૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો હત્થિવત્થનાસપ ॥

મંત્ર—ૐ હ્રીં અર્હં જમો હત્થિરક્તાર્શગદે શાંતિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

યંત્ર—ચોખંડા પાંચ કેઠાનો યંત્ર કરવો, મધ્યમાં ૐ પદ્મે નમઃ લખીને, ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી, બાકીના ત્રણ ભાગમાં ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૪

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, આસન લૂગીનું, માલા કાચા કેલાની, ઉત્તર દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. ચંદન, લવંગ, કપૂર, ઇલાયચી, ઘી તથા સિલારસનો ધૂપ દેવો. પછી દેવી પદ્માવતીનું પૂજન કરાવવું, દીપ, નૈવેદ્ય, ધૂપ, ફલ અને લાલ વસ્ત્ર.

ગુણ—સ્ત્રીનો પ્રદર રોગ જાય, અધૂરો ગર્ભ સ્તબ્ધ થાય એટલે કસુવાવડ થાય નહિ

કાવ્ય ૪૩—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો વંદિ મોક્ષયાપ ॥

મન્ત્ર:—ૐ નમો સિદ્ધ, મહાસિદ્ધ જગત્સિદ્ધ ત્રૈલોક્યસિદ્ધ મમ રોગ હિન્દ હિન્દ
સ્તંભય સ્તંભય જૃંભય જૃંભય મનોવાંછિત સિદ્ધિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

યંત્ર—બાર પાખડીના કમલની [મધ્ય કર્ણિકામાં ઝંકાર લખવો] બાર પાંખ-
ડીઓમાં ઋદ્ધિ લખવી, ચારે તરફ ફરતા મત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ
ચિત્ર, ૩૩૫

વિધિ—૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, કાલુ આસન, કાલા સુતરની
માલા, અગ્નિખુણા સન્મુખ મુખ રાખવું. ચંદન, ગુગલ, મરચાં અને ઘીનો
ધૂપ દેવો.

ગુણ—એકાંત લક્ષ્મીલાલ થાય, બદ્ધિખાનાથી છૂટે.

કાવ્ય ૪૪—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં નમઃ ॥

મન્ત્ર:—ૐ નમો ઘરણેન્દ્રપદ્માવતીસહિતાય શ્રીં ક્લીં ઈં અહં નમઃ

યંત્ર—પાચ પાખડીવાળા ગુલાબના ફૂલ જેવો લખવો, કર્ણિકામાં ઝંકાર,
પાંચ પાંખડીઓમા બાકીના ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા, ચારે બાજુ ફરતા મત્રાક્ષરો
લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર, ૩૩૬

વિધિ—૪૦ દિવસ દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, લાલ આસન, મૂગાનો (પર-
વાલાની) માલા, પૂર્વ દિશા સન્મુખ મુખ કરવું, ભૂમિશયન કરવું, શીલ પાલવું

ગુણ—લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય.

बृहच्छान्ति स्तोत्र ।

—[०]—

भो भो भव्याः शृणुत वचनं प्रस्तुतं सर्वमेतत्,
ये यात्रायां त्रिशुवनगुरोर्हता भक्तिभाजः ।
तेषां शान्तिर्भवतु भवतामर्हदादिप्रभावा-
दारोग्यश्रीधृतिमतिकरी क्लेशविध्वंसहेतुः ॥१॥

ભાવાર્થ:—હે ભવ્યજનો ! તમે અવસર ઉચિત આર્યા વચન સર્વ સાંભળો:—
જે શ્રાવકો શ્રી જિનેશ્વરની યાત્રામાં ભક્તિવત હોય છે, તેઓને શ્રી અરિહંતાદિક
[પચ પરમેષ્ઠી]ના પ્રભાવથી આરોગ્યતા, લક્ષ્મી, સંતોષ અને બુદ્ધિને કરનારી તથા
રાગદ્વેષાદિકથી ઉત્પન્ન થતા કલેશનો નાશ કરનારી શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ [તીર્થ-
કરને સ્નાત્ર કરનારા શ્રાવકોમાંથી જે અધિક શુભવાન હોય તે શ્રાવક બહો થઈ
આ પ્રમાણે બોલે]

भो भो भव्यलोका ! इह हि भरतैरावतविदेहसंभवानां समस्ततीर्थकृतां
जन्मन्यासनप्रकम्पानन्तरमवधिना विज्ञाय, सौधर्माधिपतिः सुघोषाघण्टाचालनानन्तरं
सकलसुरासुरेन्द्रैः सह समागत्य सविनयमर्हद्मङ्गारकं गृहीत्वा, गत्वा कनकाद्रिशृङ्गे,
विहितजन्माभिषेकः शान्तिमुद्घोषयति यथा, ततोऽहं कृतानुकारमिति कृत्वा महा-
जनो येन गतः स पन्था इति भव्यजनैः सह समेत्य, स्नात्रपीठे स्नात्रं विधाय,
शान्तिमुद्घोषयामि, तत्पूजायास्नात्रादिमहोत्सवानन्तरमिति कृत्वा कर्णं दत्त्वा
निश्म्यतां निश्म्यतां स्वाहा ॥

ભાવાર્થ:—હે ભવ્યજનો ! આ લોકમાં ભરત, ઐરાવત અને મહાવિદેહ
ક્ષેત્રને વિષે જ્યારે જ્યારે તીર્થકરનો જન્મ થાય છે, ત્યારે ત્યારે સૌધર્મ દેવલોકના
ઇન્દ્રેતુ આસન કપાયમાન થાય છે, તે વખતે અવધિજ્ઞાનવડે જિનેશ્વરનો જન્મ થયો
જાણી તે ઇન્દ્ર પોતાના સેનાપતિ પાસે સુઘોષા ઘટા વગડાવે. તેથી સર્વ વૈભાનિક દેવો
તથા ભુવનપતિના અસુરો તેઓના ઇન્દ્રો સહિત આવીને પૂજ્ય જિનેશ્વરને વિનય-
પૂર્વક બે હાથમાં લઈ મેરૂપર્વતના શિખર ઉપર આવે. ત્યાં જિનજન્મનો સ્નાત્રાદિક
મહોત્સવ કરી શાંતિની ઉદ્ઘોષણા કરે છે. તેથી કરીને હું પણ “કરેલાનું અનુકરણ
કરું” એમ ધારી વળી “મોટા પુરુષો જે માર્ગે ચાલે તે માર્ગ પ્રમાણ છે” એટલે
ઇન્દ્રાદિક દેવોએ જેમ કર્યું તેમ આપણે પણ કરું બોધી એમ જાણી ભવ્યજનો

સહિત જિનમદિરમાં આવી સ્નાત્રપીઠ ઉપર જિનેશ્વરનું સ્નાત્ર કરી તથા તેમની પૂજા, યાત્રા, સ્નાત્રા વગેરે મહોત્સવ કરી ઉંચે સ્વરે શાંતિની ઉદ્ઘોષણા કરે છે, તેથી તમે પણ કાન દઈ-સાવધાન થઈ સાંભળો.

ૐ પુણ્યાહં પુણ્યાહં પ્રીયન્તાં પ્રીયન્તાં ભગવન્તોઽર્હન્તઃ સર્વજ્ઞાઃ સર્વદર્શિનસ્ત્રિ-
લોકનાથા સ્ત્રિલોકમહિતાસ્ત્રિલોકપૂજ્યાસ્ત્રિલોકેશ્વરાસ્ત્રિલોકોદ્યોતકરાઃ ॥

ભાવાર્થઃ—ૐ [શબ્દથી પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરી કહે છે કે—] આજનો દિવસ પરમ પવિત્ર છે કેવળજ્ઞાની, કેવળદર્શની, ત્રિલોકના નાથ, ત્રિલોકથી પૂજિત ત્રિલોકને પૂજ્ય, ત્રિલોકના ઈશ્વર અને ત્રિલોકને ઉદ્યોત કરનાર ભગવાન તીર્થંકરો પ્રસન્ન થાઓ, પ્રસન્ન થાઓ.

ૐ ઋષભ-અજિત-સંભવ-અભિનન્દન-સુમતિ-પદ્મપ્રભ-સુપાર્શ્વ-ચન્દ્રપ્રભ-
સુવિધિ-શીતલ-શ્રેયાંસ-વાસુપૂજ્ય-વિમલ-અનન્ત-ધર્મ-જ્ઞાન્તિ-કુન્દ્યુ-અર-મહિ-
મુનિસુવ્રત-નમિ-નેમિ-પાર્શ્વ-વર્ધમાનાન્તા જિનાઃ જ્ઞાન્તાઃ જ્ઞાન્તિકરા ભવન્તુ સ્વાહા ॥

ભાવાર્થ—ૐ ઋષભદેવ, અજિતનાથ, સંભવનાથ, અભિનન્દન સ્વામી, સુમ-
તિનાથ, પદ્મપ્રભુ, સુપાર્શ્વનાથ, ચન્દ્રપ્રભુ, સુવિધિનાથ, શીતલનાથ, શ્રેયાંસનાથ,
વાસુપૂજ્ય સ્વામી, વિમલનાથ, અનન્તનાથ, ધર્મનાથ, શાંતિનાથ, કુન્દ્યુનાથ, અરનાથ,
મહિનાથ, મુનિસુવ્રતસ્વામી, નમિનાથ, નેમનાથ, પાર્શ્વનાથ, અને વર્ધમાન સ્વામી
પર્યંત ચોવીશે જિનેશ્વરો કે જેઓના કષાયાદિક ઉપશાત થએલા છે, તે અમને
પણ શાંતિ કરનારા થાઓ.

ૐ મુનયો મુનિપ્રવરા રિપુવિજયદુર્ભિક્ષકાન્તારેષુ દુર્ગમાર્ગેષુ રક્ષન્તુ વો નિત્યં
સ્વાહા ॥

ભાવાર્થ—ૐ મુનિઓ અને ગણધરાદિક શ્રેષ્ઠ મુનિઓ શત્રુના વિજયને વિષે,
દુકાળને વિષે, મહા અટવી તથા વિકટ માર્ગને વિષે નિરંતર તમારૂં રક્ષણ કરો.

ૐ હ્રીં શ્રીં ધૃતિ-મતિ-કીર્તિ-કાન્તિ-બુદ્ધિ-લક્ષ્મી-મેધા-વિદ્યા-સાધન-
પ્રવેશ-નિવેશનેષુ સુગૃહીતનામાનો જયન્તુ તે જિનેન્દ્રાઃ ॥

ભાવાર્થ—ૐ (પરમેષ્ઠીવાચક, પ્રભુવળીજ) હ્રીં (માયાળીજ) શ્રીં (લક્ષ્મી-
ળીજ), ધૃતિ-સતોષ અથવા ધીરજ, મતિ-દીર્ઘદષ્ટિ, કીર્તિ-નામના, કાન્તિ-તેજ,
બુદ્ધિ-ઠહાપણ, લક્ષ્મી, મેધા-ધારણા શક્તિ, વિદ્યા-સ્રી અધિષ્ઠિત મન્ત્ર, સાધન-
સાધના, પ્રવેશ-નગરાદિ પ્રવેશ, અને નિવેશન-નિવેશ સ્થાનને વિષે સારી રીતે
ગ્રહણ કરાય છે, નામ જેઓના એવા તે જિનેશ્વરો જયવતા વતે છે.

ૐ રોહિણિ-પ્રજ્ઞસિ-વજ્રશૃંગલા-વજ્રાંકુશી-અપ્રતિચક્રા-પુરુષદત્તા-કાલી-
મહાકાલી-ગૌરી-ગાન્ધારી-સર્વાસ્ત્રામહાજ્વાલા-માનવી-વૈરોટ્યા-અચ્છુપ્તા-માનસી-
મહામાનસી ષોડશ વિદ્યાદેવ્યો રક્ષન્તુ વો નિત્યં સ્વાહા ॥

ભાવાર્થ:-ૐ રોહિણી, પ્રજ્ઞસિ, વજ્રશૃંગલા, વજ્રાંકુશી, અપ્રતિચક્રા, પુરુષ-
દત્તા, કાલી, મહાકાલી, ગૌરી, ગાન્ધારી, સર્વાસ્ત્રામહાજ્વાલા, માનવી, વૈરોટ્યા,
અચ્છુપ્તા, માનસી, મહામાનસી આ સોળ વિદ્યાદેવીઓ તમારૂં નિત્ય રક્ષણ કરે.

ૐ આચાર્યોપાધ્યાયપ્રભૃતિચાતુર્વર્ણસ્ય શ્રી શ્રમણસંઘસ્ય શાન્તિર્ભવતુ તુષ્ટિર્ભ-
વતુ પુષ્ટિર્ભવતુ ॥

ભાવાર્થ:-ૐ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય વગેરે આર પ્રકારના શ્રી શ્રમણસંઘની
શાંતિ થાઓ, તુષ્ટિ થાઓ અને પુષ્ટિ થાઓ.

ૐ ગ્રહાશ્વન્દસૂર્યાઙ્ગારકબુધવૃહસ્પતિશુક્રશનૈશ્વરરાહુકેતુસહિતાઃ સલોકપાલાઃ
સોમયમવરુણકુવેરવાસવાદિત્યસ્કન્દવિનાયકોપેતા યે ચાન્યેઽપિ ગ્રામનગરક્ષેત્રદેવતા-
દયસ્તે સર્વે પ્રીયન્તાં, પ્રીયન્તાં અક્ષીણકોશકોષ્ટાગારા નરપતયશ્ચ ભવન્તુ સ્વાહા ॥

ભાવાર્થ:-ૐ ચંદ્ર, સૂર્ય, મંગળ, બુધ, બૃહસ્પતિ, શુક્ર, શનિ, રાહુ અને
કેતુ એ નવગ્રહ સહિત, સોમ, યમ, વરુણ અને કુબેર એ આર લોકપાલ સહિત
વાસવ-ઈન્દ્ર, આદિત્ય-સૂર્ય, સ્કન્દ-કાર્તિકેય તથા વિનાયક-ગણેશ સહિત, વળી
બીજાં પણ જે ગ્રામદેવતા, નગરદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતા વગેરે દેવો છે, તે સર્વે
પ્રસન્ન થાઓ, પ્રસન્ન થાઓ. રાજવીઓ અક્ષય ખજાનાવાળા તથા ધાન્યના
અખુટ કોઠારવાળાઓ થાઓ.

ૐ પુત્ર-મિત્ર-પ્રાતૃ-કલત્ર-સુહૃત્-સ્વજન-સંબન્ધિ-બન્ધુવર્ગસહિતા નિત્યં
ચામોદપ્રમોદકારિણઃ । અર્સિમશ્ચ ભૂમણ્ડલાયતનનિવાસિસાધુસાધ્વીશ્રાવકશ્રાવિકાણાં
રોગોપસર્ગવ્યાધિદુઃસ્વદુર્ભિક્ષદૌર્મનસ્યોપશમનાય શાન્તિર્ભવતુ ॥

ભાવાર્થ:-ૐ પુત્ર, મિત્ર, ભાઈ, સ્ત્રી, સુહૃદ-શુભ વાત કહેવાને યોગ્ય સખ ધી
સ્વજન-પોતાના સગાં વહાલાં, સખ ધી-પુત્ર પૌત્રાદિકના શ્વસુર પક્ષ વગેરે, બધું
વર્ગ-પિત્રાઈ ભાઈઓ સહિત સર્વ સખધીઓ નિરતર આમોદ પ્રમોદ કરનારા
થાઓ-હૃદને આપવાવાળા થાઓ આ લોકને વિષે પૃથ્વીમહલ ઉપર પોતપોતાના
સ્થાનમા નિવાસ કરનાર સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકાઓના જ્વરાદિક રોગ, દ્વિપદ,
ચતુષ્પદ વગેરેના ઉપસર્ગ, કેદ વગેરે વ્યાધિ, દુઃખ, દુષ્કાળ તથા વિષાદના
ઉપશમન-નાશને માટે શાંતિ થાઓ.

ૐ તુષ્ટિ-પુષ્ટિ-ઋદ્ધિ-વૃદ્ધિ-માઙ્ગલ્યોત્સવાઃ સદા પ્રાદુર્ભૂતાનિ પાપાનિ
શામ્યન્તુ દુરિતાનિ શત્રવઃ પરાઙ્મુખા ભવન્તુ સ્વાહા ॥

ભાવાર્થ — ૐ તુષ્ટિ, પુષ્ટિ, સમૃદ્ધિ, વૃદ્ધિ, માંગલિક ઉત્સવો નિરંતર થાઓ,
ઉચ્છેદમા આવેલા પાપો શાંત થાઓ, ખંધાયેલા પાપ કર્મો નાશ પામે અને શત્રુઓ
પરાઙ્મુખ થાઓ.

શ્રીમતે શાન્તિનાથાય, નમઃ શાન્તિવિધાયિને ।

ત્રૈલોક્યસ્યામરાધીશ-મુકુટાભ્યર્ચિતાઙ્ગયે ॥૧॥

ભાવાર્થ—જ્ઞાનાદિક લક્ષ્મીવાળા શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર થાઓ. તે
પ્રભુ ત્રણ લોકની શાંતિને કરનારા છે, તથા તેઓના ચરણોને દેવેન્દ્રોએ મસ્તક
નમાવી પોતાના મુકુટો વડે પૂજ્યા છે.—૧

શાન્તિઃ શાન્તિકરઃ શ્રીમાન્, શાન્તિં દિશતુ મે ગુરુઃ ।

શાન્તિરેવ સદા તેષાં, યેષાં શાન્તિર્ગૃહે ગૃહે ॥૨॥

ભાવાર્થ—જગતની શાંતિને કરનારા તત્વોનો ઉપદેશ કરનારા શ્રીમાન
શાંતિનાથ પ્રભુ મને શાંતિ આપો. જેઓના ઘરમાં શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુ પૂજાય છે,
તેઓને સદા શાંતિ જ હોય છે.—૨

ઉન્મૃષ્ટરિષ્ટદુષ્ટગ્રહગતિદુઃસ્વપ્નદુર્નિમિત્તાદિ ।

સંપાદિત્તહિતસંપન્નામગ્રહણં જયતિ શાન્તેઃ ॥૩॥

ભાવાર્થ— શાંતિનાથ પ્રભુ માત્ર નામ ગ્રહણ કરવાથી જ ઉપદ્રવ, દુષ્ટ ગ્રહનું
નડવા પણુ, ખરાબ સ્વપ્ન અને દુષ્ટ એવા શુકન નિમિત્તાદિક નાશ પામે છે અને
હિતકારી સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી જ તેમનું નામ જય પામે છે.—૩

શ્રીસંઘજગજ્જનપદ-રાજાધિપરાજસન્નિવેશનામ્ ।

ગોષ્ઠિકપુરમુખ્યાનાં, વ્યાહરણૈવ્યહિરેચ્છાન્તિમ્ ॥૪॥

ભાવાર્થ—શ્રી સકલ સઘ, જગત, જનપદ-દેશ, રાજાધિપ-રાજ્યના અધિકા-
રીઓ, રાજાને રહેવાના સ્થાનો, ધર્મ સભાના મનુષ્યો અને નગરના મુખ્ય મુખ્ય
પુરુષોના નામ યોલી તેઓના સબધી શાંતિની ઉદ્દેશોષણ કરવી —૪

તે આ પ્રમાણે—

શ્રી શ્રમણસંઘસ્ય શાન્તિર્ભવતુ । શ્રીજનપદાનાં શાન્તિર્ભવતુ ।

શ્રી રાજાધિપાનાં શાન્તિર્ભવતુ । શ્રીરાજસન્નિવેશનાં શાન્તિર્ભવતુ ।

શ્રી ગોષ્ઠિકાનાં શાન્તિર્ભવતુ । શ્રીપૌરમુખ્યાનાં શાન્તિર્ભવતુ ।

શ્રી પૌરજનસ્ય શાન્તિર્ભવતુ । શ્રીવ્રહ્મલોકસ્ય શાન્તિર્ભવતુ ।

ૐ સ્વાહા ૐ સ્વાહા ૐ શ્રી પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા ॥

ભાવાર્થ—શ્રી શ્રમણ સધને શાંતિ થાઓ, દેશમાં શાંતિ થાઓ, રાજના અધિકારીઓને શાંતિ થાઓ, રાજાઓના નિવાસ સ્થાનોમાં શાંતિ થાઓ, ધર્મની ગોષ્ઠી કરનારાઓને શાંતિ થાઓ, નગરના મુખ્ય મુખ્ય આગેવાન પુરોધાને શાંતિ થાઓ, નગરના લોકોને શાંતિ થાઓ, સર્વ જીવોને શાંતિ થાઓ. ૐ સ્વાહા, ૐ સ્વાહા ૐ શ્રી પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા અર્થાત્ આ પુષ્પાદિકની પૂજા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને સંતુષ્ટ કરનારી થાઓ. (અહીંયાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની જગ્યાએ જે પ્રભુનું સ્નાત્ર હોય તે પ્રભુનું નામ દેવું, લોકોમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ મહાપ્રભાવિક હોવાથી સ્તોત્રકારે તેઓનું નામ અહીંયા લીધું છે)

एषा शान्तिः प्रतिष्ठायात्रास्नात्राद्यवसानेषु शान्तिकलशं गृहीत्वा कुंकुम-
चन्दनकर्पूरागुरुधूपवासकुसुमाञ्जलिसमेतः स्नात्रचतुष्पिककायां श्रीसंघसमेतः शुचिशु-
चिवपुः पुष्पवस्त्रचंदनाभरणालङ्कृतः पुष्पमालां कण्ठे कृत्वा, शान्तिमुद्घोषयित्वा
शान्तिपानीयं मस्तके दातव्यमिति ॥

ભાવાર્થ:—આ શાંતિપાઠ તીર્થંકરોની પ્રતિષ્ઠા, યાત્રા અને સ્નાત્રાદિકની અંતમાં કરવાનો છે. તેની ઉદ્ઘોષણ આ પ્રમાણે કરવી—કોઈ વિશિષ્ટ ગુણુવાન શ્રાવક ભક્ષો થઈ શાંતિકલશને ગ્રહણ કરી કેસર, સુખડ, કપૂર, અગુરનો ધૂપ, વાસણેય અને કુસુમાબ્દિ સહિત સ્નાત્રમડપમાં શ્રીસંઘ સહિત અત્યંત પવિત્ર શરીરવાળો થઈ પુષ્પ, વસ્ત્ર, ચંદન અને આભરણોથી સુશોભિત થઈ પુષ્પની માળા કંઠમાં પહેરી શાંતિની ઉદ્ઘોષણ કરી તે શાંતિકલશનું પાણી સર્વના મસ્તક પર છાંટે

नृत्यन्ति नृत्यं मणिपुष्पवर्ष,

सृजन्ति गायन्ति च मङ्गलानि ।

સ્તોત્રાણિ ગોત્રાણિ પઠન્તિ મન્ત્રાન્,

कर्याणभाजो हि जिनाभिषेके ॥१॥

ભાવાર્થ—કલ્યાણના ભાજન એવા ભવ્ય પ્રાણીઓ, શ્રી જિનેશ્વરદેવના સ્નાત્ર મહોત્સવને વિષે નૃત્ય કરે છે, રત્નો અને પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરે છે, માંગલિક ગીતો ગાય છે, સ્તુતિ-સ્તોત્રોથી પ્રભુના ગુણ ગાન કરે છે, તથા તેઓશ્રીના ગોત્ર તથા નામ અને મન્ત્રોને જાહે છે -૧

શિવમરતુ સર્વજગતઃ. પરહિતનિરતા ભવન્તુ ભૂતગણાઃ ।

દોષાઃ પ્રયાન્તુ નાશં, સર્વત્ર સુખીભવન્તુ લોકાઃ ॥૨॥

ભાવાર્થ—સર્વ જગતના જીવોનું કલ્યાણ થાઓ, પ્રાણી સમૂહ પરોપકાર કરવામાં તત્પર થાઓ, દોષો નાશ પામે અને સર્વ લોક સર્વત્ર સુખી થાઓ.—૨

અહં તિત્થયરમાયા, સિવાદેવી તુમ્હ નયરનિવાસિની ।

અમ્હ સિવં તુમ્હ સિવં, અસિવોવસમં સિવં ભવતુ ॥૩॥ સ્વાહા ॥

ભાવાર્થ—હું શ્રી નેમીનાથ તિર્થંકરની માતા શિવાદેવી નામની તમારા નગરમાં વસુ છું, તેથી માઈ અને તમાઈ કલ્યાણ થાઓ, તેમજ વિઘ્નની શાંતિ થાઓ.—૩

ઉપસર્ગાઃ ક્ષયં યાન્તિ, છિદ્યન્તે વિઘ્નવલ્લયઃ ।

મનઃ પ્રસન્નતામેતિ, પૂજ્યમાને જિનેશ્વરે ॥૪॥

ભાવાર્થ—શ્રી જિનેશ્વરદેવની પૂજા કરવાથી સર્વ ઉપદ્રવો નાશ પામે છે, વિઘ્નરૂપી વેલડીઓ-લતાઓ છેદાઈ જાય છે અને ચિત્ત પ્રસન્ન થાય છે.—૪

સર્વમજ્જલમાઙ્ગલ્યં, સર્વકલ્યાણકારણમ્ ।

પ્રધાનં સર્વધર્માણાં, જૈનં જયતિ શાસનમ્ ॥૫॥

ભાવાર્થ—સર્વ મંગલોમાં મંગલરૂપ, સર્વ કલ્યાણોના કારણરૂપ અને સર્વ ધર્મોને વિષે ઉત્તમ એવું આ જૈનશાસન—જિનેશ્વર દેવોનું શાસન જયવતું વર્તે છે—૫

પરિશિષ્ટ ૧

શ્રી ઋષિમંડલસ્તોત્રમ્

આદ્યંતાક્ષરસંલક્ષ્યમક્ષરં વ્યાપ્ય યત્સ્થિતં ।
અગ્નિજ્વાલાસમં નાદં ચિંદુરેલાસમન્વિતં ॥૧॥
અગ્નિજ્વાલાસમાક્રાન્તં મનોમલવિશોધનં ।
દેદીપ્યમાનં હૃત્પદ્મે, તત્પદં નૌમિ નિર્મલં ॥૨॥

અર્થાત્—શરૂઆતનો અક્ષર અ અને છેવટનો અક્ષર હ લખવાથી, તે બંને અક્ષરોની મધ્યમા બધા વર્ણોક્ષરો આવી જાય છે. અગ્નિજ્વાલા સમાન છેવટના નાદ અક્ષર (હ)ના મસ્તકના ભાગ ઉપર બિંદુ (ં) તથા રેખા (઼ેઃ) કરીને ‘અર્હ’ શબ્દ બનાવવો. આ પ્રમાણે બનાવેલો ‘અર્હ’ શબ્દ અગ્નિની જ્વાલા સમાન પ્રકાશમાન છે, મનના [પાપરૂપી] મલને ધોવાવાલો છે અને અત્યંત નિર્મલ છે. આવા પ્રકાશમાન ‘અર્હ’ પદને હૃદયરૂપી કમલમાં સ્થાપન કરીને, મન, વચન અને કાયાથી હું નમસ્કાર કરું છું—૧-૨

અર્હમિત્યક્ષરં બ્રહ્મ, વાચકં પરમેષ્ઠિનઃ ।
સિદ્ધચક્રસ્ય સદ્બીજં સર્વતઃ પ્રણિદધ્મહે ॥૩॥

અર્થાત્—‘અર્હ’ શબ્દ અરિહંતાદિક પચ પરમેષ્ઠિનો વાચક છે તથા સિદ્ધચક્રનું બીજ છે અને તેથીજ સર્વ માંગલિક કાર્યોમાં તેને પ્રણામ કરવામાં આવે છે.—૩

ૐ નમોઽર્હદુમ્ય ઈશેમ્યઃ, ૐ સિદ્ધેમ્યો નમોનમઃ ।
ૐ નમઃ સર્વેશ્વરિમ્યઃ, ઉપાધ્યાયેમ્ય ૐ નમઃ ॥૪॥
ૐ નમઃ સર્વસાધુમ્યઃ, ૐ જ્ઞાનેમ્યો નમોનમઃ ।
ૐ નમસ્તત્ત્વદષ્ટિમ્યશ્ચારિત્રેમ્યસ્તુ ૐ નમઃ* ॥૫॥

અર્થાત્—અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સર્વ સાધુ, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્ચારિત્ર એ આઠેને ઝંકાર સહિત વારંવાર નમસ્કાર હો —૪,૫

* ૐ નમ સર્વસાધુમ્ય, તત્ત્વદષ્ટિમ્ય ૐ નમ ।

ૐ નમ શુદ્ધવૌષેમ્યશ્ચારિત્રેમ્યો નમોનમ ॥૫॥—આ પ્રમાણે પણ પાઠ મળી આવે છે

શ્રેયસેઽસ્તુ શ્રિયેઽસ્ત્વેતદર્હદાદ્યટકં શ્રુમં ।

સ્થાનેષ્વણસુ વિન્યસ્તં પૃથગ્વીજસમન્વિતં ॥૬॥

અર્થાત્—કહ્યાણુને તથા સંપત્તિને આપવાવાળા ઉપરોક્ત અરિહંતાદિક આઠે પદોની સ્થાપના બીજાક્ષર સહિત બુદ્ધી બુદ્ધી આઠે દિશાઓમાં કરવાથી તે સુખ તથા લક્ષ્મીને આપવાવાળા થાય છે—૬

આદ્યં પદં શિખાં રક્ષેત્ પરં રક્ષતુ મસ્તકં ।

તૃતીયં રક્ષેન્નેત્રે દ્વે તુર્યં રક્ષેચ્ચ નાસિકાં ॥૭॥

પંચમં તુ મુખં રક્ષેત્ ષષ્ઠં રક્ષતુ ઘંટિકાં ।

સપ્તમં રક્ષેન્નામ્યંતં પાદાંતં ચાષ્ટમં પુનઃ ॥૮॥

અર્થાત્—અરિહંતાદિક આઠ પદો પૈકી અનુક્રમે પહેલા અરિહંતપદથી શિખા (ચોટલી)ની રક્ષા કરવી, બીજા સિદ્ધ પદથી મસ્તકની, ત્રીજા આચાર્ય પદથી બંને નેત્રોની, ચોથા ઉપાધ્યાય પદથી નાસિકા (નાક)ની, પાંચમા સાધુપદથી મુખની, છઠ્ઠા પદથી ગળાની, સાતમા પદથી નાભિની અને આઠમા ચારિત્ર પદથી બંને પગોની રક્ષા કરવી. ૭-૮

પૂર્વં પ્રણવતઃ સાંતઃ સરેફો દ્વંચન્ધિ પંચષાન્ ।

સપ્તાષ્ટદશસૂર્યાકાન્ શ્રિતો વિંદુસ્વરાન્ પૃથક્ ॥૯॥

પૂજ્યનામાક્ષરાદ્યાસ્તુ પંચાતો જ્ઞાનદર્શનઃ ।

ચારિત્રેભ્યો નમો મધ્યે હ્રીં સાંતઃ સમલંકૃતઃ ॥૧૦॥

અર્થાત્—પ્રથમ પ્રણવ (ૐ) લખીને, પછી સકારનો અત અક્ષર રેફ સહિત હ કાર (હ)ની સાથે બીજો સ્વર આ કાર, ચોથો સ્વર ફ કાર, પાંચમો સ્વર ડ કાર, છઠ્ઠો સ્વર ક્ર કાર, સાતમો સ્વર પ કાર, આઠમો સ્વર યે કાર, દશમો સ્વર ઔકાર અને બારમો સ્વર ઐ, ઉપર બિંદુ સહિત અલગ અલગ લગાવવાથી અનુક્રમે હાં, હીં, હું, હૂં, હૈં, હૈં, હૌં, હઃ લખીને, પછી પૂજ્ય એવા પાંચ પરમેષ્ઠિ પદોના શરૂઆતના પાંચ અક્ષર લેવા અર્થાત્ અ, સિ, આ, ડ, સા આ પ્રકારે લખીને, વળી સમ્યજ્ઞાનદર્શનચારિત્રેભ્યો (સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રેભ્યો) લખીને, અતમાં 'નમઃ' થી સુશોભિત એવો હ્રીંકાર બંને પદોની વચ્ચેમાં લખવાથી સત્તાવીશ અક્ષરનો મૂલમત્ર તૈયાર થાય છે તે આ પ્રમાણે—

મૂલમત્રઃ—ૐ હાં હીં (હિં?) હું હૂં હૈં હૈં હૌં હઃ અ સિ આ ડ સા સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાનચારિત્રેભ્યો હ્રીં નમઃ । આ સત્તાવીશ અક્ષરના મૂલમત્રમા પ્રથમના નવ બીજાક્ષર

૧ 'દ્વિત્રિ' એવો પણ પાઠ છે. ૨ 'પચ્ચદર્શનબોધક' એવો પણ પાઠ છે.

છે અને પછીના અઠાર શુદ્ધાક્ષર છે, એ પ્રમાણે એકત્ર મલીને સત્તાવીશ અક્ષરરૂપ શ્રી ઋષિમંડલ સ્તવના યત્રનો આ મૂલમત્ર આરાધકોને શુભ ફળનો આપનારો તથા મનોવાંછના પુરી કરનારો છે. [આ મંત્રાક્ષરોમાં પહેલા નવ બીજાક્ષરોમાં હ્રીં કાર આવતો હોવાથી પાછળનો નમઃ પહેલાંનો હ્રીં કાર ગણતરીમાં લેવામા આવતો નથી તેથી તે અઠાર અક્ષર ગણાય છે]-૯,૧૦

જંબુવૃક્ષધરોદ્ધીપઃ, ક્ષારોદધિસમાવૃતઃ ।
અર્હદાઘટકૈરષ્ટકાષ્ઠાધિષ્ઠૈરલંકૃતઃ ॥૧૧॥
તન્મધ્યે સંગતો મેરુઃ કૂટલક્ષૈરલંકૃતઃ ।
ઉચૈરુચૈસ્તરસ્તારતારામંડલમંડિતઃ ॥૧૨॥
તસ્યોપરિ સકારાંતં વીજમધ્યસ્ય સર્વગં ।
નમામિ વિંચમાર્હત્યં લલાટસ્થં નિરંજનં ॥૧૩॥

અર્થાત્-જંબુવૃક્ષને ધારણ કરવાવાળા દ્વીપ એટલે કે જંબુદ્વીપની આરે તરફ લવણ સમુદ્ર વીંટળાયેલો છે. તે દ્વીપ આઠ દિશાઓના સ્વામી અરિહંત આદિ આઠ પદ્ધેશી શેલાયમાન છે. તેના મધ્યભાગમાં મેરુ નામનો પર્વત છે જે બહુ જ ફૂટોથી અલકૃત છે અને તેની આરે તરફ એકના ઉપર એક જ્યોતિશ્ચક્રો પરિક્રમા દે છે, તેથી તે પર્વત બહુજ સુદર દેખાય છે. આવા મેરુ પર્વત ઉપર સકારાત બીજ (હ)ની સ્થાપના કરીને, તેમાં બેઠેલા ધાતિકર્મરૂપી અંજન રહિત અરિહંત ભગવાનના બિંબની લલાટમાં સ્થાપના કરીને હું નમસ્કાર કર છુ. ૧૧-૧૨-૧૩

અક્ષયં નિર્મલં શાંતં બહુલં જાહ્યતોઽજિહ્વતં ।
નિરીહં નિરહંકારં સારં સારતરં ઘનં ॥૧૪॥
અનુદ્યતં શુભં સ્ફીતં સાત્ત્વિકં રાજસં મતં ।
તામસં વિરસં બુદ્ધં તૈજસં શર્વરીસમં ॥૧૫॥
સાકારં ચ નિરાકારં સરસં વિરસં પરં ।
પરાપરં પરાતીતં પરંપરપરાપરં ॥૧૬॥
સકલં નિષ્કલં તુષ્ટં નિર્મૃતં આંતિવર્જિતં ।
નિરંજનં નિરાકારં નિર્લેપં વીતસંશયં ॥૧૭॥
બ્રહ્માણમીશ્વરં બુદ્ધં શુદ્ધં સિદ્ધમંગુરં ।
જ્યોતિરૂપં મહાદેવં લોકાલોકપ્રકાશકં ॥૧૮॥

અર્થાત્—[અરિહત ભગવાનના જે ધિયનુ ધ્યાન ધરવાનુ છે, તેના સ્વરૂપનું વર્ણન સ્તોત્રકાર આ પ્રમાણે કરે છે—] અરિહત ભગવાનનુ ધિય જન્મ મરણરૂપ નાશ રહિત હોવાથી અક્ષય છે, કર્મરૂપી મલથી રહિત હોવાથી નિર્મલ છે, શાંત-મુદ્રાવાલુ તથા વિસ્તૃત અને અજ્ઞાન રહિત છે, વળી કોઈપણ જાતની ઈચ્છા રહિત, અહંકાર રહિત છે, શ્રેષ્ઠ છે, શ્રેષ્ઠમાં પણ શ્રેષ્ઠ અત્યંત શ્રેષ્ઠ છે, ઘન છે.

ઉદ્ધતપણાથી રહિત, શુભ અને સ્વચ્છ છે શાંતિ ગુણવાળુ હોવાથી સાત્ત્વિક છે, ત્રિલોકના નાથપણાએ કરીને રાજસ ગુણવાળુ છે, આઠ કર્મોના નાશ કરવાને માટે તામસ ગુણયુક્ત છે, શૃંગારાદિક રસોથી રહિત છે, જ્ઞાનવાન છે, તેજસ છે પૂર્ણિમાની આંદની રાત સમાન આનંદકારી છે

અરિહતની અપેક્ષાએ શરીર સહિત હોવાથી ‘સાકાર’ છે અને સિદ્ધોની અપેક્ષાએ શરીર રહિત હોવાથી ‘નિરાકાર’ છે, જ્ઞાનરૂપી રસથી ભરેલા હોવાથી ‘સરસ’ હોવા છતાં પણ રસાદિ વિષયથી રહિત છે, ઉત્કૃષ્ટ છે, ક્રમાતુકમે ઉત્કૃષ્ટથી પણ ઉત્કૃષ્ટ છે

અરિહતની અપેક્ષાએ શરીર સહિત હોવાથી ‘સકલ’ છે અને સિદ્ધોની અપેક્ષાએ શરીર રહિત હોવાથી ‘નિષ્કલ’ છે. સતોષ ઉત્પન્ન કરવાવાલા છે, સસાર ભ્રમણથી રહિત છે, કર્મરૂપી અજનથી મુક્ત છે, કોઈપણ જાતની આકાંક્ષા વગરના છે, કર્મરૂપી લેપથી રહિત હોવાથી નિલેપ છે અને સશય રહિત છે

સર્વ ભવ્યજીવોને હિતશિક્ષા દેવાવાલા હોવાથી ઈશ્વર છે, બ્રહ્મરૂપ છે, શુદ્ધરૂપ છે, અઢાર દોષોએ કરીને રહિત હોવાથી ‘શુદ્ધ’ છે કૃતકૃત્યપણાને પ્રાપ્ત થએલા છે, સસારમાં ફરીથી આવવાપણુ નહીં હોવાથી ક્ષણભંગુરતાથી રહિત છે, જ્યોતિ સ્વરૂપ છે, દેવોને પણ પૂજનીક હોવાથી ‘મહાદેવ’ છે, લોક અને અલોકનુ પણ સ્વરૂપ પોતાના જ્ઞાનથી પ્રકાશ કરવા વાલા છે, એવા સ્વરૂપ વાળા અરિહત ભગવાનના ધિયનુ ધ્યાન કરવું જોઈએ—૧૪, ૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮.

अर्हदाख्यः सवर्णातः सरेफो बिंदुमंडितः ।

तुर्यस्वरसमायुक्तो बहुध्यानादिमालितः ॥१९॥

एकवर्णं द्विवर्णं च त्रिवर्णं तुर्यवर्णकं ।

पंचवर्णं महावर्णं सपरं च परापरं ॥२०॥

અર્થાત્—અહીં તનો વાચક ‘સવર્ણાત’ એટલે હકાર છે, તે રેફ અને બિંદુથી શોભાયમાન તથા ચોથા સ્વર ફંકારથી યુક્ત હોવાથી હ્રીં બીજવળું છે, જે ધ્યાન

કરવા યોગ્ય છે. આ બીજા અક્ષર એક (સફેદ) રંગવાલો છે, બીજા (શ્યામ) રંગવાલો છે, ત્રીજા (લાલ) વર્ણ વાલો છે ચોથા (નીલા) રંગવાળો છે, અને પાંચમા (પીલા) વર્ણવાળો પણ છે વળી તે હકાર પણ અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ છે —૧૯, ૨૦.

અસ્મિન્ બીજે સ્થિતાઃ સર્વે ઋપભાદ્યા જિનોત્તમાઃ ।

વૈર્ણિજૈર્નિર્જયુક્તા ધ્યાતવ્યાસ્ત્ર સંગતાઃ ॥૨૧॥

અર્થાત્—આ હ્રીં બીજાક્ષરમાં ઋષભાદિ ચોવીસે તીર્થકરે બિરાજમાન છે, તેઓનું પોતપોતાના વર્ણોએ કરીને સહિત ધ્યાન કરવું જોઈએ.—૨૧

નાદચંદ્રસમાકારો વિંદુર્નીલસમપ્રભઃ ।

કલારુણસમા સાંતઃ સ્વર્ણાભઃ સર્વતોમુખઃ ॥૨૨॥

શિરઃ સંલીન ईકારો વિનીલો વર્ણતઃ સ્મૃતઃ ।

વર્ણાનુસારસંલીનં તીર્થકૃન્મંડલં સ્તુમઃ ॥૨૩॥

અર્થાત્—હ્રીં બીજાક્ષરની નાદકલા અર્ધચંદ્રમાની આકૃતિવાળી તથા સફેદ રંગવાળી છે, અર્ધચંદ્રાકૃતિની ઉપરના બિંદુનો રંગ કાલો છે; હકારની મસ્તકરૂપ કલા લાલ રંગની પ્રભાવાળી છે અને હકારનો બાકીનો ભાગ ચારે તરફ સુવર્ણ સમાન પીલા રંગવાળો છે, તથા મસ્તકના ભાગને મળેલા ईકાર લીલા વર્ણવાળો છે આવા હ્રીંકારમાં પોતપોતાના વર્ણને અનુસરીને તીર્થકરોના સમૂહની સ્થાપના કરવામા આવી છે, એવા હ્રીંકારને મારો નમસ્કાર છે.—૨૨-૨૩.

ચંદ્રપ્રભપુષ્પદંતૌ નાદસ્થિતિસમાશ્રિતૌ ।

વિંદુમધ્યગતૌ નેમિસુવ્રતૌ જિનસત્તમૌ ॥૨૪॥

પદ્મપ્રભવાસુપૂજ્યૌ કલાપદમધિશ્રિતૌ ।

શિર ईસ્થિતિસંલીનૌ પાર્શ્વમલ્લિજિનોત્તમૌ ॥૨૫॥

અર્થાત્—ચંદ્રપ્રભ અને પુષ્પદંત (સુવિધિનાથ)—એ બે તીર્થકરોની અર્ધચંદ્રાકાર નાદકલામાં સ્થાપના કરવી, અર્ધચંદ્રાકારની ઉપરની બિંદીમા નેમિનાથ અને સુનિસુવ્રતસ્વામી—એ બે તીર્થકરોની સ્થાપના, પદ્મપ્રભ અને વાસુપૂજ્ય—એ બે તીર્થકરોની કલાની જગ્યા મસ્તકમાં તથા મસ્તકની સાથે મળેલા ईકારમા પાર્શ્વનાથ અને મલ્લિનાથ—એ બે તીર્થકરોની સ્થાપના કરવી.—૨૪, ૨૫

શેષાસ્તીર્થકરાઃ સર્વે રહઃસ્થાને નિયોજિતાઃ ।

માયાવીજાક્ષરં પ્રાપ્તાશ્ચતુર્વિંશતિરહતાં ॥૨૬॥

ગતરાગદ્વેષમોહાઃ સર્વપાપવિવર્જિતાઃ ।

સર્વદા સર્વલોકેષુ તે ભવંતુ જિનોત્તતાઃ ॥૨૭॥

અર્થાત્—આક્રીના સોળ તીર્થકરોની સ્થાપના રક્ષાર તથા હકારના સ્થાનમાં કરવી. આ પ્રમાણે ચોવીશ તીર્થકરોની સ્થાપના માયાળીજ (હ્રીં)માં છે. આ જિનેશ્વરદેવ રાગ, દ્વેષ અને મોહથી રહિત છે અને સર્વ પાપકર્મોથી મુક્ત છે, એવા ઉત્તમ તે જિનવરો સર્વલોકમાં સંપૂર્ણ સુખ આપવાવાળા હો-થાઓ.-૨૬, ૨૭.

દેવદેવસ્ય યચ્ચક્રં તસ્ય ચક્રસ્ય યા વિમા ।

તયાચ્છાદિતસર્વાંગં માં મા હિંસંતુ પન્નગાઃ ॥૨૮॥

અર્થાત્—દેવોના દેવ શ્રીજિનેશ્વરદેવોના સમૂહની પ્રભાથી આચ્છાદિત થએલા મારા સર્વ અંગોને સર્પની જાતિના જીવો પીડા ન કરો.-૨૮

દેવદેવસ્ય યચ્ચક્રં તસ્ય ચક્રસ્ય યા વિમા ।

તયાચ્છાદિતસર્વાંગં માં મા હિંસંતુ નાગિની ॥૨૯॥

અર્થાત્—પ્રથમના પદોના અર્થની બરાબર આનો પણ અર્થ સમજવો, ફક્ત ‘સર્પની જાતિના જીવો’ની જગ્યાએ ‘નાગિની જાતિના જીવો પીડા ન કરો’ આજ પ્રમાણે નીચેના શ્લોકોમાં પણ સમજવું -૨૯

દેવદેવં મોનસા ॥૩૦॥ ગોહ જાતિના જીવો પીડા ન કરો -૩૦

દેવદેવં વૃશ્ચિકાઃ ॥૩૧॥ વિંછીની જાતિના જીવો પીડા ન કરો.-૩૧

દેવદેવં કાકિની ॥૩૨॥ કાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૩૨

દેવદેવં હાકિની ॥૩૩॥ હાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૩૩

દેવદેવં યાકિની ॥૩૪॥ યાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૩૪

દેવદેવં રાકિની ॥૩૫॥ રાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૩૫

દેવદેવં લાકિની ॥૩૬॥ લાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૩૬

દેવદેવં શાકિની ॥૩૭॥ શાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૩૭

દેવદેવં હાકિની ॥૩૮॥ હાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૩૮

દેવદેવં રાક્ષસાઃ ॥૩૯॥ રાક્ષસ જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૩૯

દેવદેવં ભૈરવા ॥૪૦॥ ભૈરવ જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૪૦

દેવદેવં મેક્ષસાઃ ॥૪૧॥ ભેક્ષસ જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૪૧

દેવદેવં કિન્નરાઃ ॥૪૨॥ કિન્નર જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૪૨

દેવદેવં વ્યતરાઃ ॥૪૩॥ વ્યતર જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૪૩

દેવદેવ૦ દેવતાઃ ॥૪૪॥ સર્વ જાતિના દેવતાઓ પીડા ન કરો.-૪૪

દેવદેવ૦ તસ્કરાઃ ॥૪૫॥ ચોર લોકો પીડા ન કરો.-૪૫

દેવદેવ૦ વન્હયઃ ॥૪૬॥ અગ્નિ પીડા ન કરો.-૪૬

દેવદેવ૦ શૃંગિણઃ ॥૪૭॥ શીંગડાવાળા જીવો પીડા ન કરો.-૪૭

દેવદેવ૦ દષ્ટિઞઃ ॥૪૮॥ હાઠથી કરડવાવાળા જીવો પીડા ન કરો.-૪૮

દેવદેવ૦ રેપલાઃ ॥૪૯॥ રેપલ જાતિના જીવો પીડા ન કરો.-૪૯

દેવદેવ૦ પક્ષિણઃ ॥૫૦॥ પાંખવાલા પક્ષીઓ પીડા ન કરો.-૫૦

દેવદેવ૦ મજ્જકાઃ ॥૫૧॥ ભાગફેડ કરવાવાળા પ્રાણીઓ પીડા ન કરો.-૫૧

દેવદેવ૦ જૃમ્બકાઃ ॥૫૨॥ જૂલક દેવતાઓ પીડા ન કરો.-૫૨

દેવદેવ૦ તૌયદાઃ ॥૫૩॥ જલમાં રહેવાવાળા જીવો પીડા ન કરો.-૫૩

દેવદેવ૦ સિંહકાઃ ॥૫૪॥ સર્વ જાતિના સિંહો પીડા ન કરો.-૫૪

દેવદેવ૦ શૂકરાઃ ॥૫૫॥ સર્વ જાતિના સૂવરો પીડા ન કરો.-૫૫

દેવદેવ૦ ચિત્રકાઃ ॥૫૬॥ ચિત્તાની જાતિના જીવો પીડા ન કરો.-૫૬

દેવદેવ૦ હસ્તિનઃ ॥૫૭॥ સર્વ જાતના હસ્તિઓ પીડા ન કરો.-૫૭

દેવદેવ૦ મુમિપાઃ ॥૫૮॥ પૃથ્વીના સ્વામી એવા રાજાઓ પીડા ન કરો.-૫૮

દેવદેવ૦ શત્રવઃ ॥૫૯॥ સર્વ શત્રુઓ પીડા ન કરો.-૫૯

દેવદેવ૦ ગ્રામિણઃ ॥૬૦॥ ખેતરની રક્ષા કરવાવાળા દેવતા પીડા ન કરો.-૬૦

દેવદેવ૦ દુર્જનાઃ ॥૬૧॥ દુર્જન લોકો પીડા ન કરો.-૬૧

દેવદેવસ્ય યજ્ઞકં તસ્ય ચક્રસ્ય યા વિમા ।

તયાચ્છાદિત સર્વાંગં માં મા હિંસંતુ વ્યાધયઃ ॥૬૨॥

અર્થાત્—દેવોના દેવ શ્રીજિનેશ્વરદેવોના સમૂહની પ્રભાથી આચ્છાદિત થયેલા મારા સર્વ અંગોને કોઈ પણ જાતના વ્યાધિઓ પીડા ન કરો.-૬૨

શ્રીગૌતમસ્ય યા મુદ્રા તસ્યા યા શ્રુતિ લબ્ધયઃ ।

તામિરમ્યધિકં જ્યોતિર્હઃ(ર્હ) સર્વનિધીશ્વરઃ ॥૬૩॥

અર્થાત્—શ્રી ગૌતમસ્વામી ગણધરદેવતુ જે સ્વરૂપ અને તેની જે લાખિય આ પૃથ્વીપર પથરાયેલી છે, તે જ્યોતિથી પણ અધિક જ્યોતિ અરિહત ભગવાનની છે, વળી તે ભગવાન સર્વ વિદ્યાઓના ખજાના રૂપ છે.-૬૩

પાતાલવાસિનો દેવા દેવા શ્રૂપીઠવાસિનઃ ।

સ્વઃ સ્વર્ગવાસિનો દેવાઃ સર્વે રક્ષંતુ મામિતઃ ॥૬૪॥

અર્થાત્—પાતાલ નિવાસી ભૂવનપતિ દેવો, પૃથ્વીપર વસનાર વ્યતરાદિક દેવો તથા સ્વર્ગમાં રહેલા કલ્પવાસી તથા વિમાનવાસી સર્વ દેવો મારી રક્ષા કરે.-૬૪

येऽवधिलब्धयो ये तु परमावधिलब्धयः ।

ते सर्वे मुनयो दिव्याः मां संरक्षंतु सर्वतः ॥६५॥

અર્થાત્—જેઓ અવધિજ્ઞાનની લાબ્ધિવાલા અને જેઓ પરમાવધિ જ્ઞાનની લાબ્ધિવાલા ખારમા શુણ્ણસ્થાનવર્તી દિવ્ય મુનીશ્વરો છે, તેઓ મારી સર્વ તરફથી રક્ષા કરે.-૬૫

भुवनेन्द्र व्यंतरेन्द्र ज्योतिष्केन्द्र कल्पेन्द्रेभ्यो नमः ।

श्रुतावधि देशावधि परमावधि सर्वावधि बुद्धिऋद्धिप्राप्त

सर्वौषधिप्राप्तानंतबलर्द्धिप्राप्त रसर्द्धिप्राप्त विक्रियर्द्धिप्राप्त

क्षेत्रर्द्धિप्राप्ताक्षीणमहानસર્द्धિપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ ॥૬૬-૬૭॥

ભાવાર્થ—ભવનપતિના ઇંદ્ર, વ્યંતરોના ઇંદ્ર, જ્યોતિષીના ઇંદ્ર તથા કલ્પવાસી દેવોના ઇંદ્રને નમસ્કાર હો, શ્રુતાવધિ, દેશાવધિ, પરમાવધિ, સર્વઅવધિ, બુદ્ધિ, ઋદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલા, સર્વૌષધિ, અનંતબલ ઋદ્ધિ ને પ્રાપ્ત કરેલા, રસઋદ્ધિ, વૈક્રિય ઋદ્ધિ, ક્ષેત્ર ઋદ્ધિ અને અક્ષીણ મહાનસ ઋદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલા [મુનીશ્વરો] ને નમસ્કાર હો. આ સોળે પદો ચત્રના કોઠામાં રહેલા છે.-૬૬, ૬૭

ॐ श्रीह्रीश्च धृतिर्लक्ष्मी गौरी चंडी सरस्वती ।

जयाम्बा विजया क्लिन्नाऽजिता नित्या मदद्रवा ॥६८॥

कामांगा कामबाणा च सानंदा नंदमालिनी

माया मायाविनी रौद्री कला काली कलिप्रिया ॥६९॥

एताः सर्वा महादेव्यो वर्त्तते या जगत्रये ।

मम सर्वाः प्रयच्छंतु कान्तिं लक्ष्मीं धृतिं मतिं ॥७०॥

અર્થાત્—શ્રી ૧, હ્રી ૨, ધતિ ૩, લક્ષ્મી ૪, ગૌરી ૫, ચંડી ૬, સરસ્વતી ૭ જ્યા ૮, અખીકા ૯, વિજયા ૧૦, કિલિન્ના ૧૧, અજિતા ૧૨, નિત્યા ૧૩, મદદ્રવા ૧૪, કામાંગા ૧૫, કામબાણા ૧૬, નંદા ૧૭, નંદમાલિની ૧૮, માયા ૧૯, માયા-વિની ૨૦, રૌદ્રી ૨૧, કલા ૨૨, કાલી ૨૩, અને કલિપ્રિયા ૨૪, આ સર્વ શોડી દેવિયો ત્રણ જગતને વિષે વિદ્યમાન છે, તે ચોવીશે દેવિયો મને કાંતિ, લક્ષ્મી, ધૈર્ય અને બુદ્ધિ ને આપનારી થાઓ.-૬૮, ૬૯, ૭૦.

દુર્જના ભૂતવેતાલાઃ પિશાચા મુદ્ગલાસ્તથા ।

તે સર્વે ઉપશામ્યંતુ દેવદેવપ્રભાવતઃ ॥૭૧॥

અર્થાત્—દુર્જન લોકો, ભૂત, વૈતાલ, પિશાચ, મુદ્ગલ રાક્ષસ વગેરે સર્વ મિથ્યાત્વી અને રોદ્ર પરિણામી જીવો દેવાધિદેવ શ્રી વિનેશ્વરદેવના પ્રભાવથી શાંત થાઓ.—૭૧

દિવ્યો ગોપ્યઃ મુદુગ્રાપ્યઃ શ્રીઋષિમંડલસ્તવઃ ।

માર્ષિતસ્તીર્થનાથેન જગત્ત્રાણકૃતોઽનઘઃ ॥૭૨॥

અર્થાત્—આ શ્રી ઋષિમંડલ સ્તવ બહુ જ દિવ્ય પ્રભાવવાળું છે, તેની પ્રાપ્તિ થવી બહુ જ દુર્લભ છે, જગતની રક્ષા કરવાને માટે નિર્દોષ એવું આ સ્તોત્ર શ્રી મહાવીર પ્રભુએ લાખેલું-કહેલું છે અને તેથી જ તે શુદ્ધ રાખવા યોગ્ય છે.—૭૨

રમે રાજકુલે વન્દ્યૌ જલે દુર્ગે ગજે હરૌ ।

સ્મશાને વિપિને ઘોરે સ્મૃતૌ રક્ષતિ માનવં ॥૭૩॥

અર્થાત્—યુદ્ધમાં, રાજદરબારમાં, અગ્નિના ઉપદ્રવ વખતે, જલમાં સંકટ ઉપસ્થિત થયે છતે, કિલ્લામાં, હાથી તથા સિંહ તરફથી ભય ઉપસ્થિત થયે છતે, સ્મશાન ભૂમિમાં તથા ઘોર વનમાં સંકટ ઉપસ્થિત થયે છતે, આ મંત્રનું સ્મરણ કરવાથી મનુષ્યની રક્ષા થાય છે.—૭૩

રાજ્યઘ્નઃ નિજં રાજ્યં પદઘ્નઃ નિજં પદં ।

લક્ષ્મીઘ્નઃ નિજાં લક્ષ્મીં પ્રાપ્નુવંતિ ન સંશયઃ ॥૭૪॥

અર્થાત્—રાજ્યથી ઘ્ન થએલ રાજા પોતાના રાજ્યને, મંત્રી વગેરે અધિકારી ના પદેથી ઘ્ન થએલ પોતાના પદને, ધનથી રહિત થએલ પોતાના ધનને પાછું પ્રાપ્ત કરે છે, તે બાબતમાં કોઈ પણ બાતની શંકા કરવી નહિ.—૭૪

માર્યાર્થી લભતે માર્યા પુત્રાર્થી લભતે સુતં ।

ઘનાર્થી લભતે વિત્તં નરઃ સ્મરણમાત્રતઃ ॥૭૫॥

અર્થાત્—આ સ્તોત્ર વગેરેના સ્મરણમાત્રથી પણ સ્ત્રીની ચાહના વાળાને સ્ત્રીની પ્રાપ્તિ, પુત્રની ઇચ્છાવાળાને પુત્રની પ્રાપ્તિ અને ધનની ઇચ્છાવાળા મનુષ્યને ધનની પ્રાપ્તિ થાય છે.—૭૫

સ્વર્ગે રૂપ્યેઽથવા કાંસ્યે લિખિત્વા યસ્તુ પૂજયેત્ ।

તસ્યૈવેષ્ટમહાસિદ્ધિર્ગૃહે વસતિ શાશ્વતી ॥૭૬॥

અર્થાત્—આ યંત્રને x સોનાના, ચાંદીના અથવા કાંસાના પતરાપર લખીને જે

x યંત્રની આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નંબર. ૩૮૬, ૪૮૭

મનુષ્ય પોતાના ધરમાં પૂજન કરે છે, તેના ધરમાં હમેશા આઠે મહા સિદ્ધિઓ વાસ કરે છે.—૭૬

ભૂર્જપત્રે લિખિત્વેદં ગલકે મૂર્ધ્નિ વા મુજે ।

ધારિતં સર્વદા દિવ્યં સર્વભીતિવિનાશનં ॥૭૭॥

અર્થાત્—આ દિવ્ય યત્રને લોજપત્ર પર [અષ્ટગધથી] લખીને, [માદળીઆમાં-ઘાલી] ગળામાં, મસ્તકમાં અથવા હુળએ ધારણ કરવાથી નિરંતર સર્વપ્રકારની ભીતિઓ નાશ થાય છે —૭૭

ભૂતૈઃ પ્રેતૈર્ગ્રહૈર્યક્ષૈઃ પિશાચૈર્મુદ્ગલૈસ્તથા ।

વાતપિત્તકફોદ્રેકૈર્મુચ્યતે નાત્ર સંશયઃ ॥૭૮॥

અર્થાત્—[ઉપર પ્રમાણે યત્રને ધારણ કરનાર મનુષ્ય] ભૂત, પ્રેત, નવગ્રહ, યક્ષ, પિશાચ, મુદ્ગલ રાક્ષસ અને વાત, પિત્ત તથા કફ જન્ય રોગોના ઉપદ્રવોથી મુક્ત થાય છે; આ આખતમાં કોઈ પણ જાતની શકા રાખવી નહિ.—૭૮

ભૂર્ભુવઃસ્વસ્ત્રયીપીઠવર્તિનઃ શાશ્વતા જિનાઃ ।

તૈઃ સ્તુતૈર્વાદિતૈર્દૈર્ઘ્યૈર્ત્ત્વલં તત્ત્વલં સ્મૃતેઃ ॥૭૯॥

અર્થાત્—પાતાલલોક, મનુષ્યલોક તથા દેવલોક એ ત્રણે લોકમાં રહેલા જે શાશ્વતા જિનેશ્વરો છે, તેની સ્તવના, વંદના અને દર્શન કરવાથી જે ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેટલા જ ફલની પ્રાપ્તિ આ સ્તોત્રનું સ્મરણ કરવાથી થાય છે.—૭૯

एतद्गोप्यं महास्तोत्रं न देयं यस्य कस्यचित् ।

मिथ्यात्ववासिनो दत्ते बालहत्या पदेपदे ॥૮૦॥

અર્થાત્—આ મહાસ્તોત્ર ગોપવી (ખાનગી) રાખવું જોઈએ, જેને તેને આપવું ન જોઈએ, મિથ્યાત્વથી વાસિત પ્રાણીઓને આપવાથી આપનારને પગલે પગલે બાલહત્યાનું પાપ લાગે છે —૮૦

आचाम्लादि तपः कृत्वा पूजयित्वा जिनावलिम् ।

अष्टसाहस्रिको जापः कार्यस्तत्सिद्धिहेतवे ॥૮૧॥

અર્થાત્—આચળિલ વગેરે તપ કરીને ચોવીશ જિનેશ્વરોની પૂજા કરીને, ઇચ્છિત કાર્યની સિદ્ધિ માટે આ મંત્રના ૮૦૦૦ આઠ હજાર જાપ કરવા જોઈએ.—૮૧

शतमष्टोत्तरं प्रातर्ये पठन्ति दिनेदिने ।

तेषां न व्याधयो देहे प्रभवन्ति च संपदः ॥૮૨॥

અર્થાત્-જે ભવ્યપુરુષ ! શુદ્ધ યોગથી દરરોજ સવારમાં ઉઠીને એકાગ્રચિત્તથી આ સ્તોત્રનો પાઠ કરીને મૂલમંત્રનો એકસોનેઆઠ વાર જાપ કરે છે, તેના શરીરમાં રોગ પેદા થતા નથી અને તેને દરેક પ્રકારની સપદાઓ મળી આવે છે.-૮૨

અષ્ટમાસાવધિં યાવત્ પ્રાતઃ પ્રાતસ્તુ યઃ પઠેત્ ।

સ્તોત્રમેતન્મહાતેજસ્ત્વર્હદ્વિવં સ પદ્યતિ ॥૮૩॥

દૃષ્ટે સત્યાર્હતે વિવે ભવે સપ્તમકે ધ્રુવં ।

પદં પ્રાપ્નોતિ શુદ્ધાત્મા પરમાનંદસંપદાં ॥૮૪॥

અર્થાત્-મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ કરીને એકાગ્રચિત્ત થઈને, નિરંતર સવારમાં આઠ મહિના સુધી આ સ્તોત્રનો પાઠ કરનાર મનુષ્ય અરિહત ભગવાનનું તેજોમય એવું બિંબ જુએ છે, અને તે પ્રમાણે અરિહત ભગવાનનું તેજોમય બિંબ દેખનાર ભવ્યપુરુષ ! નિશ્ચયે કરીને સાતમા ભવે પરમ-અતીન્દ્રિય આનંદનું સ્થાન એવા મોક્ષ પદને પ્રાપ્ત કરે છે *-૮૩, ૮૪.

વિશ્વવંદ્યો મવેદ્ધ્યાતા કલ્યાણાનિ ચ સોઽશ્નુતે ।

ગત્વા સ્થાનં પરં સોઽપિ ભૂયસ્તુ ન નિવર્તતે ॥૮૫॥

અર્થાત્-આ પ્રમાણે ધ્યાન ધરનાર મનુષ્ય જગતને વંદન કરવા યોગ્ય થાય છે, કલ્યાણની પરપરાને પામે છે, [અને] મોક્ષપદને પામીને ફરીથી તે સંસારમાં પાછો આવતો નથી-જન્મ લેતો નથી-૮૫

इदं स्तोत्रं महास्तोत्रं स्तवानामुत्तमं परं ।

पठनात् स्मरणाज्जाપાહ્યતે પદમવ્યયમ્ ॥૮૬॥

અર્થાત્-આ સ્તોત્ર સ્તોત્રોને વિષે મહાસ્તોત્ર છે, સ્તવનોમાં ઉત્તમોત્તમ છે અને તેનો પાઠ, સ્મરણ અને જાપ કરવાથી અન્યથ એવા મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ થાય છે.-૮૬

* અરિહત ભગવાનનું તેજોમય એવું બિંબ ભવ્યપુરુષને દેખાય છે, એ વાત તદ્દન સત્ય છે. કારણ કે આ સ્તોત્રના પાઠથી મેં પોતે પણ અરિહત ભગવાનનું મહાતેજસ્વી એવું બિંબ સ્વપ્નમાં જોયેલું છે.-સારાભાઈ નવાળ.

પરિશિષ્ટ ૨

॥ શ્રી નવગ્રહમન્ત્રાક્ષરસ્તોત્રમ્ ॥

પ્રથમ પ્રણવ માયાવીજં શ્રિયં સુ નત્વા થલપતિ શ્રીગોડીપાર્શ્વનાથો પ્રસન્નઃ ।
શ્રીમદ્વર્ણ પદ્માદેવીમભ્યષ્ટસિદ્ધિઃ અદ્વૈ મદ્વૈ દુષ્ટસર્વશત્રુવિઘટં ॥૧॥

અથાતઃ ગ્રહસર્વાણિ પાર્શ્વપાદાબ્જસેવિતં ।

દાસાનાં દુઃસ્વહર્તાં ચ સર્વાભીષ્ટફલપ્રદં ॥૨॥

અર્થાત્-શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચરણકમલની સેવા કરનાર સર્વ ગ્રહો, શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના સેવકોને સર્વ ઇચ્છિત ફલને આપવાવાળા તથા દુઃખોનો નાશ કરવાવાળા થાય છે.-૧-૨

ધર્મકામાર્થમોક્ષાંતાઃ મનોવાંછિતદાયકઃ ।

રવિભૌમશનિરાહુઃ મહાકર્ણં તુ ઘાતકં ॥૩॥

અર્થાત્-વળી તે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ, ધર્મ અર્થ કામ અને મનોવાંછિત એવા મોક્ષપદને પણ છેવટે આપનારા છે, રવિ, મંગળ, શનિ અને રાહુ એ ચાર ગ્રહો મહાકર્ણના આપવાવાળા તથા ઘાતક છે-૩

નમસ્કારં ચ માર્ત્તંડ મમોપરિ કૃપાં કુરુ ।

ૐ સ્નાં સ્ત્રીં સૌં સ્ત્રઃ સ સૂર્યઃ મમ તુષ્ટુ ॥૪॥

અર્થાત્-ૐ સ્નાં સ્ત્રીં સૌં સ્ત્રઃ મંત્રવાળો એવો સૂર્ય મારા ઉપર તુષ્ટમાન થાઓ. વળી હે સૂર્ય ! તને નમસ્કાર થાઓ, તું મારા ઉપર કૃપા કર.-૪

ૐ શ્રાં શ્રીં શ્રૌં શ્રઃ શશિદેવ નમોઽસ્તુ તે ।

અમૃતાં ચ સદામીયં સ ચંદ્રઃ મમ તુષ્ટયે ॥૫॥

અર્થાત્-ૐ શ્રાં શ્રીં શ્રૌં શ્રઃ મંત્રવાળા હે ચંદ્ર ! તને નમસ્કાર થાઓ નિરંતર અમૃતને વરસાવવાવાળો અને અમીને દેવાવાળા ચંદ્ર મારા ઉપર તુષ્ટિ માટે થાઓ.-૫

ૐ ક્રાં ક્રીં ક્રૌં ક્રઃ કુજદેવ દયાં કુરુ ।

મુમિપૂત્ર મયન્હેદ સર્વારીષ્ટહરો હરઃ ॥૬॥

અર્થાત્-ૐ ક્રાં ક્રીં ક્રૌં ક્રઃ મંત્રવાળા હે મંગળ ! તું મારા પ્રત્યે દયા કર. ભયનો નાશ કરનાર હે પૃથ્વીપુત્ર ! (મંગળ !) મારા સર્વ કષ્ટોતુ હરણ કર.-૬

ૐ બ્રાં બ્રીં બ્રૌં બ્રઃ વુધો જ્ઞઃ વહુસંપદઃ ।

શશિસુતો ન રિષ્ટસ્ત્વં ઋદ્ધિવૃદ્ધિપ્રદો ભવ ॥૭॥

અર્થાત્—ૐ બ્રાં બ્રીં બ્રૌં બ્રઃ મન્ત્રવાળા હે બુધ ! મને બહુ સપદાને આપવા-
વાળો થા. ચંદ્રના પુત્ર હે બુધ ! તારી કૃપાથી મારે ત્યાં ઋદ્ધિની વૃદ્ધિ નિરં-
તર થાઓ.-૭

ૐ જ્રાં જ્રીં જ્રૌં જ્રઃ જીવદેવો વૃહસ્પતિઃ ।

મુર્ધ્નવોધનદાતા ચ માં સ્વામિંસ્તુ કૃપાં કુરુ ॥૮॥

અર્થાત્—ૐ જ્રાં જ્રીં જ્રૌં જ્રઃ મન્ત્રાક્ષરવાળા હે શુક્ર ! તું ધનનો આપવાવાળો
હોવાથી મારા પ્રત્યે તું કૃપા કરીને ધનને આપવા વાળો થા.-૮

ૐ હ્રાં હ્રીં હ્રૌં હ્રઃ સ શુક્રઃ અસુરોગુરુઃ ।

શુક્લવર્ણ સૌખ્યકર્તા વર્ણદુઃખં તુ ચૂરય ॥૯॥

અર્થાત્—ૐ હ્રાં હ્રીં હ્રૌં હ્રઃ મન્ત્રાક્ષરવાળા, અસુરોના શુક્ર, સફેદ વર્ણવાળા તથા
સુખના દેવાવાળા એવા હે શુક્ર ! તું મારા દુઃખનો નાશ કર.-૯

ૐ ધ્માં ધ્મીં ધ્મૌં ધ્મઃ શનિદેવો રવિસુતઃ ।

તુષ્ટમાનઃ સમાનંદં મમશત્રુહરોદ્ભુતં (ભવ) ॥૧૦॥

અર્થાત્—ૐ ધ્માં ધ્મીં ધ્મૌં ધ્મઃ મન્ત્રાક્ષરવાળા અને સૂર્યપુત્ર હે શનિદેવ ! તમે
મારા ઉપર તુષ્ટમાન થયા થકા મને આનંદના આપવાવાળા અને મારા શત્રુઓનો
નાશ કરનારા થાઓ -૧૦

ૐ રાં રીં રૌં રઃ આસુરિઃ સિંહીકાસુતઃ ।

રોગશોકદુઃખહર્તા સર્વકોટિફલપ્રદઃ ॥૧૧॥

અર્થાત્—ૐ રાં રીં રૌં રઃ મન્ત્રાક્ષરવાળા સિંહીકાના પુત્ર હે રાહુ ! તું મારા
રોગ, શોક અને દુઃખનો નાશ કરનારો થા અને કરોડો ઉત્તમશ્લોકોનો આપવા-
વાળો થા -૧૧

ૐ બ્રાં બ્રીં બ્રૌં બ્રઃ કેતુઃકલ્યાણકારકઃ ।

સ એવ સુખદાતા ચ દુઃખસર્વનિવારકઃ ॥૧૨॥

અર્થાત્—ૐ બ્રાં બ્રીં બ્રૌં બ્રઃ મન્ત્રાક્ષરવાળો કેતુ કલ્યાણનો કરવાવાળો, વળી
સુખનો દેવાવાળો અને દુઃખનું નિવારણ કરવાવાળો છે -૧૨

શ્રીપાર્શ્વચરણકમલ-મત્તિયુક્તનવગ્રહાઃ ।

સદાનંદમહાર્થાય નિત્યપાઠં કરિષ્યતિ ॥

પાર્શ્વદેવપ્રતાપાયઃ ચિરંજીવાય શાશ્વતી ॥૧૩॥

અર્થાત્—શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનાં ચરણકમલને વિષે ભક્તિમાન એવા નવે ગ્રહો* આ સ્તોત્રનો પાઠ કરનારને નિરંતર આનંદના દેનારા અને મોટી લક્ષ્મીને આપનારા થાય છે અને પાર્શ્વનાથ પ્રભુની ભક્તિ કરનારાને ત્યાં ચિરકાલ લક્ષ્મી વાસો કરે છે.—૧૩

નવગ્રહ પીડા નિવારણ વિધિ—

આ પ્રમાણે નવગ્રહ મત્રાક્ષર સ્તોત્રનો પવિત્ર થઈ, શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી સવારમાં ઉઠીને પાઠ કરવાથી અને નીચેની વિધિએ પૂજન કરવાથી તે તે ગ્રહની પીડાનું નિવારણ થાય છે.—

સૂર્ય નડતો હોય તો પદ્મપ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની રક્તવસ્ત્રથી તથા રક્ત-ચંદનથી પૂજા કરવી.—૧

ચંદ્ર નડતો હોય તો ચંદ્રપ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની શ્વેતવસ્ત્રથી તથા સુખંડ અને બરાસથી પૂજા કરવી.—૨

મંગલ નડતો હોય તો વાસુપૂજ્યસ્વામીના અધિષ્ઠાયક દેવની રક્તચંદન તથા રક્ત સોપારીથી પૂજા કરવી.—૩

બુધ નડતો હોય તો વિમલનાથ, અનંતાનાથ, ધર્મનાથ, શાંતિનાથ, કુશુનાથ, અરનાથ, નમિનાથ, અથવા મહાવીરસ્વામિના અધિષ્ઠાયકદેવની દૂધ તથા ખાંડથી પૂજા કરવી.—૪

શુક્ર નડતો હોય તો ઋષભદેવ, અજિતનાથ, સંભવનાથ, અભિનંદનસ્વામી, સુમતિનાથ, સુપાર્શ્વનાથ, અથવા શીતલનાથના અધિષ્ઠાયકદેવની દહિંથી પૂજા કરવી.—૫

શુક્ર નડતો હોય તો સુવિધિનાથ પ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની ધાતુ વગેરેથી પૂજા કરવી.—૬

શનિ નડતો હોય તો સુનિસુપ્તસ્વામીના અધિષ્ઠાયક દેવની તેલના દીવાથી પૂજા કરવી.—૭

રાહુ નડતો હોય તો નેમીનાથ પ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની નીલ વસ્ત્રથી પૂજા કરવી.—૮

કેતુ નડતો હોય તો મલ્હિનાથ તથા પાર્શ્વનાથના અધિષ્ઠાયક દેવની નીલ-વસ્ત્રથી પૂજા કરવી.—૯

॥ ઇતિ નવ ગ્રહ પીડા નિવારણ વિધિ સંપૂર્ણ ॥

સંવત ૧૮૮૨ના દિપાવસવી દિને લિખિત ॥

* શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ તથા તેઓના ચરણકમલમાં રહેલાં નવે ગ્રહોના ચિત્ર માટે જુઓ ચિત્ર નંબર ૩૮૮

પરિશિષ્ટ. ૩

શ્રીમહાલક્ષ્મી અષ્ટક

- ૐ નીર નીરમલ સુગંધ ચંદન અખંડ અક્ષત પુષ્પજં ।
દ્વીપ ધૂપ નૈવેદ્ય પય ધૂત શર્કરાચુત ક્લાદિકં ॥
- પૂજા ભવ્ય શિવસુખદાયક હરિત કલમષ ખંડણું ।
શ્રી મહાલક્ષ્મી મહામાયા પૂજયાં પ્રતિગૃહ્યતાં ॥૧॥
- ૐ નમોઽસ્તુ મહામાયે સુરાસુર પ્રપૂજ્યતે ।
શખ ચક્ર ગદાહસ્તે મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૨॥
- જન્માદિરહિતો દેવી આદિ શક્તિ અગોચરે ।
યોગિની યોગ સભૂતે મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૩॥
- પદ્મમે વનારસિ દેવી પદ્મજિહ્વા સરસ્વતી ।
પદ્મહસ્તે જગન્નાથો મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૪॥
- સર્વંશ સર્વંદં દેવી સર્વંદુઃખ નિવારિણી ।
સર્વં સિદ્ધિ કરો દેવી મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૫॥
- સ્થૂલો સૂક્ષ્મો મહાફેરે સત્યે સત્ય મહોદરી ।
મહા પાપ હરો દેવી મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૬॥
- સિદ્ધિ યુદ્ધિ પ્રદો દેવી ભક્તિ સુક્તિ પ્રદાયિની
મિત્ર હસ્તે મહાદેવી મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૭॥
- લક્ષ્મી સ્તવનં પુન્યં, પ્રાતરતથાય ચઃ પઠેત્ ।
હુઃખ હારિદ્ર્ય ન પશ્યતિ રાજ્ય પ્રાપ્નોતિ નિત્ય સ ॥૮॥
- ॥ ઇતિ મહાલક્ષ્મી અષ્ટક સંપૂર્ણ ॥

પરિશિષ્ટ. ૪

શ્રી માણિભદ્રજીનો છંદ.

સરસ વચન ઘો સરસ્વતિ પુણ્યં ગુરુ કે પાય,
 ગુણ માણિકનાં ગાવતાં સેવકને સુખ થાય. ૧

માણિભદ્રને પાંખીઓ સુરતરુ જેહવો સાંભ,
 રોગ સોગ દૂરે હરે નમું ચરણ સિર નાંભ. ૨

તુ પારસ તુ પોરસો કામ કુલ સુખકાર,
 સાહબ વરદાઈ સદા આતમનો આધાર ૩

તુ હી ચિંતામણિ રતન ચીત્રાવેલ વિચાર,
 માંણિક સાહબ માહરે દોલતરો દાતાર ૪

દેવ ઘણા હુનિયા નમે સુતા કરે સનમાન;
 માંણિભદ્ર મોટો મર્દ દિયે દેસ દીવાણ. ૫

અડચલ છંદ

દીપતો જગમાહે દીપે પીસુણ તાણા દલ તુહી જ જીપે,
 આઠે લયથી તુહી જ તુહી ઉગારે નદ્યા કરતાં શત્રુ નિવારે. ૧

ગજમુખ દેવ મહા ઉપગારી એરાવણ જિણરે અસવારી;
 માંણીભદ્ર મોટો મહારાજ વાજે સદા છત્રીસે વાજ ૨

ઉમવિમલસૂરી સાહાઈ ક્ષેત્રપાલ* જિણે કાઢ્યો જાઈ,
 ઉણ વેલા માંણિક તુ ઉઠ્યો લૈરવને ગુરજસુ કુટયો ૩

માનોજી માણિક વચન હમારો થે છોડો હું ચાકર થારો,
 માંણિભદ્રજી વાચા માનિ કાલો ગોરો કીધો કાનિ ૪

પાટ ભગત પણ વાચા પાલી વલતિ સામગ્રી સફૂ વાલી,
 જલમ માંણિક બાંહે ઝાલ્યો, દેસ અઢાર જ દી અબુવાલ્યો. ૫

કુમતિ રોગ કરે નિકદન માંણિભદ્ર તપગચ્છ કેરો મડણ;
 ધ્યાન ધરી એકે મન ધારે સઘલા કારજ માંણિક સારે ૬

ખોલ સરે રાખે દરખારે વસુધા અધિકી લાજ વધારે,
 આઠમ ચૌદસ જે આરાધે સઘલા જાપ દીવાલી સાધે ૭
 માંણિભદ્ર પૂજી જે મોટો તિજુરે કદીએ ન આવે તોટો,
 લાવ કરી જે તુઝને ભેટે માણિક જિજુરા દાલિદ્ર મેટે. ૮
 ધન અખુટ બહુ ધન પાવે માણિક તતખિજુ રોગ ગમાવે;
 સેવકને તુ ખાંહિ સાર્હિ મહિમા થાઈ જગ સહુ માંહિ. ૯
 જો મુજને સેવક કરી જાણે માણિભદ્ર મુજ વિનતિ માનો,
 દીલ ભરી દરીસણ મુજને દીજે કૃપા કરી સેવકને સુખ કીજે. ૧૦

દૂહા

તું વાસી ગુજરાતકો નવખડે તુજ નાંમ,
 મગરવાડે મોટો મરદ કવિયાં [ના] સારે કામ. ૧
 સેવકને તુ સીખવે નાયક નાંમ નરેસ,
 જિજુ વિધ હુ પૂજી કરે હૂકમ પ્રમાણે હમેસ ૨
 કરે અગાડી કવિઅણા માણિભદ્ર માખાપ,
 દીલ ભરી દરિસણ દીજીઈ સેવક ટાલ સતાપ. ૩
 માણિભદ્ર મહારાજસૂ ઉઠો કરે અરજ,
 મુલમત્ર મોય દીજીઈ રાખો માહરી લાજ. ૪

અડયલ છંદ

વસુધામા મારી લાજ વધારો નાત ગોત્રમે કુજસ નીવારો;
 દુઃખ દાલિદ્ર હરિજે ફરે પૂત્ર તણી વછા તુ પૂરે. ૧
 સેતાનીને તુ સમજાવે અવનિયતિ પણ ચરણે આવે;
 વિધન અનતા રાજ નીવારે માંણિભદ્ર મુજ શત્રુ વારે. ૨
 સઘલા નર નારી વસ થાઈ ડાકિણી સાકિણી નાસી જાઈ;
 ભુત પ્રેત તુજ નામે ભાગે નાહર' ચોર કદીઈ નવી લાગે, ૩
 મોટા દાનવ તુંહી મરોડે તાવ તેભરા તુહી ત્રોડે;
 હરી હર દેવ ઘણાઈ હોઈ કદીમે તુમ સરીખો નહી કોઈ. ૪

ભાવે અંકસઠ તિરથ ભેટો ભાવે માંણિભદ્રને ભેટો;
 સુરપતિ માહરી અરજ સુણીજે કવીઅણુને તતખીણુ સુખીકીજે. ૫
 તાહરી પાર ન પામે કોઈ જલમવીરરી જગમાં જોઈ;
 ઘો વાંછીત માણુક વરદાઈ સેવકને ગહગટ સવાઈ. ૬

કલસ

ગુણગાયા ગહગટ અન્નધન કપડા આવે,
 ગુણગાયા ગહગટ પ્રગટ ઘરે સંપદ પાવે;
 ગુણગાયા ગહગટ રાજમાન મોજ દેવરાવે,
 ગુણગાયા ગહગટ લોક સહૂ પૂજા લાવે. ૧
 સુખકુસલ આસા સફલ ઉદયકુસલ ઇણી પરે કહે,
 ગુણ માણિકરા ગાવતાં લાખ લાખ રીઝાં તે લહે, ૨

॥ ઇતિ શ્રી માણિભદ્રજીનો ૭૬ સંપૂર્ણ ॥

परिशिष्ट ५

भैरवाष्टकम् ।

—[०]—

एकं खट्वाङ्गहस्तं पुनरपि भुजगं पाशमेकं त्रिशूलं
खड्गं हस्ते कपालं डमरुकसहितं वामहस्ते पिनाकम् ।
चन्द्रार्कं केतुमालां विकृतनरशिरः सर्पयज्ञोपवीतं
कालं कालान्धकारं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥१॥
नीलं जीमूतवर्णं सकलशतमयं भैरवं क्षेत्रपालं
रुद्रं रुद्रावतारं ज्वलितशिखशिखं रौद्रके शंखदण्डं ।
भीमाङ्गं भीमनादं कलितकलरवं बन्धपादं त्रिलोक्या
ज्वालामालाकरालं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥२॥
कैलाशे मेरुशृङ्गे दिशिदिशिगहने दैत्यनैलानिवासे
पाताले मृत्युलोके जलनिधिपुलिने कानने सर्वतीर्थे ।
सौम्ये सूर्याधिवासे ग्रहफणिनिलये द्वीपद्वीपान्तरेषु
सर्वस्थानेषु पूज्यं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥३॥
सिद्धान्ते कूलमार्गे पथि कुलिकमते मन्त्रतन्त्रे समस्ते
देवे ब्रह्मावतारे विविधजिनमते सर्वशास्त्रप्रसिद्धे ।
खड्गं पातालहस्तं वररसगुटिकामञ्जनं पादलेपं
सर्वं कर्तुं समर्थं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥४॥
हुंकारैर्घोरनादैश्चलितवसुमती सागरं मेरुशृङ्गं
ब्रह्माण्डं ब्रह्मखण्डं स्फुरितकहकहारावरौद्राद्रहासे ।
खड्गपातालमूलं वरुणकसहितं पाशखट्वाङ्गहस्तं
शं ह्रीं ह्रूं मोहरूपं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥५॥
कंकालं कालरूपं कलकलसहितं भूतवैतालनाशं
हां ह्रीं ह्रीं मूमूर्तिर्तं घघघघटितोद्गाररौद्रादिमन्त्रैः ।

भूतैः प्रेतैः प्रभूतैरुपशमतमहायक्षरक्षःपिशाचैः

हां ह्रीं हूं सर्वपूज्यं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥६॥

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रासुरसरिदमरासोमसूर्याग्निरूपा

आकाशे वायुभूमिर्जलमितिसकलं यस्य मूर्तिस्वरूपम् ।

बाल्येनंनाहवेत्तं सकलशिवमयं सर्वरूपं प्रशान्तं

सर्वं ज्ञानं प्रसिद्धं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥७॥

क्षेत्रे पीठे प्रपीठे त्रिभुवननिलये द्वीपचण्डे प्रचण्डे

चामुण्डाविघ्नहंत्रीगणपतिसहितैः प्रेतभूतैः प्रसिद्धैः ।

राज्ञो वश्यंकराणो च सकलकुशलैः मन्त्रतन्त्रैः समस्तैः

सर्वं कल्याणहेतुर्मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥८॥

सर्वपापहरं पुण्यं स्तोतव्यं भैरवाष्टकम् ।

ब्रह्मराक्षसनाशाय व्याध्युपसर्गनाशनम् ॥९॥

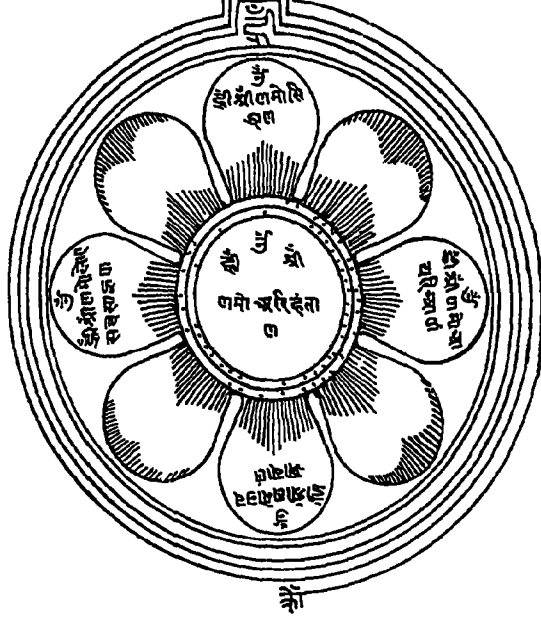
अपुत्रो लभते पुत्रान् बद्धो मुच्येत बन्धनात् ।

त्रिसन्ध्यं पठति यस्तु सर्वसिद्धिमवाप्नुयात् ॥१०॥

॥ ॐ ह्रीं बटुकाय आपदुद्धारणाय कुरु कुरु बटुकाय ह्रीं स्वाहा ॥

॥ शरवावृत्तविधि ॥ यो ध्यान धरतु ॥

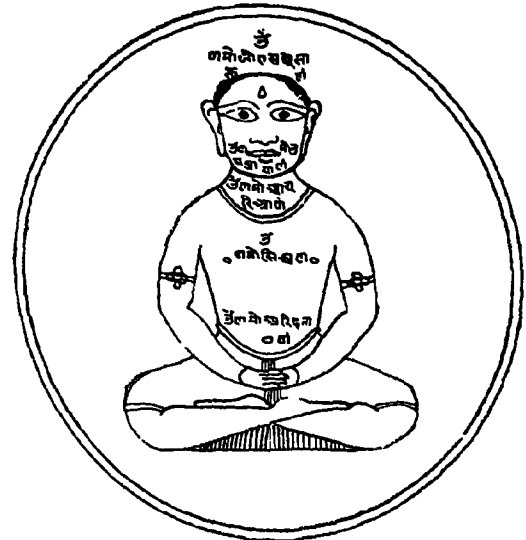
चित्र १ नव० यत्र १ पृष्ठ ६८

चित्र २ नव० यत्र २ पृष्ठ ७५

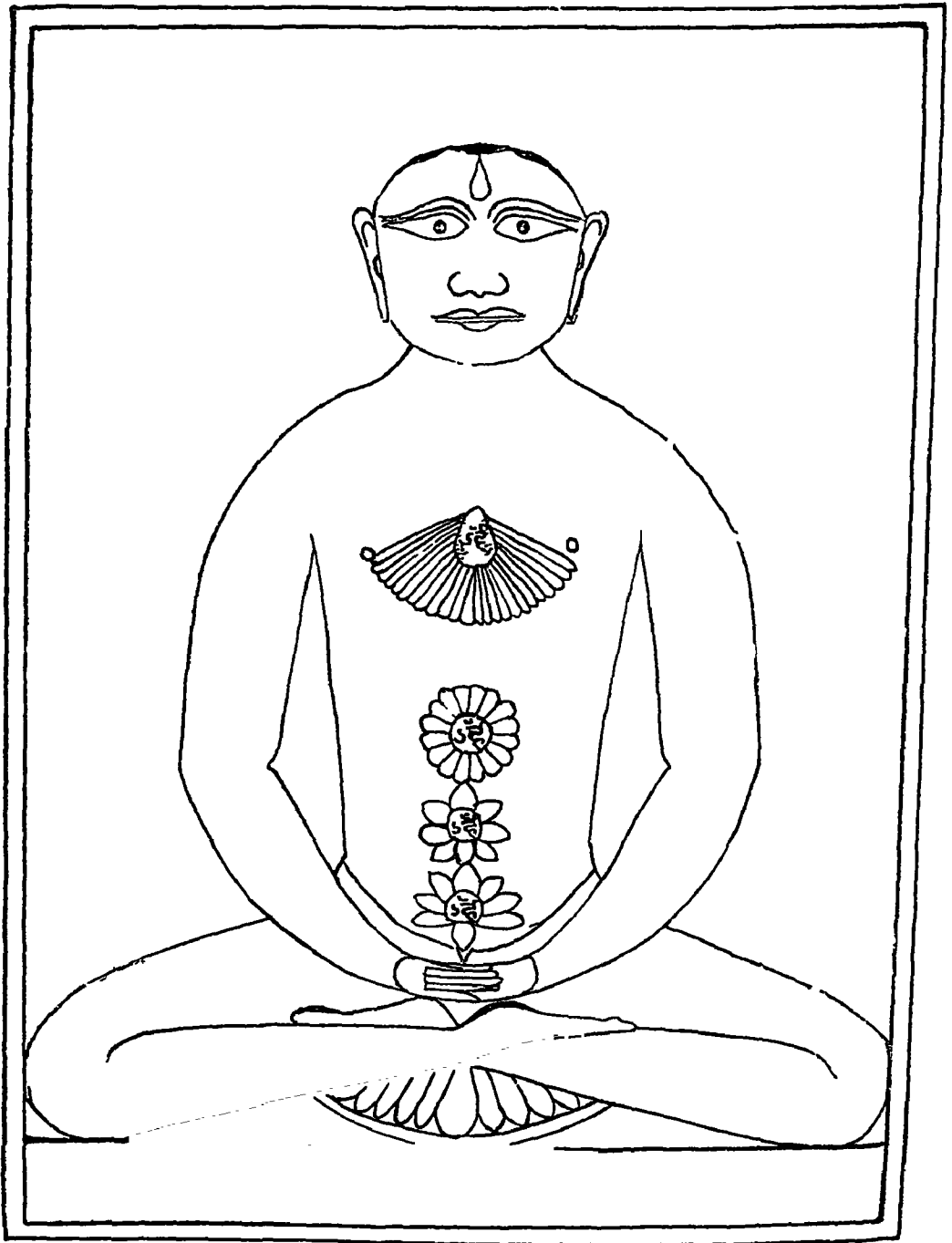
चित्र ३ नव० यत्र ३ पृष्ठ ७७

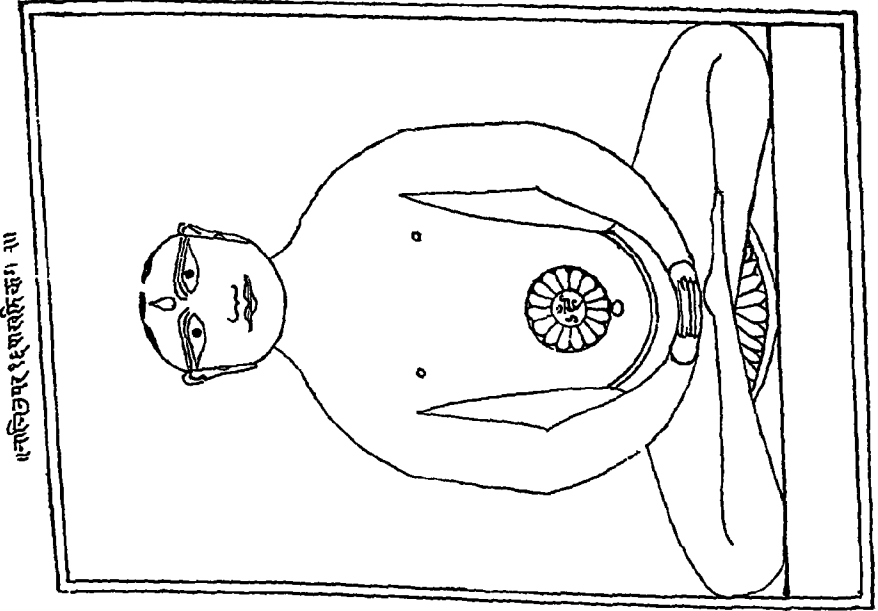

चित्र ४ नव० यत्र ४ पृष्ठ ७७

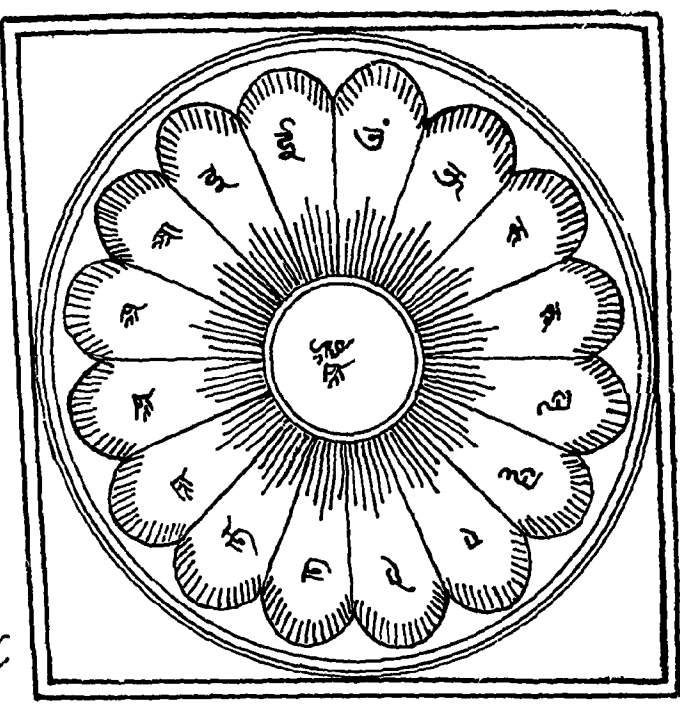
॥ हृदय नाभिउपर नाभिकद नाभिनिचे कमल पदस्थ ध्यान ॥

॥नमो भगवते वासुदेवाय॥

चित्र १ पद्मस्य ध्यान गुरु १२०

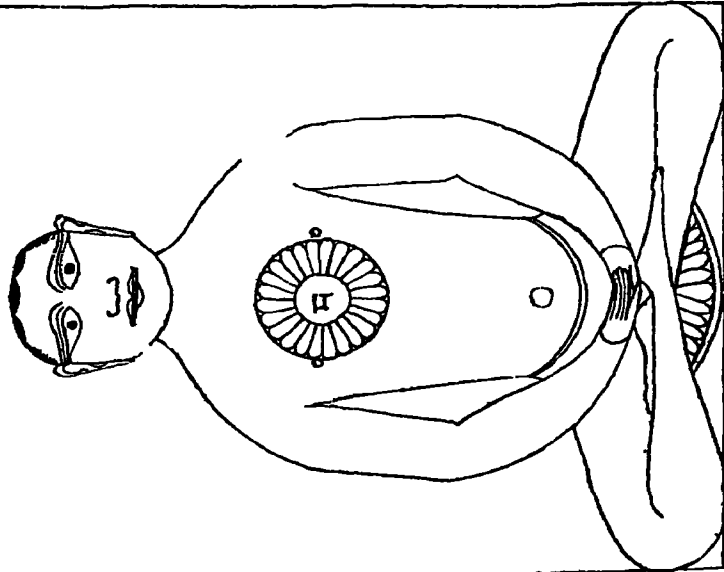

चित्र २ पद्मस्य ध्यान गुरु १२०

॥नमो भगवते वासुदेवाय॥

न १

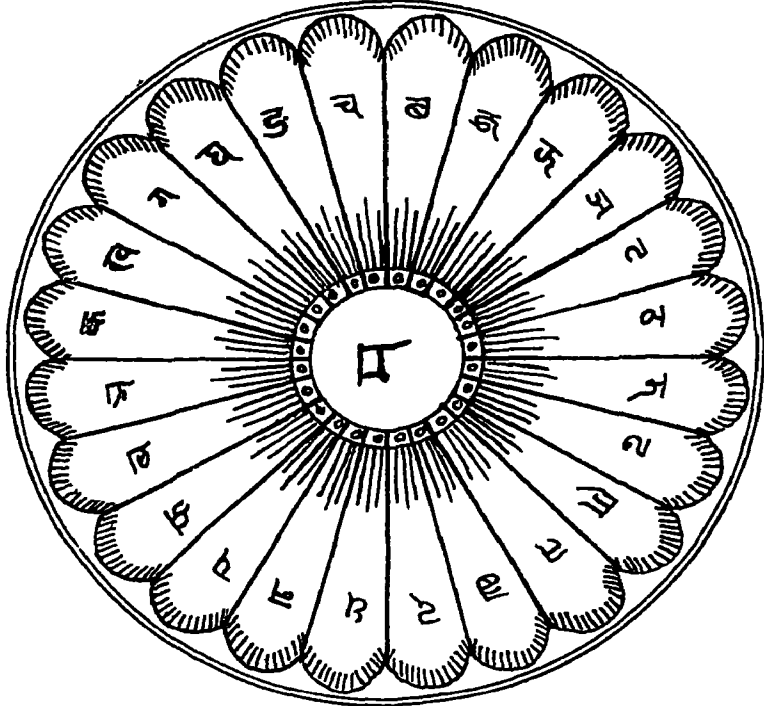
॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

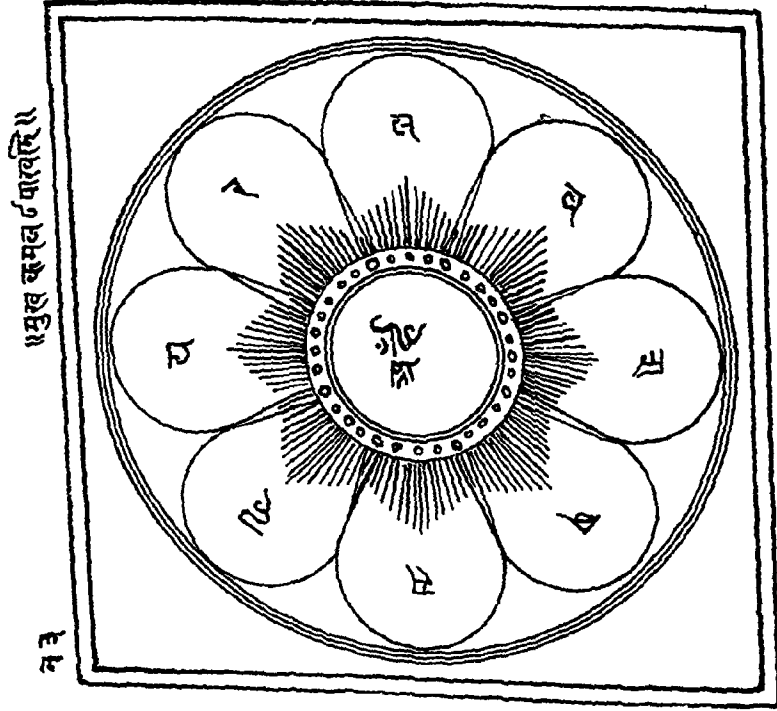
चित्र ८ पञ्चम आसन गीता १२२

नं २

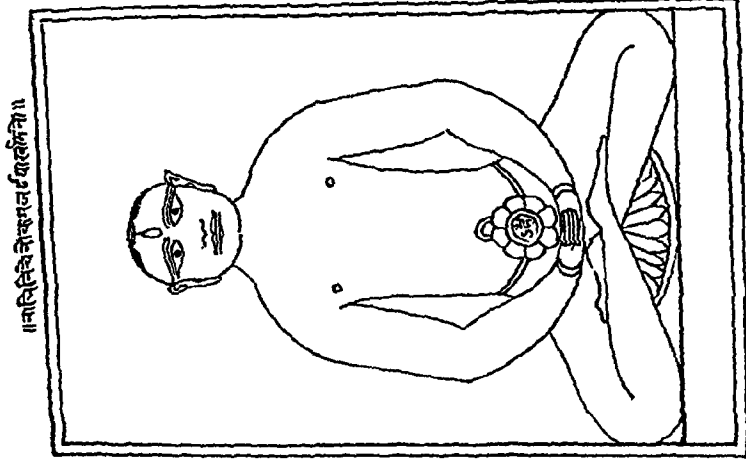
॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

चित्र ९ पञ्चम आसन गीता १२२

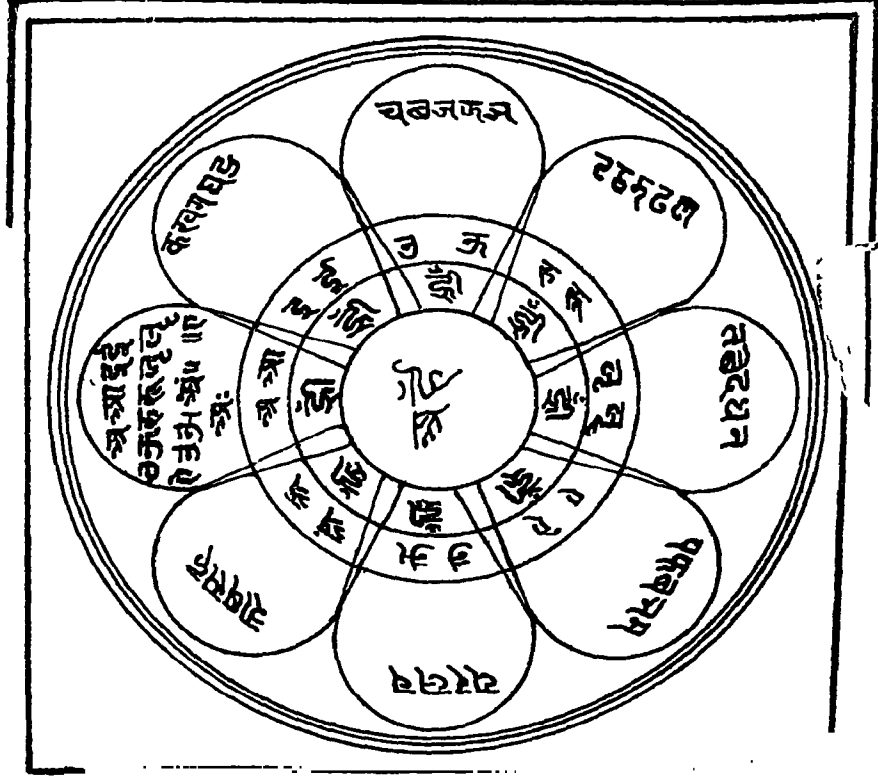
चित्र १० पदम्य ध्यान पृष्ठ १२२

चित्र ११ पदम्य ध्यान पृष्ठ १२३

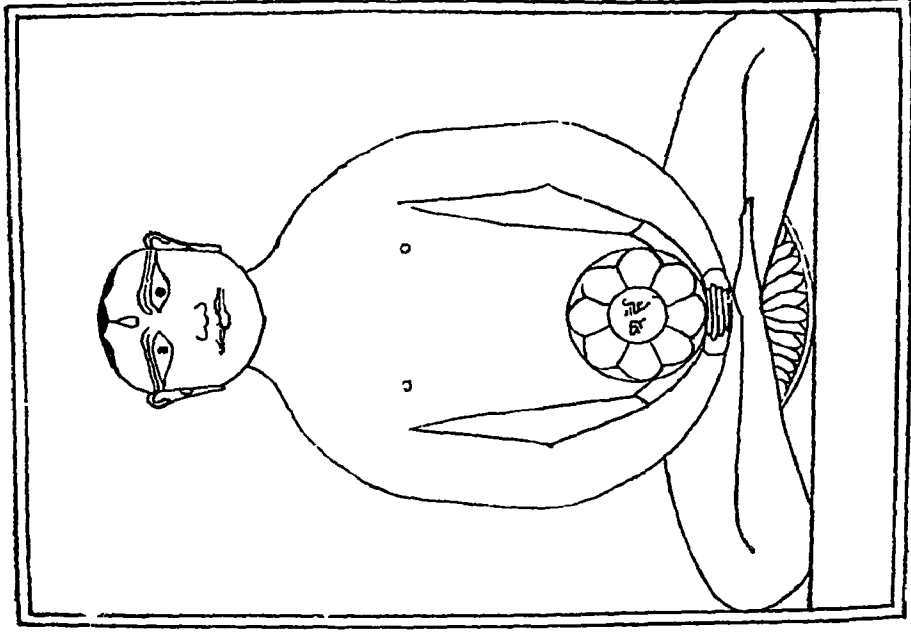
॥ नानिकदनी निवेर्णखलिकमल ॥

॥ नानिकमलदवार, नि नान ॥

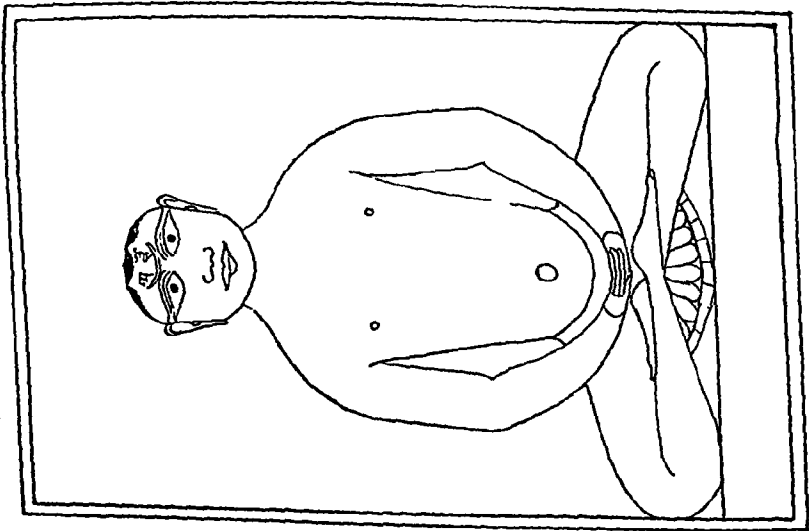

॥ नानिकमलदवार, नि नान ॥

॥ नानिकमलदवार, नि नान ॥

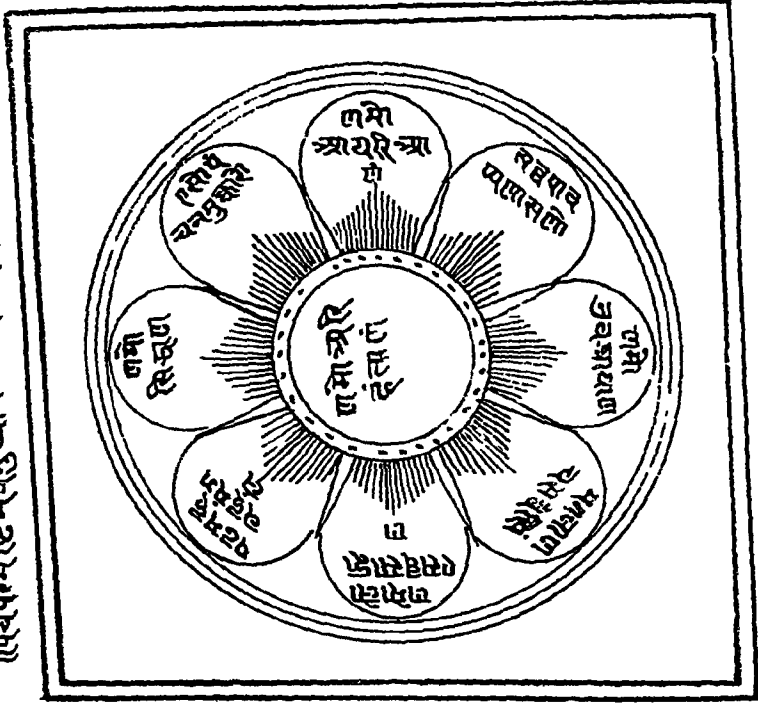

॥महाविष्णुसंस्कृतचुम्भा॥

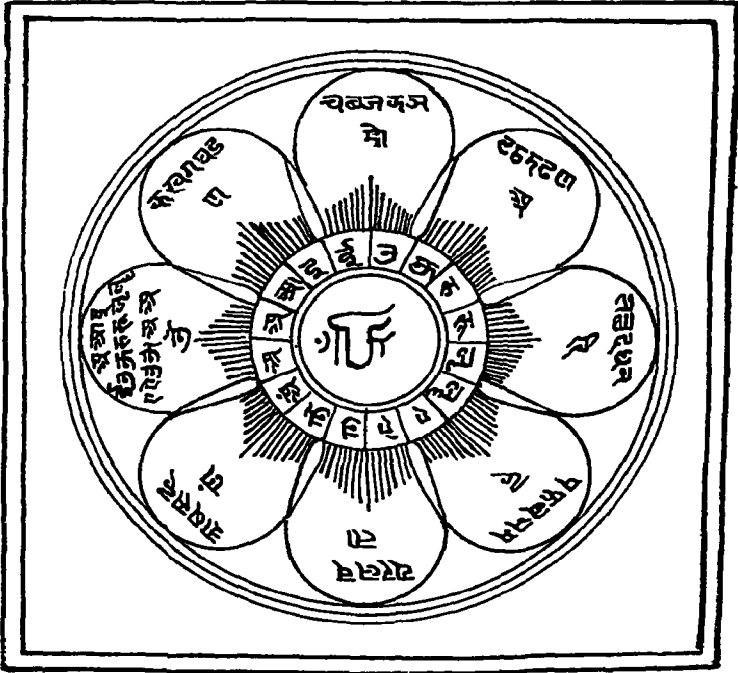
चित्र ३४ पद्मस्थ ध्यान पृष्ठ २०५

॥पंचपरमंष्टिर्मवलु ध्यान अष्टदलकमल॥

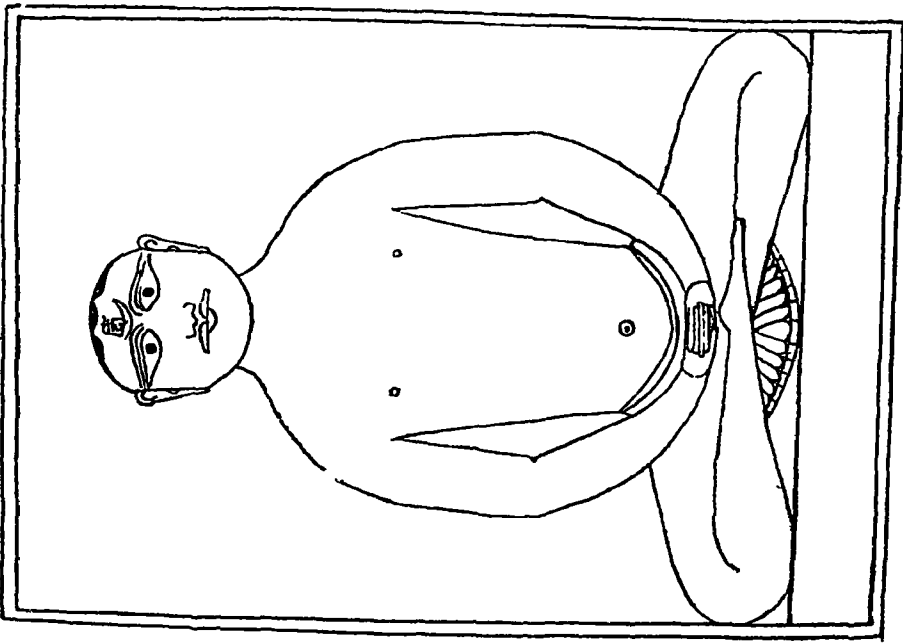
चित्र ३५ पद्मस्थ ध्यान पृष्ठ २०७

॥मुखमलमां द्वीकारेनाध्यानं पारमिनिबोधमयसफेद॥

चित्र १६ पदम्य ध्यान गुरु १-०

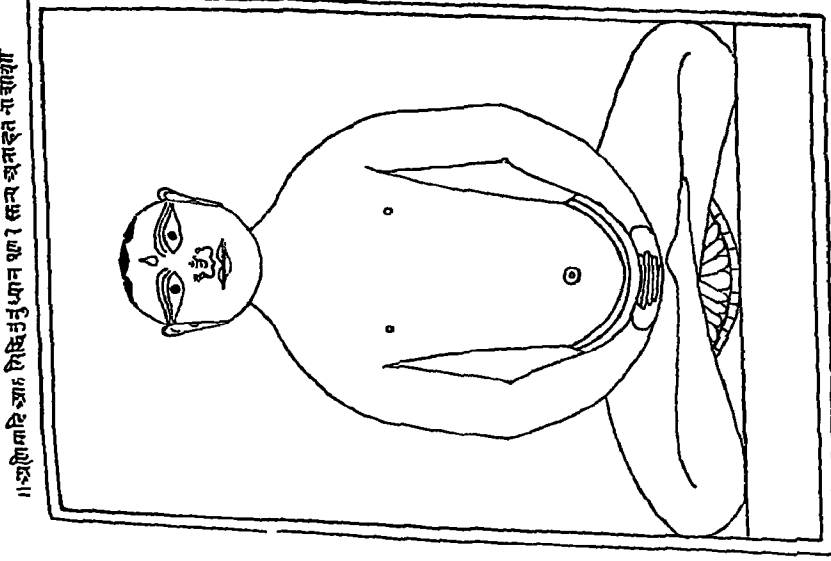
॥द्विं विद्यामो ध्यानं जगत् च धर्मो अथ ध्यानं कर्मको ॥

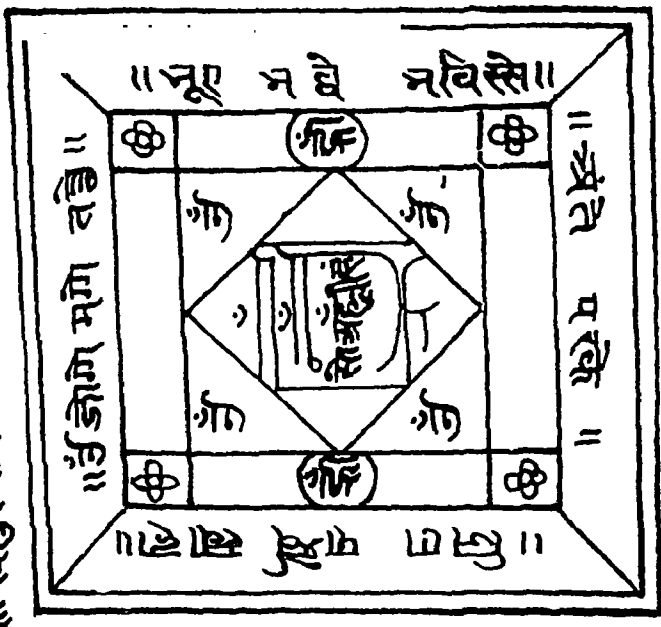
चित्र १७ पदम्य ध्यान गुरु १-३१

॥ कामधेनुस्मान् अचिंत्य फल-प्राप्तनार ॥

॥ अणामदि श्यामः सिद्धिर्धनुष्मान् शुभः । सैन्यं अनादृत्य या जगद्योगा

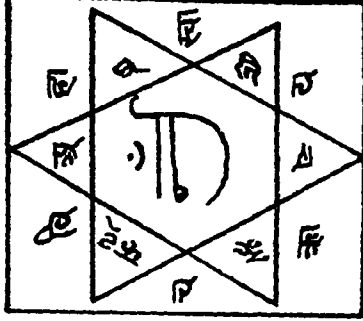
चित्र ३८ परमेश्वर ध्यान पृष्ठ ३३१

चित्र ३९ परमेश्वर ध्यान पृष्ठ ३३२

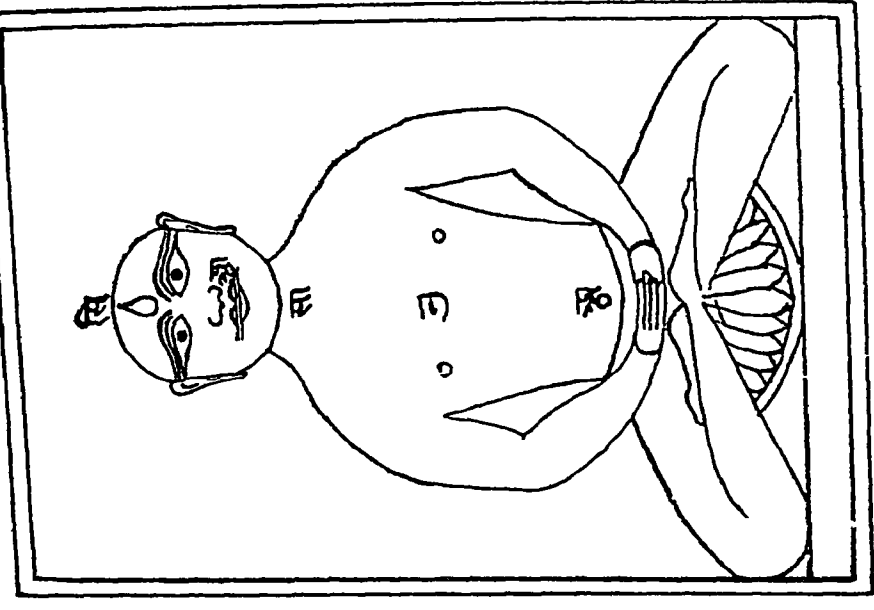

॥त्रैकारनुध्यानकरवानो

[illegible]

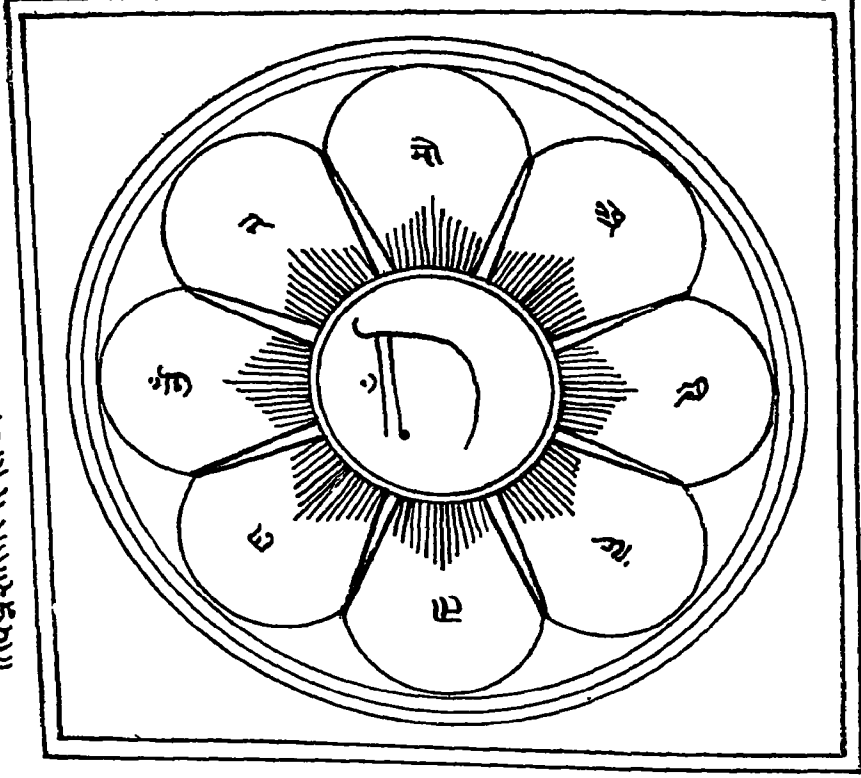
ચિત્ર નં ૧૬૨૪ બ્યાન પૃષ્ઠ ૧૩૨

॥नामि प्रसक्त हृदय मुल कटकमजधानस्यरूप॥

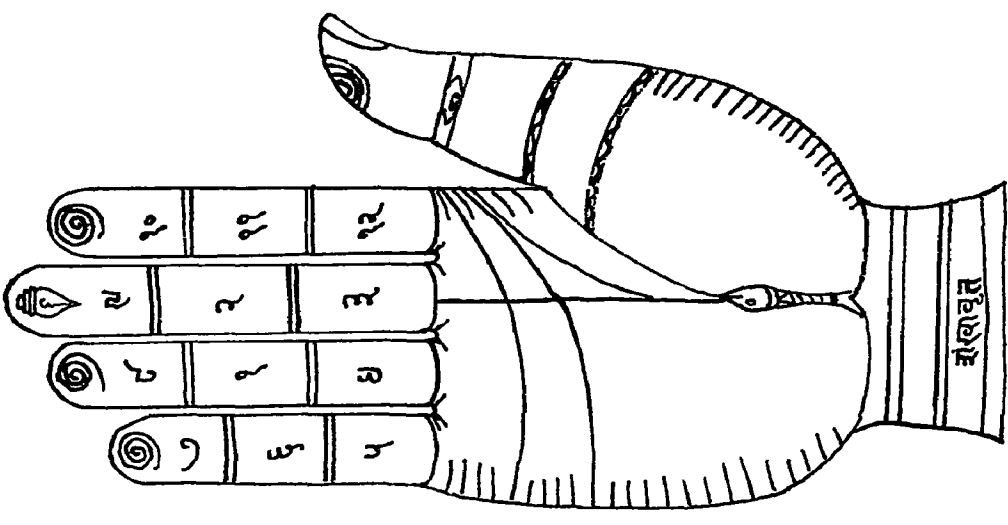
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

॥विद्युशालिमिसे ध्यानं कुंकारने॥

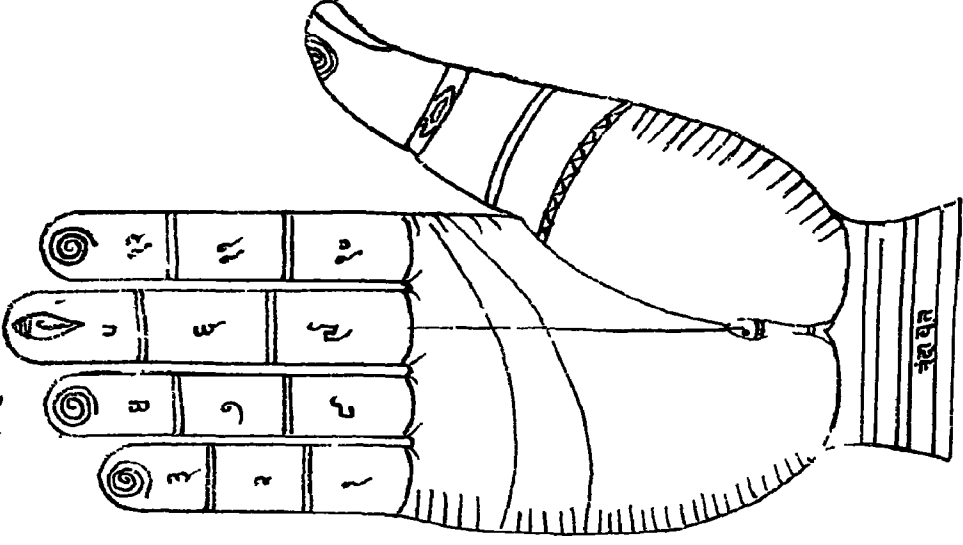

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

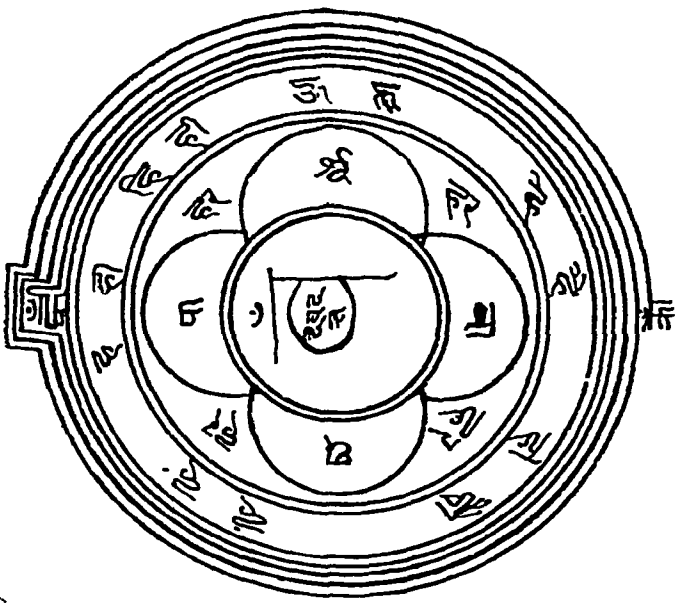
॥ उच्चाटनाद्यर्थं शंसवृत्ते ॥

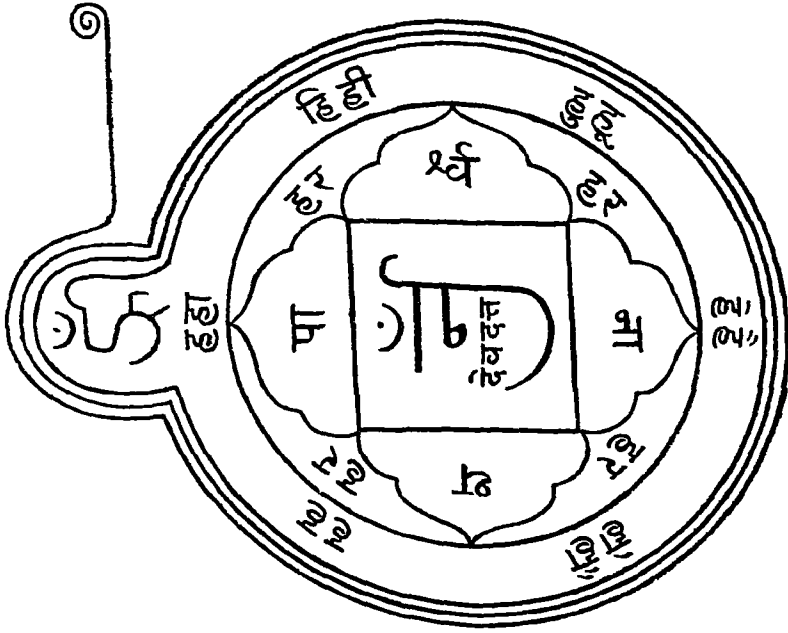
॥ नदीचूनाध्याने

॥ सोनामकर वितीय यव ॥

वि १७ डा. यन २ पृष्ठ १३५

वि २६ डा. यन ३ पृष्ठ १३५

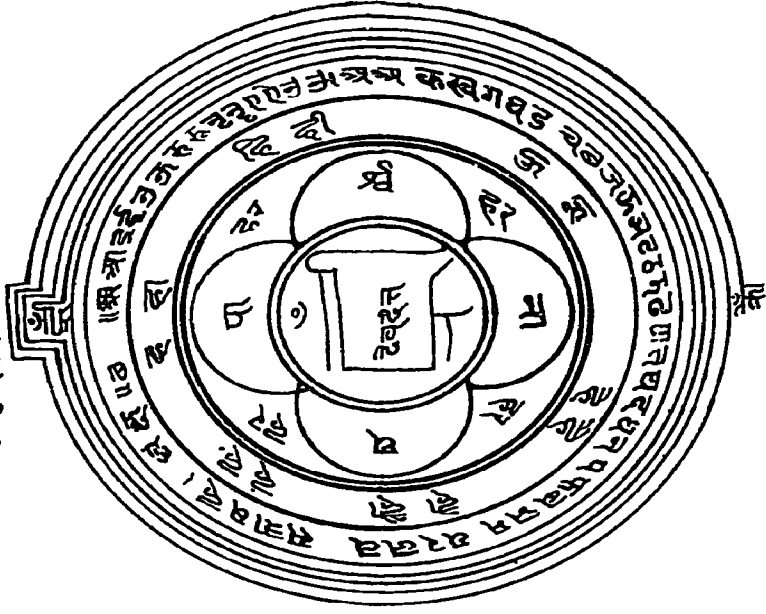
॥भूतादिनिग्रहकरं चतुर्थं॥

3

સરકારી ઓફિસ

॥जक्षीवृष्णकर वृतीय यन्त्र॥३॥

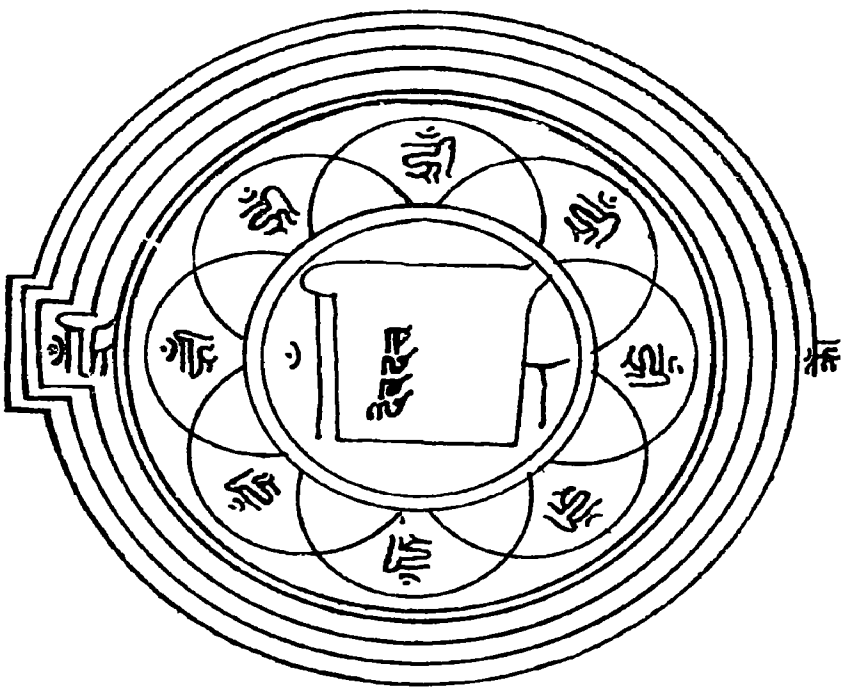

ਸਿੰ-੧੮੮੩ ਐਚ ਏ ਪੀਐਚ ਡੀਐਚ

[illegible]

॥शक्तिनिश्चकरंयन्त्रषष्ठ॥

वंध्यापद यंत्र ॥११॥

विद्य २३ उक्त्वं यन् ११ पृष्ठ ३५०

॥ विषमविषनिगदकरं सप्तम ॥७॥

विद्य ३० उक्त्वं यन् ७ पृष्ठ ३३६

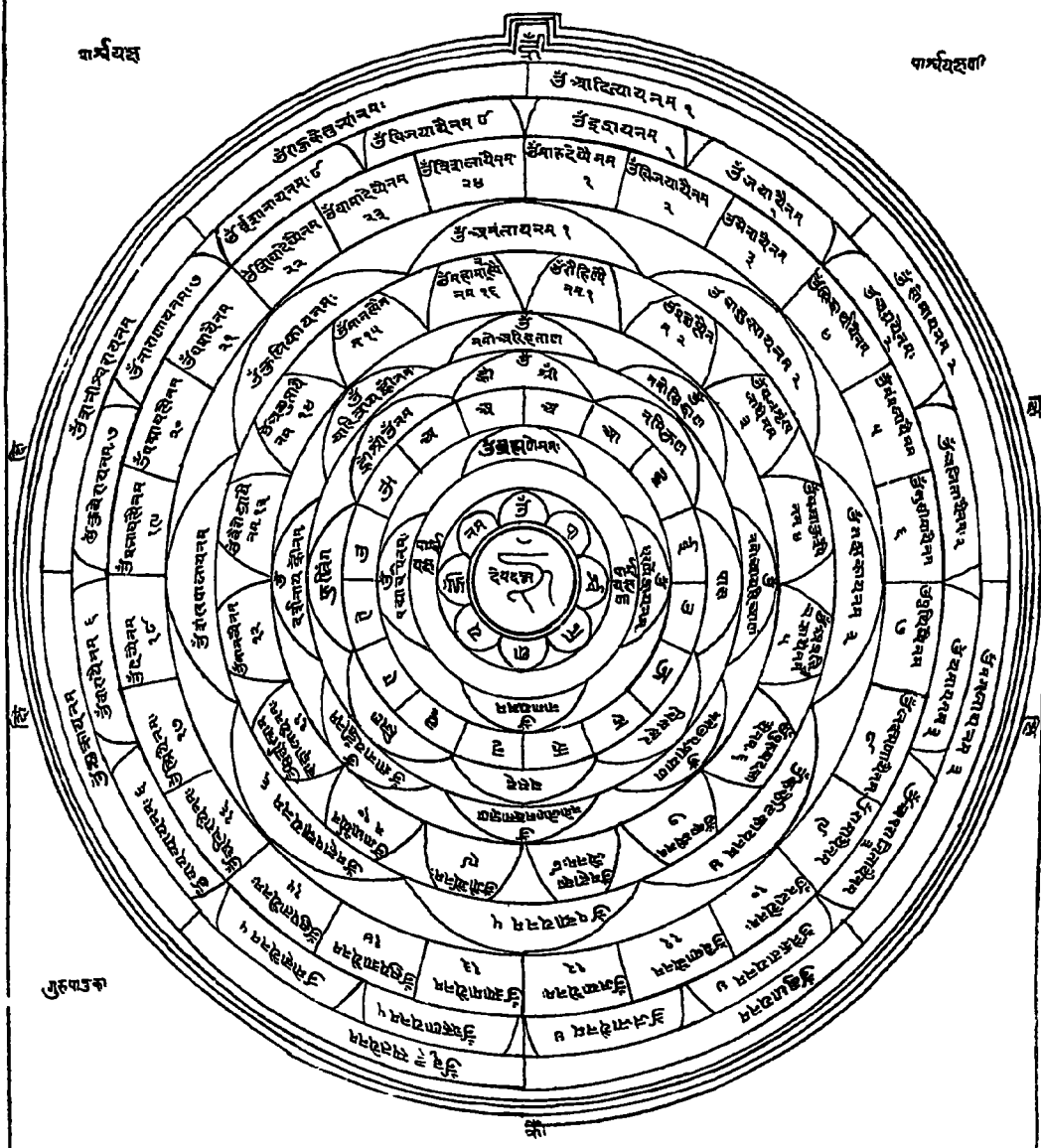
७ ॥पञ्चवनिर्नाशविधत्ते॥

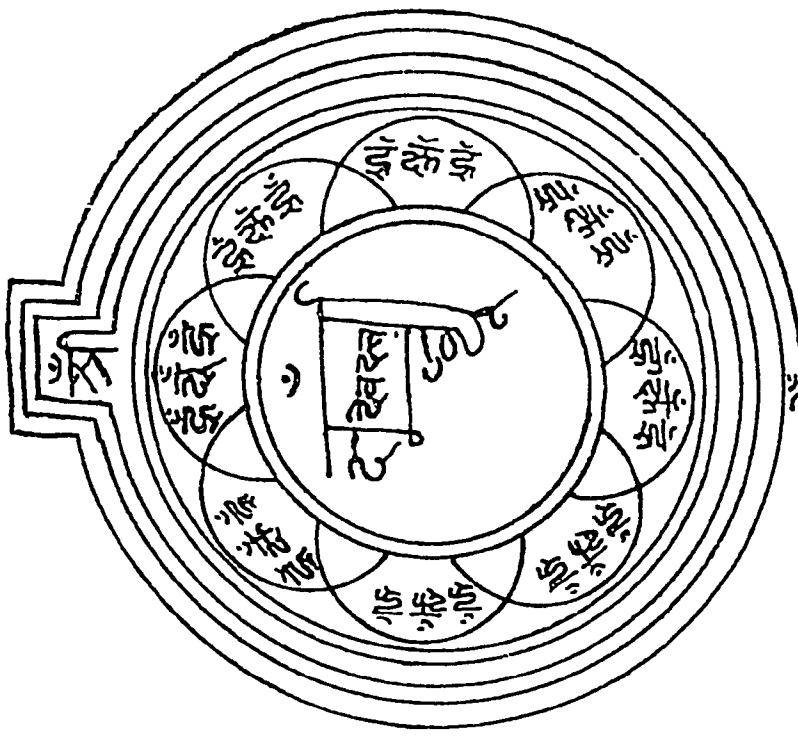

सर्वसंपादक

सर्वसंपादक

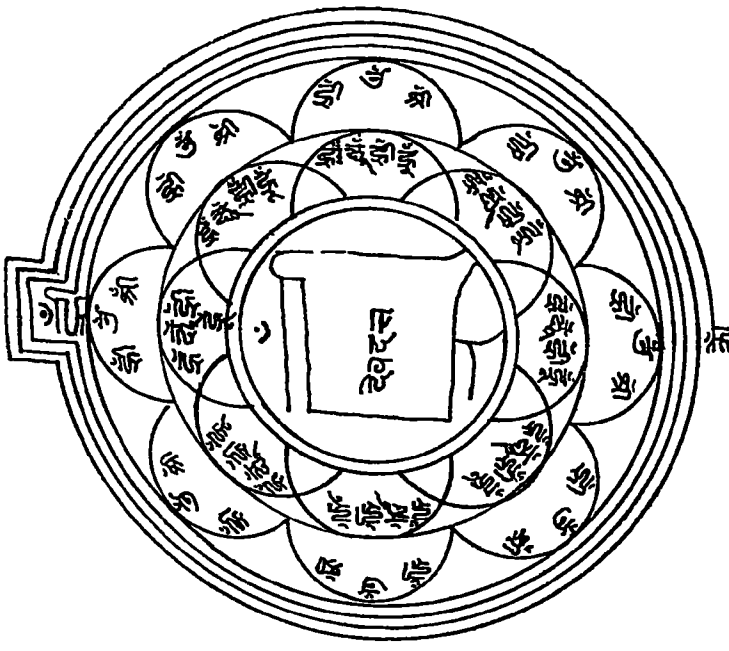

॥ द्वाक च ध्यापि प्रसूते ॥ १३ ॥

ॐ
[मित्र ३८ उ० ५१ १० पृष्ठ ११]

भुतचत्सार्थनिर्वाणार्थः ॥ १२ ॥

ॐ
[मित्र ३७ उ० ५१ १२ पृष्ठ १६३]

॥ दुर्नगानी सो जण्य करोति ॥
॥ अक्षर सारहि पा नो निवारयति ॥

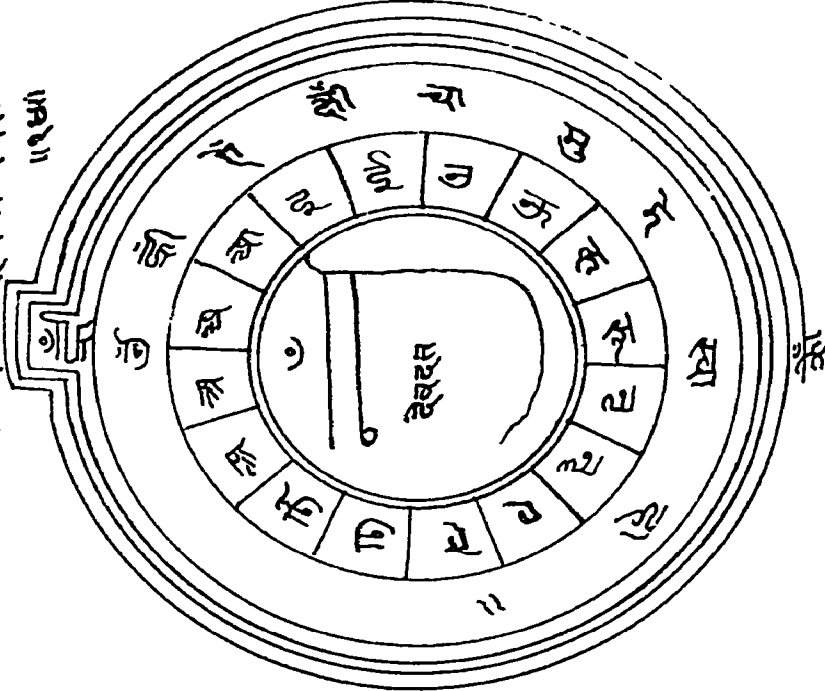
॥ १५ ॥

॥ यिन ४० उव० यन १५ १६ १८४

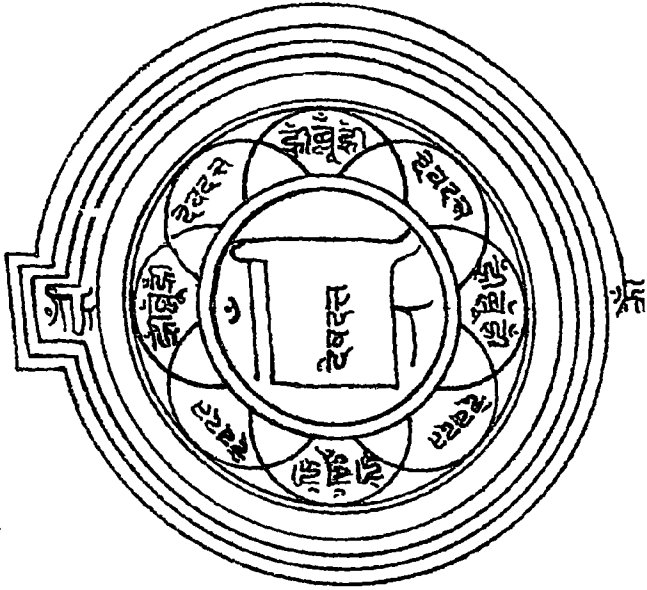
॥ इदयत्र ग्रहणी ना-नृतदेवनिवायति ॥

॥ १५ ॥

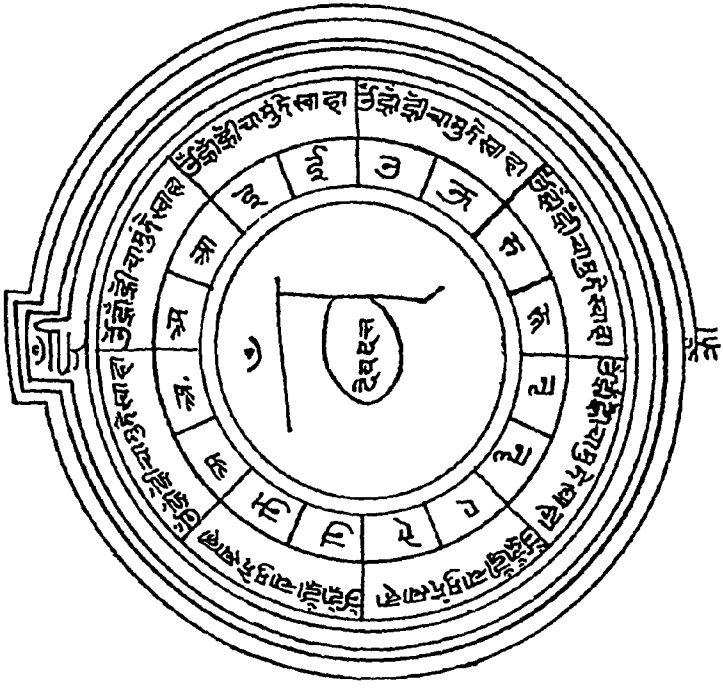
॥ यिन ३८ उव० यन १६ १६ १८४

॥ अथागुर्विहारी चरति • क्षुतबल्तागर्जया ॥
 ॥ यति स्नाकवध्याप्रसवति सर्वभूतपि ॥
 ॥ श्वाय राक्षसात् रक्षा भवति ॥ १६ ॥

गिन ४३ उक्ता यन २० १४ ३४४

॥ बाह्यग्रह रक्षा भवति ॥ १७ ॥

गिन ४२ उक्ता यन २० १४ ३४४

॥ दुर्नगानीसो जणकरोति ॥
॥ अस्माराष्टिनां निवारयति ॥

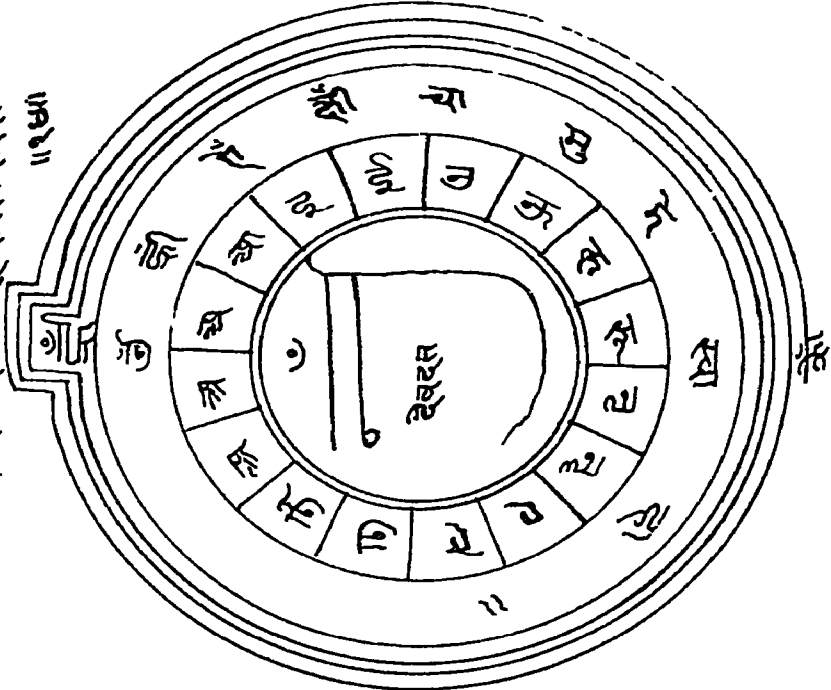
॥ १५ ॥

विन ८० उव० पन १५ गृह १४४

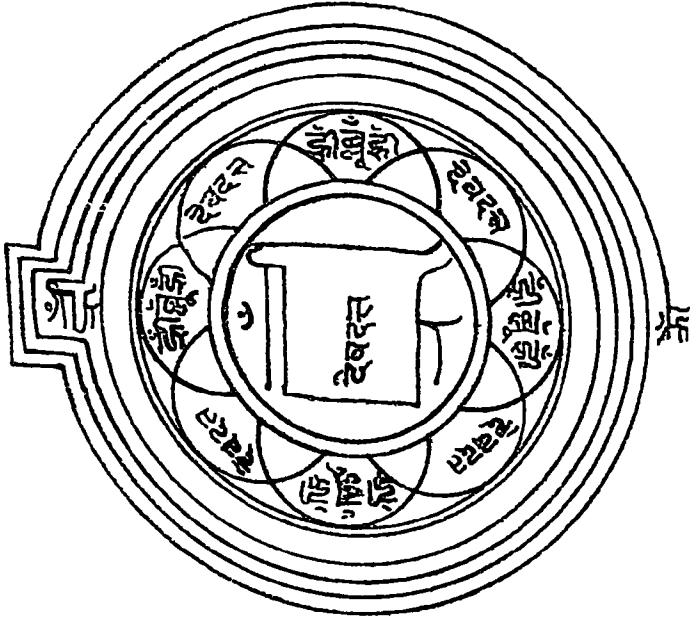
॥ इदयत्रयस्योना भूतदेवनिवास्यति ॥

॥ १५ ॥

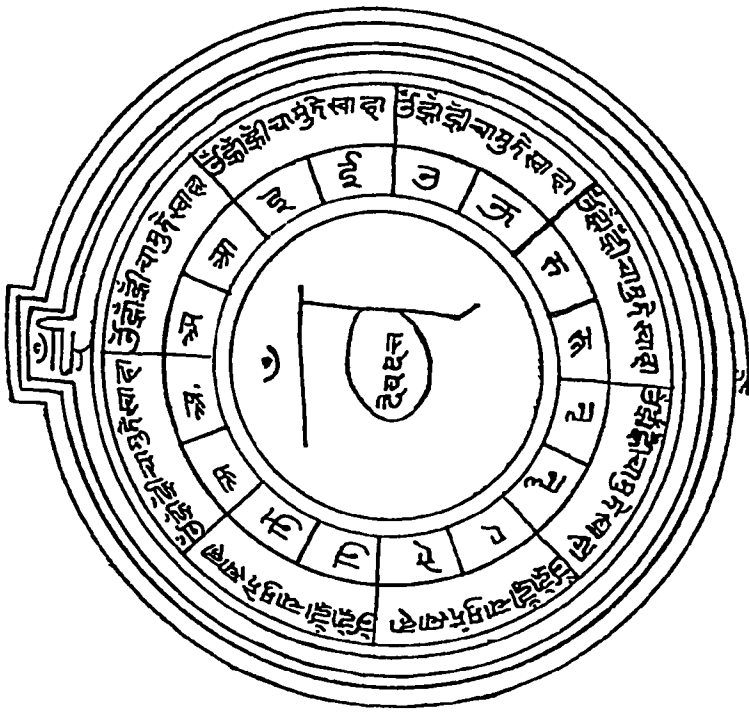
विन ३८ उव० पन १४ गृह १४४

॥वध्यागुर्विणी जसति० द्रुतबत्सा० गर्जधा॥
 ॥सति० व्वाकव ध्याप्रसवति० सर्वभूतसि॥
 ॥शाय राक्षसात् रक्षा भवति॥ १६॥

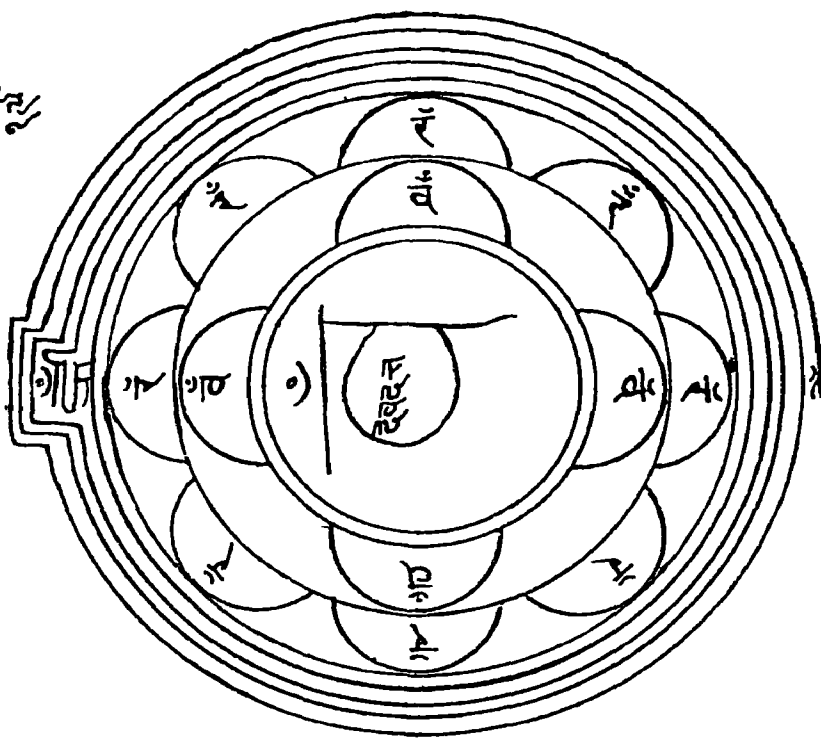
गिन ४१ उक्त्वं यत्न ३५ १५ २८४

॥बालग्रह रक्षा भवति॥ १७॥

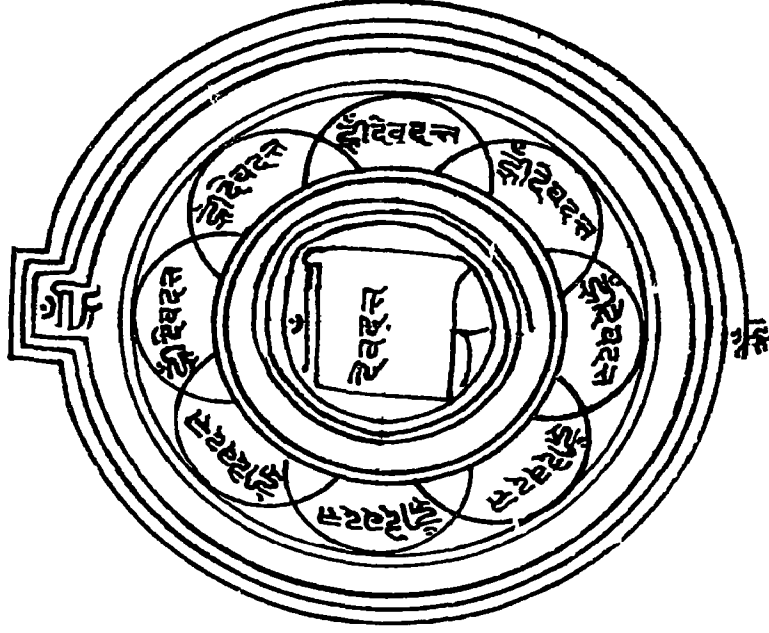
गिन १२ उक्त्वं यत्न ३५ १५ २८४

।विरोद्यानामविद्या-कुरुपदवादिदोषाउपशाम्यति॥
१२६

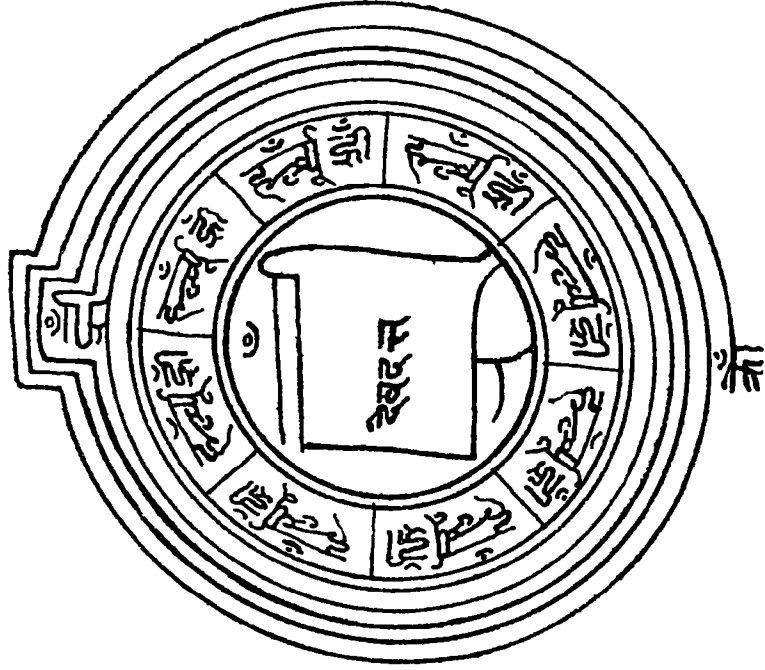
कौ
त्रि० ४४ उक्त्वं यत्र १८ ५४ १४५

।पुरुषस्त्रीणासौ ज्ञायकरं॥१२७॥

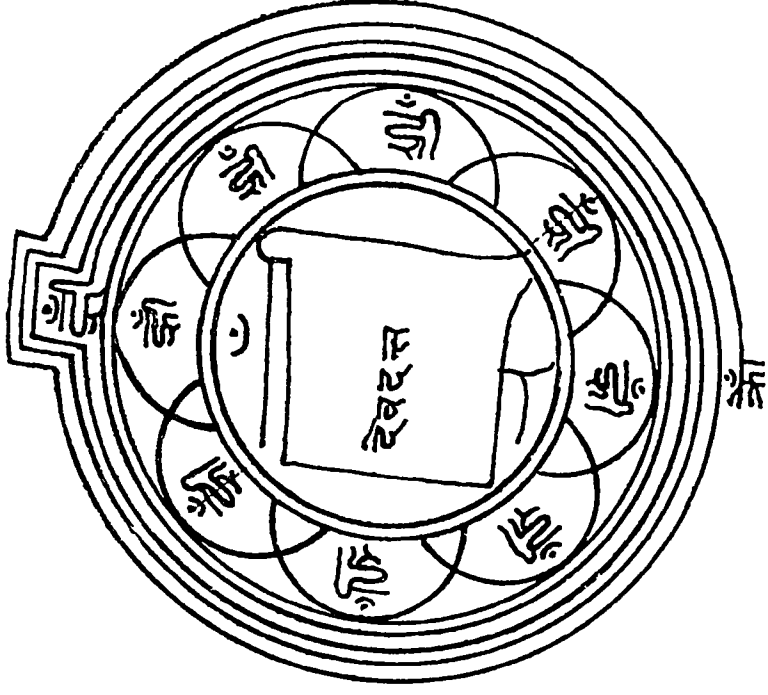
कौ
त्रि० ४३ उक्त्वं यत्र १८ ५४ १४५

॥अष्टोत्तारनामविद्या-ओरनयनमन्त्रवलि॥

प्रिन ४५ उव० पान २० पृष्ठ १४५

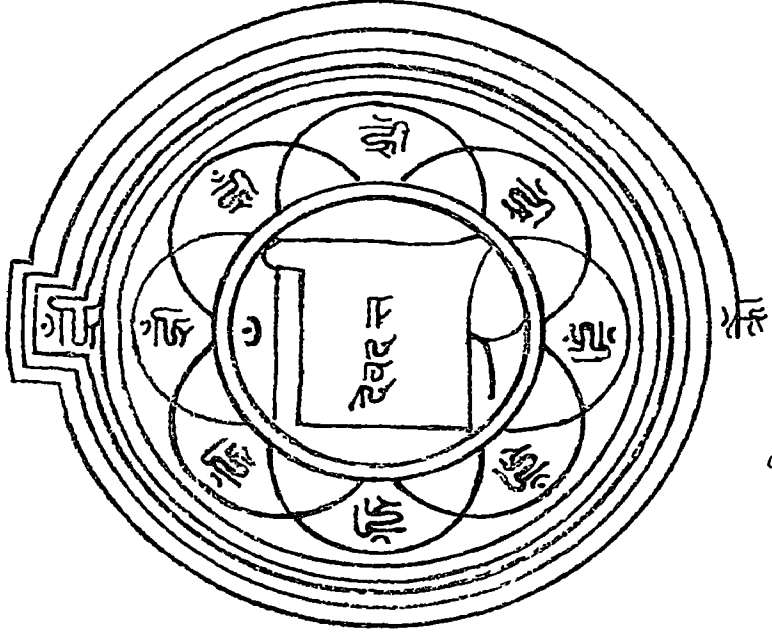
॥सोमनायकरयंत्रं॥२१॥

प्रिन ४० उव० पान १०१ पृष्ठ १४५

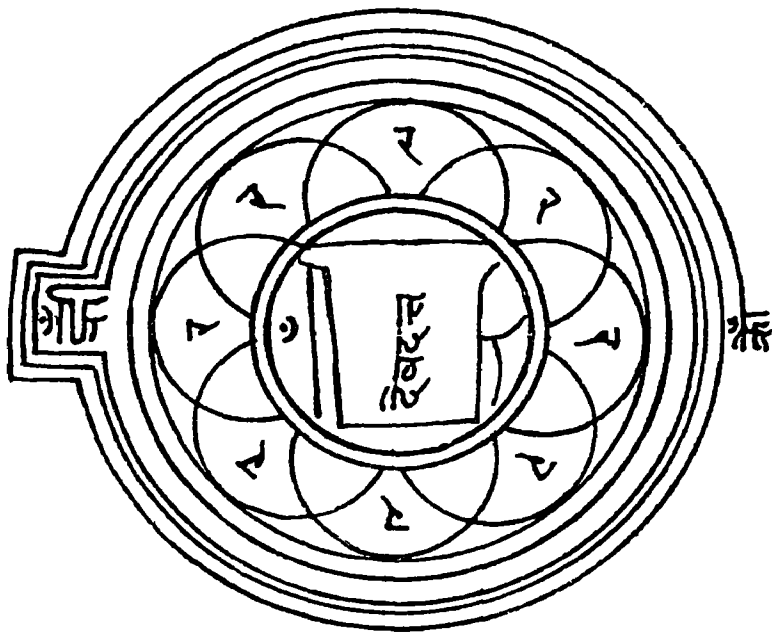

॥सर्वजनप्रियकर २२॥

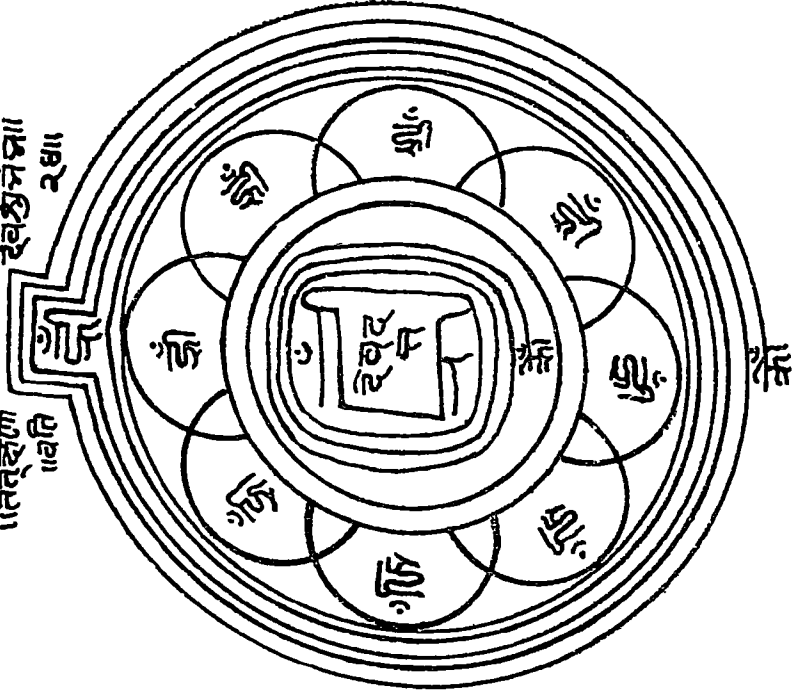
विन ४७ उम० भन २२ गेष्ठ १४५

॥बालानांशानितुष्टिपुष्टिकरं॥२३॥

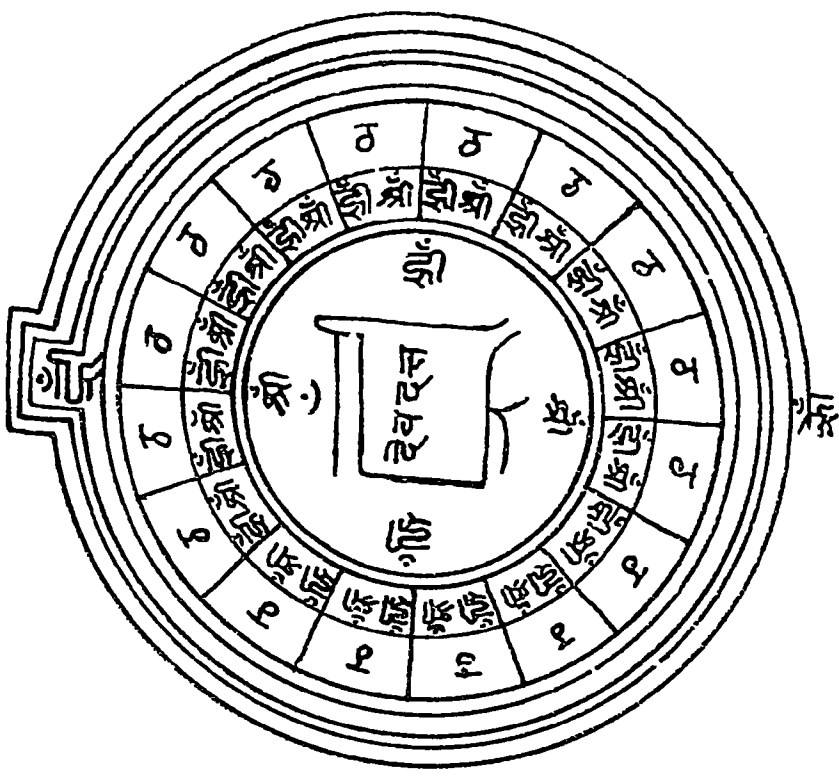
विन ४८ उम० भन २३ गेष्ठ १४६

॥आयुष अश्रित हार चूल पिश्याया॥
 ॥स्कंद अपस्मार. शरगुहीत सवंधे॥
 ॥तद्दण देवशुचंन॥
 ॥वति २४॥

विप १८ उव० यन २४ गृह १४६

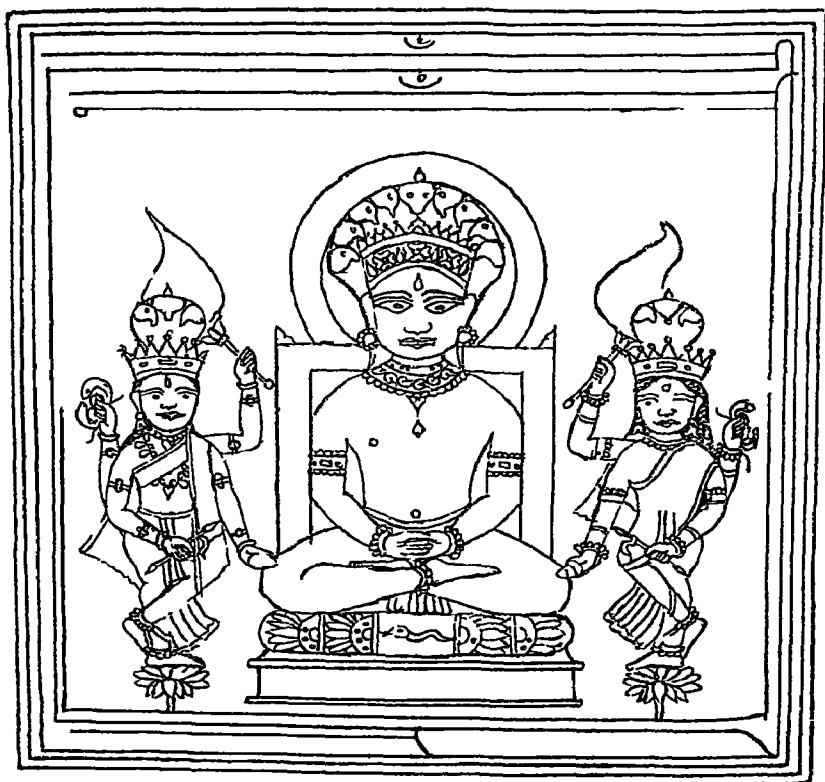
॥उर्जगनारीणं सौभाग्य करेति॥

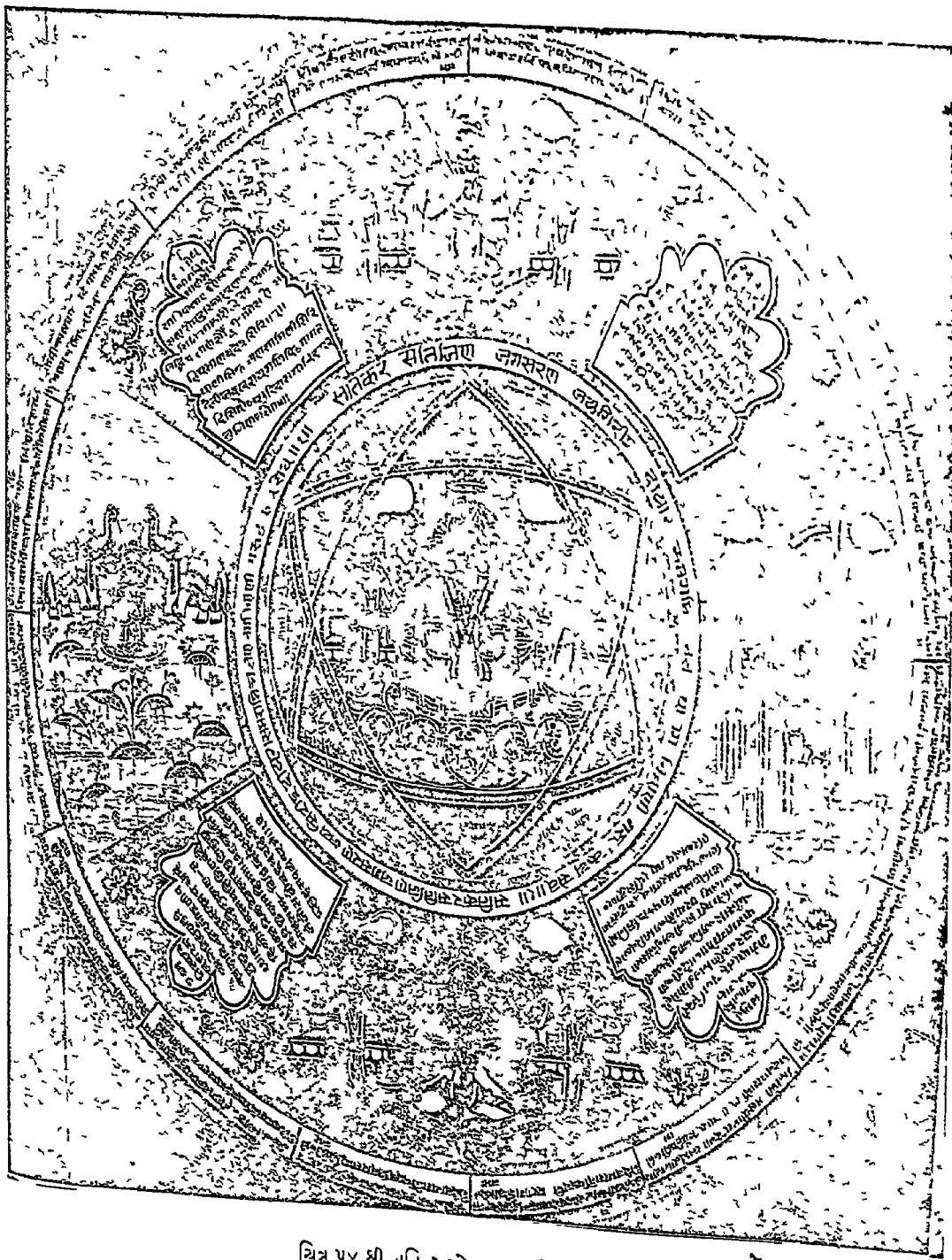
विप १० उव० यन २४ गृह १४६

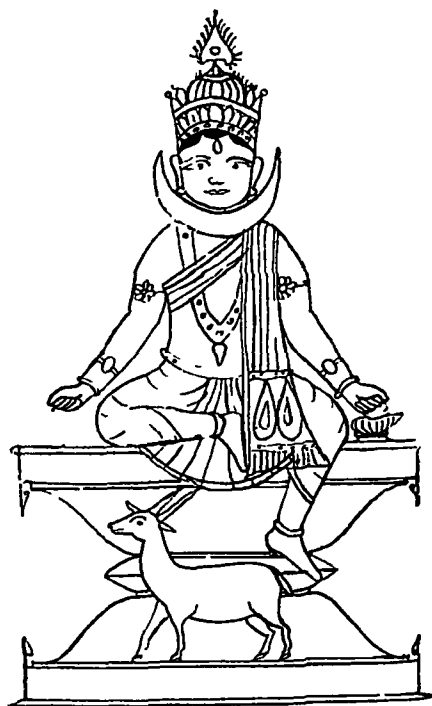

ચિત્ર ૫૩ પૃષ્ઠ ૧૫૦

ચિત્ર ૫૫ સૂર્ય પૃષ્ઠ ૨૩૦

ચિત્ર ૫૬ સોમ પૃષ્ઠ ૨૩૦

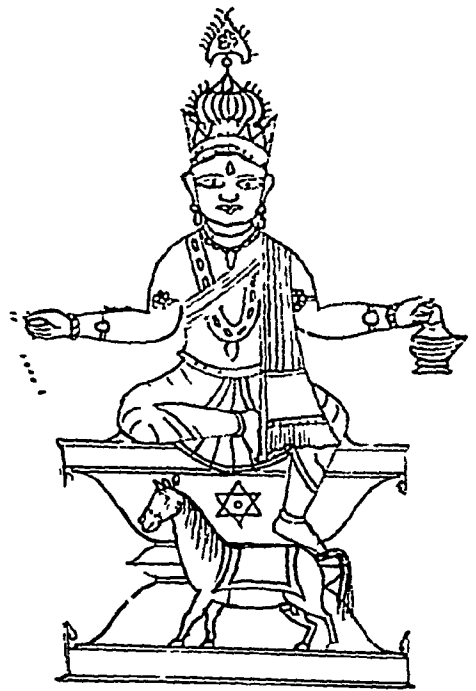
ચિત્ર ૫૭ ભગા પૃષ્ઠ ૨૩૦

ચિત્ર ૫૮ યમ પૃષ્ઠ ૨૩૧

ચિત્ર ૫૯ ગુરુ પૃષ્ઠ ૨૦૨

ચિત્ર ૬૦ ગુરુ પૃષ્ઠ ૨૦૩

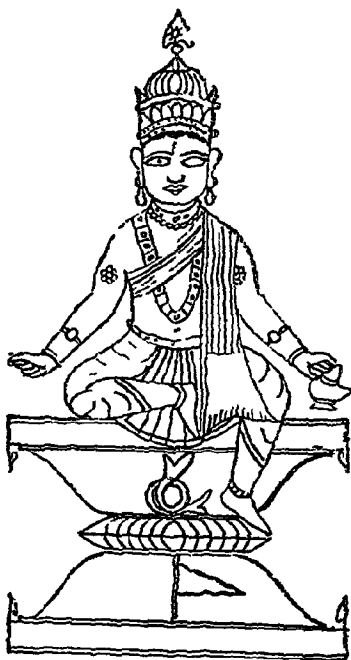

ચિત્ર ૬૧ ગણિ પૃષ્ઠ ૨૦૩

ચિત્ર ૬૨ ગાહુ પૃષ્ઠ ૨૦૩

ચિત્ર ૬૩ કેળુ પૃષ્ઠ ૨૩૧

ચિત્ર ૬૪ શક પૃષ્ઠ ૨૩૧

ચિત્ર ૬૫ આગ્રિ પૃષ્ઠ ૨૩૧

ચિત્ર ૬૬ ચમ પૃષ્ઠ ૨૩૧

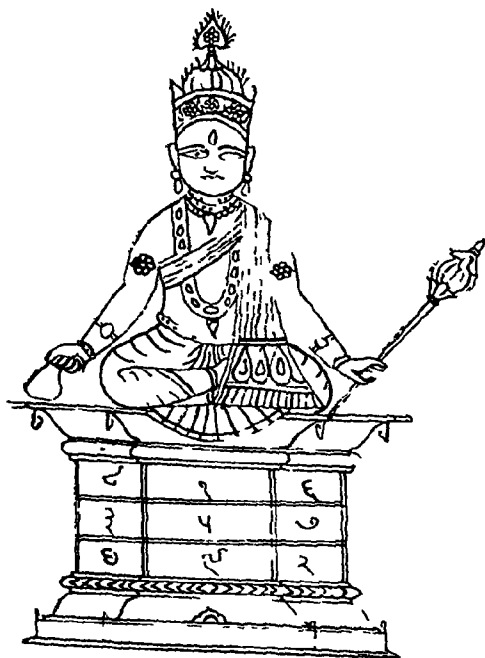
ચિત્ર ૬૭ નૈઋત્ય પૃષ્ઠ ૨૩૨

ચિત્ર ૬૮ વરુણ પૃષ્ઠ ૨૩૨

ચિત્ર ૬૯ વાયુ પૃષ્ઠ ૨૩૨

ચિત્ર ૭૦ કુબેર પૃષ્ઠ ૨૩૨

ચિત્ર ૭૧ ઇશાન પૃષ્ઠ ૨૩૨

ચિત્ર ૭૨ નાગ પૃષ્ઠ ૨૩૨

ચિત્ર ૭૩ અક્ષા પૃષ્ઠ ૨૩૦

ચિત્ર ૭૪ ગોમુખ પદ્મ પૃષ્ઠ ૨૩૭

ચિત્ર ૭૫ મહાથાલ પૃષ્ઠ ૨૦૭

ચિત્ર ૭૬ ત્રિમુખ થાલ પૃષ્ઠ ૨૨૮

ચિત્ર ૭૭ મંથિર (યક્ષેશ) થાલ પૃષ્ઠ ૨૩૮

ચિત્ર ૭૮ છુમર થાલ પૃષ્ઠ ૨૩૮

ସିତ୍ର ୭୯ କୁସୁମ ଯଶା ପୃଷ୍ଠ ୨୩୮

ସିତ୍ର ୮୦ ଭାନୁଗ ଯଶା ପୃଷ୍ଠ ୨୩୯

ସିତ୍ର ୮୧ ବିଗ୍ରହ ଯଶା ପୃଷ୍ଠ ୨୩୯

ସିତ୍ର ୮୨ ଆଞ୍ଜିତ ଯଶା ପୃଷ୍ଠ ୨୩୯

ચિત્ર ૮૩ બ્રહ્મ યાત્રા પૃષ્ઠ ૨૩૬

ચિત્ર ૮૪ ઇશ્વર (મનુજ) યાત્રા પૃષ્ઠ ૨૩૬

ચિત્ર ૮૫ કુમાર (ગુરુકુમાર) યાત્રા પૃષ્ઠ ૨૪૦

ચિત્ર ૮૬ પદમુખ યાત્રા પૃષ્ઠ ૨૪૦

ચિત્ર ૮૭ પાતાલ યજ્ઞ પૃષ્ઠ ૨૪૦

ચિત્ર ૮૮ કિષ્કિન્ધ યજ્ઞ પૃષ્ઠ ૨૪૦

ચિત્ર ૮૯ ગન્ધર્વ યજ્ઞ પૃષ્ઠ ૨૪૦

ચિત્ર ૯૦ ગધર્વ યજ્ઞ પૃષ્ઠ ૨૪૧

ચિત્ર ૯૧ યક્ષેન્દ્ર પૃષ્ઠ ૨૪૧

ચિત્ર ૯૨ કુબેર યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૧

ચિત્ર ૯૩ વગ્ધુ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૧

ચિત્ર ૯૪ ભુકુટિ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૫ ગોમધ યક્ષ. પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૬ પાર્શ્વ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૭ માતંગ ગણ પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૮ ચક્રેશ્વરીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૯૯ અન્નિતાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૦ દુર્ગાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૧ કાલિદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૯૫ ગોમેધ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૬ પાર્શ્વ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૦

ચિત્ર ૯૭ માતંગ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૮ ચક્રેશ્વરીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૯૯ અજિતાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૦ દુર્ગાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૧ કાલિકાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૯૫ ગોમેધ યક્ષ. પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૬ પાર્શ્વ યક્ષ પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૯૭ માતંગ ગણ પૃષ્ઠ ૨૪૨

ચિત્ર ૯૮ ચક્રેશ્વરદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૯૯ અજિતાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૦ દુરિતારિદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૧ કાલિકાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૧૦૨ મહાકાલીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૧૦૩ અગ્નિનાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૧૦૪ શાતાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૧૦૫ નવાલા (ભૃકુટી) પૃષ્ઠ ૨૪૪

ચિત્ર ૧૦૬ સુતારાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૫

ચિત્ર ૧૦૭ અગોડાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૬

ચિત્ર ૧૦૮ શ્રીવત્સા (માનવી) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૫

ચિત્ર ૧૦૯ ચડા (પ્રચડા) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૫

ચિત્ર ૧૧૦ વિજયા (વિક્રિતા) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૫

ચિત્ર ૧૧૧ અકુશાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૬

ચિત્ર ૧૧૨ પત્નગા (કલ્પા) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૬

ચિત્ર ૧૧૩ નિર્વાણીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૬

ચિત્ર ૧૧૪ અચ્યુતા (બલા) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૬

ચિત્ર ૧૧૫ ધારણીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૬

ચિત્ર ૧૧૬ વૈગલ્યાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૭

ચિત્ર ૧૧૭ અઙ્ગુષ્ઠા (વરદતા) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૭

ચિત્ર ૧૧૮ ગાધારીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૭

ચિત્ર ૧૧૯ અમિત (કૃત્તિકાશરી) દેવી પૃષ્ઠ ૨૪૭

ચિત્ર ૧૨૦ પદ્માવતીદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૭

ચિત્ર ૧૨૧ શિદ્ધાચિન્તાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૮

॥ षोडशविद्या देयी ॥ ॐ ॥ शब्दाद्येन सिद्धि

म. आ. च. न. वि. सि. डि.

विगतमोक्षसंश्लेषणश्रयजिज्ञासां॥

सर्वीमरपूजितं ब्रह्मे स्यात् ॥ ओं-त्रयं नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[illegible]

ए नासांश्च उ किं च पुन द्वेषा त सर्वे प्रव त्म प्रगम साक्षा ॥

11

निम्न ३०७ निगमावलि य १ ६ पृष्ठ ००५

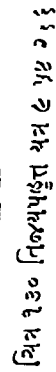
[illegible]

विद्युत् चरुङ्ग तिष्ठत्यपहृत यत्र प पृष्ठ २६५

11

[illegible]

२५	७०	३५	१५	४५	५५	६५	७५	८५	९५	१०५	११५	१२५	१३५	१४५	१५५	१६५	१७५	१८५	१९५	२०५	२१५	२२५	२३५	२४५	२५५	२६५	२७५	२८५	२९५	३०५	३१५	३२५	३३५	३४५	३५५	३६५	३७५	३८५	३९५	४०५	४१५	४२५	४३५	४४५	४५५	४६५	४७५	४८५	४९५	५०५	५१५	५२५	५३५	५४५	५५५	५६५	५७५	५८५	५९५	६०५	६१५	६२५	६३५	६४५	६५५	६६५	६७५	६८५	६९५	७०५	७१५	७२५	७३५	७४५	७५५	७६५	७७५	७८५	७९५	८०५	८१५	८२५	८३५	८४५	८५५	८६५	८७५	८८५	८९५	९०५	९१५	९२५	९३५	९४५	९५५	९६५	९७५	९८५	९९५	१००५
----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

डिप्टी कमिश्नर, जिला न्याय, गान्धी नगर, दिल्ली

[illegible]

અિત્ર વડર તિજ્યાપહિત યત્ર વ૧૧ પૃષ્ઠ ૨૬૬

[illegible]

[illegible]

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚੰਦ੍ਰ ਨਿਗਮਾਨੁਸ ਧਨ ਚੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ

[illegible]

[illegible]

ચિત્ર ૧૩૭ તિગ્ગપહ્લુ યન્ ૧૬ પૃષ્ઠ ૨૭૦

[illegible]

[illegible]

የጥንታዊ የግብርና ስርዓት

[illegible]

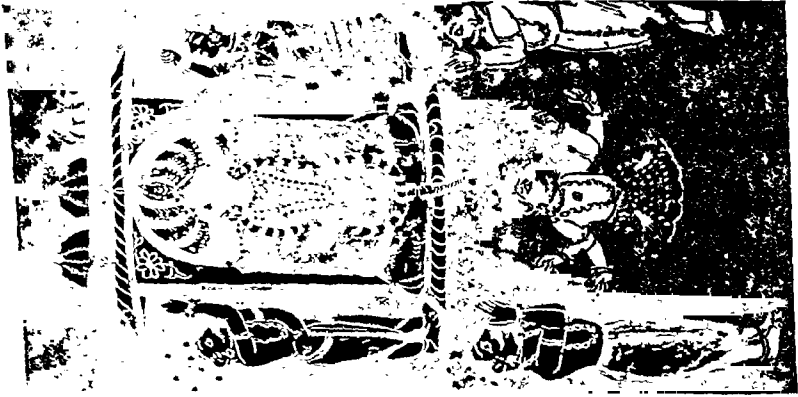
॥ ओङ्कारवाक्चिह्नं विमलनाम ॥
॥ घनसन्निभं चिह्नं ॥

अ	इ	उ	ए	ओ	क
ख	ग	घ	ङ	च	छ
ज	झ	ञ	ट	ठ	ड
ढ	ण	त	थ	द	ध
न	प	फ	ब	भ	म
य	र	ल	व	श	ष
स	ह	ळ	ळ	व	श
ष	स	ह	ळ	ळ	व

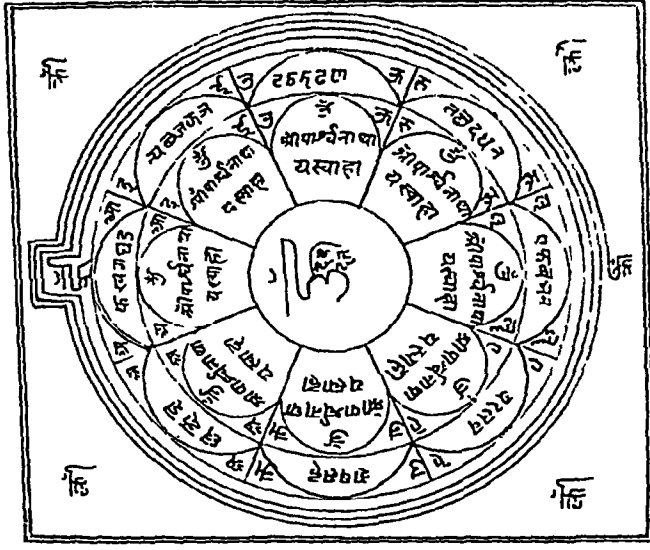
॥ सप्तमं चिह्नं ॥
॥ अक्षरकला ॥

॥ अक्षरकला ॥

[illegible]

(ચિત્ર ૧૪૨ નમિગિણી ચાલ ૧ ૧૮ ૨૭૨

(ચિત્ર ૧૪૩ નમિગિણી ચાલ ૧ ૧૯ ૨૭૨

स	रि	स	श्री	ह	र	व
प	३५	३५	३५	३५	३५	म
ल	३५	३५	३५	३५	३५	र
३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५
क	३५	३५	३५	३५	३५	३५
सि	३५	३५	३५	३५	३५	३५
न	३५	३५	३५	३५	३५	३५

ग्रन्थ १४५ नाभिजिह्वे यत्र ३ ५४ २७३

॥ ओहसयासी विमलवासी ॥											
॥ मरगय घणसन्निह विगयमोह ॥											
अति	शक्ति	वृद्धि	वृद्धि	वृद्धि	वृद्धि	वृद्धि	वृद्धि	वृद्धि	वृद्धि	वृद्धि	वृद्धि
३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५
३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५
३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५
३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५
३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५
३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५
३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५
३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५
३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५

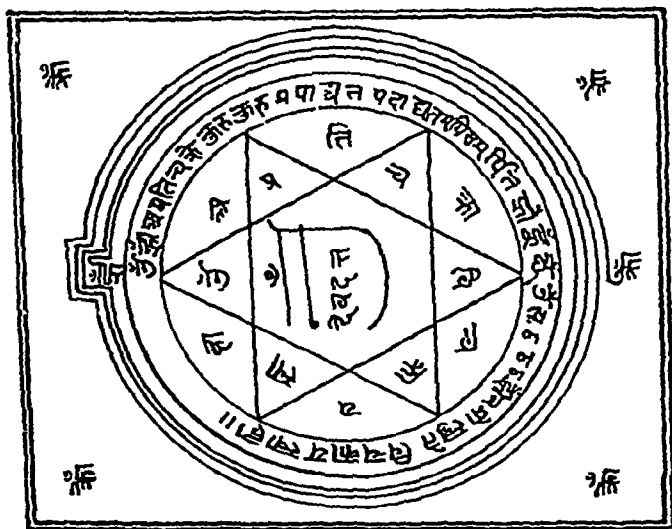
॥ उन्मेषण वद्ध याग वतन ॥
॥ उन्मेषण वद्ध याग वतन ॥

॥ उन्मेषण वद्ध याग वतन ॥
॥ उन्मेषण वद्ध याग वतन ॥

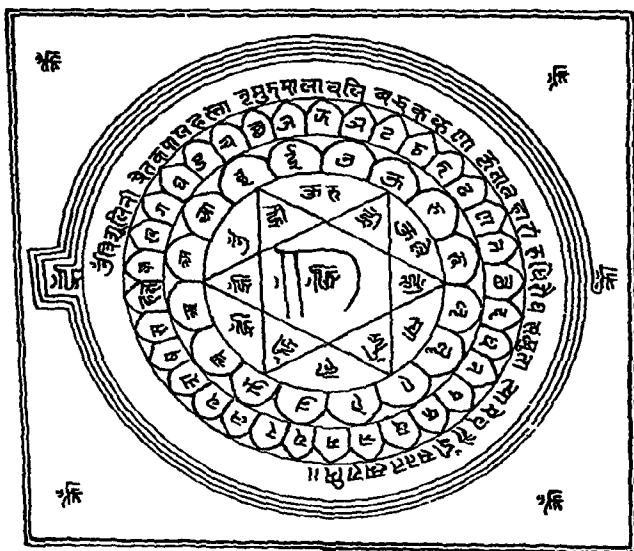
॥ उन्मेषण वद्ध याग वतन ॥
॥ उन्मेषण वद्ध याग वतन ॥

॥ उन्मेषण वद्ध याग वतन ॥

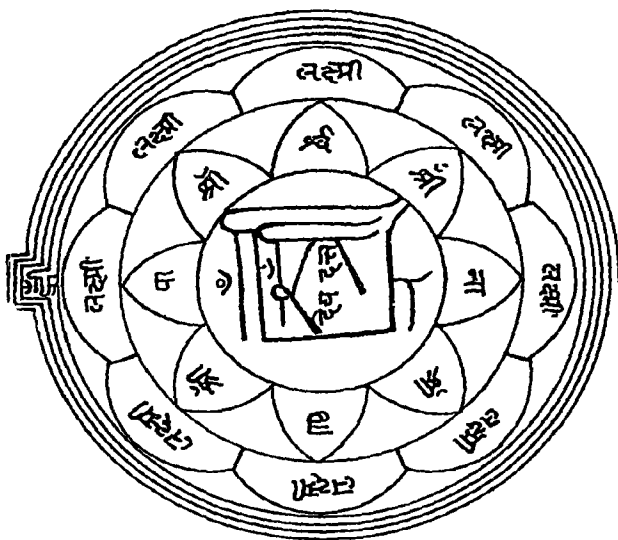
ग्रन्थ १४४ नाभिजिह्वे यत्र २ ५४ २७३

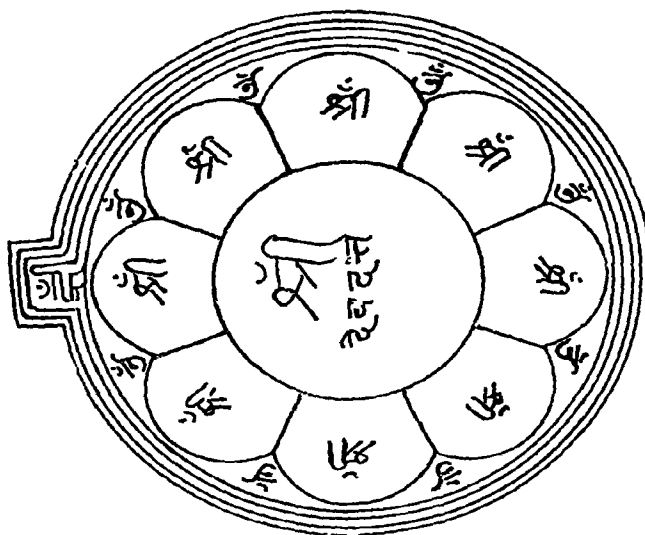
शिव १२४५ नमिजिनि भन ५ ५२ २७२

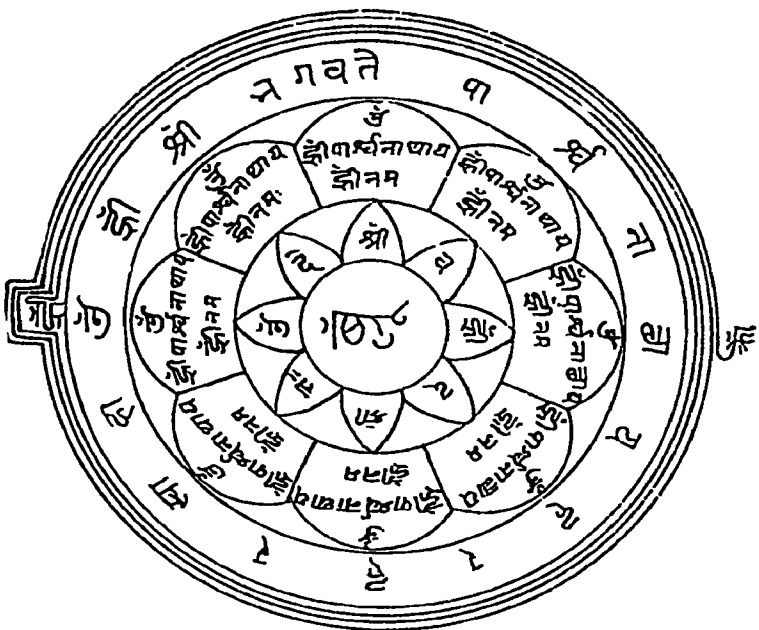
शिव १२४६ नमिजिनि भन ५ ५२ २७३

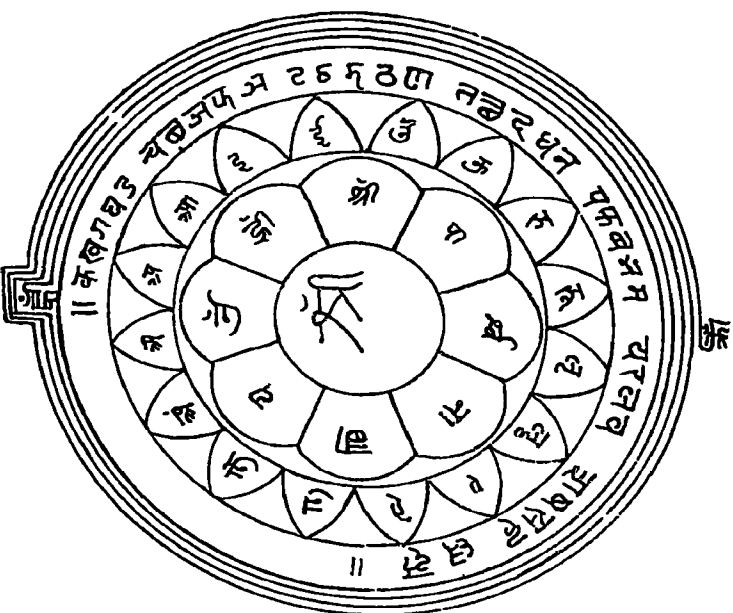
ସ୍ତ୍ରୀ
[ସିମ୍ବ ୧୪୯ ନାମିତ୍ତିତ୍ତ୍ୱ ଧନ ୭ ଗ୍ରହ ୧୭୫]

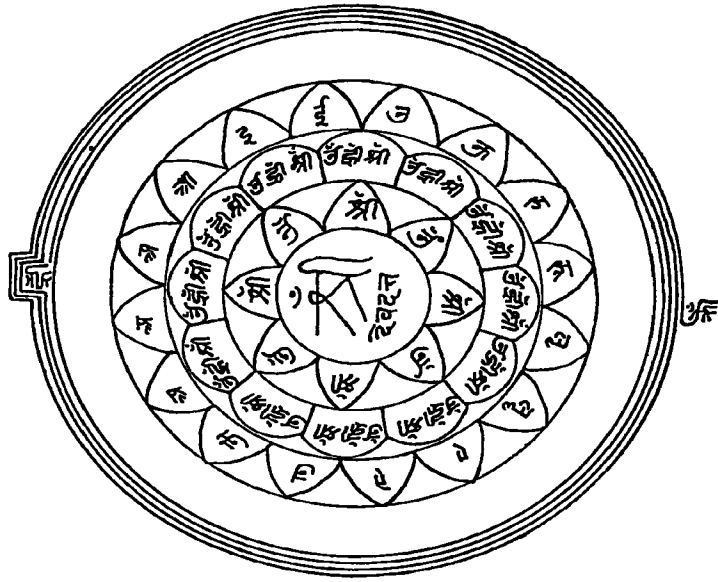
କ୍ଷ
[ସିମ୍ବ ୧୪୮ ନାମିତ୍ତିତ୍ତ୍ୱ ଧନ ୬ ଗ୍ରହ ୧୭୫]

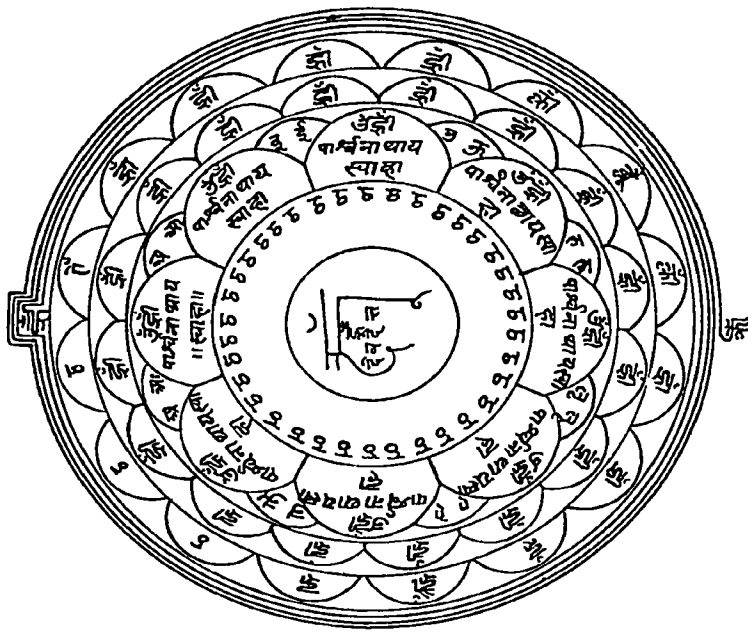
॥ ॐ नमः श्री गणेशाय ॥

॥ ॐ नमः श्री गणेशाय ॥

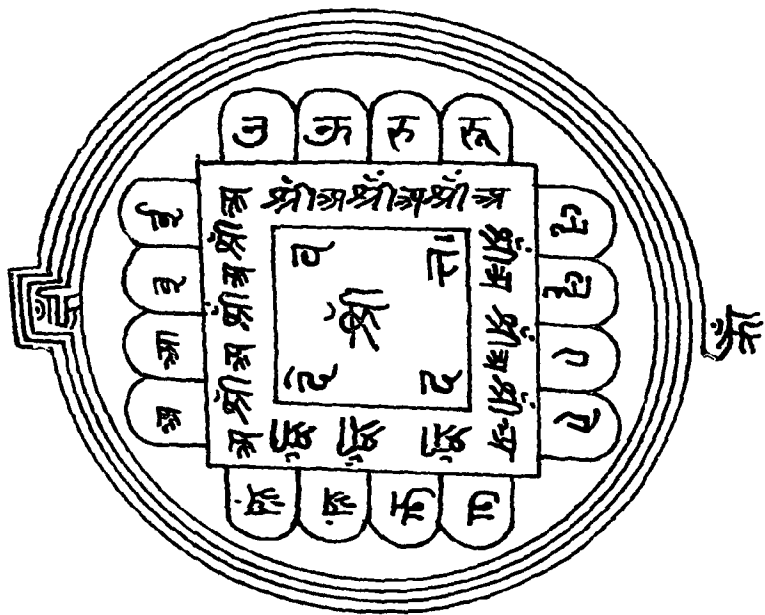
यिन १५२ नमिगिण्य यन १० १५२ २७५

यिन १५३ नमिगिण्य यन ११ १५२ २७६

[चित्र १११ नमो भगवते वासुदेवाय]

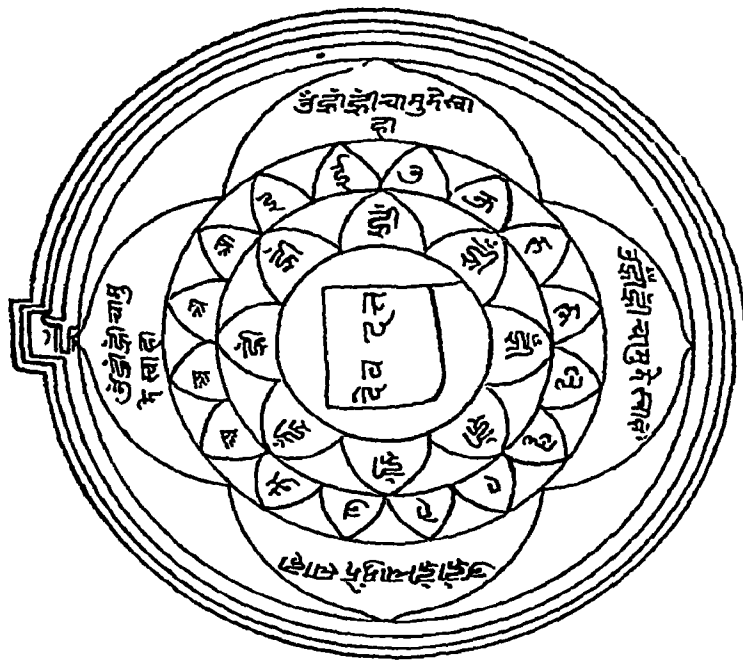

[चित्र ११२ नमो भगवते वासुदेवाय]

ସିନ୍ଧୁ ୧୫୭ ନମିତ୍ତାଲି ଧନ ୧୫ ୧୫ ୨୮୭

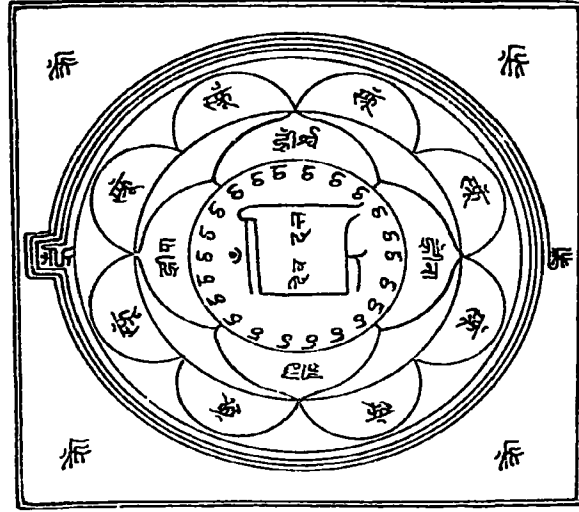
ચિત્ર ૧૫૮ નમિઝીણ શ્લોક ૧૪-૧૫ પૃષ્ઠ ૨૮૩

કૃત

ચિત્ર ૧૫૯ નમિઝીણ શ્લોક ૧૬-૧૭ પૃષ્ઠ ૨૮૩

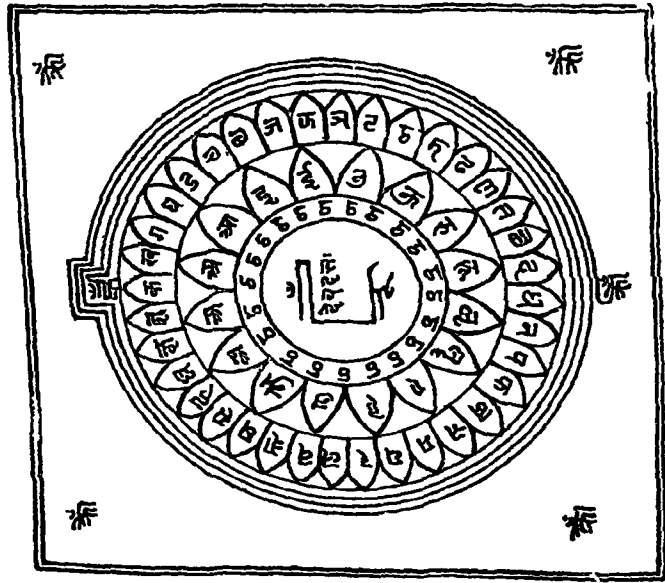

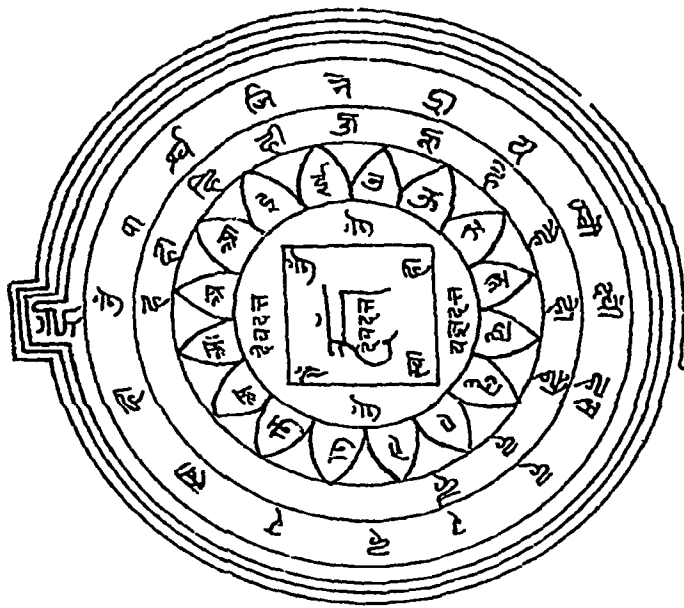
ચિત્ર ૧૬૦ નમિગિણિ યત્ર ૧૭ પૃષ્ઠ ૧૮૪

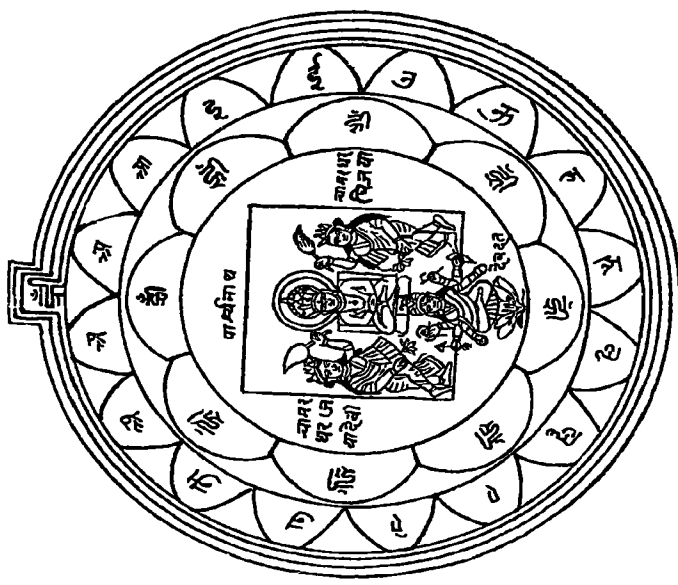
ચિત્ર ૧૬૧ નમિગિણિ સ્થાપ્ત ૧૮ પૃષ્ઠ ૨૮૪

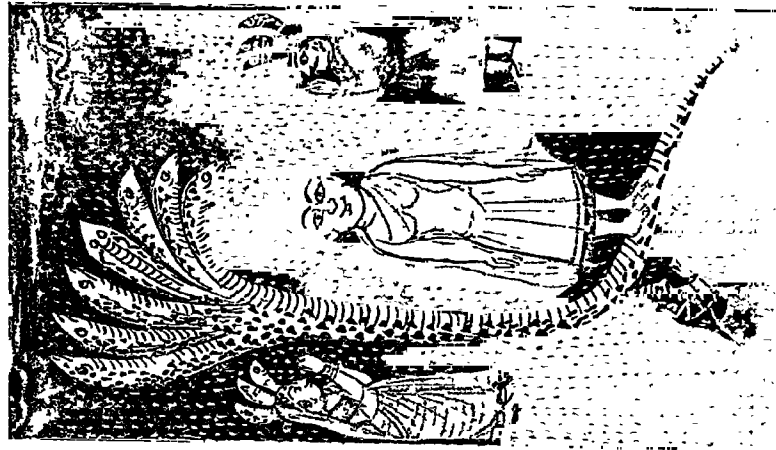
अथ ११२ नमिजिह्व मन् १८ पृष्ठ २८४

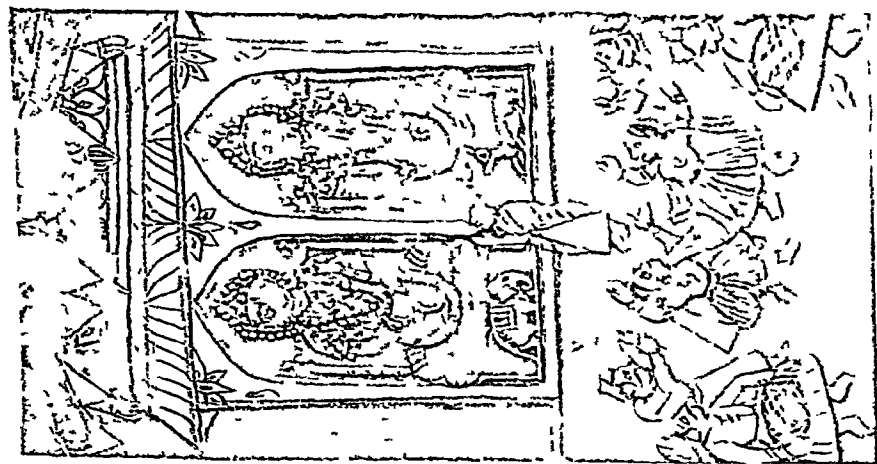
अथ ११३ नमिजिह्व मन् १८ पृष्ठ २८५

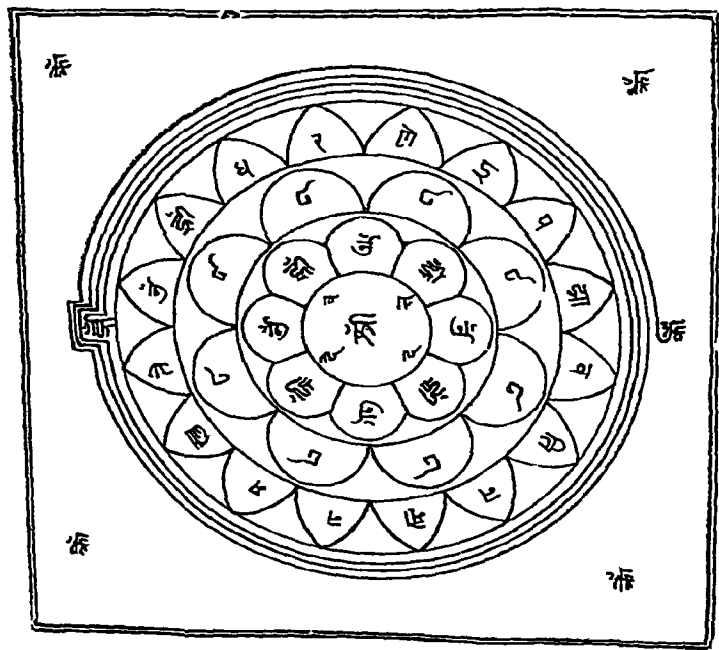
ଓଁ
 ଗ୍ରନ୍ଥ ୧୫୪ ନମିତ୍ତା ଗ୍ରନ୍ଥ ୨୦ ପୃଷ୍ଠା ୨୮୬

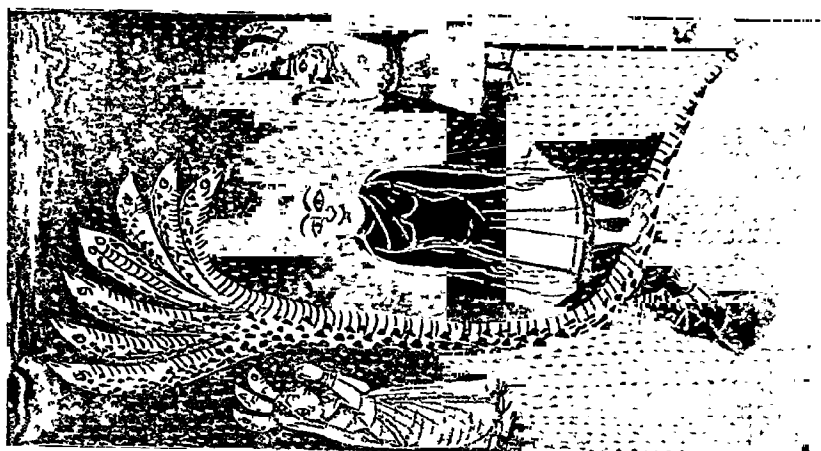
ଗ୍ରନ୍ଥ ୧୫୫ ନମିତ୍ତା ଗ୍ରନ୍ଥ ୨୨ ପୃଷ୍ଠା ୨୮୭

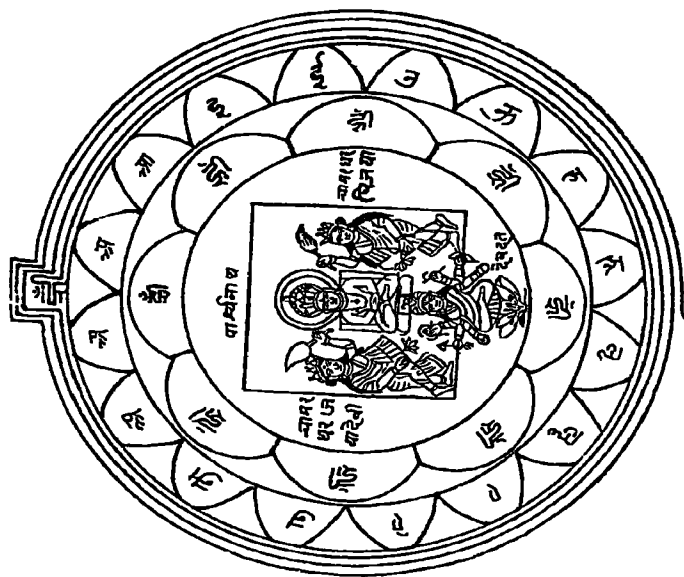
चित्र ३.७ गजित्तमार्गि च्याः १-२ गुण २८६

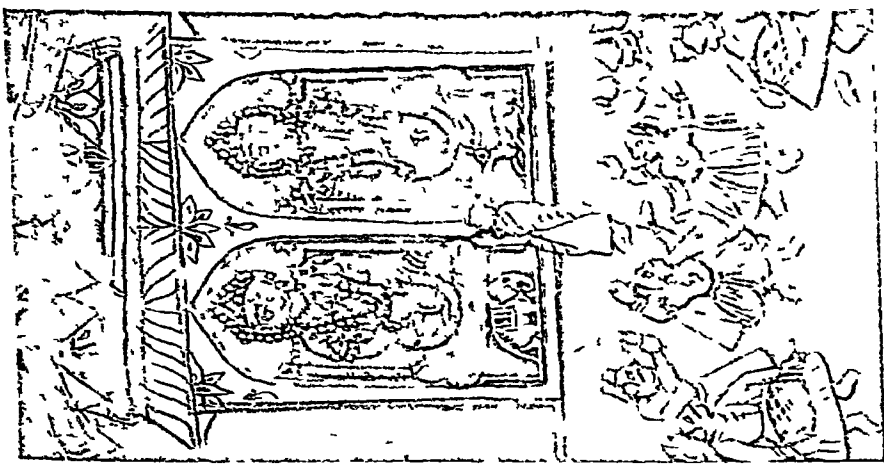
चित्र ३.६ नमिजिथु यन २१

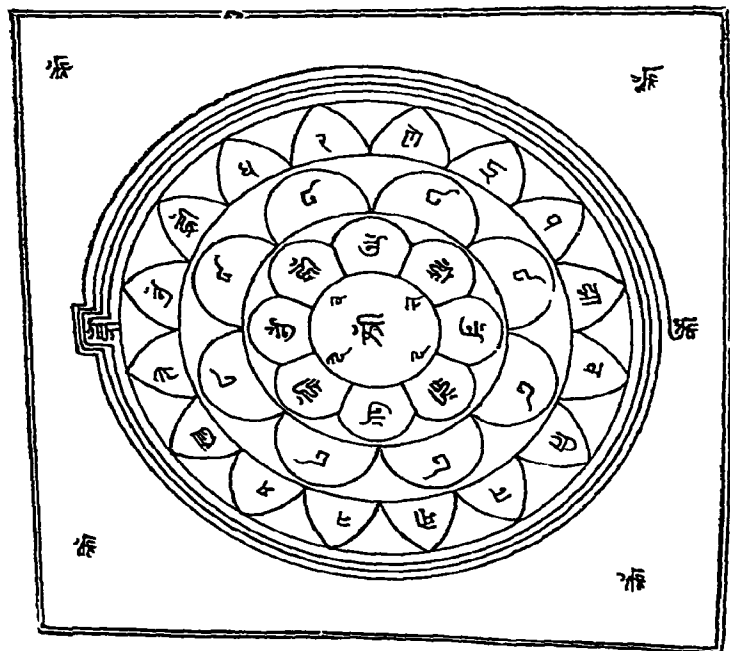
ચિત્ર ૧૬૫ નમિત્તિલ્લે સ્લોક ૨૨ પૃષ્ઠ ૨૮૭

ચિત્ર ૧૬૪ નમિત્તિલ્લે યત્ર ૨૦ પૃષ્ઠ ૨૮૬

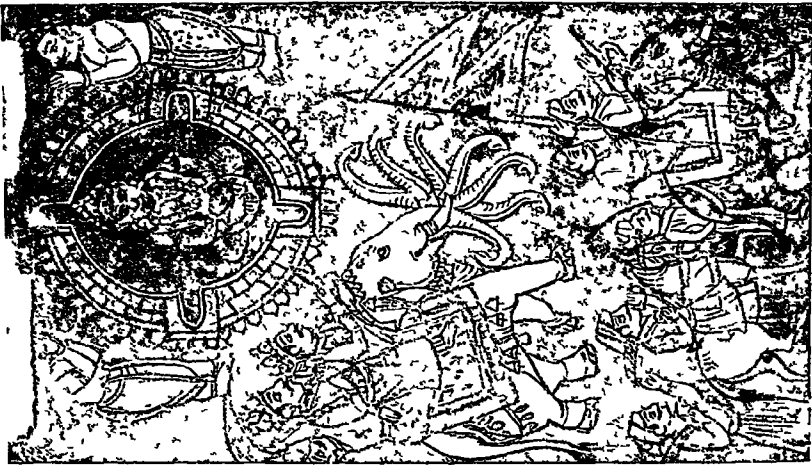
वि। १०७ गजिनगान गान १-० १०००८६

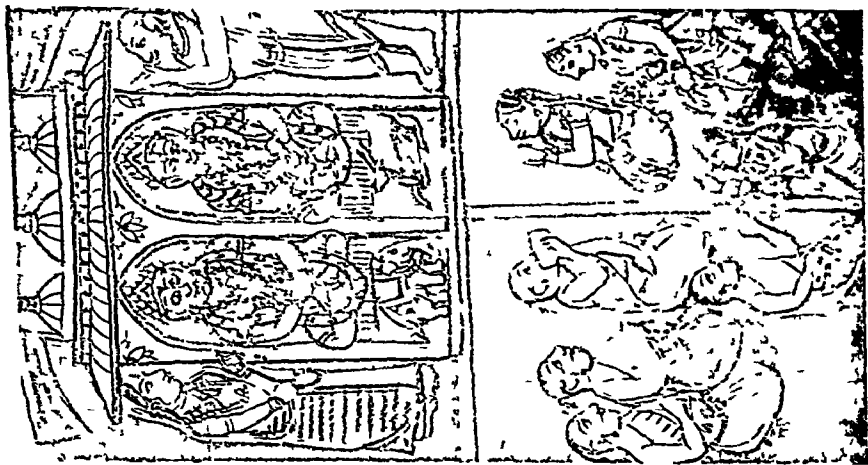
यित १६६ नभिजिथु यन २१

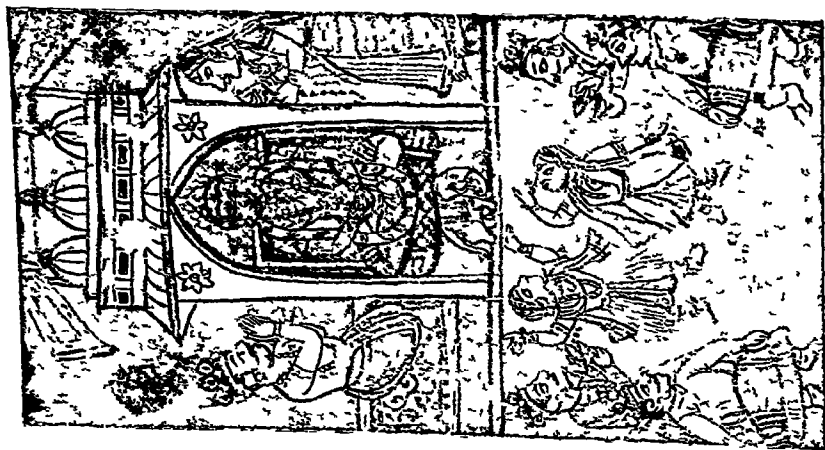
ચિત્ર ૧૬૮ અનિતશાતિ ન્યોડ ૨૨ થી ૨૫ પૃષ્ઠ ૩૦૫

ચિત્ર ૧૬૯ અનિતશાતિ ન્યોડ ૨૦ થી ૨૫ પૃષ્ઠ ૩૦૫

चित्र १७१ अजितशालि - ११८ ३७-३८ पृष्ठ २१०

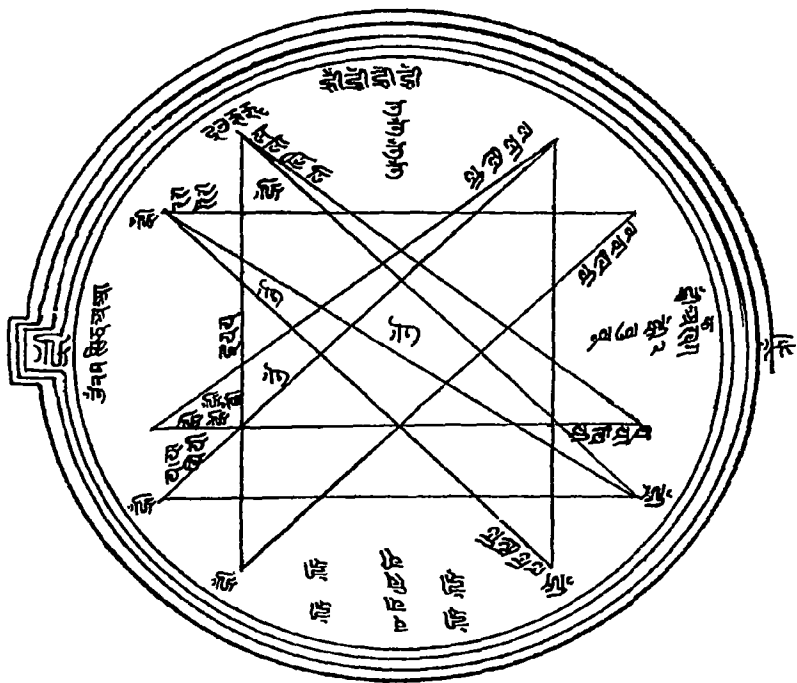

चित्र १७० अजितशालि - शोध ३०-३१ पृष्ठ ३०६

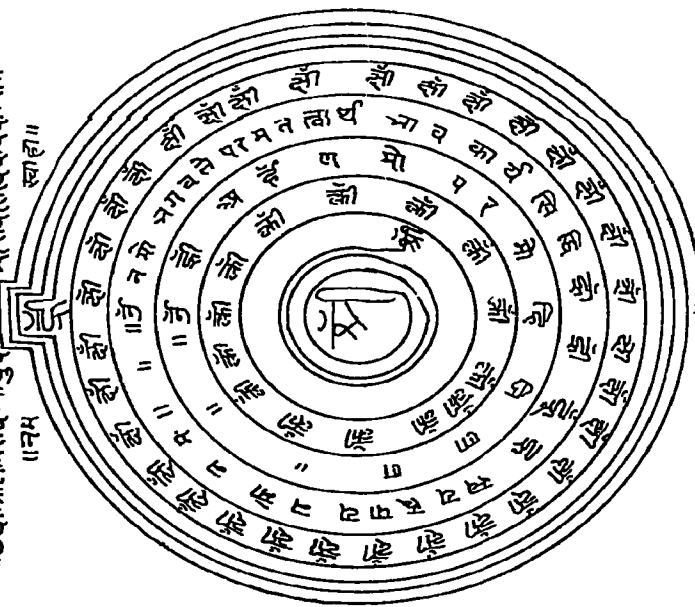
दिनांक १७७७ अज्ञातमर काव्य १ पृष्ठ ४१२

ચિત્ર-૧ ૧૭૪ ભક્ષામર કીચ ૧ પે ૪૬ ૪૬૨

॥ उँ ह्रीं श्रीं ह्रीं सिद्धिं श्रीं बुद्धिं ॥
॥ नमः ॥
सो सर्वसिद्धिदायके नमो ॥
स्वाहा ॥

वि. १७७ अक्षरानुक्रम ३ पृष्ठ ४१४

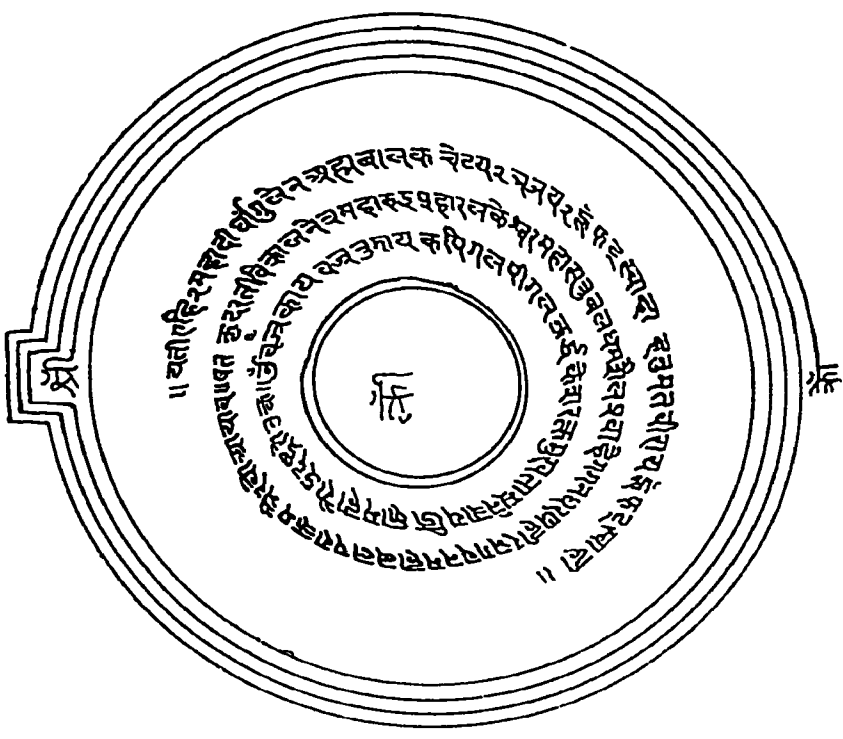
८	७	५९	६०	६१	६२	१
१६	१५	५१	५२	५३	५४	१०
४१	४२	२२	२१	२०	१९	४७
३३	३४	३०	२९	२८	२७	४०
२५	२६	३५	३४	३३	३२	३१
१७	१८	६६	६५	६४	६३	२४
५६	५५	११	१२	१३	१४	५०
६४	६३	३	४	५	६	५७

वि. १७७ अक्षरानुक्रम ३ पृष्ठ ४१४

॥ॐ श्रीगणेशाय नमः॥

शिव १७८ अक्षरानामस्तोत्रम् ४५४ / १५

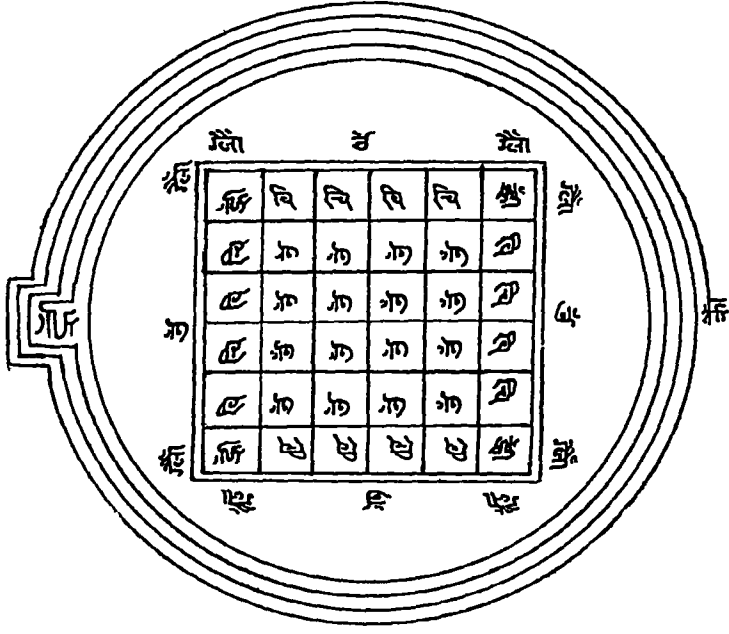

शिव १७८ अक्षरानामस्तोत्रम् ४५४ / १५

॥ उँ ह्रीं श्रीं लोको सर्वसकट निचारणे नमो स्वाहा ॥
॥ यहे नमो नमो नम ॥

चित्र १८१ अक्षतभारतान्य पृष्ठ ४१६

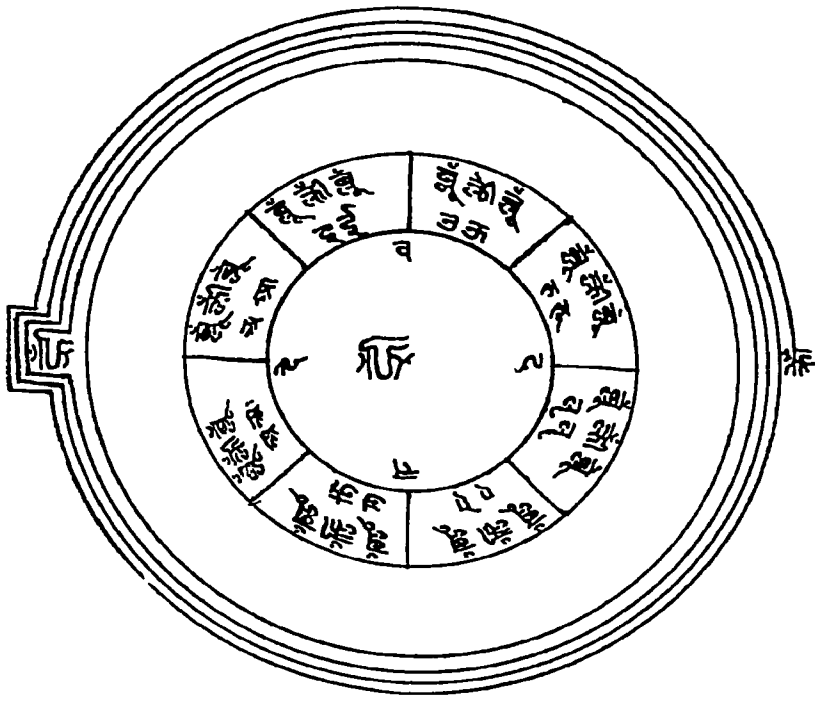

चित्र १८२ अक्षतभारतान्य पृष्ठ ४१६

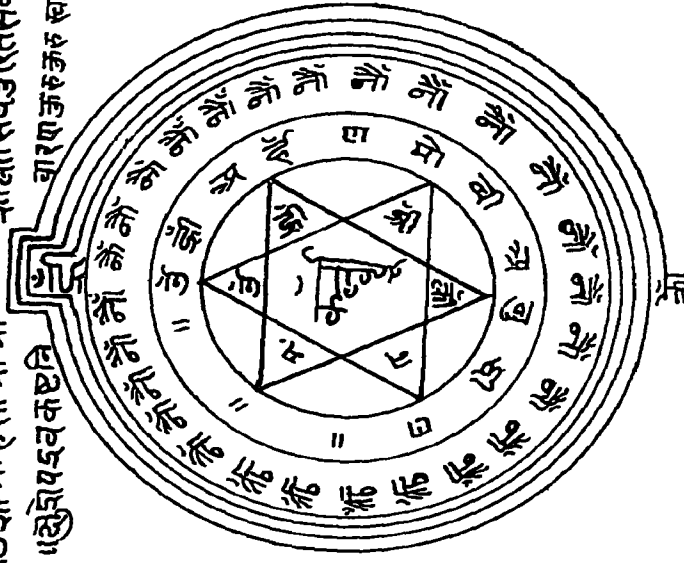
॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६.६. सरस्वती नगवती ॥
॥ विद्या प्रसाद ॥ जगन्नाथस्वामी ॥

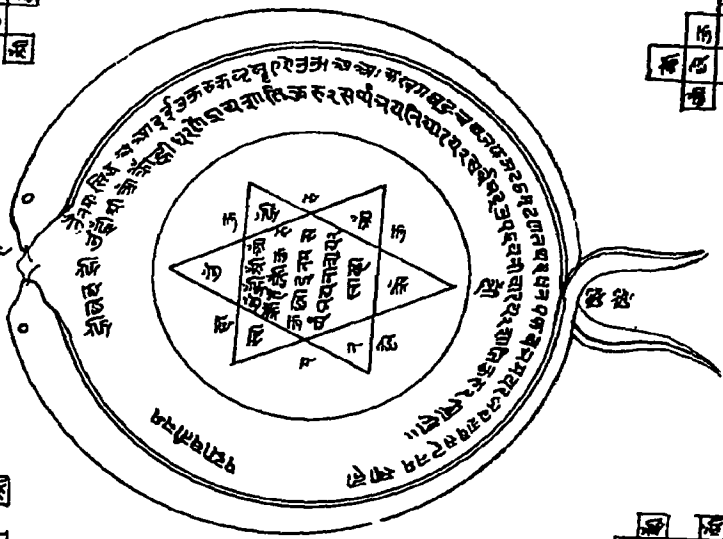
ચિત્ર ૧૮૩ ભક્તમારકાવ્ય ૬ પૃ. ૬૪૭

[illegible]

॥ उं ह्रीं श्रीं ह्रीं श्रीं श्रीं ॥
॥ सुशोषधवकष्टनि ॥
॥ नौ ह्रीं सर्वदुरितसंकर ॥
॥ वारण ऊरु ऊरु स्वाहा ॥

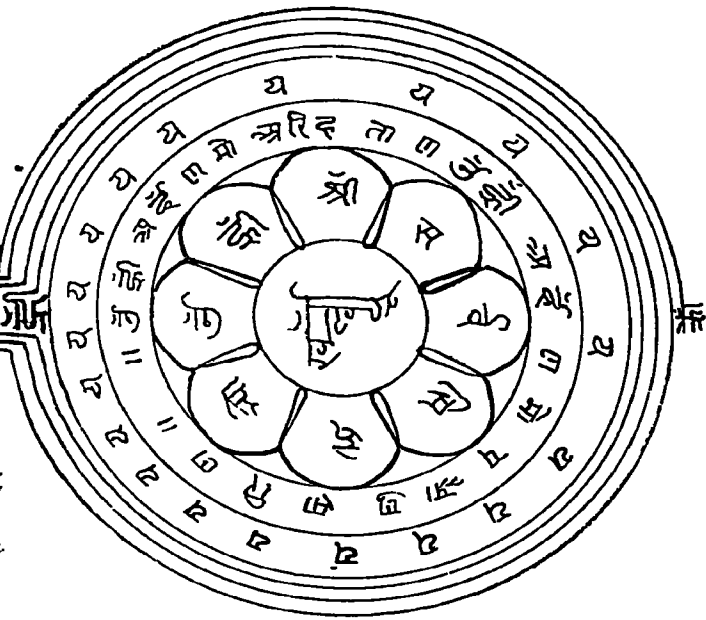

यिन् १८५ भडतामर दान्य ७ ग्रे ४१८

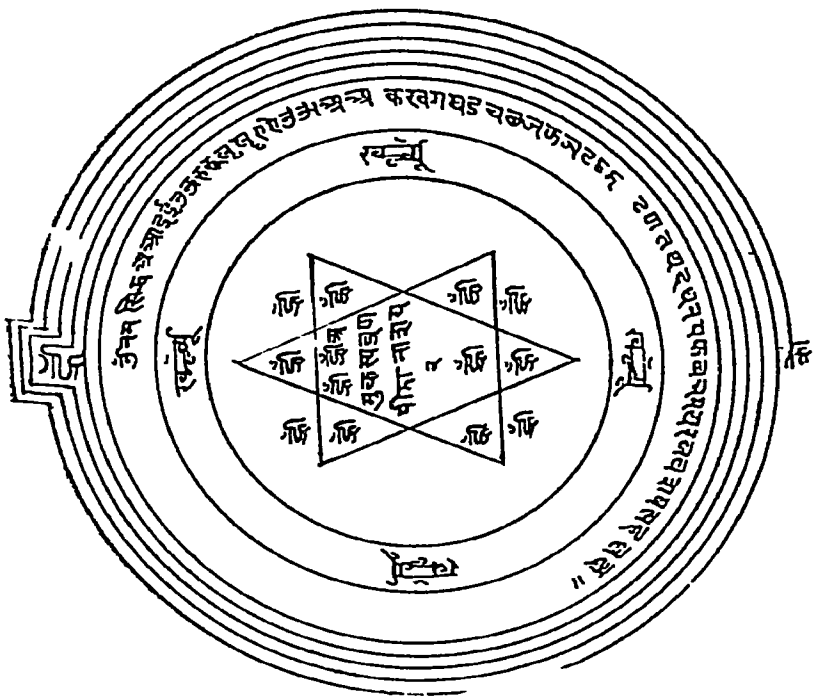

यिन् १८६ भडतामर दान्य ७ ग्रे ४१८

ॐ ह्रीं क्लीं ह्रीं क्लीं अक्षरि चैकै फट् विचक्षा य को ओ स्वाहा ॥
 ॐ ह्रीं क्लीं ह्रीं क्लीं अक्षरि चैकै फट् विचक्षा य को ओ स्वाहा ॥

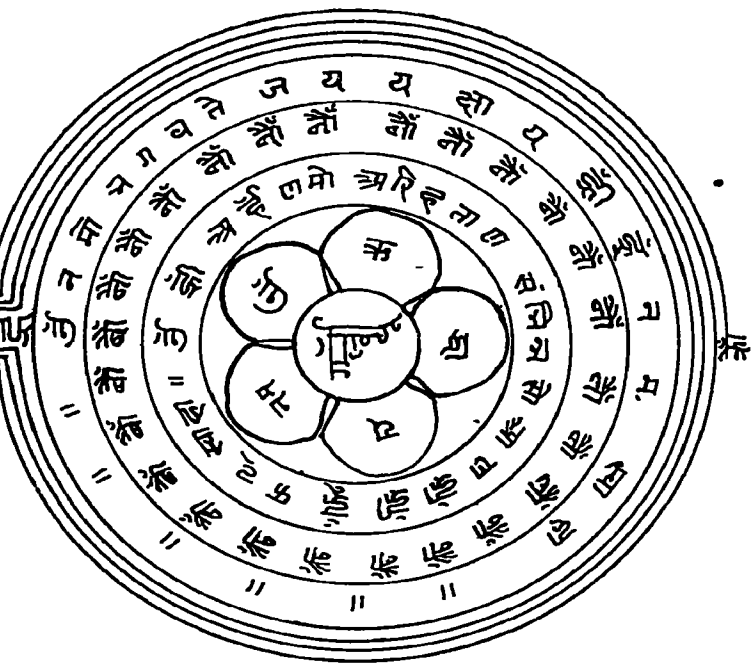
शिव १८७ अक्षरामर नम्य ८ पृष्ठ ४१८

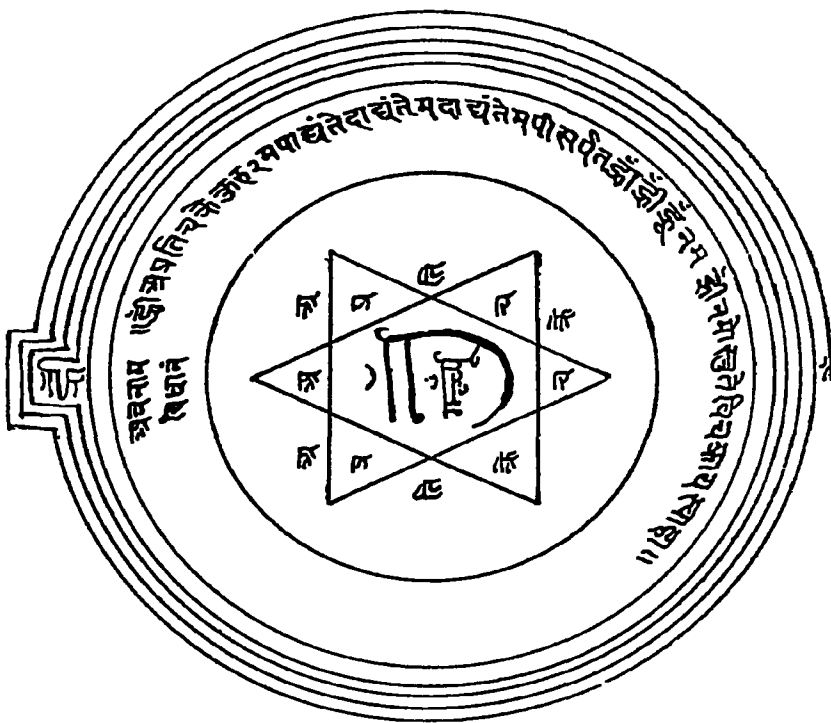
शिव १८८ अक्षरामर नम्य ८ पृष्ठ ४१८

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

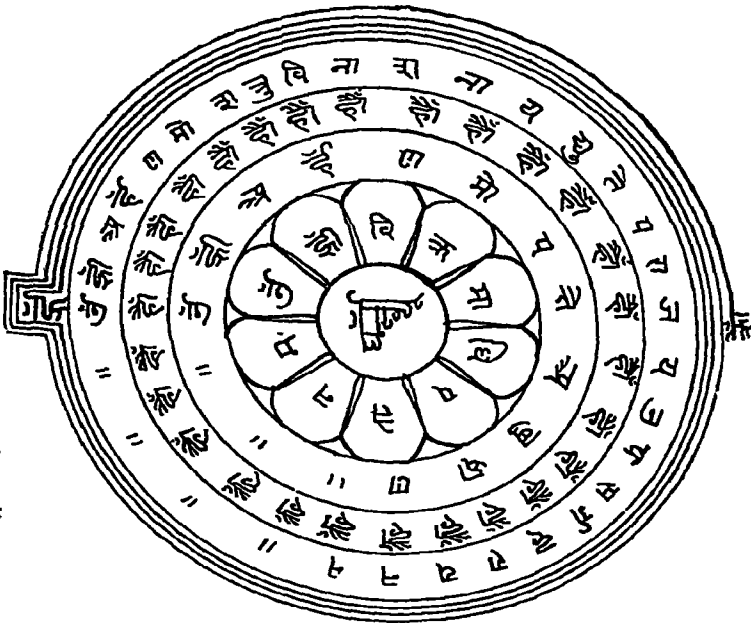

श्री
शिव १८८ लक्ष्मीभर २००५ ६ ५०६ ४२०

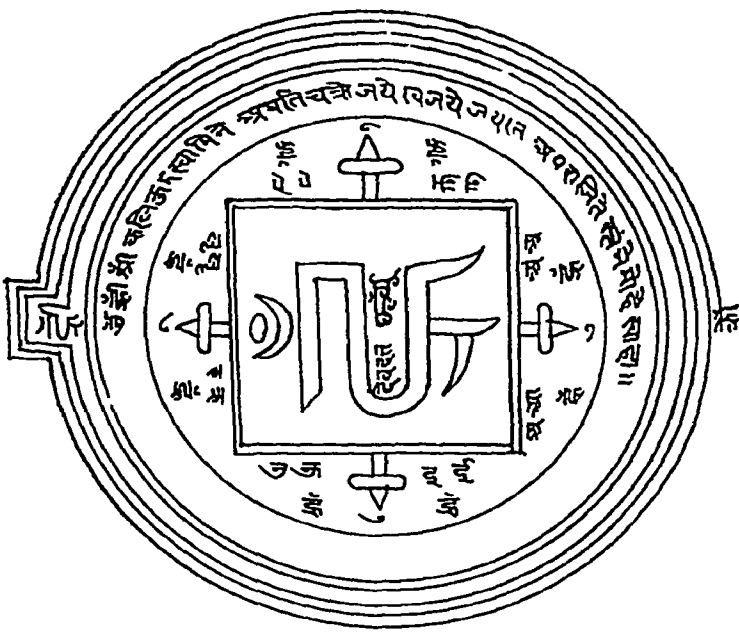

श्री
शिव १८० लक्ष्मीभर २००५ ६ ५०६ ४२०

॥ॐ नमो भगवते वासुदेवाय॥
॥सर्वभूतहितं॥

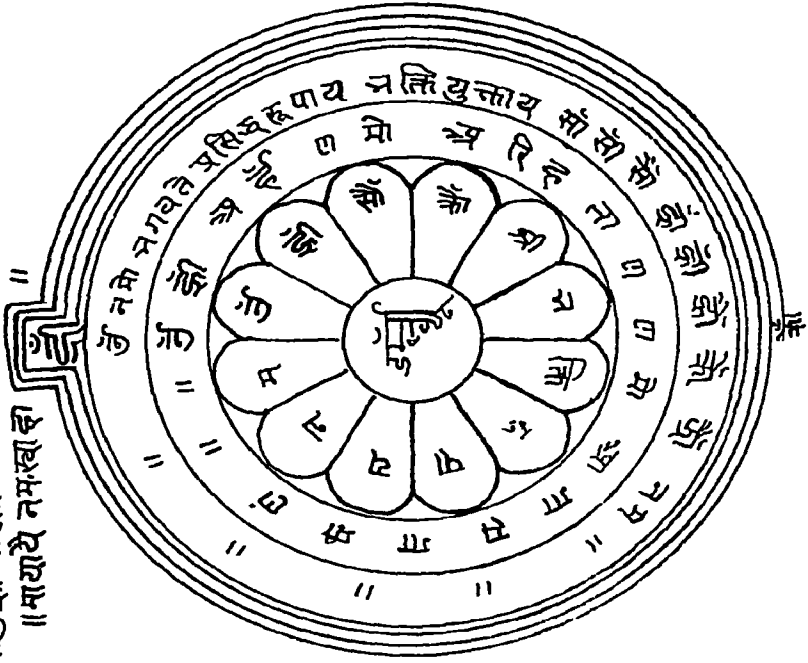

सिद्धि १८१ अक्षरान्तरं १० ११ १२ १३

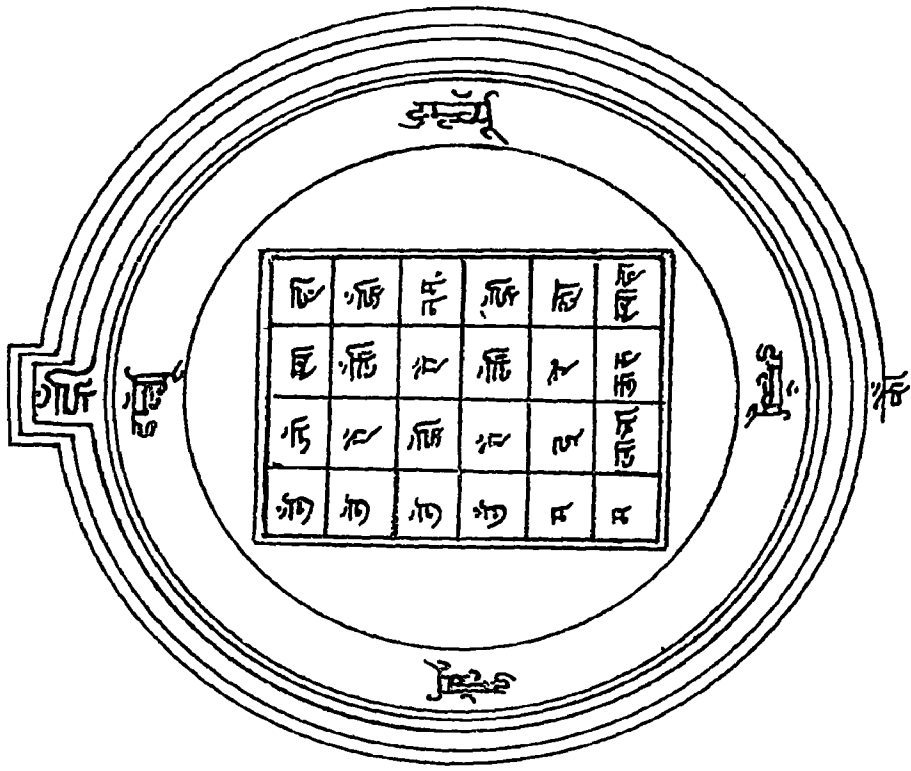

सिद्धि १८२ अक्षरान्तरं १० ११ १२ १३

॥ हुं ह्रीं श्रीं लौं श्रीं श्रीं श्रीं ऊं म ति नि वार ण्ये म ह ॥
॥ मायायै नमस्वाहा ॥

चित्र १८३ लक्ष्मीभर शाला ११ पृष्ठ ४२१

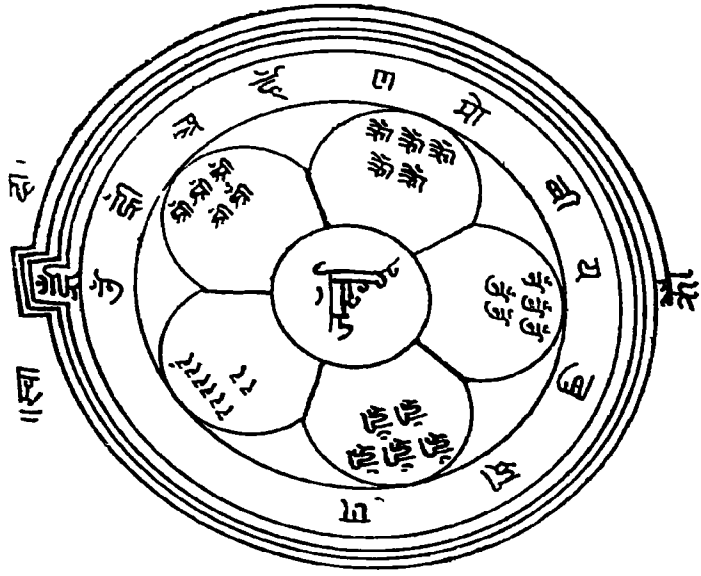
चित्र १८४ लक्ष्मीभर शाला ११ पृष्ठ ४२२

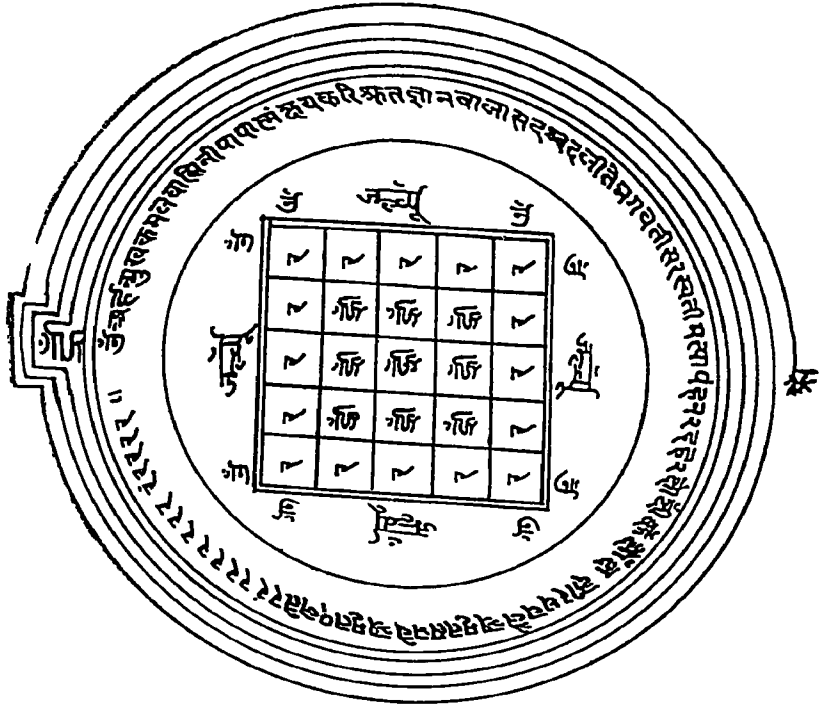

॥उक्ती नमो भगवती गुणवती महापावसी॥

॥स्वा स्वा॥

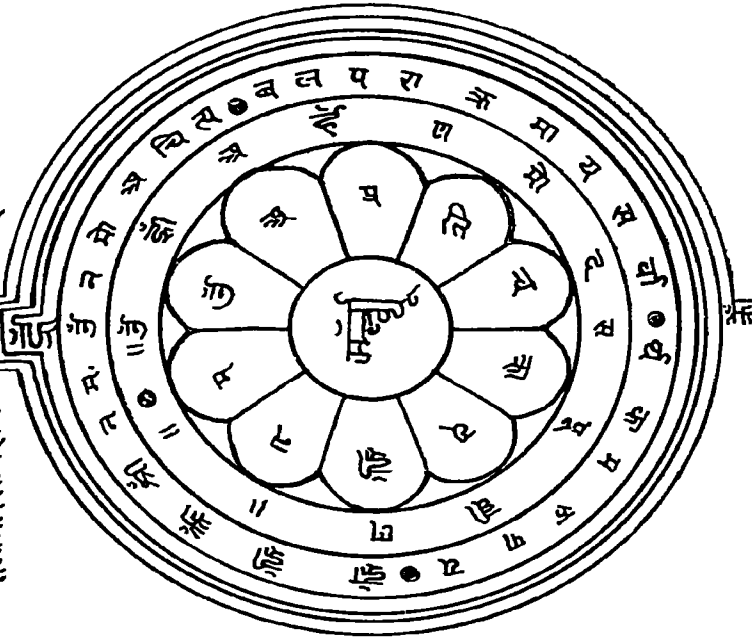

[यत्र १६६ लक्ष्मीनर ३४ १६ १६ १६ १६]

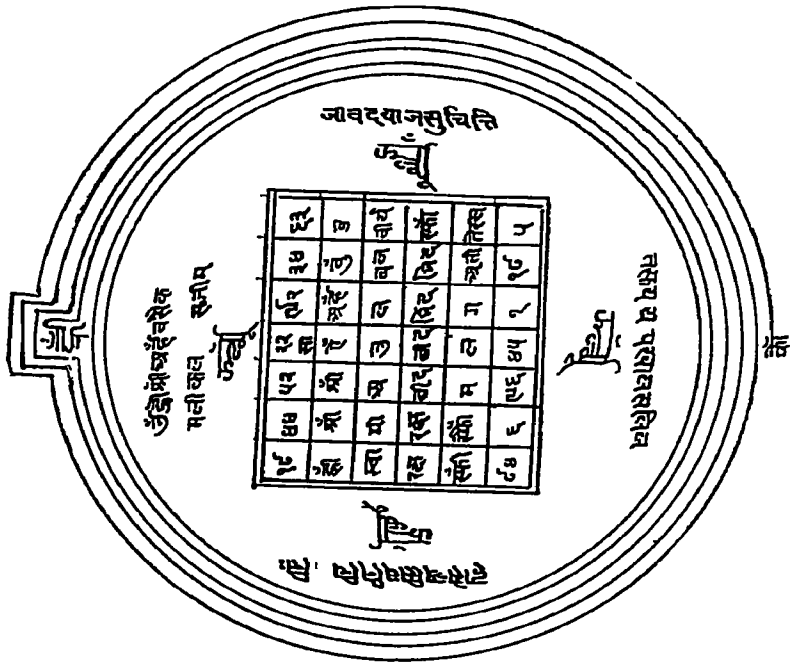

[यत्र २०० लक्ष्मीनर ११ ११ ११ ११ ११]

॥ ई नमो नमः गवती गुणवती सुसीमा पृथ्वी रजः श्रुत्वा ॥
 ॥ लामानसी महामान सी स्वाहा ॥

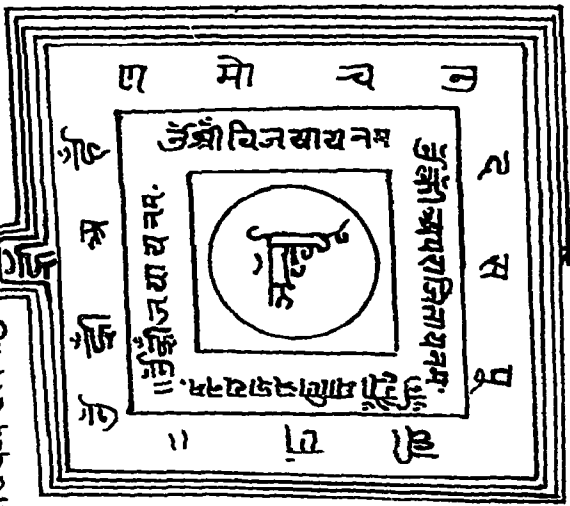

चित्र २०१ लक्ष्मीभारत नाम १ पृ १०६ ४२६

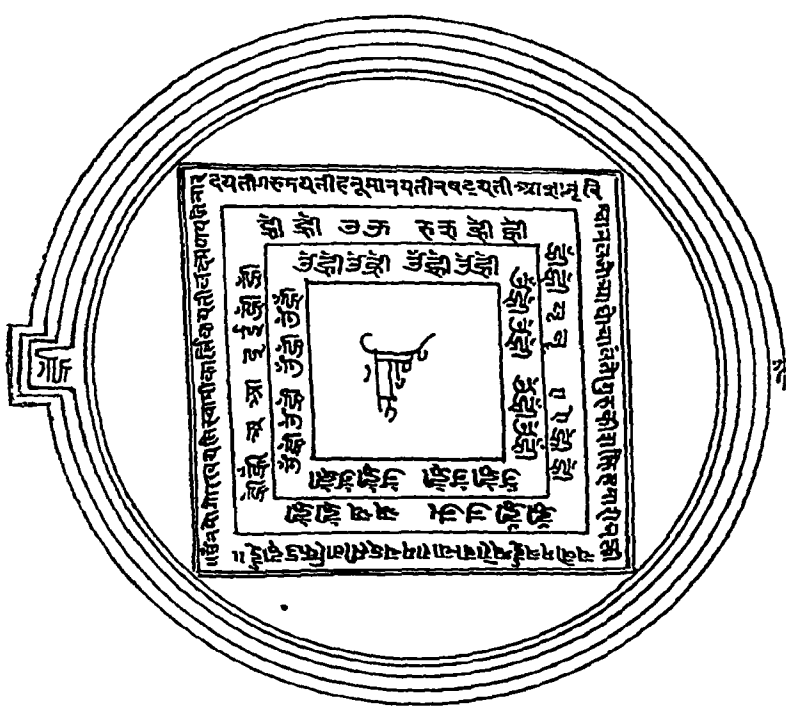

चित्र २०२ लक्ष्मीभारत नाम १ पृ १०६ ४२६

॥ॐ नमो सुसंगद्या सुसीमानामोदेवी समीहिता॥
 ॥ॐ वज्रशुखवाकु रु ऊरु स्या ह्य॥

चित्र २०३ लक्ष्मीभर शान्ति १६ पृष्ठ ८२७

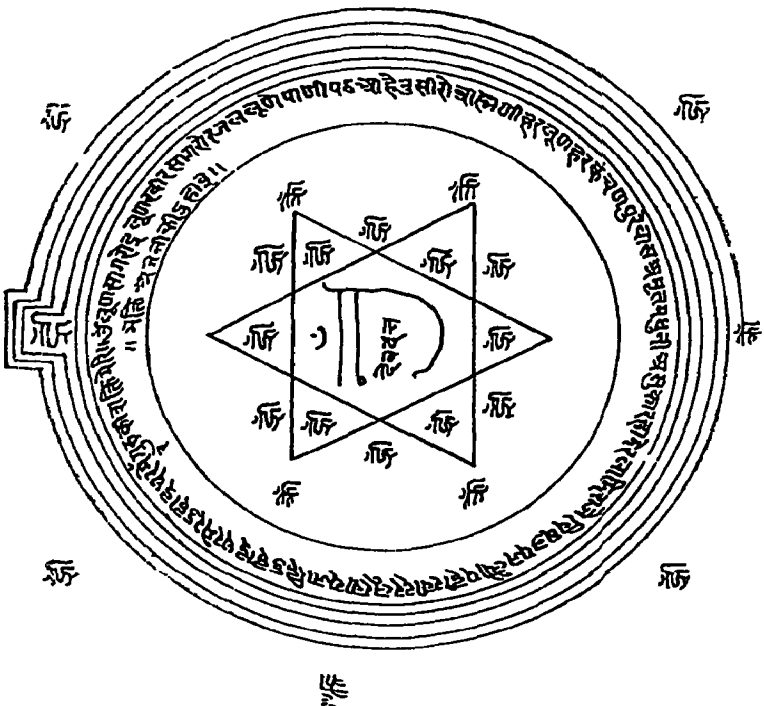
चित्र २०४ लक्ष्मीभर शान्ति १६ पृष्ठ ८२८

॥ तुं न मो न मि ज ण अ हे म हे ह्रु इ वि ध हे ह्रु ण ॥
 ॥ पी ना ज हर पी ना न्न ज य न्न ज य सर्व पी ना न्न ज य न्न ज ॥
 ॥ य सर्व रोग निवार णं कुरु कुरु स्वाहा ॥

मो अं ग म				पि पि पि पि			
तुं	क्री	अ	ई	प	म	फ	ब
न	मो	अ	इ	प	म	फ	ब
तुं	क्री	अ	इ	प	म	फ	ब
न	मो	अ	इ	प	म	फ	ब
तुं	क्री	अ	इ	प	म	फ	ब

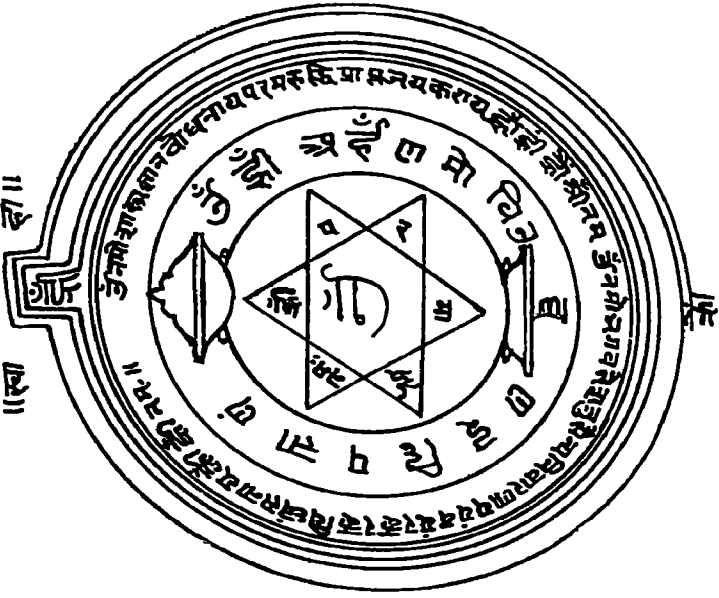
दिन २०५ अ.तामर शब्द १७ पृष्ठ ४२८

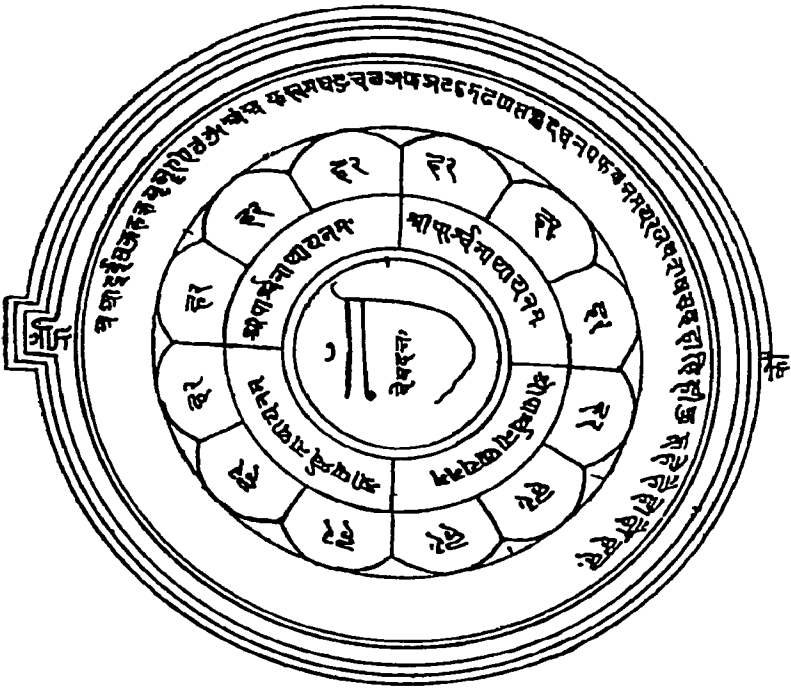
दिन २०६ अ.तामर शब्द १७ पृष्ठ ४२८

॥ उँ नमो जये विजये मोहय स्तंभय स्तंभय ॥

॥ स्वा ॥

दिन २०७ अक्षितामरे काव्य १८ पृष्ठ ४०८

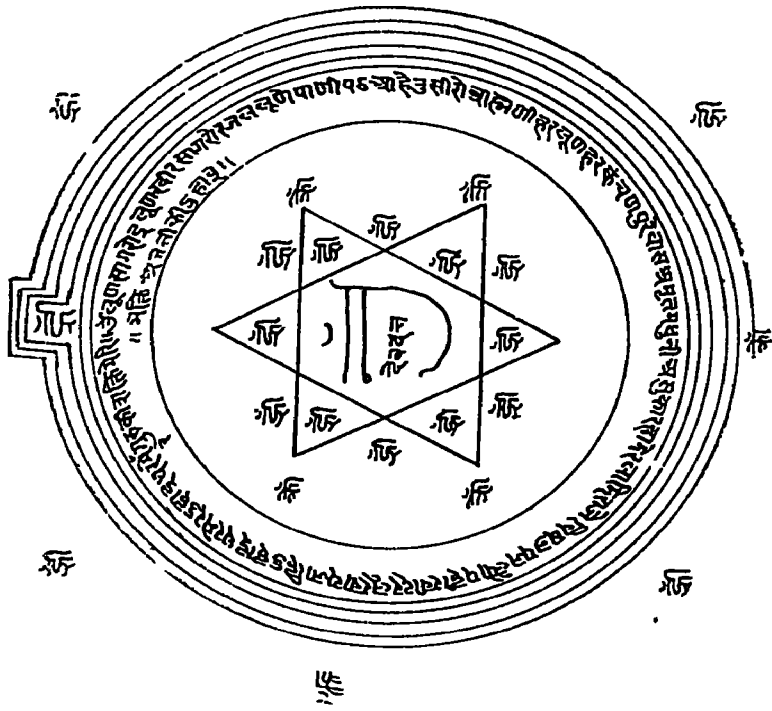

दिन २०८ अक्षितामरे काव्य १९ पृष्ठ ४०९

॥ उँ न मो न मि जु ण अ हे मे ह्यु इ वि ष डे ह्यु इ ॥
 ॥ पी ना ज हर पी ना न ज य न ज य सर्व पी ना न ज य न ज ॥
 ॥ य सर्व रोग निवार हां क रु क रु स्वा हा ॥

उँ	ऊँ	ह्र	ई	ए	मो	अ	हं	ग	म	ह्र
उँ	ऊँ	ह्र	ई	ए	मो	अ	हं	ग	म	ह्र
उँ	ऊँ	ह्र	ई	ए	मो	अ	हं	ग	म	ह्र
उँ	ऊँ	ह्र	ई	ए	मो	अ	हं	ग	म	ह्र

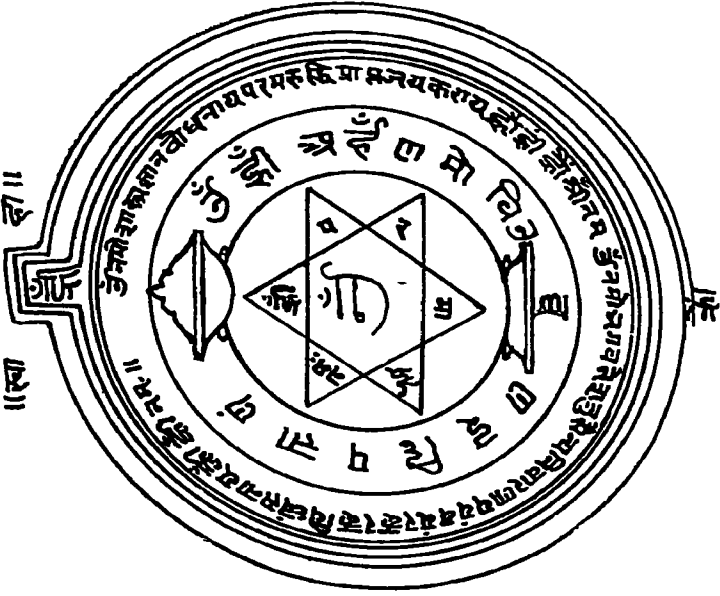
चित्र २०५ लक्ष्मीनारायण १७ पृष्ठ ४२८

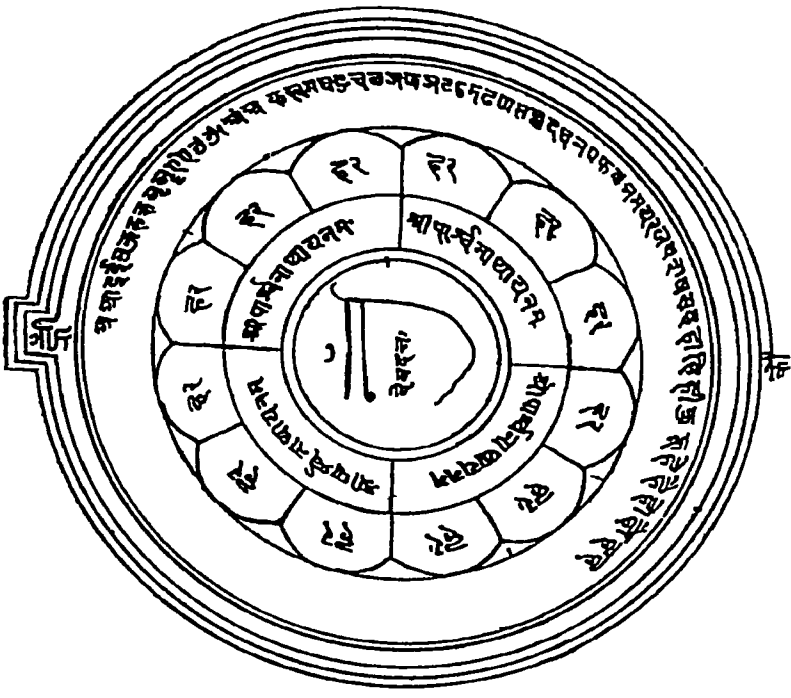
चित्र २०६ लक्ष्मीनारायण १७ पृष्ठ ४२८

॥ उँ नमो जये विजये मोहय स्तंभय स्तंभय ॥

॥ स्वा ॥

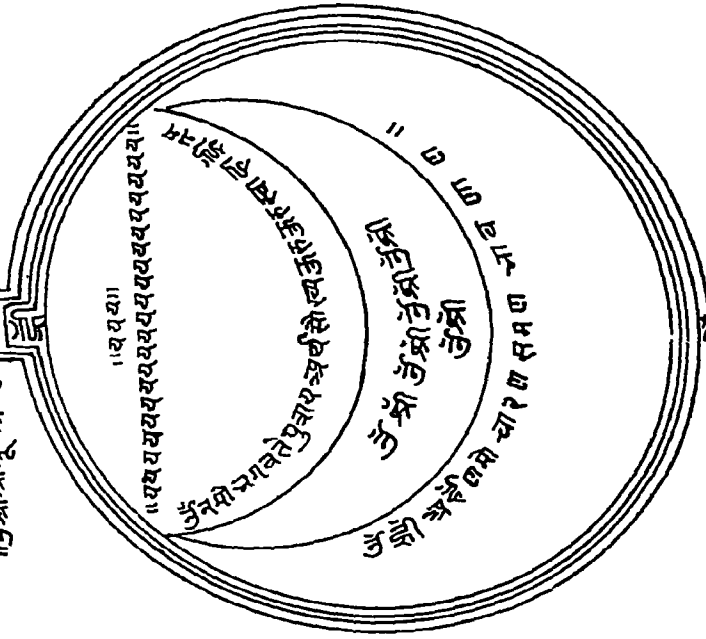
चित्र २०७ अक्षरामर शाल्य १८ पृष्ठ ४८६

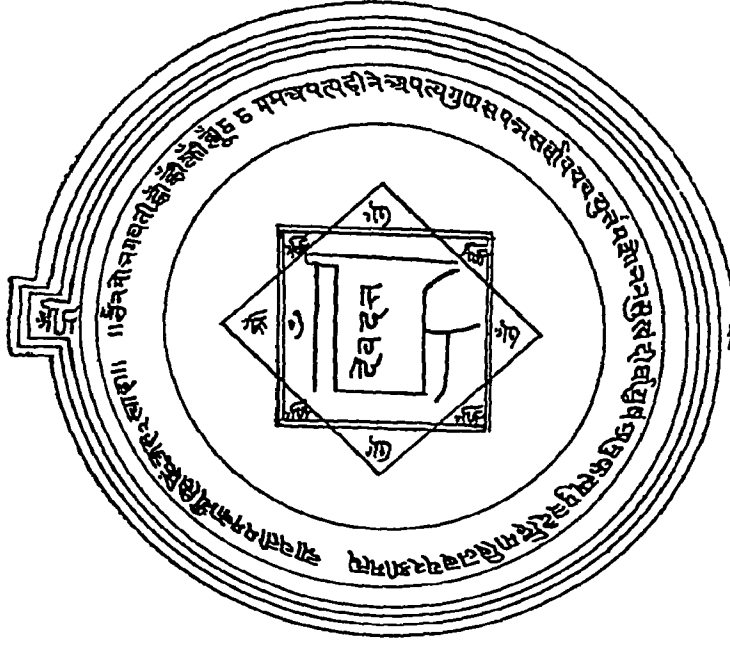
चित्र २०८ अक्षरामर शाल्य १८ पृष्ठ ४८६

ચિત્ર ૨૧૦ ભક્તિભરે કાવ્ય રૂદ પૃષ્ઠ ૪૩૦

॥ॐ श्री श्री भूँ श्री ऋ ८ ८ स्वाहा ॥

दिना २११ अक्षतमिरे क्षत्र्य २० १५६ ४३३

ॐ

दिना २१२ अक्षतमिरे क्षत्र्य २० १५६ ४३३

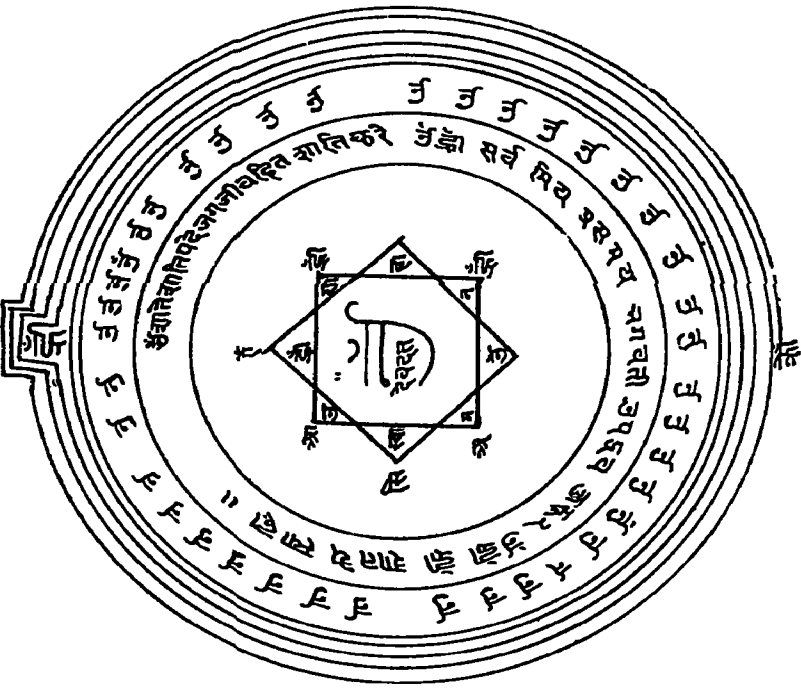

॥उं नमो भगवते जयवति मम समिद्धि नार्थ मोह॥
॥सौख्यं जरुतुं साहा॥

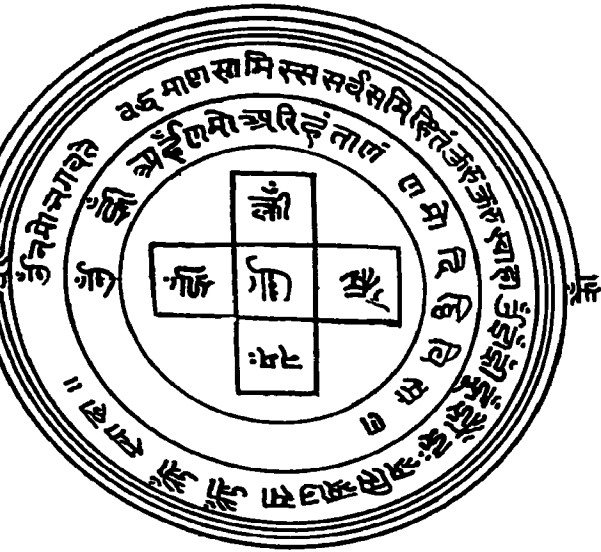

चित्र २१७ अक्षतामर नाल्य २३ पृष्ठ ४३४

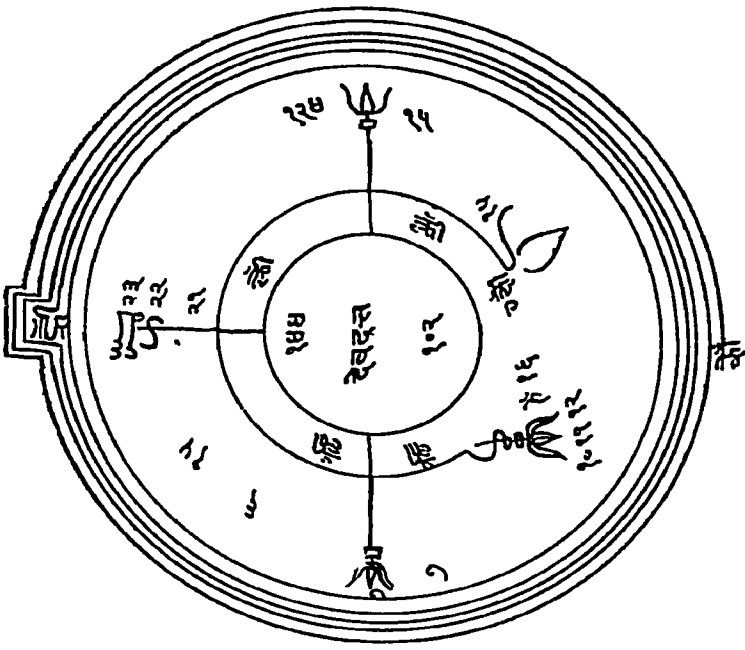

चित्र २१८ अक्षतामर नाल्य २३ पृष्ठ ४३४

॥ उं नमो नगवरे वदमाणसामिस्स सर्वस मी हितं ॥
 ॥ ऊरु ऊरु स्वादा ॥ उं ऊं
 ॐ ऊं स्वादा

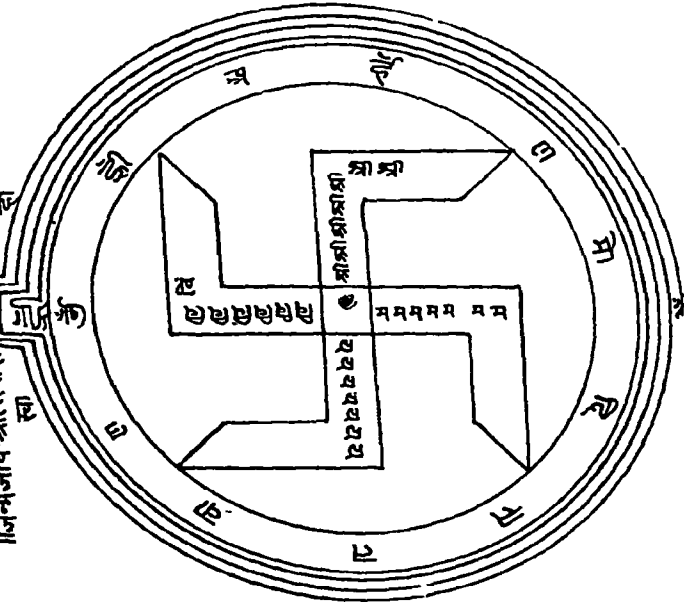
अिन २१८ लक्ष्मीभर कान्य २४ गै ४३५

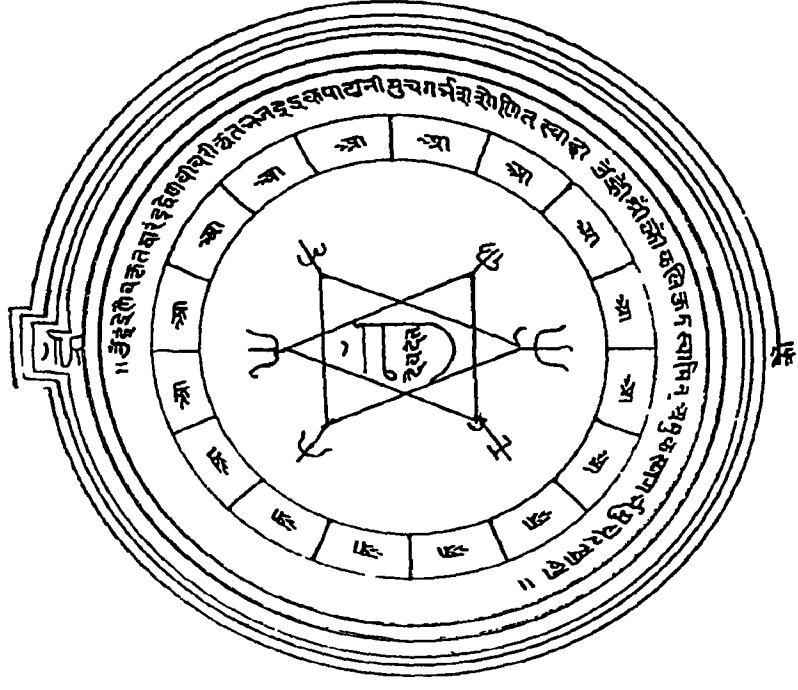
अिन २२० लक्ष्मीभर कान्य २४ गै ४३५

॥उभयोन्मज्जसिद्धं श्री लोकोत्तं पुरुषस्त्वज्जन ॥
॥जन्मजीव आदिपीयसा विवारणञ्जलुत्तम ॥

चित्र २२३ अक्षतामरकान्त्य २६ १५६ ४३७

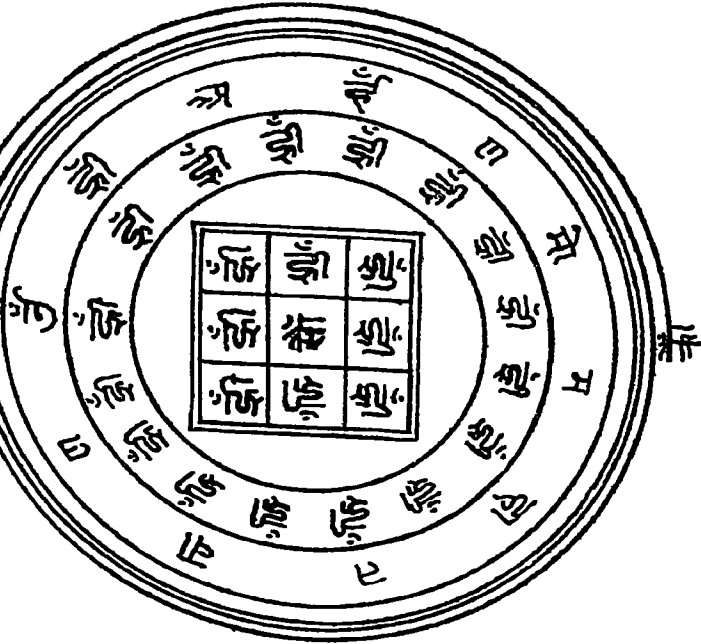
चित्र २२४ अक्षतामरकान्त्य २६ १५६ ४३७

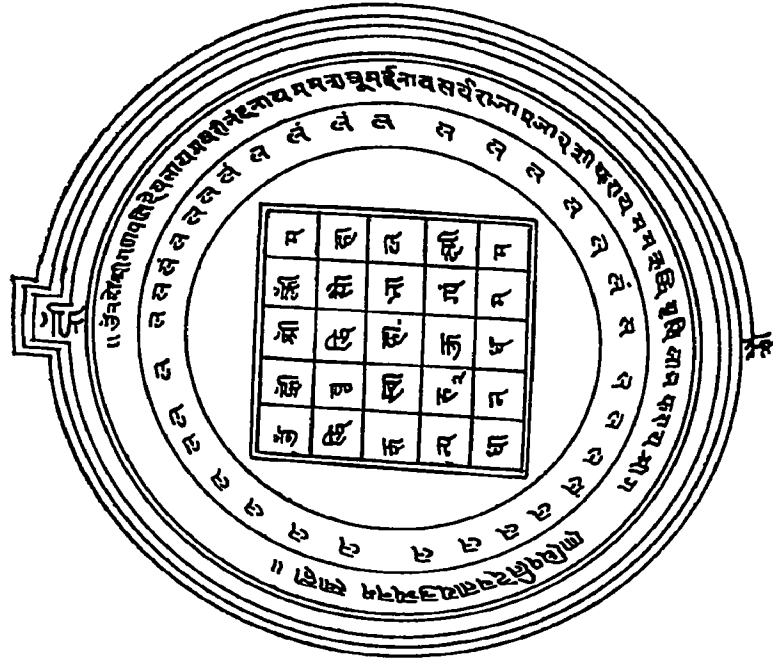
॥ॐ॥ नमो नगवते जये विजये जंभयजय मोहय ॥
मोहय सर्वसौभाग्यस

स्वाहा

ॐ

चित्र २२७ भक्ततामर शृंग २८ पृष्ठ ४३६

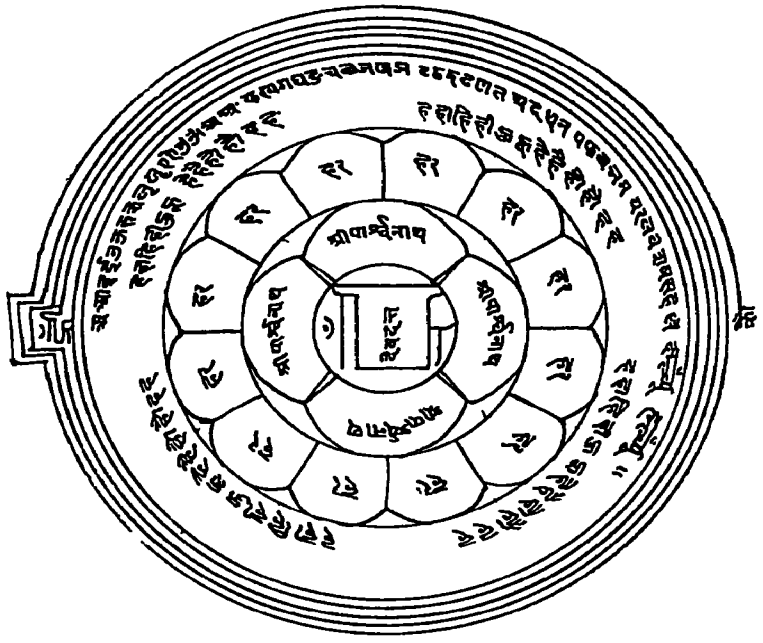

चित्र २२८ भक्ततामर शृंग २८ पृष्ठ ४३६

॥उं नमिउणपासविसदर फुछिग नामाद्धा मत्तो सबसि॥
॥धे रसीदेउ ओ समानणे मणे जागद्व कण्डुम्य सर्वसिद्धिउंनम ॥

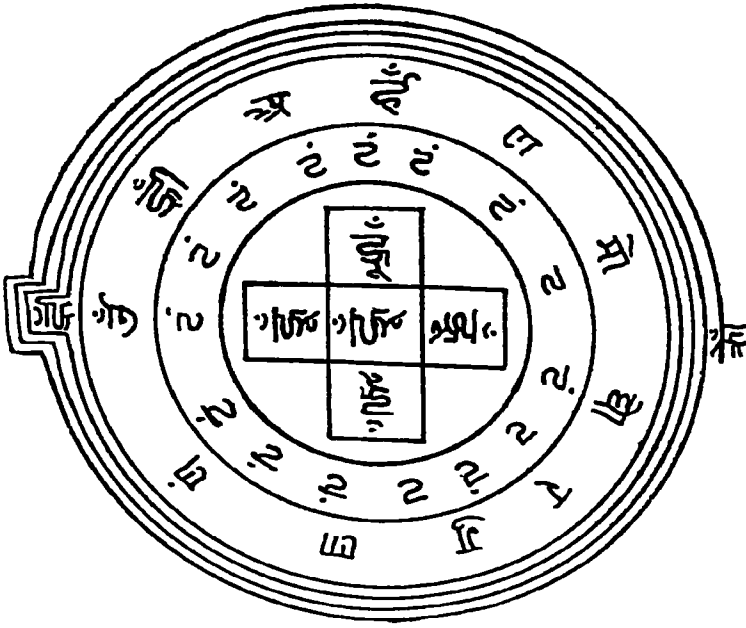

मित्र १२२८ लक्ष्मीभर नाच्य २८ १०६ ४४०

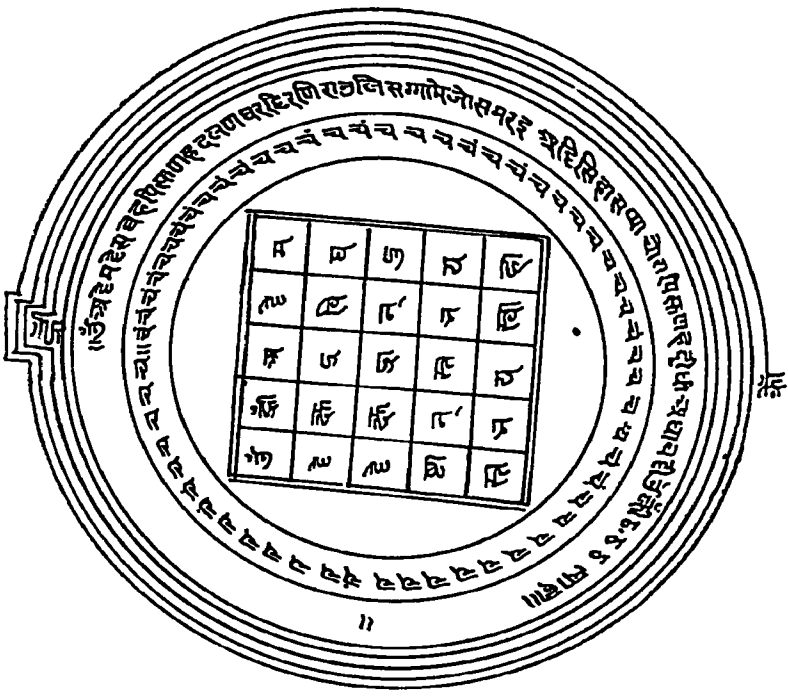

मित्र २३० लक्ष्मीभर नाच्य २८ १०६ ४४०

ॐ श्री श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥
 ॥ महे देव देवि धेनु देवि नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥

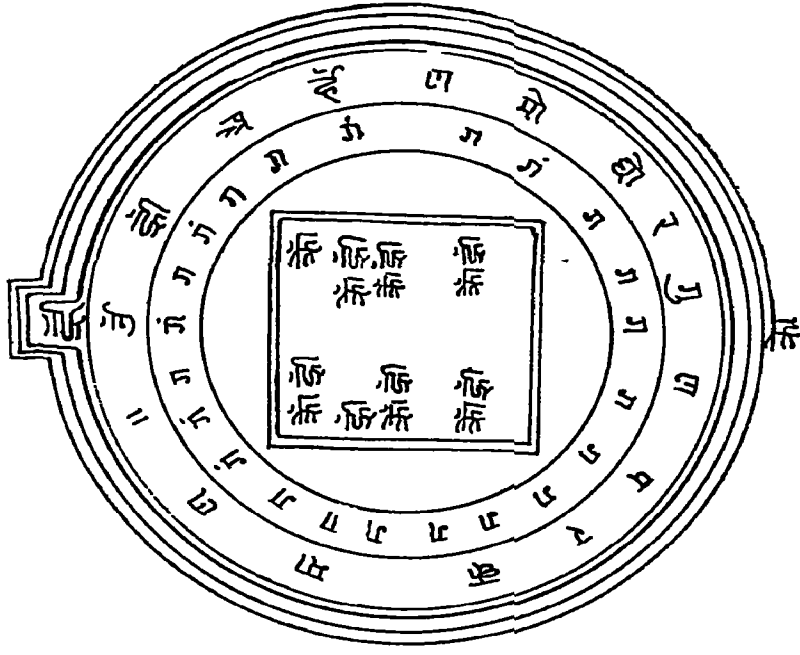
चित्र २३१ लज्जाभर डान्य ३० गृह ४८१

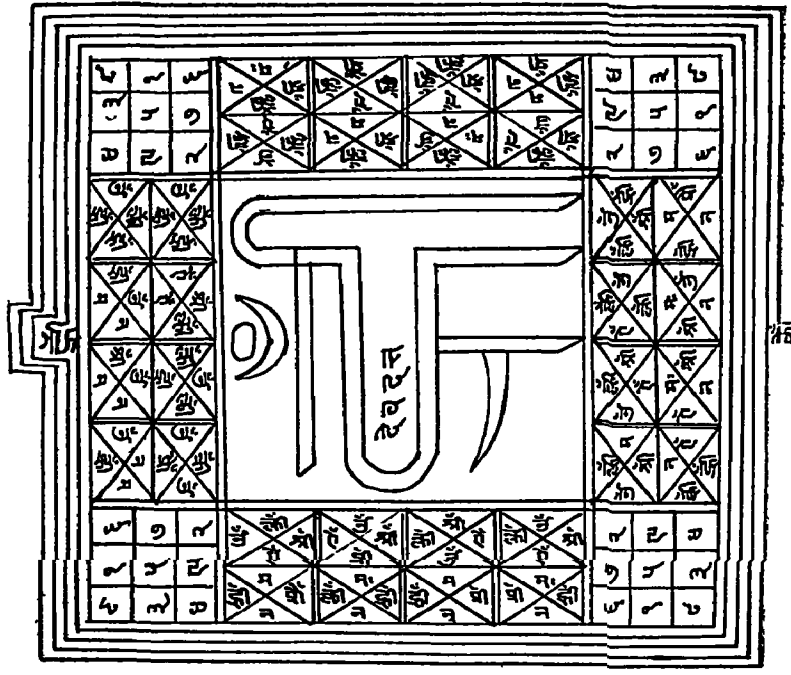
चित्र २३२ लज्जाभर डान्य ३० गृह ४८१

॥ॐ उवसगहरं पारं पारं वदामि कम्पयणमुक्ते विसरः ।
॥ विस नित्रास मालकक्षाण आवास उंङीनम खदा ॥

चित्र २३३ अक्षरामर दीप्य ३१ पृष्ठ ४४२

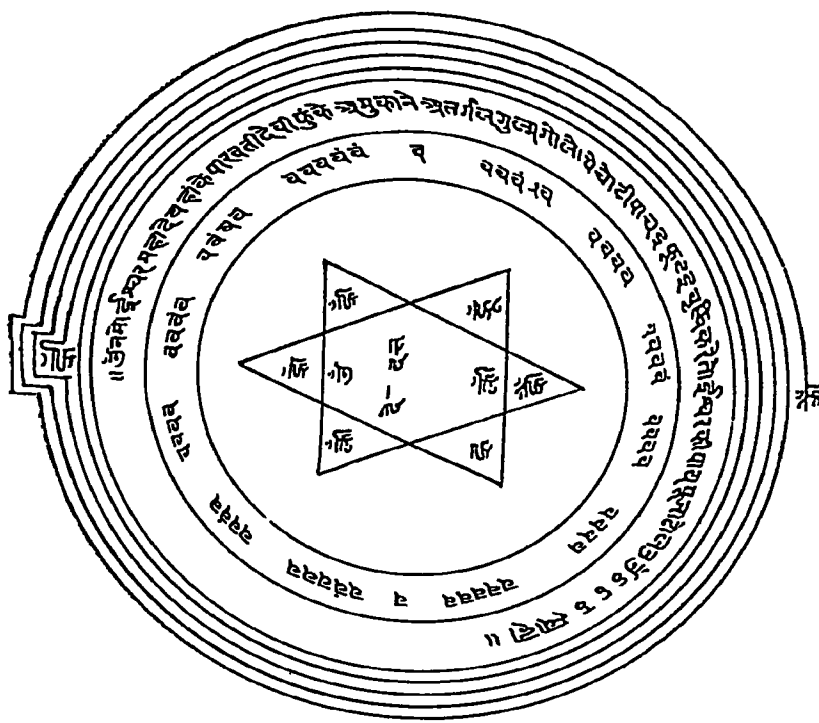

चित्र २३४ अक्षरामर दीप्य ३१ पृष्ठ ४४२

॥उं नमो ब्रह्मैवैश्वर्यं सर्वदेवैर्निवारणं करुणम्॥

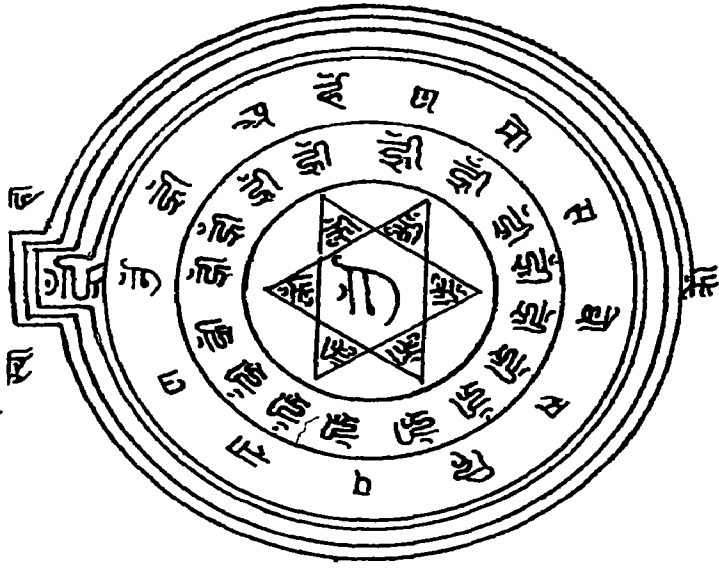

विन २३५ भाद्रपद २२ १९८३

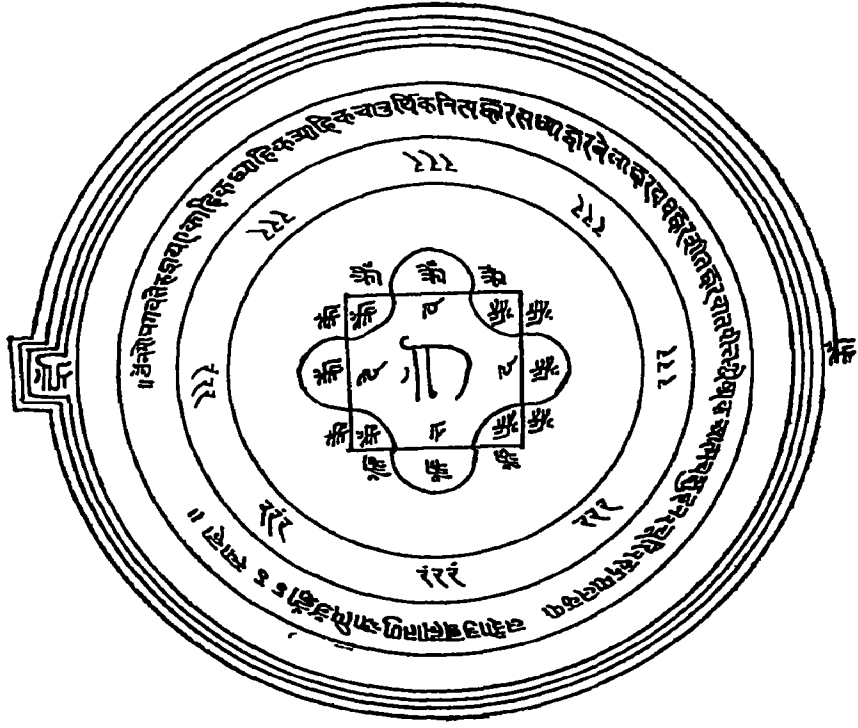

विन २३६ भाद्रपद २२ १९८३

॥ उँ ह्रीं श्री ह्रीं बुँ ध्यात्वा सखि परमयोगीश्वराय नमो नमः ॥

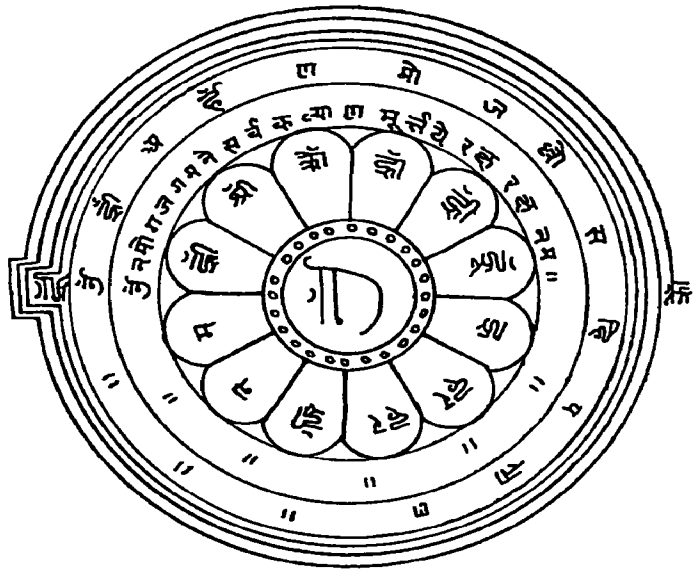
चित्र २३७ लक्ष्मीनर दान्य ३३ पृष्ठ २४४

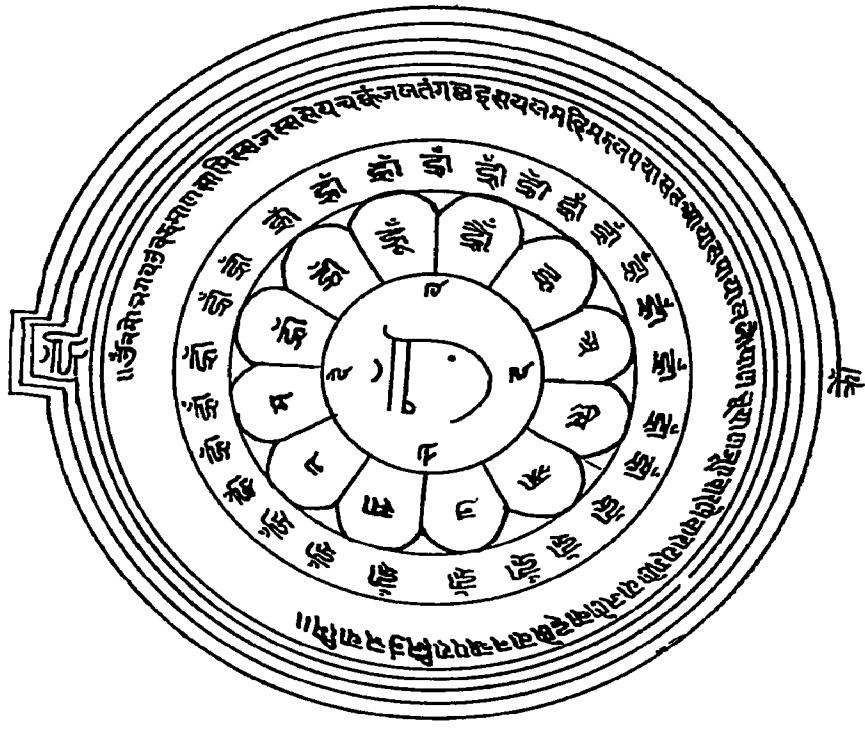
चित्र २३८ लक्ष्मीनर दान्य ३३ पृष्ठ २४४

ॐ श्री गुरुभ्यो नमः ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

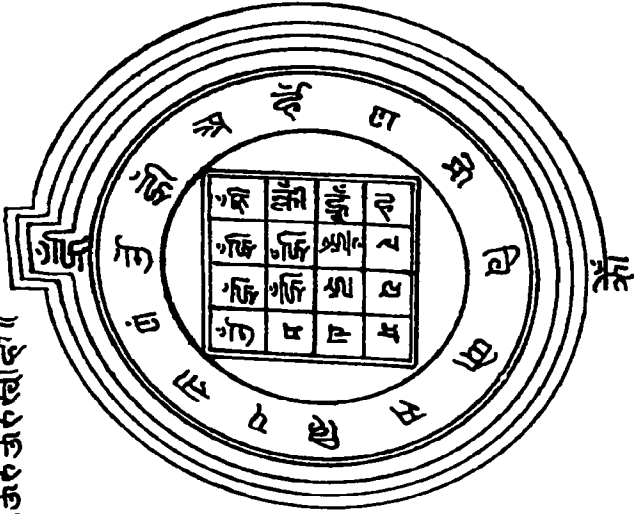

विद्य २४१ लक्ष्मीनर इत्य ३५ पृष्ठ ४४६

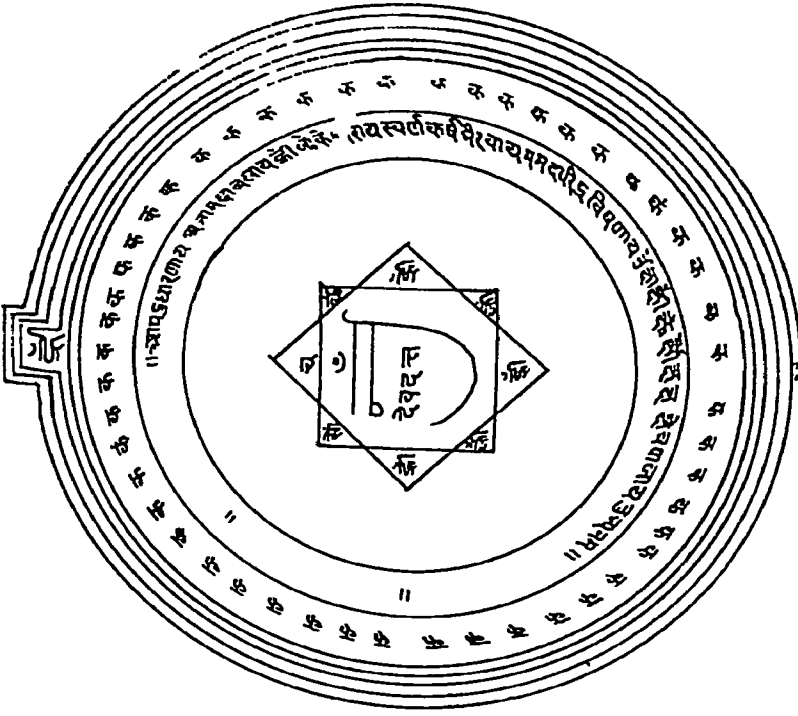

विद्य २४२ लक्ष्मीनर इत्य ३५ पृष्ठ ४४६

॥ॐक्षीश्रीकलिऊनदरस्वामिन् आगच्छ आत्ममवान्छा॥
 ॥ कर्बय आकर्बय आत्मवान् रक्ष रक्ष परमवान्छिदछिद ममसमी॥
 ॥ दितउरु उरुस्वाद् ॥

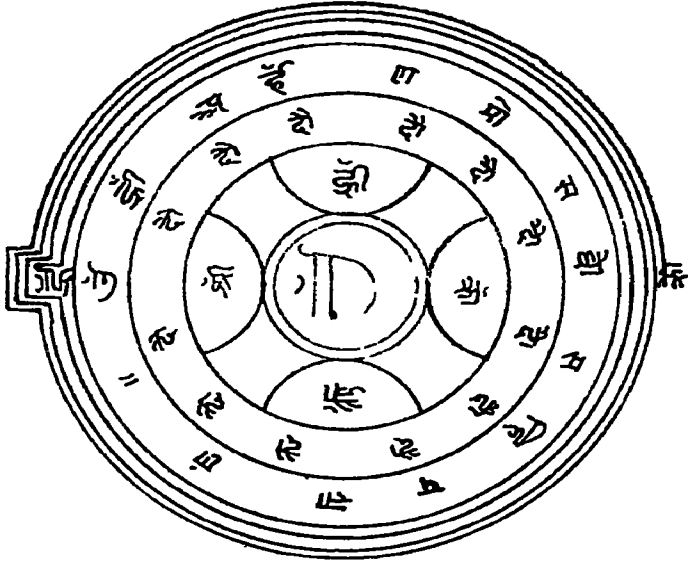

चित्र २४३ लक्ष्मीनर डीव्य ३६ पृष्ठ ४४७

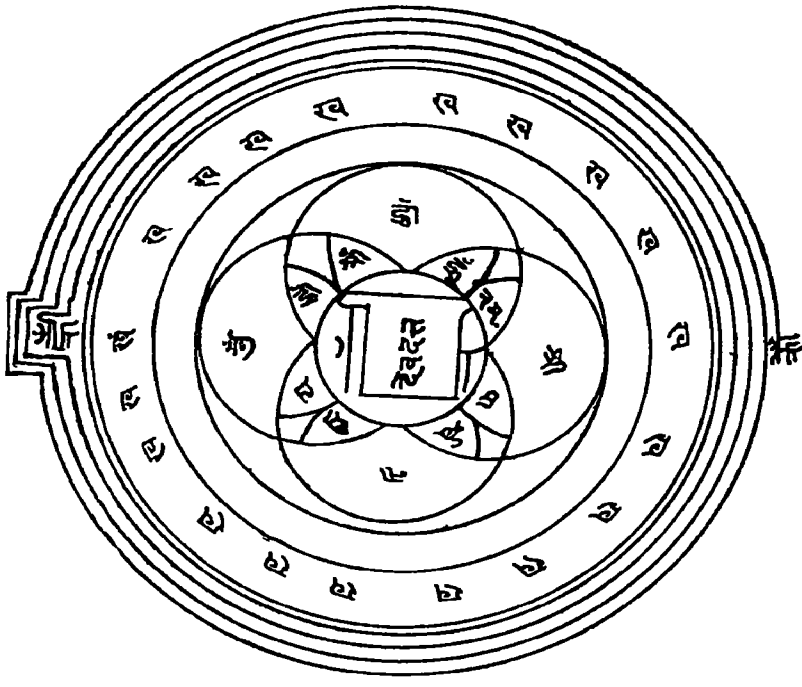

चित्र २८६ भक्तिमार्ग डीव्य ३६ पृष्ठ ४४७

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
॥ नमो नमः ॥ ॐ नमः ॥ ॐ नमः ॥

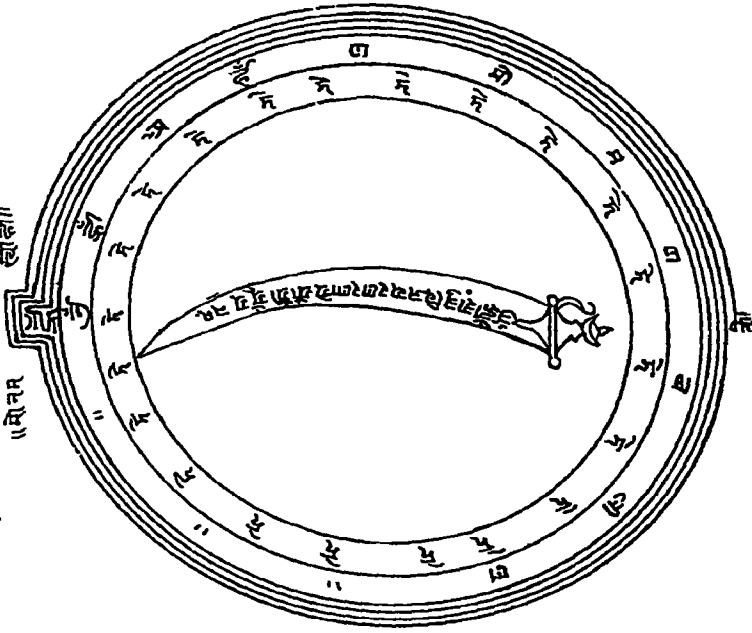

पृष्ठ २४५ अक्षरानुक्रमेण ३७ पृष्ठ ४४८

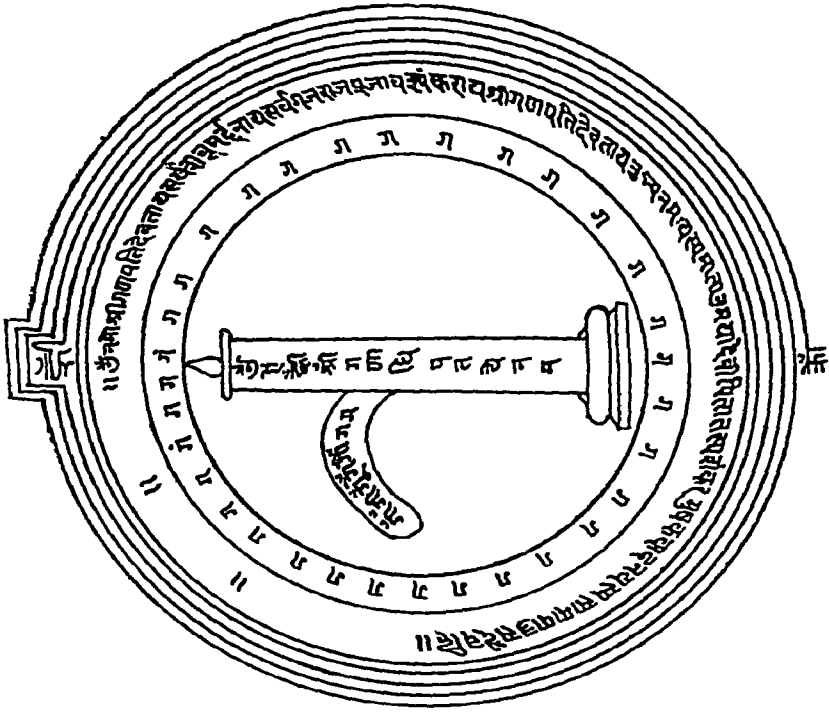

पृष्ठ २४६ अक्षरानुक्रमेण ३७ पृष्ठ ४४८

॥ ईश सो च ग ध ते अ ए म न्न ना ग ऊ लो अ वि नी का ज ट छ मृ त ॥
 ॥ किं त्या पि नी पर म वृ ष्ण वि नी हे रो दे वी आ स न रे व ते कौ न ॥
 ॥ सो न म् स्वा हा ॥

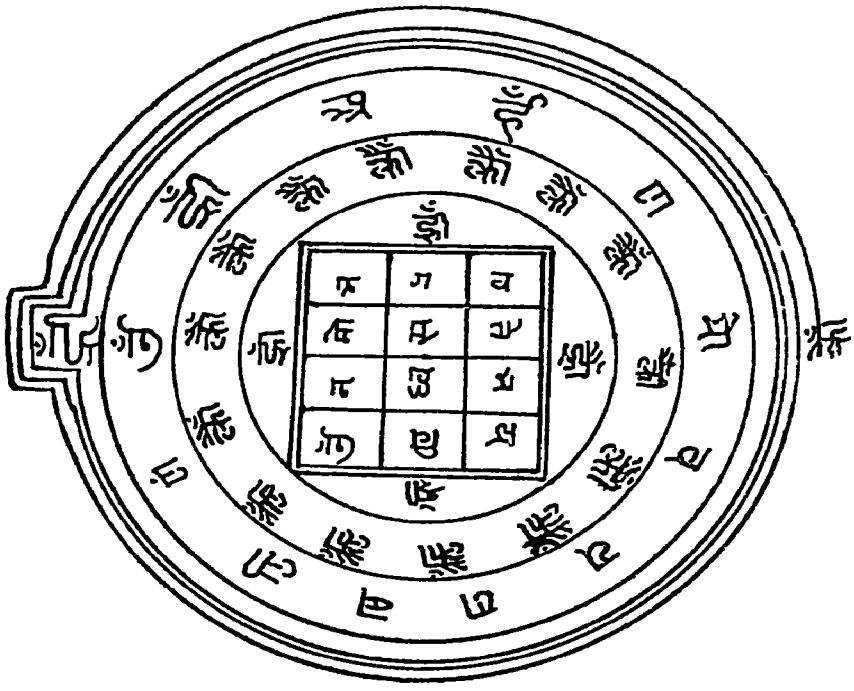
[ग्रन्थ २४७ अक्षतामर शाल्य ३८ गी ४८८]

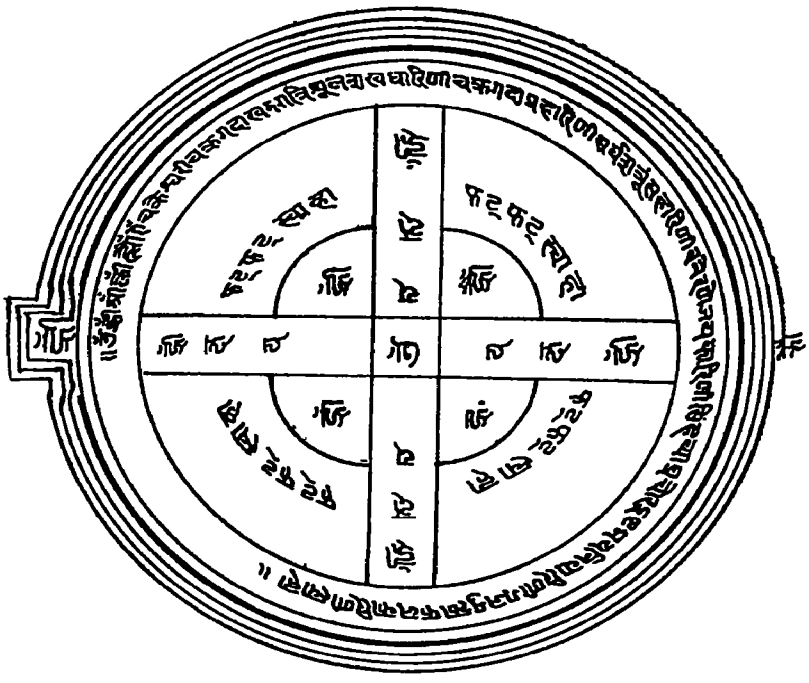
[ग्रन्थ २४८ अक्षतामर शाल्य ३८ गी ४८९ / ४९०]

॥उनेसेणुदैसु वर्यमाणतत्त तव अथहर वृत्ति वर्णीयेषु मया॥
 ॥पुन पुनः स्मर्तव्या अतो नापरमत्र निवेदनाय नमः स्थाह॥

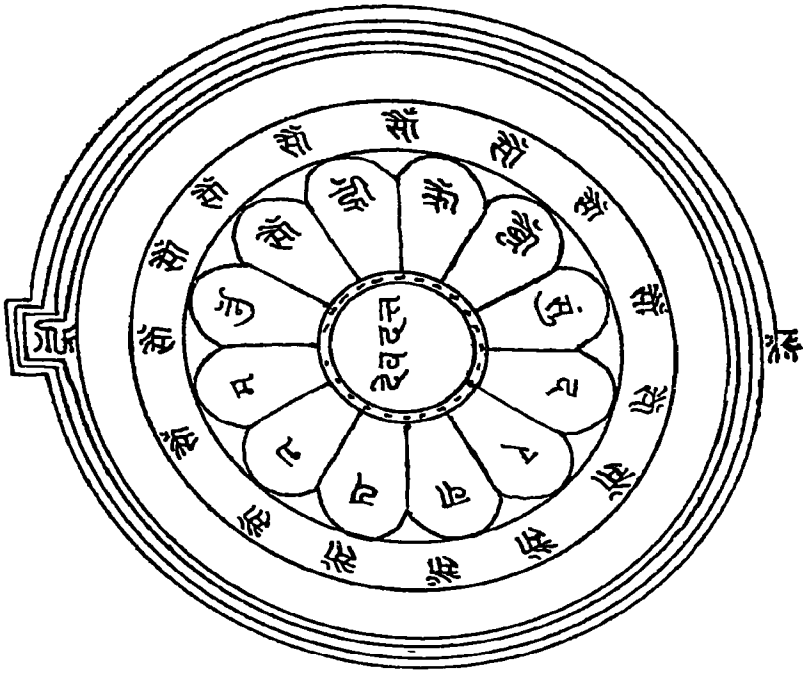

विग्र २४८ अक्षरामर काव्य ३८ पृष्ठ ४५०

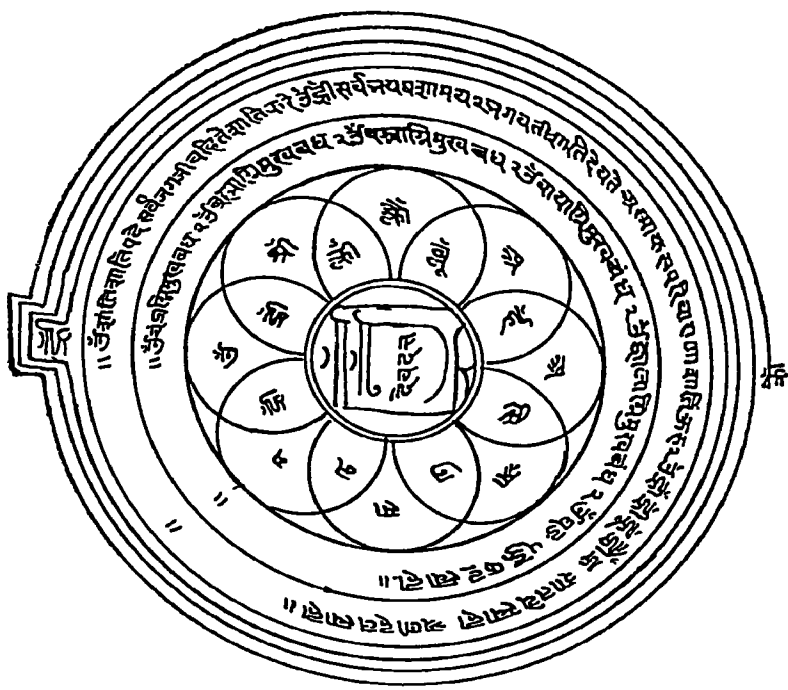

विग्र २४० अक्षरामर काव्य ३८ पृष्ठ ४५०

॥ॐ ह्रीं श्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं श्रीं ॐ पशुपत ऊरु ऊरु स्वाहा॥

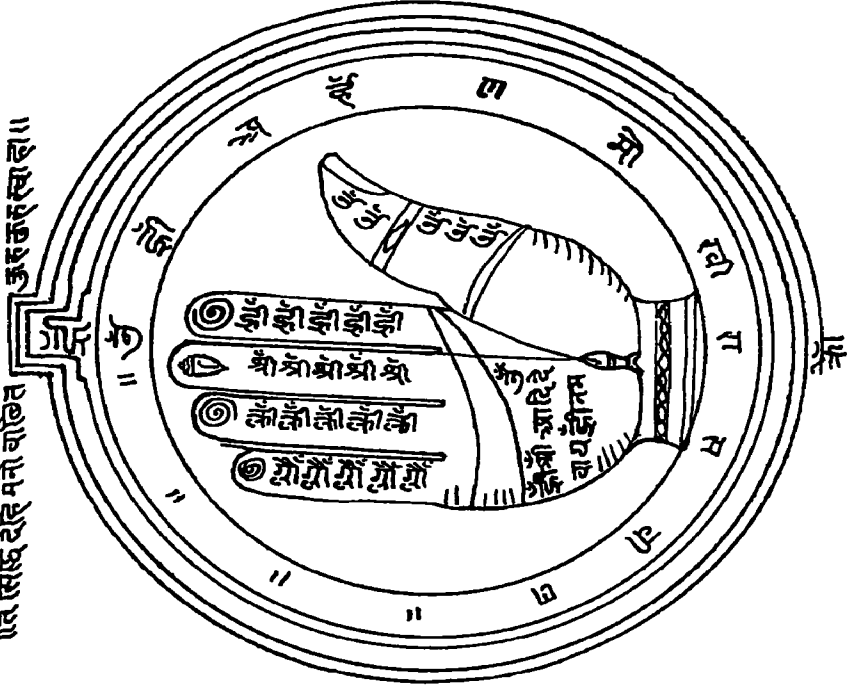

त्रिभ २५१ लक्ष्मीभक्त ४० पृ २५१

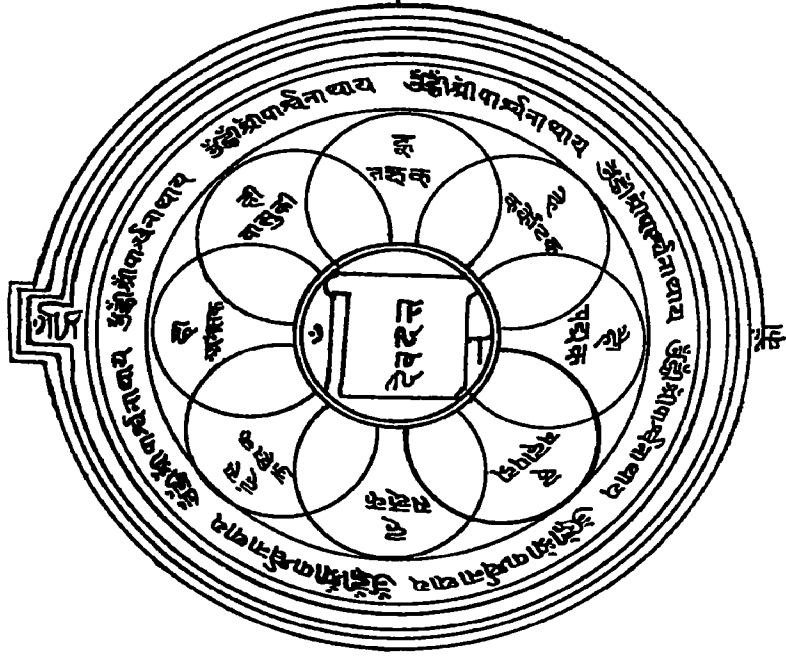

त्रिभ २५२ लक्ष्मीभक्त ४० पृ २५२

॥ॐ नमो श्रीं श्रीं श्रुं श्रुं जलदेव्या पद्म हृदनिवासिनी पद्मोपरिस्थ
॥ते सिद्धिदेहि मनो बलिता
॥

चित्र नं० १५ = अज्ञातमर नान्य ४१ पृष्ठ ४५२

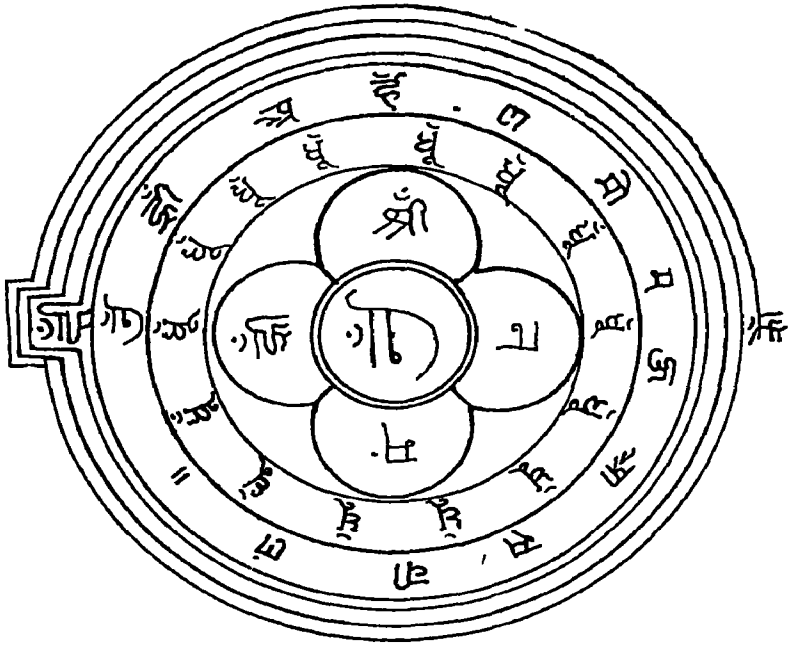
चित्र २५४ अज्ञातमर नान्य ४१ पृष्ठ ४५२

五

કચ્છના જોડાણના કારણે

॥ त्रिनमो नमो नमो देवी चक्र धारिणी ॥
 ॥ कृष्णपदवर्णिनामिनी धर्मवातिकारिणी नमः ॥

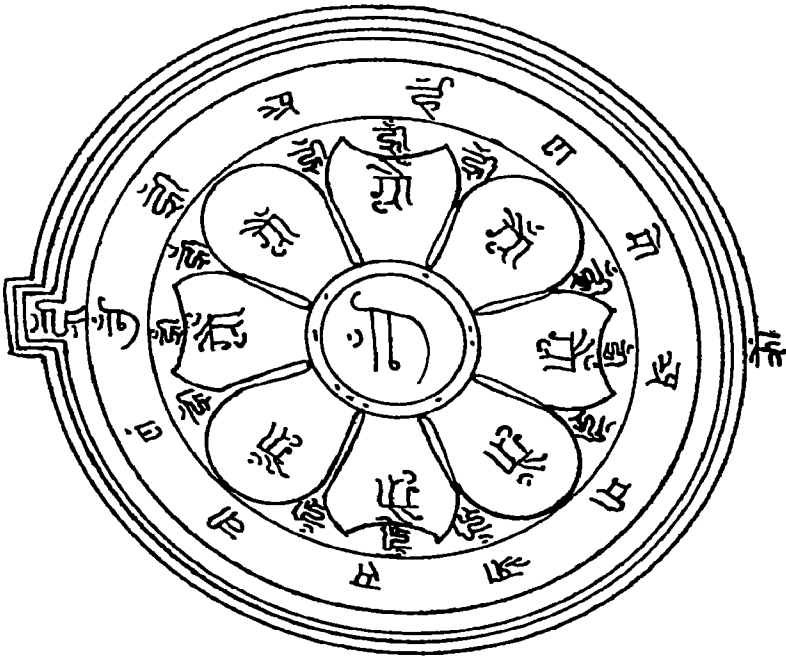

चित्र २५७ लक्ष्मीभर डाय ४३ ग्रेट ४५४

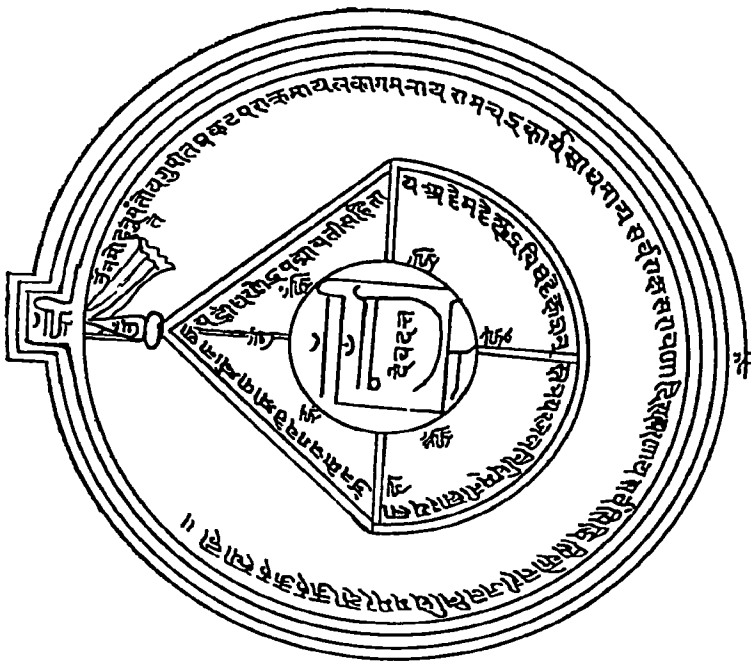
॥ काव्य ४३ दसिनप्रत्तिरि दामयत्र धर्म ॥									
५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०

चित्र २५८ लक्ष्मीभर डाय ४३ ग्रेट ४५४

॥उं नमो राघणाय विनीषणाय ऊं न करणाय दत्ता त्रिपुसरये ॥
॥मस्तु त्वद पराङ्गमाय नमः ॥ त्रिस्तु त्वकार्ये कुरु कुरु स्वाहा ॥

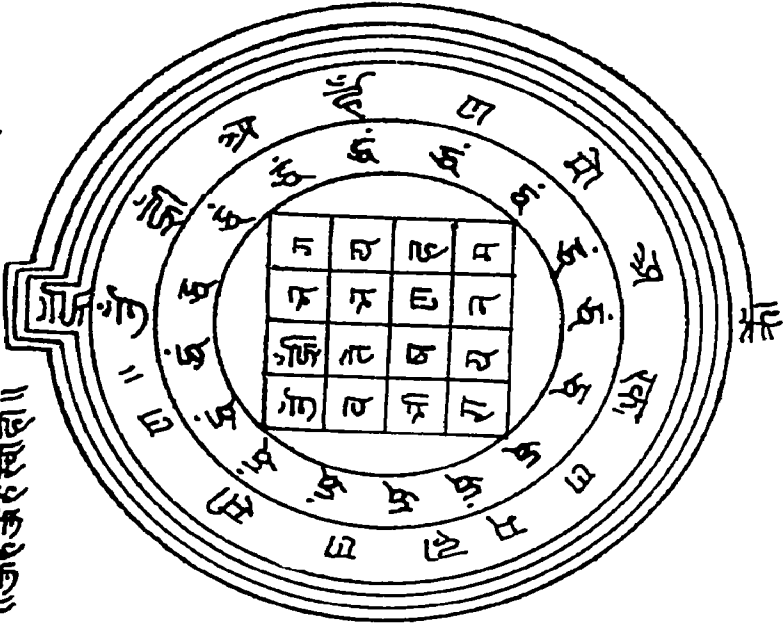

चित्र २५८ भक्तिभर शब्द ४४ पृष्ठ ४५४

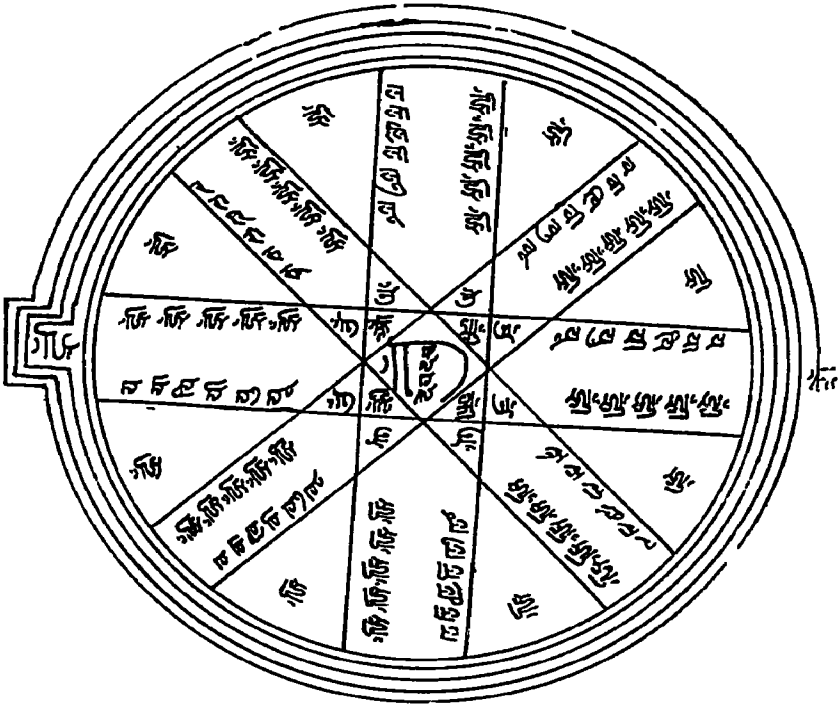

चित्र २५९ भक्तिभर शब्द ४४ पृष्ठ ४५४

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
॥ जगत्कुरु स्वाहा ॥

सिद्धि २६३ लक्ष्मीनर जन्म ४५ गृह ४५६

सिद्धि २६३ लक्ष्मीनर जन्म ४५ गृह ४५६

॥ श्री ॥

ચિન ૨૬૩ ભક્તિમર જાન્ય ૪૬ મોર ૮૫૭

उद्धृत्यैवैद्यः

गुरुदेव

ਭੱਖੁੰਦੇ ਬੰਦੇ

श्री	स	म	य	ॐ	य	म	स	श्री
स	म	य	कै	स्तुं	हूँ	या	म	स
म	अ	ल	क	स	ए	ए	य	म
रि	वृ	ल	लि	वषट्	ल	ल	ह्रि	अ
ॐ	स्तुं	स	वषट्	ह्रिं नमो	वषट्	स	स्तुं	ॐ
य	हूँ	ल	लि	वषट्	लि	ल	ह्रि	रि
म	न	लि	लि	स	ल	लि	र	म
ह्रि	म	रि	ह्रि	ॐ ह्रि	ह्रि	रि	र	रि
ह्रि	र	म	र	ॐ	रि	म	रि	ह्रि

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ਪ੍ਰਭੂ ਹਿਰਦੈਸ

ਭੰਡਾਰੀ ਬਾਟ

三

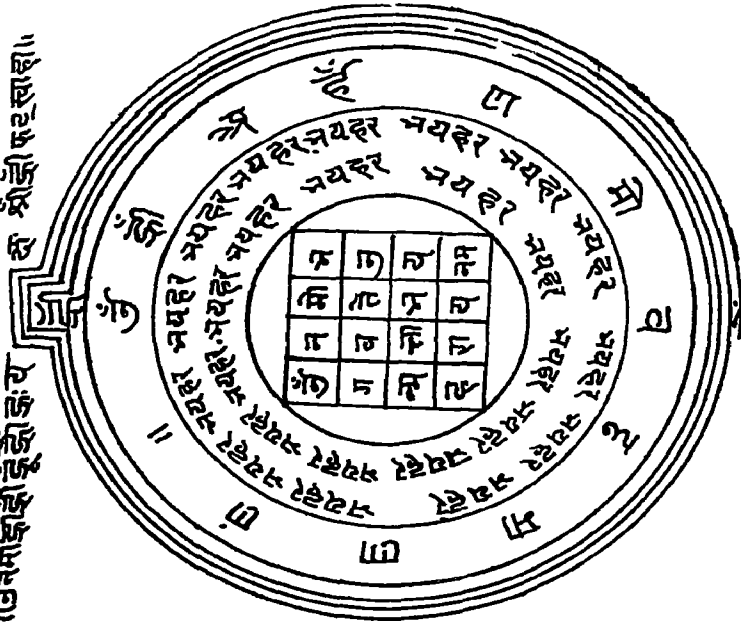
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

[illegible]

ଅନୁସନ୍ଧାନ ଶାସ୍ତ୍ରର ମୂଳ ଲକ୍ଷଣ

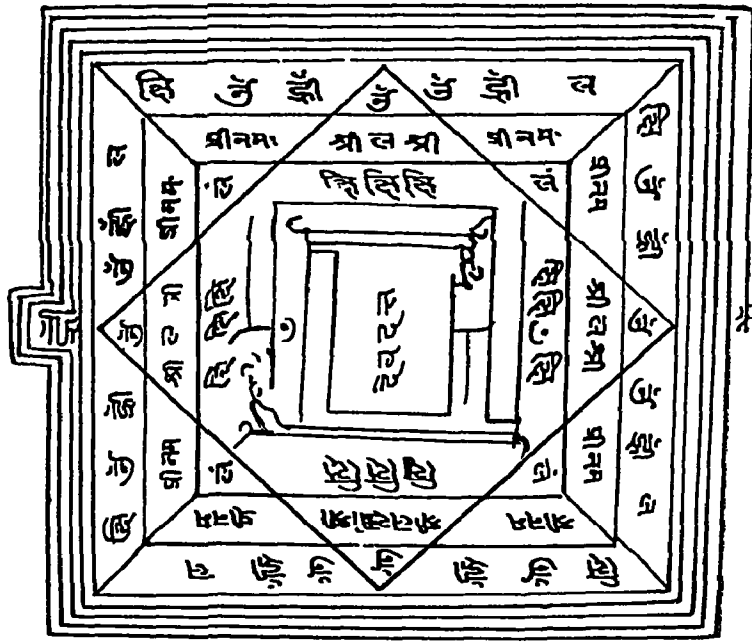

॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ

विन २६५ लक्ष्मीनारायण ४७ ४८ ४९

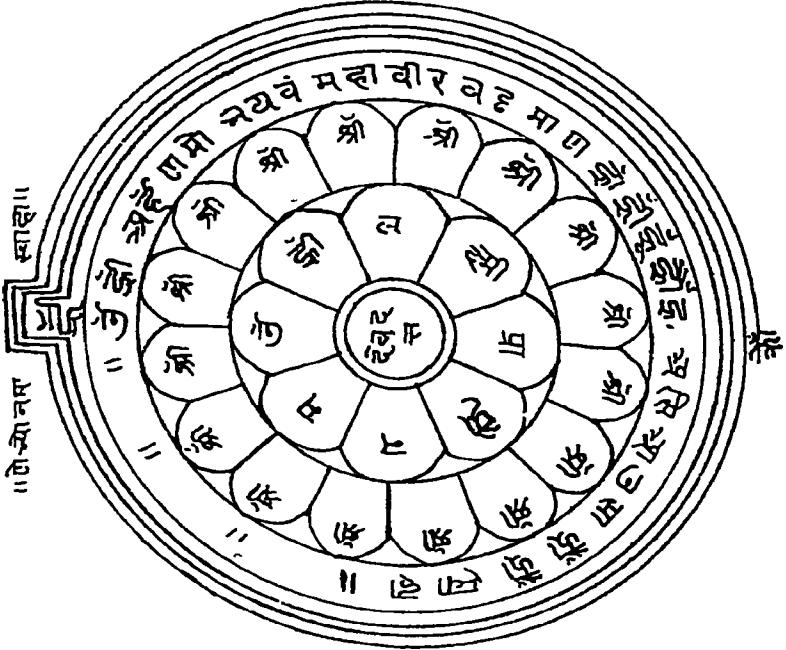

ॐ

विन २६६ लक्ष्मीनारायण ४७ ४८ ४९

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

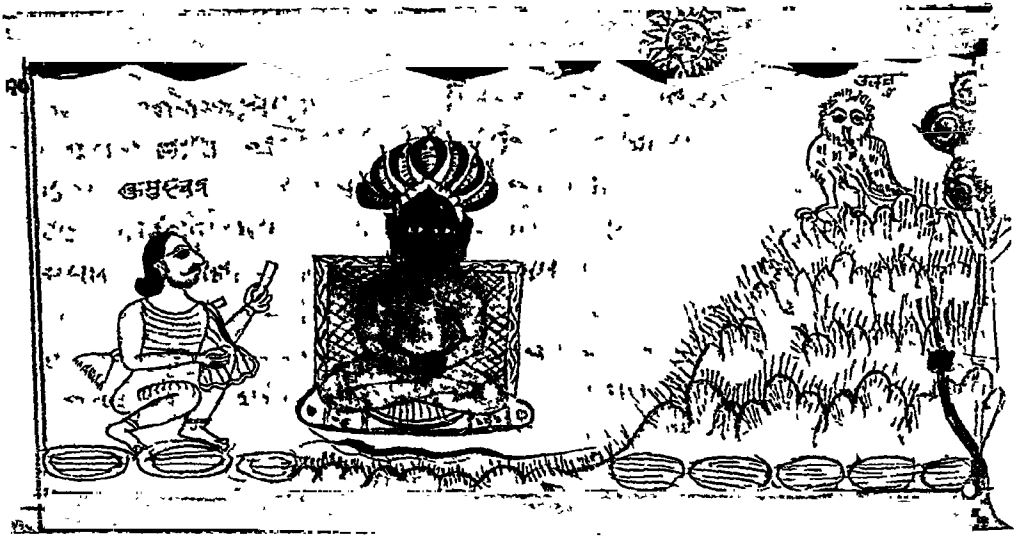
॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

शिव २६७ अक्षरानाम ४८ ५५५

शिव २६७ अक्षरानाम ४८ ५५५

ચિત્ર ૨૬૯ કલ્યાણભટ્ટિર કાવ્ય ૩ પૃષ્ઠ ૪૬૧

ચિત્ર ૨૭૦ કલ્યાણભટ્ટિર કાવ્ય ૪ પૃષ્ઠ ૪૬૧-૨

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ७

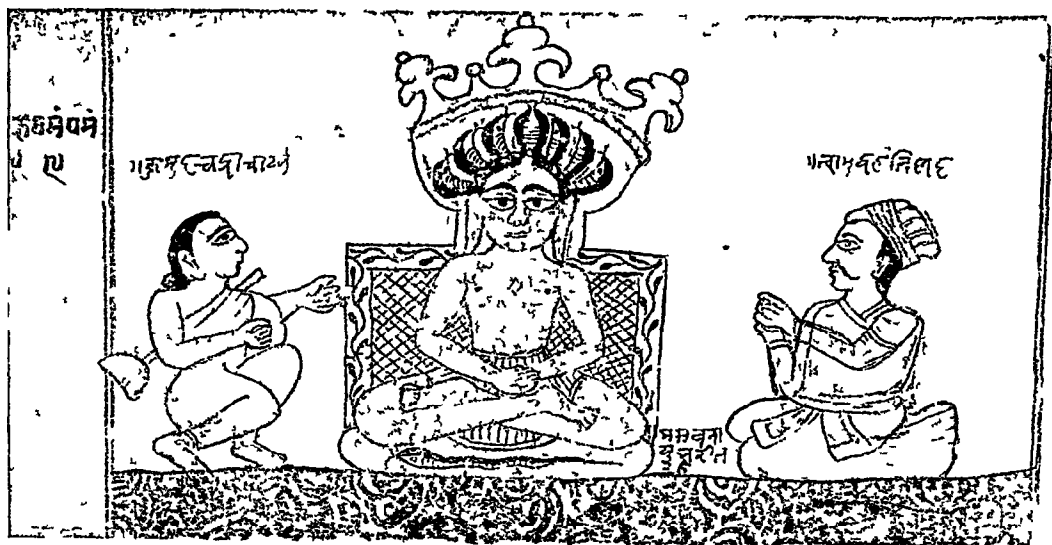

चित्र २७१ कल्याणमणिः क.प. ८ पृ. ८६।

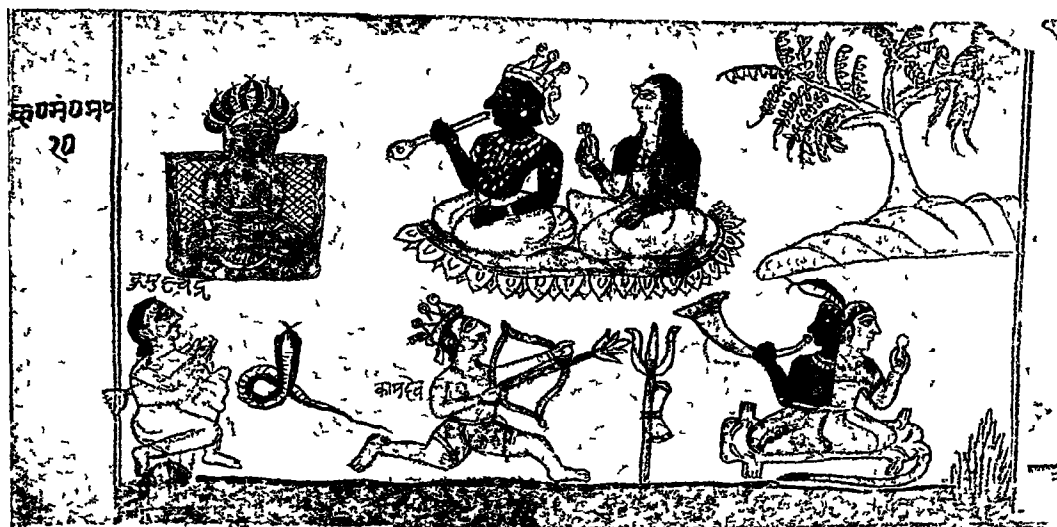
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ८

चित्र २७२ कल्याणमणिः क.प. ८ पृ. ८६।

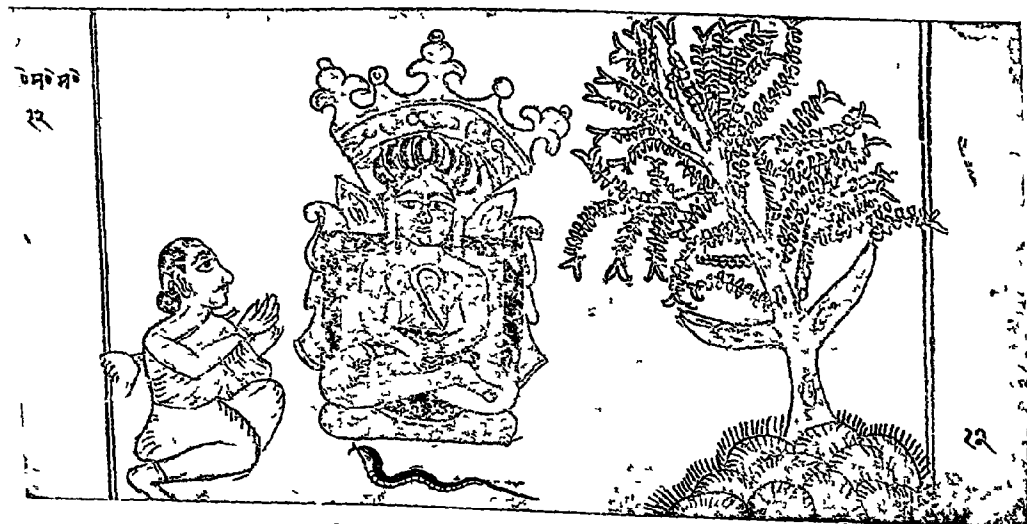
ચિત્ર ૨૭૩ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૦ પૃષ્ઠ ૮૬૫

ચિત્ર ૨૭૪ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૧ પૃષ્ઠ ૮૬૬

ચિત્ર ૨૭૫ કલ્યાણમહિર કાવ્ય ૧૨ પૃષ્ઠ ૪૬૬-૭

ચિત્ર ૨૭૬ કલ્યાણમહિર કાવ્ય ૧૩ પૃષ્ઠ ૪૬૭

कुम्भपर्व
२४

चित्र २७७ कल्याणमठिर दान्य १४ पृष्ठ ४६८

कुम्भपर्व
२५

चित्र २७८ कल्याणमठिर दान्य १६ पृष्ठ ४७०

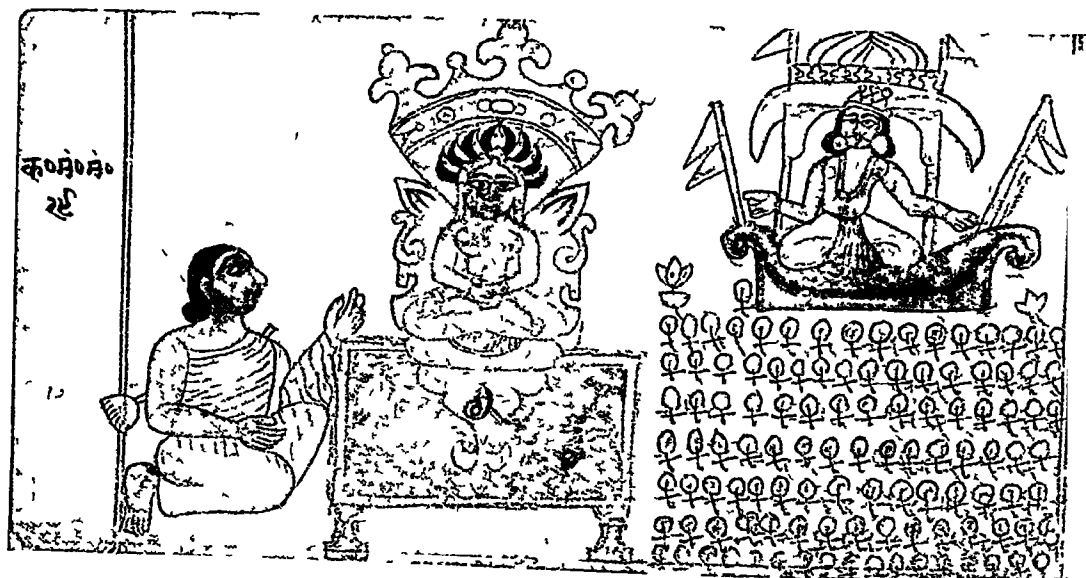

चित्र २७६ कल्याणभट्टि काव्य १८ पृष्ठ १७१

चित्र २८० कल्याणभट्टि काव्य १८ पृष्ठ १७२

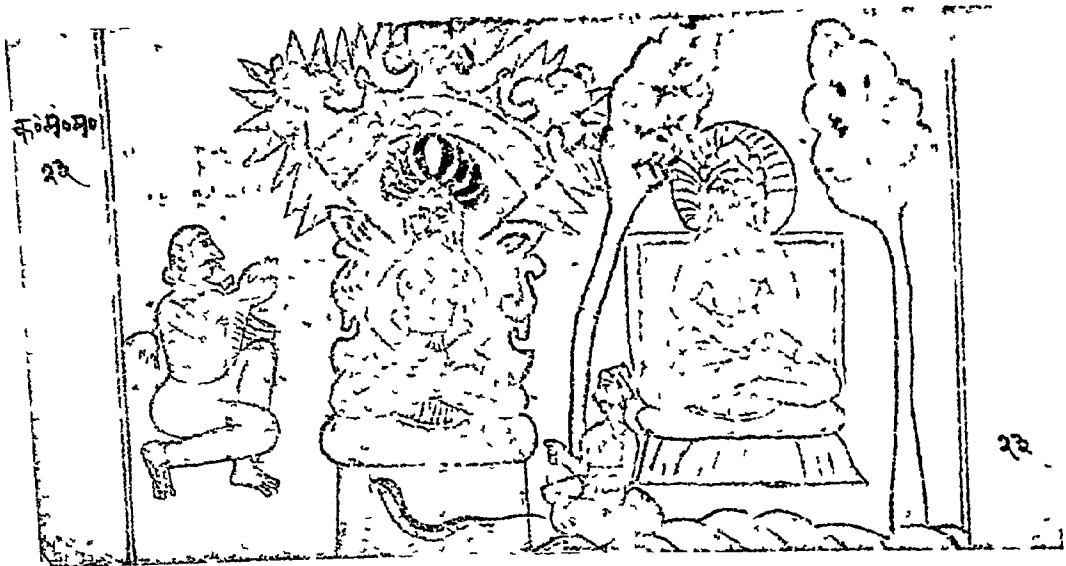

चित्र २८१ इलाहाबाद मन्दिर का काव्य २० पृष्ठ ४७३

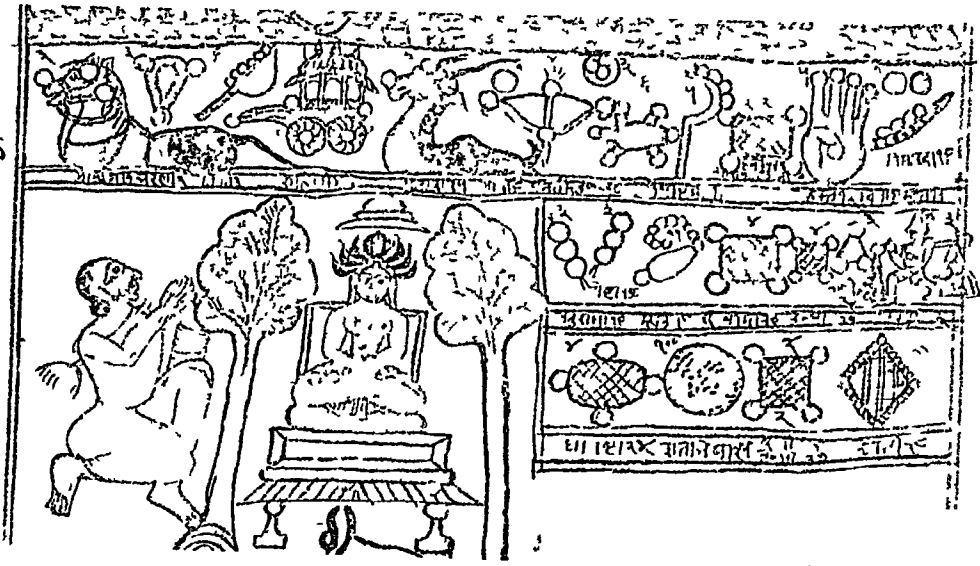
चित्र २८२ इलाहाबाद मन्दिर का काव्य २१ पृष्ठ ४७४

चित्र २८३ कल्याणमणि काव्य २४ पृष्ठ ४७५

चित्र २८४ कल्याणमणि काव्य २५ पृष्ठ ४७६

चित्र २८५ दय्यालुमहिर काव्य २१ पृष्ठ ४७७

चित्र २८६ दय्यालुमहिर काव्य २७ पृष्ठ ४७८

चित्र २८७ कल्याणभट्टि काव्य २८ पृष्ठ ४७६

चित्र २८८ कल्याणभट्टि काव्य २८ पृष्ठ ४७६-८०

कुरुषेमे
२६

चित्र २८८ कल्याणभट्टि काव्य ३० पृष्ठ ४८०-१

कुरुषेमे
३४

चित्र २८० कल्याणभट्टि काव्य ३५ पृष्ठ ४८३

चित्र २८१ कल्याणमठिन काव्य ३८ पृष्ठ ४८५

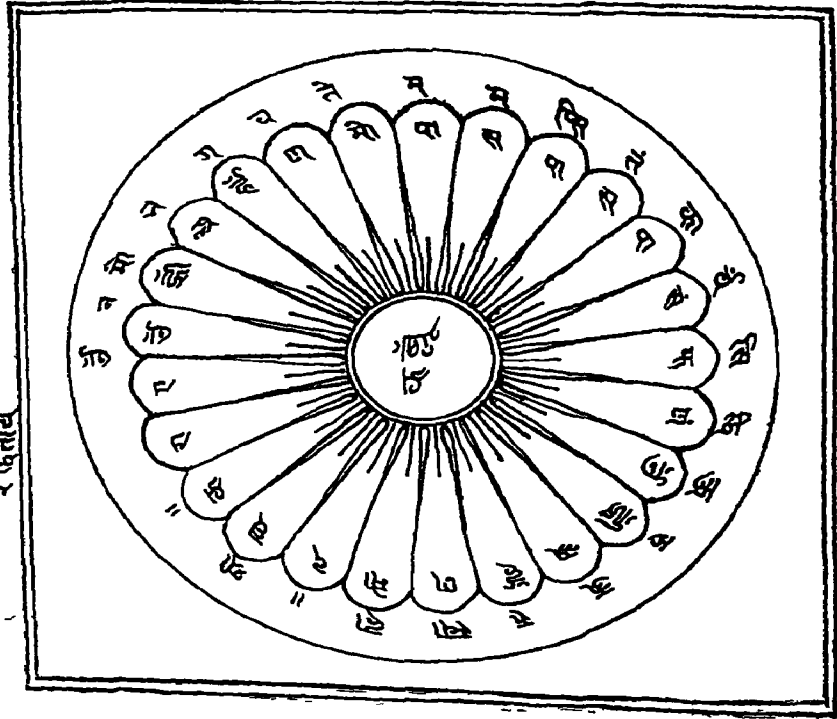
चित्र २८२ कल्याणमठिन काव्य ३८ पृष्ठ ४८६

॥ एतां विना विनि
नानां कृतं कवीश्वर
विस्मयान्नेत अ
जामेरमध्ये स एष
मागरीष
कुक्षे ८

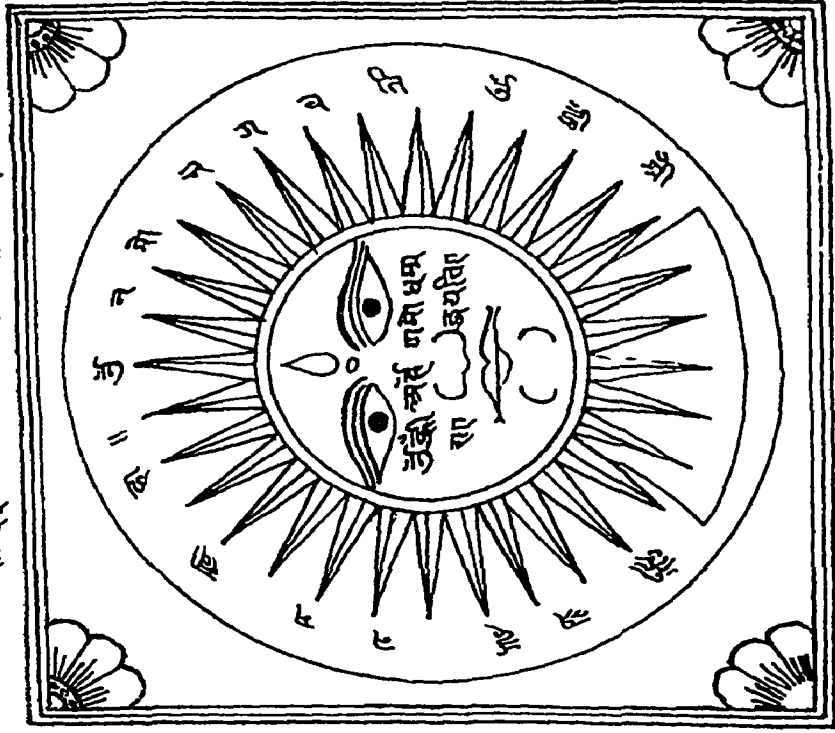
चित्र २८३ इत्यादिभिर्दिना ४३-४४ पृष्ठ ४८८
विनागर विष्णुवाच वि स १८२५

१ पञ्चमकाय पञ्चमशतकमन्त्राणां स्वर
२ द्वितीय

ग्रन्थ २८४ इन्द्राग्निमन्त्रादि १-२ पृष्ठ ४८६

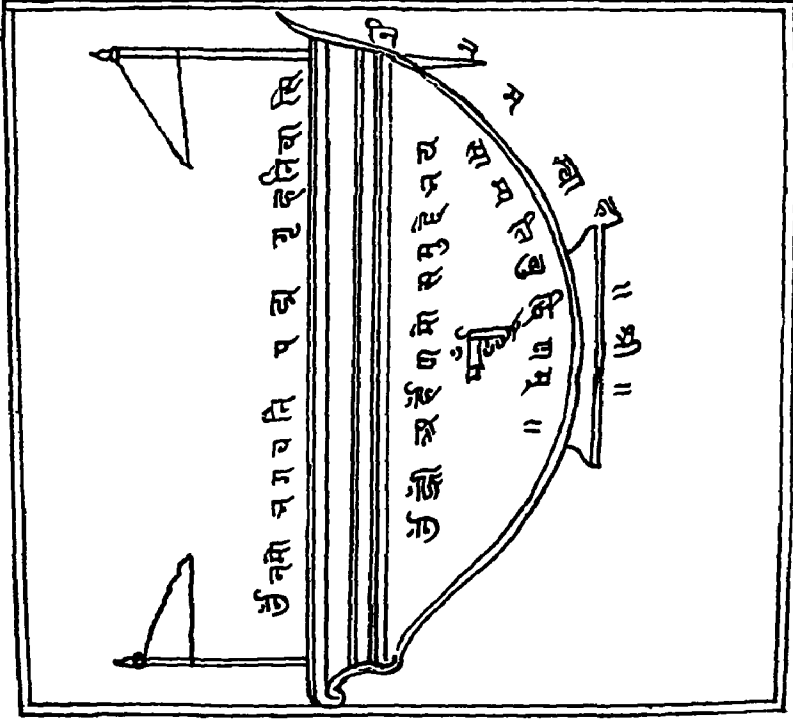
काव्य ३
यत्र २ स्वर्याकार

ग्रन्थ २८४ इन्द्राग्निमन्त्रादि १-२ पृष्ठ ४८६

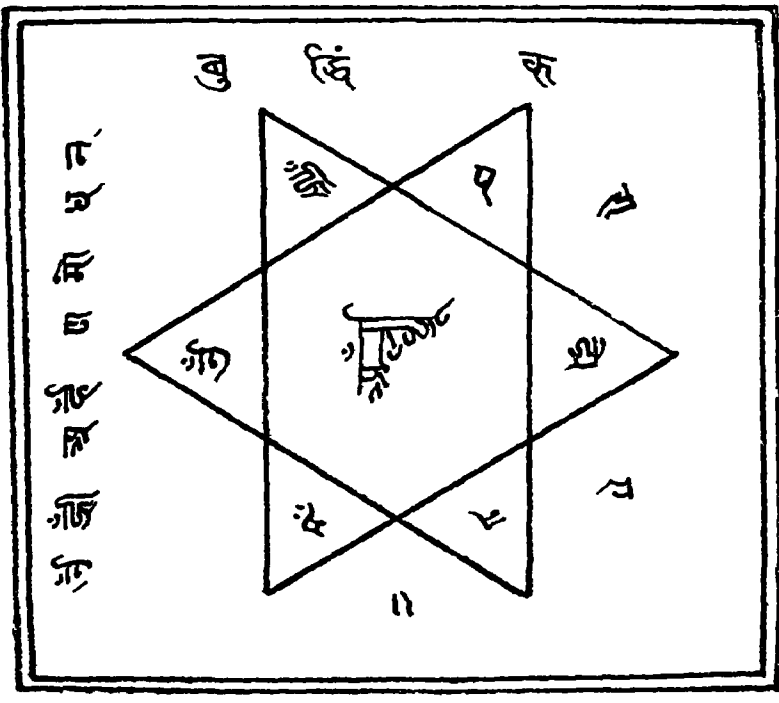

कृष्णसु , मावाकार यत्र ३

त्रिपुर २६६ इत्यादिमन्त्रिदर काव्य ४ प्रहृष्ट ४८८

कृष्णसु बह्मोपायवेध

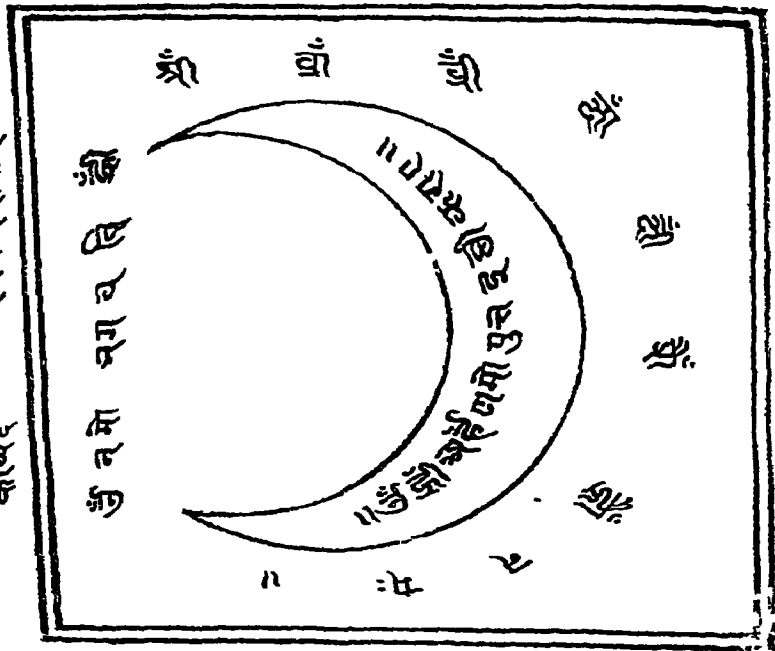
त्रिपुर २६७ इत्यादिमन्त्रिदर काव्य ५ प्रहृष्ट ४८०

काव्य ७ यंत्र ६ गोलाकार

त्रिपुर २६६ इत्यादिमन्त्रिः काव्य ७ पृष्ठ ६६०

काव्य ६ यंत्र ५ चंद्राकार

त्रिपुर २६८ इत्यादिमन्त्रिः काव्य ६ पृष्ठ ४६०

स्वर्गाकारयंचं

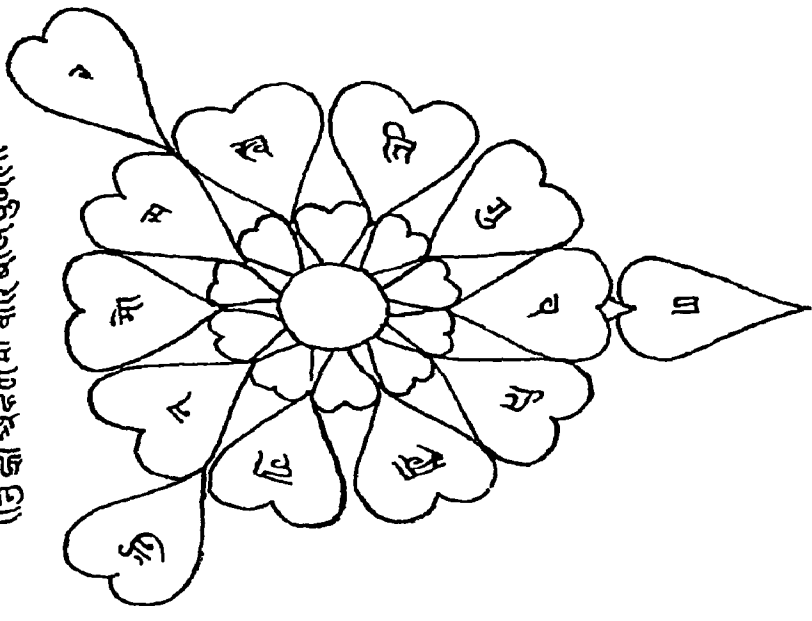
काव्य १०

॥ नमो भगवते गुणवते ॥

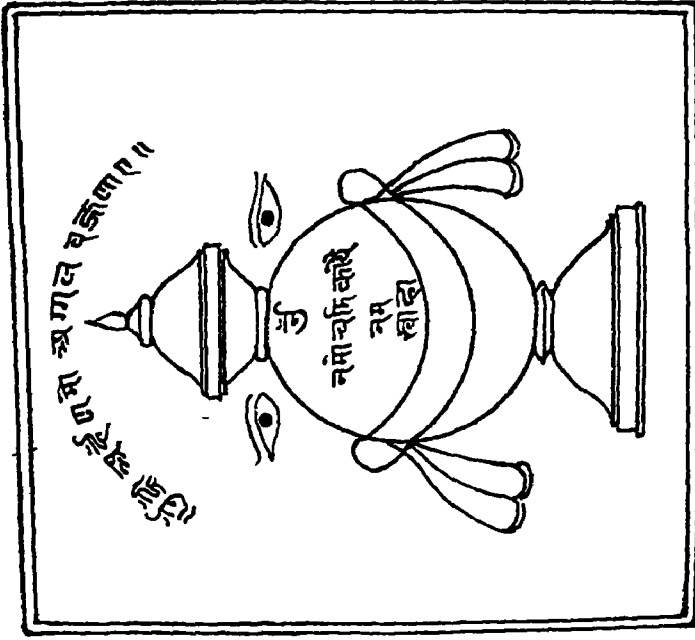
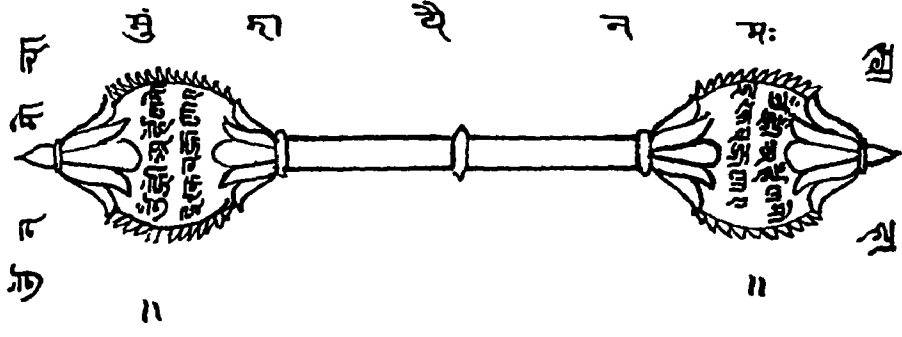

विन ३०२ इत्यादिमहिम्न काव्य १० पृष्ठ ४६१

॥ नमो भगवते वासुदेवा ॥

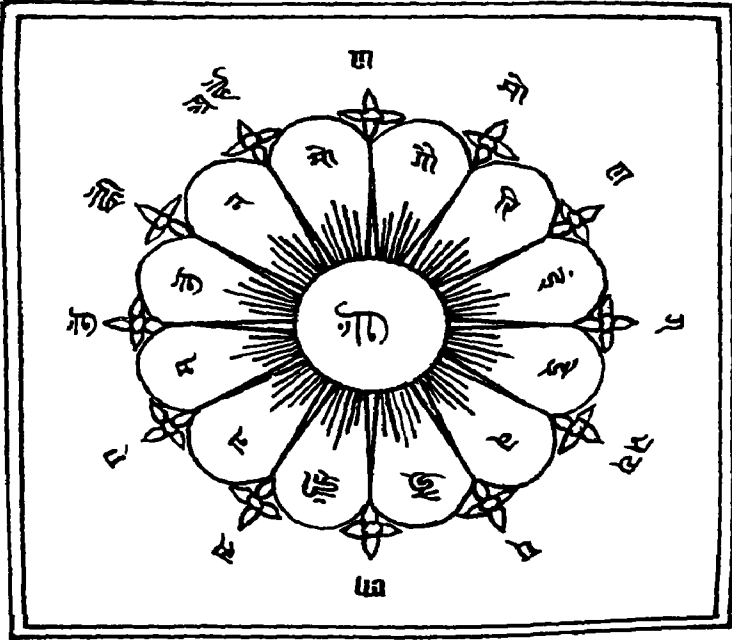
विन ३०३ इत्यादिमहिम्न काव्य ११ पृष्ठ ४६१-२

काव्य १६

यंत्र ११५ पञ्चवारपंथसि

चित्र ३०८ इत्याद्युमदिर ग्रन्थ १६ पृष्ठ ४८३

काव्य १७

यंत्र १६ चतुस्रस

ॐ ह्रीं अहं ह्रीं ऊं रुद्र उग्र ण सः ॥

ॐ	ह्रीं	ऊं	रुद्र
ह्रीं	ऊं	रुद्र	उग्र
ऊं	रुद्र	उग्र	ण
रुद्र	उग्र	ण	सः

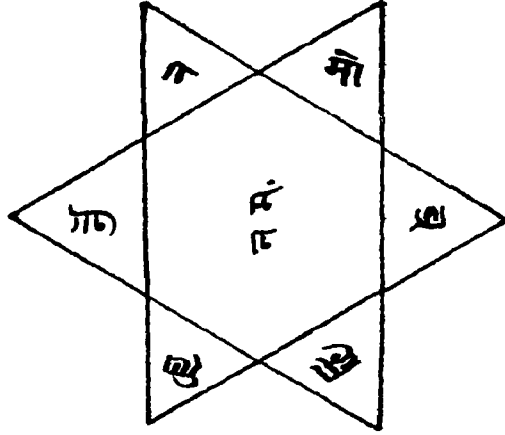
चित्र ३०९ इत्याद्युमदिर ग्रन्थ १७ पृष्ठ ४८३

काव्य २० यंच एव वृकोण

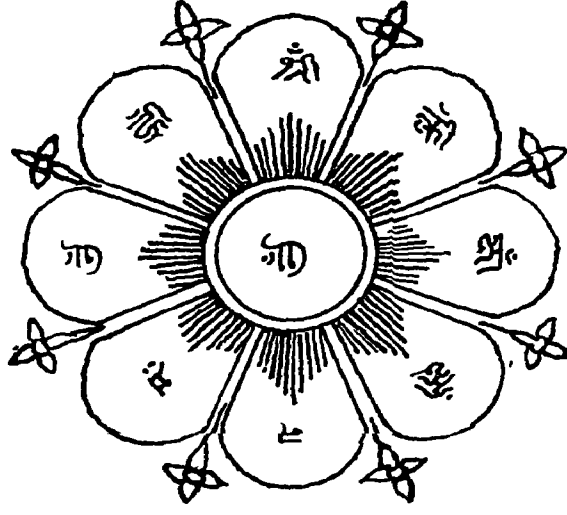
उंझी अर्हेण मोहि छवि छयासाए

त्रिपत्र ३३२ इथावुमदित्र काव्य २० पृष्ठ ४८४

काव्य २१ यंच अष्टदशकमकरवत्

॥ उंझी अर्हेण मो अस्तिक गवे णावए ॥

त्रिपत्र ३३३ इथावुमदित्र काव्य २१ पृष्ठ ४८४

काव्य २२

यत्र २१ चंपकवृक्षाकारः॥

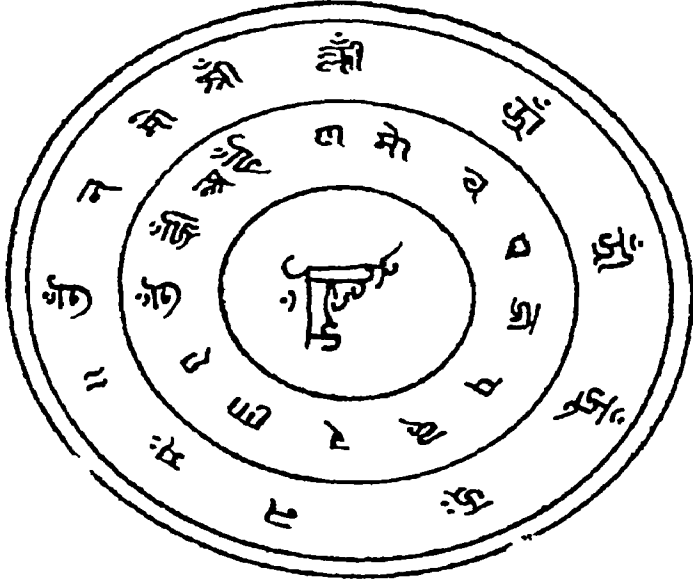
॥ त्रिंशद्भेदेषु तैरुवत्तपणा ॥

श्रित ३१४ इत्याक्षुभदिर माव्य २२ पृष्ठ ४८५

काव्य २३

यत्र २२ गोलाकारः॥

श्रित ३१५ इत्याक्षुभदिर माव्य २३ पृष्ठ ४८५

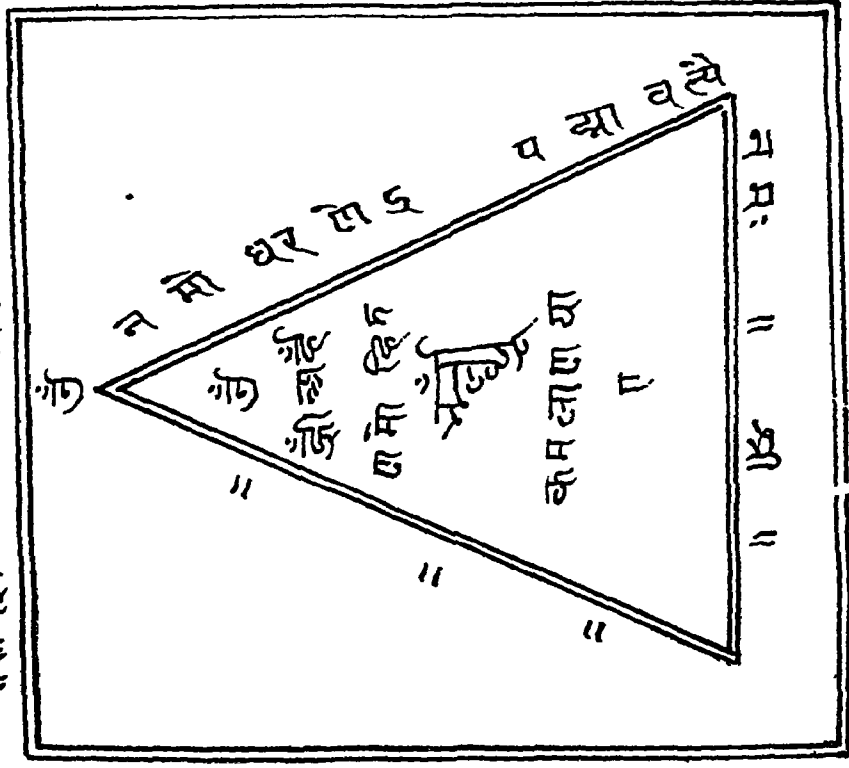
ਪੰਨਾ ੨੩-ਚੁਣੌਤੀ

॥ काव्य २५

गुंनरुध विरुकोण

ॐ	ॐ	ॐ	ॐ
ॐ	ॐ	ॐ	ॐ
ॐ	ॐ	ॐ	ॐ
ॐ	ॐ	ॐ	ॐ

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

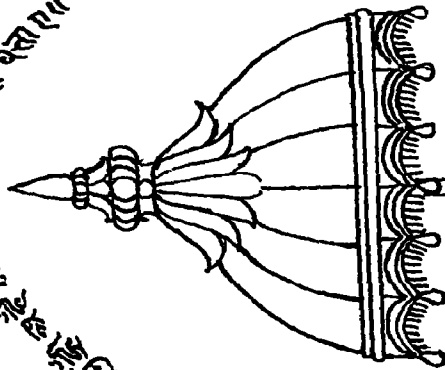

ચિન ૩૧૭ દસ્યાલોમંદિર માલ્ય ૨૫ પર્ષ ૪૮૪

॥ काव्य २६

येन यथा वा कारं

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

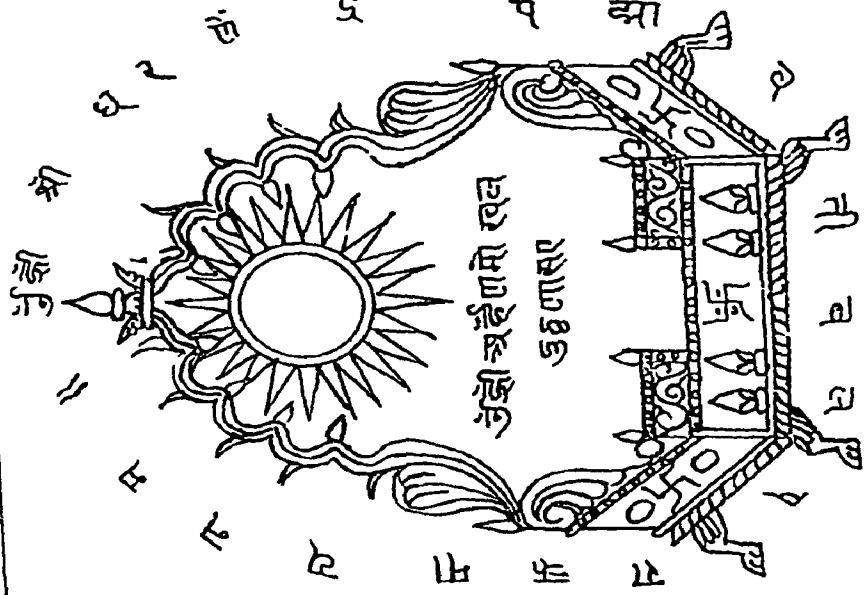

॥ उद्धोपदेशो श्रीश्रीम नम ॥

शिव ३१८ इत्यादिभिर्वा २६ भूष ४८६

॥ काव्य २७

यत् २६ सिंहासन

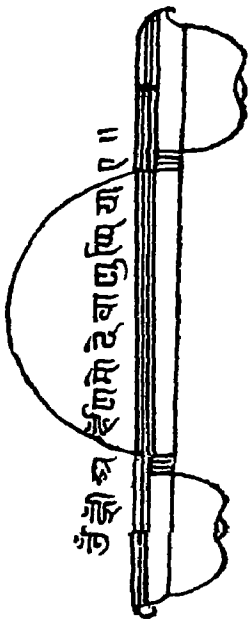
॥काव्यर्ह

यं वरु गोलाकार

॥काव्यर्ह

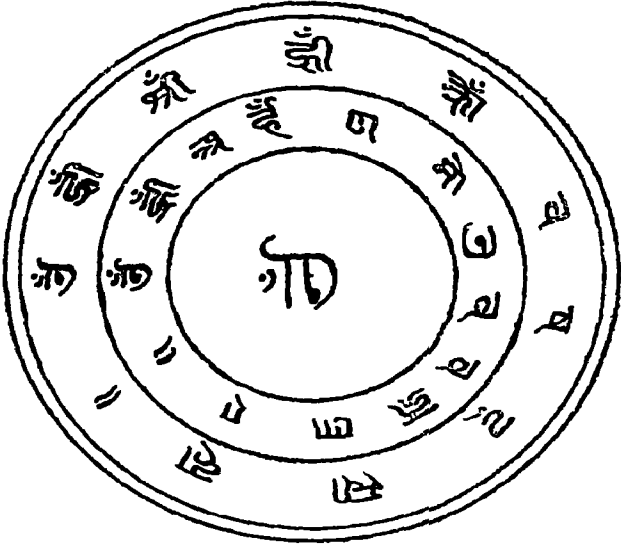
यं वरु चीणाकार

ॐ ह्रीं क्लीं क्लीं हूं फट् स्वाहा ॥

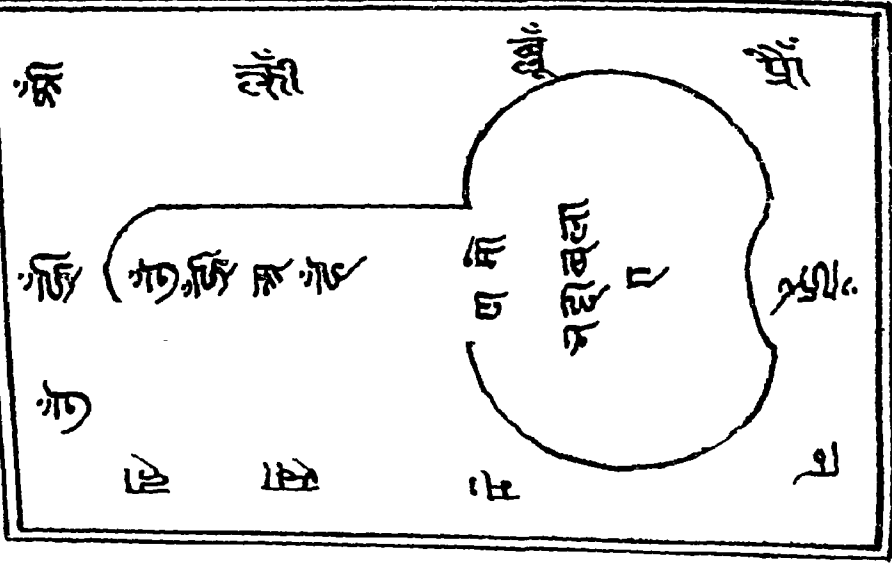
ॐ ह्रीं क्लीं क्लीं हूं फट् स्वाहा ॥

चित्र ३२१ इत्याण्यमंदिर काव्य २८ पृष्ठ ४८७

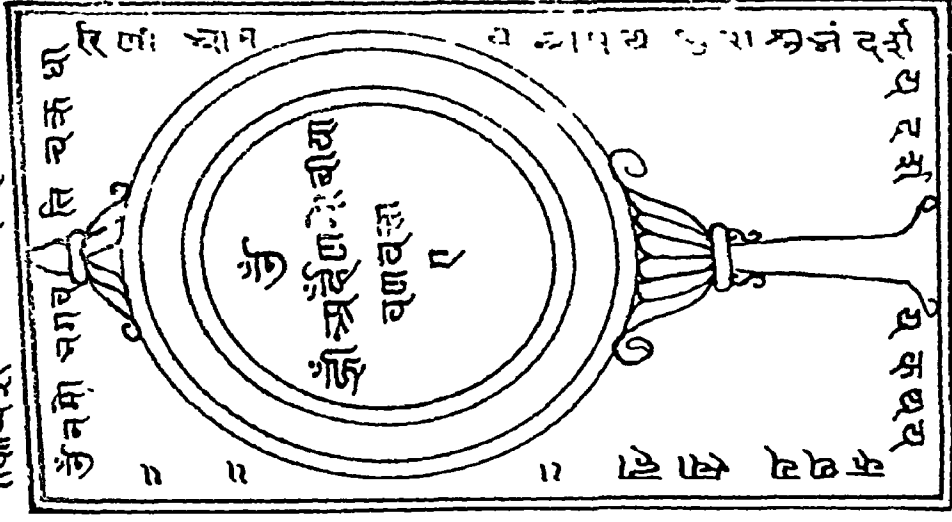
चित्र ३२० इत्याण्यमंदिर काव्य २८ पृष्ठ ४८७

॥साव्य३० गं३२ए सि३३कार

वि३३ ३२२ इत्याद्युमानि नाम ३० १७६ ४६७

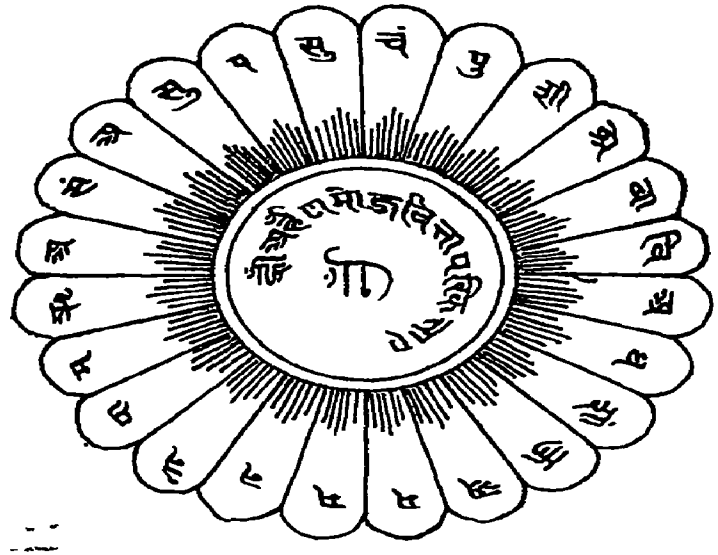
॥साव्य३१ य३३० ट३३०कार

वि३३ ३२३ इत्याद्युमानि नाम ३१ १७६ ४६७

यं च ३२ चो विना पांखनि नो

॥ काव्य ३२

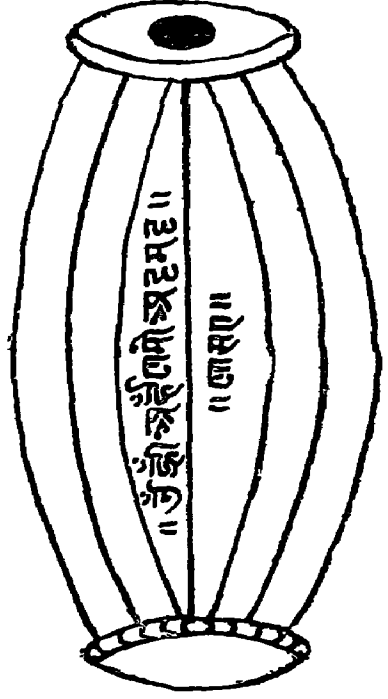
विद्य ३२५ इत्यादिमहिः ३३ ५४ ४८८

यं च ३१ मुदं गकार

॥ काव्य ३२

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ताम्य उन्मूलय उन्मूलय

विंद विंद विंद विंद स्वाहा ॥

विद्य ३२४ इत्यादिमहिः ३२ ५४ ४८८

यवं ३४ उच्छेजनी

॥ काव्य ३५

॥ उच्छेजनी अर्धेणमे मिच्छा लि कृणा सए ॥

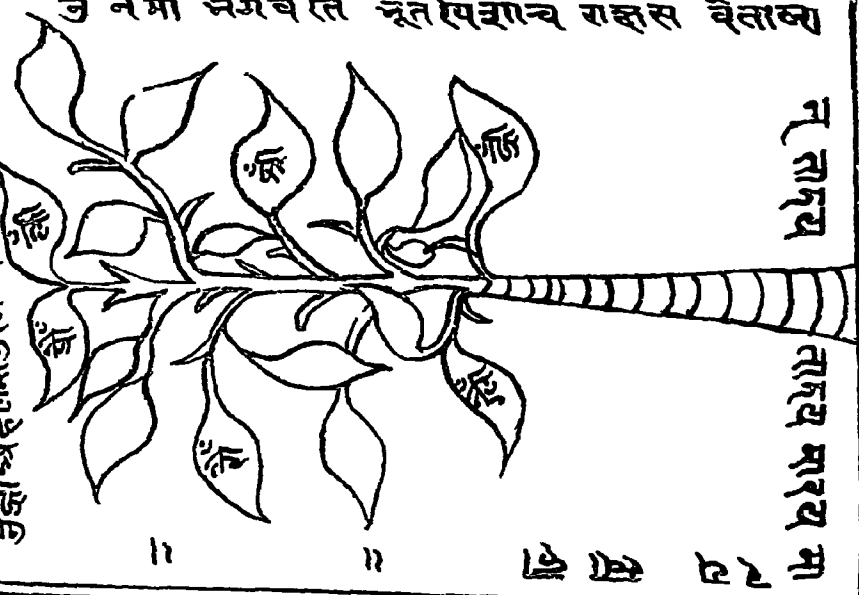

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६८८ ॥

यवं ३३ वृक्षाकार ॥

॥ काव्य ३६

ॐ उच्छेजनी अर्धेणमे उच्छेजनी वृक्षाकार ॥

न लपय लपय मारय मा

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६८९ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६९० ॥

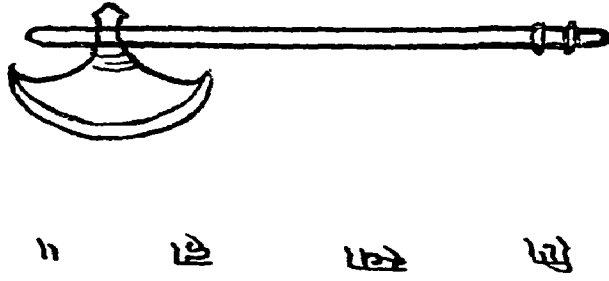
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

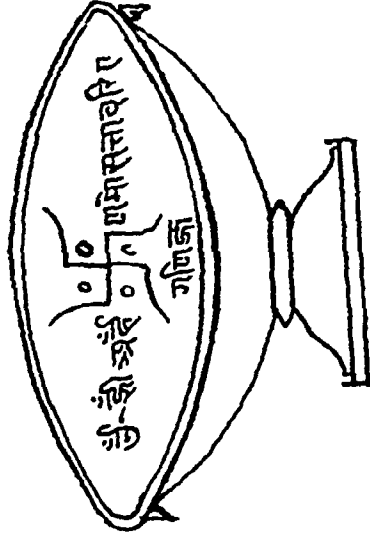
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

एकअक्षर

कु नमो भगवते वासुदेवाय

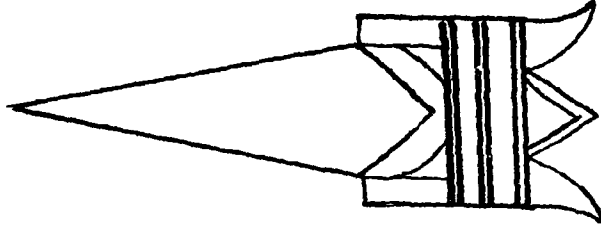
स्य स र्वा वार

ਸੁ
ਭ
ਕੁ
ਸ

यत्ने ३७ फटारि

॥ कृष्ण ॥

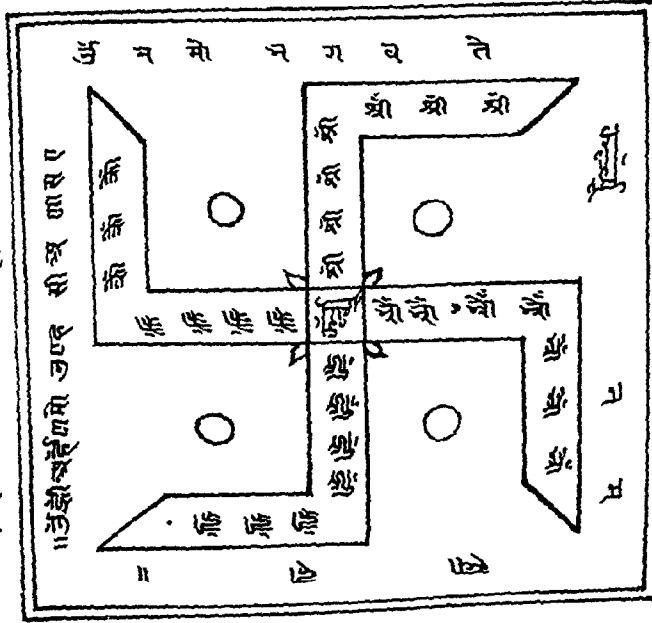
गर्भो देवर फाट कांडू को देवर फाट

ચિન ૩૩૦ કુદયાણમદિર કાલ્ય ૩૮ પૃષ્ઠ ૫૦૦

यंत्रं यन् चतुरस्रं काव्यम्

ॐ ह्रीं श्रीं ह्रीं नमो ब्रह्मादेवे ॥

॥ काव्यम् ॥ यत्र चतुर्णाम् स्तोत्रम्

विन २३२ इत्यादिभिः नाम ४० पृष्ठ ५००-२

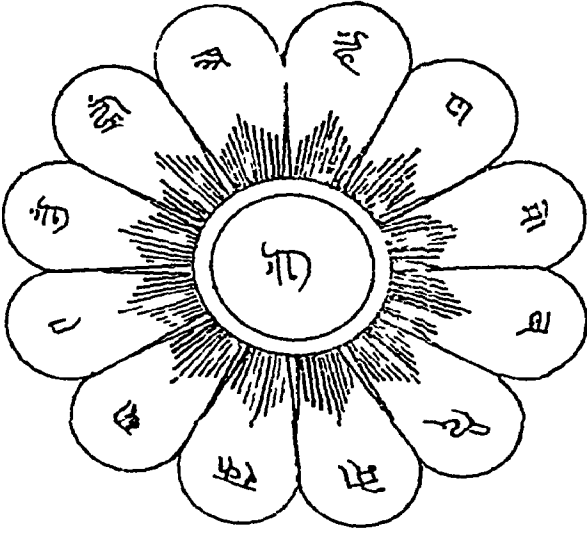
ॐ	न	मो	न	ग
ॐ	श्री	ह्रीं	ह्रीं	व
ॐ	मः	न	ह्रीं	त
ॐ	ॐ	ह्रीं	न	वं

विन २३३ इत्यादिभिः नाम ४१ पृष्ठ ५०१

॥ काव्यधर ॥
 वचनधरकर्मदशपात्रवेदि ॥

उ नमो सिद्ध मदा सिद्ध जगत्सिद्ध त्रैलोक्य

सिद्धि मम गेग सिद्धि सिद्धि

द सत्तमय सत्तमय ज्ञमय ज्ञमय

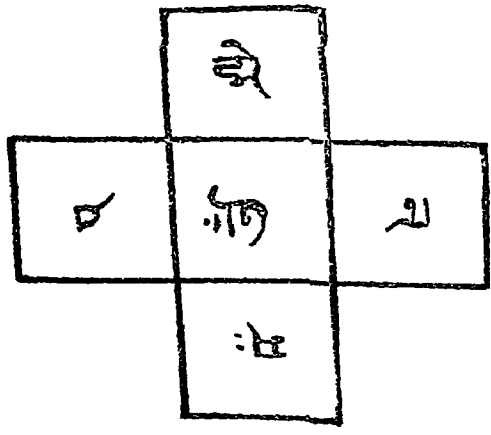
ममो वदित्त सिद्ध अक्षर सिद्ध

सिद्धि मम गेग सिद्धि सिद्धि

॥ काव्यधर ॥
 यनं धर पंचकोट

ॐ ह्रीं अक्षरमो इत्ये रत्ता न

ॐ ह्रीं अक्षरमो इत्ये रत्ता न

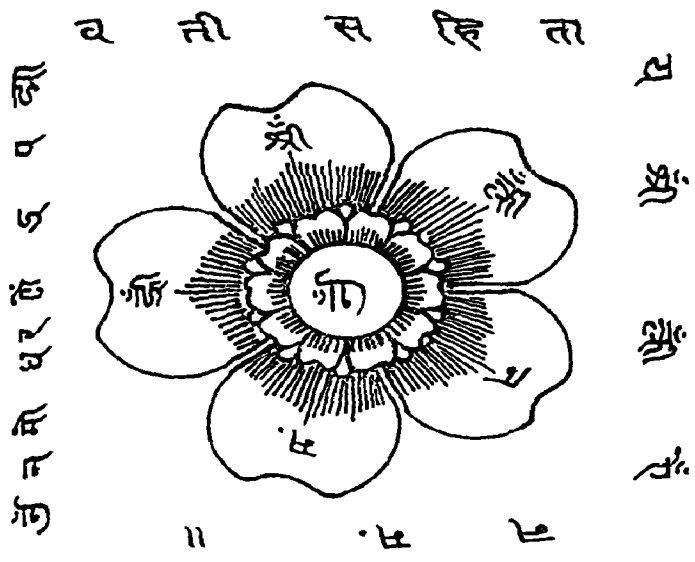

ग द सां तिं क

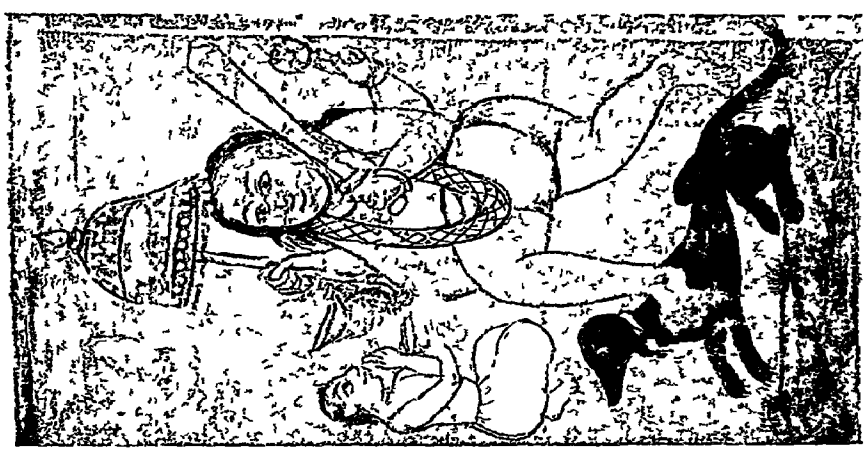
क क क क क

सिद्धि मम गेग सिद्धि सिद्धि

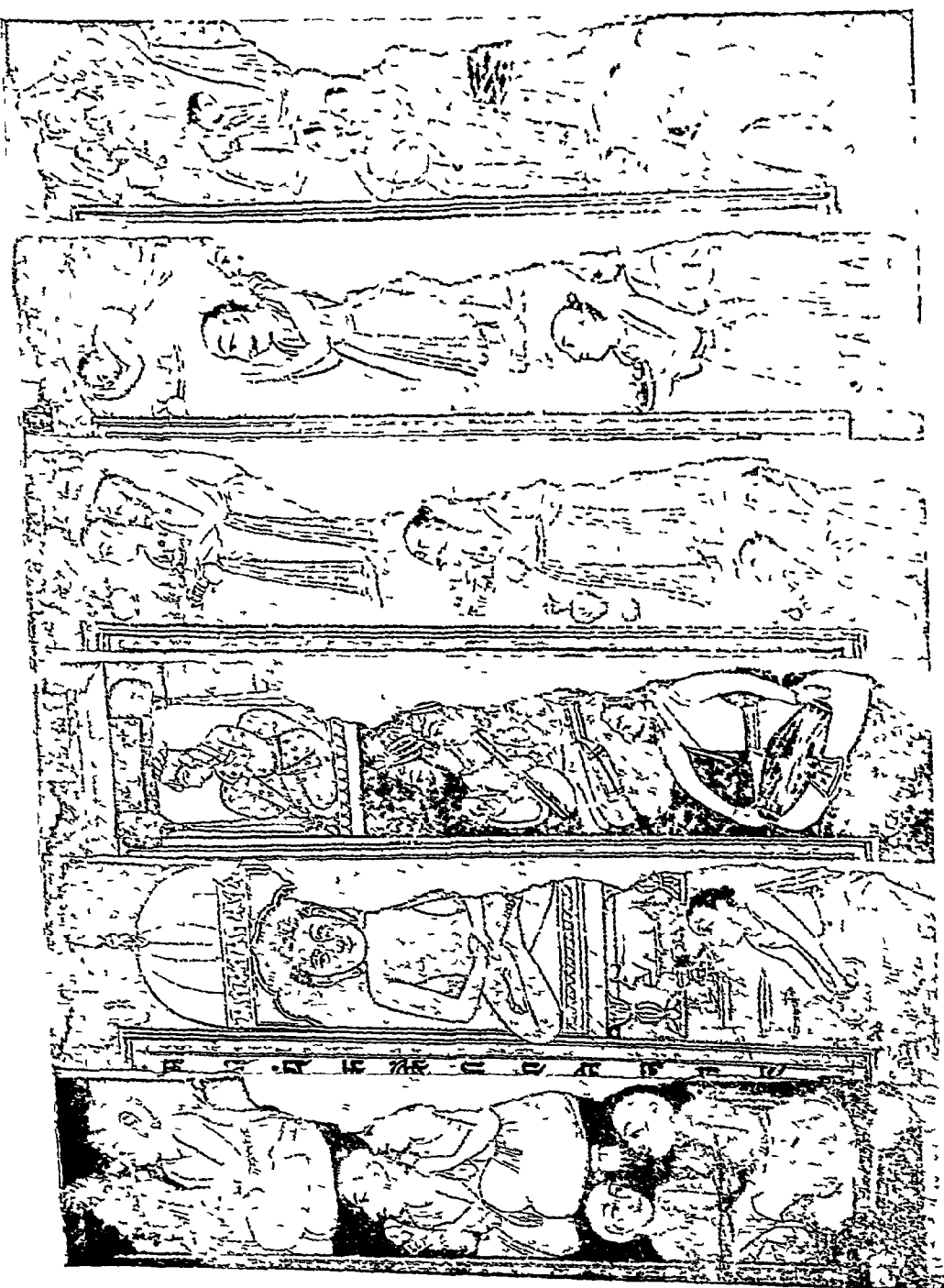
॥ कालधम संवत् १९५५ ॥

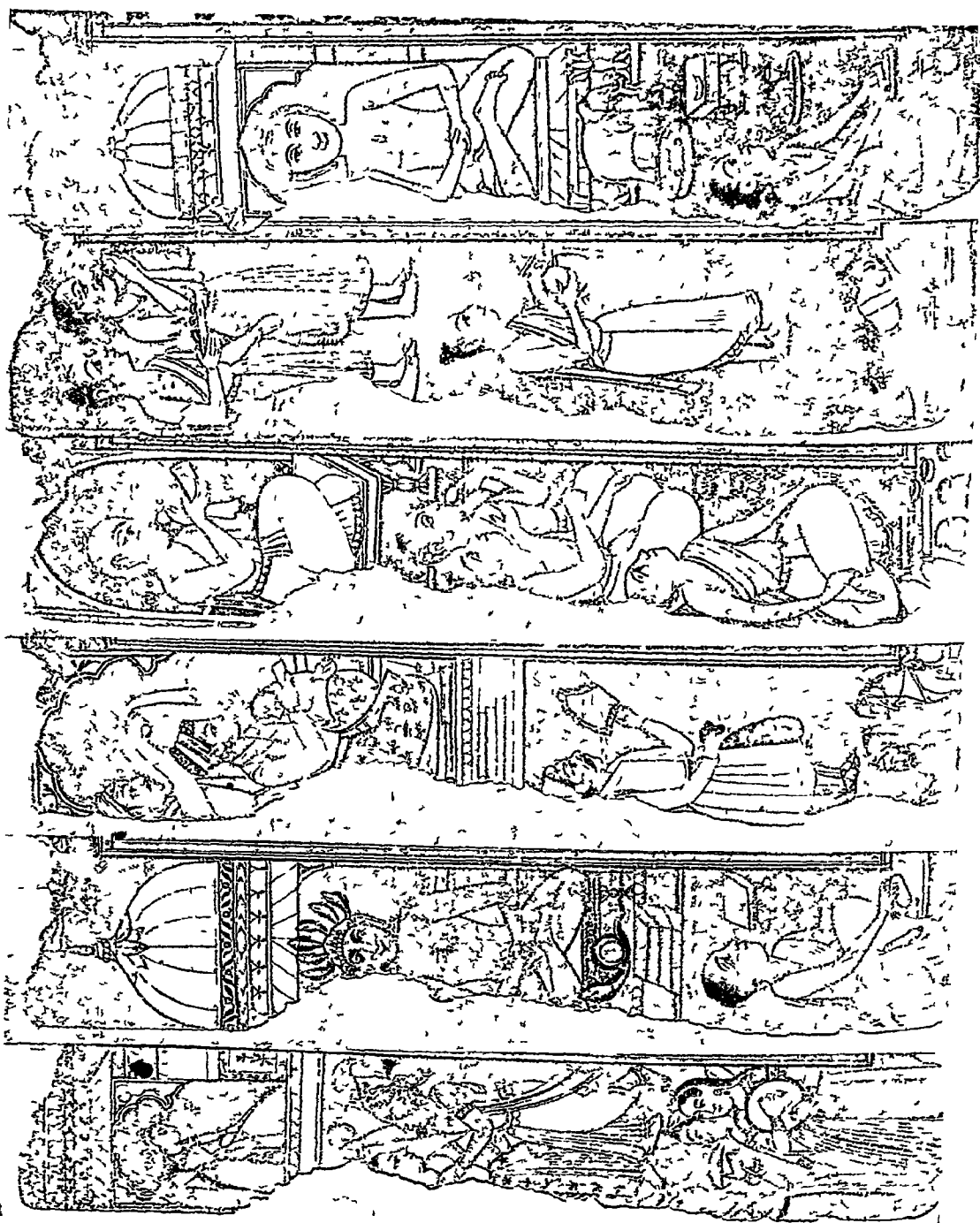

विन ३३६ इत्यादिभित्ति काव्य ६४ पृष्ठ ५०२

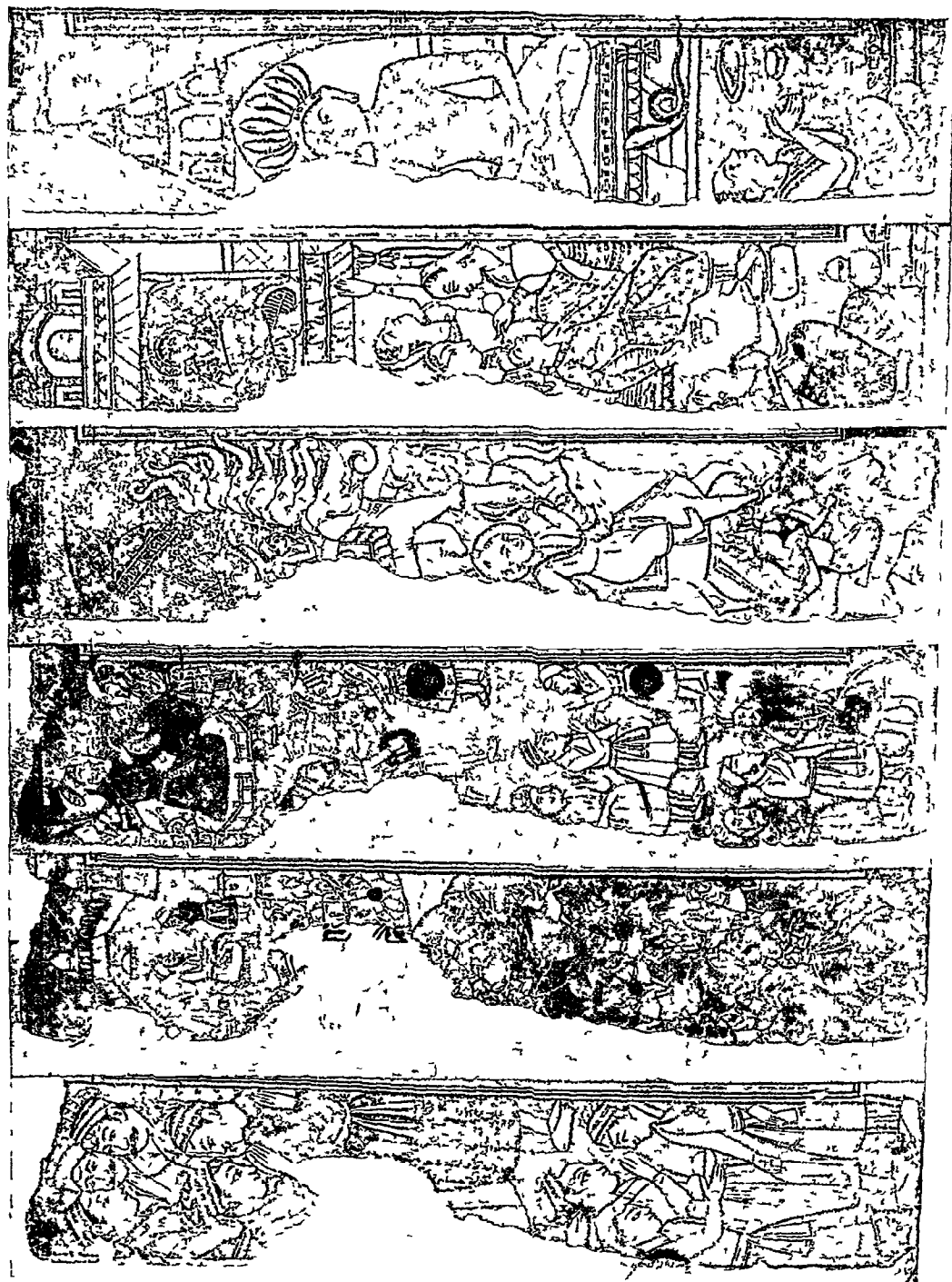
विन ३३७ क्षेत्रपाल

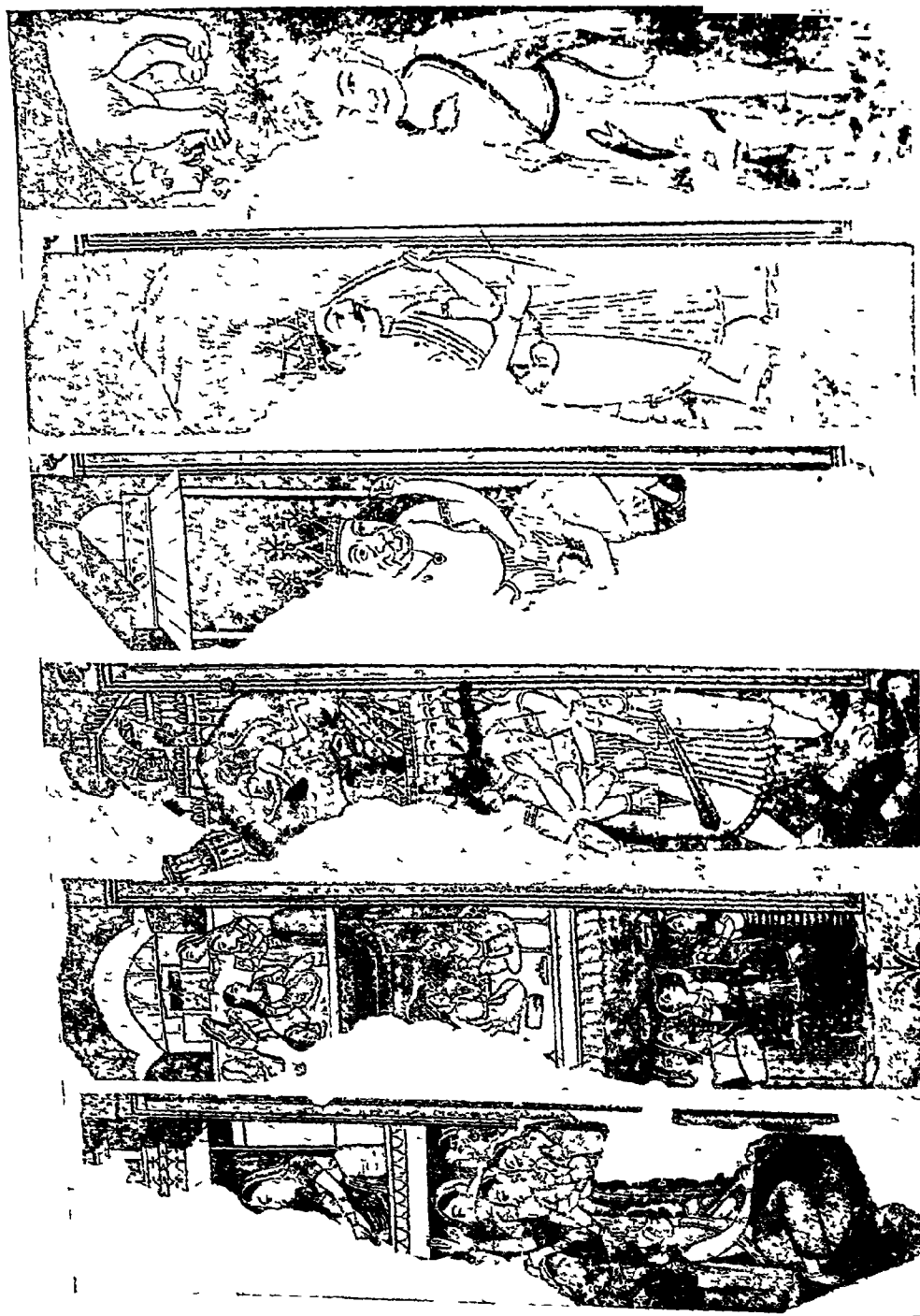

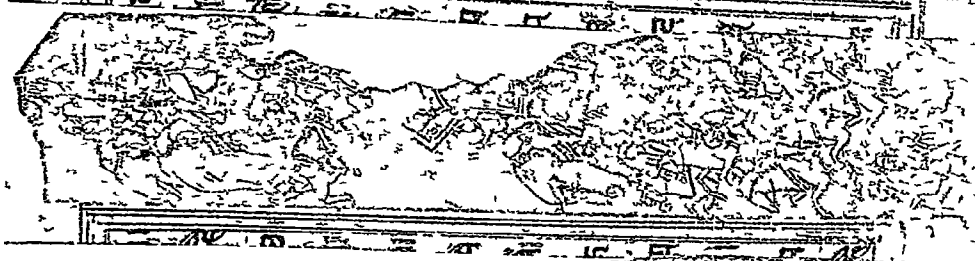
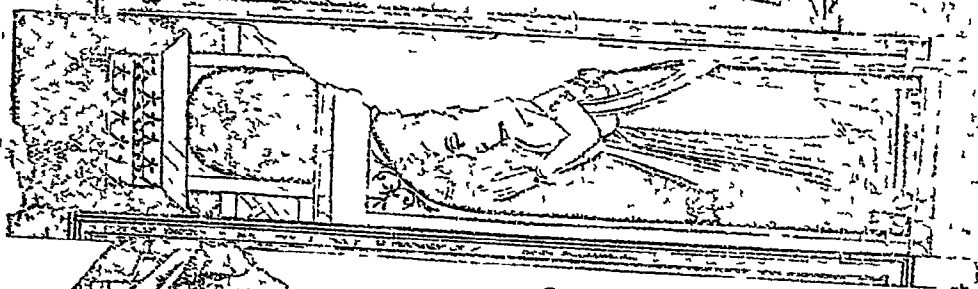
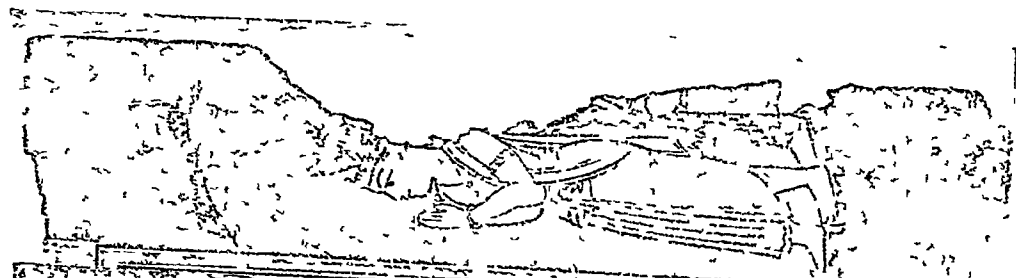

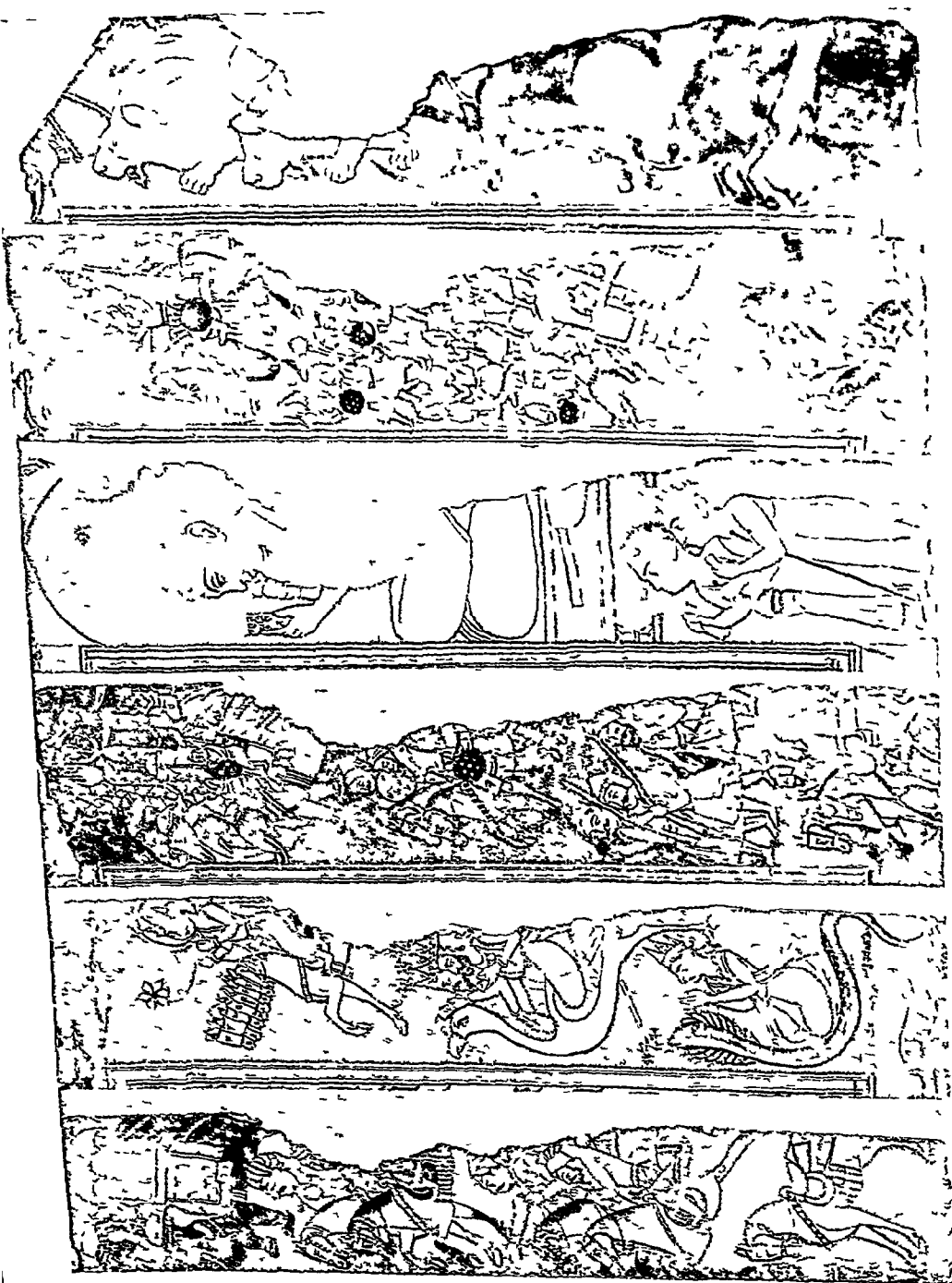

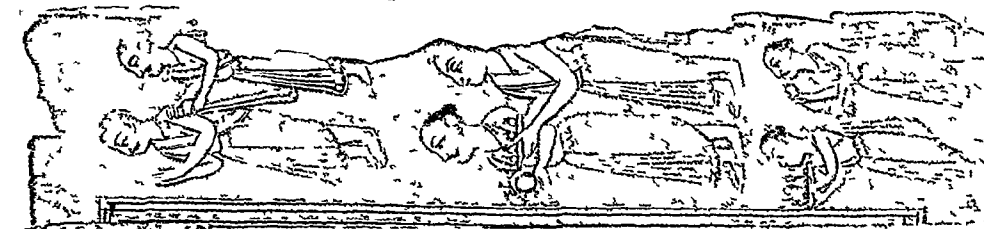
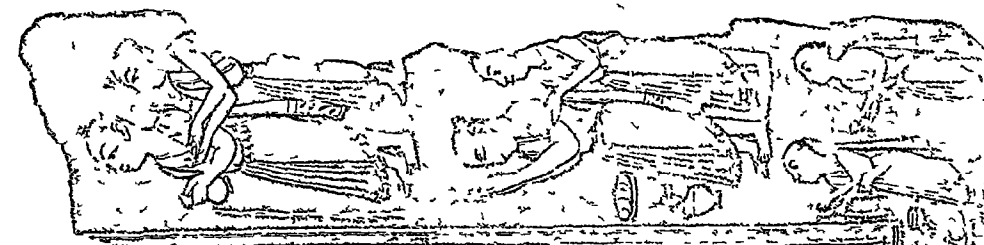
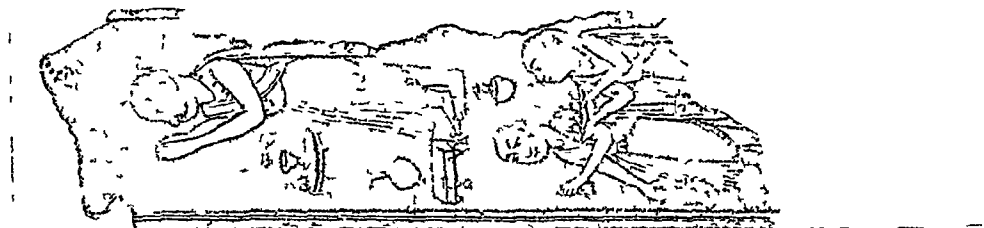
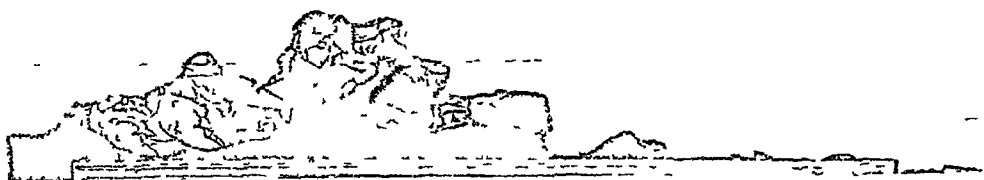

चित्र ३६० गी. ३६७ दशमस्कन्धे श्रीरामायणे श्रीरामायणे श्रीरामायणे

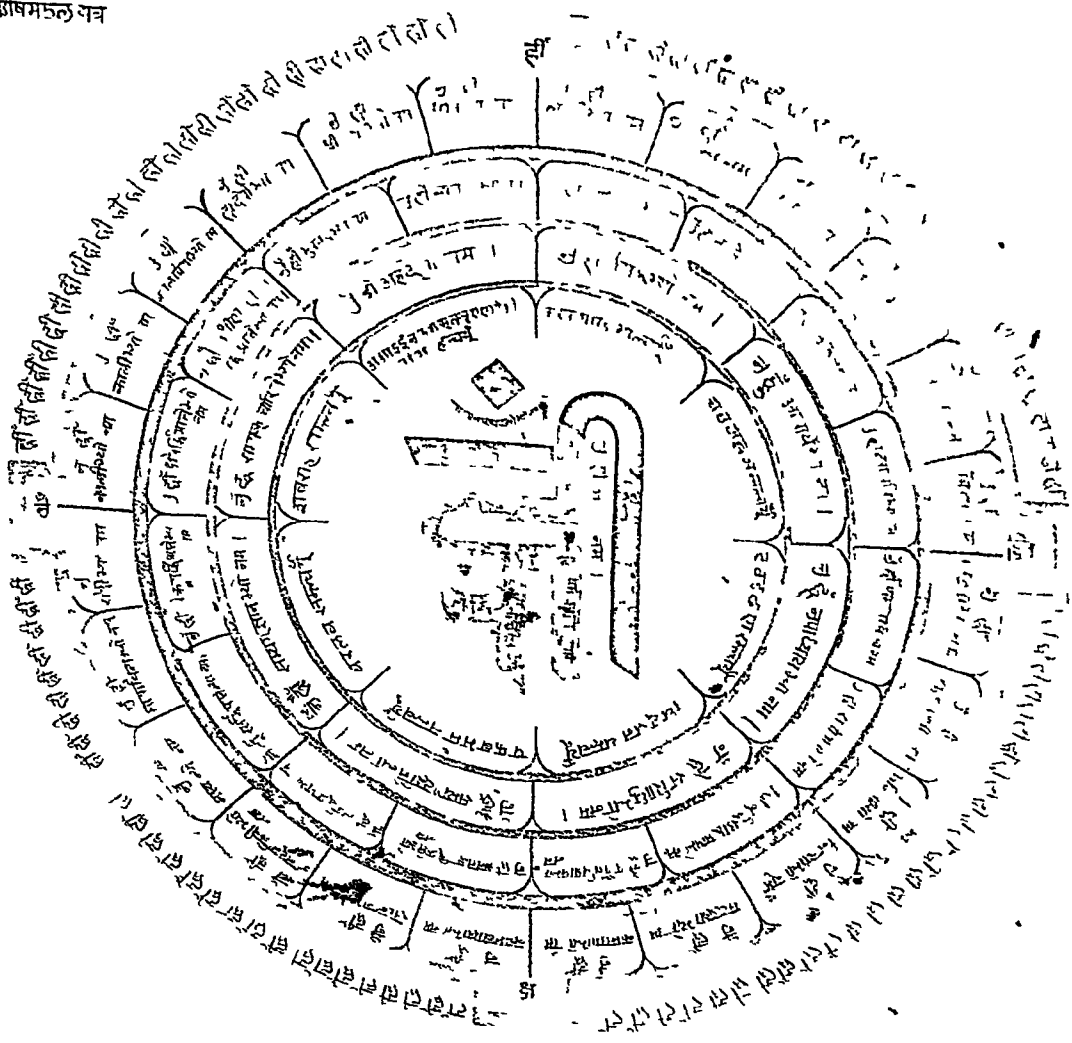

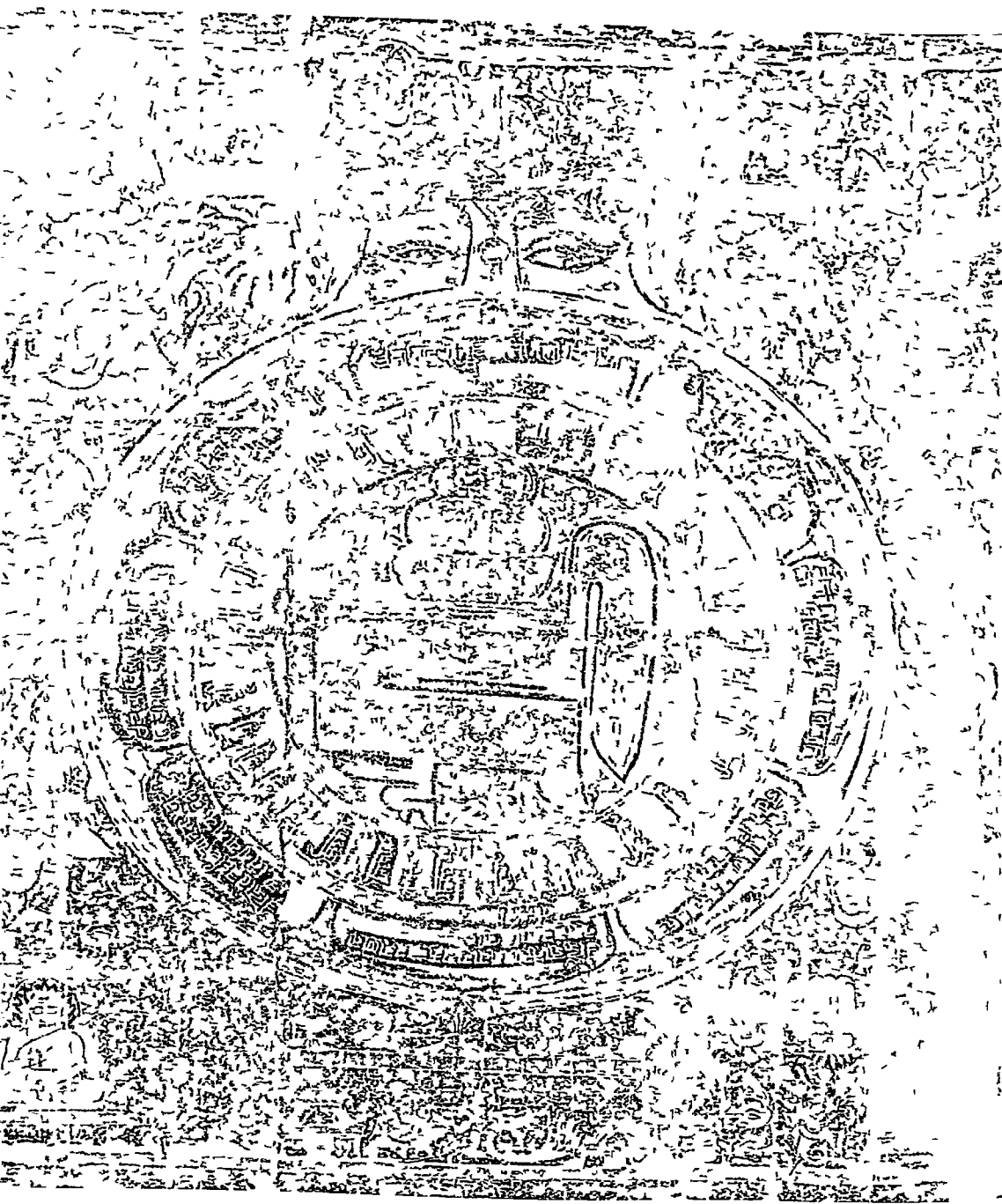
ସିନ ୩୭୧ ଓ ୩୭୨ ଦେଖାଯାଉଛି ଏହାକୁ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଶିଳାଖଣ୍ଡ

श्रीचापेमउल यन

चित्र ३८७ नपश पन्ना प्राचीन श्रीऋषिभट्ट यत्रना पट पट पट
(अभेदिता भारत नृजियभाषी)

ચિત્ર ૩૮૮ શ્રી પાર્શ્વનાથ, નવગ્રહના ચિત્રો સાથે પૃથ પૃથ
(વિ સ ૧૪૬૦ના પ્રાચીન ચિત્રપટ પરથી)

ચિત્ર ૩૮૯ શ્રી કુમ્ભદેવ (૧).

ચિત્ર ૩૯૦ શ્રી અભિતાનાથ (૨)

ચિત્ર ૩૯૧ શ્રી મહાવિરનાથ (૩)

ચિત્ર ૩૯૨ શ્રી અશ્વિનદાન ગ્યામી (૪)

ચિત્ર ૩૯૩ શ્રી સુમતિનાથ (૫)

ચિત્ર ૩૯૪ શ્રી પદ્મપ્રભુ (૬)

ચિત્ર ૩૯૫ શ્રી સુપાર્ણનાથ (૭)

ચિત્ર ૩૯૬ શ્રી યદ્રાભુ (૮)

ચિત્ર ૩૬૭ શ્રી સુવિવિનાય (૯)

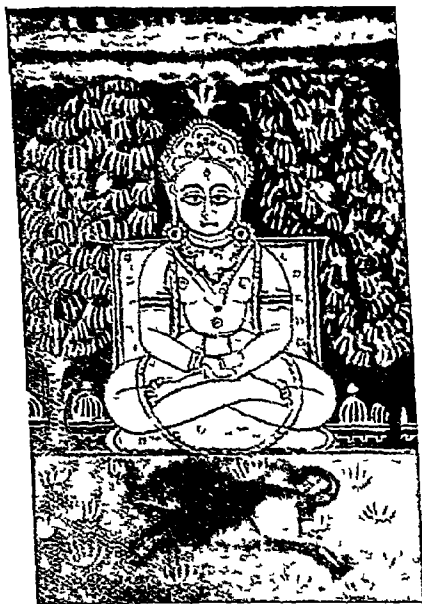
ચિત્ર ૩૬૮ શ્રી શીતકર્ણનાથ (૧૦)

ચિત્ર ૩૬૯ શ્રી શ્રેયાર્ણનાથ (૧૧)

ચિત્ર ૪૦૦ શ્રી વાસુપૂર્ણનાથ (૧૨)

ચિત્ર ૪૦૧ શ્રી નિમ્બદ્રનાથ (૧૩)

ચિત્ર ૪૦૨ શ્રી અનંતનાથ (૧૪)

ચિત્ર ૪૦૩ શ્રી ધર્મનાથ (૧૫)

ચિત્ર ૪૦૪ શ્રી શાંતિનાથ (૧૬)

ચિત્ર ૪૦૫ શ્રી કૃષ્ણનાથ (૧૭)

ચિત્ર ૪૦૬ શ્રી અનંતાથ (૧૮)

ચિત્ર ૪૦૭ શ્રી મહાનાથ (૧૯)

ચિત્ર ૪૦૮ શ્રી મુનિશુવ્રત જ્વાભી (૨૦)

ચિત્ર ૪૦૯ શ્રી નમીનાથ (૨૧)

ચિત્ર ૪૧૦ શ્રી નેમિનાથ (૨૨)

ચિત્ર ૪૧૧ શ્રી પાર્શ્વનાથ (૨૩)

ચિત્ર ૪૧૨ શ્રી મહાવીર જ્ઞાપી (૨૪)